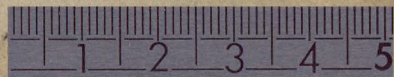

au
Cte Chandon de Briailles

A 148
(ex B678)

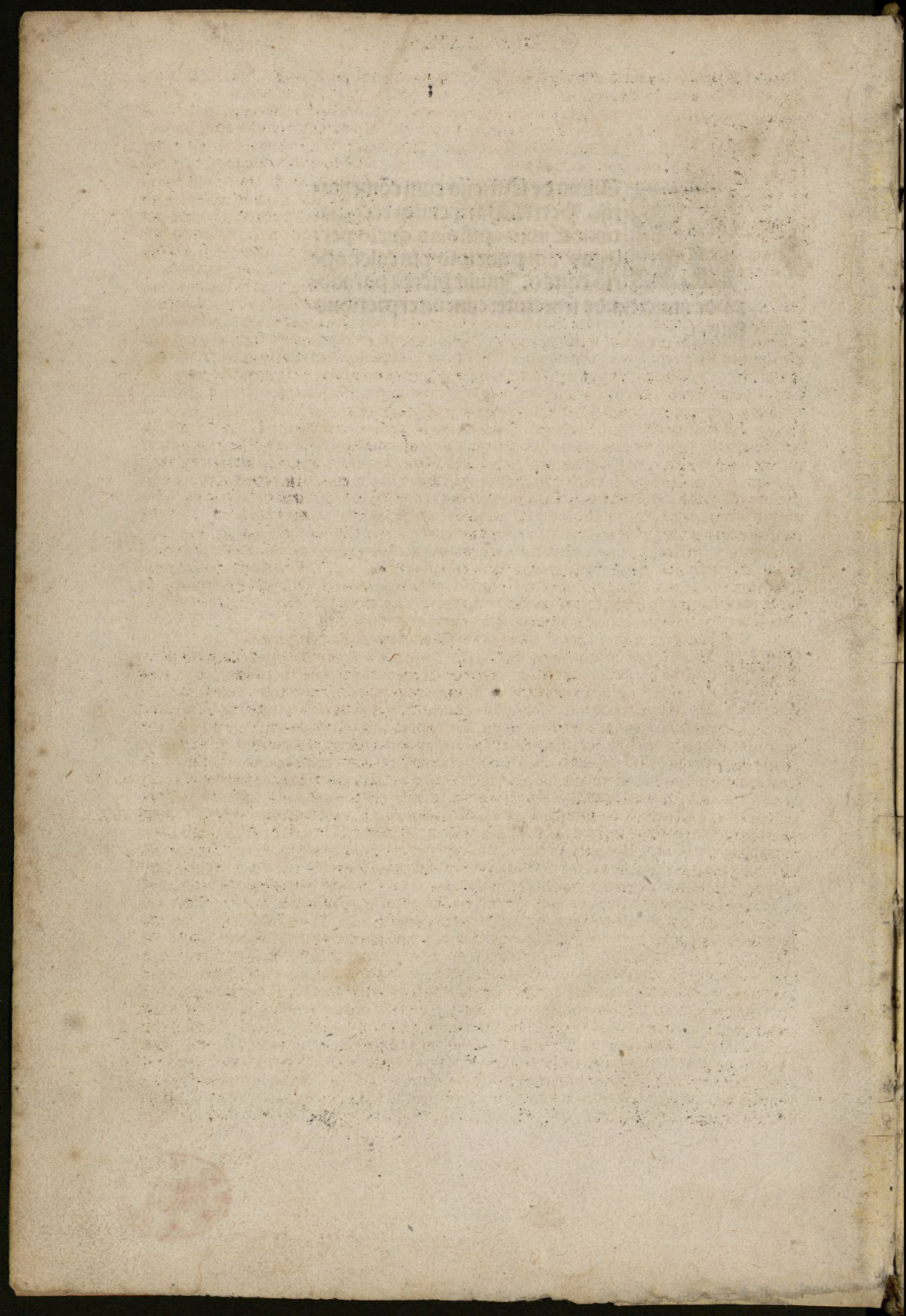
Ecc. libris Fr. de Grammont

Si cette édition sans date ni nom d'imprimeur
des Offices de Cicéron avec commentaires de
Pierre Marsus est la première, elle est
antérieure à l'année 1483. Marsus en effet
parle dans la préface de son édition de
Silius Italicus comme devant paraître seule-
ment dans un temps prochain; or la premi-
ère édition de ce dernier ouvrage a été im-
primée en 1483, Venetiis, per Baptistam de
Cortis.

Tullius de Officijs cum cōmentarijs Petri Barfi et usq; recognitione Cuius epistolae queso perlegas et in principio et in calce operis editas. Insunt p̄terea paradoxa: de amicitia: de senectute: cum interpretibus suis.

Petri Marsi recognitio: commentarioz in officia Liceronis: ad. B. in Eristo patri & r. v. d. Raphaelē Beariū. S. Georgij ad velabrū Cardinale: ac. S. B. E. Lamerarium.

Etus et amplissimo dignū preconiū fuit institutū venerende presul: vt hi qui ad verā humanitatis gloriā suspirarent: hominū animos aliis quo genere officiorū demereri cōtenderēt. Et ad veritatē rebus omnibus preponendā: nunc monendo: nūc docēdo: itineris compendū pro viribus aperirent. Quapropter veteris philosophiē clarissima lumen Plato et Aristoteles: ad cōmunē vtilitatē nati et eruditionē primas veritatē dandas censuerūt: quorum alter homerū veritati nō duxit preponendū: alter vero non solum amicis: verū et sibi preferre non erubuit. Nam qui falsa doceretur: defendit ignorantia suam fatetur: et ducē ad omne scelus impudentiam. Horum sacratis insistentis vestigijs licet hallucināti similis mea cōmentariola recognoui. Cum in illis multa iuueniliter ac minus q̄ decuisset cōsiderate dicta cognoscere: celeritas namq; partus effecit vt mēsa quodāmodo et haberetur: et essent cū horatiane maturitas oportunitatē expectare non sustinerint: quod imprudente ascribendū est: presertim hac etate que per omnē italiā perspicacissimis decoratur ingenijs: vt seculū illud eruditissimum. Si premia studiorū non desissent latina lingua q̄ genericū nescio quid sapiebat et blandulū: rediisse merito affirmaret. Sed auri sacra fames: vite vel maximū decus populat et clarissimū lumen auara tēpora mituntur exinguere. Sacraueram hos cōmentarios: ne ingratus videret Cardinali mantuano de me optime merito. Nec recognotio patet amplissime nomini tuo debebatur. Cuius in omni genere virtutis excellētia et ingenij: ad illos facile demerendos qui dotibus nature non abutuntur effecit: vt Adenates aut pisones non desiderem. Ne igitur ocio quod benignitas tua mihi concessit abuteretur tantū: quod eminētissimum celsitudinis tue ingenium et supra etatem in rebus omnibus iudicium effagitabant. Utilitate: si qua erit in his Petri Marsi clientis tui cōmentariolis amplitudini tue debebunt adolecētes quorum institutione: te hortante dux: p viribus consulendū: duxi, quod vt aliqñ consequeret multa deleui: multa addidi: que ex vberimo Platonis et Aristotelis fonte deducta. Liceronis maiestas exposcere videbatur. Eandem Iman interpretatio Silli italici prope diem experiet. Sed noue in Horatij Tusculanas questionē: et diuina illa volumina de finibus vigilie: tēpus pariendi legitimū expectabūt. Tale presul amplissime: ac huius memorie darum decus: et his lucubrationibus vt cōsueuisti fauere dignū ducas: que te imprimis et venerantur et colunt.

Q̄ eiusdem epistola ad. f. Bonzagam Cardinalem Mantuanum.

At ille censorius: immo nature opus mirabile et virtutū viua imago reuerentissime presul: in principio suarū originū censuit: hominū qui in aliquo numero sunt et natura viuunt: non minus oculi q̄ negocij rationem extare oportere. Quod triumphale illud corpus maior affricanus: armis et toga clarissimus: bonarū artium speciē: diligenter obseruauit. Tali romani nominis oraculo monitus Liceronē nostrū in omni disciplina: gñe pūcipē: a quo romana eloquētia quantā est et fons doctrinē vberimus defluxit: imitari pro virili per te cōstitui. Qui civilī furore offensus et sceleratorum: quibus tūc ad votum omnia succedebant nefaria rabie exagitatis vrbe foroz in quo tot tantisq; causis orandis felicissime regnauerat cessit: et ad ocium qd non volūtas sed necessitas afferebat vir integerrimus et ad cōmunē natus vtilitatem se contulit. Cui ne eminētissimi ingenij acies et mens supra hominē solitudinē lāgueret: officia quibus posteritati erudiret: et Romanis ciuibz de quibus bene meritus erat vt in tanto rerū turbine et malis et cōpublice temporibus. poterat psuleret: summo studio et cura elucubrauit quibus nil melius nil honestius excogitari potuit. Ne igitur ocio qd post varios labores et molestias sub te tandem nactus sum et melius mihi ipsi iam polliceri audeo clemētia tua et generoso animo fretus abuti videret: diu in ultrūq; cogitā quid potissimū mihi cū decore agendum eēt qui ab ineunte etate sacris institutis et ceremonijs iniciatus eēm et additus Tandem id elegi qd mee professioni congrueret: et in se plurimū honestatis haberet et vtilitatis Liceronis officia: scz ad vsum eruditionem cultiq; vite cōmunis instituta interpretari. Non q̄ arbitrer me tanti esse vt id sufficienter prestare potuerim: sz vt alios iocundare qui ingenue eruditi et varia multipliciq; doctrina subnixi tanto ponderi sufficiant meq; in his bonarū artium studijs excercerem. Ne ingenium naturā ebes meū nihil agēdo situ penitus obduceretur. Indignū quippe visum est vt in poetis enarradis tui opere studijs a plerisq; ponatur et maximū huius operis fructu ac vera necessariāq; ad bene beateq; uiuendum doctrina p̄uēntur adolecētes quorūdam in curia qui vt correctores viderēt nōnnulla deprauarūt et bonorum ingenioz culpa q̄ deprauata emendare et obscuris lucem addere dedignātur. Ingrate quidē cōmuni quippē vtilitati consulēdū est si naturā ducēs

sequi volumus et omnibus eloquentie viribus quas Ciceroni accepta latini referunt et latine sciunt et loquuntur ut debent ut Romani eloqui principis tam clara monumenta: sed culpa temporis non parua caligine obducta illustrentur a sitis defendatur. Ad quod ois qui literarum sacra colunt vehementer hortor ut grati animi erga latini splendoris maximus auctorem ostendamus et aliquo monumentum super sit quod nos virisse testatur et ut viuas mus. Is enim viuit qui alijs pdest et se vitur: quoniam nihil est eo turpius qui nullum huius argumentum quo se diu virisse pbet pter annos quibus non viuit sed ventri obediens vitam amisit. Non enim refert quam diu aliquis viuat, sed quod bene. Laboribus equidem qui generosos animos et a natura bene institutos nutriunt: et vigilijs non peperci. Prudentia tua qua dignitati ecclesie ac salutis dies noctesque consulere studes non parum lucubrationibus meis suffragata est. Nullum quippe officium inuenitur ad priuata disciplinam pertinens: quod in te vel maxime non eluceat: publica vero quis non nouit admiratur et laudat. Quis hoc apostolice legationis munus quo per tot annos tanta prudentia moderatione animi et summa integritate functus es: et maxime omnium gratulatione fungaris nos summis laudibus tollit: et maiora tantis officiis ominatur et optat. Habes hoc innatum: ut alios regere ac gubernare scias et ornare pro meritis: quod difficile est et pauci admodum nouerunt: tibi autem ateneris vnguis culis exploratum et cognitum. Iure igitur belucubrationes quarum causa fuisti dedicande tibi erant: cui maiora debeo ad que nondum idoneus his preludijs tota mente et ingeniosius viribus me coparo. Interea opusculum hoc monumentum oculi mei nominis tuo sacratum accipe: ut auspicijs tuis id fulminis est auspicatus sum: legatur: vigeat: ametur: et illis proficit: quorum causa Tullius officia scripsit. et ego quo ad potum interpretatus sum: et deprauata recognoui ne tanto Ciceronis munere fraudarentur.

De summo bono et via ad officium

Cicero

De morali philosophia: cuius auctor fuisse Socrate dicitur: non solum omni philosophorum appellatur in hoc opere quod in manibus habetur disputari: finem humanum ante omnia indignare debemus. Hoc enim in actiua philosophia constituto: omnia constituta sunt. Nam ceteris in rebus ut recte Cicero ait: siue permissum siue ignoratum est aliquid: non plus incommodum est quod quanti vnaqueque earum rerum sit: an quibus permixtum est quippiam. Summum autem bonum id est humana felicitas: et finis ultimus si ignoret: vniuersum ratione ignorari necessesse est: ex quo tantus error consequitur: ut que in portum homines se recipiant scire non possint. Cognitis autem bonorum et malorum finibus: inuenta perfectio est via vite: et confirmatio omnium officiorum. Igitur illud extremum ad quod omnia referantur et ipsum ad nihil illud referatur inueniendum est: ex quo beate viuendi ratio inueniri et comparari possit: de quo inter ipsos philosophos: cum magna sit dissensio: ut facilius et apertius inueniatur a principijs naturalibus ordinandum est: ut quid natura desideret: et ad quid nati sumus cognoscatur. Omne animal seipsum diligit: ac postquam ortum est id agit ut se quod optime possit conseruet. Nec perditio ne comuni omnibus animalibus competere videntur: homini vero ut prestantissimo omniumque optimo animali non hec solum comuni lege competunt: sed etiam aliquid ultra longe illis prestabilis quod ad mentem agentem contemplatricemque pertinet: quibus maxime a ceteris animalibus homo se iungit atque illis quasi infinito antecedere intervallo videtur: atque ut primordij sui tempora omittantur in quibus magna ignorantia et caligine obductis versatur cum incipit tandem ea cognitione que ad ipsum accommodatur res comprehendere: tum paulatim ea progreditur resque agnoscit: quibus agnitis se tandem agnoscit atque intelligit. Et cum in eo sit appetitus ad cognitionem suam accommodatus: incipit appetere ea que nature sue conueniunt: et propulsare contraria. Ergo quicquid homo appetit recte a rationeque nature: id omne positum est in ipso: atque ad ipsius est naturam accommodatum que sui conseruatrix est: idque huius propositum quasi finem et extremum se ut custodiat in optimo sui generis statu. Ex quibus intelligi debet homini id esse in bonis ultimum: secundum naturam sese habere et viuere. id est ex hominis natura vniuersum perfecta et nihil requirente. Cum autem pateat sibi vniuersumque natura esse earumque sit hominis diuini animalis natura videndum est. Homerus corpore et animo constant. Corporis partes suas integras et partim prestantiam habere cupit: bonam valitudinem: vires: pulchritudinem: sensus integros: in pedibus celeritatem vni in manibus: celeritatem in vocem linguamque etiam explanata vocum impressione. Neque enim dubium est quod inquit Cicero quoniam frons oculi aures: et relique partes corporis quales sunt proprie hominis intelligatur: sed opus est hec omnia valere et vigeret: et naturales motus vsusque habere: ut nec absit quid eorum quod debilitat: neque si natura desiderat. Est etiam actio quodam corporis quod motus et status nature congruentes tenet: ut si quis aliter de industria fecerit fugere plane seipsum: et hominem ex homine eras: nam naturam odisse videatur et moderari: equabileque habitus affectiones vsusque corporis apti ad naturam videntur. Igitur quoniam natura suis omnibus expleri partibus vult:

Homerus

Cicero

hunc statum corporis per seipsum expetit: qui est maxime e natura: que tota conturbatur
 si aut egrotum corpus est: aut dolet: aut caret viribus. Animus autem in quo doctissimi ma-
 iores et principes doctrine viri quid celeste atque diuinum esse voluerunt: huiusmodi esse cu-
 pit: ut et omnes partes suas habeat incolumes: et nulla de virtutibus ei desit: siue natura
 ipsi concedatur siue studio cōparentur suo: quare alie virtutes cognoscendi dicuntur: alie
 morum: que ut Ciceroni placet: et theologis nostris. Scoto maxime: qui a cunctis ingenij ce-
 teris antecellit in volūtate ponitur. Aristotelis vero sententia quo nil acuti: nil ornatus: nil
 denique exactius esse potuit: est enim in philosophia omnium iudicio singularis appetitus: sensitiuo tribu-
 de sunt: ut iustitia: fortitudo: temperantia fontes omnium officiorum: ceterosque omnes huiusce ge-
 neris probitates. Et cum homo diuinum animal ad res duas natus sit: agendum scilicet et intelli-
 gendum: perspicuum est omnia in animo et in corpore perfecta esse debere et homines ita velle cum ipsi a
 nobis diligamur: et omnia ipsa cara nobis esse per se. Nam cui propinqua est conseruatio sui: ne-
 cesse est huic partes quoque sui caras esse: carioresque quo perfectiores sint et magis laudabi-
 les in suo genere. Ea enim vita expeditur: quod sit animi corporisque expleta virtutibus: in eoque
 summum bonum poni necesse est: quando quidem id tale esse debet: ut rerum expetendarum sit
 extremum. Quibus expositis facilis est coniectura: ea maxime expetenda esse ex nostris quod
 plurimum habent dignitatis: ut inter optimas quasque partes: que expetuntur virtus sit expe-
 tenda maxime. Finis ergo humanus est [more philosophorum loquor] congruenter nature vi-
 uere. I. adhibita virtute frui primus a natura datus: et in operatione ipsius anime per virtu-
 tem in vita perfecta felicitatem humanam constituit Aristoteles. posito igitur fine humano
 virtutes amplecti et operationibus studiosis ad illum nos dirigere debemus: ne frustra nati
 esse videamur: cum omnia suum habeant finem: et ad illum omni conatu ac studio dirigantur: et cō-
 tendant: et cum simpliciter reuera bonum humane voluntati obijciatur: et affectabile sit: idque
 virtutis esse dicimus: et quicquid ad ipsa perficitur: quod officium est: quo nil melius: nil per-
 stantius: nil denique ad naturam hominis accommodatus inueniri potest: de ipsis virtutibus
 disputandum est: ut his perceptis: finis noster quoniam sit tandem appareat: quo oblato et cogni-
 to: quibus medijs prudentissime illi attingere possumus: exploratus sit. Id autem cōsequi
 poterimus: si virtutes et officia cognouerimus: in quibus ut dictum est ex philosophorum
 sententia felicitas humana consistit que est premium finisque virtutis: et principium causarum
 bonorum: unde non laudabilem sed honorabilem ut rem diuinam felicitatem dicimus esse:
 cuius ad aliquid minime referatur: et nulla qualitate affecta sit. Humana igitur felicitate cō-
 stituta tanquam signo quodam et definita: quid sit virtus qua ad illam peruenitur videamus
 Duplex est virtus intellectiva et moralis. Prima actiua et cōtemplatiua. Cōtemplatiua in
 presentia omittamus de moribus disputatum. Verum actiuam: cum de prudentia dicendum sit
 degustabimus. Nam si non oratorio sed exactiore modo: et ut ad philosophos spectat: no-
 minibus uti debemus: et non interdum confuse sapientiam pro prudentia sumere ut plerique a
 Cicerone fit: sapientia ab ipsa prudentia longe distat. Illa enim est de substantijs separatis a
 materia penitus: cui obijciatur veritas: qua contemplamur ea quorum principia: ut aliter se-
 se habeant minime fieri potest: et scientiam: et intellectum complectitur: estque prima philoso-
 phia: quam theologia appellamus. Prudentia vero cui et veritas obijciatur: que recto appe-
 titui consentanea sit habet delectum bonorum et malorum. Nam habitus est agendi circa hu-
 mana bona: recta veraque cum ratione: et in quibus habet consultatio locum: et enim prudentie est
 bene consulere: quid agendum sit imperare statuereque morum virtutes atque omnino mediocri-
 tates affectuum. nam operatio accommodata unicuique mediocritati a prudentia perficitur.
 Accirco illam et matrem virtutum morum ac reginam: et vi sua totam virtutem appellare merito li-
 cet: que nisi in bonum virum minime cadit. Nec prudens sine morum virtute esse potest.
 Quippe semper cum honestate coniungitur. cuius cum contrarium est vitio malitia est ha-
 bitus longe a prudentia distans. Igitur ut prudentes esse possimus morum virtutes inueni-
 re et in illis tandem habitus assequamur: nos sedulo exercere oportet. Moralibus virtutibus que
 a moribus est consuetudine nomen accipit assuetudine fit in nobis non natura. Quippe vir-
 tutes in potestate nostra collocantur: prauitas a nobis sponte cōparatur. Intellectiua
 autem incrementum a tempore habet: et doctrina qua scientias et habitus intellectuos ha-
 bere possumus. Tria sunt que in anima sunt: affectus potentie et habitus. Virtutes mo-
 rum non sunt affectus: quippe affectibus mouemur. non potentie que insunt natura: sed
 habitus profecto sunt: illis namque cum mediocritate ad effectus suscipiendos disponimur:
 non mouemur. Virtus etiam morum electio est: aut non sine electione: quare precedit ipsa cō-
 sultatio. consistit etiam in mediocritate respectu nostri: quo habitu homines meliores effici-
 untur et cum vicine recte agamus et dissimile: multis vero modis delinquamus: medium ipsum
 attingere difficile est et agentes rem studiosam studiose: et per habitum quem habemus lau-
 damur: habitusque habere dicimur. Ergo cum finis sit affectabilis voluntatis est summus

Scotus
Aristote.

Aristote.

bonū humanū ea vero quibus itur ad finem consultabilia sint: atque eligibilia. sicut acutus quæ circa talia sunt: ad est officia proficiantur ab electione ac sponte nostra fiant. At ipsa virtutem et studiosas operationes circa consultationem et electionem versari dictum est: et medio critatem esse ut recta ratio iubet. Unde si ut virtus morum sit habitus electiui in medio critate consistens: que est ad nos diffinita ratio. et ut ipse prudens definierit: ut placet Ari stoteli: quam est assequemur si medium ipsum et rectum attingemus. Id autem erit si officiis: et studiosis actionibus delectabimur. quibus tandem paratur habitus: quæ cum adepti fueris mus felicitatem humanam premium virtutis facillime consequemur. ad quæ nati sumus et studiose perperare debemus. Jam officia explicanda sunt: illis enim ad illud medium peruenitur ut dictum est de quibus Cicero latinarum litterarum parës et romane eloquentie vel precipuus auctor et qui diffusi suus nomen suum quam imperium populi Romani terrarum principis se exte deret propagauit et qui pium apud latinos probam rudem et impolitum cum eloquentia in xit. Nam ei quasi ciuitas dedit cum Rome peregrinari videretur: nec se nostris sermonibus effere auderet ad Ciceronem filium suum Athenis philosophi incipientem preceptorem Era tippo peripatetico. et illius etatis principis philosophorum elegantissime simul et eruditissime scripsit: ut hominem felicitati subiectum ad illam prepararet et duceret. Quod opus deo annu ente: varium elegans: multiplex: et cum magna sui auctoris laude diffusum interpretabor: ut via ad felicitatem quam expeditissima pateat: et medium tenere possimus: a quo sine vitio non disceditur. Materia huius operis est proba moralis: que de iustis: honestis: et que sunt his contraria disputat: hominemque ad felicitatem humanam perducit. Hec spes bene beateque viuendi: primos illos ad philosophandum impulit. ut omnibus neglectis et posthabitis rebus se in optimo et tranquillo vite statu collocarent. Philosophia enim tranquillitatem vite mor talibus largita est. et mortis terrorem sustulit cui ut sanemur nos excolendos dare debemus ut Cicero monet. Subiectum est duplex propinquum et remotum. Propinquum est homo ea ratione qua congruenter nature viuunt seruans medio officia aut plerumque maiorum precepta et instituta. Remotum est homo ea ratione qua humane felicitati subijcitur. Solus enim ho mo hanc felicitatem assequi potest. Nam officiis medijs siue communibus seruatis. ad habi tum virtutis peruenitur et paratur humana felicitas: ad quam ipsa natura nos creauit et di rexit. Genus dicendi est medium quantum ad verba. graue autem ad sententias: nam hic agitur de proba qua nihil potest esse grauius. Triplex est figura elocutionis: grauis: mediocris at tenuata: et sunt adeo conexe ut separari non possint. nam in quolibet opere omnes insunt. Et cum dignitates et exornationes faciant hec tria genera. cum plura insunt que ad grauem fi guram pertineant: sit in illud opus a maiori parte denominetur: dicaturque esse in prima figu ra. ut eneis Virgilij: orationes Ciceronis: et cetera id genus. Hec que scripsit in philosophia non habent illam vim dicendi: quam orationes: ideo dicuntur esse in mediocri. Unde ipse ait hortor te mi Cicero: ut non solum orationes meas sed etiam de philosophia libros qui se iam illis fere equarunt studiose legas. His enim dicendi maior est in illis. Finis et animus aucto ris est instituere filium preparareque ad summum bonum humanum et etiam alios qui hec viuendi precepta seruauerint. Omnes igitur officiosi esse debent: ut summum illud assequantur: ne more pecudum viuentes frustra in lucem editi videantur. Sed de his hactenus iam ad interpretationem veniamus.

Quamquam te Marce fili. In omni re septem circumstantie requiruntur. Persona res: causa: locus: tempus: modus: materia: que maximam habet vim: ut si quis eas neglexerit: decorum suum servare non possit: aut aliquid laude dignum effice re. Unde dicit Seneca. Refert: quid: cur: quanto: quare: ubi: et cetera sine quibus facti ratio non constabit. Cum Lice. Ad. Tullij Ciceronis filius phibet operari da ret: ipse locus gymnasium fere totius orbis. et omnium bonarum artium et disciplinarum emporium: cum hortabatur: ne ipsas Athenas scientiarum inventrices cultri cesque decoraret. Unde debebat excitari splendore patrum nominis qui omnibus palmas eripuit. in omni disciplina eminentissimus. Preterea philosophia ipsa: que est ars vite et perturbationum medicina: ut qui eam vite parentem aspiciunt et vituperent: patricide appellandi sunt. Ipsa etiam etas id suadebat: quod preceptis et institutis phibet gaudere debet. Nam quis est in genua et

Marci Tullij Ciceronis Officiorum Liber

primus ad Marcum Filium.

Quamquam te Marce fili annu la audis

entem Cratippum: idque atque abundantia

re oportet preceptis institutisque philosophiae pro

bonesta familia educatus: quod turpitudine ipsa non offendat. Decet bone indolis adolescentem parere phibet preceptis et rationibus maxime oportebat Ciceronem omnes bonas artes amplecti: tanta patris excellentia degenerare videretur: quod postea accidit. Ingenij vis inquit Seneca. Preceptis alitur et crescit novaeque persuasiones aducit innatis: et depravata corriguntur: et alibi. Facile est teneros adhuc aetate componere. Difficiliter recidunt vicia: quod nobiscum creverunt. Dividit hoc opus in phemium et tractatum. In phemio ea facit: quod a scriptoribus veterum instituto sanctum est: diligenter custodiri suavis debet: captare scilicet benivolentia: docilitate et attentione. Docilem facit auditor: summam totius rei de qua disputatur est: perstringens. Dicit enim se de officiis scripturum. Benivolentia captat a persona Cratippi: quem principem illius memorie phorum appellatam persona filij: cum filium appellat: et iudicio illius permittit uti optimis philosophantibus. A re ipsa laudat precepta de officiis: dicens eas latissime patere: cum nulla sit vite pars: quod officio vacare debeat. A persona sua laudat officium suum sine arrogantia. A persona aliorum: quorum opinio nes confutatur ut Aristonem. Pirrionem. Derillum. et Epicureum. Unde cum futura sit omnis disputatio de officiis cum ratione: officium equivoce sit: et propositio equivoce et ambigua distinguenda sit ut conveniat inter differentes quod sit de quo disputatur: dividit prius officium: unde definit. Et cum phemium debeat continere capita rerum: de quibus dicendum est: proponit se disputaturum de honesto vili: et repugnante: que videtur esse inter vile et honestum. Et cum hoc facit: reddit auditorem attentum. Id autem sit cum pollicemur nos de rebus magnis et vtilibus dicturos et si numero exponitur res de quibus disputandum est: ut Lice. facit. In primo volumine disputatur de honesto: dicit homines habere semina quidem et virtutis igniculos a natura datos: ex quibus constatur honestum quod est finis natura. Et dividitur in quattuor partes: prudentia: iusticia: fortitudo: et temperantia: quae sunt magne et vere virtutes: propterea quod ex ratione oriuntur: quia nihil est in homine divinius. De his ergo disputatur: quas appellat fontes omnium officiorum. Sed prius de officiis. i. operationibus studiosis quae ab ipsa prudentia oriuntur. Unde a iusticia: et fortitudine. Postremo a temperantia: ubi declarat quod sit illud decorum quod ubique servandum est. Demon propositis duobus honestis: utrum sit honestum. In secundo volumine disputatur de vili distinguens ea quae ad tuendam vitam pertinent: phans per inductionem nihil humane vite prodesse sine opera hominis: dicitque imperantibus nihil esse vtilius quam non timeri a subditis: scilicet amari: cum odio habentur quod aliis formidolosi sunt: et affert tyrannorum exempla: qui fere omnes interficiuntur inde gloriam ex tribus constare dicit: si et iligit multitudo: si fidem habet: si cum admiratione quadam honore quendam dignum putat. Qui gloria querit: qua ratione ista paratur docet. Unde ponit primam adolescentis commendationem afferens nonnulorum exempla: quae in prima etate laudem habent et gloria comparantur. Unde agit de beneficentia et liberalitate: largitis: edictis: munibus: et qua opera vti debeamus emerendi fauoris et benivolentiae gratia quae potius defendenda sit vires an pauper. Unde de tribus exigendis tandem duobus propositis vtilibus vtrum sit vtilius. In tertio et ultimo disputatur de repugnante non quod est: sed quae videtur esse inter vile et honestum constituitque formulam qua officium cognoscatur. Et discursus per quattuor virtutes ostendit nihil esse

Operis
Divisio

utile & nō sit honestū. Et simul agit de prudentia & iusticia: docēs nīhil esse vtile qđ sit malitiae cōiunctū & iniusticie: ponēs exēpla de his qui dolo malo alios circumueniūt & disputat de predictis vāduis & mancipijs: & an vitia debeat vēditor aperire emptorū: & qđ prestari debeat qđ sit vir bonus. Nec esse vtile alicui occupare patriā vbi cesarē tatat. Inde ponit nōnullas q̄tides. Ite caronis stoici. quē Paneti? erudit & cōtrouersias: q̄ sūt in iure stoicorum: & quo tpe promissa seruanda nō sint. Que omnis disputatio ad iusticiā & prudentiā pertinet. quā altera semper est vtilis: altera malitia iūtat. Inde agit de fortitudine ostēdens nīhil esse vtile: qđ fortē vnum & magnū dedecet. Et ponit exēplū Elissii Reguli: & aliorū qui magno alio mortē potius oportere voluerūt: q̄ admittere laudē fortitudinis & animi inuicti. Postremo dīsputat de tēperatiā docēs nīhil esse vtile: qđ tēperatiē cōtrariū sit: & sic dānat illos q̄ in volūtate summū bonū posuerūt contra quos: q̄ magni nominis erāt dicit se velle vti velis & eqs. i. totis virib? vt p̄suadeat. nīhil esse vtile qđ nō sit honestū: inde imponēs operi quasi fastigiū & extremā manū: filiū alloq̄tur. Quāq̄ te marce fili. Sēius est: quis te oporteat & pene necessariū sit. qm̄ sūne reprehēsiōne alī facere nō posses abūdere iam p̄ceptis p̄bie ppter omniū de te expectationem: cum audias Cratippū eminentissimū p̄bum & sis apd Athenas omniū bonarū artū & disciplinarū inuēitices & vbi exēpla tot clarorū viroꝝ te appellāt hortātur: prouocant: tamē puto vtile tibi esse cōiungere greca cū latinis & mea scripta legere: que ad tuā eruditōnē instituta sūt: puto inquit cū itaz annū audieris Cratippū te grecis litteris eruditum esse: & imbutū philosophicis p̄ceptis: vt alia desiderare quasi nō sit opus: cum bibas ad vberimū philosophiē fontem: tū hec mea p̄cepta conducere tibi arbitror: tum propter p̄biam ip̄am: tū ppter latini eloq̄ij nitōrē. Lege igitur latinā vt eque doctus sis: in vtraq̄ lingua & sic his circūstātijs imponit filio quasi necessitatē percipiendi optime p̄biam: cū eo sit p̄fectus: vt si aliter fecerit intelligat se p̄ter opinionem patris iā cōceptā & aliorū expectationē facere: qđ turpissimū est. ideo filiū exēplo hortatur suo Tullius: q̄ latini eloq̄ij maxīm? auctor habet: & qui nō solū grecorū: s; etiā latinorū ad suam vtilitatē monumēta cuoluerat: vt eius ingenio nīhil deesset omniū capaci: que celo cōtinentur: q̄q̄ tamen si iungunt cū indicatiuo: vt q̄q̄ oportet: nō aut q̄q̄ oporteat: sed vicissim cū oporteat: & quis oporteat: adq̄ Athenas addit circūstātiā loci: est audis. Cratippū: vt p̄sertim Athenis vbi oēs discipline florēt. Oportet quasi necesse est & debes: si ab officio discedere nō vis: & si cupis iuxta reprehēsiōne carere in oratore sic scribit oportere p̄fectionē declarat officij quo semper vrendū est & omnibus. ¶ Preceptis ¶ preceptum & preceptio idem sunt: & dicitur p̄ceptum quasi regula quedam bene viuendi & documentū traditum ad aliquam artē percipiendā: Nec philosophia que est de moribus: duas habet p̄tes. dogmata & precepta: quibus ad id qđ ex dogmate cōstitutum est dirigimur: id est ad ipsū finem quē nō vno modo philosophantes cōstituerūt. ideo varia erant dogmata: que vt Seneca interpretatur li. xv. epistolaz: nos decreta dicimus: vel scita: vel placita: & opus est tenere dogma: inde ad illd tanq̄ ad signū officia dirigere que cadūt sub preceptis. Nec dogmata. Et instituta appellat: de q̄bus agit in li. de fi. in quibus varia affert dogmata & opiniones de summo bono. In hoc opere de dogmate agitur & preceptis. Nā cōiunctis opinionibus nō nullaz disciplinarū cōstitutū finem in virtute ex dogmate stoicorū: academicorū: & peripateticorū. Et alibi vbi dicit honestū esse solū aut summū bonū: hec enim pars: ad dogma pertinet: qđ in se cōtinet finē: p̄cepta vero ad finem tendunt: itaq̄ Aristoteles de morib? precepta traditurus in p̄mo libro ethices de dogmate: agit cōstituēs summū bonū in opatione anime p virtutē in vita p̄fecta. Etiamq̄ igit p̄tē Cicero tetigit: que necessarie sunt illi: qui vult in philosophia institui. & ad imaginē p̄fectam effingi. Nā si finē ignorabit: quo se dirigat: nō habebit. In academicis sic scribit. ij. hec maxima sunt in philosophia iudiciū veri: & finis bonorū: nec sapiēs eē potest qui aut cognoscendi initū ignorat aut extremū expetēdi aut vnde proficiat: aut quo pueniendū sit nesciat: & alibi ratio vite diffinitio summi boni cōtinet. Instituta etiā sunt boni mores & domesticę discipline: que litteris nō mā datur sed seruātur cōmuni opinione bonorū: vīroꝝ per quendam consuetudinem. Un

pter summam et doctoris auctoritatem: et vtrūque
bis quorum alter te scientia augere potest: alter
ra exemplis tamen ut ipse ad meam vtilitatem
semper cum grecis latina coniungi: neque id in
philosophia solum: sed etiam in dicendi exerci-

Quamq̄
Tamen

Preceptum

Logica

Instituta

de v. citur philosophia moralis: que posita est in consuetudine. Nam assuefaciendo nos suis diolis actionibus et institutis consequimur habitum virtutis: quem dum excolimus felicitatez humanam consequimur: que a nobis non possidetur sed est in actione studiosa. Omne institutum est preceptum: sed non continuo omne preceptum est institutum. Nam possunt aliqua precepta esse que non seruantur communi opinione et consensu bonorum: et possunt etiam precipi ea que agenda non sunt. Sed ipsa vera philosophia nihil precepit quod agendum non sit. Sed quisdam philosophantes: et ut verius loquar philosophasti que peccant in constituendo sine bonorum: ea precipiunt: que non sunt instituta. Institutiones vero sunt principia et dispositiones ad aliquam scientiam ut institutiones iustiniani et Quintilianii. qui oratorem a puero instituit: ita format: et ad imaginem perfecti oratoris effingit. Unde instituitur est erudire etiam alijs

tatione feci: idem tibi censeo faciendum: ut par

sis in vtriusque orationis facultate. Quam qui

dem ad rem nos: ut videmur magnam adiumen

tum attulimus hominibus nostris: ut non mo

do grecarum litterarum rudes: sed etiam docti

aliquantum se arbitrentur adeptos: et ad dicen

rebus. ut apud Iuvenalem. Instituitque rudes melior locusta propinquas. id est docet eas velle scire. instituta: ut dicebam sunt mores: et ea que ad virtutem ducit reipublice disciplina. Unde apud iurisperitos est titulus de institutis antiquis: id est moribus consuetudine patrum qui optime sancteque vivebant: et apud Valerium plura exempla sunt de institutis antiquis. Quod iam nunc circumstantia temporis. Quod Auctoritate auctoritas est scilicet imitatione digna. et estimatio que reprehensioni obnoxia non est. que rebus gestis et scientia parata: inde auctoritate dicimus esse in aliquo quod dignus est ut omnis cum spectet et imitetur ob virtutis presentiam. Alter. Eratippus. Potest te augere ornare celebrare. reddere et perfectare: nam ab ipsa natura inchoati bonis artibus nos ipsi perficimus. Unde inueniuntur artes et discipline: ut ipsam naturam adiuuaret. que virtutum semina nobis tribuit. et sic filium ad suam perfectionem hortatur. In. iij. de finibus dicit. non enim sapientia genuit hominem: sed accepit a natura inchoatum hanc ergo intus debet institui: id est quasi signum absolueret. Quod Altera exemplis id est ipsa verba Athenarum in qua maxima exempla erant. fueratque ad bene beateque viuendum. In libro quinto de finibus ait. Hoc autem tunc et si multa in omni parte Athenarum sunt in ipsis locis indicia summorum virorum: tamen ego illa moneo: excedat. modo enim fuit. Carneadis: quem videre video. Est enim nota imago: a sedesque ipsa tanta ingenij magnitudine orbatam desiderari illam vocem puto. Ergo ipsa verba Athenarum explebis: quibus vel maxime abundabat: eum augere poterat: et hoc dicit Cicero. ut filius ad illos qui illuc claruerant: claresceret imitatio de sese compararet. nam optimi quosque eligere debemus: quem imitemur: et statue erigunt: vita factis: ut ceteri ad imitationem excitentur. Alii Plinius gaudebat: decreta fuisse statuas Spurinna: et filio erectas: non modo inquit defuncti memorie possumus: sed exemplo acient enim ad bonas artes inueniuntur adolescentibus: ut digni sint: modo tanta prima constituta sunt. Quod Ad meam utilitatem exemplo suo monet filium: ut iungat greca cum latinis: cum id maxime conducatur: ut in ipso Cicerone intueri licet et locus est ab virili: nam in genere deliberatiue utilitatem proponere debemus: et sine greca eruditione que de philosophia scripta sunt intelligi perfecte non possunt: ut autem intelligerent nostri opera Ciceronis effectum est: et plura fecisset: si per nefandissimum Marcum Antonium: et ipsa illa ingrata licuisset: ut ipse pollicetur libro secundo de diuinatione dicens. Adhuc hec erat ad reliqua acriter tenebam animo sic parati: ut nisi que causa grauior obstidisset: nullum phibere esse locum esse putaremus: quod non latinis litteris illustratus pateret. Ad magnificum illud inque romanis hominibus gloriosum: ut grecis de phia litteris non egeat: quod persequar perfectio si instituta precero. Ad grande iactura: nequa hominem Antonium qui periculi in munus inuidisti tuis. Ad meam utilitatem: quam Cicero ut romanum eloquij ubertatem sibi compararet et doctrinam ex grecorum fontibus hauriret: greca scripta euoluit: ideo subiungit: neque id in phia solus: sed etiam in exercitatione dicendi. Cicero ut eius monumenta declararet et ipse testatur in secundo de diuinatione multa in morali phia scripsit corroborati inquit sumus omnes: ut maxime potuimus ad phie studium in eo libro quod inscripsi hortati: et quod genus philosophandi minime arrogans: maximeque et constans et elegans: arbitraremur quatuor academicis libris ostendimus. Quos fundamentum philosophie esset positum in finibus bonorum et malorum: per purgatus est locus a nobis quinquaginta libris: et quod a quocumque contra quem philosophum diceretur intelligi posset. Totidemque subsecuti libri Tusculanarum disputationum res ad bene viuendum maxime necessarias aperuere. Primum enim est de contemnenda mor

Institutio

Auctoritas

te. ¶ Secundus de tollendo dolore de egritudine lenienda tertius. Quartus de reliquis animi perturbationibus. Quintus eum loci coplexus est: qui tota philosophia maxime illustrat. Docet enim ad beate viuendum virtutem seipsa esse contentam. Quibus rebus editis tres libri perfecti sunt de natura deorum: in quibus officii eius loci questio continetur: quod ut plene esset cumulateque perfecta de diuinatione ingressi sumus his libris scribere: quibus ut est in animo de facto si adiunxerimus erit

ab hinc satisfactum toti huic questioni: atque his libris adnumerandi sunt sex de re publica: quos tunc scripsimus. cum gubernacula reipublice tenerem magnus locus philosophie que proprius a Platone. Aristotele. Theophrasto.

Peripateticorumque familia tractatus vberime. Nam quid ego de consolatio dicam. que mihi quidem ipsi sane aliquantulum medetur. ceteris item multum profutura puto sed etiam in dicendi exercitatione. id est declamationibus tam graece quam latine. In bruto sic scribit. Comen tabar declamans sepe cum. Ad. Pisonem aut. Qu. Pompeio aut cum aliquo quotidie idem faciebam multum etiam latine: sed graece sepius. ita inquit erant diodorus stoico et eius artibus variis atque multis deditus ut ab exercitationibus oratorum nullus dies vacuus esset: nam cum scriberet in philosophia libros oratorios interposuit ipso teste. sic enim ait. Eumque aristoteles itemque Theophrastus excellentes viri: tum subtilitate: tum copia cum philosophia dicendi etiam precepta coniunxerint nostri quoque oratorum in eundem librorum numerum referendi videntur. Ita tres erunt de oratore. quartus virtus. quintus orator. Nec omnia eo spectant: ut filium hortetur et ad sententias graues philosophiae et veritatem orationis: que duo cumulatissime et potissimum dicendi artem Cicero erat assecutus. At sis par eque doctus graece et latine ac in facultate illius orationis que oratorum propria est et illius quam philosophorum tantumdem possis utraque enim viro ad perfectionem suspiranti necessaria est ut utraque etiam lingua latina: scilicet et graeca. Quam quidem ad rem: sine arrogancia laudat id quod romanis opera sua prestitit: et a re ipsa personam suam beniuolentiam captat. Ad quam rem ut scilicet latini possint esse pares in facultate utriusque orationis et arte dicendi atque philosophiae. Nam ante Liceronem: et Ciceronem philosophia Rome peregrinabatur: et dicendi artem. Cicero ad summum perduxit: nos attulimus inquit auxilium qui scripsimus in philosophia: et omnes locos graues latinos fecimus: et in rhetoricis: nihil premissum est: quod ad consummatum oratorem pertineret. Ergo non modo illi qui sunt omnino rudes graecarum litterarum: sine quibus philosophia graecis litteris celebrata scribi non poterat a latinis habent iam cognitionem philosophiae latinis monumentis illustrata a nobis: ut Romani graecis litteris in philosophia non egeant: sed et illi qui graece sciunt: tamen non perfecte possunt intelligere locos graues a philosophis graecis tractos: et iudicare de opinionibus et habere delectum: quod prudentis est opera nostra inquit Cicero. non parum adfuit sunt. cum omnia latinis litteris illustrata sint: et potissimum de finibus bonorum et malorum: quibus varias affert philosophantium opiniones: et non probabiles refellit. ¶ Rudes ignari rude lignum dicitur non expolitum: inde ad animum transfertur: rudesque illi dicuntur qui adhuc animum non expolluere disciplinis et doctrina rerumque usu. ¶ Aliquantum non dixit multum: ut vitaret arrogantiam. et ideo utitur mediocritate. ¶ Ad dicendum quantum ad artem oratoriam: in qua nihil fere iam a Romanis desideratur: reliquit enim nobis rhetoricos ad. Qu. fratrem iuuenis li quodam ardore scribendi licentia et impunitate copiosis quibus diuinos illos oratorios: omnem et isocraticam: et Aristotelicam dicendi rationem coplexos. Tur ad communem naturam utilitatem substituit. Et enim rhetorici ad herennium qui sub ciceronis nomine circulerentur et leguntur ciceronis non sunt quod stilus ipse ieiunus: et mancus quidam ac remissus ordo preceptionis plane ostendit. Auulus est ex illo fonte vberime deductus. Languida probeniam diuinam ciceronis eruditionem et copiam non sapiunt. Itcirco non eloquentie principi opus pene mutui ascribatur: sed alicui qui ciceronem imitari pro viribus conatus est. Cui certe successit ad votum: sed an ille ut pro ciceroniano opere legeretur optauerit nescio: hoc enim scio ciceronis non esse sed imitatoris: quod quia iudicio utrosque rhetoricos conferre voluerit facile dispiciet: sed de his alias Attulit igitur Cicero auxilium Romanis in arte dicendi: cum dederit optima precepta et cognitionem ut iam non egeant preceptis grecorum qui dicendi artifices et scriptores fuerunt. Et ad iudicandum: quum ad philosophiam: Topica rerumque scientiam: quam Cicero coplexus erat: et eloqui inuolte illustrauerat proprium oratoris est dicere. Philosophi autem iudicare: qui ratione quadam: et formulis disputat. Opera igitur Liceronis sententias grecorum in philosophia cognoscimus. et sententias ipsi

dum et ad iudicandum. Quamobrem discas tu

quidem a principe huius etatis philosophorum

et discas quamdiu voles: tamdiu autem velle debebis

Rude

aliorumq; oppositas interdum: vt quid sit melius et eligibilis in ipsis pceptis finibusq; bonorum et docti et rudes grecarum. litterarum iudicare possunt. Quod quia magnificum et gloriofum Ciceroni videbatur et erat non immerito filium ad paterne glorie imitationem hortatur et excitat: se enim ad hec omnia iter erat vel maxime patefactum. Habenda est igitur gratia Ciceroni: cui referrum possit: qui omnia latinis ingenij sui prope diuinivber

tate et in arte dicendi et in philosophia: suppeditauit: vt ad vtriusq; facultatis perfectam cognitionem aliorum opera quasi non egeamus: ad iudicandum igitur. id est ad philosophiaz: cuius proprium est recta veraq; cum ratione et formulis de omni re iudicare. Plato in no no de re publica sic aiterationibus iudicandum est quoniam rationes sunt instrumenta philosophi. ¶ Quamobrem: igitur

quoad te quantum proficias non penitebit: sed tamen nostra

legēs non multum a peripateticis dissidentia quam

vtriusq; et Socratici: Platonici volumus esse.

tur inquit Cicerō cum iam planum sit magnam esse vtilitatem grecę et latine scire discere philosophiam grecis litteris mandatam: et vtere opinionibus et dogmate philosophorum iudicio tuorum modo legas scripta nostra. et greca cum latinis coniungas. Et dices quid viles: benivolū facit filium cum ait da operam grecis litteris quid viles: sed quom impedere nimium studium in aliqua re ultra quod oporteat contra officium sit. corrigit Cicerō per missionem dicens iamdiu debes velle grecis litteris et philosophię incumbere: quousq; videbitur tibi non parum profecisse sed id esse adeptum quod tempus et ratio exposcit: et sic filium hortatur: vt celerrime omnia quorum indiget fontibus grecorum hauriat: et ad paternam eloquentiam: reipublice munera et administrationem contendat: nec diutius illic immoretur et desiderat: sed in oculis Patrie et celebratae viuat vestigijsq; paternis insistat quod minime fecit. ¶ Non penitebit. id est non parum videbitur quod a seruis sit. Tandiu discendum est inquit Seneca: quid viles: si prouerbio credimus quid viuas: et interroganti philodemo quoad discipulus esse vellet: respondit Plato: quoad meliorem atq; peritiorem esse non penitebit: sed penitere in his verbis Platonis in aliam significationem. que nota est omnibus accipitur. ¶ Quoad quousq; proficias: crescas in ipsis philosophię pceptis. in oratore sic ait: que qualiacumq; in me sunt ne enim ipsum non penitet quia sint: sed apparent in orationibus nostris et Liuius libro primo: cum iam virum haud peniteret et in octauo: quip penitine peniteret se virum suarum. Nostra que nos in philosophia scribimus. No multum dissidentia a peripateticis. non multum dissimilia a pceptis peripateticorum: quibus nunc das operam sub Eratippo et hoc dicit. vt ostendat se voluisse in philosophia imitari stoicos: peripateticos et academicos. Nam in libris de finibus bonorum et malorum more academicorum probabilia defendens totus est peripateticus: immo peripateticorum disciplinam. ita laudat vt alias rescire videatur. sic enim introducit Pisonem dicentem. Melius quitur hec sola disciplina digna studiosis ingenuarum artium: digna eruditis: digna claris viris: digna principibus: digna regibus. In tusculanis disputationibus: et paradoxis est totus stoicus remouetq; ab homine affectus quos vt dicat ipsa recta ratio probat Aristoteles et academicis. et dicit beatam vitam decessuram in taurum Phalaridis: et tenens positiones stoicorum et admirabiles opiniones que paradoxa appellantur. In tertium nihil affirmat: sed disputat in vtriusq; partem. vt Socrates qui ita disputabat: vt nihil affirmaret ipse reselleret alios et nihil se scire diceret. nisi id ipsum quod sciret. se nihil scire: ob eamq; causam ab Apolline sapientissimus indicatus est: quod hec esset vna sapientia non arbitrari se se scire: quod nesciat. Et post Socratem plato: a quo academici eundem disputandi modum tenuit Cicerō probauit et tenuit cum videatur esse si ne arrogantia id disputandi genus secutus est: cum in plerisq; locis: tum vel maxime in libris de diuinatione. In primo enim introducit. Quintili. fratrem disputantem et affirmantem diuinationem esse. In secundo ipse resellit rationes et opiniones fratris nullo certo iudicio allato ita Cicerō ait: cum autem proprium sit academice iudicium suum nullum interponere: ea probare que simillima veri videantur conferre causas et quid in quaq; sententia dici possit expromere. Nulla adhibita sua auctoritate iudicium audientium relinquere integrum et liberum. tenebimus hanc consuetudinem a socrate

Penitere

traditam. eaq; inter nos si tibi Qu. frater videbitur & sepiissime vtemur. Quoniam vtriq; affert rationem quare hec que nunc scribit imitatus stoicos. & non multum dissident a dogmate peripateticorum Liceroni filio legenda sint: quoniam vtriusque inquit volumus probabilia sequi & nos academici & ipsi peripatetici quibus nunc das operam: vtriusque inquit eosdem doctores sectamur: & socratis atq; platonis opiniones amplectemur. Inter stoicos: peripateticos: & academicos potius in vocabulis & in re differentia erat. An dicit Pseudo apud Liceron. l. v. de finibus stoici restant hi quidem non vnam aut alteram a nobis: sed totam ad se nostram philosophiam transfulerunt: atq; ut reliqui fures earum rerum quas ceperunt signa committant sic illi ut nostris sententijs pro suis vterentur nominibus rerum notas mutauerunt: ergo inquit. Quoniam vtriusque id est nos academici qui probabilia sequimur: & peripatetici qui etiam socratem sectantur: & platonem aristotelis peripateticorum principis doctorem: volumus esse socratici: id est volumus tenere opiniones ipsius Socratis qui in sola virtute summum bonum posuit: & omnis bonos beatos esse. & improbos miseros dicebat. Has opiniones stoici a stoia porticu denominati accipientes fecere suam disciplinam & dogma: quorum princeps fuit zeno polemonis academici auditor subtilissimus disputator: qui academicam disciplinam corrigere ausus est. Nam omnia que ad beatam vitam pertinerent in vna virtute posuit: nec quicquam aliud numeravit in bonis: idque appellavit bonum: quod esset simplex quoddam & solum & vnum bonum: cetera vero & sic nec bona nec mala essent: tamen alia finem naturam dicebat: alia nature contraria: & his ipsis interiecta quedam & media numerabat. Unde dicit volumus esse socratici: sic intelligitur Liceron. volumus opiniones stoicorum tenere: quoniam erant probabiles: & eas ipse in nonnullis locis tueri veras esse ostendit. In paradoxo ait: eos scripsit libetius: quod mihi ista paradoxa que appellant maxime videntur esse socratica: longeq; verissima: & alibi dicit. Socrates isto modo disputabat: bene hercule narras. nam istum doctum & sapientem virum fuisse memorie traditum est. nam a rebus occultis & ipsa natura inuolutis in quibus ante enim philosophi occupati fuerunt. constat auocauisse philosophiam & ad vitam communem adduxisse: ut de virtutibus & vitis omninoque de bonis rebus & malis quereretur: celestia autem vel procul esse a nature cognitione censeret: vel si maxime cognita essent: nil tamen ad bene viuendum conferre. Ex disputationibus Socratis omnes secte manarunt. Socrates nihil scriptum reliquit: sed omnia de quibus disputauit: ab eius auditoribus Platone & xenophonte eloquentissimis celebrata sunt: & mandata litteris. Et subiungit. volumus esse Platonici: id est tenere volumus vtriusque opiniones platonis. Nam plato socratis discipulus perfectissimam disciplinam reliquit Academicorum & Peripateticorum: a quibus stoici magis verbis & sententijs dissenserunt. Nam a Platone vna & consentiens: videri Liceron ait: in libello de philosophia: duobus vocabulis philosophie forma instituta est. Academicorum & peripateticorum qui rebus congruentes nominibus differebant: quippe cum Spensippum sororis filium. Plato philosophie quasi heredem reliquisset. Duos vero prestantissimos studio ac doctrina. Xenocratem Lacedonum & Aristotelem stagiriten: qui erant cum aristotele. Peripatetici dicti sunt: quia disputabant in ambulantes in liceo gymnasio. Spensippus autem & Xenocrates: qui primi Platonis rationem auctoritateque susceperant: & post eos Polemon & crates: vnaque Argantorum academia congregati alio gymnasio ab academo quodam heroe denominato. ut scribit Laertius Academicum appellati sunt: sed communis erat ratio bonorum & malorum: inter utrosque. Nam omnis illa antiqua philosophia sensit in vna virtute positam esse beatam vitam: non tamen beatissimam nisi adiungerentur bona corporis & fortunae ad virtutis usum idonea. Stoici bona corporis per se assumenda esse dicebant: sed non adiungebant ad finem bonorum. An cum nulla esset inter veteres academicos quos Liceron mirabatur. Et peripatetici eos quibus Liceron filius operam dabat differentia: dicit volumus esse socratici & platonici. Et si confidetur tacite obiectioni. potuisset enim dicere filius: non sunt mihi legenda pater quod scribis in philosophia ut academicum & probabilia defendens in diem viuis affatibus. itaque nunc stoicos tenes. nunc platonicos: nunc aristotelicos. Illos autem certum dogma habemus & disciplinam: & doctorem utor cratippo peripatetico: unde dicit: non multa dissidentia. Adde etiam quod peripateticorum & stoicorum quos in his officijs Liceron potissimum sequitur. Via preceptionis & doctrine fere eadem est: stoici dant precepta de officijs. quibus hominem ad virtutem instituunt & felicitatem: officiumque perfectum: quod non est positum in preceptis: sed pertinet ad finem bonorum. In officio enim perfecto. quod omnis numerus habet: & in solis sapienter cadit: finis bonorum consistit: humana felicitas. Istud perfectum officium appellatur a stoicis bone stum: officia vero que cadunt sub preceptis media appellantur: de quibus potest reddi certa ratio: ut sunt hec que Liceron tractat: hoc idem faciunt peripatetici quibus videntur alijs nominibus. Aristoteles enim peripateticorum princeps: dicit summum bonum humanum consistere in actione virtutis in vita perfecta: actiones autem officia sunt: officium enim

Stoici
zeno

Peripate.
Academicus

nihil aliud quam actio cum virtute: et cum dicitur in vita perfecta: ostendit non in quacunque actione licet studiosas in illa quam ab habitu virtutis perficitur: summum bonum consistere. Una enim hirundo inquit non facit verisimile una actio cum virtute non facit hominem felicem: hunc virtutis habitum et perfectum actionem stoici appellant honestum: ergo potius nominibus differunt quam ordine et via preceptionis. Volunt enim stoici medijs officijs pueniri ad illud honestum quod ipsi appellant:

De rebus ipsis vtere tuo iudicio: nihil enim impedio orationem autem latinam efficies, perfecto legedis nostris plenior. Nec vero arroganter hoc dictum existimari velim. Nam philosophandi scientiam concedes multis quod est oratoris proprium: apte

volunt tenere opiniones socratis et Platonis: qui de summo bono optime senserunt. **Caueendum est tibi** inquit ab alijs qui in fine constituendo errauerunt: ergo cum inter has tres philosophorum disciplinas nulla fere differetia sit: de ipsis opinionibus vtere iudicio tuo id est poteris sequi id quod tibi videbitur modo non discedas ab academicis: peripateticis et stoicis. In tertio libro ita filium alloquitur. **Sic ego a te postulo: ut mihi concedas: si potes nihil preter id quod honestum sit esse per se expectandum mihi vtrumvis satis est: et tu hoc tamen illud probabilius videtur: nec preterea quicquam probabile. Clarum igitur est Liceronem voluisse eam vniuersalem in philosophia nec alicui secte ad dictum sed vtrumque dogma probasse nec laborasse filium ad aliquam disciplinam ita traducere ut alias rejiceret: permisit enim illius iudicio uti opinionibus philosophantium: cum nulla fere inter ipsos differentia esset. **De rebus ipsis opinionibus et dogmate philosophorum: non inquit te addicam alicui secte poteris vni iudicio tuo et integrum liberum tibi est quod dogma sequi velis. **Arere** iheris: sic beniuolus redidit filium in vltima tusculana sic dicit Cicero. Tu quidem tabellis obsignatis agis mecum et testificaris quid dixerim aliquando aut scripserim: cum alijs isto modo qui legibus impositis disputant. Nos in diem viuimus: quodcumque nostros animos probabilitate percussit id dicimus: itaque soli sumus liberi. **Orationes autem latinam: nunc filium hortatur: ut sua scripta legat quibus orationem latinam poterit vberimam facere: locus est ab utili. **Legendis nostris legendo nostra. Sic apud Lucretium: his audiendis credendisque, i. audienda et credenda. **Plenior** enim copiosior vberiorque capax beniuolentia a re ipsa et persona sua. **Nec vero** vult Cicero ostendere quare legendo sua filius efficiet orationem latinam plenior: quoniam inquit in arte dicendi erat consumpsimus meam: ut iure possim mihi assumere quod proprium est oratoris philosophiam: concedo multis: ne autem oratorem profiteor. Cicero enim auctor Fabius cum se ad imitationem grecorum contulisset vim demosthenis copiam platonis et suauitatem socratis: effinxit. Nec vero inquit quod in vno quoque optimum fuit consecutus est tantum: sed plurima vel potius ex seipso virtutes extrulit mortalis ingenij felicissima vbertas. Non enim vult Pindarus aquas collegit: sed viuo gurgite exundat: vno quodam prouidentie genitis in quo totas vires suas eloquentia experiretur. Platonem in primis admiratur est et acumine sententiarum summa multiplici doctrina et granditate verborum orationumque sublimitate: quae media est inter carmen et soluta orationem. **Arroganter** arrogans id est quod sibi aliqua tribuit prerogativam et laudem quam non meretur. **Arrogans** inquit philosophus in ethicis pericula et ea quae non insunt et maiora quam insunt sibi fingit: dissimulato autem aut inesse sibi negat aut imminuit ambo inquit vituperandi sunt: et arrogans malis. **Velim** pro volo. i. nolo praeferre me esse arrogantem cum mihi assumam id quod pertinet ab bono oratore. **Concedens** id est cum ingenue fatear multos esse in philosophia me doctores: sed in arte dicendi primum locum mihi vendico. **Philosophandi scientia** id est ipsam philosophiam et scientiam rerum: nam scientia est per quam cognoscimus res per causas suas et principia eorum habitus demonstratiui. **Adulatus** dixit non omnibus. Nam et Cicero egregie philosophatus est: et omnes fere locos graues tractauit: sed hoc dicit ut deuitet arrogantiam fuit enim apud latinorum in arte dicendi quam in philosophia eminentissimus. Nec potuit aliquis in singulis rebus non solum in omnibus illius magnitudinem assequi. **Quod est** quod pertinet ad bonum oratorem. **Apte dicere** est ex arte et polito loqui datur naturae eloquij ab arte: inde elocutio dicitur quae ab eloquentia differt. **Apte** dicitur is qui res ipsas verba et actionem accommodat tempori et personis scilicet seruare id quod decet********

Arrogans

in quacūq; materia ⁊ quocūq; tempore: ⁊ apud quosq; orandū sit. Hic locus a philosophis tractatur vberissime: qui de decore precipium. ⁊ Aprē dicere putat Licerō esse quartam virtutem elocutionis libro tertio de oratore trañans hunc locū dicit non omni cause: neq; auditori: neq; persone: neq; tempori congruere orationis vñū genus aprē igitur dicere est decenter ⁊ vt circumstantie postulant dicere. Nam vt inquit Fabius nec iocis lachrymas: vbi opus erit miseratione sicabimus. Ande videndū est quid dicas: ⁊ quid quocq; loco dicendum sit: ⁊ aprē dicere non imū debet ad elocutionē referri: etiam ad inuentiōem. Nam si verba aprē disposita magnū habent momentū: multo magis res ipse inueniēde de quibus dicturi sum⁹: illud inquit fabius: diligentius dicendum est: eum demū aprē dicere qui nō solū quod expediat sed etiā quod deceat inspererit. Aliud genus dicendi grāuitas senatoria exposcit: aliud aura popularis. Temp⁹ quoq; ad locum egent obseruatione ppria: nam ⁊ tēpus tum triste: tum liberū: tū angustū est. ⁊ Distincte vt omnia in orōne loco collocentur suo ⁊ distincta sint translationibus ⁊ figuris: q̄ orationem exornant: si aprē collocentur sic distincte dicere ad dispositionē refertur. ⁊ Ornate ad elocutionē. Quinq; sunt p̄res rethorices: inuentio: dispositio: allocutio: p̄nunciatio: ⁊ memoria. Tres dūtaxat Licerō posuit: q̄ maxime consistunt in arte: p̄nunciatio autē ⁊ memoria in natura sic Plato memoriā ⁊ celeritatē ad discendū, nature tribuit: ⁊ idem Licerō libro quinto de fide dicit: virtutū quas dā natura ingenerat: vt est docilitas ⁊ memoria: que fere omnia appellantur vno ingenij nomine easq; virtutes q̄ habent ingeniosi vocantur. Et fabius libro octauo scribit omne orationē consistere rebus ⁊ verbis an rebus inuendā esse inuentiōem in verbis elocutionē: in vtrāq; collocatiōem: que memoria cōplecteretur: actio cōmendaret. Ergo aprē dicit his qui scit res adinuenire sibi differētiā causarum personarū ⁊ locorum. Distincte dicit qui omnia bene collocat in oratione: ⁊ exornationibus variat atq; distinguit: nam dispositio docet quid quocq; loco collocandū sit: non semper eodem modo sit: sed vt materia que tractatur postulat. ⁊ Ornate dicit qui verbis puris ⁊ latinis vitur ⁊ ab omni vitio remotis ⁊ nisi accedat ornatus perit inuentio ⁊ dispositio. Nam delectatio proprias h̄z partes in elocutione: quis in alijs sit. Ande Licerō inuentio: nem ac dispositiōem prudentis hominis esse putat: eloquentiam vero oratoris. Eloqui em̄ inquit fabius est omnia q̄ mente conceperis promere atq; ad audientes proferte: sine quo semper vacua sunt puora: ⁊ similia gladio conditor atq; intra vaginā suam herēt: hoc itaq; maxime docetur hoc nullus nisi arte assequi potest. Ande Aldaricus Antholinus a quo mediocris orator apud Licerōnē in oratoris libris instituit: ait a se disertos vifos ēē multos: eloquētes vero neminē. Disertos putat dicere que oporteat: ornate autē dicere propriū esse eloquēssimi: que virtus in Licerone cumulatiſſima fuit: vt nil addi posset. In eo studio exercitatione dicendi ⁊ labore. Studium est vehemens applicatio animi ad id quod quis discere aut inuenire cupit: ⁊ studiū dicit etiā voluntas: ⁊ est plusq; volūtas: illa ingenij Liceronis felicissima vbertas ab ineunte etate in dicendi exercitatiōe versata est: nec laboribus pepercit: ait Virgilius ⁊ oratores: qui in Asia clari nominis erant adiit: vt se ad illoꝝ imaginem effigerent quo etiā nemo sepius atq; diut⁹ declamauit: ⁊ dum viueret in iudicijs regnare dictus est. Ande q̄ritur in p̄hemio de oratore se prima etate in p̄turbatiōe ⁊ turbulēssimas tēpestates reipublice incidisse vt a studijs quasi abduceretur. Nec vero inquit nobis cupiētibus atq; exoptantibus fructus oculi datus est ad eas artes: quib⁹ a pueris dediti fuimus celebrādas: inter nosq; recolēdas. ⁊ Si mihi assumo scapere significat sponte vel nō spōte accipere. Sumere est vltro quasi alijs nō p̄mittētib⁹ capere ⁊ sic assumere est multū ac penē minū sibi tribuere: ideo dixit si mihi assumo: quoniam nō ab omnibus forte cōcedebatur: qui in arte oratoria id etatis clari erant. ⁊ Ad eo iure significat id fere qd mea auctoritate: licentia: ac cōcessa mihi ab omnibus libertate. Quodāmodo vitur mediocritate: vt deuit arrogantiā. Vendicare assumere ⁊ ascendere mihi. Sic ap̄s Quidū in factis. Vendicat ausonias iunonis cura lalendas: id est suas ēē dicit: ⁊ sub eius tutela. Nec omnia q̄ Licerō dicit: eo spectat: vt ad eloq̄ntiā latinā filiū hortetur ad summū culmen a patre p̄ductam ⁊ in qua poterit multū p̄ficere cū omnia que ad ipsam consequendam p̄tinerent a se latinis suppeditata essent: nō cognita eloqui vtilitate dicit. Quāobrem magnopere te hortor: hortari est dare p̄siliū ad erigendū animū hortat. Licerō filiū quem

distincte ornate dicere: quoniam in eo studio etatem consumpsimus si id mihi assumo video: id meo iure quodammodo vendicare. Quamobrem magnopere te hortor mi Licerō vt nō solus

Partes rethorices

Distincte dicere
Ornate dicere

Studium

Sumo
Assumo

Hortor

sciebat: ad studia pigrum: et ideo calcaribus egebat et exhortatione: ut ipse ad atticum scribit in quadam epistola loquens de filio et nepote: qui erat etiam nepos Pöponeij atticij ex filia quä nuperat. Quin fratri dicit illic filium suum egere calcaribus: nepotem vero frenis: ut de ephoro et Theopöpo discipulis suis iudicavit isocrates. Orationes meas que habent genus dicendi forense: et vim ad mouendos affectus: qua philosophorum eloquentia vacat. Fere equarunt id est toride fere sunt numero quot orationes: et sic ostendit Cicero se non pauciora stila philosophico scripsisse quam oratorio. Et in utroque orationis genere facultatem commendat suam et voluntatem cum decoro: licet hec quodammodo ad illam magnitudinem et parem fere ornatum assurgant: tamen aliqua differentia est et videt tacita obiectio: potuisset enim dicere filius ad consequendam eloquentiam

orationes meas: sed hos etiam de publicis libros quos se ita illis fere equarunt studiose legas. His enim dicendi maior est in illis: sed hoc quoque colendum est equabile: et temperatum orationis genus. Et id quidem memini grecorum video ad hunc com-

et vim dicendi: satis mihi erunt orationes tue: libri autem qui de philosophia sunt non possunt habere illum orationis nitorem precepta autem ad bene viuendum dat mihi Cratippus: id eo ostendit hoc genus dicendi quietum colendum esse latino homini: ut in quacunque re de qua sit dicendum apte et sine reprehensione dicere possit. Illis orationibus: que habent vim dicendi vis est ostendi: inter utrumque genus dicendi et scribendi aliquam esse differentiam. Quippe non oportet tantam vim et contentione adhibere in libris de philosophia quanta est in orationibus in quibus affectus variis mouendi sunt et quadam vi quedam extorquenda et summa oratione vtendum maxime cum ventus est ad certam confutationis et affirmationis ut id quod intendit persuaderi possit. His vehementia: ut moueat auditor ad effectum quod Cicero habuit: de quo Fabius. Nam quod docere diligentius mouere vehementius potest cui tanta vinctio iocunditas affuit: ut ipsa illa que extorquet impetrare cum credas et cum transieris vi sua iudicet ferat: tamen ille non rapi vis leatur: sed sequi. Summa igitur vis esse debet in orationibus in qua re Cicero demosthenem imitatus est: qui quasi neruis quibusdam adeo sua scripta intendit: ut nil elimati vel verborum grauitate vel sententiarum pondere reperiatur: in bruto sic scribit acrem oratorem incensum et canorum concursus hominum foris strepitum desiderat et in oratione sic ait. Erit igitur eloquens qui in foro causisq; civilibus ita dicet ut pbeat et delectet ut flectat. Probare necessitatis est. Delectare suauitatis. Flectere victorie. Nam id vnum ex omnibus ad optinendam causam potest plurimum. Hoc quoque quemadmodum et illud genus forense quod orationes habent libri philosophorum quietum habent dicendi genus quod etiam perfectus orator ut de omni re quecumque proponatur apte dicere possit habere debet. Equabile quasi equale: ut est mare quietum quod non estuat. Sic genus dicendi philosophorum equabile est: nec fluctuat velut inter estus iracundie. Philosophi enim ita loquuntur ut nunquam extollant orationem: nec concitent animorum motus ut faciunt oratores in causis forensibus. Orationes enim vim habent ad mouendos quoscunque affectus: ideo dicit Cicero alibi. Omnes animorum motus: quo homini natura rerum tribuit penitus mouendos. Et Aristoteles in Rhetoricis docet quomodo et quibus locis quisque ad effectum moueatur. Temperatum non ita concitatum et mouens affectus: ut est genus dicendi forense de oratione philosophorum ita scribit idem Cicero in oratore mollior est oratio philosophorum: ut vinctatilis: nec sententis nec verbis instructa popularibus nec iuncta numeris: sed soluta libertus: nihil iratum habet: nihil inuidum: nihil atrox: nihil mirabile: nihil astutum: casta: verecunda: virgo incorrupta quodammodo itaque sermo potius quam oratio dicitur. Idem de eadem oratione sic ait. Tamen horum oratio neque nervos: neque aculeos oratorios ac forenses habet loquuntur cum doctis quorum sedare animos malunt quam incitare: sic de rebus minime turbulentis docendi causa loquuntur ut in eo ipso quod delectationem aliquam dicendo aucupentur plus nonnullis quam necesse sit facere videantur. Et id quidem dem comparisone grecorum laudat Cicero profectionem suam sine arrogancia quippe non fraudat illos propriis studiis et inuentis et se id assecutum dicit quod nemini ad huc grecorum qui principes doctrine habebantur contigerat: ut scilicet idem et philosophandi et orandi munus cum laude exercuerit. Laboraret summum studium et laboris poneret quemadmodum ego feci inquit Cicero. Nam quis aliqui in arte dicendi scripserint ut aristoteles: tamen labores in orandis causis non susceperunt: ut Cicero: qui in iudiciis et foro regnavit: illud forense: quod magnum est et arduum: habens genus iudiciale: quod difficilimum est: in quo tamen Cicero ita excelluit: ut nil aliud in tota vita egisse videretur: quot reos secundo euentu defendit in cuius

Fabius

Aristoteles

verbis & actione magna vis inerat: tanto deniq; artificiosius utebatur: ut quod a iudicibus expectaretur: impetrare videretur illos etiam liberauit: de quorum morte & pditione iam constitutum erat: ut Qu. ligariū. **Al.** Marcellū: sed Liceronis artificiosa orōne e sentētia deiecit: est Cēsar: forense igit genus dicendi summe difficultatis est: & omnē magnitudinē recipit. **Quiētū** genus: disputatōes phicas: in quib; nō est opus assurgere aut mouere iudices aut ditoresq; ad effectū. **Sēsus** est: hacten; nemo ex grecis inuentus est: q̄ se in causis forensibus exercuerit: & etiā scripsit in quieto gñe dicere dicēdi quo philosophi vtiūtur. **Nisi** forte: occurrit obiectioni & dicit forte: non oīno quippe orator fuit parum vehemens: ut non plane videre id adept; qd̄ orator in causis forensibus p̄stare debet in hoc nūero eorum q̄ se cuti sunt illud gen; forese: & b̄ quietū genus dicēdi. **Demetrius** phalereus: cognominat; est a phalereo portu siue a phalerea tribu phanostri fil; fuit & Theophrasti peripatetici auditor a; Casandro Macedonum principe q̄ erga Atheniēses benigna exercuit mentem Athenis p̄fectus imposit; est cum esset ciuis qui auctore Stra. nō mō populare: non destruxit potentiā sed etiā melius rectiusq; restituit. Verū tñ inuidia valuit & in paucos odiū & inimiciā ut post Casandri obitum in egiptū fugere coactus sit: & eius inimici statuas plures trecentis disiectas cōstas uere: qd̄q; indignus est: quas dā in loca sordida & cloacas cōieceret: in hoc fuit stillus phic; oratorio permittus robore: dicebatq; tantū in reipu. valere eloquētiā q̄rū in bello ferrum huius tēpore auctore Fabio libro primo fictas causas adimitatōes fori apud grecos dicere institutū est cū eēt Demetri; apud ptolomeū: multa in illo calamitoso ocio scripsit nō ad vsum aliquē suū quo erat orbat;: s; ille animi cultus erat illi q̄si humanitatis cibus: tanq̄ dē morsu aspidis perijt in Bruto di. Demetrius phalereus successit adolescēs eruditissim; ille quidē horum oīmis nō tā armis institut; q̄ palestra: itaq; delectabat magis athēnenses q̄ inflāmar;: p̄cesserat em̄ in solē & in puluerem nō vt emiliari tabernaculo: sed vt Theophrasti doctissimi hoīs vmbra culis: hic primus inlexit ordē vt suauis sicut fuit: videri maluit q̄ grauis: ideo dicit in hoc loco ipm̄ fuisse oratorē parū vehemētē q̄ppe nō erat vehemēs: vt auditores inflāmarēt & moueret ad effectū. **Subtilis** cuius in phia & dyalectice. **Orator**. s. in forensi gñe deliberatior & demonstratiuo. **Pax** vehemēs: q̄ nō inflāmar; auditores: s; poti; dulci orōne dilectabat. **Si** nō p̄fecte genus dicēdi forese tractabat in quo vehemētia opus est & sūma cōtentione vt auditor moueat. **Dulus**: suauis in orōne vt apparet illū esse fortunatū vocibus. **Theophrasti**: q̄ suauissim; indicēdo fuit Theophrastus cū platonē audiūset & Aristotelē se prulit vir sūme prudētiet vt ait Laerti; studij q̄ singularis atq; eloquētissim; vt cū pr; vocaretur Lirum; ob diuinā eloquētiā eum de notauerit Theophrastū: de quo idē Licerō scribit alibi: q̄q̄ em̄ & phī quidā; ornate locuti sunt si quidē & Theophrastus a diuinitate loq̄ndi nomen inuenit. Et Strabo dicit Arist. omnis discipulos suos fecisse eloq̄ntes Theophrastū vero eloquētissimū. Nos aut vt Li. vitaret arrogantia: ait se esse secutū vtrūq; genus dicēdi: forese. s. & quietū: s; q̄rū p̄fecerit in vtroq; alio; iudicio relinquit: sciebat em̄ se vtrūq; tractasse vberime. **Equidē** & platonē occurrit obiectioni potuisse em̄ obijci: nōne alij id p̄stare valuisse: vt. s. vtrūq; gen; dicēdi apte tractarent: potuisse qd̄d affirmat Li. sed noluisse & accipit varia exēp̄a eor;: scz qui phiam tantū excoluerūt: & eor; qui dicēdi artem amplexi sunt: cum vtrūq; potuissent cum decore p̄stare. Nam plato. variis multiplex copiosus & tāte eloquētie fuit: vt iouē si grece loqui voluisset platonicē locutū phī dicerent. De quo ita Fabius. Quis dubitet & platonē esse precipuum: siue acunine differendi siue loquendi facultate diuina quadā & homericam multum em̄ supra orationē quā pedestrem greci vocant surgit: vt mihi nō hoīs in genio: sed quodā delphico videatur oraculo dei instinctus. **Grauiissime**: quantū ad sentē

Demetrius
Phalereus

Strabo

Fabius

tentias et pondera rerum quas callebat in omni disciplina summus. Et copiosissime quatum ad ubertatem orationis: et sublimitatem illam dicendi quam Plato alijs antecelluit. Et demostenem. Demostenes interperatur robur populi: omnis grecie oratores superauit. In philosophia platonem audiuit. Hiscum vero rhetorem in arte dicendi. Tenuisset: voluisset tenere atque defendere sua eloquentia: sed philosophiam non curauit eloquentie studiosus. Or-

Demostenes

natissime potuisse dicere. Et demostenem si illa que a Platone didicerat tenuisset et pronunciare voluisset ornatissime splendideque facere potuisset. Eodemque modo de Aristotele et Isocrate iudicio quorum utque suo studio delectatus contempsit alterum. Sed cum statuissem aliquid hoc tempore ad te scribere. Et multa post hac ab eo exordiri volui: maxime quod et etati tue esset aptissimum et auctoritati mee grauissimum. Nam cum multa sint in philosophia et grauiora et utilia accurate

natissime potuisse dicere. Et demostenem si illa que a Platone didicerat tenuisset et pronunciare voluisset ornatissime splendideque facere potuisset. Eodemque modo de Aristotele et Isocrate iudicio quorum utque suo studio delectatus contempsit alterum. Sed cum statuissem aliquid hoc tempore ad te scribere. Et multa post hac ab eo exordiri volui: maxime quod et etati tue esset aptissimum et auctoritati mee grauissimum. Nam cum multa sint in philosophia et grauiora et utilia accurate

Fabius

tudis et comptus et palestre qua pugne ut inquit Fabius magis accommodatus omnis dicendi videretur sectatus est inuentione: facili honesti studiosus: in compositione diligens et curiosus usque ad reprehensione cuius domus cuncte grecie quasi ludus quidam patuit. atque officina dicendi. nam auditorum et iudicij aprior gloria intra parietes alebat. Lui inuidens Aristoteli. adolescentes et ipse docere cepit ut sapientiam cum eloquentia iungeret dicens: turpe est tacere cum Isocrates loquatur. Isocrates primus panegyricos scripsit. et. iiii. et lxxx. etatis anno cum librum composuit qui panathenaeus inscribitur. Et. vi. annos vixit. Isocrates filius fuit theodoni opificis tibiarii. Suo studio: proprio et quod quisque magis amabat. Contempsit alterum. Aristoteles contempsit laudem ex arte dicendi: Isocrates quis philosophiam didicisset oratoriam facultatem cum summa laude et estimatioe amplexus est et excoluit. Sed cum statuissem facit auditorem attentum: dicens se id nunc scribere voluisse quod esset conueniens adolescentie filij et sue auctoritati: quia iam puenerat ad se nequitia longa rerum experientia edoctus quem dicebat instituire adolefcentes officijs que pariter latius quum nulla etas proprijs officijs vacare debeat. et assert ratione que id fecerit quia hec precepta de officijs aptissima erant etati Lice. adolescentis que ad felicitatem humanam et suam perfectionem a patre debebat institui clarissimo viro et in omni disciplinae genere perito. ut utriusque decorum seruare. Nam ab adolescentia ut inquit Plato institui hominem oportet ut officiosus adolefcat et his gaudeat quibus gaudendum est et doleat quibus dolendum. Formatur enim disciplinis tenera etas ut cera manu artificis et multum refert a teneris consuescere: id scribit Horatius quo semel est imbuta recens seruabit odorem testae diu. An tenera etas a libidine arcenda est alijs sceleribus quum etate adolefcentium ingenij aciem perdunt qua iactura nulla potest esse maior. Difficile est enim est vitia recedere que nobiscum creuerunt. Statuissez: constituissim aito et decreuissim. Et multa post hac: post hoc tempus scribere: sed post hac significat post hoc tempus: ante hac ante hoc tempus. Scripturus igitur Lice. multa ad filium. voluit a medijs officijs incipere: quibus tenera etas debebat institui. Volui: exordiri incipere et auspicari: inde exordia. Exordiri est incipere res maiores. An syllaba poema suum ita auspicat: exordior arma. Et etati tue adolefcentie que medijs officijs: cum ad perfectum maturationem non sit: formari oportet. ista enim media officia que dicuntur oibus communia sunt et communia appellantur: et cuius etati sua tribuuntur Aptissimum decens et conueniens: nam adolefcentis his officijs ad habitum virtutis instituendum est quum in ipso non possit esse virtus quia vacat prudentia: que magna rerum experientia comparatur: sed

Isocrates.

Plato

Horatius

Post hac
Ante hac
Exordiri

b

Aristo.

est indoles et quoddam virtutis signum: et sic in pueris non potest esse vitium: quia non agunt cum consultatione et deliberatione: sed est in ipsis quedam probitas aut improbitas. Unde scribit Aristoteles primo ethicorum: iuuenem non esse idoneum auditorem philosophie: iuuenem scilicet etate et moribus quippe senes libidinosi et parui iuuenes sunt: et non plus in se pensum habent: quam iuuenes etate qui feruore quodam sanguinis incitati et affectu: quo illa etas vel maxime ducitur appetit voluptates et non continentur ratione quam affectibus vincitur. debemus audire precepta ad bene viuendum: et ita viuere precipitur quod iuuenis spernit: cum per etatem quod proba velit et pollicetur expendere non possit atque dispicere. Precepta igitur de officiis Liceroni adolescenti a pristina erant: ut scilicet bonus fieret. Unde fortunari dicuntur adolescentes apti ad rerum cognitionem quibus seipsum perficiunt. habet hoc optimum in se generosus animus inquit Seneca quod concitatur ad honesta. Auctoritati mee grauissimum dignissimum et conueniens granitati mee. Nam decebat Liceronem grauem et summe auctoritatis in rebus. virum: de officiis ad filium scribere qui rationi paterne parere debet: quod Liceronem sufficienter prestare poterat visu feruere edoctus: auctoritati: dignitati: maxime cum scribat ad filium qui est tanquam appetitus obtemperans rationi. Unde pueris dantur pedagogi ut illis pereant tanquam rationi quam pueri nondum habere possunt. Nam cum multa sunt probatio est propositionis. Grauius quantum ad sententias et pondera rerum circa quas probatur. vtilia cognitioni. scilicet vite humane ad beate viuendum. Disputata. subtiliter inuestigata et mandata litteris. Quod latissime patere pertendere sese ad omnes et ad omnia et hoc probatur quoniam nulla est vite pars: que officio vacare debeat: cetera que in proba scribuntur. non se ad omnes etates extendunt aut conueniunt. ut de rebus naturalibus et diuinis. de anima eiusque immortalitate: officia autem vnicuique etati accommodata sunt: et sic latius patent late intelligimus ad multos. latissime ad omnes. De officiis studiosis actionibus media officia intelligi licet communia: que a stoicis neque in bonis neque in malis ponebantur: sed esse talia dicebant: ut de illis certa ratio reddi posset: quare facta sint: quod autem ratione actum esset: id officium appellabatur. Quod tradita litteris ut posteris prodesse. Precepta ad regulam preceptionis redacta: id est precipiendo tradita pro docendo. Nulla enim vite pars confirmatio superioris probationis. Nulla pars nulla actio. vite humane. Neque publicis cum versatur in negotiis reipublice et sic inuit gubernationem civilem. Nulla inquit est pars vite que debeat vacare officio. aut cum versatur in negotiis reipublice aut priuatis aut causis forensibus: id est extra domum aut in rebus domesticis id est in cura rei familiaris tuende. Et sic tenet tres partes morales philosophie: in quibus homines versari debent cum officio Politicam: que est circa gubernationem civilem. Economicam: que est ad rem familiarem tuendam et gubernationem familie. ac Ethicam: que versatur circa gubernationem cuiusque hominis singulati: nam prius debet quis ethicam noscere. id est seipsum moribus excolere et virtutes morum adipisci et se perficere. Inde gubernare familiam et postea rem publicam gerere. Priuatis cum non sumus in magistratu sed priuati: et quicquid agimus ab officio se iungi non debet: de his omnibus precepta tradit Liceronem. Si tecum agas quid nam quisque bene institutus ipsa turpitudine offenditur et nactus latebras eam aspernatur cum propter se fugienda sit: ergo si soli sumus et aliquid agimus. non debemus officio vacare ideo dicit Lato apud Liceronem in libris de simbus. Quis animo equo videt eum quem impure et flagitiose putet viuere. quis non odit sordidos: vanos: leues: futilles: quid autem dici poterat si turpitudinem non ipsam per se fugienda statueremus. quo minus homines tenebras et solitudinem nacti: nullo de decore se abstineant. nisi eos per se turpitudine ipsa deterreat. Si cum altero contrahas. si facias cum aliis contractus. vendendo emendo: et sitis aliorum commertio. de his contractibus loco suo dicitur. Vacare officio id est non potest esse sine officio. Vaco interdum significat vacuum esse unde dicimus vaco officio: id est sum sine officio. et si coniungitur cum ablatiuo. accipitur etiam in aliam significationem cum coniungitur cum datiuo. ut vaco litteris: id est do operam et incumbio. In eo excolendo. dum excolitur. nam in operatione studiosa id est officio consistit honestas ad est ipsa virtus. Si

copioseque a philosophis disputata latissime patere videntur: ea que de officiis tradita ab illis et precepta sunt. Nulla enim vite pars neque publicis: neque priuatis: neque forensibus: neque domesticis in rebus: neque si tecum agas quid: neque si cum altero contrahas vacare officio po

Seneca

Partes morales philosophie.

Lato.

Vaco

ta posita nam cum officiū dimittimus. honestatem retinere non possumus: sed labimur ad vitia: quibus nihil potest esse in honestius et turpius. In negligendo dum negligitur. nam in praua actione: que est contra officium. consistit ipsa turpitudine id est vitium. quo nihil potest esse turpius. et hec necessario subsequuntur nam si in officio persistit honestas: necesse est ut neglecto officio. negligatur honestas: id est virtus: et currat in vitium quod virtuti contrarium est. Unde vult Aristoteles hominē esse felicem. vix virtutem exercet: cum autem dicitur quis habeat virtutis habitum. non vult esse felicem. dicitur parum tunc ab alijs differre. Ideo dicit postea Elic. cum de prudentia loquitur omnē laudem virtutis consistere in actione. igitur officium. nunquam est negligendū. in ultimo de finibus sic scribit. somnum denique nobis nisi requies corporibus et medicinam quandā laboris afferret contra naturam putaremus datur. aufert enim sensus actionemque tollit omnem.

test in eoq; excolendo sita vite est honestas oīs: et in negligendo turpitudine. Atq; hec quidē questio cōmunis est omnium philosophorū. Quis est enim qui nullis officij preceptis tradendis philosophū se audeat dicere. Sed sunt nonnulli discipline que propositis malorum et bonorum finibus officium omne peruertunt. Nam qui summū bonū hec instituit: ut nihil habeat cū virtute cōiunctū: idq; suis cōmodis nō honestate metit̃ si sibi ipse cōsentiāt et nō iterdū nature

¶ Atq; hec questio inq̃sitio. i. inquirere officia et de his dare precepta. in q̃bus consistit honestas: est cōmune omnib; philosophis. nam qui nulla officiorum p̃cepta tradiderunt: non sunt appellandi phi in academiciis dicit. ¶ Querendi initia

um ratio attulit que perferit virtutē cum esset ipsa ratio confirmata querendo: questio autem est appetitio cognitionis: questionisq; finis inuentio. Nullis tradendis p̃ceptis. nulla tradendo precepta de officijs: id est de actionibus: que ad virtutem ducunt: dixit Cicero q̃tionem de officijs ad omnis philosophos pertinere: sed quia sunt nonnulli philosophorum secte. q̃ cum malū finem pponant de officio: quod semper ad bonum finem tendit p̃cipere nō p̃t cū oia media quibus ad malū finem ppositū itur: mala sunt: ideo dicit. Sed sunt nonnulli discipline: confutat opiniones quorundā philosophantiū de summo bono: ut cōstituat illud extremū. ad qd omnia referantur. de quo in principio dictū est. et imitatur Aristotelem: qui in primo ethicis: summū bonum cōstituit: confutatis quorundā opinionibus. et hec pars ad dogma p̃inet: ut dictum est refellit eos Cicero: qui summū bonū in aliqua re ponebant: que honestate vacaret: et nihil haberet cū virtute cōiunctū. Aristippus cyrenaiacus: qui chirenaicā philosophiā instituit. et Areta eius filia: q̃ illi in schola successit: in voluptate: que maxime sensum moueret summū bonū posuit. post eum Epicurus. Quamq; de ipso alij aliter sentiunt. et plures hz assertores iudicabat. em̃ Epicurus illū esse beatū qui haberet virtutem: sed ipam virtutē nō satis esse ad beatam vitā. qz beatum efficiat voluptas. Ponebat epicurus summū bonū in oīm dolorum priuatione quam stabilem voluptatē appellabat aliam vero qua sensus hiant mouentē. In secūdo de finibus sic ait. cū epicuro autem hoc plus negotij est qz e duplici genere voluptatis cōiunctus est. et alibi qui igitur cōuenit ab alia voluptate dicere naturā proficisci. in alia summū bonū ponere. Calippo et Diogenes philosophi bonitati voluptatē adiunxerunt. Diogenes carere omni molesta cū honestate summum bonū putauit. Hieronymus indolentiā posuit: ambo hi peripatetici fuerunt Carneades Cyrenaiacus academicorū optimus. ut stoicis sese opponeret in quos posuit tres obiecta defendentes ingenium ipsius exarserat in primis nature vltimū finē locauit. quē virtuti adiunctū magnam auctoritatē habitum dicebat. Stoici summū bonū putauere cōsentire nature. qd esse volebant e virtute id est honestate viuere qd sic interpretabatur viuere cū intelligentia earum rerum: que natura euenirēt: eligente ea q̃ essent fm naturaz rei cienteq; contraria. Honeſtum quod ducit a cōsolatione nature. zeno citius statuit finem esse bonorum: qui princeps stoicorū fuit. nam correxit: ut dictū est. disciplinam veterū academicorum et peripateticorum. zeno primus in libro de natura hominis dicit. finem esse fm naturam viuere: id autem est secundum virtutem. ad eam. quippe natura nos dicit. Simili

Opiniones varie circa summū bonum.

Calippo
Diogenes
Carneades

Stoici

zeno

Licantes

ter et Eleantes in libro de voluptate. et Posidonius et Ihecaton in libris de finibus. Pyrrho eliensis Plutarchi filius preter virtutē nihil appetendū reliquit: negabat enim quicquid aut turpe esse aut honestū: iustumue vel iniustū. eademque ratione in omnibus quicquid verū esse sed lege atque consuetudine cuncta homines facere: necvnum esse agendū potius quam aliud: consequens ad hec illi vita fuit. nihil enim declinans omnia sustinebat. Aristocous zenonis auditor idē fere tenuit: omnia

quippe apud illos in differentia erant: ut inter optimevalere et grauissime egrotare nihil

bonitate vicat fit ut neque amicitia colere possit

interesset. qui reiecti fuerūt naturam omnino relinquentes. Nam Pyrrho nihil appetendum reliquit. Aristo autē quodcūque occurreret quod cum tenerent virtutem medio tollerant. Dum enim in vna virtute sic omnia esse voluerunt ut eam rerū se lectione spoliarent cum propriū prudentie sit habere delectū bonorum: et malorū virtutem ipsam cuius nomē usurpabant sustulerunt: nam prudentia nō habebat quod ageret: aut vbi pedem poneret. Ablatis omnibus officiis officia vero tollebantur omni delicto et discrimine remoto: quā enim poterant esse apud illos officia omnibus rebus exequans: ut inter ipsas nulla esset differentia: nec dicerent vnu esse agendum potius quam aliud in secūdo de finibus loquēs de variis philosophorū opinionibus et primis nature sic ait. Que cum aristoni et pyrrhoni visa sint pro nihilo ut inter optimevaleret et grauissime egrotare nihil prorsus dicerent interesse: recte iam pridem contra eos desitum est disputari. Berillus chalcedonensis discipulus zenonis in scientia summū bonū posuit: cum audiisset ab Aristotele et theophrasto vehementer eē laudatam hic pfecto quoddam bonū vidit: sed nec optimū. nec quo vita gubernari posset naturam et corpus oīm reliquit animū dūtaxat amplexus: quod cū teneret et teneret oīm consilij capiendī causas inuentionemque officij sustulit. Ergo hi tres de officio disputare nō possunt quod apud ipsos nullum est cū nullas faciant differentia in rebus quāz alie sunt frā naturam: alie cōtra et omnia officia proficiantur a natura et illi coniuncta sint. cum bo-

Berillus

mines duce natura summū bonum appetant: quod officiis comparatur. officia coniuncta nature firma et stabilia tradi non possunt nisi ab his qui optimum finem proposuerūt cum ab ipsa natura quosdam igniculos et virtutū simulacra habeamus. Sunt enim prima elementa nature: quibus auctis virtutis quasi cōmēntum afficitur. Ergo cū ita nati facitque sumus ad extremum nature propperandū est. Id autē consequemur si optimo fine proposito delectabimur officiis quibus bonorum oīm extremū paratur. ad quod natura ipsa nos creauit aliter posito fine qui vacet honestate oīa officia peruertentur. Nam qui in diuitijs summum bonū ponit: tollit amicitia: liberalitatē. ipsam denique iusticiam. quā cōmuni vtilitati consuevit. Quin voluptate tollit temperantiā. qui in idolentia: tollit fortitudinē. quarum virtutum ab ipsa natura ut dictū est principia et quasdam scintillas habemus. Aristotele. dicit summum bonū propriū quid taleque esse diuini nominis: ut auferri facile nequeat: ea vero que penitus incumbit violentia quedā est vita: ipseque diuine nō sunt id quod querimus bonū. vitales enim sunt: et ob aliud queri solent. diuitie igitur instrumentū virtutis esse debet: quo virtutis ad honestas actiones in quibus actiuus consistit finis: ergo qui talem vtilitatē ad honesto segregat. honestatē retinere non potest. et deprauat officiū quod actio finem virtutis. Nonnulli discipline secte philosophorū habentes propriā disciplinā et dogma. disciplina etiam bonus viuendi modus in republica: vnde queritur alibi Licero se incidisse in perturbationem veteris discipline. inde discipuli dicuntur imitatores. Sic apud iuuenalē in tabulam Sylle si dicant discipuli tres: id est qui sequebantur syllam in prescribendis quibusque uertunt. deprauant et non seruant officiorum ordinē. Cum finē male cōstituerint. Nam qui probat quare omne officiū peruertitur: et confutat primū illorum opiniones qui in diuitiis summū bonum statuūt: quoniam diuitie appetuntur nō propter se. sed ob aliud. ut scilicet familiam tueamur: amicos. propinquos affines. at summū bonum propter se ipsum expetitur: et diuitie quidē sunt quedam bona: sed nō semper: et qui diuitijs incumbat: ipsasque amplectitur. nō potest esse liberalis aut iustus: aut amicus. Sic hoc pacto cōstituit finē bonorum. Cum virtute: nulla est cōiunctio virtutis cū diuitijs et voluptatē: immo eas spernit. Idque summū bonum. Adicitur: mensurat adequat. statuitque esse in diuitijs. Commodis vilitatibus. voluptate. exclusa omnino virtute. Si sibi consentiat: id est velit esse sibi cōsentaneus nec discrepare a seipso et vite proposito non. colet illas virtutes que in cōmunitate consistunt et alijs prosunt ut est iustitia et liberalitas qui diuitias summū bonum statuit: ut sibi sit cōsentaneus nihil dabit cuique. Nature bonitate: que dedit nobis virtutū semina et inchoauit: vultque nos recta pergere ad ipsam virtutē: id est ad finem humanū consequendum. Neque amicitiam: quia omnia amicorum debent esse communia et qui statuit finem in diuitijs: non erat amicus: quia vult omnia pro se. et putat se esse infelicem si de suo aliquid

Aristotele.

minuatur. ¶ Neq; iusticiam: quoniam iustitia tueri debet societate cōiunctionis humane cui sunt adnexæ pietas: liberalitas: benignitas: comitas. Neq; liberalitatē: que versatur circa erogandas pecunias: et nunq̃ potest esse diues: cum pauca sibi relinquat. Fortis vero: refellit illos qui ponebant summū bonū in indolentia: nam tolleretur fortitudo q̃ pro decore seruando patitur dolores et mortē. Iudicans: id est is qui iudicat dolorē esse summū malū

nec iusticiam nec liberalitatē. Fortis vero do-
lorem summū malum iudicās aut temperās vo-
luptatem summū bonū statuens esse certe nullo
modo potest. Que quāq̃ ita sunt in promptu vt
res disputatiōe nō egeat: sunt tñ a nob̃ alto loco
disputata. De discipline igit̃ si sibi consentanee eē
velit d̃ officio nibil queāt dicere: neq; vlla officiū
scepta firma: stabilia: cōiuncta nature tradi p̃nt:

et nō dolere summū bonū. Aut
temperans: refellit illos q̃ vo-
luptatem statuebāt finem esse
bonorū: quippe tolleretur tem-
perantia que spernit volupta-
tes: ille igitur nō potest: et for-
tis qui putat summū malum
esse dolorem nec temperās eē
potest: is qui putat voluptatē
esse extremū bonum. Que sua
pradicta nō posse illum esse tē-
perantē: qui ita arbitratur. In
prōpriū manifesta et nota om-
nibus. vt nō sit opus de hac re
subtiliter inq̃rere et disputare
tamen inquit sunt disputata a
nobis et litteris mandata. In
Academicis ait. a me ea que i
promptu erant dicta sunt. olu-
cullo autem reconditoria desi-

dero. ¶ Alio loco id est quinq; libris de finibus bonorū et malorū: in primo. Loquitur
tor Epicuri p̃res illius tuetur qui vt dictū est in voluptate summū bonū poluit. In. ii. refel-
litur epicuri ratio. in. iij. introducit La. sedentē in bibliotheca. Luculli: que erat in tuscū-
lano circumdatū libris stoicorū: et secū disputantē de fin. bo. et ma. fm̃ sententias et opinio-
nes stoicorum: quos Lato p̃fectus stoicus imitabatur: et illos opiniones tenebat. In quar-
to refellit Lice. rationes Latonis appellatq; illius argumentū plumbeū pugionē. In q̃n-
to et vltimo introducit Pisonem peripateticū cum Pomponio artico. l. Licerone: qui erat
Liceronis patruelis cum quinto fratre disputantē in academica: que erat p̃pe. Athenas
de summo bono cōstitutio a veteribus Academicis et Peripateticis. De discipline igit̃ in-
quit Licerō: cū planū iam sit: non posse disputari de officiis ab his qui malū finēz p̃ponūt
quod p̃tinet ad malitiam et stultitiā: tales inq̃ non possunt de officiis disputare: qm̃ officia
semper ad honestū standū tendunt: sequitur illos nō posse dicere aliquid de officio: qui sta-
tuunt finem bonorū aut in voluptate aut in indolentia: aut diuitiis aut in aliqua alia re
que vacet honestate. ¶ Discipline: secte philosophorū. ¶ Consentanee id est si velint ea di-
cere q̃ proprio decreto nō repugnēt: dicitur esse sibi consentaneus in quo nibil est repu-
gnans. Qui finem bonorū voluptatē statuit: temperantiā laudare nō potest si sibi vult esse
consentaneus: cū illa voluptati sit inimica. Itaq; videndū est non solū qd quisq; dicat: sed
et quid illi licere consentaneū sit: id est cōueniens ratione finis: cui cōsentire d̃z quicqd̃ agi
mus: ne inepti videamur et impudētes. ¶ Neq; vlla] p̃bat quare nō possunt de officio di-
cere. ¶ Firma] quantū ad animū: qm̃ debet esse in p̃posito firmus: et vera opinione de sum-
mo bono p̃seuerare. ¶ Stabilia] quantū ad exercitationē: optimū quippe finem prudēter
constituere debemus. Unde cōstanter agere et exercere officia: cōmūq; media: quib⁹ ad cō-
stitutum finē recte itur: hoc non poterat prestare Epicurus inconstās in opinionib⁹: et fas-
cis. Nam quāuis bene videret: laudabat tñ voluptatem. Unde cū esset instabilis: nō po-
terat dare precepta de officiis stabilia. nec illi quī nullam in rebus facit differentias: nec
vnū agendū dicunt potius q̃ aliud nec ille q̃ ponit summū bonū in sola scientia: qm̃ actio-
nes corporis nō curat et naturā. Relinquitur ergo cōfutatīs et reiectis falsis opinionibus:
Academicis. Peripateticis: et Stoicis q̃ summū bonū in virtute ponebant: et firmi stabili-
lesq; erant in eorum opinionib⁹ et sentētijs tuentes obnixe summū dogma cui adiecti erant
posse dare precepta de officiis firma et stabilia. In primo de finib⁹ sic ait: nec satis ē iudica-
re qd faciendū nō faciendumue sit: sed instans etiā oportet in eo qd sit iudiciū: vñ Arist.
in ethicis perfecte actionis has ponit conditiōes si agens ex habitu agat: si eligat sic age-
re et firmo ac immutabili p̃posito agat. ¶ Coniuncta nature] que dedit nobis p̃cepta vir-
tutis. vt nos ipsi. postea bonis artibus p̃ficermus: vnde officia debent sequi naturā: que
vult nos recta ad vñ tutem pergere: in qua illud extremū p̃sistit. Aliter nul. a esset differen-

Consentaneus

tria inter naturam hominis et ceterorum animalium: quod quod sit absurdum: quia a natura bene institutus iudicare potest. Nam ea ratione qua generamus nobis simile in specie habemus: naturam communem cum reliquis animalibus et etiam plantis: ea ratione qua sensus exteriores habemus: communis est natura nobis cum ceteris beluis: quia sensus habet: tactus, gustus, visus, odoratum, et auditus. Sed ea ratione qua homines sumus rationem habentes a natura data: qua nihil est in nobis diuinius: distamus a bestis ergo cum natura dederit rationem: dedit nobis principium ad omnes virtutes consequendas. Unde omnia officia debent esse iuncta nature: ut illa duce properemus cum ratione et recta quidem ratione ad finem nostrum: ne aspernari illius munus et benignitatem videamur: quod illi faciunt qui bruta viuunt animalia: quo in homine habenti rationem: id est intellectum: nil potest esse turpius. Actiones illorum qui malum finem constituunt: non possunt nature coniungi que ab omni turpitudine abhorret. et per se nihil nisi honestum et hominis prestantia dignum amat: sed corrupti mores deprauatam naturam. Nec curam honestatem ut natura iubet. Unde fit ut precepta de officiis: quam nature communem parenti conueniant et coniuncta sint tradere non possint: cum ipsi ad id nitantur et omnibus medijs contendunt: a quo natura vel maxime abhorret. Nihil enim est magis nature coniunctum quam virtutis: nihilque ad ipsa alienius quam vitium. Unde sequitur ab his solum dari precepta de officiis: posse qui in virtute summum bonum ponunt: et ad illum properant officiis: que a natura non discrepant. Virtus inquit Seneca. finem naturam est. Natura inimicitia et infesta sunt. Virtus certe oritur in nobis ex electione earum rerum que sunt finem naturam: et ad conseruationem illius tendunt. Omnis ars naturam ipsam adiunat: philosophia vero est ars vite et nature opitulatur que hominem inchoauit. Nisi ab his qui solum id est a stoicis: qui in bonis nihil ponebant preter virtutem nam bona corporis et fortune: ut dictum est non adiungebant ad finem bonorum: sed aliqua estimatione digna censebant. et virtutem satis esse ad bene beatumque viuendum. [Solum]. quoniam stoici nihil expectandum dicebant preter solum virtutem: et dicebant honestum esse solum bonum: ut ait Iheronimus in primo de finibus: et Theophrastus in libris de honesto. Aut ab his qui maxime in peripateticis et academicis qui dicebant virtutem maxime expectandam esse et ante alia omnia. sed post virtutem: cui datur primus locus. bona corporis: ut homo non sit deformis ac bona fortune: ut sit diues si vult. esse plane felix. diuitias enim dicunt esse instrumenta quedam ad actiones honestas non enim potest exercere liberalitates ille qui est pauper et inops Aristotelis sententia: is qui est omnino deformis non est aptus ad felicitatem: et ille qui est in maximis calamitatibus: quis habeat omnis virtutes. non potest esse felix: sed bonus: quod stoici negabant dicentes beatam vitam descenduram in omnia tormenta. itaque summum robur virtuti dabant quare videbantur eueruare peripateticorum: alia que dam iungerent ad finem bonorum quem stoici in sola virtute constituiebant. Rigida est stoicorum opinio: peripateticorum autem humane nature accommodatior est: que et animi perfectum habere cupit et etiam corpus quibus duobus homo constat: ut in principio disputatum est. Maxime. i. ante omnia dicebant peripatetici virtutem expectandam. et preponendam omnibus alijs rebus: sed non posse vitam beatam esse et beatissimam in sola virtute: ut stoicis placebat: et cum dicerent peripatetici virtutem expectandam maxime relinquebatur quedam esse expectanda post virtutem ad decorandam humanam felicitatem. Nec fuit opinio veterum academicorum et peripateticorum: qui rebus congruentes nominibus inter se differabant. [Itaque]. concludit Cicero dicens hanc preceptionem de officiis pertinere solum ad stoicos: peripateticos et academicos: qui in constituendo fine naturam ducem imitantur: a qua origo summi boni petenda est. Est propterea non pertinet ad alias nisi ad has tres disciplinas. Ea precepta precipere de officiis id est actionibus studiosius in vita humana tendentibus ad honestum finem [Quam Aristonem]. respondet tacite obiectioni et refellit Pyrrhonem Aristonem: et Iheronimum poterat enim obijci: etiam Pyrrho Aristonem et Iheronimum possunt precipere de officiis: cum in virtute summum bonum constituerunt: quemadmodum stoici: academici: et peripatetici. Respondet Cicero dicens ipsos potuisse quidem de officio disputare: et reliquissent aliquem delectum in rebus et actionibus. ut esset ingressus ad officium: sed cum apud illos omnia promiscua sunt et nihil agendum tanquam bonum dicant aut reiiciendum tanquam turpe malumque cum nullas in actionibus humanis differentias ponant et virtutem ipsam se lectione spolient: qua eliguntur ea

nisi aut ab his qui solum: aut ab his qui maxime honestatem propter se dicant expectandam. Itaque propria est ea preceptio stoicorum et academicorum: et peripateticorum: quoniam arist

Seneca

que ad finem nature cōiunctuz perducunt. nō possunt disputare de officijs que debēt esse cōiuncta nature: quam illi oīo relinquebant: cū dicerent nihil esse magis fm naturaz q̄ aliud. Unde electionē et intelligentiam earum rerū. que nature cōgruerent et earum que illi contraria essent relinquebant: et per p̄s ipsam virtutem: q̄ electio est. aut nō siue electio ne vt dictum iam est. Lumen ē ea que nature cōueniunt eligimus. i. omnia honesta: et ea sumimus q̄ nature cōtraria sunt

stonis Pirronis berili iam pridem explosa est
sententia: qui tamen haberent ius disputādi de
officio: si rerū aliquēz delectū reliquissent: vt ad
officiū inuentionem aditus esset. Sequimur igitur

utis: que nulla esse potest: vbi nil relinquitur expetendū quod nature magis cōiunctum sit q̄ aliud. sequeretur enim magna vite confusio: vt tam turpia q̄ honesta agere viri eēt hi ergo non possunt tractare officiū: quod semper ad honestatem respicit. quam illi a turpitudine non seligebant: dicentes agendū esse quicquid in mentem inciderit: et hoc modo dicebant hostem vacare anxietatibus: cupiditatibus timore: et alijs affectibus: et illam esse beatam vitam in qua nihil est magis expetendū q̄ aliud. Alius [inquit Aristo apud eundem in libris de finibus]. magnifice atq; preclare: si quodcūq; visum erit ages: nunq̄ angaris. nunq̄ cupies: nunq̄ timebis. Cum igitur talia sentiret: locum officio nō relinquebat: qd sequitur honestatem et turpitudinē fugit: quippe si studiosi esse volumus necesse est vt turpida ab honestatis discernamus: quod pyrro et aristo minime fecerunt. In vltimo de finibus sic ait. multa sunt dicta ab antiquis de cōtinnendis ac dispiciendis rebus humanis hoc vni Aristo tenuit p̄ter vitia atq; virtutes negauit esse rem. vllam aut fugiendā aut expetendā. Herillus cū solam scientiā et animi p̄fectionē amplecteret de officijs pertinētib⁹ ad vitam degendā disputare nō poterat: qm̄ nil aliud agendum in vita censebat q̄ cōtemplari et philosophari et sic causam cōsiliū capiendi in ipsis actionibus relinquebat: et naturam que vult vt corpus curetur et animus. Aliter: corpus et corporis ptes frustra dedisset ipsa natura si aim tantum curari velleret: et sic vita hūana sustentari non posset: quapropter istoz sententia merito explosa fuit. Et sic Lice. per hāc confutationē constituit summū bonum humanū in operatione studiosa et intelligentia eaz rerum: que sunt fm naturā: et eaz que contra. Ad hunc ergo finē. i. ad ipsam virtutē tanq̄ ad signū quoddā oīa officia dirigenda sunt. ideo dicit Sene. Non disponet singula: nisi is cui vite sue p̄posita est summa. Si res qd petat ille qui sagittam vult mittere: et tunc dirigere ac moderari manu teluz errant cōsilia nostra: cū non habent quo dirigātur ignozāt: quē portum petat: nullus suus ventus est. Et alibi dicit. Proponamus oz finē sumi boni: ad quē nitamur ad: quē oē factū nostrum dictūq; respiciat: veluti nauigantibus ad aliqd signū dirigendus est cursus. vita si ne p̄posito vaga est. ¶ Explosa reiecta et exclusa: explodo nō tantum significat eicio: sed eicio manibus et qdem cū sono pulsantib⁹: qualr quempias e domo et theatro ex aliquoue consilio iniectione manū atq; pulsatione eicimus. An sententia dz explosa: quasi pulsatione manū eicta: tanq̄ ipsi illi qui hui⁹ sententie auctores ab ipso cetū iniectione in eos manibus reiecti sunt. Anaxarchū auctore Eusebio Pyrro audiuit: q nec sensu nec rōe quicq̄ p̄secōprehendi docēs: magno risu oīm explosus est. Idm⁹ opinionis auctor fuit Xenophanes. quē pythagoras et Alesas audiuerūt nesciam Metrodoroz metrodoz Diogenes diogenem Anaxarch⁹ anaxarchū Pyrro: tñ quis explosa et reiecta sit haberet ius suū. i. p̄sent iure suo disputare. Si aliquē delectum: si potuissent aliquā differentiā in rebus agendis: vt aliquid agendū esset potius q̄ aliud. h̄re efi delectū rex est inter res ipsas: circa q̄s humana vita verifatur: ponere aliquam differentiā vt aliquid agendū sit tanq̄ honestum: aliquid xō fugiendum tanq̄ turpe. Delectus dz a deligo deligis: qd idē ē qd seligo et eligo et facio differentiā vnde selectio dicitur a Licerio. Virtutem inquit in libris de finibus Pyrro et Aristo selectione spoliabant. Isti igitur nō ponebant aliquā differentiā in rebus appetendis aut fugiendis: sed res ipsas p̄miscuas dicebant cū p̄rium prudentie sit bonorum malozq; habere delectum. Equatis aut oibus rebus vt inter has nihil intersit prudentia nō habet locū: sic perit virtus cuius nomen illi vsurpabāt: in ea summū bonū p̄sententia: que apud ipsos nulla esse poterat: cum nulla esset rerū selectio. Pyrro et aristo p̄ma nature. i. bonam valitudinem membrorū integritatem ac sensum et similia nō curarunt virtutis splendore capiti. quapropter explosi sunt: quoniam virtus inuenta fuit non vt naturam desereret: sed vt illam adiunaret ad cōseruationē eorūq; huiusmodi tribu et tēp̄rā

Seneca

Explodo

h̄re delecti
Delectus

via enim validudinem tuetur. fortitudo et se et suos. Ad officij inuentionem officium non potest inueniri et constitui: nisi honesta discernantur a turpibus illi nullum relinquant ingressum ad officia: cum ois res ita exequarentur: ut inter ipsas dicerent nihil interesse. est enim officium agere honesta turpia vero contra officium. Sed cum sit nullam esse differentiam inter honestum et turpe non relinquitur aditus ad inuentionem officij. hobito aut rerum delectu: statim officium inuenitur agere: scilicet quod honestum est et turpitudinem fugere. Plato in dialogo de voto sic ait: prudentes sunt quicunque agenda discendaque cognoscunt quod utraque ignorat se non cognoscunt et agentes et loquentes quod non oportet. Igitur cum istorum propria sit preceptio de officiis.

boc quidē tpe: et in hac questione potissimum stoicos: non ut interpretes: sed ut solem et fontibus eorum iudicio arbitrioque nostro quantum quoquo modo

is. Hoc tempore scripturus de officiis inquit: volo potissimum imitari stoicos: et maxime Panetium qui de officiis accuratissime scripsit: quem fere totum his libris Eice. haurit. [Hoc tpe] quo scilicet ad te scribimus quem medijs officiis cum in ea etate sis: in qua non potest habere perfectam prudentiam ad perfectum officium: quod in sapientem solum cadit parare ac ducere cupio. Segregabo inquit media officia: siue cōia de ipsis ad tuam institutionem ceterorumque scribam: ut tandem ad perfectum siue rectum peruenias. id est ad tuam perfectionem et felicitatem quem stoici in sola virtute ponebant. cui nomen indicare honestum: et cum dicit hoc tpe: ostendit Eice. nolle disciplinam stoicorum ita tenere: ut alias rejiciat. cum se academicum praeferret. Volo inquit in presentia potissimum imitari stoicos: nec volo ipsorum singula verba interpretari tamquam illos secte additus et discipline: sed id accipiam quod mihi videbitur probabile: ut decet academicum. Et utitur pulchra translatione. Locos enim graues et stoicorum opiniones appellat fontes ex quibus vult haurire. id est accipere id quod probabile videbitur. Potissimum maxime quod non relinquit disciplinam peripateticorum et academicorum: sed id accipit vbius quod conuenit materie de qua scribit. In hac questione in inquisitione officij. Sequimur stoicos: se gregando scilicet rectum officium: quod omnem habet perfectionem. et tenendo solum honestum esse bonum quod non concedebant academici et peripatetici dicentes tria esse bonorum genera animi: corporis: et fortune: hec duo postrema stoici appellabant propria: et aliqua estimatio ne digna censebant: sed non adiungebant ad finem bonorum quem ex solo perfecto: honesto constituiebant: ut in tertio de finibus latius scribam inquit de medijs officiis: que a stoicis: neque in bonis neque in malis ponebantur: sed esse dicebant actiones de quibus reddi posset certa ratio ut sunt hec officia quae litteris a Licrone mandantur. Nam xeno recte facta sola in bonis ponebat: peccata in malis officia aut media putant. Unde cum Licero intendat rudes instituere et homines ea ratione qua versant in societate civili: et non sunt prudentes: dat precepta officiorum. id est actionum: de quibus possit reddi ratio: quare ita facta sit. Ideo aut se quimus stoicos in hac questione. Nam imitatur Panetium stoicum: quod Africanus erudiuit nec se curus est illam rigiditatem et severitatem veterum stoicorum: de quo ita scribit idem in li. de finibus: homo in primis ingenuus et grauis dignus illa familiaritate Scipionis et Lelii Panecius: cum ad Qu. Tiberonem de dolore patiendo scriberet quod esse caput dicebat: si pbari posset: nunquam posset non esse malum dolor: sed quod esset aut quale quicquid inesset aliene: deinde quod ratio esset perferendi cuius quidem quam stoicus fuit sententia condennata est. mihi videtur esse immanitas ista xborum. Eice. igitur sequitur stoicos accipiendo media officia: et dicens solum honestum esse. propter se expetendum in omnibus alijs est fere totus peripateticus et platonicus: in his potissimum quod ad gubernationem civilem pertinet. Imitatur enim platonem: cui palma semper tribuit. Non ut interpretes: non quod velis inquit tamquam illos discipline addidit interpretari ad xbum sententias eorum. id est latine exprimere quicquid illi grece scripserunt: sed haurire fontibus eorum que probabilia videbuntur: ut facere in alijs operibus scribendis consuevit. Eice. enim ut supra dictum est noluit sibi aliquam certam prescribere disciplinam philosophorum: sed ex omnibus id quod melius et probabilius videbatur elegit oratorumque ornata copulauerunt in primo de finibus sic ait: quod si nos non interpretum frangimus munere sed tuemur ea quae dicta sunt ab his quos probamus: eisque nostrum iudicium et nostrum scribendum ordinem adiungimus quod habent cur: greca anponant his quae explede dicta sunt neque sint conuersa de grecis. Iudicio nostro iudicabo inquit Eice. tamquam arbitrum: non interpretem quod ex opinionibus stoicorum tenendum sit et sic laudat se dicens futurum se iudicem et arbitrum stoicorum. Interpretis aut verbum exprimit id quod interpretatur: nec aliquid addit: aut minuit. hoc est officium si di interpretis. Iudex ante huius delectum: et ea tenet quae probabilia videntur. rejicitque improbabilia in quo delectu habedo opus est iudicio: quod Licero se iam habere latet gloriatur: dicens se nolle fungi in hoc interpretis officio: sed iudicis atque arbitri. quod maius est. Arbitrius quip

pe iudicium est: sed non omne iudiciū est arbitrium. Iudicium enim ratione nititur. arbitrium etiam voluntate pro qua ponitur aliquando iudex enim de iure solum iudicare debet: et non transgredi limites rationis et perscripta legum: arbiter autem pro voluntate sua. Arbitrarius enim proprie est iudex electus ex consensu primum. ut pro sua voluntate iudicare: et cōprimere possit controuersias: ut postea dicit de Labeone qui datus fuit arbiter. Nolans:

Judicium.

Arbiter

videbitur bauriemus.

Facet igitur: quoniam omnis dispu-

tatio de officio futura est an de

finire quod sit officium quod a pa-

ne tio pretermisum esse miror.

et Neapolitanis disceptanti-
bus de finibus agrorum. Eice
ro igitur non ut interpres: sed
ut arbiter accipiet ex opinionibus
stoicorum quicquid placuerit
ei melius. et probabilius iudicio
arbitrioque suo videbitur. Arbit-
ter. inquit. Nonius dicitur
iudex qui totius rei habebat fas-
cultatem: et arbitrum dicitur
sententia que ab arbitro sta-
tuitur.

Nonius

Facet igitur. Priusque de re disputare incipiat ut vitetur omnis ambiguitas:
officium prius diuidit. Inde definit. nam propositio ambigua distinguenda est
et cum sumus in equiuocatione debemus diuidere vocem equiuocam in sua
significata. Diuisio fit tripliciter generis in species ut animalium alia sunt
rationalia alia irrationalia. Totius in partes: ut domus aliud est tectum:
aliud pavementum: aliud paries. Vocis in significaciones proprias: ut canis
significat animal latrabile. sydus celeste: canem marinū. Et cum fit diuisio

Diuisio tripli-
citer fit.

nominis per significaciones proprias distribuitur. discretio ambiguitatis appellatur: quam greci
ambibologia dicunt ut est illud. Nio te eacida romanos vincere posse. Ergo cum nomen plu-
ra significans equiuocum sit: ut inter eos qui ambigunt conueniat quid sit id de quo agitur: di-
stinguendum est: et officium est nomen equiuocum: nisi aliquid addatur. Nam est officium medium et p-
fectum. medium positum est in preceptis perfectum siue rectum pertinet ad furem bonorum
Sed in hoc loco vitur Eicero diuisione generis in species: officium enim est tanquam genus et du-
as habet species coniunctas officium perfectum et officium medium. Disputaturus inquit
sum de medio officio siue comuni quod tendit ad finem: et cadit sub preceptis quibus usus
vite in omnis partes confirmatur. Disputatio subtilis inquisitio. Antequam incipiamus di-
sputare ut omnis tollatur ambiguitas. Definire patefacere: quid sit officium. Nam cum que-
rimus officium non possumus scire quale sit nisi prius quid sit cognouerimus. Unde in secun-
do libro de finibus confutatur opinio. Epicuri de summo bono definit voluptatem ait
que necessariam esse diuisionem et finitionem rei: omnis autem in querendo dicit que vita quadam
ratione habetur oratio prescribere primum debet ut quibusdam in formulis ea res agatur ut
inter quos differitur conueniat quid sit id de quo differatur. et in Oratore hoc precipit di-
cens. Nouerit primum vim: nam turam. genera verborum et simplicium et copulatorum. Deinde
de quor modis quidque dicatur. qua ratione verum falsum ut sit: iudicetur quid efficiatur a quoque
quod cuique consequens sit: quodque contrarium: cumque ambigue multa dicentur quomodo quid
que eorum diuidi explanari oporteat. Explicanda igitur est verbis mens nostra atque inuolunte
rei notitia definiendo apienda est. Si quidem definitio est oratio que quid sit de quo agitur ostendit
dicitur brevissime. Explicato genere cuiusque rei: videndum est que sint eius generis siue forme
siue partes: ut in eas tribuat. omnis oratio finitio: ut inquit Fabius est rei proposita propria et dilu-
cida et breuiter comprehensa verbis enunciatio. Disputatio proprie dyalecticorum est: qui sub-
tiliter cum ratione formulisque omnia inquirunt: et tractant: Eicero ait in oratore: quantum aliud
videtur oratio esse aliud disputatio: nec idem loqui esse: quod dicere: attamen utrumque in differendo
est disputandi ratio et loquendi dyalecticorum est. orationum autem dicendi et ornandi Plato sic
scribit in phedro. In obscuris pueri principium bis bene consulere voluit est intelliges
re. quod illud sit de quo consultat. vel omnino ab errare necesse est: plerumque vero latet quod nesci-
ant rei substantia: ergo inquit ne nobis accidat quod in alijs damamus quod amor ipse sit: quam
vim habeat definitio ex consensu posita cognoscamus: et post paulo dicit: eos qui bene diuide-
re res nonuerunt ac definire dyalecticos appello. Aristoteles in. hystorie alius sic scribit. cum
propter antiquiores illi auctores non ad huc venerint modum quod res esset: atque substantie defi-
nitionem ipsam explicare non solebat. sed democritus habet tigit primum. Socratis vero typus usus
quidem: definitio incrementi: sed indagatio rerum naturalium desit. Nam omne philosophandi studium
ad utile virtutem: cuiusque resum translatum est. Quod si definire quid sit officium. Adirat

Definitio

Licero Panetium stoicum disputatur de officijs pretermisisse officij definitiones. Sed p
ce Liceronis dixerim Panetius cū esset stoic⁹ ne a dogmate discederet iure suo ⁊ diuissio
nem offici⁹ ⁊ finitōes omisit. cū apud Stoicos nulla esset abiguitas: de quib⁹ officijs dispu
tandū esset: qm̄ vt supra dictū est ex correctiōe zenonis officia media erāt inter honestū ⁊
vitiū. Unde cū dicerēt se disputaturos de officijs intelligebat de officijs medijs ⁊ actio
nibus de quib⁹ possz reddi cer
ta rōt⁹ zeno nō ⁊ virtutis vsus: vt
academici ⁊ peripatetici. s; ip
sum habitū virtutis p se pclar
esse dicebat: oibus affectib⁹ sa
pientē vacare voluit: qd negāt
Peripatetici. Non igit opus
erat tanq̄ vocē ambigū dēfi
nire officiū cum apud stoicos
planū esset officia de quib⁹ dā
tur precepta esse media ⁊ neq;
in bonis: neq; in malis locari.
perfectum iūst officiū appella
bant honestū. Lato tenēs stoi
corū dogma l. iij. de si. ex stoico
rum snia ita loq̄tur. s; cū qd
honestū sit id solū bonū esse vi
cam⁹: cōsentaneū tū est fungi
officiō: cū id officiū nec in bon
is nec in malis ponam⁹ est ei
aliqd in his reb⁹ p̄babilē: ita quidē vt eius rō reddi possit. Est aut officiū qd ita factū est
vt eius facti p̄babilis rō reddi possit: ex quo intelligit officiū medium quoddā esse: qd neq;
in bonis ponat⁹ neq; in cōtrarijs: qd rōne actum erat: id officiū appellabāt stoici. Igit non
oportebat diuidere: finitōes officiū qd p se clar erat ex stoicoꝝ disciplina ⁊ dogmate. Er
go cū dicebant se daturos pcepta de officijs de medijs siue cōibus sine abiguitate aliqua i
telligebatur: ⁊ iō rem per se clarā non erat op⁹ definitione patefacere. ¶ Omnis em̄ pbat
Licero quare Paneti⁹ debuerit officiū definire: vt scz tolleretur oīs ambiguitas ⁊ intellige
retur de quo disputandū esset: ⁊ quid esset istud officiū ⁊ q̄ vis huic xbo subijceret. ¶ Q̄s
institutio pceptior ⁊ propositū de aliqua re agenda. In oratore sic ait. qd quid est igit de quo
ratione ⁊ via dispute. i. ab vltimū sui generis formam speciēq; reuocandū. ¶ A ratione
nam scientia vt dicebat Plato nō potest esse nisi in rationib⁹ qua de causa definitiōes rez
pbat ⁊ has ad diuina de quib⁹ disputabatur adhibebat. iō dicit a ratione qua dyalecti
ci vtiūtur. Nam nihil dicit sine ratione quoz ppria est disputatio: nam dyalectici argumen
tis: ⁊ quasi rez notis duabus vtiūtur ad pbandū ⁊ ad concludendū id quod explanari vo
lunt. omnis igit oratio que via quadaz ⁊ ratiōe habetur: debet habere initium rerum apertarum
nis a definitiōe vt vitetur omnis ambiguitas. Definitio est patefactio rerum apertarum
cum quod quidq; sit aperitur. Et omnis bona definitio constat ex genere ⁊ differentiis vt
homo est aīal rationale. Et nihil carēs genere ⁊ differentijs definit pprie. sed ita verbis cir
cūscribit. vt cū alijs rōe non sit: ⁊ intelligatur qd sit id qd eo modo describitur. Res supio
res nulla definitio cōplectitur. Iterco q̄ eaz supioꝝ genera inueniri nō possunt. Inferio
res vt sunt indiuidua: ipse quoq; specificis differentijs carēs: quo circa sedudūt etiaz ip
se a definitiōe. Medie res q̄ ⁊ habēt genera: ⁊ de alijs vel de speciebus vel de generibus vel in
diuiduis predicā. sub definitiōe cadūt. Descriptiōe vtiūtur oratores cū patefaciūt vim ⁊ p
prietatez alicui⁹ rei de qua dicūt. Latius em̄ vagātur: ⁊ plurib⁹ verbis circūscribūt id qd
volūt intelligi. Partitio ē generis in pprios locos dispositio: vt bonoz alia sunt in animo
alia in corpore: alia extra corp⁹. genus in definitiōe positū cū ceteris vniū id quod defini
tur differentia vero separat ⁊ ppriaz facit formam.

Omnis em̄ que a ratione suscipitur de aliqua
re institutio debet a definitione pficisci: vt intel
ligatur quid sit id de quo disputetur.

¶ Diuissio offici⁹.

Omnis de officio duplex ē q̄
stio: vnū genus est quod perti
net ad finē bonoz: alterū qd po
sitū est in pceptis: quib⁹ in oīs partes vsus vite

Lato.

Definitio

Partitio.

Omnis de officio duplex est q̄stio. Hec est diuissio offici⁹: quā facit ante defi
nitiōes. Duplex ē inquisitio de officio. Vnū quippe officiū est primū ⁊ perfe
ctū in quo cōsistit summū bonū: ⁊ hoc officiū ab habitu iam pro ipso virtū
tis pficiscitur. ⁊ non cadit nisi in sapiētez. i. virtute predictū: viz perfectū
de hoc officio nō dant precepta: qm̄ sapiens ipm̄ exercet q̄ non eget prece
ptis. Imo pōt ipse pcepta tradere: cū habent iam pfectiōes iū. s; disputat
solū an oīa officia: q̄ a tali habitu ⁊ virtutis pficiscuntur: sint pfecta ⁊ an vna
actio sit mai⁹ ⁊ alia ⁊ p̄stabilior: ⁊ in qua magis cōsistat summū bonū. Est fortitudo ⁊ iustit
cia: queritur in cui⁹ istaz duaz vsu magis cōsistat summū bonū: ⁊ dicitur cōsistere in ipsa iu

sticia: quoniam est ad conseruationem humane societatis et patet latius. Ista igitur querere prudentis est de hoc officio non est disputatur: sed de officijs medijs in quibus homines se exercent antequam perueniant ad vsum virtutis. Unde prudens est habere delectum bonorum et malorum: officium prudens est proponere fines humanorum inuenire ea que sunt ad finem: et considerare perfectionem officiorum inter se, constitutere iudicandum in quo officium illud extremum magis consistat

confirmari possit. Superioris generis boni exempli sunt: Quia ne officia perfecta sint nunquam officium aliud alio minus sit: et que sunt generis eiusdem: quorum autem officiorum precepta traduntur: ea quaque pertinet ad finem bonorum tamen id minus

Itaque quemadmodum quedam actiones quibusdam alijs actionibus prestabiliores sunt: sic finis vni alio fine prestabilius est. Et finis est prestabilius eo quod est ad finem: et cuius plures sunt artes necesse est plures esse fines: et ut sese habet illa: quorum sunt fines: ita sese habet ipsi fines et illud propter quod est aliud. Prestabilius est eo quod est illi gratia. Prudens igitur ut dicebam: est habere hunc delectum quod facit

Cicero in li. de fi. in quibus disputat. in quo nam consistat finis bonorum. Istud igitur officium perfectum in quo consistit finis bonorum omittetur a Cicerone quoniam non eget preceptis cum in se habeat omnis numerosum non sit commune sed a solo sapiente id est viro perfecto proficiatur et vsum cumulate virtutis. in. iij. de fi. ex stoicorum sententia sic ait bonorum alia sunt. ad illud vitium pertinentia: alia efficientia: alia vtriusque de pertinentibus nihil est bonum preter actiones honestas. de efficientibus nihil preter amicum. sed et pertinentes et efficientem sapientiam voluit esse. Nam quia sapientia est conueniens actio est cum illo pertinenti genere quod diximus: quod autem honestas actiones affert et afficit id efficiens dici potest. Alterum positum in preceptis: hoc est illud officium de quo potest reddi certa ratio cum actum est: nam ex sententia stoicorum: ut dixi: quod cum ratione agitur officium est. de hoc precepta traduntur: quoniam non proficiatur ab habitu virtutis: ut illud perfectum: sed hoc precipere est etiam prudens cuius enim officium est finem ultimum constitutere id est summum bonum: quia bonum et finis conuertuntur. et si summum bonum et finis ultimus et quid agendum sit imperare eiusdem est inuenire media quibus ad finem perueniatur: ut sunt hec media officia quibus homo instituitur ad societatem civilem: que communia sunt omnibus de quibus Cicero disputat: est: quoniam non sapientes quod esset absurdum: sed rudes instituitur cupit: et ad sapientiam formare. Sed hec officia quamque videtur comparata tradita ad institutionem vite communis tamen pertinent ad illum finem bonorum et humanam felicitatem. Nam his tandem officijs consequitur habitum virtutis: in cuius vsum ut voluit peripateticus: siue habitu ut Stoici finis bonorum id est felicitas consistit: ideo dicit quamque pertinent ad finem bonorum: tamen id minus apparet: quia videntur spectare magis ad institutionem vite communis quam ad summum illud et extremum bonorum. Prudentia et iusticia officijs constant inquit Seneca: officia preceptis deponuntur. Preterea ipsum de bonis malisque iudicium confirmatur officiorum executione ad quam precepta perducunt. [Vsum vite] exercitatio et modus viuendi. In omnis partes: nam ut supra patuit: nulla est vite pars que debeat vacare officio et hec precepta vnicuique etati conueniunt: quibus instituitur paraturque vita hominis ad perfectum officium quod pertinet ad finem bonorum. Superioris generis illius officijs: quod pertinet ad finem bonorum. Nam querit prudens an omnia officia perfecta sint ut si queratur vter magis meretur laudem fortitudinis: ille scilicet qui forti animo articularis morbi dolores et febrium estus ceterosque corporis cruciatibus an ille qui patitur dolores pro salute patrie: profecto hic magis quam ille: et hoc est maius officium fortitudinis quam primum: et sic de similibus. Sed ita iudicare prudentis est. Et que sunt generis eiusdem: id est et quo sunt similia inter se et talia: cognoscere autem perfectionem officiorum prudentis est. Unde dicit Aristoteles primo ethicis. Singula bene per propriam virtutem efficiuntur que cum ita sint. sit ut bonum humanum sit operatio anime per virtutem: et si plures sint virtutes per optimam et perfectissimam. iudicare autem quenam sit perfectissima illius est: qui vsum habet virtutis. Quorum autem officiorum: quibus scilicet instituitur vita communis et societas inter se: ordo est ea scilicet officia quorum traduntur precepta quamquam pertinent. Ad id que pertineant: quoniam hec officia tandem ducunt ad illum finem. Ad minus apparent: id est non videntur quoniam videntur comparata magis ad eruditionem vite communis quam ad fines bonorum consequendum. sed reuera ad id pertinent.

Seneca

Aristote.

et id tandem efficiunt. **¶** Hic communis quoniam medium officium commune est omnibus: in quo quisque potest versari deo et commune officium dicitur. in eo autem in quo consistit finis solum sapiens. **¶** Quamquam pertinet ad finem quavis in his medijs etiam consistat finis ille si respiciere volumus ad habitum virtutis. qui talibus patitur officijs: et per consequens finis bonorum: sed quod in se hoc habeat officia non apparet imprudentibus quibus officia non ad id tradita videntur: sed ad eruditionem communem humane vite: atque his ex erendis habitus virtutis consistunt. Unde in ethicis dicit philosophus omnes habitus ex operationibus similibus: sunt quapropter tales quasdam operationes reddere operibus ipsarumque differentiis habitus ipsi sequuntur. recte igitur dicitur iustitiam fieri agere iustitiam: et temperantem temperantem. quod hoc non agere nisi quavis: erit bonum. Idem dicit Plato in quarto de rebus publicis his verbis. Iusta agere iustitiam gignit in animo. Iniusta vero iniustitiam ut salubria sanitatem inducunt insalubria morbum. Signum habitus est inquit Aristoteles ipsa voluptas atque dolor. De quibus officijs medijs et cibus de quibus precepto traduntur. Alia diuisio est officij facit aliam diuisiorem officij Cicero. idem dicit quod in superiori: licet alijs nobis officiis ipsius appelleret. idem enim quod pertinet ad fines bonorum est perfectus officij: et quod ponitur in preceptis est medium. Quoddam est: officium quod recte factum appellatur: et dicitur a grecis kathortoma. id est rectum officium: perfectum officium dicitur rectum: et rectum perfectum. kathortoma significat rectum officium finire etiam affectum. **¶** Hoc id est officij medium appellatur alio nomine commune: quoniam omnibus conuenit. perfectum vero solis sapientibus. Officium dicitur stoici id quod cum ratione fit: de quo primus zeno stoicorum princeps scripsit quod dicebat esse actum: naturalibus propriis. Officium inquit. Diogenes dicitur ea quod ratione facienda suaserit ut parentes honorare: patriam tueri: amicos pare. illisq; adesse. Officium inquit Donatus dicitur quasi efficiens: efficiendo: quod unicuique persone puenit: grece dicitur cathicon. ita enim et non primus rectum studiosas appellauit. Atque ea officia media et perfecta. Ratio probabilis: quoniam quicquid cum ratione fit officij vocatur a stoicis: et contra officij quicquid rationi repugnat.

Triples est igitur Panetius quem Cicero imitatur: triplicem putauit esse consilij capiendi deliberationes. nam prius consultamus an sit honestum id de quo futura est deliberatio. Unde an sit vtile deum an aliquod repugnet inter vtile et honestum. Deliberatio: prius inquit inde consultamus postea eligimus. Non solum de rebus indeterminatis: et quod potest aliter se habere: et consultamus de his rebus agendis que in nostra sunt potestate. Nam consultatio consumatur in his que plerumque fieri possunt consultamus: non de finibus: sed de his que ad fines ipsos perducunt omnis consultatio est inquisitio sed non omnis inquisitio est consultatio: quippe multa inquirimus de quibus non consultamus. Electio cum ratione est atque metus: quod presupponit habitum aut bonum aut malum. bonum enim aut malum eligere possumus. Eligibile illud est quod in consultatio preferimus: omnis electio est consultatio: sed non omnis consultatio est electio possumus enim aliquando consultare et non eligere aut deliberare. Factum dicitur: ut fiat. cadit in deliberationes. id est de quo boves solent co-

apparet: quia magis ad institutionem vite communis spectare videntur: de quibus est nobis his libris explicandum. Atque etiam alia diuisio est officij. Nam et medium quoddam officij dicitur: et perfectum. Perfectum autem officij rectum opinor vocemur quod greci

definiunt. Hoc autem commune officij vocatur atque ea sic definiunt: ut rectum quod sit id perfectum officij esse definiunt. Medium autem officij id esse dicunt: quod cur, factum sed ratio probabilis recti possit.

Priplex igitur est ut Panetio videtur consilij capiendi deliberatio. Nam honestum ne factum sit an turpe dubitant id quod in deliberationem cadit in quo

Plato

Aristotele.

kathortoma

Officium

• fultare et deliberare. ¶ Considerando: diligenter inspiciendo quid sit honestum aut turpe. ¶ Distrabuntur: in diuersas sententias. trahuntur: nam distrabi est in varias sententias et distrabi occupationes trahi: et maxime refertur ad animum. ¶ Contrarias: inuicem oppositas. Tum autem inquirunt. hec est secunda pars qua queritur an sit vtile id quod est agendum. Inquirunt subtiliter inuestigant et consulant. ¶ Commoditatem: vtilitatem lucra iocunditatem

considerando sepe animi in contrarias sententi-

as distrabuntur. Tum autem inquirunt aut con-

sultant ad vite commoditatem iocunditatemque ad

facultates rerum atque copia s: ad opes: ad potē-

tias: quibus et se possint iuuare et suos conducant

id necne de quo deliberant: que deliberatio ois

in rationem vtilitatis cadit. Tertium dubitan-

di genus est cum pugnare videtur cum honesto

id quod videtur vtile. Cum enim vtilitas ad se

bus fere singulis: diuitie vtutare: opes vt colare: honores vt laudare: voluptates vt gau-
deas. ¶ Ad potentiam: vt sint potētes et factiosi ac principes in ciuitate: et vt habeant magnā
clientelā. et ea omnia quibus se et suos defendant: vt. vult natura illos esse tueri debent. ¶ Con-
ducant: vtile sit. In rōe vtilitatis: nā hec oia ad vtilitatem spectant et tēdūt. ¶ Eadit: venit et cō-
tinet vtilitatem de qua cōsulat. ¶ Tertius: hec est tertia pars: et ratio dubitandi in ipis delibera-
tionib⁹. Id quod videtur vtile: videtur dicitur: cū reuera nihil sit vtile quod non honestū: et sic ois ho-
nestati cōiungitur: cū aliqd prima facie apparet vtile videtur asponendum honesto. An ois dubi-
tatio in cōsiderādo deliberādōque. ¶ Rapere: p vim et quodā appetitu. Nā rapere est alie-
na p vim auferre. inde raptos: rapit et vtilitas reuocat honestas. ¶ Reuocare: id est retra-
here. nā reuocamus re tanquā nostrū. ¶ Distrabat: in diuersas sententias et opiniones tras-
bat. ¶ In deliberando: post scilicet inquisitionē et cōsultationē. ¶ Incipit: lubricā dubiā
et variā. Vtilitatis enim specie inspecta rapimur appetitu. reuocamur aut rōne ad ipas ho-
nestatē et sic ambigim⁹ quid sequamur. Appetitus enim recte: rōni nō parens appetit vtile.
Ratio aut honestū: quod est maxime e natura: quod honestū amat et vtile quod vacet honesto si vti-
litas sine honestate dici pōtuerat et odit. ¶ Hac diuisione: reprehendit Cicero Panetius
in diuisione: quā ille fecerat in triplici deliberatiōe filij capiēdi: in qua duo: vt ipse ait pter
missa sunt cū maximū vitium sit in diuisione aliqd pterire: quippe nō solū deliberam⁹ an ali-
qd honestū sit: sed duobus ppositis honestis: vtrū sit honestius. et sic de vtili ne aliquid in di-
uisione ptermittat. At certe pace Liceronis dixerim. Nō decebat Panetiū stoicū dare: grad⁹
in ipso honesto aut vtili: cū sententia stoicorū honestum quod est solū bonum nō crescat. Unde
dicit Lato apud eundē in libris de finibus. Hoc aut ipm bonū nō accessione: neque crescendo
aut cū ceteris cōparādo: sed propria visua et sentim⁹ et appellam⁹ bonū et paulopost. ¶ Tu-
enda est hec sententia maxime: stoicis qui nihil aliud in bonorū numero nisi honestum esse
voluerūt. et dicebāt id solum esse bonū quod esset honestū: nec vt dixi dabant gradus: sed vi-
cebant: parua est vt magna culpa: et omnia peccata. sunt paria. Ideo non oportebat neque de-
cebat virū stoice perfectionis dare gradus in honesto: sed iure an iniuria Cicero reprehens-
derit Panetium: ipse viderit. et ego doctioribus despicendum considerandumque relinquo.
¶ Cum pterire aliqd: nā in diuisione a genere generalissimo ad species specialissimas de-
scendendū est. et nihil relinquendū. Unde a generalissimo ad specialissima descendente
inbet Plato quiescere: sic enim scribit in eo dialogo qui ciuilib⁹ de regno inscribit. pstat autem
per media progredi partiendo: sic enim facilius meliusque ideas inueniemus: hoc autē ad illa
que inquiruntur totū referre: et in phedro sic ait. Ademinisse rursus oportet non pns pos-

Rapere

Plato

e aliquem discendi artem ad sanum calere: ad persuadendum atq; docendum ratio superior nobis ostendit q; veritate earu reru quas dicit vt scribit cognouerit vniuersamq; re definit re & definitione posita rursum secundu species vsq; ad indiuidua diuidere nouerit. Si pa-
netius non fuisset stoicus. virtu pfecto in hac diuisione comisisset non descendendo vsq; ad indiuidua: qd fecisset Plato & Aristoteles eorūq; familie. nā dabāt in his rebus grad⁹

Plato enī qd in philosophia inchoatū erat neq; perfectus: progressionē quandā ad virtu-
tem appellabat. qd non viris- sent stoici. quod aut erat abso-
lutū: id virtutē Plato dicebat. Stoici vero dicentes oīa pec-
cata esse paria. eos qui natu-
ra doctrinaq; ad virtutē longe
pcessissent nisi eam plane ade-
pti essent summe miseros esse
dicebāt: neq; inter ipsoz vitam
& improbiūm quicq; omni
no inter esse. vt Plato tantus
ille vir primus pbiū si pfecte
sapientis nō fuerit nihilo meli⁹
q; queuis improbiūm: nec be-
atius vixerit. Sz hoc bona ve-
nia Ciceronis dictū sit: qui for-
te aliqua alia ratioe moueba-
tur: quem fugit & ideo in hoc
nec audacul⁹ esse volo nec pri-
mar. ¶ Vtru honestius. i. aliter
de duobus honestis sit: cum
duo pponatur honesta iudicā-
dum est. vtrum illorū sit hone-
stius. ¶ Rationem: modū con-
siliū capiēdi. ¶ Triplicem: tri-
pliciter diuidendam: nam in
tres ptes diuisi: consiliū capiē-
di deliberationem. ¶ Primum
igitur: facit auditorē attētum
& docilem: pponēs cū enume-
ratione expositionē diuisionēq;
quo ordine singula tractare in-
tendat. sic poete faciūt in suis
ppositionibus maximis. Docilem
inquit Fabius sine dubio
& hec ipsa pstat attētiō: sed & il-
lud si breuiter & dilucide sum-
mam rei de qua cognoscere v; auditor indicauerim: qd Homer⁹ atq; Virgilius opex suo
rum principis faciunt. nam istius rei mod⁹ est: vt ppositioni similioz sit q; expositioni: nec
quō quidq; sit actū sed de quib⁹ dicitur sit orator ostēdit. ¶ De honesto: qd facit in hoc pmo
libro: in cuius calce dicit de duob⁹ honestis. vtru honestū: & pari rōne de vili agit in secun-
do volumine.

¶ De comparatione hoc facit in vltimo.
¶ Principio Incipit tractat⁹ in quo ostēdat honestū esse fm naturā. & nos habes
re semina virtutis & quosdā igniculos a natura datos. eūdem ordinē seqtur: quē
in libris de finib⁹ lz illic de dogmate tmi agatur. hic aut de dogmate & pceptis. lz
lic dicit petēdam esse originē summi boni ab ipsa natura: & vt facili⁹ & dilucidi⁹ ins-
ueniat qd nature hoīs aptissimū sit: ponit pma. nature pncipia: & ea que oībus aīalib⁹ cō-
muni lege cōpetunt. Inde ponit vtiā inter belluā que tmi sensu mouet & hoīem qui bz rō-
nem. i. intellectum: que tādem efficiūt in ipīs studiosis recta ratio. i. prudētia qua hō differt
ab hoīe. Inde cū pulchrum sit hoīem differre a bestiis rōne. i. qnātopulchrius est recta rōne
id est prudētia hoīem hō antecellere: & sic scrutādo paulatim naturam humanā inuestigat
principia virtutū: ex quib⁹ pstat illud honestū de quo erit disputādū & ostēdit innata no

rapere: honestas contra reuocare ad se videtur

fit vt distrabatur deliberando animus afferat

q; anticipi te; curam cogitandi: hac diuisione cū

preterire aliquid maximū viciū in diuiden-

do sit: duo pretermisā sunt. Nec enim solū vtru

honestum aut turpe sit deliberari solet: sed etia;

duobus prepositis honestis: vtru m honestius.

Itemq; duobus prepositis vtilibus: vtrum vti-

lius. Ita quam ille triplicem putauit esse ratio-

nem: in quinq; partes distribui debere re pe-

eritur. Primum est igitur de honesto: sed dupli-

citer: dum pari ratione de vtili: post de compa-

ratione eorum differendum. ¶ Honestum a na-

tura inuestigat: cuius semina
hominibus ingenta sunt.

¶ Principio generi animantium

bis esse semina honesti officiorum. Seneca etiā dicit: insita sunt nobis oīni artium semina: magisterq; ex occulto deus pducit ingenia. ⁊ alibi dicit. Dociles natura nos dedit: ⁊ rōnem edidit imperfectaz: sed q̄ pfici possit. In vltimo de finibus sic ait. Toti q̄stionis eius q̄ habetur de finibus bonorū ⁊ malorū cū queritur in his qd sit extremū ⁊ vltimū fons reperendus est in quo sint pma inuitamēta nature: quo mūdo oīs ab eo quasi capite de summo bono et

Seneca

omni est a natura attributus vt se vitā corpusq; tueatur: declinetq; ea que ei nocitura videātur queq; sint ad viuendū necessaria inquirat et parer: vt pastum: vt latibula: vt alia eiusdem generis. Cōmune autem animantiū omnium est: cōiunctiōis appetitus: procreandi causa: ⁊ cura qdā eorum que procreata sunt. Sed inter hominem ⁊ beluam hoc maxime interest: q̄ bec tantū q̄ tum sensu mouetur ad id solum quod adest: qd qz presens est se accommodat: paulum ad modum sentiens preteritum et futurum. Homo autem qui rationis est particeps per quam conse-

malo disputatio ducit. ¶ P[ri]ncipio] p[ri]mum oīni natura hoc tribuit omnibus animantibus. ¶ O[mn]i generi animantū: rāsonalium q̄ irrationalium. ¶ Tributu] cōcessus liberalitatis quada nature cōis parētis tribui mus liberalius q̄ venus. ¶ Natura optima parens hoc tribuit oībus animantibus. ¶ Tu eatur] defendat. cū oīe aīa seipsum diligit: ⁊ se in optimo sui generis statu cōseruare cupit: ita tribuēt natura. Se accipit tanq; genus. ⁊ postea distinguit in vitā ⁊ corp⁹: vitam ne mors inferat quam oē aīa fugit tanq; vltimū quoddā omnū terribiliū. ¶ Quod expientia p[er] nam vnūq; aīa vult ce natura vitat morē ⁊ se defendit. ¶ Euolat e nidis auicula. ⁊ latebras querit rapi timētes. naz ⁊ immergūt sese emergūt anaticule. ¶ Situli bones

⁊c. id gen⁹ cornibus vtuntur ⁊ calcib⁹. ¶ Apes] vespe ceteraq; in secta aculis. Aquarilia etiā id fugiunt. Omne deniq; animatum. ¶ Corpus] ne aliquo detrimento afficiat vt frigore ⁊ alijs q̄ corpi molestias afferūt ⁊ singulis etiā pubus ipius corpis: que ⁊ se care sunt qd oīs suas ptes integras hēre cupit. In vltimo de finib⁹ ait. Iure igit grauiissimi pbi iniri summi boni a natura petuerūt illū appetitū rerum a natura cōmodatarum ingeneratum putauerūt omnibus qui cōtinētur ea cōmendatione nature qua seipi diligit. ¶ Declinet] vitet ⁊ fugiat. declinare pprie est motu corpis ⁊ gestu aliqd vitare. ¶ Parer] acquirit ¶ Pastū] cibū dicit. non potū qm̄ satis est fluui⁹ ⁊ aqua q̄ passim fluit ad potū. ¶ Latibula] latebras in quibus lateat declinās p[er]trariū ⁊ aliqd detrimētū. Alia eiūsdē gnis. q̄ sunt his similia ⁊ necessaria ad tuēdaz vitā qd vnūq; aīa facit duce natura. ¶ Cōmune autē] dicit nūc cōe esse oībus aīalib⁹ creare sibi simile in specie. ¶ Cōiunctiōis] copulatiōis. Nam ius naturale est qd natura docuit oīa aīalia. Naz istud ius inquit iustinian⁹: nō solū humani generis ppriū est: s; oīi aīalium q̄ in celo: que in mari: q̄ in terra nascūtur: quo descēdūt matrimonia liborū p[re]creatiōes: educatiōes. ¶ Et cura qdam eorū. neq; eī vt inq; Lactho bec iter se p[er]guere possent: vt natura ⁊ p[re]creari veller: ⁊ diligi p[re]creatos nō curaret. atq; etiā in bestijs vis nature p[er]cipi pōt. quaz in fetu tū educatōe laborē cū cernim⁹ nature ipsius vocē audim⁹. ¶ S; inter hōiem ⁊ beluā] posuit hacten⁹ ea q̄ oībus aīalib⁹ cōperunt iure naturali. Illūc pōnit oīam q̄ est inter hōiem p[er]cipiēt rōnis: ⁊ beluaz rōnis exptez. Homo q̄ppe mētez h; agētem: ⁊ cōtēplatricem: estq; aīa p[er]stabiliissimū oīi aīalium. ¶ Sensu visu: odoratu: odoratu: ⁊ tactu. Nā belua si rem videt mouet. ⁊ ad illā p[er]perat: ⁊ sequitur odorē. non p[er] se: s; p[er] accidēs. Nā canis inuestigās leporē odore: cū primū affeq̄tur ferā dimittit odorē ⁊ nō h; rōnem nisi qd sensibus exteriorib⁹ mouetur. ¶ Adest qd nō longe abest: illud d; adesse qd paulopost futurū est: aut quod aduētat: sed presens est id quod iam venit. Dicim⁹ adest. Scipiocū videtur ad nos p[er]gens. ¶ Paululū sentiens preteritum aut futurum: quia non habet perfectam memoriā ⁊ reminiscētiā: vt homo: nec habet prudētiā qua futura ex preteritis prouidem⁹: que tria faciunt hominem antecellere beluis in finito intervallo. ¶ Homo autem: descripta beluarum natura trāsīt ad naturam: hominis vt inueniat igniculos virtutis a natura datos: ⁊ quid nature humane consentaneū sit: est; quidē absurdissimū si hō vniū aīal nō haberet naturaz: q̄ a ceteris differret. ¶ Rōnis] intellect⁹ hō deberet a bestijs rōne: q̄ est in ipso qd daz diuinū. ¶ Per quam rōnem] ⁊ rectam

Declinare

Iustinian⁹

Lactho

Adest

Seneca

rationem. id est prudentiam et virtutem: quo nihil aliud est nisi perfecta ratio. Ratio perfecta inquit Seneca proprium hominis bonum est. cetera illi cum animalibus communia sunt. Quod est consequentia hoc prudentie proprium est futura ex preteritis providere. nam prudentia est qua futurum aliquod videtur. Unde idem Cicero scribit in dialogo de legibus. Sic ingenij a ciem ad bona diligenda et reiicienda contraria que virtus ex providendo est appellata pr-

quentia cernit causas rerum videt earumque p-

gressus et quasi antecessiones non ignorat: simi-

litudines comparat: rebusque presentibus adiun-

git atque annectit futuras facile totius vite cur-

sum videt: ad eamque degendam preparat res ne-

cessarias. Eademque natura ut rationis homines pellat

homini et ad rationis et ad vite societates. Inge-

nerat que imprimis Precipuum quedam amorem

in eos qui procreati sunt impellitque ut hominum

cetus et celebrari inter se et sibi obedire velint

Lucanus

magnitudo canit Lucanus aliquos cognovisse et providisse bellum civile futurum ex signis que fuerant etiam tempore maris quo tantis motus in republicam fuerunt: et ideo subiungit: rebus presen-

Adnectere

tibus adnectit futura. id est futura ex preteritis providet quod proprium est hominis huius recta rationes. Adiungit: cogitatione. scilicet et quadam directione rationis ad veritatem iudicio et ingenio acumen plus est adnectere quam adungere: adiungimus res separatam. adnectimus coniunctam quemadmodum panem filo adnectimus. Quod sum vite: id est animo et prudentia complecti omnem vite consequentis statum. Videt: oculo. scilicet mentis. id est habilitate naturali quam habet solertia. habilitas est dispositio qua homo operatur et anima finem corporis instrumentum. et est quedam habilitas nature non in-

Habilitas

dustria nostra comparata sed innata nobis hec habilitas non respicit ullam aliam virtutem propter prudentiam appellatur oculus anime naturalis cui ipsa prudentia imprimatur virtutis ipsius oculi. id est prudentia opponitur stultitie. quod stultus non habet illam habilitatem ut sit prudens et hec habilitas habet habitus bonos et malos: bonus habitus prudentia est: malus vero malicia dicitur: que est pars vitii et astutia vasritas calliditas et malitia in ordine convenit cum prudentia: sed peccat in bono fine constituendo. Malitiosus enim proponit malum finem: et invenit omnia media que mala sunt tendentia ad illum finem. Prudens vero bonum finem constituit: et per media coniuncta honestati ad illum pergit: est igitur habilitas prudentia naturalis: cuius contrarium est malitia. Degendam sustinendam cum ratione: vnde vita degere est prudenter et e natura vivere. Eademque natura ut rationis: potentia intellectus. Sic apparet a natura ipsa inquit Lato apud eundem in libro de finibus. nos impelli ut eos quos genuerimus amemus: et ex hoc nascitur ut etiam ceteris hominibus inter homines naturalis sit communio: ut oporteat hominem ab homine ob id ipsum quod homo sit non alienum videri homo est animal sociabile per naturam que homines coniungit. Unde congregatio hominum civitas appellata est que natura constat non necessitate. ut vult Aristoteles in libris de republica. quoniam natura ipsa vult et iubet homines ita congregetur. nam cum cetera animalia coniunctione inter se habeant naturaliter: multo magis homines habere debent: cum sint natura apti ad ceteros: conciliantur civitates: et mundus sit tanquam civitas cuius singuli homines partes sunt et ciues. Unde illud natura persequi debet ut eodem utilitate nostre animam ponam. Igitur illa vox inhumana: ut inquit Cicero. et scelerata dicitur eorum que negat se reculare quominus ipsis mortuis terrarum omnes deflagratio persequatur. Quod non colloqui. Nec sunt semina iusticie que dat cuique quod illi debet. estque e natura marie quoniam homo ab homine non est alienus. Ingenerat: ipsa generatio inserit imprimis maxie et animam omnia. Precipuum: maximam et singularem: precipuum significat propter cetera. natura vult ut filios precipue amemus. id est supra ceteros. In eos erga eos que ex nobis nati sunt. Celebrari frequenter et coli. Quod? congregatio

Vita degere. Lato

Aristote.

Precipuum

nes hominum quas ciuitates appellauerunt. ¶ Ob edire: vt alter alteri obediat pro cōmuni utilitate sine aliqua discordia. ¶ Ob eas causas: scilicet supradictas:q; vita degēda est & filij procreandi alendi q; & cetus frequentandi. ¶ Suppetitum habunde sufficient: suppeto est verbum neutrū: sic suppetito eius frequentatiuum. ¶ Ad cultum: ornatum corporis & ea que ad victum necessaria sunt. ¶ Nec sibi soliquoniam impellimur a natura vt ali

Suppeto

ob easq; causas studeat parare ea que suppeti-
tent ad cultum & ad victum nec sibi soli sed con-
iungi liberis ceterisq; quos caros habeat tueri-
q; debeat. ¶ Que cura exuscitat etia; animos
et maiores ad rem gerendam facit. ¶ In pri-
misq; hominis est propria veri inq̄sitiō atq; in-
uestigatio. Itaq; cum sumus necessarijs nego-
cijs: curisq; vacui tum auemus aliquid videre:

bi scribit Lice. vt prodesse ve-
limus & plurimis: in primisq;
docendo rationibusq; pruden-
tijs tradendis. Atq; vt tauris
natura datum est. vt pro vitu-
lis cōtra leones summa vi im-
petus cōtendant: sic hi qui va-
lent opibus: atq; id facere pos-
sunt: vt de hercule ac Libero
accepimus ad seruandū gen-
humanū natura incitantur.
¶ Minime autē conuenit vt
cum ipsi inter nos neglecti ad
iectisq; sumus postulare: vt eo
immortali simus cari: & ab eo
diligamur. ¶ Inter nos inq̄
natura coniuncti confociatisq;
sumus ad ciuilem cōmunita-
tē: quod nil ita se haberet: nec
iusticie vllus esset nec bonita-

Plinius

tis locus. Ande inuehitur Plinius in mortales q̄ nature benignitate abutuntur. Letera a-
nimantia. inquit in suo genere probe degunt congregari videntur & stare contra dissimilia
leonum feritas inter se non dimicat. Serpentū morsus nō petit serpens: nec maris q̄dez
belue ac pisces nisi in diuersa genera seminūt: at hercule homini plurima ex hoīe sunt ma-
la Sene. dicit. Luta est inter feras similitudo mor. ¶ Que cura: tūēdi se & suos: vt vult in-
stitia. ¶ Exuscitat: erigit & excitat pene sopitos: cū principia tantū a natura sunt: quib; vñ
homo tanq̄ dormiens & nondū plane vim nature cognoscēs atq; intelligēs s; ratio cū exci-
tat & maiorem facit ad rem agendā. hec sunt semina iusticie: tributa hoīb; a natura. ¶ Dim-
honestatū rerum semina inquit Sene. animi gerunt que animosissime excitantur: nō ali-
ter q̄ scintilla flatu leui adiuta ignem suū explicat. ¶ Imprimisq; hoīs est. Nūc de prudētie
seminibus atq; igniculis agit. In primis. potissimū & p̄ter cetera animantia hoc homini
natura tributū est in ipso ortu. ¶ Inquisitio veri. Lice. p̄fuse loq̄tur de prudētia & sapiētia
que est habit; p̄stabilissim; circa res cōtemplandas: prudētia vero agēdas. Est em̄ qdā in
ipsis rectitudo: hec oīa sapiēs. p̄spicit: s; prudens nō statim cognoscit ea q̄ sapiētie obici-
untur. & multi fuerūt sapiētes: qm̄ rerū naturalium & supernaturaliū cognitiōē habebāt
sed nō prudentes: qm̄ in rebus agendis: nec suis cōmodis nec alienis consulere sciebāt.
Ande dicit Lice. alibi. Anaxagoram dicimus sapiētē: qm̄ rerum prestantissimarū cogni-
tionem habuit: prudentem minime: qm̄ nec suis cōmodis. nec alienis consuluit. ¶ Inquisi-
tio. proprie animi est: & veri inquisitio est peculiaris ipsius hoīs. Letera quippe animalia
hoc non habent: vt quid verū sit in rebus humanis: & etiā naturalibus & diuinis scire aut
inquirere possint. ¶ Inquisitio sc; per se nemine extrinsecus cogēte: qm̄ natura impellimur
ad veritatem inquirendā. ¶ Inuestigatio. diligens indagatio. quoniam inuestigare est dili-
genter quasi per vestigia inquirere. Innatum est hoc hominib;: vt veritatez inq̄rant: & si
per se non pnt illam inuenire consulant prudentes & sapientes: quoz vestigijs insistentes
verū indagant. ¶ Propria: nō cōis cum reliquis animalibus. ¶ Itaq; igitur cū nobis a na-
tura insitum sit: vt veritatē inq̄ramus: concludēs Licerō pbat qd dicit. naz hoīes cū vacui
sunt alijs negocijs dicere cupiūt ea que ignorāt: nisi sit in ipsis natura p̄pauata: & ratio
victa penitus ab ipso appetitu: q̄ est sine cognitione. In quarto de finibus sic ait. Inest in
eadem explicatione nature: insatiabilis quedā in cognoscēdis rebus voluptas. in quayna
confectis rebus necessarijs vacui negocijs. iocunde ac liberaliter possimus viuere: p̄hici-
pijs inquit a natura dante amplitudines qdā bonoz exatabant: quedā p̄fecta cōrepla-
tione rez occultarū q̄ erat insitus menti cognitionis amor: ex quo etiā rōnis explicāde: dis-
serendiq; cupiditas p̄seq̄batur. ¶ Auemus iocipim; li. ij. de finibus ait: & qm̄ eadē natura
cupiditatem ingenuit homini veri inueniēdi. q̄ facillime apparet: cū vacui curis etiā qd in
celo sit: scire aduemus. ¶ Discere] discimus rē prius in cognitā: addiscimus cū aliqd addis-

Seneca

Inuestigare

Quas

Disco
Addisco
Edisco

mus. ediscimus: cū memorie mādamus. ¶ Videre ¶ vt postea cognoscamus ⁊ sciamus. qm̃
nihil potest esse in intellectu quin prius sit in sensu. ¶ Discere ¶ est ip̃sū animū q̃ vtitur sen-
su: vt discere possit: nō enim pōt animus id discere qd nō percepit sensu. ¶ Necessarij ¶ p̃ti-
nentibus ad res necessarias humane vite degende. ¶ Verum occultarū ¶ naturalij q̃ sunt
immanse penitus in materia: de quibus tractant phisici: alique res sunt partim sepe-
rate p̃
tim nō sepe-ate a materia: de
quibus tractat ipse mathema-
ticus. alique sepe-ate penitus
a materia: vt ipse deus glorio-
sus ⁊ essentie sue intelligētie
celestes: de quibus est ipsa sa-
piētia: id est prima phia: quaz
greci metaphisica: nos theolo-
giam appellamus greco tamē
vocabulo. ¶ Cognitiō ¶ sciē-
tiam rerum humanaz ⁊ diui-
narum cū explicatione causaz
earundem: ⁊ quid sit deus qd
ne animaz: que rerū principia:
qui fines: quis ordo: quis res-
ctor. nam scire est cognoscere
res p̃ causas suas ⁊ cognitio antecedit sciētiā. cognitio est prius p̃ sensum: postea est cog-
nitio principiorū: ⁊ ois sciētia est cognitio: sed nō ois cognitio est scientia: qm̃ ad plura sese ex-
tendit cognitio: ⁊ principij ad plura sese extendit q̃ causa: ⁊ causa ad plura q̃ elementuz
⁊ ois cā est elementū: s; non e contra. Aut admirabiliū: hoc est q̃tū ad epimones admi-
rabiles philosophātū: ⁊ eadēq; oia que magna sunt ⁊ admirāda ac p̃ hoc cognitione di-
gnissima vt sunt rōnes rerū oim que celli ambitu cōnētur: ⁊ quorū humani vigor ingenij
capax habet: ⁊ est talis cognitio q̃ p̃ficiat mentis aciem: estq; illius bonū: ⁊ igitur ad p̃fectio-
nem est necessaria. ⁊ ad beatē viuendū vt se; nihil desit. ¶ Ad bñ beatēq; viuendū: stoici vo-
lebant ois bonos beatos ē: bonos autē intelligebāt oib; virtutib; instructos: ⁊ ornatos
beatos autē illos q̃ essent in bonis nullo adiūcto malo. An beatitudinē dicebāt cumulati-
rerū cōplexionē sepatis oib; malis: dicebantq; beatā vitā descensuram in oia tormēta: qd
negabant peripatetici: vt dictū est. An dicit Aristoteles eum nō esse beatū quātus sit bon?
qui incidit calamitates. ⁊ Theophrastus negauit i sola virtute positū ē beatē viuere. So-
crates apud Platōē i libro tertio de repu. dicit. Air bonus sibi ip̃sī ad bñ beatēq; viuendū
sufficit: ⁊ nō putabit durum filio orbati aut fratre aut pecunia aut rebus similib; ¶ Necē-
sariam ¶ qm̃ mortalit phia medet animis. inanes sollicitudines detrahāt: cupiditatib; li-
berat: pellit timores cognitio phie moralis necessaria est ab bñ beatēq; viuendū: qd asse-
q; non possumus: nisi egritudine ⁊ morbo mētis vacui erim; ⁊ infani. Phī appellāt morbos
omnis animi p̃turbationes: negantq; stultū quēquam his morbis vacare: ⁊ nisi sanat; sit
animus qd sine morali phia esse nō potest: nullus erit finis miseriaz. ¶ Ducimus: exstima-
mus. ¶ Ex quo p̃pter hoc clarū est inquit hoies his em̃ inductos oia vera diligere. ¶ Ge-
re ¶ fidele. Simplex. purum. ¶ Sincerū ¶ constans ⁊ sine vitio. ⁊ sic odimus vana: falsa fal-
lentia: vt fraudem: periuriā: malitiā: iniuriā. Virtus em̃ vt inquit Plaro libro quarto de
republica: est sanitas qdam ⁊ bona valitudo ipsius anime: malitia xō moribus turpitudine
⁊ infirmitas. Et libro secūdo dicit: verū mēdaciū si modo verū dici pōt omnes hoies pari-
ter: roderunt atq; di. ¶ Et libro nono ait. ¶ Veritatis inspectio quā prebeat voluptatē im-
possibile est aliq̃e preter philosoph; i gustare posse. ¶ Adde etiā qd veritas est obiectuz ip-
sius intellectus qui tūc p̃fectus est cū habet scientiā. que est rerum verarū. Verum quippe
est id qd scitur. Itaq; bonū mentis est ipsa veritas ⁊ recta cognitio. ¶ Aptissimū: accōmo-
datissimū ⁊ cōueniētissimū. In tertio tuscularū dicit. ¶ Qd si tales nos natura genuit:
set: vt eam ipsam inueneri ⁊ p̃cipere eademq; optima duce cursum vite p̃cipere possemus.
haud erat sane q̃ quisq; rōne ac doctrina cōquireret. Itaq; paruulos nobis dedit igniculos
quos celeriter malis morib; opinionib; de prauactis sit restringim; vt nūq; ad nature lu-
men appareat. sunt em̃ ingenij nostri semina imata virtutū: q̃ si adolefcenter liceret: ip̃a
nos ad beatā vitā natura pduceret. Ille autē simulat q̃ editi in lucem ⁊ suscepti sum; in oī
cōtinuo p̃uitate ⁊ summa opinionū p̃uersitate versamur: vt pene cū lacte nutritis erro-
rem luxurie videamur. ¶ Huic veri videndi cupiditati. videndiveritatē ⁊ cognoscēda oia
⁊ singula qd hōmī inuē est. ⁊ sic agit nūc de semib; fortitudinis. ¶ Appetitio p̃ncipa-
tus ¶ vt primū in ciuitate sit. libro secōdo de simib; in hanc sententiā dicit. Eadē natura h; in se

audire: discere. Cognitionemq; rerū aut occul-
tarū aut admirabiliū ad bene beateq; viuendū
necessariā dicimus. Ex quo intelligit; qd verum
simplex sincerūq; sit id esse nature hoīs aptissi-
mū. Huic veri videndi i cupiditati adiūcta est ap-
petitio quedam principatus: vt nemini parere

Beatitudo
fm stoicos
Aristo.
Theophrast

Plato

quiddam amplū atq; magnificū ad imperandū magis q̄ ad parendū accommodatū oīa hūmana non tollerabilia solum: sed etiā leuia ducens. Aliū quiddam excelsum nūl timēs, nemini cedens, semp inuictū. ¶ Bene informatus. ¶ Institut⁹. i. qui principia nature h3 et ip sis vtitur. ¶ Ipsi precipienti aut, docēti parere debemus bono p̄cepto tanq̄ recte ratio ni cum in nobis viger appetitus sensitivus. ¶ Unde pueris

Aristo.

animus bene informatus a natura vel it: nisi p̄cipienti aut docenti aut vtilitatis causa iuste et legitime imperati: ex quo animi magnitudo est sit humanarumq; rerū contemptio. Nec vero illa parua vis nature est rationisq; quod vnum hoc animal sentit quid sit ordo: quid sit quod deceat in factis dictisq;: quid sit modus. Itaq;

dagogi: vt effervescente sanguine et appetitu eos impellēte ad vicia: in officio cōtineantur: vt ab in fessore equus p̄ceptis indomitus: p̄cepta referunt ad mores: doctrina ad scientiam. Plato in. ij. de legibus sic ait: hinc volunt origi nem habuisse leges cōstitutio nes: et nominata esse p̄cepta legū legitima atq; iusta: et Aristoteles libro quinto sic ait. lex iubet vnus cuiusq; virtus vire ratione: et vetat vitij cuiusq; viuere ritu. ¶ Utilitatis scilicet nostre quoniam imperium est ad cōseruationē aliorū et commodum. Et imperanti

Plato

debet sufficere honor. si aut omnia refert ad suam vtilitatē tyrānus est. Unde consules dicebantur apud Romanos: eo quod oīm saluti et vtilitati cōsulerent. i. p̄ouiderent. ¶ Legitime iure et vt volunt leges: quēadmodū sunt naturales reges ceteriq; principes q̄ hereditarium principatū habent. Consules romani legitime imperabant: qm curam reipublice populus roman⁹ illis cōmittebat. Cesar aut nō legitime: quoniam patriā vi oppressam tenebat. Unde cato seuerus et perfectus stoicus potius voluit sibi asserere vim: q̄ parere illi qui nō legitime imperabat. Alii p̄batissimi eligendi sunt qui alijs imperent. Iuste nō tyrannices: sed vt volunt leges et iura gentiū. Plato libro tertio de republica dicit. Temperantia p̄cipuā esse laudē obsequij principibus. ¶ Ex quo lex hoc qd dictū est: emergit ipsa fortitudo. Animi magnitudo, fortitudo et magnanimitas. Existit. Iemergit apparet. Verū humanarum: omnium q̄ hominibus accidere possunt in vtrāq; partem cōtenuit em magnanimus res humanas et volubilitatē fortune: putatq; ipsas inferiores esse sua p̄stantia et excellentia: qd cum ita sit: oīa spernit. et quēcūq; accidere possunt. nō solum tolerabilia s; etiā leuia et nullius momenti ducit. Magnanimi hoīs est inquit. Seneca cōstare sibi et sine vite intrepidus expectare. nil aliud magnū in rebus humanis est nisi animus magna despicies. ¶ Nec vero illa parua vis nature rationisq; i. rōnis naturalis. Nunc agit de seminibus temperantie. ¶ Rationis intellectus qui pulchritudinē ordinis decori et modestie metitur et sentit: cetera em animalia hoc nō habet. ¶ Hoc animal hō qui est diuinū animal et cui principatus inter oīa animalia tribuitur. ¶ Unus sol⁹. Sentit: cognoscit: sentire est sensibus cognoscere. ¶ Quid sit ordo vt oīa quodā ordine agantur: et ordo opponitur temeritati: q̄ nullum seruat ordinē in rebus agendis. Unde Plinius nepos laudat Spuriū nam. q̄ eo vite genere quo nihil est distinctius vteretur. ¶ Ab e aut inq̄ vt certus siderū cursus. ita vita hoīm disposita delectat. et sensib⁹ inquit placida oīa et ordinata cōueniunt et nullum aīal est: p̄ter hoīes quod in rebus agendis ordinē cognoscit aut seruet de ordinē rerum et tēpō oportunitate dicetur suo loco diffusius. ¶ Quid sit qd deceat quid sit de corum: cuius ignorantia vt inquit in oratore non mō in vita se sepissime impoematis et in oratione peccatur. Nō em omnis fortuna: et non oīs honor: non omnis auctoritas: non oīs eras. Nec vero locus aut tēpus aut auditor: omnis eodē aut verborū genere tractandus est aut sententiarū: quid deceat ergo considerandum est qd in re de qua agitur positum est. et in psonis et eorū qui dicunt et eorū q̄ audiūt. Itaq; hunc locū longe lateq; patentē philosophi solent in officijs tractare. decere est qm aptum esse et cōsentaneū tēpōri et psonē: qd cum in factis sepiss. metū in dictis valet in vultu deniq; et gestu et incessu: cōtraq; dedecere. Nam bñ institut⁹ a natura temeritatē reformidat: et nō aude cūq; aut dicto p̄teruo aut facto nocere: vereturq; qd quā aut facere aut eloq; qd pax vtile videat. ¶ Quid sit modus mensura in oīe re atq; modestia. Nā mensura est qdā mensura siue medicritas in oīe. Et dicit Horat. est mod⁹ in rebus: sunt certi deniq; fines: quos vitra citraq; neq; p̄sistere rectū

Seneca

Plinius

Horatius

attentum. forma honestatis quatuor virtutibus continetur hec ideo dicitur ab utili et honesto suadeat hoc honestum propter se totis viribus esse amplectendum. Et tamen faciem non plane honestam habeat faciem. Nam facies refertur ad corpus. Multis ad animam atque voluntatem non deducitur. Unde dicitur irato r. merito vultus r. lata aut longa facies quod est cuiusvis rei apparatus. Unde Iaso concipis. nam virtus oculis cerni non potest. sed a fortiori. Et ait Plato oculi

Facies
Eultus

Forma quidā ipaz. **Q**. fili: z tanq̃ faciē bone
sti vides q̃ si oculis cerneretur mirabiles amo
res vt ait plato citaret sapiētie. ¶ Diuidit bo
nestū z singul' vīrtutib' ppriū munus assignat

Sed oē q̄ honestū est id q̄tuor p̄tuz
oriz ex aliq̄: aut em̄ in p̄spiciētia ve
ri solertiaq̄. N̄sā: aut in boīm socie
tate tuēda: tribuēdo qd̄ suū est cuiq̄: ⁊ rerū con
tractarū fide: aut i animi excelsi atq̄ inuicti ma
gnitudine ac roboze: aut in oīuz q̄ fiūt: q̄q̄ dicū
tur ordine ⁊ mō in quo inest modestia ⁊ tēperā
tia. Que q̄tuor quāq̄ iter se colligata atq̄ impli

lo ut videtur et alio platō de
lo ut inquit platō est in nobis
sensus acerrimus quib⁹ sapi-
entia nō videmur et illa ardē-
tes amores excitaret sui si vis-
deretur. Verba platōis h̄ sunt
in eo dialogo qui phedrus de
amore et pulchro inscribitur.
Amor nobis accuratissimus est
sensuum omnium q̄ per corpus
fiunt: quo sapientia nō cernit
ardētes em̄ excitaret amores
si quod tale ipsi⁹ simulacrum
oculis appareret. eadē est de
ceteris amabilib⁹ ratio. At ve-
ro pulchritudo sola hanc habu-
it fortem vt maxima omnium
et p̄spicia sit et amabilis. Qui
ergo non est mysterijs nuper
initiat⁹: aut potius depaupa-
tus est: nō celeriter hinc illuc
ad ipsam pulchritudinem ex-
citatur. Similitudinem hic q̄-
dam que ab illa denominatur
aspiciens: quapropter non ve-
neratur dum aspici sed qua-
trupedes ritu volupitati dedi-
tus aggredi et ferere filios ni-
tuitur: petulantecq̄ congregari
nec timet nec erubescit: volu-
ptatem preter naturam secta

ri. Sapientie philosophie. nam istorū verborum amore: sapientie: iustitie: fortitudinis: et
perantie pstantissimus ingenijs hoīes se ad philosophie studium contulerunt.

Sed omne qd honestu est. ¶ Dixit generaliter de honesto: qd so flatur ex his quattuor principijs naturalibus: nunc diuidit ipsuz honestu in quattuor pres prudentia: iustitia: fortitudo in de: et temperantia: quarum munus et quasi materiam: quatuor tractant: circa quas verent describit. ¶ Partiu quattuor virtutum que sunt fontes oim officioz: ex his em o honestuz oritur: et incipit dicere de honesto: quod manat a prudentia. Per spicietia veritatera et integra cognitione. ¶ Solertia est ingeniu acume et naturalis prudentia. ¶ In dicit Fabius ingeniu tam esse pueris agitatione mentis et solertia. Aut in hoim societate tuenda. hic est munus iustitie: qd est ad conseruatione humane societatis. Tuenda defendenda sustetanda opibus et opera. Quod suu est cuius: qm iustitia tribuit vnicuique qd suu est. Et veru cotractaru fide ¶ Tendit ionu remissionu ceteroz cotractuu et fides est fundametu iustitie: qm remota fide remouetur iustitia. hec oia sunt de iure gentiu: vt loco vto dicetur. ¶ Aut in animi excelsi hoc est munus fortitudinis. ¶ Excelsi elati et oia tanq inferiora spernentis: qd est ppriu magnanimit. ¶ Fortitudo in deqz dolore aut aliq alia calamitate non frangit. ¶ Aut in oim que fuit hoc est munu temperantie. ¶ Finit in factis et dictis seruand est modus na in oibus negocijs v3 esse ordo rex oportunitas tepoz: et mesuraverboruz. ¶ Que quattuor. Nunc cuiusqz virtutis quasi materia et subiectu ponit ostendens ex singulis virtutib certa officioz genera oriri. libro quinto de finib ait. Atqz hec coniunctio qd fustioz virtutu a phis ratione quadam distinguit. Nam ita copulata connexez sint: vt oes oim participes sint: nec alia ab alia possit separari: in propriu suu cuiusqz munu est: vt fortitudo in laboribz periculisqz cernat. Temperantia in ppetiendis voluptatib: prudentia in delectu bonoz et maloz: iustitia in suo cuiusqz tribuedo. ¶ Quattuor ¶ prudentia iustitia fortitudo et temperantia. ¶ Colligata connexa qppe emergut ab vno honesto. ¶ Implicita iusticia

Stoici dicebant virtutes sibi inuicem ita, esset cōnexas. vt qui vnam habuerit oīs habeat
Certa genera] propria cuiusq; virtutis: qm̄ dicūtur pertinere ad vnam potius q̄ ad aliā
Celut ex ea parte ponit officiū ipsius prudētie: qua sequitur cōsiliōū maturitas ⁊ intel
 ligentia. **I**ndagatio] inquisitio. quoniā prudens versatur circa veri indignationē. **E**t
 q̄ inuentio: prius inquirimus. postea inuenimus. Itaq; inq̄t, Ambrosius: in veri inuestiga
 tione tenēdū est illud decouz
 vt summo studio requirat qd
 verum sit: nō falsa proveris di
 cere: non obsecris vera inuol
 uere: non superfluis vel imple
 ris: atq; abiguis occupare ani
 mus. Hoc munus: officiū: vt in
 quirat verum. nam prudentie
 vt dictū est veritas obijcitur
 sapientie: sed diuerso modo. p
 prium peculiare vt verū iura
 taliter nō erit prudētia. Et
 eni. pbat Licero ab effectu mu
 nus ipsius prudētie perspicit
 recte videt. **A**cutilime] q̄tū
 ad iugenij acumen ⁊ solertiaz
 animiq; inuētiōē. **E**clerrime:
 q̄tum ad cōsiliū ⁊ bonā ilico
 consultationē ⁊ rectā delibera
 tionez. **V**idere] animo ⁊ mē
 tis oculo cui imprimū pruden
 tia. **E**xplicare: afferre i medi
 um ⁊ exponere atq; cognosce
 re verus p suas causas. **V**nde
 Pliny in quadā epistola lau
 dat. **T.** Aristonē dicens. Nam
 quanta sermonibus eius fidel
 quāta autoritas q̄ pressa ⁊ de
 cora cūctatio. Quid est qd nō
 statim sciat: ⁊ tamē plerumq;
 hesitat dubitat diuersitate
 rationū quas acri magnūq; iudi
 cio ab origine causisq; p̄mis re
 perit. Discernit exponit. **R**i
 ter recte. **Q**uo circa] cōclusio
 huius ptis: qua ostēdit verita
 tem materiam ipsius prudētie
 ⁊ sapientie. **V**eritas subiicit
 prudentie in rebus agēdis ⁊ circa humana bona. sapientie aut in rebus cōtemplādis: pruden
 tis em̄ est agere recta veraq; cū rōne. sapientis aut veritate cōtēplationib⁹ ⁊ rationib⁹ inue
 nire. **T**ractare] exerceat ⁊ colat tractare est manib⁹ x̄sare. **R**eliqs aut trib⁹ iustitie: for
 titudini ⁊ tēperantie ofidit Lico. circa qd versent he tres virtutes: ⁊ qd sit manus ipsarū ⁊
 dicat versari circa res parēdas: qbus vita sustētatur: ⁊ hoc p̄tinet ad iustitiaz: ⁊ etiā tela for
 tune cōtēnnēda ⁊ opes qd est viri fortis ⁊ magni. **P**roposite sunt: tanq̄ mun⁹ ipsarū. vt
 debeant ea parere: qbus vita sustētatur ⁊ aliē. **P**arēdis] acquirēdas cū labore ⁊ diligen
 ti opera. **P**arare em̄ est cū difficultate ⁊ labore al iqd acquirere. **T**uēdas] cōseruandas:
 qm̄ nō minor est virtus parta tueri: q̄ ea acquirere parereq; ⁊ hoc est mun⁹ tēperantie ⁊ par
 sumom. **A**ctio vite] exercitatio ⁊ oīs actus hūane vite degēde: qd p̄tinet ad iustitiam.
Et ai excellētia] vt appareat ipsa fortitudo. cui⁹ manus est nō solū parare opes ⁊ auge
 re: vt possit exercere iustitiā ⁊ liberalitatē: s; etiā ipsas cōtēnere: ⁊ oīa hūana inferiora suo
 aīo ducere. **L**aginosi hōies inquit Lyzus apud Xenophonē lib. v. cupiditatis b⁹ oīsbus se p
 stant inferiores. **I**n augēdis opibus] qd p̄tinet ad magnificē. **S**ibi ⁊ suis] qm̄ nō solū
 nobis nati sumus: ⁊ cōtra officiū est illos relinquere q̄ cure nobis esse debēt: maxime parē
 tes ceterosq; domesticos. **M**ulta magis q̄ in ipsis opib⁹ cōparādis: qm̄ nihīl est tā angu
 sti animi q̄ amare ⁊ terrena ⁊ a fortuna pēdere. ⁊ illi bōa amplecti q̄ auferri p̄nt: ⁊ illi qui

cita sūt: m̄ et singulis certa officiorū genera na
 scūtur velut ex ea parte q̄ primo descripta est in
 qua sapientia ⁊ prudētia ponim⁹ inest indaga
 tio atq; inuentio veri cuiusq; virtutis hoc mu
 nus est proprium. Et enim quisq; maxime p̄spi
 cit quid in re quaq; verissimum sit: quisq; ⁊ acu
 tissime et celerrime potest et videre et explicare
 rationem: is prudentissimus et sapientissimus
 rite haberi solet. Quo circa hui⁹ quasi materia
 quam tractet: et in qua versetur subiecta: est ve
 ritas. Reliquis autem tribus necessitates pro
 posite sunt ad eas res parandas tuēdasq; qui
 bus actio vite continetur: vt societas hominū
 coniunctioq; seruetur: et animi excellentia ma
 gnitudoq; tum in augendis opibus utilitati
 busq; et sibi et suis comparandis: tum mul

Plinius

Tractare

Parare

Lyzus

est vere forti magnanimus: nihil videt magnū et admiratū dignū preter virtutē. Magis ergo elucet magnitudo animi despiciendis opibus: et comparandis. Unde luadabat Bias p^{ri}ncipus: qui dirrēta ab hostibus patria priuata: et nonnullis bona asportantib⁹. interrogatus quare idem ipse nō faceret: respondit. oīa mea bona mecū porto. Et zeno nūciato neūfra-
gio: quū oīa submersa accepisset: dixit. Subet me fortuna expedit⁹ philosophari. Et Stil-
bon philosoph⁹. Demetrio vi-
xit oīa mea bona mecum sunt.

Bias
zeno
Sulbo

tomagis in his despiciendis eluceat. Ordo au-
tem et constātia et moderatio et ea que sunt his
similia versantur in eo genere ad quod adhibē-
da est quedā actio: non solum mentis agitatio.
His enim rebus que tractantur in vita: modum
quēdam adhibentes et ordinem honestatem et
decus conseruabimus.

Prudentia

Et quattuor aut locis in quos bo-
nesti naturam vniūq³ diuisimus.
primus ille qui in veri cognitione
consistit: maxime naturam attingit humanam.

rimus decora actio adhibēda est. Et pbat h⁹ docēs: his em reb⁹. Nā cū adhibem⁹ modū et or-
dinē actiōibus nostris: suam⁹ decora qd oē gen⁹ officiorū attingit. Et his filia q³ sunt eius
dem gñis et ad ipam modestiā ptinet ac tēperatiā. Et serant⁹ p^{ri}ncipia. In eo gñe: in ea p^{ri}-
te vite humane: et gñe modorū viuēdi: q³ requirit etiā decentē actiōē. Et q³ ad genū⁹ et mo-
dum viuēdi et agēdi cū decore. Et actio⁹ ut scz honeste aliqd cogitem⁹ et opera atq³ exercita-
tiōe honesta agam⁹ et q³ ipsa actio: decora sit cōueniēs: de q³ suo loco pcepta tradent. Et agi-
tatio⁹ cogitatio: cōtēplatio p^{ri}ncipia: modestiā et moderatiōē quādā. Et que tractant⁹
in vita. i. in oib⁹ actionib⁹ vite hūane: et his q³ dicunt⁹ et fiūt in vita cōi. Et honestatē q³ ad
oīs virtutes et officia. i. pseruabim⁹ id qd est fm virtutē: nā si adhibeat⁹ mod⁹: pseruabit⁹ ho-
nestas. i. ipsa virtus q³ est quedā mediocritas plus et min⁹ et si adhibeat⁹ ordo pseruabit⁹ ip⁹
decor. Et dec⁹ ip⁹ decor: qd ab honesto nō pōt separi: tūc est decor⁹ cū pcessit honestas.

Et quattuor aut locis. Posuit Eice. quattuor fontes officiorū ex quib⁹ manat illū
honestū qd querimus nūc accipit primū fontē. i. ipsam prudentiam et de officiis
que ab ipsa oriūtur disputat: ostēdens hanc partē imprimis attingere naturam
humanā: qm ex snia Aristotelis oēs hoīes natura scire desiderant et res oculis
tas cognoscere. signū aut est dicit sensu dilectio. ppter se namq³ illos diligim⁹: et maxime
oculorum: nō enim solū vt agamus s: s: et nihil agere debētes vim videndi p alios eligim⁹
causa aut est q³ hic manifeste sensus nos cognoscere facit: et multas differētiās demonstrat
rerum libro quinto de finib⁹ ait. Tātus est innat⁹ in nobis cognitiois amor: et scire vt nemo
dubitare possit quin ad eas res hoīm natura nullo emolumētō inuitata rapiat. Quid xō
q³ igenus itauratis artibusq³ delectant⁹: nō nevidem⁹ eos nec valitudinis nec rei familia-
ris hēre rationē. oīa perpeti ipsa cognitione et scia captos: et cū maximis curis et laboribus
cōpēsare eā quā ex discēdo acquir⁹. voluptatē virtutib⁹ a q³ manāt officia. Et naturam p
prietatem. Et cum p^{ri}ncipia. Et primus ille prudentia et sapientia. Et attingit humanā natu-
ram id est in p^{ri}ncipis cōuenit nature hoīs: qui natura scire desiderat. ergo nihil est taz p^{ri}-
c in

primum hominis: scire velle et vix videre in omni re. Quod est ratio quare attingit maxime naturam hominis. Trahimur vi et imperio ipsius nature quoniam hoc est nobis innatum velle. Ducimur sponte certa ratione et via allecti. Cupiditate vehementer desiderium cognoscendi aliquid et sciendi. Excellere excellenter esse ac prestantior alius. Pulchrum laudabile et gloriosum: et sic contra. Labi longius in errore pergere. Errare fallum. p

Plato

Plato in theteto sic ait. Certe certe opinari pulchrum est: mentiri turpe. Decipi ab aliquo verusator callido. Ad alium qui in se: quoniam insipientia magnus est malum et nescio an possit esse maius: et stultitia nihil est peius. Ideo optimus quisque a natura bene instituitur ad rerum cognitionem tota mente sese erigit. cum oes stulti sine dubio miserimi sint. Plutarchus scribit in vita Lysandri anthimachii carmen quod composuerat in laudem Lysandri oboleuisse: dum Lysander de carminibus coronam Nicerato dedisset: tuncque Platonez iuuenis ingenium admiratum eum nitigasse Plutarchus: ignarus ignorantiam id malum esse: quod est cecitas non videntibus. Du

Plutarchus

Seneca

cinus arbitramur existimamus. Si prudens esse cupis inquit Sene. in futura prospectu intendere: et que possunt contingere animo tuo proponere. nihil tibi subitum sit: sed totum ante conspicias. si prudens est animus tuus: tribus rebus dispenses. presentia ordinata: futura provide: preterita recordare. Nam quod nihil de preterito cogitat proderit vitae. Qui nihil de futuro premeditat: in omnia incautus incidit. Prudentie proprium est inquit examinare consilia: et non cito facili credulitate ad falsa plabi. In hoc genere proposito munere ipsius prudentie et utilitate cognitionis et scire ponit vitia quae vitanda sunt: ut medium ipsum cum decore teneat: a quo non potest sine vitio discedi. Naturali quoniam impellimur natura ipsa ad honestum et rerum cognitionem. Et honesto cum laude virtutis. honestum quippe est scire turpe vero ignorare. Quoniam si est primum vitium: quo multi laborant. Non enim debemus persuadere nobis cognitionem rebus: quae penitus ignoramus nec debemus temere. i. nullo adhibito iudicio assentiri his quae nobis dicuntur et cognita sunt. Lactantius dicit: opinari te scire quod nescias non est sapientis: sed temerarii potius ac stulti. Quoniam mouendi sunt preceptores: ne auditorum teneras aures falsis opinionibus imbuant lucro intenti et ipsi auditores: ne preceptorum verbis temere credant: quod ne ignorantia profiteantur quicquid occurreret effundunt. Intendant igitur adolescentes ingenium ne stulti videantur et imprudentes. Quoniam scribit in Academicis L. Nam ceteri primum aut tenentur stricti: quod quid est optimum iudicare poterunt: deinde infirmissimo tempore etatis aut ob securi alio curant: aut una alicui quod primum audierunt oratione capti. de rebus incognitis indicant: sed quicquid sunt disciplina tanquam repositati delatate ad ea tanquam ad saxum adherescunt. Nam quod dicit omnia se credere et quod indicet fuisse sapientem probare. si id ipsum rudis et indoctus iudicare potuisset. Statuere autem quod sit sapiens vel maxime videtur esse sapiens. Et si oratione periclitatio ait. Quoniam stultus est cui mihi in mentem venit: quoniam ille quod stulte alter venit in mentem comprobatur. Quibus scilicet in cognitionis. Temere inconsiderate sine iudicio. Assentiamur dicimus assentior assentio: pus dicebat nisi assentior. Si Sissenna primum in senatu dixit assentio quod alij secuti sunt. Quod si tunc docet Lice. quod declinandum sit huius vitium. Quod est autem correctio: oes inquit dixerunt velle: quoniam leuitas est et temeritas assentire incognitis: et illa pro cognitum habere. Lyxus dicit apud Xenophontem: ita non debet quod dicere quod minus: tertio nox. Et Se. vi. De dubijs non definitur: sed suspensam tene sentiam: nihil in expertum affirmes. Tempus quod ipsa res iudicanda postulat: non enim possumus illico iudicio iudicare: nisi fuerim plane sapientes: sed spacio temporis adhibito et diligentia quae rebus inuenerit magistra est: sine qua frustra tempus teritur. Diligentia igitur et tempore opus est. ut quod in quod rebus sit iudicari possit. Alter est vitium quoniam admodum vituperat stultus assentio et ignorantia

Lactantius

Assentior assentio

Seneca

Omnes enim trahimur et ducimur ad cognitionis et scientie cupiditatem: in qua excellere pulchrum putamus: labi autem et errare: nescire et decipiet malum et turpe ducimur. In hoc genere naturali et honesto duo vitia vitanda sunt: unum ne incognita pro cognitis habeamus: bisque temere assentiamur. Quod vitium effugere qui volet oes autem velle debent adhibebit ad considerandas res et tempus et diligentiam. Alterum est vitium quod quidam nimis magnum studium multaque

ria sic arripit nimirum studiū in re non necessaria. Unde vituperandi sunt illi: qui omnem etatem in nudis fabulis et poetarum commentis terunt sucos quosdam et scientie umbram sectantes non expressam imaginem: quoniam in poetis requiescendum est: cum philosophia preceptis et rebus grauius satisset: cerimus: et sic de similibus quod multum obscuritatis: par vero fructus in se habent. Unde dicit Seneca liberalia studia dicitur: quod homine libero digna sunt in quibus tantum immorandum est: quod diu nihil animus agere

operam in res obscuras atque difficiles conferunt: ea idemque non necessarias: quibus vitis declinatis: quod in rebus honestis et cognitione dignis ope cureque ponetur: id iure laudabitur: ut in astrologia. C. Sulpitium auditum in Geometria Sextum populum ipsi cognouimus multos in dyale

matus potest. Opera exercitationem et labor: opera de qua studiū in se habent. Unde dicit Seneca liberalia studia dicitur: quod homine libero digna sunt in quibus tantum immorandum est: quod diu nihil animus agere

noxi defectus solis et lune rationem in vulgo efferre ausus est: qui in bello macedonico Tribus natus militum exercitum romanum magna animi molestia et solitudine liberauit pridie quam Perse Rege pugnaret. Productus fuit a Paulo Emilio consule in concione ad precipiendum eclipsin: naturales esse ostendit: et volumine postea edito huius effectus rationes explicuit. Apud grecos Thales milesius lune solisque defectum inuestigauit: post eum Hyparchus qui etiam stellis nota imposuit. Anaxagoras primus auctore Plutarcho in vita. Illic rationem huius defectus litteris mandare ausus est: sed primus Plato in lucem extulit: quod laus non fecerit veritati iudicia impite multitudinis Plato autem propter sanctitatem morum id ausus est et effecit. In geometria quae naturam magnitudinum vniuersam figurarumque explicat. Mathematica scientia quattuor habet partes Arithmeticam: Geometriam: Musicam: et Astrologiam. Arithmetica est quae rationes affectus affinitatesque inter se numerorum docet: sub qua collocat musica. Nam ubi Arithmetica numeros absolute considerat atque se iunctos ab omni materia sensibili Musica ut sonorum sibi subiicit: affectusque eius considerat: sub quo etiam et is qui catu demulcet aures collocat. Geometria fundamenta Pythagoras iecit: et Arithmetica in artem disciplinamque redegit sub geometria collocat perspectiuam: quae considerat lineas: non absolute sed visu. Nam arithmetica et geometria puri mathematici formas sensibiles a materia penitus separant: geometria enim considerat lineas: puncta: superficies seu plana corpora: separata omnino a materia sensibili. Astrologia versat circa numeros et magnitudines: non omnino abstractas: sed ut accommodatas ad corpora celestia: quae videntur. Ex quibus patet arithmetica: et geometria puras esse mathematicas: reliquas vero duas non puras: sed partim mathematicas: partim naturales: ut Aristoteles in Physicis asserit. Elari in geometria fuerunt Pythagoras. Archimedes Syracusius. Anaximander milesius. Euclides megarensis cuius scripta extant. Plato in. vii. de repu. Mathematicas disciplinas ad veri cognitionem et demonstrationem in primis dixit esse necessarias: sunt enim in primo gradu certitudinis. Plato has esse tantum gradus dixit ad superiora cognoscenda his disciplinis: inquit in obscuritate instrumentum positum ut sic dixerim: alijsque exercitum exercitijs: expurgat: et in melius erigit: aduertisti inquit Socrates apud eundem: eos qui a natura arithmetici sint ad omnes fore disciplinas acutiores apparere: qui autem ingenio ebetiores fuerint: si in hac erudientur: etiam si nihil amplius utilitatis assequatur: seipsum tamen ingeniosiores effici solere: quod enim difficilior est addiscendi cogitantijs laboribus ac cura inferatur: non facile ex oibus vllaz propter hac potes inuenire: ob hec omnia perfectio hec disciplina omittenda non erit. Alex optimis positum naturis in ea optimam eruditi videbuntur. In dyalecticis primus Plato dyalecticam appellauit Arist. vero ad formam disciplinam redegit. Multi in ea clauerunt. Leontius. Hergias. Euhippus. vbi dicebat athenienses: aut nullam aut chusippeam dyalecticam apud deos inueniri. Carneades. Diogenes Laertius Stoici famulati. Epicurus ipsam neglexit vbi in variis erroribus lapsus est: hec enim disciplina ad veri falsisque cognitionem vehementer accommodatur: et via est ad omnem scientiam. Vbi dicebat stoici: neminem ignare dyalectices futurum sapientem: facit enim syllogismum et demonstrationem: ponitque vix ante oculos. Vbi Arist. dicit pascos illos philosophos. Melissius. Parmenides. Anaxagoras et alios lapsos esse et errasse sola dyalectices ignorantiae. et Plato in septimo de republica dicit necesse

Opera
opus

Partes
Mathematicae
ce quattuor

Plato

faciam esse dyalectices cognitionem et perutilem: quam aliis disciplinis preponit: monent erudiendos in dyalecticis esse pueros ut interrogare ac respondere quod doctissime cognoscant et sci-
ant. ¶ In dyalecticis in dyalectices disciplina quod disputator: refellendo: probando: ad veritatem inueniendam valet plurimum: et sine ipsa ad veri cognitionem perueniri non potest. Dyalectica est sci-
entia recte differendi circa ordinem: que interrogatione responsione constat. ¶ In dyalecticis:

cticis: plures in iure civili. Que omnes artes in veri
investigatione versantur cum studio a rebus agendis abdu-

Ius civile

lecticorum ut physica physico: et
dyalectica ipsa scientia dispu-
tandi. ¶ Plures quoque in supra di-
ctis disciplinis. ¶ Iure civili:
ius civile dicitur quod quisque populus
sibi constituit et id proprium est civitas ipsius: civile inquam dictum quasi proprium ipsius civitas:
tis: et ex una quaque civitate appellatur ut Romanorum Atheniensium. Lacedemoniorum: Sed
ius civile dictum absolute: itellitur Romanorum inquit Iustinianum: ut poeta Virg. apud Latinos apud Gre-
cos. Homerus Romano iuri Romulus conditor vrbis auspiciu dedit: qui populum in triginta
partes divisit: quas curias appellavit: propterea quod tunc reipublice curam per sententias par-
tium earum expediebat: et ita leges quasdam et ipse curias ad populum tulit auctore Pom-
ponio libro primo digestorum. Tulerunt etiam et sequentes leges quas Sextus Papius
qui fuit regnante pulco Tarquinio collegit redegitque in ordinem. Inde dictum est ius pa-
pyrianum: post exactos Reges: cum per decem annos regie leges cessassent. Decem viri
creati sunt: qui a Grecis leges peterent: quas in tabulis eboraceas scriptas posuerunt pro
stris id est in foro ut omnibus legere volentibus expositae essent: que decem erant: sequen-
ti anno due a diece sunt: et ita leges duodecim tabularum: appellatae. Inde fuit prudenti-
um auctoritas et disputatio in foro que et etiam ius quod sine scripto venit communi nomine ius
civile appellatur est. Inde facte sunt legitime actiones: quibus inter sese homines disceptarent
quas collegium pontificum interpretabatur has actiones. Appius Claudius ad formam
redegit: et volumen quod Suetonius Flavius eius scriba libertini filius subreptum populo tra-
didit cui id munus adeo gratum fuit. ut Flavius Tribunus plebis fieret et senator et edilis
curulis: et sic appellatum est ius civile flavianum. Postea sextum Helium actiones composuit: et
populo dedit. Unde appellatum est ius helianum: inde cum plebs a patribus in morem sacrum
qui supra adneminem tribus milibus passuum ab urbe distat: successisset. Tribunos ad suam pro-
tectionem creavit. et Plebiscita constituta sunt: que postea ut omnis discordia sedaretur.
Lexa lege hortensia per legibus fuerunt. Inde cum necessitas curam reipublice senatoribus dedis-
set senatus consulta constituta sunt. Inde praetores iura reddere ceperunt: et praetorum edicta
nata sunt: que dicuntur ius honorarium: eo quod ab honoris praetoris venerit. Tandem constituto prin-
cipe quicquid ipse statuisse ius fuit. Unde dicit Iustinianus quod principi placuit: legis habet vigo-
rem. Quodcumque imperator per epistolam constituebat: vel cognoscere decernebat vel precipiebat
edictorum erat: et hec constituta appellabatur: sed et dicebatur ius civile dictum absolute roma-
num: itelligebatur: habet duas species ius scriptum et non scriptum. Ius scriptum est lex plebiscita
senatus consulta: principum placita: magistratum edicta: responsa prudentium. Iuris civilis scien-
tiam plurimi et summi viri professi sunt. P. Papius qui regnante Tarquinio ut dictum est regis
as leges in unum condidit. Appius Claudius decem vir apud Claudium eiusdem generis: qui Len-
tiam appellatur? et viam Appii stravit: et Claudiam aquam iuduxit Sempronius Lanus: Sci-
pio Nasica: cui domus in sacra via publice data est: quo facilius consuli ab omnibus posset. Qu-
Mutius qui carthaginem legatus adiit. Lyberius Corricanus. Sextus Licilius et eius fra-
ter Publius. Helius et Atilius: qui prima populo sapiens appellatus est Marc' Lato Pu-
blus Mutius Brutus Rutilius Rufus Paulus Virginitus Quintus Tiberio Stoicus Pan-
se auditor. Sextus Pompeius Suetonius filius. Helius Antipater: qui et hystorias scripsit
Lucius Crassus frater publici Mutii qui Mutianus dictus est. Dunc Licero dicit iuricon-
sultorum disertissimum. Quintus Mutius publici pontifex maximus. Aquilius Gallus Mu-
tius auditor. Balbus Lucilius. Sextus Papius. L. Auentius Serrus. Sulpitius qui in cau-
sis orandis semel locutus post Licerone obtinuit. Alphenus Varus. Laelius. Titus
Lelius. Aufidius Tucca Labeo Publius Lelius Trebatius Lelilius Quintus Tubero
qui Quintum ligarium accusavit defensum a Licerone oratione que extat fuerunt etiam cla-
ri post Licerone. Atreius capito Antistius Labeo massurius Sabinus qui fuit tempore Ti-
berij Caius. Cassius Longinus natus ex filia Tuberonis. Sabinus imperante vespasiano
Pegasus qui tpe domitiani prefectus vrbis fuit: cuius meminit Iuvenalis Rapta pferre-
bat ab olla pegasi. Altonite posuit in villis vrbis. An ne aliud tunc prefecti priscus Nera-
nus qui consul fuit. ¶ Que artes mathematicae disciplinay dyalectices quibus civile versan-
tur in inquisitione veritatis. Cuius scilicet veri inuestigandi cupiditate et studio. ¶ Abduci re-

Ius scriptum

nocari ab actionibus & rebus agendis vituperatur: & est contra officium: quoniam laus virtutis consistit in actione. Tunc enim homo laudatur cum studiose aliquid agit aut cogitat: & sententia Aristotelis primo ethicis ut dictum est in operatione a se per virtutem in via perfecta consistit humana felicitas. Nam consociatio hominis vincit cognitionis studium: & genus officiorum excelsit quod hominem societate tenetur & agere considerare plus est quam cogitare prudenter. Igitur studio cognitionis non debemus eas actiones deserere: que ad tuendam humanam societatem pertinent: & eorum conservandam quibus officium & pietates debemus. [A rebus agendis] actionibus et officiis prestandis non debemus relinquere penitus actiones: & tantum cognitioni rebus & contemplationi vacare: quoniam vita humana & consociatio destrueretur & ipsa cognitio macula esset & solitaria. Unde Sophocles auctor Tragediarum cum propter studium rebus familiarem negligere videretur a filiis in iudicium vocatus est. Virtutis enim ratio quare. i. contra officium: quoniam laus virtutis consistit in actione: & ea maxime actione que est ad societatem

Aristoteles

Seneca

ci contra officium est. Virtutis enim laus omnis in actione consistit: a qua tamen sepe fit intermissio. Multique dantur ad studia reditus: tum agitatio mentis: que nunquam acquiescit potest nos in studiis cogitationis etiam sine opera nostra continere. Omnis autem cogitatio motusque animi aut in consiliis capiendis de rebus honestis & pertinentibus ad bene beateque vivendum: aut

tuendum. An dicebat Aristoteles hominem tunc esse felicem: cum aliquid agitur: cum virtute & in somno non esse magis felicem quam sit his qui virtutem non habent tamen ab aliqua differentia vel potius maxima: ille enim qui habet virtutis: cum primum expersciscitur: potest faciliter operari. Studiosus autem minime sed semper miser. [Laus virtutis] consistit in actione: quoniam actio est perfectior habitus: quippe finis est perfectibilior: eo quod est ad finem: & habitus comparatur propter actionem: quam non debemus omittere propter contemplationem: quoniam ad utrumque nati sumus. Dicere solemus inquit Seneca summum bonum esse finem naturam vivere: nam natura ad utrumque genuit & contemplationem rebus & actionem Stoici dicebant in solo virtutis habitu consistere humanam felicitatem: dicentes neminem habere talem habitum: qui non operetur sed tamen nihil agere nihilominus esse felice: tamen robur virtutis dabit ad bene beateque vivendum. Lato apud eundem in. iij. de fin. sic ait. sic ea que perficitur a virtute susceptio prima non perfectione recta sunt iudicanda. [Tamen] quoniam in ipsa actione consistit: laus tamen sepe potest intermittere: & homo studiosus ad contemplationem reverti potest. An dicit Seneca. Non semper in actis sis: sed interdum animo tuo requiem dato: & requies ipsa plena sit sapientie studiis & cogitationibus bonis. Nam prudens nunquam ocio marcescit: habet autem aliquem remissum animum nunquam solutum. [A] qua actione in qua non semper esse possumus & officiis prestandis: Intermissio aliqua temporis vacatio non debemus adduci a rebus agendis propter assiduum aut contemplationem: multa enim agenda sunt pro salute patrie: parentum: fratrum & aliorum: quibus iure societatis humane officia debemus. unde vituperatur illi qui patria laborare & suis: a contemplatione non discedunt: & sic contra propter res agendas & vilia sordidaque interdum negotia & indigna libero homine a studio bonarum artium adduci contra officium est: igitur habenda est ratio temporis: & id quod ipsum non decore ipsum postulat agendum: non dicit ab ipsa actione in qua consistit laus virtutis fieri aliquam intermissione: & dari redditio ad studia & contemplationem: cum ad utrumque nati sumus. Multi redire: propter prius probat animus: possumus intermissa studia ob res agendas & officia prestanda repetere: & si datur redditus datur & discessus: & cum a studio auocamur negotiis & officiis impeditur agitatio mentis quod nobis ingenua est potest nos in studiis contemplationis tenere. [A]gitatio in morte & contemplatio: quod nunquam acquiescit quod semper est in motu: & aliquid meditatur. [Sed] ne opera nostra iune labore: sola enim mentis agitatio potest nos in cogitationibus honestis & contemplatione rebus continere etiam si opera nostra cesset a studio. [A]nimus autem dat nunc preceptum Licerodocetis circa quod debet versari mentis agitatio in rebus scilicet honestis. Nam turpia meditari contra officium est: & ait debemus cogitare ea que pertinent ad mores & ad bonam beatam vitam: & ea que ad scientiam rebus naturalium & que cognitum digna sunt: aliter disceditur ab officio: & sic de primo fonte. i. prudentia & sapientia & eo loco: qui in veri cognitione atque investigatione consistit: dictum est. [A] consiliis capiendis & hoc pertinet ad prudentiam: cuius munus est bene consulere: & quod sit agendum impare & rationem officiorum reddere. [A] Et pertinentibus. i. ipsis officiis & rebus que virtuti annexa sunt: & pertinent ad beatam vitam. Non debemus igitur turpia

cogitare sed ea in quibus et bona beataque vita consistit. ¶ Aut in studiis scientie et hoc est munus sapientie que scientiam et intellectum complectitur: et qua contemplamur celestia et essentialia a materia separata: sed hec omnia Cicero large accipit. ¶ Fonte prudentia a qua tanquam a fonte manant officia. Translatio est a fonte et rivulis: qui ex ipso fonte derivantur.

Distribuitur autem reliquos postquam de prudentia primo fonte officiorum. Et, differunt: translatio ad iusticiam que latissime patet: et omnibus virtutes complectitur: et vite humane consulit: et fulget inter

in studiis scientie cognitionisque versabitur: ac de primo quo equidem officii fonte dicimus.

Iusticia.

Distribuitur autem reliquos latissime patet ea ratio qua societas hominum inter ipsos et vite quasi communis

tas continetur. Cuius partes due sunt. Iusticia: in qua virtutis splendor est maximus: ex qua boni viri nominantur: et hinc est coniuncta be-

Iusticia legitima.

Iusticie diuisio

Euripides

virtutes: ut lucifer inter stellas et sine iusticia non intelligitur ullavirtus: et ab ipsa boni viri de notantur. Nam boni et iusti merentur. Ergo cum iusticia pluribus possit: quia est ad conservandam humane societatis: prestantior est ceteris. i. fortitudine et temperantia tres inquit virtutes supersunt quarum iusticia latissime patet. i. ad omnes pertinet et pluribus potest: quoniam sit ad conservandam humane generis societatem communem tuendam: que late patet. Ea ratio. i. ipsa iusticia que est quidam ratio modusque vivendi ad utilitatem communem: quam iusticia cui ad iungit liberalitas est vinculum societatis humane: de qua iam disputabitur. ¶ Quia. scilicet ratione modo et via tuende societatis humane. i. ipsa iusticia. ¶ Societas amoris unio et hominum congregatio inter ipsos vicissim mutuis officiis: ut alter alteri optuletur et adsit. ¶ Et vite quasi communis quam iusticia omnibus consulit: ac si inter ipsos nulla esset differentia: nam homo hominem tueri debet et fouere ob id ipsum quod homo est: quam mudus est communis patria: et quicquid agimus non ad privatam sed ad communem bonum referendum est. An vituperandi sunt illi qui sibi ipsi vendicant: nullam humane societatis habentes rationem: et iure tyranni ab omni humanitate alieni appellantur. Iusticia est virtus ad alium et duplex legitima scilicet et particularis: prima sic finis a philosopho. Iusticia est habitus electus circa ea omnia in quibus versatur vir studiosus ad servandas leges communis commodi causa: altera vero sic. Iusticia est habitus electivus circa definitam materiam: ut puta honores contractus etc. id genus tribuens cuiusque quod suum est. Communes iusticie sunt liberalitas: magnificentia: religio: pietas: gratitudo: sanctitas: obediencia: fides: et legum mandatorumque observatio: equitas: bonitas: veritas. In iusticia vero legitima est habitus transgrediendi leges detrimenti communis et sui commodi gratia. In iusticia particularis est habitus electivus circa determinatam materiam sumens quod suum non est. ¶ Continetur conservatur mutuis officiis: iusticia hec de qua nunc agitur in distributivam et commutativam dividitur hec rursus circa illa commertia que sponte faciunt homines: illa que ipsis intuitus efficiuntur. ¶ Cuius: scilicet rationis vie modi et facultatis conservande humane societatis ipsius iusticie: ad quam referuntur he virtutes que sunt ad communem societatem tuendam. Due partes: hec ratio habet duas partes iusticiam ad libertatem: quam iusticia distributiva non potest exerceri nisi ab eo qui liberalis fuerit: quippe si est avarus: plus equo sibi assumit: et iniustus est: iusticia est ad alios. Et ideo dicit Aristoteles. li. v. ethi. Idcirco non finimus hominem dñari sed rationem: quia sibi ipsi id facit: et est tyrannus. Ideo vir iustus qui est in magistratu alijs non sibi ipsi laborat: atque ob id ipsum alienum bonum dicit iusticiam esse: quam non in nos sed in alios servanda iusticia est quam ut voluit stoici sequuntur equitas et gratitudo. In qua virtutis splendor est maximus: in qua plurimum refidet virtus. Nam preclarissima est omnis virtutum: neque hec perus neque lucifer inquit Aristoteles. in moribus: ita admirabilis est: et puerbo dicere consuevimus iusticiam in se virtutes continet omnes sed loquitur illic philosophus de iusticia legitima: que est quoddam aggregatum ex omnibus virtutibus ut dicitur est. Et Euripides dicit: iusticia os aureum habet neque hec perus neque lucifer adeo mirabilis est: iusticia certe virtus est perfectissima: quia prestat ceteros homines: et quia est usus perfecte virtutis: qui est huiusmodi et ad se et ad alios uti potest: preclarissima est omnis virtutum: quia est perfectissimum quid: et omne perfectissimum est admirabile. An sententia Diogenis boni se hinc videt inquit Aristoteles. Magistratus virum ostendit: ac alium esse te in societate iam ipse magistratus possit

et difficile est ea prestare que magistratus requirit in quo iusticia seruanda est. et officij iur-
sti et boni viri est bonos efficere: quod difficile est et periculosum: quoniam multiplicatur bonum. et pessimum? is
est: quid? et ad ipsum et ad alios vitium vitio optimus est non qui ad seipsum sed ad alios vitatur virtute
Iusticia est habitus quo fit aliquis idoneus ad iustum per electionem et iusticia collocat inter plus
et minus: iustum vero inter damnum et lucrum. Magistratus est custos iusti. iniusticia est visus vitij
ad alium. Lex est ratio summa in-
fita in natura que iubet ea que faci-
enda sunt. prohibetque contraria:
eadem ratio cum est in hominis mente
confirmata et perfecta est lex: et di-
a legendo cur? ea vis est: ut re-
cte facere iubeat veteret delinque-
re. que non tamen demum inquit? Li-
cero in legibus? incipit esse lex:
cum scripta est: sed tunc cum orta est.
orta est autem simul cum mente diuini

nificencia: quam eadem vel benignitatem vel liberali-
tatem appellari licet. Sed iusticie primum munus est: ut
ne cui quis noceat. nisi laceffit? iniuria: deinde ut con-
sibus pro consibus utatur: priuatis autem ut suis.

namque probem lex vera atque princeps apta ad iubendum et ad vetandum. ratio est recta summi
iuris. iuris consulti sic finit: iusticia est constans et perpetua voluntas ius suum cuiusque tribuens
iuris prudentia est diuinum humanarum rerum notitia iusti atque iniusti scientia. iusticia est vir-
tus: ius est ipsius virtutis executiuum. iuris prudentia est scientia illius iuris. iusticia est sum-
mum bonum. ius medium: iuris prudentia infinitum iusticia vult tribuere suum ius unicuique. ius
coadiuuat: iuris prudentia docet qualiter illud fiat. Precepta iuris sunt bene honeste vivere
alterum non ledere: ius suum unicuique tribuere. Seneca ex opinione et sententia stoicorum ita
finit: iusticia est nature tacita conuentio in adiutorium multorum inuenta. Et aliter iusticia est
diuina lex et vinculum societatis humane. Si vis inquit esse iustus. deum time et amas: amabis
autem si in hoc illi imitaberis: ut velis omnibus prodesse et nulli nocere. Ex qua boni viri no-
minantur: nam bonus et iustus conuertuntur et per iustum bonum intelligimus: et per bonum
iustus. Hinc iusticie: dixi quare liberalitas consistit in iusticie et potest dici iusticia distribu-
tiua. Sed iusticie] persequitur primam partem. iusticiam scilicet et munus ipsius describit
et viri iusti: ut ante omnia ne cui quis noceat. nisi laceffitus aliqua iniuria et puocatus: quoniam
iure naturali omnibus conceditur defensio. et nisi nocentes et iniuriam inferentes opprime-
rentur: confunderetur humana societas et conuersus: ideo propter malos mores inuente sunt
leges: ut quisque in officio contineatur quibus nil melius ad conseruationem humane socie-
tatis excogitari potuit. Acerbissimis dadibus omnia redundarent nisi nefaria malorum
rabies. et in optimos quosque coniurato sanctissimis legibus vendicaretur que ut dixi a ma-
lis moribus originem habuerunt. nam si a natura homines viuerent: non esset opus tot
legibus: sui igitur defensio concessa est omnibus iure naturali: quod vetustius est iure ciui-
li. Iura enim ciuilia tunc esse ceperunt: cum et ciuitates conditi et magistratus creati et leges scribi
ceperunt. Communi bus] quedam naturalia iure ut inquit Martianus libro primo digestorum
et reperit iustianus libro secundo institutionum. communia sunt omnium: quedam vniuersita-
tis: quedam nullius. pleraque vero singulorum: que variis ex causis. cuiusque acquiruntur: et modis quos
Licero ponit. Naturali iure communia sunt ista. Per aqua] perfluens: et mare: et per hoc litto-
ra maris. Nemo inquit Martianus ad litus maris accedere. prohibetur piscandi gratia. Flu-
mina pene omnia et portus publica sunt. Riparum quoque usus est publicus inquit Suius iure ge-
nium. sicut ipsius fluminis. Vniuersitatis non singulorum: sunt theatra stadia. fora. et cetera
id genus que sunt in ciuitatibus communia. Et stoici dicebant omnia esse communia. iure naturali. sum-
ma rerum diuino inquit Paulus in duo genera deducit. Nam alia sunt diuini iuris: alia huma-
ni. Diuini iuris sunt veluti res sacre et religiose. sancte quoque res veluti muri et porte ciuita-
tum quodammodo diuini iuris sunt. Que sunt humani iuris publice sunt aut priuate Pri-
uatis] his que sunt singulorum propria cuiusque. Nam pleraque iam singulorum sunt ex iure ge-
nium: quod nomina possessiua inuenit ut scilicet dicere hoc est meum. hoc vero tuum. cum omnia es-
sent prius de iure naturali communia. ius gentium omni humano generi commune est: quod a ius-
re naturali recessit: quillud omnibus animalibus. hoc solis hominibus inter se commune est. Nam
visu exigente et humanis erigentibus necessitatibus gentes humane quedam iure sibi constitue-
runt bella etenim orta sunt. et captiuitates sunt sequute et seruitutes: que sunt iuri natura-
li contrarie. iure enim naturali omnes homines liberi nascebantur. Philosophus] libro quinto
to ethicis. Ius ciuile diuidit in duas partes naturale. scilicet atque legitimuz et naturale inquit
est quod ubique vim habet eandem. hoc appellatur a iure consulti ius naturale: sedarium
sive ius gentium: est enim consentaneum nature hominis ciuili. In. iiij. de finibus sic ait Licero. Sed
quodammodum theatrum cuius ceterum sit. recte tamen dici potest eius esse eum locum quem quisque occupauerit

Seneca

Martianus.

Paulus

rit: sic in urbe mundoue comuni non aduersatur ius quo minus suū cuiusq; sit. ¶ Sunt autēz ab ipā natura mibi est factū priuātū. s; oīa cōia: tū essent in mūdo vacua. primi illi occupare ceperūt: t sic quisq; popul⁹ suos habuit terminos ciuesq; singuli in ppijs fundis t domib⁹ ea autē que cōia sunt sūt singulorū his modis qui a Licerone ponūtur. ¶ Natura iure naturali. ¶ S; aut veteri occupatiōe: vt fuerūt sibi psci quos calcos appellat Enni⁹ qui loca cōia occupātes. ppria fecerūt. ¶ In vacua pōia nō posset ab alijs vacua dictū: lo ca q̄arent colomis occupare ē aliquā rem retinere tanq̄ priuatam. ppriaz q̄ quōdaz fuerit publica. Unde dicitur Lesar occupasse rem publicā. ¶ Aut victoria qm̄ vt inquit Iulianus: nuscia q̄ ex hostibus capimus iuregētium statim nostra sūt. vt etiā liberi hoīes in nostram seruitutē deducātur. Nā bella sunt de iure gentis: iure q̄ppe naturali homo hoī comiser⁹: nec pugnare d; hō cūz hoīes: s; gētes hoc inuenerūt humane. ¶ Potiti sunt qui habuerūt victoria t alienā patriā occupātes: nouas colonias deduxerunt. Romani etenim clarissimis victorijs tot gentes t nationes suo iure vtētes t videntes ad seruitutem redegerunt. ¶ Aut lege cū lata lege nouis colonis agri cōcedūtur publici. ¶ Pactione] pactio vt inquit Alpiā⁹ libro secūdo digestorū

Occupatio

Sunt autēz priuata natura nulla: sed aut veteri occupatione: vt q̄ quōdaz in vacua venerūt: aut victoria vt qui bello potiti sunt: aut lege: aut pactione: conditione: sorte. Et quo fit vt ager arpinas arpinatium dicatur: tusculanus tusculanorum. Similisq; est priuatarum possessio: num descriptio. Et quo quā suūz cuiusq; fit eorūq; natura fuerūt cōia: qd cuiq; obtigit: id qd qz teneat. Et si qd sibi pl⁹ appetet: violabit ius humane societatis. S; qm̄ vt pclare scriptū est a Platone non nobis solum nati sumus: ortusq;

Pactio
Alpianus

est duoz plurimū in idem placitū t cōsensus. Conditione] hec dictio si cōditionalis est: vt si veneris ad me dabo tibi librum. t si mibi quot annis quartā ptem redit⁹ ipius fundi dederis ager tu⁹ effordatur igitur aliqū cōe habēdum cū aliqua cōditione quā si nō seruaueris: ager amittet. pactū a pactione dicit. Inde etiā pacis nomen appellatū est iūte iure p̄sult⁹. Sorte. cūz pōia sorte iacta diuidūtur: t illi⁹ sunt in quē fors ceciderit. t noui coloni agros interdū sorte diuidebāt. si in descriptōez res venisset: p̄trouersiaz: vt nemo possit cōqueri. ¶ Ex quo fit] ppter hoc qd ea q̄ quōdam cōia erāt: sunt priuata modis supradictis factū est vt agri is noīa pessima imponerent. Arpinatū arpinates Licerō potissimū nominauit in laudē patrie sue qm̄ ipse arpinas erat. Arpinū est inter forma t Aquinū porrectuz in mōterclay Licerō t Mārio alūnis Municipiū fuit romanorū. Licerō nat⁹ ē in villa ppe arpinūz quā duo amnes aciūtur. Liris t fibren⁹: qui illic in vnā pfluūt: nūc dictū villa scāi Domitici. ¶ Similis] eiusdē generis cui⁹ ē p̄ia. q̄ p̄tinet ad res publicas in genere. ita etiā est de reb⁹ singulorū. Descriptio] definitio diuisio. ¶ Ex quo qz ppter hoc p̄cludit dicēs qd cū ita sit. qd p̄tēt sit reb⁹ suis: t eo qd sibi obtigit: t aliter iusticia seruari p̄t. Suū p̄p̄iū. ¶ Obtigit] aliquo supradictorū modorū contigit t suū factū est aliquid aut emptione. ¶ Teneat] possideat tanquā suū. ¶ Pl⁹ eo] i. ea re: qui cōtigit ¶ Appetet] tanquā non cōcessum legibus. nam appetim⁹ ea que non concedūtur. ¶ Violabit ius] corrumper vim t modū quo hoīes inter seruire debēt: t inter homines qdaz naturale ius intercedit. ¶ Sed qm̄] precepit Licerō vnūquemq; debere suū possidere: sed qz nō solum nobis nati sum⁹: monet oīa referenda esse ad cōmunem vtilitatem: t omni officio aliorū aīos demereri oportere: omnibusq; adesse: vt ipā iustitia magis eluceat. ¶ Preclare] egregie t sapienter. Plato scripsit ad Architam Tarentinū: vt nō sibi soli natū meminerit: sed patrie: s; suis: vt per exigua ps ip si relinquatur. verba Platonis hec sunt. Qui luterās reddidere tuas narrauerūt nobis te moleste ferre qd a publicis tue ciuitatis occupationib⁹ te liberare nō valeas: qd igit⁹ dulcissimū vite gen⁹ sit agere sua p̄sertim si quis talia eligerit faciēda qualia tu offus ferme manifestū est. Sed illud quoq; te cōsiderare opz nullū nostrū sibi soli natū esse s; oīz⁹ nō sibi ptem sibi patriā vendicare ptem parētes: partē amicos. Multa insup p̄ tempoz diuer

Pactum
Arpinatum

Plato

fitate nobis accidere quibus nostra vita occupata est: vocante igitur te patria ipsa ad rem publicam gubernandā absurdū forsītā esset non parere p̄sertim cū simul accidat vt aditus prauis nobis relinquit q̄ nulla ipsius qd̄ optimū est rōne p̄ficīcūt ad publicā. ¶ Non nobis. i. nō ad nostrā t̄m vtilitatē. ¶ Vendicat sibi attribuit: et suam esse dicit qm̄ patrie etiā vitam debem⁹ p̄ qua sapiēs nunq̄ dubitauit occūbere. ¶ Amici quib⁹ debemus officiū.

nostri partem patriā vendicat partem amici atq; vt placet stoicis: que in terris gignuntur ad vsum hominum omnia creari: homines autem hominum causa esse generatos: vt ipsi inter se alij alijs prodesse possent in hoc naturam debemus duces sequi et communes vtilitates in medium asferre mutatione officiorum dando recipiendoq; tum artibus: tum opera: tum facultatibus deuincere hominū inter homines societate.

F De fide fundamētum iusticie. Fundamentum autem iusticie est fides: id est dictorum conuentio.

alicui⁹ aut sue p̄silit: mutatione igit̄ officiorū dando accipiēdoq; societas inter homines cōtinetur. ¶ In mediū in vsu cōem. Sic Argi. in mediū querebāt. ¶ Tum artib⁹. sic fiebat p̄mutatio apud antiquos cū nondū esset excogitatus: vt artifices eorū opa cōmutarent compatione rōnum: vt magis iusticia seruare. ¶ Num⁹ aut inuenit fuit: vt subiret vices indigentie: et oīa metiret. vñ si faber nō indiget medico: sit p̄mutatio inter eos: nō p̄ artes s; p̄ nūmos. vñ dicit Plato. li. ij. de re. pu. Numus facit est cā p̄mutatiōis: op⁹ est igit̄ ne ibi vñ videamus artib⁹ opera nostra. i. fauorem industria labore: ac diuitijs demereri homines: et illos nobis deuincere quo nil p̄t esse laudabili⁹. ¶ An vitupant illi q̄ tanq̄ imanes belue cōe societatē aspiciant. arbitrātes t̄m sibi natos: et sic naturā ignorāt q̄ nos sociabiles genuit et laudabili⁹ ē atq; p̄stabil⁹ bñficia cōferre q̄ accipere: qm̄ ille q̄ accipit ē inferior quisq; igit̄ ad bene de alijs merendū promptissim⁹ esse d;: et oī auxilio alios iuuare: vt oib⁹ p̄stantior sit. Iusticia certe nō seruat. si aliq; sp̄ accipit: parat⁹ ip̄e nihil alijs cōferre. ¶ Q̄ pa⁹ fauore ac labore. ¶ Facultatib⁹ diuitijs. Plato. in. v. de legib⁹ sic ait. q̄ alijs bonis abundat q̄ in alios quoq; trāsfundit p̄t si ceteros p̄cipes efficit tāquā vir sumus: ē honorand⁹ q̄ aut id facere vellet quidē sed nō p̄t: scd̄ loco habēdus est. Inuidiū vero q̄ sp̄ore nihil boni ceteris cōferat vituperare debemus. ¶ Deuincere obliquare: et coniungere.

Fundamētum in qua fundat⁹ p̄silit. i. ad cōseruandū iusticie porissimū requiritur fides: q̄ si nō seruatur. nō reddit vnicuiq; qd̄ suū est. iusticia sine fide eē nō p̄t. ¶ An Syllij Italici⁹ appellat fidē consortem iusticie: d; etiā et soror ei⁹: cū vt ait Plato. si iusticia ergo deos colit. pietas vocat̄. in homines viuos aut mortuos vel i reddēdis depositis pecunijs vel in sepulchris erigēdis fides d;.

Lactantius li. ij. dicit. Insuper pietas aut nil aliud ē q̄ dei parētis agnitio fides. inq; Sen. scilicet hu mani pectoris bonū cū nulla necessitate ad fallēdū cogit nullo corrūpit p̄mio. Meruit apud Syllij li. ij. his vobis fidē alloq̄. An ionē ḡnata dec⁹ diuitijs hominū. Quia sine nō tell⁹ pacē nō equora nouit iusticie p̄oris tacitūq; i pectore numē. Conuentio: pactio: puentio: vñ fauore Elpiano est ḡnale ad oīa p̄mēs: de quib⁹ negocij cōtrahēda transigēdiq; cā cō

Eubisippus

Plato

Lactantius

Sogodedal?

sentiant qui inter se agunt. ¶ Consentia] firma stabilitas. ex quo ppter hoc qz fides est cōstantia cōuētoꝝ atq; dictoꝝ. ¶ Audcam?] quasi rem magnā et insolitā et pter opinionē multoꝝ. ¶ Imitari stoicos] qui verboꝝ architecti habebant. tales hoīes Sogodedalos appellabat socrates: studiose em̃ etquirebāt verboꝝ originē. et nota reb? imponebāt respicientes ad illaz naturā et vim. li. iij. de fi. ant. Ars est enim vite phia. de qua differens arripe verba de foro nō pōt quanq̃ ex oib?

phis stoici plurima noiauerūt zeno quocq; eoꝝ princeps nō taz rerū fuit inuētoꝝ q̃ nouoꝝ verboꝝ? Et huiusmodi stoice p̃fessio nis dicebat auctore Helio singula xba diligēter esse cōsideranda: qm̃ em̃e verbū esset natura ambigū. et ex eodez duo plurave accipi posse. Diodoꝝ contra nullū esse verbū ambigūz dicebat nec quis q̃ ambigū dicit aut sentit. Ambigui verbi natura [inquit] illa esse debuit: vt qui diceret duo vel plura diceret. Nemo autē duo vel plura dicit qui sentit vnūz dicere. ¶ Quanq̃ hoc. i. hec interpretatio videt̃ duri? sculla et violēta. ¶ Eupia] alicui qui forte hāc meā interpretationē non p̃babit sz dicet esse nimis durā violētā et q̃ vis cōsuetudine molliri possit: duꝝ vocabulū sz qd̃ non est in vsu et molitū cōsuetudine ¶ Studiose] diligēter magna cura ¶ Ande sint ducta. Ande habeāt originē: et quare ita dicantur. Appellatā] esse a latinis vt fides dicatur: qz fit quod dictū est.

cōstātia et veritas ex quo quamq̃ hoc videbitur fortasse cupiā durius: tñ audeam? imitari Stoicos qui studiose exquirunt vñ verba sint ducta: credamusq; qz fiat quod dictum est appellataz fidem.

¶ Duo genera iniusticie.

¶ Ed iniusticie duo genera sūt. ¶ Eius eozū qui inferūt. Alterū eozū qui ab his quibus inferitur si possint nō p̃pulsant iniuriā. Nam qui iniuste impetuz in quē p̃sam facit: aut ira: aut aliqua perturbatione incitatus is quasi manus violenter videt̃ afferre socio qui aut nō defēdit nec obstitit: si pōt iurie tā est inuicio q̃ si parētes aut amicos a patriā

Vocabulū duꝝ rum,

¶ Ed iniusticie duo genera sunt postq̃ iusticie mun? descripsit: docuitq; hoīez iustū debere offia referre ad cōmunē vilitatem: duo genera iniusticie ponit que bono viro declināda sunt: ne ab officio discedat nō em̃ debem? inferre alicui iniuriā. et p̃pulsanda ē ab alio si inferit. An hi qui videt̃ paupes opprimi alioꝝ potentia: et vi: et nō ad sunt illis carpēdi sunt. Et iudex omnia ad equalitatem redigere: non respiciēdo ad opes et potētiam: quozūdaꝝ quare inquit Aristot. Iustū em̃datiūm est inter damnū et lucrū: quapropter et cū hoīes cōtro: uersiam habēt ad iudicē ipm̃ cōfugiūt. iure aut ad iudicez: est ire ad ipm̃ iustū. Iudex em̃ ē iustū animatū. i. homo habēs iusticiam: qua omnia ad mediū redigūtur: et qui petūt iudicē petunt mediū id est ipm̃ iustum. Inferunt. alijs iniuriā et sic sunt iniusti. ¶ Alterum] genus iniusticie et hominū qui iniusticiam exercent. ¶ Nam qui] assert rationem quare utiq; sint appellandi iniusti. ¶ Quēpiam] aliquem scilicet impetit. ¶ Aut ira] que est libido puniendi eum qui videt̃ur lesisse iniuriā. ¶ Perturbatione] que est contra naturam commoꝝio animi et appetitus vehemētior. ¶ Quasi socio] quoniam homīes quadā naturali societate cōiuncti sunt ergo qui aliquē ledit sociū ledit quod est contra iusticiā et humanitatē ¶ Qui autem] nūc de altero genere iniustoꝝ hoīm qui nō obstitunt iniurie si possunt. ¶ In iurie que alicui inferitur quam p̃hibere debet vir bonus quoniam is qui opprimitur nō est a se alien? lege natura. Iniuria requirit principū spōre agētis: vt vult Aristot. in oib? moib? et nemo volēs pati iniuriā. vnde potest qd̃ facere rem iniustā alicui sed nō iniuriā si non spōre. sz id amisit. vnde Cirus apud zenophontem dicit quēcūq; per imprudentiaz ab hominibus delicta cōmittuntur: hec omnia esse arbitroꝝ in vita. ¶ Tam est in vitio] is peccat: hoc est ex dogmate stoicoꝝ q̃ dicebāt oīa peccata esse paria: et parū ē vt magnā culpā ¶ Deserat parētes] nō ad sit parentib? cū illis fit iniuria. ¶ Aut patriā] qd̃ est maximū scel? multuz q̃pe debem? patrie q̃ oīa complectit̃. et qui patrie laborāt nō ad sunt: vt opus est

non sunt habendi hostes: sed immanes bestie. Exus apud xenophontē, li. i. dicit Nihil est su-
tius q̄ p̄pulsare iniuriā: aut pulchrius q̄ amicis succurrere. Iustus sis inquit Seneca, non
solum nō nocēbis: sed etiā nocentes p̄hibebis. Nam nihil nocere nō est iustitia: sed abstine-
tia alieni. Plato in. v. de legibus sic ait: qui nō est iniurius honorari dē. qui vero nec alios
id facere patitur duplici honore dignus est: ille enim vniūis vero multis hoībus cōparatur

Seneca

Plato

deserat. Atq; ille quidem iniurie que nocendi
causa de industria feruntur: sepe a metu profi-
ciscuntur: cuius qui alteri nocere cogitat: timet
ne nisi id fecerit: ipse aliquo afficiatur incom-
modo. Maxima autem partem ad iniuriam
faciendamq; aggrediuntur nonnulli vt adipi-
scentur ea que concupierunt: in quo vitio latiss-
sime patet auaritia. Expetuntur autē diuitie:
tum ad vsus vite necessarios: tum ad perfuēdas
voluptates: in quib; aut maior ē aīn; in his pe-
cunie cupiditas spectat ad opes: et ad gratifica-
di facultatē: vt nuper. M. Crassus negabat vl-
lam satis magnam pecuniaz esse ei qui in repu-

cum principibus ceterorū ini-
uriam nūciat: qui autē vna eti-
am cū magistratibus iniurias
quo ad potest vlciscitur is ma-
gnus p̄fectusq; in ciuitate vir
p̄conio gloriōsissimo celebratur.
Atq; ille quidē penit cām
et originē ipsoz generū iniusti-
tie: primū proficiscitur a metu
scōz ab auaritia. De industria
debita opera et certo consilio:
et hec proprie dicitur iniuria:
vt vult Aristoteles: qm̄ agens
certo consilio facit. Profici-
scitur a metu habet originē
a timore et ab aliquo infernē
qui timet: et sic vult inimicum
tum puenire vt impendēs pe-
riculum vitet. Nisi id nisi p̄-
us ipse mouerit illi: quouider
sibi malū impendere. Adas
rimā autē partē p̄ponit aliā cau-
saz: et qua orit iniuria. Qua-
ritas scz et spem vtilitatis ag-
greditur quasi rem arduā et
difficilem. Concupiscit Lu-
piditas est effrenata libido q̄
incitata est vehemētius. La-
tissime patet ad oīa se exten-
dit: et multis modis exercetur
quēadmodū multa sunt q̄ con-
cupiscuntur. ei sit manifestū est

Lupiditas

auaritia et cupiditate rex esse cām hui; vitij et iniustitie. Auaritia est opinatio vehemēs
de pecunia: qm̄ valde expetēda sit inherēs et penitē iniusta. Expetunt autē p̄ponit cās pro-
pter q̄s diuitie expetuntur et opes: cū sunt ad vsus vite necessarios. Laudatur ad voluptas-
tes: an actiones et ad cetera q̄ ab ipso medio discedūt improbant. Ad vsus vite ad vitā
degendā. Ad p̄fuerdas voluptates: vt aliq; possit voluptatib; p̄fui: p̄fecto non sunt
hoīs: sed bestiaz. Voluptas dicitur in aīo res vitiosa: quā stoici dicebāt eē sublationē aī sine rō-
ne opināns se magno bono frui: gaudiū et leticia sunt in aīo. Voluptas pprie dicitur ea iucūdi-
tas q̄ sensum aliquē mouet. Vñ p̄ voluptatē indignā esse hoīs p̄stantia. est enim nobis cōis
cum bestiis q̄ sensib; nō rōne mouētur: ergo repellēda est: cū sit iucūdus quidā motus in sen-
su et abijcienda penitus tanq̄ infamis meretricula cetui matronaz: nam ppter ipam negli-
gimus res honestas. fuit volu praz corporis inq̄t Aristo. deridens Sardaupalū gloriā-
tem se oēs libidinis voluptates secū abstulisse: et p̄ma queq; euolat: sepinsq; relinq̄t cās pe-
nitēdi q̄ recordādi. In q̄b; aut maior ē aīus. i. illi q̄ appetūt maiora q̄ sit ipa voluptas
et q̄ sunt magnanimi appetūt opes vt plurib; gratificēt: colant et p̄ncipes sunt magnifici
q̄ habentur hec oīa si hūt cū iniuria alteri et p̄ter pietatē quā p̄rie debem; cōtra officium
sunt. Spectat etredit: aspirat: p̄tinēt ad opes q̄ sunt ad sup̄fluitatē cultus: et magnificētie
ostēntionē. Gratificādi vt gratos obnoīos et deuictos sibi reddere possint gratificari
est plus q̄ gratū facere. Facultatē possibilitatē potētia. et affert exēplū. M. Crassus. q̄m
Romanorū post Syllā ditissim; fuit: a quo ciuili vātorū bona emerat et sic opib; creuerat
et ciuib; gratificabāt et illis magnificētiā ostēntabat quā iō Li. notat: qm̄ malū habuerat ini-
tium: et nō erat sine alioz iniuria emptis: scz bonis p̄scriptorū alijs emere nolētib; p̄pudo-
re. Idē Crassus ille diues: q̄ penit apud pathos: quoz sitiebat aurū nisi eguisset nū-
q̄ cupiditate auri: nulla iusta belli cā trāsiuiss; euphratē q̄ erat terminus romani p̄ticijs in-

Voluptas

Seneca

perij. Unde vituperatur nimie cupiditates q̄ nō sinunt hōiem esse diuitē: qm̄ crescit amor
nummi: vt inq̄t Saryrus quantū ip̄a pecunia crescit ⁊ oēs auari pauperes sunt: cū nunq̄
expleant: ignorātes aīm hoīs debere diuitē esse nō arcam: ⁊ parsimoniā esse magnū vecti-
gal Sene. dicit. Nō qui pax h̄z: s̄z q̄ plus cupit pauper est. In paradoxis hūc Crassum quīs
vtatur loco cōis: his verbis alloq̄tur. Adul ti ex te audierūt: cū dicerēs neminē esse diuitē:
nisi qui exercituz alere posset
suis fructib⁹ q̄ popul⁹ Roma-
nus ex tantis vectigalib⁹ iam
p̄idē vix pōt. Igitur hoc p̄po-
sito nunq̄ eris diues: anteq̄ ti-
bi ex tuis possessionib⁹ tantū
reficiatur vt eo tueri sex legio-
nes ⁊ magna equitū ac peditū
auxilia possis. Ita fateris igit̄
te nō esse diuitē tantū desit vt
expleas id qd̄ exoptas. Itaq̄
istā paupertatē vel potius ege-
statē hāc mendicitatē tuā nun-
q̄ obscure tulisti. Crassus in a-
gris suis auctore plinio sester-
tiū decē milia possedit. Si ad
maturā viues inq̄t Sene. nun-
q̄ eris pauper: si ad opiniōes
nunq̄ eris diues: erigū natu-
ra desiderat: opinio immensum
alibi di. Breuissima ad diuiti-
as: p̄ cōtempnū diuitiarū vita
est. ¶ Princeps sprimus ⁊ ma-
gnificentie ostentator. ¶ Dele-
ctam etiam magnifici apparatus: de magnificentia ⁊ officio ipsius magnifici dicitur alib i
nam magnifici est facere magnos sumptus: opera admiranda ⁊ apparatus habere p̄cedas-
ros: aliter decoz nō seruaret suū. ¶ Magnifici ampli: ⁊ sumptuosi: q̄les virum magnifici
cum ⁊ principē ciuitatis h̄re decet. ¶ Cultus iornat⁹. ¶ Eū elegātia elegās auctore Hel-
lio Iapud antiquos is dicebat q̄ nimis leto amenos cultu victuos eēt. Postea elegās rep̄-
bendi qd̄ desijt: s̄z laude nulla dignabat: nisi cuius elegātia eēt moderatissima. Sic. Ad.
Tul. Lucio Brasso inq̄r: ⁊ Sceuolet nō merā elegantias: s̄z multa parsimonia mixta laudi de-
dit. Crassus inq̄t erat paucissim⁹ elegantū. Sceuolet parcoz elegāssim⁹. ¶ Elegātia iūto
re: s̄z hec elegātia in vitio est: nisi parsimonia adiūgat: q̄ tales viri nō faciunt: q̄ magnifici
atq̄ ostētatores ⁊ eē ⁊ videri volūt: ⁊ iō nō laudant. qm̄ talis elegātia cū vult h̄re copā. i.
abundātiā oīm rerū ⁊ affluentia: nō pōt esse sine iniuria alterius. ¶ Copia affluētia rex
⁊ elegantia apparatus. ¶ Infinita innumerabilis ⁊ insatiabilis: s̄z hec infinita cupiditas vi-
tuperāda est: qm̄ si se vult exple facit alijs iniuriā. Eū modus adhibēd⁹ est cupiditātib⁹
⁊ ita viuēdū ne aut sordidi videamur: aut nimū elegātes Pla. i. v. de. legi. sic ait. Diuites
aūt valde: silq̄ p̄bos eē impossibile est fieri nō pōt vt diuitijs aliq̄ sil p̄ter p̄bitate q̄ bo-
nestē pecunijs vti: ⁊ iuste acq̄rit: neq̄ facile diuitijs excellēt vnq̄: neq̄ p̄met inopia: recte
itaq̄ fmo noīter asserit valde diuites bonos viros nō eē: q̄ si boni sunt felicesq̄ nō erunt.
¶ Nec xō fr̄idet tacite obiection: potuiss̄z em̄ dici. Videtis Li. capere magnificos appa-
tus cū inde oriat cupiditas pecunie: s̄z res domestica nō ē ampliāda: ne videamur eē nimis
cupidi: ⁊ sic nemo p̄ te liberalis eē poterit aut magnific⁹ cū ad opa magnifica erigēda ope-
s nō suppetāt: nō dicit amplificationē rei domestice nō eē vituperanda si sit sine iniuria aliorū
Nā virr⁹ est ill⁹ q̄ rē familiarē tuē ⁊ gubernat pare pecunias: p̄tas p̄seruare ⁊ ip̄s vti ad
cultū vite: ⁊ etiā frui. ¶ Amplificatio augmentū rei domestice ⁊ cōparatio pecuniarū ad rē do-
mesticā augendā amplificandāq̄. Neminē nocēs q̄ nō est cū alicui⁹ iniuria nō d̄z vitupera-
ri: qm̄ boni patris familias b̄ est officiū. ¶ S̄z fugienda iniuria qm̄ nō debem⁹ cōpare nobis
diuitias cū aliorū iniuria: q̄ ⁊ iuris actio tūc sunt a spēte agēre: s̄z q̄ rē domesticā cū aliorū in-
iuria aplicat fuit⁹ ē. ¶ Maxie aūt pōt vnā cām q̄ vel maxie hoīes ipellū ad iniuriā.
cupiditates. s̄z bonoz ⁊ glorie ad quā aliq̄ summo studio ⁊ p̄tione anhelātes p̄tendētēz
iustitie obliuiscūtur: vt id adipiscant: qd̄ toto aīo p̄cupiuer. ¶ Obliuio vt iustitie obliu-
scantur ⁊ afferant alijs iniuriā. Imperioz vt sint impatores ⁊ alijs imperare possint. ¶ Ido-
porum magistratū. nam. p̄prie bonoz sunt magistratus. ¶ Qd̄ em̄ est apud Enniū.

Elegans

Plato

princeps vellet esse: cuius fructibus exercitum
alere non posset. Delectant etia; magnifici ap-
paratus viteq; cultus cum elegantia [et copia:
quibus rebus effectum est: vt infinita pecunie
cupiditas esset. Nec vero rei familiaris amplis-
ficatio nemini nocens vituperanda est. Sed fu-
gienda semper iniuria est. ¶ Maxime autem
adducuntur pleriq; vt eos iusticie capiat obli-
uio: cum in imperiorum: bonorum: glorie ue cu-
piditatem inciderunt. ¶ Quod enim est apud

nam magnifici est facere magnos sumptus: opera admiranda ⁊ apparatus habere p̄cedas-
ros: aliter decoz nō seruaret suū. ¶ Magnifici ampli: ⁊ sumptuosi: q̄les virum magnifici
cum ⁊ principē ciuitatis h̄re decet. ¶ Cultus iornat⁹. ¶ Eū elegātia elegās auctore Hel-
lio Iapud antiquos is dicebat q̄ nimis leto amenos cultu victuos eēt. Postea elegās rep̄-
bendi qd̄ desijt: s̄z laude nulla dignabat: nisi cuius elegātia eēt moderatissima. Sic. Ad.
Tul. Lucio Brasso inq̄r: ⁊ Sceuolet nō merā elegantias: s̄z multa parsimonia mixta laudi de-
dit. Crassus inq̄t erat paucissim⁹ elegantū. Sceuolet parcoz elegāssim⁹. ¶ Elegātia iūto
re: s̄z hec elegātia in vitio est: nisi parsimonia adiūgat: q̄ tales viri nō faciunt: q̄ magnifici
atq̄ ostētatores ⁊ eē ⁊ videri volūt: ⁊ iō nō laudant. qm̄ talis elegātia cū vult h̄re copā. i.
abundātiā oīm rerū ⁊ affluentia: nō pōt esse sine iniuria alterius. ¶ Copia affluētia rex
⁊ elegantia apparatus. ¶ Infinita innumerabilis ⁊ insatiabilis: s̄z hec infinita cupiditas vi-
tuperāda est: qm̄ si se vult exple facit alijs iniuriā. Eū modus adhibēd⁹ est cupiditātib⁹
⁊ ita viuēdū ne aut sordidi videamur: aut nimū elegātes Pla. i. v. de. legi. sic ait. Diuites
aūt valde: silq̄ p̄bos eē impossibile est fieri nō pōt vt diuitijs aliq̄ sil p̄ter p̄bitate q̄ bo-
nestē pecunijs vti: ⁊ iuste acq̄rit: neq̄ facile diuitijs excellēt vnq̄: neq̄ p̄met inopia: recte
itaq̄ fmo noīter asserit valde diuites bonos viros nō eē: q̄ si boni sunt felicesq̄ nō erunt.
¶ Nec xō fr̄idet tacite obiection: potuiss̄z em̄ dici. Videtis Li. capere magnificos appa-
tus cū inde oriat cupiditas pecunie: s̄z res domestica nō ē ampliāda: ne videamur eē nimis
cupidi: ⁊ sic nemo p̄ te liberalis eē poterit aut magnific⁹ cū ad opa magnifica erigēda ope-
s nō suppetāt: nō dicit amplificationē rei domestice nō eē vituperanda si sit sine iniuria aliorū
Nā virr⁹ est ill⁹ q̄ rē familiarē tuē ⁊ gubernat pare pecunias: p̄tas p̄seruare ⁊ ip̄s vti ad
cultū vite: ⁊ etiā frui. ¶ Amplificatio augmentū rei domestice ⁊ cōparatio pecuniarū ad rē do-
mesticā augendā amplificandāq̄. Neminē nocēs q̄ nō est cū alicui⁹ iniuria nō d̄z vitupera-
ri: qm̄ boni patris familias b̄ est officiū. ¶ S̄z fugienda iniuria qm̄ nō debem⁹ cōpare nobis
diuitias cū aliorū iniuria: q̄ ⁊ iuris actio tūc sunt a spēte agēre: s̄z q̄ rē domesticā cū aliorū in-
iuria aplicat fuit⁹ ē. ¶ Maxie aūt pōt vnā cām q̄ vel maxie hoīes ipellū ad iniuriā.
cupiditates. s̄z bonoz ⁊ glorie ad quā aliq̄ summo studio ⁊ p̄tione anhelātes p̄tendētēz
iustitie obliuiscūtur: vt id adipiscant: qd̄ toto aīo p̄cupiuer. ¶ Obliuio vt iustitie obliu-
scantur ⁊ afferant alijs iniuriā. Imperioz vt sint impatores ⁊ alijs imperare possint. ¶ Ido-
porum magistratū. nam. p̄prie bonoz sunt magistratus. ¶ Qd̄ em̄ est apud Enniū.

Ennius tragedias scripsitq̃ nō extant in quibus erat hic verius. Nulla sc̃a societas nec si des regni est. Nec sententia pōt ad plura transferri. nā nō solū in regno: s̃ et iā in alijs magistratibus in q̃bus nō pōt esse p̃mus nisi vnus sit ab oībus summa cōtētiō: vt illū locū suū p̃miū assequatur. vt fecit Cesar. ¶ Id latius p̃ ad plura sese extendit q̃ ad regnū: in quo est vnus Rex: quo sociū habere nō vult: et probat hoc dicēs. Nā oē qd̃ est tale: vt in eo non possunt plures excellere: sed opus est vni id tenere: illud i q̃ est causa cōtētiōis et discor die. Et est regnū: imperiū: et cetera id genus: ergo id qd̃ dixit Ennius d̃ regno ad plura trāsferri pōt et p̃z latius. ¶ Eius modi huius generis. i. quēcūq̃ est dignitas in qua non pōt plures excellere. ¶ Cōtētiō conatus et dissentio. ¶ Sāctas inuiolatā. i. difficilimū ē seruare hūanaz societate iuster sancte. ¶ Declarauit id modo p̃bat exēplo cesaris q̃ rem. p. occupauit. et ad illū gradū ascendit in quo solus esse voluit vīctator: s̃z p̃petuū. ¶ Id s̃z difficilimū esse sanctā seruare societatez. ¶ Adodo p̃ paulo ante qm̃ paucis ante annis Cesar rez. p. occupauerat post cuius interitū Lice. hoc opus elucubravit. ¶ Temeritas violentia et furor. ¶ Diuina et humana natura peruertit: turbauit iōē

Ennius

Enniū nulla sancta societas nec fides regni est: id latius patet. Nam quicquid eiusmodi est in quo non possint plures excellere in eo plerumq̃ fit tanta contentio: vt difficilimum sit sanctas seruare societatem. Declarauit id modo te meritas. L. Cesaris: qui omnia iura diuina et humana peruertit: propter eum quem sibi ipse opinionis errore finxerat principatum. Est autem in hoc genere molestum quod in maximis animis: splendidissimisq̃ ingenijs elerumq̃ extant bonoris imperij: potentie glorie cupiditas: et omne fas: q̃ violauit societate et fidem: violauit numina et homines occupando rem pub. homines violati fuerunt: quoniam a cesare qui erat conciliis ad seruitutes redacti sunt et patriam occupare humana et diuina iura vetant: non enim est iustum ciuem exercere in suos tyrannidem: sed equo et pari iure viuere. Plutarchus scribit in vita Demetrii. Et procul dubio nihil tam egregium tamq̃ proprium regis: q̃ iustitie opus. Adars enim vt Timotheus inquit tyrannus est lex autem est omnium rex: vt vult Pindarus. Atq̃ reges vt inquit Homerus nō expugnatrices vrbū machinas eratasq̃ naues. sed iustitiam a ioue sumptas exercere custodireq̃ decet: et discipulū optimum iouis non ferocissimū aut immanē: sed iustissimū regem vocauit: ergo si regem nō decet nisi iustitiam exercere in suos multominus decebit ciuem suis conciliis insultare: et illos iniuria afficere. Propter enim principatum propter primū in republi. locum. Sepe dicebat Cesar. Si violandū est ius gratia regnandi violandū est: et si difficilius dicitur ab primo loco ad secundū q̃ a secundo ad tertium potest se petru di. Itaq̃ semper primū locum optauit. ¶ Opinione errore quoniam opinabatur se eo principatu dignū cum nō esset. ¶ Finxerat in mente sua formauerat: ergo si non fuisset imperij cupiditas nō fuisset iniustus et impius et sic fuit iniustus iniustitia legitima q̃ omnem vitium cōplectitur: violauit enim leges et q̃ legibus cōtinetur libertate. ¶ Est autem in hoc genere volendū est inquit L. ce. q̃ vir magno aīo et excellenti doctrina p̃ditus habeat appetitus principatus. Raro enim eminentissima ingenia acquiescūt: nisi supremū locum ascenderint et sic violant iustitiam et humanā societate: vt fecit cesar cui non fuit vtile tandē id qd̃ concupiuerat: et p̃fecerat. Ande dicebat Sophocles plurimos velle mala ob inexperience bonorum atq̃ in sciam. et phūs in. v. ethices dicit ea que sunt simpliciter bona et sibi ipsis esse bona optare opz. In hoc genere enim eiusmodi cupiditatis et opinione principatus. Splendidissimis p̃spicacissimis et excelsis. ¶ Existunt apparent in sunt. ¶ Cupiditates vehementia desideria qd̃ cum ita sit inquit L. cauendū est ne iniuria ob id alij efficiatur: qd̃ illis videtur difficile qui clavis ingenijs p̃diti ea q̃ sibi proposuerunt: in quib⁹ rō et officiū caligine quadā nimie cupiditatis obducit: talis natura et acies ingenij corrupta malis disciplinis et persuasione. ¶ Ali volendū est eminentissima ingenia educatiōe mala et p̃suasione corrupti. ¶ Pla. ait in vi. de rep. ingentia facinora summaq̃ neq̃tia nō ex villi natura s̃z potēt corrupta gñant debilis q̃ppe natura ingentū bonorū aut malorū nūq̃ erit cā. b̃ repetit Plutar. in vita

Plutarchus

Sophocles

Plato

Demetrii. Quomodo magis tanto magis quoniam virtus versat circa difficile. In eo gñe cupiditate honoris glorie imperij.

Ed in omni iustitia posuit Lice. duo genera iniustitie. Sz posset oriri dubitatio: an qlibet iniuria sit eadē r eiusdē gñis ne aliqd reliquaf intactū: declarat hoc dicēs leuioz esse iniuriā: q nō inferē de industria. Interest magis gña est oria in ipis studiis: qz uis similes videant. Perturbatōe aī. Ira q est ebullitio sanguinis circa pcor dia: r p irā agnitus spōre n tñ cū deliberatōe r electōe: ex qbus orit iniuria. Et ad tps p aliqd spatiū tps nō sp. An tēporariū theatrū dī extructū ad vsū cuiusdā spatiū tps qm spectaculo absoluto destruit. An legit apd trāquillū Lefarē extruxisse porticū ad tps. An p sulto lectione: r qz scīs eertoz p silio iniuriam faciat. Et cogitatio pmissa cogitōe. i. si pmeditata fiat iniuria ē grauior: r p pte iuria dī ex snia Aristo. vt dictū est. r probat b dicēs. leuioza sunt r veniā facile merent q accidūt ali quo motu repētino nō pcedentibz p sultatōe r electōe. Res pēntino subito cū motu r ira qm in subitis aī motibz nō hz locū deliberatio r electio q tñc sūt leuioza sunt: r nō tam iniquo aio ferēda. Preparata certo p silio r deliberatōe ea inqt phīs in. v. ethices pñt aiscunt ab ira nō iudicant pñt dētia fieri: n̄ em̄ incipit q facit irat: sz his q puocant ad irā

Retermittēde autēz defensiois ab soluit Lice. primū genū iniustitie eoz q inferūt iniuriā. Nūc trāsūt ad alteram ptez diuisionis r genū iniustitie eoz: q cū pñt nō ppullant iniuriā: r ponit cās qbus pleriqz adducti defensione pñt tūt discedētes ab officio q oēs iprobanē nō em̄ cū opus est inimicitie fugiēde sunt. labores sumptz p amico r officio suando ne videamur seq fortunā nō hoīem aut officiū. Prietermittēde pñtēde pluribz cās inqt mouētur aliq: vt alios nō defendāt: r deserāt officiū. Officij actiois cū virtute quā alicui pñtare debemz volēte natura. Nā aut inimicitias pñt cās. Et qm inqt volūt subire inimicitias eoz q iferūt iniuriā: r nolūt suscipere labores: r nolūt aliqd impedere r pecunias absumere p defētiōe alteri. Laborē labor est functio qdā vel aī vel corporz grauioris opis vel munerz. Pigritia ad corpz. Inertia ad aīm. Studiis voluntariis varijs aut lris aut in alijs rebz: qm varia sunt hoīm studia. Occupatōibz rex sz dome sticaz in qbz obēdis occupant. Desertos derelictos r ope destitutos. Itaqz vidēduz est. Latēter tāgt Plato. Et q in libris de rep. scripsit phōs p pteca eē iustos: qz x sanē in inuestigatōe veri. r qz honores impēna: magistratū pñtēnt eoz studiis r pñtēlatōibz inten

tates. Quomodo magis cauendū est ne quid in eo genere peccetur.

De differentia iniuriarum.

Ed in omni iusticia permultū inter est: vtrū perturbatōe aliqua animi que plerūqz breuis est: et ad tēpus an cōsulto r cogitato fiat iniuria: leuioza enim sunt ea que repentino aliquo motu accidunt q ea que meditata que preparata inferuntur. Ac de inferenda quidē iniuria satis dictum est.

Alterum genus iniusticie.

Retermittēde autēz defensiois deserēdiqz officij plures solent eē cause. Nam aut inimicitias aut laborem: aut sumptz suscipere nolūt: aut etiam negligētia: pigritia: inertia: aut suis studiis qbus dāue occupatōibz sic impediūtur: vt eos quos tutari debeāt desertos esse patiant. Itaqz vidē

duz vidēduz est. Latēter tāgt Plato. Et q in libris de rep. scripsit phōs p pteca eē iustos: qz x sanē in inuestigatōe veri. r qz honores impēna: magistratū pñtēnt eoz studiis r pñtēlatōibz inten

ti: dicit Cicero hoc nō esse satis ad pfectam laudē iustitie: manū dū vnū genus iustitie asse-
quūtur: nemini. s. faciēdo iniuriā: incidunt in alterū genus iniustitie: qz nō deserūt: quos
ex officio tueri debēt. Dū dicit igitur Līc. hanc esse meliorē vitā z nature accommodatiorē: ver-
sari scz p tēpōis cōditiōe z in negocijs z in ptemplationibz ita est melius vita humana
sustentatur z alitur. ¶ Ne nō sit satis. i. ne sit parū ad cumulatā laudē ipsius iustitie: quam

dū est ne nō satis si id qd apd Platonē ē in phi-
losophos: dictū qd in veri inuestigatiōe versent
qdqz ea q pleriqz vebemēter expetāt de qbz iter
se digladiari soleāt cōtēnant z p nibilo ducant
ppterea iustos esse. Nāz dū alterū iusticie gen-
assequūtur in inferēda ne cui noceāt iniuriā i al-
teruz incidūt. Discēdi em̄ studio impediti quos
tueri debēt deserūt. Itaqz eos ad rēpu. ne quidē
accessuros putat nisi coactos. Equius aut erat
id volūtate fieri. Nā hoc ipm ita iustus est quod

Plato phis tribuit. plato lib.
vii. de rep. sic ait hēs aliquos
qciules honores spiant pter
veros phōs in. v. z. vi. his ver-
bis celebrāt phōs. Dū autem ad
quēlibet doctrinā degustādaz
ppensiorē addiscendū prom-
ptissimū: z inexplēbiliter inhi-
antem merito phm nūcupabiz
mus: z post paulo. Quicūqz ad
disciplinā z cetera talia oī de-
siderio flagrant purā ipi? aīe
voluptatez expetunt corporis
autē oblectamēta despiciunt.
Tēperās itaqz vir talis erit ne
qz pecunie cupidus: neqz incō-
uertijs difficilis aut iniustus.
z post paulo. An non deceter
hūc in modū cām phī descende-
mus dicentes hoīem scīe cupi-
dum ita natura institutuz esse

vt ad id qd vere est semp ptendat neqz moras trahit in his singulis: circa q xīsa opinio. ve-
ritatē inq̄ amat phūs: z p pns iustus est z tēperās: qm̄ veritatē ducē vitia non sequuntur.
¶ In phōs p phīs tñ phōz laudē: ppterea iccirco z ppter id qz versent in studijs do-
ctrine. z xitatis indagatiōe. ¶ Pleriqz maior ps hoīm. ¶ Digladiari certare more gladi-
atorum. ¶ Pro nibilo ducant lexistiment nullū? esse p̄ciū z momēti: phī em̄ bonas fortune p
nibilo putant: z seipsis inferiora esse arbitrant ne digna ad q descendat a tanta ipoz p̄stā-
tia: sz erigunt aīm ad virtutē: qua nibil p̄clarius est: z q hoīes deo similes quoad fieri pōt
reddit: vti nā mortales hoc bonū cognoscerēt: nullā pfecto vel salutē minimā haberēt euz
corpibus humanis z terrenis bonis atqz caducis ptagionē: sz voluptate corrupti p illa iu-
dicamus summū bonū caligine qdā obducti ignorātes: z illecebris fortune capti: qbus ni-
hil est fallatius: nibilos qd ab hoīe qd vere hō est z prudēs dz esse alteri? qm̄ is est beat? cui
nullū bonū malūqz sit nisi bonū? malūqz aīus: honesti cultor virtute p̄tent? quē nō extollūt
fortuna nec frangūt: q nullū mains bonū eo qd tibi ipse dare pōt nouerit: cui natura volu-
ptas erit voluptatū p̄tentio. ¶ In alterz qm̄ eos nō defendūt: quos vnt ex officio: studio. s.
cognitionis z doctrine. ¶ Quos tueri debēt? nō est inhūana virt? inq̄ Lī. alibi neqz immu-
nis: neqz supbia: q etiā p̄plos vniuersos tueri eisqz optime p̄sulere soleat: qd nō faceret p̄fe-
cto: si a caritate vulgi abhorreret. ¶ Ad rēp. ad munera reip. obeūda ppterea inq̄ Socra-
tes apd Platonē li. j. de rep. o hrasimache: vt mō dicebā: turpissimū videt spōte quēpiam
ad regimē accedere: sz necessitatē expectare nō dz detrimentū aut nullū mai? pōt accedere
reip. q a pessimo regi viro: cū ipse bon? regere illā z gubernare recuset. Abi dicit etiā socra-
tes: qz praua aīa male impabit: bona xō oīa recte faciet: z q iniustia p̄bet iniucez odia pu-
gnas: z seditiōes: p̄sensum xō amicitias iustitia. Dicit pla. Līes si hōi sunt nō vnt spōte
ad rēp. accedere: ne videant? aut p̄cio allecti: aut ppter auaritie crimē: aut cupiditatē bono-
ris adducti: qd est hōis ambitio: ex quo inq̄ turpissimū videt spōte sua quēpiā ad regi-
men accedere: hac igit de cā inq̄ neqz pecunia neqz honore ducti boni hoīes impare volūt
opz igit necessitatē illis imponi: z multa si impellēdi sunt: vt velit magistrax accipere: maxi-
ma vero multa est administratiōi maloz subijci nisi ipi acceperūt reip. gubernaculū: ad
qd accedūt tanq̄ ad rē necessariā: cū neqz melioribz neqz siliibus se omittēre audeāt. Equi?
aut erat. Nā ius aliqz agit si sua spōte agit: dupliciter aliqz agit iustū mun? z spōte: si ini-
tus facit iustū: atqz nō facit ius: cū agit electōe z certo p̄silio iust? est: z agit iustū. Equius
aut fuisset ipos phōs spōte sua ad munera reip. obeūda accedere. q tūc optime administra-
tur: cū phī eā gubernāt z regūt. aut cū ipi reges p̄bant: vt vult idē pla. lib. v. de rep. Lato
apud Līc. li. iij. de finibz in hac sniam dicit. Lū aut ad tuendos p̄seruēdosqz hoīes hoīem
natū esse videam? p̄sentanē est huic nature: vt sapiēs velit gerere z administrare rēp. vñ

Plato.

Aristo.

hi qui ingenio valent et fugiunt reip. munera: ab officio discedunt: et eam sinunt perire: per qua
vltos ad mortē certandū est. In preceptis tendit resp. cū iuueni pilijs et snia regitur. [Ita]
ea cōditione et pacto laudat: vt iustū si est volūtariū. i. si avolūtate pficiscitur: et nō aio coa
cto. Nam ius agūt illi qui agunt spōte: vt vult Aristot. in. v. ethices his vrbis. Iustus q̄s est
cum ius agit electione. Ius autē agit si solū sua sponte agit: et is dicit iniuriā facere q̄ electōe
nocet. [Sunt etiā] ponit nūc
alios q̄ rebus suis interālos
deserūt. [Rei familiaris] do
mestice augende p̄seruande
q̄s. [Aut odio] quodam hōim
vt de Timone atheniēsi legit.
In lelio ait quin etiā si quis a
speritate ea est et inumanitate
nature cōgestus: vt societatez
hōim fugiat atq̄z oderit qualē
fuisse athenis Timonē nescio
quē accepim⁹: tñ is pati si pos
set: vt nō acquirat aliquē apd
quē euomat vtr⁹ acerbiter] sue
[Qui odio hōim fugiūt] hūanā
societate nō mō in humani s̄
tererrime belue habent et sunt
Natura ei nihil solitariū amat
et hōes natura ipsa cōgregati
sunt. [Dum vacat. i. dā vitaz
alterū gen⁹] iniustitie: qm̄ me
mini faciūt iniuriā in alterz in
currūt qm̄ nihil faciūt p̄ hūa
na societate tuēda. [Nihil stu
diū] volūtatis: et h̄ est q̄rum ad
aīm. [Nihil opere] laboris et
diligēcie: facultatū: diuitiarū et
auxiliū cū id possint sine ipōrū
detr. mēto p̄stare ad qd̄ tenent
ex officio etiā si maxima tactu
ra fieret: qm̄ humana societate
nihil d̄ esse nobis antiquius.

[Qui igitur] facit epilogū Li. eoz q̄ de iustitia dicta sunt. posuit em̄ ipsi duo ḡn̄a: cāsq̄z ad
iunxit: q̄bus hōes adducti officiū deserūt. Eū igit inq̄t talia a nobis dicta sunt facile pote
rimus iudicare qd̄ quoz tpe agēduz sit: nisi voluerim⁹ nobis nimū indulgere. [Atriusq̄z
ḡn̄is] et illius quo iniuria inferē: et illi quo nō ppulsa. [Cōstituim⁹] .i. an posuim⁹ ea qui
bus iustitia ptinet et q̄li materiā circa quā s̄atur: et iusti viri mun⁹. [Quiusq̄z t̄pis] q̄cūq̄z
t̄pis cōditione: qd̄ agendū sit ex officio iudicare poterim⁹. [Ad officiū] sit: qd̄ quoz tpe sit a
gēdu iustitia seruet. [Officiū] q̄ actio sit pp̄ua cuiusq̄z t̄pis. [Nisi nos valde amabim⁹] .i.
nisi voluerim⁹ agere labores: et nobis ip̄is solū indulgere: et aliena nō curare: qd̄ est p̄tra of
ficiū et pbat q̄re nos interdū valde amam⁹: et fugim⁹ labores p̄ negocijs alioz. [Est diffi
cilis cura] rex alienarū. i. nō libētē curam⁹ aliena: et iō decipimur interdū ab officiis disce
dimus timētes laborē et curā rex alienaz. Sz inq̄t Li. Chremes a Terētio introduct⁹ in co
media hūani a se nihil alienū putat: nā cōis hūanū iter hōes naturalis est cōmēdatio: vt
oportet: ab hōem ab hōe ob id ip̄m q̄ hō sit nō alienū videri: vt volebāt stoici. Apd Terētiū
[Adnēdem⁹] ait ad Chremetē monentē ne se tāto ope maceraret. Tm̄ ne abre tua est ocy ti
bi aliena vt cures: ea q̄ nihil ad te prinēt. Rūdit Chremes hō suz hūanū nihil a me alienū
puto. Sz inq̄t Li. q̄uis ita sit: Terētiū sic statuāt: et iudicet ex snia stoicoz: tñ alēa dif
ficilis curam⁹ q̄ nra. Tñ difficile est exercere iustitiā: q̄ est ad alios. Propōsiores em̄ sum⁹
ad res nras: et in alienis balluamur et iō nō est p̄nū iustitiā et curā adhibere in reb⁹ alie
nis q̄ a nobis lege nature deseri nō p̄nt sine iniustitia: q̄uis in reb⁹ nris simus iusti et nem i
nem offendam⁹. Omne h̄ qd̄ vides inq̄t Sene. quo diuina atq̄z hūana cōclusa sunt vni est
membra sum⁹ corpis magni. natura nos cognatos edidit h̄ nobis amorē indidit mutū et
fociales fecit: illa equū iustā q̄ cōposuit: et illi⁹ instituit: de miser⁹ est nocere q̄ ledit: et il
lus impio parare sunt iuuāis man⁹. Isti x̄sus et in pectore et in ore sunt. Homo sum. nihil

Seneca

humani a me alienū puto: habeamus in cōe q nati sumus. S; tñ inq̃t Eice. q̃q̃ oīa huma
na ad hoīe aliena nō sunt volēte natura: tñ magis ea sentimus q nobis accidūt q alijs: q̃
quodā quasi intervallo a nobis distare vident. ¶ Percipimus mente. ¶ Sētimus sensib⁹
exterioribus. Intervallo longo spacio. ¶ Et. i. q̃ de nris. i. de rebus q nobis accidūt: ali
ter iudiciū facimus. Aристо. in pmo de re familiari tuenda dicit. Nemo aliena. vt. ppria: sili
curat. ¶ Quocirca: affert Eice
ro sniaz q̃ oritur ex his q̃ dicta
sunt. Memine. scz debere id a
gere: qd̃ dubiter equum sit an
iniquū: qm̃ ipa dubitatō affert
significationē iniurie ipsa q̃pe
pe eq̃tas lucet p se r oibus ma
nifesta est: nec aliq̃ in se dubi
tationē hz

Aristo.

nū putat. S; tñ qz magis ea pcpimus atqz sen
timus q nobis ipsis aut psp̃era aut aduersa eue
niūt q̃ illa q̃ ceteris q̃ qñ lōgo intervallo interie
cto videmus aliter de illis ac d nob iudicamus.

Quocirca bene pcpit q̃ vetant: q̃cōp̃ agere: qd̃
dubites equū sit an iniquū. Eq̃tas em̃ lucet ipa
per se: dubitatio autem cogitationez significat
iniurie.

De officijs a circumstantia.

Ed incidūt sepe tēpora cū ea q̃ ma
xime vidētur digna esse iusto hoīe:
eoqz quo virū bonū dicim⁹ cōmutātur: sūtqz cō
traria vt nō reddere depositum: etiam ne furto
so pmissum facere: queqz pertinent ad verita
tem r ad fidem ea negare interdū: r nō seruare

Ed incidūt se
pe tēpora ppositis
oib⁹ q̃ fieri de
bent ab homi
ne iusto. ¶ Eq̃
tas ipsa iustia

sine aliqua cūctatione. r a qui
bus fugiendū sit: nūc ea ponit
q̃ agenda sunt fm̃ tps̃ condi
tionē. Nam sepe incidūt tēpo
ra in q̃bus facere ea q̃ vident
esse contra iustitiam officiū est
sed in his rebus dijudicandis
prudētia opus est vt tpi ser
uiatur r officio: atqz oibus cir
cūstantijs: de quib⁹ in pncipio
dictum est: r sic appellantur h
officia a circūstantijs q̃ sunt se
ptem: r in oī re req̃runtur. Nā
multa rōne tps̃ loci psonē mo
di: reit: cause: r materie sunt cō
tra officiū si fiant: q̃ prius of
ficia erant r aptius p exempla
patebit. ¶ Tpa tps̃ cōditio
nes. ¶ Cōmutant̃ saliter se ha
bent: r sunt contra officiū p

pter aliquam circumstātiā. Fabius libro quinto loquens de tempore sic ait. latinoz qui
dam satis significari putauerunt si illud generale tempus: hoc speciale tempora vocaret:
habet enim constituta discrimina vt in bello r pestilentia. ¶ Et non reddere depositū po
nit exemplū quo ostendit quare ratione temporis officia mutantur. Simpliciter r absolu
te reddere depositū: naturale iustum est: sed ob aliquam forte causam non reddere offici
um est: vt ense furioso. In omnibus igitur oportet considerare principia agendi r circū
stantias: r sic ab officio non discedetur. Depositum reddere inquit Seneca per se res expe
tenda: non tamen semper reddam nec quolibet loco nec tempore. ¶ Intuebor vtilitatem
eius cui sunt redditurus: r nocturnum illi depositum negabō: deiz in beneficio faciam. De
positum pecuniam depositam apud amicum. ¶ Furioso illi qui incipit furere. Furere. Fur
or autē est cecitas mentis ad omnia. ¶ Facere pmissum facere id quod pmiseris: r ser
uare fidem alicui datam de aliqua re si ille interim incipiet furere Plato in primo de rep⁹
blica sic ait. vnusquisqz diceret si quis ab amico sane mentis arma acceperit: idemqz insa
nus repetat non oportere ea reddi neqz iustum esse eum qui reddat: vel rursus homini sic
affecto vera omnia dicat. Nō ergo hec est vera iustitie definitio vera dicere ac deposita red
dere. Nam hec facere aliquādo iustum aliquando vero iniustum est. ¶ Referri enim decet
affert rationē quare iustum est ea negare: que ad fidem p̃tinent: r veritatem. qm̃ inquit oīa
referri debent ad ea que de iustitia dicta sunt: vt ne cui noceatur si autē reddere depositum
furioso aut ense: nocet illi cui redditur: iustum est non reddere: r officiū a circumstantia:
consulere em̃ alterius vtilitati debemus r habere rationem temporis psonē r aliarū ar

Seneca

Furoz

Plato

constantiarū. ¶ Refertur q̄ referantur ad ea q̄ dicta sunt: ita agantur: vt ne cui noceatur omnia em̄ q̄ aguntur: ad illud iustitie fundamentū referenda sunt. ¶ In principio scz disputationis de iustitia. ¶ Et cōi vtilitati seruiat: vt oīa fiant cōis vtilitatis causa. Ea scz sunt fundamenta iustitie. ¶ Cōmutantur tpe. i. aliqua tps p̄dione et circūstātia: q̄ effiat vt id qd prius officiū erat sit p̄ra officiū. ¶ Officiū honesta illa actio q̄ est fm̄ virtutē: mutatur vico vt non semper sit idē: et vt non semper idē agere debeamus ppter circūstācias: et pbat hoc dicens pōt enim accidere. ¶ Cōuentū pro pacto nudo hic accipitur: sed alibi potest referri ad vtrūq̄. Nam cōuentiois verbū auctore. Alpiano est generale ad omnia pertitens de quibus negocijs contrahendi transigendiq̄ cā consentiunt: qui inter se agūt et affert exemplum. Neptum et Thesei: cui Neptunus annus p̄misit se tria concessurum quēcūq̄ optasset. Prīmū optatuz fuit vt labyrinthi resolutam bagibus minotaurū superat. Secundū vt descensus daretur ad inferos. ¶ Tertium vt Hippolytus filius et hippolyte amazonē accusatus a nouerca Phedra q̄ se s̄ stupro interpellasset discerperetur: in quē curru per litus vectuz. Neptunus beluas marinas immisit quibus equi territi Hippolytum distraxerunt: et sic Theseus pater incidit in luctus. Si igitur Neptunus promissum nō fecisset: ab officio minime discessisset: immo saluti virius q̄ consulisset fuissetq̄ officiū a circūstātia. ¶ Optatis: q̄ optauerat et elegerat. Hoc erat tertium: postremum et vltimum. Luctus] propter interituz filij: quoniam luctus est egritudo ex eius qui carus fuerit interitu acerbo. Plato in tertio de legibus monet non esse precandum conandumq̄: vt voluntatem nostram cūcta sequantur: sed vt prudentiam nostrā voluntas. ¶ Itaq̄ tam ciuitati q̄ singulis precandum studendumq̄ vt mentem habeant pater aliquando siue senex siue ad modum iuuenes cum nec honestorum nec iustorum quicūq̄ cognoscat sic affectus vt Theseus ad infelicem hippolytum impensius imprecatur. ¶ Nec promissa igitur] concludit hanc partem dat generale preceptum. ¶ Nec si plus hec est alia circūstātia: qua precipitur fidem aliquando non seruandam. ¶ Contra officiū est. Aliud preceptum seruandū: cuius quis aliquid promiserit: quod plus noceat p̄mitenti q̄ illi cui promissum est. Unde dicit Seneca: deserentē vis maior excusat. ¶ Anteponi] q̄ ante ponatur. ¶ Et si constitueris: promiseris et conuentione feceris. ¶ Aduocatus] aduocatus generale nomen est et non tantū significat eum qui alterius causam agit: s̄ qui cuiusq̄ adest alteri in causa officij gratia aduocatus appellatur etiā si nihil dicat ant agat qui tñ paratus sit defendere: patronus proprie est qui agit cām accusari. ¶ Aduocatus] fantorem et defensorē. ¶ In rem p̄sentem] id est terminos agrozum inspiciendos: sic intelligitur in re p̄sentē: et ex iure sumitur. Nā index siue arbiter d̄ ire in rē p̄sentē: cū accedit ad locū de quo est p̄trouersia. ¶ In ofone. p. A. Lecinna volaterrano ait placuit cecine de amicorū snia p̄stituire quo die in rem p̄sentē veniretur. Lilius li. xxxij. di. Andei legat] vri

fit iustū. Refertur em̄ decet ad ea que p̄posui in principio fundamenta iusticie: primū vt ne cui noceat: deinde vt cōi vtilitati seruiat. Ea cū tpe cōmutatur. Cōmutat officiū: vt nō semp sit idē. Potest em̄ accidere promissuz aliquid et conuentum vt id effici sit inutile vel ei cui p̄missum sit: vel ei qui p̄miserit. Nā si vt in fabulis est Neptunus qd Theseo p̄miserat nō fecisset. Theseus filio Hippolyto nō esset or̄batus. Et tribus n. optatis vt scribis hoc erat tertium qd de hippolyti interitu iratus optauit. Quo impetrato in maximos luctus incidit. Nec p̄missa igit serua da sunt his quibus p̄miseris inutilia sint: nec si plus tibi noceant q̄ illi prosint cui p̄miseris. Contra officiū est maius damnum ante poni minori vt si constitueris te cuiuspiam aduocatum in rē p̄sens

Seneca

Aduocatus
Patronus
In rem p̄sentem
rem ire
Lilius

Liber primus

usq; partis placuit missuros se in aptricam qui inter populum carthaginensem: et regem Masinissam iure pñti disceptarēt. Et libro. xlviij. eodē ano inter populū carthaginensem: et Regem Masinissam in re pñti disceptatores romani de agro fuerunt. Et Valerius li. vij. Cum labeo in rem pñtem venisset in rem pñtem inquit Seneca vēturus sui sz inter eger filius et puerpa vpor tenet: oīa esse debent q̄ fuerūt cū pmitterez: vt pmitteretis fidē teneamus.

tem esse vēturuz: atq; interim grauit̄ egrotare filius ceperit: nō sit cōtra officiū: non facere qd dixeris. Magisq; ille cui pmissus sit ab officio decedat si se destitutū q̄rat. Jā illis pmissis non stādū esse q̄s nō videt q̄ coact? q̄s metu aut de cept? dolo pmisserit. Queq; dē pleraq; iure pto: rio liberātur nōnulla legibus.

E In iurie a malitia et vaframēto. Existūt et iurie sepe calūnia qdā et nimis callida sz malitiosa iur[is] iter ptatiōe. Ex quo illd sumū ius sūma iurta factū

pretor: inquit Alpiā? libro quarto digestoz qd metus cā gestū erit. Hātū non habeo olim ita dicebatur qd ve Metusue cā. His enim fiebat mentio ppter necessitatez impositam cō trarie volūtati postea. Metus et instantis periculi vel futuri cā mentis trepidatio: sz detra cta est ius mentio: qz quodcūq; vi atroc[is] sit: id metu quoq; fieri videtur. Paulus ait. vis est maioris rei impetus: qui repelli nō pōt. Alpiā? ait. Siquis vi cōpulsus aliquid fecit per hoc edictū restituitur. Sed vim accipim? atrocem et ea q̄ aduersus bonos mores fiat: non eam quā magistrat? recte intulit: iure sz licito: et iure honoris quē sustinet. Pōponius scri bit hoc edictū locū h̄re: si forte mortis aut verbox terrore pecuniā alicui extorserit aliquis. Sāius ait. Metum nō vani hoīs: sed qui hoīe constātissimo cadat ad hoc edictū pertinere dicemus: verba alterius edicti. Que dolo malo facta esse dicētur: si de his rebus alia actio non erit: et si iusta cā esse videbitur: iudiciū dabo inquit pretor. Hoc edicto dicit Alpiā? pretor aduersus varios et dolosos qui alijs obfuerunt calliditate quadā subuenit: ne vel il lis malicia sua lucrosa sit vel istis simplicitas dānosa. pretores rescindebāt que erāt gesta metu: que autem dolo pmissa et acta: tam a pretore: q̄ a legibus soluebātur. Pleraq; inia ior pars. Liberātur: rescinduntur restituntur. Pretoruz edicta inquit iustianus: nō mo dicant iuris obtinent auctoritate: hoc ius honorariū solennius appellare: qz qui honores ge runt. i. magistratus auctoritate huic iuri dederunt. Erat pretor vrbānus eo q̄ in vrbē ius diceret: peregrinus eo q̄ plerumq; inter peregrinos ius diceret.

E Existunt emergunt apparent. Calumnia dicitur falsa accusatio. hic accipitur pro quadā iuris subtilitate fraudulenta et iniqua interpretatiōe: cuius sz exponi tur ius iēa prez: ad quā non pōt recte accōmodari. Nimis callida: astuca. calli di dicitur illi quoz vt manus opere sic animus vsū cōcalluit. Multi nimis rigi de interpretātur iura: et magna interdum malicia vtuntur: que est contraria prudentie ius titie: et equitati. Malitiosa] subdola et fraudulenta: que ad malum et iniuriam non ad equitatem tendit. Ex quo ppter hoc quia aliqui nimis callide et malitiose interpretantur iura sequentes tantum verba legis et nō considerātes equitatez legis emēdatricem: et etiā mentem ipsius legūlatoris. Summū ius: cum omnia fm litteram interpretari volumus cuius magna rigiditate vt equitas locuz non habeat. Tū inquit Aristoteles ne ethicis cū lex sit

Et alibi in rem pñtem venias: opz primū: qz hoīes plus oculus q̄ aurib? credūt. Interz anteq̄ eas in rem pñtem: et lo cū de quo est p̄rouersia. Jā qz illis pmissis. Nūc ponit ea pmissa: que nullo mō seruāda sunt: pmissum est p stipulatio nez: q̄ pficitur p pcedentez ins terrogatiōez et subsecutā r̄sis onem. Non esse standū. i. ille la pmissa non est seruāda. ille stat pmissis: qui pmissa facit. Metu timore aliquo. Iure pretorio boni p̄toris semp fuit hoīes plurib? modis circūuen tos restituere: siue metu: siue alterius calliditate inciderint in deceptiōez. Ius p̄torium sz qd pretores quasi ministri ius ris ciuilis: erāt em iudices vel ad iuuādū vel supplēdi vel cor rigendū iuris ciuilis grā intro duxerūt: ppter utilitatē publi cam qd et honorariuz appellat ab honore. i. magistratu. Ait

Ius pretorū

Alpiā?

Metus
Paulus

Pōponius

Sāius

Calumnia
Callidus

Aristoteles

vniversalis opus est interdū adhibere bonum viz & equū: qui legem emendet. Inde fiunt decreta. Lervet ar nemiñe peregrinū debere menia ascēdere tpe belli: hostis muros ascēdit clā. Peregrinus quidā id videns muros ascēdit: hostes deiecit: vrbez liberat: accersitur capitis lex iubet vt securi feriat. Vir bonus & equus legem corrigit: & facit decreta vt ille: tūc nō moriatur: qui pepit salutē ciuitati. Si igitur sumū ius viz suā habuisset summa iniuria peregrinus fuisset affectus? & sic de similibus. ¶ Jā tritū vsitatū

Cerentius

Cerentius ait. Summum ius: summa malicia Solimella dicit. libro. j. Nec sane vindicandum est nobis q̄cquid lz. Nam summū ius: antiq̄ summā putabat crucē. ¶ Q̄no in genere malicioſa: scz iuris interpretatiōe et calliditate. ¶ In rep. in his q̄ p̄inēt ad rep. nō solus in priuatis: & ponit exemplū. ¶ Inducie Inducias appellamus pacē ad tps factā Licaon inducias inuenit. Strabo ait li. ix. memorie p̄didit Ephor⁹ thracas factis erga boetios inducijs noctu icusatiōes egisse cū securus & negligētius expe ditidē agerēt: perinde ac pace iā facta eos x̄o boeij cū p̄pulsassent quererentq̄ inducias violassent illi nō violasse re sponderūt: dies em̄ pepigisse noctu aut incurfasse dicentes. Unde vulgātū est puerbium: thracium comentus. Ab Ephoro igitur potuit Licero hāc hy storiam accipere inducie auctore Aurelio Pilio dicūtur cū hostes inter se vtrinq̄ vltro citroq̄ alteri ad alteros impune et sine pugna inēit: iō inquit ab eo factū esse nomen videt̄ qua si inir⁹ atq̄ itroir⁹. Ille thracimiles pugnans cum boetis. ¶ Populabatur deuastabat: i cursando. ¶ Agros boetiorū scz. Nec n̄re quidez. i. Romanus & italus Qu. Fabius labeo de quo Galerius maxim⁹ loquēs de Clāre factus ait. Qu. Fabi⁹ Labeo arbiter a senatu finium constituendorū inter Nolanos & Neapolitanos datos: cū in rem p̄ntem venisset: vtrosq̄ separatim monuit. ¶ Nihil habeo preter auditū. i. de hoc nihil legi & nihil scio: nisi qd̄ audiui fuisse Labeonez. Labeones dicūtur a labioz magnitudine. ¶ Arbitrum qui deberet di iudicare de finibus agroz. ¶ Ad locum. Iad fines agroz & in rem p̄ntem. Atrilq̄ nolanis et neapolitanis. Nec cupide lauide atq̄ auare. ¶ Ne qd̄ appeterent: qd̄ ad ipsoz fines nō pertineret. ¶ Regredi iura suos fines redire q̄ p̄gredi in alienos. ¶ In regredi iura suos fines. ¶ Terminant terminis constituit: ipsi neapolitani & nolani qui regrediētes potius q̄ p̄grediētes: ne quid cupide viderēt agere dixerūt ita debere fines cōstitui expectātes arbitrium & equitatē de agro qui in medio relictus erat: quem Labeo malicioſus neutris adiudicauit: sz populo Romano. Et ex inquit Galerius: sic circūuenit nolani & neapolitani queri nihil potuerūt s̄m ipozum demonstratiōem dicta sentētia: improbo tamen prestigiorum genere nouū ciuitati nostre vectigal accessit. ¶ Decepe. Inā fraus & deceptio fuit illa nō iudicium. An labeo plecti merebatur: qm̄ vtrosq̄ separatim callide monuerat: ne quid cupide & agerēt: vt potius regrederēt q̄ p̄grederēt: que verba ad id spectabāt: vt illis plus agri in medio relinquerēt quē ipse nouo vafiamēto romāis adiudicaret. ¶ Talis solertia. ¶ tale acumen iudiciū & malicia. ¶ Sunt aut̄ quedā officia precipit nūc quid agēduz sit aduer

Inducie

est iaz tritū sermone puerbiū quo in genere etiā in rep. multa peccant. Et ille q̄ centum triginta dierū essent cū hoste pace inducie noctu popu⁹ labatur agros: qd̄ di erū esset pace non noctius inducie. Nec noster quidē pbādus est si verū est. Quintum Fabium Labeonem seu quez alit⁹: nō b̄l enim preter auditum habeo arbitrum. Nolanis & Neapolitanis de finibus agri a senatu datum cum ad locum venisset: cum vtriusq̄ separatim locutum ne cupide quid agerent: ne quid appeterent atq̄ vt regredi q̄ progredi mallēt. Id cū vtriq̄ fecissent aliquātū agri in medio relictū est. Itaq̄ illoz fines sicut ipsi dixerāt terminauit. In medio relictū qd̄ erat pp̄lo romāo atudis cauit: decipe hoc qd̄ nō iudicare ē. Quocirca i oī re fugiēda ē tal' solertia. Sūt aut̄ qdā officia

Labeo

sus illos: qui nobis iniuriam intulerunt: et vult qd hoies puniatur pro ratione delicti aliter fieri iniuria: si maius supplicium irrogabitur: qd lex iubet. ¶ Alciscēdi qd tu ad priuatū hoiez ¶ Puniēdi ad publicas leges. ¶ Ad hoc ¶ Imēsurā quēdā ratio nō debem⁹ excedere modū in puniēdo. En si quis meret cedi pugno: nō dē cōfici ense: et aliud ē violare hoiez priuatū: et aliud publicū: et p modo peccati dē cēmēsurā pene. ¶ Atqz haud scio potuisset aliqz vice

etiā aduersus eos seruāda a qbz iūria accepis

Est em̄ vlciscēdi et puniēdi modus. Atqz haud scio an satis sit eū qui lacefferit iniurie sue peniteret vt et ipse ne qd tale post bac cōmittat: et ceteri sint ad iniuriā tardiores.

¶ Duo genera decertandi.

¶ Atqz in repu. maxime cōseruanda sūt iura belli. Nā cū sint duo genera decertādi: vnum p disceptationē alterū p vim cūqz illud p priū sit hois hoc beluarū cōfugiēdū est ad posteri⁹: si vti nō licet supiore. Quare suspiciēda qdē bella sūt ob eam causam vt sine iniuria in pace viuāt. Parata autem victoria cōseruandi sunt bi qui non crudeles in bello: nec immanes fuerunt: vt maiores nostri tusculanos: equos: volscos: sabinos

re satis est eū penitere qd intulit iniuriā vlcēmētia locū habeat q maxime pncipez decet: et qua Lelap appme claruit. inquit Licero nescio an sit satis sed meli⁹ est: vt auctores iniuriarū puniant quo ceteri ad delinquēdum fiat tardiores et ad iniuriā inferēdaz: et fontes puniēdi sunt: vt iusticia locū habeat et ceteri metu pene ab iniuria detereātur qd tu ad iniuriarū sufficit auctorē iniurie penitere: s; qd tu ed exēplū aliorum nō videt esse satis: tñ nō audet Licero phibere clemētiam. Lato dicebat oībus q ab officio discessissent: se dūtaxat excepto facile ignoscēdū esse dicebat etiā se grā quā ex bñ factis expectaret priuari male: q penā nō dare qd ex malefactis sibi deberetur.

Lato

¶ Atqz in repu. pncipit nūc pseruāda esse iura belli: et officia q in bello pstita

Disceptare

Plato

Immanes
Crudeles

lū pdiere nisi pri⁹ oīa rite pegissent. En summo iure seruato bellū gerētes victoriosissimi fuerūt. Nunq placuit illis fraus: neq victoria quīs maxima p fraudēz q nō hoim est s; vul peculaz. Per disceptatōem: contētiones xboz p vim armis: cū verba non sufficiūt. ¶ Illud per disceptatōēz xboz. ¶ Ad hoc ¶ s; p violētiam: disceptare est xbis contēdere certare autē armis. ¶ Ad posteri⁹ vt vi phibeam⁹ iniuriarū: cū verba nō sufficiāt. ¶ Supiore. i. si disceptatione vti nō possumus cū hostes: s; op⁹ est certare armis et vi hostes repimere. i. si non possumus disceptādo id qd nobis debet obtinere: debem⁹ agere vi. Ende miles gloriosus apud Te. dicit. ¶ Via pri⁹ expiri cōsilio q armis sapiētē decet. ¶ Ob eam cām: ad illū finēz qui sp spectādus est in obus actionib⁹ ne locus penitētie relinquatur: nō est aliqd temere agendū ne euentus argut nos impudentie et ne aliqn dicendū sit hoc non putarā Plauto in. v. de legi. sic ait. ¶ Iniurias q vel difficulter vel nullo mō sanari pnt non possum⁹ aliter effugere q pugnā defensione. victoria et nulli⁹ peccati remissione qd absq aofitate nemo pōt facere. Phūs in vlti. ethices: sic ait. ¶ Negocia suscipim⁹ vt oīū habeam⁹: et bellū gerim⁹ vt in pace redegamus. Nemo bellū gratia belli parat: esset em̄ crudelis et sanguinolent⁹ si pugnās cedēs optaret. ¶ Parta victoria: ponit officia seruanda post victoriā erga illos quos vicimus. ¶ Nec immanes immanes dicūt illi in qbus nulla est bonitas s; natura et ingenū ferinū ab omni humanitate alienū crudeles dicūtur a cruce: et bi sunt q sanguine delectāt. ¶ At maiores nri psci illi romani: affert exēplū pscorū romanorū q hos populos vbi finitimos bello victos pseruāt: eūz nō fuissent in bello nimū crudeles aut immanes. Omnes bi populi sunt vicini Rome vnde bellum cū ipis gestū: eūz finitimus geri dicebat.

Carthago

¶ In ciuitates etiā acceperūt. i. nō modo ip̄is venias dederūt: s; etiā ciuitates Romanā r ius qđ appellatū est ius latij: vt sc; possent petere magistrat? Rome r inire suffragia in cōmitijs. An dicit Lini? Tū fere Xboz a tusculanis factū: paces in pñtia: nec ita multo post ciuitatem etiā impetrarāt. ¶ Et carthaginē affert exēplū cōtrariū. Nā romani sustulerūt funditus Carthaginē r Numātiā ppter crudelitātē r imānitātē. Carthago erat in Alphi ca cōdita a Dudone emula roma ni iperij: quā in tertio bello punico Emilianus Scipio deleuit: r cineres in capitolij retulit. Idez etiā Scipio Numātiā vrbē certiberoz in hispania sustulit quattuordecz annis obsessam ppter desidīā militū qui ad luxuriāz cōuersi erāt quos Scipio ad disciplinā militārē redegit. Eū celi beris gestū est celluz a Romanis p viginti ānos qđ cātābi cuz appellatur a cātābis populis in quo bello Numātiā vi res ostētauit suas: nam duces quosdā superauit r. xxx. milia romanorū illic cesa sūt a quatuor milibus hostiū. ¶ Nollez corinthum] egere fert Licero euerfāz fuisse corinthū ppter bonas artes: q̄ illic vigebrāt: et cuz nō videretur esse iusta cā euerfionis: qm̄ apud illos legati romanorū fuerāt superbe appellati acritolaoz r violati apud corinthū quā idcirco Romani iusserūt eueri. Ergo vidētur Romani ab officio discessisse ob hanc cām delere corinthum q̄ erat capud achae r prius ephyre dicebatur: vt latius dixi in cōmentarijs thebaidos: posita est in isthmo peloponesi item duo maria ionij r egeum Achatā subegit. L. mūmij: r corinthum diripuit ac solo equatū: r chalciden: ac Thebas: qm̄ corinthis opez attulerāt. ¶ Sed credo aliquos] excusat Romanos affert qđ cām cicero: qua ducti romani cēsuerūt delendā corinthū: qm̄ inquit ipse locus natura munitus r ad bellū instaurādū oportūnus ppter duo p̄pina maria potuisset excitare aliquos ad bellū cumultum: in orōne p lege agraria cōtra Rullū dicit: corinibi vestigiū vix relictū est: erat em̄ posita in angustijs atq; faucib; grecis: sic vt terra claustra locorū teneret: r duo maria maxime nauigationi diuersa pene cōiungeret: cum p̄tenui discrimine separētur. ¶ Aliquos] sc; senatores qui id censuerūt r Mūmij: cuius auspicijs Corinthus euerfa est. ¶ Opporunitatē] cōmoditatez ad bellū instaurādū. ¶ Ipse loc? qui erat natura munit? ¶ Ad bellum] ad mouēda arma romanis. ¶ Mea quidē sentētia] docet nūc pto studio pacem debeamus amplecti: que est sine fraude r insidijs. ¶ Mea sentētia] vt ego sentio: r vt mea fert opinio. ¶ Consulēdū] puidendū Et inquit Li: ero. Si romani meis monitis paruissent: Cesar nō occupasset tempus. Semp em̄ suauit Cesaris audaciā rep̄imēdā r ab armis reuocādūz alta mēte vir sapiētissimūz puidens qđ ille moliretur. In sc̄ba philippica dicit: duo tempora inciderunt: quib; aliquid cōtra Cesarē p̄p̄o suaserim. Unū: ne qnquēnis imperiū Cesarī progaretur: aliter ne patere fieri: vt absentis: ei? rō habere: quoz si utrū vis p̄uasilem: in has miseras nūc incidissem. ¶ Que ritur igitur Li. P̄p̄euz nō paruissē suo cōsilio r etiā ciues: qm̄ lati? fuisset mi p̄dinēz pacis accipe quā: q̄ reip. statū penit? amittere. ¶ In quo] in qua re r pace p̄liada tollēda qđ discordia. ¶ Brempatuz] si meis cōsilijs romani paruissent de p̄ditōe pacis. ¶ Aliq̄ temp. aliquid statū reip. q̄ nūc penit? corruit. Aliq̄ alicui? dignitatis: qm̄ etiā in qua pacis cōditiōne aliqd de dignitate reip. r forma etiā diminutiū: tū id meli? erat q̄ nullū penit? reip. dignitatē r formā retinere. Li. rediēs ex ciliā ubi fuerat p̄c̄sul bellū cuius incēdia reppit. Antriusq; p̄cordiā suadebat: r ei? snia sp̄na fuit paces q̄uis sniq; ciuili bello sibi videri p̄ferēdā: r philū p̄p̄euz de reliquēda ytalīa vehemētē iprobauit Logitauerat Li. libellū de cōcordia cōponere: s; cū de pace iā desperādū ess; desistit. Itaq; in. vi. li. epistola ad atticiū scribit. Demetrii li. de p̄cor. tibi remissi. Si non optimā: si non integre dignitatis liberatissq;. ¶ Que nulla ē] amissa. s. dignitater libertate p̄p̄ian? li. ij. belloz ciuiliū sic scribit. L. aut de p̄cordia agēdūz cēsebat p̄tradictib; ad ola p̄sulib;. ¶ Et cū his quos vi. aliō p̄ceptū: vt

nos: bernicos in ciuitatem etiā acceperunt.

Et carthaginēz r numantiā sōditus sustulerūt.

Nollez corinthum. Sed credo aliquos secutos

oportunitatem loci maxime ne possit aliquan

do ad bellū faciēdū locus ip̄e adhortari. Mea

quidē sentētia paci qz n̄bil habitura sit insidia

rū semp̄ est consulendū. In quo si mihi obtēpera

tū ess;: r si optimā aliquā rēp. q̄ nūc nulla est ba

berem?: r cū his quos vi deueris cōsulēdū est

etiam in bello hic defendatur: qui disensitis armis ad impatores confugit: ergo non modo post cōfecta bella: sed etiā in ipso strepitu armorum et clamore tubarum officio seruandū ē. ¶ Positū depositis armis dātes se impatori: ut illi q̄ vrbib⁹ occidūtur et oppugnātur ad mortis iam machinis et tormentis bellicis ad muros deiiciēdos. ¶ Aries erat instrumentū bellicū quo la

Aries

nuc quatūtur et muri de quo dixi apud Papinū et Siliū. ¶ Adūx Imur⁹ ē vrbūz paries domoz. i. Quis impator cepit oppugnare muros hostiles tū dū suscipe hostes q̄ ad illi⁹ fidē cōfugit et illoz saluti cōsule: rene aliqua crudelitas appar

reāt Plato. li. v. de leg. sic ait.

Plato

¶ Si oim tā in pegrinos q̄ in ciues pctōz maximū est qd̄ i sup plices est cōmissuz: de⁹ enī ciuites ē quare null⁹ i supplices sceleratus impugnare abibit.

¶ In quo i in q̄ re et officio qd̄ romani exercebāt erga illos: q̄ ad ipoz fidē pfugiebāt: et affert exēplū romanorū in hac re q̄ erga victos oē gen⁹ hūanitatē et officij exercuerūt: et illoz patrociniū suscepit.

¶ Iusticia culta est taz iuste se gesserunt. ¶ At hi cōsules ipatores et duces exercit⁹. ¶ Patroni defensores. ¶ Adūx maloz: veterū romanorū instituto: ut i. patrociniū eoz susciperēt: quos visissent. ¶ An Paulus Enul⁹ auctore Plutarcho nō solū in victoria mite et humanū se erga macedones p̄buit: sed in of relis qua vita eos tutat⁹ est: et veluti p domesticis ac necessariis

habuit. ¶ De belli q̄dez eq̄tas i assert summa eq̄tatez romanorū q̄ vtebāt i bello indicēdo armisq̄ mouēdis p̄tra hostes: ut ostendit Cicero bella nisi iure suscipi debere: et oib⁹ rite patetis q̄ i iustū p̄cedere debēt: ut i. res repetatū p̄feciales: q̄b⁹ negatis romāo ritu bellū idirebat.

¶ Belli eq̄tas i iusta cā et rit⁹ belli indicēdi. ¶ Per scripta diligēter et a curate scripta: an cus marti⁹ nepos Nume Pōpili ex filia: bellicas ceremonias instituit: ut nō solū generētur bella: sed etiā indicerent aliquo ritu: ius ab eq̄colis antiq̄ gēte acceptū descripsit qd̄ postea feciales habuerūt: quo res repetebātur et p̄ patrā ex ordine fecialiū erat dict⁹ a patrādo federe: et cū feciali legato res repetitū ibat officiū q̄ ipi⁹ erat i sanciedis federib⁹. ¶ Feciales ad illos

latōres iuriāz ibāt: et bellū idicabāt. ¶ En⁹ fecialiū sacris vestib⁹ ornat⁹ res repetitū ibat: et vbi ad fines veniebat. vñ res repetebāt capite velato velamine laneo audi iupiter dicebat audite fines cuiusq̄ gēt⁹ sūt. Nūmā audiāt fas vbiq̄ meis fides sit. Inde postulata pagēbat Jōuē testē inuocādo: pactoz ritu q̄ est apd̄ Liviū li. i. bellū indicabāt. Inde hastā ferratā sanguineaz pūstā in agrū hostilē iacebat dicēs bellū indico facioq̄. ¶ En⁹ fecialis denotaf.

Feciales

¶ Harro tñ dicit feciales dictos a fide publica: cui p̄erāt et sedēdis p̄trouerūt: nec an licebat gerere bellū q̄ feciales cēt res repetitū: ut expirēt an vbiq̄ posz discordia dirimeret tolli hoc nō a p̄scis Romanis res repetebātur: et bellū indicabāt: quē posteri seruauerūt. ¶ Et tātib⁹ faalib⁹ nulli fas erat arma cape ab his initū belli iure atq̄ religione statuebat: post ea aucto ipio cū nimū hostes ab vbe distarent: ut nō facile ad illoz fines iri posz: feciali et etiā p̄tores iacebāt hasta supra columellaz: q̄ erat Rome i capite iurā maximi an tēplū belione: et ita nō neglecto penit⁹ p̄sco ritus bellū indicēbat ad quē Papini⁹ alludēs i thebaide fingit Bellonā intorisse hasta ex larissa arce argina i fines boetiorū: q̄b⁹ argui pabāt bellū ¶ Ita ei canit P̄ia manu rutilā de x̄tusse larisseo. ¶ Indit bellonā facē dextraq̄ trabalē d̄as: itaz intorissit agēs liq̄doq̄ stridula celo. ¶ Fugit et aduerse celso stetit agere dices. ¶ Ex quo i ob hoc q̄ p̄scripta erat eq̄tas belli. ¶ Denūciatū intelligit simpli sine aliq̄ solēnitare. ¶ In dictū solēnitare quadā et ritu fecialiū in bello indicēdo: et assert exēplū Latōis Lēsoni cui⁹

Papini⁹

filius militabat sub Pompilio in macedonia vt cognoscatur q̄ta obseuatio erat apud antiquos: cura circa ius belli ⁊ aduersus hostes Pōpuli⁹ impator: hec hystoria ip̄licita videt Plutar. ei dicit filiā Eato. militasse i macedonia sub paulo emilio: ⁊ fortitudis laudē meruisse: cū enim quēz amiserit e medijs hostib⁹ recupauit miratib⁹ cūctis at magnitudine atq; cōstātiā: ⁊ Ei. dicit metuisse sub Pōpilio Tyro: nou⁹ miles. ⁊ Militie sacro: f. omulā sacra

Aulus
Helius
Formula sa
cramenti mi
litaris

re pugnādi i exercitu remāssiss. Ea. ad Pō. scripsit: vt si eū pateret i exercitu rmaneret scdo cū obligat militie sc̄ro qz p̄ore amissio ture pugna re cū hostib⁹ nō poterat. Adeo sūma erat obseruatio in bello mouēdo. M. qdē Ea. senis ē epi stola ad. M. filiū i qua scripsit se audisse eū mis sum factū esse a cōsule cuz in Macedonia bello persico miles esset. Monet igit vt caueat ne p̄liū ineat. Negat. n. ius eē q miles nō sit pugnare cū hoste. Equidē illud etia; animaduerto: qd q p̄prio noie pduellis esset: is hostis vocaretur: leuitate vbi tristitiā rei mitigāte. Hostis. n. apd maiores n̄fos is dicebat quā nūc pegrinū dicit mus. Indicāt. f. ij. tabule: aut stat⁹ dies cū hoste

Perduellis

Harro
Hostis

Ambro.
Plautus

Status

obseruabant cerimonie ⁊ rit⁹ bellādi [Obs̄uatio]. f. legū cōsuetudinē ⁊ discipline veteris i bello. [Eatois senis] ad vīaz catōis iunioris: q vticēsis cognōiat⁹ ē. [Ad cōsule] Pōpilio bello p̄lico qd gerebat p̄tra Persez regē macedonie. [Ius eē] iure licere. [Miles] script⁹ i milicia: ⁊ q nō dedit nomē: ⁊ milicie sacro se nō obligauit. [Eadē illud ē] pbat etiā Ei. romanor equitatē ⁊ lenitatē erga hostes. [Adadueto] videor p̄fider. [Propo noie. i. is ppe dicebat pduellis. q apd ātquos is erat q nūc dicit hostis ⁊ pduellis ē] is dicebat q p̄feditōez iterfeciss⁹ ciuē romanū: aut arma mouiss⁹ ⁊ ē is q cōmills⁹ crimē lese maiestatis. [An cesar] auctore Triqullo subornauit vnū q. L. Rabirio pduellis dīē diceret quo adiutore senat⁹ coercuerat seditiosum saturninū i Tribūatu quouiolato: crimē lese maiestatis cōmittit. [Har. ait.] Multa aliā nūc onidūt: aliud aū significabāt vt hostis: nā tūc eo xbo dicebāt pegrinū: q suis legib⁹ tuere: nūc inq̄t eū dicit quē tūc dicebāt pduellē. p̄p̄er⁹ ait host⁹ apd ātquos pegrin⁹ dicebat: mō dicit hostis. p pduellē. [Host⁹] ē gñalis ⁊ public⁹ inimic⁹ xbo puat⁹. [An dicit iuriscōsul.] hostes sūt qb⁹ publice bellū decernit. Ceteri latrōes sūt aut p̄do nes. [Lenitate vbi] m̄iti significatōe: nā dicebat m̄itore noie host⁹ ille q ess⁹ pduellis. vñ nois lenitate aspitātē rei mitigabāt. [Tristitiā] aspitātē. [Que nūc pegrinuz] q iure ppli romani nō vteret⁹ ⁊ pegrin⁹ vocat⁹ q i ciuitate sua nō ē ⁊ vē q nō ē oriūd⁹ ex nra ciuitate: apd ātquos is appellabāt q alien⁹ ess⁹ a pplō romano Amb. ait. aduersarios molli appellatōe noīabāt: vt pegrinos vocaret⁹: hostes ei ātquo ritu pegrini dicebant⁹ hebrei appellabāt aduersarios allophios. i. alienigenas. paul⁹ iuriscō. ait. Quos nos hostes appellam⁹: eos veteres pduelles appellabāt: p eā adiectōez idicātes cū qb⁹ bellū ess⁹ Plau. ait pduelles p̄netrāt se in fugā. [Indicāt testant⁹ ⁊ declarāt] hec. xij. tabule: xba q scripta erāt in legib⁹ xij. tabu. in qb⁹ cū de aduersario alicui⁹ i cā ⁊ pegrino q suis legib⁹ vteret⁹: fieret mēto: hostis appellabāt. [Aut stat⁹] iudici cā p̄stut⁹ hocem significat dies: stat⁹. [Cū hoste]. i. pegrino ⁊ aduersario in cā stat⁹ dies dicebat⁹: in quo litigātes cōpere debebāt. Plau. ait. o3 tre dies ē stat⁹ cū hoste. i. pegrino ⁊ aduersario in cā. dñc⁹ li. v. de re milita. militib⁹ script⁹ dīē quo adesse deberet p̄mies has addidit exceptōes. [Isti] hāz aliq cā erit fun⁹ familiare ferie videmiales: scilēdeq; morib⁹ fontic⁹: auspiciūne: qd sine piaclo p̄terire nō liceat sacri ficiūve. q̄niuersariū: qd recte fieri nō poss⁹: nisi ip̄i eo die ibi sūt: ius hoste fue: stat⁹ cōdictus:

ne dies cū hoste: et p hoc ostēditur hostē significare aduersariū in cā sine lite. Itēq; hec erāt
verba i alio loco .xij. tabu. ¶ Aduersus hostē .i. pegrinū et aduersariū. ¶ Eterna auctoritas
.i. sp pegrin⁹ possit coerceri: hoc pmittebat leges .xij. tabulaz. ¶ Quid ad hāc laudat Lice.
mā suetudinē romanorū in tali appellatōe: nā rei aspitate et tristitiā molli noie mitigabāt.
Tuz molli: miti q̄q id nomē scz hostis iā accipit in aliā significatōez: et nō dicit pegrin⁹: s; ille

Itēq; aduersus hostē eterna auctas qd hāc mū
suetudine addi pōt eū cū quo bella geras tam
molli noie appellare q̄q id nō mē duri⁹ effecit:
iā vetustas a pegrinō ei recessit et ppe i eo qd fer
ret arma remāsit alterū gen⁹ decertādī qd sit vi

et officijs in ipso prestandis.

¶ Cum vero de ipso decertat belloq;

quā glia oīno subesse tñ causas

oportet easdes quas dixi paulo ante iustas cau
sas esse bellozū. Sed ea bella quib⁹ imperij glo
ria pposita est: min⁹ accerbe gerēda sunt: vt em
cuz ciuilitatē cōtendim⁹: aliter si est inimic⁹ aliter
si cōpetitor: cū altero certamē bonoris et digni

ne bitudo dicēda sūt vt rūs oīno dux: s; vsu molēda nobis xba sūt. Duri⁹: durioris signōis
qm nō ē āpl⁹ molle nomē s; dux illū significās q arma mouet: nō aduersariū in cā vt pns

¶ Cum vero de ipso pposituit duo gñā decertādī vnū p disceptatōez: alter p vi post
q d pñō dissertit et iustis causis belloz atq; officijs. Trāsīt ad alter qd sit armis
et vi ipm⁹ diuidit in duas ptes nā vita cū hostē nō mō eicere: s; etiā trucidare
cōamur: et hec ps pceptoz nō solū ad singulos hoies: s; etiā ad publicā discipli
nā ptinet. Et docz Li. monet et etiā in hoc gñē belli debere esse iustas belli cās: et distinguē
da esse hostiū genera et ita impugnādūz vt res ratiove postulat: qm nō cuz oī genere hosti
um eodē modo et animo dimicādū est. ¶ De imperio. i. qm bellū infertur p imperio ampli
ando et gloria comparāda: que est consentiens laus bonoz incorrupta vox bene iudiciūz
de excellenti virtute. ¶ Opz subesse necesse est vt subint et insunt eedē cāe quas dixi. i. rō
nes quib⁹ inducti id faciunt: vt scz sine iniuria in pace viuāt: et qd bellū indicat pfectales
et ante denūciat: et q res pns repetātūris posset xboz deceptiōe res sedari q ppria est hois
belue em vim amat et nos nō ad bella s; ad pacem et concordiaz nati sumus. ¶ Sed ea bel
la pcepit nūc quo animo gerenda sint ea bella: quib⁹ gloria queritur nō aut euersio alio
rum funditus. ¶ Adius acerbe iuniori seuitia: et acerbitate: q ea bel la quibus p capite di
micatur: vt em similitudinē accipit a singuloz hoim pteritionibus ciuilibus: in quibus non
tractātū arma et monet idē fere seruādūz ēē in publicis certaminib⁹ cū hoste vt poscit illo
rū atrocitas aut lenitas: quēadmodūz certat inter ciues in pnatīs reb⁹: vt res de qua pte
ditur: requirit et psona. Ciuilitatē. in pnatīs negocijs ciuium. i. in ciuitate inter ipsos ciues.
¶ Alter alio aio. ¶ Inimic⁹ si ē nobis animo nō amicos: s; odio bz. ¶ Cōpetitor: in aliquo
magistratu. i. si petit eundem magistratum quem nos petimus. ¶ Cum altero cōpetitore
¶ Bonoris q̄tuz ad magistratū qui opitur. ¶ Et dignitatis glorie q̄ ex ipso magistratu fe

Phauorius

Appollinar

quitur. **E**uz altero inimico. **C**apitis vite q̄ inimicus cupit alterius morte: et famā in
mico suo eripere: cui? amissio magna iactura est meli⁹ em̄ est nomē bonū q̄ diuitie multe: et q̄
niti⁹ eripe nomē et dignitatē: accerrim⁹ est inimic⁹: quapropter fama negligi nō dī: qm̄ ipaz
negligere crudelitas ē. Et affert **L**ice. exēplūz illorū: quib⁹ cū de capite dimicatu⁹ est a roma
nis. **P**lato in. v. de rep. loquēs de disciplina militari dicit. sordidū est spoliare cadauer ho
stē: q̄ putare mortui corp⁹ quo

Plato.

tiens greci p̄tra barbaros vel
barbari contra grecos pugna
būt bellū gerere afferimus: et
hostes eē natura: et has inimi
citas bellū vocabim⁹: qm̄ xō
greci cū grecis pugnabūt dice
mus eos natura q̄dez amicos
esse morbo aut labore in hoc
greciā et seditōib⁹ agitari: et se
ditionē has inimicitias appella
bim⁹. **N**ostri exercitus ne ne
minē grecū facere seruū debēt
sed et grecis alijs cōsulare pos
tius ut ipi ab hoc caueāt: nam
ita facili⁹ ac fortius cōtra bar
baros insurgēt: et se inuicē ab
stinebūt. **S**ic eodē mō: pari
similitudine et genere p̄ctio
nis diuerso. **E**lcliberis. **N**umatinis qui in celtiberia sunt: et habent mores effratos: et p
xx. annos cum romanis pugnarūt de capite et vita: quos tādē scipio attriuit. **E**cluberi sunt
populi hispanie accolentes iberum fluuiū ex celtis populis gallic originem habuerūt. vn
de **L**uca. p̄fugis a sedevetusta hallozum celte miscentes nomen iberis. **E**um cymbris
populis germanie qui magna hominum manu collecta in italiam inimico animo sese effun
debant: quibus alpes magno impetu et vesano furore transcendētib⁹. **M**arius alpinas
occurrit: et eos fugauit: ceciditq̄ nam ciborū centum. xl. milia desiderata sunt et capta. xl. mī
lia de cymbris **M**arius clensilimum. Et iura belli poterāt videri cum quibus certamen est
ut cum inimicis: cum autem imperiū quererent: videātur competitorēs. **I**deo non constitu
it **L**ice. ipsos fuisse habendos omnino inimicos: aut competitorēs: quoniam non seruauerunt
iura belli: que seruanda sunt cum de imperio: non autem de vita dimicatur. **S**ed planum
est **C**artaginenses de imperio certasse cum **R**omanis: quos fœdera violauerint: et **H**ānibal
crudelior fuerit quā bellū quo imperium queritur et gloria requirebat. **S**er fuerunt fœdera
ut auctor est **P**olybius inter romanos et cartaginenses scripta in eneis tabulis: et seruata
in templo iouis capitolini. **P**rimū fuit post exactos reges **B**uto et **P**ublicola cons. **I**tem
duo alia ante primum bellum puniciū. **Q**uartū pacto primo bello punico: quod **H**amilcar
pater **H**annibalīs legatus cartaginensium cum luctatio consule percussit. **Q**uintum fuit
post illud luctatij. **S**extum cum **H**asdrubale genero **H**amilcaris rem in hispania gerente:
ut terminus imperij esset amnis iberus **S**aguntinis medijs inter imperia duorum popu
lorum libertas seruaretur hoc fœdus **H**ānibal rupit: et solo equata. **S**agato italiam inuasit
quam per tot annos summa crudelitate lacerauit. **N**ec fuerunt fœdera ante fin bellum pu
nicū. **E**rudelis **H**anninam in eo erat perfidia plusq̄ punica inhumana crudelitas: nul
lus dei metus: et ingens sitis humani sanguinis. **D**e **H**ānibalīs felicitate dixi in commen
tarijs **S**yllij. **E**Reliqui latini fabini sanitas **P**yrrius. **I**ustiores q̄ fuerint peni et **H**an
nibal quoniam seruauerunt melius iura belli quo imperium queritur: non enim geri debet
tanta seuitia et perfidia: q̄ta id quo de capite dimicatur. vnde cum peni essent perfidi et cru
deles: videbantur inimici non competitorēs et de vita certare: non imperio. **E**Pyrrhi qui
dem nunc **P**yrrii humilitatem et preclara sententiā refert: missi fuerunt legati ad **P**yrriū
pro captiuis redimendis: inter quos **F**abicius fuit auctore **T**rogo et **F**abius auctore **P**lu
tharcho. **P**yrrius dono remisit captiuos romani dicēs hec verba: que **E**nnius postea versi
bus p̄secut⁹ est: ex ea p̄da inquit **T**rog⁹ ducēdos captiuos milites grad⁹ **R**omani remisit:
ut cognita **X**tute eius romani cognoscerēt etiā libertatem: pugnaverāt em̄ felici euentu cū
Alerio leuino cōsule. **E**Preclara digna meioratu et summis laudib⁹. **E**Nec mi aux no
sco hec fuerūt verba **P**yrrii ad legatos agētes cum **P**yrro de captiuis redimēdis. **E****M**i
mibi. **E**Dederitis sic **Q**ui. **A**itā dederitis in vndis: et alibi trāsieritis aq̄s. **E**Nec caupona
tes q̄rentes pecuniā ex bello et faciūt caupones: q̄ vendit vinū et more insitiorū qd turpe ē

tatis est cū altero capitis et fame: sic cum celti
beris: cū cymbris bellū: ut cū inimicis gerebat
vter esset: nō vter imperaret. **E**um latinis: sabi
nis: sanmitib⁹: peis pyrrho de impio dimicabat
Peni fedis frigi: crudelis **H**ānibal reliq̄ iustiores
Pirrii quidē de captiuis reddendis illa precla
ra sententiā est. **N**ec mi aurum posco: nec mi pre
cium dederitis. **N**ec cauponantes bellum: sed

Ecltibe.

Lucanus

Fœdera inter
romanos et
cartaginē
ses

[Belligerantes] bellum gerentes obelligero antiquū verbū est: qđ iam abſoleuit. [Ferro] Iarnus nō auro: non pecuniā more inſitorum. [Cernamus] decernamus. i. certem⁹. p. vita armis: non pecunijs. Air. ⁊ cernere ferro. [Atrius] vos romanū ego. [An me regna] re quoniā de imperio dimicabat nō de vita. [Bera] fortuna rerum domina. [Ferat] affert rat ⁊ cupiat. i. experiamur viribus. quid velit fortuna non pecunijs. [Sors] caſus belli

belligerantes. Ferro nō auro vitā cernam⁹ vtri⁹

qđ. Uos ne velit an me regnare bera: qđue ferat

sors virtute experiamur: ⁊ hoc ſimul accipe di

ctū. Quorū virtuti bellī fortuna pepercit: horū

dem me libertati parcere certū eſt dono ducite:

doq; volentibus cū magnis dijs Regalis ſane ⁊

digna eacidarum genere ſententiā.

[Fides etiam hoſtibus ſeruanda.]

⁊ qđ etiam ſi qđ ſinguli tēporib⁹

bus adducti hoſti pmiſerūt: eſt

in eo ipſo fides pſeruāda: vt pri

mo punico bello Regul⁹ cap⁹

a penis: cum de captiuis cōmutandis Romam

miſſus eſſet: iuraſſetq; ſe rediturum primum vt

aduenerat Caſſius hemina auctore Macro. di. Samothracē deos eoſdēq; Romanorū penates pprie dici deos magnos. Sciēs inq̃t hec nū Air. ait Lū ſocijs natoq; penatib⁹: ⁊ magnis dijs hos vocabāt Troiani deos patrios auctore bigino cuius opinionis Air. fuit dicens. Dij patrū ſeruare domū. Magni dij apud romanos erant iupiter iuno ⁊ pallas: quos in Capitolio colebāt p quos iurat Scipio apđ Syllū. li. x. Larpea pater qđ tēpla. ſm incolis a celo ſedē ⁊ ſaturni nōdū iliaci mutata malis: tuq; aſpera pectus. Egide gorgones os virgo ſuccinta furores. [Regalis ſane] laudat Lice. ſmiam pyrri dignaz eo rege qđ ab Achile Eaci nepote magnanimo ⁊ fortiffimo heroe originē habebat. [Regal⁹] digna pyrriho rege fortiffimo. Regium dicit id qđ eſt aut fuit regis. Regale: dignū rege. [Eacidarum genere] fortiffimis viris ⁊ magnanimis. Eacus fuit pater pellei. pelleius Achilles. Achilles pyrri: qui in epyro regnauit: ad quē hic pyrrius genus ſuūz referebat. [Sententiā] dictum laude dignum.

Tq; etiam ſi quid. Nunc p̄cipit ſeruandū eſſe fides etiā hoſtib⁹: ⁊ ea que tpibus adducti pmiſimus. Et aſſert exemplū. Mattili regitū: qui captus a Catipo Lacedemonio ⁊ romā miſſus: cū prius iuraſſet ſe rediturū: vt cū eo captiui pmutarentur. Regulus in ſenatu grauiſſima orōne id viſualit⁹ dicēs ſe nullo viſui futurum romanis: qm̄ venenū ſibi a penis datū eēt quo paulo poſt tabeſceret: ⁊ ſic carthaginē ad paratū ſupplicii reuerſus eſt: ne fides hoſti data violaret. fidē inq̃t Plato in p̄mo de legibus pfectaz iuſtitia noiare poſſum⁹. de regulo eiufq; ſupplicio plura dixi apđ ſyllū li. vi. ⁊ aliqua dicētur in. iij. volumine. [Singuli] ſoli ciues: nō ſolū tota ciuitas. [Tēporib⁹] aliqua tēporū cōditione: ⁊ aliq̃ difficultate coacti: in eo ipſo qđ pmiſſum eſt tali tēporū conditione a penis carthaginēſib⁹ duce Xantippo. Lacedemonio qđ inſidias parauit: vt canit Syllius. [Captiuis] quos regulus in aphyrica ſelici euctu pugnās ceperat. [Cōmutādis]

Airtus

Regium
Regale

Plato

vt cōmutarent cū regulo. ¶ Primū cū primū censuit: dixit snāz nō ēē reddēdos captiuos a ppinqs ⁊ maxime ab vxore Martia: que vnice ipm amabat. ¶ Bellicis officijs] que ad bellum pertinent.

Meminerimus aut postq bellica officia absoluit tam politica q singulorū hō minū precipit seruādā esse iustitiā etiā aduersus infimos ⁊ seruos: a quib⁹ operam exigere debemus: ⁊ iusta p̄bere. Et hec p̄cepta ad gubernationē rei familiaris p̄tinēt de qua libellos economi cos. i. dē re familiari tuēda scripsit Xenophon. qd opusculuz Li. adolescens interpretatus est ⁊ Aristo. q diuidit rez familiarē in duas ptes: domum. s. ⁊ possessiones: inter quas seruū dicit obtinere p̄neipatū: seruo rum duo g̃na facit: vt alij sunt curatores liberalius instituti sciētes lras: qui negocijs p̄ponūtur: alij opifices ad aliqd opus deputati: in quos hec officia seruāda monet: vt curatori plus bonoris: opifici plus ci bi tribuatur: ⁊ vtriqs parū vni: qm potius etiā liberi ingenijs hoies ad insolentiam impellit. Et tria dicit eē q ad seruos p̄tinent: opus. cibū: castigatio nem: ⁊ cibū sine opere insolentem seruū facere: opus aut et castigationē sine cibo rem esse violentā. Cibū ergo dandū ē: set pro ratione operis: cum ci bus sit merces seruū: vtile tñ ⁊ iustum putat dñs pponere seruis spem libertatis: certo q dem tpe: qm eo pacto libenti⁹ suscipiunt labores. Solū habitū inq̃t Cyrus apud Xenophō tem: p̄ciosa admodū possessio est: qd aut caret hoibus: caret etiā bonis: quib⁹ seruis Plato in secto de legib⁹ loqns de seruis sic ait. Est aut recta seruorū educatio vt nulla ipis p̄tume lia inferat: iniuriarū multomin⁹ si fieri possit q̃ eqlibus inferēda: aliqd em cognoscit q natura nō fite iustitiā eolit oditq̃ reuera iniquitatē cū cauet ne illis iniuriā faciat qbus facile pōt Allocutio oīs ad seruos quodāmodo imperiū sit neq̃ ioc⁹ vll⁹ cū ipsis seu feminis seu masculis habeat. ¶ Nō male s̃mo bñ q dicit nos debere ita seruis vti: vt utimur mercenarijs. i. mercede p̄ducti: ⁊ ab illis exigēdā eē operā. i. laborē in aliquo ope faciēdo: ⁊ iusta eē p̄bēda. i. ea q iure seruis debent: vt cibū in p̄mis: spem libertatis ⁊ pecunias: vt solem⁹ tractare mercenarios q mercede p̄ducti opus faciūt. Et ysiop⁹ seruū eē p̄petuū mercenarij serui: vt iuriscōsultis placuit in p̄ate vñorū sunt q potestas iuris gentiū ē. nā apud oēs gentes vñis in seruos vite necisq̃ potestas est: ⁊ qd p̄ seruuz acq̃ritur dñi est. s̃ tpe Diui iustitiani non licebat alicui incognita causa supra modum in suos seruos seuire. Diuus Anthoñius pius cōstitutionē fecit: vt q sine cā seruū suū occidisset nō minus puniret q si seruū occidisset alienū. Aristo. li. viij. ethices sic ait. seru⁹ est animatū dñi instrumentū: ad seruū igitur s̃ ipso quo seru⁹ est nō est amicitia: s̃ quo est hō nā hoi iustū est ad oēm hoiez quī cōicare secū legem pactionēq̃ pōt: qre ⁊ amicitia rōne qua hō est Plutarch⁹ in catone seniore sic ait. Quod si nulla alia rōne saltē exercēde humanitatis cā nō ipsos assuescam⁹ oportet vt in hoc g̃ne māsueti faciles iocūdiq̃ sim⁹. ¶ Cū aut hoc Li. solū ponit vt faciat cōpationē nā supra satis de iniuria dixit q aut fraude fit aut vi. Atraq̃ igit⁹ monet abstinē dum. ¶ Vulpecule qm vulpes malitiose sunt ⁊ infidiatur. ¶ Atrūp⁹] fraus ⁊ violētia p̄tinent ad feras: nō ad hoies s̃ fraus est magis vitupanda. Sene. dicit fraudes ⁊ dolos imbe

venit captiuos reddēdos i senatu non censuit. Deide cū retinere a ppinqs ⁊ ab amicis: ad suplicij redire maluit: quā fidē hosti datam fallere. Ac de bellicis qdē officijs satis dictuz est.

¶ Iustitia etiam erga infimos seruanda.

Meminerimus autē ⁊ aduersus infimos iustitiā esse seruandā est autē infima cōditio ⁊ fortuna seruorū quib⁹ nō male p̄cipiūt: qui ita iubent vti vt mercenarijs operā exigēdā ⁊ iusta p̄bēda. Cū aut duobus modis idest aut vi aut fraude fiat iniuriā. fraus quasi vulpecule: vis leo nis videtur vtrumq̃ alienissimum ab homine est. Sed fraus odio digna maiore. Lotius aus

rsto.

lutarchus

eneca

Liber primus

Nullum decet habere: palam aggredere: non geres cōsuetū nisi indixeris. **¶** Totius autē concludit hanc partē de iustitia et iniustitia: afferens finem cōtra virtutis simulatores. **¶** Totius iniustitie. I. lex oī iniustitia. **¶** Capitalior: pruiosior: et magis digna vt iudicet. **¶** Sicut apud Platonē li. ij. de rep. dicit postrema iniustitia est hoīez malū, bonū apparere: quēz Cicero imitatur. **¶** Cauendū igit est ab hīs: qui simulāt curios: et bacchanalia viuūt: quīs in

Blaucus

tem iniusticie nulla capitalior est: quē eoz qui tuz cum maxime fallunt id agunt vt viri boni esse videantur: de iustitia satis dictum est.

Iuuenalis

Liberalitas.

Dinceps vt erat ppositus de beneficētia ac liberalitate dicatur quaquidem nihil est nature hominis accommodatius.

oratione pro Milone dicit Magna est vis cōscientie et magna in vtrāq; partē: vt neq; timeant qui nihil cōmiserint: et penam semp ante oculos versari putēt: qui peccarint. Et in. ij. actione in Cerrem. Nulle sunt occultiores insidie quē he que latent in simulatōe officij: aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eū qui palam est aduersarius: facile cauendū vitare potes: hoc vero occultum intestinū ac domesticum malum: non modo nō extat verū etiam opprimit antequē pspicere atq; explorare poteris.

Dinceps vt erat ppositū proposuit Li. eam rōem qua societas humana continetur cuius ptes duas esse dixit iustitiā et liberalitatē. Postquē de iustitia disseruit trāsīt ad liberalitatē: vt pposuit. Liberalitas est mediocritas circa dādas capiendasq; pecunias et res quę pecunia estimant. Et liberalis ille est: qui scit pecunias disponere quibus et bñ et male vtimur: bñ vno mō: male duplī: aut exuberando aut deficiendo. vñ oportet virū liberalē scire pecunijs vtī. Nam in oī facultate est aliqua ars quā illam disponit. Is optime inq̄t pñs re qua vis vtitur quē eam virtutē hz quā ad rem illā accommodat et diuitijs igitur optime is vtetur quē virtutē eam hz que ad pecunias attinet: hic autē est ipse vir liberalis. Liberalis igitur dabit quibz oportet quod oportet: tam in paucis quā in magnis et accipiet vñ oportet. sz magis versatur circa dandas quā accipiendas pecunias. Virtutis. n. propriū est magis conferre beneficium quā accipere: et qz difficilius est erogare pecunias quā accipere et xrus est circa difficile: et nō dī: liberalisq; accipit: sed quod dāt quibz oportet: et oēs actōes liberalitatis dñt esse honestatis cā: quā est finis cuiuscūq; virtutis et ipsa liberalitas xrus est: et vere liberalis nō capiet. vñ nō oportet: quā nō magni estimāt pecunias dare: tñ vñ p facultate et rōne diuitiarū et liberalis nō pōt eē diues quā sibi ipsi pauciora relinq̄t et libetē patē in iurijs in rebz pecuniarijs: et vir liberalis angit cū nō dat: quā oportet: vt ipa lex liberalitatis dicat et hoc magis offēdit ipsam virtutē: quā dare cui nō oportet: quē hic dāt illic minime: quē est oīno ptra liberalitatē. Simondisq; snia improbat auctore Aristi. quod oppositū tenebat. Exuperat pda gus deficit auar? accipiendo et nō dando ille autē dādor nō accipiendo. Est igit liberalitas virtus et mediocritas quādam inter auaritiā et pdigalitātē: sic pōt desiniri. Liberalitas est habitus electi? plisens in mediocritate circa dādas capiēdasq; pecunias. **¶** Accommodatius nature hoīs quā hoīs quod opibz valēt ad tuendā societātē humanā naturā incitant et nihil est accommodatius hoī quā pdesse quibus oportet et opibus et officio alios demereri. An auari pecuniosi vituperādi sunt: cū oīno naturā relinq̄at et hūanitatē: et vidētur serui atriēses cū pecunijs reip. scz vilissime fūiant qua seruitute nihil pōt eē aut excogitari miser? et illi summis laudibz celebrandi sunt: et quodā qsi pleno ore laudandi: quod opibus ad cōseruationēz humani gñis vtitur: nec incūbunt thesauris et in fossis loculis: sz diuitijs: sicut addere lucem: et vt xrtutis finē psequant: opibz quasi instrumētō virtutis: tūc gestientes aīo cū aliquē erigere et fouere pñt: sed in tanta cōfessione tēporis et peruersis moribz ac auari. ie est ut ra bie pauci admodū inueniuntur. Xrus apud Xenophontē li. ij. dicit. pecunijs vnum: nam in terrā satis sit corpora defoderexū quicq; diez obierit. Generosi animi: et magnifici est in

Liberalitas

Seneca

quit Seneca] iunare et prodesse: qui dant beneficia deos imitantur: qui repetunt fenerator
tores. Sed h3 multas cautiones] qm̄ vt dictū est: oportet liberalē esse prudentē: vt det qui
bus oportet: et quod oportet quomodo: et vnde: seruatis omnibus circumstantiis: quas pre
scribit ipsa recta ratio alter a medio ipso disceditur qđ non fit sine vitio quocūq; re vertes
ris Seneca dicit. Videbo quādo deim: cui dem quemadmodū quare nihil em̄ sine ratione
faciendum est: non est aut bene
ficiū nisi qđ ratione datur: qm̄
ratio omnis honesti comes ē.
Ponit igitur Lice. cautōes: qđ
vti debemus: vt verē liberali
tatis gloriā psequamur. Cau
tio dicitur: cautela non dicitur
Lautus id est qui omnia pru
denter agit: et timet ea que ti
menda sunt: et penitentie locū
non relinquit: dare argentum
inquit philosophus] sumpt
ne facere cuiuslibet est: et facile
sed cui et quantū: et quando: et
gratia cui? oportet: nō cuiusli
bet est: neq; facile: qđ quidem
est ipsum rectum. Et Adendū
est enim: affert tres cautiones
et sic tres erunt pres. Et ob
sit] Diuus Ambrosius ait: pul
chrum est bene velle: et largiri
vt pro sis: non vt noceas. nam
si luxurioso an luxurie effusio
nē: adultero ad mercedē adul
teri] largiendū putes. non est
beneficentia ista: vbi nulla est
beniuolētia. officere enim est istud nō prodesse alteri: si largiaris qui cōspiret aduersus pa
triam. Et Benignitas] pecuniarū collocatio. Et Addebitur] cuius reuera nō sit: qm̄ illud nocet
non prodest. Et ceteris qui malū forte expectant ab illis quibus benigne factū est. vt a, Le
sare passī sunt romani: cui de imperio cogitanti crassus diues et qdam alij pecuniā suppe
ditabant: illa igitur benignitas] nocuit cesari: qm̄ postea fuit interfectus: et etiam romani
quos ille i seruitutē redegerat. Deinde. Nec ē scđa cautio: qm̄ vt viri p facultate: vādū est
et mō diuitia] xaliter liberalis cogetur accipere: vñ non opz: et sic ab officio discedet: et libe
ralitas indicatur ipsis facultatib. At em̄ inq; Arist. pro modo fortunaz ipsa liberalitas
dicitur: liberalis em̄ actio nō in multitudine rerum q dantur: sed in habitu dantis consistit
Hic aut p facultatib? erogat. Et Quā facultas] q modus diuitiaz et patrimonij. Et Tuz pro
dignitate. Tertia cautio et pprietas liberalis: q dare v3 quibus oportet: vt sc3 demus vñ
cuiq; id qđ meretur. Et Ad em̄ dare: sc3 vñ cuiq; p facultatū ratione: dignitate accipientiū
et meritis: aliter fit iniustitia: cū mali accipiant qđ non merent. et boni viri mendicent tem
porum culpa: quib? oīa corrupta sunt: vt nulla penitus habeatur ratio et tutis. Et Iustitie
pprium est tribuere vñ cuiq; qđ suū est: vñ dicit Sene. Turpissimū genus dandi est incon
sulta donatio. Iustitia distributiva est fm̄ proportionē geometricā: in qua cōsiderant per
sone quibus fit distributio de bonis cōibus: vñ dicit philosophus in quinto: ethices q non
sunt pares nō habent paria: sed hinc pugne nascuntur et incusationes: atq; qrele cū impa
res habent paria: id ita esse ex eo qđ pro dignitate fit constat. Iustū enim qđ in distributio
nibus est oēs vñ o honore p dignitate quadā oportere esse dicit. Et Ad quaz iustitiā. Nec

lautus

Ambrosius

Aristoteles

Seneca

Gratificatur

Aristo.

Sed h3 multas cautōes Et Adendū est em̄ pri
mū ne obsit benignitas: et his quib? benigne vi
debif fieri: et ceteris: deinde ne maior benigni
tas sit q̄ facultas. Tum vt pro dignitate cuiq;
tribuat. Id em̄ est iusticie fundamentū ad quā
hec omnia sunt referenda: nā et qui gratificatur
cuiusq; qđ obsit illi cui pdesse velle videatur nō
benefici: neq; liberales: sed permissi assentato
res iudicādi sūt. et q alij nocēt: vt i alios libera
les sint: i eadē sunt iniusticia: vt si in suā rē alie

oīa: que de liberalitate p̄cipiuntur: que est pars iustitie. et pōt dici iustitia distributiva vt di
ctum est. Nam et qui pbatio est. Et Gratificatur] i rem gratā faciūt alicui: q accipienti no
ceat: non dicitur liberalitas: qm̄ finis nō est honest? que respicit ipsa etus: gratificari ali
quid alicui est aliqd in gratiā illius facere. Et Quod obsit] noceat illi in cuius gratiā aliqd
fit. Adent velle: inquit cū in aīo habeant nocere. igitur a fine talia officia iudicanda sunt
assentatores] q cū videatur pdesse tñ maxime nocent: et vñ dicit et aliud corde sentiūt:
et aliene voluntati obtemperant: vt id qđ prauē cupiūt assequatur: vñ ab ipsis cauendū est.
De assentorib? et adulatorib? dicit loco suo latius. Et q alij nocent] nō pbat largitas
si qđ quis vñ largitur: alteri: extorqueat: si iniuste qrat et iuste putet dari posse. Aristoteles

ait: prodigi ad capiendū pñi sunt: q: cupiūt dare: hoc aut facere interdū nequeūt: cū cito facultates deficiant: itaq: ex alienis dare cogūtur: et simul q: nulla est eis honestatis cura sine ullo discrimine et vndiq: rapiūt dare nāq: cupiūt: quo pacto aut aut vñ nihil curāt qua propter: nec dationes iporū sunt liberales: nō em̄ sunt honeste aut honestatis cā: nec vt oz efficiūtur: sed interdū quos deceret esse pauperes eos ditāt: et his qdē qui moderati sunt

nam conuertant: Sunt autem multi quidem cupidī splendoris et glorie: qui eripiūt ab alijs qd alijs largiantur. Hi qui arbitrat̄ur se beneficos quacūq: ratione. Id autem tñ abest ab officio vt nihil magis officio possit esse cōtrarium. Uidendū est igitur: vt ea liberalitate vtamur qua profit amicis: memini noceat. Quare. 2. Sylle et C. Cesaris pecuniarū translatio a iustis dominiis ad alienos nō d̄ liberalis videri. Nihil enī est liberale: qd non idēz iustū. Aliter locus erat cautōis: ne benignitas maior esset q̄ facultates qd qui benigniores volūt esse q̄ res patitur. prius in eo peccāt qd iniuriosi sunt in proximos. Quas em̄ copias his suppeditari equi est et re linquere eas transferūt ad alienos. Inest autēz in tali liberalitate cupiditas plerūq: rapiendi et auferēdi p̄ iniuriā: vt ad largiendū suppetāt copie. Uidere etiam licet plerosq: non tam natura

nihil darent. Adulatorib⁹ autēz multa: aut aliquā aliā affectibus voluptatē. Cupidi splendoris splēdor d̄ p̄ traslationē: et accipitur hic p̄ ipsa gloria et nominis celebritate et claritate: qm̄ tales volūt videri. Liberales: et splendi: et id largiūtur ea q̄ alijs eripuerūt qd est p̄ra iustitiā: sic faciebat cesar: q̄ sine aliqua supputatō ne pecuniarū qd poterat ali cūde corrodata et rapere dilargiebāt populo: vt aios largitionibus corrūperet: et postq̄ regno potitus est: multa multis eripuit: vt alijs largiret. Idem fecerat Sylla: q̄ bona p̄ scriptorū ad libidinē dilargit⁹ est. In suos: erga suos. Si locupletēt: diuites faciunt: locupletes: p̄rie dicūt q̄ multa loca hnt et possessiōes. Quacūq: rōne: p̄ fas et nefas quocūq: potuerit. Id autē. f. eo mō largiri: et alios locupletat quo cumq: mō. Tñ abest tñ ab officio distat: qm̄ est p̄ra iustitiā. Officio actioni q̄ est cū virtute. Uidendū igitur concludit Lice. docēs qua liberalitate vtendū sit. Quare itē circo cū debeamus vt ea liberalitate: q̄ nemini noceat largitio pecuniarū Sylle et Cesaris nō fuit liberalis: qm̄ nocebat iustis dñis qd ē p̄ra p̄scriptur iustitie. De bonis ciuū publicis a Sylla et cesare dicebat in ij. volumine. Iustis dñis possessionib⁹ legitimis. Ad alios amicos ad quos tñ nihil hore p̄nebat. Nihil est em̄. p̄

batio est philosophus in. iij. ethices sic ait: sequitur em̄ dationē bonā talis acceptio: ea dō q̄ non est talis cōtraria est. Alter locus. i. scdus supra dixit ne maior benignitas sit q̄ facultas: et hoc p̄inet ad p̄dignū: de cuius natura dictū est. Facultates patrimonii: celsus opes proximos: affines et p̄p̄nquos. Quas em̄ p̄bat quare faciūt iniuriā primo Copias diuitias. Suppeditari dari relinqui. Ad alienos nulla cōsanguinitate aut affinitate sibi cōiunctos: et sic iniusti sunt qm̄ dant alienis id qd primis suppeditātū esset. Rapiendi per vim. Auferendi quocūq: mō et fraude. Suppetāt abunde sufficiāt. Uidere etiam licet: ponit aliud genus largitionis qd etiā i liberale est. largiūtur em̄ qdam ad ostētationē que fit glorie cā. Nec illa p̄fecta est liberalitas inquit Ambrosius si iactantie cā magis q̄ mīa largiaris affectus em̄ imponit nomen opi quo mō a nobis p̄ficiscitur: sic estimat. Et scribit Pl̄. in epistolis. Ademinim⁹ q̄to maiori aīo fructus honestatis in cōscientia q̄ in fama reponatur: seq̄ em̄ gloria: nō appeti d̄: et laudans. Aristonē dicit. Quat hec magni

Plinius

Seneca

Seneca
Gaulis

tudo aliquid nihil ad ostentationem: oia ad scientiam refert. recte quod factum non ex populi finone: sed ex facto petit perfectum igitur est liberalitas: ubi silentio quod tergit opus suum: et necessitati singulorum oculi subuenit. Non est facti primus est fecisse inquit Seneca. Et Scipio apud Syllam dicit. Ipsa quod virtus sibi met pulcherrima merces. Quod voluntate certo aut iudicio: quod ita eligat agendum Simulatio ostentatio et ficta liberalitas. Quod Vanitati medatio: quoniam non perficitur a voluntate.

Vanitas dicitur simulatorum mendax atque ostentator: cui opponitur gratia: quod nihil simulat: nihilque dissimulat: sed ita vivit: ut dicitur. Vanitas igitur est largiri ad ostentationem: non ex officio aut voluntate. Quod Non est autem virtuti: cuius finis honestas est. Tertiū autem posuit tria duobus absolutis: superest tertiū ut scilicet per dignitatem cui tribuatur. Nunc exequitur hanc partem: et dicit spectandos esse mores eorum in quos beneficia esse volumus: ut quod per meritum habent. An opus est liberale prout tamen: ut habeat delectum: et in dicit quod cuius tribuendum sit: et quod quod mereatur: aliter descendit a iusto. Considerandum etiam est quod si fuerit alius erga nos quod comitas aut vite societas si beneficia ab illis fuerint in nos autem collata si oia hec inveniuntur bene haberi: et oportundum est: si autem plures cause et maiores praevalent. Spectandum diligenter considerandi. Et alius quo alio fuerit erga nos. Comitas an fuerit amicus: an sit concivis: an domesticus: comitas est vite consuetudo: quod est in civitate omnium civium: societas est paulo strictior. Ad nostras utilitates: an fuerint in nos beneficia. Que oia sunt. si perditus virtute amicus et in nos autem beneficia ille in quem volumus uti liberalitate. Optabile desiderabile ut oia insint et concurrant in unum quod officium est erga tale hominem liberalitate uti. Si minus: si si oia inveniuntur: maior pervincere debet opus est iudicio. Plures potestis: magis debet nos movere: ut beneficii simus et liberales in aliquem.

Comitas autem vivit. Posuit L. tres cautes Tertia erat ut dignitate cuius tribueretur: et bene delectum dignitatem in

hac parte: ut officium suare dicit esse spectandos mores eorum in quos beneficia perferre volumus. Resumes igitur hanc primam partem propositio docet quod sunt magis colendi et potius illas virtutes quam bonum virum attingunt: et deterians de ipsis moribus: et tunc tacite inquisitioni. Potuisset aliquid querere. debemus ne eos aspernari: quod nodum perfecte virtutis versus habent. Dicit L. non esse negligendos: quoniam vivit non cum perfectis hominibus quippe non omnes possunt esse sapientes et bene omnes perfectionem. Quid est: et bene intelligendum potest nonnullum esse negligendum in quo aliquid significatio virtutis appareat: quod in vita comitum vivit non cum

liberales quod quadam gloria ductos ut beneficii videantur facere multa que videntur magis perficere ab ostentatione quod a voluntate. Talis autem simulatio vanitati est coniunctio: quod aut liberalitati: aut honestati. Tertiū est propositum ut in beneficentia delectus esset dignitatis: in quo et mores eius erunt spectandi: in quem beneficium conferretur: et animus erga nos: et comitas ac societas vite: et ad nostras utilitates officia autem collata: quod si concurrant oia optabile est. Si minus plures cause maioresque potestis plures habent.

Quoniam considerandi sunt mores.

Comitas autem vivit non cum perfectis hominibus pleneque sapientibus sed cum his in quibus non perfecte agitur: sed sunt si mulachra virtutis: etiam hoc intellegendum puto: neminem omnino esse negligendum quo aliqua significatio virtutis appareat. Colendum autem est ita quemque maxime ut quodque bis virtutibus lenioribus erit ornat: modestia: temperantia: ac ipsa de qua iam multa dicta sunt iustitia. Non fortis animus: et magnus in homine non perfecto: nec sapiente ferventior plerumque

Communitas

perfectis hoib⁹: s; cū his q̄ aliquē pgressum fecerūt ad habitū virtutis. ¶ Pleneq; pfecte cumulateq; i. summū virtutis adeptis nō p̄clare. ¶ Agit. i. q̄ nondū adepti sunt cumulatā virtutē cū aliquo bñ agit: cū ei nihil deest: nō p̄clare agit: cū hoib⁹ q̄ nō hñt suā pfectionem. ¶ In Leli⁹ q; Scipioni res in tota vita bñ successerat ⁊ fuerat pfect⁹: moxq; nihil mali attulisse videbat dicit apd eundē Lici. cū illo xō q̄s neq; actū esse p̄clare: nisi. n. qd̄ ille minime

q̄ est ille verovirtutes bonū virū vident⁹ potius attingere. Atq; bec in moribus cōsiderentur.

¶ Quō cōsiderāda sit beniuolentia aliorum

erga nos.

Beniuolētia autē q̄ q̄sq; beat

erga nos: p̄mū illd̄ ē i officio vt

ei plurimū tribuam⁹ a quo plu-

rimū diligimur. Sed beniuolētia nō adolefcētulozū more ardorū quodā amoris: sed stabilitatē potius ⁊ constantia iudicemus.

¶ Quō bñficia in nos collata spectāda sint.

suit. ¶ Nā fortis aius] pbatio est. Nō pfecto q̄ nō hz alias virtutes: s; si exacte loq volum⁹: nō dat vna virt⁹ sine alijs: ⁊ nō pōt q̄s dici fort⁹: nisi hēat alias virtutes: s; large accipienda sunt vba Li. q̄ fortitudinē separat onditq; bonū virū dici posse illū: q̄ fort⁹ nō ostētat fortitudinē: s; domi colit alias virtutes: ⁊ ē ociosus. ¶ Quis inq̄t cū hoib⁹ nō pfect⁹: qm̄ i societate hūana xamur: in q̄ ppauca hñt pfectionē: si autē h̄ eēt nō oporteret dare pcepta de medijs officiis. Nā virtute p̄diti ⁊ plane sapientes ab officio nūq; discederēt: ⁊ in alios liberales eē possemus sine aliq; dubitatōe: pfecta ei virt⁹ oia meret⁹: ⁊ illā ornare officiū est s; q; inuita cōtalia pfectio n̄ inuenit: necesse igr̄ ē p̄siderare singula: ⁊ illi pl⁹ tribuer̄ ex officio q̄ eas hz virtutes: q̄ bonū virū attigūt: quous vt dixi virtutes ita p̄nere sunt: vt vna sine alijs nō deē s; popularib⁹ vbi vtrūq; ē: cū loqimur cū illis cū q̄b⁹ nō p̄clare agit. ¶ Ille virtutes: iustitia: modestia ⁊ tēpantia. ¶ Bonū virū: iustū ⁊ bonū ciuē q̄ i toga ⁊ vita ociosa has virtutes leniores colit fortitudinē n̄ ostēdas q̄ b; effigie itez ocio aduersat. In morib⁹ eoz. s. i. quos volum⁹ p̄feri bñficia

Beniuolētia autē] Trāsit ad scdaz p̄tē: pposuit. n. spectādū eē aīm erga nos ⁊ beniuolētiā eoz in quos bñfici eē volum⁹. Pōit igr̄ beniuolētiē p̄siderāde p̄tes Postq; de morib⁹ absoluit. Est i officio fm̄ virtutē. ¶ S; beniuolētiā] monet Li. quo pacto debeam⁹ alioz in nos beniuolētiā iudicare: nō. n. temere expectād⁹

est amor alioz in nos: vt faciūt adolefcētes: in q̄b⁹ nō vigeat prudētia: ⁊ sic delect⁹ rex h̄re nō p̄t: ⁊ recte fungi officio. ¶ Ardore quodā: ferūt deide sine aliq; p̄stāria statū se retrahūt est igr̄ iudicio cū plures amare videāt q̄ sunt p̄nitiosi assentatores. Si amor ver⁹ ē plurimū illi dēm⁹ a quo maxie amamur. Iudicare at̄ q̄lis nā sit h̄ amor: prudētiā ē q̄ vt oz amat ⁊ iucūd⁹ amic⁹ s; atq; affabil⁹ mediocritas amicitia atq; affabilitas. Is at̄ q̄ erupat: si null⁹ vilitat⁹ ⁊ emolumētū sui grā iucūd⁹ ē ⁊ oia laudat assētator s; si lucri cā: adulator appellat ad id q̄ dicit: ⁊ i oib⁹ ē iucūd⁹: vocat p̄tēriosus atq; difficil⁹ Lelio ait: i amicitijs eligēdis negligētēs ē absurdū ē ⁊ carpedū: nec h̄re ē q̄si signa qd̄ ar notas q̄b⁹ eos q̄ ad amicitia eēt idonei iudicant: sūt igr̄ firmi ⁊ stabiles eligēdi: cui⁹ gñis maxie penuria ē: ⁊ iudicare difficile ē sanē: nisi exptū ⁊ p̄ditiū at̄ i ipsa amicitia Se. vi. post amicitia credēdū est: an amicitia iudicandū. ¶ Adolefcētuloz morib⁹] Aristot. in morib⁹ de tali amicitia sic loqitur: adolefcētū xō amicitie p̄stute sunt cā voluptatis: nam viuūt fm̄ affect⁹: ⁊ maxie id sequunt⁹: q̄ voluptatē in p̄ntia afferat. Uerū id fm̄ cū etate mutāt: ex quo fit vt hñt amicitioz desināt nam sil cū voluptate amicitia mutāt: ⁊ voluptatis h̄mōi velox mutatio est: ad mores p̄nitunt: q̄ ex affectu maxie oriunt⁹. Itaq; amāt ⁊ cito desinūt. eodē die sepe p̄siliū mutātes: delectant⁹ at̄ p̄suetudine ⁊ vsu: nā h̄ mō amicitia fruunt⁹. Beniuol⁹ ē q̄ alicui ē ignoto: quē au

Assentator
Adulator
Cōtentiosus
Seneca
Aristo.

Beniuolus
Amicus

dit esse bonū vix bñ vult et optat: quis ab illo nō ametur amicus aut. est q̄ amat et amatur. An phūs dicit. amicitia esse beniuolentiā mutuā nō latentē. Ardore amoris: quē aliq̄ p se ferre vident erga nos. ¶ Stabilitate ppetuitate amoris et sine aliq̄ intermissio: et q̄ tales in amore pseuerent firmiq̄ sint et stabiles nō debem⁹ igitur iudicare beniuolentiā ex quodā ardore eorū q̄ nos amare vident: qm̄ talis amor q̄ ab effectu pcedit parū durat: s; ex stabilitate atq; p̄stātia. An opus ē tempore et experientia.

In erunt merita [Edugit Eice. hanc ptem q̄ erat vltima ppositio nis cū supiore

qm̄ vt pposuerat prius de cōitate vite atq; societate dicēdū erat: sed res i p̄sa efficit vt ordine p̄postero vteretur. Resumit igitur aliā partē: quā vltimo loco pposuit: et ad nostras vtilitates officia ante collata debemus inq̄ plurimū illis a quib⁹ plurimū firme et p̄stāter diligimur. s; si aliq̄bus ob bñficia in nos ante collata tene mur: tūc magnā curā adhibere debem⁹: qm̄ nullū officium magis necessariū est q̄ referre grā: ne ingrati videamur: et cū turpe sit officio vincat bñficio: qm̄ illi qui cōferūt supiores sunt: vñ dicit Sene. qd̄ taz laudabile qd̄ taz equaliter in oīum animos receptū q̄ referre bñ meritis gratiā ineunda cōciliāda nobis parāda alicuius grātia et beniuolentiā liberalitate aliqua iure grātiū dē est q̄ cōciliare sibi amorē alicui⁹ et beniuolentiā.

In erūt merita vt nō inēda: s; refēda sit grā maior qdā cura adhibēda est. Nullū. n. officiū referēdi grā

magis necessariū ē qd̄ si ea q̄ accepis vtēda maiore mēsurā si mō possis iubet reddere ¶ Hesiod⁹ qd̄nā bñficio puocati facere debem⁹. An nō imitari agros fertiles qui multo plus afferūt q̄ acceperūt. Et em̄ si in eos quos speram⁹ nobis p̄futur⁹ nō dubitam⁹ officia cōferre: quales i eos esse debemus qui tam proferunt. Nam cum duo genera liberalitatis sint vñum dandi beneficium alterum reddendū: demus necne: in nostra potestate est: nō reddere bono viro nō licet: si modo

Inire
Bratiam
Algere grās
Baserre grās
Bristo.

Hesiodus.
Asra

Seneca

renda ¶ vt. f. cogamur referre grām: et nō pōt fieri sine ingratitudinis nota: si nō referat grā ob bñficia in nos aī collata agere grās est vñbis: referre autē re ipsa. Nullū est p̄batio ē: qm̄ inq̄ nulla virtutis actio magis ē necessaria ad p̄seruationē humane societatis et vite cōis q̄ referre grām. i. cōferre bñficia: vt accepisti. phūs in. v. ethices sic ait. ciuitas p̄seruat cū retributio sit vt cōparatio flagitat rationū: q̄ obrem et grātū tēplum in ciuitate media condunt vt retributio fiat. hoc em̄ gratie p̄pū est: nam is q̄ suscepit subministret vñssim⁹ et q̄ munus cōtulit ipse rursus incipiat conferre opz. ¶ Qd̄ si ea argumētat ¶ Hesiodus minori ad maius: et nititur auctoritate ¶ Hesiodi: q̄ necesse ondit necesse ēē grām referre ¶ Hesiod⁹ poeta scripsit de agricultura ad Persem fratē quē monuit: vt si a vicino aliqd̄ ad vsuz domesticū accepit: restituat maiore mēsurā si pōt q̄to magis ei grāz referre debem⁹: q̄ nō aliqd̄ vtendū p̄cessit ad t̄ps: s; spōte sua in nos bñficus fuit: vt ingratos ēē nobis nō liceat nisi cū ingratitudinis nota: vñsus ¶ Hesiodi. Accepitū metire et eodē pōdere redde. Vicino vt tibi ille itez succurrat egēti. ¶ Hesiod⁹ ascreus fuit. Asra erat ab heliconē montē Boetie in excelso loco ac duro sita. Loquēs ¶ Hesiod⁹ de p̄re in. ij. li. georgi. vi. Ascrā rus miser: penes hic heliconā colebat. ¶ hybernō: triste estu: optabile nūq̄. ¶ Arēda ¶ ad vsuz domesticū. ¶ Acceperis a vicino aliquā rē ad vsū tuū. ¶ Iubet ¶ scribes. f. ad Persez fratē. ¶ Prouocati inuitati. Lacessere ē cū iniuria: puocare ē irritare sine iniuria. ¶ An nō. Nūc argumētat ab exēplo terre et agroz. q̄ plura reddūt colonis q̄ in se mēte acceperunt. q. d. debem⁹ imitari agros: q̄ reddūt ea q̄ acceperunt ab agricolis multiplicata. ¶ Et em̄ si in eos: p̄batio ē et argumētatio ab icerto ad certū. ¶ Quales q̄ liberales et bñfici. ¶ Nā cū: p̄batio ē. ¶ P̄adi spōte nra f. ¶ Reddēdi: cū grāz referim⁹ bñficio puocati. debem⁹ necne. i. annelū ēē libales: ē nob integrū liberūq; qm̄ nō cogimur vt large loq̄r: qm̄ si vī natū inspicim⁹ cogimur: si e natura viuere volum⁹. ¶ Nō reddere si referre ¶ grāz: qm̄ ad id cogit aliter arit ingrat⁹. An di. Se.

nō referre bñficiū nec bñficij grāz: t ē turper apō oīs hī igrat⁹ Phūs sic ait. ix. ethi. bñficia reddēda sunt poti⁹ q̄ amicis dādūz sit sicut ⁊ mutuū reddēdūz est. poti⁹ cui debeas q̄ soda li dādūz. ¶ Sine iūria. i. sūpōssim⁹ de nro reddere: nō aut rapiēdo auferēdoq; ab alijs: qđ est cōtra officiū. Hesiod⁹ monēs fratrē in priō libro dicit res male pta mala est dānosa: ip̄q; ab illa ergo caue nec te vincāt in amore sodales illū adeas: q̄ te. fac mutua mīera reddas

id facere possit sine iniūria. Acceptorū autē bñficiozū sunt delectus babēdi. Nec dubiū quā maximo cuiq; plurimū debeat. In quo tñ in pri mis quo q̄sq; aīo: studio: beniuolētia: fecerit pō derādū ē: multi. n. faciūt mltā temeritate: qđā si ne iudicio vel mō in oēs vel repētino. quodā q̄si vēto ipetu animi icitati q̄ bñficia eque magna nō sunt babēda: atq; ea q̄ iudicio cōsiderāte cō stāterq; delata sunt: s; in collocādo bñficio et in referēda grā si cetera paria sunt hoc maxie offi

Spōte datū capias: scel⁹ est le tale rapina. Monēs etiā ip̄m vt colat iusticiā dicit: ius quoz q; frater ama: sine quo genus oē ferax. Credim⁹ alterno cer: tatim corpe pasci. ¶ Acceptorū autē bñficioz: dixit adhibēdam esse magnā curā si bñficia rece pta sint. S; qz bñficia similia nō sunt habētq; vīam inter se ⁊ grad⁹: determinat de his di cēs babēdūz esse delectū ipoz bñficioz: ⁊ prudenter singula p̄siderāda vt certe sciri possit: qđ cuiq; debeas: cōsiderādūq; monet aīm illius: q̄ dat. n. ip̄m mun⁹: qđ interdū ab inuito in aliqūē p̄ferē. Ihoi aut ita dispo sito pay vel poti⁹ nihil debet: illis aut maxie p̄silio veroq; a: more nos p̄sequitur ⁊ ornāt. Beneficiū inq̄t Seneca est be niuola actio tribuens gaudiū: capiēsq; tribuēdo i id qđ facit

parua ⁊ spōte sua pata. Itaq; nō qđ fiat aut qđ def refert: s; qua mēte: qđ bñficiū nō in eo q̄ fit aut dat⁹ p̄sistit: s; in ipō datis aut faciētis aīo. ¶ Delect⁹ vixit an alia bñficia q̄busdā alijs ante ponēda sint: nū studem⁹ referre grāz plurib⁹: a quib⁹ bñficio fuerim⁹ puocari docz igit quos āteponere debeam⁹. ¶ Maxio cuiq; bñficio: ⁊ sic oñdit in gñe maiora bñficia āte por nēda eē. s; p̄siderādūz ē q̄ sint maiora: qm̄ liberalitas nō solū reipa: q̄ dat: s; etiā aīo estima tur. Un paup⁹ q̄ dat. p rōne facultatis sue d: etiā liberalis ¶ In quo Jin q̄ grāz relatōe: ⁊ cū volum⁹ acceptis bñficijs. puocari eē liberales: ⁊ cognoscat q̄ sint maxia bñficia. ¶ Quao aīo spōte. i. an inuit⁹ dederit q̄s ⁊ gaudēs. ¶ Studio i volūrate. ¶ Beniuolētia i p̄stati. i. stabī li an vana ⁊ quodā ardore ⁊ affectu mota. ¶ Pōderādūz i prudēter p̄siderādū. ¶ Multi em̄ pbat q̄re sit p̄siderādūz: qm̄ multi bñficia p̄ferūt: quib⁹ tñ ob id nihil debet: qm̄ nō certo p̄silio ⁊ electōe: s; quodāz ipetu ⁊ temeritate id faciūt. Un p̄siderād⁹ ē anim⁹ dātis nō solū id qđ dat. Quadā temeritate: sine p̄silio ⁊ delectu psonay. ¶ Sine iudicio i nō p̄siderātes bo no viro p̄sint an malo: ⁊ tali re potissimū reqrīt iudiciū vt dictū ē. Liberalis em̄ dz eē pru dens: ⁊ iudicare qđ cuiq; tribuēdū sit: sublata aut iudicio nō erit ⁊a liberalitas: qz dabit q̄ b⁹ nō opz qđ nō opz: qđ ē ptra officiū. ¶ Vel mō i mēsurā ⁊ sine aliquo discrimie p̄fert in oīs quib⁹ ita largiētib⁹ nō multū debet: qm̄ idē oib⁹ faciūt nec hnt delectū q̄ maxie attigit ip̄m prudētez oēs aut sine aliquo discrimie eodē mō tractare i prudētis ē necnō adulatoris ⁊ as: sentatoris quo circa canēdū ab illis est. q̄ oēs pari mō obseruāt ⁊ venerātur: blādīntur em̄ nō iudicāt ita eē agēdū: si aut iudicārēt delectū haberēt: quo sublato auferē prudētia sine q̄ nō pōt intelligi vlla virt⁹. Etio dicit Sen. Bñficiū qđ q̄z dat⁹: nulli gratū est ⁊ eodē aīo bñ ficiū debet: quo dat⁹: ⁊ nemo libētē dz reddere qđ nō acceptit: s; exp̄sist. ¶ Repētino ipetij] quadā leuitate sine p̄silio ⁊ delectu p̄pone. ¶ Quasi vento] q̄ nauim impellit mō buc mō illuc. ¶ Que bñficia] collata. i. mōis supradictis: nullo adhibito iudicio. Ilo sunt babēda: eq. i. tā magna. Atq; q̄ sunt babēda ea q̄ sūt iudicio. ¶ Cōsiderate] ad illud referē ⁊ opponit: qđ dixit temeritate quadā ⁊ sine mō in oīs. ¶ Konstāter] ad illud repētino ipetu aī vt faciunt hoies leues. S; i collocādo bñficio: dat gñale p̄ceptū qđ in officio collocādo seruādū est: et grā etiā referēda vt scz his potissimū referat grā: q̄ ope indigeāt: Quis ali j silia aut plura cōtulerint: bñficio digni sint. ¶ Hoc ē] ptinet maxie ad officiū. i. virt⁹ actioez. ¶ Si cetera paria sint. i. si aīum⁹ erga nos fuerit grat⁹: ⁊ societas vite itēcesserit: ⁊ ab eo officia i nos collata fuerint: ⁊ si nō indiget sua culpa ⁊ desidia: ⁊ si mereēt opē: nōnulli em̄ maxie indigēt quib⁹ opitulari ptra officiū est: q̄ppe male viuēdo ad inopiā redigūtur: q̄ p̄fecto puniēdi

Seneca

Seruo
Inseruia

unt: ne alios contagione maculant: et corrumpant: et contra officiū est illis potissimū: inserui-
re qui nō indigēt: et a quib⁹ plurimū sperat: hoc nō est officiū liberalis: qui nō ideo dat vt
plura accipiat: qm̄ bñficiū nō dē venerari: debem⁹ afferre opē indigētib⁹: nulla alia re id u-
eti nisi lege hūanitatē et liberalitatis. **Op⁹** auxiliij. i. qui bñficio maxime indigeat: vt sicut
quēadmodū. Ita sic tā. **Opitulari** [opē afferre. Inseruiūt] bñficia pferūt: aut grām refe-
rūt: seruire ppe seruoꝝ est: in-
seruire pinet etiā ad hoies li-
beros: nā inseruire est morem
gerere. Plurimū magnā utili-
tatē. Nō est: bñficiū inq̄r. Sen.
sed sen⁹ circūspicere nō vt op-
time ponas: s⁹ vbi q̄stiosissime
habeas: vnde facillime tollas
Et alibi. Nō est bñficiū qd in q̄
stū mittitur: hoc dabo hoc reci-
piā auctio est.

Optime autē so-
cietas. Trib⁹
ptib⁹ absolu-
tus. s. de mori-
bus: beniuolē-
tiē et acceptis
bñficijs de ip-
sa cōitatē societate hūana de-
terminat: docetq̄ q̄ officia et au-
xilia cuiq̄ debeantur et pōit pñ-
cipiū hūane societatis q̄ sed ad
ois hoies extēdit: inde descen-
dēs ab illa infinitatē: pōit gra-
dus ip⁹ societatis: dicitq̄ nul-
lā eē p̄stabiliorē societate: quā

cū boni viri copulati sūt. Postea pōit officia q̄ tpib⁹ magis vni debētur q̄ alteri. Precipitq̄
postremo habēda eē in tali re exercitatio: vt prudēt agere possim⁹. **O**ptime p̄fecte: et
dat gñale p̄ceptū: vt in alijs ptib⁹ feat: in eū. s. deberi plurimū benignitatis pferri: q̄ est no-
bis p̄iunctissim⁹: quo pacto autē hec p̄iunctio itelligat: ip̄e declarat p ois ptes suas. **S**z q̄ na-
ture p̄ncipia. **A**idē inq̄t ab initio repetēdū: q̄ sit origo hūane societatis: vt cognoscat quid
cuiq̄ pcedēdū sit ex officio. **N**ature. i. naturalia p̄ncipia ad p̄seruandā hūani gñis societate
repetēdū est alt⁹ q̄b⁹ p̄ncipijs a natura p̄iuncti sūt: vt cōiteruinam⁹. **H**ūane: q̄ est iter hoies
Alit⁹ a p̄io p̄ncipio. **E**st. n. p̄mū: hoc. s. q̄ q̄sq̄ alteri p̄iunct⁹ sit: qm̄ hō est aīal sociabile p
naturā q̄ nihil solitariū amat: in p̄io li. ciuili sic dicit p̄b⁹. **N**ō. natura: ciuile aīal ē q̄ est iū-
uile p̄pter naturā et nō p̄pter fortunā aut p̄au⁹ ē aut melior q̄ hō. **N**atura ipellimur ad
vite cōitatē q̄ aut p̄i⁹ instituit maiorū bonoꝝ cā fuit sicut. n. p̄fectū optimū aīal ē et hō sic se-
patuz a lege et iusticia pessimū oīm. **Q**d cernit⁹ qm̄ cernim⁹ p̄iunctioez naturalē hoīm iter se
p̄mū p̄ncipiale et q̄ aī oia cernit⁹. **E**t aut⁹ hūane. s. societatis: q̄ ad ois se extēdit volēte
natura. **A**inculū colligatio et stabilitas: qm̄ nisi esset oīo hūana societas nō eēt sic colligata
et cōncreta. **R**ō intellect⁹: quo bonū malū itelligim⁹ q̄ oīo. i. sermo q̄ hoī a natura tribuit⁹
Docēdo ignaros. **A**ū vitupant⁹ illi q̄ cū possint alios nō erudiūt. **D**icēdo [ab alijs. **E**dicēdo] p̄iūgit et
p̄serēdo. **D**isceptādo [p̄tēdo] xbis. **J**udicādo] qd seq̄tur ex disceptatōe. **L**ocūtiat] p̄iūgit et
ad beniuolētiā trahit. **N**aturali societate] qm̄ natura ip̄a vult: vt hoies iter se p̄iūgātur li.
iij. de finib⁹ air. **I**teq̄ fornice: apes: et coneraliaxēt cā qdā faciūt: multo magis hec p̄iunctio ē
hoīs. **I**taq̄ natura sum⁹ apri ad cet⁹: p̄cilia: ciuitates. **E**t paulopost dicit: itaq̄ vt facile ē i-
uenire: q̄ sciat ip̄e tradat alteri: ita nō solū ad discēdū p̄p̄i sum⁹: ver⁹ et ad docēdū. **N**eq̄
vlla re lōg⁹ nulla alia res facit nos distare a bestijs lōgo q̄i iteruallo: q̄ rō et oīo. i. itellet⁹
et sermo: q̄ brutis aīalib⁹ natura denegātur a q̄b⁹ hūana societas p̄ficiat⁹. **D**e q̄ **A**risto. li. j.
de rep. sic loq̄t. **S**ermōnē xō hō hz sol⁹. vor qdē molesti atq̄ iūcidi significatio data ē oīb⁹
aīantib⁹: his. n. iūi tribuit natura: vt sensuz habeāt molestie ac voluptatis et h̄ iter se signi-
ficare possint: ac fmo iccirco dat⁹ ē nobis: vt oīdam⁹ vilitatē et dānuz: atq̄ ita iūsti et iniū-
stū hoc ei p̄ter cetera aīantia hoī p̄p̄iū est: vt boni et mali iūsti et iniūsti sensuz hēant. **A** na-
tura ferax ab ip̄is feris li. de natura deoꝝ ait iā xō dñā rext vt vos soletis dicere: relo q̄ndi
vis: q̄ est p̄clara q̄q̄ diuina: q̄ p̄mū efficit vt ea q̄ ignoram⁹ discere: et ea q̄ scim⁹ alios docere

Optime autē societas hominū: cō-
iunctioq̄ seruabit si vt q̄sq̄ erit
cōiunctissim⁹ ita in euz benigni-
tatis plurimū cōferet. **S**ed q̄ na-
ture p̄ncipia sint cōitātis et societatis huma-
ne repetendum altius videtur. **E**st enim p̄mū
qd cernit⁹ in vniuersi generis humani societate.

possim⁹. Deinde hac hortamur: hac persuadem⁹: hac psolamur afflictos: hac deducim⁹ pter-
ritos a timore: hac gestiētes cōprimim⁹: hac cupiditates iracūdiāsque restringim⁹: hec nos iu-
ris leguz vrbū societate deuit: hec a vita inimani ac fera segregauit. Socrates dicebat.
alia vincit nos virib⁹ vtz nos ea supam⁹ eloquētia rōne. ¶ Fortitudinē] robur vires
corpis: qm nō est ppe fortitudo ferarū. Eqtatez] iusticiā eqtas ppe ē mitigatio iuris r legis

Socrates
Equitas

Eius autē vinculū est ratio et oratio que docen

do: discendo: cōmunicando: disceptādo: iudicā-

do: cōciliat inter se homines: cōiungitqz natura

li quidē societate. Neqz vlla re longius absūm⁹

a natura ferarū in quib⁹ inesse fortitudines sepe

dicimus vt in equis: in leonibus iusticiā eqtatē

bonitatē nō dicim⁹. Sunt. n. rōnis r ordinis exp

tes. Ac latissime qdē patēs boibz iter ipos oī

bus inter oīs societas bec est. In qua oīuz rerū

qz ad cōez vsum boīuz natura genuit ē seruāda

cōttas vt q̄ descripta sunt legib⁹ r iure ciuili bec

r virtutes q̄ ex rōne oriūtur: q̄
in hoīe diuinū qdāz dūcēdūz
est in hoc a beluis distam⁹: qd
expromere sensu possum⁹. Ho-
ra. ait. Post assert ai mor⁹ iter
p̄te lingua. Bonitatē] q̄ a iusti-
cia pcedit r eqtate. Sūt ei] p-
bat qre bruta nō dicuntur hre
iusticiā r bonitatē: qm nō hnt
rōem: ex q̄ ille oriūtur. Nā sine
rōne r pfecta qdē rōe. i. prudē-
tia: nō est aliq̄ x̄r⁹ li. v. de sint
b⁹ ait. Sūt autē bestie qdā in qb⁹
inest aliqđ sile x̄rtutis: vt i leo-
nib⁹: in canib⁹: in eqs: in qbus
nō corporz solū: vt i subz: s; ē
aīoz aliq̄ ex pte motus quosdā
videm⁹ i hoīe autē sūma oīs aī
est: r i aīo rōnis: ex q̄ x̄tus ē q̄
rōnis absolutio definit. Eodū
dit igit̄ Li. nil aliud beluis de-
esse ad pseruādū inter se vincu-
lū societatis q̄ rōem r ordēz: q̄
hoī diuino alali merito attri-
bute sunt: vt scā vite societas
atqz cōttas pseruet. Eū bi q̄ r
intellectu r sermōe alijs nocet

Horatius

re studēt: tanq̄ lues ac feda ptagio ex hūana societate tollēdi sūt: qm donis nature cōis pa-
rētis i alioz pncipi abutunt: quo gñe hoīz nihil possz fedi⁹ er deestabili⁹ excogitari: r fere
verius q̄ hoīes dici pnt: cū hūane societati aduersent r noceat. Eū] Plato i. ix. de legibus sic
ait. Quos insanabiles legislator eē senserit vltio supplicio eos afficiet nō ignorās fati⁹ fo-
re his q̄ insanabiles sūt mori q̄ viuere. ac si vita priuant vultiter pdesse ceteri. nā hoī exē-
plo ceteri a pctō deterrent: r iprobis hoīb⁹ ciuitas ipa mūdā. Ac latissime qdē patēs. Hec
est inq̄t hūana societas q̄ latissime p̄z ad oīs. Nā lege nature ab hoīe q̄cunqz ille sit: ea rō-
ne q̄ hz intellectū ordē alij nō sum⁹: r mūd⁹ ē tanq̄ cōis ciuitas: s; nos naturā deprauau-
im⁹: qm hoī ab hoīe oīa fere mala eueniūt. Hec ē] qua descriptum⁹: oēs inq̄t sum⁹ socij volēs
te natura: r aīci eē debem⁹: q̄ oīa cōia. Sic volebāt stoici: quoz pnceps zeno ē vt ozes cōes
esse debere dixit. Hoc idē dicebāt cynici: quoz pnceps fuit. Diogenes i Plato illi. de rep. qđ
pipatetici negabāt: qm ita negocia publica negligrent: r charitas: atqz officiū in parētes
Placet stoicis inq̄t Laerti. vxoies quoz cōes eē oportere apud sapiētes vt q̄z illi cōgredia-
tur: q̄ sibi p̄oz occurrerit: vt ait: zeno in sua rep. Diogene itidē cynicoz Plarone hui⁹ cōittans
auctorib⁹: oīs. n. patz instat eq̄ charitate diligem⁹: tolleturqz adulterij suspicio r zelotipia:
eā x̄o rez eē optimā: q̄ sit mixta ex regno r populari dñatōe optimatūqz potētia atqz opti-
mis decretis. Societas] q̄ rōne r ordē ptinet. Latissime patēs: ad oīs hoīes se extēdēs. Bi-
bus hoīb⁹ quicūqz illi sint siue noti siue icogniti: qm ob idipm q̄ hoīes sūt volēte natura il-
lis piūginimur. In q̄ societate cōi. Sūm rex nullis exceptis reb⁹: q̄ create sunt ad vsūz hūa-
num cōiter: vt aq̄: ignis: r similia: q̄ natura pduxit ad cōem vsūz: q̄ possum⁹ cū alijs cōicare
siue aliquo detrimēto. Ad cōem vsūz: vt homines cōiter his vterētur iure naturali: vt in-
quit iustinianus li. scdo institutionū de rex diuisione: r h̄ etā li. j. digestozūz cōia sunt oīa
hec aer r aqua: pfluens r mare: r per hoc litora maris. Litt⁹ maris est quaten⁹ hybernus
fluctus maxim⁹ excurrit. Id qđ diuinū iuris est nulli⁹ hoīs est. Debem⁹ etiā inq̄t hoc hūane
societati vt pmittam⁹ ea possideri q̄ cuiqz pcedūtur a legibus r iure ciuili. Que sunt descri-
pta legibus] que leges permittūt aliquem possidere vt scā. ¶ Lex est ius scriptū. Nā ius ci-
uile duas hz pres: scriptum r nō scriptum: de quib⁹ dictū est. Et igitur. Cicero eius scriptū
r non scriptūz expmure dixit legibus r iure ciuili: qm singulozum hominū multis modis

Plato

zeno

Lertius

res sunt quarūdam. n. dñiuz nascimur iuregētiuz: quarūdam iure ciuili. Descripta] defini
ta et assignata alijs. Ita teneant possideantur vt leges pñtuerūt. Et qñ ipi. s. extra q. i. cetera
oia cōia sint: qñ nō pñtuta alicui et pmissa a legib⁹ aut iure ciuili: s. sunt cōia. Cetera] oia a
lia debēt eē cōia: qñ pñtut alijs et nobis pcedere nō nocet: et qñ nō sunt descripta i nobis alicui
ita ligib⁹ pñtutētib⁹. Abservētur] sūt: et ita habeātur. Oia cōia [Pythagoras sam⁹ pñt⁹
dixit alioz debere eē oia cōia:

Pythagoras

qñ Licerō sic iter pñt oia. s. qñ
sine detrimēto alijs pcedi pñt
et sic ostēdit nos ex reb⁹ qñ pos
sidem⁹ aut iuregētiū aut ciuili
nō debere hoib⁹ ignotis: aliqd
nisi id qñ pōt ipis pñtiti et pce
di sine nro detrimēto ea qñ ad
cōem vsuz natura pduxit: ne
mini phibēda sūt: qñ sūt cōia
oib⁹ hoib⁹: vt aqñ ignis: et cete
ra id gen⁹. Oia aut cōia [iter p
taf Licerō. qñ sint cōia oim hoim:
nā alia rō ē alioz: alia ceteroz
hoim qñ pueri amici oia cōia
hūt tā puata q̃ publica. Uñ pi
thagoras volebat vt ei⁹ disci
puli oib⁹ suis reb⁹ vterent cōi
ter. Itaq̃ inter eos nihil erat
nisi cōe: oim aut hoim non oia
cōia sūt: s. qñ dē iure natura
li: vt dictus est: et vniuersitatis
qñ dā sunt cōia: de qñ postea dicet. Hñt. n. hoies pñtia hereditates. pprias: et nōnulla alia: qñ
a legib⁹ pcedunt singulis et a iure ciuili. Ea igit qñ nra sunt nō debēt eē cōia i cognitis hoib⁹
tenemur tñ ex bonis puatis et officio liberalitatis bñfacere his qñ egent: ita volētē natura:
oia igit cōia sunt hoim: qñ alijs pñtut et pcedēt nō nocēt. Uñ lex est in digestis. Qñ tibi non
nocet et alteri pdest: dare debes. Plato in qñto de legib⁹ sic ait pñtia ciuitas ē respu. leges
qua optime vbic⁹ maxie p vniuersaz ciuitatē pñtū illud. puerbiū locū hz quo ferē amicoz
oia eē cōia. Arist. in. ix. ethices sic ait eodē accedūt et puerbiū vniuersa vt alia vna: et amicoz
oia sunt cōia et amicitia est equalitas. Que sunt eiusdēz qñis: pñtitiōis et nature. Ad Ennio
poeta de quo supia nā hi xsus iābici sunt ex Tragedia Ennij. hoc aut qñ Enni⁹ in Trage
die apposuit de vna re pñt de alia multa trāsserri. Oia igit qñ sūt eiusdē nature cur⁹ est lumē
de quo dixit Enni⁹: debēt eē cōia oim hoim. Ad multa igit trāsserit hoc qñ Enni⁹ de vna
re dixit. i. de lumine. Trāsserit] cōmutari in exēpluz. Per multas] res scz hō qui errāt: hic
est xsus Enni. Errāt] dubie vagāt et ignorāt viā. De suo lumine] Lucerna siue cādela: vt
nihilomin⁹ vt eā bene: nulla ex pte min⁹. Ambrosius ait. aquā de aqua pñtenti dare: lu
men de lumine accēdere: bñuolētia in his est oibus tanq̃ fons aque reficiēs sitietem tanq̃
lumen qñ etiā alijs luceat: nec illis desit: qñ de suo lumine alijs lumen accēderint. Est aut be
niuolentia inquit: cōmūta liberalitati a qua ipa liberalitas pñticitur. Qua ex re] igitur
ab ea que dixit Ennius. Satis pñticit ipse Enni⁹ vt satis pñticitur vt aliqui codices habēt
Luigs vel] .i. etiā ignoto. Sine detrimēto: diminutiōe rex nraz. Illa cōia volente: scz natu
ra. Qñ aquā pñtētē] que fluit. i. ipa flumina: que publica sunt iuregētiū et etiā pñt⁹ et ri
par⁹ vsuz iuriscōsulti dicūt aquā pñtētē: quasi pñtētē: qñ in esset in fundo alicui⁹
vt puteus aut piscina: que nō pñtēt aliter dicēdum esset: sed aqua pñtētē: de iure natu
rali cōmūis est. Qñ fidele] sine fraude. Qñ Deliberāt] cōsultāt et dubitāt quid agat. Unde
carpendi sunt illi qui alios in fraudē pellunt: et ambigētes pñticitur: et qui alios docere
dedignātur inbñne faciunt: qñ alijs auferri doctrina quā habēt nō pōt: et tali opera et
tradendis pñdētē pñceptis alioz alos demereri possunt. Natura. n. in primis incitatur
vt pñtēt velimus quā plurimis et maxime doctrina qñ non dñ alijs inuidere bonū immo le
tari cū quis ad pñtētē suam institui pōt. vñ bonos pñceptores: et eruditōz discipuloz fre
quentia cāndētes nemo nō felices dixerit et illi vituperādi sunt qui pñtēt alos pñtēt mo
ribus imbuūt: et pñtēt illos deducētes ingenij aciez oim depauiāt. vñ nō pñceptores: s. p
atricide appellādi sunt: qñ necāt aiam que ipso corpe lōge pñtētior est. Nemo igitur de
cipiēdus est: s. bona fide agendū vt hoim bene a natura institutū: decet hic oia sunt de ius
re naturali siue gētiū quo hō cū ceteris hoib⁹ cōicat ideo a iure pñtutis appellatur ius nas

Plato
Aristote.

Ennius

Ambrosius

turale scđariuz qm̄ non cōpetit oībus aīalibus: s; hoībus tm̄ quos natura pgregauit inul-
cem ⁊ cōmēdauit: q̄ hec q̄ dicta sunt qm̄ lex ita vult vt id demus qđ alijs pdest ⁊ nobis nō
nocet: quare [igit̄ pcludit Li. hāc prez. his] supradictis vt. s. cuiq; vel ignote dem⁹ ea q̄ illis
psunt: nobis aut̄ molesta nō sint. Et sp̄ aliqd̄ quasi dicat nō solū pmittere debem⁹ vt alijs
his vtātur: q̄ cōia sunt ⁊ nobis nullū afferūt detrimētū: s; tenemur aliqd̄ ex bonis priuatis

accipiunt dantiū molestia. Quare ⁊ his vtendū
est ⁊ semp̄ aliquid ad cōem vtilitatē afferēdum.
Sed qm̄ copie parue singulorū sunt: eorū autē q̄
his egeāt infinita est multitudo: vulgaris libe-
ralitas referēda est ad illū Ennii finē nīlomi-
nus vt ipsi luceat vt facultas sit qua in nostros
finis liberales.

¶ Gradus bumāne societatis.

Gradus aut̄ plures sunt societatis
homīnū: vt em̄ ab illa discedat infi-
nitate pprior est eiusdē gentis: na-
tionis: lingue: qua maxime hoīes pūgūtur. In-
terius etiā est eiusdē esse ciuitatis. Multa em̄

ceat] hic erat finis Ennii: vt scz eq̄ bñ luceat: ⁊ nō fiat detrimētum dāri. Ergo cōis liberali-
tas eaten⁹ h; pgredi quaten⁹ nō noceat nimīū reb⁹ nostris ex quib⁹ tenemur esse liberales
in nostros. ¶ Et facultas sit ⁊ remaneat nobis possibilitas: qua sum⁹ erga nros benefici.

Gradus autem] Posita cōi hoīm societate: ponit grad⁹ ipsius ciuib⁹ declarat ipas
societatē in aliquib⁹ arctiorem esse: vt etiā ostēdatur quid cuiq; debeam⁹ ⁊ qui q̄
bus in liberalitate exercēdi preponēdi sunt Gradus p quos ipa societas ascendit
descēditq;. An sit vt alijs sint nobis cōiūctiores alijs. ¶ Ab illa infinitate. i. omīs

sa illa cōi societate qua hoīes cōiungūtur vīculo rōnis: ⁊ orōnis. Hec em̄ est societas cōis
oībus. Duas respu. inquit Sen. aīo cōplectamur Alteram magnā ⁊ vere publicā qua diu at
q; hoīes pūctur: in qua nō ad hūc angulū respicimus: aut illū sed terminos ciuitatis nre
cum sole metimur. Alterā cui nos scripsit cōditio nascēdi. ¶ Infinitate] nā illa societas se
infinitum extēdit: sunt em̄ oēs hoīes socij rōne intellect⁹ ⁊ sermonis. Infinitas est quanti-
tas q̄ caret extremis. Naturalis igitur societas hec est: s; postea iuregētūz facti sunt grad⁹
ex ipso em̄ bella introducta sunt: discrete gētes: regna condita: dñia diuincta agris termini
palati edificia collata: cōnubia etiā: q̄ ptim sunt de iure diuino quātūz ad inuēctionem: par-
tim de iure naturali q̄tūz ad copulā: ptim de iuregētūz ⁊ ciuili q̄tūz ad xba ⁊ formulam
quibus matrimonia pūtrahūtur. ¶ Proprior] hic est prim⁹ grad⁹ pprior: cōiūctior societas
eorū q̄ sunt eiusdē gentis: aut extere aut nostratis. Gens pōt hre plures natiōes: nam gens
itala h; etruscos: vmbros pīenos: marfos: ⁊ reliquos q̄ sunt natiōes itale gētis: ⁊ sic de
similib⁹: nō dicit gentis natiōis. Gens est tanq̄ gen⁹: ⁊ natio species. ¶ Lingue] plus em̄
debem⁹ illi qui eadem lingua vtitur. i. eodē genere. sermonis: vt greci inter se cōiūctiores
sint: itali: apri: ⁊ sic de alijs. ¶ Qua] lingua. nam nisi sermo inuicē intelligere nūquam
posset esse societas: nō dicit supra societatis vīculū esse orōnez. Nullū cōmertiūz pōt esse cū
hoībus qui dispari lingua vtūtur nisi habeāt interpretē. ¶ Interi⁹] magis intrinsecū ⁊ cō-
iūctior societas. Hic est ali⁹ gradus. ¶ Multa em̄] pbat quare est inter ciues cōiūctior so-

que nobis descripta sunt legi-
bus ⁊ nra dicitur in cōem vti-
litate afferre hec nōia possēti
ua: vt dicebā iūgentiūz intro-
ducit. ¶ Sed qm̄ circūscribit
Licero id qđ dixit sp̄ scz esse al-
iquid afferēdum ad cōem vti-
litate dicitq; dandū esse pro
facultatibus vt nobis remane-
at quo possim⁹ esse liberales i
nostros qui nobis pūctiores
sunt: qm̄ vt dictūz est: ea q̄ nos-
tra sunt: nō debem⁹ oībus ho-
minibus s; quibūsdā: quos ip-
se ponet gradus etiā societa-
tis oībus autē debētur ea que
cōia sunt. ¶ Vulgaris] cōis q̄
vtimur ad oīs. An dicit Teren-
tius: qđ vulgo dici solet. i. cōis
ter ⁊ passiz. Ad illū Ennii finē
debemus inquit vti liberalita-
te erga oīs qui sunt nobis cō-
iuncti lege nature: sed adhibē-
dus est modus: vt liberales in
nostros q̄ arctiore vīculo no-
bis cōiūcti sunt esse possim⁹
aliter esset cōtra officiū oīa ali-
enis erogaret pati vt sui efu-
riant: quib⁹ magis debetur q̄
illis. ¶ Nihilomin⁹] vt ipsi lu-

Terenti.

Seneca

Infinitas

Metas: qm vt habetur libro .i. digesto. Et repetit iustinianus libro secundo institutio num
 Uniuersitatis sunt no singulor que in ciuitate sunt: vt theatra: stadia: r similia: si qua: sun
 alia coia ciuitatum. **Foro:** dicitur a ferendo Garro ait. quo coferunt suas prouerfias: r q ven
 dere uellent quos ferrent foro appellarunt inde dicitur foro iudiciale r uenale. Fora igitur coia
 sunt ipsis ciuib. **Hotes** ciues inquit Lyrus apud Xenophotem. aliam gene pferendi sunt.
Et qui vna sunt alitib: his qui non sunt conturbemales. **Aristoteles** sic ait. inter ciues plu
 rimus est amicitie coplura em his sunt coia cum sint pares.
Fora: templata dicta a fauno rege ab originem: qm ipse pri mus ea instituit Sacra est vt
 ait Treba. l. .i. de religionibus quicquid est: qd deoz habetur. Prophanus dicitur quasi pcul a
 fano r religioe fecerunt pphanum inquit Treba. dicitur ex religioso vel sacro in hoium usu
 ppietatemq conuerfum est. **Sacrus** dicitur incorruptus inde sancte leges. Delubrum est inquit
 Ha ro in quo pter edem fit area assumpta deuz ca r etia locus in quo dei simulacru dedi
 catum est: fit locu in quo figerent cadela. **Landelabrum** appellatu in quo deus sponderet
 noiatum delubrum sacre res dicitur: vt habetur libro pzo digesto. q publico consensu coles
 crate sunt r nullius hois habetur qm id q diuini iuris est: nullius hois est inquit iustitia
 nus: r si quis auctoritate sua sacru sibi constituerit: sacru no est sed pphanum. **Hes** religiose
 sunt etia aliquis hois sacre uero noie. **Porticus** que quodam erigebatur ad inambula
 tiones r vmbra: sub quibus uehebatur nobiles pozie: celebriores Rome fuerunt corinthia
 ad circumflaminum erecta a gneo octauio dicta corinthia ppter es corinthinum qd erat in
 coluin dicebatur etia porticus perfecti: qm gneus octauus ex bello nauali cotra perseuz tri
 umphum retulit in qua porticu erat tabula picta habes lacedemoneu r euroti fluminu. vti
 ignauu illic desidentes dicebantur sedere ad eurotam. **Ande** postea receptum est: vt sedere
 ad eurotam esset nihil agere. **Basilica portica** porticus claudia: porticus catuli qua catul
 erexit de mambus cymbicis ubi fuerat domus Claci. qui Bracho fuerat et alie permulte
 ad ciuiu delictis r deambulationes. **Actus** publice scz iter vt uolunt iurifconsulti: est ius
 eundi ambulandine hominis: non autem iumentum agendi vel uehiculum. **Actus** est ius
 eundi ambulandi iumentu etiam vel uehiculum agendi: itaq qui iter habet actum non ha
 bet: qui actus hz r iter habet eoq vt pot etiam sine iumento. **Acta** est ius eundi r agendi r
 ambulandi: nam r iter et actu in seua cotinet. **Leges** sunt aut principis aut liberi popu
 li: que a rege condunt alterius consensum non requirunt. **Actura** sunt magis generalia.
 Est em r ingentius r ius ciuile. **Suffragia** qm ciues conueniunt ad danda suffragia vt
 creentur magistratus. **Suffragia** sunt voces que datur in comitijs in tabellau scribun
 tur: inde lex tabellaria nata est quibus uocibus r suffregijs quisq animu suu aperit de
 aliquo eligendo in magistratum vt nunc etiam fit in liberis ciuitatibus peregrini autem
 inire suffragia non possunt nisi ciuitate donentur: vt apud Romanos: quondam habebat. **Co**
 suetudines conuersationes ita dicam quoniam consuetudo melius dicitur conuersatio. **Se**
 neca tamen hoc uocabulo utitur dicens: sumitur a coferuationibus mores r in alijs locis
Familiaritates amicitie familiaris est qui assidue nobiscum uiuit: quasi sit de eadem fa
 milia r dicitur amicus: r his cum quo est nobis consuetudo. **Ande** Licero quia delectaba
 tur lectione Teretiana appellat Teretium familiare suu. **Resrationes** contracte
 Rationes contrahuntur si quando in creditu vel in debitu itur: vt in mutuo. **Adutium** obli
 gatio consistit in his rebus q pondere mensurave constat ueluti: uino: oleo: frumento: pecu
 nia numerata ere argento auro: que oia ideo damus: vt accipientium fiant r quadoq no ea
 dem sed alia eiusde nature r qualitatis reddatur. **Ande** r mutuum appellatur quia a me
 ita tibi datur: vt ex meo tuu fiat. **Contrahuntur** etiam comodato: comodatores tunc ppie
 intelligitur si nulla mercede accepta vel constituta utenda res tibi data est. Nam comoda
 tum debet esse gratuitum. **Contrahuntur** conducto: locato: empro: uendito: permutato: soci
 ato: collocato: donato: r similibus contractibus fm iuris regulas constitutis. **Ande** ratio
 narium antiqui appellabatur librum redditus r impensa cotracta: quod genus a specie Rem co
 tractam dicimus: vt matrimoniu: vt est societas. **Ratio** contracta est pactum: qd sup ma
 trimonio vel huiusmodi contractibus fit: r ideo minoz licet appellatio rei contracte: r pa
 ctum r cetera que insunt rationibus continentur: de hoc habetur in libro digesto: r de cre
 ditis lege prima. **Contrahere** est ultra citroq se obligare. **Ande** res contracte dicuntur ti
 pulationibus r a stipulationib obligare: r contractus sunt de iure gentium: r obligatioes
 exceptis quibusda que a iure ciuili introducte sunt. inter ipsos ciues multi sunt contracte

Liber primus

et obligationes debita que apud antiquos nomina dicebatur. Unde his multa nomina habere dicebatur qui multis debebat: et erat oberat? de hoc dicitur in libro. iij. ¶ Arctior vero restrictior hic est ali? gradus q̄ est de necessitudine. p̄pinq̄uor eor̄ qui sunt nobis p̄pinq̄ui. ¶ Ab illa em̄ p̄bat quare est arctior obligatio. Nam societas illa que est cōis inter oīs hoīes descendēdo per gradus constringitur in locū angustū concluditur inter ipsos p̄pinq̄uos et affines. ¶ Immensa infinita de qua dictū est. ¶ Eōcluditur nam cui rō quare in angustū cōcluditur libidines p̄creādū: nam omne aīal appetit duce natura creare sibi simile in specie Aristoteles sic ait. Homo nam cōiugabilis ē ma-

rationesq̄ cōtracte. Arctior vero colligatio est societatis p̄pinq̄uor. Ab illa. n. immensa societate humani generis: in exigūū āgustūq̄ cōcluditur. Nam cū sit hoc natura cōmune animātūū vt habeant libidinem procreandi: prima societas in ipso est coniugio proximā in liberis: deinde vna domus: omnia cōmunia. Id autem est principium vr̄bis: et quasi seminarium reipu. Sequuntur fratrum coniunctiones: post consobrinorū sobrinorūq̄: qui cū vna domo itaq̄ capi nō possint in alias domos: quasi i colonias epeūt.

¶ Aristote.

gis q̄ ciuiliū quāto prius et necessariū magis est dom? q̄ ciuitas ē p̄creatio cōior aīalibus atq̄ ceterorū quidē aīalium: hi quidem est termin? hoīes aut coniunguntur non solū p̄creationis gr̄a: sed eorū etiā qui ad ipsā cōsunt vitā officio nāq̄ sūt diuisa. ¶ Eōiugio nūmō qm̄ dī vror̄ vt filij procreentur: alit ciuitas durare nō posset. Coniugium dī p̄uictio viri et vroris. p̄ria sequēs coniunctio. ¶ Quia cōia] vt oīa inter ipsos indiuisa sint: id alit vir: vror̄ filij dom? oīa cōia sūt sūdamētū ciuitatis et reip. qm̄ ciuitas vt sūt Aristot. ē multitudo domorū agro et pecuniis p̄ dignitas

te abūdās ad bene viuendū. Unde dom? cū sit ps ciuitatis: est quasi seminarium reipu. et cōstitui dī ab vnoquoq̄ vt fiat vr̄bis. Cicero in oratione pro sestio tribuno plebis vulnerato a clodianis ait. Qui igitur primū virtute cōsilio prestāt extiterūt: hi perspecto genere humane docilitatis atq̄ ingenij dissipatos vnū in locū congregauerūt eosq̄ ex feritate illa ad iusticiam atq̄ māfuetudinem trāstulerunt: tum res cōem vtilitatem: quas publicas appellamus: tum conuenticula hominum que postea ciuitates nominarunt: tum domicilia cōiuncta quas vr̄bes dicimus: inuento et diuino et humano iure menibus sepsērunt. Cuius igitur congregatio ciuiliū est: et vr̄bis domorū multiplicatio et quasi seminarium dicitur ex quo omnia seminarium de quo constituendo Columella: et Pl. lib. xvij. Ex seminario transferuntur plante in aliam terram: nam semen effoditur in seminario: et plantule illic enate transferuntur et multiplicantur ad vsum humanum sic ex sobole multiplicata constituitur ciuitas et respublica que vt finit Scipio apud Ciceronem libro tertio de republica est res populi: hī: populum autem non omnem cetum multitudinis: sed cetum iuris consensu et vtilitatis communione sociatum esse determinat. Coniugium igitur propagatio sobolis est quia: si seminarium reipu. quia hoc modo fit: vnde homo vere politus vxorem ducere debet: et filios p̄creare vt sint auxilio reipu. et post mortē relinquat qui suo loco patriā teneatur. vnde illi qui consciscūt sibi mortem: iniuriā reipu. faciunt et vituperandi sunt. Forte em̄ per ipsos posset aliqui patriā recuperare libertatez si esset amissa: vt de Latone dici potest qui se vti ce interimit cum detrimento patrie sue quam ruentem cernebat li. tertio de finibus ait. cū autem ad tuendos cōseruandosq̄ homines hoīem natum esse videamus cōsentaneum est huic nature: vt sapiens velit gerere et administrare reipu. atq̄ vt e natura viuat vxores adiungere: velles ex ea liberos. p̄creare: nec amores quidem sanctos a sapiente alienos esse arbitrantur. Nam si omnes celibem vitam agerent reipu. deficeret: quod timens romulus vr̄bis conditor: vir certe prudentissimus rapuit virgines cum a finitimis coniugia denegarentur ne primordia tante vr̄bis auspicio condite disicerent hominum quos tunc habebant etate consumpta. Vir igitur bonus et patrie studiosus et filios procreare bonis moribus instituere debet vt digni patriā adolescant: et illi possint adesse si aliquando aliqua

Ciuitas
Arbs

Columella.
Plinius

calamitate laborauerit. ¶ Sequitur ex vna domo sex ita constituta: et sic declarat quō cōiugiu est quasi seminarium. ¶ Fratrum frater inquit iligidus est quasi fere alter. Soror inquit labeo dicta est: qd quasi seorsum nascitū separaturq ab ea domo in qua nata est: et in aliā familiā transgredit. Aristoteles in octauo ethices sic ait graui⁹ est sodali q̄ cini pecuniaz auferre et fratri q̄ alienigene opes nō ferre et patre q̄ quemuis aliū pullare: crescit autē et

Frater
Soror
Aristoteles

iustū cuz amicitia simul q̄ppe in eisde et eque sese extēdunt consanguinea amicitia multi plex est pēder aut oīs ex pater na. Parentes vt aliqd ex illis. Consobrii dicunt nati ex duob⁹ sozrentes vt aliqd ex illis. Consobrii dicunt nati ex duab⁹ sororibus. Sobrii dicunt filij consobrinorū consobrii dicti sunt quasi cōsoronini. Patruelē dicunt nati ex duobus fratribus. Qui ex fratre et sorore pgeneratur Ematini dicuntur. ¶ Epi cōtineri. Quasi in colonias: qm cum vrbis multitudine cape nō posset noua de ducebatur colonia. ¶ Affinitates p̄pinqi vxoris et affinitates conciliatur coniugio: nō dicit ex quib⁹ affinitatibus plures p̄pinqi. ¶ Que p̄pagatio

Consobrii.
Sobrii.

Patruelē

Plinius

Monumentū

Martianus

dilatatio filiorū filiarūq. Loquitur p trāslationem: nam p̄pagatio dicitur in arboribus et vitib⁹ cum sex sunt p̄pagines: et ex vna due tres quattuorve vites et arbutusle sobolescūt et pululant. ¶ Et soboles filij filieue vt sunt arbutusle que p̄pagatōe oriuntur. ¶ Origo principium et semina. ¶ Sanguinis cōiunctio ipsi cōsanguinei sunt inter se deuincti beniuolētia et charitate. Charitas est intim⁹ amor. Charitas etiā dicitur penuria annone. An dicit Plinius in epistolis: accessit agris meis charitas. Amor est amicitie mor⁹: vt ait Chrysippus in li. de amore. Magnū est em̄ rō q̄re sanguinis cōiunctio: deuinct charitate hoīes. ¶ Monumenta statuas titulosq cetera stemmata vt familie ille nobilissime p̄scoz romanorū: q̄ maiorū suorū titulis gaudebāt. Monumenta dicuntur statue libri tituli. sepulchra: ceteraq̄ q̄ nos allicuius rei p̄terite moueat cuz apud romanos aliq̄s de familia afferebatur in pompa fune: ris: oēs maiores imagines p̄ferebātur: quas in armariis asserebāt: et statue in atris locatae erant: vt iuuenes maiorū suorū virtutem ante oculos semp haberēt: a qua denegare turpissimum est. ¶ Eisdē sacris: naz ciues habebāt quedā sacra peculiaria: vt Fabioz familia: claudiorū emuliorū: corneliorū: et sic de similib⁹ ad q̄ vocabāt nisi gētiles. An Fabius maxi. cū esset dictator: et pugnaret cōtra Hannibalem dimisso exercitu Adinutio magistro eq̄tūz: romaz redijt sacroz cā que Fabioz peculiarie erāt: et cū capitolū obsideret a gallis: vn⁹ ex fabijs egressus est sacroz cā Sepulchra cōia dicuntur in q̄ plures p̄nt inferre mortuos suos in cōe aut sepulchrū inquit Martia li. i. vige. etiā inuitis ceteris lz mortuū inferre: sz i alienū cōcedere dño lz inferre et li. xj. Bai⁹ ait Monumentū est qd memorie seruāde grā existat: familiaria sepulchra dicūt: q̄ quis sibi familieq̄ sue cōstituit. Hereditaria autē q̄ quis sibi hereditusq̄ suis cōstituit vel q̄ paterfamilias iure hereditario acquisiuit. Sepulchrū est inquit vlpian⁹ vbi corp⁹ mortui ossaue hoīs cōdita sunt. Sed oim societati: hic est alius gradus societatis quā dicit esse ceteris p̄tationez. Nulla ex oib⁹ societatib⁹. ¶ P̄statioz ex cellentior: qm q̄ sup honesto fundatur et x̄tute: et non sup turpe aut vile: et iō ceteris. ¶ Firmior: id est stabilior: qm amicitia que est p̄pter aliquā volupratez: aut utilitatez nō est firmā: sed remota cā remouetur effectus: illa solū durat: quā virtus cōciliat. P̄būs sic ait. bonorū amicitia simillūq̄ virtute p̄fecta est amicitia: et iō rata qm pauci tales sunt p̄manet hominum amicitia q̄diu sunt boni at virtus res permanēs est. ¶ Familiaritate amicitie p̄fectu dicitur illud est p̄batio est. ¶ Honestū ipsa virtus et q̄cquid ab ipā p̄ficitur: honestū dicunt esse stoici id quod possessores sui nobiles faciunt in alio alieno homine nec nobis familiaritate coniuncto. Tamen quamuis in alio cernamus nos mouet allicitq̄: vt cuz diligamus in quo id honestū eē videt. In Lelio ait. libil est em̄ amabil⁹ virtute: nihil quod magis fallaciat ad diligendum quippe cum p̄pter virtutem: p̄bitatem eos etiam quos nunquam vidi

Sequuntur cōnubia et affinitates: ex quib⁹ etiaz plures p̄pinqi. Que propagatio et soboles origo est rerū publicarum sanguinis autem cōmūctio et beniuolētia deuinct charitate homines magnū est em̄ eadem habere monumenta maiorū eisdem vti sacris sepulchra habere cōmūnia. Sed omnium societatum nulla p̄stantior est: nulla firmitior q̄ cū viri boni morib⁹ filies sunt familiaritate cōiuncti. Illud entz honestum quod

mus quoddāmodo diligam? Plutarchus scribit in vita persicis virt? eiusmodi est vt statim rebus gestis ita afficiat hoies vt nō modo admittatur opera. verum in auctores quoq? summo studio ac desiderio incendat. Honestas em̃ ad se allicit atq? ad agendū statim impellit nec imitatione ipsa spectatozē pbūm: s; ipso opere cōspecto efficitur: vt antepōnda ceteris iudicetur. ¶ Et quāquā oīs virtus ponit eas virtutes q̃ maxime alliciūt hoies qm̃

sepe dīmus etiā si in alio cernimus tamē nos mouet: atq? illi in quo id inesse videt: amicos facit. Et quāq? oīs virtus nos ad se allicit: facitq? vt eos diligamus in quib? ipsa inesse videat: in iustitia ⁊ liberalitas id maxie efficit nūll autē amabil? nec copulat? q̃ moy? similitudo bonozū. In q̃b? n. eadē studia sunt eedē volūtates: i bis fit vt eq? q̃sq? altero delectet ac seipso. Efficit qz id qd Pythagoras vult in amicitia: vt vn? fiat ex plurib?. Magna etiam illa cōmunitas est que conficitur ex beneficijs vltro et citro datis acceptisq;. Que mutua et grata dum sunt inter quos ea sunt firma deuinclunt societate. S; cū

iustitia ⁊ liberalitas sunt ad alios: ergo is qui iustitiā distribuit exercet ⁊ liberalitatem amat: qz dat vnicuiq? qd suum est ⁊ sibi pauciora relinquit: vt lex liberalitatis dicat: q̃ nihil est nature humane accōmodatus. Nihil est aut amabil? redit ad id qd dixit de morib?: cum. s. boni viri cōiungūtur familiaritate. ¶ Nihil amabil?: nixil quod magis amorē cōtineat phūs vī. nō oē quod ius est amabile s; bonū. ¶ Eadem studia: qm̃ vna ⁊ eadē re delectamur: ⁊ idē est velle nolleq? studium est vehemēs volūtas. ¶ Et eq? itam ⁊ ita. Ac q? si cū vt id qd delectet altero q̃ se ipso: id qd Pythagoras appellatus est Pythagoras q̃ vera nō minus pytio loqretur: q̃ cōciliande amicitie in primis studiosus fuit: ⁊ vt dictū est volebat discipulos suos oīa hīc cōmunia dicebatq? nō debere qm̃ quam transgredi modū aut in cibis aut in laborib?. Cenerex omni tpe grauez dicebat: ⁊ ad bonā valitudinē minime idoneam. Interrogatus qm̃ esset

phūs

Pythagoras

Aristote.

concupiendū respondit cū te ipso infirmior volueris: in amicitia q̃ ab honestate pficitur. ¶ Et vnus fiat ex pluribus. Interrogatus Aristot. quid esset amicus rēdit vna aīa in duobus corporibus habitans. Amicitia dixit eē equitatē beniuolentie. Theodorus aut phūs amicitia e medio tollebat q̃ ea neq? insipientib? adsit neq? sapientib? in illis. n. sublato vsu amicitia quoq? dicebat euanesce: sapientes vero cū sibi ipsis sufficiant amicis nō indigere. ¶ Ad magna etiā hec est alius gradus. Altrō citroq? datis vltro ⁊ citro dī in dictis ⁊ in factis: cum aliquē alloquimur: tunc verba vltro q̃si vltro eunt cū loquētes audim? tūc verba citro quasi citra veniunt. Et sic in dandis accipiendisq? munerib?: nā cū damus tūc vltro eunt dona cū accipimus tūc veniunt citro. Que beneficia vū vicissim dātur: qm̃ qui sp̃ accipere vult nō est amicus multū ergo debem? illis qui bñficio nos demerētur ⁊ aīo amico accipiūt que dantur vt nobis ⁊ ipsi debere possint: ⁊ de ipsis benemeriti simus: ⁊ cū quisq? conatur vt ei cui debeam? plurimū semp debeam? optime cōitas vite ⁊ da amicitia cōseruabitur. An dicit Se. pessime bñficia dant quicūq? ingratos elidunt in quospiā pferant. Et alibi dicit qui noua accipe nō vult acceptis offendit ⁊ q̃ festinat vtq? reddere: non h; animū ingrati hoīs: s; debitoris. Et grata dixit qm̃ si damus alicui q̃ nō grato aīo accepit opam pdimus: ⁊ qui tali aīo accipit qd cū virtute ⁊ honestate datur ingratus est. Ad pagis esset animi īgenū apte recusare: qd nōnulli fecerūt aliqui faciūtq? si qui boni pfit inueniri: vt de phociōe Atheniēsi legitur. Nā antipater dicebat auctore Plutarcho in vita photionis duo athenis sibi esse amicos: phociōnē. Demadēq? quoz alteri. i. phociōni nūq? potuisset p̃suadere: vt capet. Alteri. i. demadē nūq? potuisset dādo expellere. Sene. dicit. Maledictū incipit esse nō mun? in quo virus accipientis cognoscat. Et alibi Nō ingratus sed iniustus est supbe datum. Et alibi. Beneficijs hūana vita constat ⁊ cōcordia: nec terrore sed mutuo amore in fructū auriliūq? cōe constringit. ¶ Deuincitur ⁊ tādē colligatur stabili amicitia. Sed cū oīa hic est alius gradus ceteris charior gratioq? qm̃ sanctissimū nos

Seneca

Seneca

men patrie oia supradicta cōplectitur. ¶ Lustraueris] circūspereis ⁊ ptemplatus fueris
 ¶ Ratione intellectu: nō est ps ai. Alio cōteplatōe ⁊ tota mēte. ¶ Chari sunt] pbat qre nula
 la est charior: ⁊ sic p gradus amplificat hāc cū patria pūctione: magna charitas debet pa
 rentibus p̄ma filius: ⁊ sic de reliquis successiue: cū xō patriā amam⁹: oia cōplectamur:
 ergo maxima charitas patrie debet. ¶ Im. s. quos amamus: nā q amat patriā: etiāz alios
 amat: sed nō econtra. Pro qua
 quis bonus] li. iij. de finib⁹ ait
 Ex quo fit: vt laudādus sit is
 q mortē appetat p rep. qui do
 cet charior esse patriā nobis q
 nosmetipos. ¶ Oppetere frequ
 tius significat mori nō fatali:
 sed illata morte ⁊ ponitur cuz
 accusatiuo: vt in b loco: ⁊ abso
 lute vt apud Virgiliū cōtingit
 oppetere. ¶ Si ei sit profutur⁹
 vtilitatē allatur⁹ aliter dīce
 det ab officio. ¶ An opz vti pruz
 dentia: ⁊ cum patrie conduct
 mors fugiēda nō est: sed appe
 tenda pro salute patrie: vt de
 deiciis legitur: q se romanis le
 giōibus deuouerūt de Eodro
 ⁊ filiabus Ericthei. Et curij
 mors laudatur: ceterorūqz qui
 pro patria forti aīo ceciderūt.
 ¶ Quo] ppter qd inq̄t hi qui
 ⁊ lacerarunt ⁊ lacerant patriā
 sceleratissimi habēdi sunt ⁊ sic
 Cicero patrie studiosus inue
 hitur in syllam Catilinā ⁊ Le
 sare m atqz Octauū: qui iā ad
 tyrānidē aspirabat: cū hec Li.
 scriberet. ¶ Destabilior] ere
 crabilior ⁊ magis vituperāda
 ⁊ digna odio maiorē ¶ Imma
 nitas] feritas ⁊ impietas erga
 patriāz. ¶ Funditus] ab imo.
 ¶ Occupati sunt] .i. id vñ agunt ⁊ molīūtur: ⁊ sunt nūc tpe octauij anthonij: ⁊ lepiā tres
 oia ad libidinē faciebant: ⁊ trīuiri dicebant postea actanius sublato. ¶ Ant. antonio ⁊ Lepi
 do circeis religato rex potius est: vt prius fecerat Cesar sublato Pompeo. ¶ Et fuerūt] tē
 pore. s. Sylla Marij Catiline ⁊ Cesaris. ¶ Sz si cōtentio] posuit Li. actenus oīs grad⁹ cō
 iunctionis ⁊ necessitudinis: vt liquido cognoscere qm qbus pūctiores sint. Nūc inquit
 si volumus facere cōpationē ⁊ cognoscere quibus plurimū debeat: ⁊ si cōtentio erit q sit p
 mus ⁊ ceteris pponend⁹ humane societatis gradus debem⁹ primū locū dare patrie: inde
 alijs quos ipe p ordinem ponit. ¶ Si cōtentio] si i cōtētionē p compationē deuemat qbus
 potissimū inferuēdū sit plurimū officiū mai⁹ officiū ⁊ plurimū locū. ¶ Principes] pmi qm
 non amare parētes: vt inq̄t Sene. impietas est nō agnoscere infantā. ¶ Quorū bñficijs] qm
 parentes dederūt nobis esse: patria aut pseruauit. ¶ Phis agens de amicitia ⁊ iusto parētū
 ad filios ⁊ cōtra sic ait: est essendi cā pater q maximū est ⁊ enutritiois ac educōis. Amis
 citia talis in excellētia p̄sistit q̄propter ⁊ honorātur ipsi parētes ⁊ iustū in his est q̄ eslagi
 tar dignitas. Maxime dñt inq̄t filij parētib⁹ adesse: ⁊ illi⁹ poti⁹ q sibijphis honesti⁹ est op̄
 tulari: honorē etiā vt dis tribuere opz. Proximi in scdo loco. Tota domus oīs familia: cū q
 in vna domo viuimus. Que spectati nos solos spem bz nec bz aliud pfugiu. .i. locū quo se
 pferat ad opem implorandā. Bene cōueniētes nō discrepātes a nobis in aliq re ⁊ maxie cō
 cordes in morib⁹: cū aut sunt bñ cōueniētes pponendi sunt ceteris amicis. Quib⁹ cōis est
 plerūqz fortuna]. .i. status ⁊ pditio. ¶ An videm⁹ interdū q̄ ppter vñ ex ciuitate pellit oia
 familia: illi igr qui p̄pinq parati sunt nobiscū oēm pati fortunā chari nobis esse dñt. ¶ And
 Li. in qdā epistola Ertici sic scribit. Quinti fratris dom⁹ pmo facta cōiectu lapidū ex mea
 deinde inflāmata in flū Clodij inspectāte vbe: diectis ignidus. Et ad fratrē sic scribit: sz

oia rōne aioqz lustraueris: oīuz societatiū nulla
 est gratior: nulla charior: q̄ ea q cū repu. est vni
 cuiqz nrm. Chari sunt parētes: chari liberi: pro
 pinqui: familiares. Sz oēs oīm charitates p̄tia
 vna cōpleta ē: p qua q̄s bon⁹ dubitet mortē op
 petere si ei sit pfutur⁹. Quo ē detestabilior isto
 rū imānitas q lacerarūt oī scelere patriā ⁊ in ea
 fundit⁹ delēda occupati ⁊ sunt ⁊ fuerūt. Sz si cō
 tētio quedā ⁊ cōparatio fiat qbus p̄urimū tri
 buendū sit officiū principes sunt patria ⁊ paren
 tes: quorū beneficijs maxime obligati sum⁹ p
 ximi liberi: totaqz dom⁹ q spectat in nos solos
 neqz aliud nullū pōt habere pfugiu. Deinceps
 bene conuenientes propinqui: quibus cōmunis

certe ad te mihi oia semp honesta & iocūda ceciderūt a me tibi uictis mee calamitatibz bes
siderium meoz solitudo. ¶ *Fortuna* igitur *Liceronis* cōis fuerat cū fratre. ¶ *Quāobrem* con
cludit hāc prem ostēdens supradictis nos debere p̄sidia vite. Quāobrem igitur cū hi sint ne
cessitudinis gradus. ¶ *Necessaria* p̄sidia salūmēta & defensio p̄sidii est q̄s alicui auxilium
cōpatur. Pompeius ait p̄sidii dī q̄s p̄ utilitate & salute alicui auxilij grā p̄ponit. Subsi
diū q̄s positū est ad subuenien
dū laboratibz. ¶ *Alpianus* ait.
p̄sidii est auxilij p̄ncipale nā
subsidiū dī id q̄s in auxilij suc
cedit. hic *Li.* accipit p̄sidia sim
pliciter p̄ q̄buscunqz auxilijs:
his maxime potissimū aī oīs
alios q̄bus etiā post illos de
bem. His parētibz liberis fa
milie p̄pinqs necessaria sine
q̄bus uiuere nō p̄nt: & ea oia q̄
ptinent ad uitā degendaz his
p̄benda sunt. ¶ *Alia* autē post
q̄ determinauit & docuit q̄bus
potissimū debeant p̄sidia vite
ponit ea q̄ inter amicos esse de
bent: uita p̄suetudo uiuendi.
¶ *Aliter* cōis iro uiuēdi. i. uiue
re sīl. ut decet amicos. ¶ *Con
silia* p̄siliū est scia inspiciendi
q̄nam & quo pacto agētes utili
ter operemur & in cōi uita mu
tuis cōsilijs indigem? & sermo
nibz. Exhortatiōes: ad bonas
artes & ad aliq̄d agēdū. P̄hūs
sic ait loca nō dissoluit amicitia
sz operationē q̄ si diutur

P̄sidium
Subsidium

plerūqz fortuna est. Quāobrem necessaria p̄si
dia vite debent his maxime quos aī dīcti. Elita
autē victusqz cōis: cōsilia: sermones: cobartatio
nes: cōsultatiōes: interdū ēt oburgatiōes i ami
cis vigēt meīe. Estqz ea iocūdissima amicitia
q̄ similitudo morū cōiugauit.

¶ De officijs a circumstantia.

Sed in his oibz officijs tribuēdis vi
dendū erit qd cui maxie necesse sit:
& qd q̄sqz nobiscū vī sine nobis: aut
possit p̄seq̄ aut nō possit. Ita nō ijdē erūt necessari

na absentia fuerit amicitie quoqz obliuionē efficient: vnde dictū est taciturnitas cum plus
res amicitias dissoluit. Aspicere amicos iocundū est p̄sertim ei qui calamitatibus premū
tur fert qua p̄sidiū aliquod contra dolores cōsolationē. n. ipse amicus & verbis & aspe
ctu afferre p̄ot non sit dexter: scit namqz mores quibus gaudet atqz dolet his qui emēdant
p̄nt magis ferendū est in moribus auxiliū q̄ in pecunijs q̄to p̄stantiores sunt & magis a
micitie p̄puz cōsolationes in doloribz & aduersa fortuna. Cōsolatio est doloris diminū
tio. Solatiū sit res: cōsolatio verbis. ¶ *Quintilianus* ait *Lecitatis* misere solatiū est hīe rem
videntiū: & alibi obuiā cōsolationibz itis. Solamen est magis poeticū: ut *Virgilius* *Solas*
menqz mali de colo fistula pendet. ¶ *Obiurgationes*: cui aures inq̄t in lelio ueritati dau
se sunt huius scelus desperāda est. ¶ *Obiurgatiōes* in amicitia gratie sunt: q̄ aculeos hnt: do
lores vero nō hnt cōpungimur enim censorijs sermonibus: sed beniuolentē delectamur
sedulitate inquit *Ambrosius* debem igitur amicū abiurgare: si q̄ ab officio dīcesserit. Fur
gium p̄prie est inter p̄pinqs & amicos. Unde *Simon Terentianus* dicit sibi nō esse satis
cause ad obiurgandū. ¶ *Aligent*: erercentur in p̄mis ¶ *Cōiugauit* cōiunxit bonos viros
quadam necessitudine: qm̄ ninitur honesto & durat.

Sed in his oibz officijs p̄sidiū etiā in ipa liberalitate: ut fecit supra cū de iusti
tia differeret officia eē a circumstantia: nā mutat tpe p̄sonare aliosqz arcus
statijs: & dicit p̄siderādum eē qd cuiqz necesse sit: & quosqz sine nra opa con
sequi aut nō seq̄ possit: & ei magis debem adesse qui plus ope & studij no
stri indigebit. ¶ *Tribuēdis* i. cū tribuere uoluerim? hec liberalitatis officia
¶ *Alidendum* prudēter cōsiderādus. Maxime potissimū: ita hoc nō si p̄si
deretur: ut dīxi. ¶ *Non* erunt idē gradus nō semper habenda erūt ratio necessitudinis: p̄
pinqs ita t̄is: sed & tēpore: nā incidunt sepe tempora ut alicui magis debeamus in aliqua
re q̄ fratri & sicerit officiū cūstantia t̄pis. Nec p̄sonaz semp inq̄t *Ambrosius* sed plerūqz
causarū & tempoz p̄lationis sunt: ut si frater qui nobis cōiunctissimus est nō indiget bñ
ficij: in aliū potē cōferendū est & sic tēpore mutantur ea q̄ uidentur fieri debere p̄pter ne
cessitudinē. i. cōiunctionem sanguinis & finitatem & amicitia. Necessitudo ut inq̄t *Helius*
li. xij. dī: ius quoddā & uinculū religiose coniunctōis in. li. vetex reperit necessitudinē uici
f ij

Ambrosius
Necessitudo

pro eo qđ necesse est: sed necessitas p iure officioꝝ obseruatiē affinitatis ve infrequēs qđ qđ ob hoc ipm ius affinitatis familiaritatis ve cōiuncti sunt: necessarij dicūtur. Et esar qui dem necessitatē posuit p necessitudine. i. iure affinitatis. Equidē inqt nūbi videoꝝ p nra necessitate nō labore nō opa nō industria defuisse Gradus qui descripti sunt. i. nō debem⁹ semp hos gradus seruare vt dictū est: qm̄ aliqui ratione tps aliqui pponēdi erunt: qui sum pliciter nulla circūstantia: vt gēte postponēdi essent. Pñs in. ij. ethices sic ait oz ipsos agentes ea sp considerare qđ ad tps accommodātur quēadmodū in medicina fit r gubernā di etiā arte. Santos officia ponit infima officia qđ magis vni qđ alteri debentur rōe tps. Et vicinū Salomon dicit Adhe: or est vicinus in pmo qđ frater pcul habitās: ideo inquit Amb. plerūq amicitie deuio lēte quisq cōmittit qđ fratris necessitudini. Et vicinitas vt ait Terenti. p affinitate quādam est familiarē amicum. Et si lis. i. si ppinquus litigat r vocatur in ius illiq negociuz exhibetur ei potius debemus patrocinū qđ amico aut vicino propinquū potius: r sic multo magis fratrē. Nec igitur r talia cōclusio est qđ pcpit capiendā esse exercitatioē: r oīa qđ de liberalitate dicta sunt circūspiciēda: vt qđquid cuiqz debeat scire despiciereqz possim⁹ r habitum virtutis habeamus qđ assuetudine fit in nobis: nō natura vt in principio disputat⁹ est. Nec qđ dicta sunt cautiones r circūstantie. Et talia similia qđ esse pnt. ¶ In of officio] cum volumus esse officiosi r aliqđ officiū alicui p̄stare r in bñficio collocando. ¶ Conseruetudo] vsus r assuetudo qđ fit in nobis moralis virtus. ¶ Exercitatio] in ipis officijs p̄standis vt iudicare sciamus: vt hōi iusti ratiocinatores ita dicam qm̄ calculari barbarū est. Et mercatores r qui p̄sunt rōnibus: faciūt suos cōputus idē sunt rōcinatores qm̄ faciūt rōem impē sarū r redditus: r sciunt cōputare supputareqz qđ rōnibus addatur: qđū debeatur cuiqz r qđq qđū debeat. vñ vt sup̄a dictū est: rōnariū d: liber qđ cōtinet has rōes: vt sūt nūc libri mercatorū sic faciendū est in officijs r loq̄tur per translationē arithmetice. Eice. qđ cōsistit in rōibus r calculis vt cognoscat qđ reliquū sit r quid alijs qđ in nos bñficia cōtulerūt debeamus est em̄ spectādus aīus dantis: nō munus: r oīa ea diligenter cōsiderāda: qđ Li. posuit vt sciamus cōstituire qđ agendū sit in officio p̄stando bñficijsqz collocādis. Sapiens inqt Senec. examinabit secū qđū accepit a quo qm̄ vbi quēadmodū itaqz negam⁹ quēq scire gratiam referre nisi sapiētē nōmagis qđ bñficiū dare qđq: scit: nisi sapiēs hic. f. qui magis gaudeat dato qđ alijs accepto. Metro. ait Solū sapientē scire grām referre. ¶ Deducēdoqz numerū. f. vt faciūt arithmetici r calculi nā debem⁹ p̄siderare circūstantias: mores: bñficia colata prius in nos aīm dantis r postea rōcinari r iudicare qđ p̄standū sit cuiqz. ¶ Que reliq̄ summa fiat] qđ relinquat qđ alijs debeamus Ad mercatores faciūt rōem oīm qđ dant r accipiunt r faciūt summā vt qđ debeant alijs sciant: r qđ ipsis debeat Reliq̄ de reliquo qđ relinquitur in summa qđ alijs debeamus. ¶ Ex quo. i. ex qđ supputatōe r rōcinatōe. ¶ Intelligas cognosceas. ¶ Quantū cuiqz debeat: qđ officiū cuiqz p̄standū sit: r qui sint pponēdi in bñficio collocando: qđ iudicari recte nō pōt: nisi affuerit exercitatio in ipis actionib⁹. An op⁹ est longa experientia. Sz vt nec quis inqt Li. officia cognouerim⁹: nū nisi ea exercuerim⁹: nūhil ampla laude dignū fiat qm̄ vt sciam⁹ qđū parentibus fratri amico alienis hoīb⁹ atqz vicino debeam⁹ exercitatioē opus est r vsu: qm̄ virtutis laus in actōe cōsistit. Et pbat b cōparatione medicorū imperatorū oratorū: qui quis in eoz p̄fessionibus sciētijs clarissimi sint. tñ nisi habeat exercitatioē: pax vel nihil faciūt qđ ampla laude dignū sit. Sic hi qđ p̄cepta officioꝝ callent nisi ipi eadēqz p̄cipiūt faciāt laudē nō merent. An debem⁹ alios r opa r verb ad officia dirigere: ne virtutis simulatores videamur: nō auctor nostre salutis cepit facere r docere r carpitur illi qđ cū alijs virtutē p̄d. cauerint: eosqz ad tēpantiā hortati fuerint ipi voluptatibus r luxuria deficiūt. Aprissima est hec cōpatio cū hoībus scz reipu. opportunis.

Pñs

Salomon

Seneca

Metrodorus

tudinū gradusq̄ r tēporū. Sūtqz officia qđ alijs magis qđ alijs debeātur: vicinū citi⁹ adiuueris i frugib⁹ p̄cipiēdis qđ aut frēm aut familiarē. Et si lis in iudicio sit p̄pinquū poti⁹ r amicū qđ vicinū defenderts. Nec igit et talia circūspiciēda sunt in omni officio r cōsuetudo exercitatioqz capiēda: vt bōi ratiocinatores officioꝝ eē possum⁹ et addēdo deducēdoqz videf qđ reliq̄ summa fiet. Et quo quātum cuiqz debeatur intelligas

Nam medici corpora curant oratores agenda persuadent: deducuntq; mentes audientium quo volunt ad quoscūq; affectus: imperatores aut exercitus extra rem gerūt: qui nisi fuerint vsu edocti: quāvis militaria precepta didicerint: maximas calamitates interdū et plerūq; afferunt patrie. Sic orator quāvis teneat artis precepta tñ sine exercitatione parū faciet. Idem in medico est: qui potissimū exercitatione indiget. Et sic iudicare quid cuiq; debeat: est qdam ars q̄ indiget exercitatione et vsu vt alie artes et p̄cepta que pfectō nem nō constituūt sine exercitacione. ¶ Asu assuetudine in rethoricis sic ait. Oratori mīnīmū est de arte loqui sed multo maximū ex arte dicere. Sci re inquit Philosophus in. v. ethices: qm̄ modo ad sanitatē afficiendā et cui et qm̄ sint tribuenda ea que saluberrima sunt tanta est difficultas scire quāto est medicū esse. Idem in secundo sic scribit. Cum autē presens tractio nō contēplatiōis sit vt cetera gratia: nō enī vt sciamus quidnā sit virtus: sed vt efficiamur boni consideramus: nam nulla ipsius est vtilitas s̄ actibus: qm̄ modo sint agendi cōsiderandū est: hi nāq; sunt auctores: vt tales ipsi habitus fiant sic pari modo adaptat cōparationē. ¶ Officij cōseruandi] vt officij recte cōseruetur et prestetur. ¶ Tra

Sed vt nec medici: nec impatores: nec oratores quīs artis p̄cepta p̄ceperunt quicq; magna laude dignū sine vsu et exercitaciōe cōsequi p̄nt: sic officij cōseruādū precepta tradūtur: illa quis de v t faciam? ipsi. S; rei magnitudo vsus quoq; exercitacionēq; desiderat. Atq; ab his reb? q̄ sūt in iure societatis humane, quēadmodū ducāt bon estū et quo ortū ē officiū satis fere dīcīm?

Fortitudo et magnanimitas. ¶ Intelligēdū est autē cuz pposita sint gñā q̄ttuor: q̄b? honestas officiūq;

duntur] scribūtur et danē alijs nō vt solū sciamus qd sit officiū: s; vt faciam? enī cognoscere officia: et illa nō p̄stare: nulla est vtilitas illa cognoscere: ergo officiū recte p̄standū est: si boni esse voluerim? ¶ Et faciam? ¶ vt nos exerceamus ipsa officia: q̄ nō p̄nt recte p̄stari sine exercitacione: et ita faciamus vt p̄cipi nō. n. laudatur hi qui solū verbis phantur: vita autē luxu desinit. ¶ Sed rei magnitudo iustorū officiorū diiudicatio et difficultas in officijs p̄stādis. ¶ Asu assuetudine vt possit recte esse perfecta. ¶ Atq; ab his rebus] concludit Li. hanc disputatiōē de iustitia et liberalitate dicens satis dictū esse de iustitia et his qd ad humanam societate tēdā p̄tinent: et quomodo ab ipsis ducatur honestū a quo oritur officiū: qd ip̄ ad bonum tendit: et nō s; officiū: nisi honesta sit actio: et sic his absolutis virtutibus transitionē ad danda p̄cepta fortitudinis q̄ est tertia virt? in ordine. ¶ In iure societatis humane] iustitia et liberalitate: qbus hūana societatis cōuersatur. ¶ Ducat] fiat formet habeatq; originē. Ex quo honesto originē h; officiū. Nā est q̄cquid honeste agit. ¶ Satis fere] vitat arrogantia voluit enī dicere vt iure suo potuisset: sufficit dixim? ¶ Hoc autē suandū est in oībus actionib? et reb? ne arrogantes videamur et nimī insolētes: et q̄ nobis ip̄s nimī placeam? ¶ Fere] q̄si sufficienter vt pauca in his que ad iustitiā p̄tinent desiderent.

Intelligendū est autē. Proposuit Lice. quattuor fontes officiorū. i. Virtutes a qbus oritur honestū. Prudentia: iustitia: fortitudinē: et tēperantiā. Postq; de prudentia et iustitia ad cui adnexa est liberalitas disseruit: et qd quoq; tēpore agendū sit p̄scripsit et docuit: transit ad fortitudinē et magnitudinē: intelligendū est autē. Sed scire opz inq̄. Splendissimū: clarissimū et amplissimā laude dignū: vult Lice. in. ij. Tuscu. vt dictū est virtutis nomē non esse propriū oīm virtutū sed fortitudinis a qua q̄ ceteris antecellit oēs nosate sunt. Appellata inquit est ex viro Xtus. Viri autē p̄pria est fortitudo cuius munera duo sunt: inortis dolorisq; cōtentio. Attendū est igitur his si virtutis cōpotes vlt potius si viri volumus esse qm̄ a viris virtus nomen est mutata. Plutarchus ait in vita Lioziani. Disciplina militari romana gloria maxie floruit. Testimonio ē ipam virtutē ynico fortitudinis noie appellatā idq; quo p̄pe fortitudinē vocant: cōe gñis ē vocabulū: nō dī. Li. id videri maxie clarū et illustre qd fortis aō factū sit atq; oīa hūana vincēte patiētisq; dolorē. Nā fortis et magnanim? putat oīa

Phis

Plutarchus

humana esse inferiora se et sua pstantia: eaq; paruifacit et supat ois dolores quoy vim vtro
lunt stoid opinio facit no natura. En laudatur possidoni? ad que pompeius descendens ex
Syria Rhodū venisset eūq; salutasset egrotante: dixit se moleste ferre: q; possidoniū dispu
tante audire nō possit: rīdit Possidoniū. Nō cōmittā vt dolor corporis efficiat vt frustra
tantus vir ad me venerit: cūq; quasi faces ei dolores adinouerētur sepe dixit. Nil agis do
lor: quis molestus sis: tñ nūq;
re esse malū cōstebor. De quo
Plinius li. vii. prebuere et Ro
mani pceres etiā exteris testi
monia Sineus pompeius cōfe
cto Mitridatico bello intratu
rus Possidoniū sapientie ptes
fione clari domū fortes pcuti
de morte a lictore veniit: et fa
ces lictoriosianue submisit is
cui se oriens occidendusq; lubmi
serat. Fortitudo et mediocritas circa timores et fiducias. Fortis pprie dicitur qui circa honestā
mortē et ea oia que repente eueniūt: atq; assuerunt mortē interius est vt sunt ea q; in bello
cōtingunt. Et patit oia fortis honestatis cā: q; est finis virtutis et p dignitate vti rō iubet:
patitur et agit aliq; tñ timēda sunt inq; Aristoteli. et nō violat fortitudo nō honestū est ea time
re: negligere aut turpe: vt est infamia quā q; timet. pbus dicitur et verecūdus q; vō nō timet dicitur
impudēs: debem? timere pudicitie mulierū nostrarū. Timēda est inuidia et cetera id genus
qua cū negligūtur dedecus afferūt et ea q; transcendūt naturā humanā: vt fulmina inunda
tiones et silia q; hō spīnere nō pōt qm plus pnt hoīs natura: vt terremotus tēpestates. Vir
fortis circa terribile et ea qdē maxima xatur. Nā nūbīl est tollerāius malorū viro forti: et
mors est vltimū oīm terribiliū: nā aufert oē bonū qd est in vita: et illi fortes sunt: q; in subit
tis casibus nulla p solatioe pmissa agunt pclara q; videntur hīe habitū fortitudinis et eē
naturaliter fortes: et fortitudo qdē dolores affert: et iō laudat: vifficilius em est inq; Arist.
dolores ppeti q; voluptatib? abstinere. Adors atq; vulnera forti viro molesta sunt fert tñ
ppter honestatē. dolet aut et maxime q; oī virtute pdit? est q; maxie dign? est vita maximisq;
bonis priuat fortis est tñ: et multo magis: qm honestatē ceteris reb? anteponit: vñ illi sunt
pstantissimi milites q; hnt aliq; vestigiū ipsi? fortitudinis sine alijs bonis: q; si brent non
ruerent in picula. Qui timēdo exuperat et pshendo deficit timidus dicitur: q; nō timēdo exuperat
dicitur: infans vel stupidus si nihil oīno timet: vt motus terre aquarū inundatiōes et illa oia q;
timēda sunt cū superent naturā humanā: vt necesse sit ipsa timere: ille q; pshēdo exuperat
audax est: et imitat in principio fortē s; cū ad picula ventū est: dat terga et fit timidus. For
tis em oia hūana tollerat et pshidit: qm cōsidere est hoīs bona sperādis. Timen? inre vt di
xi ea qua terribilia sunt: et cū morte q; est in bello nihil sit terribili? et virtus xset circa terri
bile ac difficile sit: vt fortitudo ppe in morte sit q; in plio est: sitq; cū maxio piculo. Fortitu
do inq; plato efficit ne inter picula et terrores a iustitie tenore deniem? et fortitudinē vtro
lunt stoici sequunt? pstantia atq; valitudo: fortitudo inq; Se. pteptrix timēdox est. Terribi
lia et subingūt libertatē nostrā mitētia despiciit: puocat: frangit fortitudo vt idē sunt in re
thoricis est pshērāda piculoz suscepio et labor pphessio eius cōmites sunt. Adagnanimitas
fidētie patiētia et pseuerātia. Fidētia est p quā magnis et honestis multū ipse aīus in se
fiducie cū certa spe collocauit. Patiētia est honestatis aut vtilitatis cā rerū arduarū ac dif
ficillium voluntaria et diuturna pphessio. Perseuerantia est in rōne bñ cōsiderata stabilis et
ppetua pmanfio. Elato fortit tanq; loco edito spērētī ea q; alij timēt. Hūanas res oia q; ac
cidere hōi pnt: q; tñ nō trāscēdūt vires hūanas fortis despiciit: et oēs res hūanas infimas et
caducas et oia tela fortune puifacit ad oīs euentus tolerādas erecto aīo parat. Nā magna
nimitas de qua post dicitur: est scia et virtus q; habitū facit celliorē oībus q; contingere pnt
equabiliter bonorū et malorū. Genera q̄tuor virtutes et fontes officiorū. E quib? virtutib? s.
actio honesta et officiū. Maneret iouetur tanq; e forib?. Itaq; igr cū splēdidissimū sit qd ma
gnosio sit. Virupandi sunt illi q; gerunt aīos muliebres. In pbris cōtumelijs: et cū volu
mus aliquē vitupare: dicim? illū hīe aīm muliebrem et timidū: qm vt dictū est fortitudo ppe
viroz est et q; eam nō hnt: viri nō sunt sed femine qd cū alicui pōt dici maximū est dedecus
probrū est dedecus et cōtumelia. Maxime in primis in pōptu: qd cito venit in mētē et p
maximo pbo alicui obicif s; qd eiusmodi dici pōrtale qle est hoc qd Ennius cecinit in de
decus iuuenū romanorū q; magnitudine animi supabātur ad xgine. Hos et em iuuenes [Lar
men est Ennii quo iuuenes romanos ignaue accusabat q; a Lelia xgine q; obles fuerat ap
pud Porcena: supabant: illa em ad suos tranauit. En romani ob id statū illi creperūt eq

Plinius

Fortis

Aristote.

Seneca

Probrum

manaret: splēdidissimū videri qd aīo magno ela
toz humanasq; res despiciēte factū sit. Itaq; i
probris maxime in promptu est si quid tale, dici
potest. vos etenim iuuenes animos geritis mu

Liber primus

Arem in edito loco vie sacre. Muliebres: timidos et ignavios. i. meticulosi effisvt solent esse mulieres qd a viro alienū oīno esse dicitur apud psas auctore herodoto maxime pbro dabit audire se esse muliere ignavioz. Sene. dicit. Lelia eqstir infidēs statue in sacra via celebr rimo loco epprobat iuuenib' nostris puluinū ascendētib' in ea illos vrb' sit ingredi: in qua etiā feminas equo donauim': illaq' virgo. i. Lelia q' cōcepto Proserna et aquis ad suos natauit. *[Vir]* viri illa xgo ē aīo forti vtdnt esse viri h3 ins quit alos dignos viro Et si qd est h'mōt: cuiusmodi est hoc qd sequitur in quo arbitror eē mē dam: qsi rō gramatices nō patitur vt salmacida spolia dica mus: ē igitur salmaci casus vo candi et vt ita legam adducor auctoritate sex Pompei in cuius vetustissimo codice in fine sc3. xviii. li. sic legitur. Salma cis noie nympha celi et terre fi lia fertur causa fontis halicar

liebres. Illa q' virgo viri et si quid est butulmodi

Salmaci das spolia sine sanguine et sudore. Et

traq' in laudib' que magno animo et elato forti

ter excellēterq' gesta sunt ea nescio quō qsi ple

no ore laudamus. Hinc rhetorū cāpus de mara

nasi aque appellande fuisse salmacidis qnā qui bibisset vitio impudicitie molesteret ob eā rem qd id eius additus angustatus parietibus occasione largitur iuuenib' petulantibus pueroz puellarumq' violenday qz non p3 effugium. Inde Lanius salmacidas spolia sans guine hec sunt verba Pompei. Larmen est igitur enniy quo illoz mollitiē taxat et ignauiaz qui spolijs adepte alicui pudicitie gaudent: et id exercent qd ipso notam lurtis infamie atq' ignauie nutrit. Inquit igitur o salmaci tu das spolia parta sine labore: q' generosos ani mos et a natura bene institutos nutrit et sanguine qd est cōtra naturā viri fortis q' in picu lis versatur erecto aīo et pro decore seruādo nō parit sanguini. Salmacis sonus est Lerie regionis de quo Strabo ait li. xiii. salmacis fons nescio quā obrez calumniat' tanq' emol liens eos: qui inde bibant: hoīm eñ mollicies videtur ab aere vel ab aqua causam trahere ea minime sunt causa mollicie: sed diuitie et victus in cōtinētia. Salmacis nympha dici tur rapuisse hermaphroditi: et fuisse mollem et eius aquā epotam molles effecisse cū talia pnt alicui merito dici: maximū est pbrum: cum aut laudatur aliquis ob fortitudinē pclaris simum est et pleno ore sonandū: et affert exempla eoz: qui pugnādo fortiter et p patria oc cumbentes rhetor preconij celebrati sunt: possum' etiā spolia parte sine labore salma cia appellare: et Salmacias batas dixit Marcialis: ex formulis grāmatices nō dicit salmaci dus: sed salmacius. *[Contra]* Jex alia pte cū aliquē laudamus ob fortitudinē. *[In laudis bus]* Jcum aliquē laudamus. Elato humina spernēte: qd est propium magnanimit. *[Forti ter]* Jcōtra illud: qd dixit in probis geritis aīm muliebri. *[Excellenter]* cōtra illud sine su dore et sanguine. *[Ea]* que tali aīo gesta sunt: nam gesta pprē videntur in rebus grauiozibus. *[Nescio quomodo]*. i. modo quodā mirabili et cū quadā admiratōe. *[Pleno ore]* Jma ximis laudibus et amplo preconio. Idem in. ij. de oratore sic ait gratissimo laus eoz factorz habetur q' suscepta videntur a viris fortibus cū labore ac periculo ipsoz hec hnt vberimā copiam ad laudandū q' et dici ornatissime pnt et audiri facillime. *[Hinc]* Jex hoc qsi sum ma est laus fortitudinis q' in bello se pro patria et honestate ostendat. Ex hac igitur fortitu dinis laude. *[Campus]* Jmateria ingens ppositas ad dicendū ipsis oratorib' in laudē for tium viroz Plato in epitaphio sic ait videtur apud plurimas gentes pclarum esse in bello mori. Et eñ qui sic e vita migrat funere honestatur et sepulchro: et siue pauper q's ita dece dat laudatione nō caret ex hoc intueri licet quanta illoz virtus fuerit qui in Marathone barbaroz impetum sustinuerūt: eozq' supbiam domuerunt: primi sane de barbaris trium pharunt et exēplo reliquis ostenderunt persarū aut inexpugnabilem eē. Secundū palmas his tribuimus qui ad salamina pugnaverūt. Tertiū bellum afferō qd in plateis gestuz est salutis gratie causam exercesse: cōmune vero id iā atheniensibus et lacedemonijs facinus *[De Marathone]* de laudibus eoz qui fortiter pugnaverunt in cāpis maratonis. Illa qui in illa pugna occubuerūt quotānis laudabant. Et extat oratio lyxie in laudē eoz qui ceci derunt ad marathones. Orator est qui cās orat: vel in iudicijs vel in cōcionibus. Rhetor est qui artem docet orandi. Li. hic more grecorum loquutus est q' rhetorē proytroz accipi unt. Declamator est qui studēs apud rhetorē in cōuentu scolasticō fictam cām oratv post ea in veris causis orare possit: et exymbra in solē puluerq' prodire. Marathon cāpus in attica regione denominatus a marathone heroe vbi Alciades dux athenensū psas vi cit Artaphrene et vari ducibus Danj Lelis hostium ducentis milibus peditū et decem mis

Orator
Rhetor
Declamator
Marathon

libus equitū: vt quidam volunt Herodotus aut li. vi. dicit apud Marathonē occubuisse p
sarum circiter sex milia trecentos Athenientū. x. centum. r. xciij. Darius rex psarum intū
lit bellum atheniēsis egre ferens ab illis contra se ionas adiutos esse: quos nauali plio
superauerat. Itaq; atheniēses nō expectato auxilio lacedemoniorū: qui socij erant: r se ple
nilunij religione impediri dicebant: qm̄ plena luna quattuor diebus putabant nefas esse
emittere exercitum: instructis
decē milibus ciuiū: r mille ex
his qui ex plateis venerāt ad
uersus tot milia hostiū in cā

thone salamine: plateis thermophyllis: leuctris

Salamine

Platee

Abardo

Thermopyle
Luius,

Herodotus

Simoni

Seneca

Leuctra
Troguas

pis Marathonis duce Alcibiade pugnaverūt quem tota fiducia ceperat auctore Trogo
vt plus esse p̄sidij in celeritate q̄ in socijs lacedemonijs duceret: pugnatū est tanta virtute
vt hinc viros inde pecudes putares. Acti perse in naues confugerūt: ex qbus multe sub
merse multe capte sunt. In eo p̄elio tāta virtus singulorū enituit: vt cuius laus primā ēē
difficile iudiciū videretur r maxime callimachi: r Lynegiri militis: r Themistoclis adole
scētis. In quo iā tunc indoles future impatorie dignitatis apparuit Lynegirus Euforio
nis filius dux summā pupin apprehēdit: abscaissa manu bipenni cecidit. ¶ Salamine] apd
salaminē insulam q̄ est cōtra atticam resses Darij filius victus fuit ab atheniēsis pugna
nauali duce Themistocle. Plateis] platee oppidū boetie vbi pausanias r Aristides p̄fic
guerunt Alardonū reris ducem: qui veluti ex naufragio cū paucis effugit: castra refer
ta regalis opulentie capta sunt. Inde primū grecos diuiso inter se sauro persico diuitiarū
luxuria cepit: p̄mū ēē negligebāt. Ideo Demaratus reris dixit. grecia sp̄ fuit alūna pau
pertatis hospes virtutis: quā asapiam asciuit: r a seuera disciplina hāc vsurpans grecia r
paupertatē tuetur r dominatū victoriā ad plateas sibi vendicabat pausanias tripode au
reo inscripto r apollini dicato. Alardonuserat reris cōfobrinus Hobris sororis Darij. si
lius ab Arim nestro spartiatā occisus est saxo adacto in caput: vt Plutarchus scripsit in vi
ta Aristidis Pausanias lacedemonijs fuit deombroti filius Aristides atheniēsis. ¶ Ther
mopilis] Thermopyle sunt locus angustus r fauces ad etham mōtē thessalie a qbus an
gustus r faucib; pylarū. i. portarū nomē assumpsit. Iusta quas sunt aque callide. vñ ther
mopyle dicitur. i. thermarū porte aque ille dicare erant herculiuius li. vi. decadis belli
macedonici sic scribit. id iugū sicut ap̄mini dorso italia diuiditur. ita mediā greciā diuidit
a leucade r mari ad occidentē ad alterū mare orienti obiectum tendit extremos ad orien
tem montes etham vocant. In cuius valle interest nō latius q̄ lypassus. hec vna via mili
taris est qua traditi exercitus si nō phibeantur possint. Ideo pyle r ab alijs q; calide aq̄
in ipsis faucibus sunt thermopyle locus appellat. Nobilis lacedemoniorū aduersus psas
morte magis memorabilis q̄ pugna. Sunt ibi inq̄t Herodotus calida lauacra: que ollas vo
cant indigene: ad os ingressus edificatus est aphocensib; murus metu thessalorū: sup quē
olim pyle idest porte erant. Vbi leonidas dux lacedemoniorū Anaxādride filius. ccc. laces
demonijs castra quingentorū milium psarū noctu inuasit: pugnatū est ardēt r principio
noctis vsq; ad magnā ptem diei: ad postremū non victi sed vincendo fatigati inter ingētes
occisorum cateruas: nā. xx. milia barbarorū illic ceciderunt: fortissime mortē oppetiere qui
bus postea erecta fuerūt sepulchra cum titulis in. ij. Tusculana. Dicit. Sz quid duces r p̄n
cipes noie: eunt legiones scribat Lato sepe alacres in eum pfectas vñ redituras se nō ar
bitrarentur pari aio lacedemonij in Thermophyllis ocaderūt s qbus hec Simonides scri
psit. Dic hospes sparte nos te hic vidisse iacentes. Dum sanctis patrie legibus obsequimur.
Quid ille dux leonidas dixit: pergite aio forte lacedemonij: hodie apud inferos forte ces
nabimus Gene. dicit Leonidas cōmilitones sic allocutus est p̄adere tanq̄ apud inferos
centauri cū lacedemonij illas custodirent angustias quidam hostis in colloquio dixit: so
lez p̄e multitudine iaculorū r sagitarū nō videbitis r̄idit Dienece lacedemonij: ergo sub
ymbra pugnabimus. ¶ Leuctris] leuctra oppidū boetie: vbi epaminūdas thebanus laces
demonios vicit: adeoq; attriuit: vt postea imperiū recuperare nō potuerit. De quo sic scri
bit Trogas li. v. fuit aut incertū vir melior an dux esset. Nam r imperiū nō sibi sed patrie
semper quesuit: r pecunie adeo contemptor fuit vt sumptus funeri defuerit glorie quoq;
nō cupidior: q̄ pecunies quippe recusanti oia imperia igesta sunt: honoresq; ita gessit: vt nō
accipere ornamenta: sed dare ipsi dignitati videretur. Jam literarū studia iā philosophie
doctrina tanta fuit: vt admirabile videretur vñ tam insignis militie scientia hominū in eēt
inter literas nato. Neq; ab hoc vite pposito rō mortis dissensit: nā vt relatus in castra se
nūaninus vocē spirituum collegit: id vñm circūstantibus requisit. Nū cadenti sibi sen
tum ademisset hostis: qd vt seruātū audiuit allatūq; velut labor glorieq; sociū deosculat
est: iterum quesuit: vtri vicissent vt audiuit thebanos vicisse bñ habere rem dixit: atq; ita
veluti gratulabūdus patrie expirauit. In. ij. Tusculana. scribit Lice. nunc ingemuisse Epa

Libri Primus

minundam putas: cum vna cū sanguine vitā affluere sentiret. Imperātem em̄ patriam la-
cedemonijs relinqbat: quā acceptat seruātem: s; hoc fuit in alia pugna apud Mātheam
nō in hac pugna leuctrica. ¶ Strato cle] atheniensium dux auctore eschine pugnavit ad che-
roneā vires boetie cū philippo rege p libertate grecie. Strabo li. ix. loquēs de chereimo-
nea dicit vbi philipp⁹ magno p̄liovictis atheniensibus ⁊ boetijs ⁊ corinthijs greciā suo sub-

Strato cle:] Hinc decij:] hinc En. ⁊ P. Scipio des

hinc Mar. Mar. innumerabili s: maxie que ipse
populus romanus animi magnitudine excellit.

ceperāt morientes corpibus tēxerūt. Verba eschinis hec sunt Terrestris x̄o rei si vera fas-
teri volum⁹ oēm p̄ncipatum thebanis concessit vt nec facultatem habuerit stradoles dux
noster de salute militū ex sua sentētia puidēdi. Plato in epitaphio sic ait eos laudare par-
est qui p salute viuētium offerre se morti nō dubitarūt. ¶ Hinc decij] hacten⁹ de grecis: nūc
de nostris exempla ponit decij se pro patria magno animo deuouerunt li. i. de diuinatōne
loquens de Decio patre ait. Post triennium aut cum consul esset deuouit se ⁊ in atie latino
rum irrupit armatus quo eius facto superati sunt: ⁊ deleti. latini: cuius mors ita gloriosa
fuit vt eādē concupisceret filius. Nā in bello hetrusco etiā se deuouit in quarto consulatu
collega fabij Mārimi. Nota est hystoria apud liuiū Sneus et publiū Scipiones fratres
fuerunt ⁊ in secundo bello punico Hannibale italiā lacerāte in hispania occiderunt. Pu-
bliū in acie hasta transfixus: qui fuit pater Africani maioris Sneus in quadam turri
obsessus. xvij. die post mortem fratris interfectus: ex quorum morte ⁊ Rome ⁊ in hispa-
nia luctus fuit. Duo fulmina belli appellabātur ab Ennio: in padoris ait. Que vis patres
Decium: qui filium deuorauit: ac immisit inarmatas hostium copias: quid duo propugna-
cula belli punici Sneus et P. Scipiones qui carthaginensium aduentum corporibus suis
intercludendum censuerunt. ¶ Hinc] ex hac fortitudinis laude excelluerūt: ⁊ celebrati sunt
illi qui ceciderunt ad Mārathonem Salamina plateas Thermopylas ⁊ in pugna leuctri-
ca excelluerūt etiam magnitudine animi celebratiq; sunt decij: quoniam magno animo ⁊ ela-
to sese morti obijcerunt ⁊ duo fulmina belli Scipiones. M. Marcellus qui occiso virido
Māro duce in subrum apud clastidium tertia optima spolia ioui feretrio retulit: vt Romu-
lus instituerat ceso acrone duce ceciniensium: secunda retulit Lornelius coslus crasso lar-
te columino. Elegam habebat Marcellus Scipionem ⁊ cum imprudens in manus gallos
rum incidisset oīaq; infesta vidisset nec euadēdi spes daret: in medios hostes erecto aio ir-
rupit quib⁹ inopinata audacia piculis: ⁊ ducem eorū occidit atq; inde vbi spes salutis non
fuerat: optima spolia retulit: ⁊ Mediolanū cū collega expugnauit Mārcell⁹ pūm⁹ Roma-
ni nobilib⁹ hāmbalem pluribus vicorijs elatum ⁊ italiā deuastātem apud nolā fugere coe-
git. Syracusas vrbē Sicilie clarissimā expugnauit. Inde in Apulia ppe Lanusium in quo
dam colle insidij circūuentus cecidit: cui⁹ mors hāmbali maximo gaudio fuit De morte
Mārcelli et vulnere Crispini college q̄ euasit: ⁊ filio Mārcello dixi abūdē in cōmentarijs.
Sillij Mārcell⁹ a Māte cognōiat⁹ est quasi martell⁹. Innumerabiles alij romani] s; ⁊
duces et clarissimi impatores ac fortitudis preconio digni quoz tāta copia apud romanos
fuit vt nūerari vix possent. Māxie Jan oīs alios populos ⁊ natiōes romani ei fortitudine ⁊
magnitudine ai oēs gētes superant: qd̄ erit⁹ docuit: fortiter q̄ppe pugnādo maximā orbis
partes legib⁹ suis parere coegerūt: ⁊ Militia dicebat ars romana: ⁊ agere ac pati fortia ro-
manorū erat in reb⁹ aduersus aīos nunq̄ demittebāt: imo ipi erigebātur: ⁊ ad decoz prestā-
dūz p̄optissimī erāt. Quā hāmbal cū vidisset romanos cesos apud trāsmenum seruātes ad
huc in morte ferociam: ⁊ hastas tenētes ⁊ enses. Quas mortes inquit: premit oīs dextera
ferruz. Armatusq; iacet seruās certamina miles. Mos em̄ hos obit⁹ nosre spectare cohor-
tes. Fronte mine durāt stant in vultibus ire. Et vereor ne que tāta creat indole tell⁹ Mā-
gnanimos secunda viros huic facta dicarint. Imperium Jatoq; ipsi denūciāt cedibus or-
bem. Et Pyrrhus Leuino consule superato cum stragem recenseret: videns romanos ad-
uerso vulnere ⁊ truci vultu etiā mortuos iacere: sublat⁹ ad celuz manibus dixit se totius or-
bis dñm esse potuisse: si tales sibi milites contigissent ⁊ Syllius alloquens Romaz post pu-
gnam ad cānas mestam ⁊ quasi desperantem dixit. Quz anxia sati pone precor lacrimas
et ad ora vulnera laudes perpetuas paritura tibi: nam tempore tali Nullo maior eris: mox
sic labere secundis. Et sola cladum tuarū nomina fama. ¶ Excellit] illustrior est ceteris
gentibus. Animi magnitudine Janimo alato humanasq; res ⁊ omnia terribilia despiciēte.

Plato

Declarantur autem studij hoc argumentum inquit ostenditur romanos bellica laude clausisse: quoniam omnes fere statue que fuerant erecte in premij virtutis sunt in habitu militari. Eni apparet maxima laude dignos esse qui forti animo magno res agunt periculis: quod statue non eriguntur fere nisi illis qui bellicam laudem meruerint. Studium immensa voluntas bellice glorie quas romani appetebant tanquam summam laudem veraque dignissimam: quoniam virorum est fortitudo. Quina-

Declaratur autem studium bellice glorie quod statueas quodque videmus ornatu fere militari;

De animi elatione que virtuti datur et audacia potest appellari.

Ed ea animi elatio que cernit in periculis et laboribus si iusticia vacat pugnare non pro salute communi sed pro suis commodis in virtute est. Non enim modo id virtutis non est sed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis. Itaque prope diffinita a stoicis fortitudo: cum ea virtute esse dicunt pugnare pro equitate. Quocirca nemo qui fortitudinis gloriatur consequitur esse insidius et malitia laudem eadeptus nihil enim honestum esse potest quod iusticia va-

Ed ea animi elatio

Posita fortitudinis commendatione: ponit ea animi elationem que in virtute est: nec potest dici vera fortitudo: sed quedam audacia immanitatis. Eni opus est forte habere alias virtutes. Animi elatio magnanimitatis in periculis subeundis et laboribus

Si vacat si est sine iusticia. Non pro communi salute ad utilitatem recipi. sed pro privatis utilitatibus ut fecit Cesar cui adimit fortitudinis laudem: quoniam non ad communitatem virtutis sed suam fortis magnanimitatem. In vicio est non meretur laudem esse velut excellit ceteris: sed nunquam incomitata virtus. Non ei probat id quod dicit. Ita pugna re pro suis commodis: ut fecerat Cesar. Non est virtus non pertinet ad virtutem. Immanitatis feritatis sequitur. Nam ruit in ceterum animi elatio: si non habet alias virtutes: et maxime iusticia: et ut ostendat vix id esse quod dicit assert definitiorem stoicorum de ipsa fortitudine: ipsa enim definitio declarat que vis obnox subiacet. Id Aristoteles ut dictum est primo moralium dicit evidenter est autem singula pertractare: ut suapte natura percipi possint: et adhibenda est diligentia: ut bene definiatur: nam magna ad ea que sequuntur afferunt opere principium enim plusquam dimidium totum esse videtur: et eorum que runtur pro ipso fieri manifesta. Repellentis rei scientia et ab omni humanitate aliene Itaque igitur curia sit ut animi elatio que pro suis commodis pugnat: sit potius immanitas quam virtus. Proinde recte et bene. Definitur prescribitur declarat quid sit proprie fortitudo. Sic et ab alijs philosophantibus definit. Fortitudo est conservatio stabilis iudicii in his rebus que formidolosius datur subeundis repellendis: fortitudo est reprobatione scientia vel affectio animi pariendo summe legi parere sine timore. Stoici dicebant fortitudinem esse virtutem pugnare pro equitate. Eni nemo dicendus est fortis qui malicia et insidijs gloriatur adeptus videtur. Nec potest dici fortis qui minus vincit: cum ipsa fortitudo pugnet pro iusticia: sine qua nihil potest esse honestum: et probat. Et sententia sua auctoritate Platonis que dicebat animi parum ac pericula potius pro sua utilitate quam communi audax esse appellanda: et non fortis et sic immixta ipsa erupatio de qua dictum est. Quam nulla est virtus: que non habeat emulam et falsam sui imaginem: ut auctor est Plato in dialogo que inscribitur gorgias. Audacia enim est falsa imago fortitudinis: nam audax videtur fortis: sed non est: et adulatorum videtur oratores cum constant persuadere et sic in omnibus artibus et virtutibus que sunt mediocritates iterum et minus. unde dicit Seneca. Eni magnanimum si pericula non appetas ut temerari: nec formides ut timidus nam nihil timidum facit animi nisi reprehensibilis vite pericula. Adversura et magnanimitas est necesse

Definitio

Seneca

midaz esse nec audacē. Arist. in tertio moralium ponit quinque genera hominum: qui videtur esse fortis: cum non sint: sed habent quādam falsam fortitudinis imaginē. Vere ei fortis ipote subit pericula et certo periculo propter ipsam. scilicet honestatē pugnat. pro salute cōi. Id est qui aut metu reprehensionis aut verberibus aut voce incitatus aut ira aut ignorantia periculorum ducti pugnant fortis non sunt. Lege Aristotelez qui de his rebus agit diffusius. Igitur cum talis debeat esse fortis et talis sit fortitudinis definitio. ¶ Preclarū

cat. Preclarū igitur Placitū illud non solum inquit scientia quod est remota a iustitia: calliditas potius quam sapientia est appellanda: verum etiam animus parat ad periculum: si sua cupiditate non utilitate cōi impellitur audacie nomen potius habeat quam fortitudinis. Itaque viros fortes magnanimos eosque bonos et simplices vitat: amicos minimeque fallaces esse volumus qui sunt ex media laude iustitie. Sed illud odiosum est quod in hac elatione et magnitudine animi facillime pertinacia et nimia cupiditas primum

tudinis definitio. ¶ Preclarū illud sententia illa illustris et laude digna ¶ Calliditas ¶ veritas. ¶ Animus fortis et elatus qui pericula non curat omniaque spiritus parat ¶ Ad periculum: qui facillime perit pericula et mortes. Audacia quoniam audax est simulator fortitudinis non fortis ut dictum est. Fortitudo sine iustitia iniquitatis materia est inquit Ambrosio. quo etiam validior est et eo erit proprius ut inferiores opprimat. ¶ Sua cupiditate ¶ sui commodi causa. Verba Platonis in epithaphio hec sunt: os vos verborum nostrorum memores si quid aliud exercetis cum virtute exercere scientes absque virtute actus omnes possessionesque turpes esse ac malas: diuitie namque splendorem afferunt nullum eas cum ignorantia possidendi neque. n. sibi sed alteri parat possidetque diuitias neque forma corporis atque robur timis

do ac prauo cum esset decorē praeferat: preterea scia quis remota iustitia aliaque virtute non sapia sed calliditas esse videtur: quapropter omni studio diligenterque praevidetur nos et maiores nostros virtutis gloria superetis. Itaque concludit viros fortes et magnanimos debere esse bonos et simplices virtutis amicos: quod esse non potest: nisi quis sit iustus: quoniam a iustitia ut dictum est boni viri notantur. ¶ Simplicis alicuius: quod esse non potest: nisi quis sit iustus: quoniam a iustitia ut dictum est boni viri notantur. ¶ Simplicis pure non fallacis: sed sine aliqua simulatione. Quae ut aliquid simplex minime fallax et bonus: ob hanc aliquam iusticie laudem meretur: quia boni sunt et veri. Iustus enim nunquam mentitur: nunquam decipit: qui si vir fortis non habet fortitudinis nomen et laudem non meretur: qui ut definitur a stoicis pugnat pro equitate ¶ Sed illud odiosum: quod est. Eice. quod in forti animo et magno facillime innascatur quodammodo pertinacia et cupiditas ut velit esse primum: ut de Cesare dici poterat cuius emulatio animus nunquam quieuit: donec ad summum gradum cum aliorum iniuria ascendit. Tunc fortis appellatus non est: quoniam iustitia vacabat. ¶ Odiosus ¶ molestus et egrediendus. Pertinacia: est conatus animi ad rem quam iure assequi non debemus. Harro ait. In quo non debet praeferri et praeferri: pertinacia est: fortis igitur animus et magnus sine iustitia praeferri ad ea quod non debet cupitur illicita. Plato: ut repetit Plutarchus in vita Locrionis: socii fortitudinis pertinacia appellabat. Præcipue: ut primum locum in ciuitate optineat et perbat hoc auctoritate Platonis qui scripsit de institutis lacedemoniorum esse ut ipsi vincerent: sic illi qui magnitudinem animi excellere volunt esse principes: nisi a iustitia praeferantur. Plato in eo dialogo qui laconibus de fortitudine inscribitur sic ait lacedemoniis nihil aliud cure est in omni vita quam ita se in omnibus preparare ut bello ceteros omnes superent. Nam lacedemoniorum fortissimi fuerunt dum Lycurgi leges viguere: de quibus Li. ait in. ij. disputatio Tusculana. leges Lycurgi laboribus erudiunt iuuentuteque nando: currendo: esuriendo: ositendo: algendo: estuando. Sparte vero pueri ad aras. Et intellige tu lector ad aras Diane ut auctor est Plutarchus sic verberibus accipiuntur: ut multi et visceribus san guine exeat: nonnunquam etiam: ut cum ibi esse: audiebant ad necem: quorum non modo nemo non exclamauit vinctus: sed ne ingenuit quidem et paupost dicit. Itaque illi qui grecie forma reipublice dederunt corpora iuuenum formari labore voluerunt quod spartiate etiam in feminas transfulerunt. Quae ceteris in verberibus mollissimo cultu parietum vmbis occultantur. Ille autem voluerunt nihil horum sile esse apud laconas virginibus quibus magis palestra soli puluis labor: militaria: in studio est: quaz fertilitas barbara. Lacedemonij suos fratres frigida fouebant aqua ut essent robustiores: et lacene mulieres eunti bus filiis ad bellum porrigebant clypeum dicentes: aut cum hoc: aut super hunc. i. aut redi victor: cum hoc clypeo: aut super hunc mortuus referaris: et quidam mulier cum audiisset filium in pugna cecidisse: viri iccirco eum genuerant: ut esset is qui pro patria non dubitaret occumbere. Lacedemonij inquit Seneca. liberos expiuntur indoles verberibus ad motus ipsi il-

Pertinacia

Seneca

Papini

los ptes exhortatur: ut ictus flagellorum fortiter perferat et laceros ac semtanimes rogat pe-
seuerater vulnera sberere vulneribus: huius difflagellatio: sic et appellat plurarchus in apote-
gnatibus: meminit papinus in thebaide dicēs. Laudataque xbera matri. Quod enim mor est disci-
plinā educatio: consuetudine et institutū in exercēdis iuuenibus. Infirmatus accēsus ad
cupiditatem victorie: quā illa educatio in laboribus docebat ipsos vincere et pati oia forti-

ter: quā accidē pnt. Difficile at
est: ostendit quod malū oriat ex ni-
mio appetitu pncipat? deserit
em iusticia: sine quā boni viri eē
pnt. Equitate. equo et pari vi-
uere cū alijs: et nemini inferre
iniuriam: ut vult ipsa iusticia.
Locupueris optaueris co-
tra roēs. An cupiscētia? quā est
de his quā sunt ptra eqtates et rō-
nem. Prestare alijs: atecellere
et velle pmut locū hie: et pmas
ptes in ciuitate: et nō seruatur:
equitas quā ppta est ipius iusti-
cie. Ex quo ppter hoc quod vo-
lunt alijs prestare et principes
esse inter suos cōcines: ne ve-
reātur facere cupiā iniuriā et
etiā patrie. Amici se lab alijs
intercedētib? et ptra sentiētis-
bus. Disceptatio: xbis rō-
nib?. Publico publice insti-
tuto p cines: et sic itelligit ius
nō scriptū quod vsus cōprobauit
Nā diuturni mores vt inq̃t. iusti. p sensu vtētiuz cōprobati legē imitāt. Ius manauit a lacede-
monijs: quā lacedemonij atqz cretēses vt auc. ē ioseph? li. ij. de antiq̃tate iudeorū nō xbis
sed re atqz consuetudine suos instituebāt. Atheniēses aut et ceteri pene greci oēs: quā faciēda
essent vel nō: legib? viuēbāt: re aut atqz opa ad p̃suetudinē bñ viuēdis reducere hoīes negle-
xerūt. Legitimo quod est scriptū et mādātū legibus. Nā ius scriptū vt dixi est lex plebiscita
senatus cōsulta: principū placita magistratū edicta et respōsa prudētū. Et hoc ius mana-
uit ab atheniētib?. Illi inq̃t. Li. qui talia cōcupiscunt: nō vincūtur publicis morib? ciuita-
tis aut legib?: sed oia ad libidinē faciūt vt alijs p̃sent quēdam modū fecit Cēsar qui oia ius-
ra diuina et hūana violauit: vt solus esset quā alijs imparer. An ab eqtate discessit quo nil
ab optimo ciue dī esse alien? Cēsar etiā anteq̃ rex pot? essz leges violabat et publicos mo-
res et instituta romanorū: erat em lex et cōe institutū vt triūphuz petitur? essz extra mēia et quod
quis p̃sulatuz petere nō possz nisi p̃ns comitijs interesset Cēsar triūphatur? de gallis quā
dies comitiōz instabat vt vtrūqz assequeretur petist vt sibi absenti petere cōsulatū liceret
et quod sui absentis rō in comitijs haberet: quod erat cōtra publicū ius et legitimū: sed cū nega-
retur: triūphum omisit: ne cōsultu excluderetur. In ipso etiā cōsultu multa populo grati-
ficatus est quā erāt contra publicos mores vrbis et leges. Existūt p̃terea quā dicta sunt emer-
gunt in ipsa rep. factiosi et largitores: quorū oē studiū est: vt fauore populi supiores sint. Et
fecit Cēsar qui etiā cāpū stellatē in vectigalem: et maiorib? cōsecratuz diuisit quibus volu-
it: et multis varijs largitiōib? vsus est: vt ad id quod cupiebat: aliqñ pueniret. Largitores
largitio est in malam partem ad captādos fauore corūpendaqz suffragia qua Cēsar si-
ne aliqua supputatōe pecuniarū vsus ē. Factiosi factio ē diuisio ciuū in diuersa studia: cū
aliqui in ciuitate pncipes fieri conātur iter quos emulatōes ē et factiosi dicūtur cuz q̃s p-
phas et nephas ad suā volūtatē alios allicit: et clientelā sibi cōpat. Nec oia a magno ato p-
cedunt: s; a iusticia alieno. An cauēdū ē ne ab illa discedat quod ferinū est atqz immane. Sci-
pio apud Lice. in. iij. de rep. cōsensum iniustorū ciuū appellat factioē. Et opes quā mari-
mas potentia et pncipatū. Alii violētia et cū iniuria aliorū poti? et equorū bono iure viuere
cum ciuib?. Sed quo difficilius occurrit tacite obiectio: potuisset em dici difficile est cohi-
bere impetū aī elati et magna appetētis qui patus est magis ad opes consequendas et prin-
cipatum: quā ad equitatem atqz iusticiā. Ideo dicit ppter hoc esse p̃lar viro forti seruare eq-
tatem: quā est difficile circa quod ipsa virtus x̃satur. Socrates apud Platonē in dialogo qui
inscribit gorgias dicit. Quare feliciores certe sunt priuati pncipib? nec tñ p̃hibet aliquid

Iustinianus

bonum viꝝ principē esse: sꝫ cū arduū atqꝫ difficile sic in magna peccādi licentia seipm continere magna laude dignū est: pauci tñ inueniuntur ⁊ i pꝛio de legibꝫ sic ait pꝛima ⁊ optimā dico esse victoriā vt seipm qꝫ vincat. Turpissimū xō qꝫ deꝫ ⁊ pessimū vt a seipso vincat. Sed quo iquāto ē difficiliꝫ seruare eqꝫtate ⁊ esse forte ipamqꝫ fortitudinē adeptū ēē. Hoc .i. tan to est pꝛclariꝫ ipam xꝫtutē attrigisse tādeꝫ elato aīo ad iniusticiāz ipellēte: qm̃ xꝫtus xꝫat cir ca difficultatē: cuiꝫ radices amare sunt fructꝫ aut suauissimi: ⁊ hꝛē habitū. xꝫtutis difficultatē est: ⁊ potissimū xꝫ fortitudis qꝫ elatꝫ animꝫ vir pꝛ inuicta abstinere: ⁊ Quidius dicit virtutē tēdere i ardua ⁊ circa difficulta versari. An domꝫ xꝫtutis fingi tur i loco arduo ⁊ accessu diffi cili: sꝫ quo fortitū aspirare nō liceat. cū ei eo vetūz fuerit secu

difficilius hoc pꝛclariꝫ nulluz. n. est tempus

quod iusticia vacare debeat. Fortes igit ⁊ ma

gnanimi sunt habendi non qui faciunt sed qui

ppulsaz iuriā: vera aut ⁊ sapiēs ai magnitudo

ri erimꝫ ⁊ fortune gladios temeritatēz ridere poterimꝫ ad oīa qꝫcūqꝫ acciderint pati. Hesi odꝫ dicit. Quā facile innūeras vicioꝫz āplectimur artes. Maud ꝫcul illa habitā: brevis est via qꝫ sitēdūz. Est via xꝫtutis pꝛaria sudor anhelꝫ. Hāc seqꝫtur qꝫ scopulosis ardua diuis. Longū pꝛūpit iter: riget āspa pꝛio. Ingressu leuis est: postqꝫ alta cacumia tangēs. Euiēdū est igit vt xꝫtutez assequamur qꝫ nil pꝛtātius nilqꝫ optabiliꝫ esse pꝛ. Illa ei siles deo nos red dit: ⁊ ad illā celestē patriā reducit: qꝫ hōim finis vltimꝫ est. Inter bonos viros inqꝫ. Sen. ad deū amicitia est pꝛclāre xꝫtute. Et igit finē nꝛm pꝛsequamur: virtutes colēde sunt: ⁊ sciuiē dū vt pꝛerita vita gloriari possimꝫ ⁊ tādeꝫ in deo qꝫscere qd optimo cuiqꝫ pꝛigat. Et ait Li ce. Nullū esse tꝫs qd iusticia vacare debeat. i. nullā tꝫis pꝫditioēz: ⁊ nullā pꝫz officij qꝫ quis debeat a iusticia discedere eiusqꝫ pꝫscripto etiā si oīa optata pꝫsequi possꝫ qꝫ tñ ab eqꝫtate seim eta sint: qm̃ nihil est vtile qd nō est iustū. Qꝫ fortes igit cōducit docēs qui sint pꝫprie appel lādī fortes ⁊ magnanimi. Qꝫ Sz ppulsant neqꝫ in inferēda: sꝫ ppulsanda iniuria lex virtus tis est: qui ei nō repellat a socio iniuriā si pꝫtā est in vicio qꝫ ille qui affert. Nō igitur in viri bus corpus inquit Ambrosius ⁊ lacertis: tñ modo fortitudinis gloria est: sꝫ magis in xꝫtute animi. Laure debes magis inqꝫ Plato: ne ledas qꝫ ne ledaris oēs em̃ studere debēt nō vt boni videātur: sꝫ vt palā ⁊ in occulto boni sint. Qꝫ Hera autꝫ nūc dicit quid sit pꝫpꝛius ipius magnanimi prudētis. Qꝫ Et sapiēs prudētisqꝫ cognoscit quid optimū sit: ⁊ est cuiꝫ xꝫtute: qm̃ aliter diceretur qdaz supbia ⁊ immanitas. Illud honestū xꝫtutis laudē. Seqꝫtur natura qꝫm̃t supra dictū est: natura abhorret a turpitudine ⁊ honestuz seqꝫtur ⁊ appedit deditqꝫ seminat ⁊ igniculos: cuiꝫ ad illud pꝫueniri possꝫ. Adāo igitur aīo fructus honestatis reponitur in facijs qꝫ in gloria aut fama populari debemꝫ honesta facere nō pꝫpter hoc vt laudemur: sꝫ qꝫ honestū est ita facere. Laus ⁊ gloria sequūtur et si nō appetātur. Nūc de magnanimitate dicendū est. Locꝫ ei exposcit vt hec oīa meliꝫ intelligātur ⁊ plana sint oibus. Ad magnanimitas xꝫtatur circa magnos honores vt ipm nomē declarat. Ad magnanīm est is qꝫ se putat di gnū magnis honoribꝫ cū sit studiosus: qꝫ hoc cōuenit ei rōne xꝫtutis cui nō pꝫt satis digna pꝫmia dari qꝫ maxia meret: qui pꝫ dignitate id nō facit stolidꝫ ē ⁊ data vna xꝫtute mox datur prudētia qꝫ exterminat oēm stoliditatē: qui pua hꝫ pꝫfectōēz paruāqꝫ meretur: ⁊ is dignū se putat: modestꝫ ē at nō magnanīm. Ille autꝫ qui est indignꝫ ⁊ magnis honoribꝫ se dignum putat: erupat: ⁊ ē in vicio: erupat aut seipꝫ aut nō magnanīmū. Pusillanīm aut dehiat: qm̃ cū habeat xꝫtutes nō existimat se magnis honoribꝫ dignū ⁊ est deteretor qꝫ erupat: qꝫ in ipso sit xꝫtus ⁊ magnanīm: qꝫ ē vir optimꝫ: qꝫ ē optimis dignꝫ: vt sūt honores qꝫ deo tribuū tur. Ad eloz maiora spꝫ meret: ⁊ optimis maxia. Ergo vir magnanīm ex pꝫmo bonꝫ cognos citur qꝫ oīa pꝫpedit. Nā ei nihil magnū videt: ⁊ hꝫ supimuz cuiusqꝫ xꝫtutis. Ad difficile est ēē magnanīmū: qꝫ difficile ē asseqꝫ xꝫtutes ppꝫ instā voluptatē: ⁊ nullo mō fugit aliquo timo re duci: nec facit iniuriā: nec timet infamia iniuria illata: pꝫci sue bonitatis: ⁊ nō dolet cū nō honorat: nec multa aggredit: cui nihil magna videtur honorē pꝫmiuz xꝫtutis: ⁊ bonis oibus tribuit vt sunt magnanimi: ⁊ ipa magnitudo animi: ⁊ tanqꝫ ornamētum oīm xꝫtutuz nam ipas efficit maiores. Ad magnanīm ei ornat xꝫtutes: pusillanīm aut imminuit: qꝫ putat se idignū cū heat xꝫtutes. Et magnanīm honoribꝫ qꝫ magni sūt ⁊ a studiosis hōibꝫ offerūt modeste letat tanqꝫ adeptꝫ honores xꝫtuti sue accōmodatos vel minores nā cumulate xꝫtuti nullꝫ honor satis dignꝫ haberi pōt sꝫ honores ab imperita multitudine oblatos spernit cū illis dignꝫ nō sit: sꝫ maioribus: imperiti em̃ nō indicāt nec id faciūt rōne xꝫtutis: ⁊ cū ma gnanimꝫ in piculo xꝫtatur vite nō pꝫt fuci: ⁊ putat nō esse vinēdum nisi cū gloria ⁊ decore. Ad magnanimitatē pusillanimitas opponitur magis quā flexibilitas ad oēs honores: qꝫ plu

Quidius

Hesio.

Ambrosius
Plato

Ad magnanīm

Modestus.

res sunt pusillanimi: et illud est maius malum quod est magis cōe: est etiam talis ipse magnanimus inquit. Et sic. ut magis res pulcras et sine fructu quam utiles possideat: nam res sine fructu ostēdit possestorem esse opulētum: et indicat quādam sufficiētiam: magnanimi etiā est inter magnos magnū se ostēdere: inter humiles autē et infime fortune hoīes mediocriter affabiles: tales ei supare magnanimos: qui circa magna desari dicitur: indecorū est. vñ vituperatur illi

cui sunt inter impitaz multitudine phantur: et docti volūt videri inter doctos autē obmutescunt. Et magnanimi est aut a mare aut odisse palā et vitatē dicere: et loq palā et agere. Ipe em magnanimus preptor esse videtur et ha loqitur ppter virtutes quā bz q vitas: et ipe nunq faceret ptra suā naturā: nec non ipi magnanimi incesus dicitur ē tardus: et vox grauis: et cōpositē loqui: non em ppter is q nihil existimat magnū talis est ipe magnanimus. Illo in gloria. i. nō putat ē honestū: q laudatur ab impita multitudine: et q gloriosus videatur laudari ab alijs: qz naturalitē ē honestus dū sit plures sunt q potius volūt videri boni et nō esse: q ē et nō videri. Et aut magnanimus ex factis honestatē cupit: nō ex opione hoīm et laudatiōe populari.

bonestū illd qd' maxie natura seqtur i factis positū nō in gloria iudicat picipēq se eē mauult qvideri. Et em q errore iperite multitudinis pēdet hic i magnis viris nō ē bñd. Facile autē ad res iniustas ipellit vt qsqz ē altissimo aio et glorie cupido. Qui loc' est sane lubricus qd' vit iuenit: q laborib' susceptis piculifqz aditis nō quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriāz.

De his circa q fortis anim' et magn' versat.

Plato

Plinius

In factis i reb' q fiūt cū virtute quā amam' et expetim' pp se nō ppter gloriā et hoīm estimatiōez. Principes primū. i. vult potius laudāda facere: et nō laudari: q factor [quis mereat] laudatiōes accipere: nā in factis nō in gloria putat esse illud honestū ad qd natura ipellimur. Plato i. j. de rep. di. nō vt videat iust' generosus vir iusticiā colit: et q iustus videat honores qd' iam adipisci incertū futurū ppter virtutē iusticiā sequat an pp honores. Et dicit Plini. Gloria seq nō appeti dicitur: et pbat hoc Li. dicēs. Ilaz q laudari vult ab ipita multitudine: nō est habēdus magnanimus: et sapiētes ex insipiētūz laude pēdere turpissimū ē et magnanimus oīa facit honestatis cā: nō fame aut glorie quā qui appetūt ad res iniustas aliqñ ipellūt et pauci sunt q gloriā tanq mercedē rex gestaz nō querāt: et iō pauci sunt de magnanimi. Principes pmi virtute et oī laude digni q ita hri estimatōe vulgi: qd' pbat a p'tario dicēs: et em q curat opionez hoīm nō ipaz virtutē nō est magnus: qd' illud ē stitature magni viri p'tariū: q nihil curat pter vitatē et virtutē. Pēdet i arbitrat verā gloriā virtutis p'sistere in opionez impitorū hoīm q iudicare nō pnt: et errore ducitur. Et magnanimus spnit laudatiōem ipite multitudine: et tot' ex seipso pēdet. i. in seipso pōit oīa et virtute quābz. In magnis viris: i. nūe ro magnorū viroz. Et qsqz qto qsqz altissimo aio fortis cupido glorie: qd' ad magnanimū p'tinet q. circa magnos honores versat. Qui loc' ē lubricus. Icy qd' ē altissimo aio et glorie cupido hic in qua loc' est lubricus: qm in ipso pauci p'sistūt vt opz: sz labūtur: nec seruāt id qd magnanimū decet: qui gloriā spernit et famā vulgi: et estimatōez p'tus bñfecisse. Lubricus loc' est in quo nō possum' p'sistere aut ingredi: vt sunt herbe sanguine pfuse: marmora leuia: et lapides humore aliquo cōpersi. Adolescētia etiā ē lubrica: qm qui in ipsa sunt facile labūtur: et fiūt deteriores ipso magnanimio: oīa inquit Plato li. vi. de repu. magna lubrica sunt et bona re ipsa difficilia. Quū tibi alludit vite p'speris inquit Sen. tūc reuelud in lubrico relinebis ac siltis: nec tibi dabit impet' liberos: sz circūspicies quo eundem sit vel quousqz. Aditis [qui piculo adiuit] vt decet magnanimus: et qui passus labores est: et oīa illa q viri fortis et magnus p'stare pati dicit. Ad mercedē [qm honor vt dicebāt] p'remiū est ipius magnanimi. Gloria laudē ex opinione populī: pauci sunt qui hāc gloriāz spernāt qm videt esse merces rex gestarum. vñ dicit idem Li. in orōne p paulo licinio. Trahimur oēs laudis studio: et optimus quisqz maxime gloria ducitur: ipi illi pbi etiā in illis libellis: quos de cōtenenda gloria scribūt nomen suū inscribūt: in eo ipso in quo predicationē nobilitatēqz despicunt p'dicari de se ac noiari volunt. Nulla ei inquit virtus aliā mercedē laborū periculorūqz desiderat p'ter hāc laudis et glorie quādē detracta iudices: qd' est qd in tā exiguo vite cursu riculo et tā breui tātis nos in laboribus exerceamus.

Lubricos

Plato
Seneca

Adhūc fortis animus] ponit tūc ea circa q̄ ip̄a fortitudo x̄ satur̄ magna
nimitas ⁊ mūera vtriusq̄: s̄. Et de his x̄tutib⁹ cōfuse loq̄tur: q̄ aut̄ fortis
vir ⁊ magnanimi officia x̄pe sint iā viciū est. ¶ Adhūc certe] ¶ Eternū] co
gnoscit̄ perspicit̄. ¶ Quare] hec est p̄ia p̄s ⁊ quasi materia circa quaz
versat̄ fortis anim⁹ ⁊ magn⁹ despicere. s̄. oīa bona fortune nihil admirari
nisi x̄tutē ⁊ inuictū se p̄bere oībus fortune casib⁹ telligē ⁊ oī affectu atq̄

¶ Inno fortis anim⁹ et magn⁹

duab⁹ reb⁹ maxie cernit: quaz

una in rerū externarū despicien

tia ponit cū persuasus sit nihil bo

minē nisi qđ honestū decorūq; sit aut admirari

aut optare: aut expetere oportere nulli: neq; bo

mini: neq; pturbatiōi animi: nec fortune succū

bere. Altera res ē vt cū ita sis aio affect² vt sup

plurabatione vacare. ¶ *De* ex
 ternap^r res externe sunt: q^u ex
 tra corp^u anim^us h^{ab}et, vt diuitie i
 gla magistrat^u et oia deniq^{ue} q^u
 sunt in manu fortuⁿe: a qua for
 tis anim^u et magn^u nō d^{icitur} pēde
 dere. ¶ *Despiciētia*] p^{re}ptu res
 rum q^u sunt extra aim^u et corp^u.
 Eū sit p^{ro}uafuz: inductū in op^{er}
 nionez. ¶ *Nisi qd̄ honesta*] vir
 tuti pueniēs et honeste factuz
 aut vt decet: iō ait. ¶ *Decorūz*
 sit. i. decēter actuz tūc eī deco
 rum est cuz p^{re}cessit honestas.
 Adignam^u nō est p^{ro}p^{ri}us ad
 admirādum: qm̄ apud ip^{su}m n^{on}
 vil fere magnū est nec mem^{or}
 sit iniurie: et mali illati. Non ē

Externa res

Aristoteles

ipicere: qm magnanim' abhorret: ab eo qd natura imminuit suā r memoria mali ē ptra suā
 ani natura: qd d' esse pēptor oim rex r oīa putare se longe inferiora esse r nō pōt tūmeri as
 liquid qd nō est sup'. Si magnanim' timeret: malis memor esset: inferior videret. Nec de
 oibus loqur ipe magnanim': etem neq de seipō neq de alio diceret: nec cupit laudari aut ve
 alij rēphendātur: id dixit supra xā aī magnitudo: putat honestū sitū esse in factis nō in glo
 ria. ¶ Admirari ianq magnū. Magnanimio ei nil magnū r admiratū dignū videtur pte
 ter virtutē. ¶ Q'ptare laio. ¶ Erpetere p'silio. inde p'sus optam' postea cōsilio expetimus.
 ¶ Nulli hoi' .i. despiciere oīs hoies r ill' nō cedere etiā si esset moriēdū: nec d' adulari magna
 nim': qm oēs adulatores serules sunt. Eni laudat Elyene' Theodor' phūs nō ignobilis: cu
 cū l' ysimach' crucē minaret ist' qso inqt ista horribilia minare purpurat' tuis. Theo
 doro qdē nihil refert humi an sublimē putrescat in .ij. Tuscu. dispōe ait zeno. pponat detes
 q' p'pessus oīa ē pōn' q' p'scios de lēde tirānidis iddicaret de Anasarcho democrito cogitef q
 cū tyri in man' Timocreōtis regis incidiss' nullū gen' supplicij depōat' est neq recusatit
 Kalan' indus vir indoct' ac Barbarus in radicib' caucasi nat' sua volūtate viū' cōbustus
 est. Virigiture fortis r magnanim' spernit minas tyrannoz estoz ad mortē erecto aīo patus
 pro honestate decoroz seruādō. ¶ Neq p'turbationē p'turbatio vt dixi est animi mor' qui lō
 gius discessit a nature p'stātia. Partes p'turbationē ex duobus opinatis bonis nascitur: ex
 duobus opinatis malis. Ex bonis libido r leticia q' est p'tius bonoz: libido aut futuror. Ex
 mali r metus r egritudo. Adet' est de futuris malis: egritudo de p'tibus prauaz opionuz
 cōturbatio r ipaz inter se repugnātia spoliāt aīm moribz cōtaminat. Stoici volebāt aīm
 ipsius sapiētis vacare nō mō p'turbationib': s' etiā affectibus quos academici r peripa
 tēnci in sapiētē q' frequētē negligēti facere moribz Lato apud Li. li. .ij. de fi. sic loqur: p
 turbatōes aut nulla nature vi cōmouētur: oīaz ea sunt opiones ac iudicia leuitatiz: itaq
 bis sapiēs sp vacabat. ¶ Neq fortune casib' r telis fortune. Nā magnanim' oīa q' acciderē
 pnt sua p'stātia inferiora putat: sic nō succubīt aduersus. Illem pōt inquit in padotis nō
 beansume ēē qui est tot' aptus exequis in se vno sua ponit oīa. Lūi aut spes oīs r rō pen
 det a fortuna: huic nihil pōt esse certū: alitū quidā est virt' inqt Senē. excellunt regale inū
 cū infangibile. ¶ Altera res' hec est altera res circa quā versari d' ipse magnanim' q' ve
 ipm nomen declarat circa res magnas r arduas x'satur plenafz difficultatis r laboris d' et
 etiā pare ea que p'tinent ad vsum vite: vt liberalitatem r magnificentiā: cum opus est ex
 exercere possit. ¶ Si aīo affectus i'ta dispositus vt dictum est. Nā dixit fortitudinē esse vir
 tutez pugnātem p' q'tate r verā animi magnitudinē debere arbitrari in factis nō in gloria
 sitū esse honestū r fortes ēē habēdōz magnanimos nō qui faciūt s' q' p'pulsant iniuriā: et
 nōnullas alias p'prietates vtriusq' posuit: oīa cu' aliq' adepti sunt: r appetūt ea q' hic Li.

Leticia.

Libido

Adetus

Egritudo

Seneca

cero ponit pro decoro seruando. ¶ **M**axie viles reip. scz et patrie atqz cōi hoīm vtilitati: qm̄ si sui cōmodi cā magna et ardua gerit nō est appellād? magnanim? qui oīa ad cōez vtilitatē referre d3: nihil vel pax de puato curās. Imo vitā patus effūdere p salute cōi. ¶ **A**ebemēter arduas plenas difficultatis. Nā arduū ē accessu difficile. Nō aut̄ ingt Arist. pua picula subit magnanim? nec piculoy ē cupidus ppter ea qz res paucas multifacit: s3 subit magna: ardua: difficultes: qz in ipsis p̄t decoy suū suare. **M**agnanim? ei est magna obire: ideo magnanim? magna et ardua appetit ad q nō quis accedere pōt. **A**lexāder dicebat nihil fortib? idomitū: nihilqz ip̄a natura munitū timidis tutum esse: et seruile ē amare diuitias et valde regiū insudare laborib? **A**rdūū ingt **S**eli? significat cū difficile tuz molestū quoqz incomodū et ūtractabile. **S**eli. di. hūilis ē et meritis tuta secura p alta virtus ē et angust? animus est quē terrena delectāt. Pro vsu vite sustentatōe vite vt hēat ea oīa q ad vitā degēdā p̄tinēt. **A**idētur aut̄ inquit **A**rist. et pspitates fortune magnanimitati pducere. **N**obiles em̄ et q in magna potētia sunt vel diuities digni cēsent honore in excellētia nāqz p̄sistūt atqz oē bonus qd excellit magis dignū est honore et bona externa laudātur si virtuta p̄iuncti sūt cā vt magnanim? honoretur: ergo ip̄e magnanim? honeste q̄ret et ea q sunt ad vsuz vite et nihil ei desit: et idigētib? opitu lari possit: cā multarū reip qb? cū honore viuūt. i. d3 magnanimus oīa pare q p̄tinēt ad vitā degendā cū decoro. **I**n hac vltia pte ē vtilitas: s3 ea q sunt i priore: vt. s. bona externa despiciātur et alia q dicta sūt: faciūt ip̄z magnanimū. iō ait. **M**ax reip duarū appetere res arduas nihil admirari: nō succūbere fortune nō p̄turbar et pare ea q p̄tinēt ad vsuz vite. **E** Splēdor lauet illa āplitudo quā d3 h̄re magnanim? habēs summā oīm virtutū. **E** āplitudo res cū sua laude. **I**n posteriore in scda pte re circa quā v̄sa tur vir fortis et magnus: vt. s. res ardue gerātur multax cā reip q ad vitā p̄tinēt. **E** Cā aut̄ et rō cā huius magnanimitatis: et rō quare ita dicat: est in priore pte: vt. s. nihil admirē n̄si honestū et neqz fortis succūbat neqz p̄turbatōi. **E** Efficiēs qua hoīes magnanimi dicuntur et fiūt. **I**n p̄ore in p̄tendendis reb? fortuitis et pellēdis p̄turbatōibus. **I**n eo em̄ qd p̄sistū est in p̄ore picula. **E** Excellēs supātes oīs affectus et tela fortune et oīa hūana. Nā magnanim? circa pspitatēqz aduersitatē fortis quocūqz euenerit moderate sese hēbit neqz in rebus aduersis anim demittit: et neqz in p̄speris vebemēter letabit p̄uacietqz oīa q hoīb? accidere p̄t viuēs sine aliqua p̄turbatōe nulli rei nisi vt oz cupid? gaudēs virtute qua nihil est meli? **E** Nā et ea p̄bat id qd dixi eximia p̄clara et plena splēdoris et laudis. **E** Parua ducere existimare esse puia ad q nō nulli inflāmati rapitūtur: vt magistrat? honores: laudatōes populi diuitie et ea oīa q impitis eximia vidētur: op? magnanimi ē. Nō ire illuc inquit **A**rist. vbi alijs puatis occupātes ptes et viciōsuz ē atqz cūctatores: nisi vbi est magn? honor vel arduū op? **E** Acerba q̄ offendūt vt dolores et labores nimij trāslatio a p̄mis acerbis: q nocēt cū comedūtur: qm̄ sunt imatura esui dolor et fetor maxime p̄sternūt naturā. **E** Adul ta et varia qm̄ varij sunt casus hūani ad quos p̄ferēdos fortiamini? et magnus patus ē certa rōne et cōsilio sine aliqua fortitudine. **E** Fortuna varietate vite qm̄ fortuna varia ē et amica temeritati: vita p̄tās est: for: una aut̄ vite varietas. **E** A statu nature a mētis trāquil

Aristote.

Aristoteles

litate: et gravitate quā natura ipsa nobis dedit: et virtutū igniculos: vñ vivere e natura est
vivere cū virtute: vñ igitur magnanimus oīa tolerare sine aliqua pturbatōe et molestia vt
sapientē decet. ¶ Robusti ¶ Robustū corpus dicitur et fortis aīus: sed aliqñ pfundunt ur. ¶ Asa
gne cōstātīe ¶ pseueratīe in id qd esse natura: ille dicitur cōstās q in suo pposito pseuerat: nec ali
qua pturbatione a statu mentis tranqille nature q deducitur ad oīa tollerāda patus cū de
coro. ¶ Non est cōsentaneum ¶ non est cōueniens hōies feruire
affectui q ad oīa picula patus
est. ¶ Cupiditate ¶ rex huma
nariū nō conuenit: inq̃ vt fort
supet oīs labores et dolores nī
hilq̃ timeat: et idē vindicatur
cupiditate et affectu qd est oīs
no ptra naturā viri fort. ¶ Sō
dicit Seneca. li. xxi. eplaz. ¶ Animi
mentū inbecillitatis humane
inexpugnabile fortitudinē ēē
¶ Non est lq̃d putes inq̃d ¶ Possi
Te fortune armis tutū esse tu
is: pugna ptra fortunā et cōtra
affectū. ¶ Nec q inuictū et etiā
hoc nō conuenit: vt is q. oīs la
bores sustinet: et subdit picula

Constantia.

Seneca

Possido.

Plato

Aristo.

Ad magnificētia
Ad magnificus.

Puilla.

Aristo.

nihil a dignitate sapiētis robusti animi est ma
gneq̃ cōstātīe. Nō est autē pstanteū q metu ne
frangat cū frāgi cupiditate: nec q inuictū se a la
bore pstitit vinci voluptate. Quāobrez et bac
vitāda sunt et pecunie fugiēda cupiditas ē: nihil
em̃ ē tā āgusti aī tāq̃ pui q̃ amare diuitias. Ni
hil honestū magnificētiusq̃ q̃ pecuniā ptenere

et ipam mortē pro honestate vincat a voluptate quā vir fortis tanq̃ meretriculā spnere dicit
¶ Plato in pmo de legi. sic ait. vtrū igr: eum q dolore frāgit: an eū q voluptate supatur de
riorē vocare oīz eū arbitrator q voluptate supat: et hōiem voluptate irretitū seipso infe
riorē putat oēs quare iouis et Apollinis legū latores claudā fortitudinē nō posuerūt q
ad sinistralē qdē aduersis resistere possit ad dexterā xō rebus scōis et letis blanditib⁹ succū
bat imo ad vtrāq̃ sufficientē. Quāobrez ¶ conclusio hui⁹ ptis. Nec q dicta sunt: voluptas. s.
q bestiis relinqnda est: et cupiditas rerū externarū q in sapientē nō cadit nisi vt oīz est. n. vi
lis aī et abiecti amare pecunias: delectariq̃ terrenis: et nihil ē tā ptriū forti aīo et magno
q lucrovinci. Talis est magnanim⁹ inq̃d Arist. vt bñficia cōferat et pdeat ipm si suscipiat
illud em̃ supioris est hoc inferioris: et referēda g̃ra maiora cōfert bñficia: est autē magnani
m⁹ pecunias spnere eas alijs operāq̃ suā subministrare quo pacto em̃ admirare: amare
q̃ pecunias ille cui nihil magnū nihil deniq̃ amandū videt: aut qd arbitret ēē bonū nisi x
tutem q nāq̃ amat pecuniā vilissimā rez amat: et aīo vili est ac sordido et auaro q oīa ab eo
quē magnanimū ēē voluit⁹ aliena sunt. ¶ Angusti ¶ demissi et viles qm̃ rem vilez amaret.
¶ Magnificētiusq̃ qd magis decet etiā magnificū: q magnos facit sumpt⁹ sine aliq̃ aua
ritia: et qm̃ in magnificētie mentionem incidim⁹ de ipā dicendū est ne aliq̃ medicritas in
tractat relinqtur: qm̃ de magnifico aliq̃ dicēda sint ppe finē h⁹ voluminis: cū de p̃cipis
et honorati viri domo dicitur q̃lis. s. esse debeat et q̃te latitatis. Ad magnificētia est dispō et me
diocritas circa sumptus pecuniarios edificādo edes et alia opa magnifica et publica. Ad ma
gnific⁹ est id q magna facit et decēter: differt a liberali: q magnific⁹ circa magnū vt ipm no
men dedarat liberalis circa minora x̃ satur: et magnific⁹ est silis scienti: qm̃ scit iudicare et
contēplari qd deceat et magnificētia nihil aliud est nisi posse facere magna cū decore qd cū
ita sit: q̃ eruperat dicitur ignar⁹ decori qm̃ nō facit opus vt decet. Nā videt velle supare magni
ficiū faciēdo sumptus vltra q oporteat q̃ paruas res auspica: et facit sumpt⁹ pter decorū
et cupit splēdorē pter dignitatē: et oīa facit ostentationis cā et vbi oporteret esse magnos sum
ptus eriguos facit et ecōtra: et in parua re vult imitari magnificū et sic apparet ipm ignora
re qd deceat: ille autē q impēlis faciūdis modicā affert pecuniā et sp̃ conq̃rē deficit et sic dicit
¶ Puillanin⁹: circa decorū q si aliq̃d opus inchoat parū impedit: et in puo p̃dit decorū et in
magno ope faciūdo parū vult impēdere: et in parua re facit magnos sumpt⁹ vt regat auari
tiam: nō cōtinuū auari solet ēē launssimū: s. bi duo bñtus circa magnificētiā nō ad modū vi
tuperātur: qm̃ nō nocet alijs vt auaritia. p̃d galitas: et sic de silibus: magnificētia req̃rit ma
gnū opus: et magnitudo est ad aliq̃d et respiciat opus et sumpt⁹: et vicin⁹ aliq̃d ēē magnū cō
pariue cū respiciat⁹ ad aliud ppositū et minus magnificētia magna ē cōparēdo liberalitatis
q̃ maiores facit sumpt⁹ ipe magnific⁹ quā faciat liberalis q̃ x̃ sat circa pecunias erogan
das hōibus et si facit aliq̃d opus puū est: et vt sese h⁹ magnanimitas ad fortitudinē: ita ma
gnificētia ad libalitatē et magnificus qd ē liberalis ē: at nō p̃tinuo liberal ē magnific⁹: et
sic magnificētia ppe ad magnanimū p̃tinet. Arist. ait. sumpt⁹ magnifici magni sunt et decē

tes: talia autē & opa sunt. Sic enim magnus erit sumptus & decens ad opus: ut sumptu quidē opus ope vero dignus sit sumptus: vel etiā erupet & magnificus honestatis cā talia facit: & cū gaudio & sine auaritia potius quō pulcherrimū opus facit & decens considerabit: quāti p̄stet. An apparet magnificentiā esse magnitudinē ipsius liberalitatis cui tribuuntur minores sumptus magnifico autē maiores & liberalis nō inchoabit opus publicū: sed faciet opus priuātū pulcherrimū ut patet ram ceteraq; vasa argētea aurea: anaglypta lapides preciosos & cetera id genus: hec dī liberalis possessio. Si eadē pecunia dabit magnifico: eriget statuas: aut aliud opus quod ab ipso nō possidet ut sunt pyramides: tēpla porticus: strata viarum aq; ducit & similia quā magnificū p̄tinent & oīa quā habentur honorabilia epulum etiā magnifici est & opa dūt eē accōmodata ad impēsas & impēse ad opus: & paup̄ quis nō possit agere opa magnifica: tñ potest eē magnificus: quāsi data vna virtute dantur oēs: nō duplex est magnificus: & quā solū habitum magnificentię: & quā habet opes opa qui facit magnifica & si paup̄ inchoat opa magnifica stultus est & magnificus

non dicitur ad sua sed ad communia: & sic liberalis non ad se: quia sibi minorem partem relinquit talis est ipse magnificus. ¶ Eripit libertatem Inam glorie cupiditas nō est sui iuris sed seruit affectui: semper anhelat omni studio & contentione ad illam tendit: quod a magnanimo alienum est qui talem cupiditatem rejicit: ut liber vinat & sine angoribus: & omnia que magnanimus facit eo spectant: ut sit liber quid autem sit libertas paulopost dicetur. Et prosequitur Cicero dicens imperia non esse expetenda: & interdum cum offeruntur non accipienda: & accepta deponenda: ut ipsa magnitudo animi eluceat: cui nihil admirandum videtur. Si autem gloria duceretur & magistratus optaret atq; expeteret contra suā faceret naturam: talia enim sunt bona externa & magnanimus nil nisi bonum interitumque id est virtutem magni facit. ¶ Omnis contentio conatus & studium: quoniam magnanimus debet habere elatum animum: & non seruientem cupiditatibus & affectibus cum ipse sit qui omnia spernere debeat tanq; seipso inferiora. Pro qua libertate quoniam nil aliud debet querere magnanimus: nisi ut liber sit. ¶ Imperia magistratus & curam exercitus ad deponenda hoc est contra Lesarem qui confecto bello gallico noluit dimittere exercitum poscente etiam senatu quoniam de patria occubanda cogitabat. Tacendum est: iterum dicit magnanimum debere vacuum esse perturbationi cupiditatis metus egritudinis voluptatis iracundie ut animus sit tranquillus & securus cū constantia & dignitate: nam cum talia insunt animus non est liber: ideo stoici voluerunt omnibus his vacare sapientem ut plane liber esset: tamen cupiditate que est immodica appetitio opinati magni boni rationi non obtemperans. ¶ Tum etiam egritudine que est opinio recens mali in quodenuit contrahi: quod animus rectum esse videatur. Unde scribit Boetius Sandia pelle: pelle timorem spemque fugato: nec dolor adsit. Nubila mens est: vinctaq; frenis hec ubi regnant in ea parte animi que est pertices rationis: ponitur tranquillitas id est placida quietasq; constantia: in altera que expers rationis ponuntur motus turbidit: tum cupiditatis contrarii rationis inimici. ¶ Voluptate mala scilicet & indigna libero homine & magno. ¶ Tranquillitas animus compositus sine estu affectuum: tractum est a mari tranquillo: quod estu non agitur: sic animus dicitur tranquillus: qui non habet estus perturbationum. Sola virtus est consentiens cum ratione & perfecta constantia in tertio tusculana. disputatione dicitur. hic tangitur sapienti censere posse assidere: ut egritudine opprimatur id est miseria: nam cū omnis perturbatio misera est: tum carnificina est egritudo habet ardorem libido. Leuitatem leuita gestiens humilitatem metus: sed egritudo quedā maiora: tabem cruciatū afflictionem feditatem lacerat: exurit animus planeq; conficit: hanc nisi exuimus: sic ut abijcia

Tranquillus
Animus

si nō habeas: si habeas ad beneficentiā liberalitatemq; cōferre. Quēda est etiā glie cupiditas: ut supra dixi. Eripit. n. libertatē p qua magnanimis viris oīs dē esse cōtentio. Nec vero impetria expetēda aut potius nō endā interdū ac deponenda nonnunq. Tacandum autem est omnī animi perturbationem: tum cupiditate & metu: tum etiam egritudine & voluptate animi: & irascūdia: ut tranquillitas adsit & securitas quā afferat

mus miseria carere non possumus atq; hoc pspicuum est tum egritudinem existeret: cum qd ita visum sit vt magnum malum adesse: & vixere videatur. Unde cum sapiens nil putat ee malum prater turpitudinem: egritudine vacabit: & alijs perturbationibus: que libertate eripiunt & in omnibus stultis inveniuntur omnis enim motus animi contra rationem visio datur. Constantem inqt Licerio quenda volumus sedatum grauem humana omnia p-

constantiam tum etiam dignitatez. Multi aut et sunt et fuerunt qui eam quam dico tranquillitatem expetentes a negocijs publicis se remouerunt ad ociumq; profugerunt. In his & nobilissimi philosophi logeq; principes et quide boies seueri et graues: nec populi nec principum mores ferre potuerunt. Eliseruntq; nonnulli in agris delectati re sua familiari. His idē pposituz fuit quod regibus: vt ne qua re egerent: nec cui parerent libertate vterentur cuius propriū est sic

mentem illuz esse que magnanimum: & fortem virū dicimus. Talis aut neq; merens neq; timens neq; cupiens neq; gestiens esse quisq; potest: eorū em hec sunt qui euentus hūanos superiores q; suos animos ee dicunt. ¶ Securitas qui non angitur non timet omnia spernit que accidere possunt Est is qui vacat affectibus & cupidibus plane securus & qui casus humanos animos suo elato inferiores putat. Securus dicitur seorsum a curis & sine perturbatione animi. ¶ Constantiam perseverantiam in officio nullo affectu impediēte. ¶ Dignitatem iuctoritatemq; decorum: & affert exemplū eorum qui tranquillitate mentis habent: & securitatem dimissis negocijs publicis ad ocium confugere cōtenti re sua familiari nihil appetentes & in primis philosophi q; bona fortus

Securus

ne contēnentes & ducem naturam: sequenti libere in suis hortulis gymnasijsq; vivebant: humana diuinatq; contemplantes vt quasi dii in terris viderentur: sed caligine infidelitatis obducti viam salutis: que nondum reſerata erat: inuenire non potuerunt. Unde vicem illorum dolere debemus: quid enim illi non effecissent: illustrassentq; tam profunda doctrina hoc nūbilo infidelitatis discusso. ¶ Ad ociumq; cessationem negociorum & cure publicę. ¶ Publicis gubernatione reipublice. ¶ Profugerunt tanq; in locum tutuz: & non obnoxiū tot fluctibus: quod surgunt in re publica. vnde dicit in oratiōe pro T. murena: q; effretum: quem euripum tot motus tot varias habere putatis agitationes quot fluctus quātas perturbationes: & quantos estus habet ratio comitiorum dies intermissus aut nox interposita sepe perturbat omnia & totam opinionem parua nonnunq; mutat aura: sepe etiam sine vlla aperta causa fit aliud atq; existimabamus. ¶ In his in numero horuz qui ad ocium perfugerunt. ¶ Nobilissimi notissimi: clari: & multi nominis. ¶ Longe principes valde primi inter ipsos philosophos. ¶ Seueri iusti & inimici malis moribus. Seueritas est magistra pudoris & molestie. ¶ Et graues virtute pleni: in qua perseverant. ¶ Principum: qui administrant rem publicam. Nam principes dicuntur primi in republica vnde dicit in primo de oratore ad Quintilianū fratrem. Cum igitur inuehatur in causam principū consul Philippus: id est optimatum: quibus aduersabat. ¶ Re familiari domestica non querentes magistratus sed contenti eo quod habebant. ¶ His hominibus qui ad ocium perfugerunt. ¶ Propositum eundem finem sibi animo propofuerunt: & idem consilium quod reges qui volunt: ideo regnare: vt nullus rei egeant: ne cui pareant: & libertate vtantur: hoc idem ipsi sapientes assequuntur & rectius. Unde Lato apud Liceronem libro. iij. de finibus ait. Sapiens rectius appellatur rex q; Tarquinius qui nec senec suos regere potuit. Rectius magister populi q; Sylla: qui trium pestiferorum vitiorum: luxurie: auaritie: crudelitatis: magister fuit Rectius diues q; Crassus: qui nisi egisset: nunq; euphratem nulla belli causa transire voluisset. Recte solus liber: nec dominationi cuiusq; parens nec obediens cupiditati. Recte inuitus cuius etiam si corpus confringatur animo tamen vincula inſci nulla possunt. ¶ Libertate vterentur vt essent liberi in ocio quod sequebantur ¶ Eius propriū libertatis propriū est: vt quis viuat vt vult Libertas vt voluerit fieri est potestas operandi qua stulti & mali omnino carent. Libertas inquit in paradore est

potestas viuendi vt velis: et ille viuere vt vult: qui recta sequitur: qui gaudet officio. cū viuē di via considerata atq; pūsa est: qui legibus nō propter metū parēt: s; eas seq̃tur atq; cōlit qđ salutare maxime esse indicat: qui nihil dicit: nihil facit: nihil cogitat deniq; nisi libēter ac libere: nec est vlla res q̃ apud eum plus polleat q̃ ipsius voluntas atq; iudiciū. Solus sapiens oīa sponte facit. Et nihil inuitus: nihil coactus at omīs leues cupidit: improbi

lacini sunt serui: seruiunt enī affectibus: qua seruitute nihil potest esse miserius: iuriscōsul ti sic finiunt. Libertas est naturalis facultas eius: qđ cuiq; facere liber: nisi qđ aut vi aut iure phibetur. Quare cum hoc sit igitur inquit Lēce. cū hoc cōmune sit philosophis et regibus: vt. s. libertate vtantē viuātq; vt velint. Reges arbitrantur se id qđ sibi pposuerūt adipisci si habeāt magnas opes: ociosi autē si contēti sint re sua domesticat parua: ergo finem hunc quē sibi vtriq; proponit diuerso modo assequitur. Alteri reges. Opes magnas regnum opulentum magnasq; potentias. Alteri ociosi et philosophi si iponāt finē cupiditatis: et re parua contenti sint qm̃ paruis et minimis natura contenta est. Unde dicit Seneca. Non q̃ parum habet: sed qui plus cupit pauper est. Et ille beatissim⁹ et securus sui possessor: qui crastinū sine sollicitudine expectat et breuissima ad diuitias p̃ contemptū diuitiarū via est. In quo in qua re: et tali proposito neuter improbandus est: sed est facili⁹ ad id cōsequendū et aprior vita ociosorū. S; vltat' eorū qui ad rēp. accedunt et illam regunt atq; gubernāt et vtilior humane societati et clari⁹: nā nisi essent q̃ rēp. gererent et in mediū labores susciperēt maximus iacturis, hoīes afficerent et ciuitates. An sapiētis est administrare rēp. et oīa pati p̃ vtilitate cōi: quapropter cū hec vita fructuosior sit anteponēda est ocio hoc aut dicit propter se Lē. qui in negocijs publicis curriculo honorū oculisq; ciuium vixerat: omittēs occiū a quo vsq; ad ea tēpora: in qbus turbulētissime tēpestates in rēp. exorte sunt: et hec in ocio scribebat abhorruit et ambitōibus capiebat et in iudiciis fororū regnare gestiebat: cū hec scribere post necem Lēsarī et Octauiū viam tyrāndez affectam te ad ocū cōfugerat: in quo philosophabat: vt aliqđ monumētū ocij sui extarer. Neutorū nec ociosorū siue pborū nec regū. Facili⁹ qm̃ facili⁹ possum⁹ philosophari q̃ regnare: et phi nō exponūt se tot fluctibus: quot reges. Et tutior securior: qm̃ philosophi nō timent gladios fortune: qbus reges obnoxij sunt. An dicebat Xerxes illatur⁹ bellum grecie et traiectur⁹. Hellespontū auctore Herodoto. Magna negocia magnis cū piculis sunt. Admirus grauis qm̃ nō offendūtur hoīes ocio pborū: nec inuidēt illis: sed regibus: qm̃ maioribus inuidēt. Fructuosior afferens maiorē vtilitatē cōi hoīm societati. Ad claritatē splendorē noīs. Amplitudinē gloriā. Quapropter ponit illos qbus forsitan cōceditur: nō capessere rēp. qua. s. cū sint excellēti ingenio p̃diti doctrine eumq; contemplationi se tradunt aut qui valitudinarij sūt vt munera reip. obire nō possint: q̃ autē talium hoīm officia esse debeant dicitur. Imbecillitate infirma valitudine. Quibus autē. i. illi qui nō tradiderūt se doctrine: aut nō impediūtur mala valitudine aut aliqua cau

uiuere vt velis. Quare cum hoc cōmune sit potentie cupidorū cum his quos dixi ociosis alteri se adipisci posse arbitrantur si opes magnas habeāt: alteri si contenti sint: et suo et paruo. In quo neutrorū omnino contēnenda est sentētia: s; et facili⁹ et tutior: et minus alijs grauis aut molesta vita est ociosorum. Fructuosior autē boiminū generi et ad claritatē amplitudinēq; aptior eorū qui ad rēp. et ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter et his forsitan cōcedendum sit rempubli. non capeissentibus qui excellenti ingenio doctrine sese dediderunt. Et his qui aut valitudinis imbecillitate: aut aliqua grauiore causa impediti a republi. recesserūt cū etius administradi potestate alijs laudēq; con

sa grauiore et omittunt curam reip. ab officio descendunt hostes: qui est natura ciuilis. Unde vituperandi sunt et maxime si ob id patria damnum patiatur: vt ait. Cicero cum dicunt se non imp. aut eius onera fugere. Sed imperia honores: in hoc claudadi videntur: et difficile est illorum ppositum non laudare: et consilium: sed apparet ipsos fugere molestias: repulsam in petendis magistratibus: et cetera que accidere pnt: et infamia: afferre vident. De

cederent: quibus autem talis nulla sit causa: si despiciere se dicant ea que plerique admirentur imperia et magistratus: his non modo non laudi: verum etiam vitio dandum puto: quorum iudicium in eo quod gloria continent: et p nullo putet difficile factum est non pbare. Sed videtur labores et molestias: tum offentionum: tum repulsarum quasi quadam ignominiaz temere et infamiam. Sunt enim qui in rebus contrariis parum sibi constant: voluptate in seuerissime continent: in dolore sunt molliores: gloriam negligant: frangantur infamia. Atque ea quidem non satis constanter. Sed his qui habent a natura adiumenta rerum gerendarum abiecta omni cunctatione adipiscendi magistratus sunt: et gerenda reip. est. Nec enim aliter aut regi ciuitas

despicere continere. Plerique maior pars hominum. Admirantur magni estimant. Dandum vitio vituperandum comici dicunt verto vitio: et id est quod vitupero. Iudicium suam opinionem. Labores et subeundi sunt dum p magistratu quis ambit: et alios prestat emerentium suffragiorum causa. Et molestias que subeunde sunt in ipsa petitione magistratus: imperii honorum. Offensionum quasi ostenditur ambitione et prentatione competitorum offendere in hac significatione est in alio quid incurrere atque incidere. Repulsarum quasi non adipiscuntur magistratum quem petebant affectantes alios p suffragiis: ille fert repulsam qui non adipiscitur magistratum quem petit. Sunt enim probat id quod dixit et hoc in ppos dicit: quos ostendit ideo ad rem non accedere: quasi sunt abiecti et demissi: et se non adepturos quod petunt arbitrantur non quod continent: honores sed quod timet repulsam tanquam ignominiam: sunt et philosophi scilicet et alij. Parum sibi constet parum sibi constet in rebus aduersis et quasi sibi ipsis distudent in aduersa fortuna: quod contra fortitudinem et magnam

Offendo

mitatem. Seuerissime grauiissime et constanter in dolore qui est contrarius voluptati. Molliores fracto animo et molli: vt sunt femine: et hoc apparet ipsos non esse fortes qui seuerissime voluptatibus et fortiter doloribus resistunt illosque animo suo putant inferiores. Frangantur non possint ferre infamiam: certe timenda est infamia: vt dixi et de noie solliciti esse debemus: sed vir fortis et magnus non timet infamiam iniuria illatam. Unde administrantibus remp. subeunte sunt offensiones p equitate ac iustitia seruanda et veritas potior et antiquior esse debet quocumque homine: et infamia ignominiaz subeunde sunt: cum iniuria inferuntur. Num enim est maius theatrum ipsa conscientia qua freti omnia despiciere possimus et debemus. Et de Fabio maximo legitur: qui non ponebat rumores ante salutem: dicebat ne phas esse succensere patrie: etiam si nos offenderit Plato in secundo de legibus sic ait. Iudices prudentie ac fortitudinis opus esse participes. Sed his qui hunc positum his quibus forte datur ventura si rempu. non capessunt: illos nunc affert qui sine aliqua cunctatione rempu. gerere debent duplici ratione ducti: quasi scilicet aliter ciuitas regi non possit: et respublica si nemo magistratus peteret: et si quisque munera publica et cura recusaret. Adde etiam quod magnitudo animi non potest declarari nisi in negotiis: nam cum quis res magnas et arduas magno animo et elato gerit tunc magnanimus dicitur ergo est opus talia obire: si magnanimi habere volumus et esse. Adiumenta nature qui valent ingenio: prudentia: viribus corporis. Abiecta cunctatione sine aliqua mora. Gerenda administranda. Nec aliter nisi laboribus et industria eorum qui cum habeant adiumenta nature hoc prestare possunt. Et Plato in libro de republi. vult philosophos suos accedere ad rempublicam ne

Fabius
Maximus
Plato.

prauis imperent: et ut ipsi in laudem versentur. Bene inquit lib. v. Erunt reipublice si ciuilibus potentia cum philosophia congruerit. Idem aut lib. vii. Ineruditus veritatisque inperitus nequaquam ciuitatis curam sufficienter habituri sunt. Sapientes igitur tempus capessere debent. prout litate communi: quam laudabilior est eorum vita: qui in negotiis publicis versantur quam otiosorum. ¶ Aut declarari magnitudo animi quam magistratus virum ostendit et declarat ut Bias dixit et tunc cognoscit magnanimum quem philosophi in suis umbraculis instituunt de magnanimitate precepta tradentes cum circa magna versantur ut decet et non flectit aliqua cupiditate aut ambitione: sed omnia sua officia ad iustitiam dirigit. Unde dicebat Lyrius ut est apud Xenophontem. Opus est maximum pulchre imperare et principem de cere subditis ante ire non dolo et ocio sed prouidentia et industria et principem decere non se bonum prestare duntaxat verum etiam per subditos diligentiam agere ut optime futuri sint. Et in octauo dicit bonus princeps est hominibus lex videtur quoniam satis est qui et moderetur et videat puniatque deseruiquentem: et Diocletianus imperator: ut auctor est Eusebius dixit: nihil est difficilius quam bene imperare. Philosophus enim v. ethices sic ait: optimus est non qui ad seipsum: se qui ad alium utitur ipsa virtute: hoc enim est opus difficile. ¶ Non potest declarari ostendi et poni in exercitatione: quam laus virtutis in actione consistit. An debemus precipere de virtute: et ipsam exercere ut melius declaratur. ¶ Capessentibus autem tempus. Nunc precipit quid facere debeant hi qui capessunt tempus. omnia scilicet humana despiciere non minus quam ipsi philosophi: qui bona extrema nihil curant: licet difficile sit hominem vacare affectibus: qui in bonorum petitione versatur: sed quo difficilius hoc erit perclarius: quam virtus ut dictum est circa difficile versantur: et omnia bona difficilia sunt ut inquit Platorigi qui in difficili virtute amplectitur laudabilior est eo qui in facili: ut est philosophus qui in ocio degens vacat affectibus: cum nullis inimicitiis sollicitetur nec ledatur iniuria. Ergo qui tempus gerit: sit etiam his vacat: laudabilior est ipso philosopho: quam expositus est inimicitiis iniurijs per ipsa iustitia: quem tuetur et ministrat. Magistratus enim custos iusti esse debet: et rem commune per dignitate distribuere: ac ea que sunt in hominum commercio ad equalitatem redigere ne discordie oriantur et seditiones habeant: etiam operum equitatem et bonitatem que aliqui legem emendat peccantem ob hoc quod est generalis: summum quippe ius summa est iniuria. ¶ Capessentibus accedentibus ad curas reipublice. ¶ Nihil minus nulla re minus: quam magis indigent magnitudine animi: qui tempus gerunt: quam philosophi qui in ocio versantur. ¶ Rerum humanarum qui accidere possunt in vita. Unde dicit Plato libro ultimo de reipublica. Adnet lex id optimum fore quod maxime in aduersis quietem agere: et nequaquam exandescere: cum nihil hominibus bonorum aut malum clare censeretur. Et ut Seneca dicit: calamitas est virtutis occasio. ¶ Quam despicientiam. ¶ Sepe dico repetor inculco: quam de ipsa dictum est supra. Non enim potest: quis esse magnanimus: nisi res humanas contemnat. id est omnia que homini accidere possunt in utraque parte. ¶ Tranquillitas: sedatio perturbacionum. ¶ Si quidem assert ratione quare capessentibus reipublice. humanas res despiciende sunt. ¶ Nec auxilij angor est egritudo premeus: et de antiquis plenius angustia. ¶ Cum grauitate. ¶ Quod decet virum qui nunquam mentitur et in virtute preuerat: est grauitas comes constantie et qui anxius est et sollicitus: non potest esse grauis et stans. ¶ Que tranquillitas: aut securitas et vita sine angoribus despicientia rerum et grauitas atque stantia. ¶ Eo tantum facilius per se ferre grauitatem et vacare affectibus. ¶ Pro minus est in ipsis quod sit in manu fortunae. ¶ Quo minus multa. id est pauciora quam in vita eorum qui tempus administrant. ¶ Parent sunt obnoxia et exposita telis fortune quam non inuersionem in his que sunt in manu fortunae: ut sunt magistratus imperia: philosophi enim colunt animi: quem fortuna ferre non potest aut vincere: non sit bene institutus et de magnus. An vir bonus et sapiens fortune minaci et temerarie medium vnguem ostendit: et illam elato animo spernit a qua que pendet in magnis viris habundans non est. An vici

Lyrius

elato

aut declarari animi magnitudo potest. Capessentibus autem tempus. nihil minus quam philosophis: aut scio an magis etiam et magnificentia et despicientia adhibenda sit rerum humanarum quam sepe dico et tranquillitas animi atque securitas. Siquidem nec anxij futuri sunt et cum grauitate constantiaque victuri que eo facilio

Seneca. Meminē aduersa fortuna cōtinuē quē secūda decepit et fortuna illis est grauis: qui bus est repentina: facile eam sustinere potest qui semper expectat et nulla re maior inuidia fortune sit q̄ equo aīo. ¶ Tam grauitur cadere non p̄nt: qm̄ ipsi p̄bis omnia sunt p̄nēdi tata: quippe multū p̄dest prouiso animo et p̄paratio ad minuendū dolorē: hec est illa p̄ fās et diuina sapientia inquit in Tusculanis disputationibus et p̄ceptas penitus et p̄tra

sunt p̄bilosophis quo min⁹ patēt multa in eoz
vita que fortuna faciat: et quo minus multis
rebus egent: et quia si quid aduersi veniat tam
grauiter cadere non possunt. Quocirca non si
ne causa maiores motus animorum concitan
tur maiorēq̄ efficiendū rempublicam gerenti
bus q̄ quietis quo magis his magnitudo ani
mi est adhibenda et vacuitas ab angoribus:
ad rem gerendam autem qui accedit: caueat

ctas res habere humanas: nū
hil admirari cum acciderit: ni
hil anteq̄ euenerit: nō euenire
posse arbitrari. Unde Xentipe
pe vroz Socratis semp se vī
disse illum dicebat eodem vul
tu exeuntem domo et reueren
tem: animus enim erat sedat⁹
et tranquill⁹ quia voluntate
fingitur. Adde etiā q̄ ipsi p̄bi
lophi nō curant bana fortun
ne: que illa cuz vult eripere po
test. Illi autem qui rempubli
cam gerunt possunt deici nō
tariq̄ infamia et grauitur cade
re cum in edito loco positi sint
et obnoxij fortune que mutabi
lis est et temeraria Seneca di
cit: que multo aī prouisa sunt
languidi⁹ incurrunt. Aufert
vim presentibus malis qui fu
tura prosperit. Unde post suū
casus Quidius dixit. Tuq̄ for
mida: nimum lublimia sem
per. Propositiq̄ precor cōtra
be vela tui. Aue sine inuidia

Quidias

mollesq̄ inglorius annos. Erige amicitias: et tibi iunge pares. ¶ Quo circa] conclus
dit per ea que iam dicta sunt maiores motus animorum concitari in illis qui gerunt rem
publicam. Propterea que singulis diebus accidunt: quibus animus mouetur: et maiora
semp efficere tentat. Unde opus est adhibere animi magnitudinem: vt maiora semper
cum decore efficiantur: et vacuitate ab angoribus quibus debet vacare magnanimus.
¶ Quo circa] igitur cum in rebus difficilioribus versentur: hi qui gerunt rempublicam ma
gis anguntur q̄ philosophi: qui vitam ociosam degunt. ¶ Non sine causa] iure ac merito
quoniam timent casus et tela fortune: que illa in summa queq̄ torquere gaudet: vt infima
summīs: summa infimīs mutantur. ¶ Maiores motus] maiores perturbationes cum leo
loci sunt. Unde fortuna volente grauitur cadere possint. Unde reges ceteriq̄ principes
fere semper solliciti sunt: et tyrannorum vita nihil est miserius: omnia enim timent cum
ipsi ab omnibus tueantur. ¶ Et motus maiora efficiendi: quoniam gubernantibus rempu
blicam in commune laborandum est: et curandum: vt magna quedam efficiantur: quod nō
cogitant ociosi: qui in magnis negocijs non versant: maiores enim curas hnt: qui negoci
is publicis et muneribus funguntur q̄ ociosi illi enī tendunt ad maiora et ardua: ociosi au
tem talia non curant. Et ideo non anguntur. ¶ Quietis] ociosis: et his qui ad rempubli
cam non accedunt. ¶ Quo magis] tantomagis inquit magnitudo animi adhibenda est
in his animorum motibus et curis rempublicam administratū: vt grauitas retineatur et
constantia: ne anxij videamur et inconstantes: vnde magis debet esse magnanimus et gra
uis ille qui rempublicam gerit q̄ philosophus ociosus: quoniam in maioribus difficul
tibus versatur et maioribus stimulis perturbationum angitur: et ideo difficile est ipsum
non perturbari animo cum telis fortune sit expositus: vt mens vix possit esse sine timore et
maiora etiam molitur in dies. Unde opus est animū esse constantem. ¶ Ab angoribus]
animi perturbationibus. ¶ Ad rem gerendam autem qui accedit caueat ne id modo]. p̄
cipit nunc quid illi agendum sit: qui ad rempublicam accedere vult: vt scilicet cōsideret si
idoneus ad est munera publica obeunda. In omni us enim q̄ agimus: non solum quid ho
nestum sit: sed etiam quid ipsi prestare possimus: querendum est et considerandum: ne for
te aliquid aggrediamur quod efficere nequeamus quisq̄ igitur vires metiri debet suas
et naturam: idq̄ auspicari quod obire posse videbitur cum decore. Aliter nihil laude

Solon
Plato

dignum faciet: quis in re honesta versetur: honestum est capessere remp. sed si quis ad illas gerendā ineptus est abstinere debet. Ideo Solon dicebat tū rege: cum prius didiceris regi illi em qui regere nesciunt seipso et alios detrahunt in eadem et decoz nō seruant ad qd pauci accedunt inquit Plato lib. v. de rep. et illud qui cognoscant rari sunt. Idem in sexto de legibus sic ait: existimare de oibus hoibus id quisqz dicit: qd qui nunqz seruiuit is laude

dignus esse princeps nunqz poterit: deo gloriari quēqz optz magis qz bñ seruerit qz qz bene fuerit dominatus: primum quidē legibus: qbus qui seruit deo seruit: deinde senioribz q honeste vixerunt. Illa res quam agere vult. Illa honesta consuetudo virtuti. i. nō solum consideret honestū esse gerere rē pu. sed etiā si ipse ad talem nūc obeundū aptus est. Facultatē potentia et possibilitatem efficiendi rem ipam honestam: et id id quisqz agere debz ad qd aptus est: et pōt cū decoz tractare. Est em magne molis opus alios regere et gubernare vt decet. In quo ipso in hac ipsa consideratione et accessu ad remp. Considerandū prudēter iudicandū. Quoniam prudētia est q statuit oēs mediocritates. Aut temere nullo adhibito iudicio desperet se posse perficere id qd incepit. ppter ignauitā q fortitudinē opponitur: ppter quā cedere quis non dicit: aut deserere fidem metu piculi: vnde pparandus est animus: exercenda mens et formanda ad cōstantiā: vt nullis molestiis frangatur: glorie quoqz inquit Ambrosius: caueat ne appetentiā: q frequenter nocuit immoderate expedita semp aut vsurpata. Propter ignauitā q sit ignauus. Nauus dicit strenuus: inde opam nauare est strenue facere inde ignauū dicim⁹ desidē et sine igne al. Aut nimis pparat: ne nimis audeat: et sic mediū tenendū ē in rebz agēdis: vt fortes eē possim⁹. In medio em pstitit virtus et iam dictū est fortitudinē mediocritatē eē inter ignauitā siue metū et audaciam. Cupiditatē aliquid rei quā sibi agēda pposuit: aut aliquā aliā rē psequendā. In oibus negociis obeundis. s. et in oibus rebz agēdis in bello q ptingit ad vir fortē atqz magnanimitatē in gubernatōe reip. in q multa negocia cū decoz obeūda sunt. Aggrediare incipias. Diligēs pparatio diligēter oia necessaria pparanda sunt: vt id qd aggredimur perficere possimus. Pparatio est apparatus rerz necessariaz: appat⁹ ptingit ad sumptū et magnificentiā: id dixit supra: delectant etiā magnifici apparatus: vñ vitupant illi qui res magnas et arduas sine aliqua pparatione aggradiuntur: et turpiter postea desistunt relinquētes locum penitentie quo genere hominum nihil est imprudentius.

Ambrosius
Nauus
Nauare
Opam
Ignauus

ne id modo consideret quilla res honesta sit: sed etiam vt babeat. efficiendū facultatem. In quo considerandum est ipso ne aut temere desperet propter ignauitā aut nimis cōfiteat propter cupiditatem in omnibus autem negociis priusqz aggrediare adhibenda est preparatio diligēs. Disputatio qua ostendit res vrbanas. Oratio res esse bellicis et togatorum cōsilia imperatoz

ris laudi preponit.

Ed cum pleriqz arbitremur res bellicas maiores esse q vrbanas: mi

Ed cū pleriqz digredietur Li. a pceptis tradēdis de ipsa fortitudine et magna nimitate: et res vrbanas et pilia eoz qui rep. togati gubernant bellice laudi et glorie ptra multoz opinionē pponit: he qppe due facultates gubernatio. ciuiliis et rei militaris pstantia d pncipatu inter se certat: et adhuc sub indice lis est. Li. tñ nōnullis rōibz et exēplis conat⁹ ostendere domesticā disciplinam et pilia vrbana bellicis laudibz pferēda eē: et in b Li. eā agit suā qm togatus rep. e sceleratoz manibz arripuit asseruitqz. Ideo. Qu. Catull⁹ pnceps senatorij ordinis et auctor publici piliij frequentissimo senatu Liceronē prem patrie appellauit cui etiā togato pmi supplicatio ptingit post vrbē peditat: vt ipse gloriā i tertia actiōe in Terrē: b oīo dicit positio qua psideram⁹ de aliq re. pposita: cōstat locis ad laudē ptingētibz et vitupationē respiciētibz hos siue honestū: vt leuistū: ac legitimū talis est eiusdē Liceronis positio in rethoricis boni ne plus an mali attulerit hoibus et ciuitatibz eloquētia Thebes inqz Fabi⁹ q sumunt ex rep. copatione: vt rusticana vita an vrbana potior: iuri sperni an militari viri laus

maior: mire sunt ad exercitatioēz dicēdi speciose: atq; vberes que vel suadēdi officium vel etiā ad iudicioz disceptatioēz iuuat plurimū: hec thesuis i cā Adurene a tullio tractat vber rime. Pleriq; maior ps hoim hec oīa eo spectat: vt Lice. glorie sibi togato armā cessisse: r rep. cōsilijs suis a nefaria piuratioē liberaffe: qd hoc carmine testat? **Q** fortunatā nam tam me psule Romā. **Q** Res bellicas Iea q̄ sūt in bello magis esse laudāda: q̄ gesta vrbana

nuēda est hec opinio: multū em̄ bella que siuerūt ppter glorie cupiditatē atq; in magnis animis ingenijsq; id plerūq; ptingit: eoq; magis si sūt ad rem militare apti r cupidi bellozū gerēdoz.

Clere aut si volum? iudicare: multe res extiterūt vrbāe maiores clarioresq; q̄ bellice. Quāuis ei Themistocles iure laudet r si nomē ei? q̄ solōis illustri? citef q̄ salaminis clarissime te. is victorie q̄ an ponat psilio Solōis ei? q̄ pmū cōstituit areopagitas: non min? pclarū hoc q̄ illud iudicandū est. Illud em̄ semel pfuit: hoc semp proderit ciuitati: hoc cōsilio leges atbeniēsiuz hoc ma

r senatoria. **Q** Adinuēda? p̄fuit tādā. p̄bādūz inquit est aliter esse ac pleriq; putāt. **Q** Multi em̄ iro quare hec opinio minū enda est: qm̄ inquit multi bel la querūt nō ppter rez ipam r honestatē: s; ppter gloriā. vñ si talib? nō esset gloria pposi ta: nullo mō pugnaret ostēden dūz est: igit ipos posse in toga maiorem laudē psequi q̄ in ca stris. **Q** Glorie bellice si quā di cūt esse maximā maxie q̄runt hanc gloriā fortes r magnani mi: r sic oportunitatē nacti pa trie iniuriā faciūt: vt Cesar fecit. vñ Lice. vult hāc gloriā di minuere vt alij querāt potius gloriā vrbāā q̄ bellicā ne pa tria detrimēto afficiat a cupi dis bellice glorie: qd sub Cesa re passa est q̄ in arma furēs pa tria occupauit: om̄issis forensi bus senatorijsq; muerib? q̄ or nate ac splēdide potuissz obire: erat em̄ litteratissim? r p? Eiceronē facile scōs: aut forte Eiceroni par: si tubaz clōgoz

strepitusq; armor a causis agēdis em̄ nō auertissent. Id q̄rere bella: pp glorie cupiditatez. **Q** Plerūq; ptingit accidit sepi? r euenit in aīs magnis pclarisq; ingenijs. An in bello sunt fortiores. Eoq; magis i rāto magis id euenit illis: q̄ magno aīo p̄diti sunt r igenio. **Q** Apti p̄fistātes robore corpis r membroz optima valitudie. **Q** Eupidi i suapte natura belloz. i. si eoz natura ad id inclinat. Clere aut facit ppōnez disputatioēz: r cōfutat id qd ab eo q̄ altes raz prem tueref dici possz. **Q** Multe res vrbane gesta psilio senator vrbanoz. **Q** Maiores maioris laudis r glie q̄ gesta bellica. Iudicare de sine fraude r vt vitas ipa req̄rit. Quā uis em̄ hec ē pfutatio quā dicit: r facit cōpatōez iter Themistocle r Solonez: pponitq; scā r psilia solonis quīs nomē Themistoclis illustris sit ppvictoriā Salamināde rerre. Iure merito laudet ab oratorib? r hystoricis. supra dixit: hinc rhetor cāp? de Salaminē. **Q** Eius themistoclis. **Q** Nomē r fama rez gestaz r victorie bellice. **Q** Illustis maioris splēdonis r glorie. **Q** Citef vocet in testimoniū Trālatio ē ab his q̄ citatur vt testes sint. Salaminē insula vbi themistocles diat rerre nauali pugna. i. quīs testis sit hui? glievictoria ad Sala minē. **Q**ue victoria anteponat ab oratorib? psilio solonis: r laudib? q̄s meruit psilijs vr banis: r prudētia i p̄stituēdo senatu ac legib?. **Q** Anteponat. i. ab oratorib?: qui quotānis laudes themistoclis: r alioz q̄ in bello opaz p̄re nauauerāt celebrabāt. **Q** Solō vn? fuit ex se prē sapientib? Eccendis fili? auctore Laer. huc Euphozionis: vt dydim? grāmatic? scribit patria Salaminē? Athenis claruit regnāte Tarq̄nio. p̄sco rome: codro paternū gen? dūz cebat: maternū dō psistrato tyrāno: Atheniēsiū leges heroico carmine scripsit: r areopa gū p̄stituit. i. senatū r q̄dringētos legit senatores. **Q** Areopagitas quadringētos senato res: areopag? erat vic? martis: in quo p̄stitut? fuit senat? a solone: collis auctore. Herodo to li. viij. e regione ad arcē athenaz areopag? vocabat. **Q** Hoc p̄stituere: areopagitas r ipm se natū. **Q** Quā illud? Victoria ipi? themistoclis ad salaminē. **Q** Illud. n. iro q̄rē nō erat mu nus p̄clarū illud. i. victoria de barbaris ad salaminē. **Q** Hoc p̄stitutio areopagitar? r senat? p̄derit sp̄ illud dō semel. Ciuitati athenis hoc psilio solonis. Leges q̄s ipē tulit. Maio rū instituta i mores optimi atheniēsiuz. Et themistocles q̄dez hec ē altera rō: qua suā ppō nem pbat: res scz vrbanas eē maiores bellicis. Areopagū. senatū p̄stituēdūz. Et ille solon

Solon

adiuuit Themistocles ppter senatores: quos instituerat: quoz cōsilio id bellū gestū est: er
go solō adiuuit Themistoclem. themistocles aut nō adiuuit solonē post pugna maratho
niā de qua dictū est: themistocles monuit atheniēses illā victoriā nō finē s3 cām esse maios
ris belli. Qu ducēte naues facte sunt: qd cū nūciaret Xerx ingēti cōpata classe: ad greciaz
occupādā: t in p̄mis atbenas ad nauigare: p̄suulerūt oraculū delphicū: quib⁹ pythia r̄sudit
vt muris ligneis se munirent
oraculū tale fuit: vt auctor est
Eusebi⁹ li. v. de p̄p̄atōe euang
gelica. Effugie extremas mun
dit penetrare sub oras fle mi
feri tardate: fert fuga sola sa
lutē. Non saluū caput vlli⁹ nō
p̄sue manusue Alla: nec in re
liquo ps deniqs corpore salua.
Eurrib⁹ ecce fuit vct⁹: quem
syria mittit. Aditis erit nulli: rapiet fer⁹ oīa mauros. Nō tēplis diuū p̄cet: nō menib⁹ vrbis
Lūcta igni cōfumat an ip̄a exterita magno. Sudore aspiciētis sup̄ simulachria madere Li
gnea memia dat pallas quā cōdidit vrbī. Inde optata sal⁹: felix t̄ palina se q̄ret. Si tñ p̄u
gnā nō expectā eq̄stres. Tu xosalamis vel cū successerit etas. Ael cū tristis hyēs p̄p̄is p̄
uabere natis. Oraculū datū lacedemonijs tale fuit. Qui spartā antiquā colitis: vel memia
nra a plis denicā cadēt vel regis adēpti Iherculide mortē grauit̄ plāgetis amarā: qm̄ in
eo bello vt dictū est. Leonidas rex lacedemonioz: q̄ erat de gñe Iherculis cecidit ad Ther
mopylas: cū illas āgustias custodiret t iō dicit Thoz: initio hui⁹ belli sciscitātib⁹ oracu
la delphis r̄sum fuerat aut regis Spartanoz aut vrbī cadendum: t iccirco cū leonidas ad
bellū p̄ficere ita suos firmauerat vt regē sepato ad moriēdūz aio sc̄iēt. Angustias p̄ter
ea occupauerat: vt cū paucis aut maiore gloria vinceret aut minore dāno reip. caderet ora
culū datū Alhemētib⁹: cū nemo intelligeret Themistocles nauūz p̄sidū demōstrari inter
p̄retat⁹: p̄suadet oībus patria muncipes eē nō memia ciuitatēz nō in edificijs: s3 in ciuib⁹
positā: meli⁹ itaqz salutē nauib⁹ q̄ vrbī cōmissuros: hui⁹ sentētie etiā auctorem deū esse v̄
cens. Probato nō itaqz cōsilio: cōiuges liberos cuz p̄cisissimis reb⁹ in insulas relicta vrbē
enādāt ip̄i armati naues cōscendūt: arcē relinquētēs sacerdotib⁹ paucisqz maiorib⁹ natu: t
sacra etiā p̄curāda: t Themistocles elegit āgustias salaminij freti: timēs ne a multitudine
hostiliū nauū circūueniretur. Qu infreto salamino pugnatū est: t quo nūero nauū marīa
post hoīm memoriā classis p̄fay deuicta est p̄se in fugā versī sunt: in quā trepidandēz mul
te submerse naues: multe capte sunt: plures tñ nō min⁹ sc̄uiciā regis q̄ hostē timētes domū
cōcessere: hac victoria Themistocles impator nobilitat⁹ est: q̄ ante hāc pugna noctu surge
bat p̄ vrbē tanq̄ lymphat⁹ discurrens: nec capiēs q̄etes dicebat se excitari Trophēis t victo
ria Altilciadis q̄ apud Marathone p̄fas vicerat nec erat aliqua victoria: q̄ cū marathonio
trophēo posset cōpari. Themistocles Ileoelis fili⁹ fuit: cui ob res gestas auctore Emilio
p̄bo nemo p̄ferē: t pauci pares putātur. Licet eadē de paulania lysandroz dicere] Pausa
nias lacedemonijs clar⁹ impator: s3 vari⁹ in oī gñe vire fuit. Nā vt Xrutib⁹ multis enituit:
sic vicis: obrut⁹ ē t benignat⁹: hic vt dictū est vna cū Aristide atheniēsi vicit⁹. Mardonūz a
pud plateas cū ducētis milib⁹ pedītū viritū electis t. xx. eq̄um: t ex p̄da tripodē aureum
delphis posuit epigrāmate in scripto in hāc sentētiāz. Suo ductu barbaros apud plateas
esse doletos eiusqz victorie cā Apollini donū dedisse. Post hoc plūz missus est cū classe Eyz
prū t Iheslopōrus: vt inde barbaroz p̄sidia depelleret q̄ oīa felici euētū p̄egit. t Bizātiūz
expugnavit: s3 hac belli gloriā in gloria morte deturpauit. Aristolic⁹ pater Lysandri ex p̄
sapia minime regia cetēz exheraclidaz genere natus esse d̄: inquit Plutarch⁹ Lysander
lacedemonijs magis felicitate q̄ virtute: sibi gloriā compauit in rei familiaris educat⁹ an
gustia sese patrie legibus obtemperāte sicut quis alter p̄buit: cui honoris cupiditas: t p̄
tōis studiū a laconica disciplina permāsit innatū. Clarus impator fuit: qui cū Athenas p̄
deditionem cepisset. xxx. viros vrbī p̄posuit: t Lalybium arcē gubernatōrē inde statuā sibi p̄
factisqz suis erexit: quo tpe maxima animi elatiōe vti visus est: qm̄ ip̄i grecoz primo: p̄u
de ac deo per ciuitates are erecte sunt t sacrificia instituta: eiqz ante omīs penes decātarī
quoz vnus tale habebat initū: alme grece impatores ab altissima sparta diuinis celebra
mus laudib⁹ Iopeā Therillum poetā semp secum habuit: vt res a se gestas veribus cele
braret tādē cū Thebanos inuaderet: apud Ithaliatū oppidū Boetia t Ileochozo inter
fectus est. Facit igitur cōpationem inter Pausaniā Lysandriqz clarissimos impatores ex
ercitus t reges: q̄ rebus cēstis imperiū lacedemonioz dilatarūt: t lycurgū qui lacedemos
nīs leges dedit: t sic ostēdit plura lycurgū q̄ illos fecisse q̄uis duce Lysandro Atheniens

ioz instituta seruāt. Et Themistocles qdē nibil
dixit in quo ip̄e areopagū adiuuerit: at ille adiu
uit Themistoclez: ē. n. bellū gestū cōsilio cenat⁹
Vqz Solone erat cōstitut⁹ Licet eadē d̄ pausa

Liber primus

ses lacedemonijs victi fuerunt in bello peloponnesiaco: quod Ethucydides litteris mada-
uit. Lysander enim bellum cōfecit: q̄ per. xxvj. annos durauerat iter Athenienses ⁊ Pelopō-
nesios. vnde bellū Pelopōnesiacum dictū est ⁊ lacedemonij sunt in pelopōneso. Mesenij:
Elchei. Dores. Argui. Elei. Archades. hi em̄ populi illaz incolūt perinsulaz in cui⁹ isthmo
est corinthus caput achaie bi populi cum lacedemonijs faciebant. Athenienses etiā suos

nia lysandroq; dicere. Quorū reb⁹ gestis quāq; i
peritū lacedemōijs dilatarū putat tū ne minia q̄
dē et pte lycurgi legib⁹ ⁊ discipline cōferēdi sūt:

q̄netiaz ob has ipsas cās ⁊ paratōes babuerūt
exercit⁹ ⁊ fortiores mibi q̄bez neq; pueris nob⁹
D. scaur⁹. L. mario neq; cū x̄saf i rep. Qn. ca.

quinetiam ob has ipsas causas et parationes
babuerunt exercitus et fortiores. Mibi quidē

monijs tulit. Conferēdi compandi. Lycurgus auctore. Trogo. cū fratri suo polybite: spar-
tanoz regi successisset: regnūq; sibi vindicare potuisset: charilaos fratris filio: q̄ posthumus
fuerat: cū adoleuisset: regnū restituit: vt intelligerent omnes quāto plus apud bonos pie-
tatis iura q̄ oēs opes valerēt. Adedio igitur tpe dū infans adoleuit: ⁊ ipse tanq̄ tutor res
gis regnū administrat leges non habētibus lacedemonijs instituit: nō inuētiōe eaz mas-
gis q̄ exēplo clarus siquidē nihil lege in alios sanxit. cui⁹ non ipse primus documēta daret
Populū in obsequia principū: principes ad iustitiā infirmorum formauit: parsimoniā omi-
bus persuasit: existimās laborem nūlitie assidua frugalitatis psuetudine faciliōrē fore em̄
singula non pecunia: sed compensatiōe mercium iussit auri argētisq; vsum veluti materiā
omniū scelez sustulit. Administratiōem reip. per ordines diuisit: regibusq; prātem bellorū
magistratibus iudicia ⁊ annuas successiones se natui custodiā legū populo subiegēdi ses
natū vel creādi quos vellet prātem pmisit: fundos oīm equaliter in oīs diuisit vt equata
patrimonia neminē potētiorē alijs redderēt: cōiurari omēs publice iussit ne alicui diuitie
vel luxurie in occulto essent: iuuenib⁹ nō ampli⁹ vna veste vti toto anno pmisit nec quēq;
cultius q̄ aliter p̄gredi: nec epulari opulētins ne imitatio in luxuriā verteret pueros im-
puberes nō in for⁹ s; in agrū duci p̄cepit: vt i p̄mos ānos nō in luxuriā: s; in ope ⁊ laborib⁹
agerēt. Nihil eos se mini cā subternere: ⁊ vitā sine pulmētō degere: neq; pus in urbem redi-
rent q̄ vni facti essent statuit. X. gines sine dote nubere: iussit vt vxores eligerēt nō pecu-
nia se veri⁹: quo mīrimonia sua viri coacerēt cū nullis frenis tenerētur ipsi⁹ dotis maximū
honorē non diuitū ⁊ potētum: s; p̄ gradu senū esse voluit nec sane vsq; terraz honoratiōrē
locū senect⁹ habuit. Nec qm̄ p̄ncipio solutis ārea morib⁹ dura videbat esse auctōrē eoz ap-
pollinē delphicū finxit: ⁊ ea se ex p̄cepto numinis attulisse vt cōsuessendi reditū mer⁹ relis-
gionis eumceret: deniq; vt eternitates legibus suis daret iureiurādo astrinxit. cūes nihil
eos de suis legib⁹ mutatuos priusq̄ reuertere ⁊ se ad oraculū pficisci simulauit psultū
qd addēdū mutādūne legib⁹ videre: s; incrētā pfect⁹ est ibiq; p̄peritū eriliū regit: abiicit
q̄ i mare ossa sua morēs iussit ne relatis: aliqñ lacedemoniā: spartiate iurisiurādi religiōe
solutos i dissolūēdis legib⁹ se arbitraretur. Quictiā iunio. Ob has ipsas cās pp̄ di-
sciplinā leges ⁊ educatōes iuuenū vt p̄cepit lycurg⁹. Babuerūt pausanias. s. ⁊ lysander
impatores exercit⁹: nā reges lacedemonij habebāt prātez bellorū vt dictū ē. Paratiores
instruatores ad pugniā: ⁊ inflāmatos cupiditate vincēdi nec mortē curabāt vt sc̄is legib⁹
patrie obsequēnt in tucula. dispu. loq̄ns de lacedemonijs ait: fit hec gēs fortis dū lycurgi
leges vigebāt: ⁊ estote fortes spartiate magnā vim h; reip. disciplina. Fortiores p̄opti-
ores ad oīa picula ⁊ labores p̄per bonā educatōez ⁊ leges lycurgi: q̄ talia inuebāt sp̄ em̄
se exercebāt varijs gymnasijs: ⁊ pueri flagellis ad arem Diane cedebātur: ⁊ nūq; exclama-
bant. Mibi quidem hactenus de grecis: nunc de romanis ponit exempla: ⁊ comparat. Ad.

habebant socios. Licet dicere
possimus asferre idē qd de the-
misto cle ⁊ Solone. [Reb⁹ ge-
stis] prestātia bellica ⁊ victo-
rijs. Lacedemonijs ⁊ Lacede-
mon est vrb̄ pelopōnesi q̄
⁊ spercta dī clarissima quēdaz
⁊ institutis ⁊ armis. Dilata-
tum ampliātū: ⁊ p̄pagatum.
Nam Lysander athenas cepit
Pausaniās persas vici: expu-
gnant Bizātiū ⁊ ex cypro at
q̄ helle sponto deduxit barbar-
roz p̄sidia: tñ quis imperi-
um fuerit per illos dilatarum.
Tamen ne minima quidem
non modo nō magna: sed nū-
la ex pte compandi sunt glorie
lycurgi quam ille meruit ob le-
ges sanctissimas quas lacede-

Scaur⁹ principem senat⁹ tpe suo: r sepenumero auctorem publici consilij. **L.** Mario arpe-
nari: qui bellica laude claruit r septies cōsul fuit. de quo L. iij⁹ mari⁹ vir. cui⁹ si examinare
tur cū virtutibus vitia haud facile sit dictur: viz bello melior an pace pniciosior fuerit adeo
quā temp. armat⁹ seruauit: eam p̄rio rogat⁹ oī scelere fraudis: postremo armis euerit qui
editis multis scelerib⁹ in vltimo cōsulatu idipus ianuarijs decessit: erpt⁹ oīa q̄ optima for-
tuna et pessima dare hoī pōt.

¶ Nobis pueris] cū ego essem
puer: iō ait in p̄hemio de ora-
tores: p̄ia etate incidim⁹ in ip̄-
sam discipline veteris pturba-
tōem: intelligens de bello qd
fuit iuter marium r Syllam.
¶ M. Scaur⁹] Quis patrie gē-
tis patres carboariū habuerit
i. q̄ carbones in argētaria offi-
cina tractabat. An in p̄ia etas-
te ambigū⁹ fuit: an r ipe p̄fem
imitaret: an ad honores aspi-
raret: s; cū gloriā sibi eloq̄ntia
compasset: ad maiorē fortunā
r munera r reip. obēda aīn
applicuit. vñ postea consul fa-
ct⁹ legē tulit de sumptib⁹ r suf-

fragijs libertinorū. **P.** Decio p̄tori vestrē scidit q̄ sibi cōsuli trāseunti nō assurrexit sellā f̄re-
git: edixitq; ne q̄s in ius ad eū veniret: qm̄ p̄tores iura reddebāt postea cōfor fact⁹ viā emi-
liā strauit r pōit emiliū struxit: hic ē ille Scaur⁹ p̄ alteri⁹ Scauri de quo dicit loco suo de
hoc Scauro Syll⁹ li. viij. sic loq̄tur. His scaur⁹ monitor tenero tuz Scaur⁹ i. eno. Sz iā sis-
gna dabat nascēs i secula xī⁹. **M.** scaur⁹ igit gloriā domestica floruit: de lignib⁹ etiā triū
phauit. **¶** Lū x̄saremur i rep. i mūerib⁹ reip. r senatoris mūerb⁹ fūgeremur. Quir⁹ Catull⁹
fuit optim⁹ senator q̄ tēplū iouis capitolini dedicauit: qd incēdio sūptū Sylla restituerat
r ipe catull⁹ iaurauit tegulas vt ait Plin⁹ li. xxxij. cū sua etas varia de Catullo existimaue-
rit: qd teglas ereas capitolij iaurass; p̄m⁹ Catull⁹ auctore Plutar. i. Pōpeio magne aucto-
ritatis erat integritatis eq̄tat: tūc ciuiū oīm p̄m⁹. Videbat autē h vir ciuilib⁹ negocijs: q̄ rei
militari aptior. **¶** Sneo Pōpeio] q̄ bellica gloria claruit: r magn⁹ a deuicta Aphrica cogno-
minat⁹ ē. **¶** Parua sūt arma] paz. p̄sunt arma extra urbē si nō regūtur optio senator⁹ p̄silio
¶ Domi] in vrbē nisi ciuitas regat optimis p̄silijs. **¶** Nec pl⁹ Aphrican⁹] Illuc de Scipione
emiliano clarissimo ipatoresq̄ Numātiāz r Lartaginē vrbes ferocissimas sustulit r. **P.** Sci-
pione Nasica loq̄tur: q̄ optim⁹ vir a senatu iudicat⁹ ē: cū simulachrū matris Idæe Romam
aduehere: de quo Iuuenalis da testē rome tā sc̄m quā fuit hospes Numis idci. **¶** Singu-
laris vir] cui in puata laude r morib⁹ nemo poterat cōpari. Nā oībus bonis artib⁹ r x̄tute
p̄dit⁹ fuit: r in puata vita singularis r ab oī luxu abhorēs. An. **P.** Sulpitio gallo hoī deli-
cato inter alia: q̄ obiectabat hoc quoq; p̄bro dedit: qd tunicis vteretur man⁹ totas opienti-
bus. Nā vti manicatis tunicis apud antiquos indecorū erat. Et iō virgilius. Has quoq; ve-
stes quasi femineas criminas inquit Feli⁹. Et tunice manicas r habēt redimicula m̄thre.
¶ Et impator] bellica laude clarissim⁹ r cōsilijs militarib⁹: quēadmodū in vita priuata. Nā
apud Numātiām militarez disciplinā coirexit alioz impatorū in curia luxuriātem: r sic illā
urbē expugnauit. **¶** Fili⁹ fuit pauli emilij macedonici ad optat⁹ a filio maioris affricani valis-
tudinario. Unde translatus in familiā Scipionū emilian⁹ cognouitatus est. Relict⁹ fuit he-
res a patre Paulovna cū fratre: cui a Scipide natu minore integra hereditas p̄cessa est: cū
ipe in familiā Aphricani locupletorez trāsisset. **¶** Excidēda] euerienda fundit⁹. Priuatus
sine magistratu: qm̄ consul erat tūc mut⁹ sc̄uola: qui cū in tāto vrbis discrimine ac senat⁹
cessare videre: cū fuit vt Scipio Nasica hoc agēdum susciperet. Tyberi⁹ Bracchus Tri-
bu. ple. cū legem agrariā ferret cōtra intercessionē senat⁹ atq; equestris ordinis vt ne q̄s
ex publico agro plusq̄ centū iugera possideret: in euz furorem exaruit: vt. **M.** Octauio col-
lege aduersas ptes defendenti ptātem lega late abrogaret: seq; r Bracchū fratē r Appi-
um Claudū socoz triumuros ad diuidēdos agros crearet. Unde optimates exagitati aus-
ctore Scipione nasica ipm̄ in capitolio occiderunt fragmentis subfellioz qui inter alios ibi
lic occisos insepult⁹ iacuit: r postea in p̄fluētez tract⁹ est: iuuens in eū nasica dicit: q̄ leges
saluas esse cupiunt: me sequantur. De nece Bracchorum dicitur in secundo volumine lati-
ys. **¶** Interemit] auctor fuit interemeretur in capitolio: cum in vrbē seditionem moueret

neq; pueris nobis. **M.** Scaur⁹. **L.** Mario neq;
cum versaremur in repu. Quintus Catullus. **S.**
Pompeio cedere videbatur: parua em sunt fo-
ris arma nisi ē cōsiliū domi. Nec plus Aphrica
nus singularis et vis et imperator in excidenda
Numantia reipu. profuit q̄s eodem tempore. **p.**
nasica priuatus cum tyberium graccum inter

¶ Hec res cedet gracchi. Rōne domestica: consilio et in toga. ¶ Attingit bellicā partem bellicae virtutis: quā opus fuit manu et pedibus subselliorum perficere. Gracchus: sed hoc fecerunt optimates in toga sine exercitu. ¶ Confecta perfecta et absoluta. ¶ Alii potentia. non solum consilio: sed etiam manu: quā manibus senatorum interfectus est Gracchus ita suadere Iulias. Primum salturninus pede subsellii caput Tyberii percussit. secundus fuit. L. Rufus: sed tamen quis vi manu

emit. Quamquam hec quidem res non solum et domestica est ratione. Attingit enim et bellicā quā vi manumque confecta est: sed tamen idipsum gestum est consilio urbano sine exercitu. Illud autem optimum est in quo invadi solere ab invidis et improbis me audis. Cedant arma toge: cedant aurea lingua. Et enim alios omittas nobis rempublicā gubernantibus nonne toge arma cessere. Neque enim in republica. periculum fuit grauius unquam: nec maius odium. Ita consilij diligentia que nostra celeriter de manibus audacissimorum civium delapsa arma ipsa ceciderunt. Que res igitur gesta est unquam in bello tanta? quis triumphus conferre

et confecta fuerit. ¶ Urbano senatorio domestico sine exercitu: et sic non videtur fuisse res bellica. ¶ Illud autem optimum est. Iocit Licer. optimum esse et verissimum arma. i. praestantia bellicam et laudem cedere: toge. i. consilio senatorum: et triumphos bellicos cedere eloquentie huius verum Licer coposuit: cum Catiline furores repressis volens ostendere se togatum plurimam gessisse quam impatores exercitus. In hac Liceronis sententia et iactantiam plures iniecti sunt: et maxime L. Bestia et L. Piso eum reprehenderunt quod sua in toga laudem impatorie laudi preponerent. Salustius etiam huius vericulum quasi plenius arrogante et vetosum criminatus est. et M. Antonius. cui in. ij. philippica respondit. ¶ Optimum egregium et summum. ¶ Invadi reprehendi: et illud. ¶ Arma idest res militaris: et gloria imperatoria cedit: consilio rebusque urbanis. ¶ Toge idest glorie togatorum et urbanorum. ¶ Lauream. i. triumphus bellicae et laus impatoria. Triumphantes lauro coronabatur. unde lauream pro

triumpho ponit et laude bellica. Linguae. i. oratori et eloquentie: maior inquit laus est eloquentie quam impatoris: qui gloria ob res egregie gestas meretur. Plinius in. vij. sic Liceronem alloquitur. Salve prime omnium parens patrie appellare: prime in toga triumphus lingueque lauream metire: et facundie litterarumque latinarum parens eque ut dictator Cesar hostis quondam tu de te scripsit: omnium triumphorum lauream adeptus maioris: quod plus est ingenij romani terminos promouisse quam imperij. ¶ Et enim probat quare optimum est illud: cedat arma toge exemplo suo: cui togato arma coniuratorum cessere. L. Catilina his repulsas passus in petitione consulatus et prelatum sibi Liceronem novum hominem egere ferens cum lentulo pretore: cethego pluribusque alijs coniuravit de cede consulis et senatus: incendio viribus et opprimenda republica exercitu quoque in beturia compato ea coniuratio Liceronis industria et consilio extincta est. Catilina in urbe pulso et tandem in acie occiso auspicijs Antonij consulis Liceronis college de reliquis coniuratis supplicium sumptum est. Substantibus rempublica in nostro consulatu inquit cice. Arma coniuratorum scilicet toge mihi togato: quoniam in toga opprimi consilio ipsos armatos. Bravi? Maior piculū: quod tunc cum nefandissimi cives in republica coniurarent. ¶ Adhuc odium coniuratorum scilicet in patriam oderant enim repulsi. et ideo ipsam opprimere conabantur. ¶ Celeriter intra paucos dies. ¶ Audacissimorum coniuratorum qui audiebant ultra quam liceret. ¶ Que res igitur: laudat se cicerone: extollitque gesta sua in consulatu. ¶ Tanta tam magna quanta fuit mea cum coniuratos oppressi. ¶ Quis triumphus? quod bellica laus alicuius impatoris potest cum mea laude conferri de asserta patriā oppressa quam coniuratio. Licer enim possum inquit gloriari apud te o fili citra reprehensionem iactantiae quoniam tibi gesta mea narrare possum et debeo: ut vestigijs insistas meis: et laudes meas immitteris: cum turpe sit a maioribus suis degenerare et gloriosum novum hominem et obscuris paribus ortum dare posteris suis initium nobis et glorie. unde gloriatur Licer maledictis Salustij respondens ego meis maioribus virtute mea preluxim: ut si prius notum non fuerint: me accipi

Plinius

Seneca
Plato

qm initium memorie sue. Tu tuis vitas quem turpiter egisti magnas effundisti tenebras: vt enā si fuerint egregii ciues certe venerint in obliuionez. Sact⁹ est em̄ me meis reb⁹ flores re quā maior opinione nitit^r ita viuere vt ego sum posteris meis nobilitatis inuiti^r t virtutis exēpluz. Nobilitas inquit Sen. Facili^r crescit: q̄ incipiat. Plato in epithaphio parētuz simulachra inducit vt sic filios supstitit alloquatur: gloria parētuz natis est pclar⁹ magnificusq; thesaur⁹ vti xō pecuniari bonorūq; thesauro: t hunc ad posteros nō trāsmittit p prie possessionis glorięq; inopia turpe ē t a viri generositate penit⁹ alienū. Hne⁹ Pompeius: summi⁹ impator quē Dico dicebat ostēsum x̄siculo Licet ronis egre ferre Liceronē glorie sue p̄ponit: nō hoc dicit vt ostēdat iudiciū pompeii delau de sua vrbana: quā meruit asferta patria in .ij. philippica. respondens. Ad. Antonio dicit: maxime xō cōsulatum meum Hne⁹ Pompeius pbauit: q̄ vt me primū decedens ex Syria vidit cōplexus t gratulās meo beneficio patriā se vsurū esse dixit. erat tūc Licerō in cylicia p cōsul. ¶ Tertiu⁹ triumphū pbuz prim⁹ triūph⁹ de aphrica fuit: rediit em̄ in vrbes triūphans natus quattuor t. xx. annos adhuc eques romanus quod nulli ante contigerat: occisis Lneo Domitio proscripto t Hierica rege. Numidie bellum molientibus Secundus fuit de hyspania victo Sertorio: statim inquit Plinius ad solis occasum transgressus excitatis in Pyreneo tropheis oppida octingenta septuaginta sex ab alpius ad fines hyspanie vltioris inditionē redacta victorie sue ascripsit: t maiore animo Sertorium domuit bellosq; ciuili: quod omnia concubiebat externa extincto: itē triumphales currus eques romanus induxit. Tert⁹ post cōsulatum Liceronis de Aditridate rege ponti: que multis cladibus attritu ad mortem cōpulit: t Tigrane rege armeniorū: quem ad deditionem allexit: t de piratis quos. xl. die e mari fugauit: in eius laudem Plutarchus hec scribit. Marimuz xō ad splendidissimum fuit t qd romanorū nemini hactenus obtigit qd trinum e trina orbis parte triūphum duxit. Primuz ex Aphrica Secūdum ex Europa. Tertium hūc vltimum ex asia quodāmodo visus est ex vniuerso ambitu orbis triūphasse. Plinius ait: cum oram maritimā a predonibus liberasset t imperium maris populo romano restituisset de Asia. Ponto. Armenia. Paphlagonia. Capadocia. Cilicia Syria. Scythia. Iudeis. Albanis. Iberia. Insula. Creta. Bastarnis t super hec de regibus Aditridate atq; Trigrane triumphauit. ¶ Adeo beneficio mea opera t vigilia erga rempu. nisi patriam asseruisses meam inquit Pompeius: non habuissem vbi tertium triumphum agerem hoc etiam dicit Plutarchus in vita Liceronis. ¶ Sunt ergo cōclūdit per ea que dicta sunt fortitudines domesticas et vrbanas non esse inferiores militariibus. ¶ Domesticę fortitudines res geste in toga nō in castris. ¶ In quibus ecce argumentant^r cōsilio: summa prudētia t animi actione oia egūt que actio corporis actioni p̄ponitur: sed ducentes exercitus quis t consilio vtātur tamen plerūq; corporis viribus rem agunt in quibus fortitudinibus domesticis t factis vrbanis: plusq; in his fortitudinibus militariibus. i. gestis bellis. ¶ Plus opere maior animi cura t studium: qm magna res est ratio quare in factis vrbanis plus opere ponendum sit t studij: qm laus virtus efficitur t comparatur animo magis q̄ corporis viribus. Omnino p̄orsus certe. ¶ Illud honestuz illa laus fortitudinis t magnanimitatis: quippe fortitudo est animi virtus: nō corporis Lyrus apud Xenophontem li. iij. dicit: prelia animus: magis q̄ viribus corporis iudicantur.

dus: Licet enim mihi. **¶** fili apud te gloria
ri ad quem et hereditas butus glorie et facti
rum imitatio pertinet. **¶** Vbi quidem certe vir
abundans bellicis laudibus Hneus Pompei
us multis audientibus hoc tribuit: vt diceret
frustra se tertium triumphum deportaturum
fuisse nisi meo in republica beneficio: vbi triū
pharet esset habiturus. Sunt ergo domesti
ce fortitudines non inferiores militariibus

Plutar.

Plinius

Libri primus

Magnifico magnanimo: magnificum p magnanimo ponit. Viribus animi: consilijs prudentia summa animi toleratia et despicientia rerum humanarum. Laus igitur senatoria cum tota fere constet viribus animi preferenda est laudi bellice: que sepius viribus corporis comparatur sed hoc Liceroni non conceda: quippe Imperatoris est consilio regere: et multes ita disponere: vt victoria sequatur: et si impator valet corporis viribus: et non consilio cum

in quibus etiam q̄ in his opere studijq; ponendum est. Omnino enim illud honestum quod ex animo excelso magnificoq; querimus: animi efficitur non corporis viribus. Exercendum tamen corpus et ita afficiendum est: vt obedire consilio rationis possit in exequendis negocijs et in labore tolerando. Honestū aut id qd exquirim?

omni exercitu corruet. Unde magis consilium, et prudentia q̄ vires corporis esse debent in imperatore: si utrumq; habebit: victoriosissimus erit: sed viribus corporis magis caret Herodotus re potest. Unde dicit Herodotus. Rei consilio geste letus plerumq; est exitus. Itcirco considerandum est altius plusq; aliqd aggrediamur ne penitentie locus relinquatur: et Fabius maximus non viribus corporis: sed consilio Hannibalem iuueniliter exultantem fregit clausitq; prope linternum. Sed Licero suam causam agit: vt dicebam et res suas in toga extollit iactabundus aliquando vsq; ad reprehensionem: si tantus vir iure reprehendi potest. Magnū profecto fuit: immo maximū

republicam romanam tunc nutantem asseruisse: vt non videatur huic laudi aliquis triumphus: quāvis de toto orbe comparari posset. Romana enim a predonibus occupata viscisse alias nationes parum vel potius nihil proderat. Ergo plus fuit ipsam e manibus perdidissimorum hominum eripere q̄ exterarum gentes et nationes romano imperio subicere: et laureā de innumeris gētib; reportasse min⁹ fuit. Patias tur Cesar et alij victoriosissimi romani principes Liceronem rogatum et consilio rempublicam prope ad seruitutem reductam asserentem ipsis armatis preponi: obrectatores et maliuoli vericulum illum Liceronis criminari desinant: quoniam nisi togati consilium fuisset nihil arma reipublice prope casure conducebant. Immo armis ciuium: si ciues appellandi sunt ciuitatis hostes opprimebantur. Verum consulem se Licero prestit. Animo enim consulem esse oportet: consilio: fide: gravitate: vigilantia: cura toto deniq; munere consularis: omni officio desinat igitur p̄so vericulum illum ore fetido incessanter: quod nil aliud q̄ teterrima in propinquam olebat: altero ad frontem sublato: altero ad mentum depresso supercilio: putida caro pecusq; et consul ex tenebrosa popina extractus: gurgēs et belluo ab domini suo non laudi atq; glorie natus: et qui ganei nido delectabatur: ac fumo et Liceroni sapientissimo consuli: cuius glorie vir turpissimus inuidebat: aliquando popinam inbalauit. Tamen quāvis animi virtutibus efficiatur illud honestum: et prima virtutis laus: sit in animi cura et studio: tamen debemus exercere corpus: vt cum ratio iusserit et necessitas pugnare pro patria: corpus robustum sit et labores tollerare possit: exercitatio vires corporis confirmat: consuetudo enim laborum inquit Licero alibi perpeffionem dolorum efficit faciliorem: et ipse labor quasi callum obducit doloris: sed ferre laborem continere vulnus consuetudo docet debemus igitur exercere corpus: et non libidinibus indulgere: que corpus enervat. Unde Silius canit in laudem romanorum. Pubescat castris miles galeasq; teruntur. Nondum signate flaua lanugine male. Afficiendum: disponendum: preparandum. Consilio vt possit obire ea que ratio facienda suaserit. Bona valitudo corporis est instrumentum animi: quo vritur ad sua munera obeunda: si corpus mala valitudine laborat: non potest obedire consilio. Adde etiam q̄ flucturis corporis sustetatur animus. Exequendis pagendis. Labore circa quem fortitudo versatur: igitur curandum est: vt animo prius postea corpore valeamus: vt nihil nature desit: et cum opus erit: vt animus et ratio vti possint corpe idoneo instrumēto ad negocia cū virtute exequenda. Honestū illud iusta actio studiosa: q̄ a forti viro

et magnanimo requiritur: et virtutis laus tota tribuitur animo: non corpori et sic bonus consilii viri corporis proponitur. In quo in qua animi cura cogitatio atque honesto: quod in ipso positum est. Togati sine armis in urbe remp. consilio gubernant. Serui bellum viri corporis: sed quoniam omnis laus consilio tribuitur: non corporis viribus bellum gerenti laus tribuenda est: maxime propter consilium: sine quo nihil amplius fieri potest. Eorum togatorum qui reipublice sunt.

¶ Aut non suscepta] aduersus aliquos quis procurauerunt. ¶ Aut confecta] absoluta quam prius initium habuerat: ut bellum punicum asiaticum et alia: quibus tandem finis impositus est consilio senatorum. ¶ Suscepta] cum offeruntur et aliquid prouocant. ¶ Aut illata] sponte nullo prouocante. ¶ At M. Catonis] exemplum ponit quo ostenditur bellum illatum Carthaginensibus ex auctoritate senatoris togati. M. Lato a senatu in Africa missus est ut discordias inter Massinissam regem numidie et Cartaginenses sedaret. Qui videns Cartaginenses quibus ad tributum ab Aphricano redacti: nec inopem nec aliquam calamitatem affectam et armis instructam omnem bellico appetum cum ob quam eo missus fuerat: omisit et triduo Romam reuersus in Senatu exposuit. Carthaginem ob secundum bellum punicum et tributum quotquot annis pendebat non esse factam imbecilliorum: sed prudentiorum ad rem bellicam: et sicum precocem quam inde asportauerat: vniuerso senatu ostendit: querens quando putaret id pomum ex arbore lectum omnibus autem affirmatis recens esse: fundus inquit ex quo lectum est trium dierum navigatione ab urbe distat: tam prope hostem habemus: quam voce commotus senatus bellum suscepit: quo tades a Scipione emiliano deleta. Cartago est Lato inquit Plinius libro decimo quinto perniciali oratio Cartaginis flagrans: nepotumque securitatis anxius cum clamaret in omni senatu Cartaginem delendam: attulit quodam die precocem ex ea puincia sicum: ostendensque patribus interrogo vos inquit quando hoc pomum demptum putatis ex arbore cum inter omnes recens esse constaret: atque tertium inquit ante diem scitote decerpit Cartaginem: tam prope a muris habemus hostem: statimque sumptum est tertium punicum bellum: quo Cartage deleta est: quam Catone anno sequenti rapto super omnia quo nihil equidem duco mirabilius tantam illam urbem et de terrarum orbe per centum viginti annos vrbis emula vnius pomi argumento euerfuit. Quod non Trebia: non Trasimenus: non canne busto insignes Romani nominis perficere potuerunt: non castra punica ad tertium lapidem vallata: porrecteque colline ad equitans ipse Hannibal: tanto propius Cartaginem poma adiri Lato monuit. ¶ In quo] bello conficiendo. ¶ Etiam mortui] quoniam anno sequenti quod ceptum est tertium bellum punicum: diem suum Lato obiit: tamen Romani non desisterunt ab eo quod Lato persuaferat. Ideo auctoritas Catonis in hoc etiam mortui valuit. Scipio tamen Nasica in senatu suaserat non delendam Cartaginem. Expunata fuit a Scipione: cui extra forum Africa puincia decreta est. ¶ Quare] concludit per ea que dicta sunt magis esse expectandum optimum consilium quam pugnandi fortitudinem: et sic absoluta digressionem quam fecit ad precepta fortitudinis reddit et magnanimitatis. ¶ Decernendi] iudicandi: consulendi: ut fecit Lato. ¶ Quam decertandi] pugnandi viribus corporis. Sed cauendum: corrigit Cicero hanc partem: et ait optandum esse potius viuere in senatu et consilio prudenti atque reip. perspicere quam perire in aciem et pugnare: et magis appetendam esse gloriam vrbis quam bellicam: tam quam maiorem. Sed cauendum est ne id fiat propter ignauiam: que est inimica fortitudini. ¶ Ille id] expectare magis decernendi rationem. ¶ Fuga] quod bellum: ut timidi fugiamus. ¶ Quare] ratione utilitatis: quam quod magis id utile videatur futurum reip. Multum enim remp. capessunt et in toga viuunt: non quam utile id sit magis reip. sed quod fugiunt bellicos labores propter ignauiam: ergo quicquid ratio et utilitas suaserint domi militieque agendum est: et omnia ad commodum reip. referenda sunt. ¶ Bellum autem] duo posuit decernendi rationem et decertandi fortitudinem.

totum est positum in animi cura et cogitatione. In quo non minorem utilitatem afferunt: qui togati reip. prefunt quam qui bellum gerunt. Itaque eorum consilio sepe: aut non suscepta: aut confecta bella sunt: nonnunquam aut illata. ¶ M. Catonis bellum tertium punicum in quo etiam mortui valuit auctoritas qua re expectanda quidem magis est decernendi ratio quam decertandi fortitudo. Sed cauendum ne id bellandi magis fuga quam utilitatis ratione faciamus bellum

Plinius

rudinem. Aliqui vtilitate publica poscente bellū suscipere debēt: & sic Li. precipit: quo ani-
mo bellum suscipiendū sit: vt scz nil aliud videatur q̄ri nisi pax Appianus li. iiii. bellorum
ciuilium sic Antonij concionante inducit: prudētibz celeriter bella conficienda sunt vt
diutius in pace viuatur. [Ita] eo animo: vt nō videamur dissensionē querere & aliorū in-
cōmoda: sed cōmunem pacem: qd nostris tēporibz minime sit quibz pax si qua est vio-

autem ita suscipiatur vt nihil aliud nisi pax que
fita videatur. Fortis vero animi et constantis
est non perturbari in rebus asperis nec tumultu-
uantem de gradu deijci: vt dicitur sed presen-
tis animi vti consilio: nec a ratione discedere
quamq̄ hoc animi: illud etiā ingenij magni est
precipere cogitatione futura et aliquando ante
cōstituere qd accidere possit in vtrāq̄ cōmitte-

litationes: hec holocausta hos odores immortalī deo offerimus: & bonū esse iam vitio dāe
Unde deus tanta cōtagione & fedissima labe offensus: nos auersatur & iram in filios diffi-
dentie iam diffundit suā: que ad vindictā lento gradu pcedit sed grauitate supplicij tardi-
tatem vltionis compensat. [Fortis vero] ponit nūc p̄prietatē ipsius fortis. Ambrosi⁹ ait
Fortis viri est nō dissimulare: cū aliquid imminet: sed p̄tendere & tanq̄ explorare de specu-
la quadā mentis & cogitatione puida rebus futuris obuiam ire: ne forte dicat postea: iō
in hec incide: qz nō arbitrabar posse euenire. [Rebus asperis] aduersis: qm fortitudo cir-
ca res asperas & afferētes dolores versatur. [Nec tumultuantē] inconstantē & minime p-
manentē in primo gradu rōnis & mentis pstantia: puerbii est eū deijci de gradu q̄ est inco-
stans: & in rōne non pstat. [De gradu] loquitur p translationē eorum q̄ loco cedūt timore
ducti: & gradum scalarū in quo consistūt: alijs cedendo relinquūt: & ipsi deijciuntur. Air er-
go de summo gradu mentis. i. summa pstantia & tolerātia oīm laborū deijci nō bz: qm nil
fortib⁹ indomitū est. An Alexander vt auctor est Lurtius li. vi. Abhorās iuuenes ad pete-
expunationē dicit. Nihil tam alte natura cōstituit quo virtus nō possit emitti experiendoz
ceteri desperauerint: & alibi dixit Lurtius nihil esse tam firmū cui periculū non sit etiā ab
inualido. [Tumultuantē] timētē in ipsis affectibz & mētis trepidatiōe. [Deijci] detur-
bati de gradu rōnis & via honestatis. [At d:] vt est in puerbio. [Sed ai p̄sentis] fortis
& q̄ adest: & nō deijciatur alienaturq̄ timore aliquoz: sic debemus iudiciū stabili rōe firmas-
re: & q̄ iudicauerimus lenia tanq̄ nihil p futura p̄tendere. [P̄sentis] pstantis & nō tu-
multuantis inter affectus & p̄turbatiōes ai. [A ratione] a prudētia & statu sane mentis q̄
vult vt fortis oīa patiat̄ p decore seruādo. [Quāq̄ hoc] qd dictū est vti p̄silio ai pre-
sentis: nec a rōne discedere. [Animi. s. est. i. p̄tinet ad aīm] magnū & fortē esse pstantē: & nō
p̄turbari rebus asperis. [Illud etiā] hoc qd seq̄tur p̄tinet ad ingenium & prudentiā pui-
dere. s. ea q̄ futura sunt ne in ea incidamus: q̄ accidere nō arbitrabamur. [Ingenij] prudē-
tie naturalis. Naturalis virtutes sunt ingenij: docilitas & memoria quas q̄ hnt ingeniosi
dicūt. [Precipere] antecapere & alo p̄occupare. [Futura] ea q̄ futura sunt. [Cogitatō
ne] ingenio & mētis & agitatione ante videri: qd p̄tinet ad prudentiā: cuius munus est fu-
tura ex p̄teritis puidere. [Ante constituere] firmo iudicio affirmare id qd futurū est: et
ideo Syrus Terentianus dixit. Istud est sapere nō qd ante pedes modo est videre: sed eti-
am illa q̄ futura sunt. In vtrāq̄ parte siue hoc siue illud agatur: & q̄cquid eueniet siue bo-
num siue malū: prudentis est puidere qd accidere possit in vtrāq̄ prem. [Et qd agendū
sit] in hanc vel in illam prem. [Cum qd euenit] cū aliquid accident: magnū ingenij ē sta-
tim ratione firma cōstituere quid agendū sit ab eo p̄tinent ad prudentiā. [Nec cōmitte-
re aliquid] i. in aliqua n. imprudenter incidere vt dicere oporteat nō putārā hoc vsurpas-
bat Appianus & loco pueri bij vtebatur: dicebat cū non ante in pugnā descendendū esse

Appianus

Ambro.

Lurtius

Syrus

Seneca

¶ cogitauerimus quidnā euenire posset qm̄ turpe esset alicui dicere: nō putarā. An signū
ficat adhibendā esse prudentiā in oībus rebus agendis: que oīa disponit: et quid agendū
sit: et quousq; p̄grediendū dicat: et qd̄ omittendū: ne locus penitentie relinquatur. Unde
Arbatanus apud Herodotū l. vii. dicit bene consultare maximū est lucrū. Sc. dicit. Nam
qui prudens est non dicit nō putarā quidē hoc fieri: quia non dubitat: sed spectat nec suspi

ca: sed cauet et alibi: turpissi
ma excusatio est imperatori di
cere si putau. ¶ Hec sunt ope
ra: officia ipsius fortis et ma
gnanimi: qui prudentia sepius
est: et cōsilio agit quicquid ag
greditur. ¶ Temere autē] pos
tis officiis ipsius magnanimi
prudentis ponit ea que perti
nent ad hoīes prudentes et te
mere in picula ruētes moze fe
rarū ¶ Temere incōsulte ip̄u
denter: nā vir fortis et prudēs
non oī se exponere periculis
nisi cū opus est et vsus exposcit
¶ Cōsiliare] purgare manu
m: nō tantū cōsilio. ¶ Imma
ne quiddā] nescio qd̄ ferinum
et ab humanitate alienū: et file
operibus ferarū querunt in
arma sine aliqua electione sic
hoīes qui ira dicuntur sunt si
miles beluis: et laudē fortitu
dinis nō merentur: qm̄ nō eli
gunt id esse agendū ex officio
sed affectu trahunt. ¶ Sed cū
tempus dicit quo tēpore for
tis oī versari in acie. ¶ Tem
pus] cōditio t̄pis et necessitas
et vt cūstantie p̄scribunt: qm̄
cum tēporis ratio possit: non

re aliquid vt aliquādo dicendū sit non putarā.

Hec sunt opera magni animi et excelsi et prudē
tia cōsilioq; fidentis. Temere autē in acie ver
sari et manu cū hoste cōsiliare immane quidē
et beluarum simile est. Sed cum tempus neces
sitasq; postulat decertandum manu est et mors
seruituti turpitudinēq; anteponenda.

¶ Officium imperatoris in bello vt beq; euer
tenda diripiendaq;

Euerterēdis autē diripiēdisq; vrb̄

b^o valde illd̄ cōsiderādū ē: ne qd̄ te

mere ne qd̄ crudeliter fiat. Idq; ē

viri magnanimi reb^o agitat] puniri fontes: mlti

modo manu pugnandū est: et etiā moriendū: ne aut incurram^o seruitutē aut notemur infa
mia: q̄ duo ab hoīe magno dnt̄ esse aliena ac libero. ¶ Et mors antepōnda] nā fortis viri
est et magnanimi pot^o dare in p̄dā. ¶ Turpiter cedere: aut pati fuitutē p̄ter decore et subire no
tam turpitudinis: et ignamie. An laudat Paul^o Emilius: q̄ in pugna canēsi vidēs collegaz
¶ Errone turpiter fugientē: pugnādo cadere voluit: ne deduces subiret Appia. sic loq̄ntē in
ducit Luciliū. Brutus a nullo captus est: nec vnq; a malitia capiet^o virt^o habes inq̄ Amb.
fortitudinē bellicā in q̄ nō mediocris honesti et decori fama ē: qd̄ mortē fuituti p̄ferat actur

Euerterēdis autē]. Precipit nūc Li. quid agendū sit viro magnan^o pitudini.
mo: cū vrbes expugnātur: diripiūturq; et monet ne qd̄ temere. i. nō cognita cā et
veritate fiat in quēq; et ne qd̄ crudeliter agatur: qd̄ est p̄ra naturā viri magna
nini. ¶ De euerterēdis] solo equādis: et opes dicūtur euertere: cū destrūtur: et euer
tere significat sp̄ ruinā rei alicui^o magne: vt apud Virg. Priamius euertere gentē vsq; est
supius et in clemētia diuū. Has euertere opes. ¶ Diripiēdis] predādis et spoliādis: nā diripe
re vrbē est bona militib^o dare in p̄dā. ¶ Valde diligenter aduertendū. ¶ Ne qd̄ temere]
incōsulte et incognita cā. ¶ Idq; est: hoc p̄tinet ad illū: q̄ magnanimus hī vult. ¶ Rebus a
gitatis] examinatis et iudicio discussis: debemus igr̄ res iudicare: et postea nocētes punire
et iō nō bil est temere agendū: sed cā cognita in fontes aduertendū est. ¶ Fontes] nocen
tes: maz ille q̄ punit nocētes re agitata et diligēter cognita nō temere agit. ¶ Multitudinē
populū impotentē: et sic seruat ius hūane societatis et iustitia cui^o p̄p̄riū est oīs quo ad fieri
pōt cōseruare. Plato in. v. d̄rep. sic p̄cipit. Nō ergo greci cū greci sint destruent neq; do
mos incendēt: neq; putabūt in singulis ciuitatib^o cīs sibi aduersos eē et viros et mulieres
et pueros sed paucos ad modū inimicos eos tūtarat q̄ fuerint discordie cā q̄ vrbē neq; res
gionem eoz devastabūt qm̄ vt plurimū amicorū neq; domos subruent: sed catenus decerta
bunt quatenus q̄ discordie cām dederūt in fontib^o penas soluat. Ponamus itaq; legē hāc

Appianus
Ambrosius

Euerio
Virgilius
Diripio

Plato

custodimus: ut neque dissipemus agros: neque igni edes adsumamus. ¶ In omni fortuna itam scda q̃
aduersa: et hoc decet magnanimum moderate ferre fortunā: et nec prospera efferni: nec depm̃
aduersa. vñ interrogatus Bias q̃dnā esset in vita difficile: ferre inq̃t fortiter mutationem
rerū in deterius. Et Periander corinthius dicebat inter scbas res esto moderat⁹ inter ad
uersas prudens. Sene. dicit. Esto firmus in aduersis: in prosperis cautus et humilis ocul

titudinē cōseruare in om̃i fortuna recta atq; bo
nesta retinere. Est enim sunt quēadmoduz supra
dixi: qui vrbānis rebus bellicas anteponūt: sic
reperies multos qui b⁹ periculosa et callida con
filio quietis cogitationibus et splendidiora et
maiora videantur. Nunq̃ omnino periculosa fu
ga cōmittenduz est: vt imbelles timidiq; vīdea
mur. Sed fugiendum etiam illud ne offeramus
nos periculis sine causa quo nibil pōt esse stul
tius. Quapropter in adeundis periculis cōsue
tudo imitanda medicorum est qui leuiter egro
tantes leuiter curant: grauioribus autem mor
bis periculosas curatiōes et ancipites adhibe
re coguntur. Quare in tranquillo tempestatem
aduersam optare dementis est: subuenire autez

maioris splendoris et fame. ¶ Maiora ampliora. ¶ Nūq̃ oīno determinat de tali hoīm
opinionē: et dicit hoc esse p̃prium magnanimum nō cedere p̃pter piculū aut timorē: imo cuz
in periculo versat vite sue nō parcere. ¶ Periculi fuga ¶ vt periculū fugiamus et laborem.
¶ Cōmittendū ¶ incidendū in hoc qd̃ est contra fortitudinē et magnanimitatē. ¶ Imbelles
non bellicosi: et fortēs: signaui et timidi: at nō debem⁹ temere nos exponere periculis. Ne
rum cū ratio poscit et necessitas. ¶ Quo iofferre se piculis sine cā. ¶ Quapropter ¶ cluden
do p̃cipit exēplo medicorū qd̃ agendū sit in periculis adeūdis: nā pericula leuia lente adiri
debent: qm̃ magnanimus nil nisi magnū arduū et plenū laboris aggreditur: cū aut grauiſ
ma sunt omni conatu et totis viribus euitendū est: vt aut pericula superētur: aut vita cum
decoꝝ amittatur: sic faciūt medici illos qui leui egrotatiōe tenētur leuib⁹ curāt medelis:
grauiſsimos aut morbos et ancipites: medelis etiā grauiſsimis: vt aut cōualeſcāt aut mori
antur despata quodāmodo salute. ¶ Nū h⁹ q̃ extrema necessitate laborāt: oīa audent vltima
desperatione aducti. Ideo dicit Sene. Accerrima virtus est: quā vltima necessitas extūdīt
Consuetudo ¶ mos medēdi. ¶ In adeundis ¶ cū volumus adire pericula: et fortē aīm magnū
q̃ ostentare. ¶ Leuiter. i. qui leuib⁹ egrotatiōibus tenētur leuib⁹ remedijs curant. ¶ Pe
riculosas ¶ que aut curent: aut p̃dant grauius: et ad mortem egrotantē. ¶ Ancipites ¶ dubi
as an sanent: an interimāt. ¶ Logunt ¶ piculo se: v. gente. ¶ Quare ¶ g̃it dat optimū p̃ce:
prum: translatione notari qui tranquillo mari si tempestatē appetēt demētēs essent sic
forti viro et magno pericula non sunt optanda: si autem acciderit adeūda sunt et tollera

tator virtutū sicut alij vitiōrū
¶ Recta atq; honesta ¶ qm̃ nec
prosperitas nec aduersitas nos
ad iniustitiā et turpitudinē cor
gere dñt: sed in om̃i fortuna id
qd̃ rectuz et honestū est: seq̃ de
bemus potius mori: q̃ a recto
atq; honesto discedere. ¶ At
enim ¶ ideo: inquit Lice. hec p̃
cepta cōstituūt a me de his
que agēda sunt in euitendis
diripiendisq; vrbibus: qm̃ aliq̃
aliter sentiunt et putant licere
vt in hostes oē genus crudelis
tatis exerceatur: et hi sunt ma
xīe q̃ res bellicas vrbānis as
ponūt: dicētes ¶ sari i piculis
et callide cōsulare et ea q̃ ap
petere q̃ in se plurimū negocij
hñt et laboris esse maioris glo
rie et amplitudinis q̃ optare
quieta et tranquilla ¶ En L
cero: de his rebus determinat
assertq; opinionē suā et senten
tiam docens quō versandū sit
in periculis: vt decoꝝ seruetur
¶ Reperies ¶ imuenies reperir
re est in aliqd̃ nō q̃situs incide
re. ¶ Periculosa ¶ q̃ in se multū
piculi hñt: et supra monuit nō
esse versanduz in acie temere:
nec piculosa appetenda sunt:
nisi rōne temporis postulabit.
¶ Callida consilia ¶ plurimum
astutie in se habentia. ¶ Conſi
lia ¶ sūas. ¶ Splendidiora

Bias
Prander

Reperio

Seneca

dat: et ipsis nullo modo cedendum etiam si vita amittenda sit. [Quāvis rōne] quocūq; modo potest: quāvis naute tēpestate laborantes ne amittant vitam sese explicant. i. abijciunt merces et omnia ne dubitādo an esset faciūda iactura vna cū rebus vite discrimen subirent: et aut explicata et in vndis defecta plus adipiscitur dominus navis q̄ amittat: q̄m adipiscitur vitam cunctis mercibus cariorē: si aut dubita tunc se vult explicare ppter avaritiaz est in periculo vite. Unde Juvenalis laudat Catullū amicum suū qui pressus tēpestare se explicuit: et evasit: sic vir fortis si cū est in periculo fugit: et dubitat amittere vitam perdit fortitudinis laudē et decorum. Unde potius moriendum est q̄ subire dedecus et non tanti d̄ esse vita: ut gloria honestatis fama vere virtutis amittat. Ideo Hector: ut est apud Homerū repetit Atrides in moribus minabatur suis turpiter ex acie volentibus fugere dices. Quē procul a pugna trepidantē forte videbo. Is cambus fiet: fiet quoq; vulturis esca. Re explicata clara et manifesta q̄m exornata navi est aliqua spes vite. Quas addubitata incerta q̄m re non explicata nulla ē spes vite et plus mali sequitur q̄m bona fortune cōtēnenda sunt pro vita conservanda et p honestate que ceteris rebus debet esse antiquior vita spernenda est: ne laus et bonum nomen amittatur.

tēpestati quis rōne sapiēt? Eoq; magis si pl^a adipiscare re explicata bōi quā ad dubitata mali.

Dividit actiones que afferunt periculum et docet quid agendum sit.

Periculose autē rerum actiones parti bis sunt bis qui eas suscipiunt: partim reipu. Item alij de vita: alij de gloria et benivolen-

tia civiū i discriminē vocant. Promptiores igit de bem⁹ esse ad nra picula quā ad cōia: dimicareq;

Periculose autem [postq̄ de periculis adeundis fecit mentionē: dicit per divisionem quibus afferant periculū actiones: et ostendit monetq; nos debere promptiores esse ad nostra pericula. i. ut potius oē discrimen patiamur et mortem: q̄m permittere patriam aliquo periculo laborare. Nec debemus timere infamiā calumniā illatā pro salute patrie: cū oīa debētur. unde reprehendit illos qui ne gloriā propriā amitterent: in summū discrimen patriam adduxerūt: laudatq; fabium maximū qui nunq; rumores de se infamiā posuit ante patrie salutem: cū scz fabiorum p dictatore appellaret: tū nunq; voluit manus cū hoste qui fortune incubebat conferre q̄m patrie laboranti non cōducebat: sed opus erat cunctādo Hannibalem statu secūdo fortune vectū reprimere. Rerum actiones [res ipsa gerende afferunt periculū et discrimen vite et nois. Partim sunt] distinguit pericula q̄ sunt in rebus agendis: et ad quos maxime pertineant. Qui eas suscipiūt agunt gerūtq; ut sunt Imperatores et duces exercitus: q̄ in periculo interdū versant. Item alij [facit aliā distinctionem: qua ostendit plurib; de causis vocari aliquos in discrimen vite. Unde docet p q̄ re potius dimicandū sit. Promptiores igit] post distinctionē actionū: que sunt piculose bis q̄ eas gerunt: et ptim reipu. resumens priorē distinctionē precipit ad que picula debeamus esse promptiores: ut scz potius subeamus nostra picula quā sinamus remp. aliquo detrimento affici: q̄m cōis salus et gloria prope salutē et glorie pferenda est et vir fortis nō d̄ timere pericula pro repu. immo vitam pfundere si reip. salus exposcit. Quam ad cōia quā pati ut cōis patria laboret: vñ laudatur Lurtius: q̄ se in foueā illā armatū et equitē precipitem egit: q̄ totam vrbem pestifera exhalatione inficere: sic periculo suo oīa picula sustulit. Sic etiā Menecceus Thebanus creontis filius poscente cōi salute turri se precipitavit: infinita sunt exēpla in hystoriis et exteris et nostris eorū q̄ proprie salutē nō pegerint p cōmuni utilitate. Dimicareq; resumit nūc alterā distinctionē: et docet pro honore et gloria potius dimicandū: quam pro alijs fortune bonis. Dimicare [manu pugnare. Paratius] promptiore alio et magis parato ad dimicandū: pro honore et gloria: quā pro alijs rebus et utilitatibus: scz si avaritie inditū est pro bonis fortune dimicare p gloriā aut pugnandū est: ut oportet: et sine iniuria aliorū: quoniam honor est premiū virtutis: et deo tribuitur: et viatores et incertaminibus grecie nō auro aut argento: donabātur sed corona intertexta et fo-

illis arborum ut certamen esset pro gloria non pro auro. Unde trietanchines: ut est apud Herodotum libro octavo Artabani filius dixit. Pape mardonii in quos viros induxisti nos ad pugandum qui non pecuniam certamen agitent: sed virtutis: et alexander auctore curtio lib. secundo parmenioni dixit. Pecuniam quam gloriam mallem si Parmenio essem: nunc Alexander de paupertate securus sum: et me non mercatoris memini esse: sed regis. Nihil quidem habeo venale: sed fortunam meam vix non

paratus de honore et gloria quam de ceteris commodis. Inuenti autem multi sunt: qui non modo pecuniam: sed vitam etiam profundere pro patria parati essent. Idem glorie iacturam: ne nimiam quidem facere vellent: ne rep. quidem postulante: ut Callicratides: qui cum lacedemoniorum dux fuisset peloponnesiaco bello: multaque fecisset: egregie vertit ad extremum omnia: cum consilio non paruit eorum qui classe ab arginussis remouendam: ne cum atheniensibus dimicandus

nales: sed fortunam meam vix non vendo: captiuos si placet reddi: honestius dono dabo: quam precio remitterem: victores in olympico certamine coronabantur oleastro: in pythijs ludis lauro: in isthmiacis pinu: in nemeis apro. Eodem modo uti litatibus et bonis externis: quam ipse magnanimus qui circa magna versatur: non curat bona fortune: sed nomen et gloriam circa tamen ignominiam aliorum quam ad gloriam honorem et honestates nasci sumus cum sint virtutis premia. Qui inuenti autem sunt. Nunc affer illos qui pro patria quicquid habuerunt: et etiam vitam effundere voluissent: et minimam partem prope glorie amittere noluerunt: et nota etiam patria postulat: quod est contra officium nam ratio temporis habenda est: et illi aliqui seruandum et pati ut fama nostra

diminuatur: si patrie conducit: quam nobis omnibus alijs rebus carior esse debemus: non enim tanti gloriæ nostram facere debemus: ut patria iactura ob id patiatur et vera gloria est patrie consulere. Sed vitam quod est viri fortis non timere mortem pro patria. Sed idem qui ita ad mortem parati erant. Iacturam vānam: sed iactura prope dei in mari cum vigentetēpestare res et mari iaciuntur: vñ iactura dicta: et large accipitur pro quocumque damno. Res publica: utilitati rei publicae exigente. Ut callicratides ponit exemplum callicratidesque ne suum honorem amitteret patrie detrimento fuit fuerit: sic non fuit vere magnanimus qui affectabat honorem et gloriam cum calamitate patrie: quod est contra officium. Peloponnesus a pelope filio tantali dicta: quod illic regnavit folio platani similis propter angulosos recessus: quos habita est inter duo maria: lonium et Egeum circuitu quingentorum. milium passuum: locus angustus vñ pcedit isthmum apellatur duo maria terra hinc inde vorant. Sparta siue lacedemon est in peloponneso: et lacedemonij post bellum perfectum contra Persas cum atheniensibus per multos annos bellum gesserunt. vñ hoc peloponnesia cum dictum est huic bello. Alexander de quo dixi et dicta loco suo finem imposuit: quam summa felicitate Athenas cepit Callicratides dux lacedemoniorum et classis post Lyfandrum perfectus apud arginussas insulas pugnat: cum atheniensibus et hermonie gubernatore: dicente ut scribit Plutarchus: qui bene est retro navigare: cum triremes. Atheniensium multo plures erant infidit. Et quid hoc ceterum fugere turpe est et detrimento sum sparte: sed si mansero aut moriar aut vincam: quod optimum est. Et aliter ponit verba: quod callicratides dixit infidens illis qui fugam suadebant. Navalium pugna superatus inquit Plutarchus in arginussis deletus est. Callicratides Mithilenē obsidebat Athenienses subsidium parantes centum viginti navibus famon insulam adnavigarunt: et illic alijs coactis centum quinquaginta navibus ad hostes contederunt: callicratides cognito ipsorum aduentu etheonico legato ad obsidionem relicto cum centum viginti navibus obviam perfectus est ad arginussas et pugnas delet: et ita supra naues septuaginta lacedemonijs amiserunt. Egregie strenue et fortiter et multa cum laude quam prospartana dignitate aios gerebat summa equitate fortitudinem et magnanimitate excellentissimus auctore Plutarcho. Aertit oia. i. i fine turbavit et amisit partem gloriæ et nomen quam fecerat multa egregie: et tandem nimis affectus propriam gloriam in discrimen patriam adduxit suam quippe cum illius detrimento pugnavit: ne videret ignaviam: cum melius esset cedere patrie et temporis hic rationem. Consilio eorum Plutarchus dicit fuisse hermonie gubernatores navium. Consilio finem inā censebāt temporis cedendum esse: nec expectanda classis atheniensium

Iactura

Peloponne.

Plutarchus

Arginussae

Putabant arbitrabantur melius esse. Arginisse sunt tres insule parue ante Asiam. p. pe Adithilenē et Lesbum ptingit prime: ut auctor est Strabo li. xij. ¶ Hec plaga calamitas et vuln? qd acceperūt lacedemonij amissa classe: et delecto callicratide in arginissis. ¶ Ad diocris inō multū detrimenti attulit: qm nō amiserūt ob id imperiū: imo superarūt tandē ipsos Athemenses post mortē callicrati de. Lysander utrū dux citatus est: q Athenas sub egit. ¶ Illa pestifera scz fuit plaga et calamitas qui lacedemonijs imperiū eripuit et affert aliud exemplū Cleombroti Pausante filij qui timēs inuidiā et infanūā ne scz videretur cum hoste. Epaminūda sentire vis ferendo pugnā. Temere manus conferuit et se et patriā in preceps dedit: nam in hac pugna: que ad leutra opidū Boe tiae fuit: cū Epaminūda Thebanorū duce Cleombrot? rex Lacedemoniorū vulnerat? occubuit: et exercitus delect? est: et sic Lacedemoniorū imperiū corruit. Ergo cleombrotus ne gloriam suā amitteret: et ne detrimentum nominis pateretur: causa fuit: ut patria que prius imperabat seruiret. Nam panlopost secundo pzelio apud mantinea idem Epaminūdas ira Lacedemonios attriuit: ut imperium amiserint: in quo plio Epaminūdas cecidit gaudens qm relinquebat patriā suam imperantem: que prius scriuierat. ¶ Temere malo consilio et nulla spe victorie sed ut infanūā declinaret et odium: qui plium differebat: vnde timuit inuidiā et temere pugnans victus est. ¶ Opes potentie et imperiū: qm principatum grece amiserunt. ¶ Quanto melius? Quintus fabij maximi qui cū bello punico secūdo dicta tor? esset Hannibalem summa patiētia et cunctatione fregit Quintū fabij inuidiā Romanorum adducere tentauit. Nam cū agros campanos incenderet: agris fabij peperit. Fabius hanc inuidiā nō timuit nec temere pugnā iniuit: ut infanūā expurgaret: sed cunctando rem romanā prope colapsam restituit. Quis a multis dānaretur: et male audiret qd bel lum opera sua et cunctatione in ytaliam duceretur. Cui ob id imperiū equatū fuit cū Minus tio? qui erat magister equitū: hoc etiā magno aīo equos tulit salutis patrie studiosissim? cui nunq succensendū putauit: immo cum Minutius: a quo lesus in honore fuerat: cū Hannibile pugnaret: et lamiam ventur? esset in hostiles manus. Fabius e suis castris magno impetu erumpens eū liberauit. Si igitur Fabius vere magnanim? inuidiā timuisset: atq uisset cū hoste tam faustū actum fuiss? de Romano imperio. Sic Camill? cū Ardec erularer patriā captā a Hannibale asseruit et oēm ignominiam qua actus in exilium fuerat notatus magno animo pioq patrie condonauit sue. Quāto melius fecit Fabius: quā Callis eratides et Cleombrotus duces Lacedemoniorū. ¶ Ennius homo nobis ibi sunt versus Ennij: qui in hoc secūdo bello punico militauit Lēturio in Sardinia sub Torquato et suis Hannibalibus bella ytalie cecinit. Rudie vrbis Calabrie patria Ennij fuit. De quo Syllius misserunt calabrij. Rudie genuere vetuste. Nūc rudie solo memorabile nomen alunno. Ennij primū grecis litteris operam dedit: et Aphricanū maiorem nūrice dilexit obseruauitq a quo multis munerib? donatus est et nominis eternitate eiusq domū aliqui frequentauit. Luz Scipione asiatico in asiam profectus est: et cū Fulvio nobiliore in Atoliaz qui poetas amauit. Primus Ennius apud latinos ex metrū carmē fecit qd longū appellare solebat: decessit post septuaginta annos scripsit in omni poematū genere. Sed annales magis probati fuere post per compita vrbis. Quintus varguntens pronūciare solebat. Ennius meminuit Lucretius libro primo Ennius: ut noster cecinit qui primus amenā detulit ex bellicone per Enni flore coronam. Et Apollo apud Syllū lib. xij. Sic Ennium laudat sacer hic magna fororum. Audium cura et dignus apolline vates. Hic canet illustri primus bella ytalica. Et toletq duces celoresonāte docebit. Hic latis bellicona modis: nec cederet honori. Ascreo famaue seni. Fuit et paulopost alius Ennius Terentinus: qui primus de litteris syllabis et metris libellū edidit. Enus homo. Solus Fabius. ¶ Cunctando differendo pugnā quam Hannibal fortuna tunc aspirante optabat. ¶ Restituit rem imperiū Romanū pro-

putabant. Quibus illi respondit lacedemoni os classe illa admissa aliam parare posse se fugere sine suo dedecore non posse. Atqz bec quidez lacedemonijs plaga mediocris fuit illa pestifera: quem cum cleombrotus inuidiam timens temere cū Epaminūda cōflisisset lacedemoniorū opes corruerunt. Quanto Qu. maximus mes

pe colapsus recuperavit. Nam atrite erat opes Romanorum iam claudibus acceptis ad Tarentum Trebiam Trasimenum lacum, Perusinum Hannibal romanum exercitum, persequitur: ceciditque te meritate. Flamini consulis: qui etiam illic occubuit. Sed Fabius a populo nunquam ante eum diem factum fuerat: victor creatus Hannibalem tot victoriis elatum: et iuveniliter exultantem cunctando fregit rem. Imperium Romanum restituit. Non enim ratio quare Fabius

lius de quo Ennius. Unus homo nobis cuncta do restituit rem. Non ponebat enim rumores ante salutem. Ergo postquam magisque viri nunc gloria claret. Quod genus peccandi vitandum est etiam in rebus urbanis. Sunt enim qui quod sentiunt etiam si optimum sit tamen invidie metu non

audent dicere.

Officia illorum qui rempublicam gerunt.

Minimo qui reipublice presunt: duo Platonis prece-

re. Et paulus emilius proficiscens in castra monenti Fabio dixit. Nec me unica fallit cunctandi ratio: qua te grassante senescens. Hannibal oppressum vidit considerare bellum. Ante salutem reipublice romanæ immo salus communis erat illi carior et antiquior sua fama et rumores falsos de se non curabat. Quod rumor est sermo dispersus in populo incerto auctore de aliqua recenti re siue bona siue mala: cui ut inquit Fabius malignitas dedit initium crudelitatis ante incrementum fama est consensus civitatis velut publicum testimonium. Ergo iecurco inquit cum non posuerit rumores ante salutem patrie: illos non curaverit: et talem infamiam neglexerit: ut vere magnanimum decebat qui infamiam iniuria illatam non curat. Ergo post res ipsas a Fabio gestas gloria. Quod Fabius. Quod sagis claret splendor est quasi pugnasset: et rumores posuisset ante salutem: quoniam cunctando rem romanam restituit Syllius in se primo sic canit de Fabio. Ac in sacra seni vis impressumque fuisset. Sistere cunctando fortunam adversam foventem. Ultimo dardani transisset nominis etas. Quod genus peccandi quod scilicet supra tetigimus: eorum qui sibi servientes et timentes invidia ea committunt: que patrie detrimentum affuerunt: quod etiam in rebus urbanis vitandum est. Non enim bono viro et civi patrie studioso timenda sunt odia et inimicitie aliorum pro salute patrie immo libere consulendum est et id quod optimum est iudicandum aliter magnanimitas non servatur que nihil timet preter turpitudinem. Unde boni civis magni est nihil tacere aut dissimulare ob timorem quod patrie conducit: adeo laudatur Cicero qui in. Antonium summe tunc potentie virum in senatu acerrime inuectus est: et etiam in Catilinam: nullum odium timens modo reipublice consulere. In rebus humanis in his qui in urbe agunt ut in senatu vandisque fragilis. Optimum ipsi reipublice et communi utilitati. Metu invidie: odii: ne aliquem ledant si id dixerint quod patrie optimum est et magnanimus talem invidiam non timet nec curat si ob id quod dixerit perdit partem gratie: quoniam salutem patrie omnibus alijs rebus preponit et dummodo commune commodum augeatur: acturam gratie sue apud alios quosverum dicendo ledit non curat.

Minimo qui reipublicam gerunt. Assert duo Platonis precepta posita ab eo in li. de rep. que tenere debent in primis et observare: hi qui reipublicam presunt ut oia. referantur ad commune utilitatem: et omnes ita tractentur ut pauperes et ignobiles non deserantur aliter enim seditio in reipublica oritur et bellum civile: per hoc notat quorundam Romanorum mores qui aut defensores optimatum: ut Sylla et Pompeius: aut pernores esse voluerunt ut Gracchi marci Cæsarisque de alijs. Quia ea prudentia ca-

re romanam restituit. Quod rumores sobretatidones eorum qui Fabium appellabant segner cunctatorem pro dictatore: et qui cum Hannibale sentiret non proponebat. Fabius hos rumores salutis reipublice immo talem infamiam non curabat pro communi salutis: sciebat enim solam cunctationem reipublice tunc nutanti conducere poterat. n. commodius et tutius romani bellum producere quam Hannibal qui in hostili solo properabat ut vinceret: et cunctatio: Fabij satis suis currentibus obstitit et Fabius rediens ad urbem sacrorum causa monuit. Ad nutum ne manus cum hoste confereret: dicens ut est apud Syllium interea credere expro. Non fallimur egris nil monuisse salus rebus. Videbat enim vnam esse salutem cum hoste tam fausti Martis non pugna-

ruerunt: quā debet hñe bonus ciuis & vere politicus: vt ciuitati consulere possit & id qđ magis e repu. est dissipare & iudicare: cū factiones in repu. oriuntur: stare nō pōt: oriuntur autē si vna pars curatur: altera negligitur. Enī in reipu. romana exorta sunt bella ciuilia: seditiones intestine & imperij tandē euersio: vñ cauendū est ipsis politicis: nec cōmittendū vt seditio possit oriri: sed oēs ita tractādi sunt vt ciuilis prudētia dicat. & vult qm̄ prudētia vt inq̄t Aristot. in. iij. de repu. est pprie principis & illius rei pu. gubernacula tē. ¶ Teneāt obstruant sciant. ¶ Anus hoc est primū preceptū. ¶ Sic eo pacto & aīo. ¶ Teneantur conseruent ad vtilitatē totius rei pu. ad eam referant: illius cōitatis cā omnia faciant ad vñ omnia dicuntur referri: cū oīa illius gratia fiunt felicitas est ad quā oīa referuntur. i. cui? cā omnia sunt: qm̄ ob id officiosi esse volum?: vt felicitatē consequamur. ¶ Obliti non curantes proprias vtilitates & nullā habentes rōem priuati cōmodi qm̄ magistratus est ad alium nō ad se: & satis debet esse honor. ¶ Is autē cui hic non sufficit: tyrannus dīr. ¶ Plato pcepit hoc qđ Cicero dicit in primo de repu. dicens. Nullus princeps ea ratione quā ē princeps imperat qđ sibi vtile sit: sed qđ ei qui paret conducat & quēcūq; egerit aut dixerit illius vilitatem & honorē respiciet cui imperat & ad illius cōmodū non ad suū omnia referet quēadmodū nullus medicus ea rōne qua medicus est querit qđ vtile sit medico: s; qđ ipsi egrotanti expediat. Hoc autē non fit a nostris principibus qui oīa ad suas vtilitates nibil ad cōe cōmodū referunt rapiendo: extorquēdo per phas & nephas iustitie oblitū & preceptorū: que diuini illi hoīes & boni viri posteris tenenda reliquunt vñ tyrannū iure appellantur: qui oīa ad suū cōmodū referunt. ¶ Alterum hoc est alterū platōis preceptum. ¶ Eorum corpus oēs qui in repu. sunt cuiuscūq; ordinis & conditionis loq̄tur p trāslationem medicorū: qui debent eo modo curare corpus: vt nullū membrū deseratur: sic princeps cū cuiuscūq; conditionis sit rationē habere dīr: vt nemo queri possit: cōmittendum non est vt impotentes a potētiōibus opprimātur. ¶ Eurent: vt faciunt medici quorū propria est curatio. ¶ Aliquā partē aut optimates: aut plebem. ¶ Et em̄ tutela pbat id qđ dixit compatione tutele q̄ nō est ad vtilitatē tutoris s; pupilloz sic administratio reip. non est ad suū cōmodū sed cōe. ¶ Tutela vt inq̄t Iustinianus est ius ac potestas in capite libero ad tuendū eū: qui ppter etatē se defendere neq̄ iure ciuili data ac pmissa. Tutores aut sunt q̄ eam vim ac potestatē hñt. Quib? testamento tutor nō est dat? his ex lege. xij. tabu. agnati sunt tutores: q̄ vocātur legitimī: agnati sunt p virilis sexus cōiunctionē coniuncti ¶ Procuratio administratio. ¶ Eorum pupilloz q̄ cōmissi sunt tutele alicui? ¶ Qui autē nūc a prario sensu pcepti supioris ostendit qđ malū oriatur si ps ciuū fouetur ps negligitur. ¶ Consulunt fauent qbusdam & eorū cōmodis inseruiunt. ¶ Perniciosissimā afferentem maximā pñiciem: nā pñicies est maximū malū. ¶ Seditionē seditio dīr a seorsum eundo & tūc est cū populo secus discordare res ad manū vocatur. Discordia dīr q̄li cordiū dissensio inter externos. ¶ Ex quo? ppter hoc: q̄ parti ciuium cōsultur: parti autē non & ob id oritur seditio atq; discordia. ¶ Populares ppli amatores vt fuerunt gracchi. ¶ Aristot. ¶ Optimī cuiuscūq; optimatiū nō studēs pplō. ¶ Studiosi amatores & optimī cuiuscūq; cōmodis seruientes. ¶ Aniuersorū vt curēt optimates & plebē vt fieret in optia rep. plebs & pplus differunt: qđ genus a specie. Nā populi appellatōe vniuersi ciues significātur: cōnumeratis etiā patritijs & senatorib?: plebis autē appellatōe sine patritijs & senatorib? ce

Tutela
Justinianus
agnatus

pta teneant: vñ vt vtilitatē ciuū sic tueantur: vt quicquid agunt ad eā referāt obliti comodo rum suoz. Alterū vt totū corpus reipublice curent: nedūz partem aliquā tuentur: reliquas deserant. Et em̄ tutela sic procuratio reipu. ad vtilitatē eoz qui cōmissi sunt: nō ad eozū quibus cōmissa est: gerēda est. Qui autē parti ciuū cōsultunt: partem negligunt: rem perniciosissimam in ciuitatem inducunt seditionem atq; discordiam. Ex quo euenit: vt alij populares: alij studiosi: optimī cuiuscūq; videantur pauci vniuerso

teri ciues significantur. Quidne hoc qz erant aliqui populares: aliqui optimatius studio si z pauci vniuersoz apud Athenienses. Nam picles popularis fuit: vt sibi potetiam contra Simonem Milchiadis filia qui optimatibus studebat compararet. vñ cu plebi abenas relaxasset illi fouere temp. ad votu administrabat quotidie aliqd celebre spectaculu exhibens z epulu z discordie erat inter optimates z plebe ipsosqz populares: z sic alij nūnulli fecerunt.

rum. Vñc apud atbenienses magne discordie orre in nostra republica: non solum seditiones: sed pestifera etiam bella ciuilia. Que grauis et fortis ciuis in republica: dignus principatu fuet atqz oderit: tradetqz se totum reipublice. Neqz opes aut potentiam consecrabitur: tanto eas sic tuebit: vt oibus cōsulat. Nec vero criminibus falsis in odiu: aut inuidia quēqz vocabit. Omnino itaqz iusticie honestatiqz adherescet: vt dum eā cōseruet: quis grauitur ostēdat mortem appetat potius q̄ deserat illa que dixi.

Ambitio.

Aserrima est omīno ambitio bonorum que contentio de qua pclare apud eundem est Plato si

vt habeat summā in ciuitate potetia: sz vniuersam repu. curabit: vt bonū viz decet z pncipatu dignū: qm nullū detrimētuz vt inquit Socrates apud Platonē li. j. de repu. mai⁹ ciuitati accedere pōt: q̄ a pessimo regi viro: cū ipse principatū recuset bon⁹ qui necessitate rei pu. expectare nō dz: sz ad illā gerendam p̄opto aīo accedere: ne ruat z ne virt⁹ dep̄ssa iaceat: qm vt inquit idē Plato li. viij. de rep. honoratis in vībe diuitijs atqz diuitib⁹: boni atqz virt⁹ imp̄mis negligūtur: exerceturqz qd in honore est: iacetqz ea q̄ apud quosqz improban- tur Totā rep. eo mō sic defendet: vt oīm rō habeatur: nec rō trahet aliqū calūnijs in odiū aut optimatū aut multitudinis. Nec vocabit inō adducet in odiū alicui⁹ ptis. Inuidiam non debent inquit aliqū calūnijs incescere: z illi odiū z inuidiam facere: qm est contra iusticiā. In iusticia em cā est seditionis odij: pugne. Socrates apud Platonē in. j. de repu. sic ait seditiones nāqz o Trasmache in iusticia inimicitias cōtentionesqz parit: iusticia xō pcor- diam atqz amicitia. Omnino certe inquit in ip̄is actionib⁹ iusticie adherēdus est. Eam iusticiaz q̄ iubet dari cuiqz qd suū est: z id est honestū. Quāvis grauitur offendat Quis p- tratur iacturā aut in amicis ledēdis p iusticia aut minūda grā: aut in reb⁹ domesticis nō debem⁹ talē iacturā curare p iusticia: z poti⁹ mortē oppetere debem⁹ q̄ a iusticia honestateqz discere. Offendere: in hac significatōe est incurrere in aliquid atqz icidere. Illa q̄ dixi vt totū corp⁹ reip. curret vt oibus cōsulat ne oriātur: seditiones z discordie: z ne quēqz in odiū falsis criminib⁹ ad ducat: z illa oīa que dicta sunt. Aserrima est oīno Dacten⁹ satis monuit: docuitqz qd agēdus sit rep. capessentib⁹: z

Lucanus

magnanimi esse illas administrare: et querere honores dignitati sue convenientes: et ut oporteat. Illic ponit ambitioem: quae est in vitio: et qui eam habet miser est: quoniam seruit affectibus: honores enim bonis viris sponte offeruntur: illos autem ambitu aucupari cōsecrari turpissimum est: et qui id facit: non est sui iuris. Due mediocritates sunt quae versantur circa pecunias: et liberalitas et magnificentia: sic duo sunt circa honores magnanimitas: et mediocris appetitio honoris et ut se habet liberalitas ad magnificentiam: sic mediocris appetitio honoris ad magnanimitatem: his qui in bonorum appetitione erupat ambitiosus vocatur: nam appetit plusquam oporteat: ille autem deficit qui iustos honores spernit: et de vacans honoris appetitione. At superatur autem qui quoniam honoris primum virtutis appetendus est: ut illi simus in tantum: quod est res preclarissima et solus bonum: ideo mouet placitum in v. de re publica. bonos viros honoribus afficiendos: ut ex honore ad virtutem excitentur. At ut patet ut vici virtutis: non refert ad vulgum: sed ad ipsam rectam rationem. cui parendum est. Ambitio est nimia honoris cupiditas: ambitus est ipse actus ambiendi. Vino] certe: et penitus. Adhuc prima] qui affert miseras et seruitutes: quoniam seruit affectui et ambitiosus est miser et patrie affectu calamitates: dum nimios honores ambiendo aucupatur. Philo. in li. de prouidentia dei scribit. Qui metes suas plurimorum dominatur ac pessimorum subiecit: cupidinis timoris doloris: infulticie: iniusticie: ambitiois: felicitatisque beatitudinis esse nullo modo poterit: etiam si vulgo beatus appellatur. Contemptio] praeferre de honore assequendo hec pretio misera est: et a viro magnanimo penitus aliena: quoniam honores non ambitu gerit et oblatos interdum spernit pro decore seruando et ambitiosus est in continuis laboribus: et sub persona Syssiphi detrudetis saxum ad mortis cacumen: quod statim ad ima reuoluit. Lucretius vult ambitiosos intelligi qui petunt honores et repulsi ad ima relabuntur et iterum ad cacumen nituntur. i. ad honores ambitiois pretio nimis assiduus laboribus torquetur et miseria. Id misera autem honoris ambitio. Et hoc est inquit Lucretius. Aduerso nixatez trudere mote. Saxum quod tunc et summo itaque vertice rursus. Soluitur et plani raptim petit equora capri. Qui glorie adeo cupidus est inquit philo. ut vel a maioribus laudari cupiat: hunc improbum esse necesse est quippe vniuersis suis simili gaudet. De qua ambitioe et pretione honoris. De preclare] egregie: et bene. De apud eundem platonem] in li. de re publica. dicit plato. Cuius si boni sint: non accedere sponte ad regimen ciuitatis: ne videatur autem per co electi: quod est auaritie crimen aut cupiditate honoris: quod est hominis ambitiosus. Sili facere] eodem modo. Alter potius] quis cor impius potius? de de duobus: potissimum de pluribus: et sic uter de duobus: et quis de pluribus: vide allegatiam a Licerone seruata. Et si] veluti sinante. certaret de gubernanda nauis: scribuntur hec ample in. vi. de re publica. Idem Plato precepit: et monuit qui sint habendi hostes. Ex sententia igitur Platonis docet qui nam hostes estimandi sint: precipitque etiam inimicis non esse grauius irascendum. Dicitur preterea nihil esse laudabile placabile atque clementia et exercenda est facilitas. Alexander macedo affirmabat regem esse ut a quibus male audias in eo magis esse munificum. Estimem] iudicem in Lato ait. Et liidi rerum estimatores et in legibus. Sisenna adhuc scriptores nisi qui forte nondum ediderunt de quibus estimare non possumus: facile superauit. Suo iudicio ut ipsi videtur: et putat esse melius quam si nostrum iudicium in aliqua re agenda: in re publica. non debemus arbitrari eos esse nobis inimicos: qui aliter sentiunt: quoniam esse potest ut illorum sententia melior sit. Quales discuntio: quoniam diuersa sentiebant in re publica. Sappio et Metellus in senatu varias sententias dicentes citra odium. Qu. metellus: a deuicta macedonia cognominat] est: de cuius felicitate Plinius sic scribit. Nam moriens a quattuor filiis in rogum est illatus. vno prore et tribus consularibus et ex his duobus tribus phabilibus et vno cesario et quibus viuis. Luz apfrica. discerit tamen mortuum ita laudauit: ut maior illi laus tribui minime potuerint: dixit enim filiis suis ut irent et funus apfricanum ornaretur dicentes nunquam videbitis funus maioris cuius. vnde Valerius loquens de moderatoe animi et de duobus Metellis macedonico et numidico: et sic scribit acerime cum scipione apfrica. macedonicus discernerat: eorumque ab emulatioe virtutis perfecta pretio ad graues testatas iniurias progressa fuerat. Sed tamen cum intereptionem scipionem clamari audiuisset in publicum se propius it mellos vultu et voce confusa concurrere: concurrere inquit ciues memia nra: vrbis euerfa sunt scipionem apfricanum intra sua memia deicere nefaria vis illata. o re publica. pariter apfricanum

militer facere eos qui inter se cōtenderent: vter potius rempu. administret ut si nature certaret quos eorum potissimum gubernaret: id est quod precepit: ut eos aduersarios estimemus quod arma contra ferant: non eos qui suo iudicio tueri rempu. velint qualis fuit inter Pyr. Africanum et Qu. Metellum

Plinius

Valerius

moite miseraz & macedonici tam humana tāq; ciuili moderatiōe felicez eodem enim tpe & quantū amisset pncipem & qualē haberet recognouit idem filios suos inouit: vt funebri eius lecto humores subiceret atq; huic exequi illū honorez vocis adiecit: nō fore vt post ea id officiū ab illis maiori viro p̄stari possz: vbi illa tot in curia iurgia: vbi maximoz ciuū & ducū togata p̄ha oīa nimix ista p̄cipua veneratiōe psequēda deleuit moderatio p̄li. inter

fine acerbitate dissentio: nec vero audiendi sunt

qui grauit̄ irascendum inimicis putabant.

Idq; magnanimit̄ et fortis viri esse censebunt.

Nihil enim laudabilius: nihil magno et precla-

ro viro dignius placabilitate atq; clementia.

In his liberis vero populis: et iuris equabili-

tate exercenda est etiā facilitas: et altitudo ani-

mi q̄ dicitur: nec si irascamur aut intēpestiue ac-

cedentibus: aut imprudēter rogātib⁹ in morosita-

tē inutilē et odiosaz indicam⁹. Et tamē ita pbā-

da est mansuetudo atq; clementia: vt adhibeaf

infelicitates metelli: hāc & res
censet: q̄ amic⁹ aphricano non
fuerit. Equidē inq̄r & aphricas
ni emiliani iūmicū fuisse Qu.
Metellū iter calamitates ei⁹
dixerim. Leli⁹ apud eūdez Li.
dicit ab amicitia Qu. pompeii
meo noīe se remouerat scipio:
ppter discēssionem aut̄ q̄ erat
in rep. alienat⁹ & a collega nro
metello: vtrūq; tñ egit graui-
ter auctoritate & offensiōe ani-
mi nō acerba. ¶ Acerbitate: a
speritate & ira. ¶ Nec xō vitu-
perat illos qui dicit̄ grauit̄
irascēdū eē animicū. Nō sūt au-
diēdi: nō est tenēdū id qd̄ ipi di-
cūt id eē: p̄tinere ad fortē viū.
¶ Nihil. n. pbat a natura ipi⁹
magnanimit̄ illos nō eē audiē-
dos: qui sic censent: quoniam
hec a natura magnanimit̄ oīno
aliēa sūt q̄ iurie nō meminit &
pn⁹ ē adignoscēdū Sūt tñ ali
q̄ q̄ irā ad fortitudinez referūt

Homerus
Plato

vt Homer⁹ q̄ dicit vires iniecit ira & aīum ira cōcitauit: & plato in. ij. de rep. dicit iracūdiā
in expugnabilē oīno esse & inuictā: quare p̄ntē anim⁹ ad oīa inuict⁹ atq; intrepid⁹ moueri
solet: s; fortis ob irā non laudat qm̄ affectu ducit: de his paulo post dicit. ¶ Preclaro: aplis
simo & summa laude digno. ¶ Placabilitate: vacuitate ire & q̄ sit placid⁹ & clemēs. Clemē-
tia est tēpantia aī in p̄tate: viciscēdine: lenitas supioris aduersus inferiore in p̄titudis pe-
nis & crudelitas ē atrocitas aī in erigēda pena: vel iclinatio aī ad aspiciōz. ¶ Iuris equali-
tate: vbi equo iure viuūt: & nō est aliq; tyrānus q̄ iuris equabilitatē violet vt sol⁹ dicitur.
¶ Facilitas: comitas & lenitas. Etiā vltra placabilitatē & clemētiaz: debem⁹ etiā exercere
facilitatē: & aī magnitudinez qui nō p̄turbat: qm̄ magn⁹ anim⁹ nō curat iniurias & libēt̄
ignoscit. Ignoscere. n. est: q̄ vides puniēda nō punire. An̄ cesare magnanimo: quis magna
numitatis laudē Li. illi adimat: nihil erat clemētī. ¶ Altitudo aī: magnanimitas q̄ aduer-
sitate nō frāgitur: nec irascit nisi vt opz. ¶ Intempestiue: tpe nō apto & incōsiderate. ¶ In
morositatē: morositas ē difficultas in morib⁹. Adrosus dicit a more & significat euz q̄ nimis
eracte nimisq; ad vnguē fieri oīa postulat: vt aliqñ ob id indignē: & leuissima re offendat.
An̄ trāquill⁹ dicit cesarē fuisse morosus circa curā corpis. ¶ Et odiosaz: qm̄ morositas odio
habet: & iō talis difficultas in morib⁹ vitāda ē ne odio habeamur. ¶ Inutilē q̄ nullā affert
utilitatem: s; potius odiū: & inuidiā: odiosa est morositas: qm̄ stomachū alijs facit. ¶ Et tñ
ita pbāda. i. ita laudāda si p̄iūcta fuerit seueritati: sine qua ciuitas nō pōt regi. Tenēdus
igif ē mediū: & vt tps acro p̄scit mites & seueri esse debem⁹ cū decoro. ¶ Ita eo pacto & le-
ge atq; cōditione: vt etiā retineatur seueritas. p dignitate reip. Nā seueritas est iusticia et
castigatio vitiorum: & magistra ordinis atq; constantie. Mansuetudo est mediocritas cir-
ca iram. Defectio est vacuitas ire: & qui nunq̄ irascitur reprehendendus est. Exuperatio dicit̄
iracundia: & sic iracūdis rep̄bēditur: qm̄ nimis irascitur. Is qui p quibus oportet & oz
oportet: & q̄diu oportet: irascitur laudatur: diciturq; māsuetus qui debet p̄turbatiōe va-
care nec affectu duci: sed p his & tanto in tempore irasci vt ratio iubet: & non est vindex s;
potius clemēs & ad veniā q̄ ad iram. p̄p̄nso: irascitur tamen euz mediocritate & non vi-
citur itaq; est affectus violentus: sed spectet ratio: & vt ratio p̄scribit irascitur. Is aut̄
qui nunq̄ irascitur in vitio est: qz nō mouet̄ ad affectū: cū opz: vt si pater xberaretur: & ipe
nō curaret: & sic haberetur stolid⁹ & infan⁹. Nā neq; sentire aliqd̄ nec dolore tāgi videt̄. Per
ferre autēz p̄tunelias: & suos negligere inq̄r Aristoteles seruile est. Et qui nō irasit̄ nō vi-

Clementia
Crudelitas

detur aptus ad p[ro]pulsandam iniuriāz & vlcificēdus. Iracūdus verō intollerabilis est: & fit p[er] oīa ip[s]a erupatio: multa quippe sunt q[ui] ip[s]az efficiūt. Et non facile inueniē iracūdus: qui oīa hec mala in se hēbat: & iracūdi sunt illi q[ui] illico ad iram p[ro]siliūt: & magis q[ui] o[mn]iū non p[ro]seuerant q[uo]d est in illis optimū. Aliiter haberēt in se maximū malū: si iram retinerēt. Et tales homines habēt summā bilem: & existunt etiā sine vltiōe. Amari autē cū difficultate placātur &

reipublice causa seueritas sine qua administrari ciuitas non potest.

Officium illius qui in alius animad uertit.

Omnis autem et animaduersionis et castigatio contumelia vacare debet: neq[ue] ad eius q[ui] punit alius quē aut xbis castigat sed ad reipublice utilitatē referri. Cauēdū est etiā ne maior pena q[uam] culpa sit: & ne iisdē de causis alij plectā

Omnis autē animaduersionis p[re]cipit nūc q[uo]d agendū sit: cū q[ui]s punit non em̄ debet in aliquē animaduertere eo studio & aīo ut illū contumelia afficiat sed ut vult iusticia & p[ro] utilitate reip[ublice] non ad nostrā voluptatez: & cū aliquē oburgam[us] castigāmus: non id agēdum est cā p[ro]mulie: sed studio corrigēdi & reducēdi ad bonos mores & officiū si ab eo discesserit animaduersionis ē punitio ut lex p[re]scribit: & est cū quis punit in pecunia vel in p[er]sona q[ui] in p[er]sona & dicim[us] animaduerto in te. i. p[er] iure & legib[us] ita volētib[us]. Castigatio fit xbis tm̄. Obiurgatio est inter amicos & p[ro]prios & pl[ur]i ē castigare q[uo]d oburgare. Cōtumelia iniuria ut h[ic] l. ix. ff. de ex eo dicta ē q[uo]d nō iure fiat o[mn]i q[uo]d nō iure fit iniuria fieri d[icitur]: p[ro]p[ri]e autem iniuria d[icitur] a cōtumelia dicta est: contēnēdo: ut est etiā apud Senecam. Est igitur cōtumelia species iniurie q[ui] fit cu[m] quis ponitur quodā iudicis affectu: & magis studio notādi infamia: q[uam] iuris exequēdi q[uo]d iuris exequutio nō h[ab]et iniuriā. Si quis de honorib[us] decernēdis alicui passus nō sit decerni: ut puta imaginem vel quid tale an iniuriāz teneatur querit Alpiā? & ait Labeo nō teneri: q[uo]d hec cōtumelie cā faciat. Et sic p[er] contumeliā esse ad notam infame. Ergo punitēdus est aliquis nō ad contumeliā: sed ut iuris habēt. Si em̄ qui truncari meretur non d[icitur] suspendi ad contumeliā. Castigatio que fit xbis: non d[icitur] esse contumeliosa. Qui punit & hoc q[uo]d tum ad animaduersionez: & sic optime decet monetos qualiter nos gerere debem[us] in castigandis erroribus: q[uo]d non debemus aliquem punire aut xbis castigare ad explēdam animi nostri libidinem: sed p[ro] utilitate cōmuni. Plato in octauo de legib[us] agens de iudicijs sic ait quos insanabiles legislator esse senserit vltimo supplicio afficiet: non ignorans melius fors is qui sunt insanabiles mori q[uam] viuere. Cauēdum est etiā aliud p[re]ceptū quo monet puniri debere nocētez: ut meretur & si pena mediocri dign[us] est: non d[icitur] magna affici: & ecōtra. Et cū sunt plures conscij: o[mn]es debent pari modo puniri: miseri & inopes p[re]lectāt[ur]: potētes autē & pecuniosi euadāt impune q[uo]d v[er]im[us] non vbiq[ue] fieret. Latrūculi em̄ suspendūt[ur] raptorez publici: latrones potētes & quadruplatorez cēsentur & gaudēt. Plectāt[ur] p[un]iāt[ur]. Ille appellēt[ur] citentur id est non modo nō p[un]iāt[ur]: sed ne vocēt[ur] quidē in ius. Prohibēda autē. Aliud p[re]ceptū Neminē scz irati debere ad penam mulctāq[ue] irrogādaz accedere: q[uo]d mediocritatē retinere nō poterit: ira em̄ est affectus vehemētissim[us] & brevis quidā furor. vnde sermo irati non potest continuare: nū[quam] sensus loq[ui]ndoz: & iō ip[s]ius orō d[icitur] esse brevis sententijs & crebris figurarū mutationib[us] velut inter estus iracundie fluctuare: & sic stilus satiricus. Satyrus enī motus ad effectum discurre: & mores notat. Cū opus est ut eius oratio fluctuet: quia est iratus: et mordet allatratq[ue] vitia. Nunq[ui]d em̄ ratio est Ex quo inquit in quarta disputatione. Tusculana. illud laudatur Archite: qui cum villico factus esset iratio: quo te mō inquit acceperim

Animaduersionis
Castigatio
Obiurgatio
Iniuria
Contumelia

nisi iratus essem. Seneca etiā dicit. Nil minus q̄ irasci puniendū decet. ¶ Ad penā ad ali-
quez puniendū. Inter nimium & parū inter duo extrema de quib⁹ dictū est. Mediocritas au-
tem est māfuetudo: & māfuetus q̄ irascit: vt opz aliter: aut erupabit: aut deficiet: qd nō fit
sine vitio: sed potius d̄ se flectere ad parū: quā ad nimium ¶ Peripateticis ¶ Aristoteli & ali-
is quoz ille pnceps fuit: & voluit iram cauere: in sapiētem vt dictat ipa prudētia: & ois vir-
tutes esse mediocritates inter
nimium & parū qd in. ij. moraliz
pbat Aristō. p̄ductōezet ide
fuit virtutē ē habituz electū
in mediocritate consistentem.
Adodo ne laudarēt iracūdiā
pace Liceronis dixerim. Arist.
peripateticoz pnceps nō lau-
dat iracūdiā: s̄ pbat irā cū
mediocritate: vt nō nimius re-
cedat a nature cōstātia. Im-
mo vituperat iracūdiā que fit
p̄ ois cōstātiās: & dicit esse
in erupatione: & p̄ paucos
cundos inueniri: qm̄ est quasi
impossibile esse aliquē eē qui
tot mala habeat. Multis em̄
modis fit iracūdia & latissime
p̄. An id qd est mai⁹ malū ma-
gis opponit mediocritati. An

Aristoteles

tur: alij ne appellētur quidē. Prohibenda autē
maxie est in ira puniēdo. Nunq̄ em̄ iratus que
accedit ad penam mediocritatem illam tenebit
que est inter nimium et parum: que placet peri-
pateticis: et recte placet: modo ne laudarēt ira-
cundiam: et dicerent vtiliter a natura datam.
Illa vero omnibus in reb⁹ repudiāda est. Optā
dumq̄ vt bi q̄ presunt reipu. leguz similes sunt:

concludit Aristō. nunq̄ laudasse iracūdiā. In. iij. tñ moralium disputās de fortitudine dī-
cit. Aliqui iram etiā ad fortitudinem referūt. Fortes em̄ & hi vidētur qui ira ferūtur: p̄inde
ac fere in eos qui p̄os vulnerāt: q̄ & fortes concitantur ira: et em̄ res ita impetuosiūma
ad aggrēdiēda picula qua ppter & homer⁹ dixit. Aīres iniecit ira & aīr ira cōcitauit: & acu-
ta p̄ nares vis & efferebit sanguis. Nec em̄ vniuersa ire cōcitatiōem impetūe significare vi-
dētur Aristō. illic loq̄tur fm̄ op̄ionem vulgā & impioz ip̄e em̄ sentit & tener nō debere a-
liq̄ē dici fortē qui ducit ira magnū aliquid aggrēditur: qm̄ inquit fortes agūt ob honesta-
tem: s̄ irati minime: qm̄ si ob irā aliqui essent fortes: bruta etiā fortitudinē h̄re dicerētur:
qd ē absurdissimū: illa em̄ alique impetunt vulnere aut dolore p̄culsa & irritata: fortes aut
honestate ducti nō effectū. ipa ira subministrat bilem fortitudinis. Qui aut ppter hec agūt
inquit Arist. pugnares quidē sunt: nō fortes: nō em̄ ob honestates agūt: aut vt rō p̄scri-
bit: sed ob ip̄s affectū. i. iram: aliqua tñ ex pte sunt similes fortib⁹. Nō igit fere sunt fortes
ppter ea q̄ dolore cōmote ac ira ruunt in picula nihil puidētes malorum: nam & hoc modo
ip̄i aīni cum esuriunt fortes essent: non em̄ a pabulo verberibus amouētur. Et sic liquido
apparet Aristō. nō modo nō laudare iracūdiā: s̄ ne iram quidez: nisi vt ipa recta rō pres-
cribit: ita em̄ dicit in. iij. ethices. Maxime aut ea fortitudo naturalis esse videtur: q̄ est ob
irā electione sumpta sineq̄ & ip̄i etiam hoīes cum irascūtur dolent: cum vlciscūtur capiunt
voluptatem. Quo distet ira ab iracūdia inquit Sen. apparet quo ebri⁹ ab ebrioso. Iratus
pōt non esse iracūdus. Iracūdus nō pōt aliq̄s iratus nō esse in. iij. Tusculana. vbi est to-
tus stoicus. Licerō peripateticos vehemēter reprehendit dicēs. An xō vir fortis nisi stomas
chari cepit: non pōt vir fortis esse gladiator id quidē quāquam in eis videmus sepe con-
stantiam colloquūtur. Longrepost dicit: vbi sunt ergo isti: qui dicūt iracūdiā esse vtilitatem
pōt vtilis esse insania: aut naturale quicq̄ esse: aut fm̄ naturam qd fit repugnante rōe. S̄
hoc nō est mirum in Licerone q̄ vni discipline additus nō erat: nec vni dogma sectabatur
sed more academicoz aut pbat opiniones: aut improbabat suffragante ad oia vbertate
ingenij & eloquentia. Et in hoc ope stoicos potissimū sequitur: qui voluerūt sapientē irā va-
care: sed mihi videntur truncū quendā: aut statuam marmoreā non hoīem animatū & va-
rios affectus habentē constitutere. Seneca etiam stoice p̄fessionis dānat peripateticorum
sententiā dicens ira nō acuit aīum ad res bellicas: nunq̄ em̄ virtus vitio adiunāda sp̄s ac-
cendat. Attendū autē est illa non vt duce: sed vt milite: ira inquit est cupiditas doloris re-
ponendi Aristō. in. ij. ethices p̄bans oēm virtutē morū circa voluptates dolorēq̄ versa-
ri dicit: quapropter & sunt qui definiētes virtutes affectū inquirūt ipsas esse mediocritates
tranquillitate sue quas dā: sed non recte: q̄ simpliciter dicunt & nō addunt vt oportet & ce-
tera que adduntur. Illa iracūdia. Repudiāda ¶ reijciēda tanq̄ res noria & minime pla-

Seneca

etiam tractum ab vxore que a viro repudiatur aut si viuortius. Sz est differentia: nam viuortium est inter viri et vxores postquam coniuncti sunt ab eo dictum: quod in diuersas partes eunt quod visce dicit. Repudium vero sponse remittit antequam coniungatur viro: unde dicitur repudiare sponere et reuocare. ¶ Sint similes legibus? quoniam leges per equitatem puniunt non per iracundiam: punit enim lex sine pietate: batide: et vir bonus et equus interdum legem amandat et iudex est viua vox legis: et sic prior qui red dicit iura: de viua vox iuris civilis. Is igitur qui iusticiam administrat debet imitari leges: nec affectu duci: sed legibus iuri. et omnia in equorum parte interpretari ut bonus prior deest. ¶ An arbitri bonorum? de his: quod omnia in equorum parte interpretari. ¶ Atque etiam iustitiam iudicis preceptum. Neminem scire debere efferrum: et superbia secula fortuna quod leuitate quadam significat a natura magnanimitas: denique alie natus: quod omnem fortunam fert moderate. Ad nostram voluptatem ut nos optamus. ¶ Fastidium? omnium aliorum hominum et morositas. Arrogantia? nimiam insolentiam. Nam ut pro quare supra dicta ipsi si magnanimitas fugienda sunt: quoniam sunt contra suam naturam quod debet esse grauis: sed data: efferrum autem aura fortium et cum refluere deprimi leuitatis est et inconstituta: atque hostis ignari quod fortuna possit. ¶ An idem Licio in oratione preestitio in laudem Latonis dicit Atque etiam eo negotio. Ad. Latonia splendore maculare voluerunt: signa quid grauitas: quod integritas: quod magnitudo animi: quod enim valeret: quod in temperantia sua quiescit: et lucet in tenebris: et pulsa loco manet tamen atque heret in patria: splendore per se seque neque alienis vnde sordibus obsoleuit. Leuitatis inconstituta quod grauitati inimica est: et magnanimitas? debet esse grauis et moderate ferre fortunam: et tor et se pedere: nec fluctuare iter est? affectum: ut leues faciat. Preclara summe laude digna. ¶ Equabilitas? ipsa mediocritas: ut quis nec afferat nec deprimatur: sed teneat equabilitatem in omni vita. Idem vult: quoniam mutatio vult? indicat animi non esse sedatum: et voluntates ad diuersa rapi. a qua vult? fingit: qui est animi indicium. ¶ Eadem frons? eadem hilaritas faciei: non ut nunc obducatur propter iram: nunc sit leta. hec omnia signata effectus. De Socrate dictum est. L. Lelio: quod habuit est sapiens. ¶ Phillippum quidem patre prestantia bellica et magnitudine rerum gestarum: sed superatus fuisse a patre facilitate atque humanitate de quorum vita de moribus sic scribit Trogus li. ii. Alexander filius Phillippo successit et virtute et virtutis patre superior itaque vincendi rationem utriusque diuersa. Hic apte bella tractabat: decem partibus ille gaudere hostibus? hic palam fuisse: prudentior ille philio: hic animo magnificentior. Ira patet dissimulare plerumque et vincere: hic ut exarsisset: nec dilatio ultionis nec modus erat. Anni uterque nimis audax: sed ebrietatis diuersa vitia patri modus erat de coniugio in hostes: perire: periculis temere se offerre. Alexander non in hostem sed in suos seuebat: quod obire sepe Phillippum vulneratus filia remiserat: hic de amicorum interfectorum coniugio frequenter excessit. Reclamare ille cum amicis volebat: hic in amicorum regna exercebat amari pater malle hic metui. Litterarum cultus? utriusque similis solertia pater maioris: pater preceps victis prouocator animi? filio promptior et honestior frugalitati preter luxurie filius? magis dedit? erat: quibus artibus orbis imperii fundameta pater ieiunio totius gloriæ filius consumauit. ¶ Facilitate? mansuetudine: quoniam facilis erat amicis sine aliqua morositate. ¶ Humanitate? benignitate sine aliqua arrogancia: humanitas emittet superbum esse aduersus socios. Humanitas auctore Platone triplex est: una sit per salutarem: ut cum nobis obuius salutem: et magnam porrigimus: altera cum quis opem affert calamitate laboranti. Tertia cum hostes iter se coniugia celebrat: et pietate tudine gaudet. ¶ Itaque alter Phillippus? per magnam: magna laude dignus propter facilitatem et humanitatem. ¶ Alter sepe turpissimus? Alexander sepe infamia: summa notatus propter insolentiam et crudelitatem in suos: cum mero incaluisse. Interea inquit Trogus: Alexander non regio moris: sed

que ad puniendum non ira cuncta sed equitate dicunt.

Atque etiam in rebus prosperis et ad voluptatem nostram

fluctibus superbia magnopere fastidium arrogantiamque

fugiamus. Nam ut aduersas res sic secundas immoderate fere leuitatis est preclaraque est equabilitas in

omni vita et idem semper vultus eademque frons

ut de Socrate idem de Licerone quoque Lelio accepimus philippum quidem macedonum regem rebus

gestis et gloria superatum a filo facilitate et humanitate video superiores fuisse. Itaque alter

humanitas
triplex

Liber primus

hostili odio in suos cepit seuire: maxie indignabatur carpi se suos sermonibus: seque mores philippi prius patrie subuertisse: propter quod crimina parmenio quoque dignitate regi. prius: cum philota filio de utroque prius habitus questionibus interficitur. Et in conuiuium post alexandrum amicitia ad radicem cauasi motus scilicet perpetuo iugo asia diuiditur: orta inter ebrios rex gestatur a philippo mentio esset: et nonnulli eum laudibus ferreret: ipse cepit se prius preferre et magnitudinem

semper magnus: alter sepe turpissimus. Et recte precipere videantur qui monent: ut quanto superiores sumus: tanto nos submissius geramus. Panetius quidem auditorem aphyricanum et familiarem suum solitum ait dicere ut equos propter crebras contentiones preliorum ferocitate exultantes domitoribus tradere soleant ut bis acillioribus possint uti. Sic homines secundis rebus effrenatos sibi que presidetes tanquam in gyrum rationes et doctrine duci oportere ut perspiceret re-

rex suam extollere. Itaque cum vult e conuiuiis. Elytus nomine itaque senex fiducia regie amicitie memoriam philippi desideret laudaretque eius res gestas: a deo alexandrum offendit: ut te lo a quodam satellite rapto. Elytus in conuiuium trucidauerit quacumque exultans mortuo patrocini philippi laudibus paterne militie oblectabat. Unde penitentia ductus morte sibi afferre voluit. Nam quadriduo mediam sustinuit: donec a toto exercitu exortatus est: ne ita vult morte videretur: ut vniuersos perderet et quos in media barbarie adduxerat. Itaque alexander sepe fuit crudelissimus: etiam in suos propter potum aliquando nihil potest esse turpius et maxie in eo quod alios regit. An dicit plato in de repu. vrbis custodibus es-

Plato

brietas mollities atque ignauia quam maxie habetur iudecora: illis inquit qui reipublicam gubernant ab ebrietate temperandus erit nulli quippe minus uenit quam custodi ebrio nescire quo terrarum debeat ridiculum profecto est custodire custode indigere Carthaginensem inquit legem magis quam lacedaemoniorum laudo ut nunquam in castris quisque vinum gustare audeat: sed toto militie tempore aqua vsum comprobant. In ciuitate autem seruis nunquam vini usus procedendus est. Nec magistratus tempore quo reipublicam gubernat: vino utatur. Nec gubernatores nec iudices nec qui delibentur in concilio vultatus est: nec illo modo in die nisi valitudinis gratia: facilis igitur esse is qui reipublicam gerit pro ratione temporis et personarum. An bene illi precipiunt: qui dicunt homines tanto debere esse submissiores quanto sunt superiores. Tunc enim magnitudo animi ostenditur plutarchus scribit alexandrum ac ferississe hec scelera furore bachico penitebat enim ipsum quod talia commisisset aliquando eum quoque iudicem thebanorum sepenumero calamitas afflixisse dicit. Elytus deo cedente inter vina facta itemque repudiatos in india macedones: ut qui imperfecta ad militiam detraxerent ipsiusque gloriam abicerent ad liberi patris iras omnino referre solebat Polydamas ut auctor est Eurtus li. v. missus est ad occidendum parmenionem perditionis insinulatum: cuius latus primum alexander ausit: inde iugulum ceteri quoque exanimiter proderunt. Androcites auctore Plinio li. xiiii. sapientia clarus ad alexandrum magnum scripsit intemperantiam illius cohibere. An potatur Rex memeto te bibere sanguinem terre. Sicuti venenatum est homini cicuta: ita et vinum. Quibus preceptis si ille obtemperasset profecto amicos in temulentia non intermisisset. Asclepiades super mensam dixit: prima cratera ad finem pertinet: secunda ad hilaritatem: tertia ad voluptatem: quarta ad insaniam. Quod sepe turpissimum infamias namque turpitudine in moribus dicit. Recte bene ut sunt ipsi stoici qui nihil admittunt propter virtutem. Submissus humani humilis. Superiores in meliori fortuna quam vir magnanimus equabiliter fert fortunam in utraque partem. Panetius quidem panetius preceptor fuit aphyricani minoris rhodius genere qui scripsit de officiis: in quibus hec de auditore suo aphyricano emiliano inseruit. Familiaris amicis et auditor dicebat aphyricanus homines prospera fortuna exultantes debere regi consilio prudenter ut equi effreni ab infensore. Contentiones decertationes: et plia strepitusque tubarum: quibus effecti sunt ferociores facilioribus magis obtemperantibus infessorum. Effrenatos superbietares et elatos secunda fortuna. Presidentes numquam confidentes sibi ipsis. Tanquam in gyrum perstat in translatione equorum: qui freno voluntur in gyrum: ut sint faciliores. Et ideo dicit tanquam in gyrum: ut scilicet intelligat fortunam esse mutabilem et illius temeritati non esse fidendum sed parentum rationi: et consilij prudentium: qui longa experientia edocti optime consilium prebent. Rationis intellectus: ut scilicet pareant rationi et ab illa non discedant ducti appetitu ut fa-

Plutarchus

Plinius

est: ne qui qui voluunt ab infessore in gyrene nimium sint feroces. Imbecillitates debet
lita est et mutatores. An opz in scdis reb? vti prudetia. In oi vita sic viuenduz est: vt pstantia
et magnitudine retineam? et mediocritate: qd vt facili? assequamur: debem? amicor? psilio
vri et prudetuz: cum sum? in pspertate rex vt illoz psilio ad id qd rectu est dirigamur: aliter
appetit? voluptate corrupt? et factus insolentior minime paries roni inuettituz ruet. hecuba

rum humanarum imbecillitate varietateq; fortune.

Atq; etiam in secundissimis reb? maxie est vtendū

cōsilio amicorū. Wisq; maior quā aū tribuēda ē

auctoritas ipsedēq; tpib? cauēdū est ne assentato

rib? patefaciam? aures nec adulari nos sinam?

in quo falli facile est. Tales. n. nos eē putamus

vt iure laudemur. Ex quo nascunt innumerabilia

peccata cū homines inflati opinionibus turpis

ter irridentur et in maximis versant erroribus.

Sz bec quidē bacten? Illud aut sic est iudicādū

Solon

Adulator
Assentator

Seneca

Plato

solon august? pellēdas eē in decoras adulatorē dicebat. Assentatio inqt. Et. alibi nemini nos
eere pntissi ei qd ea recipit: atq; ea delectet. Itaq; fit: vt his assentatorib? patefaciat aures
suas maxie qd ipe sibi assente? et se maxie ipe delectet. Multignationū siles sūt: cū sint loco
fortia fama? supiores hor? ē assentatio molesta cū ad vanitatē accessit auctoritas Lato di
cebat multo meli? de qbusdā acerbos inimicos mereris: quā eos aicos qd dulces videantur:
illoz vix sepe dicere hos nūq. Adulator ē is: qd affert ea qd nō fecit is cui adulat. Assentator
ē is: qd extollit et laudet ea qd scā sūt. Et adulator sp loqē emolimēti sui cā: et iō deterior ē. Assē
tator. n. placere studet. Adulator aut lucrar: vt scribit Bris. li. iiii. moralū. Et qd gerit morē
vt decz amic? ē. Qui in oib? reb? aduersat. d: pētiosus. Qui magis quā dz gerit morē adu
lator ē. Amico igit credēdū ē qd recte monet: ab alijs aut cauēdū. An dicit Sen. Nihil taz
eq delectauerit aim: quā amicitia fidelis. Adulari passiuē dixit morē atiquo: nam adulo
as. quodā dicebat: nūc adulo ē xbi depouēs. Valeri? mari. li. ij. etiā tribun? militū adula
dus erat. Plato in. v. de legib? sic ait. Veritas pfecto tū dijs: tū hoib? dur oim ē bonoz cui?
qui felix btūsq; futur? ē statiz ab initio pnceps eē dz: vt in xitate plurimū: tpis vitā agat si
dus hic certe est: infid? aut qd spōte mērit. Adulari qd adulemur ab alijs. In quo in qua re
adulatorib? facile decipimur: qm inqt nobis nimium placem?: et arbitramur eē tales quales
dicim? ab adulatorib?: vt d Domitiano scribit iuuenal. Quid apri? et tū illi surgebāt triste:
nihil ē qd credere se nō possit: cū laudat dijs eq pās. Si pntēs es inquit Sen. adulatorē
euita: sitq; tibi tā triste laudari a turpib?: qd si lauderis ob turpia letior esto quotiēs displic
ces malis: et maloz vete estimatōes malas verā laudatōez tui scribe. Ex quo ob hoc: qz
putam? nos eē tales: vt iure laudemur: euenit vt hoies irrideatur: cū se iactāt: et nimium sibi
placēt ppter talē de se psuasionē. Inflati elati tali pūasione. Errorib? qm ea nō hūt
que hie se credit. Illud aut postq Li. de fortis viri et megnanimi officijs et eoz qui rēp. ge
runt differuit: afferēs quasi pclusionē supioris disputatōis repetit p epilogu ea qd dixit et p
perās ad alia pcepta diuidit officia: qui hoies in vita exerceat: docetq; qd sint hi a quibus
res maxie gerūtur: inde pōit scdos: postea tertios. Et tādēz pcepit quō res domestica forti
viro agēda sit. Dixit emi supra fortē xari circa res arduas: et ea qd ptiēt ad vitā degendaz.
Itaq; ergo prem. xpōnis nūc tractabit: concludēs si hec pcepta seruauerim? magnifice gra
uiter et amicabilr vite hūane nos posse viuere. Illud de quo supra disputatū est. Nā dixit de
trib? hoim generib?: de his qui rēp. gerūt quoz vitā dixit esse fructuosā: de hoim generi: de

his qui in ocio delectantur re sua familiari: et de his qui in rerū cōtēplatiōe versantur et an res vrbane sint maiores bellicis. Affert igitur Li. suam inīam et cōclutionē superioris disputationis et dicit illos esse locandos in pmo gradu magnanimitatis: qui temp. gerunt et illoz res maximas esse: qm̄ latissime patent officia quippe eoz qui reipu. cōsulant: nō ad ppiū cōmodū: sed ad cōe spectant: ideo maximā laudē metentur. [Latissime pateat]

maximas geri res et maximi animi ab his q̄ re-
pu. regant qd̄ eoz administratio latissime pate-
at ad plurimosq̄ pertineat. Esse autem magni
animi et fuisse multos etiā in vita ociosa: qui aut
inuestigarent: aut conarentur magna quedam
sepe suarum rerum finibus continerent: aut in-
teriecti inter philosophos et eos qui rempubli.
administrarent: delectarent re sua familiari nō
ea quidem omni ratione exaggerantes neq̄ ex-
cludētes ab vsu suos: potiusq̄ et amicis in pa-
tientes et reipublice si quando vsus esset. Que
primum bene parata sit nullo neq̄ turpi que-

ad cōmunem vtilitatē se extē-
dat: qm̄ omnibus prodest bona
reip. administratio. [Esse autē
hi sunt secūdi: qui se ad philo-
sophandū contulerūt et doctri-
nam contenti finibus reruz su-
arum: sed q̄ hoc nō omnibus
pdest: sed sibi paucis: ideo in
secdo loco ponuntur: magnanī-
mi tñ sunt qm̄ spernūt ea q̄ ce-
teri admirantur: et res contem-
nunt humanas et circa magna
cognitioneq̄ dignissimas san-
tur: vt sunt res naturales et su-
pra naturales. [Esse autē ma-
gni animi] etiā iudicandū est
fuisse multos magni aī et esse
in vita ociosa: preter eos qui
sati sunt in repu. [Inuestiga-
rent] inquirerent ingenio et in-
uenirent. [Magna quedam]
notitiam magnaruz rez et cās
earum. [Finibus rerū suarū
nil querent: nilq̄ appeterēt
preter res suas: philosophi et
imponētes modū cupiditati
bus: et aī diuitem nō arcam
habere cupientes intra fines
rerum suarū se continebāt: bon-

na fortune nīmū ducētes. [Aut interiecti hi sunt tertij: qui delectātur re sua familiari
non pessentes tempu. nec philosophātes sed viūtes in agris cū nō possent ferre principū
mores. [Interiecti medij inter p̄hos et temp. gerentes. [Exaggerantes: nō accumulātes
rem domesticā p̄phas et nephas. [Omni rōne quocūq̄ modo sed vñ opz. i. e. suis p̄dictis pe-
cunijs et villatica p̄stione. Nā liberalis est hīe diuitias: vnde opz vt liberalitate vti pos-
sit et magnificētia: nec debemus excludere nostros ab vsu rerū nostrarū: qm̄ amicorum oīa
dñt esse cōia: et si amicoz multo magis p̄pinq̄uoz et gentiliū et pro rep. si opus est debemus
effundere pecunias sine aliq̄ p̄simonia: hec p̄cepta ptinent ad domesticā disciplinā. Querē
de sunt diuitie rōe honesta: vt ex agris nostris aīalibus circa tñ inuriā alioz rex effossioni-
bus metalloz. i. oīm q̄ sub terra inueniūtur. [Neq̄ excludētes] nō remouētes ab vsu rei no-
stre domesticē. [Nā laudat a Plutarcho] nicias atheniēsis clarissim⁹ impator: q̄ cū argen-
ti fodignā in agro suo haberet: et multos circa se petitores: neminē vacuū dimisit. Nō mi-
nus em̄ inq̄ Plutarchus his a q̄bus mala quispiā timeret: q̄ his q̄ bñ meriti sunt tribuere
cōuenit. Itaq̄ plurimis hoībus illic facultates vtilitatē afferebāt. [Si qñ vsus. i. si ne-
cessitas exigeret. Prīmū ante oīa sit cōparata vñ opz nō rapina furtoue aut v̄furis ceteris:
q̄ modis illicitis. Plato monet nō esse cumulādas pecunias illi q̄ cupit eē diues s; minū-
das censuit cupiditates q̄re inq̄ ab inopia nūq̄ liber erit is: q̄ nullū cōstituens cupiditati
modū sp̄ diuitiarū exagitet ardore. Et Lato censori⁹ dicebat. Nobis natura datū eē: vt er-
go hoīes iustitiā vramur in eos aut q̄bus aut grā aut bñficio deuicti sumus: etiā si rōis vsu
priuati sint māsuetudo velut ex abundātī quodā fonte plerūq̄ defluat ppter qd̄ satis mo-
net ab vsu diuitiarū: n̄fos minime excludēdos. [Nullo neq̄ turpi questu] Quidā vndiq̄ et
qd̄ vis capientes exuperant: vt sunt hi q̄ actiones liberales exerceēt. Lenones feneratores
et q̄ magno p̄cipio parua vendūt: quoz q̄stus odiosus est. [Q̄bus his est turpis cōpatio lu-
critici:] grā et quidē exigui interdū p̄bia sustinent. Aleatores: fures: latrones: iliberales
sunt: turpi em̄ vñant in q̄stu. Aleatores: aut interdū etiā cū amicis lucrant: q̄bus iure hūa-
ne societatis dare deberent. Questus significat lucrū nūmariū ad differentiā: nā lucrū os-

Plutarchus

Lato]

Seneca
Fenus

ramus etiā in alijs rebus. ¶ Turpi] cū turpitudine: a qua est aberrendū. ¶ Odioso] vt est
usura siue fenus dictū a fetura quadā pecunie parietis atq; incrementū: et iō usura est odio
sa: qm̄ est cōtra naturā: pecunia em̄ nō d̄z parere pecuniā: natura em̄ nō patitur vt res talis
pariat et pecunia videt parere cū lucratur: facit fenus a quo fenerator dictus. An̄ di. Sen.
Quid em̄ est fenus et usura nisi humane cupiditatis extra naturā q̄rita noīa. Temporeb̄

noīstis. p̄ nephas oēs pecunie
pariunt: et a christianiā iam iu
dei superātur et adeo iam fecū
dus est nūmus: vt innumeras
arcas et loculos amplos fene
ratorū expleat. Nature parēti
in oīa portenta ruentes violē
tiaz facimus: ex re qualz lucrū
placet: nulla honestatis habe
tur rō. Quidaz marcida scorta
censentur ppter nūmos. Agri
cole et sancta rusticitas irridē
tur: vt boni viri paupertas sar
danapalū viuētibz ludibrio
est q̄ nō d̄z esse indecora nisi q̄
b̄ inuitis accedit. Iustitiam ab
iniquis: et optimū a pessimis cal
cātur: et mali pter leges falsq;
dñantur: legant igitur p̄ditū
simi homines p̄cepta gentiliūz
postq; xpi leges nō curāt et ill
legendis se iam ab oī humani
tate alienos cognoscunt: audi
entq; mō cupiditatis et auari
tie sordibz aures nō obducāt
diuine iusticie et humane vocē contra ipsoz rabiem et estus cupiditatū inclamātis. ¶ Ad
do dignis] aliter esset cōtra iustitiā et liberalitatē que dare d̄z q̄bus opz. Nūc aut̄ cuiq; p̄di
dissimo et unmeritissimo tribuit. Boni aut̄ viri vt viuāt indigni iudicātur meretrices auro
gēmifq; fulgent. ¶ Ratio] vt excogitetur cū rōne quo pacto augenda sit inde adhibeatur
diligentia: vt qd̄ ratio suaserit fiat. ¶ Parsimonia] frugalitate q̄ est maximū vectigal. Par
simonia d̄z ab eo qd̄ est parū vel parū: inde parbus homo. Parsimonia vt auctor est Hel
lius apud veteres romanos et victus et cenarū tenuitas nō domestica solū obseruatōe ac di
sciplina sed publica quoz animaduersione legūz cōplurū sanctiōibz custodita est. ¶ Nec
pareat] nō potius seruiat libidini et tēperatiē. ¶ Et luxurie. i. sup̄fluitati sz poti⁹ liberalita
ti. p̄ qua exercēda diuitie cōparari dñt vt benefici esse possim⁹ in optimos quosq;. ¶ Nec p̄
scripta seruantē] cōcludit Li. de fortitudine et magnanimitate et alijs q̄ dicta sunt p̄tinentia
ad humanā vitā degendā. ¶ Licet] inq̄t hoīez seruantē hec p̄cepta viuere: vt decet magni
fici graue animosus fortē et sine fraude. ¶ Simpliciter] sine fraude. ¶ Fideliter] sine timore in
fidiax cū ppter iustitiā oīs habeat amicos. ¶ Et amice] amicabiliter vite hūane: aliter em̄
ab oī humanitate alieni videbimur: nā vt sepe inculcaui: hō ab hoīe nō d̄z esse alienus.

Equitur vt de vna reliqua pte honestatis] Absolutis trib⁹ p̄tibz: transit
ad quartā et vltimā de qua disputabit vsq; ad calcem voluminis. Et adiun
git tēperantie verecūdiā: modestiā: ordinē: constātiā: et ornatū. Intēperan
tiam dicebant Stoici esse matrē oīm p̄urbationōū: tēperantiā xō oīm offici
orum in fine faciet comparatiōē de duobus honestis vt p̄posuit. Verecū
dia est timor dedecoris ad illos p̄tinet qui cuz p̄urbatione viuunt: vt sunt
adolescentes nō est aut̄ virtus: sed quoddā bonū ex suppositione ita dicam
qz ob verecūdiā adolescentes nō errant: nam qui verecūdiā h̄z a scelere reprimitur: quip
pe adolescens cupiditates h̄z infinitas q̄bus ppter pudorē abstinet et p̄batur pudor in ip
so adolescente: qm̄ est iudiciū bonitatis: et tūc apparet bona indoles. Ideo dicit Teren.
Eruibit salua res est. Plato in charmide de tēperantia sic scribit: tunc genecharmidis rus
bore suffuse gratiorē formā ostenderūt: nam pudor eaz etatē decet Ari. sic ait: nō ad quīs
etate: sed ad iuuenilē p̄tinet verecūdia: censemus em̄ eos q̄ eius etatis sunt verecūdos eē
oportere: eosq; laudam⁹ adolescentes q̄ verecūdi sunt. Prudētēs inq̄t Lyzus apud Xenos
phontē: que turpia sunt in p̄patulo fugiūt. Tēperantes xō ac pudici etiā in obscuro. ¶ Ve

Verecundia

Terentius
Plato

tu neq; odioso: tum q̄ plurimīs modo dignis
se vtilem prebeat. Deinde augeatur ratione di
ligentia: parsimonia nec libidini potius luxu
rie que quam liberalitati et beneficentiē pare
at. Nec p̄scripta seruantē: licet magnifice gra
uiter animosq; viuere atq; etiam simpliciter si
deliter vite hominum amice:

Temperantia.

Equitur vt de vna reliqua pte bo
nestatis dicendum sit in qua vere

recundia Inquit Sene. bonū in adolescente signū: ad senes autē non p̄tinet verecūdia: q̄ illos nō decet peccare: sed esse ex partes oīs p̄urbationis: cū nō sit in ipsis feruor caloris naturalis & senem nō laudamus ob pudorē: q̄ nō decet ipsum id agere: p̄pter q̄d pudore afficiatur & non cadit in virum. p̄bi: q̄ pro re turpi oritur pudor: & ipse vir p̄bus ab omni turpitudine alienus est. An verecūdia ad illū p̄tinet qui est p̄nus ad delinquendū & versatur

Seneca

cundia: & quasi quidam ornatus vite temperan-

inter estus p̄urbationis: ergo verecūdium est p̄bitas ex suppositione nō per se necesse est em̄ vt vitium p̄supponatur

ita dicam: postea inducatur pudor qui illud reprimat. Virtus autē est quoddam bonū simpliciter & absolute & omni etate conuenit. Erit igitur pudor quidā affectus & sit in facie rubor qui nascitur ex animi pudore: quoniam natura vt voluit p̄bisici cum q̄d ei occurrit honesto pudore dignū inuē petendo penetrat sanguinē: quo cōmoto atq; diffuso cutis tingitur: & inde nascitur rubor & natura pudore tacta ita sanguinē pro velamēto tendit vt videamus quēquem erubescētē manum sibi ante faciem frequenter opponere & rubor in facie nil aliud est nisi color sanguinis & pudor nil aliud q̄ timor iuste rephēionis exuperatio dicitur expauescentia: & qui eam h̄z in oībus pudore afficitur etiā in q̄b⁹ nō oīz. Defectio autē dicitur impudētia: & qui eam h̄z nullo pudore afficitur & d̄ impudens quo nihil est turpi⁹

Temperantia

Aristote.

Temperantia est mediocritas circa voluptates atq; dolores & p̄pe circa eas voluptates que gustu percipiuntur: & tactu: vt in cibo potus & rebus venereis circa que versat intemperantia q̄ est exuperatio. An philoxenus auctore. Aristot. collum grauis optabat: vt maiorē voluptatē in epulis sentiret qui maxime sensus tactus & gustus moueret. An magis vituperanda est cum sit nobis cōis: cum beluis: que tactu delectantur & gustu odore aut ex non per se sed p̄ accidens: vnde cū id q̄d est causa odoris assequitur non curant illū amplius vt canes qui feras odore inuestigant & aues. Sensus Tactus & gustus sunt magis materiales quam ceteri Sensus & discretius saporum: & tactus est cōis & primus oīm sensuū quia oīa animalia habent tactum & circa voluptates animi nō versatur temperantia aut intemperantia: & his que visu p̄cipiuntur non dicitur temperantes aut intemperantes nec his que auditu: nam eos qui cantu delectantur: non dicimus intemperantes nec his que p̄cipiuntur olphatu. Interdum etiam capiuntur voluptates ex odore florum: nō tamen dicitur intemperantia. Relinquitur ergo temperantia & intemperantia versari circa ea que gustu tactus percipiuntur. Defectio nomine caret: potest tamen dici insensibilitas & qui eam habet. Insensatus cū nō moveatur sensu alicuius voluptatis sed hoc in paucissimos cadit: & ideo talis dispositio non habet nomen. pauci em̄ sunt qui deficiant in capiēdis voluptatibus que nobis ingenite sunt: & quibus nō facile obfisti potest. Est em̄ appetitus voluptatis insatiabilis cui bellum indicendū est. Herocles Stoicus vir grauis dixit voluptatis finis meretricis decretum est. Et Plato voluptatem escam malorū appellauit: quā dicebat primam calamitatem animo nostro accedere: cum corpori coniungitur: deprauationem autē & dissolutionem assequi cū cogitationes eum a corporis cupiditatibus seperant. Idem in charmyde sic ait. Temperantem esse illum dico qui singula vt decet agit & quiere per viam incedit loquitur: atq; vt in summa dicam tranquille facit oīa & vt breui complectar quo queris: quies quedā esse videtur & sedatio hec ille. Tēperantia est temperatrix oīm commotionū: & a libidine auocat. Ingetis alacritate gestire non sinit: & vt honeste viuamus & a nulla voluptate subigamur: sua nobis lege prescribit. Est etiā prudentie conseruatrix & a prudentia deriuatur: nam p̄bionis grece latine d̄ prudentia. Sophrosim d̄ tēperantia: quasi conseruatrix mentis & prudentie. Intemperantia vero corrumpit prudentiam & bonā estimationē atq; iudiciū: vnde p̄t recte dici omnē virtutem esse tēperantiā atq; modestiam: cuius sine. i. honestate ipsum decorum separari non p̄t: nisi libera cogitatione

Herocles

Temperantia dupliciter accipitur: vno modo cōiter circa voluptates percipiendas: sensu alio modo proprie cum. s. est mediocritas circa voluptates gustus & tactus & temperantie plures sunt species cum plura eius obiecta sint: vt potus cibus venus. Temperantia cibi dicitur abstinentia: potus sobrietas. Veneris castitas: osculi pudicitia. Continentia est affectio inuiolabilis recte rationis siue habitus voluptatibus insuperabilis. A modestia interdum cōuertitur cum temperantia: interdum ponitur pro tota virtute: quoniam in oī virtute modus requiritur: sed maxima in ipsa intemperantia que aduersatur voluptati: qua corrupti res honestas negligimus. Amoderatio est quasi actus ipsius modestie: & decorum ac commodatur ad omnes virtutes: grece dicitur p̄pon. i. decens. Quasi quidā ornatus vite Inam vt dictum est tēperantia atq; modestia sunt quidam ornatus vite & q̄ temperantia est conseruatrix prudentie sine qua non potest esse aliqua virtus: ideo dicit ipsam: vna cum modestia esse quendam ornatum vite. Plato in quarto de re publica sic ait: ornatus

Temperantia

Continentia

Amodestia

Plato

quidam est temperantia et a voluptatibus cupiditatibusque quibusdam ut phibet abstinentia
 Sedatio perturbati omnium: quoniam temperantia et modus mitigant aut perturbaciones: et mentem sanant
 Temperans enim dicitur ille qui est integre mentis. Integra autem mens non perturbatur: nec est fluctuans
 at effectui: sed in omnibus se rationi subiacit: quod vult ut in omni re modus seruetur. Stoici quos Epicurus
 imitatur. Volebant omnino officiorum causam esse temperantiam scelerum vero imtemperantiam: perfectio sic est
 Nam vir temperans ab officio nunquam discedit: et imtemperantia in omnibus nos deliquere cogit
 apud grecos imtemperans dicitur incastigatus. Enim pueri dicuntur imtemperantes. id est incastigati: id
 datur ipsis pedagogus ut sit tanquam recta ratio qua pueri vacant ob etatem: et cupiditates
 sunt subici recte rationi: quoniam per operationes cupiditatis assuequimur
 imtemperantiam: quoniam ratio nullum potest esse maius: quoniam ratio ab appetitu victa est penitus: et ruit
 imtemperans ad voluptates sine aliqua repugnantia intellectus: unde magis vituperatur
 quam incontinens: quoniam in ipsa incontinentia fit aliqua pugna inter rationem et appetitum
 vincit tandem appetitus: succumbitque ratio. Temperans vero magis laudatur
 quam continens: quoniam nullam habet perturbationem: et appetitus pareet rationi sine aliqua repugnantia: in ipso autem
 continente non est sedata perturbatio: sed fit pugna inter appetitum et rationem. Tunc tandem appetitus a ratione.
 Ergo temperantia maior est qua sit continentia: et imtemperantia est maius malum
 quam sit incontinentia. Et rerum modus mensura quedam et moderatio in omnibus rebus.
 igitur temperantia sanat animos: et moderatio imponit modum et decorum rebus agendis. [Hoc loco] hac parte honestatis in qua
 omnia fiunt omnia dicuntur ordine et modo. [Decor] dicitur id quod convenit et decet de quo plura dicentur
 loco suo. [Huius decori] est ea potentia et natura: ut non possit ab honesto separari. [Facilius] intelligi. id est possumus libera cogitatione intelligere differentiam quae est inter decorum
 et honestum explanari autem non potest: nam tunc dicitur decorum cum est honestum: et honestum decorum. [Explanari] demonstrari re ipsa et acta. [Quicquid] enim ratio est id tamen apparet esse decorum. cum praecessit honestas
 et virtus: tamen enim dicitur aliquid decens: cum est cum virtute. [Itaque] cum hoc ita sit inquit ut decorum tunc appareat: cum praecessit honestas: et honestas cuiusque virtutis finis sit: sequitur omnibus virtutibus
 inesse hoc decorum: non solum in ipsa temperantia. [Hoc loco] in hac quarta parte honesti. [In tribus] prudentia: iustitia: fortitudo: et probat hoc incipiens ab ipsa prudentia. [Nam] et ratione
 uti intellectu et prudentia: quod est in homine recta ratio: et uti ratione in omnibus rebus prudentis est: et hominem de
 certa aliter videre natura frustra ipsam dedisse. [Oratione] sermone cum prudentia. [Considerate] non temere. Quid sit veri videre: quoniam ut dictum est: prudentie obiectum veritas et rectitudo in rebus
 agendis et prudentem decet verum videre nec decipi. [Et tueri] defendere: quoniam veritas defendenda est: et si prudens mendacium tueretur: faceret contra suam naturam: et sic efficere impudens.
 Decet enim prudentem invenire dicere tueri et contra facere dedecet. [Contra] lex alia pro te ponit ea in quibus decorum prudentis non servatur. [Falli] decipi falsis opinionibus et rebus non
 videre verum. [Labi] errare quadam negligentia: nam illi dicuntur labi: qui sine diligentia incedunt et sic labuntur illi qui non investigata veritate imprudenter errant. Errare falsum pro vero sequi.

tia et modestia: omnisque sedatio perturbationum animi et rerum modus cernitur. Hoc loco continetur id quod dici latine decorum potest grece enim dicitur: cuius vis est ea ut ab honesto non queat separari. Nam et quod decet honestum est: et quod honestum est decet. Qualis differentia sit honesti et decori facilius intelligi quam explanari potest. Quicquid enim est quod decet: id tum apparet cum antegressa est honestas. Itaque non solum in hac parte honestatis: de qua hoc loco differendum est: sed etiam in tribus superioribus quid deceat apparet. Nam et ratione uti atque oratione prudenter et agere quod agas considerare: omnino in re quid sit veri videre et tueri decet. Contraque falli: errare

Dedecipi xbis. **I**ta decet ita est medicorū q̄ insanire. **A**denecapti dicunt insani quē admodū capti oculis cecī. **D**elyrare ē exorbitare a pposito: vias rōnis discedere: et ea dicere q̄ nullū hūit p̄dus: et ab oib⁹ irridens ide dñr dely: i senes: q̄ redicula dicitur: et deducit a xbo lero et lyra est minetio: ps sulci obliq̄. **E**t q̄ in obliquū sulcos ducit: vt fata melius pueniant et aq̄ corruetur lerare dr. **E**t sic delyzus dr: is qui a rōe aberrat: et fert obliquum.

delyrare

Lero

Plinius

labi dedecipi: tam decet q̄ delirare: et mente captum esse. **E**t iusta omnia decora sunt iniusta omnia contra: vt turpia sic indecora. **S**imilis est ratio fortitudinis. **Q**uod enim viriliter animoq; magno fit id dignum viro et decorum vlt detur quod cōtra id vt turbe sic indecorū. **Q**uare pertinet quidem ad omnem honestatem hoc dico decorum: et ita pertinet vt non recondita quadam ratione cernatur: sed si in promptu: est em̄ quidā idq; intelligit in oī virtute: qd̄ deceat qd̄ cogitatōe magis a virtute pōt quā re separi vt. n. venustas et pulchritudo corpis se cerni nō pōt a valitudine: sic hoc de quo loq̄mur illd̄ totū qd̄ cū virtute cōfusū: s; mēte cogitatōe distinct. **D**iuisio ipsius decori et diffinitio: dist. **G**uif. ferentiaq; inter decoz philosophicū et poeticū,

Pl. li. viij. di. a rōne ptransuerfum iterata occasio sequitur vbi res poscit crate vel rastro et rato semine iteratio h̄ quoq; vbi p̄suetudo patit crate dēta tavel tabula arato adnera: qd̄ lerare vocat: vñ primū appellata delyratio est: iō di. **N**onius delyrare est de recto recedere. **L**era aut̄ est fossa: q̄ ad agros tuendos ducit in quā vligo ter re decurrat. **E**ū aut̄ inq̄ **E**laro facto semine boues: lerare dicitur. **L**yras inq̄ columella rustici vocat porcas cū sic araturum est vt inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedē frumētis p̄bet **E**t oīa iusta **N**unc ostendit decoz ipm̄ inesse iustitie: nā oīa iniusta decoz hūit: iniusta aut̄ quēadmodū turpia sunt: sic p̄ter decoz. **T**urpia remota a virtute. **S**imilis rō **N**unc dedecoro qd̄ est in ipsa fortitudine. **A**nimo magno cōtinentē res hūanas et picula: qm̄ vt volunt Stoici magnanimitas est scia q̄ habitū facit celsiorem oibus q̄ contingere p̄nt equabiliter bonoz et maloz. **Q**uod cōtra qd̄ nō sit virilitas et magno alio turpe est: indecoruz. **Q**uare cōcludit p̄ ea q̄ iam dicta sunt ad oēs virtutes p̄tinere decoz: ita pertinere: vt ab ipsis separi non

Devenustate

possit. **H**oc decorum de quo tractant philosophi in officiis dedecoro posito in personis dicitur postea. **R**econdita occulta et subtili indagatione inuestigetur: quoniam apparet omnibus et sponte sese offert. **E**st enim quiddam vnum nescio quid quod mente intelligitur: quod deceat in omni virtute. **Q**uaz re actu et probat hoc per similitudinē pulchritudinis que non potest actu separari ab ipsa valitudine corporis possumus tamen libera cogitatione intelligere aliud esse pulchritudinē aliud valitudinē: sed actu separari nequeunt: quoniam remota honestate remouetur etiam decorum: et remoto decoro remouetur honestas: possumus tamen cogitare aliud esse honestatē aliud decorum: quod est quasi ornamentum ipsius honestatis: vt pulchritudo bone valitudinis. **D**e venustate et pulchritudine paulo post dicitur. **N**am venustas proprie mulierū est: et illa gratia quā p̄ferunt in vultu: et dicitur venere. **I**nde hoies dicitur inuenusti: qui gratia carent. **I**nde apud Terentium queritur Pamphilus se esse inuenustum et infelicem: et quorundā scripta dicitur habere venustatem. i. gratiā vt oibus placeat. **E**t Socrates apud grecos sectatus est oīs dicēdi veneres. i. omnia lenocinia q̄ scriptis gratiā comparare p̄nt. **I**nde dr̄ attica venus qm̄ attico rum scripta habebant gratiā sunt nonnulli eruditior non hūit venerem qm̄ etiam in ipsis formis accidit. **S**e cerni separati actu et re. **S**ic eodem modo. **C**onfusum inmixtum ex omni p̄sed mixtū dr̄ ex p̄te confusum ita inmixtū vt nullo mō re ipsa possit separari. **D**istinguitur separatur libera cogitatione.

St aut' diuidit ipz decoz postea definit. ¶ Descriptio diuisione: qm duplex est ipz decoz gñale et pñtulare: qd prius subiicitur: vt cū dicim' decet honesta facere: virtutē exercere inde dicimus: decet iustū esse: fortē magnanimitē: et sic de singulis pñtibus honestatis. ¶ Et qd illud superi' .i. generale illud decoz: et affert definitionē eius qd in toto quasi corpore virtutis apparet. ¶ Consentaneū cōueniens: vñ

hi hoīes qui aliqd contra naturam cōmittūt: decoz hūanū non seruant: et sic sunt belue.

¶ Excellentie pñtārie: quā differt ceteris animātib'. ¶ Itē nihil agendū est qd hoīs pñtātia debeat. In eorūne. .i. et oratione qbus hō differt a ceteris animalib'. ergo in sua pñstantia homo dē seruare decoz: et nihil agere qd homini cōueniens nō sit et hoc decozū tanq' locus cōis. Nā in orōne locus cōis dē ea pars: q nō de aliquo nominatim disputat: aut agit sed de vniuersa re: h' arcem incusationē viciōz cum amplificatiōe. Nonnūq' locus cōis continet ancipites disputationes in qbus de vniuerso genere disputamus vt de virtute. Ideo dicit in paradaxis Iudēs cōiect in cōes locos: qm pñans illas opīones admirabiles esse veras incusat vitiā gñaliter: et nō notat aliquē sed vtiē loco cōi. Que aut' ps] illd decoz pñtulare qd ē spēs illius pñi decoz. ¶ Generi]

Locus cōis in oratione

illi decoz qd est gñale. ¶ Consentaneū ita cōueniat nature hūane. ¶ Moderatio] modis quidā in oībus dictis factis: nā dē adhiberi sp' moderatio actionū et sic erit decoz p singulas ptes honestatis. Cū spēs apparētia liberi hoīs: nō seruilis et scurrilis. Serui oēs dicunt' qd affectib' seruiunt: hō igr ingenu' in oī re vt fuerit decoz nihil seruile facere dē: et omīa vñt sapere quādam ingenuitatē. ¶ Liberali] digna libo hoīe et ingenuo: nec ita intelligi a pñis. Nō possumus inq' et existimare intelligi a pñis hoc mō de decoz: qd est apud poetās in pñis: qm est differentia: poete em bonas et malas psonas introducūt loqntes vt ipsas decet. .i. q vtūtur: h'is sibi accōmodatis et qñtati psonaz pñ accipiūt aut psonā hūānam ea rōne q psona hūmana est et nō ficta more poetico: et dicit decoz ab ea seruari: si ab eius excellentia nō degenerat: et id agat qd virtuti pueniat et honestati ad quā nati sumus: poete aut psonas ad libidinē. Et sic dñdit hoc eē pprie decoz qd virtuti congruit. Inde sumitur a poetis largo mō: vt tūc decoz dicat' suari cū orō qñtate psonae introducte accōmodatur. vñ di. Fabius poetas hīe decoz in pñis: et sic ponit a Li. differentia inter decoz pñi philosophicū et poeticū: qm pñi bonis viris tñi tribuit decoz: poete aut tam bonis q malis: vt tyrannus si tyrannice et crudeliter loqntur dicat' seruare decozū qm talis oratio psonae cōuenit: pñus aut dicit nihil esse decēs nisi qd honestati cōiungitur: est em decoz pfusum cū tota virtute: et sic differt inter vtrūq' decoz. Nec ita: vt finitū est ex snia philosophoz q dicit id esse decoz: qd nature cōgruit et h' tēperantiā et modū cū spēs liberali. Nō ita inq' intelligit' pñi de decoz qd poete dicuntur seruare in pñis qm hoc decoz differt ab illo. ¶ De quo] decoz seruādo: apud poetās in pñis. ¶ Alio loco] in rhetoricis et pceptis dicēdi Li. pñmus apud latinos dixit decoz: ita em aut in oratore vt in vita sic in orōne nihil est difficili' qd debeat videre pñon appellat' hoc greci nos dicim' sane decoz de quo pñlara et multa pñpiuntur: res est cognitōe dignissima: hui' ignorātia nō mō in vitiā et sepissime in poematis: et in orōne peccat sp' q in oī pte orōnis: vt vite qd debeat cōsiderandū est qd in re de qua agit positū est et in pñis et eoz q dicitur et eoz q audītur: ita hūc locū longe lateq' patentem pñi solēt in officiis: tractare decere est qñ aptū esse et cōsentaneū tēpori et pñone qd cūz

St aut' ei' disputatio duplex. Nā

et gñale quoddā decozū intelligim'

qd i oī honestate xfat et aliū buic

subiectū qd pñtinet ad singulas ptes honestat':

at illd superi' sic fere definiri solet. Decozū id eē

qd cōsentaneū sit hoīs excellētie in eo in quo natura eius a reliq's animātib' differat. Que autē

pars subiecta generi est eā sic diffiniūt vt id decozū eē velit qd ita nature cōsentaneū sit: vt i eo

moderatio et tēperātia appareat cū specie qdā

libali. Nec ita intelligi a pñis possum' existiare

ex eo decoz: qd poete sequūt: de quo alio loco

in factis sepiſſime: itū in dictis valet vultu deniq; ⁊ geſtu cōtraq; dedecere. S; tū ſeruare illud poetas dicim? Nūc ponit decor qđ poete ſeruāt. Nam apud ipſos in pſonis decor pectitur. Illud gen^o narrationis qđ in pſonis poſitū eſt: inq̃t in rhetoriciſ: hīe d; ſeſtuitateſ conſectā ex reꝝ varietate aſozum diſſimilitudine: grauitate: leuitate: ſpe: metu: ſuſpitione deſiderio: diſſimulatioe: miſericordiareꝝ: varietate: fortune: cōmotioe: impator: in cōmōs

plura dici ſolent. Sed tum ſeruare illud poetas dicimus qđ deceat: cū id qđ quaq; pſona dignū eſt et fit et dicitur vt ſi eacus aut Ōinos dice: ret' oderunt dum metuāt: aut natis ſepulcro ipe es pārens indecorū videretur: qđ eos fuiſſe iuſtos accepim? At atreo dicēte plauſus: excitā tur enī; digna pſona' orō. Sed poete quicquēq; deceat: et perſona iudicabunt. Nobis autē per

modo: ſubita: leticia: iucundo exitu rerū. Senſus eſt nō debemus arbitrari pſos intelligere de decoro poetico: vt intelligunt de decoro cōiuncto cū honeſtate: ⁊ ita cōiuncto vt ſeruari nō poſſit: ſ; tunc poete ſeruare decorū in pſonis dicitur: cū queq; pſona introducta ab ipſis id loq̃tur ⁊ facit quod ſue pſone conuenit: ſi pius pie loq̃tur ſeruatur decor ſi impi⁹ impie: ſi tyrannus crudeliter: ſi matriōa pudice: ſi ſcortū ipu dice loq̃tur decet. Et ſic intelli: decorū in poetis: cū id d; qđ pſone loq̃enti conſentaneū eſt: ſed ipſi aliter cōſiderāt decorū cū virtute. Quia qđ quacūq; pſona introducta.

ſit: qm̃ vir grauis nō d; introduci: vt faciat ea q̃ leuiſſimi hoīes ſunt ⁊ ecōtra. Et d; ⁊ ſic in verbis quicq; ſm̃ ſuam dignitatē ⁊ habitum quam h; ſiue bonū ſiue malū d; induci ad loquendū a poetis vt ſeruatur decorum qđ in verbis: ⁊ rebus cōſiſtit atq; pſonis ⁊ aſſert exē plum Līce. ex tragedia Actij que inſcribitur Thietes in qua pſone loquuntur vt cōuenit cuiq;. Iupiter ex egena filia Aſopi rapta ex philumēte vībe peloponenſi ad nemeam ſilua genuit Eacum ex Europa filia agenois Minē ⁊ rhadamantū qđ adeo iuſte vigerūt: vt apud inferos iudices ſingātur a poetis: ⁊ Minos tulit leges creteſibus qđ cū fuerūt iuſti et pij ſi inducerentur a tragicis vt dicerent ea qđ Athreus nō ſeruaret decor pſone. Qd derit dum metuant hec erant Xba Atrei apud actiū in tragedia qđ tyrannidē ſapiūt: tyrāni em̃ volunt timeri ⁊ nō curant ſi odio habentur Atreus volens vlcisci iniuriā illatā a fratre Thyeſtes: cognoſcebat ſe iturum in odiū ſubditoꝝ. Nūc dicebat oderint dū metuant: ſic etiam introducūt alij tyrāni. Nam hec Xba ad oīs p̃tinent: idem Lī. in prima p̃bica dicit Earum eſſe: cū de rep. mereri laudari: coli: diligiti: glorioſum eſt: metuī Xō ⁊ in odio eē inuſiōſum deſteſtabile: inbecillū: caducū qđ videmus etiā in fabulis illis qđ oderint dū metuant dixerint p̃nitioſum fuiſſe. Qualis inq̃t Sene. illa dira vox ⁊ abominata oderint dū metuant: ſilano ſcias ſeculo ſcriptā ⁊. L. Eſar hanc vocē uſurpabat. Qd aut natis ſepulchro ipſe eſt parēs: hec erant Xba Atrei qđ Thyeſtri fratri filios comedēdos appoſuit. atreus ⁊ Thyeſtes filij Pelopis ⁊ Hypodamie. fuerūt tantaliq; nepotes: regnauerūtq; Adicenis in peloponneſo Thyeſtes cū vxore fratris merope cōcubuit ⁊ filios p̃creauit: quos ei Atreus poſtea decoctos appoſuit. Nūc venter patris erat ſepulchri ipſis filijs. Ita ig̃ inſultans fratri inducit Atreus i tragedia ſi aliter diceret nō ſeruaret decorū pſone nec etiam ſi vir bon⁹ ⁊ pius ita loq̃retur. Qd Parens Thyeſtes pater. Eſt ſepulchro natis ipe pater ⁊ ſepulchri filioꝝ quos comedit. Excitatur plauſus: in iſto theatro a ſpectatorib; plauditur in laudē poete qđ ſic loquentē Atreū introducit: qm̃ illa Xba cōueniūt Atreo crudeli ⁊ impio. Eſt em̃ rō q̃re plauſus excitant qm̃ Xba ſūt accōmodata pſone. Perſona iſto atreo qui loq̃tur qđ fuit crudeliſſimus: ⁊ poete crudelē crudeliter loq̃ntē fingunt: ⁊ p̃tra aliter daretur plauſus i theatro cū tragedie recitant: nec ſuaretur poetici decor. Qd poete inquit Lī. ipſi poete indicabūt qđ quēq; deceat ex q̃litate pſonaz quas fingunt ⁊ illis Xba attribuit: vt decet ſiue bonis ſiue malis cōcedatur poetis: vt in tanta varietate. pſonarum etiā quid malis iuris cōueniat decorūq; ſit videant: ſed nobis p̃bis qui X̃tutē amplectimur: ⁊ in ea ſummū bonū ponim? natura impoſuit pſonā cū maxima excellētia: vt in iſta decorū cum honeſtate cōiunctū ſeruādū ſit: poete pſonas ad libidinē fingūt: nos autē habemus ipſis iſpoſitas a natura. Quid deceat: qđ cōueniat cuiq;. Et pſona q̃litate pſone introduce. Nobis autē qui nō fingimus. ſed ea rōne qua ſumus hoīes: ⁊ habemus pſonam impoſitā a natura nō ſictā more poetico: poete em̃ fingūt perſonas ⁊ ſm̃ varios aſſe

Seneca

etus inducunt loquētes: vt seruetur decor. ¶ Imposuit personā dedit rationem ⁊ semina virtutum psonamq; cōm oībus hoībus. ¶ Magna excellentia qm̄ hoīes rōne ceteris animalibus antecellunt ⁊ prestant. ¶ Quocirca ideo poete iudicent quid cōueniat personis quas fingunt. ¶ Varietate qm̄ varie sunt qualitates personarū. ¶ Etiam vitiosis q; inducunt etiā bonos loquētes nō modo vitiosos: at nobis natura dedit igniculos omnium virtutū prescripsit qui tribuēt ipsam rationē nos debere mōdū seruare in oī vita qd cū ita sit apparet illud generale decorū esse confusus cū oībus tūtibus ⁊ pculare cognosci in singulis officiis. ¶ Constantie harū virtutū principia dedit nobis natura vt sumus cōstantes: rēperant: verecūdie ⁊ modesti. ¶ Non negligere ⁊ s; considerare quemadmodū viuamus ⁊ quales nos geram⁹ in vita hūana ne a virtute degeneremus: tūcipis naturalibus: vt nihil in vita discrepet a rōne ⁊ humana pstantia ⁊ si apparebit vtrūq; decorū cū officiis delectabimur: que a natura principium hz: que virtutū semina dedit a quib⁹ officia manant ⁊ cōstatu hōnestum. ¶ Et illud generale decorū. ¶ Quā late fufum spsum p oīs virtutes. ¶ Et hoc decorū pculare qd in singulis ptibus honestatis cernit. ¶ Et em̄ pulchritudo compare pulchritudinis t aliquo corpore ostendit: quō ipm̄ decorum mouet hoīes: vt laudant ea q in oī vita fiunt cū ordine cōstantia ⁊ moderatione dictorū factorūq; sic pulchritudo corporis delectat: q; oēs ptes inter se bñ qdrant ⁊ pportionē hnt. ¶ Hoc ipso ppter hoc mouet oculos eorū q vidēt corp⁹ ita bñ compositū vt nihil discrepet. ¶ Lepore quadā grā lepos est dictorū ⁊ factorū grā: ⁊ est quedam lenitas ⁊ venustas in alio quo corpore ⁊ etiā in orōne: ptes igitur corporis consentiunt cū lepore cū habent gratiā: qua respiciētes mouētur. ¶ Eōs sentiunt ⁊ conueniūt: quadam: qm̄ bene compositi sunt ⁊ hnt gratiā ⁊ vim mouēdi. ¶ Sic hoc decorū adaptat nunc similitudinē Ambrosius ait. Si quis igitur equabilitatē vniuersum vite ⁊ singulariū actionū modos seruat ordinēq; ⁊ constantiā dictorū atq; operū moderationēq; custodiat in eius vita decorū illud excedit ⁊ quasi quodā speculo elucet. ¶ In vita rebus quas agimus. ¶ Approbationē laudationē ⁊ cōmodationē eorū cū quibus viuitur: prius debemus cōsultare: inde deliberare: postea cū electione delecta pficere: in oīb⁹ actionibus ordinē seruare atq; constantē etiā vt homo nō perturbetur: sed semp in optimo mentis pposito maneat: ⁊ moderationē adhibere in oībus dictis ⁊ factis decet: cū talem hoīem cernimus mouemur vt cū laudemus decorū seruantiē suū: sic e contra. ¶ Igitur cum ita viuendū sit vt nihil displiceat in nobis his q nobiscū versantur. ¶ Reuerētia caue re debemus ne aliqd tūpiter ⁊ cōrumeliose dicamus vel cū aliq ignominia qd q negligū

sonam imposuit ipsa natura magna cū excellētia pstantiaq; animantium reliquorum. Quo circa poete in magna varietate personarū etiāq; vitiosis quid conueniat et deceat videbunt. Nobis autem cū a natura cōstantie: moderationis: temperatīe: verecūdie: partes date sint cūq; eadem natura doceat non negligere quēadmodū nos aduersus homīnes geramus: efficitur: vt et illud quod ad omnem bonestatem pertinet decorum: qd late fufum sit appareat: et hoc qd spectatur in vnoquoq; genere virtutis. Et em̄ pulchritudo corporis apta compositione membrorum mouet oculos et delectat hoc ipso quod inter se omnes partes cum quodam lepore cōsentiant sic hoc decorū qd elucet in vita mouet approbationes eorū quibus cū viuuntur ordine ⁊ cōstantia moderatione dictorū omnium atq; factorum. Adhibenda est igitur quedam reuerentia

Lepos

Ambrosius

non seruant decorum ⁊ famam perdunt quo nihil potest esse turpius: est enim vt inquit in
Lelio fama non mediocre telum ad res gerēdas. Reuerentia quidam pudor: vt cū quadā
reuerentia cū alijs versamur vt nihil agamus qđ de deceat eorū alijs cuiuscūq; conditio
nis sint: ita inquit semp est agēdum vt oēs videamur reuereri: ⁊ uibilibz cōmittere qđ nota
ri possit. ¶ Aduersus erga homines cuiusq; ordinis. Optimi cuiusq; ⁊ reliquorū. i. debem⁹

aduersus homines et optimi cuiusq; et reliquorū. Nam negligereiquid de se quisq; sentiat: nō
solum arrogantis est: sed etiam omnino dissolu
tū. Est autem quod differat in omni ratione ha
benda inter iustitiam et verecundiam. Iustitię
partes sunt non violare homines: verecundie
non offendere. In quo maxime perspicitur vis
decoris: bis igitur expositis quale sit id quod de
cere dicimus intellectum puto.

¶ Alia officij quod a decoro manat ⁊ utilitas.

liorum reprehensione nō timet. ¶ Arrogantis] superbi ⁊ qui falsa quadam opinione elatus
aliorum de se opinionem negligit. ¶ Dissoluti] qui hominum opinionez de se non curat nec
aliquo vinculo officij ac pudoris tenetur ⁊ licentia utitur ad omnia que agere vult: tanq̃
ille qui frontem perfricit ⁊ solutis rugis tanq̃ impudens aliorum de se iudiciū negli
git. Plato in. xij. de legi. sic ait. non oportet nunq̃ p̃uifacere vtrum probus an improbus a
lijs videaris: multi enim quis virtutis ex parte sint qui tamen p̃bi sunt: qui ve improbi iu
dicantur: nam prauis quosq; hominibus diuina quedam coniectandis est per quam multi
vel pessimi recte tamen opinione tum verbis a melioribus deteriores distinguam quocir
ca vtiliter ciuitatibus precipitur vt bonam apud multos existimatōem non paruipendant.
¶ Est autem quod differat p̃ponit differentiam que est inter verecundiam ⁊ iusticiam: vt ali
ud sit officium iustitiae aliud verecundie: ⁊ sic discurrendo: per alias virtutes. Unde illud deco
rum generale diuiditur in partes: ⁊ quēadmodum in toto corpore virtutis decorum est: sic
⁊ in singulis. ¶ In omni ratione habenda] in omni conspectu ⁊ consideratione officiorum
vtriusq; nam alia ratio iusticie alia verecundie: ⁊ sic perspicitur melius vis decori cum par
tes inuestigatur. Non violare] violare est per vim alicui afferre iniurias: qđ est contra iusti
ciā ⁊ iusti hoīs decor qđ nec vim nec fraudē iuris esse dē. ¶ Non offendere: offendere in hoc
loco est facto aut dicto turpi oculos aut aures eorū quibus cum versaris ledere atq; dis
plicere: qua offensione nos reprimunt verecundia: que vt dixi est timor decoris ⁊ iuste res
prehensionis. Unde dicit Seneca verecundia malis conatibus obstat: non est igitur ali
quid cōmittendum quod alios offendat sed adhibendus pudor turpitudine aliqua ⁊ erro
re aliorum oculos offendamus: offenduntur autem homines viri turpitudine ac impudentia
quorundam qui verecundie nullam habēt rōnem. ¶ In quo non violare nec aliquem tur
pi alioquo errato offendere. ¶ Maxime super omnia alia. i. tunc maxime seruatur decor cū
nemine violamus nemine offendimus. ¶ Aliis] nam ⁊ potentia Plato in dialogo de voto
sic ait. Perspicuum est ⁊ apud Deum ⁊ apud homines sane mentis iusticiam ⁊ prudentiaz
precipue honorari: prudentes autem iustis sunt qui sciūt quē erga Deum ⁊ homines age
re atq; dicere deceat. Prudentia dicitur scientia eius quod optimuz habetur ⁊ est sine qua
innumerabiles in vita committūt errozes. ¶ His igitur expositis] concludit de ipso de
coro: puto inquit obea q̃ iaz dicta sunt: intellectum esse ab hominibus quid sit id quod dicitur
decorum ⁊ consentaneum cuiq;

adhibere pudorem officij ⁊ re
ligionez erga optimos ⁊ alios
⁊ reliquos qui nō sunt optimi
sed vulgares. Ideo dicit Juue
nalis Maxima debetur pue
ro reuerentia: ⁊ peccaturo obli
stat tibi filius infans debem⁹
inquit Cicero cauere ab omni
re qđ possit reprehēdi: etiam cū
sumus cū malis. ¶ Nam negli
gere aliorū estimatiōem de se
hominis est p̃fecto dissoluti:
sed ita viuendū est: vt oēs reue
reamus: ⁊ sic a turpitudine ab
horebimus. Nec despicat in
quit Ambro. qđ de se vnusquis
q; ⁊ maxime vir optim⁹ sentiat
at hoc enī modo sit bonis des
ferre reuerentiam: nam negligere
bonorū iudicia vel arroganti
e vel dissolutionis est quorū
alterum supbie ascribitur: al
terum negligētie. ¶ Quid sen
tiat quā opinionem quisq; ha
beat sed negligat officij: ⁊ a

Ambrosius

Plato

Seneca

Plato

Officium autem ostendit Cicero quam viam habet officium quod oritur a decoro: et ad quid nos deducatur ad conseruationem: scilicet humane nature: que vult nec oia facere vt decet: et eam duci sequi debemus: quia si non deprauaretur humanis erroribus: a teneris vngniculis ad perfectiorem nos duceret: dedit enim virtutis omnium principia. Facere igitur id quod de decet contra naturam: est ergo seruare deorum et conseruare naturam: vtile igitur tali officio fungi. **O**fficium actio que manat a decoro vniuersali et postea particulari. Nam generale decorum est illud quod ducit. **A**d conuenientiam vt oia facimus que nature humane conueniant: ea vero relinquamus que sunt contra naturam: ideo dixit supra generale decorum id esse quod consentaneum sit hominis excellentie. **Q**uam naturam si sequimur: vniuersa via rationis et formula decori aberrabimus: natura enim per se ab omni turpitudine abhorret: ergo conuenienter nature viuendum est: et sic ab officio non discederetur et via. **S**equemurque. i. si ouesque naturam sequi volumus: sequimur etiam prudentiam iustitiam et fortitudinem et sic appetit ab ipsa natura nos institui ad virtutes. **A**d quod acutum. i. prudentiam que perspicit veritatem in rebus agendis: et acuta et perspicax: hoc est decorum prudentis: vt acutus sit et perspicax: et verum in omni re videat. **N**atura naturaliter. **E**t id ad quod hominum consociationem: id est iustitiam ipsam que est ad societatem hominum: tuendam: vt dictum est et in hoc iusti viri decorum elucet: sic cuique tribuit quod suus est: et humanam consociationem tuetur et colit: et sic erit hoc decorum particularare. **E**t id quod vehemens. i. sequimur magnanimitatem et fortitudinem. **V**ehemens arduum et plenum difficultatis quod pertinet ad magnanimum officium igitur quod a decoro manat: via habet ad omnes virtutes duce natura. **S**ed in hac parte trepidantia et modus. **M**axima summa: quia in hoc magis requiritur modus et decorum: cum sit in factis et dictis actioque decet. **D**isputamus? agimus? et subtiliter inquirimus? **N**ec enim ratio quare maxima vis decori est in hac parte: quoniam inquit non solum gestus honesti et decet esse debet: sed etiam motus? aut qui ad naturam accommodentur: quod efficit ipsa trepidantiaque sedat omnes per se videamur: si aliter corpus moueretur quam debet moueri ex natura prescripta. **P**ro li. v. de si. turbationes: et conseruat prudentiam. **C**orpus motus? qui debet esse cum decoro: ne natura ordinibus? aut quodam modum quod ambulet sedeat qui dicitur oris qui vult? in quocumque sit: nihil ne est his rebus? quod dignos libero aut indignum esse dicamus? nonne odio dignum multos putamus qui quondam motu aut statu videtur nature modum et legem contempsisse. **S**ed multo magis quam motus corporis nature congruentes: quoniam animus est prestantior corpore. **A**nimi motus: vt amor: pietas: misericordia: dolor: ira et similia li. iij. de finibus ait: atque vt membra a nobis ita data sunt: vt ad quamdam rationem viuendi data esse appareant: sic appetitio animi qua homine grece vocatur: non ad quod vis genus vite genus: sed quendam formam: vnde videtur data. **A**ffertur animorum appetitionesque debent parere rationi: ne fiat inordinata. Item similiter apti ad naturam: quoniam motus animi vehementiores sunt contra naturam et rectam rationem.

Officium autem quod ab eo ducitur: hanc primum habet viam que deducit ad conuenientiam conseruationem que nature. **Q**uam si sequemur ducem nunquam aberrabimus. **S**equemurque et id quod acutus et perspicax natura est et id quod ad hominum consociationem accommodatum: et id quod vehemens atque forte. **S**ed maxima vis decori in hac inest parte de qua disputamus. **N**ecque enim solum corporis qui ad naturam apti sunt: sed multo etiam magis animi motus probandi qui item ad naturam accommodati sunt.

Dividitur motus animorum: docens appetitum debere parere rationi.

Dilectus est enim Probat diuidendo motus animorum et vim quare probandi sunt hi motus qui ad naturam accommodantur due sunt pres anime: vna est ex parte rationis: et dicitur appetitus sensitivus: per tamen rationis: id intellectui naz ratio in homine est ipse intellectus. Nec duo non sunt in brutis: quoniam non habent rationem nec parent rationis: quippe appetitus in homine dicitur tempore rationis: ut patri habenti rationem paret filius. Prima ergo ratio est intellectus et mens: altera appetitus: qui

Dilectus est enim vis animorum atque nature. Una pars in appetitu posita est que grece: que hominem bucc et illuc rapit. Altera in ratione que docet et explanat quod faciendum fugiendumque sit. Ita fit ut ratio presit: appetitus vero obtemperet: ois autem ratio vacare debet temeritate et negligetia. Nec vero agere quicquid cuius non possit causam probabile reddere. Nec est enim fere descriptio officij. Efficiendum autem est ut appetitus rationi obediant eamque neque precurant: nec propter pigritiam aut ignaviam deserant:

ut in principio dictum est: virtutes morales consistere in appetitu sensitivo et maxime fortitudinem et temperantiam: nam cum appetitus fertur ad res venereas et ratio cuius disponit sit prudentia et si fugimus labores aut dolores propter ignavia ratio consumit appetitum: et ipsum dirigit ad ea que prestare oportet cum decoro sit fortitudo. Sunt morum anquit Ambrosius in quibus appetitus est ille qui quasi quoddam pruripit impetu. Quod hic et illuc ad varia que appetit. In ratione quam Plato posuit in cerebro tamquam in arce: et appetitum subter precordia: quoniam ratio moderat appetitum: vialiter raperet preceps scilicet qui ratio presit appetitui et illi disponit ad ois mediocritates. Ois autem ratio prescribit quibus debeat esse ratio que appetitum sensitivum regere dicitur: nam si ratio est temeraria et negligens nec se nec appetitum regere poterit. vnde philosophus dicit in. vi. ethicorum. prudentiam esse habitum agendi circa humanam bonam vitam cum ratione. Temeritate ne temere aliquid faciat: considerat et diligenter. Nec enim fere descriptio est officij: nam in principio ex stoicorum sententia ita finivit officium medium id esse quod cur factum sit: ratio probabilis reddi possit ut sunt hec officia: de quibus in hoc opere disputatur. Quod fere quasi dicitur: quoniam hec rationi adduntur ut temeritate vacet: et negligetia: si recte volumus considerare officium ipsa temeritate ac negligetia vacare dicitur: non dicitur officium ad didit etiam fere: quoniam non ois officium ita describitur: sed medium officium tamen siue commune de quo nunc agitur: perfectum autem officium tria recta: ois numeros habet: ut necesse non sit de isto cur factus sit rationem reddere: ergo non omnis officij eadem est descriptio: sunt enim quedam officia que a circumstantia dicuntur. Neque precurant: sic fit exuperatio. Neque deserant: sic est defectio et parum illud autem minimum agitur medium tenendum est ut nequit nimis aut parum fiat. aliqui appetitus precurrunt rationem et inmoderata appetunt. Aliqui deserunt: quoniam ea fugiunt que pro decoro seruando appetere deberent: ut sunt timidi. Ideo dicitur propter pigritiam et ignaviam: et pigritia refertur ad corpus ignavia vero ad animum audaces rationes precurrunt et sic de alijs nimia sunt et modum rationis excedunt Plato in septimo de republica sic ait: seditionem quandoque horum trium appellare decet et curiosamque et variam alieni operis usurpationem et insolentem partis cuiusdam preuaricationem aduersus totam animam rebellantis insurgere

non est in ipso ratione: sed est non sine ratione per obedientiam. Unde dicit Aristoteles libro quarto Moralium cupiditates non debere esse magnas quia rationem efficiunt quod brevis inquit mediocres sunt ipse et per pauca et rationi non aduersentur oportet atque id tale quod est obediens temperatus castigatumque vocamus. Et ut viue re puerum sub pedagogo preceptis oportet sic et cupienti vis capere debet ut ratio iubet. Unde temperati vim cupiendi concordem esse cum ratione oportet: quoniam vtriusque proprium est honestas atque vir temperans omnia cupit: ut oportet et quando oportet hoc modo et ipsa ratio dicitur: hec omnia. Ecce. erudite prosequitur homine grece latine dicit appetitio animi siue appetitus sensitivus et imperius ad aliquid agendum. Quod dicitur vi trahit appetitus enim ad diuersa nos rapit: sed debet a ratione compari. vnde vult Aristoteles

tisq; ad imperādūz rōni cui seruire eam:nāz iubet. ¶ Trāquillū sedati et moderati vt ratio iubet. ¶ In p̄turbatiōe. ¶ Perturbatio tollit p̄stātiāz. Inquit Ambro. Destitutio tollit ignas: uia: accusat p̄grinā p̄turbata eīm mentelati? se ac longi? fundit appetit? et tanq̄ effrenas: to impetu frenos rōnis nō suscipit nec vlla sentit aurige moderamīa quib? possit reflecti. ¶ An p̄turbatō nō solū anim? exagitat? et amittitur rō: s; etiā inflāmatur vult? ¶ Ex quo. i. ex qua trāquillitate et facultate p̄turbatiōis. ¶ Elucebit: ap̄parebit: qm̄ in p̄turbatiōe animi nō possum? retinere p̄stātiāz am et modū. Itē cohibēdus est appetit? et ita afficiēdus: vt rō ni pareat et sit trāquill? ¶ Itaq; p̄bat a p̄trario. ¶ Euagātur longi? efferunt: et nullo modo ratiōis retinaculo p̄tinet: qm̄ illi nō parēt. ¶ Due capiēdo et sic erit nimīū. ¶ Siue fugiēdo et sic erit par: et nō poterūt appetit? a rōne dirigi ad mediocritatē vt fiat moralis virt? q̄ in ipsa mediocritate consistit. Relinquūt eīm rō quare trāseunt modū in oī reiatq; terminū quē p̄stet ipsa recta rō. ¶ E genature. ¶ qm̄ natura vult: vt appetit? rōni careat: quā in cerebro quasi in arce posuit: vt p̄ esset. Cupiditates autē: siue appetitōes subter p̄cordia: vt rō ni parerēt: iram in pectore collocauit. Hec fuit Platonis opinio. Quē vir in p̄ncipio sue e: neidos imitat? fingit Eolū qui est ipsa rō sedere in celsa arce tenentē septū: et cōprimētē v̄eros qui subsunt. i. cupiditates q̄ lati? vagātur. Et v̄eti si lati? vagarentur: oīa cōfunderent: nō Eolus eos cōprimi p̄bs in tertio ethice agēs de t̄pantia sic ait: castigandū est et tēperādūz: iō oē qd turpia cōcupiscit: et incrementū suscipit magnū atq; luxuriat. Tale autē est ipsa cupiditas maxime atq; puerinā et pueri cupiditates habēt eaz rex q̄ voluptatem afficiūt. ¶ A quib? appetitiōibus q̄ latius vagātur nec parent rōni: sed etiā corpora: qm̄ cū anim? perturbat? est in vultu ostēditur nō videam? iratoz vult? inflāmatos timidoz pallidos: et alacres cū voluptate alī qua gestit anim? : hec oīa significant nō adesse cōstātiā: s; animū esse cōmotū. ¶ An Socrates: vt dictū est. Vir grauis et cōstās semp eodem vultu visus est. Ira se p̄fert: inquit Seneca et infaciem exit: quātōq; maior hec est efferuescit manifest? . Nullū est aīal: tam horēdūz tāq; p̄nitiosuz natura: vt nō appareat in illo si ira inuasit noue feritatis accessio. ¶ Quia vultus eoz qui ira concitātur: qm̄ apparet illa p̄turbatio. ¶ Libidine. ¶ vehemētī appetitū alicui? rei. ¶ Aut metu qm̄ pallent natura cū quid de extrinsec? contingentib? metuit in altum tota demergitur: et descendens trahit secuz sanguinem quo velut curru semp vehitur: hoc demersio humo: diuītiōz cui remanet: et ipse palleat: ideo timentes tremunt: qz virtus aīe introīuz fugiēs neruos relinquit quib? fortitudo mēbroz tenebatur. ¶ Hestitūt exultāt et p̄ter doco: de aliqua voluptate leticiā ostendūt: quoz hōm ira p̄turbatoz mutātur vultus voces status et motus in quib? de eoz seruandū est ne in motu aut statu corporis p̄pter iram aliasq; p̄turbatiōes modum excedamus. ¶ Et quib? et his que dicta sunt et hōm p̄turbatoz deformitate apparet cōprimendos esse appetitus: ne tales in vultu voce motu statusq; corporis deformitas aīo perturbato sequatur. ¶ Et ad officij formā reuertamur p̄tentis est. Dixit supra nec agere quicquā cui? nō possit cām p̄babilem reddere. hec eīm fere descriptio est officij postea fecit digressiōē nūc reuertitur ad formā officij. i. p̄prie

Seneca.

Liber primus

tatem regulā: atq; pueniētiāz. ¶ **Contrabēdos** [reprimēdos a rōne. ¶ **Sedādos**] ad cōpo
sitiōz trāquillitatēq; reducēdos. ¶ **Excitādaz**] quāsi dormiētē nā cūz rō videt esse sopitat
excitādā ē. vt appetitui iperet: et disponat mediocritates affectū. ¶ **Adinaduersionē**] iur
diciū: et vt aduertam? ne qd temere aut fortuitu agat. **Temere**] incōsulte et sine rōnis p
scriptōe. **Fortuitu**] forte fortuna nullo adhibito iudicio: hec oīa sunt ptra aduersionez. i.

omnes contrabendos: sedandosq; excitandāq;
esse animaduersionem et diligētiāz: vt ne quid
temere ac fortuitu inconsiderate negligenterq;
agamus. Neq; enim ita generati a natura sum?

vt ad ludum et iocundum facti esse videamur:
sed ad seueritatem potius et ad quedam studia
grauiora atq; maiorā. Ludo autem et ioco illis
quidē vti licet: sicut somno et quietibus ceteris
tum cū grauib; serijsq; rebus satiffecerimus.

Ipsumq; genus iocandi non profusum: nec im
modestum: sed ingenuum facetum esse debet.

nem et notā leuitatis aī relaxatiōez xbis et factis: tūc cū reb? grauib? satiffecerim? qm id
qd caret alterna requēdurabile nō est: vt canit **Quidi?** Sicut somno: eo nō debem? vti lu
dis et iocis: quo vīmur somno. Nā tūc debem? somnū cape: cū natura defessa est: et alijs re
bus satiffecerim? An bon? paterfamilias: vt pcepit **Arist.** in eo libello: qd de re familiari tu
enda inscribit: vltim? dz inire qētez: et mane pum? surgeret: et seruos ad illoz mun? excitare
Et ipse **Arist.** cū se ad quietē cōpōeret pilā enēā in manu habebat cui suberat vas enee vt si
pila e manu excidisset sonitu ad sua studia et contrēplatōez excitaretur: nō em̄ dormiēs pote
rat exercere opatiōez studiōsas in quib? ipse summū bonū ponebat. **Moīes** xō dediti volu
ptatibus: et vtri somnoq; cū dormire nō pnt varijs illecebris somnos eliciūt ignorātes se
tūc eē mortuos et nil agere posse qd hoīe dignū sit. An pax vlnihil in vita viuūt: qm somn?
est imago mortis: ideo viuētes p mortuis habētur **Alexāder** mag. dicebat duab? se potissi
mum reb? mortalitatem et imbecillitatē hūanā intelligere somno salz et coitu quas sola
nature infirmitas pareret. **Homies** igit somno dediti et gule expgiscantur aliqñ vt se p tot
annos saltē p aliqd horas virisse testari possint: nec illā rem tāto studio pfectēt et ament
qua vel maxime mortalitatis et fragilitatis hūane amonemur. Excitētur in quā si e natura
vivere volūt: splēdore noīs et glorie ad quā bene natura institut? aspirare tota mēte oī offi
cio et ptiōne dz. **Grauib?** [grauitate et xute dignis. ¶ **Serij**] carētib; iocō: nā seriū est
ioco contrariū. ¶ **Nō pfusum**] nō dissolutū. **Ingenuū**: ingenuo hoīe dignū: vt nō habeat a
pram obscenitatē. ¶ **Facetū**] grā mouēdi risum cū decoro vel elegāz dicēdi gen?. Nam face
tia elegāz eruditio inde facit? qui bz excultā quādam elegātiāz. **Fabi?** ait li. vi. in facerum
quoz nō tā circa ridicula opinoz cōsistere hāc magis exculte cuiusdā elegātie appellatio
nem puto: locū id accepim? qd est cōtrariuz serio: et effingere: et terrere: et pmittere ioc? est.
Dicacitas sine dubio a dicendo qd est ex oī gñe cōeducta est: ppopie tñ significat sermonē
cum risu aliquos incessentē. Ideo **Demostenē** vrbānū fuisse dicunt dicacem negāt. **Aenu**
stum est qd cū grā quadā et venere dicatur. **Salsum** in cōsuetudine p ridiculo tantū accipi
mus: natura nō vtiq; h est qd et ridicula eē oz falsa. Nā et **Li.** oē qd salē h sūpsit: ait: et faticoz
qz sunt maxie ad risum cōpositi. Et **Latull?** cū dicit: nulla est in corpe mica salis h di. nihil
in corpe eius eē ridiculū. **Salsuz** igit erit: qd nō erit in sulsuz: velut quoddā simplex oratio
nis condimentū: quod latente iudicio velud palato excitat: et a tedio defendit orationem.

Ludus
Jocus.

Aristoteles

Facetia
Fabius.

Dicacitas

Sallum

Urbanitas

Urbanitas dicitur sermo preferens in verbis et arte et usu proprius quedam gustatur verbis et sumpta et conversatione doctorum tacita eruditioem: denique cui contraria sit rusticitas. id est et urbanitas est virtus quidam in breue dictum coacta et apta delectandos mouendosque homines omnem affectum maxime idonea ad resistendum vel ad lacesendum: prout quod res aut persona desiderat cui sit breuitas exceptioem detraxeris omnes virtutes omnino complexa est. Urbanus homo erit cuius multa bene dicta responsa erunt: et quid in sermonibus circulis conuiuiis: quod cotionibus omni denique loco ridicule commodoque dicitur risus erunt. Ideo quidem iudicio inquit illa est urbanitas: in qua nihil absconditur: nihil agreste: nihil incoeditur: nihil peregrinum sensu neque verbis neque ore gestusque possit reprehendi: ut non tam sit in singulis dictis quam in toto colore dicendi. Ridiculus vero est quod apte fingitur. Et facit? fuit et urbanus: de cuius facit? si ro eius liber? siue furi? bibacul? tres libros composuit quos priscorum in curia desideramus.

Et. n. pueris non omnem licentiam ludendi damus? scilicet ea quae ab honestatis actionibus non sit aliena sic in ipso loco aliquid probi ingenij lumen eluceat.

Duplex iocandi genus.

Duplex omnino est iocandi genus. Unus illiberale petulans: si flagitiosus: obscenum: alterum elegans ut

Terentius

At enim pueris probatur a simili: quod iocus non debet esse nisi ingenuus. Licentiam libertas in loquendo est: cum quis non timide quod seruile est: sed ingenue ac libere hoc est ut liberum hominem et ingenuum decet loquitur. Licentia est malum: quoniam hac libertate abutitur usque ad temeritatem et peccitatem significat autem licentia quamdam impunitatem agendi quicquid velis: id dicit Terentius. Omnes deteriores sumus licentia. Lumen quoddam signum et speciem probi bonique ingenij: ludens igitur quamdam ingenuitatem pre se ferre debet et modestiam libero homine dignam. Eluceat appareat.

Philoso.

Duplex omnino est. Diuidit genus iocandi in duas partes ut appareat a quo debeat ingenuus cauere: philosophus in quarto ethicis sic ait: cum autem sit et requies in vita atque in hac ipso loco se se retrahunt homines videtur et hic esse quedam equabilis congressio et dicendo et audiendo ea que oportet et ut oporteat differt autem dicendo inter tales: aut audiendo tales atque peret et in his minimum et pax. Illiberale non libero homine dignum: sed seruilis et scurilis. Petulans lasciuum et scurile et quod ab honestate discedit. Flagitiosum sceleratum: et sine aliqua consideratione et ingenio. Obscenum turpes obscenum est in verbis. Alterum genus iocandi: quod probatur si fiat moderate et cum de coro. Elegans ornatum quadam elegantia: et modo dignum homine libero: et eleganti et elegans opponitur illiberali. Urbanus Urbanitas auctore Aristotele est quedam mediocritas in iocis et facit: cum scilicet homines mutuis salibus se recreant: et facit in quibus non oportet neque decet quicquid audire et dicere: sed tenere medium ut decorum seruetur. Qui tenet medium dicitur urbanus. Exuperant scurre importuni inepti qui omnino negligunt decorum magis parati ad risum mouendum: quam honeste loqueretur. Qui vero neque dicerent quicquid ridiculi nec alios dicere paterentur. Rustici durius appellatur: et in ipsis congressionibus deficient. Rusticus inquit Aristotele ad tales conversationes inutilis est: quippe cum ipse nec quicquam afferat salis: et cum afferunt alij: egre molestus fert. Requies autem et iocus in vita necessarii esse videntur. Licet hoc inquit videre tam in antiquis quam in nouis comedijs. Quibusdam enim verborum obscenitas: quibusdam etiam subintellectio ridiculi erat. Et cum omnes facit sint de numero conuicio: latores legum apud antiquos plura conuicia vertunt et facit. Si ipse urbanus sese habere debet in ipsis iocis: ut regula quedam: et lex sibi ipsi ut est ipsa prudentia que statuit omnem mediocritatem et formulam et sic non dicit ea que dicenda non sunt et respiciet ad personas quarum habenda ratio est: quod scurre negligunt et multum interest inter illum qui audit facit et qui dicit: et magna honestas requiritur in dicendo: et hec omnia suscipiunt gradus secundum qualitatem personarum et dignitatem. Latoni autem Latoni similis audiret aliquando aliquod ridiculum: at nunquam ipse diceret. Lyrus apud Xenophontem dicit: qui risum conuiuii moliantur neque propter ipsorum luserum: neque propter audientium detrimentum: neque ut noceant cuiusque proptus urbani et facit iure nominantur. Ingeniosus nobili et prestanti ingenio dignum quod opponitur flagitioso. Facetum habens exultam quadam elegantia nulli displicens amenum et plenum

Rusticus
Aristotele.

urbanitatis quod opponitur obsceno. Quo genere honesto iocandi et facietiarum. Plautus noster. Italus poeta comicus ex farfina oppida umbræ cuius comedie iocose sunt et face-
te. Unde ab alijs discernebatur ob id: si quoniam ambigeretur an aliqua comedia plautina esset.
Antiqua comedia: liberi hominis iocus differt a ioco serui ut apparet in ipsis comedi-
is: in quibus inueniuntur aliqui ioci sine deformitate: aliqui cum turpitudine et pfecto di-

banum ingentiosius facit. Quo genere non mo-
do Plautus noster et attique antiqua come-
dia: sed etiam philosophorum socraticorum libri refe-
cti sunt. Multaque multorum facere dicta: ut ea quæ
a sene latone sunt collecta: quæ vocat
cillis igitur est distinctio ingenui et illiberalis ioci.
Alter est si tempore sit ac remisso animo homi-
ne dignus. Alter ne libero quidem si rerum tur-
pitudini adhibetur verborum obsenitas.

Quomodo ludendum sit.

Ludendi etiam est quidam modus re-
tinendus ut ne nimis omnia profundamus
elatiq; voluptate in aliquam turpitu-
dinem dilabamur. Suppeditat autem et caput noster:

cere cupiunt: appetuntque inquit Cellius: hi sunt vel maxime humanissimi huius enim cura
et disciplina ex vniuersis animaribus vni homini data est et ideo humanitas appellata.
Alter illiberalis locus non est dignus libero homine: si rei turpide qua sermo habetur
obsenitas etiam verborum adiungitur.

Quomodo ludendum sit.

Ludendi etiam: postquam dixit de ioco qui est in verbis. docet quomodo lu-
dendum sit: quoniam ludus in factis est cum scilicet aliquid facimus excitatio-
nis gratia et relaxationis animorum. Plautus in. iiii. de repu. sic ait pueri stat primis au-
nis in honestis ludis assuefaciendi sunt. Nam si minus decentibus assuecant
nunquam probi viri euadere poterunt. Adodus mensura quedam et medio-
critas non solum in iocis: sed etiam in ludis. Profundamus impudenter e-
mittamus et excedamus modum adhibita nimia ludendi profusione. Elati gestientes et
erulantes nimia ludendi alacritate. Dilabamur propter imprudentiam et negligentiam incida-
mus non considerantes decorem. Suppeditat autem dicit Cicero caput martium prouisse
iuuenibus romanis honesta. Ludendi exempla: et ipsa studia venandi hoc idem prestitisse
quoniam in campo matio celebratur equiria. i. ludi ex cursibus equorum in honorem martis
et exatationes bellice ab ipsis pueris et adolescentibus. Unde Asinius in senectute: ut au-
ctor est Plautus. ut adhuc bello partico idoneus videretur: cum ipsis iuuenibus in armis cape-
stris se exercebat preter decorem et irridebatur: arma autem campestria dicebantur hi ludi: qui fie-
bant in campo martio in quibus equi agebantur in gyros et sibi iniicere occurrere ludentes ibant et ibis

cenda sunt ridicula: que alie-
na sunt non modo a turpitudine:
sed etiam a suspitione turpitudinis.
Antiqua comedia antiquorum
plena erit iocis et facietis. Et
etiam attici sales dicuntur et atti-
ca venus: et quicquid sale recipie-
bat atticorum erat. Precipui poe-
te comici apud grecos fuerunt.
Eupolis Eratinus et Aristopha-
nes. Socraticorum eorumque Socra-
tes imitatus sunt ut fuerunt Pla-
to et Xenophonus. Socraticis disci-
puli et eloquii suauitate: et ele-
gantia pre se illes a latrone sene qui
dicitur est censorius: et diceria non
nullorum collegit et libris mandauit
hoc idem fecit postea Plutar-
chus: cuius apothegmata adhuc
extant: quæ dicuntur diceria: hoc est
dicta acutioris sensu aliquem fa-
cetioris primetia. Ingenium
digni homines ingenio illiberalis:
seruilius quæ est contra ingenium.
Alter ingenium iocis. Si tunc
cum tempus exposcit. Remisso re-
laxato a curis leto. i. relaxatione
ne aut postquam rebus grauius satis-
factum est. Homo quæ habet humanitatem
Nam humanitas significat dexte-
ritatem quandam beniuolentiamque
apud omnes homines. Ergo qui non vult
inhumanus videri aliquem ad aut re-
laxationem iocari debet. Humanitas
etiam de eruditione institutio
que in bonas artes quas quæ sunt

Plinius

ludis pueri armorum pre ludia facientes ad verum certamen se parabant Plinius ait. Non ut in paucis puerorum vel ludicris campestribus videmus: sed cui lacrima nulla passuum plura ambulationis continetur: sed crebris foribus indicis ad fallendos occursum redit dumque in errores eosdem. Exercitationum campestrium meminit etiam Suetonius: dicitur de re qui nescit campestribus abstinere armis. Maxima parte ornamentorum vrbis inquit. Stra-

bus capus Martius pro loco naturae amenitatis artis et foris exornationes admittit caput ei admirabilis magnitudo et curules parit cursum: et alia equestria certamina expedita super peditat nec minus tam multa pilae circuli palestra exercitatione tractantur. Dicit igitur Cicero. esse honestum pueros sese exercere in his ludis campestribus et iuvenes etiam in venatione: quam turpitudine vacat per se: si modum adhibeat ut ne quid nimis. Super peditat subministrat prebent. Studia venandi ipse venationes quibus aliam Plinius iunior delectabat afferens spiculum et pugniles ut si manus vacuas saltu plenas ceras reportaret: spem enim aliquid meditabat: et ad notabat: explebaturque: ut ipse scribit non minus minus quam dianam errare in montibus. Plato in septimo de legibus agens de ludis puerorum sic precepit: pueri post sextum etatum annum ad sciam se convertant: et ad magistros equorum arcuum telorum et funde deducant. Gymnasiorum doctrinarumque publica edificia in medio urbe ponantur loca insuper apta ubi iuuentur ad arcum et telorum iactum instruat exerceaturque et post paulo agens de venatione sic ait. Sola et quadrupedum venatio illa restat omnium optima quae equis canibus corpore omnibus viribus agitur: nam quibusvis diuina cure est fortitudo: hi quadrupedes omnes cursu vulneribus telisque manu propria venando vincere debent. Venatio quae meliores animos iuuentur facit laudatur quae potest vituperatur in primis hec Plato achilles apud Papinium pro lupia armorum et venationis recensens sic ait. Quid nunc tibi plura dicam sylvarum et seuo vacuos iam murmuris saltus. Nunquam ille imbelles osea per auia lynces. Sectari aut timidus passus me cuspide damas. Sternere: sed tristes turbare cubilibus vrsas. Fulmineosque suos et sic ubi maxima tygris. Aut seducta iugis fere speluncae leone: et de gymnasiis sic ait. Jam procul ebaliis in nubile condere discos. Et liquidam nudare palen et spargere cestum ludum erat requies mihi. Nec maior in istis: sudor appollineo quam fila sonantia plectro cum quateret psaltesque: vix mirarer honores.

Plinius iunior

Papinius

et studia venandi: honesta exempla ludendi.

Qua ratione officium quod a decore manat iuuentur

Ed pertinet ad omnem officii rationem neque separatum in promptu habere quantum natura hominis pecudibus reliquisque bestiis antecellat. Ille enim nihil sentit nisi voluptatem ad eamque feruntur toto impetu. Hominis autem mens

Ed pertinet ad omnem officii rationem: postquam de ludis Cicero disseruit: dat preceptum quod seruandum est si in his rebus quae ad decorem pertinent: officium inuenire volumus: semper scilicet ante oculos habere quantum natura hominis bestiis antecellat: et sicut ipsa praestantia requirit: seruare decorem: et cauere voluptatem ne beluis efficiamur similes: quoniam rationem non habent: sed voluptate ducuntur: et sic dat cautos: quas obseruare debemus: circa voluptates: ne ipsis capiamur. Ad omnem rationem cum quo quomodo querimus officium. In promptu in mente et ante oculos. Quantum antecellat: praestantior sit. Voluptates iucunditates quandam in gustu et coitu ad quam trahuntur ab appetitu sensituius: quam non habet rationem appetitus comprimatur. Toto impetu omni conatu nulla ratione obstat quam non habent: sed homines rationem praediti non debent ferri ad voluptatem toto impetu: sed parere rationi et in tanta humane naturae praestantia excellentiaque seruare decorem. Aliqui dicunt in paradoxis: illud arte tenet et accurate defendunt voluptatem esse summum bonum: quae quidem vox pecudum videtur esse non hominum. Hominis autem mens: posita beluarum natura affert naturam hominis: et ea quibus humana mens alatur. Discendo quam quanto magis dicitur: tanto magis perficitur: et nunquam fatiatur: nisi omnium rex qui ab intellectu humano scire potest habere notitiam et cupiditas sciendi omnibus innata est alit lectio ingenium inquit Sene. et studio fatigatum non sine studio tamen reficit in mentibus nostris inquit in. J. Tuscum. di spiritum inest insatiabilis cupiditas veri inueniendi. Nec pulchritudo enim terris patria illas: ut ait Theophrastus et a vita philosophia cognitiois cupiditate incensas excitauit. Magis Alexander bellica gloria teneretur: et bellice laudis et imperii per totum orbem ardore flagraret: tamen legendi cupidus erat et illiada homeri quam rei familiaris viaticum appellabat Aristoteles.

interprete perdidit: et ea semper cum pugione sub puluino: ut scripsit **A**thenesrates: tenere solitus est: et ad **A**ristotelem ex Asia inter ipsos armorum strepitus in hec verba scripsit **A**lexander. **A**ristotele felicitate: haud absque recte factum est quod speculatiuas disciplinas edidisti quia enim etiam nos ipsi ceteris scellemus: si ea quibus eruditissimum studio: ceperint esse omnibus communia: mallemus enim singulari disciplinam quam potentia praestare. **A**litur] nutritur ipsa scia. **I**nquirit]

discendo alitur: et cogitando semper aliquid: aut inquiri: aut agit: videndique et audiendi delectatione ducitur. Quinetiam si quis est paulo ad voluptates propensior: modo ne sit ex peculorum genere: sunt enim quidam homines non re sed nomine. Sed si quis est paulo erectior: quamvis voluptate capiatur: occultat et dissimulat appetitum voluptatis propter verecundiam. Et quo intelligit corporis voluptatem non satis esse dignam hominis praestantia: eamque continere et reijci oportere. Sin sit quispiam qui aliquid tribuat volu-

investigare contemplatur: et aliquid agit. **D**ucitur tenet cupiditate audiendi aliquid et videndi: ut sciat. **Q**uinetiam] inquit **E**i. tamen abest: ut voluptas digna sit hominis praestantia: ut etiam illi qui sunt ad voluptatem propensiores: modo ne in ipsis ratione praestata penitus sit: et rubescant dicere se voluptate teneri: ob quod intelligitur voluptatem non convenire homini ingenuo: sed repudiandam esse cum ratione humanae nature inimica sit: quoniam de ipsa non potest aliquis gloriari immo propter turpitudinem se esse voluptati addictum dissimulat nec audet voluptatem profiteri ob dedecus. **Q**uicquam ne bonum est inquit in paradoris quod non eum qui possidet meliorem facit. **A**t enim est quisque maxima boni princeps: ita et laudabilis maxime. **I**lleque esse vult bonum de quo non is qui id habeat non possit gloriari: quod autem est hoc in voluptate meliorem efficit aut laudabiliorē virū an-

quisquam in potuendis voluptatibus gloriano se: et predicatione effert. **P**aulo propensior] magis inclinatus quam velit natura hominis non penitus corrupta. **A**modo ne sit ex genere pecudum: solum ne omnino si re ipsa brutum animal: abiecta omnino ratione et nomine tamen hominis: ut sunt illi qui ad voluptates ruunt more pecudum quibus nihil potest esse turpius. **A**nde epictetus philosophus dicere solebat duo esse vitia multo omnino gravissima ac terribissima: intollerantiam et incontinentiam: cum aut iniurias quae sunt ferende non tolleramus neque ferimus ob ea quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus: non tenemus. **N**ote] pecoris venit offa animalia pecudes autem sunt animalia minutiora: ut capra oves porci et cetera id genus: sed hec vocabula confunduntur apud scriptores. **S**unt enim] probat id quod dixit de genere pecudum. **N**on re] non factis et ratione: sed nomine tamen quoniam in omnibus actionibus hecudae vivunt. **S**ed si quis est paulo erectior] non ita propensus demersusque in voluptatem quemadmodum sunt pecudes quas pronas in venerē naturā finxit ad corporis voluptatem: sed si quis est paulo erectior. i. huiusmodi aliquem pudorem et non est omnino corruptus a voluptate sed vitur aliquantulum ratione hic in quam non audebit propter pudorem et profiteri se voluptatem amare: et illa capi ducit. **Q**uamvis capiatur] delectetur. **D**issimulat] celat et negat se habere voluptatis appetitum propter dedecus quoniam timet reprehendi si laudaret voluptatem: bestias concedendā **P**lato in eo dialogo qui philebus de bono hominis inscribitur: sic ait **S**i quem voluptates maximas persequentē advertimus vel quod ridicule vel quod obscene sint ipsi quidem erubescimus atque celamus noctis tenebris talia concedentes quasi sint diurni luminis indigna conspectu primum locus voluptati bonos darent et equi bruta denique vniuersa: ex eo quod eius illecebris irretita sunt quibus complurimi fidei adhibentes non aliter quam augures a quibus voluptates bene vivendum aptissimas arbitratur: ferarumque amores locupletiores testes afferunt quam amores eorum qui in philosophica munda ratione varicantur. **E**x quo] cum ita sit et propter hoc quod nemo habes aliquem pudorem audent palam voluptatis partes tueri. **C**orporis] dicit quoniam animi voluptates in percipiendis disciplinis lauantur et contemplatio maximas habet animi voluptates. **S**in sit quispiam] si est inquit aliquis: qui velit aliqua ex parte probare voluptatem: et non penitus reijcere quod melius esset teneat modum. i. mensuram eius voluptatis fruende: ne ad vitium dilabatur. **Q**ui

Plato

aliquid tribuat] dicat aliqua ex parte voluptatem amandam et in aliquo numero habendam. ¶ Modum adhibendam esse moderationem cum ipsa voluptate frui voluerit. ¶ Fruende ut sit gratia alterius rei frui nullius. An utimur aliqua re ad id tendit: ut fruatur. i. ut voluptate inde capiat. An utimur modo libris studio industriae ut postea sequatur aliquod emolumentum quo tantam bonis gloria: et sic frui est quiescere: et non tendere ulterius ac si vice venisset ad meritum. Et ideo Dabarbali: ut est apud Livium reprehendit Hannibalem: quod sciat vincere: sed victoria uti nesciat: quia non ulterius ire perrexit post pugnam canem semel: sed ea victoria frui voluit ac iam si pervenisset ad finem cuius gratia ipsas alpes transcederat: fungor est officium munus? ve ago: ut fungor pretura: inde dicimus fungor vita et defunctus morte. ¶ Itaque precepit quid circa voluptatem agendum sit. Victus: cibis et potus. ¶ Cuncta ornatus et vestitus. Referantur ad valitudinem: gratia bone valitudinis: adhibeantur: non voluptatis et ornamenti: ideo debet adhiberi: ut valeamus: non ut voluptate afficiamur. Unde plato improbat hominem bis in die saturum fieri et nunquam noctu solum iacere. Et cum in Sicilia nauigasset mensas Syracusas voluptati comparatas damnavit: et suis scripsit se vidisse portentum in Sicilia hominis. i. bis in die comedentes: tanta erat temperantia cura apud antiquos. In tertia de reip. dicit Syracusanam mensam multiplicem serculorum apparatus non laudabis neque corinthiam puellam amicum esse viris: qui corpore egregie valituri sint: et Diogenes cynicus clamabat sepius hominum vitam facile adeo dari. Verum occultari illam gentibus multis vnguenta et his similia. Et anacharsis scyta dicebat. Autem tres vias ferre primas voluptatis: secundam ebrietatis: tertiam meroris. Apud priscos romanos mulieres vinum non bis bebant. Et Romulus ut scripsit Piso in annalibus: vocatus ad cenam non multum bibit: quia postmodum negotium habet. Dixerunt alij: si istud romule omnes homines faciant: vinum vilius erit. Respondet immo carum si quantum quisque volet bibat: namque ego bibi quantum volui. Panem et aquam inquit Seneca natura desiderat: nemo ad hec pauper est. Intra que quisque desiderium suum claudit cum ipso tone de felicitate contendit: et magne diuitie sunt lege naturae composita paupertas: et probabile est quod natura desiderat: et nihil est tam mortiferum ingenij quam luxuria. Plato in tertio de reip. sic ait male ac turpis discipline civitatis nullam maiorem potest coniecturam capere quam iudicibus ad medicos indigere. non modo abiectos homines verum et eos qui liberali disciplina educatos se esse gloriantur. homines medicis plurimum indigent ad distillationes: et spiritus interioris intumescens impetum ob molliorem atque desidiam: et quem iniunctum supra damnavimus luxum: et in. vij. de legibus sic precipit omni ratione conmandum est ne pueritia in cantibus: et saltationibus novam vitiis audeat imitari: neque ullus ad honestatem pueros voluptatum blandimentis alliciat. Delitiae difficiles: morosos: iracundos: levi ex causa excitabiles iuvenum mores efficiunt: contra vero nimia servitus abiectos illiberales et humana perosos reddit: et in epistola ad Dionysium sic scribit. Lepius detrimentum et dolorem affert voluptas ebrietudinem in animo et oblivionem insipientiam: et petulantiam patiens. ¶ Atque etiam inquit. Si si volumus considerare quanta sit hominis excellentia: intelligemus quam sit turpe: et a sue naturae praesentia alienum luxuria diffluere: et ad voluptatem incumbere citra contra decorum. ¶ Excellentia praesentia: quam homo propter rationem: et orationem longo quasi intervallo bestiis antecellit. ¶ Dignitas: quam natura hominibus tribuit ut omnibus amantibus praestet que sensu istum moventur: et ad voluptatem feruntur toto impetu. ¶ Turpe: desolatio et inconueniens. ¶ Diffluere: labi et se non continere freno rationis. diffuere est in diversas partes fluere. ¶ Luxuria: nimia supfluitate in omni re: potissimum venera. ¶ Delitiae: nimio apparatu: et delitioso. Ideo dicebat horatius: perficos odi puer apparatus Plato ut dicebat: mensas nimis delicatas improbat: et ad Dionysium propositum quos in hanc sententiam scripsit. Duo cum venissemus illa beata vita que ferebatur plena italicarum Syracusanarumque mensarum nullo modo mihi placuit bis in die saturum fieri et cetera que conitantur hanc vitam in qua sapiens nemo efficitur nunquam moderatus vero mul-

ptati diligenter sciat ei tenendum esse modum eius fruende. Itaque victus cultusque corporis ad valitudinem referantur et ad vires non ad voluptatem. Atque etiam si considerare volumus que sit in natura hominis excellentia et dignitas intelligemus quod sit turpe defluere luxuria et delicat-

tri
frui

Dabarbali

Plato

to minus. Que enim natura tam mutabiliter temperari potest quomodo igitur iucunda vita potest esse a qua absit prudentia: absit moderatio. ¶ Adolliter ieffeminare. ¶ Parce i frus galiter et cum parsimonia et hoc contra luxuriam. ¶ Continenter i adhibita continentia et moderazione et est contra delitias. ¶ Seuerer i grauius et seueritate adhibita: quod est pravi tam mollem. ¶ Sobrie i sine luxu et ebrietate.

te ac molliter viuere q̄ que bonestum: parce cōtinentur seuerer sobrieq̄.

¶ Varietas animorum et diuerse qualitates.

Intelligendū est etiā duabus quasi nos a natura indutos esse p̄sonis. Quarū vna est cōmunis ex quo qd̄ oēs participes sumus rōnis: prestantie q̄ eius qua antecellimus bestiis: a qua omne bonestuz decorūq̄ trahitur: et ex qua ratio inueniēdi officij exquiritur. Altera autē que proprie singulis est tributa. Et enim corporibus magne dissimilitudines sunt. Alios enim videmus velocitate ad cursuz: alios virib⁹ ad luctandū valere. Itēq̄ in formis alijs dignitatē iesse: alijs venustatez sic et in animis existūt et maiores varietates. Erat

vndiq̄ vnaq̄ t̄m vocis emittende via peruium: qm̄ non vaga neq̄ diffusa est vna tantūmodo exitum collectam coactamq̄ magis claros sonorosq̄ sonitus facit: qm̄ igitur indumentū illud ois clarescere et resonare vocem facit ob eam cām persona dicta o littera ppter vocabuli formam productione. Persona d̄ nunc larua. Natura igitur induit nos q̄si quibusdam personis. i. dissimilitudinibus et diuersis qualitatibus: qm̄ in ipsis hominibus magna est dissimilitudo qualitatu et morum. ¶ Inductos ad opertos capitis etiam velamen indumentum d̄. ¶ Unde bassus ait illud indumentum ois. i. persona qua caput et os regitur et induitur. Et q̄ hoc est per translationē ideo dicit quasi indutos: natura enim quibusdā quasi personis nos induit: cum diuersas qualitates imponit. ¶ Quarū personarum et conditionum. ¶ Cōmunis est omnibus. s. hoibus. ¶ Ex eo ppter id qd̄ omnes habemus rationem et illa omnes participans. Qua p̄stantia beluis antecellimus ratione. ¶ Qua p̄stantia trahitur decorū ducitur id qd̄ decet: qm̄ nihil est agendū: qd̄ hominis p̄stantiā dedecet et a qua exquiritur ratio officij: qm̄ omnia officia huic p̄stantie accomodati d̄nt: et veniale illud decorum seruetur. ¶ Ratio via et modus qm̄ inquirimus quid hois excellentiam deceat et id facimus quod illi conuenit: et hoc est officiū atq̄ decorum. ¶ Altera p̄sona particularis et singulis attributa: quoniam diuerse sunt hominum qualitas. Et enim probat a dissimilitudine corporum et formarum animoz varietates. ¶ Dignitatem pulchritudinez virilem. ¶ Venustatem pulchritudinem muliebrem et habentem gratiam. ¶ Maiores ¶ q̄ sint ipsorum corporum. ¶ Erat in. L. Crasso affert exempla ipsarum varietatum in quibus

Intelligendū est Et magis certatur et elucescit at vis decori: et ponit duas q̄litates et conditiones siue dif-

positiones quibus a natura p̄diti sumus vt ostendat in vtrāq̄ seruandū esse decorū prima persona cōis est oibus hoibus qua scz oēs sum⁹ hoies ratioe et oratione ornati in hac persona illud generale decore seruari d̄z nihilq̄ agendū: quod huic persone nō conueniat. i. hominibus p̄stantie et excellentie. Altera est particularis: qm̄ qd̄ q̄ suas h̄z dispositiones et proprias qualitates: in quibus particulari decore seruandū est: nihilq̄ a statu sue nature et qualitate conditioneue discendū.

¶ Etiam p̄ter ea q̄ dicta sunt scire etiā debemus nos habere quasi duas p̄sonas. ¶ Quasi dixit qm̄ non d̄ in hoc p̄pe persona: sed qualitas et dispositio. ¶ Personis i qualitatib⁹ et dispositionibus Persona est qualitas q̄ hoīem ab hoīe distinguunt: dicitur persona a p̄sonando a qua personati denominantur. Nam caput vt ait. L. bassus auctore gellio et os cooperimento persone tectuz

Persona

si quisq; decorum suū seruat laudē meretur. Seruabit autē si id faciet ad qd natura aptus est contra cuius institutionē non debemus niti: qm decorū seruari nō pōt: erat summa grauitas inquit in bruto in. 2. Erasso: erat cū grauitate iunctus facetiā: et vrbauitatis oratorius nō securilis lepos. Latine loquēdi accurata et sine modestia diligēs elegantiā in. 2. philippo summa libertas in oratione multe facietie. Satis creber in rependiis: solutus

in explicandis sentētijs. ¶ Lepos iucunditas et suauitas in oratione cū gratia. ¶ Indagis de industria pedita opera assectatus in. 2. cesare hic est cesar orator de quo alibi. 2. Lesar Lucij filius et superioribus et equalibus suis oibus prestiti oratorq; fuit minime quidē vehemens: sed nemo vnq; vrbauitate nemo leporē nēo suauitate conditor. ¶ At sed bis dem tēporibus qbus supradicti claruerunt. In. 2. Scuro. ecce dissimilitudines afor et morum: erat inquit alibi in Scuro in oratione sapientis hoīs recti grauitas summa: et naturalis quedā inerat auctoritas: non vt causassēd vtes timoniūz dicere putares. De seueritate scuri sic scribit

Valerius
Scaurus

Valerius. 2. Scurus lumen ac decus patrie: cū apud Athesim fluuiū impetu cimbroyz rosmanti equites pulsi deserto consule. Catullo p audi vidē repeterent filio suo illius pster nationis et fuge participi misit q dicerent se libenti in acie eius interfecti ossibus occursum: q ipm tam deformis fugerū visum: itaq; mouebat vt siqd verecūdie haberet compsectum patris a quo degenerauerat: vitaret quo nūcio accepto inueniens dolore percutus mortem sibi consciiuit. ¶ Singularis pprecipua grauitas et seueritas. 2. Drusus inq; alibi. 2. filius q in tribunatu. 2. Gracchum collegā itex tribunū fecit vir et oratione grauis et auctoritate eijs proxime adiunctus. 2. Drusus frater fuit. ¶ In. 2. Lelio alia morū dissimilitudo bylaritas est quedā significatio lenitie contraria seueritati atq; tristitie. ¶ Scipione Jemiliano qui fuit Lelij amicus. ¶ Ambitio honozis cupiditas. ¶ Tristitior sine bylaritate vt videretur seuerus et plenus auctoritatis in honozib; petēdis et vitijs coercendis: fuit enim optimus senator. ¶ De grecis autē ppostq; de romanis crepla posuit: trāsit ad grecos: et asserit Socratem q fuit dulcis et facetus et in oī orōne simulator. ¶ Dulcē suauē in oratione. ¶ Facetum habentē facetias et excultā quandā vrbauitatē et elegantia in loqndo. ¶ Festiuū iucūdi et vrbauit: quē ironia. i. dissimulatozē appellabat. Fictio est vti genus et diuidit in duas spēs simulationē et dissimulationē. Veritas est quedā mediocritas ptinens ad eūz qui de se da loquntur: et qui eam bz d: verus homo seu veridic⁹ seu grauis q ea sibi inesse dicūt q insunt et neq; maiora neq; minora et potius se flectere d; ad dissimulationē: sic est a veritate discedendū q ad ostensationē qm exuperationes molestissime sunt et maxime apud multitudinē. Arrogans siue ostentator: ea q nō insunt: sibi fingit: aut maiora q insunt et sic statim est mendax et mendatū est res pniciosissima. et Li. dicit Nihil esse turpius vanitate. Ostentator inq; Lyrius apud Xenophontē nomen mihi noster esse. ppter eos positū q simulant se esse ditiores q sunt fortiores: et q pollicent⁹ ea se facturos q nequeunt pferum cū manifestū sit ad his fieri accipiendi aliqd ac lucrandi grā Adicitur ille q scit se dicere mēdaciū et dicit vt noceat Mendaciū dicim⁹: cū decipimus et alios: et nos ipsos putātes dicere verū: vt si diceremus more delicatū esse credentes forte ex relatu alicui⁹ ita esse et iō prudentis est nō dicere mendaciū: boni aut vri est nō mentiri et mēdaciū dicim⁹: aliqn ad vtilitatem alterius: vt faciunt medici curantes egrotos adhibētes em; potiones insuaves sed solubres vt egrotus hauriat: suaves eē dicūt et haustu faciles. An dicit Plato in. iij. de repu. Mendaciū concedendū esse medicis alijs vero anime Vanus ille est: qui mēdaciū dicit siue mentitur delectationis grā nō vt doceat inq; Aristo. Bellius dicit Vanū dicūt mendaces infidi et leuia inuitaq; p grauib; et veris astutissime cōponentes. Dissimulatoz est arroganti siue ostentatoz cōtrarijs: q aut negat q sibi insunt aut minora facit. Arro

Plato
Bellius

Liber Primus

gans siglorie cā aliquid sibi arrogat non multū vituperandus est: sed si gratia lucris: q̄ rez viles appetit: et dissimulatoz rei manifeste ac parue vilis est et malitiosus. Dissimulatoz rei preclare ipso malitiosus laudabilior est. At dissimulatores inquit Aristo. dissimulātes sua elegantiores esse videntur: non em̄ lucris: cā id agunt: sed vt fugiant tumiditatē et iactantiaz maxime aut̄ hi negāt ea q̄ sunt p̄clara: vt Socrates faciebat Socrates em̄ sectabatur opi-

mus Contra Pythagoram et Pericle summam

auctoritatem consequitos sine vlla bilaritate.

Callidum Hannibalē ex penozum et nostris du

cibus Quintum Maximū accepimus facile

celare tacere: dissimulari: incidiari p̄eripe bo

stium consilia. In quo genere greci Themisto

clē at bentensem et Pberēū Jasonē ceteris ante

ponūt imprimisq̄ versutū et callidū factū Solo

chris disciplinis p̄fiteor velim tñ mihi illas adesse verum semp̄ nihil scire medico p̄ter exiguam quandā amandi disciplinā Thrasimachus apud eundē in. i. de rep. sic respōdet so- crati. Nec illa solita est socratis ironia vey hec ego cognoui atq̄ plurim q̄ tu ridere q̄dem nolles: sed ironia potius veteris et deniq̄ oīa faceres potiusq̄ interroganti cuiq̄ rīderes cui socrates q̄mō rīdere is posset q̄ neq̄ sciat: neq̄ scire se p̄dicet. ¶ Contra et alia. ¶ Pe- riclēm pericles rantippi filius inquit Li. alibi primus adhibuit doctrinā: que q̄p̄ tñ nul- la erat tñ ab Anaxagora phisico eruditus exercitationē mentis reconditis abstrusisq̄ re- bus ad causas forenses popularesq̄ facile traduxerat huius suauitate in primis exilarate sunt athene huius vbertate et copiā admirate eiūsdē vim dicēdi terrores timuerūt de quo Eupolis scripsit cū delectatione oculos etiā relinquebat in as̄s eoz a q̄bus esset auditus de quo aliter comicus ait. Tonabat fulgurabat: pturbabat oīa deniq̄. Comici inq̄ Plutar- chus: dixerunt periclem cū cōcionaretur corruscationes effundere ciere tonitrua: horrendū in lingua fulmē gerere. Agarista mater piclis Pisistrati filios et tyranidē generoso as̄o ex pulit leges etiā tulit: optimeq̄ rēp. tēperavit visa est p̄q̄et̄ parere leonē et paucis post die- bus Pericle peperit sp̄e quidē corpis aut̄ indecora: capite x̄o ob longo: nec ceteris p̄tibus rīdenti ex quo oēs fere eius statue velabant casside. ¶ Callidū hānibalē ¶ Ille de impato- ribus exercitiū varia ponit exēpla Han. callidissim⁹ fuit et solertissimus in re militari crude- lis et p̄fidus. ¶ Ex nostris rōanis. ¶ Fabiū maximū: hic est quint⁹ Fabius maxim⁹ de quo supra q̄ hānibalē cunctādo fregit et eius dolos magna prudētia dissoluit. Eñ vidēs hāni- bal astus suos a Fabio dephēdi dixit: et romani suū hānibalē h̄nt. ¶ Facile celare hec sunt p̄es calliditatis: callidi dicunt̄ astuti et quoz mens vsu cōcaluit. Et⁹ dixit apud Xenoph. exercitus impatorē opz eē insidiatorē dissimulatoz dolosum: deceptorē: furē: raptorē: et in oī re honestū p̄ualere. ¶ Dissimulare nō osidere q̄d agere vellēt. ¶ Precipe p̄silia p̄uide- re q̄d hostes p̄sultent: facturiq̄ sunt sic eoz p̄silijs obuiā ire et nō p̄mittere vt id erequant q̄d cogitat Fabio cū eēt dictator: p̄cipiebat p̄silia hānibalē et ipm̄ p̄diebat. ¶ In quo gñe calliditatis. s. Themistocles atheniēsis Neocli fili⁹ fuit et callide p̄sas vicit ad salaminē: v̄t dictū est celeriter inq̄t p̄bus emilins q̄ opus erat̄ repiebat Themistocles neq̄ min⁹ in res- bus gerēdis prompt⁹ q̄ excogitādis erat: et de instātib⁹ vt ait Lucidides verissime iudica- bat et de futuris clarissime cōsicebat quo factū est: vt breui tpe illustraret̄. Et xerxes inter angustias salaminj freti vici⁹ ē magis p̄silio themistoclis q̄ armis grecie q̄m̄ naues barba- roz pp̄ mltitudinē n̄ poterāt explicari. Pberēū Jasonē thesalū et p̄ncipē argonautaz cele- bratū a poetis q̄ argonautica scripserūt sua calliditate: iason expeditionē illā in cholchos p̄fecit: eo ob q̄d illic trās miserat poti⁹ p̄bere inq̄t Stra. pellagicoz cāpoz termin⁹ ad ma- nāsia: q̄ vsq̄ ad pellū montē porrigunt̄ emponū p̄bere h̄nt pagasas quo ex b̄ loco Pelias iasonē ac nauē ergo emisit. Eñ pagasas et p̄bere appellat⁹ fuit etiā ali⁹ iason p̄bere et yzā- nus. ¶ Versutū callidū et astutū nam x̄suti dicunt̄ illi quoz mens celeriter x̄rit. ¶ Factus

Aristo.

Fabius

Plutarchus

Strabo

Laertius

solonis] Laertius in vita Solonis ita scribit. Est ipsius solonis factū celeberrimū. Eū de salamine inter atheniēses et magarenſes capitaliter diuincare: multisq; cladibus acceptis capitale apud atheniēses esse cepisset si quis legē de vindicanda insula ferre auderet soli citus. Solon ne vel tacendo parū reip. cōsuleret vel p̄sulendo sibi doceret subitā demen-
tiam simulat cuius venia non dicitur? mō phibita sed facturus erat deformis habitu mo-
re recordi in publicū euolat fa-
ctoq; concursu hoīm: quo ma-
gis consiliū dissimularēt inso-
litis sibi x̄sibus p̄ preconē sua-
dere populo cepit qđ verteba-
tur: oīmq; ita aīos cepit vt ad-
uersus megarēses bellū extē-
plo: decernerēt: insulaq; athen-
niensū deuictis hostib; fieret
¶ Quo vt tutior: securior: qm̄
capitale erat de bello gerēdo
x̄bum facere cū magarēsis
p̄ insula salamine ¶ Prodes-
set reip. atheniensū q̄ ip̄e le-
gibus formauerat et p̄cipie-
bat solū atheniēses fore huius
belli victores. ¶ Furere] insa-
nire vt suadere posset bellum
atheniensibus sine capitis di-
scrimine qđ callidovsius p̄silio
Epicediuz Solonis tale fuit.
Mors mea ne careat lachry-
mus inq̄mus amicis Merozē
celebret funera cum gemitu.
Sunt his supradictis q̄ cela-
bant p̄silia dissimulabāt in-
diabant: et affert dissimilitudi-
nes eorū q̄ simplices: et aperti
fuerūt sine aliq̄ dissimulatioe
¶ Dis pares] dissimiles. ¶ Si-
plices] sine fraude et simulatio-
ne. ¶ Cultores: amatores. ¶ Itē
q̄ alij alias affert dissimilitudines eorū q̄ oīa patiebantur: oībus inferuiebāt oēs p̄sēbāt
et affectabātur p̄ter decorū vt id qđ cupiebant assequeretur: vt fuerūt Sylla et Crassus ex no-
stris et Lisander lacedemonius ex grecis Plutar. de natura et morib; Sylle sic scribit. Syllā
in exercēdis salubus: nā studiosum fuisse dicit vt ab ineunte etate plurima cū ignominia so-
dalitā cū minimis atq; periculis petulāter habuerit postea x̄o quā in rex oīm dñatu p̄siti-
tutus est: e scena spectaculisq; impudētissimos cogēs inter potandū quotidianis dicacita-
tibus certabat et. Ad. Crassum. accusat? fuit. Crassus auctore plutarcho qđ cū Liciniā vesta-
li incestū cōmīsser: q̄ facile iudicio liberata ē. Erat huic mulieri suburbanū egregie orna-
tuz qđ cū exiguo p̄cio ad se trahere Crassus optaret humilr colore mulierē eiꝝ quo ad po-
terat gratificari cepit qđ nō antea ceptū erga Liciniā cultu omīsit q̄ re p̄cupita potius esset
¶ Lisanderū] Lisander Callicratide cōpatus inq̄ Plutar. x̄futus iudicabat et callid? qui
res ballicas varijs tractās modis ipaz quoq; iustitiā utilitate āplificat alioq̄n cōmodis vt
honestate vrēs et vera mēdacis nō natura p̄statioza existimās vtriusq; p̄ciū atq; honorez
necessitate definebat: quicq; herculis p̄gemē sine fallacijs bellū gerere iudicabāt irridērit
iubebat quo ei leonis pellis nō attingeret: insuendā ē vlpinā dicebat. ¶ Contraq; Callicra-
te. Callicratides p̄fect? classijs lacedemonioz post Lisanderū cū pecuniā nō h̄ret vt fecerat p̄-
us Lisander ire ad Lyrū p̄larū regē coact? est: ad qđ ip̄e ineptissim? erat qđ generoso aīo p̄-
ditus oēm ex grec? in grecos cladē honestiorē existimabat qđ barbaris adulari: et eorū fores
adire qđ p̄ter magnā vim auri nullū bonū habeat Lisander pus in cōuinio apđ Lyrū adula-
tione? pecuniā impetrauerat qđ ad bellū nauale optabat: s; callicratides p̄ spartana di-
gnitate aīos gerebat. Et si audir? a rege semel cū iterū rogasset amitti et repulsaz habuiss;
discessit malēs seruata dignitate sparta carere pecunijs qđ p̄ter decorū aī sui inuicti et excel-
seli barbaro regi adulari. ¶ Itēq; in finomb; affert nūc dissimilitudines: qđ sunt in hoīm

Plutarchus

nis q̄ quo et tutior vita et? eēt pl? aliquāto reip.
p̄desset furere se simulauit. Sūt bis alij mltū di-
spares: simplices et apti: q̄ nībil ex occulto nībil
ex insidijs agēdū putāt. X̄itatis cultores fraudis
inimici. Itēq; alij q̄ qđ vis p̄petiant: cui vis de-
seruiāt dū qđ velint cōsequatur vt Syllā et. Cr.
crassum videbam? Quo in genere versutissimū
et patientissimū lacedemoniū. Lisanderū accepti-
mus. Contraq; Callicratidem: p̄fectus clas-
sis proximus post Lisanderū fuit. Itemq; in ser-
momb; aliū quidem quāuis prepotens sit ef-
fidere vt vnus de multis videatur. Quod in La-
tullo et i patre: et in filio: idēq; et in Qu. Tutio

Liber primus

sermonib⁹ qbus quotidie vtimur. Prepotens valde potēs ⁊ pnceps ciuitatis. Q Anus de multis Ier plebe ⁊ fuerit Latuli pater ⁊ fili⁹ q sic in cōgressib⁹ ⁊ smomb⁹ vabant⁹ vt ple beividerent⁹ quis potuissent vti fastu: vt fuit. Q. M. Numantī⁹ ⁊ Scipio nasica cū⁹ p a deo seuerus fuerat vt nullā comitatē sermonis ⁊ sic habuerit apparet dissimilitudo maxia inter patrē ⁊ filiū catullus pater vt scribit in oratore summa quadā vite comitate ⁊ facili naz ⁊

numantino vidim⁹. Audiui ⁊ ex maiorib⁹ natu

boc idē fuisse in Publio scipione nasica. Cōtra

qz patrem eius illum qui Tyberij Bracchi co-
natus perditos vindicauit: nullam comitatem

habuisse sermonis. Necnon Xenocratem qui
dem seuerissimum pbilosophorum ob eamqz rē

ipsam magnus clarumqz fuisse. Innumerabiles
alie dissimilitudinis sunt nature morumqz mi

nime tamen vituperandorum. Admodum au-
tem tuenda sunt sua cuiqz non vitiosa: sed tan

tū propria quo facili⁹ decorum illud quo qrim⁹
retineat. Sic enī est faciēdū: vt ⁊ naturā vniuer

sam nihil cōtēdam⁹ ea tñ seruata ppriā naturāz

ta functus hui⁹ seueri hois ⁊ rigidi fili⁹ comis fuit in smomb⁹ ⁊ vita facili. Q Vindicauit
vltus est. Lonat⁹ pditos audaciā detestabilē ⁊ pditōe dignā: qm aura ppli euert⁹ rēp. cogi
tabat oppmēre. Nullā comitatē affabilitatē adeo seuer⁹ erat ⁊ grauis. Q Nec nō xenocrate⁹
Xeno. agathonori fili⁹ ⁊ platonis auditor fuit cū in siliā nauigātī comitē se pbiuit: crassio
ris fuit ingenij: ⁊ ebetioris quē cū plato Aristo. cōferret. calcanb⁹ egere dicebat. Aristo. fre
no ppter ingenij deleritatē grauitate summa fuit xenocrates ab ipa natura pdir⁹: sp ei vul
tu seuer⁹ ⁊ habitu serio pdurabat. Xenocrate⁹ adolescentē chalcedomiā inq⁹ Plut. adhuc
sub Pla. phie instituta capeissent cū reliqz vita nimis austerū tum tristē sp in vultu grauita
tem p se ferendū sepe plato monere solebat: vt gratis satisfaceret illud significās: vt qm
nature defect⁹ ⁊ acerbitas demeret. tñ industria diligētiā ⁊ grā comitatis elegātiā palia
ret. Cū xenocrates rigid⁹ ⁊ seuer⁹ qddā amenū ptulisset: ridētib⁹ cū discipulis ⁊ mirātib⁹
Pla. dixit: qd miramini: nōne inter carduos ⁊ viticas lilia plerūqz ⁊ rosas nasci cernitis:
cū dyonisi. tyrāni diceret Pla. caput tibi aliqz auferet. Xenocrates suū offēdens: null⁹ inq⁹
id pus q istud ascindere poterit: parus ei erat ad mortē p suo pceptore glorie ⁊ fast⁹ pēs
ptor fuit. Qb eā rē grauitatē ⁊ seueritatē. Q Magnū inagne auctoritatē. Semel cū laide
meretrice dormiuit: q nullis il lecebz potuit corrūpi. vñ illa vi. se si cū hoies: marmorea
statua iacuisse. Clarū alti nois ⁊ fame. Admune vitupandoy qm ita est iporū natura q seq
debemus. Q Ad modū inq⁹ Lice. vt magis decorū seruetur quifqz dz amplecti suā naturāz
modo ne vitiosa sit: tunc em emendanda esset. Q Ad modū valde. Q Tuenda defendenda
Q Sua ppriā. i. pprii mores: ⁊ id ad qd natura ppenfa mō vocet vitio. Nam si a natura in
clinationē habemus ad furta: rapinas: homicidias: nō debem⁹ in hoc sequi naturā sed pzi
uitatem rōe corrigere. Q Sed tñ solū ppa ⁊ nō imitari naturā alioy sine decoro. Q Quo
vt. Q Naturā vniuersam cōm oibus qua. f. habem⁹ rōnem ⁊ orationē: hec est cōis natu
ra: est etiā ⁊ ppriā: vt de psonis dictum est. Q Nil cōtēdamus: nil conemur efficere qd ab
hois pstantia sit alienum. Q Ea natura vniuersa cōi. Q Propriaz vt. f. id agamus idqz p

Latullus

Xenocrates

Plutarchus

Areamur: ad qđ ppria natura nos inclināt: quis alia maiora sint & pstantiora ad qđ forte
 nō sumus apti repugnante natura: vt si qđ vellet philosophari & a talia pffessione natura
 eius esset aliena: dē in his poti⁹ ad qđ aptus est exercere qđ in pbia: in qua decor seruare
 nō poterit suū repugnāte natura. ¶ Brauiore i maiore dignitatis & pderis. ¶ Meliora
 melioris fruct⁹ & xuris. ¶ Ad etiamur pssiderem⁹ & prudēter iudicem⁹ ad qđ ppria natura
 vos impellat: & sic cōtineam⁹
 nos intra fines quos ppia na
 tura psscribit. ¶ Studia incli
 nationes volūtates ac disposi
 tiones. ¶ Neq. n. nature in p
 ma tusculana di. bñ ei illo gre
 corū puerbio pcpit. Quā qđ
 qđ noit artē in hac se exerce
 at. Et alibi di. Nil aliud ē mo
 re gigantū pugnare cū diis: ni
 si repugnare nature. ¶ An hor.
 pcpit. Tu nihil in vita dices
 facie sue Adinervat: Sen. di.
 Male rident coacta ingenia
 reluctāte natura irrit⁹ ē labor
 Pla. in. iiii. d. rep. sic ait. Quē
 ciuē ad vnū id opus dūtarat
 ad qđ natura ē apt⁹ ducere de
 cet: & in. vii. Nulla xō a se violē
 ta stabil⁹ est de disciplina: pue
 ros nō tanq̃ coactos seq: s; q̃
 si ludētes i disciplinis enutri
 as: vt magis ad qđ qđq. natu
 ra sit aptus possis agnoscerē.
 ¶ Neq. attrinet neq. cōuenit.
 ¶ Nec qđq. i. aliqd seq qđ non
 pōt cōseq repugnāte natura.
 ¶ Ex quo: ob b qđ dictū est: vt
 nihil fiat reluctantē natura.
 ¶ Emergit apparet qđ sit illd
 decor: de quo loqmur. ¶ Nihil decet nihil pōt fieri cū decoro & laude. ¶ Et aiunt ipe est in
 procerbio vt nihil tendet contra naturā. ¶ Qđino: si quicq. est decor: certe inq. si aliqd ho
 minē decet nihil est qđ eū magis deceat quā vacuitas purbationū: qđ pīat ipsa tēperan
 tia: de qua nūc agitur cū seruat em̃ prudentiā & mentē vt dictū est. ¶ Equabilitas pssentiētes
 & mun⁹ inter se discrepātes actiones eq̃bilis est idē qđ equalitas: & sic equalis & eq̃bilis
 Equabilitas vite dī in q̃ nulla est purbationū varietas & discrepātia in tota vita: s; etiā
 in singulis actionib⁹ seruāda est: vt nihil in ipsis discrepet: s; oīa fiant docente rōne: si vos
 lumus alienā imitari naturā: nō poterimus equabilitatē tenere: qm̃ actiones inter se non
 bñ conueniēt. ¶ Quā eq̃bilatē nō poteris fuare inquit: si volueris a tuo ingenio & natu
 ra discedere: & imitari naturā aliorū mores: & pbat b a sibi. ¶ Et qđā. s. faciūt i sermōe quo
 tidiano volūt greca vba inculcare: & male pnūciāt: dimittentes ppriū sermonē: quo pos
 sumus vtī oēs cū decoro: ita loq vt nō irideamur: hoc idē notauit postea Juuenal⁹ dicens
 cū sit turpe magis nostris nescire latine: & oīa grece & cōcūbunt grece & hoc sermone paucē
 hoc iram effundūt b gaudia. ¶ In actiones singulas scz. ¶ Qđm̃q. vitā vniuersam vitā
 nihil debemus facere qđ discrepet. Et inq. Li. hanc dissimilitudinē naturā: tanta breuiz
 vt alioq. quis mortē sibi asserere debeat: ne aliqd alienū a natura sua patiat⁹: & affert exem
 plum. Ad. Eatonis q̃ se apud vtiā interemit ne tyrānidē Cesaris pateret⁹: & illius vultus
 aspiceret Li. sequitus dogma stoicorū laudat mortē Eatonis seueri grauis atq. pfecti stōi
 cinam stōici rigida disciplina formatim mortē paratā habebant: & eam tanq̃ reso expediti
 tissimo aduersus hostes vtebantur. Sed ex snia peripateticorū vituperādus est: timidusq.
 potius appellandus quā fortis: cum sibi mortē consciuerit: vt aliqd in cōmodum vitaret:
 attulit em̃ damnuū patrie interficiendo ciuem optimū: qui patrie auxilio esse potuisset & il
 lam tyrannō seruientē asserere Aristō. ait. Ad mortē sibi asserere ob fugiendā paupertatem
 aut amorem aut aliqd molestū: nō fortis est hoīs sed potius timid⁹ est em̃ hoīs mollis & in
 graui laboriosa fugere: atq. nō q. res est honesta appetit mortē: sed q. malū fugit. An mar

Horatius

Seneca

Plato

Juuenalis

cōseqmur: vt ēt si sint alia grauiora atq. meliora
 tū nos studia nature nfe mereamur. Neq. enim
 nature attinet repugnare: nec qđq. seq qđ affeq
 nequeas. Ex quo magis emergit qle sit decorū
 illud ideo q. nihil decet in vita: vt aiūt minerva
 obstātē: id ē aduersātē & repugnāte natura. ¶ Si
 nō si quicq. est decorum nihil est profecto ma
 gis q̃ equabilitas vniuerse vite tum singularū
 actionum quā conseruare non possis si aliorum
 naturam imiteris omittas tuam. Et em̃ sermo
 ne eo debemus vtī: qui notus est nobis: ne vt q.
 dam greca verba inculcantes iure opinio irri
 deamur: sic in actiones: omnemq. vitam nullaz

tialis etiā dicit amico suo. Quod magni Thrasee cōsummatiōis Latois dogmata sic seq̃
ris: salu⁹ vt esse velis. Pectore nec nudo strictos incurris in enses. Qd̃ fecisse velis te deci
ane facis. Nolo viā facili redimit qui sanguine famā. Hūc volo laudari q̃ sine morte p̃r: et
Diu⁹ august⁹ hāc mortē vitupat: et Lucretiā: pōt ad decoꝝ p̃stādūz. Q̃ Nōnūq̃ Jaliq̃ iur
gente aliquo casu: s; hoc vt dixi nō laudatur. Lato em̃ fecit iniurias patrie et fuit iniust⁹: qz

discrepantiā conferre debemus. Atq; bec dif
ferentia naturarum tantam habet vim: vt non
nunquam mortem sibiipse aliquis conscire de
beat. Non enim alia causa. **M.** Lato fuit: alia
ceteri qui se in africa Cesari tradiderunt. Atq;
ceteris forsitan vitio datum esset: si se interemis
sent propterea qd̃ eorū vita leuior: et mores fue
rant faciliores. Lato nī autem cum incredibiles
tribuisset natura grauitatem eāq; ipe perpetua
constantia roborauisset semper que in propo
sito susceptoq; p̃silio permāsisset: moriēdū poti⁹
q̃ tyranni vultus aspiciendus fuit. Quā multa
passus est Ellyres i lo errore diuturno: cū et mu
lieribus si Circe, et Calypso mulieres appellan

vix optimū interemit. Non ei
alia in causa nō plus peccauit.
Ad. Lato pmanēs in aphri
ca quā ceteri romani: s; omēs
erant in eadē cā et Cesaris hos
tes Lato post victoriā cesaris
in thesalia et fugaz Pompei in
aphricā cū Scipione Pompei
socero nauigauit: vt vires at
tritas repararet: sed cum post
mortē pōpei cesarē in aphrica
victorē cognouit: ne illi⁹ p̃as
tem veniret aut ne illi⁹ vultū
aspiceret apud vticā. xlviij. sue
etatis anno p̃stati pectore vt p
fectus stoicū decebat: mortē si
bi cōsciuit: qua audita cesar vi
cem suā et illi⁹ voluit: q̃ tū vi
rum amississet: voluisset em̃ ces
sar p sua clementia Rome ser
uare catonē. An dixit inuideo
morti catonis: qm̃ ipe glorie
inuidit mee. Et q̃ Jerte fuis
sent iure rep̃hensi alij romani
qui illic erāt: si se interfecissent
qm̃ nō seruassent decoꝝ cū vis
ta eorū esset facilioꝝ seueritate
catonis et grauitate. Q̃ Leteris
qui nō habebāt tātam graui
tatem. An poterāt cum decoꝝ
tradere se cesari. Ad. Lato nō
poterat: vt cōcedam⁹ hoc cice
roni p̃p̃so in laudem catonis
magni imp̃m̃is et p̃clari ciuis et

Seneca

in stoicoꝝ disciplina p̃fectissimi Sesi. etiā stoice p̃fectiōis ipe laudat mortē catonis dicēs
catoni suā felicitatē contigisse p̃sensu hoīm fatebitur. Et alibi: ille vir magn⁹ est: qui mor
tem sibi non tū impauit: s; inuenit. Q̃ Lenior non ita grauis vt erat vita catonis et mores
non erāt ita seueri: s; faciliores et cōtra decoꝝ fecissent: si se interemissent. Lenis em̃ natura
et facilis id nō patitur: nec cū decoꝝ p̃stare pōt: catoni q̃ dicit⁹ est postea vticēsis et hic est ca
to iunior ad vtiā catonis senioris: qui scripsit origines: et vtiūq; vitā litteris mandauit
Plutar. catō senior Tusculan⁹ fuit Romani [auctore] plutarcho eum in quo multaz rerū
ṽsus ac exp̃ientia esset catonē notabant catō senior moriēs hoc disticho notat⁹ est Porcius
hic mordax: glaucis subruissus ocellis Interiēs herebo sedes nō cōperit vllas Ab hoc catō
ne iunior catō de quo hic agitur: originē habebat cur⁹ seriā litteris mādauit Belli⁹ in nos
etib⁹ atticis catō em̃ senior auctore plutarcho Soloniū reliquit nepotē suū et filio catone
defuncto. Soloni⁹ cū esset impator mortē obiuit eius fili⁹ March⁹ consolare dignitatē ad
ministrauit: et catonis vticēsis au⁹ fuit. Q̃ Constatia p̃seuerantia in ipa ṽtute. In orōne. p
L. Adurena sic catonē alloq̃tur: finxit etiā te ipsa natura ab honestate: grauitatē rep̃erantia
magnitudinē animi iusticiā: ad oīs deniq; ṽtutes magnā voiez et excellēz. Quā multa pas
sus ē. Alīres Jassert exēplū de externis: in quib⁹ fuit summa morū dissimilitudo. Nam Alī
res dissimulādo multa passus est: vt id qd̃ cogitabat: p̃ficeret qd̃ nō fecisset Bias thelamo
ni⁹ vir ai p̃citati et magni sine aliq̃ simulatōe aut dissimulatōe. Q̃ Quā multa plurimas ca
lamitates p̃tulit forti aīo. Q̃ Diuturno errore Jqm̃ errauit p. r. ānos euersus Jliū et mulier
bus aliq̃ seruauit. Q̃ Si Ei. et Calipso quasi dicat sunt poti⁹ appellāde dec quā mulieres:
qm̃ filie numinis dicebātur Circe. fuit filia Solis Calipso atlātis q̃ in sulā ogygiam tenuit

ad quam diuertit Ulyxes. Sed has personas. Homerus finxit in laudem Ulyxis: quem pro sapiēti viro accepit qui quis incidat in voluptate: tñ sapiētia sepi⁹ euadit vt de enea t didone finxit Aīr. voluit homer⁹ ostēdere quid p̄stare posset vir sapiētiſſim⁹: qualem ipse appellat. Ulyxem quē naufragiū in alga maris dēmersum fouet. Nausica filia Alcinoi res gis pheacū: qm̄ sapiētia in ip̄is calamitatib⁹ vnicū est p̄sidium t nō patitur sapiētes perire. An Arist. dicebat eruditōem inter p̄spera esse ornāmētum inter aduersa refugium. Et bias filio in egyptū p̄ficicēti rogātiq⁹ patrē quodnā agendo maxime sibi gratū faceret: si viciū inquit ad senectutē cōparēs Virtutes nimis intelligēs. Domi xoj postq⁹ reuerſus ē domū dissimulato habitu: nō em̄ agnoscebatur cū esset in habitu mēdici. An passus est ptu melias ab ancilis t seruis euz nō cognoscētib⁹: qd nō fecisset. Aīr Et ad id qd cupiebat interficere. p̄bos Penelopes vris sue pudicissimē. Venerunt vt canit Homer⁹ i odissea ithacam famij: zacynthij Dulichij nobiles viri petētes vxorē penelopem: dicētes moruū esse iam Ulyxē: inter quos erant nōnulli ithacēses: procorum nola fuerūt. Demotholemus. Anthinous. Amphimoni⁹. Agelaus. elat⁹. Euriades. Pistrus. Texipp⁹. Polyb⁹. Demastandes. Thenorides. Euriach⁹ fili⁹ Polibi. Amphimedum. Euridamas. Ulysses dum reuerſus oīs p̄cos p̄didit auxilio Thelamachi t Heumei subulci: t alios sagittis: alios ense p̄fecit. Quo aīo qd forti t excelso sine aliqua dissimulatōe: ita em̄ illi⁹ ferebat natura. Adilites oppetere milies voluisset mori: qd illa pati: qd passus ē Ulyxes. Que diuerſas naturas t dissimilia ingenia p̄siderātes. Expēdere Jao pōderare: t inueniri diligēt⁹. Juuenalis. Expēdi Hannibales. Quid habeat sui qd sit sua natura: t ad qd apr⁹ sit: vt in eo seruet decoy. Ea qd moderari cū modo mēsurā tractare ne modū excedētes p̄dam⁹ decoy. An non mō illa qd nature nre apta nō sunt moderatide adhibita tractare debem⁹: s; etiam qd nra sunt vt neqd nimis. Et si quis esset optim⁹ music⁹: t ad id natura aptissim⁹: t nesceret nīm⁹ t p̄fus in cātu modū qd excederet p̄fecto decoy nō seruaret. Aliena accōmodata naturis aliorū. Id em̄ decz id pōt cū decoy p̄stare qd nature sue cōuenit. Qd est suū p̄p̄iū. t tūc quisq⁹ seruat decoy cū ea facit: atq⁹ natura est apr⁹. Suus igitur cū hoc ita sit: vt id maxime deceat: qd est cuiusq⁹ suū p̄p̄iū quisq⁹ ingenij cognoscat suū t naturam: qua duce postea opetur: si vult seruare decoy. An delphicū illud epigrāma monebat vt se quisq⁹ cognosceret Socrates apud Pla. in eo dialogo qd prim⁹ alchibiades de vita hominis inscribit sic ait: seipm̄ cognoscere prudētia esse p̄cedim⁹: si aut̄ nec nos ipi cognosceremus nec prudētes essem⁹ possem⁹ ne nra siue bona siue mala cognoscere t si nostra ignorauerim⁹: nec ea qd modoz sunt intelligim⁹. Acrem subtilē acutū: atq⁹ diligētē. Bonorum qd naturā sibi tributa sunt: t cognoscat etiā sua vitia: vt bonis qd insunt vtatur reiciat qd cōtraria. Ne scenici hystriones t minimi: qui s̄stantur in scena: t agūt fabulas subētes aliorū p̄sonas cū decoy: qui tñ sunt dissimili hoīes. Plato in. vij. leg. loquēs de hystrionib⁹ sic p̄cipit hui⁹ grā cognoscēda sunt ne p̄pter ignorātiā ridiculū aliqd agatur aut dicatur: cū minima oporteat. Seruigij t pegrini p̄cio p̄ducti talia imitētur: studiū xoj nullū adhibeatur nec adeo liber sit ciuis seu vir seu mulier qui discere ipso cernatur: s; noua semper de his appeat imitatio: atq⁹ ad risuz spectātes ludij comedie vocabulo appellant̄ rōne ac lege dispositi sunt t de tragedis sic ait. Nolite credere facile nobis admitti vt scenas in

de sunt inserutret t in omni sermone oib⁹ affabilem se esse vellet: domi vero t cōtumelias seruorum ancillarumq⁹ pertulit: vt ad id aliquando qd cupiebat perueniret. Ac aiā quo animo traditur miles oppetere mortem: quam illa perpeti ab alto maluisset. Que contemptantes expendere oportebit: quid quisq⁹ habeat sui: ea qd moderari: nec velle exp̄iri: quam se aliena dedecent. Id enim maxime quemq⁹ decet quod est cuiusq⁹ suum maxime. Suum igitur quisq⁹ nō sciat ingenium acremq⁹ se et vitiorum et bonorum suorum iudicem p̄beat: ne scenici plus qd

Socrates
Plato

Liber primus

foro constitutis & clamoros cōducatis hystiones qui alius quam nos exclament atq; ita ad liberos nros: ad vxores: ad turbā oēm de eide reb⁹ eadēq; nos: s; ptraria sepe cognitio memini infanmem⁹ emi & nos a oīno & ciuitas oīs si ante q̄ magistrat⁹ viderint q̄ cōposuistis: & dicēda ad populū iudicauerint admitteremini. Nūc igit⁹ o viri molliū musa; alumnī istos cantus vestros cum nostris apud principes comparabimus: & sic que dicuntur eadem

nos videantur habere prudentie]. Illi enim non optimas: sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Qui enī voce freti sunt: epigonos me deamq; . Qui gestu menalippam clitēnestram. Semper Rutilius: quē ego memini antiopam. Non sepe Asopus asiacem. Ergo hystrio hoc videbit in scena: quod non videbit sapiens vir in vita. Ad quas igitur res aptissimi erimus ī his potissimum elaborabimus. Si aliquando necessitas nos ad ea detruferit: que nostrī ingenij nō erunt: omnis adhibenda erit cura meditatio: diligētia: vt eam si non decore ad q̄ minime inde core facere possumus. Nec tamen est emittēdus vt bona que nobis data sunt sequamur q̄ vt vitia fugiamus.

aut meliora nostris videbuntur chorū nobis dabimus. [Illi enim] ratio quare scēnici sunt prudētes: vt seruent decoy: qm̄ eligūt fabulas non optimas: s; accommodatas ad ipsoy naturā. [Epigonos] tragediaz epigoni em̄ tragedia ē euripidis de thebay expugnatione directioneq; & expulsiōne ciuiū: in qua re solz esse tumultus & clamor ita scripta ppter epigonos populos: qui vt ista bo testatur eiceūt thebanos: & in Thiphoſeam: q̄ est in ora boetiecoegeūt fugere thebe capte ac direpte sūt. Talis igitur tragedia bona latera & magnā vocez req̄rebat: vt clamores hostiū thebanoyq; trepidario in ipa vrbis captiuitate & direptione respiraretur. Tragediā etiā de Medea scriptit Euripides. [Qui gestu] freti sunt: qm̄ in menalippa & clitēnestra tragedijs req̄rebat gest⁹ vt vtraz mulier bñ referri posset. Menalippa em̄ p̄gnās ad Medabū deportata est & in vinculis pepit Boetuz filiū. An op⁹ erat hoc gestu es fingere Alsius poeta Menalippā tragediā scripsit: cui⁹ ē hic d̄ficulus Boetuz speciosa Menalippa indij regia pepit Nā aliqui putāt deletaz fuisse ad diūm Euripides scripsit de

Clitēnestra tragediā vxore Agamēnonis quā interfecit Orestes filius in vltiōem patris & ipa Clitēnestra arrepta securi Agamēnonem inter epulas interfecit: qd̄ gestu decore ef fingendū erat: & id p̄stat is solum qui gestu valet. [Rutilius] scēnic⁹ fuit etate Liceronis et Asopus. [Antiope] tragediā de Antiope filia Ilictei & vxore Lici regis thebanoy: a quo repudiata in maritimis fuit calamitatibus. Unde dicit Persius. Sunt quos verucola more tur Antiope: erumnis cor lutificabile fulca: inde cū erraret per siluas a ioue in satyrū versō compessa est & peperit zetum & amphionem: qui cum adoleuissent Lycum in matris vltionem interfecerunt: & Dirce in Tauro indomito distrabendam alligarunt. Unde demutata est in fontē sui nominis Dirce enim fons est in agro thebano Papinius in thebaide: cuius lateribus valēs p̄tare nō poterat: & iō nō sepe Aiacez egit. Hoc eligere ad id qd̄ est apr⁹ [Hystrio] q̄ est hō vilissim⁹: mititur ī seruare decoy q̄ro magis d; mti sapiēs in totā vī

Persius

Papinius

Distro.

ta cum Romani ludos scenicos primū celebrare vellent auctore Lūio Ludiones et betrus
na euocauerūt: quī bister rusco xboludio vocabat nōmē histrionib⁹ inditū est ser pōpe.
ait. Histriones dicites: qm̄ primū ex histria venerint. Nō videbit. q. d. multo magis videre
vz: vt id eligat: ad qd̄ est apt⁹ et nihil agat qd̄ nō deceat. Potissimū maxie qm̄ possum⁹ etiā
elaborare in alijs. Elaborabim⁹: diligēter labores nros pferem⁹ in his rebus. excēdis: ad

q̄s erim⁹ aptissimi: s; si aliqñ
necessitas nos ad ea impulerit q̄
nō sunt nobis apta curādum
erit qd̄ ei⁹ fieri poterit: vt quā
minime indecore fīat. Detruse
rit: v; cōpulerit ad ea q̄ nō eri
mus apti bona q̄ insunt nobis
natura. i. bōas dispōnes et ap
titudines ad res aliquas agē
das. Alia q̄ etiā inerūt natus
rālī male sc; īclinatōes quas
vitare debem⁹: et p̄ta ipas ni
ti dūce rōne q̄ oīa emendat cū
fana est Phūs in. ij. et bi. sic ait
p̄siderare opz et ad q̄ nos sum⁹
ppensiores. Nā alij ad alia su
mus natura faciles et p̄clives
atq; nosīpos ad contraria opz
retrahere: lōge nāq; delinquē
do se cedētes ad ipm̄ tāde; me
dium accedemus.

Phūs.

Fortuna

Lasus

Seneca
Lactantius

Nobilitas qua
dupliciter

Facilitas qm̄
dupliciter
Plato

¶ Alię persone quas aut casus imponit: aut iu
diciū nostrum:

¶ Duab⁹ his personis quas su
pra dixi tertia adiungitur quāz
casus aliquis: v; tempus impos
nit. Quarta etiāz quam nobis:

metip̄s iudicio nostro accommodabim⁹. Nā
regna: imperia: nobilitates: honores: diuitie:
opes: ea q̄ sunt his contraria in casu sita tempo

¶ Duabus his psonis. Enarratis duab⁹ psonis cōi sc; et singulis attributa adijū
git tertia quā nobis aliqñ casus imponit: quartam q̄ iudicio nro sumitur ad
id sc; agendū et tractādum ad qd̄ natura inclinamur et quot erūt scīe tot erūt p
sone. ¶ Casus aliq̄s: vt illi qui adipiscūtur magistrat⁹ impia honores diuitias
opes et ea oīa q̄ sunt in manu fortune: q̄ debēt gubernari fm̄ tps cōditōez: aliter em̄ viuē
dum est in magistratu q̄ in vita puata. An d; in puerbio honores mutāt mores. Li. accipit
hic casum et fortunā indifferēter: s; si p̄pue loqui volum⁹ casus et fortuna maxie differunt.
Fortuna em̄ vt inquit Arist. ij. phi. est cā p accidēs in his q̄ per electōem alicui⁹ grā fiunt.
Lasus est ex opposito distinct⁹ ab ipa fortuna et est vti gen⁹ et diuidit in casum et fortunā. Las
sus est cā p accidēs in his q̄ sunt sine electōe: casus est in natura: fortuna xō in ar
te. Natura subdit rōnez casus et mēs rōem fortune: qm̄ agit aliqd̄ p̄ter suā mentē et ppositū
An fortuna cōmittat mentez q̄ est ars et p̄ncipiū rez efficiēda; et casus cōmittat naturam
et q̄to magis ars in aliquo deficiit tāto magis fortuna eaz cōmittat. nā cū ars ē p̄fectissima:
vt nihil ei desit: nō h; cōmittez fortunā. vñ dicit Sen. Nō est ps q̄ ad effectū casu venit: s; Li.
Large accipit casus et actā. dicit fortuna est accidētū rez subitus atq; inopinat⁹ euentus.
¶ Temp⁹ ipis cōditio. ¶ Nostro iudicio aliqui em̄ volunt inuigilare legib⁹ aliqui p̄bie: et
sic de alijs disciplinis et artib⁹ quam quisq; sequitur et amat. ¶ Illaz regna: hoc refertur ad il
lam tertiā personam: quāz nobis casus imponit aut tempus: et declarat se Licero ostēdens
quid intelligat p personam quā nobis casus imponit aut tps. ¶ Imperia in exercitu. ¶ No
bilitas in genere et natalibus. Nobilitas vt vult plato habet quattuor species. Qui dēris
iustisq; maioribus orti sunt: hi p̄fecto nobiles sunt et deducuntur Tercio loco dicuntur nobiles quorū
maiores fama celebres sint et opinione: quam ex rebus gestis et victorijs reportarūt. Quar
tum est nobilitatis gen⁹: idq; p̄transimū cū quis p se animi integritate et magnitudine ex
cellit: hic p̄fecto inquit plato xē appellat nobilis: cui nō aliena s; sua xus ad nobilitatē
opitulet. Facilitas etiā vt vult Plato h; qnq; ptes. Prima est bñ p̄ulere. Scda frui bonava
litudine. Tertia reb⁹ gerēdis fortunatū esse. Quarta apud hoīes gloria clarere. Quinta
ad oīs vsus hūanitatē affluere: primū ex eruditōe multaz q̄ rez peritia et expimento p̄tin
git scōz ex mēbris corpis bene valēb⁹ atq; sensib⁹: tertiū si ita gerit qd̄ itēdit: vt decet sapi
entem et strenuū vix: quartū ex opinione bonitatis: q̄ntuz ex affluētia rez vt liberales esse
possim⁹. Qui hec ad sunt felix beatusq; habeat. ¶ Honores: magistrat⁹ et ipa repu. ¶ Diuitie
ad necessitatē opes: ad cultū et magnificētiāz. ¶ Eteā q̄ sunt his cōtraria vt amissio regni:
imperiū: honozis: diuitiaz: opum: aliter em̄ decet viuere regem cū regno potitur: q̄ cū il lud
amissit et aliter cū quis fungitur publicis muneribus q̄ cum viuere p̄uatus: et aliter cum est

diues et opulentus: cum temeritate fortune deiectus est: quoniam si ea aggrederetur que prius faciebat: non seruaret decoy. Ergo talia debet gubernari temporibus. i. secundum temporis conditiones. **Sita in casu** posita in manu fortune: quoniam possunt amitti: et bona fortune sunt ut dictum est omnia que habentur extra animum et corpus: unde decoy seruandum est quomodoque sese fortuna habuerit. **Ipse autem** hoc refertur ad quartam personam: quam nobis iudicio nostro imponimus. **Quam personam**

ribus gubernantur. Ipse autem quam personam gerere velimus a nostra voluntate proficiscitur. Itaque se alij ad philosophiam: alij ad ius ciuile: alij ad eloquentiam applicant ipsarumque virtutum in alia alius mauult excellere. Quorum vero patres aut maiores in aliqua gloria prestitunt: eorumque plerique in hoc genere laudis student excellere ut **Quintus Mutius Pompeius** filius in iure ciuili **Pauli** filius apfricanus in re militari. Quidam autem ad eas laudes quas a patribus acceperunt addunt aliquam suam: ut hic idem apfricanus eloquentia cum mulauit bellicam gloriam. Quod idem fecit **Timotheus** **Cononis** filius qui cum belli laude non infertor fuisset: quod patet ad eam laudem do-

ponimus. **Quam personam** quam qualitatem: et cuius professionis esse velim? Itaque se alij ponit nunc exempla. **Adauult** magis id quisque refert ad quod maxime adamauit. Et id cum de corpore exercet. **Alii** dicit **Plato** lib. iiij. de repu. curat id quisque vili getius quod maxime adamauit. Et plerique studet maiores imitari suos: ut fuit in familia **Mutiorum**: quibus ciuile quasi hereditarium habebat. **Adauo** res] ut auus abauus tritauius **Prestitit** excelluerunt in aliquo genere laudis et glorie **Plerique** maior pars: quoniam non oes id agunt. **Student** vult operari: curat nititur alius prestare in omni genere laudis: quo maiores claruerunt. **Ad. iuris** consultis. **Ad. dictum** est supra **Pauli** filij apfricanus **Scipio** emilianus apfricanus minor clarissimus vir et imperator: atque filij **Pauli** emilij bellica laude abundantis. **Alit. n.** Perseu Macedonum regem filiusque fuit illius **Pauli** emilij incliti imperatoris et magnanimi qui pro patria sue aie perdis in pugna canens si fortissime pugnas occubuit: hunc **Scipione** **Pauli** filium maioris apfricanus filius imbecillius et valitudinari adoptauit

Plato

et in bellica gloria patrem **Pauli** imitatus est et auus. **Quidam** autem aliqui inquit non contenti laude maiorum suorum alias adijciunt: ut hic idem apfricanus qui bellicam gloriam a patre susceptam eloquentia decorauit: et fere se in manibus habuit. **Exi** pedis. Idem quod fecit apfricanus. Nam **Thimotheus** ut scribit **emilius** **pbus.** **Cononis** filius **atheniensis** a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus: fuit enim disertus impiger laboriosus rei militaris peritus: nec minus ciuitatis regere multa huius sunt preclare gesta. **sed** maxime illustra olithios: et hirantios bello subegit. **Samum** cepit: in cuius oppugnatione superiori bello **athenienses** mille et centum talenta consumperat: ille sine publica impensa populo restituit: aduersus **Eorum** bella gessit ab eorum mille et centum talenta prede nomine in publicum retulit **Ezicum** obsidione liberauit. **Eorum** eorum sub **atheniensium** ditionem redegit: sociosque adiunxit **epyrotas**: **claones**: omnesque **epyratici** maris accolae: quo facto **lacedemonij** diuinam contentionem omiserunt: et maris imperium sponte concesserunt **Atheniensibus**: que victoria tantum fuit attritis populis letitie: ut tum primus arepaci sint publice erecte: et de puluinar instituti: cuius laudis memoria **Thimotheo** publice statua in foro posita est quam preteriam ante eum habuerat: sic iuxta eam posita recens filij veterem patris memoriam renouauit. **Conon** Imperator clarissimus fuit: et patrie studiosus: quo duce **athenienses** **lacedemonios** vicerunt: et libertatem amissam recuperarunt: et initium resumende potentie accipere. **Lacedemonij** autem finem potentie imposuerunt: bello enim **peloponensiaco** ad regem accessit: et preter pedestribus militibus prefuit: et prefectus classis mari res magnas gessit sed postea occupatis **athenis** a **Lysandro** **lacedemonio** in aliam prefectus est et classe in genti

Thimo.

Conon

Seneca

studio compata: rediens ut patrie seruienti adesset. Illamq; affereret inuali' prelio apud
Byndum lacedemonos vicit: qua victoria non solū athene etiā sed cūcta grecia q̄ sub lace-
demonioꝝ impio fuerat liberata est. Eonon cū parte nauū in patriā venit muros dirutos
a Lysandro virosq; et pyrei athenaz reficiēdos curauit: et l. talē q̄ a pharnabazo accepe-
rat cōciuius suis donauit: quidā alius thimotheus music' in cōiunio Alexandruz ad arma

excitauit phugio cātu: et iterū
murata moderatōe ad epulas
reduxit: et Sene. dixit Alexan-
dru mouisse manus ad arma
[Enophāto canēte. Doctrinē]
qm̄ doct' atq; disert': in tertio
de oratore sic scribit. Isocra-
tes instituit bonis artibus cla-
rissima viz Thimotheū cono-
nis pstantissimi impatoris fili-
um summū ip̄z ip̄atores hoīn-
q; doctissimū. ¶ Fit aut̄ inter-
dū iasset illos: qui suos maio-
res nō imitātur. ¶ Institutū
ppositū et modū viuēdi omis-
sa imitātōe maior. ¶ In eo no-
uo vite instituto. ¶ Obscuris
parētib' ignobilib'. i. illi q̄ nō
habēt claros natales: et humi-
li loco nati sunt nec hnt dome-
stica exempla: que imitemur.
¶ Magna aliqua rez magnā:
et vite institutū graue ut locuz
aliquem honestū psequantur.
¶ Hec igit oia pcludit. Sic. di-
cēs oia supradicta p̄siderare et
cōplecti aio debem': ut iudica-
re possim' qd̄ deceat.

In primis aut̄ An-
te oia p̄stituere et
certo p̄silio delibe-
rare: cui' p̄fessio-

nis esse velim': et ponere nobis aliquē finē: ut ad illū oēs actōes nostre dirigātur. Sz dis-
ficilimū est adolescētib' optimū genus vite et finē sibi ponere: qm̄ illa etas prudētia vacat:
q̄ finē bonū p̄stituit: et non p̄t de reb' iudicare et p̄stituere: quid potissimū agēdū sit. vñ oz
ip̄os pueros et adolescētes subijci rōni. i. parere illis qui prudētiāz habēt: et ab illis ad ho-
nestū vite institutū dirigiq; rez habēt exp̄ientiā. ¶ In quo genere vite: actiua an p̄tēplati-
ua priuata an publica: aut qd̄ potissimū exercere velim' duce natura. ¶ Que deliberatio. i.
deliberare et eligere: quos et quales velim' eē et in quo gñe vite difficilimū est ¶ In eūte. n.
rō quare hec deliberatio plurimū hz difficultatis: dicim' p̄pe in eo rōnez sed: societatem
bellū: viā et similia: et initia dicūtur p̄ncipia rei maioris. An dicim' in eūte de etate in reb'
minorib' dicim' incipēte: ut incipēte die cōiunio: nocte: hora: inim' grām: cōciliā: aut
amozēz: laudē: famā: honozes. In eūte in primis ānis adolescētie q̄ incipit. ruij. anno et tūc
puerī nobiles apud Romanos deponētes p̄teritam sumebāt virilem togā: et in foz deduc-
cebantur. Ideo dicit trāquillus in Augusto ut suo quēq; tyrocinio deduceret in foz. Et Se-
neca dicit. Tenes memoriā qd̄ gaudiū senseris: cū p̄terea posita sump̄sisti virilez togā: et
in foz deduc' es. Maxima imbecillitas cōsiliū: qm̄ nō hz prudētiā: nec p̄t sibi ip̄si cōsulere:
q̄ optimū sit et tūc impl' catur in aliquo genere vite qd̄ placer: et pena vigēte in ip̄o rōne dā
natur: opus est igitur p̄silio prudētuz. Voluptas em̄ q̄ p̄pter calorē in iuuenib' viget mari-
men non linīt eos: quid optimuz est iudicare sed affectu trahūtur. vnde difficile est modum
seruare. Cōsiliūz ut inquit Fabius est ratio quēdā alte petita: et pleriq; plura perpēdens
et ponderās: habēs in se et inuēctionem et iudiciōem ingenuū est habitus celer inuētor offi-
cij. ¶ Imbecillitas qm̄ rō non est perfecta: et adolescētium etas p̄na est ad peccandum: ac-
nili maior exēplis auctoritateq; p̄tineatur: facile semper in deteriorē plabatur: et adolescē-
tia libidinib' estuat: etas media iactat ambitioē senect': cupiditate auaritiāq; cōsumitur.

ctrine et ingenij gloriam adiecit. Sit autem in-
terdum ut nonnulli omīssa imitatione maiorum
suum quoddam institutū consequamur. Vari-
me que in eo plerumq; elaborant hi qui magna
sibi pponūt' obscuri orti parentibus. Hec igitur
omnia cum querimus quid deceat cōplecti ani-
mo et cogitatione debemus.

Constituendum genus vite et institutum.

In primis aut̄ cōstituēdū est quos
nos et q̄les eē velim' et i quo gñe vi-
te q̄ deliberatio ē oīuz difficillima

In eūte. n. adolescētia cui matia ibecillitas cōfi-
liū est tūc id sibi q̄sq; gen' etat' degēde p̄stituit.

Tranquillus
Seneca

Cōsiliū

Liber primus

De gende iuvende et tenende. ¶ Adaxime ante oia. Itaq; hoc sequitur ex supradictis. Namq; hercule pdic⁹ dicit. Occurrit tacite obiectioni: potuisset enī obijci dictū est a te Licer. supiores deliberatores oim esse difficilimā ppter imbecillitatē cōsiliij. at Hercules cū primū pubesceret: erunt in solitudinē: et cū virtutis et voluptatis cerneret: quis in illa etate esset? beclitas cōsiliij: tamen elegit viam virtutis: sic possunt et alij facere. Dicit Li. hoc potuisse

quod maxime adamavit. Itaq; ante implicatur aliquo certo genere cursuq; viuendi quam potuit quod optimum esset iudicare. Namq; hercule prodicus dicit vt est apud Xenophontem: cū primū pubesceret: quod tempus a natura ad diligendū: quā quisq; viā viuendi sit ingressurus

Herculi cōtingere nato ex Ioue nobis autem non accidit. Unde dicit Virgilius. Pau. Virgilius ci quos equ⁹ emauit Iupiter: aut ardēs euerit ad etheravir Proditus. Dis geniti potuere. Namq; certe pdic⁹ ex chio insula fuit Fabius. Rhetor. et Eurypidis pceptor in rhetoricis. Fabi⁹ ait li. viij. Si formas quoq; fingim⁹ sepe vt famā. Virgi. vt voluptatē et virtutes quēadmodū a Xenophote tradit Prodic⁹ vt mores ad vitā: quas prendētes i sarira tradit Enn⁹ Basili⁹ ait hec eadem fere a pdico sophi

sta quodam in loco suorum librorum de virtute ac vitio sapientissime scripta sunt: sic enim ait vt narrat Socrates apud Xenophontem in cōmentariis li. ij. disputans cum aristippo. Herculem adolescentem diu secum multūq; dubitasse: vtrā viam caperet: cū duas cerneret viam voluptatis: alteram virtutis. Inter ambigēdum duas atcessisse matronas virtutem et voluptatez: quax altera. i. voluptas accuratissime ornata erat: et omnis delitias post se trahebat respectans aliquando cū fastu: que omnia ostentans: et multo etiam plura pollicēs secum trahere Herculem tentauit. altera aspera et dura seuerēq; intuens econtra hec verba dixit. Non polliceor aliquam voluptatem: nec quietem: sed laborem: pericula sudores in finitos: terra marisq; tolerandos: horum prēmium erit te deum fieri: hanc demum Hercules est sequutus. Hesiodus dixit illum esse optimū qui per seipsum que agēda sunt certa ratione videt et constituit. Secundo autem gradu: qui aliorum cōsilia sequeretur. Qui vero ad neutrum horū aptus esset eum penitus inutilem esse. Idem Hesio dixit: asperam primo et pene in viam et sudoris continuū et laborum plenam esse viam que ad virtutem ducit. Idemq; monuit ne laboribus victi autē finem desisteremus. Quamobrez nec cuiusuis esset illa propter difficultatem capessere: nec capessenti facile ad cacumen euadere: sed vbi id superaueris ex eius fastidio videre licet: vt via illa amena sit et pulchra: vtq; expedita et facilis et longe iucundior qua altera que ad vitia ducit. Alium quidam esset virtus: inquit Seneca excelsū et regale: inuictū infatigabile. Voluptas humile seruile imbecillum caducū: cuius statio et domicilium fornicez et popine sunt. Virtutem in templo inuenies in foro in curia pro muris stantem puluerulentam callosas habentem manus voluptatem latentem sepius ac tenebras captantem circa balnea ac sudatoria ac loca edilem metuentia mollem et enervem: per extremas profecto difficultates inquit Plato generosa natura soler in altum emergere: et magis pfusa res copina q̄ summa inopia bonis ingeniis nocere consuevit. Felix quippe est necessitas que cogit ad bonum Dictacus dicebat arduum esse bonum existere: et Aristote. dicebat: studiorum liberalium amaras esse radices fructus autem dulces. ¶ Et est apud Xenophontem Xenophon Socratis discipulus fuit: adeo eloqueus: vt musa attica diceretur finit prodicus voluptatem et virtutem apparuisse Herculi: qui spreta voluptate virtutem secutus est: que in ardua tendit: et hominem laboribus atq; angustis exponit magna proposita mercede: gloria scilicet et humana felicitate: huius fictionis menūit Xenophon in eo opere: quod latine commentaria possumus appellare: siue de dictis et fictis Socratis memoriā dignis. Inducit Socratem narrantem hec de Hercule quod legerit apud prodicum: qui hec sapienter finxerat eo libro: quem de Hercule composuit: ordo est prodicus dicit Herculem exisse in solitudinem: vt est apud Xenophontem non legerat Licer opus prodici: sed apud Xenophontem ea que ille finxerat Verba Socra. apud Xenophontem hec sunt. Nonne sapiens prodicus in illo quod est Hercule composuit opere similiter disputat de virtute: quam dixit fuisse ornata corpū mundicia: oculos: verecundia: effigiem aut totam castitate alba veste inductam. pdici sospisse meminit Pla. in hippia et in pythagora. ¶ Euz primū pubesceret iū puenisset ad pubertatez. i. cū cepisset emitte pma lanuginē faciei: pubertas in masculis post. xij. cōpletū

Basilus

Hesio.

Plato

Xenophō.

Aristote.

filio institum accipit ex Iustiniani institutiones: femine post. xij. annos cōpletum viri potentes sunt. Adares inapitū pubescere inq̃ Arist. in hystoria aialuz pacto āno bis in septio feminis etiā p id tps exargūt vbera r q̃ mēstrua vocātur erūpunt: r ad vsus rei venere maxime incitātur. Quid tps in p̃ia pubertate. Q Datū p̃cessus est: vt quicqz viā eligat: quam ingrediat. i. vite institutū. Q Dū q̃tūad tps Q Multū ad p̃sideratōez. Hoc idē de Scipioe

datū est exisse in solitudine: atqz ibi sedentē dū secum multumqz dubitasse: cum duas cerneret vias: vnā voluptatis: alterā virtutis: vtrā ingredi meli⁹ eēt. Hoc Ber. Jo. satū edito potuit fortasē se cōtingere nobis nō idē q̃ imitamur quos cui⁹ Q vīu ē ad eoz studia institutiqz ipellimur. Plerūqz aut parētū p̃ceptis ibutū ad eoz cōsuetudinēz morēqz deducimur. Alij multitudinis iudicio ferunt q̃qz maiori pti pulcherrima vidēt ea maxie exoptant. Nonnulli tamē siue felicitate

qm̃ filius fuit Iouis r Alcimene. Tū inquit diuina q̃daz cā fuit: vt Hercules id vite institutū eligeret: nō bñficiuz nature. Q Quos cuiqz visum est sine discursu rōnis vt eligat q̃s potissimū imitādus sit: qm̃ in ea etate id qd maxime placet sequimur at ille debebat imitari Iouem supremū. Q Impellimur deducimur appetitu. Q Ad studia volūtates r exercitatioes. Q Instituta mores r vitā quā sibi instituerūt. Plerūqz aut pōnit varia studia r imitatioes. Q Plerūqz sepi⁹. Imbuti instructi imbuiere p̃prie est dare primū saporē. Hora. Quo semel est imbuta recēs: seruabit odorē. Testa: diuisij imbutūtur a parētib⁹ r bonis et malis morib⁹ discāt inquit Pla. i. tertio de rep. imitari q̃ pueniētia illis fuerit viles sez tē patos pios liberos r hmoi reliquos: que natura liberis indigna sunt: omittāt: nec quicqz inde eoz assuecant imitari: ne ex hac imitatioe per similes illis aliqñ fiant. Nam hmoi imitationes si a pueritia seperēt longius ad mores naturāqz transferūtur. Non igitur concede mus: inquit eos qui nobis cure sunt r viros bonos esse cupimus: mulierem imitari siue iuuenem siue senem aut cōiutia inuix ingentem aut deum criminātem iactabūdum plurimum ac se felitem predicantēz: aut in felicitatibus gemitibus eiulatibus depressam multoqz minus egrotantem parturientem amātemue. Q Multitudinis populi: r id sequuntur: q̃ imperita multitudo iudicat. Q Maiori parri qm̃ pauci sunt: qui virtutis splendorē agnoscāt: r ea pleriqz iudicāt pulcherrima: quo nō sunt. Tū pbia paucis iudicab⁹ p̃tēta est. Nonnulli tū quis inquit difficile sit in ea etate honestū vite institutū eligere r nonnulli ferāt iudicio impite multitudinis: tamen nonnulli secuti sunt rectā viam viuendi aut bonitate nature aut disciplina tradita a parentibus. Ad hoc agendū multū valet natura: consuetudo etiam r doctrina. Optima est dispositio nature multū confert: r vere fortunatus ille est qui a natura ad oīs bonas artes instituitur: parua enim dispositio nō facile amittit doctrinam: q̃ animi extollitur. Tū dicebat Arist. aspectū a continētī aere lumen accipere: animū vero a disciplinis liberalibus. Consuetudo requirit bonā educatiōem: qm̃ multū interest sic vel nō sic a teneri consuefcere r virtus mox posita est in cōsuetudine. Eerte non par hz utilitatis consuetudo quedam r familiaris virtutū mentibus iuuenū animusqz infusa: euz maxime soleant inherere r pene indelebilia esseque in tenera etate discuntur: ppter annorumqz mollitiem p̃funde insita. vnde Leonidas pedagogus quibusdam vitis imbut alexandrum: que semel affixa semper inhererunt. Q pus est igitur bona dīpuratiōe nature: optima educatione, et doctrina: que sine moribus nihil valet: immo gladius immanū furiosū.

Aristote.

Illud autē dicitur. Et rerū esse genus eorū hoīm: qui p̄diti magnitudine aī et ingenio atq; eru-
ditiōe habuerūt spatiū deliberandi. Illud est rax: pauci ad modū p̄tē repiri. Preclara
optima et laudabili. ¶ Aut vtrāq; re ingenio et doctrina: spatiū deliberandi q̄ potuerūt li-
berare et eligere genus vite q̄ seq̄retur. Porissimū maxime et in p̄mis. ¶ Quem cursum vi-
te quod genus vite degende et constituere finē ad quē tendentes quiescerēt sed raro hoc

quadam sue bonitate nature: siue parentum di-
sciplina rectam vite secuti sunt viam. Illud au-
tem maxime rarum genus eorū qui aut excellen-
te ingenij magnitudine aut preclara eruditioe
atq; doctrina aut vtrāq; re ornati spacium deli-
berandi habuerunt quem potissimū vite cursuz
sequi vellent: in qua deliberatione ad suam quī-
q; naturam consilium est omne reuocādum. Nā
cum in omnibus que aguntur ex quo modo quis
q; natus est vt supra dictum est quid deceat ex-
quirimus: tum in tota vita constituenda multo
est rei cura maior: adbibenda: vt constare in vite
perpetuitate possimus nobismetipsis nec in nō-
lo officio claudicare. Ad hanc autem rationem
quoniam maximam vim natura habet fortu-
na proximam: vtriusq; omnino ratio habēda est:

ceat: multo magis debemus q̄rere et p̄siderare qd natura velit: et ad qd apta sit. ¶ Eōstare
constantia seruare et p̄seuerare in instituta vita: et nūq; a nobis ipsis in actionib; discrepare
si aut nō eligitur genus vite accommodatū ipsi nature opus est ad alia diuertere et mutare
p̄positū et instituta vite: et sic p̄stantia nō seruabit: s; claudicare opz in ipsis actōibus: cuius
natura repugnet. ¶ In vite p̄petuitate in tota vita. ¶ Claudicare terrare sensus est: illud
gen? vite dēm? eligere: i quo duce natura seruem? decor. Ad hāc autē rōez? deliberatōez in
q̄t. Et indelīgēdo gñe vite debem? h̄re rōnem nature et fortūne: s; potissimū nature: q̄ stabī-
lis est: fortuna nō mutabitur et amica temeritati: vt si q̄s aptus ad musicen sit: et illā duce
natura inclinēti forte accidet vt p̄bm hēat cōtubernalē: a quo videt posse p̄biam cōmode
p̄cipere: q̄uis ad ipsam nō sit aptus: s; oblata fortuna velit p̄bari: d; potius musicē ample-
ci vt seruet decorū: qm poterit mutari fortuna et amitti p̄bs: natura nō mutari non pōt: et
sic de silibus. Si hec duo cōcurrūt fortuna et natura: optabile est et summo studio euitendū
vt vtriusq; munerib; fruamur. ¶ Ad hanc rōnem genus vite instituendū. ¶ Fortuna que
aliqui vocat nos ad aliq̄d vite institutū: vt honorib; inseruiam. An di. Sen. Si bi quisq;
dat mores ministeria casus assignat. ¶ Habenda est rō p̄sideratio et respect? cū volum? eli-
gere genus vite: qd sequimur p̄stanter vsq; ad finē. Nature magis s; habenda est ratio: qm

accidit: vt idē p̄ditus sic ma-
gnitudine ingenij aut ornat?
doctrina et hēat spatiū delibe-
randi: qm solet tps ante p̄te
rire q̄ id fieri cōtingat: aliq̄b;
tū datū est. In q̄ deliberatōez
p̄cipit qd agendū sit in ipsa de-
liberatione vt. s. quisq; accom-
modet p̄siliū ad suā naturam:
et id genus viuendi diligat qd
ipsi? natura nō respuit. ¶ De
p̄siliū iōis deliberatōis ratio
¶ Reuocandū: accommodandū
id deliberādū est qd naturā vi-
det appetere q̄s; effi id gen?
vite d; eligere ad qd est apt?
natura. ¶ Nā cū ratio q̄re p̄siliū
reuocādū ē ad ipsā naturā
qm in oib; q̄ agunt ab ipsa
natura decorū q̄ritur: et eo mō
quo quis natus est. ¶ Ex eo
quō quisq; natus est fm suā p̄-
priā naturā. ¶ Quid deceat
quid cōueniat cuiusq; nature
et morib; natura insit. ¶ Que
aguntur in singulis actionib;
¶ Tū in tota vita. Si ingt in sin-
gulis actionib; naturā imita-
mur: vt seruet decor: mltoma-
gis in constituēdo gñe vite de-
bemus naturā sequi: vt vite in-
stitutum nature conueniat.
¶ Multo maior cura p̄silien-
tius considerandū est: cū volu-
mus instituere vitā: q̄ in singu-
lis actionib;. ¶ Et vita consti-
tuenda cū volumus p̄stituere
qd gen? vite sequimur in sin-
gulis actōibus q̄ritur qd de-

Seneca.

Sylus

potius eam vitā diligere debem⁹ ad quā sumus apti natura: q̄ illam q̄ a fortuna offertur
 et pponitur. ¶ Firmior stabili⁹: qm̄ natura nō mutat: pōt tñ aliqua ex pte detorqueri: sed
 repetunt ppos queq; recursus et ad ingeniu vñ quodq; reddit sibi. Vita xō fm naturaz
 instituta stabili⁹ est. ¶ Constāti⁹: magis pseuerans vq; ad finē. ¶ Fortuna mortalis q̄ mu
 tabilis est et tanq; res qdam mortalis qm̄ nō durat. Jō dixit Sylus. Brevis est magni for
 tuna fauoris: et ipa natura im
 mortalis est: q̄ppe nō mutatur
 Qui igitur cōcludit qd agen
 dū sit illi q̄ oē consiliū ad p̄pri
 am naturā accommodauit: et id
 genus vite eligit ad qd natu
 ra ferebat. ¶ Nō vitiose bñ dis
 posite: qm̄ si natura vitiosa est
 emiri debem⁹ vt illā emēdem⁹
 rōne: nec vita illa eligenda est
 quā ipsa natura vitiosa appe
 tit: esset em̄ p̄tra prudentiā: s;
 corrigenda vt de Socrate le
 gitur. Nā cū zophyrus turpia
 quadā de Socrate p̄bitione
 miā dixisset: et ob id a multis:
 qui Socra. integritatē cognos
 cebant denderet. Nō erat zo
 phycus dixit Socra. hmoi em̄
 natura esse: nisi naturā p̄bia
 supassem. Is teneat pstantiā
 pseueret in instituto vite: et sic
 pstantis vsq; ad finē. Constātiā
 em̄ virt⁹ est q̄ pseuerat quo ad
 bonū est id qd sequitur. Si autē
 quodcūq; fuerit sine bonum si
 ue malus imitabitur: pertinā
 cia dicitur qm̄ p̄ndit in eo
 q̄ vitio vandū est: nō debemus igitur esse p̄naces: sed cōstantes in instituto vite vt eate
 mus. p̄grediamus quaten⁹ bonū erit in instituto p̄manere. Si aliter euenient mutatio p̄us
 denter faciēda est. Id em̄ maxime decet vt seruet pstantiā si vite institutū accommodatum
 est ad naturā nō vitiosam. Et q̄ in diligēdo gñe vite aliqñ errat: corrigit id qd cōcludit vī
 cens seruet cōstantiā: nisi senserit se errasse in ipsa electione: q̄ cū accidit: p̄mācia vti non
 bz: sed institutū mutare: vt si nos ad ius ciuile cōtulimus et in eo p̄ficere nō possumus ad
 uersante natura: debem⁹ ad alia diuertere in q̄bus possit seruari q̄ deceat. Si acciderit vt
 intelligat se errasse in vita eligenda. ¶ Adorū mutatio mutendi sunt mores: et institutū vi
 te iam ceptū: et sic p̄scribit modū seruandē pstantie in vita degētia. ¶ Si ipa p̄ditiones tē
 porū ad hoc institutū vite mutandū adiuuabūt: pōt ei accidere vt t̄pis p̄ditio et casus aliq̄s
 faueat nobis ad mores mutandos: exēpli grā philosopharū: sed inepte: dubitas ne videā
 ris leuis mutare institutū vite: accidit patriā calamitatib⁹ vigeri et ab hostib⁹ vexari: sus
 menda sunt arma et vite institutū mutandū est: ad q̄ agēdū t̄pis cōditio adiuuat. Has ope
 ram liberalib⁹ disciplinis alicubi: natura id respuit: morient domi p̄ntes et p̄p̄inqui: re
 petenda est patriā: et res domestica curanda mutādāq; vite institutū: r̄ps et casus id suadēt
 Uteris aliquo valde familiariter putās bonū virū esse: si arma p̄tra patriā sumpsit: ab in
 stituto vite discedas: r̄ps quippe id vult. ¶ Facili⁹ quantū ad laborē. ¶ Eōmodi⁹ ad n̄m
 cōmodum et vsu: sed si t̄pis p̄ditio nō adiuuabit. ¶ Sensim paulatim q̄rū ad aīm. ¶ Pe
 detentim ad actionē. Pedetentim dī q̄si suspensio pede et tento incedere: q̄si paulatim vt
 faciunt ceci: q̄ ne offendant: pedetentim ambulant. Proficiscitur q̄s athenas vt det opam
 mathematicis: q̄bus postq̄ auspiciū dederit: cognoscat se septimū dē ex abrupto illā disci
 plinam omittit ne videat leuis atq; imprudēs: s; pedetentim ad alias disciplinas se ofe
 rit: tñ cōditio t̄pis suffragare: vt scz aliqua necessitate v̄gēte in patria redire cogat fac
 lius et cōmodius vite institutū poterit mutare: et pbat a fili. ¶ Consensit sapientes iudicāt
 docti viri in Lelio ait. Lū p̄nt sepe vitia amicorū: tum in ipsos amicos: tū in alienos quorū
 tñ ad amicos redūdet infamia tales igit amicitie sunt remissiores vsu lenāde: et vt Latonē
 dicere audim⁹: dissuēde sunt: nisi quēdā intollerabilis admodū iniuria exarserit: vt neq; res

Pedetentim

in diligēdo gñe vite: s; nature mag⁹ m̄to. n. et fir
 mior ē et cōstāti⁹ vt fortuna nōnūq; ipa mortāl
 cū mortali natura pugnare videat. Qui igr ad
 nature sue nō vitiose gen⁹ p̄siliū vite oē ptulerit
 is cōstātiā teneat. Id. n. maxie decet nisi forte se
 errasse itellerit in diligēdo genere vite. Qd si
 acciderit: potest autem accidere: faciēda morū
 institutorūq; mutatio est. Eam igitur mutatio
 nez si tempora adiuuabunt facilius cōmodius
 q̄ faciēd⁹. Si min⁹ sensim erit pedetentimq; fa
 ciēda: vt amicitias q̄ minus delectēt et minus
 probentur: magis dicere censent sapientes: sens

etiam neque honestū fieri possit: ut nō statim alienatio disunctionis faciendū sit. **¶** **Q**uia
gis dicere: uenire virtuti et viro graui atq; cōstanti. **¶** **C**ōmutatio autē docet qd agendū
sit post cōmutationē vite. **¶** **B**enere iūitate vite et instituto in quo nō poteram? decoz ser
uare. **¶** **B**ono p̄silio ne postea itez relinquam? locū penitentie. Aliqs ad munera reip. obeis
da se contulit: si ad ea nō est aptus pedetentim se trahere d̄z: et nō statim auolare q̄ est ho

sim dissuere quam repente precipere. **¶** **C**ommu
tato autem genere vite omni ratione curandus
est: ut id bono consilio fecisse videamur. **¶** **S**z qm̄
paulo ante dictum est imitandos esse maiores:
primū illud exceptū sit ne vitia sint imittāda: de
inde si natura non feret ut quedā imitari possit
ut superioris ap̄bricani fili? qui buic paulo na
tum adoptauit propter infirmitatē: valitudinis
nō tam potuit patri similis esse: q̄ ille fuerat sui
si igitur nō poterit: siue causas defensitare: siue
populum contionibus tenere siue bella gerere:
illa tñ prestare debebit que erūt in ipsius pote
state: iustitiam: fidem: liberalitatem: modestiaz:
temperantiaz: quominus ab eo id quod desit re
quiratur. **¶** **O**ptima autē hereditas a patrib? tra

minis imprudentis et q̄si furio
si. **¶** **I**deo cū mō agēda sunt oīa
et eo p̄silio ut nō videamur le
ues. **¶** **S**z qm̄ paulo ante: cor
rigit p̄ceptū illud de parentū
imitatione: dicitq; nō esse imi
tandos p̄ntes in vitijis: sz in
bonis morib? et etiā nō ē imi
tādos in eo a quo n̄ra natura
abhorret: qm̄ seruari nō pote
rit decoz. **¶** **E**xceptū hoc in p̄
mis excipiamus. **¶** **D**einde
est altera exceptio. **¶** **S**i natu
ra nō feret nō patietur: et alic
na penitus erit a tali imitatio
ne: et assert exemplū filij ap̄br
icani maioris: q̄ ppter malā va
litudinē nō potuit in reb? bel
licis patrē imitari: q̄ maior
ap̄bricanus vel maxime daru
it. **¶** **H**ic cū esset valitudinarius
Scipionē filiū Pauli emilij si
bi adoptauit: q̄ cognominatus
est ap̄bricanus minor: cui? ac
uus p adoptionē maior dict?
est. vñ Lato apud eundē. **¶** **E**ilo
quens de Ehartaginensi. **¶** **S**ci
pionez emilij aloq̄tur. **¶** **Q**uā
palmā: ut immortales dii tibi
reseruēt: ut tui reliq̄as cō
sequere. i. ap̄bricani maioris:
q̄ Ehartaginē tributariā fecit
quā postea eius nepos p ados
ptionē filij euerit et cineres in
Capitolij retulit: et alibi dicit
idē q̄ fuit imbecill. **¶** **P**. Ap̄bric

icani filius: is q̄ te adoptauit et tenui aut nulla potius valitudine: qd nisi ita fuisset: alter. **¶** **I**l
le extitisset lumen ciuitatis. **¶** **E**t in bruto dicit **E**ice. ipm̄ Scipionē accepim? nō fuisse infan
tem: filius quidē eius is: q̄ minorem hunc Scipionē a Paulo adoptauit si corpe valuisset:
in primis habitus esset disertus. **¶** **I**llū paulonariū Scipionē filiū Pauli emilij macedonē
ci. **¶** **P**atri Ap̄bricano maiori clarissimo impatori. **¶** **F**uerat sui publicij scipio patris sui q̄ cō
sul hannibali descēdēti ex alpiibus occurrit: et ad Thicinū pugnavit: quē vulneratū: filius
Scipio tūc adolescens q̄ postea maior Ap̄brican? appellatus est: humeris in castra retulit
Hic scipio ut dictū est: vna cū fratre Sneo in hispania occubuit: et duo fulmia belli sunt ap
pellati: hui? **¶** **P**. scipionis filius fuit Ap̄bric. maior. **¶** **S**nei autē filius fuit Scidio nascia ap̄br
icanus igit potuit imitari patrē suū in laude bellicae: se xō fili? valitudinari? imitari nō po
tuit: ergo cū natura nō patit elaborandū nō ē q̄si frustra a sit et citra decoz. **¶** **S**i igit? p̄cipit
Ei. qd illi agendū sit: q̄ ppter imbecillitatē corporis nō obire pōt mīsera grauiora et agere
cās forenses q̄ bona altera et brām vocē requirunt. **¶** **D**ebz inq; h̄re alias xtutes: et in ipis adeo
clarere: ut id qd p̄stare non pōt ppter valitudinē: nō multū ab eo requiratur. **¶** **D**efensitare in
iudicio alios sepe defendere: et tractare gen? iudiciale: qd maximā vim requit. **¶** **E**lotiōi
bus tenere pplm̄: versari in gñe deliberatiuo: et suasioz orōibus vri: et mouere pplm̄ ad
quoscūq; affect? p salute. cōr: et sua eloq̄ntia p̄suadere ea q̄ sunt exrep. qd est officiū vehemē
tis oratoris: et sic duo gña difficiliora accepit: iudiciale et deliberatiuum. **¶** **I**d qd desit? qd
non pōt p̄stare. **¶** **O**ptima autē dicit qd sit optimū: qd relinq̄tur filiis imitandū: a patrib?

gloria inquit est rerū gestarū virtutis: q̄ filij bñ instituti sustinere et illustrare dñt. Unde illi i maxime vituprandi sunt: q̄ voluptatib⁹ immerſi a maiorib⁹ suis degenerant. Interrogat⁹ Plato quēnā filijs cōpanda: et relinquēda essent. Respondit ea q̄ nō grandinē: nō vim: nō ipm̄ denig⁹ Jōnē extimescerēt. Et suis discipulis dicere solebat. Quid labores anponite: ni rubiginem splendori p̄stare putatis: idē in epithaphio sic ait: vt dictū est gloria parētū est natis clarus magnificusq̄ thesaurus: et in. v. de legib⁹ sic scribit. Nemo liborū grā cumu landis pecunijs incūbat vt di tissimos eos reliquat: neq̄. n. ipſis: neq̄ ciuitati id ducit: fili is nō auris pudor: multū opz relinq̄ret diuites aut valde sil que p̄bos esse impossibile est dico aut diuites vt mlti existi mant efferētes eos eē diuites q̄ pauci e multis pecunias plu rimas possident q̄s etiā possēt malos q̄s possidere fieri xō nō pōt vt diuitijs aliq̄s simul p̄stet et p̄bibeat. Cetera oīa di cebat Hesiodus nō magis pos sidentius sunt q̄ cuiusq̄ vt in talario ludo huc et illuc trāse untia: sola virtus et viuētia: et mortuo stabili est et firma pos sessio. Solon dicebat. Nō p̄mu tabimus cuz virtute diuitias: qm̄ virtus firma diuitie xō ali as alijs possidet. ¶ Qui glo rie et sp̄dori noīs paterni as ferre dedecus. Et qm̄ officia: facit transitionē et cuius etati p̄prium munus assignat. Dispiibus diuersis. ¶ Aliqd etiam vt de alijs rebus disputatū est. ¶ Distinctione diuisione et diuersitate etatum.

dis liberis: omniq̄ patrimonio prestantior glo ria virtutis rerumq̄ gestarū: cui dedecori esse nefas: et vitium iudicandum est. Et quoniā offi cia non eadem disparibus etatibus tribuuntur alia que sunt iuuenum: alia seniorum: aliqd etiaz de hac distinctione dicendum est.

¶ Adolescentis officia.

Et igitur adolescentis maiores na tu vereri et bisq̄ eligere optimos et p̄batissimos quorū cōsilio atq̄ auctoritate nitatur in eūtis enim etatis inscita

¶ St igitur adolescentis describit nunc adolescentis officia. ¶ Vereri timere cū pudore ac reuerentia. Aristot. li. ij. de re familiari tuenda sic p̄cipit duplex est ti moris sp̄s. vna quidē est cū pudore ac verecundia qua vtuntur ad parentes so brij filij: et cōpositi aues ad benignos rectores. Altera xō est cū inimicitia et or dio vt serui ad dños: et ciuium ad tyrannos. Plato in p̄mo de legibus sic ait. Adetnim⁹ se pe numero existimationē cū formidamus ne dicēdo aut faciēdo aliquid minus honestū mali videamur quē timorē nos immo oēs vt arbitror timorē appellamus igr et legislator et quis alius qui p̄desse hoibus quoquo mō possit: hunc timorē maximo honore colat vo cetq̄ pudorem: p̄fidentia vero his p̄taria noiet impudētia et maximū priuatim et publice maluz hoibus arbitref. ¶ Maiores natu senioris hoc in primis obseruauerūt Lacedemo nij ex Lycurgi institutis et legib⁹. An scribit in Latone maiore Lysandru lacedemone esse honestissimū domiciliū senectutis: nusq̄. n. tantū tribuitur etati nusq̄ est senectus honora tior. Et apud romanos in p̄cio eret senectus: et multū erat p̄cedere in. iij. annis: vt satirus scribit Pla. in. viij. de ligib⁹ sic p̄cipit: decet aut iuuenē xberatū a seniore id ob senectutis reuerentiā patienter ferre sic itaq̄ sentiamus. Quilibet seniorē et rex xbo colat ac si. xx. an nis maior est q̄si patrē si vir fuerit aut matrē si mulier reuereat atq̄ adeo oibus sp̄ abstine at qui in ea etate sunt qd̄ p̄creare parereq̄ ipm̄ potuerit natales deos verit⁹. ¶ Optimos q̄tum in seip̄s. i. virtute p̄ditos. P̄batissimos ad famā et sic auctoritatis plenos. ¶ Cō silio hoc refertur ad optimos: qm̄ optimi viri bñ cōsulant: cū sint iustissimi. ¶ Auctoritate hoc refertur ad p̄batissimos: qm̄ apud oīs iam hñt magnā auctoritatē: q̄ rebus gestis et iu stitia clari sunt et p̄bati. ¶ Titutur firmet se qm̄ adolescentia lubrica est et plena affectu: nō facile labitur: vñ firmanda est cōsilio senū: in q̄bus ipſi affectus sedati sunt et cōpositi et in est recta ratio. Nulla re inq̄. Sene. Adagis aīos honesta induit: dubiosq̄ et in prauū inde clinabiles reuocat ad rectū: q̄ bonorū viroz cōuersatio. ¶ Inuentis incipiētis. ¶ Inſentia imprudētia prudentia q̄pe hñe non pōt: cū nō hēat experientiā rex: doctrinā hñe poterit: q̄ in ingenio cōsistit: s̄ prudentia vsum rex req̄rit: et iō adolescēs nō pōt. esse prudēs: doctus

Hesio.

Solon

Aristo.

Plato

Seneca

autem esse potest. ¶ Constituenda disponenda et formanda ad virtutē. Maxime autem dat aliud preceptū. Iuuenalis etiā dicit. Maxima debetur puero reuerentia. ¶ Hec etas adoleſcentia que libidinibus estuat. Et Dyogenes videns adoleſcentē effeminari: nō pudet vixit: de terius q̄ naturā ipsam de teipso statuere: illa enim te virum fecit: tu te cogis mulierem fieri. Sit etiam inq̄ Aristoteli. in libro de hyſtoria animalū: loquēs de pubertate: vt per id tempus

Iuuenalis

Aristote.

senum constituenda et regenda prudentia est.

Maxime autem hec etas a libidinibus arcenda est: exercēdaq; in labore patiētiāq; et animi et corporis: vt eorum et in bellicis et ciuilibus officiis vigeat industria. Etq; etiam cum relaxare aīos et dare se iucunditati vellēt caueant in tēperantiam: meminerint verecundie quod erit facilius si eiusmodi quoq; rebus maiores natu interesse velint.

Officia senum.

Enibus autem labores corporis sunt minus: nuēdi exercitatioēs animi et augēdi videntur: danda vero opera vt et amicos et iuue

In bellicis q̄tum ad labores corporis. ¶ In ciuilibus officiis: ad labores animi. ¶ In industria studiosus labor. ¶ Atq; etiam dat preceptum quid ipsis adoleſcentibus faciendus sit cum laboribus defatigati animū relaxare voluerint et iocari siue ludere. ¶ Verecundie pudoris qui malis conatibus obstat. Eum Dyogenes vidisset adoleſcentulum rubore perfusum propter pudorem dixit. Conſide fili huiusmodi est virtutis color: caueant iuſtempus rantiā: que omniū malorum causa est: et corrumpit prudentiam sine qua non potest intellegi vlla virtus. ¶ Eiusmodi quoq; quemadmodum in rebus serijs. ¶ Eiusmodi rebus locis et ad animi relaxationem comparatis. Minimo inquit Plato in legibus inducendi sunt seniores vt sese aliquando vino exhilarent: quoniam exhilarati sine molestia intereunt ludis iuuenum et presentia sua coercebunt eorum lasciuia. Magna pars peccatorū tollitur inquit Seneca. Si peccatori testis aſſiſtit: et oīa mala nobis solitudo perſuadet.

Plato

Epicarmus

Plato

Seneca

Enibus autē ¶ Exequitur altera pars p̄positionis et ponit officia senum: qui debent abſtinere laboribus corporis: et exercere animū in medium conſulere: et prudentia regere alios: arma enim ſenectutis sunt artes exercitationes: q̄ virtutum debent ſenes conſilio et auctoritate rem publicā regere: et iuuenes ad virtutem formare et illorum affectibus modū imponere legibus et inſtitutis: inquit Lato apud eundē Liceronē. Vacat etas noſtra muneribus his que poſſunt ſine viribus ſuſtineri. Itaq; non modo qd si poſſumus: ſed nec q̄tum poſſumus quidem cogimur. Conſilijs p̄fecto iuuenum: et gubernatione reſpū. labor factanter: ſenū est hoc munus: opere p̄ciū erat quodā ſenatores videre romanos: tante auctoritatis: vt Lyneas Pyrrhi legatus cum Romam veniſſet: de pace acturus: et ille ſenatus datus eſſet: rediens ad Pyrrhū: dixit ſenatum romanū multorū regum conſel

sum sibi visum esse. Is etiam reipublice prodest inquit Seneca qui iuuentutē exhortatur qui in tanta bonorum preceptorū in opia virtute instruat animos: qui ad pecuniam luxuriamq; cursu viuentes pensat ac retrahit. ¶ Danda opera] curendū est ipsis senibus. ¶ Langorū q̄tum ad animum et cogitationē. Langor est torpor et inertia. ¶ Desidia] pigritie: cuius diceretur Hyogeni. Senex es iam a labore cessa. Quid enim respondit si in stadio currere ad finem oporteret cursum remittere et non magis intendere. ¶ Luxuria] quedam superfluitas in omnib; rebus et maxime veneris. ¶ Si autē] ponit malū quod sequitur ex senum luxuria et libidinum intemperantia. ¶ Accesserit] adiuncta fuerit. ¶ Concipit dedecus] quoniam senex luxuriosus et libidosus est infamis: et alijs prebet malum exemplū. ¶ Imprudētiore] id est facit ut ipsū adolescentem minus pudeat peccare: cum videat exēpla senum. Ergo tales homines duplici pena digni sunt. ¶ Plato in quinto de legibus sic ait. Sapiens legū lator senioribus precipiet ut sint coram iunioribus verecundi ac summo opere caueant ne quis iuuenem eos aut videat: aut audiat agētes turpe aliquid vel loquentes nam ubi senes minus pudici sunt necesse ē iuuenes impudentissimos esse.

Ne illud quidez] Nunc precipit quid agēduz his sit: qui sunt in aliquo magistratu qd priuatis: quid

ciuibz: qd peregrinis? ¶ Magistratum] eorum qui sunt in magistratu priuatorū sine magistratu. ¶ Est igitur] incipit assignare officia his qui sunt in magistratu. ¶ Magistratū] illius qui publico mūere fungitur et refert persone totius ciuitatis. Unde opus est seruare decorum et ita viuere ut ciuitatis dignitas retineatur nihilq; facere quod illam imminuat. Intelligere anima duerte

re se esse personam publicam. ¶ Eius ciuitatis] dignitatem et decus. ¶ Sustinere] conseruare et tueri: nec mouere leges: et illas seruare: et iura si qua sunt ciuitati necessaria describere: et habere ante oculos hec esse cōmissa eius integritati fideiq;. Quoniam magistratus est custos legum iustitiez. Ad alium inquit Philosophus in quinto ethicis et in societate iam ipse magistratus consistit. ¶ Plato in sexto de legibus agens de electione magistratū sic precipit oportet eos qui recte magistratū accepturi sunt ab adolescentia probatos fuisse tam ipsos q̄ suos vsq; ad ipsam electionem. Custos autē legum is eligatur qui nō pauciores q̄. L. annos natus sit. Sacerdos autem ille est comprobandus qui integer sit atq; longitimus: deinde a domo q̄ maxime munda: expers quoq; credis omnib; huiusmodi que a diuersis rem diuinam cōmittuntur cuius et pater materq; similiter vixerit. Que ad sacerdotum creationem attinent deo cōmittenda sunt ut quemadmodum illi placeat. Ita diuina fortuna cui tributuz id sortes ferat. ¶ Priuatum autē] nunc de officio priuati hominis

tutē et maxie reipub. cōsilio et prudētia quā pluri mū adiuuēt. Nihil autem magis cauendū est senectuti: q̄ ne lāgori desidiaq; se dedat. Luxuria vero cum omni etati turpis: tum senectuti fedissima est. Si autem et libidinum intemperantia accesserit: duplex maluz est quod et ipsa senectū concipit dedecus et facit adolescentiuz impudētiorem: intemperantiam.

Officia diuersarum personarum conditio numq;.

Ne illud quidem alienuz est de magistratū de puatorū ciuū de peregrinorum officijs dicere est igit. ppriūmun? magf at? itellige

re se gerere personā ciuitatis debereq; eius dignitatē et decus sustinere seruare leges iura de

Plato

Equo iusto. **P**ari equali non debet se alijs preferre: nec aliquid sibi assumere preter equitatem. **N**eque submissum debet ita se gerere inter ciues inquit: vt eius dignitas possit tenereque medium: nec se nimium asserere ne videatur insolens: nec se submittere vt videatur contemnendus: nec aliquos in republica tumultus excitare: sed velle omnia tranquilla: vt decet bonum ciuem. **A**biectum negligentem suam dignitatem. **T**alem est qui

scribere: et ea fidei sue commissa meminisse. **P**riuatatum autem oportet equo et pari cum ciuibus iure viuere neque submissum et abiectum: nec se se afferentem: tum in republica ea velle que tranquilla et honesta sint. **T**alem enim et sentire et bonum ciuem dicere solemus. **P**eregrinus autem et incolae officium est: nihil preter suum negotium agere: nihil de alio inquirere: minimeque in aliena esse republica. **C**uriosum. Ita fere officia reperiuntur cum queretur quod deceat et quid aptum sit personis: temporibus: etatibus. Nihil est autem quod tam deceat: quam in omni re gerenda consilioque capiendo seruare constantiam.

Decorum quod in dictis consistit et corporis motu.

Ed quomodo decorum illud in omnibus factis et dictis in corporis denique motu et flatu cernitur idque positum est in

deditus: quod est contra temperantiam: et sic de similibus auctor est **S**ellius. **I**ta modis supradictis: fere dicitur: vt vitaret arrogantiam: id est cum quid conueniat personis et quid vnumquemque deceat: tunc reperitur officium quod est actio cum virtute: debemus igitur querere quid cuique consentaneum sit: et sic officium poterit assignari curiosus inquit **Plato**. **N**emo est qui non sit malivolus. **T**emporibus quoniam non cuique tempore omnia conueniunt et hec temporis circumstantia consideranda est: et etiam alie que ad officium inueniendum maxime conducunt: sunt enim vt dictum est quedam officia a circumstantiis. **E**n opus est considerare personas: et eras si volumus inuenire officium. **N**ihil est autem

magis hominem deceat: quam in omni vita seruare constantiam: id est animi stabilitatem hanc constantiam habere non possunt hi qui affectibus seruiunt. **C**onstantiam non mutare propositum vite et institutum: et non agere dissimilia que inconstantiam indicant.

Ed cum de eorum illud. Dixit hactenus de decoro quod in factis positum est

ita cum suis concubibus viuere et in rep. bonus ciuis appellatur. **P**eregrini autem nunc de officio peregrini qui in sua ciuitate non est. **H**ospes dicitur amicus externus et qui est in aliena ciuitate. **I**ncola dicitur qui in alterius regione habitat et in aliena ciuitate atque republica. **A**ccola dicitur qui ad locum habitat: vt accola, fucini: accola padi. **I**nquilinus dicitur qui in aliena domo conducta habitat. **C**uriosum **C**uriosus dicitur qui ea inquit et curat que ad se non pertinent. **O**fficiofus dicitur is qui est plenus officio. **U**nde vinosus: mulier: ofus morosus significant capiam quadaque in modica rei super qua dicitur **O**mnia enim nomina sic declinata nimium ac preter modum significant: vt vinosus: famosus: et similia: sed ingeniosus: officiosus speciosus laudantur quoniam declinantur ab illis in quibus non est ille modus adhibendus quippe ingenius officium: disciplina: consilium victoria: facundia et similia: si cuius ipse virtutum: amplitudines nullis finibus cohibentur: sed quanto maiores: tanto laudabiliores sunt sic illa amplitudine sua magis laudantur. **I**lla vero sunt in vicio que ab illis formantur in quibus oportet constituere medium quod si transgreditur quis viciu est vt vinosus id est nimium vino

Curiosus

Officiofus
Incola in ofus

iam dicet de decoro. qđ in dictis motuq; copis cōsistit. ¶ Adq; decor. ¶ Formositate: pulchritudine de qua p̄cipiet et etiā ordine. ¶ Ornatu ad actionē apto: qm̄ non oēs actiones eundē ornatu requirunt quippe in cōciombus eo ornatu debemus vti quē locus possit: aliter cū in cubiculo studemus cū sacris operamur: igitur ipse ornatu dī accomodari ad actionem: q; quodāmodo impossibile est p̄scribere quo ornatu in singulis actionibus vti debeam: cū hoc sit p̄udētie relinquendū: que in quaq; re: quid deceat cognoscit is: ideo dicit difficilior ad eloquendū sed satis ex intelligi omnia efficienda sunt s̄m temporis cōditionem. ¶ Difficilior ad eloquendū: difficile est inquit hoc decorum positū in his tribus rebus explicare oratione et vī iudicare quando est et p̄scribere: quale in singulis rebus esse debeat: sed satis erit q̄ intelligatur in his tribus positū esse: de quibus p̄cepta dabit Aristot. in. ij. et hi. sic ait. Actio nes: et ea que profunt nullam habēt stabilitatē quemadmodum neq; salubria ipsa atq; cū talis sit sermo vniuersalis: mltiomin⁹ is sermo certitudinis h̄z qui de singulis est: nā neq; sub artē neq; sub p̄ceptionē vllam cadunt: sed op̄z ipsos agentes ea semper p̄siderare q̄ ad tēpus accomodantur. In his tribus formositate ordine ornatu. ¶ At pbemur laudemus qm̄ nihil ē agendū quod eos offendat: q̄bus cum viuimus: vt ostendere pudenda et eas partes quas natura occultauit: et sic Eice. describit cōpositionē corporis humani: vt ostendat hominēz debere esse verecunduz volente natura q̄ partes corporis ita disposuit. ¶ His quoq; quemadmoduz dictū est: et dicenda erunt de q̄busdam dicamus inq̄t etiā aliqua de his que p̄tinent ad verecundiā: et quibus hoīes mouentur: vt aliquē laudent: aut vituperent et his absolutis de pulchritudine disputabit.

tribus reb⁹: formositate: ordine: ornatu ad actōez apto difficilior ad eloquendū. Sz sat erit intelligi. In his aut trib⁹ cōtinet cura ē illa vt pbemur ab his cū q̄b⁹ et apud quos viuamus. His quoz qz de rebus pauca dicantur.

¶ Decorum a verecundiā.

Principio corporis n̄ri magnā naturā ipsa videtur habuisse rationē: q̄ formā nostrāz relinquit qz figurā in qua esset species honesta: eā posuit in p̄optu. Que aut ptes corporis ad nature necessitatē date: aspectū essent de formē habiture atq; formā easq; contexit atq; abdidit. Hanc nature taz diligentem fabricam imitata est hominum verecundiā. Que enim natura occultauit eadem omnes qui sana men-

Principio p̄ponit humani corporis cōpositionē: vt ostendat habendā esse curam pudoris duce natura et oēm actionē nature accomodari oportere: aliter enim decorū non seruatur. ¶ Principio p̄mū habuisse rationem: considerationē in ipsa cōpositione corporis. ¶ In promptu in aperto: vt ab omnibus cernerentur. ¶ Honestā: sine turpitudine aliqua: que possit spectari ad necessitatē: quoniam partes illas obscena mentulā: animi: vluam: opus est seruire necessitatibus naturalibus ¶ Abdidit. occultauit abdere ē i intimis occultare. ¶ Deformē: turpē: et inhonestū. ¶ Hanc fabricā diligentē cōpositō nez: qm̄ ipsa natura subit rationē architecture. ¶ Verecundiā: pudor: vt inuitēz tegat quo turpe est duce natura. ¶ Quēq; em̄ pbat quō verecundiā imitata est fabricā nature q̄ sana mente qui nō sunt furiosi sanitas animi dī: cū eius iudicia: opinionēsq; p̄cordat eaq; animi virtus est: q̄ temperantiā dicunt esse: alij obtēperantē temperatiē p̄ceptis. Infamia dī morbus animi. Sapientia xō est sanitas mētis: eos inq̄t alibi sanos intelligi necesse est quoz mens motu qm̄ morbo p̄urbata nullo sit: qui p̄tra affecti sunt insanos appellari ne-

Aristo.

esse est. ¶ Remouent ab oculis] non patiuntur ab alijs cerni: cum habeant turpem aspectum. ¶ Dātq; operā] vt pareāt. Student parere necessitati ipsius nature occulte vt merere: on⁹ egeret vtrius nō ppalam: s; occulte ppter verecūdiāz. ¶ Quatq; partiū] .i. illi q̄ sunt sane mētis: non appellant ppijs nōib⁹ illa ptes: quaz vsus nature sunt necessarij. ¶ Necq; vsus] qm̄ pudor est dicere futuri et similia. ¶ Suis nōib⁹] aptis sine aliquo pudore: qd̄ nō

te sunt: remouent ab oculis: ipsiq; necessitati dant operam, vt q̄ occultissime pareant: quaruz q; partium corporis vsus sunt necessarij: eas neq; partes: neq; earum vsus suis nominibus appellant: quodq; facere non est turpe modo occulte id discere obscenum est. Itaq; nec actio rerum illarum aperta petulantia vacat: nec orationis obscenitas. Nec vero audiendi sunt cynici: aut si qui fuerunt stoici pene cynici qui reprobendunt et errident quod ea que turpia re non sunt: verbis flagitiosa dicamus. Illa autem que turpia sunt nominib⁹ appellam⁹ suis latrocinari: fraudare: adulterari turpe est s; dicē nō obscene. Liberis dare operā re honestū ē noīe

fit ab illis qui e natura viuūt. ¶ Obscenū] turpe et cōtra hominis dignitatez et pudorem. ¶ Id] qd̄ cū occulte fit: non est turpe: necessitas ei nature hoc requirit: s; si in apto fieret turpissimū esset. ¶ Itaq;] cōcludit hāc prem. dicēs aptam actio nem dignā esse reprehensione: et etiā verborū obscenitatem: petulāz d; inuerecūd⁹: lasciuus libidinosus: et qui licētius oīa facit. ¶ In Paris apud Quidiū] Quoz magis posset xbis petulātius vti. Non semel ebrietas ē simulata mihi. ¶ Obscenitas] turpitudine: si aliq; ppi teatur et p̄dicet se turpia comississe. ¶ In virtus apud Xephonem sic voluptatez: tatar: cum immortalis sis a vīs quidē p iecta es: a bonis xō hominibus ignominia affecta. ¶ Nunq; qd̄ auditu dulcissimū est tuā audisti laudē nec qd̄ suauissimū vis tuū op⁹ vidisti. ¶ Plato in. iij. de rep. sic ait. Apparet itaq; o adimante quale cuiusq; fuerit pueri educatōis initū: talia fore etiā q̄ sequunt. ¶ Nec xō] reprobat opionem Lynicorū et sentētiāz que oīno verecūdi inimica est. ¶ Lynic⁹] secta dicta

Xenoph.

Plato

Lynicus

Dyogenes

acta nius

est auctore Laertio in vita Antisthenis a Gymnasio: quod Lynofarges appellabatur. Dyogenes sinopensis fuit princeps Lynicorum. Sed Anthistenes videtur fuisse princeps stoice virilis secte. Lynicus dicitur caninus: quoniam Lynici erant mordaces: vt canes et alitratores viciorum. Dyogenes: Lynicus dicebat vxores cōes esse oportere. Nihil esse iniquū manīs velci caribus: idq; ex aliarū gentium consuetudinibus liquere: atq; hec recta ratio nē in omnibus et per omnia dicens: et rogatus quidnam faciēs canis vocaretur respondit: q; dantibus aliquid blādior. Inleos vero qui nō dant ablatro malos autem mordeo. Prā denti Dyogeni in platea circumstantes dicebant canis: canis. At ille vos inquit canes estis qui prādentem circumstetistis. Lactātius libro tertio sic scribit. Nam quid loquar de Lynicis: quibus in propatulo coire cū coniugibus mos fuit: quid virum si a canibus quoz naturam imitabantur vocabulum nomenq; traxerunt. ¶ Stoici pene Lynici] quoniam erant rigidi contemnentes omnia: veteres Stoici et a Lynicis nihil fere differebant. ¶ Reprobendunt alios philosophos: qui habent curam honestatis in ipsis actionibus. ¶ Sagittio sa] obscena: et turpia quando dicuntur cum quadam obscenitate verborum. Latrocinari: oblidere vias et obsidentes opprimere. ¶ Fraudare] fraude decipere: ac committere adulterium. ¶ Dicitur non obscene] nemo reprehendit hec verba: tanq; turpia dicebant. Lynici cum rem turpem detestabilemq; significent. ¶ Liberis dare operam] mire vxorem liberos cum rem turpem detestabilemq; significent. ¶ Re ipso actu. ¶ Nomine] cum dicitur. ¶ Mos autem] dat optimum preceptum: ostendens quid circa talia sit agendum: vt s; omnia fugiamus: que cum videntur ab alijs non laudantur: et cum audiuntur turpitudinem habent. .i. cauere debemus ne turpia facere videamur: nec ea loqui debemus: que aures aliorum offendant.

Nos qui semper minus sectam Lynicam: et Stoicos veteres pene Lynicos. Naturam quæ nobis ipso fuit verecundia: et corpus ita deposuit ut summam honestatis ratione videat habuisse. Oculorum quæ factum ipsum quod videtur. Aurium quæ verba obscena. id est vitare debemus ea quæ aut visu: aut auditu possunt vituperari: ut dum istam sedem: ingredimur: accubamus seruetur decor: sint enim moris corporis nature congruentes: sunt enim contra naturam a quibus cavendum est: ne munus nature odisse videamur.

Teneat illud decor: ne scilicet aliquid faciat: quod oculis aliorum offendant. Tibi vero hoc scilicet pudicitia habet: et ipse. Ex Lynicorum dogmate imitantur: ut nullam habeat verecundiam: et pudenda ostendunt et in malis gloriatur: vultu superbi: ut palam scortetur et ritu ferarum quas videt in foro turpiter commisceantur: quod profecto erit: ut videre videatur: adeo impudencie habet nas monstrum si pueri artifices remiserunt. Air inquit Philo. vixit rem actu venereo cognoscat plurima cum modestia pudore. Quibus in rebus ponit ea quæ videnda sunt in his rebus: quas dicit. Effeminatum mulieribus cum refert ad animam vituperatur: cum ad res inasatas: laudatur: ut molle opus. id est elegans: bene elaboratum cum summa laude operis. Air. in. vi. Excudat alij spiritus mollius era. id est perfectius et elegantius. Adollis hoc dicitur: pax virilis. Effeminatum: igitur erit: ut ad actores: molle ad animam. Rusticum pax elegans et minus expositum. Nec vero hystrionibus inquit Li. Etiam hystrionibus et oratoribus non conceditur gestus indecori: quod cum ita sit multominus pceduntur alijs: ut hec quæ pñet ad motum corporis. Sunt apta: accommodatur: et illis pñet: hoc inquit Li. Concedendum non est quæ admodum nobis gestus indecori non pñent et impudentes: sic etiam ipsis hystrionibus et oratoribus. Nobis qui sumus actores et scenici. Dissoluta inepta et danda vitio. Scenicoz quidem nos pbat quare impudencia et gestus indecori etiam scenicis non conceditur: ut multominus concedi ostendat affert ergo more pcedendi in scenam apud antiquos: quo maxime verecundie cura ostenditur. Scenicoz eorum qui stant in scena: theatris ut pugiles et hystriones: mimi palestre: athlete. Subligaculo subligaculum erat indumentum ab umbilico usque ad genua: quo pudenda tegebantur: et etiam subligar. Juvena. Et subligar accubab olympicis ludis: originem habuit auctore Thucydide quæ athlete et pugiles illis certantes primus subligaculo vsti sunt. Ceteris discipline antiq institutionis. Non decore: cum turpitudine ut offendat oculos spectatorum et sic explodatur. Nostro more romani: quæ nudare corpora romanis grecis acceperunt: qui in gymnasijs pueros exercebant: ut essent ad bellicosos labores et multos propiores Gymnasia ut auctor est Plato li. v. de rep. in quibus nudi exercebantur: principio a cretensibus deinde a lacedemonijs cepta sunt fieri. Thucydides li. i. sic scribit. Prius lacedemonij corpora nudauerunt certaturi: postea se exercebant: oleo: pñerunt cum olim etiam in olympico certantibus athlete subligacula circum verenda habentes pñerent. Romani autem instituerunt: ut filij non lauerentur in pubertate cum parerentur: nec generi cum soceris. Ennius dicebat flagitij principium esse nudare inter ciues corpora: qui ut sint fieri posse video pudici: solliciti tñ et anxij sunt: et eo magis quod se ipsi continet et cohercet. Plutar. in vita Lathonis senioris dicit: Generos cum soceris balneum ingredi viciose iudicaret. Postea cum grecis romani nudare corpora didicissent: ipsi grecos: ut id cum uxoribus vsurparent in balneis: docue

obscenū: pluraz in eā sententiā ab eisdē cōtra verecundiā disputant. Nos autē naturā sequamur: et ab omni quod abhorret ab ipsa oculorū auritūq cōprobatōe fugiamus. Status incessus sessio: accubatio: vultus: oculi: manuum motus tenent illud decorū quibus in reb⁹ duo sunt maxie fugiēda ne quod effeminatū aut molle aut ne quid durū aut rusticū sit. Nec vero hystrionib⁹ oratorib⁹q cōcedēdū ē ut his quæ apta sint nob⁹ dissoluta. Senicorum quidē mos tantum habet veteris discipline verecundiā: ut in scena sine subligaculo prodeat nemo. Cleretur enim ne si quocasu eucnerit: ut corporis partes quedaz aperiantur aspiciantur non decore. Nostro quidē

Philo

Adollis

Virgilius

Gymnasium
Plato
Thucydides

u nt. Apud sacedemonios maximam pudoris curam habebant viri & vxores: non enim com-
mifcebatur: nisi noctu amoto lumine: vt auctor est plutar. In hac nra tēpore pfufione prob
pudor nō solum teſte lucerna: ſz etiā amoris arbitris miſcetur: & filij qui naſcuntur nil aliud
ſapiūt q̄ impudētiāz. Lato ſenior pñce filio nō aliter verboꝝ turpitudine abſtinuit: q̄ ſi vir
go veſtalis aſſuiſſet: & cū eo nunq̄ lauit: & iō optim⁹ adoleuit tam ſancta diſciplina inſtitu-
tus ante patrē mortu⁹ eſt cui⁹

more cum parentibus puberes filij cuꝝ ſoceris
quidem generi non lauantur. Retinēda eſt igitur
huius generis verecundia: preſertim natu-
ra ipſa magiſtra & duce.

Duo genera pulchritudinis.

Um autem pulchritudinis duo
genera ſint: quorum in altero ve-
nuſtas ſit: in altero dignitas ve-
nuſtateꝝ muliebreꝝ ducere de-

bemus dignitatem virilem. Ergo et a forma
remoueatur omnis viro non dignus ornatus
Et huic ſimile vitium ingeſtu motuꝝ caueatur
Nam et paſtici motus ſepe ſunt odioſiores:
et biſtrionum nonnulli geſtus ineptijs non va-
cant et in vtroqꝝ genere que ſunt recta ſimpli-

morē deplorat apud Ei. quo i-
quit nemo melior nat⁹ eſt ge-
ner fuit Pauli emili filia quip-
pe illi⁹ noſe Tertiā duxit vxo-
rem. Plato in. vj. de legib⁹ di-
cit corpa eſſe nudāda quaten⁹
honeſtus patē pudor: duo in-
quit idē in pño de legib⁹ victo-
riam parauit aduerſus hoſtes
quidem animoſitas: aduerſus
aut amicos turpis infamie ti-
mor: qua ppter inq̄d⁹ maxie
debem⁹ cōſidere & maxie time-
mere. Plini. volumine. xxxvj.
ſic ait pudor romani nomis ſe-
pe res pditas ſeruauit in filijs
q̄ filij puberes poſt. xiii. an-
num: impuberes aut laudātur
qm̄ nō cognofcebāt qd eſſz tur-
pitudō debemus igit retinere
verecūdiāz in his reb⁹: nec imi-
tandi ſunt cynici verecundie
inimici: maxime cū ipa natura
ita velit: cui oīa officia pūcta
eſſe debēt: nihil eſſe decet: qd ē
cōtra naturā. Alii dicūt Sene-
cā. Virtus ſm naturam eſt. Aicia
inimica & infeſta ſunt.

Plato

Plinius

Seneca

Um autē pulchri-
tudinis] Tria p-
poſuit: ex quibus
decoꝝ illud cōſtat
formoſitatem: ordineꝝ: & orna-
tum. Poſtq̄ de verecūdiā diſſe-
ruit: reſumit primā prem: & de

ipā ſcipit faciēs duogñā pulchritudis] Venuſtas: vt dixi ē ille decor & grā i mulierib⁹ q̄ i
dicūt hoīes ad amādū. Dignitas: ē pulchritudo hoīs: venuſtas mulieris: & venuſtas acci-
piē in hoīe tanq̄ odimentū dignitatis: & decoꝝ viri ē honeſtas: & di etiā decora dignitas.
Ducere] exiſtimare dignitas ē hoīs pulchritudo: & id ob qd iducimur: vt eū reuereamur.
Venuſtas ē ſoſa mulieris cū grā] Dis ornat⁹: oīs expolitio cutis & fuc⁹ quo mulieres vtūf
& calamitroꝝ ſint venuſtiores: ſz oīa dñt eē aliā a viro. Alii dicūt Qui. Sint pcul a nob iuue-
nes: vt femia cōpti. ſine coli modico ſoſa virilis amat] Nō dign⁹ viro] q̄ viro nō puenit: ſz
mulieri: qm̄ aut fabi⁹ mollis ornat⁹ & expolitio cutis viri ē metēz idicat. Ande
Thales phūs dicebat: nō cōponere faciē. ſz bonaz artiū ſtudijs aīm excolere ſclay ē. Et in
uenalis. pbo dedit Orthoni: q̄ curaret cutē Sene. dicūt. Nō eſt ornamētū virile pūctitas.
Et huic] Nō digno ſcz ornatui. i. nō ſoſū debem⁹ effugere mollez ornatū: ſz etiam geſtū et
motū corpi indecoꝝ & paz vinlem. Nā paſtrici motus pbat ex geſtib⁹ & motib⁹ indecoꝝ
ri hyſtrionuꝝ: q̄ ſit turpe hoīez molliter & paz viriliter vti geſtu & motu. Paſtrici] quib⁹
vtūtur paſtrici. i. luctatores: q̄ nudi & oleo quōdāz pfuſi luctabant. vñ Papini⁹ appellauit
vincta pellē. i. paſtrā oleo pfuſam: cū eſſi in. v. Thebaidos loq̄tur de varijs exercitatio-
bus Thidei dicūt. Sz corde ad hoīes. Ante alios erat vincta pales geſt⁹ ē actio qdāz & qua
ſi pūctatio corpi geſtio eſt adminiſtratio: & actio ſed parū eſt in vſu. Qd odioſiores] mo-
uentes tedū & ſaſtidiū ſpectatoib⁹ cū ſint numū molles & affectari hyſtrionē dicūt ludio-
nes & hi q̄ reitāt comedias: & tragedias: & pſonas alioꝝ referūt. Nō vacāt ineptijs non

Fabius
Thales

probantur a spectantibus tanq̃ molles et inepti id est non conuenientes personis quas sustinent. ¶ In utroq̃ genere in palestricis morib⁹ et gestu habitiorum. ¶ Recta] cū decoro. ¶ Simplicia pura vt decet sine aliqua admixtione affectate molliciei. ¶ Forme] aut dignitas sc̃ipit quo mō conseruanda sit forme dignitas. ¶ Tuenda seruāda. ¶ Coloris] nativ⁹ sc̃z non fucati et medicaminibus cōparati. Preterea vltra hec q̃ dicta sunt. ¶ Abundicia ornatu quidaz decorus. ¶ Non odiosa] que nō facit alijs fastidius. Abūdu⁹ est ornatus muliebri⁹ apud ātīquos etiā neutro genere pferebatur. Ande Lucilius legauit quidā vroz munduz omne penūq̃. ¶ Neq̃ exquisita: nimis] affectata et accurata. ¶ Tantiū] solūmodo efficiat: ne videatur aggressis et negligēs aggressēm] rustica nā. ¶ Inhumanā] ab hoīe alienā: qm̃ sua negligētia turpe eē et squalidū rephenditur. ¶ Eadem rō] nūc sc̃ipit de vestitu. i. eadē cōsideratio q̃ sc̃z h̃r ad tuendā dignitatē et colorē in vestitu mediocritatē suare debemus q̃ in oībus reb⁹ laudatur. ¶ Pleriq̃] maiori pte rerū est laudabilis. ¶ Cauēdu⁹ est autē: nūc dat p̃cepta et cautiones de ipso incesso. ¶ Abolliozib⁹] Jesse minatis et paz virib⁹. Qualis debeat esse incesso magnanimi viri dictuz est supra ex snia Arist. Ferculis pompaz: pōpa dī a pōpo xbo greco qd ē mit to latine. Ferculus est illud qd continet id qd mittitur et dī a ferenda. Ande ferculo dicunt illa que in triumphis preferuntur et solemnitatibus factorū in quib⁹ vasa circūferūtur mollior et quadam signitie; nō est in illis p̃peratur. Pōpa est spectaculū in reb⁹ p̃speris et etiā aduersis vt in triumpho et funere quasi quidā solemnitas apparatus et ostentatio. Spectaculum est illud qd spectatur: et ipsa etiā spectatio. ¶ Similes ferculis] his que mollitur et segniter circūferuntur in pōpis: non debemus vti nimia tarditate et molli nec nimia sed tenere medium: ne aut molles habere tardum incesum vt videatur constans non enim prosperat ille inquit Aristoteles cui nil magnum videtur. ¶ Sed multo etiam magis] quoniam cum mouetur animus mouetur et vultus qui quoniam indicat. Abotus animi duplices sunt. ¶ Natura] duce bonum appetimus fugimusq̃ contrarium cum appetimus constanter et prudenter voluntatem habemus que in solo sapiente cadit. Libido que incitata est vehemētius in stultis inuenitur. Et natura duce mala declinamus: que declinatio si cum ratione sit cautio appellatur qui autem sine ratione et cum examinatione humili atq̃ fracta nominatur metus: qui est a ratione aduersa cautio. ¶ Quod assequemur] vt animi motus non recedant a natura examinatione est metus subsequens: et quasi comes pauoris. ¶ Ad decoris conseruationem] qm̃ nō decet hominem pturbari: rōnem et putare oīa humana esse inferiora: et nihil dicere quid sit cōtra naturam. ¶ Abotus aut animoz] Diuidit motus animoz in duas partes: appetit

cia laudantur. Forme autem dignitas coloris bonitate tuenda est: coloris exercitationibus corporis. Adhibenda est preterea munditia: non odiosa neq̃ exquisita nimis tantumq̃ suat aggressēm et humanam negligentiam. Eadem rō est habenda vestitus. In quo sicut i plebisq̃ rebus mediocritas optima est. Cauendus est autem ne aut tarditatibus vtamur ingressu mollioribus: vt similes pomparum ferculis esse videamur aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates. Que cum fiunt anbelit⁹ mouentur: vultus mutantur: ora torquētur et quibus magna significatio fit non ad esse constantiam. Sed multo etiam magis elaborandum est ne animi motus a natura recedant. Qd assequemur: si cauebimus ne in perturbatiōes atq̃ examinationes incidamus et si attentos animos ad decoris conseruationem tenebimus. Motus

Lucilius

Pompam
Ferculam

Spectaculū

titum et cogitationes. Cogitare igitur honesta debemus: et appetere ut decor servetur. Ad res optimas coniunctas virtuti atque cogitationes dignas: et ut appetitus obediat rationi. ut id appetat. Quod est secundum naturam Plato in. iij. de rep. sic ait. Tempantem aliquem appellamus cum in eo id quod perficitur et id quod subest in sententia eadem conveniunt rationes scilicet impare decere: neque ab illa desistendum esse sortem illi vocamus in quo iracundie vigor ita instituta est ut in medijs voluptatibus et odoribus in sententia sua persistat: non aliter esse de terribili et non terribili iudicandum quam ratio ipsa dictauerit

autem animorum duplices sunt alteri cogitationis: alteri appetitus: cogitatio in vero exquirendo maxime versatur. Appetitus impellitur ad agendum. Curandum est igitur ut cogitatione ad res quam optimas utamur. Appetitum rationi obedientem prebeamus.

Duplex orationis vis.

Quoniam magna vis orationis est ea que duplex altera contentio: altera sermonis. Contentio disceptatio tribuat iudicio: contentio senatus sermo in circuli disputatio: congressio familiarium sequatur etiam coniuncta contentio: precepta rhetorum sunt nulla sermonis: quamquam baud scio an possint be- quodque esse. Sed dicendum studiis inveniuntur magis fieri. Huic autem qui studeant sunt nulli: rhetorum

Et quoniam magna vis
Nunc papir de or-
net sermone quovti
debemus ut decet.

Et natura et potentia. Ea
que vis: scilicet dividit ordinem in duas
presentationem et sermonem: ut
ostendat aliquem utendum esse con-
tentione aliquem sermone. Nam in
contentionibus in senatu in iudicijs
vocis contentio ubi debemus. I.
sonora alta et ad movendos au-
ditores accommodata: de qua rhe-
tores precipiunt: nam secundum subiectam
materiam debemus intendere vo-
ces et remittere. Contentio est or-
acris ad confirmandum aut confu-
tandum apta: tunc enim debemus uti
presente vocis: et vires eloquii
effundere ut id probamus quod intē-
dimus. An dic in oratione per Quinto
Ligario: et quam maxime potero
voce contentandam: hoc audiat pos-
sul romanus. Amplificatio est
ea per orationem: quam movet auditor:
res ad effectum qua qui scit uti:
vehemens est orator. Contentio
igitur permittenda est oratoribus
in genere iudiciali deliberatio et
demonstratio. Disceptatio
contentio: et per orationem
iudicio: caput in genere iudiciali
Contentio: in genere demonstratio
ad populum cum quod laudat aut vitu-

pat. Senatus. Caput quod tractat in senatu in genere deliberatio. Sermo quod est demissus et serpit huius
le. n. ordo: quod cotidiane locutioni accommodata: ut adhiberi in congressionibus. i. confabulationibus
amicorum et coniunctis. Rhetores precipiunt de contentione: et qua actione utendum sit quo
modo autem debemus uti sermone non precipiunt: potuissent tamen et de sermone precipere eo
scilicet secundum temporis conditionem utamur et ut decet cum illis loquamur: quibus congregamur. In
circulis corona hominum confabulationum de aliqua re honesta. Congressio. collocutionis
bus amicorum inter se. Precepta contentionis precipiunt rhetores quomodo et quam debemus
uti contentione: sed non precipiunt quo modo utamur sermone. Nec precepta sermonis
quodammodum contentionis. Dicunt rhetores quot sint partes orationis: qua utimur in cau-
sis forensibus suasorijs et demonstratijs. Sunt enim tres partes magnitudinis: mollitudo: et fir-
mitudo: et dicunt quo modo debemus contentione uti: de sermone quotidiano nihil dicunt.
Discentium eorum qui dicendi artem precipere cupiunt. Huic sermoni quam esset res qua
si infinita persequi precepta de sermone quotidiano. Sed hoc ipsi prudentes: quos videt id
quod decet: et modum omnibus rebus imponit: relinquendum est: ut scilicet quisque utatur eo
sermone qui conveniat rei de qua sermo habetur personis audientibus temporis et loquen-
ti ceterisque circumstantijs: hoc ideo inquit Li. accidit: quam fuerit et sunt qui precepta eloquen-
tie precipere voluerunt a magistris: sed non inveniuntur: qui vellet discere: quod modo sermo

Eleobolus
Anacharhis

ne quotidiana vti debeant precepta sermonis humane vite plurimū conducerent ad bonos viros formādos. Multa ei dicuntur q̄ alijs nocēt: sunt p̄tra naturā boni viri. vnde dicebat. Eleobolus: lingua h̄re laudabilē p̄p̄iū esse x̄tutis. Et Anacharhis sc̄pta interrogat: q̄d nā esset in hōibus bonū ac malū respōdit illā: bene et male vtimur. An cōsiderādum est anteq̄ loquamur: q̄m x̄bus emissum reuocari nō pōt: et necat vt gladi⁹. Eo igit̄ sermone vtimur q̄ nemini nocēat: et aptus sit p̄pi rei: et p̄pone: zeno dicebat p̄bō dignū minime eē id x̄bū: q̄ nō fuiss̄ p̄i⁹ mēte et cogitatōe in tinctū. ¶ Verborū sententiariū q̄ hec p̄cipiunt rhetores: quo mō sc̄z orō debeat ornari: et distingui x̄bis et sententijs: hec p̄nt etiā p̄tinere ad sermonem in quo nō debēt esse x̄ba rustica: et sentētijs h̄re v̄z p̄pi et p̄so ne aptas. Ergo ex p̄ceptis rhetorū in arte dicēdi possum⁹ elicere sermōis rōnem: et ita loq̄: vt decet et circūstātie requirūt.

¶ Sz cū orōis] p̄cipit nūc qualis v̄z esse vox clara sc̄lz et sua uis. Et iō Enni⁹ laudās Lethesū dixit eū esse ore suam loq̄nti nā qui voces h̄z rigisā: pot⁹ latrare quā loqui videt̄. ¶ In dicē nūciāz: q̄m voce sensa exprimim⁹ et mote al. ¶ Alterūq̄ vt clara sit et suauis natura ei ad hoc plurimū p̄fert postea industria. ¶ Alterū] vt clara sit assequimur: si nos exercebim⁹ in loquēdo: legēdo: p̄nunciādo hoc mō fit vox clara et sonora: at̄qui habebāt phonastos. i. vocis magistros et vtebātur ei bis voci accommodatis. Et Demosthenes adhibita exercitatione: vocis defectū emēdauit demissis i os aliqui lapill. ¶ Exercitatio] potissimum in declamationib⁹ et Fabius monet exercēdas esse vocē quotidiana declamatōe. ¶ Alter] vt sit sua uis assequamur si illos imitabimur: q̄ p̄esse. i. submisisse loq̄ntur leniter et cōueniēt̄ quotidiano sermoni p̄ssum inquit vnus subtile Cicero in bartelio q̄s te aut est aut fuit vnq̄ in partēdis rebus definiēdis et explicādis p̄ssior. ¶ Nihil aliud] nisi suauitas vocis et claritas hoc aut̄ erant adepti exercitatione et imitatione. ¶ In catulis] patre et filio: de quib⁹ dictū est. ¶ Exquisitio] accurato et optimo iudicio de lingua latina videbātur inq̄ optime iudicare de litteris: cū ita loq̄retur et cōmendabant suauitate vocis cū nō essent ad modū eruditi. ¶ Quamq̄ erāt litterati]. i. collebāt gr̄maticem et scientiā recte loquēdi in rhetoricis scribit idē. Et studiū est animi assidua et vehemēs ad aliquā rem applicata magna cū volūtate occupatio vt p̄bie poetice geometrie litterarū. ¶ Sz et alij erāt sc̄z litterati tñ nō putabāt: vt exquisitio iudicio litterarū cū nō haberē illā suauitatē. ¶ Nā aut̄] catuli p̄i et filius q̄ nō adeo exprimebātur litteras vt asper sonū redderēt neq̄ opprimebant intra labia vt difficile ess̄ intelligere et sicuturpis redderetur oratio: tenebāt igitur mediū. ¶ Ne aut̄ obscūrum] si litteras opprimerent aut putidum nō gratū sed morōs fastidiū: si litteras nimis exp̄fissent. ¶ Sine contētiōne] conatu et vehementi concitatione nec languēscere missa et debilis nec nimis canora. ¶ Tiberioz orō] iō inquit Lucij Crassi erat copiosior orōne. Catulorū: sed nō minor opinio erat de catulis q̄ bene loquerētur q̄ de Crasso qui suo tpe summ⁹ orator fuit. Hic est ille. L. Crassus qui in oratorijs libris disputat de arte dicēdi et p̄fectum oratorē

turba referta omnia quamq̄ que verborum sententiarumq̄ precepta sunt eadem ad sermones pertinebunt. Sed cum orationis indicem vocem babeamus: in voce autē duo sequamur vt clara sit: vt suauis vtrumq̄ omnino a natura petendum est: verum alterum exercitatio augebit: alterum imitatio p̄esse loquentium et leniter nibi aliud fuit in catulis: vt eos exquisito iudicio putares vti litterarum quamq̄ erant litterati sed et alij. Nā autem optime vti lingua latina putabantur: sonus erat dulcis littere neq̄ expresse neq̄ oppresse ne aut obscurum ess̄ aut nimis putidum sine cōtentiōe vocis nec languēs nec canora. Tiberioz oratio. L. crassi nec minus faceta. Sed bene loquendi de Catulis opinio

instituit. Ad. vero Antonius mediocrem. Bene loquendi] qđ bene vteretur lingua latina. Sale facetijs de ioco. pli. ait li. xxi. ai quosq solatia sales appellant: oisq vite lepos & sū ma hilaritas laborisq requies nō alio magis vocabulo cōstat honorib? etiā militieq inter ponitur salarijs inde dictis. Q Lōdinus Jorinar? & sapid? Cesar q disputat in oratorijs libris de quo supra Cesar. L. filius. In illo forensi genere iudiciali & causis, que in fore agebātur

Plinius

non minor. Sale vero conditus et facetijs cesar catuli fratris pater vicit omnes: vt in ipso illo forensi genere dicendi contentiones aliorum sermone vinceret. In omnibus igitur bis elaborāz dū est: si in omnibus qđ deceat exquirimus.

Qualis sermo et quomodo vtendum eo sit.

Sit igitur hic sermo in quo cratici maxime vigent: lenis minime pertinax insit in eo lepos. Nec vero tanq in possessionē suā venerit excludat alios: s; cū reliq; i reb?: tū i sermōe cōvicissitudine nō nūq vte dū putet. At videat in p̄mis qđ de reb? loquat si serijs seueritatē adhibeat: si iocosos leporē. In p̄mis pvideat in sermo vitii aliqđ iudicet in esse moribus. Quod maxime tum solet eueni

Sei mone] oratione sua su ue contentione: que multū salis & leporis habebat eratq tanq sermo quotidianus hoc adeo placebat populo vt ipsius iudicio Cesaris sermo superaret p̄tēdēs alioz id est orōnes acres & ad p̄firmādum p̄utandūq cōpatas nō ei vtebat Cesar i causis forētib? cōtentioe sed sermone: qm vides batur cōfabulari nō orare cās que dicēdi p̄tēdēz equitū. In oibz igit pcludit hāc partem de voce doctis qđ sit agendum si volum? seruare decor. Si postq in ei re qm ipz decor in oibz elaborādus est

Sit igitur. Precepit nunc de sermone quo vti quoridie: & sic p̄ez amissam a rhetoribus de sermōe tanq phis Li: ce. exēq̄tur: vt bonū vix cumulate possit effingere. Socratici] academici veteres: qui a Socrate originē habuerūt: in disputatōibz maximā verecūdia vtebatur. Sermo] ipoz nō erat p̄tinax & ipe Socrates in disputatōibz imperitum agebat: eratq suavis i sermone et facetus Socrates apud Platonem sic gorgiam alloq̄tur. Si ergo tu es ex eoz nūero ex quorum ego sum libēter

ab abstegs vererem sim minus dimittere quod si queras quorum ego ex numero sim respōdebo ex his qui libenter redargui patiuntur si quid non vere dicant: libenter etiam redarguūt si quid ab alio non vere dicatur: & quibus non minus gratum est reprehendi q̄ reprehendere. Lenis] suavis minime pertinax concedat alijs id quod est concedendum. Lepos] quedam suauitatis & festiuitatis cum gratia. Nec vero non debemus inquit solum nos loqui cum sumus in congressionibus amicorum sed vicissim: ne alios excludere videamur. Si serijs] de rebus grauibz & ioco contrarijs. Si loquimur de re iocosa: debemus adhibere leporē id est quandam suauitatem et festiuitatem sermoni si de re seria grauitas adhibenda est: aliter non seruatur decorum. Indicet] ostendat: & patefaciat in dicare dicuntur illi proprie qui conficiis alicuius sceleris accusant: & dicuntur indices post ea indicare largo modo sumitur ad multa que tamen occulta sunt. Autum] inesse moribus. Nam illi qui nimis auidē loquūt de libidine: ostēdit se esse libidinosos qui abfēt: b? detrahūt offendūt liuorem: & malum animum. Alii] dicit Iherodorus li. vii. detractiōem esse iniurijs est qđ non p̄sentem accusat. Item qui huic credit iniuri? est: qđ prius credit quaz rem compertā habeat. Et illi cui abiecti detrahitur ob id iniuria fit qđ ab altero insinilatur vt malus ab altero talis putatur: ita agit loqui debemus vt per verba cognosci non possit

Indice

Iherodo.

nobis inesse aliquid vitij. ¶ **Studiosè** magno studio et cura. ¶ **Aut per ridiculus** per iocum et densum. ¶ **Seuere** gravitate adhibita: quoniam magnanimi est aut amare aut odisse palam et non detrahare absentibus. ¶ **Habètur autem** ponit res diversas de quibus sermo habet: precipitque orationem reuocandam esse ad ea de quibus loqui ceperamus: si facta fuerit aliqua digressio: quoniam ad proprium redire debet. ¶ **De domesticis negocijs** de re familiari aut de re publica. aut de bonarum artium studijs et doctrina. ¶ **Aberrare** digredi ad alias res. ¶ **Ad hec** de quibus erat institutus sermo. Sed utriusque adferunt res seque quodcumque et qualicumque res erunt de quibus loqui curandum est: ne modum excedamus: quia tunc sermo erit odiosus idcirco ne id accidat cauendum est. ¶ **Quatinus** quoniam quatinus vero significat: quia Iuuenalis Quatinus hedera domi non sunt. ¶ **Habeat delectationem** placet audientibus nam si est odiosus. id est si mouet fastidium finem imponere debemus eatenus igitur debet sermo progredi quatinus delectat. ¶ **Ratio fuerit** id est quodammodo considerandum est antequam incipiamus loqui ne aures aliorum offendamus: et ut oportune fiat initium sic in desinendo fieri debet ne modum transcamus tenendum igitur est medium et tempus seruandum: quod maxime debet. ¶ **Ratio consideratio** scilicet quoniam in omni vita. Nunc dicit sermonem debere vacuū esse perurbationis: et ipse declarat quid sit perurbatio. In sermone igitur nullam perurbationem indices mus. ¶ **In omni vita** in omni statu vite ut tranquille viuatur. ¶ **Ad motum** perurbationis autem sermo debet esse vacuus. ¶ **Ne existat** appareat quoniam excedere in sermone vitio vertitur. Ira inquit Aristotele est cupiditas doloris reponendi et concitatio animi ut finit Seneca: ad ultionem iudicio voluntatis pergentis. Idem Cicero in Tusculanis disputationibus ex stoicorum sententia dicit iram esse libidine puniendi et qui videatur lesisse iniuriari excedere esse iram nascentem et motu existere: quoniam se illico offedit. ¶ **Cupiditas** voluntas contra rationem. nam cupiditas est effrenata appetentia: pigritia prope est metus sequentis laboris. Ignauia opponit fortitudinem. ¶ **Aut tale quod** aliquid similis perurbatio. ¶ **Mereri** habere in honorem et eos diligere: ne videamur aut adulatorum: aut maledicorum. ¶ **Obiurgationes etiam** nunc precipit qua moderatio amicitie obiurgandi sint: et sic ostendit quomodo ad amicum castigandum venire debeamus. ¶ **Vocis preteritio** clamor ut irati videamur. ¶ **Acrore** acerbior etque vehementior: et sic ponit modum in his rebus

re: cum studiosè de absentibus detrahendi causa aut per ridiculum aut seuere: maledice: contumelioseque dicitur. Habentur autem plerumque sermones aut domesticis negocijs: aut de re publica: aut de artium studijs et doctrina. Danda igitur opera est: ut si etiam aberrare ad alia ceperit: ad hec reuocetur oratio. Sed ut cumque ad erunt res neque enim iisdem de rebus: nec in omni tempore nec similiter dilectamur: animaduertendum est etiam quatenus sermo delectationem habeat: et ut incipiendi ratio fuerit ita sit desinendi modus. Sed quoniam in omni vita rectissime precipit: ut perturbationes fugiamus. id est motus animi nimios rationi non obtemperantes sic et in motibus sermo debet vacare ne aut ira existat: aut cupiditas aliqua: aut pigritia: aut ignauia: aut quid tale appareat. Maximeque curandum est: ut eos quibus cum sermone conferimus et vereri et diligere videamur. Obiurgationes etiam nonnunquam incidunt necessarie. In quibus utendum est fortasse et vocis contentione moderari: et verborum grauitate acrore. Id agendum

Quatinus
Iuuenalis

Aristotele.

quem probat cōparatione chirurgorū: qui vulnera secant ⁊ adurunt inuisti si nō est aliud re-
mediū. ¶ Sed vt adurendus: quē admodū chirurgi inuisti quodāmodo secant: ⁊ vult vuln^u
vt q̄ patitur sanet: nō studio secandi aut vrendi: sic amicū castigare debemus nō studio cas-
tigandi: sed corrigendi reducēdiq; ad officiū. ¶ Nulla medicina nullū aliud remediū. Pre-
stat in translatione medicorū q̄ tandē cū nullū aliud remediū pōt adhiberi: vult ⁊ secāt vl-

etiā ē: vt ne ea facere videamur irati s̄ vt ad vrē
dū ⁊ secādū sic ad b̄ gen^u castigādū raro inuistiq;
veniem^u. Nec vnq̄ nisi necessario si nulla repe-
riet alia medicina. Sed tū ita pcul absit cū qua
nihil recte fieri: nihil p̄siderare pōt. Magna au-
tē parte clemētī castigatōe licz vti grauitate tū
adiūcta vt seueritas adhibeat^r: ⁊ contumelia re-
pellat^r. Atq; etiā illud ipm qd acerbittatis bz ob-
iurgatio: significādū ē ipm^u cā: q̄ obiurgat^r susce-
ptū esse. Rectus est aut etiā in illis cōtentionib^u
q̄ cū inimicissimis fiūt: etiā si nobis indigna au-
diamus: tamen grauitatem retinere iracundiaz
repellere. Que enim cum aliqua perturbatione
fiūt neq; ea constāter fieri possunt: nec ab his q̄
adsunt approbari. Deforme etiā est d̄ seipō pre-
dicare falsa p̄sertim ⁊ cum irrisione audiētū
finitari: militem gloriofum.

¶ Qual^{is} d̄z eē dom^u honorati ciuis ⁊ p̄ncipis.

¶ Quoniā omnia persequimur vo-
lumus quidē certe dicēdū est etiā
qualem hominis honorati et p̄nci-

cera: ita debemus p̄tentioe vo-
cis castigare amicos si ali^u mo-
dus nō superest. ¶ Sed tū q̄
uis necessario ad castigatiōes
veniam^u: tū nulla fit ira: q̄ qz
est breuis furor nihil recte po-
terit facere qm̄ p̄traria est rōi:
q̄ modū seruat in oī re. ¶ Con-
siderare qm̄ iratus incōfides
rate agit cuz ducatur affectu.
¶ Clemētī indulgētī: m̄ti cuz
aliqua grauitate sine p̄tume-
lia. ¶ Adīūcta grauitate Inec-
clemēs ⁊ lenis castigatio p̄tē-
ptui sit grauitas adhibēda est
illud ipm id qd videt^r acerbuz
et q̄ obiurgat^r: debem^u ostēdere
susceptū esse a nobis ipm^u q̄ ob-
iurgat cā nō studio obiurgādū
¶ Rectus est aut^r p̄cipit nunc
quō sit cū inimicis p̄tendēdū
rectū est: decet. ¶ Inimicissi-
mis q̄ nos capitali odio p̄se-
quūt^r. ¶ Nobis indigna q̄
uis in nos p̄tumulosi fuerint
⁊ cōiūtia indigna effuderint
tū debem^u retinere grauitatē
⁊ nō moueri ad iracūdiā ⁊ ex-
candescētīā. ¶ An^tisthenes:
cū audiūisset aliqñ Plato sibi
maledicere dixit. Regiū ē ma-
le audire: cū hūfeceris. Si ma-
gnanim^u fueris inq̄t Sen. nūq;
q̄ iudicabis tibi p̄tumulā fieri
De inimico dices nō nocuit mi-
hi: sed aīm nocēdi habuit ⁊ cū
illū in potestate tua videris vī-
dictā putabis vindicare potu-
isse qd est magnū vindicte ge-
nus. ¶ Grauitatē p̄statiā vt nō
moueamur ad effectū ¶ De for-
me etiā: turpet plenū ludibriū
¶ Predicare p̄palā dicere: ⁊ ta-
ctare sese in ipso quottidiano
sermone. ¶ Adilitē gloriofus
trasonā Lerētīnū q̄ tactat se: ⁊
agnationib^u iridetur: sic etiā
miles apud plato
nem.

Antisthenes
Seneca

¶ Quā oīa p̄sequi-
mur Inic de domo
mū a se extractā: vt diuitias decet h̄re: est. n. quoddā ⁊ h̄ ornamentū. ¶ Volum^u certe oīa
p̄sequi ⁊ de oībus dicere q̄ ad virū institūendū ornandūq; p̄tinet. ¶ Quale Ieniūsmodicū
laxitatis: cuius impēse. h̄ honorati: q̄ fungitur siue fructus est honoribus publicis. ¶ P̄nci-

magnifici viri determinat Aristō. loquēs de magnifico ait. Ad magnificū aut p̄tinet ⁊ dos
mū a se extractā: vt diuitias decet h̄re: est. n. quoddā ⁊ h̄ ornamentū. ¶ Volum^u certe oīa
p̄sequi ⁊ de oībus dicere q̄ ad virū institūendū ornandūq; p̄tinet. ¶ Quale Ieniūsmodicū
laxitatis: cuius impēse. h̄ honorati: q̄ fungitur siue fructus est honoribus publicis. ¶ P̄nci-

cipis primi inter ciues. ¶ Eius scilicet domus finis est vsus: quoniam ideo fit domus: vt ea vtamur
 Ergo laxitas domus accommodanda est dignitati ipsi: donec vt ea vt possit cum decoro et habi-
 tare magnifice. ¶ Ad quod Iulius. ¶ Descriptio designatio domus edificande: vt vsui sufficiat:
 at: cuius causa edificatur: et pro ratione dignitatis edificandū est: quoniam decet principem virum et magni-
 ficum habere domum magnificam et plenam dignitatis. ¶ Commoditatis ¶ vt comode habitent: et cum
 dignitate de esset domus euentu-
 lis et pulchra. ¶ Hinc Octa-
 uio Iaffert exemplū Octauij:
 cui domus plena dignitatis suf-
 fragata est. Suetonius ait in
 vita Augusti primus ex fami-
 lia Octauiorum magistratū por-
 tuli suffragio cepit. L. Rufus
 Isidorus Suetonius et L. pre-
 auita quibus duplex Octauiorum
 defluxit familia conditōe diuer-
 sa. Si quidē Suetonius: et deinceps
 ab eo reliquos omnes functi sunt ho-
 noribus summis. At Suetonius
 iuliusque posteris: seu fortūa seu vo-
 luntate in equestri ordine con-
 stiterunt vsque ad Augusti pa-
 tres. In noua philippica dicit
 Suetonius octauij cari et magni viri
 qui primus in ea familiam: qui po-
 stea viris fortissimis floruit: at
 tulit consulariū: statuā videmus
 in rostris: nemo enim nouitati inuidebat: nemo virtutē non honorabat. Hic missus ad nepotē
 regis Antiochi quo cum romani bellū gesserat vt dasset hunc et elephantos alere. phiberet.
 Laodicee in gymnasio a quodā leptine interfectus est: reddita fuit ei statua pro vita quā multos
 pannonos familiā eius honestaret. Plinius ait. Non peribo Suetonius octauij obvniū verbū: quo
 regem Antiochiū dilatur se responsū dicentē: virga quā tenebat forte circūscriptū et pri-
 usque egredere circulo illo: responsū dare coegit: in qua legatione interfecto senatus statuā po-
 ni iussit quā honoratissimo loco in rostri. ¶ Ex illa familia Octauiorum. Fuisse honori: et tu-
 lisse honore dignitatēque Octauio quoniam in ea familiā primus consulatū attulit: edificauerat cla-
 ram domū et dignitatis plenā: vt videre dominum mereri honores summos et ampliores for-
 tunam. ¶ Suffragata fuisse auxilio et tulisse suffragia ad consulatū consequendū. ¶ Nouo ho-
 mini noui homines dicuntur: quorum maiores non fuerunt in magistratu. Plutarchus ait in vita
 Catonis senioris romani eos qui suis gloria carētes seipsos mitius caperent nois sui nouos
 homines appellabat. ¶ Hanc Scaurus demolitus ¶ ponit exemplū. Ad Scaurū: qui domū ampliaz
 et nimie latitudinis edificauit odiosam alijs et sibi ad dignitatē tuendā minime suffragan-
 tem. Hanc domū Suetonius Octauij. Demolitus ¶ cum solo equarent edes ampliaz suas. Edibus: suis
 scilicet quoniam diruta domo quā fuerat Suetonius octauij suā multiplicauit: cuius nimia laxitate populū of-
 fensus est: hanc igitur domū solo equarū adiecit edibus suis in quos retulit et repulsa et igno-
 minia. Ad Scaurū. Ad Scaurū principis senatus et stocia filii victiciū habuit Syllam. quoniam
 Metella mater post mortē Scauri patris Syllae nupsit edilitatē summa magnificētia ges-
 sit adeo vt suas opes pene presumperit magnūque es alienū plauerit. In prura puicā Sar-
 diniaz obrunxit: in qua non satis abstinēter se gessit. Romā ad petendū consulatū rediit. Sar-
 dis de eo querentibus repetundarū postulat est patronos habuit. P. Clodius. Ad Callidum
 Ad Parcellū. Ad Tullū Līce Ad Messalā Nigrum: et Qu. Hortensius ipse quos vt au-
 ctior est Pedianus Alconius: p se dixit cum magno squalore et lachrimis tandē absolutus est sed
 ita vt a tribu dānaretur Tribunis: et a. xxiij. absolueret: et in eis pauca pūcta inter dānationē
 absolutiōis eēt: postea Qu. Seryili Lepio ob legatōis asiaticę inuidiā eū repetundarū
 fecit rē. Inde a Gaiō tribuno plebis pūctiōis accūsus est dicendū Scaurū vocasse socios
 ad arma: quippe bellū italicū paulo ante exortū fuerat: quod sociale dicitur est: quoniam socii a Roma-
 nis defecerant: cum Ciuitas vt usus trib. plebis pmiserat illis non daret. Scaurū a viatore
 accersit: respondendi loco dixit. Qu. Gaius hispanus. Ad Scaurū principē senatorē socios ad ar-
 ma dicit cōuocasse. Ad Scaurū princeps senator negat. Testis nemo est vtrū vos credere cō-
 uenit qua voce ita omni cōmutauit alios: vt ab ipso etiā tribuno dimittere. Hec refert Pe-

Suetonius

Plinius

Nouus homo
Plutarchus

Pedia

pīs domum placeat esse cuius finis est vsus ad
 quem accommodanda est edificandi descriptio: et
 tamen adhibenda dignitatis commoditatisque di-
 ligentia. B. Octauio qui primus ex illa familia
 consul factus est: honori fuisse accepim⁹ quod pre-
 claraz edificasset in palatio et plenā dignitatis
 domus: que cum vulgo viseret suffragata domi-
 nō nouo hominū ad consulatus putabatur. Hanc
 Scaurus demolitus accessione adiungit edib⁹.

dianus asconius Valerius maximus alter narrat Scaurus igitur retulit ignominiam in domum
 & multiplicauerat: ait L. Cice. dignitas hominis ornata est domo magnifica. Sed hec dignitas
 non tota ex domo querenda est: sed a seipso ut. scilicet habeat virtutes: alter ipsa domus magnifica domino
 dedecori erit: et ipse dominus deus ornare domum. Si primum studeas inquit Seneca. huius non amene
 sed salubriter nec dominum esse velis notum a domo: sed domum a domino. ¶ Itaque ille] Sineus Octa
 uius. ¶ Hic] Scaurus filius Scau
 ri principis senatus: quoniam Scau
 rille adeo summus erat: ut ne
 sibi quidem compari posset. ¶ Adul
 tiplicata] quam multiplicauerat
 demolitus domum Octauij.
 ¶ Non solum repulsam] quam re
 diens ex Sardinia in petiti
 ne consulatus repulsam habu
 it et infamia notatus est: repe
 tendarum quod postulatus. An in
 summa interdum calamitate fu
 it. Nam aduersa alitudine labo
 rans percessit in forum: cum la
 chrimis respondit obiectis car
 minibus. ¶ Dignitas] hominis de
 ornari domo magnifica: quod est
 quoddam ornamentum. ¶ Non tota
 quoniam alia esse debent: quod dignitatem
 afferunt. Et ut in ceteris cen
 sus est quod admodum in omnibus a
 liis rebus quod nobis agendum
 sit considerare debemus non solum
 propter nos verum etiam et alios sic
 in edificanda domo principis con
 siderandum est hospites in ipsa
 admittendos esse et sic oportere
 amplam esse non tantum domino
 proprio seruiant: sed et aliis qui
 recipiendi sunt. ¶ In ceteris]
 aliis rebus: quas non solum ad
 nostram sed etiam ad aliorum vti
 litatem referimus. ¶ Clari] sum
 mi et principes. ¶ Hospites] a
 mici externi. ¶ Multitudo cu
 iusque generis] ut tunc erant cli
 entes: et varia hominum genera
 domos principum ingredun
 tur. ¶ Laritatis] amplitudi
 nis: debet inquit tenere medi
 um: nam si modum excesserit et

Valerius
 Seneca

Itaque ille in suam domum consulatum primum at
 tulit. Hic summi et clarissimi viri filius in domum
 multiplicatam non repulsam solum retulit: sed
 ignominiam etiam et calamitatem. Ornanda
 est enim dignitas domo: non ex domo dignitas
 tota querenda. Nec domo dominus sed domi
 no domus honestanda est. Et ut in ceteris habenda
 ratio non sua solum: sed etiam aliorum: sic
 in domo clari hominis: inquam et hospites multi
 recipiendi et admittenda hominum cuiusque ge
 neris multitudo: adhibenda cura laritatis. Ali
 ter enim ampla domus dedecori domino sepe
 fit: si est in ea solitudo: et maxime si aliquando
 alio domino solita est frequentari. Odiosus est
 enim cum a pretereuntibus dicitur. ¶ Domus
 antiqua quas dispari domino dominaris quod
 quidem bis temporibus in multis licet dicere.

nimia laritate luxurians diffundet domino afferret dedecus priusque dignitatez. ¶ Solitudo]
 id est adeo amplam: ut non possit tota habitari: tunc illa solitudo dedecori domino erit.
 ¶ Frequentari] coli familie frequentia. Frequens locus dicitur: in quo multi sunt: et frequen
 tatur et frequens senatus in quo sunt multi senatores. ¶ Odiosum est] infame et quod af
 fert odium et fastidium cum potest dici a pretereuntibus: o domus quam dispares domini habes
 quod nunc Rome passim dici potest. Videmus enim in omnibus clarissimorum quondam civium
 et illius amplissime ciuitatis facile principum monstra hominum habitare: et a meretricum scho
 lis frequentari: quibus cum Romana disciplina vigeat: et mores nondum luxuria corrupti: et illi
 plurimum magistri vicorum urbanavitia excuterent vilissimus fornicarius dabatur: et vix digne censeba
 tur: ut in submenio habitarent panose sordide neglecte: nunc autem serico et auro undique pel
 lucentes magnifice habitant clientela habent et disciplina: ut tanta ars non pereat. An volenduz
 est: quod plus in quibus olidi scorum edacis tribuas: quas virtuti: et quod sedissima lupa corporis
 ornata non solum equetur reginis sed antecellat. ¶ His temporibus] in hac calamitate et confusione
 nostrorum temporum quibus domus prescriptorum a Sylla ab indignissimis et immeritissimis hominibus

habitantur: ut merito dici posset: o domus antiquæ quæ dispari domino dominamini. *¶* **E**as uedum est etiam aliud preceptum et cautio in ipsa domo edificanda. *¶* **N**e prodeas] ex eas extra mensuram: debet his qui edificat tenere medium: et pro modo diuitiarum impendere atque ut oportet decetque. *¶* **S**umptu] impensis. *¶* **Q**uo in genere: cum scilicet quis nimio sumptu aliquod opus extruit: alios enim suo exemplo irritat ad talem edificandi luxum. *¶* **I**n hac parte] edificij superbe et luxuriose edificandis: et probat hoc exemplo Lucullus cuius uirtutem pauci imitati sunt magnificentiâ uero in edificandis uillis pluri. *¶* **F**acta principum] ea que principes ciuitatis faciunt. **T**u uero stoicus Lucullus rogatum Terrentium appellabat propter uillam in sinu baiano et aquam marinam immixtam effosso motu: et Varro in primo de re rustica libro dicit. Nunc contra uillam uerbis banam quam maximam ac politissimam habebant: uant opera ac cum Metelli et Luculli uillis pessimo publico edificatis certant. *¶* **L**uculli uirtutem] quis scilicet imitatur? est: quia si dicat perpaucum. *¶* **E**t quod multi] scilicet imitati sunt eum in edificijs: et conuiujs. **V**illa est domus in agro. **V**icus dicitur quando sunt plures domus una post aliam. **V**icinia dicitur propinquitas uicinarum. *¶* **Q**uorum uillarum edificandarum mensura est adhibenda. **U**nde apud antiquos erat lex censoriane uilla fundunt desideraret et ne plus uererent quæ araret: et ideo nimia edificandi luxuriam notauit Horatius in carminibus dicens. Jam pauca aratro ingerat moles relinquet regie quoniam omnes campi edificijs: ad luxum et delicias comparatis occupabantur.

Cauendum est etiam presertim si ipse edifices: ne extra modum sumptu et magnificentiâ prodeas. **Q**uo in genere multum mali etiam in exemplo est. **S**tudiose enim plerique presertim in hac parte facta principum imitantur: ut **L**e. Luculli summi uiri uirtutem: at quam multi uillarum magnificentiâ imitati sunt. **Q**uorum quidem certe est adhibendus modus ad mediocritatemque reuocandus: eademque mediocritas ad omnem usum cultumque uite referenda est. **S**ed hec bactenus.

Tria in omni actione obseruanda:

In omni autem actione suscipienda tria sunt tenenda primum ut appetitus rationi pareat: quo nihil est ad officia conseruanda accommodatius. **D**einde ut animaduertatur quæ illa res sit: quam efficere uelimus: neu maior neu minor cura et ope

In omni autem actione. *¶* **T**ria **L**icero ponit quæ in omni uita seruanda sunt: primum est ut appetitus pareat rationi: nam si appetitus euagabitur longius officium seruari non poterit: quod semper ad bonum tendit. **S**ecundum est ut consideretur quid agendum sit et ea cura adhibeatur. quam res ipsa efficienda requirit. **T**ertium est ut omnia cum mensura fiant: etiam que laudabilia sunt: ne si modum excesserint: ut reprehendantur. *¶* **P**areat] obediat et id appetat quod ratio suaserit. *¶* **A**d officia] ut aliquid fiat cum uirtutis laude. *¶* **A**nimaduertatur] consideretur diligenter: ne aut nimis aut parum id curemus quod agendum est: sed ut ipsa res postulat. *¶* **O**pera] labor: causa: res: ipsa quam agimus et causa quem tractamus. *¶* **A**d liberalem speciem] id est ea que laudanda sunt: et quam apparentiam libero homine dignam pre se ferunt. *¶* **M**oderanda] modo quodam et mensura tractanda: multo magis igitur moderanda sunt et uitanda que nullam habent speciem ad est apparentiaz libero homine digna. **E**t ait **L**icero optimus est modus in omni

Villa
Vicus

Vicinia

Horatius

re atq; mensura vt seruetur decox: nam cū facimus id qđ decet tenemus modū. Horatius
in primo volumine epistolaz sic canit. Insani sapiens nomen ferat equus iniqui. Altra q̃
satis est v. ritutē si petat ipsam: et in primo sermone dicit. Est modus in rebus sunt certi de
nig; fines. Quos vltro citraq; nequit cōsistere rectum. Modus autē hoc refertur ad il
lud secundū pceptum vt scz cōsideretur quāta sit reliquā volumus efficere. Ipsuz de
cus] se qđ id qđ decet eatentus

ra suscipiatur: quam causa postulet. Tertiu est
vt caneamus vt ea que pertinent ad liberalē spe
ciem et dignitatem moderāda sint. Modus au
tem est optimus decus ipsuz tenere de quo an
te diximus: nec progredi longius. Horum autez
triū prestātissimū est appetitū obtēperare rōni.

Ordo rerum ac temporum oportunitas.

Princeps de ordine rerū et tem
porum oportunitate dicendum
est. Nec autez scientia continet
eam q̃ greci

Princeps de ordine rerū et tem
porum oportunitate dicendum
est. Nec autez scientia continet
eam q̃ greci
neri: formositate ornati: ordi
ne duab; pibus absolutis ad
ordinē trāsit et tēpor oportuni
tatē: vt nil qđ ad decox ipsū
ptineat explicandū relinq̃tur.
Actur igr trāsitor et docile
facit auditorē et attētū. Nec
a sit scientia ptinet eam q̃ gre
ci: eutaxiā nomināt: eutaxia dī
bōa dispositio et ordo: vult Et.
ordinis pseruationē et modesti
am idē esse. Nō hanc scz con
tinet q̃ nos appellam; mode
stia a mō. i. mētura q̃ singulis
rebus adhibēda est. In quo
xbo modestie scz inest mod
qdā seruādus in oī re: et sic mo
destia est quodā ornamentuz
in ipis actionib;. Ordinis
cōseruatio] vt sit bon; ordo in
rebus agendis: nā eutaxia dī
bona ordinatio: sed inq̃t Et.
ex ipsa definitione stoicox ad
ducor: vt eandē eutaxiā lati
ne appellē modestiā. Loco
suo tpe oportuno. Eadē vis
nam et ppietas vt idē sit or
do rerū: et collocatio: qđ ex ip
sa definitione pbat. Glā] or
do est cōpositio rerū aptis lo
cis et accōmodatis: et locus si
gnificat tps oportunitatem.
Actionis] opationis hoc vi
rit ad differentiā loci: qđ est scz
des argumētū: et in quo illd la
ter. et ex quo ducit: et locus est
vltima superficies corpis am
bientis locatum] finit Arist.

Tēpus autē actōis oportunū grece

latine

in phycis: hic accipitur locus p agendi a oportunitate. Locū actōis] aptū ad aliqd agē
dum: qm sunt et alij loci sedes argumentox hos locos Beoti] in topicis maxias ppositōes
appellat: et Fabi] ait li. v. Locos appello sedes argumētōx. Tēpus actōis] aptū ad agē
dum et oportunū dī occasio. Unde dicim; nactus occasione. i. tēpus oportunū in herozicis

Locus multi
pliciter

Aristote.

Fabius

mii

loquens de tēpore sic ait occasio est pars tēporis hñs in se alicuius rei idonea facienda aut nō facienda opportunitatē. ¶ Sic fit [ex horz xbozū definitione hoc sequitur. ¶ Quā interpetramur] quā latine dico appellandā ēē modestiā: cū grece dicat eutaria. ¶ Idoneoz] q̄ idonea sunt ad agendū: sic vno xbo modestie Eice. cōplectimur ordinē locū et tēpus. ¶ Eadē definitio] qm̄ prudētia est locū ordinē et tēpus eligere et hñe delectū. Itaqz modestia et moderatio est qdam ministra ipsius prudentiē: hec officia in qbus modus requirit p̄tinēt ad tēperantiā q̄ est p̄seruatric prudētiē: moderatiō igr̄ p̄seruat prudētiā et id facit in singulis actionibz qd̄ prudentia iubet corrupta aut moderatiōe prudentia nihil valet. Itaqz eadē fere sunt officia prudētiē et modestie q̄ ipaz p̄seruāt. ¶ Et aliis s̄sibz] q̄ ad hāc partē p̄tinent: qm̄ tēperantiā sequūtur ordinis constantia et ornatus. ¶ Que erant prudētiē] q̄ p̄tinebant ad prudētiā: quā sequuntur p̄silioz maturitas et intelligentia: hec p̄s moderatiōis et ordinis ad tēperantiā p̄tinet licet nulla virtus possit esse sine prudentia et qui illā hz oīs habeat necesse est: sed singulārū mediocritatū officia distincta sunt. ¶ Jam dudū] ab initio huius dispositōis. ¶ Que aut̄ hāz virtutū] .i. ea q̄ p̄tinet ad has virtutes q̄ tēperantiā sequūtur. De qbus virtutibus pauloātē cepi disputā. ¶ Ap̄ probationē] laudationē et commendationē eoz cū qbus viuimus: et nihil a nobis fiat qd̄ illos offendat.

appellat occasio. Sic fit vt modestia bec quam interpretamur ita vt dixi sciētia sit oportunitas tis idoneozū ad agendū tēporz. Sz pōt esse eadē prudētie definitio: de qua p̄ncipio dixim⁹. Hoc aut̄ loco de moderatiōe et tēperantiā et alijs similibus virtutibz querim⁹. Itaqz q̄ erāt prudentie p̄pria loco suo dicta sunt. Que autē barū virtutū de quibz iā dudū loq̄mur q̄ pertinent ad verecundiam et ad eoz approbationē quibus cuz viuimus nunc dicenda sunt.

Ordo actionum cum decoro.

Alis est igr̄ ordo actionū adhibē-

mus vt quēadmodū i. orōne p̄stat̄ sic in vita sint oīa iter se acta et quēmētia. Turpe ē. n. valdeqz vitiosū i. re seuera putatio dignū aut delicatū aliquē i. ferre sermonem. Bñ Pericles cū b̄ret collegā i. p̄tura Sophocle poetaz. B̄iqz de cōi officio conuenissent: et casu

Alis igr̄ ordo Precipit nunc quale ordinez tenere debeamus in singul actionibus de quo ita disputat: vt locū p̄sonā: aliasqz circūstantias includat: qm̄ in omni re

vt seruetur de eoz considerande sunt. Observatio em̄ circūstātiāz est illa q̄ cōstituit officiū qm̄ potest reddi certa rō quare factū sit. ¶ Constanti: p̄seuerāt in optimo ordine: et nihil ab arte discrepant: bec est laus oratoris vt oīa in orōne bñ cōueniāt et quadrēt sic laudat oratorū oēs actiones inter se cōueniūt et suo tpe fiūt. ¶ In vita] in actōibz vite. ¶ Apta] vt apta sint: qm̄ ordo est cōpositio rez in aptis locis: apta igr̄. i. accōmodata et conuenientia. ¶ Turpe est em̄] p̄bat ab effectu hñe adhibēdus ordo sit: qm̄ dedecet si nō hētur rō locitē p̄sonē p̄sonē: sic are p̄traria sumēs argumētū ondit id laudari quo tpe apto sit. ¶ Seuera graui delicatū: delicis aptū et molle. ¶ Bñ pericles] q̄ collegā suū rep̄bēdit Sophocle: qm̄ ille nō habuerat rōem loci t̄pis atqz p̄sone quā sustinebat: erat. n. p̄tor Sophocles tragic⁹ poeta fuit. Tragediā auctore fabio p̄mus Eschyl⁹ in lucē p̄tulit sublimis et grauis et gr̄ dilōq⁹ sepe vsqz ad viciū. Sz lōge clari⁹ illustrauerūt b̄ opus Sophocles atqz Euripides quoz i. dispari dicēdi vita vter qdē sit poeta melior iter plurimos q̄rit. In p̄tura qm̄ erāt p̄tores q̄ reddebāt iura. Collega d̄. socius in magistratu. ¶ Cōuenissent sil̄ ēent: vt de cōi offi

Collega

cio loquerentur et iura redderent. Hoc narrat etiam Plutar. in vita Periclis. Et valde dicitur Pericles cum in praetura Sophocle collegam haberet ac is publico officio vna distructus pueri ingenitum praereuntis formam imperatoribus Xbis laudasset intemperantiam eius increpitas dixit: propterea non solum manus a pecunie lucro: sed etiam oculos a libidinoso aspectu continentis esse debere. Locutus ipse igitur datus proxi et magistratus non seruabat decoy laudando formosum puerum.

formosus puer praeteriret: dixissetque Sophocles
O puerum pulchrum Pericle. At enim pericles
praetorem Sophocle decet non solum manus: sed
etiam oculos abstinentes habere. Atque hoc idem
Sophocles si in atletarum approbatione dixisset
iusta reprehensione caruisset. Quia vis est et
locus et temporis ut si quis cuius causam sit acturus in
itinere aut in ambulatione: secum ipse meditetur
aut si quid aliud attentius cogitet non reprehendatur.
Ad hoc idem si in conuiuio faciat: inbus
manus videatur insititia temporis. Sed ea quae multum
ab humanitate discrepant: ut si quis in foro
cantet aut si qua est alia magna peruersitas:
facile apparent: nec magnopere ad monitiones
et precepta desiderant: quo autem parua videntur
esse delicta: neque a multis intelligi possunt: ab
his est diligentius etiam declinandum. Est in fidibus
aut in tibis quauis paululum discrepent: tamen
id a sciente aduertitur solet. Sic viuendum est in vita
ne forte quis discrepet: vel multo etiam magis:

At hoc idem ecce quod facit locus et persona: nam si alibi illud
dixisset: iusta reprehensio caruisset. Athletarum quoque in gymnasijs se exercent: athlo grece
larine significat certo et contentendo. Unde athlete dicitur in genere
certatores: in specie autem
erunt pugillem palestriter: cursores et similes: et athlon dicitur
ludum certaminis quo Xbo vitatur Theocritus. Approbatione
Iovi approbatur athlete pulchri lacertosi et hirtes mentis
apta ad certamina. Quia
vis est locus: in quo potest locus
alie circumscriptione ad probationem
alicuius rei vituperationemque.
Quia acturus conuinctus causam
alicuius aut suam. Addebat
intra se cogitet. Ad hoc idem
meditari et attentius cogitare
Inhumanus ab humanitate alienus
ac rusticus quoniam ignorat
quod postulet locus et tempus.
Sed ea quae non opus est inquit
Licet de his scire et monere
quae manifesta delicta sunt: et ab
omnibus facile cognoscuntur: sed
de his quae parua videntur: et cum
videntur ab omnibus nequeant facile
trahunt homines in errorem specie
quam recti. Tamen diligenter singula
consideranda sunt et idcirco
dum quod in alijs turpe est ac in
decorum et doctos consulere debemus:
quorum consilio ad virtutem ac
decorum dirigamur. Discrepant
aliena sunt. Ab humanitate
ab his moribus quos homo
habet institutus habet: ab humanitate
igitur disciplina viuendum: quod
homo data est. Cauter in foro:
quod dedecet et ab eruditione bonis
que moribus alienum est. Magna
peruersitas prauitas in moribus

que sua magnitudine omnibus se ostendit. Nec magnopere: non multum opus monere: quoniam per talia declinanda esse propter apertam turpitudinem. Nec a multis: ab impia multitudine. Et affert exemplum
plurimum musicis. Nam cum in fidibus et tibis aliquod discrepatia est non cognoscitur nisi ab eo qui musicum callet: sic actiones aliquod in se prauitatis habentes non cognoscuntur nisi a prudentibus: quorum consilio
vita adolescentium formanda est et regenda. Paululum discrepet: discedit: nam discrepare proprie est
diuerso modo crepare. I. sonare et crepitum facere: unde ad multa transferretur. A sciencia per
rito in musicis. Si viuendum ita inquit viuendum est ut vita non discrepet: sed omnia inuicem congruant
et ordo seruetur ac modus: ut fiat ille actionum contentus qui est maxime et natura et vita suas in officio
perseueret. Sicut fit in numeris: musicis et moribus inter se non discrepantibus. Quod melius
in iiii

Discrepo

gis q̄ in fidibus et tibis maior cura adhibenda est in actōib⁹ vite q̄ in ipsis nūeris. Quo
 q̄to maior est cōcentus actionū. i. cōuenientia: vi nullo mō a rōne discrepent: sed loco tpi
 et psonis cōueniant. Maior q̄tum ad se. Melior ad nostrū cōmodū et decus. Concētus: cō
 uenientia p̄stat in trāslatione sonorū melior inq̄t est et p̄stantior cōuenientia ipsarū actionū
 q̄ sonorū et ideo maior cura est adhibenda: vt nullarūp̄ discrepātia sit. Vel minima Jeta
 lent artē. Vel etiā minimos
 errores. Acres acuti vebemē
 tes attēti. Aciorū eorū q̄ sunt
 cū vitio et p̄ter decoz. Quidā
 gna ex paruis: ex paruo signu
 magna cognoscim⁹. Quidā
 est Jobutus oculoꝝ et alia si
 gna indicant eē in morib⁹ non
 nullaq̄ latēt et incognita sunt
 in q̄bus signis et gestib⁹ aliqd
 sit qd̄ dedecet. Quidā in singu
 lis cauendū est: multo magis
 ne alius peccet q̄ p̄ signa extrin
 seca se aperit. Quidā in aspe
 ctu in aliq̄ de hro Remissio
 ne: dilatio: aut cū cōtrahit
 tur sup̄cilia: aut deprimuntur:
 aut attolluntur: hoc est orrabe
 re et remittere. Quidā in le
 titia p̄tentione eleuatio: i. cū
 voce attollimus. Eū oīa inq̄t:
 supradicta viderim⁹ cognosce
 mus si experientiā habebimus
 qd̄ apte fiat: cū d̄coro. Quid
 a natura. i. a rōne nature dis
 sentiat: nā respicere: videre: et
 filia eo mō facere op̄ortet a na
 tura nō recedat. Risus nō sp̄
 vitupatur: cachinus x̄o sp̄ tri
 sus cōceditur. Nīle aut impro
 batur. Risus inq̄t Sic. alibi se
 dēbz aliq̄ deformitate ac tur
 pitudine q̄ cū in alijs demonstrā
 tur vbanitas cū in ip̄m dicētē
 recidit stultitia vocat. Quo in
 gñe eoz scz q̄ vitupant cū non
 apte fiunt a natura q̄ recedūt.
 Nō est in cōmodū imo vitile
 est iudicare in alijs quale sit vnūquodq̄ supradictorum: vt nos cauere possimus: si aliqd
 p̄ter decozū fieri cognoscimus. Nam magis dephendimus errores aliorū q̄ nostros.
 Unde magistri cum discipulos reprehendere volunt eos imitātur: vt discipuli videndo
 cognoscant: quā deceat id in quo reprehendūtur. Quapropter anacharchis scita interrogat
 tus quo pacto quis abstemius fieret: respondit: si ebriosorū motus sibi ante oculos ponat.
 Et Plato ebrijs et iratis p̄cipere consulereq̄ solebat: vt in speculo vultus inspicerēt suos:
 vt visa de formitate: vitia fugerent. Et lacedemonij seruū ebrium in conspectū filiorū ad
 ducebant: vt in ip̄o turpitudine ebrietatis inspicerēt: et ea abstinerēt. In alijs q̄m vnu
 q̄q̄ sibi placet: id suos errores nō facile indicat. Pauci est in seip̄os descendit diligēt
 us inspicientes aliena peccata q̄ sua. Nī dicit Seneca. Aliena vitia in oculis habem⁹ a te
 go nostra sunt. In discernendo iudicādo. Quorum id est discipuli quoz vitia magistri
 representant causa emendandi. Visa deformitate vitij qd̄ illi imitātur: ad irrationē facile
 me corrigūtur: cū vitia plane discernāt: emendādī: cū vt discipuli emendātur. Nec x̄o alie
 num est. Monet p̄sulendos esse viros vsu peritos ne locus penitētie relinquatur: nā si con
 filio prudentiū voluerimus vt nūq̄ errabimus: et mediocritas ipsa retinebit quā ip̄e pru
 dens definit et statuit. Philosophus in tertio ethicis sic ait atq̄ cū magnus de rebus deli

quo maior et melior actionū q̄ sonorū cōcentus
 est. Itaq̄ vt in fidibus musicorū aures vel mi
 nima sentiūt: sic nos si acres ac diligentes iudic
 ces esse volum⁹ animaduersoresq̄ vitiorū: ma
 gna intelligemus sepe ex paruis. Et oculorum
 obrutu sup̄cilliorum: aut remissione: aut cōtra
 ctioe ex mestitia: ex bilaritate: ex risu: ex locutio
 ne: ex reticētia: ex contentione vocis: ex summis
 sione: ex ceteris similibus facile iudicamus: qd̄
 apte eorum fiat quid ab officio naturaq̄ discre
 pet. Quo in genere non est in cōmodum quale
 quid eorum sit ex alijs iudicare vt si quid dede
 ceat in illos vitemus et ipsi. Sit enim nescio quo
 mō vt magis in alios cernamus q̄ in nobis inet
 ipsis si qd̄ delinquit. Ita facillime corrigūtur in
 discernendo vitia: quorum imitantur emendan

Anacharchis

Plato

berare volumus summos et alios ad consilium videntes nobis ipsos tanquam non sufficienti
bus ad discernendum. Non est alienum immo conducit ut singulari minima errata cognosca
tur. Que afferunt dubitationem de quibus dubitatur: an in officio sint. Quod doctos videatur agen
tantes. Quod vult experientia reprobare exquirere diligenter percurrere quid illis videatur agen
dum: et quid fugiendum tanquam turpe. De vno quoque genere officij oibus actionibus que officiose

di causa magistris. Nec vero alienum est ad ea eligenda
que dubitationes afferunt adhibere doctos boies vel
etiam vsuperitos et quid bis de vnoquoque gene
re officij placeat exquirere. Maior enim pars
eo fere deferri solet: quo a natura ipsa deducit.
In quibus videndum est non modo quid quisque
loquatur: sed etiam quid quisque sentiat atque etiam
de qua causa quisque sentiat. Est enim pictores
et hi qui signa fabricant et veritatem poete su
um quisque opus a vulgo considerari vult: ut si
quid reprebensum sit a pluribus id corrigatur
bis secum et cum alijs quid in eo peccatum sit
exquirunt. Sic aliorum iudicio per multa no
bis facienda et non facienda: et imitanda: et
corrigenda sunt. Que vero more aguntur et in

debet esse et cum virtute ac modo
Quia maior enim pars ratio quare
debemus? uti consilio prudentum:
quia maior pars hominum sequitur i
clinaciones naturales. An opus
est ut prudentiores consulamus
ne sequentes aliquem id ad quod na
tura inclinamur erremus: alii
qui tamen sunt qui paruas nature
inclinaciones non sequuntur: id
dixit maior pars: pauci enim habent
talem prudentiam et mentis ro
bur ut naturam emendant. Vir
prudens non desertur aliquem ad
id ad quod a natura deducitur que
interdum viciosa est et corrupta
quas si sequeremur discederem?
ab officio quod forte non cognosci
tur cum ad id inclinaciones natu
rales habeamus? et nihil potest esse
officium quod a bona natura dis
crepat. An Diogenes finem ita
tuebat rationi rite optempare in
eis eligendis que secundum naturam
sunt Chrysippus intelligit co
munem et propriam humanita
tati naturam: cui cognoscere oport
teat. Eleates eodem tamen naturam
suscipit: quam sequi oporteat cum
propria interdum viciosa sit cor
rupta. Consulere igitur des
bemus doctos viros et vultu pe
ritos ne erremus. In quibus
rebus dubijs de quibus doctos
consulimus. Quid sentiat: quid
habeat in animo: multi enim dicunt

Diogenes

Chrysippus
Eleates

aliquid esse agendum: tamen animo non ita sentiunt. Ideo considerandum est quid quisque
non modo loquatur sed etiam sentiat ne adulationibus et assentionibus ad prauas actio
nes deducatur. De qua causa quoniam si de astrologia vult tibi iurisperitus consulere errabis cur
eo quippe astrologiam is non calleret: sic de similibus. Unde oportet de aliqua re illos co
sulere qui iudicare possunt et sciunt et probat compatione artificum nos debere alio iudicio
multa facere et malefacta emendare. Apud grecos dicebatur: Quam quisque norit artem
in hac se exerceat. Et etiam in illos pueribus erat quid quod ignorarent iudicabant. Su
pra crepita iudicare nolit. Et hi qui signa fabricant ut sculptores statuarij: signa dicuntur
opera expressa et sculpta: ut statue: vasa analipra: et alia signa que extant: tabule solum pi
cte sunt sine aliqua expressione formarum: a signo dicitur sigillum per diminutionem. Idem in
iis de oratore: ipsa necessitas fabricata est. Et Nonius affert hunc Liceronis locum: ut hi
qui signa fabricant. Veri poete qui poeticam ipsam optime callent. Quia vulgo ut
faciebat. Appelles auctore Plinio qui tabulos pictas transcutibus proponebat ipse
post tabulas latens intelligebat que vicia reprehenderentur a singulis: ut postea emenda
ret. Tutor accedens opus notauit: quod crepida pauciores ansas haberet: quod vicius Ap
pelles emendauit. Et Silius italicus poeta insignis iudicia auditorum sepe numero recitatio
nibus expertus est. Secum intra se et loquendo cum alijs sic in ipsis actionibus agendum est:
ut aliorum iudicio vicia corrigatur. Que vero more aguntur: de his non est precipiendum inquit
Li. qui in ipsis ciuitatibus instituta sunt: quoniam per oibus obseruanda esse: nec aliquis contra pu

Signum
Sigillum

Appelles

Seneca

blicum morem ciuitatis audire vsz in hoc non debemus viros claros imitari qui diuina quadā sciētia hoc cōsequēbātur: vt cōtra morē ciuitatis loqui possent. Instituta em̄ vbiuq; obseruari debēt. An dicit Sēs. nō turbabit sapiēs publicos mores: nec populū in se nouitate vite puerter. ¶ Ad morem p̄suetudine. ¶ Instituta instituta vt dictū est sunt q̄ tam moribus q̄ legib; ad honestatē ducūt. Ad mores etiā in hoīe sunt qualitates animi et appetit; et

magis attingūt naturā q̄ consuetudo: et mos est lex non scripta. ¶ Quilib; aliquid ciuitatis. ¶ Illaripa insita et mores sunt quedā precepta q̄ ab oib; obseruari debēt: ergo de his nō op̄ est p̄cipe. Socrates Phavorinus auctore Laertio dicit Accusauit Melitus Socratem Sophronisi filiū quid iura violaret. Quos ex maior instituto suscepit ciuitas deos esse nō existimās alia noua demonia iducēs p̄tra ius irem et phas iuuenes corrupit. Dānat; igitur fuit Socrates qd nouā religionē induceret p̄tra vetus ciuitatis ardenax institutū. Lato censorinus auctore Plu. Socratē loquacē et violentum hoīem appellabat q̄ cū in patria sua pl; posse affectaret q̄ leges paterētur p̄scos mores et veteres p̄suetudines antiqua re ciuesq; suos ad p̄trari as p̄scas institutis op̄iones traducere molit; est. Sz crimi na socrati obiecta a duob; ei; discipulis platone in apologia et Xenophonte quattuor illis voluminib; de dictis et factis Socratis memoratu dignis penit; diluuntur. Aristippus

Lato

Aristippus

Socratis discipul; cri maicus primus Socraticorū mercedē doctrine erigit: et q̄stu phāt; est: et voluptati patronū se p̄stitit cōtra morē veterem posuit essi summū bonū in voluptate q̄ maxime sensum moueret et a suo p̄ceptore Socrate descīuit: q̄ in xtute summū bonū stauerat. ū obisceret Aristippo: qd laidē meretricem h̄fer: respōdit: hoc meli; est q̄ qd illa me habeat. ¶ Cōtra morem p̄suetudinē q̄si Socrates nouā religionē introducebat p̄tra mores et instituta ciuitatis: et Aristipp; voluptati oīa tribuebat et q̄stui phiam h̄fer cepit: et eius domum meretrices frequētabat. ¶ Diuinis bonis summa doctrina q̄ est diuinus quoddā bonum. Interrogat; Aristippus quid interesset inter doctū et indoctū: respōdit. Mitte vtrūq; ad loca ignota: et cognosces. Cynicorū rō refellit rōnem cynicorū et vite institutū qui volebant vt oīa fierent ad libidīnē. i. fm̄ appetitū et nullā verecūdiē habebāt rōnez qua neglecta et remota nūl qd hoīs p̄stāriāz deceat fieri pōt: nec pōt aliqd esse honestū qd vacat pudore. Apollodor; tū in mortalib; dicit cynicam sectā esse validā et celerem ad xtutem viam: hanc sectā stoici volūt sapiētes āplecti a quibus Lice. discēnti agens verecūdiē p̄tes sine qua nihil cū laude xtutis honestatis fieri poterit. ¶ Eos aut; supradicta inquit sine cōsultatione obseruare debemus: et illos colere qui p̄batissimi sunt: et sic p̄cipit quibus adherere debeam; et ip̄or cōsilio niti. ¶ Perspecta cognita p̄pter res gestas cū xtute. ¶ Magnis affectatēs tyrānidem et seditiones ab illis fugere debemus: quī nō student cōi libertati et virilitati. Ac bene meritos quipro republica multa fecerunt: imperium auxere et bene meriti sunt. ¶ Aut merētes in plēntia aliquid p̄rep. faciētes ¶ Aliquo honore. Magistram Aut aliquo alio insigni. ¶ Aut impio; vt illi qui p̄sunt exercitui militie et vrbibus. Obseruare est quadā admiratiōe aliquē virtute p̄dituz venerari. Colere est plusq; obseruare hoc

stitutus ciuilibus de his nihil est precipiendū.

Illa enim ipsa precepta sunt nec quemq; hoc er

rore duci oportet: vt si qd socrates aut Aristip;

pus contra morem consuetudinem que ciuilem

fecerint locutiue sint: idē sibi arbitret licere: ma

gnis illi et diuinis bonis hāc licētiā cōsequēbant.

Cynicorum, vero ratio tota est efficienda. Est. n.

inimica verecundie: sine qua nihil rectū esse po

test nihil honestum. Eos autem quorum vita

perspecta in rebus honestis atq; magnis est:

bene de republ. sentientes ac bene meritos aut

merentes aliquo bonore et imperio affectos:

obseruare et colere debemus tribuere etiā mul

tum senectuti: cedere his qui magistratum ha

Obferuo
Solo

enim est tñ ad hoies: colere etiā ad deos: ergo obseruamus vt hoem colimus vt deus si
ue diuū hoies: vt Lacones dicere psueuerūt: cū aliquē summis laudib⁹ celebrare volebāt.
Adultū tribuere magnā hñe rōnem senectutis. i. ipos senes valde obseruare debem⁹ vt vene
rari. [Habere delectū] facere dñam inter ciuem t peregrinū: t vniciq⁹: id qđ illi debet tri
buere. [In ipso peregrino] debemus scilicet habere delectum. [Prūatim] ne causa sua
an publica venerit. [An pub
blice] an nomine principum t
alicuius reipu. missus sit: vt
sunt oratores principum qui
publicā psonā referūt. An ma
ior illis debetur honor q̄ his
peregrinis q̄ sua cā venerūt t
in aliena ciuitate pegrinātur.
[Ad summā] pcludit Li. nos
debere cōem humani generis
cōsociatiōem colere t tueri: t
sic apparebit iustitia: q̄ est ad
cōseruatiōem generis hūani.
[Ad summā] deniq⁹ tādē:
ne de singulis disputet: qm̄ ni
mis pducere orō. [Ne agaz
ne disputet. [Cōsociatiōem]
vt hoies inter se inear societas
tes duce natura curandum est
qm̄ hō est aīal sociabilis socie
tas in mutuis officijs colēda ē
vt vltro citroq⁹ collatis bñfici
is humana societas pseruetur
[Colere] iāmare. [Tueri] des
fendere t pseruare si iusti esse
volumus t de humana natus
ra bene mereri.

bebunt habere delectū ciuis t peregrini in ipso
quoq⁹ peregrino prūatim ne an publice vene
rit. Ad summam ne agā: de singulis comminez
toti⁹ generis humani hominū cōciliatiōe t cō
tatiōe colere: tueri seruaro debemus.

De questib⁹ artibusq⁹ honestis t inhonestis

Am de artificijs t q̄stib⁹ q̄ libales
bñdi q̄ sordidi sint: b fere accepim⁹
p̄mū iprobāt bī q̄st⁹ q̄ i odia hoīus

incurrunt: vt portitorū vt feneratorū. Illibe
rales autem et sordidi questus mercenariorū

Am de artificijs [Aut Li. trāsitiōe t capiat attētiōe pponēs se dictū de ar
tificijs t q̄stib⁹: q̄ sunt liberales: q̄s sordidi t indigni hoie libero. [Questib⁹]
lucris t artificio lucrādi pecuniam. [Liberales] digni libero hoie t ingenio.
[Sordidi] illiberales t auari. [Hoc accipim⁹] intellexim⁹ hoc esse dictū a ma
iorib⁹ fere dicit vt vtatur mediocritate forte plura accepit sed non erat opus oīa recēdere.
[Qui in odia incurrūt: qm̄ odio habetur vsura: cū sit cōtra naturā vt dictū est: qm̄ infimus
nūmus parit Pla. in. v. de legi. sic p̄cipit nemini liceat feneratori t si quis in sen⁹ accepit nec
vsurā nec forte reddat. Nō op⁹ quāq⁹ in nrā ciuitate illiberali q̄stui incūbere: neq⁹ mechani
cū illud t infame lucrū sectari qđ mores generosos inquinat neq⁹ existimāt vllō pacto vilis
bus ex rebus t turpibus pecunias cumulādas. [Et portitorū] Portitorū appellatus [Hoc] dē
tus custodiūt: erigūtq⁹ vectigal: t portiora port⁹: vt est in li. digestorū appellatus [Hoc] dē
sus locus quo importātur merces t inde exportātur eaq⁹ nihilominus statio est cōclusa t
munita: inde angiportum dicimus. [Illiberales] indigni hoie libero. [Sordidi] questus
dicūtur illi in quib⁹ comparādis necesse est: vt manus sordēant: t hoc etiā refertur ad ani
mum: sordidus dicuntur auari qui parati sunt ad mentiēdum vt aliquid lucrētur. Inde sor
des dici p̄nt parua lucra cū alteri⁹ iniuria q̄sita t extorta Li. in epistolis. Sordes tuas no
uimus in puincia: id est minima furta t extorsiones factas puincialibus ppter auaritiā.
[Mercenariorū] omnū. Pla. in. ij. de repu. distinguens hominum genera dicit. Adini
stri in vrbe qui ingenio non valent: nec viles sunt ad consiliū: t valent viribus corporis
ad tollerandas labores quas vires ad aliquod opus peragendum vendunt quod p̄cium
mercedem appellant mercenarij rite appellantur. Institores vero non dicuntur ministri
emptionum venditionumq⁹ in foro. Ciuitatem vero peragrantes mercatores appellantur. [Institores]
Itec Pla. Justinianus autem dicit institores illos vocari: qui negociationib⁹ preponuntur
Alpianus ait li. xij. digestorū de institoria actiōe. Institore appellatus ex eo qđ negociū ge
rendo instat: nec multum facit taberne sit prepositus: aut culiber alij negociationi: quicū
q̄ igitur negotio p̄posit⁹ sit: institore appellatur. Labeo ait: eos etiā institores dicēdos pla
cuit quib⁹ vestiarij vel lintearij dāt vestē circūferēdas t distrabēdam: quos vulgo circitator
res appellamus: sed etiā muliones quos p̄prie institores appellet. [Lydī] autore. [Hoc] dē

Plato

Plato

Institores

Justinianus

Labeo

libro. ij. primi aureum argenteosq; numum pesserunt et primi coupons institore sepe fuere. Quorum mercenariorum. Quidpe labores corporis: cum non valeant ingenio et philio. Quid artes. Ingenia: quoniam tales non valent ingenio et philio: non ipsorum labores emuntur. Ars est principius rerum efficienda: mercenarii opas suas vendunt: non artes. Quid est? Id quod quatuor mercenariorum non conueniunt libero hominibus: quoniam sunt seruiles mercede esse conducuntur ut aliquid opus faciant: et alicui in opera prestanda seruiant: non decet igitur liberum hominem esse mercenarium: quoniam versat in actu serui. Ipsi merces percipiunt quod accipiunt pro sua opera quam vendunt. Auctoramentum. i. obligatio quodam et pmius seruitutis: auctore est aliquem obligare aut sacramento aut pmiore et auctoritate: de aliquo modo obligat? et obnoxius. Moria. in sermonibus. Auctoritate: eas an turpi clausus? archa. Inde exauctorat? de obligatorem solut? Liuius volu. v. ij. belli punici. Solonum exercitus velut exauctoratus morte ducis a signis discessit. Fabi? in milite Adriano exauctoratus armis man? agresti labori subegit. Quid merces igitur est? dam nexum seruitutis: quoniam ad opera prestanda mercenarius obligat et seruus facit ad tempus seruus autem in parte officiorum sunt quod ptius iungentium est: nam apud omnes gentes omnes in seruos vite necesse: si cui fuerit necesse ptius est: et quicquid per seruum acquiratur: domino acquiritur. Serui ex eo appellati inquit iustinianus: quod imperatores iubent captiuos vendere ac per hoc seruare nec occidere soliti: qui etiam macipia dicuntur eos ab hostibus manu captiui. Seruitia primi inuenere lacedemonij. Serui aut nascuntur aut fiunt. Nascuntur ex acillis nostris: sunt autem ex iuregetiis. i. ex captiuitate seruorum? est constitutio iungentium: qua quis officio alieno contra naturam subiicit. Sunt etiam serui de iure civili: cum homo liber maior. xx. annis ad principium ptius se se venundari passus est. Phobus rex inquit Seneca. hominem venalis ale crebris auctoramentis accendebat. Et alibi ad finem operis magno auctoramento labor puenit. Et alibi nullum sine auctoramento malum est auaritia pecuniam pmitit. Et alibi auctoramenta sunt: seruitutis auxilium et argentum. Merces igitur in ipsis mercenariis est auctoramentum seruitutis: quoniam mercenarius ad tempus seruus ut auctoramentum psequatur. i. mercedem seruitutis pmius: quod? igitur mercenariorum: cum sint seruiles homines libero indigni sunt. Lysippus dicebat seruus esse perpetuum mercenarium. Quid sordidi signominiosi. Qui mercatur? emunt et hi sunt institores de quibus dictum est. Nihil perficiunt nihil lucratur: nisi metiant se magno pmiore emisse et plus equo laudent id quod vendunt. Ad alium est metiri imprudens medacius dicere. Hi institores turpissimi sunt: quoniam metiuntur: nil est ei turpius vanitate. i. medacio. Opifices qui faciunt aliquid opus ut fabri: sutores et similes. Sordida signominiosa et indigna libero homine. Ingenium ingenio homine dignum. Ingenititas: ut inquit Aristoteles. est status generis non potest inquit aliquid fieri in officina: quid deceat ingenuum hominem et liberum. Officina est ubi opera fiunt. Taberna ubi res ipse venduntur. Que sunt ministere voluptatum qui seruiunt voluptati ipsis corporis: qui vitupatur: et indigna est hominis ptius. Quid letarii? sunt qui vendunt pisces. Quid lanij? qui vendunt carnes a lanando: quoniam lamant animalia. Quid farctores dicuntur qui faciunt farcimina ut sunt lucanice et cetera. Quid sunt farctores. i. repleta aliquibus condimentis: ut ouis caseo et similibus. Et ait Terentius in comedia que inscribitur eunuchus. Quid argentarios qui vendunt vnguenta ad delicias et luxum. Quid saltatores qui docent alios saltare. Quid ludum talarium? artem ludendi cum talis. Philosophus in quarto ethices sic ait aleatores: fures. et latrones illiberales sunt: turpi enim versantur in lucro: omnia namque causa questus agunt et sustinent proba: fures ut lucentur periculis maximis se exponunt aleatores ab amicis lucratur quibus aliquid oportet dare. Quibus autem artibus? In de artibus honestis dat precepta quod plus ingenij habet quam labor

Eurozare.

Doratus

Liuius

Seneca

Aristote.
Officia
Taberna
Letarii
Lanij
Farctores
Phobus

ris. **M**aior prudentia quā in supradictis: quā in illis requiritur plus laboris ipsius corporis in his plus prudentie: et quibus inest maior utilitas. Seruiles admodum artes sunt in quibus plurimum preteritur corporis: ut remigatio. Admodum ignobiles in quibus minimum requiritur virtutis et ingenij: ut fossiones agrorum vinearumque. Ille autem tres in quibus plus est prudentie quam laboris: aut magna utilitas circa tam iniuriam aliorum honeste sunt: seu tamen non omnibus conveniunt.

aut artibus aut prudentia maior inest aut non mediocri utilitas quāvis: ut medicina: architectura: ut doctrina rerum honestarum: bene sunt his quorum ordini conveniunt honeste. Mercatura autem si tenuis est: sordida putanda est. Sin magna et copiosa multa vendique apportans multisque sine vanitate impariēns: non est ad modum vituperanda. Et quod etiam si faciata questu vel contenta potest ut sepe ex alto importum ex ipso portu se in agros possessionesque contulerit videtur tunc optio posse laudari. Omnium autem rerum ex quibus aliquid exquiritur nihil est agricultura melius: nil vberius: nil dulcius: nil homine libero dignius: de qua quoniam

Non mediocri magna et medicina quā multum ingenij et contemplationis requirit et etiam exercitationis Architectura. Architectus his dicitur qui pectus edificis faciendis et illa designat: in quibus exercet et prudentiam: quod inter virtutes morales subiicit rationem architecturę. Plato in dialogo de regno sic ait. Nullus architectus manu ministro rei vestitus sed vestitus fidei. Doctrina rebus honestarum quod possumus cum laude exercere: et alios in liberalibus disciplinis instituire. Non est igitur dedecus: ut quidam calamistris iniusti et vinguetis oblitum putant alios erudire: imo gloriosius: et hoc beneficium ita magnus est ut maius preferri non possit quorum ordini conveniunt: quod non decet principem in sua civitate mederi: aut esse architectum: aut publicum: itunes erudire: sed quod eas artes de exercere quod suo ordini dignitatis conveniunt: quis enim artes ipse honeste sint: tamen non omnibus conveniunt et maxime ipsarum exercitationes habet enim bonarum artium ornamentum animi habetis. De artes sunt illis honeste quorum ordini

dini conveniunt: ordines sunt in rebus. ut ordo senatorius equitum et ordo accipitur per ipsos homines aliquid qui sunt illius conditionis. Unde in hoc ordine inquit alibi. i. in senatu et gratioribus apud omnes ordinibus. i. apud omnium ordinum homines. honeste. i. cum laude possunt exerceri quod non sunt sordide et illiberales: quippe in ipsis plus est prudentie et ingenij quam laboris et virium corporis. Mercatura autem nunc determinat de ipsa mercatura que non ad modum vituperatur: si magna est et copiosa sine mendacio: et de tandem cauere receptum: et questu faciata quiescere ne infaciabilis auaritia potius videatur quam mercatura et quod admodum ex mari se in portum recipit sic est ipso portu de se conferre ad agros et quiescere. Tenuis paucarum mercium. Sordida signominiosa et indigna homine libero. Magna copiosarum mercium tunc rerum. Undique ex omni loco: quod mercatores negotiatoresque vendique vagantur. Impariēns: comunicans tribuens multis ipsas merces. i. vendens sine mendacio: ut non decipiatur emptores. Questu lucro iam facto. Satiata quod appetitum: nam contentus cum ratione dicitur ergo illa mercatura: quod aliquid finem cupiditatis imponit et questui contenta iam pro non vituperatur: quod adhibet cupiditatem rationis moderationem. Ex alto mari. In agros possessionesque: sub possessione cadunt agri tempus est planities terre amplas gradis. Inde spaciose platee campi nomen habet. Ager significat vrbis circumiectum territorium locum quem colimus siue arando siue conferendo. Ager qui fertur arum nominatur: et ager includit flumina lacus etc. omnia contulerit fuerit ad agros emendos colendosque ut domesticos alere possit. Omnium autem rebus. Laudat. I. agriculturam: quod apud antiquos in magno honore erat: et ille censebatur maximus qui bonus miles bonus agricola dici poterat: et inde cognomina Lici, Pici, Lenti, Fa. et alia huiusmodi generis. Vberius copiosius dulcius iucundius et quod magis libero homini conveniat. Est enim sine fraude: et contentum pariter colere regium est. Illi boni agricole ex quorum sudore vivunt: bene efficitur habet irridentur: quorum manus callose optimi illis temporibus in honore erant: et Senatores arabant. Unum parces terra vomere laureato percussa et exulta exuberabat: ut optimis filiis ali-

Architect.

Plato

Ager
Arum

Plato

nienta preberet. ¶ In Eatone maiore in libello de senectute: ubi introducit Eatonem cen-
soriuz de agricultura et voluptate agricolay loquentem: qm̄ ipse Eatone in Tusculano muni-
cipio priusq̄ honorib⁹ inseruire cepiss⁹ & erat⁹ est in sabina: ubi p̄dū a p̄re relictu habebat
Elemo inq̄t ad voluptates agricolay: quib⁹ ego incredibiliter delector. q̄ necvlla ipediūtur
senectute et mihi ad sapiētis vitā p̄re videtur accedere. Habet ei rōem cū terra: q̄ nunq̄ re-
cusat ipiuz: nec vnq̄ sine vsura
reddat qd̄ accipit. ¶ Si alias
miore plerūq̄ maiore cū sene-
re. Quāq̄ nō mō fruct⁹ quidē
mē s⁹ etiā ipi⁹ terre vis ac natu-
ra delectat. Pla. sic p̄cipit in. v.
de legib⁹ quapropter oportet
re dicim⁹ nō eē in ciuitate mul-
tum q̄stū in mechanicis opib⁹
cauponatōib⁹q̄ et fenore nec
ex pctōib⁹ turpiter: s⁹ ab his
q̄ agricultura offert et p̄bet at⁹
q̄ hoc ita v⁹ q̄st⁹ nō cogat ea ne-
gligere quoz cā paratur pecu-
nie hec vō aio et corp⁹ sunt qui
absq̄ gymnastica et alia discipli-
na nulli⁹ p̄ciū vnq̄ erūt q̄re pe-
cuniaz cura vt sepi⁹ naz dictū
est vltimū honoris teneat loz
cuz q̄ppe cū tria sint in quibus
hoies studiū ponūt vltimū ac-
tū est si recte habeat pecunie
studiū. Adedū corp⁹ aī primū

Ed ab his p̄tib⁹
hacten⁹ de ho-
nesto partibus:
q̄ ei⁹ et officiis i
de manētib⁹ sus-
ficiēter disputa-
uit. Superest v.

pposuit de cōpatōe honestoz
inter se differere vt duob⁹ p̄positis honestis vtrū sit honest⁹ cognoscatur: qd̄ Panetius p̄-
termisit: s⁹ ille tanq̄ stoicus nō est carpēdus: qm̄ honesta et vicia apud stoicos nō suscipiūt
gradus. Stoici enī vt dictū est existimabāt pctā esse paria: vt ait Ebrissippus in. iij. natura-
lium q̄stionuz: et Perseus et zeno. Heracles vero Tarsensis Antipatri tarsensis necessari-
us atq̄ Athenodorus imparia pctā dixerūt. Placebat stoicis nullū mediū esse inter virtutē
et viciū: peripateticis et academitis cōtra in virtutem et vicia p̄gressionem ad virtutes statuē-
tibus. Atitur Li. trāsitione repetens ea que dicta sunt et pponēs quid dicturus sit attentio-
nem capat. ¶ Partibus honestatis .iij. virtutibus principalibus: in quas honesti natura
diuiditur a quibus virtutibus officia deducūt. Satis expositū. Video: satis exposuisse in-
quit: quemadmodū officia ducātura singulis partibus honesti. ¶ Comparatio vt cōparen-
tur inter se ea q̄ honesta sunt: vt vtrum sit honest⁹ appareat et vtrū potius agendū sit tan-
q̄ honestius et laudabilius. Hūc locū Panetius p̄termisit: qm̄ putauit ex disciplina stoicorū
non oportere facere cōpatōem inter duo honesta: vtrum esset honestius: qm̄ ipsi nō dabāt
gradus in honesto et volebant vt vno honesto aliquid honestius inueniretur. ¶ Nam cuz
ratio quare pōt incidere talis cōtemptio et compatio. ¶ Ana sit cognitionis et hec est p̄u-
dentia: que in veri cognitōe versatur. ¶ Altera cōtatis hec est iustitia que est ad cōem so-
cietatem tuendā. ¶ Magnanimitatis de qua habuim⁹ et etiā fortitudinē. ¶ Moderatōis
temperatiōe de qua postremo loco disputatū est. De p̄tes honestatis cum volumus delige-
re officiū et vtruz tanq̄ honestius agendū sit necesse est vt actiōes studiose inuicem cōpare-
tur: vt videatur q̄ sit potior et honestior: alijsq̄ p̄ponēda. ¶ Placet ergo facit compatio:
nem inter prudentiā siue rex occultay contēplationem et ipam iustitiā: dicit⁹ vtiliora esse
humane societati officia q̄ manāt a iustitia: q̄ ea que a cognitione rex: qm̄ illa sunt magis
cōmunia: et bonum tanto est melius quāto cōmunius. ¶ Placet ita statuo et iudico iustitiā
an magis cōducere hoib⁹ quam rerum cognitōem: quod pbat argumento sumpto a na-

in catōe maiore satis multa diximus: illinc assu-
mes: que ad hunc locum pertinebunt.

Comparatio duorum honestorum inter se.

Ed ab his partib⁹ q̄ sunt honesta

tis: quemadmodum officia ducere

tur: satis expositū videt. Eoz autē

ipoz q̄ honesta sunt pōt incidere sepe cōtētio et

cōpatio d̄ duob⁹ honestis: vtrū honest⁹: q̄ loc⁹

a panetio ē p̄termisus. Nā cū ois honestas ma-

net a partibus quattuor: quarum vna sit cogni-

tionis: altera communis: tertia magnan-

imitatis: quarta moderationis: be in diligendo

officio inter se comparatur necesse est. Placet

Liber primus

tura: que nō solitariuz amat. Aptiora: magis conuenire atq; vtiliora esse. ¶ Nature huma-
ne] cui oīa officia cōiungi debēt. ¶ Ad ita esse vt dixi: pōt pbari hoc argumētū: qd a natu-
ra sumitur argumētum est rō pbariōem prestās: vt in hoc loco. Argumētum etiā dī: omnis
ad scribēdum distincta materia. ¶ Et vita] in eo genere vite sapiēs versatur vitetur oībus
rebus. ¶ Cognitiōe digna] vt deū gloriofum & substātijs a materia sepatas penitus celum

ergo aptiora esse nature ea officia: que ex com-
munitate q̄ ea que ex cogitatione ducant: argu-
mento confirmari potest. Quod si contigerit ea
vita sapienti: vt omnium rerum affluentib⁹ co-
p̄is ditetur q̄uis ea que ex cognitiōe digna sūt
summo ocio secum ipse consideret et contem-
pletur. Tamen si solitudo tanta sit vt hominem
videre nō possit excedet e vita: principesq; oīz
virtutum est illa sapientia: quam

greci vocant: prudentia. n. quā greci

altam quādam intelligimus que est reruz expe-
tendarum fugiendarumq; scientia. Illa autem

tia cum tota supellectili sua: vt est bona consultatio sagacitas & sententia iudiciūq;. Cui cō-
traria est malitia cū suis comitibus. i. calliditate versutia vafra mento & similibus. Alia est
mens p̄ncipium cōtemplādi: que est prestabilissima: & hz tres habitus: intellectum: scienti-
am: & sapientiam: que dicitur prima philosophia. Sapientia est primus & prestabilissimus
habitus. Secundus est prudentia: & qui rerum naturam contemplantur & deum prestabi-
lissimi q̄tum ad seipsos sunt & diuinam naturam quodāmodo attingentes diui homines
habendi sunt obiectuz est sapientie est ipse deus. Sed iustitia qua cōmunitas humani ge-
neris conseruatur hominibus vtilior est: ergo off- cia que a iustitia manāt sunt anteponen-
da officijs cōtemplationis & cognitionis rex naturalium diuinay: nam bonuz vt dixi tāto
est laudibilis q̄to cōmuniuz vt est ipsa iustitia. ¶ Princeps] prestantissima omnium rōne
obiecti quod est nobilissimū deus scz gloriofus sapientia q̄ est theologia dicitur a grecis so-
phia appellatur & sophi sapientes. Unde philosophi studiosi sapiētie quod nomen Pithe-
goras inuenit. Nam interrogatus a Leōte: an esset sophus: respondit se non esse sophum
sed philosophum. Prudentiam enim ponit differentiam que est inter sapientiam & prudē-
tiam. Que est scientia rerum habitus agendi circa humana bona recta cum rōne & sapien-
tia versatur circa diuina & sempiterna prudentia vero circa humana: vt discernat que sint
agenda vt vtilia: & non agenda vt contraria. Expetendarum que bone sunt et expetibiles.
Expetimus cum rōne: quod est munus prudētie: appetimus sine ratione: & pertinet ad ap-
petitum sensitium expetere rōnis cui tamen subicitur: & parere dī lege nature. Appete-
re etiam est aduenare: vt iam estas appebat. ¶ Illa autem] vult Li. sapientias esse p̄in-
cipem omnīū virtutum & ad oīa sese extēdere: qm̄ est scientia omnīū rex & diuinarum & hu-
manarum: & communis est & vniuersalis: et qui est sapiens est prudens: vt largo modo lo-
quar: sed nō omnis prudens est sapiens: qm̄ prudentia versatur circa humana solum sapi-
entia autem circa humana & diuina. Et ideo dicit Seneca sapientia esse nosse diuina & hu-
mana & horum causas. An cum sit cōis: necesse est officium esse maximū: qd ab ipsa ducitur
que maxima est & p̄nceps oīm & cum cōtrēplatio rex naturalium non sit p̄fecta sine aliqua

Phia

Expeto:
Appeto

Seneca

rerum actione qm̄ homo ad res duas natus est agendū scz & contemplanduz: & sic cognitio nature vult esse pfecta necesse est vt aliquid agat: actio aut̄ tūc maxime laudatur cū est pro vtilitate cōi & p hōm societate tuēda nō p pprio cōmodo qd̄ cum ita sit actio talis cognitio rēz antepōnitur qm̄ vite hūane vtilior: est & accommodatio: cognitio aut̄ rēz naturalis paucis pdest: qm̄ non oēs pnt phāri. Ergo actio q̄ est ad humanā societatez tuendam atq; vtilitatem: antepōnēda est cognitioni: q̄ imperfecta est cū non agit aliqd̄ vult igitur Li. sapiētia oīa cōplecti cōtemplatōes scz & actōes & id eē maximū officiū qd̄ facit sapiēs: cū & agit exercet iusticiā & liberalitates p vtilitate cōi. Loq̄tur tñ p̄ se qm̄ aliud obijciat sapiētie aliud prudētie vt copiose scribit Arist. li. vi. moralium. Li. more poti⁹ oratorio q̄ phisico sapientia accipit oībus: cōe: cum possint aliqui esse sapiētes: vt fuerūt oēs phī ante Socratez prudētes aut̄ nō: qm̄ humana nō carabāt. vnde Phūs in. vi. ethices sit ait: quapropter & naragorā & thaletez & similes sapiētes quidē at non prudentes inquit esse cū vident ipsos ppria cōmoda ignorare & supflua admittēda difficilia cognitu diuina scire ipsos sz inutilia dicūt: qz nō querūt bona humana prudētia xō humana versatur: & in quib⁹ hz cōsultatio locū. Socrates prim⁹ e celo in terrā philosophiā deuocat: vtr̄ de malis bonisq; disputare cepit celestia aut̄ paz humanis cōmodis cōferre dicebat. Tñ fons philosophorū habet⁹ ē qui etiā dicebat autore Aristotele omnis x̄tutes esse prudentias qd̄ nō pbat ipse Arist. sz dicit omnis x̄tutes esse cū prudētia: & sic vult corrigere xba Socratis Stoici quos Li. imitat sapiētem appellabāt vix pfectum: qui cū aliquid agit circa res humanas agit: vt prudēs: cum xō ptēplatur vt sapiēs. [Scientia diuinax] qm̄ sapiētia cognoscit causas rex humanax & diuinax: ergo vtrūq; cōmunis est. [In qua scientia diuinax humanarūq; rex.] Cōmunitas deoz & hōm q̄ cōmunis est rebus humanis & diuinis & sic sapiēs cū sit plectus intelligit h̄e p̄udētiāz cui obijciat rectitudo in reb⁹ agēdis. [Deoz] qm̄ de dijs tractat: vt more gentiliū loquar & de societate q̄ est inter ipsos cum reuera nō sit nisi vn⁹ deus qui est cā effectrix & sumūū bonū & homines sunt ipsi effectus & inter effectū & effectricem cām est aliqua cōitas: & hoies debēt deo pietatem tanq̄ rectori & oīm opifici: cōtemplatur ipse naturalis phūs & supnaturalis naturā cuiusq; rei: & cognoscit res p cās suas. Phūs in. vi. ethices sic ait sapiētia est intellect⁹ vt caput habens scientia rex earum que summis afficiūtur honoribus. Plato in dialogo de phia dicit: phī officium esse nosse diuina & gubernare humana hoc ad actiuam: illud ad contemplatiuam phiam pertinet & in theage disputans de sapiētia dicit ipsam esse duplicem absolutā scz & conditionalem illa est de his que sciri possunt: hec aut̄ excellentiam quādam signat Arist. idem dicit his verbis in artib⁹ sapiētiā his tribuimus qui in ipsis sunt exactissimi & per sapientiam nil aliud intelligimus q̄ ipsius artis x̄tutem. Ad quosdā etiam esse sapientes animo non aliqua ex parte nec aliquid aliud q̄ sapientes arbitramur. Ea scientia diuinarum rerum & humanarum: & ipsa sapiētia. Et est scz maxima: qm̄ de maximis reb⁹ & prestabilissimis tractat si maxima est inquit ipsa sapiētia: officium qd̄ ob ipa ducetur: erit maximum: sed maxima est ergo maximū erit officium. [A cōitate] a sapiētia in qua cōtinetur cōitas deozum & hominū. [Etem] rō quare officiū tale maximū est qd̄ sapiens prestat pro vtilitate cōmuni. [Contemplatio nature] ipsa sapiētia cum solum cōtemplatur: & nihil agit qd̄ humane societati conducatur: est quasi manca & mutilata: qm̄ deest illi vnum membrū. Actio scz qm̄ ad vtrūq; nati sumus: ergo vt sit pfecta: vtrūq; aliquid agere qd̄ maxime vtile sit: hoc autem est exercere iusticiā: & humanam societatem tueri. [Adāca] quasi ca reat membro aliquo nam qui caret aliqua pte corporis: ē: & mancus & possimū manu sinistra. Unde Iuuenalis tanq̄ Adāncus: & extincte corpus non vtile dextre mancus: & debilis. Atq; inchoata imperfecta: qm̄ requirit actiōem. Si nulla rerum actio: si nil agat in rebus humanis & vita actiua: & solummodo contempletur māca & imperfecta est. Ea actio

Aristote.

Phūs

Plato

Iuuenalis
Adāncus

sapiētia quam principem disci rerum est diuinarum atq; humanarum scientia: in qua continetur deorum & hominum communitas & societas inter ipsos. Ea si maxima est vt est: certe necesse ē q̄ a cōmunitate ducatur officiū id esse maximū. Et enim cognitio contemplatioq; nature manca quodammodo atq; inchoata sit: si actio nulla rerum consequatur: ea vero actio in hominū

quam prestare dicit ipsa sapientia. id est quod ipse sapiens agere debet: ut sit perfectum officium quod in solo cadit sapiente. Quod autem cernitur cognoscitur: et demonstratur actio conueniens ipsi sapientie. Quod commodis tuendis utilitate hominum tuenda ut propulsare iniurias obus ad esse. Nec actio pertinet ad iustitiam cui annexa sunt equitas liberalitas: magnificentia: et gratitudo et sic actio iustitie que hominum comoda tuetur: humane societati utilior est quam contemplatio: que paucis prodest: illa vero multis tribuendo cuius quod suum est et de suo alijs imparties. [igitur] cum hominum comoda tuentur ad societatem humani generis pertinet quod cum ita sit: ut probatum est cognitioni antepositur: tantumque utilior et vniuersalior. [Atque id] actiones scilicet quas societas humana fouetur: cognitioni anteponenda esse. [Optimus] quisque ubi a natura institutus ostendit id esse verum et ita iudicat cum id faciat: quod natura iubet: ut scilicet eodem utilitatem: cognitioni anteponat. [Quis enim] probat quod id optimus quisque iudicat. [Aut metiri] hoc est quantum ad scientias mathematicas: que vere discuntur: et geometria corporum magnitudines metitur. [Dinumerare] hoc pertinet ad arithmetica[m] que circa numeroa tractatur. Astrologia dicit de ratione siderum: he scientie sunt in primo gradu certitudinis. et Plato in li. de rep. vult ut discantur: quoniam sunt firmissimi gradus ad alia cognoscere difficilia: quis inquit? Licet ro he scientie instantissime sine tamen nemo esse ita occupatus in ipsis etiam si posset mensurare totum mundum et numerare stellas: ut suam contemplationem non relinqueret: si accipere patriam calamitatibus labore: quoniam illius salutem studere debemus. [Atque hoc idem] ut scilicet relinquat contemplationem et adsit parenti aut amico. [Re]negotio. [Quibus] rebus iussit conclusionem quod ex supradictis sequitur

comodis tuendis maxime cernitur. Pertinet igitur ad societatem generis humani: ergo hec cognitio anteponenda est. Atque id optimus quisque re ipsa ostendit et iudicat. Quis est. n. tam cupidus in perspicenda cognoscendaque rerum natura: ut si ei tractanti: contemplanti res cognitione dignissimas subito si tallatum periculum discrimenque patrie: cui subuenire optularique possit non omnia illa relinquat atque obijciat etiam si dinumerare se stellas: aut metiri mundi magnitudinem posse arbitraretur. Atque hoc idem in parentis: in amictre aut periculo fecerit. Quibus rebus intelligit studiis officiisque scientie preponenda esse officia iustitie: que pertinent ad hominum utilitatem: qua nihil homini dicitur esse antiquius. Atque illi quorum studia vitaeque omnis rerum cognitione versata est: tamen ab augendis hominum utilitatibus et commodis non recesserunt. Nam et erudire multos: quo meliores ciues utilioresque in rebus suis publicis essent: ut Thebanum: Epaminundam:

Reb: argumetur audire et ex multis. [Officia] iactantes qui manant a iustitia. Quia hominum utilitatem nihil debet esse hominibus vere homo dici voluerit. [Antiquius] id est carius et iucundius. [Atque illi] Cicero sumens argumentum ab auctoritate instantissimorum philosophorum ostendit quomodo hi etiam qui cognitioni et contemplationi rerum naturalium operam dederunt ab utilitate hominum et commodis non recessere: docendo. scilicet alios quo in republica essent iustio res. probat exemplo Platonis et filie. [In] cognitione rerum in contemplatione rerum omnium tam in ipsa vita contemplatiua utilitates hominum curauerunt et sic ab actione quam hominum commodis consulit non recesserunt. [Quo] ut. [Meliores] iustiores. [Thebanum] Epaminundam de quo eiusque doctrina dictum est: hoc additur: quod scribit Emilius probus dicens eruditus est Epaminundas sic ut nemo thebanus magis. Nam Lethargare: et can

Emilius

mon aut Lampus: quorum perculgata sunt nomina: cantare sibij a *Alimpiodoro*: saltare a *Calliphione*. Et philosophie pceptorem habuit *Lysiam* tarētīnū *pythagoreū* cui quidez sic fuit deditus: vt adolefcens trīstīac seuerum senem oībus equalibus suis in familiaritate ante posuerit nec prius eum a se dimiserit q̄ in doctrinis tanto antecessit cōdiscipulos vt facile intelligi possit pari modo superaturū omnibus in ceteris artibus. *Pythagoreus*: qui *pythagoreū* dogma sectabatur. Nā *pythagoras* fu-
giens patriā suā famū a tyranno occupatā in italiam nauigauit: et illa ora italiesq̄ quōdam magna grecia dicebatur. Circa *heradeam* *Erotonem* et *Metapontū* philosophabatur est a quo italica philosophia principium habuit. *Syracusiū* *Dionē* *Dion* frater fuit *Aristomachē* vxoris *Dionisi* tyz amica quo maximus honor *Dioni* exhibetur. *Dionisius* eodē tempore duas habuit vxores. *Doridā* *iocrenesē*: et *aristomachē* *syracusiā* *Plato* in siciliam nauigans suis doctrinis *Dionem* adiunxit q̄ tū iuuenis oīs *Platonis* discipulos ingenio et industria superāssad ob eundā etiā virtutis pcepta solertissim⁹ et acutissimus fuit pulsus a *Dionisio* *athēnis* in academia versatus est. Inde sociis comparatis in *Syciliam* nauigans patriam suā *siraculas* asseruit qua liberata tandē insidijs *Calippi* socij sui pserpīnāliū die obruncatus est domi et soror et vxor in carcerem cōiecte. *Agro* illic peperit infantem. Eum *Dione* *corintho* solueret: vt in siciliā trāsmitteret lune defectus fuit *Dion* bonum dixit esse ostentū: qm̄ tenebre volētib⁹ aliqd̄ occulte facere oportune sunt: et sic aīos aliorū confternatos erexit has rōes a *Platone* didicerat. *Dion* igitur erudit⁹ a *platone* patriam liberauit et bonus vir fuit. *Epanimūdas* etiā moriens patriā imperantē reliq̄t quaz lacedemonijs seruientē acceperat: et semel ridens *Adeneclide* q̄ *epaminundā* insectabat dicebatq̄ illū imitari *Agamennōnē* dixit qd̄ autē me *Agamennōnē* putas emulari: falleris. Namq̄ ille cū vniuersa grecia vir. x. annis vnā cepit vibē ego p̄ra vna urbe nostra totā *hēciam* *Lacedemonijs* fugatis liberaui. Multi alij p̄hi multos erudiuerē claros viros *Aristo*. erudiuit *Alexandrū* *Panctius* *Scipionē* clarissimū imperatorē: virūq̄ singularem nosq̄ ipsi. Nūc de seipso loq̄tur *Li*. Quicquid attulimus: q̄cquid fecimus p̄ repu. quā e manib⁹ cōiuratorū eripui. Si modo deuicit arrogantia: a doctorib⁹ pceptoz et monumentis doctorū virozū q̄ in rerū cognitione x̄sati sunt et alios erudiuerē: qm̄ monumenta relinq̄runt: q̄bus alios semp erudient. An scriptozib⁹: multū debemus q̄ et viuētes et posteros erudiunt in p̄mo de natura deoz ait: et cū minime videbamur tūc maxime philosophabamur: qd̄ et orationes declarant referre p̄borū sentētij: et doctissimoz hominū familiaritates q̄bus semp domus nostra floruit et princeps illi *Diodorus* *phūs* *antiochus* *Posidoniū* a q̄bus instituti sumus. Doctrina instructi in oratore ait. Ego aut et me sepe noua videri dicere intelligo: cum p̄ vetera dicam. sed inaudita plerisq̄ fateor me oratore si modo sunt aut quicūq̄ sunt nō ex rhetorū officinijs: sed ex *Academie* sparijs extrixisse. illa enim sunt curricula multipliciū variorūq̄ sermonū: in q̄bus *Platonis* p̄mum impsa vestigia sunt. Ad eam reimp. gubernandā doctrina inq̄t summoz p̄borū me instruxit ad has actiones p̄ rep. et ipse *Li*. dum gubernacula reip. teneret: sex libros de repu. cōposuit. et *Lyri* pediam: q̄ totam triuerat in illo p̄sultu exercuit. Ad nouitētis libris et pceptis: que ad bñ beatēq̄ viuendū scripta relinquere: vt posteritatē erudirent. Nec em̄ pbat quō etiā post mortem alios erudiunt. Ab his philosophisq̄ in rerū cognitionē versari sunt. Ad leges qm̄ scripserunt de legibus: de morib⁹: de rep. et nihil p̄termiserunt: qd̄ humane vite p futurum esset. Scripserunt etiā de natura animalū: de vegetabilib⁹ et plantis: de arte vendi. An dicat in libris de si. Mniū fere ciuitatū nō grecie solū sed etiā barbarie mores instituta: disciplina ab *Aristo*. cognoscimus. Scripsit *aristoteles* libros morales octo ad

Zylas: *Pythagore*? *Syracusiū*: *Dionē*: *Plato*: multiq; multos. Nosq; ipi q̄cqd̄ ad rēpu. attulimus si modo aliqd̄ attulimus a doctorib⁹ atq; doctrina instructi ad eam et ornatī accessimus. Neq; solum viuī atq; presentes studiosos discendi erudiunt atq; docent: sed hoc idem etiā post mortem monumentis litterarū assequuntur. Nec enim locus vllus pretermissus est ab his qui ad leges: qui ad mores: qui ad disciplinam

Dion

Aristote.

Eudemus magnorum moralium duos: et ad Nichomachum filium decem politicorum octo. Aristoteles res. c. lviij. ciuitatum: iustitia quattuor de gubernatione reip. duos de voluptate: vnu de summo bono: tres de regia gubernatione: librum vnu de legibus: quattuor de diuitijs et opulencia: vnu de precatione et voto libri ad leges Platonis libros tres: ad remp. Platonis libros duos et multa alia scripsit quod longum esset recensere: quibus monumētis posteritas eruditur sic

reipu. pertinent: vt ocium suum ad nostrum negotium contulisse videantur. Ita illi ipsi doctrine studijs et sapientie dediti ad hominum utilitatem suam prudentiam intelligentiamque potissimum conferunt. Ob eam etiam causam eloqui copiose modo prudenter melius est: quam vltimissime sine eloquentia cogitare: quod cogitatio in seipsa vertitur. Eloquentia vero complectitur eos quibus cum communitate iuncti sumus. Atque vt apum examina non fugiendorum fauorum causa congregantur sed cum congregabilia natura sint figunt fauos sic boies: ac multo etiam magis natura congregati: adhibent augen

potest de Platone dici. Nam hi duo imprimis claruerunt quorum memorie multum debemus: quoniam in mediū laborarunt. Ad diu sapientiam ad optimū modum et gubernationē reipu. Et ocium suū contemplationē cognitionē nērerū in ocio: quoniam in vita ocio sa xfabantur remoti a negocijs publicis. Ad nostrū negotium: vt in ocio eorum viuētes nos agere ac negocia publica gerere docerent: quoniam ipsi ocio si alios erudiunt ad agendum precipiunt etiam tam in domesticis quam publicis negocijs: quid agendū ex officio. Ita hoc modo in ocio viuētes et scribentes. Ad omnem utilitatē vt oibus pssint ea que in ocio psscripserunt. Ob eam etiā causam affert aliaz suam vt ostendat eōdem utilitatē pponendā et pponit eloquentiā philosophū: quoniam pluribus pdest modū sit cōiuncta prudentie. Ob eā cām quia maior utilitas pponenda ē. Eloqui copiose: hīre copiosam et vberem eloquentiam qua alios defendam. Ad do prudenter saliter loquacit

tas inepta videretur et cum vitio. Melius pssabilius et vtilius quam acutissime cōtemplari sine eloquentia: quia cōtemplatio perspicax philosophorum. In seipsa vertitur. i. illi pdest: quod cogitatione aliquid cōtemplatur: et cōmunicatur: sed nō se extendit ad alios: eloquentia autē pluribus pdest: et illis qui nobis familiaritate cōiuncti sunt: audiunt etiam eloquentē: et ipsi eloquentes fiunt. Atque vt apum examina pbat cōparatione apum boies natura sociabiles debere esse solertes ad humanā congregationē et hominem ab homine non debere alienus esse. Apes non congregantur ob hoc: vt figant fauos et cōponant: sed cū sint congregabiles duce natura figunt fauos: quorum compositio nō est causa vt congregentur: sed natura: sic est in hominibus. Congregabilia iapta ad congregationē suadente natura. Singunt cōponunt et formant. De multo etiā magis quam sint apes. Nec est sententia Aristoteli. quod in pmo de repu. dicit. Ex quo patet hominem esse animal sociale: et quidē magis quam apes et omne animal gregarium. Unde concludit omnē ciuitatē natura constare: cū homo natura ciuile animal sit. Item etiam dicit hominē solitarium aut deum esse aut bestiam. Hoc dixit vt se Platoni opponeret: qui in secundo de repu. ciuitatem nō natura: sed necessitate cōstare dixerat. Socrates etiam ab eo introductus inquit. Necessitas ciuitatē condidit. Nam alter alteri auxiliatur: cū singuli nequaquam sibi pssis sufficiāt. Ex quo fit inquit vt multorum indigentes socios auxiliatoresque complurimos in vnu deducentes huic pssit vnitati nomē imponat ciuitatis. Et maximā indigentia dicit futuram. ppter viuendi facultatē et cū cōpotationē secundam habitationis: tertiā vestitus et similiū. Aristoteles dicit. Ille qui est in ciuilibus ppter naturā quā habet malā: et nō ppter fortunā: quod se et ciuitate pulsus sit aut prauus est: aut melior quam bonus id est deus. Natura cōgregati cū sunt cōsociati et cōiuncti duce natura. debent adhibere diligentia vt societate congregationēque humanā tueantur et ament: et sic ostendit humane cōgregationis naturā esse cām: nō aliā rem. Natura etiam pduxit hominem vt esset animal sociale. Et humanā societate fugiente odio hominum: vt de Timone atheniensi dicitur feram naturā hīre

videntur: et ab omni humanitate penitus alienā. ¶ Agendi aliquid inter ipsos postq̃ duce natura congregati sunt. ¶ Solertiā diligentia: vt congregatio seruetur mutuis officijs. ¶ Itaq; nisi ea virtus cōcludit dicēs. Nisi iustitia cū rerū p̃tēplatione cōiuncta sit: nō multum p̃dest ipsa cognitio. ¶ Ea virtus q̃ est ad hōim societate tuendā. ¶ Cognitiōe rerū cōtēplationē et illius officia q̃ in veri inuestigatiōe h̃satur. ¶ Nisi attingat nisi illi cōmū

gatur. ¶ Soliūaga solitaria. ¶ Et ieiunia paruz vtilis: gñi hūano. ¶ Itēq; magnitudo ad dicit nūc pari modo fortitudi- nez et magnanimitatē remota iustitia eē quendā feritatē et i- manitatē: nō virtutē: vt oñdat iustitiā oībus p̃ferendaz esse. Et Aristō. q̃ ob summā equita- tem iust? cognominat? est: dicit eū q̃dem beatū existimāt q̃ eam vitā viuāt q̃ cunctis secu- lis eadē ac immortalis futu- ra sit: p̃pter summā vero pos- tentiā nō p̃t timere: et iusti- tiam cā est cur amēt hōies: ho- nozent: colant. ¶ Cōmunitate iustitia id est nūi fortitudo pu- gnet p̃ eq̃tate et vtilitate cōi- erit: q̃dam feritas q̃ est in hūa- na crudelitas et imperus fera- rū: et sic inamitas aliena ab oī hūanitate. ¶ Ita sit iustitiae cō- clusione q̃ seq̃tur ex p̃dictis: q̃m nullavir? laudat nisi exercea- tur p̃ eq̃tate et cōi societate tu- enda. ¶ Ita sit cōcludit. ¶ Cō- sociatio virt? q̃ p̃tinet ad hōi- minū sociationē tuendā et cō- modū: quod facit ipa iustitia. ¶ Alcat? super p̃stabilior? sit ¶ Nec vey est? dissentit in hoc a suo Pla. Ei. q̃ vi. in. ij. de rep. necessitatē eē cāz hūane cōgre- gationis et ciuitatis: et seq̃tur Aristō. q̃ hui? cōgregatiōis cām dixit eē naturā. ¶ A q̃bus dā? et maxime a Pla. ¶ Sine alijs alior? ope. ¶ Desideraret? req̃reret ad vitam degendaz. ¶ Ecce iob id et hac de cā. ¶ Si oīa nobis facit argumentū quo Platonis opiniōe alior? refellit. ¶ Quent igr? Ei. an homo daret se totū cognitiōi et cōtēplatiōi: si nihil ei deesset qd ad vitā digendā p̃tineret: et dicit q̃ nō: immo fugeret solitudinē et socium studiij sui q̃reret. Ita em̃ vult natu- rarque vt dixi solitariū amat. ¶ Ad victum cibum: sed victus hōbo vt est in libris digestor? continetur: q̃ esui: potui: cultuiq; corporis: et ea que ad viuendū homini necessaria sunt. ¶ Elestem quos victus h̃re vitem Labeo ait. ¶ Cultum ornātū et vestitū. Cultus est q̃qd ad hiberi pōt ad curā corporis p̃ter cibū. Suppeditarent? subministrarent? e celo sine aliquo no- stro labore. ¶ Quasi virgula diuina munere dei. Ea dicitur dari virgula diuina q̃ nō expe- tebamus: et hoc erat puerbiū apud antiquos: vt virgula diuina dari diceretur ea q̃ nō ex- pectabatur: sed videbatur venire e celo: vt quondā maiorib? nostris māna dabat a deo: et eius erat saporis quē quisq; optabat: vt nūc illud haberem? inō esset opus vt gulosi et mā- ducones cōditū sitile et coctū vilissimū quondā mācipiū tanti emerēt: nec pluri gula seuicēs q̃ reliqua oīa cōstaret: s; deliciofi et abūdi seruicēs opibus p̃fas et nephas cōpatis h̃c vir- gulam diuinā sibi fecerūt: s; vtiq̃ tāto luxu et rerū affluētiā aliquā honestatis curā h̃rent nec voluptatē elegissēt q̃ toto aīo fouerēt: amarēt: et illius patrociniū susciperēt: q̃ vir di- gna est vt a vilissimo lenone mucida panis frusta accipiat. ¶ At aiunt? vt dicit in puerbio.

di congregandiōs solertiā. Itaq; nisi ea virtus que constat ex hominibus tuendis: id est ex so- cietate generis humani attingat rerum cogni- tionem: soliūaga cognitio et ieiunia videatur. Itaq; magnitudo animi remota cōmunitate cōiunctioneq; humana: feritas sit quedā et im- manitas. Ita sit vt vincat cognitiōis studium cōsottatio hominū atq; cōmunitas. Nec ve- rum est quod dicitur a quibusdam propter ne- cessitatem vite q̃ ea que natura desideraret con- sequi sine alijs atq; efficere nō possemus: idcir- co istam esse cum hominibus cōmunitatē so- cietatem. Quod si omnia nobis que ad victum cultumq; pertinent quasi virgula diuina: vt ai- unt suppeditarentur: tum optimo quisq; inge- nio negocijs omnibus ommissis: totum se in co-

Non est ita respondet Cicero ad id qđ ipse per interrogationē pposuit. Non collocareb se inquit in sola contemplatione: sed fugeret solitudinem: et ociū quereret. ¶ Sociū participem studiū sui: et quo cum suas cōtemplationes cōmunicare posset. ¶ Ergo omne officium concludit officia iustitie antepōnda esse officiis contemplationis et scientie. ¶ Con tinetur constat ex contemplatione nature.

gnitione et scientia collocaret: non est ita. Nam et solitudinem fugeret et sociū studiū quereret tum doceret: tum discere vellet: tum audire: tum dicere. Ergo omne officium quod ad cōiunctio nem hominum et ad societatem tuendam valet antepōnendum est illi officio quod cognitiōe et scientia continetur.

¶ An iustitia verecūdie molestieq; pponēda sit

¶ Illud forsitan qrendū sit: nā bec est cōitas q̄ maxie est apta nature: sit etia; moderatiōi modestieq; semp

anteponēda: nō placet. Sūt. n. qđā ita feda: ptiz ita flagitiosa: vt ea ne cōseruāde qđē patrie cau sa sapiens facturū sit. Ea possidentius collegit permulta: sed ita tetra quedam: ita obscena: vt dictū quoq; videantur turpia. Nec igitur non suscipiet quisq; reipub. causa ne res publica quidē per se suscipi volet: sed bec commodius se

qua ita turpia: vt nullo mō cōmittenda sint etiā si cū ipsis Patriā ruentē liberare qđ possit qm sunt cōtra modestiā et verecūdiā. ¶ Feda turpiat. ¶ Flagitiosa scelere ac flagitio ple na. ¶ Tetra obscura: et hoc feda: turpia crudelia. ¶ Conseruāde patrie cā etiā si tali re cōmissa: patriā liberare posset. Aristot. lib. iij. ethicis sic ait. Sunt autē qđā ad q̄ forsitan nō licet quēq; esse compulsum: sed potius opz summa ppestum tormenta mortē obire. ¶ Possi dentius qui fuit discipulus Panetij. Ea q̄ sunt ita turpia et flagitiosa. Collegit coaduna uit et posuit in suis cōmentarijs. Possidentius em locū de repugnantia vtilis et honesti pter missum a panetio pceptore suo tractauit breuiter in quibusdā cōmentarijs: vt idē Cicero: scribit in. iij. libro in qbus ea posuit: que cū videātur vtilia repugnant honestati modestie ac verecūdie. ¶ Obscena feda. Et dictū non mō factū: cū dicuntur turpia sunt: vñ cū fie rent: hoc inquit nullo mō facturū est: sapiens etiā p salute patrie: adde etiā qđ respu. bñ in stituta moribus et legibus nō vult: vt pro se vir sapiens et pfecte virtutis turpia cōmittat. ¶ Sed bec cōmodus res se hz: possumus hoc referre. ad laudez reipu. Romane: q̄ ita erat

¶ Illud forsitan q̄ redū sit. ¶ Ille Li. remouēs du bitationē q̄ ali qñ posset duri: pcepit statuit nō sp officia iustitie aponēda esse modestie et verecūdie: vt si pponeret alicui: vt cū matre coiret: aut patrē interficeret: aut aliā aliquā turpitudinem maximā cōmitteret: aliter pas tria cōbureret sine aliq cala mitate resp. afficiet nullo pa cto cū matre cōcubēdū est: etiā si patria ruitura eēt: et cōis vti litas peritura: et sic de silib⁹ in qbus debem⁹ magis hre rōnē verecūdie q̄ iustitie et cōis vti litatis: qm verecūdia maxime decet hoīs pstantiā: nec dz sa ptes facere aliqd ptra verecū diaz: etiā si casus aliq; et cōis vtilitas posceret. Verecūdia em oī cōmodo antiqor nobis esse dz. ¶ Nec cōitas: iustitia q̄ est ad cōm hoīm societate tū dam. ¶ Apta nature: q̄ nature cōuenit: natura em ita vult: vt hoīs cōiungant vt cōitas in ter ipsos seruetur. ¶ Sit etiā: quēadmodū diximus: aponē dam eē officiis cōtēplatiōis aliarūq; virtutū: qñ posset in quibz dubitari an studio hui⁹ cōitatis tuēde debeamus mos destiā relinquere. Dictū est su pra qđ sit modestia: qđ mode ratio: qđ verecūdia. ¶ Nō pla cet q̄ iustitia aponatur mo destie. ¶ Sunt em rō hre Li. ita statuit et sentit: qm sunt ali

Aristo.

instituta: vt non esset opus: et maxime post necem Cesaris p. ipsis p. seruatione sapientē ali-
quid p. ra verecundiā cōmittere potuisset accidere alijs: q. temp. nō ita subnixā beneq. ins-
titutā habebāt. ¶ Sed melius est vt large intelligam⁹ hunc locū: vt sit hec res. i. hoc qd di-
caz cōmodius erit nullā scz tps cōditionē accidere posse: qua sapiēs ductus q. eor. face-
re debeat: q. feda et flagitiosa sunt. An mqt gratulandū nobis est: qm res ita se bz: vt sapiēs
nō cogatur facere turpia p. cōi-
salute. Cōmodius melius in
hoc se res bz. ¶ Hec res hoc b
quo nunc agit. ¶ Tēpus aliq
tps conditio: qm resp. nostra
nō pōt ad hoc deuenire iaz des-
leto tyrāno Cesare: vt sit opus
facere aliqd p. ra verecundiāz
¶ Et inter sit resp. vt p. rineat:
et vtile sit resp. talia cōmittere.
¶ Eorū q. turpia sunt: et a possi-
domo colligūtur. ¶ Quare b
cōcludit Et. hanc disputatōez
de duobus honestis vtrū ho-
nestius: et officia iustitie p. po-
nit: cū plurib⁹ p. sint: et ait plu-
ris esse p. siderate agereq. cogi-
tare prudēter. In orōne p. Se-
stio ait: bñ sentire de rep. pru-
dentie est facere fortitudinis.
facere vero et sentire p. fecte cu-
mulateq. virtutis. ¶ Hoc sit ef-
fectum cōclūsum argumētis
et exēplis antedictis. ¶ Homi-
num societate: q. manant a ius-
titia: q. ē ad humana cōmoda
tuēda. ¶ Et em̃ certe cognitio
nem seq. dz actio: ne sit manca
et inchoata ipsa cōtemplatio.
¶ Pluris sit maioris utilita-
tis q. cōtemplari: sed hec inq. et
de his rebus dicta sunt: iā ad
alia q. restant trāseam⁹. ¶ Pa-
tefact⁹ est em̃ repetit paucis
Cicero oia q. in hoc primo vo-
lumine disputata sunt: et parat se ad secundū: in quo de vtili agetur. Patefactus apertus
est et de ipso satis disputatū. ¶ Locus sedes officiorū: id est iam finē huic disputationi facia-
am: quoniam de honesto a quo ducūtur officia: satis dictū est: vt iam oia officia discerni possi-
sint: et quid sit honestius: si qm facienda erit cōparatio diiudicari et q. quibus ratione tēpo-
rum antepōnēda sint. In exquirendo officio: tūz querimus qd sit magis officii: id est quid
magis virtuti cōueniat tempori persone alijsq. circūstantijs: et sic apparebit quid omnibus
alijs preponendū sit. ¶ In ipsa autē: sed inquit Cicero: hoc restat adijciendū vt cognoscan-
tur gradus: seruienturq. in actionibus: que ad cōmunem vtilitatē pertinent: quas actiōes
diximus cōtēplationi preferendas. Si igitur omīssa rerum cognitione debemus aliquā
vtilitatem asserre et alicui laboranti adesse debemus seruare gradus humane societatis:
quos Cicero suo loco posuit: illi prius opitulari: cui plus debemus. ¶ Communitate] a-
etionibus iustitie: que sunt ad cōmunitatem tuendam. ¶ Sunt gradus officiorum] quoniam
am] aliquod officium vni potius q. alteri aliquādo prestandum est: etiam si eodez tempore
nobis exigeretur: quoniam hi quibus officia debentur: habēt inter se gradus: de quibus di-
ctum est. ¶ Sunt gradus] quoniam nō omnia officia que a communitate manant: paria
sunt: sed alia maiora alia minora. ¶ Ex quibus] gradibus officiorum. ¶ Quid prester] pre-
stabilius sit: et a nobis potius agendum tanq. honestius et vtilius. ¶ Prester cuiq. antecel-
lat alijs. ¶ Et prima] ecce gradus officiorum. Prima officia debemus deo: inde per grad⁹
hec officia alijs debentur. ¶ Gradatim] per gradus affinitatis: consanguinitatis: et amicitie:
de quibus dictum est. ¶ Ex quibus rebus] comparatione honestorum et gradibus offi-

res habet: qd non potest accidere tempus: vt in-
ter sit reipubli. quicq. illorum facere sapientem.
Quare hoc quidem effectum sit in officijs dili-
gendis: hoc genus officiorum excellere: quod te-
neatur hominū societate. Et enim cognitioez
prudētiāz sequatur cōsiderata actio. Ita fit
vt considerate agere pluris sit q. cogitare pru-
denter: atq. hec quidem batenus. Patefactus
est enī locus ipse vt non sit difficile in exqui-
rendo officio quid cuiq. sit preponendum vides-
re. In ipsa autem communitate sunt gradus of-
ficiorum ex quibus quid cuiq. prestat intelligi
possit: vt prima dijs immortalibus: secunda pa-
trī: tertia parentibus deinceps gradatim rel-
qua reliquis debeantur. Quibus ex rebus bre-

Liber secundus

ciorum: que manant a iustitia. [Hic locus] de comparatione honestorum inter se & de sp[eci]s gradibus: sed Panetius: vt sepe inculcaui: iure hoc pretermisit: quoniam stoici non dabant gradus in honesto & vitio. [Ad reliqua] ad secundam partem propositionis: de vtili. S.

[Petri] Marsii interpretatio in secundū volumē officiorum.

inter disputatis breuiter intelligi p[otes]t: nō solū id
hoīes solere dubitare honestū ne an turpe sit s[ed]
etiā duobus p[ro]positis honestis: vtrū honestius.
Hic loc[us] a panetio est vt supra dixi p[re]termissus.
Sed ad reliqua pergamus.

[M. T. C.] De Officijs liber secundus.

Quemadmodum officia ducere

tur ab honestate Marce filij: at

q[uod] ab omni genere virtutis satis

explicatū arbitror libro superiore. Sequit[ur] vt bec
officiorum genera persequar: que pertinent ad
vite cultum et ad earum rerum quibus vtuntur
homines facultatē ad opes: ad copias. In quo
tum queri dixi quid vtile: quid inutile: tum ex
vtilibus quid vtilius aut quid maxie vtile d[icitu]r
bus discere aggrediar: si pauca prius de institut[is]
to ac de iudicio meo discero. Quamq[ue] enim libri

g[ra]tiam: et p[er]stantia tēperantie. Ordo Modestia Ornat[us] Aerecūdia Decoz et moderas
tio: dictū est igitur quemadmodū a singulis ducatur officiū. i. actio cū virtute. [Explicatū]
expositum: et narratū. [Et] p[er]sequar explicat[um] et p[er]scribā officia q[ue] p[er]tinent ad vtilitatē et hono
res et gloriā cōparandā. [Ad cultū] ad ornamentū vite. [Ad facultatē] potentia et possi
bilitatē: nam facultas d[icitu]r qua aliqd facere possum[us] a faciendo dicta: vñ s[ed] facultas diuitia
rum: facultas militadi. [Ad facultatē] vt habeam[us] facultatē ear[um] rerū quibus hoīes vtuntur
in vita. [Cōp[er]as] rerū affluentias. [Ad opes] diuitias potentia clientelaz. [In quo] in
hac p[ar]te q[ue] p[er]tinent ad cultū vite opes et copias. [Dixi] in p[ri]ncipio hui[us] op[er]is: vbi dixit hoīes
solere p[er]sultare: vtile sit necne q[uod] factori sumus. Tum p[re]terea ex duob[us] vtilibus vtrū vtili[us]
[De quibus] officijs q[ue] p[er]tinent ad cultū vite rerū facultates opes et copias. [Aggrediar]
incipiam. [Si pauca] de instituto p[ro]posito et snia mea ac etiā iudicio: q[ue] iudicauerim ita
mihi esse philosophandū. Lū inq[ui]t prius dixero: q[ue] b[ea]te vite institutū sequar: et totū me p[ro]bie
dederim: de officijs q[ue] p[er]tinent ad vtilitatē dicere incipiā. [Quam] eni[us] rō quare vult p[er] di
cere pauca de instituto: q[uam] video nōnullis p[ro]bie nomē eē inuisum: vñ op[us] est reddere ratio

Quemadmodū
officia ducere
tur. Postq[ue] de
honesto offi
c[io]ne virtut[is] di
sputatū est: et
satis p[re]cepit
quid quoq[ue] t[em]p[or]e honestatis: cā
agere debeamus. Atq[ue] Li. trā
sitiōe et p[ro]ponit captās attēti
nem q[uod] sit dicturus in hoc se
cundo volumine: quo ordine.
Inde interponit aliqua qui
bus decet: quare cepit philo
sophari: cū prius in senatu: et
causis forensib[us] x[rist]aret. Et sic
dānat t[em]p[or]a sua et Lelaria iā in
terfecti p[re]teritā tyrannidē: ope
rat[us] libertatē: vir prudētiss[im]us
et salutis reip[us] studiosus.
Inde laudat p[ro]ph[et]iam tanq[ua]m an
ni medicinā et remediū: vnicū
ad appellādas p[er]urbatiōes et
molestias: q[ui]bus Li. plane fu
isset cōfectus occupata a Lel.
rep. nisi ad p[ro]ph[et]iam diuertisset.
Et sic trahit cesarē i odii et ins
idiā. Atq[ue] alios ad p[ro]ph[et]iam vo
cat. Inde dicit: q[uod] genus p[ro]ph[et]ie
sophad[ic]i maxie p[ro]bat. [Acade
mico] s[ed] q[uod] in vtrāq[ue] partem
disputabāt: vt veritas magis
elucesceret. Inde aggreditur
tractatū: vbi q[ui]ng[ue] rōib[us] p[ro]
positis. [Officia] actiōes ho
neste. [Ab honestate] ab illo
honesto q[uod] i q[ui]tuor p[ar]tes diuis
sum. Ab oī g[en]e virtutis q[ui]si il
lis q[ui]tuor p[ri]ncipalib[us] alie an
nere s[un]t vt iustitie liberalitas
et magnificētia: fortitudini ma

Facultas

nem: quare hoc instituerim. Quāvis inquit Lice. libri nostri: quos de phia edidimus non nullos excitauerint: non mō ad legendū sed etiā ad scribendū in philosophia. tū vereor: et subdubito aliquibus nomen phie inuisum esse: ideo mihi opus est docere: cur hoc gen^o philosophandi his presertim tēporibus consecrer. Qlibi cōplures] vt academici de supibus. Tusculane disputationes: de diuinatione: de facto. de natura deor^{um} Paradoxa Lato maior

Zelius de philosophia et alia si qua sunt opuscula. Complures: vt Mortensii et Butum q libellum de virtute ad Li. scripsit et ponderi rerū in philosophia sufficit auctore Fabio: et nonnulli alij ad emulatione. Li. qui post Garronez huic rei optimū auspiciū dedit in phia legerunt et scripserunt eodē tēpore: postea sequuti sunt alij. Q excitauerint] quasi dormientes et non curantes philosophiam. Q Tamen] quis alios excitauerim. Q In ea] phia. Tā tū ope] laboris et studiij. Q Ego aut] assert rationes Lice. quare genus forense dicendi ei reipū. munera omiserit: dā nans tempora qbus nulla res publica erat: qm bellū ciuile tūc seniebat: et fluctuabat reipū. qppe Octau^{us} ad Tyrannidem aspirabat: q tunc cū Antonio ceperat dissentire: q igr tū opere et studiis in phia posnat: tēpori ascribit in quo munera publicamō licebat obire qm ad aliorū libidinē respub. regebat: et prius a Cesare: quo viuo Li. querēs ociū phatus est. Hoc aut opus scripsit post mortē Cesaris. Excusat igitur se: q studia philosophie negocijs publicis pponat: cū supra disputauerit eōm vtilitatē cognitionū studiis pponendā esse: et ondit nō certo iudicio aut odio reip. sed tps pditione se adductū diuertisse ad ocium et phiam: omisso foro in quo regnauerat. Q Per eos] optimates et bonos viros q per suffragia cōsules eligebantur: et alij magistratus q reipū. p silio et opa. regebāt ac gubernabāt. Q Seipsa] qm eligebant suffragiis ciuium hi q reip. regerēt. Q Postea cesar eam occupauit] cū prius esset libera. Q Mīs meas curas] captat benignitatis a persona sua. Lice. ostendit se fuisse studiosum reipubli. Q diu potuerit et nihil curasse nisi vtilitatē illius: nihil aliud cogitasse: q vt illi pdesset oī cura studio opa et sic Cesaris inuidiā facit. Q Cū autē dominatu vnus] Tyrāide Cesaris: q diuina humana iura violauit: nec p silia et auctoritas senatorū valebat sub Cesaris: ad cui^{us} libidinē oīa administrabātur. Q Alsq] in aliquo loco. Q Socios] q erant mihi sotij ad defendendā reip. et pces optimatiū: qbus Cesar aduersatus est: fouēs Marianos et plebē Socris fuerant. Pōpeius iam obrūcatus in egypto Lato vticēsis: Mulo Li. amicus Lentulus nō nulli alij. Sed Pōpeius et Lato fuerant picipi defensores reip. Q Sūmos viros] claros et magne auctoritatis et nōis: qui vna meū cōem libertatē defendebāt. Et sic rem exauget vt ondit pstantissimis viris et principib^{us} ciuitatis iaz extinctis: q libertati studebāt se nō potuisse aliud facere q philosophari. Q Angorib^{us}] angor est egritudo p mēs nō dedi inq me me dolori et angori: sed phie q meo dolori mederet. Q Quib^{us}] angorib^{us}. Q Lōfec^{us}] victus prostratus atq cōsumptus. Q His resistissem.] i. nisi his rōnibus phie subnixus qai sollicitudinib^{us} medef: repugnassem angoribus. Q Indignis hōe docto] qm voluptas docto viro repudianda est: vt meretricula infamis. Q Atq vtinā] optat Li. libertatē et pristinu statum reip: vt in eā oēs suas curas conferret: et ondit se magis negocio q ocio delectare. Sed tpa ad ocium ipm cōpellebant: q prius in summa celebritate et ciuiū oculis cū summa laude vixerat statu quo cepat. Q In hōes] in potestatē Octauij Antonij et Lepidi. Post necem Cesaris Tyrāi q nō solū Cesaris mortē vlasci: sed etiā statū reip. iam respirātis euer

nostri cōplures nō modo ad legendi: sed etiam ad scribendi studium excitauerint: tamē in opere et temporis ponere. Ego autem q diu res publica per eos regebatur: quibus seipsa commiserat omnes meas curas cogitationesq in eam conferebam. Eum autem dominatu vnus oīa tenerentur: neq esset vsq consilio aut auctoritati locus: socios deniq tuē de reipubli. summos viros amississem: nec me angoribus dedi: quib^{us} essem confectus: nisi is restitisssem: nec rursus indignis hominē docto voluptatib^{us}. Atq vtinā resp. stetitset quo ceperat statu: nec in homines

Angoribus

tere cogitabant: quā iam ad pristinā libertatem rediisse videbatur: cuius spoliū inter se triū viri diuiserūt et tandem Octauio Cæsari seruire coacta est et vita. Et furor Antoniano pces-
sa quo nihil potuit eo tpe sol vidisse indignū. Quā evertēdā? nō cupiebat inq̃t Cæsar cō-
mutare statū reip. s; euertere et ipse solū impare. Prīmū em̃ ponit Et. ea q̃ faciebat stāte rei
pu. i. nō occupata a Cæsare. In agēdo in causis forētib; senatoriisq̃ mīeribus. Q̃d p̃ la-

non tam computandarum rerum: q̃ evertenda-
rum cupidōs incidisset. Prīmū enim vt stante
rep. facere solebamus in agendo plus q̃ in scri-
bendo opere ponerem. Deinde. Ip̃s scriptis
non ea que nūc: sed actiōes nostras mādarem?
vt sepe fecim. Cū aut̃ resp. in qua oīs mea cura
cogitatio opa poni solebat nulla eēt oīno ille. s.
littere cōticuerūt forēses et senatorie. Nihil autē
cum agere animus nō posset in studijs ab initio
versar̃ etatis existimauit bōestissime molestias
deponi posse: si me ad pbilosophiam retulisset.
Cū cum multum adoleffens discendi causa tē-
poris tribuisset: post ea q̃ honorib; inseruire ce-
pt: meq; totū reip. tradidi tū erat pbilosophie
loci q̃tum superfuerat amicorum et reipu. tēpo-
ris. Id autem omne consumebatur in legendo:

horis et studijs. Ip̃s scriptis
monumētis litterarū scribebas
inquit: sed nō in phia: vex me
as actiōes. Nō ea q̃ nūc p̃-
cepta phie: actiones nostras:
orationes in foro et in senatu.
Nulla esset? vni? Tyrānde
teneretur: et perisset. Ille lit-
tere forēses declarat se qd in-
tellexerit: cū dixit actiones no-
stras. Forēses actiones in
genere iudiciali. i. orōes quas
habebā in foro in genere iudi-
ciali. et Eice. in iudicijs regna-
re dict̃ est. Senatorie orō-
nes quas habebā in senatu in
genere deliberatino: et demon-
stratino: cū in senatu sentētiā
dicerem. Conticuerūt Itacue-
runt: et illas āplius nō exercui
sed cūz meus animus quiescere
nō posset: diuertit ad phiam.
Cum nō posset agere nihil
cum animus meus nō posset qe-
scere et signis esse ppter exer-
citatiōem ab ineūte etate et iā
nihil agere poss; in eloq̃etia
qm̃ non erat āplius in senatu
et foro locus liber dicere volen-
tibus: cū Cæsar rex potiret.
In studijs litterarū ex quo p-
etatem licuit. Nam nemo diu-
ti et studiosius se exercuit nez
mo diutius declamauit mole-
stias: quib; afficiebat republi-
ca amissa. Hōestissime cū lau-
de maximā qm̃ hōestius fuit
hoc modo q̃ morte deponere

molestias vt fecerat Lato apud vticam: aut voluptatibus que homini docto non cōueniunt
ergo confugiēdum erat ad hbiām cum aliud effugium nō daretur. Retulisset rediisset
ad phie studium tanq̃ ad perfugium tutū: nam refert se quis ad locum subsidij: vt domū
me referam et phiam tanq̃ ad animi medicinā et ex pultricem pturbatiōem. Ad phiam
que meo animo angoribus ppe cōfecto mederetur et illi adesset. Cū phie in adolescē-
tia Et. operā dederat sub p̃ceptoribus. Cū dicit in primo de natura deorū. Nos aut̃ nec sub-
ita Et. operā dederat sub p̃ceptoribus. Cū dicit in primo de natura deorū. Nos aut̃ nec sub-
ta Et. operā dederat sub p̃ceptoribus. Cū dicit in primo de natura deorū. Nos aut̃ nec sub-
sumpsimus: et cū minime videbamur tūz maxime philosophabamur: quod et orōnes decla-
rant recte phōrum sententijs et doctissimorū hominū familiaritatis quib; semp domus
nostra floruit: et principes illi Diodorus philo. Antiochus. Possidonius: a quibus instituti
sumus. Honoribus inseruire dare operam: vt in repub. honores assequer̃ et magistras-
tus. Reipu. muneribus et negocijs reip. obeundis curandisq; toto animo: omni cura: om-
ni officio. Tantum erat loci tantum pbilosophie vacabam q̃tum patiebantur negocia
reipubli. et amicorum quos defendebant temporis scribendi in phia non dabatur: sed tan-
tum legendi. Amicorum quos in iudicio defendebam. Et reipu. negociorum reipu. et
numerum que curabam. Id temporis qd superfuerat negocijs curādis. Reipu. et amicorū
ociū tempus alijs negocijs vacuū: qm̃ occupatus eram in illis negocijs et impeditus.

[In marinis malis] in calamitate reip̃a. qua nullum bono ciui maius malum accidere potest: q̃m patria cōplectitur oīa cuius studiosi esse debemus. [Hoc boni] hāc vtilitatem in ruina reip̃. Ea p̃cepta p̃bie q̃m Hannonē & Li. Rome peregrinabat: nec latini f̃monis splēdorem acceperat nec se efferre nostris sermonibus audebat: cui Li. quasi ciuitatem de dī: p̃bia nō satis erat nota romanis & grece legebatur. Harro cepit eam illustrare litteris latinis: postea Li. summus attulit nitorem. [Nostris] Iro manis [Cognitiōe] vt cognoscerentur tanq̃ vtilia. [Quid] est? rō quare erat cognitiōe dignissima. Laudat Li. sapientiam & p̃biā: vt ipsius vtilitatem ostēdat: & nomen p̃bie interpretator: qd̃ Pythagoras inuenit: vt dictum est. [Quid] est? hāc interrogatōe orōnem augeat. [Sapientia] q̃ diuinarum humanarūq̃ rerū tum tiorūq̃ causarūq̃ cuiusq̃ rei cognitiōem h̃z. [Quid] prestantius? quod sapientie antepōnendus sit. [Melius] vtilius [Dignius homine] quod magis homini cōueniat q̃ sapientia que est diuinarum humanarūq̃ rerū scientia. Hāc sapientiam qui cupiūt & cum rōne appetūt. [Philosophi] studiosi sapientie: q̃m p̃bia dī studium sapientie. [Sapientia] est affert diffinitionem sapientie cui & humana & diuina tribuitur. [Quibus] causis res continētur. Nam sapientis est & primi philosophi cōsiderare effectritem cām. i. ipsum deū qui omnia creat: oīa cōtinet: oīa natu suo gubernat & cognoscit sapiens causas omnium rerū. Unde dicit Virgili⁹. Felix qui potuit rex cognoscere causas [Scientia] scire est rex p̃ causam cognoscere. Tunc enī inquit Aristoteles in p̃hemio: p̃hiscoz vnamquāq̃ rem scire putamus: cum causas primas principiaq̃ prima & vsq̃ ad elementa cognoscimus. [Cuius] sapientie q̃m vituperare philosophiam est tanq̃ pericidium. In ea enī est id quod molestias pellit & ad bene beateq̃ uiuendum & tutem satis esse docet. [Haud sane] p̃fecto nō intelligo quid putet laudādum cum vituperet p̃biā: hoc maxime dī in Hortēsiū qui p̃biā & philosophātes vituperat. Vñ Li. eam laudauit & defendit eo libro: qui est in scriptis Hortēsius q̃ nūc desideratur. [Nam] siue Iro quare nihil est laudādum p̃ter p̃biā: que rō a fine quez nobis p̃ponimus sumitur. Nam si p̃posuerimus nobis animi oblectatiōem q̃rere & inuenire: nullo modo illam attingere possumus melius & cōmodius q̃ studiis p̃bie & nulla oblectatiōe huic potest comparari. [Oblectatio] aliqua res in qua noster animus se oblectet & requiescat. [Requies] aliqua relaxatio curay: quib⁹ humana vita plerūq̃ veratur. [Que] oblectatio & requies curay. [Conferri] cōparari cū studiis p̃biōsophoz: q̃m ip̃oz cōtēplationes habēt innumeras animi voluptates. P̃bius in. x. ethices sic ait p̃bia mirabiles tum puritates: tū firmitates h̃z. [Eoz] p̃bōrum. s. [Semper] quottidie. [Acquirūt] discēdo & cōtemplando ea q̃ pertinet ad bene beateq̃ viuēduz. [Spectet] p̃tineat. [Et valeat] p̃t & efficiat beatam vitā. [Ad bene] cū virtute. [Et beate] vt nihil vita plus appetat contenta suis simbus: ille viuūt beate qui cōtētus & tute nullis rebus indiget: paratus ad vtrāq̃ for

Virgilius

Virg.

Aristote.

scribendi ocium non erat. Maximis igitur in malis hoc tantum boni assecuti videmur: vt ea litteris mandarem⁹ que nec satis erant nota nostris & erāt cognitiōe dignissima. Quid est enī per deos optabilius sapiētia: quid prestantius: quid homine melius: quid homine dignius? Hanc qui expetunt igitur philosophi mominantur: nec quisq̃ aliud est philosophia: si interpretari velis: q̃ studium sapientie. Sapientia autē est: vt a veteribus philosophis definitū est rerum diuinarum & humanarūq̃ causarūq̃ q̃bus he res continentur scientia: cuius studium qui vituperat baud sane itelligo qdā sit qd̃ laudādū putet. Nā siue obligatio q̃rit animi req̃esq̃ curarū: q̃ cōferri cuz eoz studiis pōt qui semp aliqd̃ acquirunt: qd̃ spectet & valeat ad bene beateq̃

tunam imponens finem cupiditatibus: quibus si ducitur et aduersari fortunam timet beas-
tam vitā agere non pōt. An stoici dixerūt virtutes satis esse ad bñ beatēq; viuēduz vt ait ze-
no et Chrysipp⁹ in li. de virtutibus et liberto in scdo de bonis. Panetius tñ Quis esset stoici-
cus et Possidoni⁹ eius discipul⁹ minime sufficere dixerūt: vix opus esse et bona valitudine
et affluentia reip: hec etiā fuit opinio peripateticorū et Academicorū: vt supra dictū est. Et ta-

viuēduz: siue rō cōstātē virtutisq; qrit: aut bec
ars est aut nulla oīno p quā eas assequimur. Nul-
lam dicere maximarum rerum artem esse: cum
minimarum sine arte nulla sit: hominum est pa-
rum considerate loquentium atq; in maximis re-
bus errātū. Si autē est aliqua disciplina virtutis
vbi ea qref cū ob hoc dicēdi genere discesseris.
S; bec cū ad phiaz accobortamur curati⁹ solēt
disputari: quod alio quidez libro fecimus. Hoc
autez tēpore tñ nobis declaranduz fuit: cur or-

men stoicos sequuntur in vlti-
ma Tusculana nititur pbare
virtutē satis esse ad bene beas-
teq; viuēdu de studijs volu-
ptate. Ita scribit Fabius li. ij.
Est aliquis nescio an maxim⁹
etiaz ex secretis studijs fruct⁹
ac tum puravoluptas litterarū
cū ab actu. i. opa recesserunt et
contēplatiōe sui fruuntur. Le-
ctio inquit Sen. ingeniu alit:
et studio fatigatū: non sine stu-
dio tñ reficit. ¶ Siue rō cons-
stantie inquit summū bonum
in virtute: non possum⁹ cognos-
cere quid sit illa virtus et illud
bonuz extremū nisi p phiam q
est ars virtutis et summi boni et
nulla ē alia virtutis ars q phia
Aut bec phia est ars qua cons-
stantiā et virtutem cōsequimur.
qñ phia est ars et magistra vis-
te. Ars vt fuit Eleates auctor
re Fabio li. ij. est potestas vias
Ars
Fabius

id est ordinē efficiēs. Ars inquit Fabius cōstat ex preceptionibus consentientibus et coher-
entibus ad finem vtilem vite. ¶ Aut nulla scilicet est ars si non est philosophia. Eas constā-
tiam et virtutem id est ipsam fortitudinem quam sequitur constantia. Et fortitudo pprie
dicitur virtus. Et sic Cicero duo posuit sibi inuicem contraria: animi relaxationem et forti-
tudinem: vt ostendat et animi voluptatem quam epicurei querebant: et etiam corporis: nec
non fortitudinem et constantiam contra omnis voluptates atq; dolores solam philosophi-
am conferre. Unde si finem nostrum consequi volumus: huic nos curandos sanādosq; tra-
damus: cum sit ars vite et optima contra perturbationes medicina. ¶ Nullam dicere con-
futat opinionem eorum qui dicebant et maxime Hortensius constātie et virtutis non esse ali-
quam artem nec philosophiam esse artem. Et hoc argumento vitur dicens: si minime res
non possunt esse sine arte: multominus res maxime: vt sunt ipse virtutes quibus nihil est
maius nihil melius nihil denique potest esse diuinius: nam homines beatos efficiunt. An-
de dicit Seneca. Nihil est virtute prestantius nihil pulchrius et bonum est et optabile quic-
quid ex huius geritur imperio. ¶ Parum considerare imprudēter ad homines inquit im-
prudentes pertinet dicere virtutis nullam esse artem: cum minime res non possint esse sine
arte: vt ars fabulis: ars murandi: texendi: et similia. ¶ In maximis quoniam inquit
sunt rudes et non cognoscunt res maximas esse non posse sine arte: vnde error ipsoz ma-
ximus est: quoniam errant in re maxima et que pater. ¶ Aliqua disciplina ars qua virtus
tem consequimur si inquit concedunt esse aliq; artem virtutis et disciplinam. Unde mo-
ralis dicitur: quoniam virtus amore id est a consuetudine dicitur. Et phia prescribit offi-
cia mediat: quibus ad habitum virtutis peruenitur. Et docet virtutem esse quādam medio-
critatem. ¶ Cohortamur aliosq; vt velint philosophari: nunc satis est bec dixisse inquit:
et docuisse cur ad hoc scribendi studiū me contulerim. ¶ Accuratus maiori cura: q in hoc
loco fecerim. ¶ Quod accuratus disputare de laudibus philosophie. ¶ Alio libro in hor-
tensio li. ij. de diuinatione: statim in principio aut cohortati sumus: vt maxime porrimus
ad philosophie studium eo libro qui est scriptus hortensius: et li. j. de finibus. Quāq; phi-
losofie etiam vituperatoribus satis responsum est: eo libro quo a nobis phia defensa et
collaudata est: cum esset accusata et vituperata ab hortensio: hic liber non extat. ¶ Hoc tem-
pore in presenti disputatione: in qua non agitur de laudibus philosophie. Sed ostē-
dendum est quare in illam tantum opere hoc tempore posuerim. ¶ Obati priuati transla-
tio ab orbis. i. parentibus qui filijs priuati sunt et hec orbitas ad multa trāsfertur: vt orba

Seneca

Seneca

tus repu. domo amicis et similibus. ¶ Ad muneribus officiis et negociis reip. obeundis: quoniam
am. Eesar rex potius oia faciebat. ¶ Potissimum maxime omnis pene omnino alijs studiis.
¶ Occurritur aut nobis nonnulli reprehendebat Liceronem: quod daret precepta de officiis: cum esset
academicus: diceret quod nihil certo sciri aut percipi posset: rident. Li. aperitque sua sententiam et opinio-
nem ostendens quod sequatur in academicis: et quid daret. ¶ Occurritur nonnulli mihi percipi
enim de officiis obstat: et aduer-
santur dicentes me esse incostan-
tem. ¶ Doctis doctrina plenis
¶ Eruditus eloquentibus: nam
eruditus dicitur ille qui sua doctri-
nam affert ornate: unde multi
sunt docti non tamen eruditi. ¶ Que-
rentibus interrogantibus me. an
mihi ipsi costet immo dicat me
mihi repugnare cum dicam ex do-
gmate academicorum nihil certo
sciri posse: et nunc scribam pre-
cepta de officiis tanquam certa et quod
sequi iuvenes debeant tanquam iter
ad virtutes certissimum. ¶ Euz p-
cipi nihil posse dicam: in quatuor
nostris libris academicis
in quibus Li. gen. philosophas-
di academicorum minime arrogas maximeque et constans et elegans probavit. Academicus dicebat
nihil certo sciri posse et virtutem in profundo esse demersam. An nihil affirmabat: sed disputa-
bant in utraque partem et nullam certam sententiam interponentes. Hec opinio et mos disputandi a
Socrate manavit in li. de divi. ait. cum autem proprium sit academice iudicii suum nullum interpone-
re: et probare quod similia veri videatur conferre causas: et quid in quaque sententiam dici possit ex-
promere nulla adhibita sua auctoritate iudicii audientium relinquere integrum ac liberum. Tene-
bimus hanc consuetudinem a Socrate traditam. Fuit triplex magni nominis academia. Aetna me-
dia et nova. Aetna a Pla. et ab eius discipulis Speusippo et Xenocrate instituta fuit: et aca-
demici veteres multa affirmabant multaque negabant: iter quos et peripateticos in opinionibus
nulla via erat. Adesia fuit quam Arcesilas inuexit quod assererat nihil esse affirmandum cum nihil
comprehendi possit: et in utraque partem rationes equibilibus sunt utriusque sensus quod fallaces esse rationes:
quod nulla firma fieri. Tertia constituit Carneades quod Arcesile morem in disputando sequutus est:
nam ad utraque partem ita dicebat: ut oia quod ab alijs affereretur refelleret incomprehensibilita-
tem Arcesile non probavit: non enim esse possibile dicebat hominem in omnibus ita se temere: ut nihil
affirmeret: esse quod non parum visam inter incertum et incomprehensibile: et cuncta quidem incomprehensibi-
lia esset: sed non incerta: de quo Numenius de dissentiente academicorum a plato ita scribit. Car-
neades morem pugnantem Arcesile renouavit omnibus contradicens: et huc atque illuc non affirmam-
do nec negando volubilitate orationis oia distrabens tanquam torres contradicentes obruebat ita
ceteros vi argumentorum seducebat. Ipse vero seipsum quod in arcesila non erat intelligebat ar-
cesilas inquit Eusebius Praetorem platonicum Dyodorus et Pyrrhonem in subsidijs habuit
et Lantor quidem credibilem eius fecit orationem. Dyodorus vero sophisticam. Pyrrho au-
tem metabilem cum fecit et transfugam et omnino nihil. Unde dicebatur de ipso: quod ex ante-
rioribus esset. Plato ex posterioribus. Pyrrho ex medijs Dyodorus platoniam eloquen-
tiam sedauit: et modo hoc modo illud dicens: hinc illo: et illinc huc tanquam nihil sciens volue-
batur: scire tamen multa eloquentie umbra videbatur nec unquam fuit in eo ut unum et idem
his diceret: nec putabat ingeniosi esse viri in eiusdem perianthere. Lautilator igitur summus
vocabatur. Arcesilas inquit in Pyrrhonis sententia remansit. Verum enim et falsum et verum
simile ut ille instruxit: nihil esse quod percipi possit: sciri: quoniam noui academici hoc unum tene-
bant nihil esse quod percipi possit: hoc etiam dicebat Socrates. Unde ab Appolline sapien-
tissimus iudicatus est. ¶ Differere disputare de alijs rebus tanquam possent percipi et intelli-
gi. ¶ Et hoc tempore nunc cum scribimus de officiis. ¶ Persequamur tradamus et litteris
mandamus precepta de officiis: que tradere is non debet si sibi constare vult qui ne-
gat aliquid posse percipi et sciri qui non potest scire aliquid esse officium si nihil certo sciri
potest: et officia debent esse certa: et circumstantijs circumscripcta coniunctaque nature. Non po-
test igitur academicus nouus dicere hoc est officium: quod est honestum: cum ut ipse vult sciri non
possit an aliquid sit honestum. Huius opinionis fuit Pyrrho eliasis: de quo supra: qui dicebat
nihil esse turpe aut honestum. et nihil esse certum: sed veritatem in profundo demersam.

Eruditus

Eusebius

Et carneades acerrimus academicus nihil certo sciri posse affirmabat et stoicis qui per
maciter oia affirmabāt seruātes suas positiōes q̄ padora appellāt: sese opposuit in stoicos
em ingenitū. Carneadis exarferat: hic est carneades qui nouā academiā illustrauit in vtrā
q̄ ptez disputator acerrim⁹ et copiosissim⁹. Scribit li. i. de natura deorū q̄ aut admirātur nos
hāc potissimū disciplinā securos his. iiii. academicis li. satis insus videtur nec vō desertay

stra sententia. Nō. n. sum⁹ bi quorū vagef anim⁹
errore: nec babeat vnq̄ quid sequat. Que enim
esset ista mens vel que vita potius nō solū dispu
tandi sed etiā viuēdi rōne sublata. Nos aut vt ce
teri q̄ alia certa alia incerta esse dicūt: sic ab his
dissentietes: alia p̄babilia contra alia improba
bilia esse dicimus. Quid est ergo quod me impe
diat ea que mibi probabilia videātur sequi que

derelictariūq̄ rex patrocinitus
suscepim⁹ nō em̄ hoim̄ intere
tu sentētie q̄ occidūt: s̄ luceni
auctoris fortasse desiderāt: vt
hec phia rō p̄tra oia differēdi
nullāq̄ rem aperte iudicandi
p̄fecta a Socrate repetita ab
Arcefila cōfirmata a Carne
de vsq̄ ad nrām viguit et arez
quartā academiā auctore Eu
sebio philo. et Charmidas itro
dugerunt quintā Antiochus.
Quib⁹ velles satis cognita
esset nrā sententia. R̄ndet Li.
his q̄ se improbabant qd̄ cū vi
deretur seq̄ academicos et eorū
disputādī morē et gen⁹ philo
sophādi tanq̄ min⁹ arrogans
nihil em̄ affirmabāt: tñ nūc vi

spūtet in phia et aliqd̄ affirmet et tradat p̄cepta de officiis certa cū nihil certi aut sciri aut p
cipi possit: vt ipsi dicūt academia. aut Li. nō sumus qui teneam nihil esse quod sequi debea
mus: oia esse incerta vt aliqui academici voluerūt: sed sequor ea q̄ mibi p̄babilia vidētur
nec arrogāter aliquid affirmo: nec imprudēter et temere alijs assentior: qd̄ esset contra pri
dentia in qua duo vicia vitāda sunt vnum ne incognita p̄ cognitis habeamus: hisq̄ teme
re assentiamur: aliter ne nimis magnā operam ponamus in reb⁹ nō multū necessarijs. Dixi
supra Li. nō fuisse ad dictū alicui fectere: nec p̄scripsisse sibi aliqd̄ dogma quod seq̄retur et illi
us limites: nō egrederetur: s̄z voluisse ea seq̄ q̄ sibi p̄babilia videātur. vñ interdū videtur
esse stoic⁹ interdū peripatetic⁹ interdū academic⁹ disputatōibus academicorū in primis de
lectabatur: qm̄ vberius dicēdi fons ad vtrāq̄ p̄rem subministrabat copiā. Non em̄ su
mus bi: nō sectamur nouos academicos: qui dicunt nihil esse qd̄ sciri possit: hoc asseueras
bat Carneades cōtra stoicos. ¶ Errore qm̄ dicūt nihil esse certū nihil vep. ¶ Hagerut vas
gus sit et erret: cū nō habeat aliquid certi qd̄ sequatur. Que em̄ rō quare aliquid certi h̄re
debeamus qd̄ sequamur: nā vita ess̄ cōfusa sublata rōne viuēdi. ¶ p̄ceptis officijs ad be
ne beateq̄ viuēdū cōparatis. ¶ Ista mens nrā] sez q̄ nunq̄ acquiescit quousq̄ vep inue
nerit. An nisi mens vep quereretur et falsum nulla esset aut frustra esset data: qm̄ mentis est
principium rerum agenday p̄posita est veritas: q̄ tractet et inquirat: et sic menti q̄ est princi
pium contemplādi obijciatur veritas que emergit ex rebus: nam versatur circa ea quorū prin
cipia vera sunt et certa: nihil ergo valeret mens si nihil certo sciri posset: et si nihil haberet
qd̄ tanq̄ vep sequeretur. Que vita] cōfusa sez qm̄ hoc modo tolleretur omnis rō viuēdi:
et in eodem versaremur errore: quo pyrro qui nil esse verum nil certum dicebat nil falsū
sum. Ande ita vivebat: vt officium in eius vita inueniri non posset. Ande cum dicitur a no
nis academicis nihil esse verum: nulla erit prudentia nulla iustitia nullum honestum et sic
nullum officium. Ande sequitur vita tenebris obducta et confusa: quod est omnino ab
surdum: non solum disputandi: quoniam disputando veritas inueniri non posset: si ratio
ipsa certa disputandi et vita tolleretur. Ratione viuēdi prudentia et officijs. ¶ Nos
autem] dicit nunc Cicero quid ipse teneat et quid ceteri. ¶ Alii incerta] vt sunt academici: qui
¶ Qui alia certa] et hi sunt stoici et peripatetici. ¶ Alii incerta] vt sunt academici: qui
omnia incerta esse dicebant: quemadmodum inquit ceteri philosophantes putant alia
esse certa alia incerta: sic nos dicimus ab ipsis philosophis dissentientes alia esse proba
bilia: alia vero improbabilia. ¶ Sic] pari modo. ¶ Ab his] philosophis supradictis
stoicis peripateticis et academicis. ¶ Alii probabilia. Cicero probabilia vult sequi:
nec plane imitari academicos: qui nihil affirmant: nec alios qui pertinaciter et cum asse
ueratiōe affirmant: et maxime stoici qui suas positiōes pertinacissime seruabāt et sic tene
būt medium a ceteris philosophis dissentiens: vt nouū dogma suis latinis instituire
videatur et sectam p̄scribere. ¶ Que contra] que improbabilia videātur ea improbare.

[Vitantem] .i. quid phibet me vitantem arrogantiam affirmandi aliqua scilicet certa esse fugeret temeritatem. i. prudētiam: qm̄ temere aliquid affirmare temerarij hoīs est nō sapientis. Academicī nihil affirmabāt. pbabile aliquid esse dicētes: nūq̄ suū iudiciū in-
terponētes. **[Dissidet]** aliena est maxime: qm̄ sapiēs nil v3 affirmare temere. **[Contra oīa]** in Academicis libris ait. Nobis aut̄ primū etiā si quid p̄cipi possit: itū ipsa cōsuetudo assen-
tiendi periculosa esse videtur et lubrica: q̄obrem cum cām vi-
tiosam esse cōstet: assentiri q̄-
q̄ aut v3 esse aut falsum aut incognitū sustinēda est potius oīs assentio ne precipiter: si te-
mere p̄cesserit. **[Contra oīa]** di-
sputat̄ a nostris. i. academicis quos **[E]**. imitabatur dispu-
tando in vtrāq̄ p̄ez vt fecit in li. de diu. de si. nulla certa sen-
tentia allata academicī dispu-
tabāt cōtra oīa et p̄ oīb? **[Idēz]** **[E]**. in academicis ait. Restat illud qd̄ dicunt veri inueniēdi causa cōtra oīa dici oportere et pro oībus. i. de oī re disputare in vtrāq̄ p̄em. **[Hoc ipm̄]** p̄-
babile qd̄ ipsi academicī dicūt nam nihil affirmāt: s3 aliquid pbabile dicūt esse. **[Elucere]** appareret: et clary fieri. **[Contē-
tio]** disputatio in vtrāq̄ p̄ez. **[Causaz]** rōnum quas assert vtrāq̄ ps. **[Sed bec]** he op̄-
niones et dogmata acadumico-
rum. **[In academicis nostris]** **[iii. li. qui academicī]** inscribuntur et extāt: sed nō integri li. ij. de diu. ait. Et qd̄ genus pbilo-
sophādi minime arrogās ma-
ximeq̄ et cōstās et elegans ar-
bitraremur. **[iii. academicis li. ostendim?]** Tibi aut̄ mi **[Cice-
ro]** vertit sermonem ad filium quem hortatur: vt bec sua scri-
pta legat q̄uis eratippo peripatetico vtatur p̄ceptore. **[Phi-
losophia sc3 peripatetica.]** Lūius p̄nceps fuit **[Arist.]** **[His simillimo]** laudat **[Eratippo]**: vt
filium ad studiū excitet: cū talem p̄ceptorem nact? sit. **[His qui ista pepererūt:]** philosophis q̄
haz sectaz auctores fuerūt. **[Plato]** fuit p̄nceps academicorū **[Arist.]** peripateticorū. **[zeno]** stoī-
corū. **[Diogenes]** cynicorū. et **[Pythagoras]** samius pythagoreorū. **[Qui istas]** has sectas et do-
gmata phie: dicit **[eratippo]** illis similes: qui auctores principes fuerūt sectaz. **[Ista p̄clara]**
hoc dogma peripateticorū: et hāc phiam peripateticam. **[His]** **[Aristo.]** et alijs qui hāc sectā
peripateticā nobilitarūt. **[Hec nostra]** op̄niones et p̄cepta stoīcorū et officia q̄ nunc scribo.
[imitatus stoīcos.] **[zeno]** p̄nceps stoīcorū primus de officio disputauit. **[Finitima vestris]** qm̄
non multū discrepāt a peripateticis: in principio opis dixit: bec nostra nō
multum dissidentia a peripateticis vbi aperui dissidentiaz: que est inter pe-
ripateticos et stoīcos. **[Ad instituta]** de ea que dicere institui mus ad dispu-
tationem de: vtili.
[Amq̄ rōnibus] propositis aggressū rem ipsam **[Cicero]** et repetit ea q̄ pro-
posuit: vt ad id qd̄ restat p̄gere possit: et docet quibus rebus gloria patitur: et
quomodo aliorū animos et bemiulētā demereri possumus: detestaturq̄: et
rannos qui respublica labefaciunt. **[Inde]** docet quid sit agēdum rempublicam gubernanti-
bus et postremo leco aperit quomodo cōparatio sit de duobus vtilibus vt fecit de honesto.

cōtra improbare: atq3 affirmādi arogatiā vitās
tem: fugere temeritatē: q̄ a sapiētia dissidet plus
rimū. **[Cōtra aut̄ oīa]** disputāt̄ a nostris: quod
hoc ipm̄ probabile elucere nō possit: nisi ex vtra
q3 parte causarum esset facta. cōtentio. Sed bec
explanata sunt in academicis nris: vt arbitroz
diligēter. Tibi aut̄ mi **[Cy.]** quāq̄ in antiquissima
nobilissimaq3 philosophia. **[Eratippo]** anctore
versaris bis similitudo: qui ista p̄clara pepere-
runt: tamen bec nostra finitima vestris ignota
esse nolui. Sed iam ad instituta peragamus.

[De his q̄ ad vtilitatē p̄tinēt vitāq3 de gēdā.]

Quinq3 autez rationibus p̄posi-
tis officij persequandi: quaruz
due ad decus honestatemq3 p̄-
tinent: due ad cōmoda vite: co-

[Honestatem] nam prius queritur an sit honestum. Inde de duobus honestis utrum honestius et sic due sunt rationes. [Ad comoda] ad commoditates vite degede. [Due] quoniam querimus tantum sit utile. Inde utrum utilius: et sicerunt due rationes utilitatis. [Quinta] ratio est de repugnancia utilis et honesti: non que est: sed que esse videtur. [Eligendi] iudicium: ut sciat quis indicare: si quoniam utilitas cum honestate pugnare videbitur

pias. opes: facultates: quanta ad eligendi iudicium si quoniam ea que dixi pugnare inter se videretur. [Honestatis] pars perfecta est quam quidem tibi cupio esse notissimam. [Hoc] autem de quo nunc agimus id ipsum est quod utile appellat. In quo verbo lapsa consuetudo deiecit deum sensumque eo deducta est ut ab honesto utile secerneret: et constitueret honestum aliquid quod utile non esset et utile quod non honestum qua nulla perniciēs maior hominum vite potuit afferri. Summa quidem auctoritate philosophi seuere sane atque honeste: hec tria genera confusa cogitatione distinguunt. Quicquid enim iustum sit id utile etiam esse censent. Itaque quod honestum sit id esse iustum. Et quo efficitur quicquid honestum sit: id sit utile. Quod qui parum prospiciunt: hi sepe versutos homines et callidos admirantes eorum maliciam sapientiarum iudicant.

tur commissa honestate. [Summa] quidem auctoritate probat iustum honestum utile coniuncta esse ex sententia platonicozum peripateticorum: et stoicorum qui utile ab honesto nullo modo posse separari dicebant et contra. [Seuere] grauius. [Honeste] cum summa laude virtutis. [Tria] genera iustum utile et honestum. [Confusa] in vnum commixta. [Cogitatione] non re et actu: quoniam honestum ab utili non potest separari: nisi libera cogitatione: ut supra de honesto et decoro dictum est. [Ex quo] ex quibus propositionibus et opinionibus philosophantium. [Efficitur] concluditur. [Quod] quas rationes recte philosophantium et conclusionem. [Parum] perspicunt parum aduertunt et considerant. Hi quanta non aduertunt: nec bene discernunt. [Versutos] astutos. [Versuti] dicuntur illi quorum mens celeriter vertitur. [Admirantes] tanquam essent sapientes. [Sapientiam] prudentiam: sed ipse sepudens honestum finem sibi proponit et media quibus ad illum tendit: honesta sunt: nec aliquid putat esse utile: quod vacet honestate. [Maliciosus] autem et callidus et versutus proponunt finem: sed malum qui non habent rationem honestatis dummodo aliquod utile assequantur: et maliciosus inuenit omnia media quibus finem sibi propositum consequitur:

litas et honestas. Unde cum utilitas ad se rapit: et honestas retrahit debemus adhibere iudicium et id quod est honestum sequi. [Honestatis] pars quoniam in superiori volumine disputauit de officiis: que manant a singulis partibus honestatis. Inde de duobus honestis utrum honestius? Quam prem honestatis. [Hoc] autem hec pars de qua in hoc volumine disputabimus: tendit ad utilitatem. In quo verbo utilitatis: scilicet Accusat Lice. illos qui utile ab honesto segregant: et honestum ab utili: nam quicquid est honestum est utile: et quicquid utile honestum imperita inquit multitudine vtile ab honesto separant: et dicit utile est augere rem domesticam quocumque modo. Et eam utilitatem intelligit: que cum honestate coniuncta est: cum re vera nullum sit utile quod non est honestum. [Consuetudo] hominum segregantium utile ab honesto. [Lapsa] cadens per errorem. [Denia] de ratione recta et utilitatis aduere virtuti. [Sensum] paulatim. [Eo] in eam opinionem deducta est. [Secerneret] separaret cum esset coniunctum cum honesto. [Constitueret] statueret aliquid quod esse utile: quod non honestum et contra. [Qua] consuetudine hominum et opinione. [Perniciēs] magnū malum perniciēs dicitur a pernecando. [Hominum] vite societas humane que utile consecrare

Perniciēs

Versutus

Phūs

Unde imperiti ipsos maliciosos appellant prudentes cum malicia que cum vi cio coniun-
gitur longe distet a prudētia q̄ semp cum honestate cōiuncta est: cōtraria igitur est malicia
ipsi prudētie. Quī maliciosi nō laudādus sed vituperādī sunt: qm̄ non nititur honestate sine
qua nihil pōt esse vtile. Phūs in. vi. etbi. sic ait. Si igitur ppositū sit honestū rō que ad il-
lud pgit laudabilis est si improbū versutia dī: honestū finem vir bon⁹ videt: prauitas autē
peruertit facitq; vt circa pun-
cipia rex agendaz homo falla-
tur quare pz prudētem nemis-
nem esse posse nisi sit bonus.
¶ Quorū hoīm paz pspiciēti
um ipam vitatez. ¶ Error fal-
sa opinio remouēda ē. ¶ Quis
opinio hoīm ad id deducēda:
vt putet nihil esse vtile: qd nō
sit honestū. ¶ Ad eam specē
formā: r dat Cicero optimū p-
ceptū. ¶ Honestis nō malicio-
sis r fraudulētis. ¶ Fraude q̄
est cōtra iustitiā. ¶ Et malicia
quod est contra honestatem r
prudētiā.

De ergo vitaz
distinguit ea q̄
hūane vite vti-
lia sunt: vt ostē-
dat nihil eē vti-
li⁹ hoī q̄ hoīes

sibi officijs deuincere. Nihil ei
est q̄ hoī pdesse possit sine ho-
minū opera r hō hoī pdesse r
obesse pōt. ¶ Eiusdē generis
similia. ¶ Suos ppos qm̄ sin-
gula atata ppos habet impe-
tus r appetit⁹. ¶ Eorū alia fa-
cit subdiuisione diuidit. n. ipa
atata. ¶ Expertia rōnis sine rō-
ne r intellectu: vt sunt bruta.
¶ Rōne vtētia vt hoīes de⁹
¶ Quaz apum qm̄ habemus
mel r cerā ex apibus. ¶ Rōne
autem diuidit ea q̄ rōne vtun-
tur: vt sunt dij more gētiliū lo-
quor r homīes. ¶ Deos placa-
tos docz quō dij reddunt hoī
b⁹ ppicij. ¶ Pietas reuerētia:
quā deo debem⁹ patrie r parē-
tibz. Pietas: vt volūt stoici
est sciētia diuini cultus: r pie-
tas ē plusq; officiū: r iustitia
aduersus deū. ¶ Itē latāt pietas est dei parētis agnitio. ¶ Placatos ppitios nobis
Sāctitas mox itegritas: quā hīe debem⁹: si deū ppitiū hīe cupim⁹. ¶ His deos ppiciari i-
quit Sen. bon⁹ esto Sanct⁹ dī incorrupt⁹. Ide sancte leges. Pla. in Philebo sic ait. Vir ius-
tus pi⁹ r pb⁹ deo est amic⁹: q̄ in Admoe dicit. De⁹ vehemētē indignat⁹ quotiēs quis pi⁹
hoīem illi iilem iprobat aut pbat dissimlē. Deo aut filis est vir bon⁹: neq; lapides: ligna r
aues atq; serpētes sacros existimes hoīes dō nequaq;. Immo sacratissimū oīm ē vir bon⁹
pfanissimū prauir mal⁹: r scribēs de voto sic ait ille q̄ eiusmōi est. Dei nā vt dicat mīerib⁹
vt iprob⁹ fenerator aīm inq̄t respicit de⁹ vt iust⁹ sanctusq; sit: prudētes iustiq; sunt inquit
Plato q̄ sciunt q̄ erga deū r hoīes agere: atq; dicere deccat. ¶ Et scd⁹ post deos q̄ placātur
pietate r mox integritate. ¶ Maxime in primis. ¶ Earūq; iterū r similis est diuilio earum
rerum que noceant: r obsint: nisi quia dij non putantur alicui nocere sed aliquam puniunt:

Pietas

Lactan.

Seneca
Sanctus
Plato

Quorum error eripiendus est omnisq; opinio
ad eam speciem traducenda: vt honestis consi-
lijs iustisq; factis non fraude et malitia se intel-
ligant ea que velint consequi posse.

Diuidit ea que ad vitam degendam p̄tinent.

De ergo ad vitam hominū tuen-
dam pertinet partim sunt inani-
mata: vt aurum: argentuz: vt ea
que gignunt e terra vt alia eius

dē generis partiz animata que bñt suos ipet⁹ et
rerū appetit⁹. Eorū aut alia rōnis expertia sunt
alia rōne vtentia. Expertes rōnis sunt equi: bo-
ues: relique pecudes: apes: quarum opere effi-
ctur aliquid ad hominum vsum atq; vitam. Ra-
tione autem vtentium duō genera ponūtur: vnū
deozum: alterum hominum. Deos placatos ple-
tas efficiet et sanctitas. Proxime autem r secū-
dum deos homines hominibus maxime vtilēs
esse possunt. Earumq; iterum rez que noceant

ut iustitia locus habeat: ergo dijs exceptis nihil est magis homini obesse: quod possit quam homo non putant philosophi et maxime stoici qui negabant deum irasci immo volebant: sapientem non irasci. Quia enim ipsa ratio quare homines plurimum possunt obesse et prodesse hominibus: quasi cetera omnia inanimata fere sunt effecta hominum opera: quae non haberemus: nisi fuissent opera humanum. Quia plerumque maior pars eorum. Quia operis laboribus et industria.

et obfint eadem diuisio est. Sed quia deos nocere non putant his exceptis homines hominibus plurimum obesse vel prodesse arbitrantur. Quia enim ipsa quae inanimata diximus: plera quae sunt hominum effecta operis: quae nec haberemus: nisi manus et ars accessissent: nec his sine hominum administratione uteremur: neque enim valitum diuis curatio: neque nauigatio: neque agricultura: neque frugum fructuumque reliquorum perceptio: et conservatio sine opera hominum vlla esse potuisset: iam vero et earum rerum quibus abundaremus exportatio et earum quibus egeremus inuectio certe nulla esset: nisi his muneribus homines frugerentur. Eandemque ratione nec lapides exciderentur a terra ad usum nostrum necessarium: nec ferrum: aurum: aes: argentum: effoderentur: penitus abdita sine hominum labore et manu. Lecta vero quibus et frigorum vis pelleretur: et calorum molestie sedarentur: unde aut initio generi humano dari potuissent: aut postea subuenire: si aut vi tempestatis: aut terremotu: aut vetustate cecidissent

Aristo. ut Theophrastus phenices. Ferrum incerta inuenere ideam dactili. Argentum inuenit. Ericonius atheniensis Auri metalla et platuram. Cadmus phenix ad pangeum montem plumbum ex cassiteride insula primum asportauit. Didacritus fabrica ferrea inuenire Cyclopes figulinas Thozebus atheniensis erariam fabricam Thalybes ut alij Cyclopes. Es inuenit Liniras rex in Egipto Lucretius qui carmine phiam celebravit. Dicit metalla fuisse inuenta combustis siluis causa venationis: vbi feruentibus venis scribit manasse aurum et liquaefactum et cetera metalla in concavitates terre. Adanabat inquit venis feruētibus loca terre

te humane degende. Quia Quia instrumenta sunt apta visui. Quia Neque enim ratio quare his uti non possemus: sine hominum administratione. Quia Curatio non potuisset exerceri: medicina sine herese. Quia Frugum fruges est quicquid ex fructu terre et alimonia vertitur. Frugum quibus ad ea quae percipiuntur ex terra. Fructus sunt etiam arborum. Quia vero ponit ea quae fieri non possent sine homine et eius opera. Quia Exportatio ad alias gentes. Quia Quibus abundaremus] hinc enim mercatura et negotiatio habuit originem ut inquit Thucydides et Aristoteles. ab abundantia rerum aliquarum: aliquarumque indigentia: quae cum alibi essent: exportabant ea quibus abundabant et faciebant permutationem: adde etiam quod nummus fuit inuentus causa permutationis: ut inquit Plato in libro de reip. Et ut subiret vices indigentiae: quasi omnia metitur numerus. Auctor est Aristoteles. v. moralium fiebat apud antiquos permutationis rerum: et qui non indigebat aliquid re: ut illa permutaret numero sibi eam commodam. Quia Inuectio] nam mercatores aduehant: ea quorum usu es genus et ea exportant: in quibus abundamus. Quia Muneribus] officiis inuehendi et exportandi et perbat per inductionem talia non posse hominibus prodesse: nisi opera hominum. Quia Nec lapides exciderunt: hec omnia fuerunt excitata et inuenta ab hominibus. Lidi permi aureum argenteumque numerum percusserunt: auctore Herodoto li. i. Lapidicinas auctore Plin. li. vij. Cadmus inuenit Thebis. Archicophrasi in phenicia. Trafon inuenit muros: tursas inuenere Cyclopes ut vult

Fruges

Nummus quod inuenit et cetera metalla

Lucretius.

Seneca
Argilius

[Loneana] conueniens argenti riuus ⁊ auri. In hoc quoq; dissentio inq̃t Se. Sapientes fuisse q̃ ferri metalla ⁊ eris inuenerūt cū incēdio siluarū adusta tellus in summo venas iacentes liquifac̃as fudisset. Eris itē ⁊ plūbi ad op̃inōē hanc alludens Air. in geor. vi. Atq; auro pluria fluxit. ¶ At rūs sit operat hoīs effectū est: vt taliū rerū habeamus vsum. Acu facere vestes idēi phryges inuenerē inde phrygiones appellati sunt: aurū intexere in eadē alia inuenit Artalus rex: vñd nomen atalicis. ¶ Ad vsūz no struad extruēdas domos ⁊ ad colūnas. ¶ Penitus abdita] occulta in viscerib⁹ terre inq; hōes penetrant metalla effos furi. ¶ Ais] uehementia. ¶ In initio] cū in vñū ceperūt cōnē nire ⁊ edificare domos ⁊ cū cre ati sūt hōes in initio. ¶ Post ea] q̃ in vñū hōes puenere quō ista potuissent hoīz neces sitati subuenire: sine opa hoīs nam si cadit dom⁹ nō pōt sine opa hoīs refici restituiq;. ¶ Ai impetu ¶ Aita cōis hoīs] hōi minū societas ⁊ cōitas. ¶ Deri uationes] ad irrigādos agros vt sint fertiliores: aut cū flumi na deducimus in riuos ad ali quē vsum. ¶ Adholes] sapa ma gna q̃bus por⁹ includitur: vt obstitent fluctib⁹: sic Air. Quid memorē portus lucinōq; ad dita claustra: iulia q̃ ponto lō ge sonat vnda refuso: qm̃ illic iulius Cēsar ingentes moles saxoz posuit. Ex q̃b⁹ oībus as fert cōclusionē q̃ sequit ex supradictis: nam inductio est cū ex plurib⁹ p̃ticularib⁹ cōcludit vñū vñiūersale: p̃t̃ igr ex sin gul⁹ supradict⁹ nihil posse vite hūane vtile eē sine opa hoīs. ¶ Perspicuū clarū ⁊ ostensum p̃inductionē. ¶ Qui deniq; de bestiis: dixit hacten⁹ de inatatis: quoz nullus est vsus sine opa hoīs: nūc aget de reb⁹ aīa tis ostendēs ipsas etiā nō pro desse humane vite sine hoīb⁹ ¶ Principes primi ⁊ autores q̃ inuenerūt: quē fructū ex qua ⁊ belua capere posset gen⁹ hu manū. ¶ Tepestiuos: cū tpe con gruo. ¶ Alui: afferre aliquā vti litatē hoīb⁹. ¶ Quid enumerē nūc d̃ artibus loq̃tur: sine q̃b⁹ vini nō posset ⁊ p̃bar s̃ dices: qd̃ em̃ egritudini mederet: nā artes inuēte sunt: vt naturā ad iuuaret. ¶ Egritudini] egrotatiōi. ¶ Que oblectatio] qd̃ ob lectaret ipsoz: q̃ bona valitudine fruitur. ¶ Aictus q̃tū ad cibū. ¶ Aut cult⁹: quo ad alios corporis ornatus. ¶ Adinistrat⁹: ab hoīb⁹. ¶ Exculta ornata ⁊ formata ad dignitatez

nisi communis vita ab hominibus harum rerū auxilia petere didicisset. Adde ductus aquarū deriuationes fluminum: agroꝝum irrigationes moles oppositas fluctibus: portus manufactos que non sine hominum opere habere possemus. Ex quibus omnibus multisq; alijs perspicuum est: quī fructus: queq; utilitates ex rebus his que sunt inanimata percipiuntur: eas nos nullo modo sine hominum manu atq; opera capere potuisse. Quid deniq; ex bestiis fructus: aut que comoditas: nisi homines adiuuarent percipi posset: nam ⁊ qui principes inueniendi fuerunt: quem ex qua que belua vsus habere possemus: homines certe fuerunt. Nec hoc tempore sine hominum opera: aut pascere equos: aut domare: aut tueri: aut tempestiuos fructus ex his capere possemus. Ab eisdeꝝ ⁊ ea que nocēt interficiuntur: ⁊ que vsui possunt esse capiuntur. Quid enumerem artium multitudinez sine quibus vita omnino nulla esse potuisset. Quid enīz egritudini subuenisset: q̃ esset oblectatio volētium: qui victus aut cultus: nisi tam multe nobis artus ministrarentur: quibus rebus exculta bo

homine digna: nā artes effecerit vt a cultu et victu bestiarū desisteremus. ¶ Tanti desistit remouit se vsq; adeo: nā nisi essent artes in victu bestias imitaremur et in cultu copias: nāz **Arbes** vt nati essemus quēadmodū bestie nudiuuere. **Arbes** dicitur: qm̄ aratro designabant **Arbura** ab vrbō: nā vrbū vt est in libris digestorū de vrbō significatio ē aratri curuatura: et vrbū **Epidium** bare est aratro definire. **Epidium** ē ab ope q̄ eius rei cā menia cōstituta sunt. ¶ Sine cetū **Le tus**

minum vita tantum destitit a victu et cultu bestiarum. **Arbes** vero sine hominum cetū nō potuissent nec edificari nec frequentari. Ex quo leges moresq; constituti: tum iuris equa descriptio: certaq; viuendi disciplina: per quas bene beateq; viuuntur: quas res et mansuetudo animorum consecuta et verecundia est: effectumq; est vt esset vita munitior atq; vt dando et accipiendō permutandisq; facultatibus et commodis nulla re egeremus: longiores hoc loco sumus q̄ necesse est. Quis enī est cui non perspicua sint illa que pluribus verbis a Panetio commemorantur neminē neq; ducē bello: nec princeps doctissimas res et salutes sine hominū studiis gerere potuisset. Commemorāt ab eo Themistocles Pericles Cyrus: Agesilaus: Alexander.

Leges timerentur homines intestinis seditionibus inuicem se trucidarent. ¶ **Munitior** tutior securior. Leges enī sunt fundamenta ciuitatū: et generis humani presidium et regimine quibus homines astricti abstinent iniuria. ¶ Dando et accipiendō id est beneficis vltro citroq; collatis. ¶ Res etiā permutabantur apud antiquos. ¶ **Facultatibus** rebus. ¶ **Commodis**: vtilitatibus. ¶ Longiores nimis pluri in hac pte: qm̄ hoc clarum est nihil pdesse homini sine hoīs opera. ¶ Quis est em̄ ratio quare? plura nimis dēre q̄ in promptu est oratio: sit sūcepta. ¶ Perspicua clara et manifesta. ¶ Commemorāt in officiis cū de hac pte loquit. ¶ Neminē hec erant q̄ panetius dicebat. ¶ **Principes** domi ciuitate. ¶ **Magnas res** claras et gloriosas et hoc p̄tinet ad ducē belli. ¶ **Salutares** viles rei. et hoc p̄tinet ad p̄ncipem. i. optimatē et primū inter ciues q̄ libertati cōi studet: et consulitq; tñ sine opera hoīs facere nō pōt. ¶ Sine studiis benignolentia et voluntate hoīm studiū est plus q̄ voluntas siue vehemens voluntas Themistocles et Pericles athenienses fuerunt Themistocles clarus impator et picles domi militiq;. Cyrus autore Xenophōre natus est ex p̄re Cambi se rege Persarum et matre Mandane filia Astiagis regis Medorū. ¶ Fuit igit Cyrus rex persarum: ad quos regnū Medorū transtulit: qui annis tricentū regnauerant. Cresum regem vltimū Babylonis opem ferentē cepit Asiaq; et Oriente subactis Scythas bello tentauit: vbi captus a regina Scytharū: que Thomiris dicebatur occisus est cum regnasset. xxx.

annis cuius sepulchro tale inscriptum fuit epigramma autore Plu. i vita Alexā. magni. Quis
quis est mortaliū: r vnde cūq; aduenis aduenturū eſt te ſcio. Eyzus ſum q̄ p̄is imperiū q̄
ſui: hoc igitur humi paululū quo meū corpus obtegitur mihi ne inuideas. Inperiū termi
nauit Et. ad orientē rubrum mare ad ſeptentriones pōtus Euzinus ad occidentē Eyzus r
Egyptus ad meridiē Ethiopia Agēſilaus lacedemoni Archidami filius poſt mortē Regi
dis fratris ſui rex p̄ſtitutus eſt
ppter eximiā eius virtutē: in
de in aſiam p̄tra Arthaxerrez
reges p̄ſarū p̄fectus eſt r Thi
ſaphernes q̄ tum inter p̄fectos
regis principatū tenebat vicē
Inde cū ipſum regē adoriri de
creuiſſet a lacedemoniis reuo
catus eſt q̄ Athenienſib; r Boe
tijs bellū indixerāt. Rediens
ergo Athenienſes r Boetios a
pud coroneā vrbē Peloponeſi
magno p̄lio vici. Breui ſtatu
ra corporis Agēſilaus fuit et
altero pede claudus. Szat vir
tute p̄ditus deceſſit: rediēs ex
agyro in portu q̄ menali voca
batur inter cyrenas r egyptū:
ſz corpus eius ſpartā relatum
eſt. Agēſilaus autore Plutar
cho in oculis oīm xſari gloriā
batur putās videlicet obſenſis
actiōib; tenebras puenire ho
neſte aut vire lucē maiori eſſe
ornamento. Laudat eſt Agē
ſilaus cū a ceteris ſcriptoib;
tū eximie a Socratico Xeno
phonte: eo cūſuſus eſt familia
riſſime Alexander fil; Philip
pi regis macedonū: q̄ tota fe
re Aſia ſubacta Babylone de
ceſſit. ¶ Res tātas itā claras
r inclyti nois. ¶ Citur testi
bus: hoc erat pueriū: quovte
bantur in foro iudiciali vbi te
ſtes pducitur: inde tranſſert
ad alia Plato ad dionē ſic ſcri
pſit memēto neceſſariā eē ad
res agendas hoīm beniuolentiā auſteritas vero ſolitudinē amicorum parit. ¶ Conſpiratō
ne concordia r vnanimitate cōiuratio eſt ſemp in p̄niciem alterius cōſpiratio eſt hominū
conſenſus. ¶ Adagnas vtilitates i dignitates cōmoda opes. ¶ Nulla peſtis calamitas et
in cōmodum. Eſt Dicearchi: Dicearchus ſiculus ex ADeſſana vrbē Aristo. auctor Peripate
ticorum princeps clarus in phiā qui multa ſcripſit: r inter alia librum de interitu hoīm: in
quo hoc collegit que ſcribit Et. Eſt liber extat adhuc inquit Et. in quo agit de ſteritu hoīs
r cauſis: quibus interimit r tepore quo interierunt. Adagni clari r alti nominis in phiā pe
ripaterica. Eteris cauſis quibus hoies interierunt. ¶ Elluniois Ellunio vt nonius inter
pretat eſt corruptus r morbidus tractus Ellunio vt inquit iuſtinianus eſt lateris incremē
tum. ¶ Eaſtitatis ſcū aliqua lues r celi intēperies oīa deuasta. Belluaz repentine multi
tudinis que aliqñ loca vaſtarunt. Plinius ex auctoritate varronis ſcribit li. viij. oppidum
in hispania ſuffoſum a cuniculis a Talspis in Theſſalia a ranis ciuitatē in gallia pulſaz eē
a locuſtis in apbrica amnias in Campaniā deletas fuiſſe a ſerpentibus. Et Strabo ſcribit
apud baleares inſulas domos ſubzutas fuiſſe cuniculis ſubterraneis: r arbores incolas qz
tandem fuiſſe coactos implorare opem romanoz cōtra cuniculos. ¶ Hic locus ihec pars
quia ſz hoīm multum pdeſſe aut nocere hominibus. ¶ Statuo iudico r p̄certo affirmo
in p̄miis hoc ad x̄tutē p̄tinere: vt aīos hoīm ſibi deuincat: r officijs demereā amātes ſui

Conſpiratio
Coniuratio

Ellunio
Ellunio
Iuſtinianus
Plinius

Ad vsus suos ad sua comodo augenda: et opes: et clientelas. Itaq; q in rebus inanitis mis Jalia inquit Et. que vtilia sunt vite humane ex inanimatis et vsu beluaru attribuenda sunt artibus. Deuincitaur et demereri hoim voluntates ad comoda augenda et dignitates prudentis hois est et vere sapientis: qui hoie instrumeto nobilissimo scitviti ad suas opes augendas tuendasq; Inanimis Jinalatis: de qbus dixit. Asu beluaru qm ars reddit nobis beluas ciores: et apras vsu humano et tractari pnt: vt eq domiti: boues apti ad arand et alia hui? gnis. Ad hoim vitam degenda iuuandq; tribuitur. Artibus operosis mechanicis vt sunt artes opificu domitores beluaru: vt sint ad vsu hoim et vtilitate: hominu studia volutates ad dignitate hois augenda et opes. Amplificatione augmentu nostre dignitatis et commodi. Excitantur comouentur et alliciuntur: vt velit auctas esse opes et dignitate viri sapientia pstantis et virtute: qm virtus studia hoim ad se allicit: et hoc virtus est ppriu munus: quia etia impellimur: vt eos quos nunq vident diligam. Et em virtus ponit tres virtutis proprietates: prima est vt ho q habitu virtutis aut bz: aut medijs officijs psequi vult res ee causas reru ptempletur: et aq causa est queq res: et qd cuius accomodatur: et veru videre in oibus rebus et sic dicitur prudens sapiensq; in oi re qd se verivideret: et qd sequendu fugi endue sit. Secunda cohibere affectus et appetitu ita dispos

consiliare sibi animos hominum vsus suos ad
fungere. Itaq; que in rebus inanimis queq; in
vsu et tractatione beluaru sunt vtiliter ad hoim
vita artib? ea tribuunt oposis. Hoim aut studia
ad amplificationem nostraru reru propta et pa
rata virozum prestantium sapientia et virtute
excitantur etenim virtus omnis in tribus reb?
fere vertitur: quarum vna est in prospiciendo qd
in quaq; re verum sincerumq; sit: quid consen
taneu cuiq; quid cosequens ex quo queq; gigna
tur: que cuiusq; rei sit causa: alteru cohibere mo
tus animi turbatos: quos greci nominat
appetitionesq; quas illi obediētes effi
cere rōni. Tertiu bis qb? cōgregamur vti mode

neret: vt rationi pareat: et vti modo in oi re et sic erit tepers moderatus et sibi pstant. Ter
tia xsari in hoim societate: cu moderatione et prudentia: vt eoz studia nobis prompra red
damus: vt ipsis vti possimus ad dignitate nostra augenda ppulstandq; si qua inferi: iniu
riam: hec in primis sunt virtutis munera. Et est certe pfecto. Fere vertit: versatur cir
ca tria: fere dixit: qm et circa aliqua alia xsari pot: sed maiora virtutis munera circa hec ver
santur. Quaru reru circa que virtus moralis xsatur. Prospiciendo cognoscendo: vi
gnoscendoq; veru in oi re. Sincere sine fraude. Quid pstante qd cuius coueniat
decorumq; sit. Quid psequens qd secatur ex aliqua re: qm prudens psequens cernit vi
der causas et earu progressu no ignorat tanq ea que antecesserut. Ex quo ex qua re oia
signantur et que sit ca generatiois: qd ptinet ad naturale philosophu et cognoscere causas
oim rerum: qm oes res a suis causis dependent: vñ aut ipse in. i. de diu. Atq; vt in seminib? Seneca
vis inest earu reru que ex his pgignuntur: sic in causis condite sunt res future: et Gene. in
tragedia: que edipus inscribitur dicit. Que nexa suis occurrut causis: et difficile est cas rex
cognoscere: summi philosophi hoc est munus qui oia scit. Scire aut est res p causas suas
cognoscere. Alterum hec est scda pprietas virtutis. Adotus turbatos pturbatioes
animi: de qbus dictu est. Quos motus turbatos patia accusatu? plurali. i. morbos animi et
passiones siue pturbationes. Ithormas hoim grece latine s. nificat appetitu sensitiuu
et impetum aliquem ad agendu. Appetitus est ipsa sedes: appetitio ho est actio. Tertium
hec est tertia pprietas et munus virtutis. Congregamur consuetudine habemus et vite
comertium: Moderate: cu moderatione et tepersantia: vt nihil sit in nobis: qd eos offen
dat et a beniuolentia iam innita possit alienare: pcepit supra qd sit agendu in ipsis congres
sionibus vt seruetur decoru: debemus em adhibere ordinem: constantia: moderationemq; oim

dictorum atq; factorum: si ab illis pbari volumus & digni auxilio iudicari: cū quibus viuim?
 ¶ Scēter prudenter. ¶ Quorū hominū] cū quibus cōgregamur. Studiis] voluntatib?
 fauore opera. Natura] nostra vt se alere possit. ¶ Expleta] pfecta. Cumulata] vt nil penit?
 desit: & oia subministrēt nobis necessaria nature studiis eorū. ¶ Deniq; ad summā tandē
 ¶ Per eos] hoīes. i. vt eorū opera ppulsemus incōmoda. ¶ Importetur] inferatur ab alijs.
 ¶ Alciscamur eos] de his vin
 dictam summā? & penas q̄ no
 cuerunt: vt patitur equitas: &
 humanitas: qm̄ nō debem? ex
 cedere modū equitatē? huma
 nitatem in vlciscēdo: ne videamur
 iniqui: & inhumanes: de hoc
 supra etiā pceptū dedit. Idanc
 facultatē] vt hoc facere possi
 mus: q̄ dictū est studiis hoīm.
 ¶ Studia] volūtates: beniuo
 lentia operāq; paratam ad no
 stram dignitatē tuendā augē
 damq;. Teneamus] nostrū a
 morez & cōmodū paulopost in
 quit hoc dicam: & facit digres
 sionem: qua absoluta reuertit
 ad narratiōez: & id q̄ pollicet
 ibi hoc cognito dicēdū est: qm̄
 mō hominū studia ad vilita
 tes nostras allicere possumus.
 Magnā vim esse in fortuna.
 Rūderat prius Li. tacite obie
 ctioni. Potuisset etiā dici. Ergo
 consiliare sibi hoīes & nocere
 cōsisteret solū in hoībus nō in
 fortuna qua in oī re domiatur.
 Dicit Li. fortunā hīe magnam
 vim: vt p̄sit & obsit: s; vbi eū
 tus: nō pōt fortuna aspirare: &
 sine opa hominū fortuna parū
 vel nihil pōt: q̄ pbat p̄ indu
 ctionē: vñ si tela fortune vitā
 volum? hominū studia cōple
 ctī tenere debemus: & sic iner
 mis fortuna reddīt: ad nocē
 duz: quis multa nobis fort ut
 to acciderē possint grauiora: ei
 beniuolentia hominū & studio
 vitari p̄t. ¶ Secūdas p̄spe
 ras. Nam & cū] ratio quare magnū momentū est in fortuna ad aliq̄ psequēda aut amittēda
 Exitus] sinē quē optabamus. Prospero flatu] translatio a nauigātib; q̄ cū p̄spero vento
 nauigant ad optatū portum pueniunt. Reslauit] vertit status p̄trarios: patimur calamita
 tes. ¶ Hec ipsa] fortuna de qua loquimur. Eteros casus: alia incōmoda: q̄ p̄t hoībus ac
 cidere a fortuna sunt rara sine opera hoīm. ¶ Prīmū ab inanimis] p̄ponit Li. ea q̄ ab ipsis
 inanimatis accidūt hoībus operante fortuna: inde subfigit ea q̄ a bestiis: sed hec q̄ fortu
 na sine hoīm opera] pueniunt rara sunt. At interitus exercitū fieri nō p̄t a fortuna sine
 opera hoīm: ergo multo maiora sunt q̄ eueniūt hominib; hoīe mala: q̄ illa q̄ eueniūt a for
 tuna: sicut hoīm alos beniuolentia nobis deuincere debem? vt fortune gladios cōtenne
 re possimus fortuna h; in rebus inanimatis. ¶ Procellas] maris tēpestates & ciusdē ge
 neris. Deinde a bestiis] nunc de animatis rōne carentib;. ¶ Fetus] percussiones: equos
 rum mulorum. ¶ Morsus] serpentū leonum tigriū & similitū. ¶ Impetus] ferarūq; hos
 mines impetunt. ¶ Rariora] raro accidunt. ¶ At vero interitus] malaq; eueniūt: a fortu
 na opera tñ hominū: hec sunt grauiora. ¶ At prorūne] paucis ante annis: post quas cla
 des alias in exercitū nō accepimus. ¶ Trium] exercitus pompeii magni in Thessalia. Pe

rate & sciēter quoz studiis ea qua natura deside
 rat expleta cumulataq; habem? p̄ eos deniq; si
 qd̄ importet nobis incōmodū ppulsem? vlcisca
 murq; eos q̄ nocere nobis conati sūt tētaq; pe
 na efficiam? q̄tū equitas humanitasq; patitur.
 Quib? aut rōnib? bāc facultatē assequi possum?
 vt hoīz studia complectamur: eaq; teneamus
 dicem?. Neq; ista multo post: sed pauca añ dicē
 da sunt. Magnam vim esse in fortuna in vtram
 q; partem: vel secundas ad res vel aduersas
 quis ignorat? Nam & cū p̄spero flatu eius vti
 mur ad optatos exitus prouebimur: & cū refra
 uit affligimur. Hec igitur ipsa fortuna ceteros
 casus rariores habet: primum ab inanimis pro
 cellas tempestates: naufragia: ruinas: incēdia.
 Deinde a bestiis: ictus: morsus: impetus. Hec
 igit vt dixi rariora. At vero interitus exercitū

trei et Afranis in hispania et filiorum pompeii. Et nuper summi viri pompeii magni qui victus in pharsalica acie fugit in egyptum: et ibi iussu ptolomei interfectus est. Summi omni genere laudis prestantissimi. Singularis cui nemo poterat comparari. Preterea ultra hec que dicta sunt. Inuidie odia populi et imperite multitudinis. Benemeritorum letum que de patria benemeriti sunt ipsi Liceroni accidit. Sapiens Themistocles: et alii quorum infinitus est numerus. Quod eas inuidias.

ut prime trium sepe multorum clades imperatorum
ut nuper summi ac singularis viri. Inuidie pre
terea multitudinis atque ob eas benemeritorum
sepe civium expulsiões: calamitates: fuge: rursus
que secunde res honores imperia victorie quamque
fortuita sunt: tamen sine hominum operibus et stu
diis neutra in parte effici possunt. Hoc igitur cogni
to dicendum est: quoniam modo hominum studia ad utili
tates nostras alicere atque excitare possumus.
Que si longior fuerit oratio cum magnitudine utilita
tis comparet. Ita fortasse etiam brevior videbitur.

Quibus rationibus homines mouentur ad
aliquem honestandum.

Quicunque igitur homines homi
ni tribuunt ad eum agendum at
que honestandum aut benivolent
ie gratia faciunt cum aliqua de
causa quempiam degunt aut honoris si cuius vir
tute suscipiunt: et si que dignum fortuna quam amplissi
ma putant: aut cum fidem habent et bene de rebus
suis consolare arbitrantur: aut cuius opes metuunt

hominum studia devincere possunt. Ponit igitur eas sex: quibus homines adducti aliquos ornant et ex
tollunt. Augendum diuitiis. Honestandum honoribus ornandum. Benivolentie gratia que aliquem be
nivolentia persequitur. Aut gratia honoris: qui per honorem dignum videntur. Suspiciunt admirantur
et id facit ut honores assequantur. Suspicio composita a sursum et spicio quod apud antiquos significat
video nunc si utimur nisi in composita de idem suspicer significat venerari: quoniam cum aliquem veneramur sursum
aspiciamus eum suspiciet et admirantes. Fortuna que amplissima magnis diuitiis honoribus et statu
fortune amplissimo. Consolare prouideret perpicere. Quod potestatem nimirum. Admetum et id facit

calamitates quibus afficiuntur in vincula coacti: et carcerem aut fugiendo. Expulsio fit vi fuga vero sponte. Rursusque nunc affert pertraria supradictis quantum fieri non possunt sine opera hominum Rursus: pertraria ex alia parte. Non nores magistratus. Secunde: perire. Impia exercituum Fortuita que sunt in manu fortune. Neutra in parte. non posset fortuna perferre honores et similia: nec posset eripere sine opera hominum. Nihil est inquit. Et in oratione per. Adurena incertius vulgo: nihil obsecuri voluntate hominum: nihil fallari ratione tota comitiorum. Fortuna igitur neque potest neque nocere posset si ne hōe. Hoc igitur: cum hoc inquit. Et sit nobis exploratum pauca posse nobis mala euenire sine opera hominum: ut tunc esse possumus periclitemur nobis homines: et eorum studia complectamur: quibus autem rebus effici possit: docebo. Et sic post digressionem redit ad id quod instituerat. Quomodo quibus artibus: que industria et virtute. Allicere adducere bladii. Excitare: mouere. Studia voluntates et benivolentia. Que oratio preceptio de his rebus quas dicam utiles ad studia hominum excitanda. Ita si facta fuerit comparatio cum utilitate: videbitur breuior: quam plus inerat utilitatis quam bonorum: et sic a re ipsa capiat benivolentia: et attentio nem utilitatis magnitudine preposita

Secundo igitur. Pauca loquuntur de fortuna: res sumit id quod omiserat et docet quibus rationibus

Suspicio.

Phormio
Iuena

Precium
Mercedes

ad dignitatē consequendā. ¶ Aut contra potiora rōne ducti fauent aliquibus aliqd boni ab ipsis expectātes: cū illi dignitatē assequuti fuerunt. Et cū reges ponit exēpla. Reges dicuntur illi q̄ regnāt. Reges etiā dicuntur diuites q̄ exhibēt alijs conuiua ⁊ multos hnt cliētes: tales a Marziale ⁊ Iuvenale appellantur reges: ⁊ Phormio Terentianus parasitus dicit. Neminē posse satis gratiā hēre regi. Magnū inquit est ire ad cenā paratā ⁊ sumptuosam. ⁊ Iuue. Optima siluari interea pelagiq; vorabit rex boni. Boies igitur habētes cliētelā ⁊ cenā exhibētes vt cliēti⁹ aliorūq; fauore id qd cupiunt assequatur Reges appellat Li. ¶ Popularesq; q̄ fauorem populi aucupantur ⁊ populo placere studēt. ¶ Largitiones iad corrupendos aīos accipiētū etem q̄ largitur ad suam volūtatē alios traducere nititur. ¶ Aut postremo ꝑ hoc ē vltima cā. ¶ Postremo deniq; ¶ Precio pecunia ¶ Aut mercede. Item alia rerū ꝑcium re fertur ad pecuniā: merces xō ad alias res quas ꝑ mercede accipiūt: vt alicui faueāt ⁊ eius dignitatē auctam esse velint. ¶ Que rō qd aliq; aucupet fauorē alicuius ꝑcio ⁊ qd aliq; ꝑcio ducatur: vt aliquē onēt. ¶ Sordidissima plena sordū ¶ Inquinatissima valde contaminata ⁊ infamis. Qui tenetur ea q̄ dicunt ꝑciū vt mercede aut alicui faueāt. Et illis q̄ mercedes alios corrupūt: et fauorē ꝑcio aucupantur ad hāc corruptionē ꝑfugūt cū id bonis artib⁹ q̄rendū eēt: vñ apd antiquos nonnulli ambit⁹ dānabant: qm ꝑntes alios suffragia corrupēbāt. ¶ Male ei⁹ rō q̄ re ille mod⁹ aucupādifauoris vtriusq; sit turpis ⁊ maxie his q̄ ambiūt ⁊ mercede alios corripūt. ¶ Male res se hz hoc inq; cōpat⁹ est: ⁊ indicat aliq̄ eē indignū: cui faueat aliq; quis: nisi pecūia corrupt⁹ xtu te id q̄rēdū est: pecuniā: qm virt⁹ quouis honore digna eē: ē: ⁊ xtu n̄ p̄t dari ꝑmiū dignū vñ diuini honores illi tribuunt. ¶ Sz qm nōnūq; Inīe corrigit id qd dixi d mercede ꝑcepta qd dabit quo mō dēmus: vt subsidio mercedis: cū sit aliqñ necessariū. Eo subsidio. ¶ Propter piores ꝑiūctiores ipi xtu: q̄ sit largitio merces ⁊ ꝑmiū. Atq; etiā causis supdict⁹ hoies adducti aliquos onāt ⁊ augēt ⁊ nō solū inq̄t id faciūt: sz etiā se alteri⁹ impio plurib⁹ causis ducti subiiciūt. Ponit iḡ cās q̄b⁹ hoies moti aliquorū impio subijci nō recusant: ⁊ h̄ ps cuz illis supiorib⁹ causis ꝑiūgit: cetera interposita sunt ad ꝑbatū turpissimā eē ābitionē ⁊ aucupationē fauoris cū pecuniā ⁊ sic erit h̄ septia cā rō. ¶ Et potestati vt faciāt q̄qd ille voluerit. ¶ Ducūtur em̄ assert cās q̄bus hoies mouētur: vt alteri⁹ potestati pareāt: ⁊ sic ostēdit hoies his rōnib⁹ se alteri⁹ impio subiicere: q̄bus ducti aliqñ augent ⁊ honestāt: vt sup̄a dixi. ¶ Aut beniuolētia q̄raliqñ amāt. ¶ Beneficiorū q̄ ab illis collata sunt i eos q̄ se illi⁹ impio subiiciūt. ¶ Aut ꝑstāria aut q̄ ꝑstāt alijs atq; ancellunt dignitate. ¶ Et sepe in nostra rep. ⁊ sic Li. notat corruptam disciplinā reip. ⁊ suffragia iam venalia:

aut cōtra aliquibus aliquid expectant: cū reges popularesue homines largitiōes aliquas proponūt: aut postremo precio: aut mercede ducuntur. Que sordidissima quidem est ratio ⁊ inq̄natissima ⁊ his q̄ ea tenent ⁊ illis qui ad eā confutgere conātur. Male em̄ se res habet cū qd xtu te effici debet: id tentatur pecuniā. Sed quoniam nōnunq; hoc subsidii necessarium est quemadmodū sit vtendū eo dicim⁹ si ꝑr⁹ his de reb⁹ que virtuti ꝑpiores sunt dixerimus. Atq; etiā subiiciunt se boies iꝑerio alteri⁹ ⁊ potestati pluribus de causis. Ducuntur enim aut beniuolentiam: aut beneficiorum magnitudine: aut dignitatis prestātia: aut spe sibi id vtile futurum: aut metu ne vi parere cogantur: aut spe largitionis ꝑmissionisq; capti: aut postremo vt sepe in nra rep. videmus mercede conducti.

¶ Nihil vtilius q̄ amari.

Erunt autem omnium: nunc refumit primam causam qua homines ducti
alicui parēt: que est benivolentia: qua Ei, dicit nihil esse vitius ad festu-
das: nihilq; perī: & imbecillius q; timeri: & non amari: qd̄ pbat exemplo tyrā-
norum qui cū velint timeri nō amātur: & sic non durant: qm̄ nī volētūz po-
test esse durabile. ¶ Benivolentia aut̄ cum sit volūtaria est optima custos p-

Erū aut̃ oīum: nec apti⁹ est q̃cūq; ad
opes tuēdas ac tenēdas q̃ dīlīgi:
nec aliem⁹ q̃s tūneri. Preclare ēni⁹

quē metuunt oderunt quē q̄sq̄ odit perijſſe expedit
m̄ltorū aut̄ odijs nullas opes poſſe obtinere: ſi an
tea fuit ignotū nup̄ ē cognitū nec x̄o bui? tyrāni
ſolū: quē armis opp̄ſſa ptulit ciuitas iterit? de
clarat q̄tū odiū boi? valet ad peſtē. S; reliquo
rū ſiles erit? tyrānoꝝ quoz baud fere quiſq̄ in
teritū ſilem effugit mal? .n. ē cuſtos diuturnita:

peruitatis: paranda igitur est
potestas nō alia rōne q̃ beni-
uolentia hōimq;: sic erit dura-
bilis: qm̃ talis beniuolētia p-
ficifitur a volūtate illoꝝ. Hāc
igitur vitam q̃rendi imperij ⁊
augendi prātis Lic. preponit
omib⁹ alijs: ⁊ vnicā esse dicit
quaz amplecti debeam⁹. ¶ A-
ptius accomodat⁹. ¶ Ad
tuendas opes ⁊ ad defendēdaz
potētiā ⁊ amplissimā fortis-
nam. i. principatū et prātem
erga alios ¶ Predicare. Iū sum
ma laude ⁊ bene. ¶ Quē metu
unt ⁊ bic est ⁊ xus ex Ennii tra-
gedia. ¶ Oderunt hōimēs in-
quit odio habent: quem metu-
unt: ⁊ quisq; cupit illum perire
quem odio hz: hoc igitur ma-
lum sequitur ex odio. Regib⁹
inquit Sen. Lertior est ex mā-
suerudine securitas: qz frēq̃s
vindicta paucorū odium repit

mit omnium iritatur: et regia crudelitas auget inimicorum numerum tollendo. ¶ Multo autem odij] confirmat id quod de odio proposuit: et etiam sententiam Ennii exemplo Lesaris quem comitatus interfecerunt cum ipso odio haberent. Nactus igitur opportunitatez Li. Lesari iam instructo insultat: sed non satis constanter: nam ipsum viuum et dominatem ab omnibus virtutibus aliqui laudant. Sed tunc Licero tempore seruendum duxerat. ¶ Opes] nullam potentiam amplissimum principatum et fortune summum gradum. ¶ Imper] primis annis in cede Lesaris: qui rex potiebat cum odio bonorum. ¶ Huic tyranni] Lesaris qui voluit esse tyrannus in libera ciuitate et patria sua quod detestabilius est. ¶ Oppressus est] Lesar a cõiuratis in curia Pompeiana tribus et xx. vulneribus cõfossus. ¶ Armis] bello et vi superato Pompeio et aliis qui rempublicam defendebat. ¶ Euitas] Roma quã ipse armis non beniuolentia ciuium occupauit. ¶ Pertulit] passa est dominatem et tyrannum. ¶ Declarat] ostendit ipa cedes et mors Lesaris. ¶ Ad pestem] ad primum et excidium illius qui odio br. ¶ Similes exitus] quod omnes fere tyranni interficiuntur. Plato in Alcibiade deuoto sic ait cernis ergo tutum non esse aut quod offerunt tenere: accipere: aut, optare: si ob ea quis sit incommoda subiturus: vel vitam prius amissurus: multos autem referre possemus cum qui tyrannidem affectassent insidij arcuati perire. An iuuenalis placere dicit. Ad generum Leteris sine cede et vulnere pauci descendunt reges et sicca morte tyranni. Haud fere qui quasi nemo effugit talem sine vite. ¶ Adalus. em] ratio quare non possunt durare tyranni: quoniam timetur: et metus non est custos diuturnitatis: immo qui timetur non potest diu durare. Timor quippe nescit diuturnitatis custodiaz: sed beniuolentiam cum sit voluntaria est fidelis custos ad perpetuitatem. Potentia inquit Sene. quod multorum malo exercetur: diu stare non potest. Plutar. in vita Bratri Sicioni dicit. Sed haec a stabilibus beniuolentia ciuium optima principis custodia est cum enim multitudo ac potentes affluet fune ut non ducere: sed duci timeatur: multis ad videndum oculis: multis ad audiendum auribus vitur. Et arat? Philipo dicit. Latrones saxa incollunt: et rupe: et precipitijs se tutantur. Regi autem nihil fidei et beniuolentia firmus: nec muniti? esse potest. Agamemnon ut auctor est Plutarch? in vita Licie dicebat. Sicut nostre presidem turbam fortiti sumus: multitudinis pulchro bio seruire cogimur. Antigonus pater Demetrii dicebat beniuolentiam sibi semper vitissimam optimum regni fundamentum verissimum presidium. Et Eyrus! apud Xerophontem dicit. Necesse est quia multis timetur: multis sibi faciat inimicos qui vero omnibus simul inest? est in omnibus concordia iniicit. Syllus dicit. Et optum terrent timetque regna. et Eyrus mores dicit filijs. Non est aureum hoc sceptrum quod regnum seruet: sed amica multi sce-

'Plato'

Juvenalis?

Seneca
Plutarchus

Antigonus

Syllins

prum sunt regibus verissimum maximeq; securum. ¶ **M**alus custos non bene custodit et
 cōseruat metus: s; interficit et p̄dit illum quē timet. ¶ **C**ōtra] ex alia pre beniuolētia est si
 delis custos: et eterna cū sit volūtaria. ¶ **A**el] i. etiā ad perpetuitatez: qm̄ que amātur per
 petua sunt nō solū diuturna. ¶ **S**z his qui vi opp̄ssos] concedit **L**i. his qui alios vi opp̄ssos
 tenēt vt adhibeāt seuitiā: si aliter in officio contineri nō possunt. **I**nde **C**esarem latēter t̄a
 git: qui in libera ciuitate time
 ri voluit: in qua honores susce
 perat et grad⁹ dignitatis: et sic
 demēs fuit: qm̄ nesciuit impos
 nere modū cupiditati: q̄ illū ad
 interitū perdurū. **R**oma enī
 belua erat multoz capitiū: nec
 poterat vi oīno opp̄mī vt nō
 aliqñ resurgeret et acriter mor
 deret tremefacta libertas. **I**n
 prudēs igitur fuit **C**esar et oēs
 tyrāni quoz vita nihil pōt esse
 miserius. ¶ **C**oercent] p̄tinēt il
 los quos vi opp̄resserūt. ¶ **S**i
 sane] cōcedat vt seuiāt in sub
 ditos: si aliter eos cōtinere nō
 possunt. ¶ **E**t heris] vt dñs
 in seruos. **D**ñs enī pōt seruire
 in seruos et h; in ip̄os vite ne
 scisq; p̄tēz si cā inerit occidē
 di vt dictū est tpe **I**ustiniani
 vt supra etiā dixi nō licebat a
 licui dño incognita cā supra
 modū in suos seruos seruire.
 Et diu⁹ **P**ius **A**ntoni⁹ cōstitu
 tionem fecit: vt qui sine cā ser
 uum suū occiderit: nō min⁹ pu
 niatur q̄ qui seruum occiderit
 alienū. ¶ **S**i aliter] alia vita et
 rōne: nō poterūt coerci. ¶ **Q**ui
 vero] hic est loc⁹ qui **C**esaris
 imprudētiāz t̄agit. ¶ **I**n libera
 ciuitate] vt erat **R**oma anteq̄
Cesare eam occuparet. ¶ **S**e instruūt] armāt et preparāt: vt fecit **C**esar: qui in libera ciuitas
 te ita se instruxit: vt timeretur: nō amaretur: vñ demens fuit nō considerans rei euentum.
 ¶ **N**il demētius] plus est q̄ si dixisset: tales demētissimi sunt. ¶ **Q**uāuis enī] rō quare tales
 nullam habēt prudētiā: qm̄ dant penas tandē vt **C**esari accidit. ¶ **D**emerse sint] loquitur
 per translationem natātium: qui demergūtur postea emergūt. **L**eges opp̄rimūtur potentia
 nonnulloz: sed postea emergūt. **S**ensus est: quis leges videātur opp̄sse et libertas opibus
 quozdā: tamen emergūt et apparent aliqñ tacitis iudicijs: nam de his qui in libera ciui
 tate volūt timeri male iudicatur et cum suffragium bonoz ad honores petūt: non assequi
 tur id quod cupiunt. ¶ **O**pibus potentia alicuius. ¶ **T**remefacta] cōcessa. ¶ **E**mergūt] ap
 parent et redeunt in pristinum statum. ¶ **N**ec leges et libertas: q̄ legibus continetur: nam
 cum leges non seruātur p̄pter alicuius potentiam libertas amissa est. ¶ **T**acitis iudicijs]
 hominū qui male de e iudicant qui leges opp̄ssit: quis nō audeant palam resp̄ndere
 ¶ **D**e honore] quem ille cupit: tñ ciues non suffragātur: et tacitis suffragijs repugnāt. ¶ **A**
 criores aut] sed inquit **L**ice. ciues magis accendūtur ad vltionem p̄pter libertatem inter
 missam: q̄ prius ad illā retinendam: anteq̄ amitteretur: qm̄ experti sunt quid sit carere li
 bertate. ¶ **A**criores] vehementiores et duriores: nam intermissa libertas: mordet acriter
 illum qui se opp̄ssit vt accidit **C**esari. ¶ **Q**uā retente] q̄ si retinuerint ciues et nunq̄ amise
 rint. ¶ **Q**uod igitur] cōcludens dat p̄ceptūz nihil esse vtilius q̄ non timeri. ¶ **P**aret latiss
 sime] ad omnia se extendit: qm̄ beniuolentia p̄dest ad omnia. ¶ **A**d incolumitatem] vt si
 mus incolumes et tuti non timētes impetum alioz in nos et insidias. ¶ **I**d amplectamur
 id sequamur tota mente. ¶ **C**haritas] amor mutuus et pius seruetur. ¶ **I**ta facillime] p̄ponit
 ea que cōsequi facile possumus si amamur: et totum oppositum si timemur: nam qui volūt

tis met⁹? p̄traq; beniuolētia fidelē: vt ad p̄petui
 tatē. **S**ed his q̄ vi opp̄ressos imperio coercēt si
 sane adhibenda seuitia: vt beris infamulos: si
 aliter teneri non possunt. **Q**ui vero in libera ci
 uitate ita se instruūt vt metuantur: his nihil po
 test esse dementius: quāuis enī demerse sint le
 ges alicuius opibus: quīs tremefacta libertas
 emergerūt tamē bec aliquando aut iudicijs ta
 citis aut occultis de honore suffragijs. **A**crio
 res autē morsus sunt intermissee libertatis q̄ re
 tente quod igitur latissime patet neq; ad inco
 lumitatem solum: sed etiam ad opes et poten
 tiam valet plurimum id amplectamur: vt metus
 absit: caritas retineatur. **I**ta facillime que volu

timere necesse est ut et ipsi eos timeant a quibus timentur. Ita si aberit metus et retinebitur religiosus amor. ¶ Priuatis reb⁹ domesticis et re familiari augenda et in rep. i. assequimur bonos publicos et magistrat⁹ alior⁹ suffragijs: et oim⁹ cōsensu. ¶ Etiam ostēdit a cōtrario qd⁹ tñz i se p̄sidij habear benignolētia: qm̄ qui timet necesse ē ut timeat. ¶ Quid em̄ censem⁹? p̄bat id qd⁹ dixit p̄ exēpla tyrānōz qui eos timebāt: a quib⁹ timebātur. ¶ Quid censem⁹? iudi

mus et priuatis in rebus: et in rep. cōsequemur.

Et enim qui se mutui volent: a quibus metuunt eosdem metuant ipsi necesse est. Quid enim censemus superiorem illum Dyonisiū: quo cruciatu timoris angī solitū qui cultros metues tonsorios candente carbone sibi adurebat capillum. Quid Alexandrum phereum quo animo vixisse arbitramur: qui ut scriptum legimus cum uxorem Theben ad modum diligeret tñ ad eā ex epulis in cubiculū veniēs barbarū et cū qdē ut scriptū ē: cōpunctū notis traicijs districto

cam⁹. ¶ Supiores ad dīaz aliter⁹. ¶ Dyonisi⁹] syracusanor⁹ tyrān⁹ huiusce tormēti qd⁹ longa fabula iūq̄t Galeri⁹: qd⁹ duo de. lx. ānoz dñationez in hunc modū pegit submotis amicis in eoz locū ferocissimaz gētiū hoīes: et a famulis locupletuz electos pualidos seruos: qb⁹ latera sua cōmittere sustinuit Tonsor⁹: quozq⁹ metu tōdere filias suas edocuit quaz ipsaz postq̄ adulteri appropinq̄bāt manib⁹ ferrū b̄ ausus cōmittere istituit ut cādētū glādium aut nūcū putaminib⁹ nō captā manib⁹ barbaz sibi et capillos adurerēt. Nec securioz se maz ritū egit qd⁹ p̄rem: duaz em̄ eoz dē tpe Aristomacles syracusane et locrēsis doridis mīmoni is alligatos neutri⁹ vñq̄ nisi excusasse cōplexuz petijt atq⁹ cubicularē lectuz: p̄inde quasi castra lata fossa cinxit: in quēz se ligneo pōte recipiebat cū fo

Galerius

rem cubiculū extrinsecus a custodib⁹ opertam interiorem claustro ipse diligenter obserasset. Li. in vlti. tuscu. de hoc dyonisiō ita loquitur: duo de. xl. annos tyrannus syracusanor⁹ fuit dyonisi⁹: cum. v. et. xx. annos natus dominatuz occupauisset: et paulopost qui etiā ne tonsoz colluz cōmitteret: tondere filias suas edocuit: ita sordido atq⁹ ancillari artificio regie virgines ut tonsticule tondebant barbam et capillum patris: et tamen ab his ipsis ferrum remouit: instituitq⁹ ut candētib⁹ iuglandiū putaminibus barbam et capillum adurerent. ¶ Cultros tonsorios: nouaculaz tonsorum. ¶ Candenti] accenso carbone: aut putaminibus iuglandium id est corticibus nucum: que et iuglandes dicuntur. Nucēs dicuntur omne pōmū auctore Macrobi. quod foris duro tegitur et intus habet quod esui est. ¶ Adure: bat] quod ministerium filie exercebant. Plato in epistola ad amicos dionis et propinquos sic scribit: carebat dyonisi⁹ amicis: fidesq⁹ hominibus quoz nullum maius argumentuz vel improbitatis desint vel improbitatis si adsint: et in. ix. de republ. agens de tyrannozum miseria sic ait. Tyrānicus animus metu sollicitatur et perpetuo pauore terretur. ¶ Quid Alexan. phereum de hoc alexandro ita scribit idem Galerius. Hoc rege infelicioz alexander cuius precordia: hinc amor: hinc metus torserunt: nam cum infinito ardore coniugis Thebes teneretur: ad eamq⁹ ex epulis in cubiculū veniens barbarum stricto gladio ius bebat antequē: nec prius se idem lecto cōmutterebat quam a stipatorib⁹ diligenter esset scrutatus supplicium irato deozum minime compositum nec libidini nec timore posse imperare cuius timor eadem et causa et finis fuit Alexandrum Thebe pellicatus ira mora interemit. ¶ Phereum] phere oppidum est Thessalie vexatum nonnullorum tyrānide inter quos hic fuit Alexander: vnde phereus cognominatur. ¶ Quo animo] quo cruciatu duozum affectuum timoris et amoris. ¶ Legimus scriptum] ut hystorie testantur. ¶ Ex epulis] post cenam. ¶ Theben] hec thebe: ut auctor est Plutarchus in vita pelopide: filia fuit iasonis pherei alterius tyranni: de quo supra. ¶ Barbarum] ex Thracia hominem ferocissimum. ¶ Compunctum] signatum: id est barbarum qui in thracia fuerat stigmatē notatus: ergo plus fidebat seruo stigmatico quam vxori: licet illam arderet. ¶ Notis thraicijs] quoniam apud thracas: ut auctor est Herodot. libro quinto punctas esse frontes nobile iudicabatur: non esse notatas punctis ignobiles. ¶ Districto] nudato gladio. ¶ De stipatoribus] satellitibus: quos habebat ad laterum cus

Nuces
Plato

Galerius
Thebe.

Stipo
Stipator
Srygma

Stygma
Strabo.

Pellex.

Quidius

Zeno

Valerius

Plutar.

stodiam. Perscrutarentur] diligenter inquirerent: stipare est condempnare: inde dicuntur stipatores: qui aliquē circumstant: cā officij aut defensionis: scrutari: minutissima q̄q̄ inquirere. ¶ Misex] exclamat Ei. in miserā tyranni vitā. Stigmatiā] notis cōpunctuz: stygma significat notā et punctum: inde stygmatio noto et signo: stigmatias auctore Nonio veteres dici voluerunt notis puncto Strabo libro. iij. agens de apidibus sic ait. Illicorum quoque more et thracum stigmatie.

¶ Nec opinio] recte opinabatur et insidias timebat vxoris: quoniam ab ea est interfectus.

¶ Pellicatus] q̄ haberet pellices et concubinas: pellex vxoris dicitur nō viri a pellēdo qm̄ vxorem a viro pellit: cū quis nō hz vxorem: dicitur hēre cōcubinas: non pellicem: qm̄ pellex refert ad vxorem quā a viro pellit. ¶ Anno suas pellices magno p se q̄batur odio: vt ē in fabulis qm̄ a se fouez alienabāt. Pellicatur dicitur concubitus pellicis vt adulteriū p̄cubitus adulterorū.

¶ Est interfectus] de quo Quidius ibi. Inq̄ tuo thalamo ritu iugulere p̄berei. Quidat' est leto cōiugis ense iue: et Dionysius syracusius auctore Plutarcho in vita arthaxerxis: phereū q̄ mēses. x. regnasset in thessalis: deinde esset interfectus. Tragicū tyrānuz appellabat in celerem: scz mutabilitatem cauillat'. Nec xō vlla vis] dicit Ei. nullā esse tam firmā potētiam q̄ met' nō posset labefactare: nam si is q̄ imperat timetur durabilis nō est et pbat hoc etiā exēplo phalaridis: qui fuit tyrānus Agrigētinus et seuitia plenus. ¶ Nobilitata] quoniam non insidijs perijt: vt solent tyranni cadere: sed ab omni multitudine.

¶ Agrigentorum interfectus] que res illius mortem nobilitauit: et hystoriarum monumētis mandata est. ¶ Zeno] eleates summus philosophus et ad excitandos iuuenum animos promptissimus auctore Valerio maximo libro tertio patriam deserens suam. ¶ Agrigentum se contulit] q̄ Phalaris seuitissima tyrannide vexabat: ibi cum esset et Phalaris in sua seuitia perseverare videret nobilissimos adolescentes ad restituendam patrie libertatem inflammavit id cum Phalaris intellexisset: conuocato in forum populo. ¶ Zenonez torq̄ri iussit vt sui consilij cōscios proderet: q̄ non fecit immo fideles ipsi Phalaridis suspectos reddidit et obijciens Agrigentinis ignauiam et timiditatem effecit: vt subito mentis impulsu concitati Phalarim lapidibus obuenerent. Valerius hoc tribuit philosophi quam his verbis laudat. Est et illa vehemens et constans animi militaris litteris polens venerabilium doctrine sacrorum. ¶ Antistes philosophia] que vbi pectore recepta est hominum in bonesto atq̄ in utili affectu depulso totum in solide virtutis munimento confirmant: potentiusq̄ metu ac dolore facit. Incipiam autem inquit a zenone eleate: qui cum esset in discipienda rex natura maxime prudentie: in que excitandis ad vigorem iuuenum animus promptissimus preceptorū fidem exemplo virtutis sue publicauit. Et hic noster Lefar quez pauci cōiurati interfecerūt. Quid macedones Demetrius vt scribit Plutar. in vita Pyrrhi. ¶ Antigoni filius] qui post mortē Alexandri magni magnā orientis prem occupauit interfecto alexandro Lassandro filio p insidias prem Macedonia occupauit: et euz superbe imparet: et bellum cū pyrrho gereret: positus iuxta castris nōnulli pyrrhuz laudibus extollebant: submittebat quosdā et ipse Pyrrhus: qui se macedones esse simulātes di

gladio iubebat anire. Premittebatq̄ de stipatorib' suis q̄ pscrutarētur arculas multebres: et ne qd vestimētis occultaret telū exq̄rerēt. ¶ Miserū qui fideliorē et barbarū et stigmaticaz putaret: quā cōiugem. Nec cū fefellit opinio: ab ea est em̄ ipse ppter pellicatus suspitionē interfectus. Nec vero vlla vis imperi etiam tāta est: que preme metu possit eē diuturna. Testis est phalaris cuius est preter ceteros nobilitata crudelitas: qui non ex insidijs interijt vt is quez modo dixi Alexander non a paucis vt hic noster: sed in quem vniuersa agrigentinozū multitudo impetum fecit quid macedones nonne demetrium reliquerunt vniuersiq̄ se ad Pyrrhum contules

cerent adesse tempus: ut ex gravi Demetrii dominatu ad virum benignum et amabilem militum transirent. Nam quidē ipsi etiā Demetrio dicebāt ipm recte factum si cederet ac regnum dimitteret. Itaq; Demetrius motū cernens exercitū: atq; ob id cōteritus clam fugit. Pyrrhus autē in castra receptus rex macedonū appellatus est: in vita Demetrii idez Plutarchus scribit milites Demetrii eum adire ausos fuisse, monētes: ut saluti sue fugam cōsule-

Demetrio

runt. Quid lacedaemones iniuste imperantes: nonne repente omnes fere socij deseruerūt spectatoresq; se ociosos prebuerunt leuctrice calamitatis. Externa libentius in talis re q̄ domestice recordor. Verumtamen q̄diu imperiū populo, beneficijs tenebatur: nō in iuris bella aut p-

ret cū aduersus Pyrrhum pugnaret. Adacedones pugnantē p delictis suis tam fatigatos vltē? eius imperiū sustinere nō posse itaq; Demetrius ad tentorium pfectus ibiq; de posita veste regia et fusca veluti cuiusdaz histrionis clamide sumpta cū paucis fugam arripuisse: et pyrrhū castris et exercitū potitū esse. Inde adueniente Lisimacho regnū macedonie q̄ septem annis sub Demetrii dñatus pmanerat ambos inter se partitos fuisse Demetrius in asia supatus a seleuco rege genero suo] naz stratonice Demetrii filiam habebat uxorem] ad eum misit orās pacem. Seleuc⁹ appollonidē ad eum misit: orauitq; ut se veniret. Tandem a quibsdā persuasus sententiā mutauit: iussitq; pausaniaz pdire illi obuiā ut eum in sirie cheronessum duceret vbi sub custodib⁹ redictus fuit et triennio ibi detentus cū ex socio potius et delicijs abundantia in egrotatiōem incidisset tādē morbo inualescēte post quartum et sexagesimū etatis annū vita functus est: qui ob ferociāz pugnādi et animi ad bella: natū vrbis expugnator cognominat⁹ est. ¶ De cui⁹ supbia in macedones ita plutarchus scribit vehemēter macedones conturbabāt: difficiles aditus: supba respōsa: intollerabilis fastus: quib⁹ supra modū exercisse demetriū tradūt: et cum libellos supplicatibus: cum ad potē arijs fluuij puenisset soluto chlamidissimi libellos aquaz deiecit: quare animi macedonū grauiter offensi sunt. Qui lacedaemones nūc affert exēplū lacedaemoniorum qui iniuste imperātes a socijs dimissi sunt et a thebanis victi fuerunt leuctrica pugna de qua supra dictū est. Des fere socij qui lacedaemonijs prius fauerāt alienati fuerūt a lacedaemonijs orōne. ¶ Epaminūde ducis thebani] nā ante pagnā leuctricā cum oīm sociorū cōuenissent legati corā frequētissimō legationū conuētū sic lacedaemonioz tyrānidem accusauit ut nō minus illa orōne opes eorū cōcussent: q̄ leuctrica pugna. Tūc em̄ inquit emul⁹ pbus pfect⁹: qd post apparuit: ut auxilio sociorū lacedaemonij priuarētur: post pagnā leuctricā lacedaemonij nūq̄ respirarūt: nec pūstinū imperium recuperarunt: immo Epaminūdas spartam oppugnātū venit post victoriā leuctricā: ratus facilem expugnatiōem: qm lacedaemonij deserti erāt a socijs et oppidū etiā sine muris: s; cōpos voti esse nō potuit ppter virtutē et prudētiāz agefilai: quez lacedaemonij ex alia reuocauerāt parātem bellū arthaxerci. Talem se in eo discrimine imparatoz p̄buit agefilaus ut eo tpe omnib⁹ exploratū fuerit nisi ille fuisset spartā futurū nō fuisse. ¶ Repēte] statim alienati orōne. Epaminunde q̄ pter spem lacedaemonioz fuit. ¶ Spectatores] spectarūt sedentes et ociosi illā stragē: et nullū auxilium attulerūt qm essent socij lacedaemonioz in bello. ¶ Leuctrice calamitatis] stragis et cladis: quā acciperūt lacedaemonij ad leuctra oppidū Boetie cleombroto ducer: qui illic vulneratus occubuit. Rex alter agefilaus ac si reimalū enētum: diuinasset ad illam pagnā pficisci noluit: qm nōnulli ut eo contēderet suaserint. ¶ Externa libentius exempla cru-

delitatis que fuerunt apud exteros homines id est extra italiam. Et laudat imperium romanum: et pūscū imperādī morem: ut magis accuset et insectetur sillā et cesare: qui crudelitatem summā in ciues nationesq; exercuerant: et dū metur quā amari studerūt optimam imperādī et viuēdi disciplinam sustulere in tali re crudelitate: et his qui voluerūt timeri et iniuste impare. ¶ Quā domestica] nra romana. ¶ Recordor] repeto inq̄ memoria libētius exēpla exteroz hoīm q̄ nroꝝ. ¶ Verūtamen q̄diu] laudat Lice. p̄ficos romonos: qui non iniurijs: s; bñficijs populos et natiōes ad parādūz alliciebāt: atq; ad amicitia: qm senat⁹ romanus videbatur esse patrociniū totius orbis: adeo ab ipsis iustitia et equitas collebatur. Inde cū irrepsit crudelitas et tyrānis exiterūt bella ciuilia et respublicas iustias excidit calamitatis: dū illi qui eā occupauerāt: timeri q̄ amari maluerūt. ¶ Bñficijs] pferēdo bñficia in socios qui beniuolētia ducti libētē romano imperio parebāt. ¶ Iniurijs] crudelita-

te ⁊ omni alio genere iniuriarum. i. cum imperium continebatur benignolentia subditorum non
vi ⁊ cum eorum iniuria nec inferretur aliqua vis ⁊ crudelitas. ¶ Pro socijs] p. defensione loco
rum romani nois: quos ab aliorum iniurijs defendebat. ¶ Aut de imperio] ut imperium roma-
num p. pagaretur. ¶ Exitus] fines. ¶ Aut mites] qm non seuebant in victos vt de paulo
emilio supius dictu est: ⁊ de alijs dici posset: qui patrocinijs suscipiebant eorum: quos vicissent
more maior. ¶ Aut necessarij] qm non seuebant in victos vt de paulo

focijs aut de imperio gerebantur: exitus erant
bellozum: aut mites: aut necessarij. Regum: po-
pulozū: nationū portus erat ⁊ refugiu senatus.
Nostri aut magistratꝝ ꝑeratoresqꝫ ex vna bac
re maximā laudē capere studebāt: si prouincias
si socios equitate ⁊ fidei defendissent. Itaqꝫ il-
lud patrociniū orbis terre verius qꝫ imperiū
poterat nominari. Senfim banc consuetudinez
⁊ disciplinam iam antea minuebamur. Post ve-
ro Sille victoriam penitus amissimus. Desitum
est enim videri quicqꝫ in socios iniquꝫ cum ex-
titisset etiam in ciues tanta crudelitas. Ergo in
illo secuta est honestam causaz: non honesta vi-

Provincia

Patroni
Plutarchus

Sylla
Plutar.

Appianus

sationesq; ptoꝝ militieq; multiplices fiebant: vel in pecuniarū exactionibus vel alijs ministerijs vel oīno p̄silijs alicuiꝫ i syllā cōmissi in delictorū nūero hospitalitatis amicitie ⁊ collationesq; vel dātis vel recipiētis ponebātur: vel si q̄s p̄p̄ritudinis alicuiꝫ aut cōtubernij ī itinere dephensus fuisset: q̄ oīa etiā circa diuites asperiꝫ agebātur. Eū xō in singulos delationes defecissent ad ciuitates se syllā cōuertit: easq; vicissim puniēs aliarū arces demoliri

ctoꝝia. Est enim ausus dicere hasta posita cum bona in foro venderet: et bonorum viroꝝum: et locupletum: et certe ciuium predam suam se vendere. Sequutus est: qui in causa impia victoria etiam fedioꝝe non solum singulorum ciuium bona publicaret: sed vniuersas prouincias: regionesq; vno calamitatꝫ genere cōprebēderet. Itaque vexatis ⁊ perditis exteris nationibus ad exemplum amissi imperij portari in triūpho mas

iubebat quārdāz menia solo equabat aut publicā malctāil⁹ his imponebat aut grauiorib⁹ tributis illa affligebat et ex his q̄ sub eo militauerāt in colonias distribuit ⁊ veluti arces quasdā p̄ italiā habiturus ciuiū agros domosq; iter eos put⁹ est. Per. cccc. ānos nō fu erat Rome dictator: cū syllā dictaturaz inuassit q̄ p̄sules a patrib⁹ eligi p̄misit ne eiꝫ dictatura penit⁹ videretur tyrānis. Cōsules fuerāt. M. Syllius ⁊ M. Hortul⁹ Dolobella ipse more regū dictator supra eos residebat. Secures quattuor ⁊ viginti ante eū p̄ferebātur: vt p̄sulis etiā regib⁹ mos fuit custodes corpi suo addidit: tādē sua spōte dictaturā deposuit: p̄ter oīm optionem reddidit: rōnem reip. administrate

si p̄ses exigerēt: nūl noui timuit q̄ centū ⁊ plura hoīm milia bello cōfecisset: tot domesticos hostes occidisset senatoꝝes. lxx. p̄sules. v. supra. x. eq̄stris ordinis ad duo milia ⁊ sexcētos alios deinde expulisset quorū nōnullis facultates ademerat: quosdā xō insepultos p̄iecerat. Dictaturā put⁹: vt est in li. vetex dige. nō erat fas vltra sextū mēseꝫ retinere. Q̄dones ita cā] nā dicebat Sylla se rep. defendere ⁊ optimates cōtra marianos. Cā igitur pugne cū marianis erat honesta sꝫ victoria fuit inhonesta ⁊ plena crudelitatis: qm̄ multos interfecit iussit bona ciuiū publicauit ⁊ sub hasta vēdidit. Q̄ est em̄ ausus iō q̄re fuit inhonesta victoria. Est ausus nō erubuit hoc dicere post victoriā de M. Mario. Hasta posita vendere sub hasta ē publice vēdere: cū Sylla inuētoꝝ fuit: cū bona ciuiū romanorū vēderet. Inde ceptū ē dici vēdere sub hasta. i. publice vēdere ⁊ captiui q̄ sub hasta trāuersa emittebātur: sub iugum mitti dicebātur ponebat igitur in foro hasta: q̄ indicabat bona esse publica ⁊ venalia. Q̄ se vēdere suam p̄dā: ac si fuisset sua p̄dā capta ab hostib⁹: nō a ciuib⁹. Nec inq̄t nō erat sua p̄dā: qm̄ erāt bona ciuiū: certe nō hostiū. Et certe ciuiū inq̄t ciues illi erāt siue boni siue mali: quorū bona vēdebat tanq̄ suā p̄dā qd̄ illi nō licebat. Q̄ ciuiū romanorū] Sequit⁹ ē nūc cesarē tāgīt q̄ post Syllā occupata rep. dictator p̄petu⁹ ēē voluit: dicebatq; Syllaz nec fuisse l̄fas: q̄ deposuerit dictaturā. Q̄ In cā ipia: qm̄ nō hēbat cāz honestā in armis ciuilib⁹ vt Sylla q̄ dicebat se vēdere p̄tes optimatū. ipia erat cā cesaris: qm̄ erat p̄tra p̄riam: cui pietatē debem⁹. Q̄ fedioꝝe] q̄ fuerit victoria Syllē q̄ p̄ rep. pugnabat cesar aut vt eā occiperet. Fedioꝝe magis turpi ⁊ crudeli. Fedū ē id qd̄ hꝫ se multū turpitudinis ⁊ crudelitatis Q̄ nō solū publicaret] p̄scriberet ⁊ vēderet vt fecit Sylla. Q̄ Prouincias] q̄ romano subdite erāt ipio. Q̄ Ano gñe calamitatis: qm̄ oīs p̄uicias ⁊ natōes volūtatꝫ sue pere coegit. itaq; cesar p̄ nocuit q̄ Sylla: ille ei bōa quorūdā publicauit. cesar aut oīs p̄uicias ⁊ natōes vt sibi perēt coegit. Calamitas igit q̄ cesar tulit cōis fuit oib⁹ q̄ magis dāda uicio: qm̄ plurib⁹ nocuit q̄ victoria syllē. Itaq; vexatis crudeli agitatꝫ affert vniū exēplū crudelitatis cesaree: q̄ nullū mai⁹ potuisse scel⁹ inueniri dicē. Q̄ Ac p̄dit] destructis ⁊ opp̄sis cecidit in q̄ hel. factū est ab eo qd̄ ē vehere: in quo ē iaz vis qdā alieni arbitri nō em̄ sui potens est q̄ vehitur: q̄ fert ⁊ rapta: atq; huc atq; illuc distrabit his vexari p̄pe d̄: sicut taxare p̄sū crebriusq; est q̄ tāgere ⁊ quassare: gram⁹ violentiusq; est q̄ q̄tere. Cecidit inq̄ Alcom⁹ pedia nus ingētis calamitatis vsq; significat. Natōibus ⁊ in p̄mis gallis ⁊ hispanijs vbi expugnauit filios pōpei. Amissi iperij ro. hoc fuit signū impiū romanorū ēē amissus q̄ cesar de masilia triūphauit. Q̄ Masilia] i. formā ⁊ imaginē massilie vrbis: p̄ferebātur em̄ in triūpho imagines puinciarū ⁊ deuictarū vrbium. Masilia vrbis Gallie condita fuit a phoceis

Vendere sub hasta

Fedum

Aero. Bellius Alcomius

Masilia

bus ppe hostia rhodani annis massilienses amici fuerunt po. ro. et Roma capta a gallis se
nomib⁹ cū capitolū oblideretur: aux⁹ et argētū publicū et priuatū pulerūt ad explēdū pō
dus gallis a quib⁹ redēptaz pacē cognouerāt ob qd meritū vt ait Trog⁹ et immunitas illis
decretā: et loc⁹ spectaculoz in senatu dat⁹: et sed⁹ equo iure pculsum. Cū massilia clauderet
portas cesari ab eo expugnata est et directā: et de qua pfectis bellis ciuilib⁹ et vexatis attri
tis et extrema calamitate affe
ctis Cesar triūphūz egit: quod
Li. dicit fuisse maximū scel⁹ et
signū amissi Romani sperij cū
de massilia tā amica Romano
noi triūpharetur: sine cui⁹ au
xilio et trāsalpinis gētib⁹ Ro
mani ipatores nunq⁹ triūpha
re potuerūt. ¶ Trāsalpinis q⁹
gesserūt trāsalpes in hyspani
is Gallis. Preterea vltra hoc
scelus: multa q⁹ cesar crudeli
ter exercuit in socios cōmemo
rare possem. ¶ Nefaria crude
lia et sacrilaga. Nefariū inquit
Alconius pedian⁹ d⁹ id qd sa
era polluit farre pio solita ces
lebari: ergo nefariū sacrilegi
sunt. Nefandum d⁹ nō fandū.
¶ In aduersus socios. Si hoc
vno. q. d. cum crescere debeat
orō nec ego possum aliqd mai⁹
scel⁹ cōmemorare: nō afferā in
mediū alia nefaria: q⁹ cesar cō
misit in socios Ro. nois. plecti
mur. merito punimur: qm ob
stare debuim⁹ cesari: priusq⁹ tñ inualesceret: et sic rēp. nō amissim⁹. Nisi em reddit rōnez
qre iure plectabatur: qm nō aduenterit in cesarē cū ad tyrānidem aptis iudicijs tēderet
¶ Scelera qm in rep. cōmiserūt. Cesar em largitionib⁹ vtebat⁹ et populo studebat et in cōsu
latu legē tulit agraria et agrū cāpanū et cāpum stellatēz relictu vectigalē po. Ro. diuisit de
ditq⁹ quib⁹ voluit. Ista inq⁹ Li. scelera nō erāt ferēda: s⁹ cōprimenda cesaris audaciā et sic
nō incidissim⁹ in tātas calamitates. ¶ Ad vnū ad cesarē. ¶ A quo vno Cesar. ¶ Heredis
tas rei familiaris. Cesar nouissimo testō tres instituit heredes. L. Pu. Socer Nepotes. L.
Octaniū ex dodratē. et L. pinariū. et Qu. pedii ex quadratē reliquos in ima cera. L. Octa
uiū etiā in familiā nomēq⁹ adoptauit: populo ortos circa Liberim publice et vicis tercetos
sestertios legauit. Reifamiliaris domesticæ. ¶ Cupiditatū qm oēs iprobi cupiēt id qd Ces
sar et spez sperij post mortē Cesaris tres in pnis erecti sunt. M. B. Octani⁹ et lepidus.
Ergo inq⁹ Li. nunq⁹ deerūt bella ciuilia: carpēdus igit⁹ Cesar q⁹ et ipse et pessimo exēplo reip.
obfuit. ¶ Semen Jorigo et qddaz seminariū et cā quare bellū ciuile appetatur a viris sceles
ratis et rapina gaudētib⁹. ¶ Perditi scelerati et pditōe digni ppter pessimos mores. ¶ Ma
stam illā bonoz veditiōez factā tpe Sylle sub basta. ¶ Lucentā plenā crudelitatis et ipies
tatis: qm pscribebatur: ciues iterficiebant et veditio bonoz publice fiebat. Et spabūt vt scz
bona aliena psequat⁹: vt fuit tpe Sylle et Cesaris: et pbat hoc exēplo duoz. P. Sylle et corne
lij scribe q⁹ vtrāq⁹ dictaturā fouerūt et rapiāz vtriusq⁹ fuerūt. Sin⁹. i. viii. philippica dicit ha
sta Cesaris. P. c. multis iprobis et spē affert et audaciā: viderūt em ex modicis fieri repēte
diuites. Itaq⁹ basta sp cupiūt: videre hi q⁹ nris bonis imminēt: quib⁹ oīa pollice⁹ Antonij
¶ Quā. P. illa q⁹ erat ppinqu⁹ et gētilis. Leli. Sylle dictatoris et apud illū magne auctori
tatis fuit. Extar oīo Li. in defensionē. P. Sylle q⁹ accusabat a Torquato q⁹ in patriā iuras
set: ita em dicit in orōne p. Pu. Sylla due iuratiōes abs te torquate pstituit: vna q⁹ lepi
do et volcatio cōsulis facta esse d⁹ altera q⁹ me pfulēbat in vtrāq⁹ Syllā dicit fuisse deins
de Syllā excusans Li. sic ait. At x o illa grani. L. Syllē victoria turbulētaz q⁹ d. Syllā in
tior multoz hieq⁹ a. L. Syllā depectus est: q⁹ multi summi homies et ornatissimi et nostri
equestris ordinis: quoz p salute se hic obligauit: sed illic Li. causam. P. Syllē defendens
vt eum liberaret nitez aim ipius offendere nitebatur seruicē tpi in hoc loco veritatem dē
cit: accusatq⁹ ipsius rapinā et bastam illam sanguinariā: q⁹ vibrabat cū suus ppinquus. l.

Nefarium

silla esset dictator: unde adhesit cesari et rapinis opera dedit: ut fecerat. Nam ut inquit Suetonius Cesar prius quam edilitate iniret: venit in suspicionem quod cum M. Crasso consulari. P. Silla et L. Antonio coniurasset: ut principio animi senatus adirentur et trucidatis quos vellent dictaturam crassus invaderet: ipse ab eo magister equitum diceretur et sille et antonio consules latus restituerentur. Quam hastam. i. venditionem bonorum.

Pu. Silla cum vibrasset dictatore propinquo suo idem sexto et tricesimo anno post a sceleratione basta non recessit: alter autem qui in illa dictatura scriba fuerat: in hac fuit questor urbanus. Ex quo dicitur intelligi talibus primis propositis nunquam de futura bella civilia. Itaque parietes vrbis modo stant et manent hiis ipsi sceleris extrema metuentes rem vero publicam penitus amisimus: atque in hac cla-

bonorum fuisset sinus et particeps. Dictatore propinquo suo: cum esset dictator. I. Silla eius propinquus et gentilis: quoniam erat ex domo cornelia. Idem. P. Silla qui hastam illam vibrauit. I. illam venditionem sub hasta exercuit tempore sille propinqui sui. Sexto et tricesimo anni. xxxvi. anni intercesserunt inter dictaturam sille et cesaris. Non recessit. q. d. sequitur? est: et ipsam vibravit tempore cesaris: cui adheserat assuetus rapinis villanis et percriptionibus. A sceleratione hasta a cesare qui sceleratior fuit quam silla in occupanda republica et publicatione bonorum: quippe nullam habebat cum honestate sed impiam et victoriam fediore

Lapidus

Questor Urbanus

Salustius

P. igitur Silla non recessit ab rapinis scelerationibus quam fuerint venditiones bonorum tempore Sille. Idem. P. Sille meminit ipse Cesar in commentariis. Alter autem nunc affert corneliu: qui in dictatura sille scriba fuerat tempore cesaris fuit questor urbanus. In illa dictatura sille: scilicet Scriba fuerat: cornelius fuit scriba Sille lepidus in oratione quam ex hythoria salustij habetur ait scilicet quod non aliter salui satissimum tuti imperio erimus: nisi vectius dicens et cornelius scriba bis parata pergerint: nisi approbantis oculos percriptionem noxiarum ob diuitias cruciatus viros illustrius vastata urbem fuga et cedibus bona civium miserorum quasi cymbria perdam venum aut dono datam. Scriba nunc dicitur secretarius: cornelius erat scriba questorius et scriba erarii magnam auctoritatem habebant: et multum lucrabatur: et maxime in his publicatibus bonorum quorum magnam partem copulabant: et sic etiam questores. In hac dictatura cesaris fuit questor urbanus. Questores pecunie preerat dicti ab eo quod inquirede perscrutandis pecunie causa creati erant questores etiam erant in principis: scilicet questor urbanus erat maioris dignitatis. Questor nunc dicitur thesaurarius et questor urbanus nunc dicitur thesaurarius maior et scriba questorius erat ille qui scribebat: tenebatque rationes quos nunc thesaurarius etiam habet alij questores a populo constituebantur: capitalibus rebus possent et hi appellabatur questores paricidij. Erat igitur cornelius questor urbanus in cuius manus omnis pecunia deveniebat: et erat tanquam sinus cesarianarum rapinarum et auctor: quoniam cum prius esset scriba questorius: nunc erat questor urbanus. Ex quo propter hoc inquit Luce. nunquam deerunt bella civilia cum talia prima bellum civile fontibus parent. Dolet L. eundem in Sillana dictatura fuisse scribam: et in cesariana questorem urbanum quasi receptaculum omnium rapinarum. Hi talibus primis ceteri adducti civilia bella fouebunt et tandiu prima vrbis quasla bunt quo ad solo equata iaceant perspicies L. Leporibus et longa rerum expletorum experientia doctus vrbis rome ruinam timebat: quam prope casuram cernebat: quoniam discordia demens ad nil aliud homines vrbis deducit nisi ad miseria atque ruinam. Hi Adicipia apud Sallustium. ita lugurtham alloquitur. Equidem ego vobis regnum tradidum si boni eritis sint mali imbecillam nam discordia parue res crescunt discordia maxime dilabuntur. Talibus primis cum talia sunt prima proposita rapine scilicet bona perceptorum substatos questura urbana. Itaque igitur inquit cum bella civilia a perditissimis hominibus appetantur propter premia proposita. Rome vrbem dixit non civitatem: quoniam orbata erat bonis civibus ut iam non videret eam civitas: scilicet vrbis pietes domorum sunt Aduri autem vrbis et publici. Adodo stant innotum ceciderunt. Stant erecti sunt extrema sceleris ultima ruina inquit L. propter bella civilia perscriptioes atque exilia civis defecerunt: remanent soli parietes qui etiam timent ruinam qui erit ultimam scelus: quoniam nihil iam superest de republica romana nisi parietes: qui iam metuit incendio absumi felone equari Rem vero publicam eodem utilitate et statum reipublice. Penitus hominino: quoniam reipublice et senatus nullum extabat vestigium: propter bella civilia et tyrannides. In hac clades mala et calamitates: unde digressa est eo se refert Luce. oratio dixit enim supra ad opes tuendas nisi

hūc esse aptius q̄ diligēte alienius q̄ timere: id eo hinc per parentheſin dicit redeunduz
est ad p̄poſitum. P̄poſitum aut̄ erat nihil eſſe alienius q̄ timere: incidimus igitur inquit
in has clades: dnm̄ maluimus timere q̄ diligere. dum Sylla & Leſar beniuolentiā ciuim
non curarunt modo tyrannidē aſſequeretur: ſi uoluſſent amari reſp. ſcioreretur q̄ p̄pter illos
rum regnandi cupiditatem tritum virozū qui nunc etiā id moliuntur. Et auius Antoni

us & lepidus oīno amiſimus.

¶ Ad p̄poſitum] ad id qd̄ p̄
poſuimus. ¶ Que res] dades
& calamitates facit argumen-
tum a maiori. Si populus in-
quit Romanus tanto impio
ſubnixus iniuſte imperans ta-
lia paſſus eſt: multo magis et
facilius ſingulis male imperā-
tes patientur: qm̄ nō poſſunt
reſiſtere potentijs aliozū et
odijs. ¶ Singuli] qui non tm̄
potentie hñt vt populus Ro-
manus vir minima pte cōfer-
ri pñt. ¶ Singuli tyranni] & in-
iuſte imperantes. ¶ Putare]
cogitare & expectare dñt inq̄t
multo magis tales metuere ca-
lamitates: cū tanto impio ſub-
nixi non ſint & facilis pñt op-
primi a ſubdictis ſi nō amant
quiſq; beniuolentiā hominū
ſibi cōciliari: ſi pmanere in ſua
fortuna cupit: qm̄ omnis violē-
tia nō eſt durabile qd̄ multis
exemplis Eice. oſtendit: ad id
tendens: vt alios tyrānide de-
tereat p̄poſitis malis & exitu
tyrannozū: vt ab vtili ſuadeat
cōem vtilitatē tuendam eſſe &
beniuolentiā hominū cōplectē-
dam. ¶ Perſpicuū] clarum p̄-
pter exempla & exitus iam al-

latos. ¶ Adhagnam vim] multū poſſe ad tuendas opes & dignitatē imbecillem: debile. qm̄
parum durat id qd̄ timetur. ¶ Sequitur] conueniēs eſt poſtq̄ beniuolentia tm̄ h3 in ſe mo-
mentū: & p̄ſidium: de ipſa diſſerere & docere qbus reb⁹ ipam cōſequi & retinere poſſumus.
¶ Facillime] ſine difficultate. ¶ Charitatē] beniuolentiā & amorem: & vt chari alijs ſimus.
¶ Cum honore] virtutis laudes: qm̄ nō debemus quacūq; rōne hanc beniuolentiā cōſectari
ſed cū honore & fide. i. ſtantiā dicaz inq̄t qbus reb⁹ paratur charitas hoīm cū honore fide
hoc ſupra Li. pollicitus eſt dicens. Quibus aut̄ rebus hāc facultatē aſſequi poſſumus: vt
hoīm ſtudia amplectamur eaq; teneamus dicā neq; iſta multo poſt. Inde fecit diſgreſſio-
nem loquēs de fortuna tyrānis & populis iniuſte imperātib⁹ vſq; ad hanc ptem: qua id qd̄
nunc p̄poſuit & omiſit exeq̄tur. ¶ S3 ea] beniuolentia & charitate hominū: qm̄ nō omnes
egent parī numero amicorū. ¶ Nam ad cuiuſq; vitam] p̄bat quare nō pariter oēs egemus
beniuolentia & charitate alioz: ſed ſm̄ vite inſtitutū. ¶ Inſtituta] inchoatam. ¶ A multis]
ne opus ſit illi qui ſunt in magiſtratu a pluribus opus eſt vt diligantur q̄ priuati & maio-
rem numerum amicorū habeāt cauſa officij: & vt ipſis orientur: & ſic diſcurrendo per va-
ria inſtituta vite illi qui exercent artes operoſas & in canicas pñt eas tractare ſine multo-
rum beniuolentia illi qui tēdūt ad inperia & honorem magis egent ciuim beniuolentia
vt id qd̄ cupiunt aſſequentur & id qd̄ adepti fuerunt retinere poſſint. Certum igitur hoc ſit
hoc eſt primū de beniuolentia p̄ceptum: ſenſus eſt: hoc ſit certiffimum & exploratiſſimū: ni-
hil vtilius nobis eſſe q̄ habere familiaritates eoz qui nos amant. Sit certum hoc ita tes-
natur inq̄t & in primis ſit certū nil eſſe boniuolentiā vtilius. Familiaritates mutuas ſue-
tudines & amicitia. ¶ Neceſſariū ad opes & dignitatem tuendā maxime ante oīa. Neceſſariū
in vita humana. ¶ Et mirantiū noſtra] .i. noſtras virtutes: q̄ ſunt bona aī: & amitti nō pñt.

des incidimus. Redeundum eſt enim ad p̄po-
ſitum dum metui quam cari eſſe et diligere malui-
mus. Que ſi populo roma. iniuſte imperanti ac-
cidere potuerunt quid debent putare ſinguli.
Quod cum perſpicuum ſit beniuolentie viz eſſe
magnam metus imbecillem ſequitur vt diſſer-
nauimus quibus rebus poſſimus facillime eam
quam volumus adipiſci cum honore & fide cba-
ritatem. Sed ea nō pariter omnes egemus. Nā
ad cuiuſq; vitam inſtitutam accommodandum
eſt a multis ne opus ſit an ſatis ſic a paucis di-
ligi. Certum igitur hoc ſit: & id quidem et pri-
mū & maxime neceſſarium familiaritates babe-
re fidas amantium nos amicorum et noſtra miſ-

¶ Hec enim ratio quare necessarii est habere amicos. ¶ Proius: oīno et penitus: facit hoc amor: vt nō multū differat inter summos viros et mediocres cū beniuolentia cōiuncti sunt. ¶ Ea q̄ charitas. Atq̄ summi viris et mediocribus p̄pe modū quasi honore. ¶ Tum ad famam et laudē virtutis que alios ad se allicit et gloria p̄pter merita rerum gestarū. ¶ Beniuolentia ¶ vt cū nobis beniuoli sint. ¶ Fortasse nō eque

rantium. Hec enī est vna res proius vt nō differat multum inter summos et mediocres viros ea que vtrifq̄ prope modum comperanda bonore et gloria et beniuolentia ciuū: fortasse non eque omnes egent. Sed tamē si cui bec suppetunt: adiuvat aliquantum tum ad cetera: tum ad amicitias comparādas: sed de amicitia alio libro dictum est: qui inscribitur Zeliū. Nāc dicamus de gloria: quāq̄ ea quoq̄ de eo duo sunt nostri libri. Sz attingamus qm̄ quidē ea in rebus maioribus administrādis adiuvat plurimum.

¶ De his ex quibus gloria constat.

Simma igit et perfecta gloria cōstat ex tribus his: si diligit multitudo: si fides habet: si cū admiratiōe qdā bonore nos dignos putet. Hec autem si est simpliciter breuiterq̄ dicendū quibus rebus partūnt a singulis eisdem fere a multitudine. Sed est alius quoq̄ quidez aditus ad multitudinem: vt in vniuersorum animos tanq̄ influere possumus.

inter dicere. ¶ Simpliciter pure et sine ambage x̄boz quib⁹ rebus: qua via: qua rōne suz predicta cōparatur a singulis et a multitudine: his de inq̄ reb⁹ et a multitudine: et a singulis beniuolentia nobis cōparamus: n̄ est aliq̄ differētia: cū. s. volumus a multitudine videri fideles: et h̄re ea q̄ alios ad amorē alliciūt: aliter in aīos multitudinis influendū est q̄ singulorū hoīum. ¶ Pariūt cōparē. ¶ Adit⁹ ingressus ad cōpandā beniuolentiā multitudinis tanq̄ influere: trālatio ē: q̄ quēdā modū influit aq̄: sic x̄ba dñt influere. s. ingredi in aīos auditorū: et difficile ē mouere multitudinē: qm̄ nō his dē rōib⁹ oēs mouēt. ¶ An op⁹ evaria atq̄ diuersa sculcare: vt oēs ad effectū moueam⁹: nō dicit aliū ē aditū ad multitudinem.

omnes egent qm̄ nō omnes sequitur idē institutū vite sz alij priuatā et ociosam: alij x̄o publicam et in negocijs vitam agunt: qui magis indigent q̄ priuati ociosi et cognitioni rerum studentes honore et gloria et beniuolentia ciuū: ideo inquit fortasse non eque. s. pariter et similiter egent honore gloria et beniuolentia: et quis nō oēs eque egent tñ si quis hec tria habebit maximum ad iumentum et amicitias ineundas habebit qm̄ nihil ē quod magis ad se allicit q̄ virtus et gloria rerum gestarū q̄ mortuos etiam quos nunq̄ vidimus summo opere diligimus. Hec suppetunt si cui adsunt et abundāt. ¶ Ad cetera: ad multa alia qm̄ dant homini auctoritatē et multis profunt. ¶ Ad amicitias qm̄ honoratum vtrum et gloriosum oēs amant et ipsis amicitia appetunt. ¶ Nostri libri quos desideram⁹ res porum superiorum incuria. ¶ Attingamus paucis degutemur. Quādo quidē quoniā Ea gloria. Adiuuat plurimū maximum est adiumentū ad res maiores administrandas.

Simma igit et perfecta gloria. Ponit Cicero tria ex quibus perfecta gloria cōstat: de quibus sigillatim disputabit. ¶ Si habet fidem crederit et auctoritate ducatur r̄bonitate. ¶ Hec aut diligit a multitudine q̄ fides habeatur: et q̄ quis dignus honore putet. ¶ Si est simpliciter breuiterq̄ dicendum parentesis: si volumus inquit simpliciter et bre

[Primum] Nunc resumit primam partem illarum trium: ex quibus constat gloria et quod rebus beniuolentia multitudinis comparat docet. Illis tribus si diligenter dicamus quibus rebus beniuolentia multitudinis comparatur. Quod beniuolentia alioz excedo liberalitatem et

magnificentiam. [Secundo] loco scilicet non possumus inquit beneficia conferre et illis aliorum beniuolentiam demereri nisi habeamus beneficam voluptatem: ut intelligat multitudo non deesse nobis animi liberalitatem: sed facultatem qua liberalitatem possemus. [Tertio] Benefica voluntas: quoniam non solum spectatur res ipsa que datur: sed etiam voluntas ut supra dictum est ex sententia Aristotelis cum de liberalitate dicebatur. Etiam si res quam dare vellemus et facultas donandi non suppetit non adest nobis ut beneficii et liberales esse possimus. Vehementer autem ponit ea quibus amor multitudinis maxime commouetur liberalitatem iustitiam et fidem. Fama liberalitatis si fama est aliquem esse liberalem et homines ita opinantur esse iustum beneficium et fidem.

[Beneficentia] que non tantum in pecuniis: ut liberalitas sed etiam in alijs rebus consistit Philosophus in quarto ethicis: agens de liberalitate sic ait. Liberales homines maxime amantur profunt enim at id in dando consistit. Fidei quod non decipiat aliquem et sit iustus et denique mansuetus facilius ita inquit se multitudinem alliciunt. Et enim ratio quare multitudo mouetur virtutibus supradictis: quoniam ipsum decorum et honestum sua pulchritudine mouet animos hominum: et istud decorum maxime manat a iustitia fide liberalitate et mansuetudine et facilitate: hec quippe virtutes bonum virum attingunt. Unde in primo dicitur colendum esse quemque maxime quisque his virtutibus lenioribus erit ornatus modestia temperantia et iustitia quoniam fortis animus in homine non perfecto nec sapiente feruentior plerumque est: has igitur virtutes leniores magis amat multitudo et in primis liberalitate: que sola Lesares ad perpetuam dictaturam perducit largitionibus conciliata sibi multitudine. [Remur] arbitramur. [Sua] efficacissime et magni ponderis atque momenti. Preterea insuper et ultra causas predictas que sunt grauissima. Leuiore non tanti ponderis: ut si aliquid fecerimus quod multitudini placeat.

[Qua] ratione beniuolentia multitudinis comparatur.

[Primum] de illis tribus que ante dictum est beniuolentie precepta videamus

quequid capis beneficijs maxime. Secundo autem loco benefica voluntate beniuolentia mouetur etiam si res forte non suppetit. Vehementer autem amor multitudinis commouetur ipsa fama et opinione liberalitatis beneficentie: iustitie: fidei omniumque earum virtutum que pertinent ad mansuetudinem morum ac facilitatem. Et enim illud ipsum quod decorum honestumque diximus: quia per se nobis placet animosque omnium natura et specie sua commouet: maximeque quasi perlucet ex his quas commemoravi virtutibus idcirco illos in quibus eas virtutes efferremur a natura ipsa diligere cogimur atque beatitudine cause diligendi grauissime possunt enim preterea nonnullae esse leuiiores.

[Quibus] rebus fides acquiratur.

Fides aut vt bebeat: duab⁹ rebus
effici pōt si existiamur adepti con
iuncta cū iustitia prudentiā. Nā r bis
fidē habebim⁹: quos plus itelligere q̄ nos arbi
tramur quosq; r futura pspicere credim⁹: et cū
res agat in discrimēq; ventū sit expedit rez et
cōsiliū ex tēpore capere posse. Hāc em̄ oēs exi
stimāt vtilemyeramq; prudentiā. Iustis autē et
fidis hominibus. I. bonis ita fides habet vt nul
la sit i bis fraudis iniurieq; suspicio. Itaq; bis
salutem nostrā: bis fortunas: bis liberos rectis
sine committi arbitramur. Haruz igitur duarū
ad fidem faciendaz iustitia plus pollet: quippe
cum ea sine prudentia satis habeat auctorita
tis prudentia sine iustitia nihil valet ad facien
dam fidem. Quo enim quis versutior et callidi
or: hoc inuisior et suspectior detracta opinione
probitatis. Quāobrem itelligentie iustitia cō
iuncta q̄tū volet habebit ad faciendā fidē viriū:
Iustitia sine prudentia multū poterit: sine iusti
tia nihil valebit prudentia. Sed ne quis sit ad
miratus: cur cū inter oēs philosophos cōstet a
meq; ipso sepe disputatū sit: q̄ vnā haberet oēs
b̄et virtutes nūc ita se iūgā: quasi possit quisq;
qui nō idē prudēs sit iust⁹ eē. Alia ē illa cū veri
tas ipsa limatur in disputatiōe subtilitas. Alia
cum ad opiniones cōem oīs accōmodat oratio.

Fides autem sic be
cunda parte. i. fide
dat pcepta r docet
qd sit agendū: vt
nobis fides habeat: vt. i. iusti
tiā habeam⁹ r prudentiā. Si
existimabim⁹ si hoies existima
bunt nos h̄re prudentiā p̄iun
ctam cū ipa iustitia. Nā r his
fidē habem⁹ pbat id qd dixit
p̄tres affect⁹ ipsi⁹ prudentie:
cuius mun⁹ est itelligere fut
tura pspicere r b̄n cōsulere cū
opz indiscriminē: periculū r ipē
prudēs sit in mediū r ex tēpos
re p̄sulere qd sit agēdū. Hāc
q̄ itelligit futura pspicit rez
expedit r p̄siliū capit. Iustis
etiā habet fides qz putant eē
sine fraudē boniviri: qm̄ a iu
stitia boniviri denolant. Fra
dis] voli deceptōis. I. Inurie
q̄ violentiā h̄z: r est p̄tra iusti
tiā: nā iniuria ḡnalter dī esse
qd nō sit iure. I. Itaq; ppter
hoc qz nulla est in ipsis suspi
tio fraudis r iurie. I. His] bo
nis viris. I. Salutē curam no
stre salutis: qm̄ nō decipiunt.
I. Fortunas] diuitias: r opes
q̄ sunt bona fortune. I. Haruz
igitur cōparat iustitiā r prudē
tiam: inter se: r dicit iustitiā
plus valere q̄ prudentiā ad fa
ciendā fidē. i. vt alicui fides ha
beat. I. Polet] valet. Quo
em̄ rō q̄re iustitia plus valeat
I. Quo] p̄ro. Versutior: astu
tior. I. Iustū dicitur illi quoz mē
tes celeriter vertūtur callidi
sunt q̄ h̄nt rerū experientiam.
I. Hoc tāto. I. Detracta] dēp̄tra
opinionē bonitatis r iustitie.
I. Quāobrem] cōcludit. I. h̄ac
ptē. I. Itelligētie] prudētie.
S; ne qd sit admiratus: excu
sat se. I. cū ad multitudinē lo
quat: q̄ virtutes natura p̄neras
r copulatas adeo vt separi si
p̄nt: se iūgat. Nā data vna vtu
te datur oēs: s; ap̄s imperitaz
multitudinē aliter loquēdū ē
vt rō p̄sonaz habeat q̄ non in
telligunt exacte ipsas virtutes
quas separi posse arbitrātur
I. Illa subtilitas] disputatio
subtilis r acuta: vt decet p̄bm.
I. Limat] expolit ab ipsis p̄bis
r inquirit veritas. I. Opinio
nem cōmunem multitudinis.

Versutus
Callidus

Aristote.

[Et vulgus] vt multitudo opinat̃ et sentit. [Popularibus] acceptis ab opinione vulgi et populi nō ex disciplina p̃horum. [Opinione populari] de re q̃ cadit in vulgi opinione: qm̃ impita multitudo opinat̃ aliquē esse posse prudentē et nō iustū: et sic de sibi. [Eodē mō] id est paneti? quē equo sequor: ita dixerit secutus opinionē vulgarē: qm̃ oīo est accōmodā da multitudinē. [Aristo. in. vi. ethi.] loquēs de cōnexionē virtutū sic ait: p̃z igr̃ ex dictis fieri nō posse vt sine prudētia sit hō. p̃rie bonus et absq̃ motū virtute prudens et post paulo dicit: etem̃ cū prudentia fil erūt oēs.

Erat igitur reuertitur Eice. ad ppositum et exequitur tertiam prem. ppositio nis. Tertium em̃ erat: si ipa multitudo putat nos honore dignos. [Admiratur cōiter:] ponit cōiter ea q̃ hoīes admirantur et quibus causis rōibus ad ducti aliquos honore dignos putant. [Cōiter generaliter] et cōi quodā p̃sensu. [Præter opinionē] que non ita magna esse opinabatur. [Separatim] in singulis hoībus: non cōmuniter. [Quedā bona:] virtutes quas non esse nō arbitrabant̃. [Suspiciunt:] admirantur. [Singulares] summas quib? nulla potest cōparari. [Despiciunt] negligunt et sp̃nunt: atq̃ nullius momēti illos esse putant: qui nullā in se virtutes habere videntur. [Despiciunt] male de his existimāt: et ad id refertur suspiciunt. [Contenti] nunt] nūbīl curam nec effertur laudibus. [Animi] fortitudinis et magnanimitatis. [Meritorum] roboris et pensis in rebus agendis: sed quedā molities: hoīes enim viles contēnūt despiciuntq̃: s̃z nō oēs p̃tē nuntur de quibus male existimatur: immo timentur cū sint improbi: fraudulentī: maledici et instructi ad inferendā iniuriā. [Improbos] insatiabiles et malos: quoniā nimis habere cupiunt cum aliorū iniuria. [Et dicitur] vt est in proverbio. [Industria:] est studio sus labor. [Admiratione] quādam] id est eos multitudo admiratur: qui putantur superare alios virtute et vacant de decore et voluptatibus seuerissime obfistunt et sic temperantes sunt et qui non franguntur dolibus et sic sunt fortes. [Ante] ire] antecellere prestare.

Quāobrez vt vulg? ita nos hoc loco loq̃mur: vt alios fortes: alios bonos viros: alios prudētes dicam? [Popularib? em̃] verbis est agēdū et vfitatis cū loq̃mur de opinioē populari. Idq̃ eodē mō fecit Paneti?: sed ad ppositū reuertamur.

[Quibus reb? cōsequimur] vt multitudo nos admiraretur et honore dignos putet.

Erat igit ex trib? que ad gloriā pertinent b̃ tertium vt cū admiratiōe hoīuz honore ab his digni iudicaremur.

Admirat̃ cōiter igr̃ et illi qdē oīaq̃ magna p̃ter opinionē suā aiaduertunt̃ separatim aut̃ in singul si p̃spiciūt qdā bōa nec op̃ata. Itaq̃ eos vt ros suspiciūt maximisq̃ effertur laudib? in qb? existimāt se excellētes qdā et singulares virtutes p̃spicere. Despiciūt aut̃ eos et p̃tēnūt in qb? nūbīl virtutis: nūbīl ai: nūbīl neruoz putāt. Nō em̃ oēs eos p̃tēnūt de quib? male existiment. Nam quos improbos maledicos fraudulentos putant et ad faciendum iniuriā instructos eos baud contēnūt quidē: sed de his male existimēt. Quāobz vt ante dixi contēnunt̃ hi q̃ nec sibi nec alteri p̃sunt vt dicitur: in qb? nullus labor: nulla industria: nulla cura est: admiratione quadā af-

¶ Detorquent a mimouēt adducunt: qm̄ propter voluptates negligimus res honestas. Et Plato voluptatē escam malorū appellauit: qm̄ ea: vt *Et*. interpretatur: hoīes capiūt: vt hamo pisces et voluptas animi lumen extinguit et impedit. Nilum rōi inimica: et a virtute suis blandicijs mentē detorquet. Verba Pla. in timco hec sunt animā ipsam cū mortali corpore clauerunt totūq; corpus aīe quasi vehiculū subdire: atq; in eo aliā aīe speciez mortalem fecerunt q̄ grauibz necessariisq; pturbationibz afficeretur quarū prima esset voluptas: esca maxima mali dolor q̄: inde fuga impedimentūq; bonorū: idem *Et*. in primo de legibus sic ait: imitatrix boni voluptas: malorū aut mater oīm cuius blandicijs corrupti que natura bona sunt: q̄ dulcedine hac et scabie carēt nō satis cernūtur. *Aristo.* in .ij. ethi. sic ait. Difficilius est vt heraclito placet voluptati repugnare q̄ ire: et alibi in vniuersis cauendum est maxime a voluptate: non em̄ incorrupti iudicamus illa et in sexto dicit voluptas iudiciū sine corrupit. ¶ Ad maiores ptes anime p̄dem ipsaz cui voluptas est inimica et oculos mentis p̄stringens: intellectum a sua sede detorquet: vñ voluptati nō facile obisti pōt. ¶ Et dolor facies ardentes dolores q̄ sūt graues motus in corpore sensibus inimici. ¶ Pleriq; maior ps hoīm. ¶ Preter modū vltra modū ita vt fortitudo deseratur: que est perperissio dolor et laborum. ¶ Que supradicta q̄ hoīes pmouent: cū terribilia videant et alia q̄ valde optātur. In vtrāq; ptem: vt. s. despiciant voluptatē paruifaciāt dolores fortitudo et magno et cū opus est vite sue nō pareant: mortē nō timeant nō multū ament diuitias: paupertate nō frangantur.

ficiunt bī qui anteire ceteros virtute putantur: et cū omni carere dedecore tū vero bis vitij q̄bus alij nō facile possunt abstinere. Nam et voluptates blandissime dñe sepe maiores ptes anime a virtute detorquēt et dolorū cū admouēt facies p̄ter modum pleriq; exterrēt vita mors diuitie paupertas: oēs homines vebementissime permouēt. Que qui in vtrāq; parte ex cello animo magnoq; despiciunt: cumq; aliqua bis ampla et honesta res obiecta est totosq; ad se conuertit et rapit: tum quis non admiratur splendorē pulchritudinemq; virtutis. Ergo et hec animi despicientia admirabilitatem magnaz facit. et maxime iustitia ex qua vna virtute viri boni appellatur mirifica quedaz res multitudinī videtur. Nec iniuria nemo enī iustus esse potest qui mortem qui dolorem: qui exiliū: qui egestates timet

¶ Excelsa humana despiciente. ¶ Magno magna et ardua appetente in vtrāq; pte: vt nō timeant aliquid inmodice: nec cupiant: sed despiciant magno aīo dolores: vitā: mortem: paupertatem et similia. ¶ Ampla magna q̄tū ad virtutes. ¶ Honestā ad id qd ex virtute sequitur. i. plena honoris et dignitatis. ¶ Obiecta exposita ante oculos. ¶ Et rapit strahit ¶ Tum scī aliquis spretis oībus alijs rebus et terribilibz et blandis ad rem honestā se conuertit. ¶ Splendorem quo ad famā. ¶ Pulchritudinē q̄tū ad essentiā: ipsi virtutis idē quis nō admiraretur tales hoīes tantū splendorē et pulchritudinē virtutis habētes. Ergo et hec animi despicientia: concludit fortitudinē et magnanimitatē mouere multitudinis admirationē: qm̄ videntur magna quedam et supra hoīes facere: et hoc est qd supra dixit: admirantur oīa que magna et preter suā opinionē animaduertunt et sic apparet veram gloriam et p̄fectam ex oībus virtutibus p̄stare. ¶ Despicientia hic animus elat q̄ oīa hūana despicit et seipso longe inferiora putat. ¶ Admirabilitatē facit: vt multitudo admiretur et maxime in patris iustitia mouet admirationē. Mirifica admiratione digna et miris laudibus efferenda. ¶ Nec iniuria. Id est merito et pbat hoc dicens. Nemo em̄ iustus: qm̄ iusti hoīs et non timere mortem p̄ patriā: dolorem exiliū egestatē et sic econtra vir iustus nō

debet pponere iustitie. ¶ His ecōtraria] vitam voluptatē esse in patria diuitias: et similia qui bona summa imperitis vidētur q̄ voluptatē sequūtur tanq̄ bonū et dolorē et alia in cōmoda fugiunt tanq̄ malū. ¶ Non mouetur pecunia] q̄ est liberalis et nō curat pecunias q̄ sunt bona fortune: et expeti dñt nō ppter se sed ob aliud: et nihil est tam angustī animi q̄ amare diuitias: vt facit auarus q̄ vilissime rei seruit. Spectatu honore et qd̄ ab oībus spectetur. Itaq; illa tria cōcludit iustitiā oīa cōficere q̄ ad gloriā psequendā ptinent: qm̄ iustitia cōtinet in se oēs virtutes. Triā diligētia multitudinē q̄ si des habeat et q̄ honore digni putemur ab his q̄ nostra admiranr. ¶ Cōficit] pstat sola iustitia. Et beniuolētia. s. p̄ficit declarat quō iustitia cōficiat illa tria: q̄ pdesse vult: hoc est munus iustitie plurib⁹ velle pdesse et ob h̄ q̄ vult pdesse beniuolentiā cōpar. ¶ Ob eandē cāz q̄ vult pdesse plurimis. ¶ Et dē p̄ficit] q̄ illa tanq̄ iusto fide adhibent. ¶ Et admiratōez scz cōfici ip̄a iustitia ob hoc q̄ sequitur. s. q̄ eas res sp̄nit diuitias: honores impia vitā mortē ad q̄ nōnulli rapiūtur magna auaritate. Mōies ergo talia despicientē et magno aīo et elato maiora qd̄a appetentē oēs admiranr et gloriofam putāt: vñ opus est h̄re iustitiā: vt diligamur et fides habeat: debemus esse fortes et magnanimi: vt admiratione digni videamur et honore: et sic gloriā psequimur q̄ ex his tribus pstat vt Li. p̄posuit. Al̄ mea qd̄e sn̄a dixit habet ad gloriā cōpandā opus est iustitia: nūc psequitur di. oēs rōem et institutionē vite h̄ane desiderare auxilia hoīm q̄ assequi nō possum⁹ nisi sumus iusti. Alij etiā quoz p̄fessōes describit iustitiā h̄re dñt suas leges seruare: aliter vite comertium nō seruabunt: ergo dibus iustitia est necessaria qd̄ Li. exēplis ostēdit. ¶ Al̄dea sn̄a vt ego sentio et mihi videtur. ¶ Omnis ratio] oīs modus et vita viuēdi. Institutio oē gen⁹ vite qd̄ institui mus. i. desideram⁹ adiūmēta hoīm in quocūq; gñe vite et quocūq; vitam instituerimus: qm̄ nā nihil amat solitariū. ¶ In primis] maxie et ante oīa. ¶ Familiares sermones] i. quibus posses loq̄ familiariter et res ip̄as cōteare. Quod h̄re cū qbus familiariter loq̄mur nisi bon⁹ vir habeas speciē apparentiā boni viri ostendas. Ergo hoc sequitur ex p̄missis cum. s. oīs institutio vite desideret adiūmēta hoīm solitario: ne videat iniquus et in solitudine cognitiōi rerū vacat et q̄ in agro vīuit. Opinio iustitie qd̄ habeatur octoso et q̄ in solitatis. i. tanto magis est necessaria qm̄ nisi erunt iusti videbūtur euecti in odiū humane societatis et fugere hoīm cōmertiā: tanq̄ ab humanitate alieni et iustitia est ad cōitatem humane societatis tuendā: opus est igitur iustitie opinionē ipsi solitario: ne videat iniquus et humane societati insensu. ¶ In iusti] iniqui et mali viri. et cum nullū habeant p̄sidiū viuetes in solitudine multas patientur iniurias nisi habebūtur boni viri. ¶ Septi] muniti nullo hominū p̄sidio et adiūmēto: quoniam continentur ab alijs et ludibrio erunt iniurijs afficientur. Atq; his etiam ponit infimas hominū conditiones: vt ad maiores ascendat

aut qui ea que his sunt contraria equitati anteponit. Maximeq; admirantur eū: qui pecunia non mouetur quod in quo viro perspectum sit: hunc dignum spectatu arbitrantur. Itaq; illa tria q; proposita sunt gloriā: oīa iustitia cōficit et beniuolentiā quod prodesse vult plurimis: et ob eandem causam fidem et admiratiōnem habet: quod eas res spernit et negligit: ad quas pleriq; inīl ammati auaritate rapiuntur. Al̄c mea quidem sententiā omnis ratio et institutio vite adiūmēta hominum desiderat. In primisq; vt habeas quibus cum possis familiares conferre sermones quod est difficile: nisi speciē preter boni viri feras. Ergo et iaz solitatio boni atq; in agro vitam agēt opinio iustitie necessaria est eoq; magis quod si eam non habebunt iniusti habebuntur. Nullis p̄sidijs septi

Qui vendunt] quibus opus est iustitia que in societate hominum versatur. Contrahēdis vltro citroq; obligandis cōtrahere est vltro citroq; se obligare et cōtractus varij sunt in vita humana. Pascūtur] intriūtur vt sunt latrones qui vtūtur quodā simulachro iustitie distributiue. Distribuit esse equaliter inter se id qđ lacratī sunt. Nam qui eorū declarat quare etiā latrones sine aliqua pte iustitie esse nō possunt. Furatur p fraudem. Eripit per vim nō poterit esse iust? inter latrones. Ne in latrocinio non

multis afficiētur iniurijs. Atq; bis etiā qui vendūt: emūt: cōducūt: locāt: cōtrahēdisq; negocijs implicātur: iustitia ad rem gerendaz necessaria est: cuius tāta vis est: vt nec illi qđē qui maleficiō et scelere pascūtur: possint sine vlla particula iustitie viuere. Nam qui eorū culpā qui vna latro cinātur: furatur aliquid aut eripit is nec sibi in latrocinio quedā reliquit locū ille aut qui archipirata dicitur nisi equabiliter predā dispertiat aut occidetur a fortijs: aut relinq̃tur. Quin etiā leges latronū esse dicunt quibus pareāt quas obseruent: itaq; propter equabilem prede partitionē et bargul? illiricus latro de quo est apud theopompū: magnas opes habuit et multo maiores viriatus Iustitanus cui quidem exercitus nostri imperatoresq; cesserunt: quez. L. Leli? is qđ sapiens vsurpatur pretor fregit et comminuit

modo in alijs negocijs: ergo op? est iustitia vt nō decipiat socios. Pla. in. j. de rep. sic ait an censes ciuitates aliquā vel exercitū seu latrones sine furres vel aliū quēvis certū hoīm iuste aliqd vna agrediētiū plicere posse quicq; si iniuria inuicem se affecerint: sed itōdes namq; iustitia ptemitōdesq; parit iustitia nō p cordiā et amicitia Archipirata pnceps piratarū. i. eorū qui in mari latrocinatur. Leges quib? inter se latrones vtūtur. Illyricus ex illyria: qđ ab illyrio filio poliphe mi denotata ē apud Theopompū qui ex chio insula fuit discipul? Socratis et Ilystoricus condiscipul? fuit ephori quez calcarib? egere dicebat Theopompus nō freno. Quinti loquēs de thucidide et Ihero. dicit theopomp? his prim? in hystoria pdictis minor: ita oratori magis similis vt qui anteq; est ad hoc op? sollicitatus. Diu fuerit orator scripsit theopompus epithonē hystoriarū herodoti duob? volumib?: scripsit pterea res philippi. lxxxiii. li. scripsit etiā res grecorū incipiens a fine hystorie Thucidid: et Xenophō. Magnas opes ingentē potētia. Ariatas iustitan? Plin. de viris. Illustribus ita scribit. Ariat? gñe iustitanus: ob pauprates pmo mercē

Plato

Quinti

Plinius
Ariata

Salba

nari?: deinde alacritate vector audacia: latro ad postremū dux bellū aduersus romanos sumpsit eorū imperatorem Claudiu numianum deinde. L. Iugidiuz oppressit pacez. a populo romano maluit integer petere qđ victus et postea bellū renouauit. Lepio cum aliter vincere nō posset duos satellites pecunia corrupit qui viratū bello vino depositum premerūt que victoria: qđ empta erat nō est pbata a senatu. Causa viriatini belli fuit Sergius Galba vt ait Suetonio. in vita galbe imperatoris Sergius galba vir cōsularis: temporū suorū eloquentissimus fuit: quem tradit Ilyspaniam ex pretura obtinētem. xxx. instanoz milibus perfidia trucidatis causam belli extitisse huius galbe Cicero meminit li. j. de oratore. Alij tradunt viriatum occupasse totam iustitaniam: et. M. Alectiliū impatorem Romanū ingenti clade affectū fuisse. Deinde. L. Planciū postea Qu. Fabiū maximum equis conditionibus cum eo sedus percussisse. Arii igitur sunt annales: nam Cicero aliquos sequutus Leliuz in p̃tura dicit fregisse viriatū et in Suetonio ait in bellica laude. Ariati bello egregiū fuisse Leliū reperi. [L. Leliuz] victi ab eo sunt et fugati magna clade: ac cepta Lelini sapiens apellat? est: qm legē agrariā omisit ppter qđ Tybe. et L. gracchi postea interfecti fuerūt de hoc paulopost latius dicitur. [L. Leliuz] opes attriuit: vt facile ab alijs vinci posset.

Facile Ierigui negocij tamen non potuit vinci a Lepione: nisi fraude & pecunia qua Satellites corrupti: ipm vino marcetem interemerunt. Cum igitur argumentum a minori. Si igitur inquit inter latrones multu valet iustitia: quid putaduz est inter ciues: si hec latronuz iustitia p quadam similitudinem sz. alius certe est vir bonus & alius ciuis bonus. Atro est vir malus si tñ equabiliter pdam inter socios patitur in illa ciuitate. i. cetu latronu dicitur bonus ciues. Unde phus in. v.

Phus

ethices dicit. Nō est em idē for tasse virū esse bonū & ciuē bonum. Qpes potētiā. Q In ter leges] rēp. legib⁹ bene instituta. Q Ad ibi quidā] ampli ficat Li. has iustitie laudes et dicit iō creatos fuisse reges vt iustitia feruaret. Q Apud me dos] Medī auctore Herodo: to li. vij. pri⁹ vocabantur Arij idea a medea medi dicti sunt si ue a medo filio medee & Jaso nis vt aliqui scribunt Medī sunt cōfines parthis Herodo: tus scriptor hystoriarū de quo Fabi⁹ dulcis & cādidus & effu sus Herodot⁹. Tucidides bre uis & sp sibi instās concitatus affectib⁹ Heroditus remissis melior tucidides cōcionibus: herodot⁹. No sermonibus. Tu cidides vim herodotus volun prate. Apud maiores nostros Romanos qui in principio re ges habuerūt: fruende vt sub diti possent iustitia frui rege gubernāte qui sit iust⁹ & bñ mo rat⁹ qm aliter sit tyrān⁹: trās gressio & em regni tyrānus est. Bene morati & iusti & boni oz nati moribus vt bonū pastore decet. vñ Homer⁹ pastore po pulo appellat. Agamēnonez qm rex oz regere populos vt pastor oues. Et Trog⁹ dicit in principio reges fuisse creatos ppter stutēz & moderatiōem inter bonos spectatam & arbi tria pncipuz p legib⁹ fuisse cū populi nullis legib⁹ reuerētur Phus in. viij. et bi. sic ait. Non est rex nisi sit ex se sufficiens & boni oibus atecellat. talis aut

Herodotus

Trogus

Phus

nullius indiget rei nō ergo suas ipse sed eoz qui regūtur vtilitates considerat qui nāq ta lis non est sorte. potius est princeps q rex. Tyrānis aut est cōtraria regno suum nāq bonū sequitur ipse Tyrannus. Nam cū ratio quare fuerūt creati reges bene morati vt sz plebs non pmeretur a potētibus & ob hoc postea inuēte fuerūt leges vt oia quadā equitate ages rentur: tñ em ius cū vnusquisqz habet qd suum est. Inops impotens populus & plebs pmeretur vexaretur a potentib⁹. Q Tenuiores] humilioris cōditionibus & fortis. Q Equi tate cōstituēda] cōstituēdo equitatem q oia ad id qd iustū est reducit & facit in equo iure vi uatur. Q Pari] equo: vt inter summos & infimos nulla differētia sit. Q Nec aliter] nisi esset equabile. Q Id ius] cum id inuenire iustū qui oēs equo iure trineret. Q Omnib⁹] summis viris & mediocrib⁹ plebe & optimatib⁹: naz leges sunt vniuersales & nō debent corrumpi. Q Ana voce] qm leges volūt oēs equabiliter ius fuare. & hoc qdēz affert Li. pclusionem.

ferocitatemqz eius ita repressit vt facile bellum reliquis traderet. Cū igitur tāta vis iustitie sit vt ea etiā latronū opes firmet atqz augeat qm eius vim inter leges & iudicia & instituta reip. fo re putam⁹. Tibi quidē nō apud medos solum vt ait herodot⁹. sed etiaz apud maiores nostros fruende iustitie causa vidētur olim bene morati reges constituti: nam cū pmeretur inops mul titudo ab his q maiores opes habebāt ad vnuz aliquem confugiebant virtute prestantē q cum probiberet iniuria tenuiores equitate constitu enda summos cum infimis pari iure retinebāt. Eademqz constituendarum legum fuit causa q regum. Ius enim semper questum est equabile: neq em aliter esset ius. Id si ab vno iusto & bo no viro consequebantur: eo erant contenti cum id minus contingeret leges sunt inuente: que cū omnibus vna atqz eadem voce loquerētur. Er go hoc quidem perspicuū est eos ad imperaduz

[Deligi] eligi vt imperent ⁊ alios regnant. [Magna opinio] vt de numa Pompilio legitur: qui vocat⁹ fuit in regnū romanū cuz magna ipi⁹ fama esset ⁊ opinio iustitie. [Adiūcto hoc] nā opus est regē esse iustū ⁊ prudētē alioquin neq⁹ sibi neq⁹ suo regno p̄suleret neq⁹ saluti p̄spiceret: qđ prudētē mun⁹ est qđ cū ita sit iustitia collēda est ⁊ retinēda ppter seipam qm̄ illud est summi bonū qđ ppter se nō ob aliud expetit. Adde etiā qđ ipa iustitia affert nōis claritatez: nam ab ea viri boni nōiāntur: ergo ppter seipam expetēda ē opti mū est hōiez esse iustitū ⁊ ppter id qđ ex ea consequimur honorē scz ⁊ gloriā. [His auctorib⁹] talū hōim auctoritate moti ppter se: qz iustitia ppter seipaz expetēda est cū sit res optima aliter si nō expete retur ppter se: s; ob aliud: qm̄ virt⁹ expetē ppter se: qz ipsa consistit summi in bonū cuius causa oīa expetit: nō est igitur iustitia ⁊ virt⁹ nisi ppter se expetere. [S; vt pecunie querēda] nūc dat p̄cepta p cōspationem pecuniaz qua rōne gloria qrenda ⁊ collocanda sit qm̄ cū sum⁹ eā adepti nō debe m⁹ in vna re effundere s; perituz patrēfamilias imitari qui res augeat certa rōne ⁊ sic dīspēsat vt ad oīa suppetat. Rō mod⁹ ⁊ via qua pecuniā inquirim⁹. [Collocāda dispēsa]nda certa rōne: qm̄ paz pdes qres ⁊ inuenire pecunias: ⁊ post ea ipas male collocare. [Suppediret] subministrat ppetuos sumptos pecuniaros. Sic gloria adaptat similitudinē. Et collocāda dispēsa cū rōne i. gloriā veris rōnib⁹ ⁊ nō simulatiōe debem⁹ q̄rere vt xō luminis sui fructus suppediret. [Proximā] ppinquā ⁊ breuē. [Et qm̄ cōpēdiariā] quā cito q̄ si qđā cōpēdio ad gloriā puenit: cōpēdiuz ī tali significatio ne dī breue iter. [Talis esset aīo] scz q̄lis vult extra videri ab alijs: qm̄ simulatio nō pōt h̄re verā gloriāz q̄ppe paz durat ⁊ xā gloria iacit radices ⁊ durat durāte scz x̄tute hōis q̄ gloriā affert. [Stabilē] iuraturā: s; nō durat: at xā gloria

deligi: solitos quorū de iustitia magna esset opinio multitudinis. Adiūcto vero hoc: vt idē etiā prudentes habentur: nīl esset quod homines his auctoribus non posse cōsequi se arbitrarent. Omni igitur rationi colenda ⁊ retinenda iustitia est: tum ipsa ppter se: naz aliter iustitia nō esset: tū ppter amplificationē bonoris et glorie sed vt pecunie querende nō solū ratio est: sed etiam collocande que perpetuos sumptus suppeditet: nec solum necessarios sed etiam liberales: sic gloria qrenda ⁊ collocāda rōne est. Quāq̄ preclare Socrates hāc viam ad gloriā proximā ⁊ quasi cōpēdiariā dicebat esse si quis id ageret: vt qualis haberi vellet talis esset. Quod si qui simulatiōe ⁊ inani ostentatiōe et ficto non modo sermone: sed etiam vultu stabilē se gloriā consequi poscerentur vebementer errant. Cetera gloria radices agit: atq; etiam propagatur: si cetera omnia celeriter tanq̄ flosculi decidunt. Nec simulatū potest quicq; esse diuturnum. Testes sunt permulti in vtrāq; partem: sed breuitatis

emittit radices et propagatur: quoniam non est comparata simulatione: sed vera virtute. Agit radices durat ⁊ propagatur vt arbor habēs radices. Propagatur diffunditur vt arbores que propagatur. ficta gloria nata ex simulatiōe ⁊ fictione bonitatis perit vt flosculi arbor. [Flosculi flores] qui cito decidūt ⁊ moriuntur. Platonē sic scripsit censeo esse iustū vt qui re vera boni sunt: viri ⁊ tali faciunt verā gloriā consequātur itaq; constare oībus debet tales nos esse quales videri volum⁹ presertim cum deo iuuatē p facile sit futurum. [Simulatur] qđ cum simulatio ne fit nō vera virtute. [In vtrāq; p̄m] id est sunt testes

Compendium

illi qui ita vixerunt vt videri volebant et sic gloriam veram sunt adepti illi etiam illi qui
nō recta via ſz quadā ſimulatiōe queſtuerūt minime duraturā habem⁹ inquit exēpla vtrū
qz multa ſz ſatis erit ex vna familia ſumere vt intelligatur gloriā eſſe appetēdam non ſi
mulatiōe ſed vera virtute. ¶ Una familia gracchorum ſcilicet que roma nobiliſſima fuit
i Tiberius gracchus augur fuit vt prudentiſſimus reipubli. ſtudioſus et bonis artibus
gloriam querens pretor Bal
los domuit ⁊ in ſecundo con
ſulatu Sardiniam ex qua tñ
captiuorū numer⁹ duxit vt cum
venditio longa eſſet ⁊ emptor
res nō inuenirēt puerbium
natum ſit. ¶ Sardi venales
qđ prouerbium ſignificat rem
nanq̃ prouenire ad finem. Cū
cū venditio alicui⁹ rei min⁹ lō
ga erat dicebantur Sardi ve
nales hīc Tyberius gracch⁹
cuz eſſet cenſor libertinos qui
ruſticas trib⁹ occupauerant in
quattuor vrbanas diſtinxit:
vñ maximam ſibi gloriā cōpa
rauit. Componebat eñ ſeditio
nes in rep. nō excitabat: vnde
ſemp laudatus eſt huius filij
Tyberius. Eice gracchi fauē
tes populo leges agrarias ꝑ
tarūt ⁊ ſic fauere populo ſumu
lantes gloriā querebāt ſz am
bo interfecti ſunt eius filij Ty
berius ⁊ Haius. Nec pbantur
non habebāt in nūero bono
rum viroz ⁊ mortē habiti ſunt
in numero eoz qui iure interfi
ciūtur Scipio Emilian⁹ grac
choz affinis interrogat⁹ in ſe
natu cū in vbez⁹ rediſſet a Le
pione: quid ſibi de gracchiſvi
deretur: reſpondit videntur mihi iure ceſi ⁊ verſum Homeri protulit quo Pallas Ioui de
Egiſto infecto reſpondit. Sic preat quicunq̃ hec agit de Tyberio graccho horum patre
qui ſummam gloriā adeptus eſt: ſcribit Plutar. Tyberius gracchus cui quamq̃ duobus
conſulatus duobuſq̃ triumphis et in ſuper ceſure gloriā inſigni multo plus tamen ex vir
tutibus eius q̃ ex magiſtratibus atqz honoribus aderat dignitatis. Itaqz corneliāz aphr
cam maioris filiam licet aduerſarius in republi. eſſet habere meruit. Filiam cornelię poſt
ea nupſit Scipioni Emiliano. Jure ceſozum eozum qui iure ceſi ſunt: quoniam rem publi
cam ſeditionibus euertebant. Sed vt faciliſe Licero aliqua precepta datur⁹ eſt vt facili
me videamur eſſe tales quales ſumus ⁊ ſic inſtituit preceptionem quam adoleſcentuz ani
mi ad veram gloriā preparantur. Et ſi quamq̃. ¶ Et ſumus hi tales quales volumus habe
ri: tamen vt videamur poſſumus aſſequi preceptis. ¶ Et ſumus vt natura ſit ita diſpoſita
vt oſtendere alijs volumus. ¶ Eſt maxima vis id eſt omnia in eo conſiſtunt vt tales ſumus
quales haberi volumus: vt Socrates dicebat. Nam ſi quis aſſert rōnem quare ſunt dāda
precepta: vt vnusquiſqz ſeruet decoz in ea fortuna quam nactus eſt. ¶ Ab ineunte etate
primis annis qz habuit claros natales: ⁊ maiores ſuos virtute pōitos quoz fama ſuſtine
da eſt: ⁊ augēda. ¶ Celebritatis dignitatis ⁊ qđ ab omnibus celebretur: vt ſit in hore ho
minum ppter claros natales ⁊ ſtemma maioz. ¶ Ilois fame ⁊ glorie ppter ſuos maiores
¶ Ab patre quā a patre acceperunt. ¶ Quā tibi mi Lice. ¶ vertit ſermone ad ſilium: vt cum
excitet ad decozum preſtandum ne ſcilicet a tanto patre et tante celebritatis et nominis
degeneraret. ¶ Arbitroz dicit vt deuit arrogantiāz. Ipſe Licero filius habebat iam no
minis celebritatem ppter patrem: quoniam in ore hominum erat cū eſſet Licero ſummi vi
ri filius vnde inſuſinebat magnam expectationem inmutandę induſtrię paterne. ¶ Aut ali
quo caſu vt ſi qđ nat⁹ humili loco deueniret ad opes ⁊ dignitates auxilio fortune. ¶ Aut ſi

Proverbia

Plutarchus
Lyberius

aliquo casu aliquid ei acciderit: propter quod sit in ore hominum et celebratur sermonibus hominum frequentibus. Coniungitur uertitur in talem iuuenem et expectant ut magnū aliquid suis maioribus dignū faciat et additione fortune et nactus est. Clarissima luce quā nihil potest facere quod sit celatum: et oēs eum intuentur ut videant an seruet decorū obscurū quod lateat. Quorum autem incipit nūc quid faciendū sit adolescentibus: qui obscuris

oculi omnium coniunguntur: atque in eo quod agat quemadmodum uiuat inquiruntur: et tanquam in clarissima luce versetur: ita nullū obscurum potest nec dictum etus esse nec factum. Quorum autem prima etas propter humilitatē et obscuritatem in hominum ignorantia versatur: ut si mulac iuuenes esse ceperunt magna spectare. Et ad ea rectis studiis debent contendere quod confirmato animo facient: quia nō modo inuideat illi etati uerū etiam fauetur.

De adolescentis officio ad gloriā comparandā.

Prima igitur est adolescentis commendatio ad gloriā si qua ex bellicis rebus comparari potest in qua multi apud maiores nostros extiterunt: semper enim fere bella gerebant: tua autem etas incidit in id bellū cuius altera pars sceleris nimium habuit: altera felicitas parum. Quo tamen id bel-

licia: aut ex his virtutibus que in toga coluntur ut dicitur per singulas partes. Ad gloriā consequendā. Si qua commendatio et laus rei bene geste potest ab ipso adolescente comparari qua commendatione et laude bellica. Fere quasi semper quā pro imperio propugnando bella fere semper gerebantur. Unde res militaris erat ars romana et adolescentes in bello se exercerebant. Unde Silius laudes fortitudinem romanorum et persistentiam bellicā dicit. Pubescit castris miles galeasq; teritur. Illud signare flaua lanugine male. In pueritia studiis litterarum incubebat. Unde militā erecto alio colebat qua ceteris nationibus prebatur populus Romanus. Tua autem etas uertit sermonem ad filiū quem dicit in id bellū incidisse in quo gloriā assequi non potuit et bellicam commendationem in id bellum plūq; civile: quod fuit inter cesarem et pompeium et L. filius L. sub pompeio militauit prefectus ale militaris. Altera pars celsaris. Nimum sceleris quia pugnabat contra patriam et illam occupauit: et per hoc magnum scelus admisit. Altera Pompei qui pro reipublica pugnabat: tamen habuit parum felici-

parentibus orti sunt. Quibus militatē quia humilis et obscurus loco nati sunt non habentes alium stemma maiorum et claros natales. In hominum ignorantia quā nō cognoscunt nec hūc aliqui in notis celebritatem. Iuuenes cū primū ad etatem iuuenilem pueritū ad magna adā intēdere animū dnt. Magna spectare appetere res magnas ut notis claritate assequatur et sint in ore hominum. Contendere omni cognatu tota deniq; mente contendere bonis artibus nō mas licia et iniquitate. Studiis uolūrate honesta et bono conatu. Eo ideo et ob id. Firmi ore constantiore: quā illi etati non inuideatur. Illi etati iuuenili cuius honesto studio fauere oēs debent ut emergant quā ut inquit Satyrus. Non facile emergūt: quoz virtutibus obstat res angusta domi. Et Quintilianus monet tirocinium nō esse deferendum in senectute crescere metu quoridie sed fructū studiorum uiridem ac dulcem pmi oportere dū et uenie spes est et audere nō dedecet atq; iuueniliter dicta perinde le accipiuntur.

June.

Quintilianus

Prima igitur postquam ostendit talia precepta esse necessaria scripsit precepta quod iuuenis agere debeat ut gloriā consequi possit et ostendit gloriā oriri ex persistentia

Silius

Legio

ratis: quoniam superatus a Cesare in Egipto obtruncatus fuit. [Alteri ale] vni ex duobus: qm ale exercitus dicuntur equitum ordines: qz circum legiones dextra a sinistrae tā q ale in autum corpibus locabantur: ergo cum due essent alteri pfectus erat Li. Legio hz centurias quadraginta manipulos triginta cohortes decem: vt ait Lincius de re militari. [A summo viro pōpeio] qui summo vir erat impator. [Equitādo] vt faciunt Tirones

Iuuenalis

lo cuz te pompeius ale alteri pfectisset magnā laudem et a summo viro et ab exercitu consequere equitando: iaculando omnia militari labare tolerando: atq ea quidem tua laus pariter cum republica cecidit. Tibi autem bec oratio suscepta nō de te est: sz de genere toto. Quā obrem ad ea que restant pergamus. Et igitur in reliquis rebus multo maiora sunt opera animi quaz corporis sic be res quas persequimur ingenio ac ratione gratiores sunt quā ille quas viribz. Prima igit cōmēdatio proficiscit a modestia: tum pietate in parentes in suos benivolentia facillime et in optimam partē cognoscuntur adolescentes: qui se ad claros et sapientes bene consulentes viros reipu. contulerunt quibus si frequentes sunt opintonez afferūt populo eorū

Horati.

bus: et pius in parentes in suos benivolus sit verecūdus et pudicus. [Unusquisqz] inquit Plato in legibus nisi mentecaptus sit et timet et honorat parentes et rursus seniores re et verbolunusquisqz reuereatur: et si vltra. xx. annos excedunt tanq parētes honoret. [Commodatio] laus quoniam nihil est vtilius in vita q vt ne quid nimis. Horatius in sermonibus patrum institutum sic celebrabat ipse mihi custos incorruptissimus omnis circuz doctores aderat quid multa pudicum qui primus virtutis honor seruauit ab omni non soluz a facto verum obprobrio quoq turpi. [Facillime autem] ponit nunc de quo adolescentes facillie cognoscuntur: cum scilicet adherent claris et sapientissimis viris et illos affectantur dant enim signum future virtutis et optimi ingenij quod virtutum studio largirare videtur cum frequentes sunt apud doctos viros et pbatissimos. [Claros] clari nois ppter res gestas et optimos mores bene consulentes reipublice qui rempublicam amant et illius studiosi sunt. [Si frequentes] assidui id est si frequentant domum: clari viri et sapientis: et si ipsum causa officij affectantur frequens locus dicitur a multis concelebratus et frequentes dicuntur assidui claris viris id est assidue cum illis versantur. Publij Rutilij pbat id quod dixit exemplis. Publius inquit Rutilius famam et iuris civilis et innocentie secutus est: quoniam frequentabant domum. Rutilij scevole qui ius civile callebat: et vir optimus habebatur. Rutilius stoicam disciplinam sectatus innocentissimus habitus est proconsul.

Rutilius

in asia fuit et puinciam ab iniurijs publicanorum defendit. vnde equestrem ordinem sibi inimicum fecit: quoniam equites erant publicani. i. publicos sumptus ministrabant: rediens Romam repetundarum accusatus est: et a iudicibus qui ex equestri ordine erant in exilium actus postea cum reuocaretur ab exilio redire noluit. et Smyrne exulas vitam finem? est multa opera multasque industria. Rutilius? fuit ut Li. scribit in Bruto qui erat propter ea gratior: quod idem magni munus de iure respondendi sustinebat

fore se similes: quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum publici Rutilii adolescentiam ad opinionem et innocentie et iuris scientie Publici Quinctij commendauit domus. Nam Lucius quidem Crassus cum esset ad modum adolescens non aliunde mutuatus est: sed sibi ipse peperit maximam laudem ex illa accusatione nobilitate et gloria: ex qua etate qui exercetur laudibus affici solent: ut de Demosthene accepimus: ea etate. Crassus ostendit id se in foro optime iam premeditatum facere quod etiam tum poterat domi cum laude meditari. Sed cum sit duplex ratio oratio:

¶ Panetij adiutor? fuit prope perfectus stoicus. ¶ Commendauit? commendatione dignum reddidit domus mutis quam frequentabat. Naz. L. quid? Crassus non aliunde non ex domo aliena et consuetudine viro clarior: sed sibi ipse peperit gloriam ex accusatione carbonis in bruto scribit Li. crassus? fuit? est in omni genere causarum: mature in locum principum oratorum venit accusauit. L. Carbone? venit tiffimum hominem ad modum adolescens summam ingenij non laudem modo: sed etiam admirationem consequitur? est. ¶ Non est mutuat? non aliunde accepit? ab illa accusatione. ¶ Nobilitate? Crassus nobilitauit? Gloria? Crasso adolescenti gloriam attulit. ¶ Ex qua etate iuuenili? i. adolescentia ¶ De Demosthene? qui postea omnes grecie oratores superauit. De demosthenes mortuo patre Demosthenes sub tutoribus vixit: sed cum peratez licuit tutoribus diem dixit multasque in eo varie

Demoste.

subter fugientes scribentes et se in his rebus exercens tandem non sine periculo industria superauit: quibus quam recipere quod tum sibi subreptus erat: non potuit tamen illi assensum esse: ut autem dactiam dicendo et consuetudinem nactus gustata causarum orandam dulcedine fame ac potentie in medium proferre statuerit et ad reip. certamina se conferre: hec igitur causa ianuam Demostheni ad gloriam et honores patefacit. ¶ Ea etate? adolescentia. ¶ Sensus? est Crassus in sua adolescentia premeditatus causam in foro egit: et id exercuit in oculis omnium quod illi fuisset laudi si domi sue publica exercitatione cogitasset: quoniam puerile adolescentibus in facie causis se exercere debet in umbra et domi premeditari priusquam prodeant in lucem et in veram aciem discendant: laudatus igitur fuit Crassus quod ea in foro ageret que potuisset domi cum laude propter etatem meditari: etiam tum propter etatem quoniam erat admodum adolescens et non requirebatur ab ea etate ut varias causas in foro ageret: sed ut in umbra preluderet et domi meditaretur id quod postea obeundum fuisset: fecit igitur. L. supra vires etatis: vnde maximam sibi gloriam comparauit quoniam. L. Carbo. damnatum sua accusatione in exilium miserat. Unde cum consul prouinciam obtineret et auctor est Valerius maximianus libro. iij. Galliam atque in eam. L. Carbo. cuius patrem Crassus damnerat: ad speculanda consulis acta venisset non solum cum inde non submouit: sed insuper locum et in tribunali assignauit: nec vlla de re nisi eo in consilium adhibito cognouit. Itaque inde Valerius acer et vehemens. Carbo. nihil aliud Hallica peregrinatione consequutus est quam ut animaduerneret fontem patrem suum ab integerrimo viro in exilium missum. L. Crassus tribunus plebis. L. Carbo. accusauerat ad populum seruus carbonis scribium ad tribus num attulit in quo multa poterant inueniri que illam accusationem adiunarent Crassus sus seruum catenis ligatum cum scrinio intacto remisit. ¶ Sed cum duplex sit diuidit Cicero modum loquendi in duas partes sermonem et contentionem id est eloquentiam quam ad gloriam consequendam plus valere dicit quam sermo valeat quem tamen multum prodest ad animos conciliandos alliciendosque: et declarat Li. quid sit contentio. Non modum duplex loquendi

Valerius

Sermo qui est accommodatus et finitimus quotidiano sermone. Dictu[m] ut dicatur. i. v[er]se p[ot]t dici q[ui]bus sermo affabilis alio[rum] a[li]os co[n]aliet. **Animos** ho[m]i[nu]m beniuolentiam. **Ext[ra]t[us]** epistole co[n]firmat exemplo et auctoritate prudent[issim]o[rum] ho[m]i[nu]m sermonem accommodatum esse adatos p[er]suad[er]e. **Ext[ra]t[us]** adhuc legi[tur] et sunt in manib[us] ho[m]i[nu]m. **Philipp[us]** rex **Macedo[ni]um** pater fuit **Alexandri** magni: ex cui[us] successorib[us] fueru[n]t **Antipater** et **Antigon[us]**. **Cassius** der[is]it fili[us] **Antipatri**. **Acces** pim[us] audiuim[us] fuisse prud[en]tis sumos. **Precipiunt** filijs suis **Benigna** or[ati]one p[er] h[uius]m[od]i verbis et sermone p[er] se fer[re] comitatem. **Declinat** demulceat beniuolos reddat. **Que** aut[m] multitudi[n]e i[n]uicagit de p[re]tione or[ati]onis: q[ui] maxim[am] glori[am] exorat. **Uniuersas** tota[m] glori[am]: q[ui] sola eloquentia vt valet ad glori[am] co[m]panda[m] vt nullo alio adiu[m]eto indigeat. **Sepe** dicit q[ui] non semp[er] id accedit: interd[u]m est eloquentia no[n] laudem: sed odiu[m] atq[ue] inuidia[m] parit: nisi recte q[ui]s vtatur tam p[re]stati dono nature: q[uo]d ad salutem no[n] ad p[er]niciem ho[m]i[nu]m datum est. **Eni** eloquentia v[er]o cuius prud[en]tia iustitiaq[ue] co[n]iungit: et cumulatissima laude digna sit. **Magna** est eni[m] r[ati]o quare eloquentia sepe tota[m] excitat glori[am]. **Plato** dicebat oratoriaz facultate[m] animis ho[m]i[nu]m impare eosq[ue] ad quoscunq[ue] velit motus impellere: et eius op[er]e p[er] maximu[m] infortunay atq[ue] p[er]urbationis cognitione co[n]sistere. **Causa** no[n] nuda inq[ui]t **Plutar**. est or[ati]o[n]i vis: sed vt ait **Thucidis** des vire dignitas atq[ue] extimatio innocetie abstinetieq[ue] p[er]clara. **Eopiose** q[ui]tum ad vbertate[m] or[ati]onis. **Fabius** lib. v. ait locuples et spaciola vult esse eloq[ui]ntia: feratur ergo no[n] semitis: s[ed] capis: non vti fontes angustis fistulis colligatur: s[ed] vt latissim[us] omnes totis valibus fluat ac sibi via[m] si q[ui] non accepit faciat. **Sapienter** prudenter q[ui] qui timet vtitur eloquentia: nec admiratio[n]e nec laude dign[us] est: grauitas adiuncta or[ati]o[n]i et p[er]odus sententia[rum] plurimu[m] dignitatis affert et glori[am]: et in adulescentia maxime in qua raro grauitas inest. **Fabi[us]** in ultimo sic scribit. **Hinc** eti[am] illud est q[uo]d **Licero** pluribus et libris et epistolis testatur dicendi facultatem ex intimis sapientie fontibus fluere. **Apud** iudices in genere iudiciali. **Apud** senatum in genere deliberatino. **Tria** sunt genera causarum: iudicialia: demonstratiua: et deliberatiua: in quibus vtitur eloquentia. **Maxima** eti[am] oratio inquit habita copiose et prudenter excitat sepe vniuersam glori[am]: sed maxima est admiratio in genere iudiciali: cum aliquis accusas

nis: quarum in altera sit sermo in altera contentio non est id dubium: quin contentio or[ati]onis maiorem v[er]um habeat ad glori[am]. Ea est eni[m] qua[m] eloquentiam dicimus. Sed tamen difficile dictum est: q[uo]d opere conciliet animos comitas affabilitasq[ue] sermonis. **Extant** epistole et **Pbi.** ad **Alexandru[m]** et **Antipatri** ad **Cassandru[m]**: et **Antigonu[m]** ad **philippu[m]** trium prudentissimoru[m]: sic eni[m] accepimus: quibus precipiunt vt or[ati]one benigna multitudinis animos ad beniuolentiam alliciant: militesq[ue] blando appellando sermone deliniant. **Que** autem in multitudine cum contentione habetur oratio ea sepe vniuersam excitant glori[am]: magna est eni[m] admiratio copiose sapienterq[ue] dicentis: quem qui audiunt: et intel ligere eti[am] et sapere plusq[ue] ceteros arbitrant[ur]. **Si** vero inest in oratione mixta modestie grauitas: nil admirabili[us] fieri potest: eoz[um] magis si ea sunt i[n] adulescente. **Sed** cu[m] sint plurima causar[um] genera: q[ui] eloquentia desiderat: multiq[ue] in n[ost]ra repu[n]t adulescentes: et apud iudices: et apud senatu[m] dicendo laudem assequuti sunt: maxima eti[am] admi[ni]

Plato

Fabius

tur aut defenditur qm̄ gen⁹ iudiciale difficilimū est. ¶ In iudicijs [genere iudicari. ¶ Quod
rum iudiciorū et eloquentia: et qm̄ in iudicijs versatur. ¶ Laudabilior [qm̄ dono nature ad vti
litatem hoīm nō ad perniciem: nisi cū cā necessaria suberit: vti debem⁹. ¶ Probatā] laudata
et accusatori honor fuit et glorie. ¶ De Erasso] qui ad modū adolescens Ei. carbonē accusa
uit. AD. A. orator qui disputat apud Ei. in li. de oratore auius fuit. AD. A. Triūviri: quē. A.

ratio est i iudicijs: quorū rō duplex ē: nā ex accu
satiōe et defēsiōe pstat qz et si laudabilior ē defē
sio tñ ēt accusatio. pbata p sepe ē. Dicit paulo an
te de Erasso idē fecit adolescēs. ¶ Antonius
etiam Publij Sulpitij eloquentiam accusatio il
lustrauit: cum seditiosum et inutilem ciuem Ei.
Norbanum in iudiciū locauit: sed hoc quidem
non est sepe faciendū: nec vnq̄ nisi aut reipubli.
causa vt duo Lucilli: aut patrociniō. vt nos pro
ficulis: pro sardis: pro. ¶ Albutio Julius. In
accusando etiam Namilio. ¶ Fusij cognita in
dustria est. Semel igitur aut nō sepe certe. Sin
erit cui faciendum sit sepius reipublice tribuat
hoc muneris: cuius inimicos vlcisci sepe nō est
reprehendendūz modus tamen adsit. Duri em̄
hominis: vl' potius vis hominis videt periculū

oratozem sillanas ptes sequu
tum. L. M. necauit. P. S. Sul
pitius. L. Norbanū qui postea
cū M. Sario iuniorē consul fuit:
accusauit qd seditiosus esset ci
uis et ptiibus opinatū aduerse
retur quas silla contra maria
nos obnixe fouebat. Dicebat
Laius Norbanus bellū aduer
sus sillā instaurare et iō a sul
pitio accusatus est: qd accusatō
famā eloquentie Sulpitio a
dollescenti fecit. Sed hoc accu
sare alios in quinta in Terrez
actione scribit. Dēs qd alteruz
iudices nullis impulsu inimici
tis nulla priuati z lesi iniuria
nullo pmo adducti in iudiciū
reip. cā vocant puidere dñt n
quid oneris in pntia tollant sz
et qm̄ oīm vitā negocij susci
pere conēt: legē. n. sibi indicūt
innocētie pmetitē vtutūq̄ oīz
qui ab altero dēm vite repos
cunt reip. cā p vtilitate reip.
Et duolucilli. AD. Lu. et. L. L.
fratres. Lucull⁹ auctore Plu.
adolescens cū priuatus nullū
adhuc magistratum gessisset.
Seruilio auguri qui patrē ac
cusauerat de peculatu diez dē
xit. Eisa est ea res clarissima
Romanis et oīm laudata con
sensu. Id em̄ accusandi studiū
vel sine priuata occasiōe haud
ignobile videbat qm̄mo pluri
ma delectatiōe eos mirari laus
dareqz iuuenes consueuerunt

quos celestis ac flagitiosis hoībuz seu feris generosos catulos acerrime cernerent incum
bentes in eo iudicio orta cōtentione: cū vulnerati quidā fuissent occasi: euasit tñ accusatio
nem seruilius. Nec igitur accusatio reip. cā fuit qm̄ accusauerūt seruiliū de peculatu. i. de
furto publico. Lex iulia de peculatu eos punit qd pecuniā vel rēp. vel sacrā vel religiosam
furati fuerūt. ¶ Patrociniō] cū clientes nostros lesos defendim⁹ et Ei. patron⁹ fuit Sici
loruz ptra Terrē qd ptoz Sicilia explorauerat in quē extant Ei. actōs. ¶ Pro sardis] orōes
Ei. p sardis cliētibus suis nō extant vñ huius prociniū cā ignorātur iulius cesar orator. L.
filius de quo supra qd fuit frater catuli. ¶ Industria] studiosus labor. L. Fusu venit in lucez
cū maniliū accusauit. Semel igitur pcepit Ei. cōcludēs raro accusandū esse ipsius adoles
centis. tñ cū aliqñ sit reip. tribuendū nō priuate vtilitati. ¶ Sin erit] si erit aliqz cui necesse
sit accusare reip. cā accuset. ¶ Hoc muneris: officiūz laborē accusandi. Cuius reip. debem⁹
animaduertere in illos qd reip. aduersant: qd oīa continet et cuius debemus esse studiosi. Tñ
quis oporteat accusare: tñ adhibeatur quedā mensura in accusando: nō aio serino videas
mur esse: hō em̄ ab hōe nō est alienus: vñ carpēdi sunt maxime qd studio accusandi tenent
et scelera fingunt: vt ai efferatā libidinē expleant: et iugulo alterius intēti humanitatē dese
runt quo nihil pōt excogitari demētius nihil turpius nihil deniqz libero hōe indignius
¶ Duri inexorabiles ferrei. ¶ Vel potius vis hoīs] qm̄ depoluit humanitatē et nō est hō m̄

fi noie tñ: qui alios in capitis discrimen adducit. Id inferre periculū capitis accusatio de periculoso ipſi: qm parat ſibi inimicos ⁊ bonū nomē ſi qd hēbat amittit: cū accuſator dī ei pōt: qm nati ſumus: vt pdeſſe: velimus cōplurimis ⁊ ad humanā ſocietate tuendā ſonē damqz omni ope ⁊ auxilio. Id ſordidū turpe ⁊ obſcenū. Id cōmittere Jeſſicere ⁊ peccare in hoc vt poſſit accuſator appellari. Id Quod vt accuſator noīaretur. Ad. B. Idē Li. in Būto ſcribens ad Brutū dicit hiſ: dez tēporibus. Ad. Brutus in quo magnū fuit brute vulnus generi veſtro: qui cū tāto noie eſſet patrēz optimū virū habuiſſet ⁊ iuriſperitiſſimū accuſationes facitauerit: vt atheis licurgus. Is magiſtratus nō petiuit ſz fuit accuſator ve hemens ⁊ moleſtus: vt facile cerneret naturale quodā ſtirpis bonū degenerauiſſe vitio depiauate voluptatis. in. ij. de oratore: ſic ait: oī ofone craſſus vel apud centū viros ꝑtra ſcēuola vel ꝑtra accuſatorem brutū. Ca. li. xij. ſic ſcribit muſtos autē naſci ⁊ egere oī rōne ſatius fuiſſet q̄ puidētia mūnera in mutū pncipiū cōuertere. Id In primis inter pmos Atqz etiā hoc datur gñale ꝑceptum innocentē nūq̄ eſſe ad ducendū in diſcrimen capitis qm id nunq̄ pōt fieri ſine ſcelere. Id Accerſas oces in periculum vite ⁊ iudiciū. Id Nec tñ ſenſus eſt nemo innocēs accuſandus eſt: nec eſt ꝑtra religio nem reſendere aliqñ hoīez ne ſariū. hoc a Panetio accepit q̄ dicebat licere patrono etiā nocentē defendere: Li. in hoc agit cāz ſuā: q̄ aliqñ defendit in iudicio nocētēs. Id At hoc ne minē innocentē in iudicio capitis accreſcere. Id Religioni religio eſt metus dei ⁊ ſcīa diuini cult⁹. Religio: vt ait Sulpitiū dicta eſt q̄ ꝑpter ſcītate aliquā remota ac ſe poſita ⁊ nobis ſit quaſi a relinquēdo dicta Religioſi ſi inq̄r Adacro. ſunt q̄ faciēda ⁊ vitāda diſcernūt. Id Religioni officio. Id ſcīariū ſcleratiū. Id Impiū erga patriā ⁊ etiā religionē. Id Ali qñ dicit nō ſp: qm id eſſet cōtra officiū ⁊ malū ꝑcōinio cōſili ad nocendū irritarent. Id Luz ꝑhocion atheniēſis vir ꝑbiſſimus reſpenderet: q̄ hoīem improbū in iudicio defendiſſet. Id At nemo bonus rñdit tali ꝑcōinio indiger. Id Multitudo: populus q̄ ꝑpter impitiā qd oīno velit iuſtitia ignorat. Id Conſuetudo qm tales defendere alij ꝑſueuerūt. Id Humanitas qua ducimur ad hoīem ꝑſeruādū: vñ ceſaris clemētia i delinquētes atqz hūanitas ſz laudabitur de quo Li. in ofone p. Ad. marcello nulla eſt tāta vis tāta copia q̄ nō ferro ac viribus debilitari frangiqz poſſit: vñ aīn vincere victoriā tēperare iracūdiā cōhibere aduerſariū nobilitate ingenio diuine ꝑſtantez nō mō extollere iacentē ſz etiā amplificare eius pulſtinā dignitatē: hec q̄ faciāt nō ego eū ſummis viris cōparo ſz ſimiliū deo iudico. Et p. Id. I. libil eſt em̄ tā popularē q̄ bonitas. Nulla de diuitib⁹ tuis plurimis nec gratioz nec admirabilior miſa eſt. Id Hoīes em̄ ad deos nulla re ꝑpius accedūt q̄ ſalutē hoīb⁹ vādo. Id Iudicis eſt ꝑponit iudicis officiū in cauſis ⁊ patroni q̄ cām cliētis defendit Socras. apd Pla. in apologia ſic ait. Nō em̄ ad hoc ſeder iudex vt ꝑ gram ꝑcedat ſz vt iudicet fm̄ leges atqz id iure iurando ꝑmiſit nō ꝑ gratiā cuiuſqz libuerit ꝑdonare. Id Eſt iudicis ꝑpriet ad iudicem

capitis inferre multis. Id tum periculoso ipſi eſt: tum etiā ſordidum ad famam committere vt accuſator nominetur. Quod contingit. Id. Bruto ſummo genere nato illius filio qui iuris ciuiſis in primis peritus fuit. Atqz etiā hoc ꝑceptum officiij diligenter tenendū eſt ne quē vnq̄ innocentem in iudicio capitis accerſas id enim ſine ſcelere fieri nullo pacto poteſt: naqz qd eſt tam inhumanum q̄ eloquentia aſi natura ad ſalutem hominum et ad conſeruatiōem ꝑataz ad bonorum ꝑeſtez perniciemqz cōuertere. Nec tamen vt hoc fugiendum eſt ita habendum eſt religioni contrariū nocentem aliquando et ne ſariū impiū defendere. Eſt bec multitudo patitur conſuetudo: fert etiā humanitas. Iudicis eſt ſemper in cauſis vñ ſequi patroni nō

Fabius

Religio
Sulpi.
Adacro.

Phocion

Plato

patroni est tueri verisimile qđ cū videatur esse p̄tra officiū Li. excusat auctoritate Panetij
stoici qđ hoc in suis officijs pbat. ¶ De p̄bia ¶ que verū q̄rit z iustitiā oībus antepōnit: est qđ
magistra vite z expultrix vitiōz. Veritas inq̄r Aristo. i. moral. i. oībus rebus antepōnen
da est. ¶ Maxime autē ¶ dicit Lice. tunc maximā gloriā parari defensorib⁹ qđ aliquē oppres
sum a potētioribus defendūt quos nō timent p̄ veritate z humanitate oraturi v̄ ipse ses
cit pro Rhosio cōtra sillam z

nunq̃ verisimile: etiaꝫ si minus sit verum defen-
dere. Quod scribere p̃sertim cum de philoso-

pbia scriberem non auderem nisi idem placeret
grauissimo stoicorum Pa. Martine autem et glo.

ria patitur ⁊ gratia defenſiōibus eoꝝ maior ſi
quando accidit: vt ei ſubueniatur: qui potentis

alicuius opibus circouentiri v2geriq3 videf : vt
nos ⁊ fepe alias: ⁊ adolefcētes cōtra. 2. fille do

minantis opes: pro Sexto Roscio amerino feci
mus que vt scis: est at oratio.

¶ Quomodo debeamus vti liberalitate ad capiendam multitudinis benivolentiam.

Sed expositis adolescentiū officijs: q̄
valeāt ad gloriā adipsā deinde
de beneficētia ac liberalitate dicen-
dū est. Quod est rō duplex: nā aut opa benigne fit
indigētib⁹: aut pecunia. Facillior ē hec posterior:

ea q̄b⁹ gloria adolescentib⁹ parat⁹ exequitur id q̄d sup̄a p̄posuerat: nā loquēs de largitioni-
bus dixit male res se h̄z cū id q̄d virtutē effici d̄zintatur pecunia. Sed qm̄ nōnq̄d d̄-
cebat hoc subfidiū necessariū est quēdam modū sit utendū eo dicemus si pius de his rebus
que virtuti p̄piorēs sunt dixerimus: quā parē postq̄d E. absoluit q̄ virtuti p̄prior est vi-
tur transitiōe disputaturus de liberalitate atq̄ beneficentia: p̄bat q̄ pluri⁹ cōt operat⁹ stu-
dio alijs adesse q̄ pecuniā sic vtilius est ⁊ laudabili⁹ industria magis q̄ pecuniā benī
volentiā cōparare ⁊ gloriā: atq̄ alio⁹ p̄ios dēmereri. Et qm̄ beneficia aut ad singulos aut
ad vniuersos p̄tinēt pius dicit de his q̄ ad singulos spectāt: unde de his q̄ ad vniuersos rē
publ̄icē qm̄ de eo gñe. ¶ Cuius b̄nificentiā quā benivolentiā q̄rimus ⁊ gloriā modus du-
plex: qm̄ duobus modis benefici esse possumus. ¶ I. nā aut opera ⁊ p̄bat q̄re est duplex ratio
⁊ sic pōit duplicē modū ipsius b̄nificentiē. ¶ I. Opera labore ⁊ industria: p̄r cū aliquē oppre-
sum gratuito defendimus aut docemus ⁊ solumusq̄ cupiā q̄ illi maxime expedit. ¶ Faci-
lissim⁹ diues facili⁹ pōt indigentibus subuenire. ¶ Sed illa q̄ fit operā ingenio. Lauior
maioris fame copiosior ⁊ laudabilior. Laui⁹ d̄: sumptuosus ⁊ opulēt⁹. Juuenalis de regu

Rhofcius

Excusat auctoritate Panetii
iustitia oibus anteponit: est q
calisio oibus rebus antepone
ri defensoribz: cui aliquē oppres
sumanitate oraturi vr ipse fes
cit pro Rhofcio cōtra sillam &
Lhisogonū hominē nefandis
simū. Sextus Rhofcius pa
ter huius Rhofcij Eimerinus
fuit diues & gratus hospicijs
hominū. nobilissimoz florēz
ad balneas palatanis Rome
rediens a cena occidit. L. Eor
nelius Lhisogonus mācepz
hōis nobilissimi factus est.
Tria pdia capitoni data sunt
Titus Rhofcius nomine Eri
fogni in reliquis omnis for
tunas impetū fecit Tandē cū
hunc Sextū Rhofcium filiū
e medio tollere si possent: qm
Romam confugerat & magna
diligentia vita eius custodie
batur apud Eciliam nepotis
filiam: que ipm domo electū
fugientē minas inimicorum in
tela recepit: qd patrem nece
set accusauerunt: quez Ei. or
tione que adhuc erat defen
dit: natus septē & viginī an
nos. Lucullus Sylla Felici
Metello pio coniu. Q Adole
scentes Jcū essent adolefcens
Q Dominātis J qm erat dicti
tor. Q Pes summā potentē
dominari pprie est tyrannū
imperaret silia suā tyrānidē
nomine dictature tegebat
huius libro duodecimo sic sci

Fabius

bit. Necq̃ erit p
fect⁹ orator nī
si q̃ honeste di
cere sciret ⁊ au
debit.

Ed expositis]
postq̃ exposuit

Laetius
Fruenalis

lo qui se lautum atq; beatū eriguis tabulis ac gēma fecerat vna. **[Splendidior]** maioris splendoris et glorie. Quāquā em ratio quare est dignior claro viro. **[In utroq;]** in opera pstantia atq; pecunijs. **[Alterā]** que fit pecunia: pcedit ex arca. **[Alterā]** que fit studio: opera pcedit a virtute: ergo qto vtus pstabilior est pecunia tanto pstabiliora sunt officia que a virtute pficiuntur officijs q pecunia manāt. **[Largitio]** q fit ab effectu vtriusq; ondit liberalitatē que a virtute proficiuntur esse pstabiliore pecuniaria largitione. **[Exhaurit fontez:]** qm largiendo pecunie absumuntur: et dū benigni largitionibus esse volumus: ipsa benignitas tollitur: qm pecunijs psumptis tali benignitate erga alios vti nō possumus contractū est in virtute. **[Pōtē]** ipfas pecūias: q sunt fons quidā a quo manant riuuli. i. actus liberales. **[Tollitur]** cōsumitur. **[Qua]** benignitate in vandis pecunijs. **[Quo]** qto. **[Eo minus]** multominus qm psumptis pecunijs nō pōt actus liberales exercere. **[At]** qui opera pbat pstrario effectu duplici: scz ex cā virtutis beneficentiā pstabiliore esse qz tū ad alios et etiā ad se. **[Pri mū]** ponit primā cām quo ad alios. **[Quo]** qto. **[Eo tan to.]** Habebūt adiutores: qm hi qui ab alio adiuti sunt virtute doctrina: consilijs: et similibus pnt et ipsa tam edocti alios ad iuuare: vñ carpendi sunt hi q musas vendunt: quas ipsi ab alijs gratuito acceperunt: qm hō homini pdesse oz maxime officijs et prudētie pceptis tradendis: vt **[E.]** facit et oēs phantes studiose facitātū reliquētes posteris pcepta ad bñ beatēq; viuendū: quib; alij bene instituti alijs pdesse pnt. Deinde ponit alterā ptem qm ad se: qm ipsa pfuetudine liberalitatis homies cupiūt alios atq; opera sua et studio demereri. **[Ad bene pmerendū]** pmeretoz interdum significat beneficia confero. **[Virg. li. iij.]** Ego teq; plurima phando. **[Enumerare vales]** inūq; regina negabo. **[Promeritam.]** i. te dedisse et in eos contulisse beneficia: que potes enumerare. **[Promereri:]** aliquādo est idē qd mereri et demereri: vt in hoc loco. Unde dicimus: de multis bene pmeretoz id est in multos beneficia confero et bene meritus sum de repn. in quā beneficia et operam meā contuli. id dicit Cicero ad bene promerendū de multis: id est vt in multos talia officina conferant. **[Prelare]** confirmat id quod dixit auctoritate in sentētia Philippi regis **[Macedonis:]** q filium Alexandrū reprehendit q largitionibus arbitraretur **[Macedones]** reddere sibi fideliores. **[Prelare]** bi ne et prudenter. **[Cōsectetur]** parare studeat et aucupari. **[Quod te malum]** hec erant verba Philippi. i. que mala mens et ratio hoc tibi persuasit et que im prudentia. **[Id agis]** ad hoc deuenies id acquiris. **[Quod sordidū]** regi scilicet esse dixit. i.

locupletū pferim. **[S.]** illa lautior ac splēdidior: et viro forti claroz dignior. **[Quāq; n. in vtroq;]** in est gratificādi liberalis volūtas: tñ altera ex arca: altera ex virtute depromit largitioq; que fit ex re familiari fontē ipsum benignitatis exbau rit: ita benignitate benignitas tollit. **[Qua]** quo in plures vsus sis: comin? in multos vti possis. **[Atq; q opera.]** i. vtute et industria: benefici et liberales erunt: primum quo pluribus profuerunt eo plures ad benigne faciendū adiutores habebunt: deinde cōsuetudine bñficentie paratiores erūt: et tanq; exercitatiores ad bene de multis pmerendum. **[Preclare in epistola quadā]** **[Alexā drum filium]** Philippus accusat: quod largitio ne beniuolentiā macedonūz consecetur. **[Quod te malum]** inquit rationis in istam spem induxit vt eos tibi fideles putares fore quos pecunia corrupisses. **[An tu id agis:]** vt macedones nō te regem suum: sed ministrū et prebitorem putent

turpe et indecorum. Melius etiam scilicet dixit quoniam largitione dixit esse corruptelam: quippe ut fu-
periori volumine dictum est largitio accipitur in mala parte ad auram scilicet populari captan-
dam et corrumpendos animos. ¶ Fit enim deterior: probat quare largitio melius dicat corrupte-
la. ¶ Ille philosophus precepit hoc filio: scilicet prodest omnibus. Quamobrem concludit Luce. per ea que iam dic-
ta sunt benignitate et beneficiis que industria constat honestiorē esse et latius patere: quoniam ad
quod sordidum regi melius etiam quam largitione corru-
ptelam dixit esse. Sit. n. deterior que accipit atque ad
id idem semper expectandum paratior: si ille filio: scilicet proce-
ptum putem omnibus. Quamobrem id quod non est dubium
quoniam illa benignitas: que constat ex opera et industria et bo-
nestior sit et latius pateat: et possit prodesse pluribus.
Nonnunquam tamen est largitio nec hoc benignitatis ge-
nus omnino repudiandum est et sepe idoneis hominibus in-
dignis de re familiari impartitum: scilicet diligenter
atque moderate. Multi enim patrimonia effuderunt
inconsulte largiendo. Qui autem est stultius quam
quod libenter facias curare ut id diutius facere
non possis. Atque etiam sequuntur largitionem
rapine. Cum enim dando egere ceperunt alie-
nis bonis manus afferre coguntur. Ita cum be-
niuoletie comparande causa benefici esse velint
non tanta studia assequuntur eorum quibus dederunt quanta
odia eorum quibus ademerunt. Quamobrem nec ita clau-
deda est res familiaris ut eam benignitas aperire non
possit: nec ita referenda ut pateat omnibus. ¶ Modus
adhibeatur istis referat ac facultates omnino memi-
nisse debemus id quod a nostris hominibus se-
pissime usurpatum itaque in prouerbij consuetudi-
dinalitas. ¶ Adodus] mensura mediocritas fin facultates id est diuitias et patrimonia.

plures se extendit quod mani-
festatissimum est. ¶ Honestior] plus honoris afferens et lau-
dis. Et latius pateat ad plu-
res se extendat: et pluribus pro-
sit. ¶ Nonnunquam tamen] quibus in-
quit. Cuius illa sit] laudabilis
oritur et hac liberalitate pecu-
niaria cum opus est uti debes
mus seruatis omnibus circumstan-
tijs que superiore libro dicte
sunt: cum de ipsa liberalitate
agebatur. ¶ Hoc genus libe-
ralitas pecuniarum. ¶ Idoneis:
quoniam dandum est quibus oportet
et quantum oportet et non quis-
bus visum quantum vis. ¶ Sed di-
ligenter] ponit modum ne largi-
tione facta temere et nulla ha-
bita ratione rei familiaris pa-
trimonia effundatur: donan-
dum igitur est pro ratione facul-
tatum. ¶ Impartitum: dandum
¶ Multi enim] probat ab effectu
quod sit diligenter et moderate
largiendum et Aristoteles dicit in
iii. moralium liberalem oportet
temere esse similem scienti: ut la-
tius loco suo dictum. ¶ Effuderunt
temere dilargiti sunt et
patrimonia consumpservunt.
¶ Inconsulte: imprudenter nec
pro ratione facultatum. Quid au-
tem est stultius quasi dicat ni-
hil immo prudentis est: quod stus-
dio opponitur curare ut id quod
libenter facit: diutius: facere
possit. ¶ Atque etiam] ponit aliud
malum quod sequitur ipsam lar-
gitionem. Illi enim qui patrimo-
nia effuderunt: rapinis animi in-
tendunt quod est contra iustitiam: et
sic maius odium sibi parant ra-
piendo quam gratiam largiendo quo
nihil potest esse demeritum. ¶ Stu-
dia] voluntates benignitatis.
¶ Quamobrem] dat optimum pre-
ceptum quod tali largitione vti-
dum sit homines: scilicet non debere a-
uaros esse nec prodigos: sed lar-
giendum esse pro facultatibus. Be-
nignitas] liberalitas. ¶ Re-
ferenda] aperienda: ut omnes possint
illa accipere: quoniam esset pro-

Aristoteles.

re Ioptime et laudabiliter dixit illud absurdū. i. dixit. i. male rōni minime consonū: hēc uno
opponitur absurdū et id qđ est psonū rōni omne necessariū est cōsonū rōi: at nō econtra. Im
possibile collocat sub absurdo: sub psono rōni collocat necessariū. Absurdū est cū mal' vir
laudat iustitiā: at nō impossibile: omne impossibile absurdū est: s; nō oē absurdū est impossi
bile: nō Aristō. dicit. i. phisicorū: si absurdū decet appellare id

Aristo.

magnificētia et apparatiōe populariū munerū
taliūmq; sumptuum facultatem: fructuz diuitia
rum putat. Vibi autem ille fructus liberalita
tis cuius exempla pauca posuit: multo et maiō
videtur et certior. Quāto Aristoteles grauius
et verius nos reprehendit: qui bas effusiones
pecuniarū nō admiremur: que sūt ad multitudi
nem delinēdam. At bi qui ab hostibus obfi
dentur: si emere aque sextariuz vīna cogērentur
hoc primo incredibile nobis videri: omnesq; mi
rari. Sed cum attenderint ventam necessitati
dari: in bis immanibus iacturis infinitisq; sum
ptibus: nibil vos magnopere mirari: cuz prefer
tim nec necessitati subueniatur nec dignitas au
geatur ipsaq; illa delinētio multitudinis ad bre
ue exiguumq; sit tempus: eaq; a leuissimo quo
q; animo in quo tamen ipso vna cū facietate me
morā quoq; moriatur voluptatis. Bene etiam
colligitur hec pueris et mulierculis: et seruis et
seruorum similinis liberis esse grata. Braui ye

qđ esse nō pōt. L. accipit absur
dum largo mō sc; minime rō
ni congruū qđ pbat dicēs est
em multus copiosus: et multa
vba in hoc psumit: dictum est
supra qđ sit magnificētia. Adu
nerum Ipectaculoz q̄ populo
exhibentur ad oblectationem
Adnus absolute significat id
qđ gladiatores erercent: post
ea cū additionibus p aliis ac
tionibus accipitur: vt mun
orandi legendi Li. accipit hēc
mūera p omni apparatu spe
ctaculoz: q̄ populo exhibebā
tur q̄ munera vt. L. videt: p di
gi sunt nō liberalis: cōfundit
Li. liberalitatē et magnificen
tiam: sed p prium vtriusq; mu
nus loco suo dictum est. I. Fas
cultatē potentia. I. Quē po
sui vt redimere captiuos es a
lienū dissoluere et similia q̄ ad
liberalitatē p̄tinere dixit. Bra
uius Iprudētius et maiori iustia
rum pōdere. I. Effusiones I. p
fusas largitiones. I. Delimen
dam Iad caprandū populi fa
uorem qđ bonū ciuem non des
cet. At bi q̄ ab hostib' obsiden
tur inq̄t Arist. admirātur oēs
pecuniarū effusiones et p̄bant:
sed si bi q̄ obsidētur t̄pibus ad
ducti plus equo p vita tuen
da agendaq; impendunt: oēs
mirantur et impossibile viden
tur: et tanq̄ rem p̄digam vitu
perant: cuz t̄ illud pmutatur
p̄ter necessitatē: qđ cuz ita sit
mirātur t̄ et dānant: s; p̄bant
et inanes iacturas et sumpt' in
finitos qđ est absurdissimū et
cōtra prudentiā: accusare scilz
eos q̄ obsessi sextariū aq̄ mīna
emūt qđ pcedēdū est: vt nō vi
tupare eos q̄ in re nō necessaria
effundūt pecunias. Inconueni
ens est igr illud dānare et hoc

Adnus

Aristo.

laudare. Hoc est emere sextariū aque mīna. I. Videri Ivideretur. I. Adiran I p mirarentur
I Sed cū attenderint I cognouerūt et intellexerint. i. Quis cognouerint dari veniā necessi
tati. I Iacturis I dandis et pecuniarū effusionib' I iactura p̄prie est dānum qđ fit in mari: s; I Iactura
accipitur p quocūq; damno et bonorū effusione. I Immanib' I magnis. I Infinitis I inme
lis. I Magnopere mirari p nō valde miramur: cū nō subueniat necessitati. I Dignitas
hoīs laus et t̄tutis. I Delinētio I p̄liatio fauoris popularis. I Exiguū I qđ min' ē q̄ breue
I Quocūq; I quocūq; aīo leuissimo. Sueto. i. iij. quocūq; anno dixit. I In quo ipso I in qđ sumpti
b' et ppli delinētiōe. I Societate I fastidio. I Liberis I natis ex ingenuis p̄ntibus q̄ p̄pter

Iactura

abiectionem animi et leuitatem seruus similis sunt: grauius autem uiris et nihil sine ratione agentibus non placet. ¶ Certo firmo et stabili.

¶ Quamquam intelligo dixit Liceror alia non placere grauius uiris et in se pensis aliquid hominibus: ut notet Romanorum instituta et disciplinam: qui ab optimis uiribus in edilitate spectacula et sumptus inanes postulabant. ¶ Inueterasse Iulius

ro homini et ea que sunt iudicio certo ponderati probari posse nullo modo.

De edilitijs muneribus.

¶ Quamquam intelligo in nostra ciuitate inueterasse iam bonis temporibus ut splendor edilitatus ad optimis uiris postuletur.

Itaque et publicus Crassus cum cognomine diues: tum copiosus functus est edilitio maximo munere. Et paulo post lucius crassus cum omnium hominum moderatissimo quinto mutio magni

Edilium
Ordines

¶ Splendor edilitatis. Maximus apparatus et splendida spectacula edilium. Duo erant ordines edilium auctore Plutarcho in uita Marci. Antiquum in quo ipsi ediles in iure dicendo selis curuos pedes habitibus utebantur: inde ediles currules dicti et erant maioris dignitatis et hic magistratus dicebatur maior edilitas: inde Marci eodem auctoritate maior edilitate petijt. Alii ediles vocabantur populares: quibus publice et priuata edes cure erant: et tales ediles exhibebant populo ludos: uenatiles sternebant uias: construebant aqueductus et similia. Ediles: ut habet in libris digestorum preerat edibus in quibus omnia scita sua plebis deferebat proponebant et ediles currules edictum de quibusdam

causis: unde est in libris digestorum. Titulus de edilitio edictorum: de quo dicitur in sequentio lumine. Silla dictator uoluit: non liceret aliquem prius esse pretorem quam questorem: nec prius consul quam pretorem. Petebatur prius edilitas: inde quaestura: postea pretura: et post illam consulatus. ¶ Itaque et P. Crassus ponit noia ditissimorum uirorum et ciuitatis facile principum: qui ingentes pecunias in edilitate peregerunt. ¶ Itaque propter ea que exigebatur splendor edilitatis etiam ab his qui optimi uiri habebantur. Crassus diuitijs potens munere edilitio splendide functus est prius Crassus cognominatur diues decoris auctore Plinio Crassus. c. talenta ex paterna hereditate accepit priusquam in pretorio perficeretur septem milia et c. talentorum summam coegit: cum etiam facultatum suarum decimam partem Herculi consecrasset: et publicum epulum dedisset populo actres minas in singula ciuium capita contulisset. L. crassus orator prius romani nominis peregrini marmoris columnas habuit hyematis: nec plures sex aut longiores. xij. pedum quatuor. M. Brutus iniurijs ob id Ciceronem palatinam appellauit. In domo quam L. Crassus oratoris fuerat. M. Scaurus habitauit in palatio erat hec domus. ¶ Copiosus facultatibus. ¶ Maximo splendidi summo sine aliquo suppeditatione pecuniarum. L. Crassus orator de quo dictum est: collega L. Crassi in edilitate fecit erat. M. Scauro moderatissimus. ¶ Magnificenti summo magnos sumptus in edilitate fecit. Lucullus duo Lu. fratres: quorum alter dicebatur M. Lucullus: alius L. Lucullus qui ut auctor est Plutarcho erga fratrem benigni uolentia summam ostendit: cum maior natus esset: solus tamen nullum in reipublica magistratum inire uoluit: uerum legitimum fratris mortis etate: ut eius quoque ratio haberi posset tanta sibi hac humanitate apud populum gratiam conciliauit: ut etiam absens una cum fratre edilis declaratus esset. Lu. ro. ferme ditissimus estimatis bonis: ut auctor est Diodorus in decima parte Herculi dedit: epulum prius quo tidie ac multa profundis. Sillanus Seruilius Latonis uicinis sororem uxorē habuit. P. Lentulus Aamicus: et cuius papua opera ab exilio reuocatur: est ad quem extat ipsius epistole L. redijt ab exilio. xvi. mense post fugam summa gratulatio toti Italiae Lentulo et Philippo consul. philippus erat pater Martie uxoris Latonis. M. de consulē ego essem consul inquit L. Scaurus imitatus. M. Scaurus ut supra dictum est: Scauri filius principis senatus puignus ille fuit et in sua edilitate patrimonium fere consumpsit. de quo Plinius. li. xxvi. docebitur in saniam Bai et Neronis imperatorum pictas priuatis operibus. M. Scauri cuius nescio an edilitas.

Plinius

maxime prostrauerit mores diuiles maiusq; sit Sylle malum tanta priuigni potentia q̃
p̃scripto tot milia hic fecit in edilitate sua opus maximū omniūq; vñq; fucere humana ma
nu facta nō temporaria mox vñq; eternitatis destinatioe. Theatru hoc fuit in quo posuit
tria milia signor̃ ereor̃. i. statuas ex ere cuius Theatri cauea cepit ocingenta milia homin
cum amphitheatru p̃p̃ei. xl. t̃m caperet. ¶ Magnificētissima

ficentissima edilitate functus est. Deinde. **L.**
claudius apij filius. Multi post luculli. Hortē
sius Syllanus. Omnes autem Publius Len
tulus me consule vicit superiores. Hunc etiam
Scaurus imitatus. Magnificentissima vero
nostri Pompei munera secundo consulatu: in
quibus omnibus quid mihi placeat vides. Eli
tanda tamē est suspitio auaritie. Nam Amer
co homini ditissimo pretermisso edilitatis con
sulatus repulsam attulit: quare et si postulatur
a populo bonis viris si non desiderantibus: at
tamen approbantibus faciendū est modo pro
facultatibus nosip̃si vt fecimus. Et si quando

mus et splendor edilitatis. ¶ Bonis viris dat cautioez faciendū sc̃z eē id qd a populo peti
si boni viri approbat: quib; stomachū facere nō vñ boni ciuis: vñ populū largitiōibus et mu
nerib; delinire et captare studet. Et p hoc Lesarem notat: qui inuitis patribus legē agrari
am suscitauit: et varijs largitiōib; pplm sibi deuinxit: et magnificētissimo munere edilitatis
¶ Pro facultatibus ¶ p̃rone diuitiaz. Illi em̃ qui vltra q̃ res domestica patitur impendit
carpendi sunt: qm̃ es alienum cōtrahere cogitur. vñ de Plinius edilitatem Scauri notat
his verbis Eligno. **L.** Lurio funebri munere patris cū opibus apparatuq; superare. Scau
rum niteretur. vñ em̃ illi victricus Sylla et Metella mater p̃scriptionum setrix. **Ant.** **Ad.**
Scaurus totiens princeps ciuitatis et Maianis sodakris rapinarum puincialium sinus
et Lesar post edilitatez. xxx. et octoginta talēta debebat creditoribus. Lesar inquit **Pl.** pri
mus in edilitate munere patris funebri omni apparatu harena argēto vsus est. **L.** Antor
inquit **Li.** non scribit Plutar. qui fecerit Lice. in sua edilitate: de qua paulopost dicitur.
¶ Et si qñ aliud p̃ceptum: primum fuit si postulatur a populo: et non improbat a bonis.
Alterum est si acquiritur ex ipsa largitione res maior vtiliorq; et ponit exemplū. ¶ Restis a
nis: qui vt gratiam populi iniret prandia in semitis populo exhibebat simulans se id age
re eo aīo: vt herculi bonor̃ suorum decimam p̃solueret: qm̃ opes illoz augeri putabatur
qui decimā herculi dedissent. Diodorus li. v. sic scribit: potiri et pinari inter abhōgines
prestantiores Hercules honorifice exceperūt qui vt gratiam referret: dixit eos qui sibi vi
ta functo et inter deos relato decimā bonor̃ dicerēt feliciter victuros qd et euenisse vsq; ad
hoc t̃ps cōstat. Multi em̃ romanor̃ nō soluz mediocri censu: s̃z qui ditissimi sunt habiti de
cimas herculi vouerūt: posteaq; fortunatiores facti bona sua ad iij. talētoz milia hercu
li sacrarūt. **L.** romanor̃ ferme ditissimus estimatis bonis decimā ptem herculi dedit. **Ad.**
Crassus: vt dicitur est etiā decimā pte bonor̃ herculi cōseruauit. Silla vt auctor est **Plu.**

Plinius

Diodorus

As
Dupondius
Sestertio.

in universis fortunis. Herculi decimam sacrificans sumptuosissima exhibuit populo conu-
ntia: in quibus tanta prodigalitate usus est ut plurima ois generis condimenta deiceretur in
fluvium et quadragenarium ac supra vinum potaretur. [Nup[er] non multo ante. [N]oie decume]
hoc preterit ut diceret se solvere decimam preter bonorum. [Herculi] et sic in vijs dabat populo pra-
dia in honorem herculis: hoc tamen simulabat: ut captaret populi fauores. [N]e vitio datum est
non fuit reprehensum. I. Seius
non fuit ob id accusatus: tanquam ca-
ptaret auram populari. [I]n ca-
ritate [penuria] frumenti popu-
lo rem gratam fecit: quoniam exiguo
pecunia dabat modicum annonae: as-
ses fuerunt erei ac vnius librae:
vnde as dicebatur nomen librae:
lis: inde dupondius ex duabus li-
bris: et sestertius duarum librarum
et semis. [M]agna enim se [ro]
quare non fuit illi vitio datum
sensus est. [M]. Seius qui ob
avaritiam [i]apydes a populo ha-
beatur odio: ea se infamia li-
beravit: hoc suo dano quod vitu-
perari non potest. [I]gitur ut honori
nostro consulamus interdum lar-
giendum est ipsa largitione modum
non excedere. [N]ec turpi non
vitupabili: quoniam decebat ediles
taliam facere. [S]ed honori sum-
mo [hoc] dicit ingratum [M]ilonis
qui [M]lodius Liceronis capita-
lem inimicum in silva arcina: in-
terfecit: emptis ad eam rem consi-
cienda gladiatoribus? quorum du-
os nominat pedian? [A]lcom?
[E]ridanum. et [B]uriam: qui cum clo-
dianis man? cogerere ceperunt
[M]ilo: ut Liceronem [M]lodius
non fauore liberaret gladiator:
res in sua edilitate comparavit
causa reip[ublicae]. p[ro] rep[ublica] defendenda.
[Q]ue salute nostra pertinebatur
laudat se L. et ostendit [M]ilonem
non errasse in opprimendo L. p[ro] salute ipsius L. qui [M]lodio cui turbulenterissimo aduersabat
[M]lodius auctore [Plutar.] L. ab exilio reuocatum armata manu occidere voluit et in domum in-
petu facto redemptoribus? fugatis lapides et columnas disiecit. Tandem inualescente in dies L.
dij in Liceronem furore [M]lodius p[er]uram petijt ad o[mn]ia perturbata Tandem a [M]ilone interfectus
est. Nec absuit suspitio inquit [Plutar.] Liceronis eius cedis auctores suosque fuisse erat L.
dij vir cum nobili genere ortus tum diuitijs eloquentiaque clarus: nulli autem vulgarissimorum ad
fastidium usque hominum supbia et peccitate secundus [M]ilo? [M]ilonem notat dicens: itaque et ip-
sum [M]ilonem sestertia septingenta milia eris alieni debuisse inter prodigia humani animi
duco. Causa igitur: concludit ostendens quia cum ducti largitione uti debemus: cum scis aut necesse
est aut vtile: et in utroque mediocritas seruanda est. [Q]uibus ipsis largitionibus quae sunt aut neces-
sitas aut utilitatis causa. L. quidem [Philippus] d[omi]nauit supra tales largitiones: quibus ho-
mines ad maiorem dignitatem cupiunt peruenire. Nunc affert. L. [Philippum] et cotam curionem qui
gloriabatur se consulatum adeptos sine munere edilitatis: ut ostendat hanc esse laudabiliorē
viam ad amplissimos honores: quoniam id quod virtute parari dicitur: turpe est si pecunia et populari
ambitione paratur et hoc dicit: ut se etiam laudet: qui ad consulatum homo non peruenit: quis
exiguos sumptus in sua edilitate fecisset. Clarus: multi nominis: quoniam fuit eloquens et magno in-
genio praeditus: idem quod L. [Philippus] et Lotta Lurio quodammodo: hoc dicit: ut deuter arros
gantium: et ut simul ostendat se aliquos sumptus in sua edilitate fecisse: sed p[ro] ap[er]titudine bonorum
quos adeptus est o[mn]ibus suffragantibus nulli quodammodo fuerunt: et sic ostendit se nouum

aliqua res maior aut utilior populari largitione
acquiruntur: ut [C]icero nuper prandia in semitis
decume nomine magno bonori fuerunt. Ne [M]ar-
co quidem Seio vitio datum est quod in carita-
te annonae asse modicum populo dedit. [M]agna
enim se et inueterata inuidia nec turpi tactura
quando erat edilis: nec maxima liberauit. Sed
bonori summo nup[er] nostro [M]iloni fuit quod gladiator-
ibus? emptis reip[ublicae], cum que salute nostra continerebat
omnes Publici [M]lodij conatus? furoresque compressit.
Causa igitur largitionis est si aut necesse est aut vtile.
In his autem ipsis mediocritatis regula opti-
ma est. L. quidem [Philippus] [Quinti] fabij filius
vir magno ingenio: in primisque clarus gloriari
solebat se sine ulla munere adeptum esse omnia

[Plutar.]
de odio

hominem non largitionibus: sed propria virtute anno suo. i. cum primum petere licuit post
preturam peruenisse ad consulatum. vñ Plinius ait in. vij. cōsulatus tñ opibus electus: et no: Plinius
men Liceronis et splendor cōsulem fecit. Liceronem filiū imperante Augusto: ideo dicit Seneca
neca. Et filium q̄ res cōsulem fecit nisi pater. ¶ Amplitudine honorū cōsulata qui erat hos
no: p̄ se amplius. Nostro anno: statim post preturam: tūc em̄ licebat petere cōsulatū gloria

que haberentur amplissima. Dicebat idē Cotta
curio. Nobis quoq; licet in hoc quodammodo
gloriarī. Nam pro amplitudine honorum quos
cunctis suffragiis adepti sumus nostro quidez
anno quod contigit eorum nemini: quos modo
nominam sane exiguus sumptus edilitatis fuit.

tur Et. se finita prura creatum
fuisse cōsulem: qd̄ non cōtin
gerat illis: quos supra nomina
uit: quis nō essent noui homi
nes: vt erat. L. qui de sui cōsu
latus electione in orōne pro le
ge agraria apud Quirites cōs
tra. P. Rullus tribunū plebis
ita scribit. Itaq; me. tñ modo
cōsules qd̄ est ipm̄ p̄ se am
plissimum: sed ita fecisti quō
pauci nobiles in hac ciuitate
facti sunt. Noui ante me nemo
nā p̄fecto si recordari voluerit
tis de nouis hoīb: reperierit
tis eos q̄ sine repulsa cōsules

facti sunt diuturno labore atq; aliqua occasione cōsules esse factos: cum multis annis post
petissent q̄ pretores fuissent: aliq̄to serius q̄ per etatez ac p̄ legē liceret: q̄ aut anno suo pe
tierint sine repulsa nō esse factos me esse vñ ex oībus nouis hoīb: de quib; meminiss
se possum: qui cōsulatum petierint: cum primū licitum sit: cōsul factus sim cū primum
petierim: vt vester honor ad mei tps diē petir? nō ad aliene petitiōis occasione. intercept?
nec diuturnis precib; efflagitatus: s; dignitate ipetratus esse videatur. Est illud amplis
simū qd̄ paulo ante cōmemorauī quiritis: qd̄ hoc honore primū me ex nouis hominibus
multis posthabitis affectis: q̄ prima petitiōe q̄ anno meo: sed tñ magnificenti atq; orna
tus esse illo nihil pōt: q̄ meis comitijs nō tabellam indicem libertatis: sed vocem vñā pre
vobis indicem vestrū erga me volūtatum ac studiū tulistis itaq; me non extrema tribus
suffragiorū: sed primi illi vestri cōcursus: neq; singule voces preconū: sed vna voce vniuers
sus populus romanus cōsulem declarauit: ideo in hoc loco dicit: quos cūctis suffragiis ade
pti sumus. Anno nro post pruram cū primum petere licuit cōsulatus: erat em̄ p̄sumtum tē
pus quo petere licebat: dixi em̄ supra Sylla dictatorem voluisse: vt nō liceret petere cōsula
tum: nisi post pruram: tūc annus suus dicebat ab eo qui in toga cādida magistratū pete
bat. Noui hoīes ante Liceronez assequi nō potuerūt cōsulatū anno suo: sed op? fuit expe
ctare. Tñ in eadem orōne Licerō ait: cū Mari? a spe cōsulatus longe abesser? septimū an
num post pruram taceret: ideo in hoc gloriā Licerō: qm̄ primus ex nouis hoīb: anno suo
amplissimos honores adeptus est. Et in orōne p̄ M. Iulone dicit. P. Clodius cū statuisset om̄
ni scelere in pretura verare rempublicā videretq; ita tractata esse comitia anno supiore vt
non multos menses preturam regere posset: qui nō honoris gradū expectaret vt ceteri: s; vt
vt L. Paulū collegam effugeret singulari virtute ciuem: et annum integrū ad dilaceran
dam rempublicā quereret subito reliquit annū suum: seq; in annum primū transtulit. Pri
us petebatur q̄stura: inde edilitas: postea pretura: demū cōsulatus. Lensores erant et ante
cto autem post illū cōsulem cōsul factus essem reuocare se ad industria cepit. Quod
contigit nemini: vt scz anno suo sub cūctis suffragiis adipisceretur. ¶ Exiguus sumptus edi
litis fuit Licer. cum esset in plurimis causis x̄satus: et in patrocinio siciliensi maxime in
certamen venisset: designatus est edilis: vt ipse dicit in Bruto cū designato cōsule Hortentio
et vt ipse testis est in orōne p̄ L. Murenatris ludos in sua edilitate fecit: nā q̄ ludi fuerint
in vltima actione in Therme apparuit dicens post questuram sum designatus edilis: habeo
rationem quid a populo romano acceperim. Mibi ludos sanctissimos maxima cum ceri
monia Cereri. Libero libereq; faciendos. Mibi floram: matrem populi plebisq; romane lu
dorum celebritate placandam. Mibi ludos antiquissimos qui primi romani sunt nomina
ti: maxima cum dignitate ac religione ioui iunoni Miuene esse faciendos. Mibi sacrar
um edium procurationem: mibi totam urbem tuendam esse cōmissam ob eaz rex laborem
et sollicitudinem fructus illos datos: antiquiorem in senatu sentētie dicende locū: togam p̄
textam: sellam curulem: ius imaginis ad memoriā posteritatemq; producendam. His lu

dis maxime populus delectabatur: et qui nonnullis ad amplissimos honores consequens
 dos suffragati sunt. Unde in ordine pro Asurena ambitus accusato ridens seruius sulpitio
 ait: Non esse mirandum in petitione consulatus ludorum magnificentiam. L. Asurene apud po-
 pulum profusus delectatur inquit homines mihi crede. Audi etiam illos qui dissimulant: non solu-
 eos qui fatentur: quod ego in mea petitione sensi. Nam nos quoque habuimus scenam competere
 eorum: si ego qui tres ludos edi-
 lis fecerem: tunc Antonij ludis
 conuocaretur: tibi qui casu nul-
 los feceras: nihil huius ista ip-
 sam quam irrides argenteam sce-
 nam aduersatam putas. Noli lu-
 dorum huius elegantiam et scenam ma-
 gnificentiam valde contemnere:
 que huic ad modum profuerunt.
 Edidit inquit populus? Romanus
 priuata luxuria et publica ma-
 gnificentiam diligit. Diuus Au-
 gustinus in. ij. de ciuitate dei.
 Liceronem his ludis sese effe-
 rentem sic tarat. Vir grauis et
 philosophaster Tullius cla-
 mat in auribus ciuitatis inter
 cetera sui magistratus officia si-
 bi gloriam matrem ludorum celebra-
 rare placidam: qui ludi tanto
 deuotius quanto turpius celebrari
 solent. Atque etiam in hoc dicit quod
 impense magis laudabiles sint
 in ipsa reipublica. Quasi sunt viri
 um: parietes autem domorum.
 Quasi naualia sunt loca in quibus
 sunt naues et seruantur antes
 quam in aqua deducantur. Quasi iucun-
 dius quam sint edificia publica.
 magis inquit gaudet populus
 epulovisceratione ludis tamen illa
 sunt prestantiora: quoniam sunt diuturniora et maioris fame. Quasi haec naualia portus et alia
 edificia ad vsum communem. Quasi propter Pompeium qui in secundo consulatu ut dictum est
 gymnasia theatrumque erexit: cuius dimensionem ex theatro quod erat Asitilenis attulit.
 Quasi Cerecundius inquit talia reprehendo: ne videar insectari Pompeium amicum meum:
 qui in his sine aliqua supputatione pecuniarum profusus fuit. Quasi principem primum in-
 ter grecos nominis celebritate ac fama eloquij. Quasi praedara propilea vestibula templi
 Asinerue apud Athenas: propileum grece latine dicitur vestibulum. Plutarchus ait in vi-
 ta periclis. A traxis vestibula quinquennio edificata sunt. Mnesicle architecton: fortuna
 autem admirabilis que circa eam fabricam euenit: indicauit nunquam de futuram eam: sed
 adiumento operi semper futuram. Nam quod unus ex fabris diligentissimus cum ex alto des-
 cidisset: et medici de salute iam desperassent: dea per quietem. Pericli ostendit remedium
 et sic ille liberatus est et salubri Palladi in arce positum est signum quod phidias effin-
 xit. Eum autem Thucydides diceret Periclem edificando nimias pecunias effunde-
 re. Pericles populum in concione rogauit: nunquid videretur nimium impendisse: quo-
 nis meum tantum nomen inscribam. Hoc dicente pericle siue admirati eius animi ma-
 gnitudinem siue de operum gloria certarent athenienses reclamationes iubentes ut publi-
 ce sumptus faceret nec ulli pareret impense de phelere Demetrio dictum iam est. Quasi pre-
 clara summi nominis et celebritatis. Quasi proiecit effudit. De hoc genere toto de publi-
 cis edificijs muneribus ludis et similibus. Quasi libris de republica quos in suo consu-
 lato elucubrauit sex fuerunt: quinq; desiderantur: sextum habemus: qui inscribitur de
 somno Scipionis. Quasi tota igitur concludit tales largitiones toto genere viciosas esse
 sed aliqua te tempora incidere quibus necessarie sunt: cum scilicet fugimus auaritie suspit-
 tionem cum necessitati subuenitur: et tandem cum ipsa largitio non omnino ad malum finem

Augusti.

Naualia

Propileum
Plutarchus

tendit. **T**oto genere omnino et per se. **T**emporibus temporum et conditione potest esse non viciosa sed laudabilis: et sic uti largitione interdum erit officium a circumstantia. **A**ccommodanda pro ratione facultatis facienda et moderanda. **I**n illo autem postquam de largitione que a prodigalitate perficitur disseruit. transit ad aliud genus quod a liberalitate manat: docetque quomodo tali liberalitate utrendus sit. Supra dixit duo genera esse largorum quorum alteri prodigaliter liberales dicantur: postquam de prodigis dixit: dicit de liberalibus: qui ut dicebat suis facultatibus aut captos a prodigiis redimunt aut es alienis suscipiunt. **A**ffecti dispositi in causis dissimilibus. **A**lia causa est docet quod affecti esse debemus: cum alia causa sit eius qui in calamitate nascitur et eius qui adiuvare cupiscit ad summos tunc honores sine aliqua aduersitate: et docet nos debere perfectiores esse in calamitosos nisi fuerint calamitate digni. **R**es meliores maiores dignitates et opes. **B**enignitas liberalitas magnificencia. **I**n his tamen quis inquit in illos perfectiores esse debeamus tamen nullo modo deserendi sunt qui altioris dignitatis gradum ascendere cupiunt. **S**ed in diligendis idoneis precipit diligenter iudicandum esse an alij qui fauore cupiunt digni sint qui aliter esset contra prudentiam: quod probat Ennius sententia. **A**dale locata collocata in dignis et munime idoneis: hic est versus Ennii ex tragedia et publicus poeta minorum dixit: beneficium dando accepit qui digno dedit. **Q**uod autem ponit nunc contrarium. **I**n eo quod bono viro tributum est. **I**n ipso bono viro. **E**x ceteris qui laudant liberalitatem: que prudenter fit: et liberalitas omnibus laudatur: remota in prudentia: quoniam dandum est ut oportet. **P**anda igitur opera est percipit quibus beneficiis alios afficere debeamus ut memoria remaneat apud posterum: illis non liceat esse ingratis. **P**rodatur propagetur diffundatur: ut aliquos vi oppressos defendere doceret: predia donare merentibus: ad honores euehere et similia: quorum memoria transit ad posterum et sine odio aliorum gra-

largitionum genere vitiosa est temporibus necessaria: et tamen ipsa et ad facultates accommodanda: et mediocritate moderanda est.

Alterum genus largiendi quod a liberalitate perficitur.

In illo autem altero genere largiendi quod a liberalitate perficitur: non uno modo in disparibus causis affecti esse debemus. **A**lia causa est et quod calamitate premittit: et et quod res meliores quam nullis suis rebus aduersis. **P**rofectior benignitas esse debet in calamitosos: nisi forte erunt digni calamitate. **I**n his tamen qui se adiuvare volunt non ut me affligatur sed ut altioris gradum ascendant: restricti nullo modo esse debemus: sed in diligendis idoneis iudicium et diligentiam adhibere. **N**am preclare Ennius bene facta male locata male facta arbitror. **Q**uod autem tributum est bono viro et grato: in eo tum in ipso fructus est: cum etiam ex ceteris. **E**meritate enim remota gratissima est liberalitas: eoque eas studiosius plerique laudant quod summi cuiusque bonitas commune perfugium est omnium. **D**anda igitur opera est: ut his beneficiis quamplurimos afficiamus quorum liberis posterisque per-

posterum et sine odio aliorum gra-

et esse non possunt. ¶ Non liceat esse ingratis. Sic loquimur michi liceat esse bono tibi licet
 esse discreto. ¶ Deterreda. amouēda et impediēda cū vtatur ingratitudine. Ita dicimus de
 terrui te a scribēdo. i. effeci vt non scriberes: deterreo liberalitatem efficio vt quis nō sit li-
 beralis: qui ergo est immemor beneficij: deterret liberalitatem: hostem: inimicū: qm̄ est in-
 gratus et illiberalis. ¶ Tenuior. pauperiū qui indigent aliorū liberalitate. ¶ Atq; hec beni-
 tatem vsui esse reipublice cum
 redimuntur captiui et paupes
 res locupletantur. ¶ Ab ordi-
 ne nostro] ab auguribus: qm̄
 Licerō erat ex ordine augurū
 Licerō post crassi interitū au-
 gur creatus in Silitiāz procō-
 sul missus est qui eam puinci-
 am armis et iustitia seruauit:
 collegium augurū erat in maxi-
 ma veneratōe apud antiquos
 ¶ Crassi] in cuius locum Lice-
 ro subrogatus fuit. ¶ Hanc er-
 go consuetudinem] concludēs
 preponit hanc liberalitatem
 largitionibus: et muneribus:
 eorum: quos p̄digos appella-
 uit. ¶ Munerū] spectaculorū
 ad captandum multitudinem
 ¶ Grauium prudētum hec in-
 quit a grauibz hoībuz solet
 exerceri illa autē a leuissimis
 qui auram popularem captāt
 ¶ Illa largitio] que fit ad ca-
 ptādōs populī fauores. ¶ Ti-
 tilantium] mouentim. Titil-
 lare est illas p̄tes corpis tāge-
 re q̄ tacte movent quandā vo-
 luptatē: vt tāgere sub alis: er-
 go qui largitōe vtūtur quasi
 titillāt voluptates multitudi-
 nis: qm̄ diliniunt ipsam obles-
 ctant et capiūt tali largitōe ac-
 munere. ¶ Conuenit autē] Nūc
 precepit et p̄dōr erigendo qd̄
 agendū sit et cōueniat. ¶ Non
 acerbū] nō asperum et nimis
 molestum. ¶ Re cōtrahenda]
 in omni contractu. ¶ Confini-
 is] hoc cōfinium dī. ¶ De suo
 iure] de eo qd̄ iure ad se perti-
 net. ¶ Abbozrentes] alienum
 a litigijs quo ad fieri potest et
 potius est aliquid de suo cōce-
 dendum q̄ litigādum ¶ Habē-
 da autem est rō] ne aliqui p̄ce-
 pto Liceronis ducti a litibus
 abbozrendo rem suā consumi
 et labi sinerent: monet habē-
 dam esse curam rei familiaris
 nec permittendū vt male vili-
 bat: qd̄ maxime decet. ¶ Flagi-
 tiosum] malū sceleratū et p̄ti-
 nens ad ignauū hoiez. ¶ Sed
 datur memoria vt bis ingratis esse non liceat.
 ¶ Dēs enim immemores beneficij oderūt: eamq;
 iniuriā in deterrenda liberalitate sibi etiā fie-
 ri eumq; qui facit communem hostem tenuiorū
 putant. Atq; hec benignitas etiā reipu. vtilis
 est redimi e seruitute tactos locupletari tenui-
 ores: quod quidem] vulgo solitum fieri ab ordi-
 ne nostro in oratione Crassi scriptum copiose
 videmus. Hanc ergo consuetudinem benigni-
 tatis largitioni numerum antepono. Hec est
 grauium hominum atq; magnorum illa quasi
 assentatōrum populī multitudinis leuitatem: et
 voluptatem quasi titillantū. Conuenit autem
 tum in dādo munificum esse: tum in exigendo
 non acerbum. In omniq; re contrahenda ven-
 dendo: emendo: conducendo: locando in vicini-
 tatibus et confinijs equum et facilem multa mul-
 tis de iure suo concedentem. A litibus vero qm̄
 tum liceat et nescio an paulo plus etiam q̄ liceat
 abbozrentem. Est enim non mdo oliberale: pau-
 lum nōnunq; de suo iure de decere: sed interdū
 etiam fructuosum. Habenda autem est ratio rei
 familiaris: q̄ quidem delabi sinere flagitiosum
 est: ita vt illiberalitatis auaritiēq; absit suspi-

Titillio

ut illiberalitatis] monet ita esse habendam rationem rei familiaris: ut non videantur illi
berales aut auari. [Posse enim] ratio quare suspicio auaricie pellenda est: quoniam ille est pecu-
nie fructus: cum quis moderate utitur liberalitate: ut se patrimonio non spoliaret. [Recte etiam]
laudat sententiam Theophrasti qui hospitalitatem laudauit: quod est quidam dispositio et libera-
litas erga hospites. i. amicos externos. [Theophrasto]

cio. Posse enim liberalitate uti non spoliantem se pa-
trimonio nimium est pecunie fructus maximus;
Recte etiam a theophrasto est laudata hospita-
litas. Est enim ut mihi videtur valde decorum:
patere domos hominum illustrium: illustribus
hospitibus. Idque etiam reipublice est ornamento ho-
mines externos hoc liberalitate] genere in urbe no-
stra non egere. Est etiam vehementer utile his quod bo-
neste posse multa volunt per hospites apud exter-
nos populos valere opibus et gratia. Theophrastus scri-
bit quidem Eimonem Athenis etiam in suos cu-
riales Laciadas hospitalem fuisse. Ita enim di-
citur instituisse: et villicis imperauisse: ut omnia
preberentur quicumque Laciades in villam suam

quod de diuitijs librum vinum scri-
psit in quo laudauit hospitali-
tatem. [Valde decorum] pulchrum
et gloriofum. [Illustrum] clari-
rum viros et principum ciuita-
tis. [Illustribus] claris ami-
cis externis. Hanc sententiam
Lactantius reprobabat: hinc lo-
quitur ut christianus. Cicero autem
ut gentilis probat: et ideo iusta
reprehensione caret. [Honeste]
cum laude virtutis. [Eimonem]
Eimon filius fuit Melciadis
et hegesiphiles filie Dionis Re-
gis thracie. Melciades. Laci-
lens datus in vinculis pe-
nit. Eimone et sorore Elpinice
superstitibus. Eimon spolijs
bellicis locupletatus agro-
rum se-
pes amouit: ut omnes ad fructus
legendos accedere possent: ex
tribu laciadae fuit. [Melcia-
des] in quos summa hospita-
litate Eimone exercebat. Para-
batur inquit Plutarchus in vi-
ta Eimonis: ingens domus conui-
uium: eo pauperes quicumque
vellent libere conuenientes edu-
cationem inde per ocium sibi
vendicabant: ut rebus tantum
urbanis intenderent. Ceterum
Aristoteles non id omnibus
atheniensibus datum esse sed
ex laciadibus contribulibus su-
is cuiuslibet licuisse accedere tra-
dit. Comitabatur preterea Ei-
monem quidam familiares: his
pulchra veste indutis manda-
tum erat: ut sit quis grandior
natus sordide ob inopiam indu-
tus cum Eimone forte loque-
retur vestem cum eo permura-
rent. Alium est hoc magnifice-
tie genus plurimum in se ma-

Eimon.

Plutar.

diuertisset.

Alterum genus liberalitatis
quod opera prestatur.

De autem opera non largitione

iestatis habere et numeros etiam illi copiose ferebant ut si quod in foro indigna suis egestate aspice-
rent: quod prius accedentes pecunia illi danda in manibus deponeretur. [Curiales] tribules. Formam
ciuilem Romule hoc modo instituit: diuisa omni multitudine triaria singulis tribus duces singulos
preecit: tribusque eas appellauit: diuisitque rursus ipsas tribus in decimas quales pres: vocauitque eas
curias: nullisque etiam duces singulos preecit: duces tribuum tribunos curiarum. Quod curios nomen fuit.
Inde curiales sunt qui et tribules et contribules ex eadem tribu siue curia: hec ex Dionisio ali-

arnasse Pomponius autem libro primo digesto. de origine iuris dicit Ro-
mulum in .xxx. partes diuisisse populum: quas curias appellauit: propter
eas tunc reipublice curam per sententias partium earum expediebat: ut di-
ctum est in primo volumine.

De autem opera supra posuit duplicem rationem liberalitatis quarum altera in pec-
cunia consistit: altera in opera atque industria. Postquam de liberalitate pecunia

Pomponius

ria differuit:transit ad alteram:q̄ opa sit. Et est duplex: qm̄ interdum confertur in vniuersam temp. interdū in singulos: et ostendit pdesse alicui in iure ciuili accommodatissimūz esse ad hoies beneficijs astringēdos: unde ponit eloquentiam q̄ gratior et ornatioz. **Opera** labore et industria. **In** iure cauere vitare incōmoda et deceptiōes in iure litibusq; multi enim ius amittūt suū ignorātia iuris aut pcuratorz causidicorūq; inscitia. **Opes** augen-

das potētiam et auctoritatem gratiamq; multitudinis: cui hec opera prestat. **Gratiā** benigniorem iuriscōnsultus inquit: fauens allis in causa maxima consequitur auctoritatem et gratiofus apud omnis efficitur: quibus opera sua prodest: et cognitio iuris ciuilis in summo honore semper fuit et etiā interpretatio. **Quā** cognitiōem et interpretatiōem iuris. **Ante** hanc cōfusiōnez tempoz dānat Cēsaris tyrannidem et bella ciuilia: quibus seuentibus iura oppressa erāt et omnia confusa. **Principes** primi in ciuitate: vt familia Aquiloz. **Adutiorum**: quozuz tanq̄ hereditarium erat ius ciuile et alioz quos supra nominauit: qui ciuitatis principes erant: et iuris ciuilis scientiaz tanq̄ possessionem a maiorib; relictam habebant: que omni bus erepta fuit ppter tyrannidem et iuris oppressionem. Et sic Licero deplorat calamitatem suoz tempoz: et ius ciuile amissuz esse doleret: id que eo indignius fert qd̄ talia acciderunt tpe Cēsaris qui omni sciētia vigeat et ius ciuile videbatur diligere. **Suetonius** ait: ius ciuile ad certū modūz redigere statuit atq; ex immensa diffusaq; legum copia optima queq; et necessaria in paucissimos conferre libros. **Eo** indigni? **maiorē** al̄ indignitate ferēduz. **Eum** is esset Cēsar dictator. **Sciētia** iōi gñe doctrine. **Hec** igit op̄a pcludit de op̄a iuris ciuilis: et trāsfit ad eloq̄ntiaz quā laudib; affert et merito. **Gratiā** maioris iouis dignitatis quātūz ad pōdus rex et sciētiā. **Oratoris** vis est et officijz posse de oī re q̄cūq; pposita sit: apte copiose dicere. **Gratior** q̄ sit ius ciuile. **Ornatioz** maioris ornamētū et dignitatē. **Admiratiōe** audientūz qm̄ eloq̄ntez et prudētez oēs admirātur. **Eni** **Puue**. Demostene ait. Quē mirabātur Athēne **Lorrētez** et pleni moderātez frena **Theatri**. Et Ciceronē orātem oēs suspiciebāt. **Indigentū** ieoq; q̄ indigēt patrociniū eloq̄ntis: vt in iudicio defendātur. **Gratiā** benignolētia eoz qui defensi sunt: et patronum magna gratia psequitur. **Huic** quoq; quēadmodum viri ciuili. **In** tota in omni pte dignitatis

beneficia dantur bec tū in vniuersaz rēp. tū i singulos ciues cōferūt. Nā in iure cauere: p̄silio iuuare atq; b̄ sciēte gñe pdesse q̄ plurimis vebemēter et ad opes augēdas p̄tinet et ad grām. Itaq; cum multa preclara maiorum tum quaz optime cōstituti iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atq; interpretatio quā quidē ante hāc cōfusiōnem tempoz in possessione sua p̄ncipes retinuerunt. Nunc vt honores: vt omnis dignitatis gradus sic huius scientie splendor deletus est. Idq; eo indignius: quod eo tempore hoc cōtingit cuz bis esset qui oēs superiores quibus honore par esset scientia facile vicisset. **Hec** igitur opera grata multis et ad beneficijs astringēdus homines accommodata. **Atq;** huic arti finitiua est dicendi grauior facultas et ornatioz. **Quid** enim eloquentia laudabili? et p̄stabilius vel admiratione audientium vel spe indigentium vel eozū qui defensi sunt gratia. **Huic** quoq; ergo a maiorib; nostris est in tota dignitate p̄ncipatus datus. **Diserti** igitur hominis

Suetonius

Iuuenalis

In patris est moribus Romanis institutis: quoniam apud antiquos patroni agebant cum clientis opera gratuita: et Li. ex patrociniis auctore Plutarcho mercedem non accepit. Munera a Siculis ingentia magnificaque vltro delata instantissime tenuit: eo duntaxat contentus: vt edilitatem suam transmissione frumentaria nec illa quidem gratuita adiunaret. Disertus? a disertendo sicut auctore Festo: et disertus est ille qui dicit ea que opus. Fabius li. viij. sic scribit. Ad. Antonius ait a se disertos viros

disertus

et facile laborantis: quodque in patris est moribus multorum causas et non grauate sed gratuito defendentis: beneficia et patrocinia late patent. Amouebat me res vt hoc quoque loco intermissione eloquentie ne dicam interitum deplorarem ni viderer ne de meipso aliquid viderer queri. Sed tamen videmus quibus extinctis oratoribus quod in paucis spes quod in paucioribus facultas quod in multis sit audacia. Cum autem omnes non possint ne multi quidem aut iurisperiti esse aut disertis: licet tamen opera prodesse

esse multos eloquentem a sit ne in in: disertos satis putat dicere quod oporteat ornare aut dicere proprium esse eloquentissimum ideo Li. disertis dicitur: quoniam non loquitur de eloquentissimo sed me diocri oratore: et patrono causarum diserto. Facile laborantis: quod facile suscipit labores pro alijs in iudicio defendendis. Non grauate non moleste aut propter pecunias: sed gratuito is dicitur aliquid grauate facere: quod molesto alio et quasi inuito facit Plinius in principio. xviij. voluminis sic scribit. Crescit apud me certe tractatu ipso admiratione antiquitatis: quantoque maior copia herbarum dicenda restat: tantomagis adorare priscorum in inueniendo curam: in tradendo benignitatem subit. Admonebat me res

Plinius

de qua loquor et status presens. Ne de sua fortuna Li. queri videretur: noluit intermissione nem eloquentie deplorare: sed vt itur occupatione. Cum enim dicit se nolle deplorare: maxime deplorat: et tempora dantur sua. Hoc quoque loco quemadmodum feci de iure civili. Ne dicam interitum noluit dicere Li. eloquentiam perisse: sed fuisse intermissam. Quibus clarissimis oratoribus: vt prius fuerat. Crassus. Ad. Antonius. Cæsar. L. filius Hortensius. et nonnulli alij: qui in foro claruerant Hortensius: in actioe pene superabat Cicerone: et adulescens magis dicendo floruit quam senex. De quo Li. in bruto. Hortensius a Crasso consule et Scenola usque ad Paulum Marcellum consules floruit. Nos inquit in eodem cursu fuimus a Sila dictatore usque ad eosdem fere consules Sicilium. Hortensij vox extincta suo facto est: nostra publico. Nos autem Brute inquit quoniam post Hortensij clarissimi oratoris morte orbe eloquentie: quasi tutores relictis sumus: domi teneamus: eam sepe liberali custodia: et hos ignotos atque impudentes procos repudiemus: tueamurque vt adultam virginem caste: ab armatorum impetu quantum possumus. phibeamus. In paucis quoniam pauci superat oratores: et hi qui erant non habebant facultatem. i. potentiam dicendi quoniam extinctus erat senatus: deleta iudicia: et cause forenses prouenerant: et hoc Li. propter se dicit qui prius in foro regnauerat: et eius vocis tota urbs theatrum fuerat: nunc autem fugebat conspectus sceleratorum quibus omnia redundabant. Unde miror illum in tantis malis hoc opus tam breui tempore elucubrare potuisse: quoniam scripsit post necem Cæsaris: sed beatissima ingenij vbertas: et philosophici pectus omnia superabat. Spes pauci inquit sunt: de quibus sperare licet quod futuri sunt clari oratores. Facultas potentia orandi causas. Audacia multi inquit audent hoc genus dicendi tractare: sed id quod audent prestare vt decet non possunt: supererat ipse Cicerone eloquentie fons: qui tamen cessabat culpa temporum: quibus omnia turbata erant et confusa. Cum autem omnes dixerit supra homines prodesse posse iure civili et eloquentia: sed quod non omnes possunt calere ius civile aut esse disertis: dicit nunc Cicerone tales homines posse etiam prodesse opera: cum scilicet beneficia pro alijs petunt commendant iudicibus reos: et vigilant pro re alterius: et rogant eos qui defendunt aut consulunt vt sint in causa diligentes et sic cum ipsi non possint eorum causas agere: orant alios vt eis absint et sic officio bonorum virorum funguntur. Ne multi quidem quoniam paucis datum est vt optime ius calleat et disertis sint. Opera labor et industria. Licet tamen prodesse iordo est: licet hoc scilicet hominem petentem beneficia commendantem iudicibus aliquem vigilantem et rogantem alios: vt licet inquit talem hominem ita facientem opera sua prodesse multis. Licet petentem prodesse ille potest alijs prodesse qui be

neficia pro ipsis petit et commendat iudicibus causam reorum. Latissime manat ad multos adiuuandos extenditur eorum industria: qua gratia aliorum demerentur et animos. Quod ita illud videtur occupatione monens neminem esse ledendum: dum alicui prodesse cupimus. Non expedit non est utile. Si imprudentes ledunt: negligētie ascribendum est: si scientes: temeritatis: quod est inimica prudentie. Quod etis operis: quibusdā laboribus et quadā industria cōpensare id quod aliis ledit: si in aliqua re inuitualiquē offendimus: debemus alia opera et officio id quod violatum est cōpensare: et tū quē offendimus aliquo beneficio recōaliare.

Ed cū in hominibus iuuādis dixit hactenā iuuandos esse homines aut pecunia: aut operam: monet nunc potius iuuādos esse bonos viros et inopes: quod fortunatos et potentes: quoniam sequi debemus virtutem non fortunam et diuitias. Quod dictum est procliuē omnes hoc facile dicunt: sed non ita facile fit. Quod dictum est potius dicitur. Quod vulgo vbiq; Non fortunam diuitias et potentias aliorum: cum volunt beneficia in aliquem collocare. Quod donec sit plena honoris et laudis. Quod gratiam beniuolentiam illius quod est diues et potens. Quod re: quasi voluntas omnium ad id est inclinatio. Quod Sed animaduertendum est diligentius quam nostra voluntas propentior est adiuuandos potentes: monet Eice. considerandum esse quod sit natura rerum et proprietates et ostendit potius esse iuuandum bonū virum et inopem: qui semper habebit gratiam si referre non poterit: et diuites obligari beneficio volunt. Unde docet maiorem nos consequi gratiam si inopem probum virum potius quam diuitem inuerimus. Nimirum scerte declarat harum rerum naturā agere gratias est verbo: habere gratiam est animo cum memores beneficii sumus referre autem est facto et re ipsa: ergo si bonus non potest gratiam referre. id est per beneficium reddere: certe gratias habere potest id est esse memor beneficii accepti.

multis beneficiis petentē cōmēdantē iudicibus: magistratibus vigilantē pro alteri: eos ipsos: qui aut cōsulūt aut defendūt rogantē: quod qui faciūt plurimum grē cōsequuntur: latissimeq; eorum manat industria. Itā illud non sunt admonēdi: est. n. in proptu: ut aduertant: cum alios iuuare velint ne quos offendant. Sepe enim aut eos ledunt quos non debent aut eos quos non expedit: si imprudentes negligentie est: si scientes temeritatis. Utendum etiam est excusatione aduersus eos quos inuitus offendas quacūq; possis. Quare id quod fecerit necesse fuerit nec aliter facere potuerit. Ceterisq; operis et officiis erit quod violatū ē cōpēsādū. In officio prestādo vir bonus locupletius preferendus est.

Ed cū in hominibus iuuādis aut mores spectari aut fortuna soleat dictum quod dē est procliuē. Itaq; vulgo loquuntur sese in beneficiis collocādis mores hominum non fortunā sequi. Donestā orō est. Sed quod est tādē quod in opus et optimi viri cause non anponat in opera danda gratiam fortunati et potētis. Aliquo enim expeditior et celerior remuneratio fore videtur in eo fere est voluntas nostra propentior. Sed animaduertendum est diligentius que natura rerum sit. Nimirum enim inops ille si bonus est vir: etiam si referre

Commode Iapte affert quandā sententiā: que circūferebatur in certo auctore: ideo aliter quicūq; dixit in oratione pro Planchio respondens Latio accusatori ait. Quamq; dissimilis est pecunie debitio et gratie. Nam qui pecuniā dissoluit: statim nō hz id qd reddidit: qui aut v: es retinet alienū: gratiā aut et qui refert hz: et qui hz in eoispo qd hz refert. Neq; ego nunc Planchio desinam de debere si hoc soluerō: nec minus ei reddere volūtatē ipsa: si hoc

gratiā nō pōt hz: certe pōt. Commode aut qcuq; dixit pecuniā qui habeat nō reddidisse: et qui reddiderit non habere. Gratiam autem et qui reddiderit habere: et qui bebeat retulisse. At q se locupletes bonoratos brōs putāt: bi ne obligari quidē beneficio volūt: qui etiam beneficiū se dedisse arbitrātur: cum ipsi quīs aliquid magnum acceperint: eque etiam a se aut postulari aut expectari aliquid suspicantur. Patrocinio vero se vsos: aut clientes appellari mortis istar putant. At vero ille tenuis cum quid factum sit se se spectatum non fortunatū putat: non modo illi qui est meritis: sed etiam illis a quibus expectat: eget enim multis gratū se videri studet. Neq; enim verbis auget suum munus: si quo forte fungitur: sed extenuat. Videndumq; illud idem quod si opulentum fortunatūq; defenderis in illo vno: aut in liberis eius: manet gratia. Sin autem inopem: probum tamen et mode-

virtutem ipsius pauperis nō bona fortune. Nō fortunā diuitias vt postea retributionē accipiat et eque beneficiū a fortunato reddatur. Sene. sic ait Non est beneficiū qd fortunā spectat. Isti qui est meritis qui in se beneficia contulit: sed etiā alijs locupletibus: vt etiam ab illis accipere aliquid possit. Eget enim multis hoc dictum est per parentem: et est ratio quare inops cū multis indigeat: studet etiā alijs videri gratus. Si quo forte fungitur id est si ipse inops aliquid facit pro eo qui de se benemeritis est: dicit parum id esse et se maiora illi debere: vt parē gratiam referre possit et sic semper munus suū extenuat. Videndumq; illud Iaffert illud: ostendit potius habendā esse rationē inopis q diuitis vt maiorem gratiā consequamur: et ideo dixit diligentius animaduertendū: que sit natura rerum. Humiles pauperes quorum est magna multitudo. Presidium auxilium sue paupertatis: si defendimus diuitē ipse solus nobis debet: et forte filij: sed si inopem et

molestie si accidisset. Et in oratione q senatui de reditu suo gratias agit: dicit At qui in officio pfoluēdo dissimilis ratio pecunie debite est ppter ea q pecuniā qui retinet non dissoluit: qui reddidit nō habet gratia: et qui retulit habet: et qui habz dissoluit hoc etiā scribit Bello. Qui reddiderit reddere gratiā sine referre est idē qd reddere beneficiū: habere aut est gratificandi voluntatē inuicem habere. Referre inq; Seneca: est vltro qd debeas afferre nō dicimus gratiam reddidit: reddunt em et qui reposcitur et qui inuiti et alibi: plus debetur bñcia q pecunie creditori: qm de beneficio pl' soluendum est et nihilominus relata gratia etiam coheremus debeo em cum reddidi rursus icipere. At q se locupletes ponit nunc oppositum de locupletibus: qui volunt beneficio obligari. Beatos felices et nullius rei indigentes. Egetantūdem. Postulari ab eo qui confert beneficiū. Patrocinio vero ecce aliud quo ostendit ipsos nolle obligari beneficio. Patrocinio dñfensione alicuius in causa sua. si fuerunt clientes et vsi sunt alicuius patrocinio: putant id esse mori simile: potius inq; vellent mori q videri clientes q a colēdo dicuntur: qm colūt patronū. Tenuis pauper et bonus vir. Se se spectandum habitā esse rationem sui et virtutis: si fortune: et ille q beneficiū contulit spectauit

Seneca

Seneca

S Extremū iustitiam in beneficiis collocādis et opera p̄stāda. ¶ Et tēdas] eo-
neris efficere p̄tra iustitiā: qua oīs cōmendatio p̄ficiscitur: et qua remota
nihil honeste et cū laude fieri pōt: et iustitia eā est vt homo perpetuā cōmens-
dationem assequatur et famam.

Ed quoniam de eo genere] Postq̄ differuit de beneficiis que in singulos cōferri
tur a singulis: ad illa transit q̄ ad vniuersos et temp. pertinent ad tempu. cū

lis quisq; sit. Extremū autē preceptum in bene-
ficiis operaq; danda est ne quid cōtra equitatē
contendas: ne quid pro iniuriā. Fundamentum
em̄ perpetue cōmendationis et fame est iustitia
sine qua nihil potest esse laudabile.

Beneficia que ad vniuersos pertinent.

Sed quoniam de eo genere beneficio-
rum dictū est que ad singulos spe-
ctāt deinceps de his q̄ ad vniuersos
queq; ad rep̄u. pertinent disputandū est. Eorū
autem ipsorum partim eiusmodi sunt: vt ad vni-
uersos ciues pertineant: partim singulos: vt at-
tingant que sunt etiam gratiora. Danda est ope-
ra omnino si possit vtriusq; nec minus vt etiam
singulis consolatur. Sed ita vt ea res aut pro-
fit: aut certe ne obfit reipubli. L. belij et P. grac-
cibi frumentaria: magna largitio fuit: exhaurie-

scz ex publico aliquid cōmuni-
ter aut viritim distribuitur: vt
cū ex publico frumentū datur
aut agri reip. vectigales diui-
duntur. Eorum aut ipsorū: sub-
diuidit hanc ptem: et dicit isto-
ruz beneficiorū aliqua p̄tinere
ad vniuersos: scz resp̄u. aliis
quit facit qd oībus cōmune ē
vt pontes fora strata viarū
et cetera id gen^o: aliqua ad sin-
gulos: vt cū annona aut pecu-
nia populo diuiditur: siue aliis
quid aliud datur qd ad vnum
quēq; p̄tinet: ista inq̄ sunt gra-
tiora illis q̄ p̄tinet ad vniuer-
sos: qm̄ ex his maiorem singu-
li capiūt voluptatē quippe cō-
sultur eorū necessitati: datur
a p̄ncipe vniuersis mille nū-
mi: singulis dantur duo: q̄ sunt
gratiora: qm̄ singuli habent
ideo dicit Cicero que sunt etiā
am̄ gratiora. ¶ Ad vniuersos
cum beneficia in vniuersos cō-
feruntur. ¶ Singulos] cum vi-
ritim aliquid distribuitur.
¶ Danda est opera omnino] p̄-
cipit Cicero si fieri potest vni-
uersis et singulis cōsulendum
vt scilicet omnū singulorum
q; ratio habeatur: et hoc ad eos
qui rempublicā gerunt: perti-
net. ¶ Consulatur] prouideat
¶ Sed ita] docet quomōdō hoc
sit agendū: vt scilicet ratio rei
publice habeatur: et caueam⁹
ne profusa largitio ex publico
noceat reipub. et erario. At ea
res ipsum consulere et prouid-

dere id est ipsa largitio frumentaria aut pecuniaria: et ponit exemplū. L. belij et P. Grac-
chi quorum nimia largitio erariū exhauriebat: nō em̄ habebant rationē reipū. sed plebis.
Contra ponit exemplū. M. Octauij cuius largitio tolerabilis fuit: habebat em̄ reipū. ra-
tionem et singulorū. Ande salutem attulit ciuibz qui acceperunt et reipū. que oībus cō-
sulere debet cuius salus in salute ciuium consistit: qm̄ sunt reipū. membra quibus perdis-
tis: vt ipsa etiam perdatur necesse est qd accidit exhausto erario et ciuibz fame: inopiaq;
laborantibus. Ande decet principem esse opulentum: vt huic malo alijsq; occurrere possit
nec debet pecunijs parcere p̄ salute suorum: quoniam vt dictum est magistratus est ad aliū
non ad se. Rex has virtutes habere debet prudentiā: fortitudinem: iustitiā: seueritatē
grauitatem: magnanimitatē: largitatem: beneficentiā: liberalitatē: he certe sunt regie lau-
des. Frumentaria ex frumēto publico plebi diuidendo. ¶ Modica adhibita moderatione
et idcirco ciuibz fame laborantibus: et repū. que ciuium salute p̄tinetur: salutaris fuit. In
primis aut dat aliud p̄ceptū temp. gerentib⁹: vt scz quisq; suū possideat: et ne fiat alicui in

iuria in bonis suis: que iure possider. ¶ Publice pro impensis publicis. i. non bz is qui res
 pu. administrat diminueret res cuius priuati: et eas assumere in impensis q̄ ex publico fieri
 debent: bz verbi gratia princeps dare subditis suis nulle tritici modios hanc vim annone nō
 debet priuato ciui et opulento eripere: vt alijs tribuat: qm̄ hoc est cōtra iustitiā. ¶ Perni-
 tiose em̄ notat. L. Philippū qui populo studuit cōtra optimates in suo tribunatu legem
 agrariam ferre voluit et desi-
 niebat quot agri iugera cuius
 possidere liceret: quingēta. i.
 hoc aut eo spectabatur vt bona
 locupletū cum pauperibus cō-
 municaretur et sic nō potuisset
 quisqz hūc qd suū erat. Unde
 Philippus bona ciuiū priuato-
 rum ad equalitatē redigere cu-
 piens: vt magis populū ex-
 citaret: et optimatibz inuidiaz
 faceret: dixit nō esse duo milia
 hominū Romē: qui rem haberēt
 is qui aliquid haberent vt oñ-
 deret diuitias esse apud pau-
 cos principes ciuitatis ceterā
 vero multitudinē vel maxime
 egere. ¶ Legem agrariā que
 modum agris possidendis im-
 ponebat. ¶ Antiquari abro-
 gari et cessare: nā antiquare le-
 gem est delere: et vt inq̄ Pompeius
 in morem pristinū redu-
 cere derogatur legi cū ps des-
 trahitur: abrogatur vero cum
 prius tollit. ¶ In eo q̄ pas-
 sus est legem antiquari. ¶ In
 agēdo in ipsa actione: qua le-
 gem suā debeat. i. cuiz haberet
 orationem pro lege agraria.
 ¶ Populariter in populi fa-
 uorem. ¶ Capitalis pernicio-
 sa et detestabilis. ¶ Ad equatio-
 nem bonoz: vt omnes tñ ha-
 berēt in bonis: qm̄ nolebat ali-
 quem posse supra quingēta iu-
 gera possidere: vt ea q̄ super-
 essent ex tanta agrorū copia
 plebi diuiderentur: vt tandem
 nō esset fere aliquod discrimē
 inter principes et plebeios: quo
 nihil potest esse perniciosius
 cū non liceat vnicuiqz qd suū
 est possidere: et desideria bona
 horum inuadant. ¶ Hanc em̄
 ob causam ratio quare nō pot-
 esse maior pestis: et illa oratio
 capitalis erat. ¶ Maxime potissimū: qm̄ non solum vt bona custodirentur: cōgregati sunt
 licet hec fuerint maxima causa: homo enim est animal cōgregabile natura ¶ Res publica
 cōmunes utilitates et congregationes ciuiū videsqz. ¶ Duce natura qm̄ homo appetit so-
 cietatem naturaliter. ¶ Spe custodie sperantes res suas hoc mō posse tuto custodiri: vñ
 munita sunt opida et late leges. ¶ Danda etiā opera est aliud preceptū de tributis exigen-
 dis. ¶ Erari tenuitate: qm̄ videntibus bellis opus erat tributa exigere cū in erario publi-
 co non essent pecunie. ¶ Tributū a contributio ne dī vel ex eo vt inquit iuriscōsultus: pa-
 multis tribuatur. ¶ Idqz cōferre tributū: qd nostris tēporibus quotidie fir nullo bello nul-

bat. igitur erarium modica. ¶ Octauij et rei-
 pu. tolerabilis et plebi necessaria: ergo et ciuibz
 et respublice salutaris. In primis autem viden-
 dum erit ei qui rempublicam administrabit: vt
 suum quisqz teneat neqz de bonis priuatoz pu-
 blice diminutio fiat: pernicioso em̄ Philippus
 in tribunatu: cum legem agrariam ferret: q̄ ta-
 men antiquari facile passus est: in eo vehemen-
 ter se moderatū prebuit: sed cuz in agendo mul-
 ta populariter tum illud male dixit non esse in
 ciuitate duo milia hominum qui rem haberent.
 Capitalis oratio est ad equationē bonorū per-
 tinens qua peste que potest esse maior hanc em̄
 ob causam maxime vt sua tuerētur respublica ci-
 uitatesqz constitute sunt. Nam et si duce natura
 congregabantur homines: tamen spe custodie
 rerum suarum vrbium presidia querebant: dan-
 da etiā opera est ne qd apud maiores nostros
 sepe fiebat: propter erarij tenuitatem assidua-
 temqz bellozū tributum sit conferendū. Idqz

Antiquare legem
 Pompeius

Tributum

la necessitate nulla religione vigente: sed auaritia et luxuria nemo patriam propter se diligetur non bonis consulitur: non posteritati et glorie perspicitur: sed abdomini et gula. ¶ Prouidentur diligenter precauendum ne sit opus exigere a ciuibz tributum. ¶ Huius muneris] tributi conferendi. ¶ Ominari] significare hic aliqui futurum necessitate: omen est in ore: cum scz aliquid dicimus: qd bonum aut malum significet ominari est aliquid futurum voce

Omen
Ominor

ne eueniat: multo ante erit prouidendum. Sine qua necessitas huius muneris alicui reip. obuenit: malo enim alteri qm nostre ominari: neq enim tantum de nostra: sed de omni republ. disputo: danda erit opera ut omnes intelligant si salui esse velint necessitati esse parendum. Atq etiam omnes qui tempu. gubernabunt: consulere debebunt: ut earz reru copia sit: q sunt necessarie.

Quarum qualis apparatus fieri soleat et debet: at non est necesse disputare. Est em in promptu tantum locus attingendus fuit.

¶ Auaritia vacare debent q muneribus publicis funguntur.

¶ Apud autem est in omni procuratioe negotij et muneris publici: ut auaritie pellat etiam minima suspitio.

¶ Utinam inquit. L. Pontius Samnis ad

illa tempora fortuna me seruassz: et tunc eest nat? qm romani dona accipe cepissent: non essem passus diutius eos imperare. Ne illi quidem multa se

significare quod tñ non ideo dicitur certe futurum satum: sed videtur esse quoddam presagium. An Hannibal ut est apud Silium: videns similem vrozem lachrymantem de suo in italiam aduentu qm pericula timebat et viro dixit. Quibus parce et lachrymis fidissima coniungit. I. noli mihi aliquam felicitatem ominari. In primo de diuinatione ait. Nec solum deoz voces pitagorae obseruauerunt: et etiam homin q vocant oia: q maiores nostri: q valere cessabat idcirco oibus rebz agendis qd bonu faustu felix fortunatusq esset pfabatur: rebusq diuinis q publice fierent vt faueret linguis impabat. Inq feris imperadis vt libus et iurgis abstinerent. Quid sit fauere linguis interpretatur Sen. bis verbis. Quotiens mentio sacraz litterarū interuenit: fauere linguis hoc verbum non vt pleriq existimat a fauore trahitur sed impatur silentiu: vt rite peragi possit sacrum nulla mala voce obstrepere. ¶ Stenta dicitur: q ostendit. ¶ Portenditq portendit. i. significant. Adostra q monstrat prodigia: q pdicunt et rem futuram significent. ¶ Si salui] si nolunt puenire in hostium potestatem necesse est vt bella geratur: p tuenda libertate. ¶ Atq etiaz aliud pceptum qd interpretatio ne non indiget: tñz prospicere is qui temp. gerit: vt sit copia earum reru: sine quibz viuui non pot: vt sunt Annona vinu animalia: pecunie et cetera: qd hominuz vsui et defensionis necessaria sunt: vt sine penuria et in iuria in pace viuatur.

Fauere linguis
Seneca

¶ Apud autem est: dat preceptum illis: qui in publicis negocijs versantur: ut auaritie vel minimam suspicionem fugiant et manus habeant abstinentes: ne bona publica diripiant: aliosq spolient. Apud in primis seruandum in omni negotio publico muneris officijs qd ad rempublicam pertinet vt sunt magistratus extra urbem et in urbe et omni alia re que publica est. L. Pontius dur faminu fuit qui magnuz auri pondus Adamo curio qui tunc consul contra ipsos pugnabat miserunt quod ille tenuit: dicens. Non aurum habere preclarum sibi videri sed eis qui haberent aurum imperare. Et ideo Pontius Sam

nis optabat se tunc fuisse natum: cū romani cepissent dona capere: qm̄ illa ciuitas vinci nō
pōt cuius ciues nō corrūpuntur munēribus: ideo philippus oīa castella expugnari posse
dicebat in que assellus honuist⁹ auro posset ascendere. Ne illi quidē nō erat inquit diu expe
ctandum pontio samniti qm̄ paulopost ciues romani pecunia corrupti sunt. Hoc maluz
auaritia et corruptio pecuniaria. Tunc illis tēporibus potius q̄ istis. Tm̄ roboris pos
tentie et animi vt speraret se
romanos de imperio deturba
re posse si munera cepissent ac
cipere. Pecunijs repetūdis
L. piso frugi tr. pl. primus le
gem tulit de pecunijs repetū
dis censorio et Manilio consu
libus repetundaz causa ita se
habebat auctore Alconio pe
diano: vt si conuictus reus fu
isset atq; dānatus pecuniā red
debat estimata lite: hoc est in
pccum redactis oīiū furtis: q̄
summā pecunie pscriptis eiū
bonis sectores curabant. Se
ctor dī estimator: redēptorq;
bonoz damnati atq; pscripti
q̄ spem sectatur lucris: siue idē
securus spem estimatōis sue
bona oīa auctione vendit sed
semel infert pecuniā vel era
rio vel socijs. Illi igitur q̄ in p
uincijs furta cōmiserant: et pecuniā cōtra equitatē extorserant finito magistratu accusabā
tur repetundaz a puincialib⁹ quos spoliauerat. Tm̄ a phrimariū pscū repetundarū ac
cusarunt et Lato Sillā ex asia redeuntē repetundaz postulauit: q̄ ex amicorū sociorūq; res
gno magnā cōtra legem pecunie vim cōgregasset. Postea pest legē Pisonis. Tot les
ges q̄ erant ad coherendā auaritiā: et furta q̄ fiebant: et rapinas. Duriores et seueriores
asperiores poribus inualecente auaritia et rapinis. Priorē succedētes alijs q̄ pcesserāt
nō ita dure: qm̄ indies auaritia seuebat et peculat⁹ Accili⁹ Glabrio legē tulit de pecunijs
repetūdis seuerissimā. Dānati cōuicti in iudicio: et dānati ad restitutionē pecuniaz. Re⁹
id est q̄ accusatus venit in iudiciū: dānat⁹ aut q̄ in iudicio cōuictus est. Tm̄ possum⁹ aliquez
reum facere: nō dānare: vt Cesar q̄ corneliū Dolobellā reū fecit repetūdis: sed nō dāna
uit: qm̄ illū in iudicio fuit absolutus. Tm̄ italicū bellū ppter iudicioz metū: senatus aucto
re L. iūlio cū potentiā equestris ordinis in iudicijs exercēdis ferre nollēt: oīi vti vti cepit: vt
ad se iudicia transferentē sustinēt cām eius. L. iūlio Druso trib. ple. q̄ vt vires sibi cōpararet
pmitiosa spe largitionis plebē cōcitauit: et vt maiorib⁹ viribus auctoritatē senat⁹ tueretur
socios et italicos ppos spe ciuitatis romane sollicitauit: hisq; adiunātib⁹ p vīm legis agra
rijs frumētarijsq; latis legēq; iudicialē tulit: vt equa pte iudicia penes senatū et eq̄strē or
dinē essent cū deinde ciuitas pmissa socijs dari nō posset: irati italicī ppli a romanis defe
cerūt. Picētes vestini Marsi peligni Marucini Lucani Sānites et bellū cognominatum
est italicū et sociale. L. iūli⁹ Drusus in odiū senat⁹ cū venisset ob ea q̄ italicis pplis pmiserat
velut auctor socialis belli incertū a quo domi occisus est hic L. iūli. Dr. Lato. vti cētis Ann
cul⁹ fuit vir et sapiētia p̄stās: et eloquētia: q̄ suo tpe pnceps senat⁹ erat. Liberi⁹ gracch⁹ au
ctore Alconio pediano legē iudiciariā tulerat vt eq̄tes romani iudicaret et indicauerūt p
an. xix. sine infamia p⁹ victor sillā leges tulit: vt senatori⁹ ordo iudicaret. Postea aureli⁹
cotta sciuit vt senatores eq̄tes romani et tribuni erarij sil iudicaret et b fuit anteq̄. L. Ser
rem accusaret: postea pōpe. in. ij. p̄sulatu pmulgauit: vt iudices eq̄ ex illis trib⁹ iudicaret
in. iij. li. eplariū ad attricū loquēs de celio scribit. Senator vna copiose absoluit: eq̄trū adeq;
uit. Tribuni erarij cōdēnarunt Cesar vt scribit Tranq̄ll⁹. Iudicia redegit ad duo ḡna iudi
ciū eq̄stris ordinis et senatorij. Tribunos erarios qd erat tertiū sustulit. Tm̄ itas magnū
cū pplis italicis socijs. Pppter metū iudicioz: qm̄ senatores timebāt eq̄tes apud quos iu
dicia erant: qm̄ eq̄ster ordo tūc iudicabat iudiciū dī res q̄ certamen litēq; determinat p̄i
iudiciū xores q̄ cū statuta fuerit: assert iudicaturis exēplū. An. di. Fabi. in. v. perq; fere oīa
p̄iudicia q̄ de cluētio videbātur facta subuertit. Exerātū cōmorū dū hoīes iudicia times
rent qd nō timeēt nisi ab his q̄ errant. Expulatio: qm̄ q̄ in puincias mittebant illas exp̄

Sector

Reus
Damnatus

L. iūli⁹

L. iūli⁹ Drusus

Iudiciū
P̄iudiciū
Fabius

Liber secundus

labant et diripiebant bona sociorum. Expilare dicitur qui aliquid passim subripiunt. Compilare qui ubique rapiunt. Aphricanum Scipionem emilianum: cuius abstinentiam panetius prepropter eius laudauit. Quid mihi laudetur? cur non est laudandus inquit. quod non solum hoc meruit laudem sed ob alias virtutes maiores: quoniam laus abstinentie tunc non erat hominum sed temporum quibus omnes habebant manus abstinentes: cum in negotiis publicis versabantur quod probat exemplis. In

Expilo.
Compilo

direptione sociorum: et imbecillitate aliorum non nostra virtute valeamus. Laudat Aphricanum Panetius quod fuerit abstinentes quod mihi laudetur? sed in illo alta maiora. Laus enim abstinentie non hominis est solum: sed etiam temporum illorum. Omni macedonum gazam quam fuit maxima potius est. Paulus tantum in erarium pecunie inuehit: ut vni imperatoris preda sinez attulerit tributorum: at hic nihil in domum suam intulit propter memoriam nostris sempiternam. Imitatur patrem Aphricanum.

triumphos. vii. seruis sequentibus officio legati omnis functus est: et puto Earthaginis et Numantie spolijs comparare plures potuerat: nisi operum suorum ad se laudem. Adanubias ad patriam reducere maluisset. Itaque cum per socios et externas gentes iter faceret: non incipit eius sed victorie munerabatur. Nec quantum auri et argenti: sed quanta amplitudinis podium secum ferret estimabat. Omni macedonum gazam exemplis abstinentissimorum imperatorum probat laudem abstinentie non solum hominis: sed etiam temporum fuisse Pauli emilii filii fuit pauli consulis: qui in pugna Lacedemonensi occubuit. Adissus in Macedoniam persequi regem vicit: captique Romani in triumphibus duxit quo amplissimo urbem et Capitolium inectus est: et Macedoniam cognouit: agens annum quadragessimum. Tres dies in triumpho consumpti sunt tamen signorum armorum auri atque argenti inuexit. Filij regis prebant: et ipse rex frustra veste miserandum indutus. De pompa huius triumphi lege Plutarchum in vita pauli emilij. Lentum talenta quot annis paulus inisset Macedoniae populo Romano pendere. Omni gazam omni regia priuataque suppellectili et pecunia: quoniam Perse regiam pecuniam gazam appellant: et paulus capto rege omnia in suum arbitrium habuit. Finem tributorum per hoc ostendit ingens pecunia. Plutarchus ait. Tantum auri argenti in erarium Emilius inuexit: ut nullum tributum persolui a ciuibz opus fuerit usque ad hircij et panse consulatum: qui circa primum Antonij et Octauij bellum consules fuerunt. Dicitur ait: Intulit et Emilius Paulus Perso Rege Macedonico deuicto predam pondus trium milium: quo tempore populus Romanus tributum pendere desijt. Appianus scribit Paulum emilium clam venisse Romam et celeriter in Macedoniam redisse ac delicti impuritatem permisisse macedonibus allato quodcumque habent argento et auro: quibus assentientibus milites ad oppida destinatos: et omnem pecuniam ad forum delatam: et reliqua bona passim direpta sic Paulus inquit Appianus. licet spoliauit vrbes. Nihil in domum suam intulit laudata est inquit Plutarchus magnitudo animi in Paulo emilio ac liberalitas: quod multum auri: multumque argenti regia gazam coactum: nec aspicere quidem voluit: sed quoniam nobis negotiis dedit: ut in publicum referrent: libros duntaxat regios filijs litterarum studiosis deligere permisit. Ad memoriam nostris laudem et gloriam. Imitatur patrem Aphricanus Scipio emilianus Pauli macedonici filius: hic Scipio minor aphricanus cognouit: est filius pauli fuit ex papiria uero re filia Nasonis viri consularis: et Fabius etiam eius frater: qui a Fabio maximo quinquies consule adoptatus est. Emilia filia pauli emilij nupsit Aphricano maiori et propter hanc affectionem Scipio adoptatus fuit a filio superioris Aphricani. Plutarchus ait patrimonium viri xxxviij. milium reliquas tradidit Paulum emilium in hoc ambos sibi filios heredes instituit a Scipione tamen qui erat minor natus: integra hereditas fratri concessa est cum ipse in familiis Aphricani locupletiorum transisset Tales mores vitasque Pauli emilij fuisse dicitur. Nihil locuple

Galerius

Gaza
Plutarchus

Plinius

Appianus
Plutar.

Idem

Plutar.
de censura

Juuenalis

Plinius
Eutropius

tior id est euerſa Carthagine in tertio bello punico ⁊ omni ſaza in erantꝝ relata ipe Se-
pio nō eſt factus locupletior: qm̃ in domum ſuam nihil illius pde inuenit: quo ditior eſſet
ſcippo em̃ abſtinentiſſim⁹ fuit de quo Pl. libras. xxij. argēti Aphrican⁹ ſequens heredi re-
liquit. Idēqꝫ cū de penis triūpharet. iij. milia. cclxx. pōdo, trāſtulit: hoc argentū tota Car-
thago habuit illa terrarū emula: qđ nūc immēſaꝫ eſt apparatus. Dicta inquit Numātia ⁊ de-

nihil locupletior carthagine euerſa. Quid q̃ ei⁹
collega incenſura fuit Lucius Mummius: nū-
quid copioſior cum copioſiſſimamꝫ urbem fundi-
tus ſuſtuliffet? Italiam ornare qđ domū ſuā ma-
luit quāqꝫ italia ornata domus ipſa videt mibi
ornatioꝝ. Nullū igitur vitiiū tretrius: vt eo vnde
egreſſa eſt referat ſe oratio qđ auaritia pſertim i
pncipib⁹ ⁊ rēp. gubernantib⁹. Habere em̃ q̃ſtut
tior id eſt euerſa Carthagine in tertio bello punico ⁊ omni ſaza in erantꝝ relata ipe Se-
pio nō eſt factus locupletior: qm̃ in domum ſuam nihil illius pde inuenit: quo ditior eſſet
ſcippo em̃ abſtinentiſſim⁹ fuit de quo Pl. libras. xxij. argēti Aphrican⁹ ſequens heredi re-
liquit. Idēqꝫ cū de penis triūpharet. iij. milia. cclxx. pōdo, trāſtulit: hoc argentū tota Car-
thago habuit illa terrarū emula: qđ nūc immēſaꝫ eſt apparatus. Dicta inquit Numātia ⁊ de-
nihil locupletior carthagine euerſa. Quid q̃ ei⁹
collega incenſura fuit Lucius Mummius: nū-
quid copioſior cum copioſiſſimamꝫ urbem fundi-
tus ſuſtuliffet? Italiam ornare qđ domū ſuā ma-
luit quāqꝫ italia ornata domus ipſa videt mibi
ornatioꝝ. Nullū igitur vitiiū tretrius: vt eo vnde
egreſſa eſt referat ſe oratio qđ auaritia pſertim i
pncipib⁹ ⁊ rēp. gubernantib⁹. Habere em̃ q̃ſtut
tior id eſt euerſa Carthagine in tertio bello punico ⁊ omni ſaza in erantꝝ relata ipe Se-
pio nō eſt factus locupletior: qm̃ in domum ſuam nihil illius pde inuenit: quo ditior eſſet
ſcippo em̃ abſtinentiſſim⁹ fuit de quo Pl. libras. xxij. argēti Aphrican⁹ ſequens heredi re-
liquit. Idēqꝫ cū de penis triūpharet. iij. milia. cclxx. pōdo, trāſtulit: hoc argentū tota Car-
thago habuit illa terrarū emula: qđ nūc immēſaꝫ eſt apparatus. Dicta inquit Numātia ⁊ de-
nihil locupletior carthagine euerſa. Quid q̃ ei⁹
collega incenſura fuit Lucius Mummius: nū-
quid copioſior cum copioſiſſimamꝫ urbem fundi-
tus ſuſtuliffet? Italiam ornare qđ domū ſuā ma-
luit quāqꝫ italia ornata domus ipſa videt mibi
ornatioꝝ. Nullū igitur vitiiū tretrius: vt eo vnde
egreſſa eſt referat ſe oratio qđ auaritia pſertim i
pncipib⁹ ⁊ rēp. gubernantib⁹. Habere em̃ q̃ſtut
tior id eſt euerſa Carthagine in tertio bello punico ⁊ omni ſaza in erantꝝ relata ipe Se-
pio nō eſt factus locupletior: qm̃ in domum ſuam nihil illius pde inuenit: quo ditior eſſet
ſcippo em̃ abſtinentiſſim⁹ fuit de quo Pl. libras. xxij. argēti Aphrican⁹ ſequens heredi re-
liquit. Idēqꝫ cū de penis triūpharet. iij. milia. cclxx. pōdo, trāſtulit: hoc argentū tota Car-
thago habuit illa terrarū emula: qđ nūc immēſaꝫ eſt apparatus. Dicta inquit Numātia ⁊ de-

blicam regit omnia ad communem utilitatem: non ad priuatum commodum referre debet et
phat sententiam suam oraculo Apollinis qui ruinam Lacedemonijs pdixit ppter auariti
am. Oraculo apollinis pythij erat in toto orbe celeberrimu et minime fallax putabatur in
medio templo erat foramen. Unde spūs exibat super qd tripodē ponebat pythia vates: et sus
per illū ascēdēs diuinabat Phemonē apollinis filia prima diuinatrix fuit in tēplo Delphis

remp. nō mō turpe est sed sceleratū etiā et nefa
riū: itaq; qd Apollo pythi oraculo edidit Spar
tā nulla re alia nisi auaritiā eē periturā id videt
nō solū lacedemonijs sed et omnib; opulē: is po
pulis predictisse. Nulla autē re cōciliare facilius
beniuolentiā multitudinis possūt bi qui reipu.
presunt q̄ abstinentiā et continentia. Qui vero
se populares volūt: ob eamq; causam: aut agra
riam rem tentant: vt possessores pellantur suis
sedibus: aut pecunias creditas debitoribus cō
donandas putant: labefactant fundamenta rei
publice concordiam primū tollunt: que esse nō
potest: cum alijs admittuntur: alijs condonantur
pecunie. Deinde equitatem que tollitur omnis si
habere suū cuiq; non licet. Id em̄ est propriū
vt supra dixi: ciuitatis atq; vrbis: vt sit libera et
nō sollicita sue rei cuiusq; custodia: atq; in hac
perniciē reipubl. ne illam quidē consequūtur
q̄ putant gloriā. Nam cui res erepta est inimi
cus cui data est: etiā si dissimulat se accipere vo
luisse: et maxime in pecunijs creditis occultat su
um gaudium: ne videatur non fuisse: soluendo.

co Delphi opidum in parnaſo
monte phocidis. Parnasus dī
esse vmbilic⁹ tot⁹ orbis: vt rea
te vmbilic⁹ italie. ¶ Spartam
vrbē caput laconice regiōis in
peloponneso. ¶ Qui xō se po
pulares eos notat q̄ multitudo
dinē largitiōib; captat: et rem
publicā euertūt: qm̄ de bonis
pūatorū sit publice diminutio
cūscz possessores pelluntur: et
alii admittūtur et ponit exēpla
Lacedemoniorū Eracchorūq;
qui ppter leges agrarias et cō
tentiones perierūt. ¶ Populas
res volūt populo multitudi
nis placere. ¶ Rem agrariā
pmulgatōez legū de agris ple
bi diuidēdis. ¶ Condonādas
hoc est p̄ra iustitiā: si denegat
alicui quod suū est. De hac re
paulopost dicitur: nam pmul
gabantur aliquando leges no
uarum tabularum in gratiam
oberatorū multitudinis vt pe
cunie credite debitoribus do
narentur. ¶ Labefactat euer
tunt: qm̄ concordia et iustitia
sunt fundamenta reip. ¶ Id
retinet quod suū est: ob hanc
cām inquit ciuitates: et leges
constitute sunt: vt quisq; suū
possidere possit. ¶ Non solici
ta anxia et inquieta ppter me
tum tyrannorū et eorū qui bona
cupiūt alijs eripere. ¶ Et q; in
hac perniciē. Dixit populares
labefactare fundamēta reipu
blice cui omnia debem⁹: quip
pe omnium charitatem cōple
ctitur: nunc vt magis populas
res a tali largitiōe deterreat
dicit ipsos non consequi glori
am quam putant: sed potius
odium: quoniam bi qui bona
amiserunt ipsum capitali odio
psequuntur qui auctor fuit vt
eriperentur et ipsum possiden
tes: et sic emergūt inimici tie ho
micidia discordie factiones: et

omnia deniq; mala que rempu. constitutam labefactant. ¶ Etiam si dissimulat. i. etiā si ne
gat se voluisse accipere. i. quis dicat se iniuriam accepisse tamen inimicum h; illū cuius bo
na prius fuerūt. ¶ In pecunijs creditis: cū scz pmulgatur lex nouarū tabularū quib; fit vt
debitorib; pecunie credite pdonent. ¶ Gaudium qd habet: q; nō tenetur soluere creditā pe
cuniam. Non fuisse soluendo ne videatur non potuisse aliter es alienum dissoluere quod

contraxerat ille non est soluendo qui non pot solvere verbū est iuris. At ille cui bona erant
pra sunt meminit iniurie: et in vultu dolorem ostendit suū et iram sine aliqua dissimulatione
et patius est ut vlciscatur. Nec si plures. Rūdet tacite obiectioni: potuisset aliquid dicere: si
plures sunt hi qui iniuste acceperūt his quibus adeptum est: plus valent: quā pauciores pos-
sunt vlcisci multorum iniuriam. Dicit Līce. hec nō indicari numero sed pōdere: quā vnus: cui a-
liqui adeptū est: plus potu-
ad vltionez q̄ oēs illi qui acceper-
runt: qd̄ exitus. pbat tyrānor:
quod et Cesar sua nece exptus
est. Tū dicit Salustius. Regi-
bus boni q̄ mali suspiciores
sunt semp̄ his aliena virtus
formidolosa est. Nec pl̄ va-
lere et maioris esse momenti.
Numero q̄ sint plura. Pō-
dere q̄tum vnūq̄q̄ possit:
quā vnus plus ponderis in se
habeat ad vlciscēdū: q̄ oēs
alii ad defendendū. Quam au-
tem h̄z equitatem: dixit supra
populares e medio tollere con-
cordiam: et equitatem q̄ cōcor-
dia tollatur: iam pbat: nunc
ostendit quō equitas tollitur.

Salustius

At vero ille qui accipit iniuriam et meminit: et
pre se fert dolorē suū: nec si plures sunt hi quibus
improbe datū est q̄ illi quibus iniuste adeptum
est. Idcirco plus etiam valent: non enī numero
hec indicantur sed pondere: quā aut̄ habet equi-
tatez ut agrū multis annis aut etiā seculis ante
possessum: qui nullū habuit babeat: q̄ aut̄ habuit
amittat [at] ppter hoc iniurie gen⁹ lacedemonij

Seculum

Plutar.
Agis

Seculus multis annis: seculum significat spacium centum annor. Propter hoc ini-
rie genus q̄ volebant agros diuidere et liberare operatos. Lacedemonij ponit exēpla
eorum qui tandem corruerunt: cū studerent nimium populo placere et legem agrariāz no-
uasq̄ tabulas pmulgare cum aliorū detrimento et iniuria. Agis et Leomenes auctore Plu-
tarcho populū studiōse fouentes: cū rempu. iuste pulchreque ex multo tpe institutam susce-
pissent: optimatibus aduersari ceperūt: q̄ illi diuitiaz quibus assueuerāt abundātiā res
linquere nollent. agis fuit sextus ab agefilao cuius filius fuit Archidamus Archidami fili-
us agis et Mendamidas natus minor: qui mortuo patre regnavit huius filius fuit archide-
mus: ex quo natus est alius Mendamidas: cui filius fuit hic agis de quo nūc agitur q̄ in delictis a
matre Scisistrata et auia archidamia opulentissimis mulierib⁹ educatus primū q̄ ad vigesimū
peruenisset annum oēm voluptatē cultūq̄ corporis cū formosissimus esset neglexit accusans
laconicam disciplinā corruptā et lautiores epulas dicebatq̄ se nolle esse regem si pristina
disciplina: et mores auitos in patriā reuocare nō posset. Hui⁹ labis et veluti morbi pncipi-
um accepisse lacedemoniorū resp. videtur: ex quo primū soluta p ipsos atheniensium prae-
auro et argēto sese ac domos expleuerūt. Cum pater ex lege Licurgi hereditatez filio relin-
quere cogeretur. Epitades vir iniqu⁹ cum esset Ephorus et filio iratus: legem tulit ut lice-
ret domum hereditatēq̄ suam cuiq̄q̄ lubuisset relinquere: et ppter hoc soluta est bene vi-
uendi disciplina. Unde potētes in ciuitate ppinquos ex hereditate deturbabant: oēsque
diuitias ad se rapiebant: et inopia ciuitatez inuasit et seruit⁹ sequuta est: et odiū atq̄ inuidia
aduersus potētes et diuites exorta. Rex Agis rem optimā: qualis ipse erat: meditatus est:
ut oīs ad equalitatem redigeret: et vrbem hoibus repleret. Cui iuuenes paruerūt studiōse
cum illo ad virtutem sese expeditēs. Seniores qui in tali vixerant labe nō secus q̄ serui ad
vsum sic ad Licurgium. i. ad licurgi leges reduci timebant: et ob id Agim regem accusabant
qui adhuc adolescens erat: cuius ambitioem Lisander cognomento Lydius et Andrachis
das et Agefilas fouebant irritabantq̄ Agefilas Regis auunculus erat: quem facundū
verum mollem et pecunie cupidum filius incitabat Hypomedoni Agefilas enim es alienorū
contraxerat: quo sperabat facile solui mutato ciuitatis statu oēs fere diuitie spartanorū
erant penes mulieres. Agis effecit: ut Lyander ephorus crearetur: qui statim cōtra senio-
res leges tulit ut debitoribus oē debitū penitus dimitteretur: et agrorū diuisio fieret. Sup-
er hac Agis concionem habuit dicens se velle primū oīm pprias facultates in mediū pone-
re nō certe paruas ob agrorū multitudinē quos partim ad colēdū partim ad pasceda peco-
ra idoneos haberet: insuper talenta sexcenta signati argenti: idēz quoq̄ matrē atq̄ auiaz
amicos pterea et domesticos omnis quos ditissimos esse omnium spartanorū constaret facere
paratos esse. His auditis obstupescit multitudo adolescentis Regis magnanimitatem
admirabatur. Agis et Leombrotus coacta multitudine amicorū ephoros et sellis detur-
bant: alijs in eorū locum succētis et quorū numero fuit Agefilas. Inde ad eos soluendos

qui in carcere erant: ire prexerunt: quapropter aduersarios terriere. Postea tabulas in quibus nota debitorum erant: omnes in foro: quod clarum vocabatur: comportari iusserunt hisque in unum coactis ignis intectus est: quod creditores molestissime tulerunt. Agessilaus quasi insultans se clarius lumen aut ignem puriorem nunquam vidisse iactabat. Tandem a ciuitatis reuocato Leonida et in regnum restituto Agis in Asylum se recepat. Denique cum a balneo rediret Amphares

lysandrum Ephorum expulerunt Agin regem quod nunquam antea apud eos acciderat: necauerunt. Ex quo eo tempore tante discordie secute sunt: ut tyranni existerent et optimates exterminarentur: et preclarissime constituta respublica dilaberetur: nec vero solum ipsa cecidit: sed etiam reliqua greciam euerit contagionibus malorum: que

ephorum cum per vestem capiens dixit ad ephoros te adduco rogem eorum que gessisti dicturus. De mocras viribus prestans veste circa eius collum obuoluta: eorum reluctantez traherebat et sic in carcerem coiectus est. Cum ephori accessissent: iusserunt ministris ipsum dantur ad locum trahi in quo dantur stragulantur. Agis plorante liore caput laqueo necedum subiit et tali supplicio vitam finiuit. Ephorum prius apud Lacedemonios auctore Plutar. in vita Leonidis duo regnabant reges: iussus dicebant: qui quosdam seniores ad consulandum adhibebat.

Ephorus

bat. Inde reges impliciti bello cum diu abessent neciuri dicendo: vacare possent: quosdam ex amicorum numero elegerunt: qui domi apud ciues Regum vicem gerentes ephori sunt appellati et habebatur ministris Regum. Inde paulatim omnem ad se traxerunt potestatem: et per se propriam magistratum ephoriam constituerunt. Primum Altero pius fuit qui maxime ephorum potestatem auxit. Lisander ergo cum esset ephorus ut dictum est expulsus fuit a spartanis propter leges quas tulerat Agis Rex necat. Theopompus spartorum rex auctore Gal. ma. Ephoro primum instituit ita futuros regie maiestati oppositos quemadmodum Rome consulari impio tribuni plebis obiecti sunt: cui dum dixisset vxor illi id egisse ut filijs minore preterem relinqueret: relinqua dicit: sed diuturniorem Agin regem. Reges lacedemonij ex heraclidarum genere creabantur qui in bello ponesuz reuocati auctore Dlu. in vita Lisandri dicens: se immiscuerat. Amplissimum et illustre hoc genus sparte floruit: sed non unicuique illorum regalis fastigij concitata erat successio duabus tribus familiaribus reges eligebantur: quas Eneidas et Agidas appellabat Emilius. prius in vita Agessilai scribit morez fuisse a maioribus lacedemonijs traditum: ut duos sp haberet reges nomine potius quam impio ex duabus familiaribus. Procli. et Eristhenis: qui principes ex progenie Herculis sparte reges fuerunt Lisander decreuit regiam dignitatem duabus et familiaribus tradidit omnibus heraclidis comem reddere: cum pater ipsius Aristolyces ex plapia minime regis ortus esset: sed ex heraclidarum genere. i. ex his que ducebant genus ab Hercule. Quod nunquam antea acciderat: hoc dicit etiam Plu. his rebz Leonidaz rex lacedemoniorum in leuctris vulneratus occubuit lacedemoniorum enim regine impugna quidem obuij hostes temere manus afferre consueverunt sed potius retrocedere regiam maiestate venerantes. Itaque cum per multa aduersus grecos lacedemonij bella gesserint: vnum duxerat Leonidaz ante philippi tempus in leuctris vulneratus occubuisse memorie prebitum est: sed sparte quidem primum Agin ex his que regnauerunt ab ephoris interfectum fuisse constat. Et tyranni existeret: emergent: quoniam post mortem Leonide de quo dictum est Leonenes filius successit qui agis consilijs prebas quibus Leonide patris sui ille inimicus fuerit: ephoris interfectis octuaginta ciues per scriptos in exilium misit. Hunc Eleomenem Arat. Sydonis: de quo paulopost dicet tyrannum appellabat: cuius ingenium omnis tyrannos eraserat. An cum Democrate lacedemonium exulem interrogasset: qualis natus esset adolescens. Eleomenes respondit. Arate si quid aduersus lacedemonios moliris perperam censeo: antequam pullus hic per etatem aculeo uti possit. Super Eleomenes ab antigono macedonum rege magno filio in egyptum fugit ad Ptolemeum: quo mortuo et filio eius regnante cum tridecim socijs in custodia detentus egrediens ibi mortem conscivit. Idem socij fecerunt Antigonus spartam occupauit: et sic optime constituta respublica corruit: et oraculum delphicum verum fuit. Predixerat enim ut dictum est pythius Apollo spartam nulla alia re quam auaritia peritura. Optimates principes ciuitatis boni viri eicerentur quod fecit Eleomenes exterminare extra terminos mittere. i. in exilium. Constituta: legibus Lycurgi. Contagionibus malis exemplis. Contagio est morbus que tactu contrahitur: inde per translationem de aliquo in alium exemplum quod alios in errorem inducit ut malum exemplum lacedemoniorum in republica administranda totam greciam contaminauit: quoniam

Theopompus
Galerius

Emilius

Plutarchus

Extermino
Contagio

simili labe cetera respublice infecte sunt. **Q**ue contagiones et mala ad rempublicas euer-
tendam. **M**anarunt latus propagare sunt omnem greciaz: et etiam ad nos venerit inquit
Cicero: quia a grecis nostri acceperunt exempla promulgande legis agrarie et nouarum tabularum
et in primis gracchi populares. **Q**uid nostros gracchos: posuit hactenus exempla grecorum
nunc de romanis loquitur gracchis: qui propter leges agrarias perierunt quorum pater fu-
it tyberius gracchus vir opti-
mus et clarus qui moriens ex
Cornelia filia maioris aphri-
duodecim filios reliquit: qui
omnes diem obire suum preter unam puellam: que nupsit aphricano minori et Tyberius
Eice. gracchos: de quibus nunc agitur. Tyberius auctore Plutarchi vultu aspectu et mo-
tu corporis mitis et placidus erat. Haius autem vehemens et ingentis spiritus, cuius sermo erat ter-
ribilis et ad indignationem promptus: tyberij vero dulcis et miserationem aptior: oratio
dilucida et plane elaborata. Haij vero efficax et radicans. Tyberius anteibat Haium etate
nouem annis creatus tribunus plebis legem agrariam tulit cuius ferende talis fuit causa auctore
Plutarcho. Romani quidam vicini agri hostibus adimebant partem vendicare partem in publicum
redigere ac egenis ciuibus pro modica pensione vtendum tradere consueverunt: sed cum diui-
tes eas pensiones augere cepissent: pauperesque excludere. Itaque lex est supra quingenta agri
iugera ciuem romanum hunc prohibebat. At ea res paucos annos contra locupletes ipsis tes-
tibus auxilio fuit. Nam prius subornatis ad conducendum pensionis fraus legi fiebat: de-
inde apte iam ipsi diuites occupare agros ceperunt. Ita igitur hominibus exagitatis: neque mili-
tie dare noia: neque filios educare cura erat eorum processura videbatur res: ut breui exhausta
liberorum multitudine seruus ac barbaris: per quos diuites agros colebant tota italia complere-
tur. Huic malo L. Scipionis amicis occurrere primum voluit: sed aduersante locupletum fas-
cinatione veritus tumultus atque discordia ab incepto desistit. Vnde sapiens postea est appellatus
Tyberius cum primum tribus plebis creatus est eam actionem suscepit auctoribus Diophane Mi-
thileno rectore et Blofio cumano Antipatri Tersensis discipulo: consuluit prius: et Crassum
pontificem maximum. Mutium Scevola iurisconsultum et Appium Claudium socer: iubebat sua
lege Tyberij possessores agrum dimittere egenisque tradere. Unde aduersante Octauio col-
lega suo aliam tulit vehementiorem: ut agri qui contra legem possessi erant dimitterentur nulla
mentionis preiacta. Et cum Octavianum ab intercessione dimouere non posset: edictum proposuit:
quo prohibuit omnes urbanos magistratus quicquam agere: priusquam de lege agraria ad populum re-
ferretur: et quis alii sigilla impressit et per questores quicquam deponi aut importari vetuit: pena
proposita si quis contra fecisset: quare ceteri magistratus singuli propria officia dimiserunt.
Ob hoc edictum locupletes omnes vestem mutarunt: et meli ac sordidati foris circuebant et clam per
custodibus compatis necem Tyberio pabant. Tandem Octauio per suffragia tribunum priua-
to tribunitia potestate Tyberius legem tulit. Tres viri ad agro diuidendos creantur. Tyberij
ipse legislator Appius Claudius socer et L. gracchus frater non tunc pensus: quia apud numeri-
am sub Scipione affini suo militabat. Attalus rex Pergami populum romanum heredem reliquit
rat. Tyberius statim ad populum tulit: ut regia pecunia ciuibus romanis quibus agri dabatur
per cultura assignaretur. De opibus autem que Attali regis fuissent: mibi ad senatum: sed ad
populum romanum pertinere. Et cum concionaretur: tangens suum caput: ut sibi periculum immi-
nere significaret. Inimici tanquam regem diadema petere senatui indicauerunt. Nastica cum consul
Mutium cesare vidisset. Patres enim conscripti in eadem fidei publice conuocati erant: censen-
tes ut consul rem publicam armis defenderet: qui negauit quicquam vi se esse actum inquit: quia consul diu-
iuris ordinem sequitur: id agit ut cum omnibus legibus romanum imperium corruat qui leges
saluas esse cupiunt: me sequantur: et sic pedibus subfellioz Tyberius interfectus est: et in Ti-
berim vinctus tractus. L. Gracchus eius frater quidam in sardiniam cum Drete consule nauigauit.
Unde roma rediens tribunus plebis creatus est. duas leges tulit: quarum altera iubebat: ut qui
e magistratu per populum motus esset facultate alterius magistratus in eundem non haberet. Al-
tera: ut si quis in magistratu constitutus ciuem romanum sine iudicio necasset: eum populi
animaduersio foret altera. Ad Octavianum notabatur. Altera in Populium: qui per amicos
Tyberij in exilium eiecerat: iudicium parabatur. Sed pompilius statim fuga sibi consuluit. Tu-
lit postea nonnullas leges de suffragiis sociorum pares italos et ciues romanos constituit de
iudiciis delegandis. Nam cum soli antea senatores iudicarent: ob idque a plebe timeretur. ccc. ex
questri ordine iudices adiecit parem senatoribus numerum statuens. Nec lex potestatem sena-
tus magna ex parte fregit. Itaque trip. plebis. L. Gracchus leges tulit: colonias Tarantum atque La-
puam mittendas et latinos ciuitate donandos decernens. Tandem optimatibus exagitatis et
in eius necem conspirantibus: fugiens Gracchus omnium consulem et armatos ad pontem
publicum venit: duo eius amici Lucinius et Pompeius illum preedere iubentes: non prius aliquez

Haius
Tyberius

Plutar.

Liber secundus

transire permiserunt: & ipsi pugnando sint occisi. Bracchus in sacrum deorum nemus se
propiens a Policrate seruo interfectus est qui postea sibi mortem conscivit. Caput Brachi
Septumuleius cuida abstulit: qui prius illud absciderat. Nam in principio pugne pmissus
erat: ut qui. L. & Fulvii capita referret: tantum auri ex publico acciperet. Relatum est igitur
a Septumuleio transfixum pilo statere postea impositum librarum decem & septem ac dimis-

nostros gracchos tyberij gracchi. Summi viri
filios Apbucani nepotes nomine agrarie con-
tentiones perdidit. At vero Aratus sicyo-
nius iure laudatur: qui cum eius ciuitas quin-
quaginta annos a tyrannide teneretur: profe-
ctus argis sicyonem clandestino introitu vrbe

die podus traxit. Nam detracto
cerebro plumbum infuderat.
[Summi viri] Liberi Brachi
qui Cornelia duxit vxorem. Jo-
Tyberius. L. nepotes erat ma-
ioris Apbucani. [Nonne] pdi-
derunt. q. di. pdiderunt: duxerunt
q. ad mortem leges agrarie: q. s-
ferebant cum summa pte i. g. r. a-
ppli & fauore. Nonne interroga-
tione positus: sp. icludit affirma-
tione: dicim? nonne dixi tibi: q.
si dicat: dixi. Nū. No icludit ne-
ganone: ut nū dixi tibi. q. d. nū
dixi: & Nū fletu ingemuit nro

[At vero aratus sicioni?] posuit hactenus eos quos agrarie contentiones perdidit. Nūc po-
nit aratus sicioni summo pconio dignum: qui exortas pntiones aliorum culpa prudenter
cōposuit & sedauit cum patria suam sicionem videret. Sicio vrbis achae intra isthmum pelo-
ponesi a quintissima: oleae pueri & picturis clara. Arati patria fuit plures mutatis desq. rex
perpessa successine insurgentium tyrannorum. Nō prius ex ea se ptagione & turbatione recepit q.
electi: idē interfecto Thimoclidā & climā claros & opulētos in ciuitate viros delectos sum-
me rex sicioni prefecerunt. S. cū resp. certū iam aliquē statū obtinere videret. [Thimocli-
das] vita functus est. Paulopost Abatidas Palse filius sublato climā tyrānidez inuasit.
Linieq. amicis ac domesticis pūm electis pūm interēptis: filii arati. vij. annos natū pde-
re cupiebat. Sed puer pauidus fugiens casu quodā incius domū mulieris intravit: q. abati
de foror. Phorophato climē fratri nupta erat. Sofia vocabat mulier: q. noctu enī argos vr-
bem emisit: putās ad se diuinit? puer delatū. Inde argis apud hospites paternos educa-
tus est: & cū robustū corp⁹ haberet: sese in palestra gymnasiisq. ceteris exercuit. Linias &
ari. dyalectice abantidā tyrānum in foro trucidarūt. Inde Nicodes interēpto postea Abā-
tide patre qui in filij locū successerat tyrānuz se fecit: cū arat⁹ plurimū noīs haberet: sicioni
exules ad eū se cōuerterūt. Inde arat⁹ coacta exulū & quosdāz aliorū manu sicionē noctu
scalis egredit: & incēsa tyrāni domo: ipse Nicocles p cuniculos euasit: exules reuocati sunt
in ciuitate. Tuz q. a nicole nūero. lxx. tuz q. a superiorib⁹ tyrānis nō pauciores. ccc. electi e
ciuitate fuerāt. Lūq. inopes plurimi rediissent: possessiones suas repetebāt: villasq. ad po-
mos adēntes in magnā difficultatē & animi sollicitudinē adduxerāt aratū: cernētes seditio-
nib⁹ ciuitatē agitari. His reb⁹ anxius optimū piliū excogitās: rex summā ad acheos detu-
lit: atq. ita sicionios acheis pūgens vnū corp⁹ efficit. xv. talētis dono a Prolomeo rege
acceptis statuit suoz necessitati pfulere: ea q. ppe ciuib⁹ suis ad redimēdos captiuos: siue
ad aliā necessitatē egentib⁹ diuisit. Instātib⁹ No exulib⁹: vt sua sibi bona redderētur: pos-
sessorēsq. deturbare volētib⁹ cū sanari id malū nulla rōne posset: & exitū ciuitati instare vi-
deretur: pspexit vnam tū rem in Prolomei liberalitatem sitā esse: igitur in egyptum nau-
igans a rege opulentissimo precibus impetravit: vt dissolutiōem debitorum ad componen-
das ciuū discordias numerosa pecunia leuaret. Prolomeo arat⁹ valde familiariter vteba-
tur q. signis & tabulis & grecia missis sibi deuinxerat. Nam cū in euasē rebus Aratus non
parū iudicij haberet: & quotidie aliq. opus summorū artificū primisq. pamphili & Adelen-
tibi studiose cōquirens ad regem mittebat. cl. talēta ab eo accipit ad componēdum statum
ciuitatis: quorum. xl. secū asportans in peloponnesum rediit: reliqua missa sunt. Fuit igitur
magnū: & laude dignū tantā pecunie vim cōciuib⁹ parare suis: cui⁹ exigua pte alij impa-
tores & principes ciuitatū accepta a regibus suam sibi patriam turpiter seruire cogerunt.
Abatius & q. his pecunijs sublati similitatibus inter pauperes & locupletes reconciliata
par est: populo autem vniuerso salus cū securitate parata. Admirabilis pfecto illic in tan-
tis opibus inquit Plutar. Tantissq. honoribus modestia fuit. Monores Arato publice des-
creti fuerunt & ab exulibus priuatim erecta statua. Eius ciuitas: Sicion vrbis Achae intra
isthmū: vbi d. pictura inuēta. [Profectus] discedēs ab Argis: vbi fuerat educatus apud
amicos paternos, Argi nō multum distābāt a Sicione. [Clandestino, nocturno] quoniam

Sicion

Mettho.
Plutar.

noctu ingressus est urbē cū exu-
libus: et tyrāni Nicocles domū
incēdit: et patriā asseruit suā p.
l. ānos a tyrānis vexatā. Mettho-
thodē Plutarcho dicit fuisse
Nicodem: forte Metthodēus
Nicocles appellabatur: aut Plu-
tarchus sequutus est alios an-
nales. ¶ Quod Plutar-
chus dicit tyrānū euasisse noctu p.
cuniculos ¶ In bonis] rebus
amissis prius cū mitteretur in
exiliū. ¶ Quod eos] becerat
difficultas. ¶ Restituerat] re-
uocauerat ab exilio. ¶ Egere]
inops ēē amissis bonis q̄ ab a-
lijs possidebatur. ¶ Et. l. ānoz]
becerat altera difficultas quā
tū ad eos qui p. l. ānos bona
donata a tyrānis possederant
pulsis iustis dominis. Aduta-
re igitur has possessiones ar-
bitratur iustū nō esse. ¶ Pro-
pterea qd] rō quare non vide-
batur iustū. Indicauit q̄ has
possessiones nō esse adimādas
possessoribus: et satisfaciendū
esse illis quoz prius fuerant.
¶ Hereditatibus] relicto iure
hereditatis et multa vēdita et
tradita dotis nole. ¶ Illis] q̄
possidebant ¶ His] quoz fue-
rant prius possessiones. ¶ Eū sta-
tuisset] p. certo habuisset: et pla-
ne cerneret iudicassetq̄ sic ali-
bi dicit statuere: aut q̄ sit sapi-
ens. Hoc marie videt ēē sapi-
tis. ¶ Alexandriam] q̄ est urbs
egipti ad mare ¶ Hospitē ami-
cū qm̄ eo familiariter utebatur
Arat⁹: et hospes eius erat: qm̄
in egiptū trāsmittebat. ¶ Ali-
ter] scōus postq̄ condita fuit
Alexandria. Docuisset] apparui-
isset cām q̄re illuc nauigasset:
qm̄ non poterat suos ciues cō-
ponere sine pecunijs. ¶ Air lū-
m⁹] sūme auctoritatē et laudis
¶ Bradi numerosa] qm̄ Pto-
lomeus erat opulētissim⁹: a quo
accepit. cl. talēta. ¶ Principes]
pmos ciuitatis. ¶ Cognouit]
iudicauit et pscrutatus ē. Inde
cognitio dicit iudiciū suū iudica-
tio. ¶ Prefecit] pposuit et ele-
git quosdā: qui agris estimā-
dis pesserent: estimare est pciuz
ipponere. ¶ Lederet] habēdas
alijs pmitteret. ¶ Qd̄ tāti est]
i. accipe pecunias q̄ tñvaleret

est potius. Eūq̄ tyrānum metheodeus impro-
uiso oppressiss⁹ secentos exules: qui fuerāt, ei⁹
ciuitatis locupletissimū restituit: remq̄ publicā
aduentu suo liberauit. Sed cū magnaz animad-
uerteret in bonis et possessionibus difficulta-
tem quod et eos quos et ipse restituerat: quoz
bona alij possederant egere iniquissimum arbi-
trabatur: et quinquaginta annoz possessiones
mouere non nimis equū putabat Propterea qd̄
tā lōgo spatio mltā hereditatib⁹ mltā emptioni-
bus: multa dotib⁹ detinebatur sine iniuria iudi-
cauit: neq̄ illis adimi: neq̄ bis nō satisfieri. quo-
rum illa fuerant oportere. Cum igitur statuisset
opus esse ad eam rem constituendā pecuniā ale-
xandriam se proficisci velle dixit: remq̄ integrā
ad reditum sue iussit esse. Isq̄ celeriter ad Pto-
suū hospitē venit: qui tū regnabat alter post ale-
xandriā cōditā: cui cū exposuisset patriā se libe-
rare velle causamq̄ docuisset a rege opulēto: vir
summ⁹ facile ipetrauit grandī pecuniā adiuua-
re. Quā cuz in fictionē attulisset adhibuit sibi in-
cōsiliū. xv. p. principes cū qb⁹ causas cognouit: et
eoz qui aliena detinebant: et eoz qui sua amise-
rant: pfectiq̄ estimādis possessionib⁹: et vt p sua
derent alijs vt pecuniā accipere malēt possessio-
nib⁹ cederent: alijs vt cōmodi⁹ put arēt: numera-
ri sibi qd̄ tāti eēt quā suū recuperare. Ita perfe-

Estimo

¶rum possessiones ab alijs occupate. ¶Suum] possessiones quas amiserant. ¶Q virum magnū] laudat Lice. prudentiā arati modestiamq; z studiū erga patriā z ciues: detestatur q; Sillam z Cæsarem tyrānos: qui bona ciuiū sub hasta venire iusserūt voce pconis. ¶Ma gnū] magni nois z auctoritatis ac dignū qui rome natus esset. ¶Sic est par decet. ¶Bis] tempore Sille z Cæsaris. ¶Hastam ponere] vendere bona ciuiū sub hasta voce pconis.

ctum est vt oēs cōstitutā cōcordia sine querela discederent. ¶Virū magnū dignūq; q in nostra repu. nat' esset. Sic par est agere: cuz ciuibz nō vt bis iam vidimus: bastaz in foro ponere z bona ciuiū vocī subiacere pconis. ¶At ille grecus id qd fuit sapientis z prestantis viri omnibus cōsulenduz putauit. Eaq; est summa rō z sapiētia sūmi ciuis cōmoda ciuiū defendere nō diuellere atq; oēs equitate eadē continere habitatur gratis i alieno. Quid ita vt cū ego emeriz edificauerim tuear ipēdā tu me iuito fruarē meo qd ē aliud alijs sua eripe: alijs dare aliēa. Tabule nō noue quid habēt argumēti: nisi vt emas mea pecunia fundū z cū tu babeas ego non bebeam pecuniā. Quāobz ne sit es alienuz: quod reipublice noceat prouidendum est: quod multis rationibus cauēri potest si non fuerit: vt locupletes su

vnde Marcialis. Venderē ex cultos colles cū pco facer'. ¶At ille grecus] aratus Sicionius putauit oibus consulendū esse: qd fuit officiū prudentis viri z sapientis. ¶Eaq; est] ponit nūc quid deceat sapientia sūmi ciuis ois. s. eoz dem iure cōtinere z bona ciuiū defendere. ¶Sūma] pfecta prudētia seruire cōmodis reip. z ciuiū. ¶Diuellere] diripere: distrahēre: atq; dissipare. ¶Plato in epistola ad dionis az micos sic scribit. Ei xō qd pclarissima sibi patrieq; affectant nihil vnq; nisi rectā pulchrā: q; pōt accidere. ¶Eadem equitate] pari iustitia vt nō puealeant aliqui potētes: z inopes deprimātur: z cauendū est ne diuitijs affluētes in aliena bona possessionesq; inuadant et ne alijs e suis loci bonisq; pelantur: qd est contra iustitiam vñ dicit Li. faciens de hac re contentionē z ppositionē habitatur gratis. ¶In alieno in re non sua. ¶Quid ita] cur rita se Lice. cur in alieno gratis habitatur: qm scz eripiuntur bona aliquibz: quis in ipis cōparandis multū impenderint z alijs dantur: qui inuito priore domino bonis fruiuntur: z gratis in alio habitant. ¶Tuear] defendā. ¶Fruarē meo] vtaris z voluptatē capias ex rebus meis. ¶Quid est aliud] quasi dicat nihil aliud est

Marcialis

Plato

¶id quod dixi: vt quis emat z alius fruatur rebus emptis aliena pecunia. ¶Tabule vero noue] Nūc de creditoribus debitoribusq; intelligit: qui es alienū soluere nolunt: in quoz gratiam tabule in foro ponebant z leges qbus volebāt statuebātq; illarū auctores: vt es alienum debitoribus donaretur: qd reip. pernitiosum est. ¶Tabule noue dicebant] qn vel senatus decreto vel imperatoris edicto decernebatur ne alienū es a debitoribus erigi posset. ¶Id fiebat in plebis subsidiū: que potentioz fenore ita interdū opprimebatur: vt solvere nō posset. ¶Ergo igitur tales] pponuntur tabule quid significāt nisi vt ex pecunia credita quis emat fundū: z creditor pecuniam nō habeat: debitor autē habeat fundū aliena pecunia emptum: qd est contra oēm equitatē. Seneca dicit Nisi forte existimas leuī z fabuloso sermone z agilibus argumentis phiberi posse rem pnitiosā beneficioz nouas tabulas: ¶Quid argumēti] quid sentētie. Argumētū in hoc loco sniam significat ab arguo qd idē est qd demonstro: sic apud Qui. qui latus argueret corneus arcus erat. ¶Quāobz] concludit Li. quid agendū sit. ¶Ne sit es alienum] ne sint debitores: qui reip. noceant. ¶Pōt cauēri] vitari pōt multis modis ne scz es alienum noceat reip. nisi erit istud: vt creditores suam pecuniā perdant: z debitores aliena lucrentur: qd maxime noceat reip. ppter dissen

Seneca
Argumentuz
Quidius

tiones que violata fide oriuntur: fides aut violatur: cum pecunia credita non soluitur: et sic violatur iustitia: cuius fundamentum est fides. ¶ Si hoc non fuerat: potest inquit caneri: nisi tabule noue proponerentur: quibus pecunie donatur debitoribus. ¶ Et locupletes hoc est quod ad legem agraria qua locupletibus agri adimuntur: datur egenis. ¶ Debitores lucentur: hoc pertinet ad nouas tabulas que proponebantur in gratia debitorum. Ergo inquit si hoc non fuerit: alia via pueri potest: ut es

alienus dissoluatur. Namque uehementius actus est. Prima Licinia cura et commendatio in consulatu fuit legis agrarie dissuasio. In de furores Latine et aliorum coniuratorum oppressit: quod propter magnitudinem eris alieni bellum civile optauerant: et tribunos legis auctores in senatu grauissima oratio de deo fregit: ut loqui amplius non audeant. Quod oberati Latine fauebant: et cum plerique postularerent ut Latina belli penam proponeret auctore. Salustius ille nouas tabulas proscriptiones locupletum magistratus sacerdotum rapinas: omnia denique alia que bellum atque libidinis uictorum desiderat: pollicebatur. Adde etiam quod ipse L. Antonius Licinius collegam propter magnitudinem eris alieni inuitus de coniuratione audiebat: huic malo Licinius industris occursum est. Vehementius maiori cognatu cum ego eodem consul. Armis et castris hoc dicit propter Latina et alios coniuratos: quod es alienum profuerat et arma lumperat contra rempublicam. Et consul et optimates trucidare parabant. Ab omni genere hominum et ordine senatorio: quoniam ex ordine senatorio: ut scribit Salustius. et equitum et nonnulli homines ex municipiis cum Latina erant ex plebe. ¶ Hoc malum in me. scilicet pecunia credita soluere. Nec minus es alienum: nunquam fuerunt tot oberati. His amicis sociisque confisus Catilina inquit Salustius. simulque quod es alienum per omnes terras ingens erat. ¶ Fraudem enim rationem quare facile et bene dissolutum fuit es alienum. ¶ Sublata iam nota fraude: quoniam oppresso Catilina non potuerunt obtinere: ut es alienum condonaret. ¶ Spe appentia fraudandi creditores: quoniam nulla spes fraudis relicta erat: cum Licinius consul summa prudentia reipublice gubernacula teneret. ¶ At vero hic noster victor Ccesar qui rempublicam occupauit. ¶ Illic victor Ieremias stomacho loquitur in Ccesare: quod cum uoluisset esse victor: postea fuit victor et a coniurationis oppressus. ¶ Que cogitabat Ieremias sed ad imperium tenderet: unde dicit in quadam epistola ad atticum Ccesar in consulatu confirmasse regnum de quo edilis cogitabat. ¶ Perficit Ieremias est cumulatissime. Cum eius iam nihil interesset. et cum ad ipsum iam nihil pertineret: et non egeret gratia populari: quam potiebat iam reus. Cum igitur nulla utilitate ex largitionibus expectaret: quoniam habebat id quod optauerat: tamen hic largitionibus usus est. Scelus est. Alii que nouas tabulas proponerunt fauore captabant et ob id summum locum quebant aspirabant quod ad principatum fauore populi. Ccesar vero cum iam non esset impator: et nihil ei interesset: quoniam ad optata peruenerat: tamen ea perficit que prius cogitabat cum ad principatum que animo suo effunderat: ob uiam perperaret. Adde etiam quod Ccesar in coniuratione Latine notatus fuit et sic Ccesaris malum animi notat quod peccandi libidine tenebatur. Nam cum nulla utilitate caperet aut expectaret ex his largitionibus: tamen ut peccaret dilargiebatur. Sueto in hac re Ccesarem laudat: nec Licinius astipulabatur: aut enim in Ccesare de pecuniis mutuis disiecta nouas tabulas expectatio quod crebro mouebatur: decreuit tandem ut debitorum creditoribus satisfaceret per estimationem possessionum

um perdant debitorum lucentur alienum. Nec enim ulla res uehementius rempublicam conturbet quam fides que esse nulla potest: nisi erit necessaria solutio rerum creditarum. Nunquam enim uehementius actum est quam me consulene solueretur armis et castris tentata res est: ab omni genere hominum et ordine quibus sic restitui: ut hoc tantum malum de republica tolleretur. Nunquam nec maior es alienum fuit: nec melius nec facilius dissolutum est. Fraudandi enim sublata spe soluentis necessitas consecuta est. At vero hic noster victor nunc quidem victus que cogitabat ea perfecit: cum eius iam nihil interesset tanta in eo

Salustius

Suetonius

quāti quasq; ante ciuile bellū cōparuissent deducta summa eris alieni: si quid vsure nōle
numeratū aut pscriptū fuisset: qua pditione q̄ta ps pene debiti deperibat. ¶ Libido: effre
nata volūtas. Etia si nō esset cā peccādi qm̄ iam reū potiebat: et nō egebat aure popularis
vt illa enectus ad summū gradū ascenderet. ¶ Ab hoc igr̄ cōdudit Li. fugiendū esse a tas
libus largitionibus: q̄ sunt cōtra equitatē. ¶ Tuebūtur defendēt gubernabūt regentes: p̄
cepit Lice. quidiagendū in tas
li re sit: his qui reip. p̄sunt qm̄
seruata iudicioꝝ equitate suū
quisq; possidere debet. Lircū
uemantur: decipiantur a potē
tioribus: et q̄ ipsi diuites poss
sint sua defendere et admissa
recuperar: nec ipsis noceat ins
uidia qz sunt diuites. ¶ Obsit
impediat: qm̄ solemus inuide
re potentioribus. Vectigalib⁹
redditibus: publica vectigalia
intelligūtur ex quibus vecti
gal fiscus capit: quale ē vecti
gal portus vel rerū venalium
item et salinarum et metallorū
¶ Hec genera officioꝝ de quib⁹
disputatū est ¶ Persequūt
tur q̄ studiosē amplectūtur cū
vtilitate reip. qd̄ est valde op
tandū curandūq; vt oīa ad il
lius vtilitatē referātur. ¶ Hia
tiam] beniuolentiā. ¶ In his
aūt] ponit ea q̄ antipater philo
sophus putabat esse a Panetio
p̄termissa: q̄ ad vtilitatem
pertinent de qua in hoc volu
mine disputatū est. Antipater

peccādi libido fuit: vt hoc ipsum euz delectaret
peccare et iam si causa non esset. Ab hoc igitur
genere largitionis: vt alijs detur: alijs auferat:
abierūt bī qui rempublicam tuebūtur. In p̄mis
q̄ operam dabunt: vt iuris et iudicioꝝ equi
tate suum quisq; teneat. Et neq; tenutores pro
pter imbecilitatem circūueniātur: neq; locuple
tibus ad sua vel tenenda vel recuperanda obsit
inuidia. Preterea quibuscunq; rebus vel belli
vel domi poterunt rempublicā augeāt imperio
agris vectigalibus. Hec magnorū hominū sunt
hec apud maiores nostros factitata. Hec gene
ra officioꝝ qui persecuūtur cum summa vtili
tate reipublice magnā ipsi adipiscuntur et gra
tiam et gloriā in his autem vtilitatū preceptis
Antipater tyrius stoicus qui athenis nuper est
mortuus: duo precepta censet esse a Panetio
p̄termissa: vtilitudinis curationem et pecunie
Quas res a summop̄ philosopho p̄teritas. Sed
vtilitudo sustentatur notitia sui corporis: et ob
seruatione earuz rerum: que res aut prodesse so
leant aut obesse: et continentia in victu omni at
q̄ cultu corporis tuendi causa et p̄termittē
mine. ¶ Tuendi] cōseruandi in prospera vtilitudine. ¶ Et p̄termittēdis voluptatib⁹
si]

Antipater

Plinius

pretermittendo voluptates que sunt esca malorum: et virile corpus enervant. Tunc Plinius in epistolis laudat Spurinam: quod haberet inuidum corpus et validum perspicuumque oculorum aciem propter continentiam que auctore Laetio Socrate a peste tutum reddidit Athenis: que totam urbem infecerat. Quod Arte eorum medicina et medicorum preceptis. Quod Res autem familiaris transire ad alteram partem docens quod res familiaris querenda sit. Quod Turpitudinis est honesto lucro augenda. Quas res quibus est querenda res familiaris et augenda. Xenophon Socraticus discipulus Socratis. Quod Economicus de re familiarum tuenda. Quod Hec Cicero interpretatio non extat: nec extabat tempore Quintiliani Aristotele. etiam ut dictum est composuit ille economicos in quibus precipit quomodo paterfamilias debet gubernare suam domum et querere atque augere rem domesticam: sic etiam facit Xenophon.

Ed utilitatu comparato: post ab unde Lice. disseruit de vtili. ut proposuit iam de comparatione vtilium inter se.

se dicet: ut pars propositionis absoluat: quam Panetius pretermisit. Quod Erat quartus quoniam prius videndum erat de honesto: inde duobus propositis vix honestius: quod in primo volumine fecit: postea tertio loco de vtili: inde quarto de duobus vtilibus vtrum vtilius. Nam et comoda corporis docet quod sit hec comparatio et ponit exempla. Corporis comoda: bona valitudo vires pulchritudo: celeritas in pedibus clara et beata vox et ipsi explanata impessio. Cum externis bonis fortune que sunt extra corpus et animi: ut diuitie: magistratus: et similia. Hoc modo inquit bona corporis comparantur cum externis et ponit exempla: et externas comparatur cum bonis corporis et ipsa bona corporis inter se comparantur. Externorum autem est inter se comparatio: ut gloria diuitiis anteponeatur: reddidit vrbani rusticis. Vectigalia vrbana redditus ex aliis que que sit in vrbibus Rusticis vectigalibus que ex re rustica precipiuntur. Quod Ex quo generis comparationis: affert responsus Latonis censoris quo ille usus est cum ab eo quod prius quareret: quid maxime vtile esset in re familiari. Quod Latonis senis iad differentiam Latonis iunioris que vicissim cognoscatus est. Lato senior omnium bonarum artium fuit rei rusticę studiosius: de qua scripsit et clarissimum vite exemplum prebuit nepotibus suis. Quid maxime expedi-

dis voluptatibus: Postremo arte eorum quorum ad scientiam hec pertinent. Res autem familiaris quid debet: his rebus quibus abest turpitudinis. Quod seruari autem diligentia et parsimonia: ipsa de etiam rebus augeri. Quas res commodissime Xenophon Socraticus persequitur? est in eo libro que economicus inscribitur quem nos ista fere etate cum essemus: qua es tu nunc e greco in latinum conuertimus.

Comparatio duorum vtilium inter se.

Ed utilitatus comparatio quam hic locus

erat quartus a panetio pretermisus sepe est necessaria. Nam et corporis comoda cum externis et externa cum corporis et ipsa inter se corporis: et externa cum externis comparari solent. Cum externis corporis hoc modo comparantur valere ut malis quam diues esse. Cum corporis externa hoc modo: diues esse potius quam maximis corporis viribus. Ipsa inter se corporis comparantur sic ut bona valitudo voluptati anteponeatur: vires celeritati. Externorum autem ut gloria diuitiis vectigalia vrbana rusticis. Ex quo genere comparationis illud est catonis senis. A quo cum quereretur quid maxime in re fa-

ret. Valde vtile esset et quis esset certissimus questus. Bene pascere habere prata quae parua agricolarum impensa questum afferunt et ideo parata dixerunt antiqui facere pecuniaria et hinc aialia que non sunt oneri sunt. ideo dicitur satis bene pascere. In iij. loco posuit arationem quam requirit impensam et sic ostendit questum ex cultura agrorum pecuariis et villaticis pastione proponendum esse ceteris: quomodo sit iustus et citra iniuriam aliorum: hunc questum romani diu collue-

rent. Solebant enim agros et inde ad militiam eligebantur: faciebant pecuniaria: inde cognoscant necnon peculium et pecunia dicta et ipsa denique italia ab itulis. i. vitulis puica lingua: ille igitur bene pascit: quod prata huius: et pecuniarum facit: et villaticam pastionem curat. Et cum ille Joiceret nonne vtile est fenerari: respondit Eato. idem esse quod occidere homines ut ostenderet rem domesticam non esse augendam illicito et inhonesta lucrosam: sed propriis redditibus agrorum et aialium: gulaque et luxuriam vestium temperandum esse quam inibi potest esse vtile quod non est honestum et parsimonia est maximum vestitigal increpans aliquos mores vitibus Eato difficile esse dicebat illam rem. salua fore ubi pisciculus pluris quam hos veniret. dictum est supra quare generatio

Italia

Eato

Seneca

Plinius

Eolo

Plato

Hemicius

habetur odio: cum sit contra naturam. Quid enim est senus inquit Seneca et usura: nisi humane cupiditatis extra naturam qua sita nostra. In principio de re rustica scribit Eato. Ad maiores nostros sic habuere et ita in legibus posuere furem duplici condennari: feneratorum quadrupli. Bene vestire: Puto hic esse mendam et legendam esse bene vestire. i. bonas hinc vires et vineas quod verbum Latoni conuenit: quod nepotibus perspicuus de ratione impense cauit in primis. Nam primum et certissimum questum dixit esse in pratis: secundum in vineis: tertium in agris aratis: quoniam hi maiorem coluntur impendio quam vineae aut pascua et prata quae parata dixerunt antiqui: quod Plinius. Et sic maxime probatur a Latone is questus qui minimo impendio constaret: vnde etiam inquit Plinius. Interrogatus Eato quis esset certissimus questus: respondit. Si bene pascas: quod primis si satis bene pascas Summa omnium in hoc spectanda fuit: ut fructus is maxime probaretur qui minimum impendio paraturus esset. Questuosisissima Eato iudicant vitum prime ortos riguos nec id falso si sub oppido sint et prata: quae antiqui parata dixerunt. Quid hominem occidere. quod idem esse fenerari et hominem occidere. Ex quo poterit hoc probat sententiam suam auctoritate Latonis: et multis alijs: qui ad probandum dici possent. Quartum habet hanc tractat disputationem de vitibus vtrum vituli: ut officium perfecte exequitur inueniat. Et toto hoc de genere vult Eice. seniores usu pitos et longa experientia rerum prudentes longe melius de hac re disputare posse quam praesentibus in suis scholis qui non habent usum rerum: praesentibus praecipere non esse fenerandum: bene quendam esse pecuniam et bene locandam: qui ipsi omnia continentes talia non sunt experti. At senes praesentibus famulas qui experti sunt quod sit fenerari et quod afferat incommodum et quod quis pecunia debeat vti praesentibus hemicius de tali re inter se probabiles res longe melius disputare et praecipere praesentibus. vnde Scipio Hannibal Puri Alexander Popei: et Lesar melius de re militari discere poterunt: quam hi qui de ea re scripserunt in acie perierunt non sunt ideo Hannibal derisit phormionem coram se de re militari disputantem cum non quid acies vidisset. Hic de agricultura dicit Eolo. li. i. alloquitur Siluam ad quem scribit: hoc igitur Siluine inquit praesentibus cum agricultura dicitur praesentibus aduocato in praesentibus nec tamen sic mente dispositus velut summam totius rei sententia ex praesentibus datur in artibus: neque evilla disciplina: in qua non peccandum visca: neque ita quod copios agricultura nonis erit his plectis roibus nisi et obire eas voluerit et per facultates potuerit. Plinius. in. iij. de rep. di. Non inueniunt senes potius bonum iudicem esse conuenit: et quod sero quis sit iniuria didicerit: neque praesentibus sibi aut inherere: verum alienam et in alijs longo tempore praesentibus: quales a natura malum sit: sapientia non experientia soleat agnoscere. Eodem melius quam a praesentibus. Ad medium tamen sedet: bene in membris: oiaque locum erat praesentibus ianuam in qua senes praesentibus. Erat autem hemicius locum semiotum: instar testitudinis in Helio ait: cum sepe multa narraret: cum ne-

mini domi in hemiciclo sedente vt solebat: cū ego essem vna ⁊ pauci admodū familiares in eū sermonē illū incidere q̄ tū fere multis erat in ore: cūlus grece lanne dī circulus ⁊ or- bis hemiciclus: medi⁹ circulus: in cui⁹ ambitū erat sedilia: in q̄bus sedebat ab his: q̄ in he- miciclo cōueniebāt. Quāā p̄bis q̄m hec magis requirūt exp̄ientia rex q̄ disciplina. Tū quis ita sit: vt magis in vīu posita sint: tū cognoscēda sunt ex p̄ceptis p̄bōz: q̄m sunt vtilia inde

adhibēdus est vsus. ¶ Reliq̄
vltimā ptem prime p̄positio-
is q̄ est de repugnātiā vtilis ⁊ ho-
nesti: ⁊ iudicio quo eligim⁹ id
q̄ p̄stat: ⁊ vritur. Et trāitione
captās attentionē: q̄m se p̄se-
quuntur pollicet q̄ dicenda re-
stant. Deinceps post hac: ⁊ iāz
postq̄ de oībus alijs rebus di-
sp̄tatum est.

¶ Petri Marci Interpra-
tio in tertiu volumē officiorū.

diū tanue sedētib⁹ quā ab vllis p̄bis vlla in
schola disputatur. Sunt tamē ea cognoscēda.
¶ Pertinent enim ad vtilitatem de quā hoc libro
disputatū est. Reliqua deinceps p̄sequemur.

¶ De Officijs Liber tertius Incipit.

¶ Prefacio.

Ablium Sci-
pionē duob⁹
voluminibus
quorū interp-
tatio ad cal-
cem deducta
⁊ vt subiecta

Ablium Scipionem Marce fi-
liū: eum qui primum Āphrican⁹
appellatus est dicere: solitum

materia req̄rebat dissimiles p̄-
fationes. p̄posuit. Et. ⁊ scōa p̄-
fatione docuit: cur se ad scribendū in p̄bia p̄tulerit hoc idē in hac p̄fatione facit: s; alio mō
Unde in tres ptes diuiditur. In prima volens docere cur se ad scribendū talia cōuerterit
eo tēporē: ponit se id fecisse. p̄pter ocium: cū senatus esset extinctus iudicia essent deleta ⁊
nihil esset agendū cum laude aut in curia aut in foro: ⁊ adducit ocū Āphricani maio-
ris p̄clari ⁊ summi viri: cuius ingenij p̄stantiā ostēdit se imitari voluisse ⁊ ocium. In. ij. pte
q̄ incipit ibi: sed nec ocū hoc cōpat ocū suū cū ocio Scipionis ⁊ ostēdit inter vtrūq̄ multuz
interesse: q̄m Āphricani ocū voluntariū erat. Et. aut necessariū q̄m eo tpe scelerati rex po-
tiebātur ⁊ Octau⁹ ad tyrānidē aspirabat. Et sic dñar tpa sua vir optim⁹ ⁊ salutaris patrie
studiosus: ⁊ maxime notat. Ad. Antonij q̄ iugulo. Et. intentū gladiū hēbat suorū scelerū cō-
scius ⁊ bonorū oīm inimicus ⁊ docet. Et. se p̄la breui tpe scripsisse idē rep. occupata q̄ antea
multis annis. Cum esset cesar rerū potitus esset in p̄dis suis. Et. se cōtinebat: cedens vrbē
foro senatorij: q̄ mīeribus: ⁊ raro ad vrbē se p̄ferēbat: nisi cesaris salutadi grā aut orādī
p̄ alicuius salute: vt. p. Ad. Marcello: p. An. ligario: p. rege deiotarorū: quos apd cesarē
defendit illis vehemēter iratū oē tps disputādo ⁊ scribendo p̄tēbat vir ad cōm natus
vtilitatē: conabatur em̄ p̄desse romanis suis eo mō quo poterat cū dñatu vni⁹ oīa tenes-
rentur: ⁊ nullū reip. vestigiū extaret. In. iij. pte q̄ incipit ibi. S; cū tota p̄bia extollēs ip̄az
p̄biā ⁊ maxie eā ptem: q̄ est de officiis filij suū ad illā hortat: monerē vt expectationē de
se ⁊ ip̄e iam p̄ceptā nō fallat: inde aggredit̄ tractatū ibi: paneti⁹ igr̄ Et disputat id hoc vo-
lumine vt in principio dictū est de repugnātiā q̄ videt eē inter vtile ⁊ honestū p̄scribitq̄. for-
mulā qua iudicari possit qd sit agēdū: ne ab officio discedat. P. scipionē. P. Scipio. q̄ p̄mū
Āphu. cognominatus est a demitro hāmbale ⁊ carthagine ad tributū redacta: fili⁹ fuit: vt
dictum est. P. Scipionis q̄ rediēs ⁊ Marcellia: quo trāsmiserat: p̄ oram ligusticā hāmbali
ex alpi⁹ descendētē occurrit: ⁊ ad Ticiū victus fuit: hic m̄q̄ āphricanus iouis filius ex
p̄pōnia habitus est: ⁊ in bello p̄tra hāmbalē fortunatissim⁹ fuit: ⁊ optimus senator: ⁊ in
bello qd p̄tra antiochū asie regem p̄p̄lus romanus gessit fratri suo Lucio Scipioni p̄sili
legatus p̄ficis voluit postea apud linternū vita functus est om̄ssis reip. mīerib⁹ p̄pter
aliquorū similitudines: vt diffusius in cōmentarijs filij dictū est. Prīmū ad dñam Āphricani
minoris q̄ fuit nepos poris p̄ adoptionē. Scripsit. Et. in principio suarū originū vbi dixit
clarorū virois nō minus ocij q̄ negocij rōem extare oportere. Finctor est. et. in orōne. p. plāz
eo origines. Et. desideram⁹: hic est cato ille cēforis q̄. ij. bello punico q̄stor scipionis in sicilia
fuit quē in senatu accusauit q̄ publicā pecuniā pdigeret ⁊ p̄tor erat in castris apd mes-
saurū cū hādrubala claudio nerone ⁊ lūio salmatore p̄sulib⁹ interfecit: fuit in senectute
scripsit hystorias quaz erāt. vij. li. prīm⁹ p̄tinebat res regū ppli rom. ii. ij. ⁊. iij. vñ queq̄ ita
lica ciuitas ora sit: ob quā rem oīs appellauit origines. an. iij. erat prīmū bellū punicum

in. v. scdm in alijs duob? reliqua bella psequutus est vsq; ad preturā Seruij Balbe qui lu-
sitano diripuit. ¶ Fere e] quasi eiusdē etatis. Et iō Lato credendū erat: qm̄ hec vide-
rat audieratq;. ¶ Se. n. m. o] qm̄ exercebat ingenū r tacita cogitatione ab ocio r solitu-
dine abstrahabatur: r nunq̄ erat ociosus etiā si a negocijs reip. domesticisq; cessaret: qm̄
semp de negocijs cogitabat. ¶ Quā. c. o] cū cessaret a muneribus reip. r ociosus esset. i. in

ociosus

scripsit Lato: qui fuit fere etus equalis nunq̄ se
minus ociosum esse q̄ cum ociosus nec minus
solum q̄ cum solus esset. Magnifica vero vox
et magno viro et sapiente digna que declarat il-
lum et in ocio de negocijs cogitare et in solitu-
dine secum loqui solitum: vt neq; cessaret vnq̄
et interdum colloquio alterius non egeret. Ita
q̄ due res que langorem afferunt ceteris illuz
acuebant ociū r solitudo. Vellez r nobis hoc
idem vere dicere liceret. Sed si minus imitatōe
tantam ingenij prestantiam consequi possum?
voluntate certe proxime accedimus. Nam et a
republica forensibusq; negocijs armis impijs
vsq; prohibiti ociū persequimur. Et ob eam
causam vrbe relicta rura peragrantes sepe soli

studijs litterarū x̄saretur: nā
ociosus etiā d̄r qui cognitioni
rerū dāt operā: vñ p̄horū vita
d̄r ociosa: qm̄ cessat a muneris-
bus publicis: r in cōtemplatio-
ne rex x̄satur. ¶ Nec. m. f. qm̄
euoluebat monumēta ātīquo-
rum r p̄ horū p̄cepta legēs cū
illis loq̄batur r etiā secū vr̄ta
cita cognitione ita abstrahere
tur a solitudine vt nullo mo-
do posset esse solus. ¶ Magni-
fica vō vox] laudat vocē aphri-
cani qua dicebat se nūq̄ min?
ociosum: q̄ cū ociosus. ¶ Ma-
gnifica] magnifico r claroviro
digna. ¶ Adagno. v.] alti no-
minis r sūme prudētie. ¶ Que-
d.] ostēdit interpretatur. Et. ver-
ba ipsius Scipionis. ¶ In ocio
cū a munerib? publicis cessa-
ret: cogitabat de negocijs. In
solitudine] cū esset solus r re-
motus a frequentia hoīs. ¶ Se-
cum] tacita agitatione r men-
tis cogitatione: qua res cogni-
tione dignissimas p̄q̄batur.
¶ At neq; cessaret vnq̄] vt sp̄
esset in negocijs. ¶ Et interdū
cū esset solus] q̄ secum loq̄ba-
tur: mētisq; agitatio neq; nūq̄
acq̄scit: r solertia vtebat non
egebat colloquio alterius: qm̄
secū: r cū libris mortuisq; loq̄-
batur r sic nō erat solus. ¶ La-
gores] torporē r inertia. ¶ A-

cuebant] excitabant r ad negocia cōtemplationēq; irritabāt. ¶ Vellem. r. n. h. i. vt deuitet
arrogantiā p̄ponitq; ingenio suo p̄stantiā ingenij Scipionis: q̄ nunq̄ acquiescens tantuz
roboris habebat: vt illum a solitudine abstraheret cū esset solus. ¶ Hoc idē qd̄ de se dices
bat Africanus. ¶ Sed si minus] si nō possum inq̄t eminens ingenū Scipionis imitari
voluntate tñ proxime accedo: qm̄ persequor ociū: vt ille faciebat. Nam in quadā epistola
l̄s scribit cū se in agruz arpinatū contulisset: in hac solitudine careo oīm colloquio: cumq;
maxime in siluam me abstrusi densam r asperā: nō ex eo vsq; ad vesperā nihil est mihi ami-
citius solitudine: in ea mihi oīs sermo est cū litteris. ¶ Si minus] si nō consequor imitans
do tantā ingenij p̄stantiam: nam r a rep. pbat quare voluntate prime accedit. ¶ A repu-
blica] a senatu r reip. administratione. ¶ Forensibus] ne causis iudicialibus q̄ in foro age-
bantur r sic damnat bella ciuilia r eorū auctores. Armis in octauij aspirantis ad tyrānidē
Antonij r Lepidi trinz viroz. Armis inq̄t ciuilibus. phibet a senatorib? forensibusq; ne-
gocijs: qm̄ illa arma erant ad perniciēz bonoz r patrie cui pietatē debemus: ideo appellat
arma impia: qm̄ impium est patriā lacerare r opprimere. ¶ Si violentia: r sic. Ad. Anto-
nij violentiā taxat qui Et. vsq; ad necem infectatus est: p̄sequimur studiose r libet̄er ociuz
amplectimur postq̄ in rep. nullus est locus. ¶ Ob eam cām] q̄ phibitus sum a rep. r cau-
sis forensibus: in quibus x̄sabar. Rura p̄ inquirentes rura r siluas solitudinēq; potissimū
in suo arpinati r formiano: nam cum in his loci versaretur: frequentibus litteris hortaba-
tur optimates. vt Octauū adolescentem a. Ad. Antonio se iungerēt r scribēs ad Aricuz

hec verba inseruit. Nos hic p[ro]batur] quid e[st] aliud nobis reliquu[m] est et de officio magnifice explicatur alloquimur. Li. filiu[m] qua de re e[st] potius pater filio. ¶ Sed nec ocium hoc hec est scda p[ro]p[ter] qua ofi[ci]um suu[m] et cam ip[s]i multu[m] differre ab ocio Scipionis: ille e[st] r[ati]o q[ue]re ocium suu[m] no[n] est cu[m] illo co[m]parandu[m]: q[ui]a sc[ilicet] scipio sumebat sibi ocium colligendi sin car[is] ip[s]ote cessans a munerib[us] publicis. Li. aut[em] necessitas afferebat ocium q[ui]a impijs armis et vi a rep[re]s[ent]a-

hibitus erat. ¶ Pulcherrimis munerib[us] honestissima reip[ublice] administrat[i]o[n]e et officijs q[ui]bus nihil est pulchri[us] illis ei publi ce salut[i] cu[m] summa honestate et virtutis laude p[ro]suli[ss]e. Pulcherrimis: q[ui]a nihil est pulchri[us] nihil laudabili[us] q[uam] diligenter p[ro]videre munera reip[ublice] obire. ¶ Sumebat arbitrio suo nulla cogente necessitate. ¶ Tanq[uam] in Jac si ex tepestate maris nauigasset in portu[m] et locu[m] q[ui]eris: sunt e[st] reip[ublice] tepestates mor[is] varijs et occupationu[m] negotioru[m] q[ui] agmina: q[ui] Scipio interdus fugiens in villis a se relaxandi gra[ti]a honestu[m] sumebat ocium et ta[m] q[ui] in tuto portu sic in solitudine q[ui]escebat. ¶ Nostru[m] aut[em] ocium ponit differentia[m] vtriusq[ue] ocij ¶ Negocij inopia] q[ui]a extincto senatu et reip[ublice] pene enersa nullum Li. negociu[m] in ea relictum erat: no[n] ei licebat co[n]s[il]i salut[i] co[n]sulere et in causis d[is]sari. ¶ Senatu] apud que de summa reru[m] p[ro]sultabat: et in g[ra]t[is] deliberat[i]o[n]e cause agebant[ur] p[ro] salute co[n]s[il]i ¶ Deletis iudicijs] causis fore sibi sublat[i]a inq[ui]t o[mn]i dignitate senat[us] et iudicijs in q[ui]b[us] meavi gebat industria: nil mihi agendu[m] cu[m] laude relictu[m] erat. Aut in curia] in senatu. Curia loc[us] erat: ubi publicas curas gerebant.

¶ Aut in foro] in causis iudicialibus: q[ui] in foro agebatur. ¶ Dignu[m] nobis] auctoritate nostra et dignitate. ¶ Ita q[ui] in maxima] a fortune mutatio[n]e affectu[m] mouet. Li. et nefarios in odiu[m] trahit et inuidia[m] q[ui]le est Virgilianu[m] illud tot quonda[m] populis ternsq[ue] sup[er]bi regnato rem asie. ¶ Celebritate] frequetia et laude. ¶ Scelerato[rum] ¶ C[on]traui Lepidi Antonij q[ui] capiti tali odio Li. p[ro]sequatur et no[n] solu[m] de his intelligit sed de o[mn]ibus alijs q[ui]bus o[mn]ia plena erant et ad votu[m] cuncta succedebant. ¶ Quantu[m] licet quaten[us] p[ro]mittitur a negocijs domesticis. Sed q[ui]a sic ab o[mn]ibus auctoritate docto[rum] viro[rum] p[ro]bat q[ui]e in tantis malis debeat frui ocio et id efficere q[uod] in ocio fieri pot[est]: q[ui]a ex ipsis malis excerpere debem[us] si quit inest boni. In malisq[ue] Li. pattebatur hoc bonu[m] inerat: q[ui]a in ocio q[uod] necessitate p[ro]stitutu[m] erat et susceptu[m] poterat aliq[ui]d co[m]misi et scribere dignu[m] laude et co[n]teplari res cognitio[n]e dignissimas. ¶ Frustru[m] ocio] id efficio q[ui] in ocio fieri d[icitur] vt docti ho[m]ines monent. Qui peperisset ocium ciuitati q[ui]a liberauerat Roma[m] a fratrib[us] Lat[is]. et ocium romanis ciuib[us] peperat q[uod] p[ro] id t[em]p[or]e p[ro]pter nefaria p[ro]p[ri]atione p[ro]ternati erant. ¶ Laquere] i[n] desidia e[st] atq[ue] pigrinitas. No[n] volu[n]tas vt accidebat ap[er]icano: si aliq[ui]d sp[er]ote sua solitudine se recipiebat. ¶ Quatu[m]q[ue] ap[er]icanu[m] in hoc Li. p[ro]ponit ocium suu[m] ocio Scipionis p[ro]pter effect[u] et co[m]em[or]at[i]o[n]e vtilitate: q[ui]a scipio nihil in ocio scripsit: q[uod] ad b[eat]e viuentiu[m] posteris p[ro]desset sui h[ui]ano q[ui]a cicero aut[em] clarissima optimaq[ue] ocij monumeta reliq[ui]d dicit t[ame]n ap[er]icanu[m] p[ro]sequutu[m] fuisse ex ocio maiore laude ne videat se illi p[re]ferre: q[uod] princeps senat[us] sui t[em]p[or]is fuit et cui posteritas pare[n]t inuenire vix potuisset. Maio rem q[ui] ego p[ro]sequar. ¶ Vel etia[m] iudicio meo hoc dicit vt vitet arrogantia[m]: et p[er] insinuatione[m]

Curia

Virgilius

Liber tertius

fructum oculi sui Aethiopiani ocio preponat. Tamen quis assequitur fuerit maiorem laudem tamen nihil scripsit quod illius oculi et clarissimi ingenij monumentum esset. *[Nullum munus?]* nullum opus quod in solitudine composuerit. *[Ex quo propter hoc quod non reliquit monumentum aliud et opus in ocio elaboratum.]* *[Intelligi debet ex his quae dicta sunt.]* Liceat concludit Scipionem nunquam fuisse ociosum aut solū propter mentis agitatōem: quae hominibus innata est: et reus inuestigatio-

in esset boni propterea et ocio fruor: non illo qui dem quod debeat qui quondam peperisset oculi civitati nec eam solitudinem languere patior quod mihi affert necessitas non voluntas. Quamquam Aethiopia maiorem laudem vel meo iudicio assequebatur nulla tamen eius ingenij monumenta mandata litteris: nullum opus oculi nullum solitudinis munus extat. Ex quo intelligi debet illum mentis agitatōe inuestigationeque earum rerum quas cogitando consequebatur: nec ociosum: nec solū unquam fuisse. Nos autem qui non tantum roboris habemus: ut cogitatione tacita a solitudine abstrahamur: ad hanc scribendi operam omne studium curamque convertimus. Itaque plura brevi tempore eversa: quam multis annis stante republica scripsimus. Sed cum tota philosophia mihi Licet frugifera et fructuosa nec vlla pars eius inculta ac deserta sit: tamen nullus feratior

ut non videamur esse soli: et colloquio alteri non egeret: quod preclarissimi ingenij opus est: et quod aethiopianum ptingebat. Ad hanc operam industria et labor. *[Omne studium voluntate.]* *[Curatque diligentia.]* *[Itaque quod in ocio converti animus ad scribendum.]* *[Eversa] Iam Caesare scilicet novissimo me ab Augusto et Antonio brevi tempore quo respu. fuit in praetere Caesaris. Stante repub. vixit et florere cum scilicet per eos regebatur quibus seipsa commiserat: postea cum diuturni vultus omnia teneret. Licet ad philosophiam divertit et in ea scripsit. Stare significat erectum esse: ut stant eret: et stat resp. unde per contrarium dicit eversa cum ab aliquo tyranno occupat. Sed cum tota philosophia: haec est tertia pars qua philosophiam laudat: et ad eam hortatur filium qui Athenis erat philosophum operam dabat precatore Eratippo. *[Frugifera] Iam frugibus quae sunt quicquid ex fructu terre in alimentum vertuntur. *[Fructuosa] Iam fructibus quae etiam arborum sunt. *[Inculta] Iam deserta praestat in translatione agros frugiferorum: quorum nulla pars propter utilitatem inculta est: sic est philosophia et maxime moralis: quae ad bene beateque vivendum magistra est atque certissimum iter: et ipsa naturalis philosophia praefert morali: quam****

Inuestigatio

Terentius

Dionysius

Stare

physicus cognoscens se esse compositum ex quattuor principijs contrarijs vt necesse sit alia
 qm ipm compositum ex defatigatoe elementor: in sua principia resolui: et oino interitum esse
 erit fortior nec morte timebit: cum oino sciat se moritum: erit magnanimus liberalis cu sciat
 se tandem diuitias relictum et nihil habitum pter famam nois sempiterna: si virtuti opam de
 dit et iustitia coluit. Tñ nullus laudat moralem pbiam et officia q vnicuique erati accomoda
 tur: et ad vite cois institutorem
 spectat et etia ad finē bonorū
 filiu a tritum reddat: et ad ple
 gendum hoc opus poptiozem
 magnitudine vtilitatis pposi
 ta et captat beniuolentia a re
 ipsa qua scribit. **[F]eratioz** fru
 ctuosior. **[V]erbioz** copiosior
 qm latissime patz. **[D]uctur**
 sumitur accipitur. **[C]onstater**
 qm ille qui vult esse et hfi offi
 ciosus: v3 esse ptans in suo p
 posito et ab officio nunq disce
 dere: et nunq in officio claudi
 care. **[H]oneste** cu laude et tu
 tis: qm officiu sp ad bonu ten
 dit: et ille q honeste vult viuere
 necesse est vt fungat officijs: et
 his qui seruit affectib9 nō pōt
 esse constans aut honestus: id
 amplecti debem9 officia: et ab
 ipsis nunq decedere vt constan
 ter et honeste viam9. **[Q]ua
 re** q a Eratippo concludit
 Et. ex his q dixit multū pduce
 re filio talia audire: qm talis
 etas v3 formari et dirigī ad cō
 stantiā et honestatez ipsis offi
 cijs qm hoc audire poterat a
 Eratippo. hoc vt des operam
 pbie moralia et officijs quib9
 ptāter et honeste viuēdi pcepta dicuntur. **[A]ccipe** intelligere. **[A]rbitor** pducere puto esse
 vtile ad virtutē pstituaris et formeris. **[T]alib9** vocib9 nihil scz ēē vtili9 ipsis officijs. **[A]n**
 pueri hec pcepta ediscere debēt a teneris vnguiculis vt eoz tenera etas ad verā honestāq
 imaginem effungatur et optima doctrinā imbibant: cetera xō respuere q ad luxū et turptu
 dinem ducūt: illa em infirma etas et prudētie expers satis p se alioz libidimb9 obnoxia est:
 vt multo magis freno q calcarib9 opus sit: nō ex eoz manibus lasciu poete excutiēdi sunt:
 et tenera mēs optimis pceptis monumētisq hystoriaz imbuēda maiestateq heroiica carmī
 nis attollēda est: vt inde animi magnitudinē liberoz erga parētes obseruātia: in deū pie
 tatem in alios officiū ediscāt. **[Q]uod** cum oibus hoc inquit oibus faciēduz est: vt scz officijs
 delectetur: et cognoscat his nihil esse in vita actiua vtilius qui volūt honeste viuere: nō si
 li maxime faciendū tibi est qui habes exēpla domestica et me patrē imitari debes et meis ve
 stigijs insistere in doctrina consequēda et honoribus: quos ego nouus hō oibus suffragijs
 adeptus suz et **[A]thenas** pfectus es gymnasiū toti9 orbis et bonaz disciplinaz quasiempto
 rius: pceptorem pterea eninētissimū habes sine doctrina et moribus redire huc nō possis
 nisi cu maximo dedecore: et sic his circumstātis filio necessitatē imponit vt in vtroq pficiat
[I]ndustrie studiū et laboris. **[M]onoz** quos Et. erat adept9: fuerat em edilis: qstoz ptor:
 atqur: cōsul anno quidē suo creatus: qd ante eum hoi nouo nō cōtingerat. **[I]lois** fame
 et glorie: qm ipsius nomen plūq romanū impium pmouebatur: maxima igitur expectatio
 erat de filio: vt patris studiū honores et famā imitaretur et nomen de se relinqret ad imitaz
 tionem patris clari et summi viri: degenerare em a virtutibus maiorū spz parētum iam cō
 ceptam fallere: turpissimū est flagitiosum et sceleratū. **[S]uscepisti** onus pterea: addit circū
 stantiā loci et psonae. Eratippi qui pnceps erat illius etatis pbēz. **[P]terea** vltra hec q
 dicta sunt: et a te expectatur. **[A]d mercaturā bonaz artium** qm arbene erant gymnasium
 oim bonaz artium: et tanq mercatus et emptorum. Et loquitur p translationem: ideo dī

in ea locus est: nec vberior quā de officijs a qui
 bus constanter honesteq viuendi precepta di
 cuntur. Quare quāq a Eratippo nostro prin
 cipe huius memorie philosophorum: hoc te assi
 due audire atq accipere confido tamen condu
 cere arbitror talibus aures tuas vocibus vndi
 q circumsonare nec ea si fieri possit quicq aliud
 audire. Quod cum omnibus est faciendum qui
 vitam bonestam ingredi cogitant: tamen baud
 scio an nemini potius q tibi. Sustines enim nō
 paruum expectationem imitande industrie no
 stre magnam bonorum nonnullaz fortasse nois
 Suscepisti onus preterea graue et attbenarū et
 Eratippi ad quos cū tanq ad mercaturā bona

pit tanq̃ quoniam mercatura dicitur a mercando: inde mercatus dicitur ubi res venduntur: et mercatura est ipsa emptio. ¶ Inanem vacuū sine litteris et moribus. i. sine bonis artibus quaz̃ Athene fuerūt inuētrices. ¶ Turpissimū infame ¶ Dedecorātē ¶ deturpātem Athenas et Eratippum. Quare q̃tum conuini concludit exhortans filium ad studia et per eorum prestandum: monetq̃ vt non fugiat labores: sed hec omnia summe voluptati ascribat ne videatur sibi defuisse cum omnia a patre habuerit: que illum ad perfectionem facile possent ducere. ¶ Conuini aīo tota mente et animi virib⁹ niti. ¶ Conuini conari cū la bore. q. d. aīo et corpe tibi enitendū est. ¶ Si discēdi labor ē quasi di. voluptas est non labor: q̃m virtute nihil est p̃stabilius nihil dulcius et variis h̃ voluptates cognitio rex et contemplatio. ¶ Tātū fac: vt efficias vt tibi assequaris et facias quātū potes oī conatu et la bore animi et corpis: ordo est fac: vt tibi efficias quātū potes cōniti aīo et labore prede re. q. d. nullū remittas tps et as fice q̃tum potes oī prentōe. i. perseverantia et conatu. ¶ Nec cōmitas nō incidat in hoc eratum. Comissa inquit Pedia nus asconius dicitur q̃ cōtra testatores: volūrate facta aut nō facta ab herede multa ali qua penaz̃ plectūtur. ¶ Sup pedita subministrata ea oīa q̃ ad te instituendū et excitādum prinebāt quoz̃ vsu ad studi um indigebas tuum: id est oīa a me habuisti que a patre dari possunt et debent. Eane igitur ne videant tibi defuisse qd̃ tur pe est et flagitiosus. ¶ Sed hec

Comissa
Pedianus

Plutar.
decatone
Aristo.

Plato

rum artium sis profectus inanem redire turpis simū est: dedecorātē et vrbis auctoritatē et magistrī. Quare quātū conuini aīo potest: quātū labore: contendere si discēdi labor est potius quā voluptas tantum fac vt efficias: ne ve comittas vt cum omnia supeditata sint a nobis tu te tibi defuisse videare. Sed baten⁹. ¶ Alia enim sepe ad te cohortandi gratia scripsimus. Nūc ad reliquā partē p̃posite diuisionis reuertamur. Panetius igitur: qui sine cōtrouersa de officijs accuratissime disputauit: quemq̃ nos correptione quadam adhibita potissimus secuti sumus tribus generibus propositis: in quibus deliberare homines et cōsultare de officio sole

batenus hec dixisse sufficiat: et talia iam missa faciamus. ¶ Cohortandi ad bonas artes et studia Lato ille censorius auctore Plutarcho filium suum litteras: legesq̃ edocuit ad militieq̃ labores effinxit: presente autem illo tanq̃ virginibus vestalibus omni verbo rum turpitudine penitus abstinuit: vt vera imago Latonis effingeretur Aristote. in octa uo ethices sic ait cum liberi ea parentibus tribuunt que genitoribus tribuenda sunt paren tes autem filijs que natis tribui debent stabili talium et bona sit amicitia: et alibi pater dat filio vitam nutrit et erudit. Plato in theage sic ait. Non noui profecto cui rei maiores di ligentiam quisquis mentem h̃ adhibere debeat q̃ vt filium optimum reddat. ¶ Propositi te diuisionis quoniam p̃positi in principio se disputaturum de comparatione et repugnā tia vtilis et honesti. ¶ Panetius igitur repetit Cicero diuisionem Panetij et ostendit illuz duas propositionis partes abfoluisse: et omisisse tertiam de repugnantia vtilis et honesti quam patrem se exequiturum prouiserat. Disputat igitur an hec pars a panetio stoico res cte fuerit introducta. Et probat q̃ non: quoniam apud stoicos nihil est vtile quod non sit honestum. Postea Cicero excusat panetium: et dicit ilam intellexisse homines solere du bitare: et nō oportere. Inde aggreditur hanc ptem: constituit formulam que obseruari debet: et discurrens per virtutes ostendit nihil esse vtile quod virtutibus non sit consenta neum igitur cum ad deundum sit ad vltimam partem p̃posite diuisionis. ¶ Sine contro uersia sine dubio. ¶ Correctōe adhibita quoniam correxit diuisionem Panetij: et officijz definiuit quod panetius pretermierat. ¶ Potissimum maxime quoniam et alioz̃ secu rus est. ¶ Propositis tribus generibus cū tria genera propositi sunt: quoniam dixit

placem esse consilij capiendi deliberationem. ¶ Speciem] apparentiam honesti: et bene dicitur
 sit ipse: quoniam id quod vere honestum est non pugnat cum utili: hec enim duo natura coniuncta sunt:
 sed distracta opinionibus hominum. ¶ Quo modo] qua via: quibus rationibus. ¶ Discerni] cognosci
 et iudicari. ¶ De duobus generibus] de honesto et utili dicitur in tribus voluminibus et in fine ter
 tij pollicetur est: sed de tertio genere dicitur quod non fecit quis post editos illos li. xxx. annis vi
 rent uno cum dubitaret honestum ne id esset de quo
 ageretur an turpe: altero utile ne an inutile tertio si
 id quod specie haberet honesti: pugnaret cum eo quod
 utile videretur quomodo ea discerni oporteret de
 duobus generibus primis tribus libris explicavit.
 De tertio autem genere deinceps se scripsit dictu
 rum: nec exoluit quod promiserat. Quod eo magis
 miro: quia scriptum a discipulo eius Possidonio
 est triginta annis vixisse panetium postquam eos li
 bros edidisset. Quem locum miro a possidonio
 breuiter esse tractatum in quibusdam commentariis:
 presertim cum scribat nullum esse locum in
 tota philosophia tam necessariū. Minime vero
 assentior his qui negant cum locum a panetio preter
 missum: sed consulo relictum: nec omnino scribendum fuisse
 se quia nunquam possit utilitas cum honestate pugnare
 De quo alterum potest habere dubitationem ad
 bibendum ne fuerit hoc genus quod in diuisione
 ne panetij tertium est an plane omittendum: alte
 rum dubitari non potest quin a panetio susceptum
 sit sed derelictum. Nam qui e diuisione tripartita
 duas partes absoluerit: huic necesse est resta
 re tertiam. Preterea in extremo li. iij. de hac par
 te pollicetur se deinceps esse dicturum. Accedit

Commentarius

Seneca

Liber secundus

hoc tertium. ¶ Eodem. Ad illam opinionem et sententiam probandam. [Locuplet] fide plen⁹ et auctoritate maxim⁹ inquit testis cui nihil deest ad faciendam fidem. P. Rutilium hic Rutilius Appelles Roman⁹ fuit et stoica disciplina clar⁹ auditor Panetij de quo supra habuimus. Qui veneris eam prem quam Appelles ingenuissim⁹ pictor fuit de quo Plin. xxv. vixit: ut ois p⁹ us genitos futurosq; postea superavit. ¶ Appelles Icosq; olimpiade. cxi. epictura puer⁹ ut

Rutilius
Appelles
Plinius

eodem testis locuplet possidonium qui etiam scribit in quadam epistola. P. Rutilium Ruffum dicere solere qui panetiū audiuerat: ut nemo pictor esset inuentus qui veneris eam partem quas appelles inchoatam reliquisset absolueret: oris enim pulchritudo reliqui corporis similitudine specie auferebat: sic eaq; panetius pretermisisset et non perfecisset propter eorum qui fecisset prestantiam neminem esse persecutum. Quamobrem de iudicio panetij dubitari non potest recte ne autem banc tertiam partem ad exquirendum officium adiūxerit: an secus de eo fortasse dubitari potest. Nam siue honestum solum bonum est ut Stoicis placet: siue quod honestum est id ita summum bonum est quemadmodum peripateticis nostris videtur: ut oia ex altera parte collocata vix minimi momenti istar habeant: dubitandum non est quin nunquam possit utilitas cum honestate contendere. Itaq; acce-

plura sol⁹ ppe q; ceteri oēs cōtulerit voluminib⁹ editis q; doctrinā eam p̄inent p̄cipua ei⁹ in arte venustas fuit. Pinxit Generez e mari exeūtem: q; diuus Augustus dicauit in delubro patris Celsaris cui⁹ inferiorem p̄tez corruptā qui reficeret nō poterat inueniri. Apelles inchoauit aliā venerē choisis supaturus suā illā priorem Inuidit mors pacta p̄te nec q; succederet op̄i ad p̄scripta lineamenta inuētus est de hac p̄te veneris Et. intelligit. Strabo volumine. xiiij. agēs de Eo. insula dicit: inerat etiā venus nuda q; nunc diuo cesari rome dicata est: nam Augustus eaz patri posuit ut generis parentem dicit p̄ ea pictura dimissa fuisse choisis centū talēto ex impato illis tributo. ¶ Quis pulchritudo: capitis q; ille depingerat: os p̄t⁹ depingit: ins de ad illi⁹ p̄portioem reliqua p̄s corporis. ¶ Quāobrem Iohannes Lince. ex illis duab⁹ rōnib⁹ et testimonio possidoniij atq; verbis Rutilij hāc p̄tem non fuisse p̄sulto relicta a panetio sed iudiciū eius fuisse hoc debere esse tertiū gen⁹ exquirendorū officiorū. ¶ Recte ne autē? Hunc affert alterā p̄tem q; potest habere dubitationē an hoc scilicet genus adhibēdū fuerit a stoicis p̄ hō et pbat q; non: sed potius ostendendū. ¶ Nā siue honestus affert rōnes quibus ostendit hāc partem non recte introductam esse etiam si panetius

Strabo

fuisse peripatetic⁹ non modo stoicus: stoici enim dicebant solū honestū esse summū bonū: et nihil vtile quod non esset honestū peripatetici autē dicebant: honestū maxime expetendū esse: sed postea adiūgebant ad finē bonorū corporis et fortune cōmoda. ¶ Honestum ipsa virtus et habitus virtutis. ¶ Ita summū eo modo maximū. ¶ Et oia bona corporis et fortune. ¶ Ex altera parte ac si poneretur in lance et expenderetur in trutinanti ponderis est ipsa virtus: ut cetera oia q; habentur bona ex altera parte posita vix habeant similitudinem minimi momenti. ¶ Ad omniū motus: ut moneat libiā ex altera parte numerantur tñ in bonis peripateticis et ad cademuticis: sed minima sunt comparatione virtutis: dāt enim honesto maximas p̄tes. Stoici quorū disciplinam sectabatur Paneti⁹: oīno se iungebāt bona corporis et fortune a fine bonorū: dicebantq; virtutes satis esse ad bene beatēq; viuēdū: q; utilitas cum honestate pugnare nō potest etiā ex dogmate peripateticorū: qm̄ minimi momenti instar h⁹: et ipsa virt⁹ mira suis virtutib⁹ maximū h⁹ pondus. ¶ Quin nunq; q; nunq;. ¶ Ita accepimus et audiui⁹ affert sententiā Socratis q; moralis philosophie auctor fuit et fons vberim⁹: a quo tot riui et secte destruxerūt.

¶ Execrari] detestari accusare. **¶** Coherentia] coniuncta naturaliter dicebat Socrates solum honestum esse summum bonum: et omne honestum esse utile: et omne utile honestum sit vere utile est hac opinione stoici tenentes suum dogma constituerunt: quoniam ut dictum est supra a disputantibus Socratis omnes secte manarunt. **¶** Opinione] opinantes aliquid esse utile quod non honestum: et e contra. **¶** Distraxissent] sepassent. **¶** Cui] Socrati ita crediderunt stoici ut inde constituerint suum dogma: quod enitissime defendebant. **¶** Quid si is esset panetius? si panetius inquit ei non fuisset stoicus: sed esset qui putaret virtutem expetendam esse propter utilitatem: aut propter voluptatem posset apud ipsum utilitas cum honestate pugnare: sed cum stoicus et stoica gravitate affirmet honestum esse solum bonum et utilitas non addat summo bono ex dogmate stoicorum apud eum si sibi constare vult non potest esse talis pugna: quoniam ipse omnino ex terminat utilitates quae non sit cum honestate coniuncta cuius utilitatis accessione: ut stoici dicunt non sit melior nec discessio peior. **¶** Ad detrahuntur] mentur ad utilitatem et ponunt summum bonum in divitiis aut voluptatibus? ut dictum est in primo volumine. id est hi qui omnia quae expetunt referunt ad utilitatem aut voluptatem et illarum gratia omnia faciunt. **¶** Quae autem] bona fortuna et utilitates quae propter se non sunt expetende. **¶** Huic solo bono] Repugnant] contraria sunt: et videantur cum honestate pugnare. Specie quadam apparentia: quoniam re vera nihil est utile quod non idcirco sit honestum. Neque fieri meliorem: quoniam ista non suscipiunt gradus apud stoicos qui dicebant bonum esse beatum et felicem nec fieri meliorem accessione divitiarum: quas ipsi non numerabant in bonis: sed quadam aestimatione dignas censebant. **¶** Alii dicebant virtutem satis esse pro se ad bene beatumque vivendum etiam si torqueretur in tauro. **¶** Phalaridis: quod negabant peripatetici et platonici: dicentes hominem virtutem predictam cum esset in tormentis esse bonum: sed non beatum qui magis adheret naturae: et non relinquit corpus ut faciunt stoici. **¶** Non videtur debuisse: non vult plane affirmare. **¶** Cicero ne videatur nimis studiose infectari Panetium et virgere. **¶** Et enim] quod summum bonum interpretatur Cicero summum bonum: quod stoici constituerant qua interpretatione ostendit hanc compactionem non recte a Panetio introductam. **¶** Et opinor] ut puto: virtutis medio critate: et non vult affirmare hanc esse sententiam summi boni quam stoici constituerant congruentem naturae vivere: nam ut supra dictum est. Zeno primus in libro de natura hominis dixit finem esse finem naturam vivere ita autem est inquit Laertius finem virtutem vivere ad eam quippe natura nos ducit. **¶** Congruere] convenire et nunquam discrepare a virtute. **¶** Cetera autem] bona fortune et corporis quorum honesto visu natura indiget aliter vita sustentari non potest sed ita eligenda sunt ut virtuti non repugnent. Ergo apud stoicos si eorum finem recte sequi volunt: utilitas non potest cum honestate pugnare: quoniam spernere debent et pro nihilo ducere ea quae virtuti repugnent.

primus Socratem solitum execrari eos qui primum naturae coheretia opinione detraxissent cui quidem ita sunt stoici assensu: ut quicquid honestum esset id utile esse censerent: nec utile quicquam quod non honestum. Quid si is esset Panetius qui virtutem propterea colendam diceret: quod ea efficiens utilitas esset ut hi qui res expetendas vel voluptate vel indigentia metiuntur: liceret ei dicere honestatem aliquando cum utilitate pugnare. Sed cum sit is qui id solum bonum iudicet quod honestum sit: quae autem huic repugnent specie quadam utilitatis eorum: neque accessione meliorem vitam fieri: nec dissectione peiorem: non videtur huiusmodi debuisse deliberationem introducere: in qua quod utile videretur cum eo quod honestum est comparatur. Et enim quod summum bonum a stoicis dicitur convenienter naturae vivere id habet hanc ut opinor sententiam cum virtute congruere

¶ Secundum naturam accommodata nature et quibus natura ipsa sustentatur et alitur. ¶ Quod cum ita sit lex supradictis infert conclusionem. ¶ De eo genere repugnantia et cōparatione utilis honesti. ¶ Atque illud idem honestū pbat Et nec pfectum honestū qd in solis sapientib⁹ cadit: nec fm honestū qd est cōe: quodqz officiu⁹ mediū dr cū vtili cōpari posse vt multo magis ostēdat hāc partem a panetio nō recte intro-

ductaz: qm̄ eius pfectio aliter sentire debet de honesto vtili et ipsorum repugantia: prius affert perfectum officiu⁹ inde medium siue cōmune et sic ponit differētiā vtriusqz officij: vt cōcludat talem cōparatiōem nō recte introduci a stoicis: cum ea etiam peripatetico non esset consentanea. ¶ Sapientibus pfectis hominib⁹ quib⁹ habent habitum virtutis et officium perfectū exercēt: quod a virtute diuelli non potest: qm̄ habet omnem perfectionem. Sapientia pfecta nō est nō perfecta virtus: sed alia qua ad virtutem sapientiamqz pgressio: et cum in ipsis nō sit perfecta sapientia: etiam perfectum esse non pōt sed similitudo quedaz: honesti vt est ipsum officium mediū. ¶ Similitudines vt sunt media officia: de quibus certa ratio reddi potest. ¶ Nec enim omnia pbat ex diffinitione stoicorum similitudines honesti eē in homine nō perfectio: quoniam versatur in medijs officijs q̄ sunt secūda honesta. ¶ Communia sunt i oibus hoibus tam perfectis q̄ imperfectis. ¶ Late patz ad plures se extēdunt et oibus cōia sunt et ab oibus exerceri possunt pfecta. ¶ Non officia a solis sapientib⁹ de medijs officijs potest reddi rō. ¶ Omnes numeros i oēm pfectiōem. ¶ Cum autem aliquid dicit Et imperiū tam multitudinem non recte de ipsis officijs iudicare: quoniam putant media officia esse pfecta: vt hi qui picturam laudant cū oīno ignorēt eam artē et erratū dignoscere nequeant. ¶ Comparatur fit cōparatio mediocrum officiorū inter se. ¶ Id in quo media officia cōparatur. ¶ Propterea qd i asfert rationem quare id accidat. ¶ Quid absit i a pfecto q̄rum ei desit ad pfectiōem qd impiti cumulate pfectū opināt. ¶ Nō ex toto i nō omnino et penitus.

semp. Cetera aut que scōz naturā essent ita lege re si ea virtuti nō repugnarēt. Quod cū ita sit: putant quidā hāc cōparatiōem recte nō esse introductā: nec oīno de eo gñe q̄cōp p̄cipiendū fuisse. Atqz illud qdē honestū qd p̄prie vereqz dicitur id in sapientib⁹ est solis neqz a virtute diuelli nō q̄ pōt. In his aut in quib⁹ sapientia pfecta non est ipsum illud quidem pfectū honestū nullo mō esse potest: s; similitudines honesti eē p̄nt. Nec igitur oīa officia quib⁹ de his libris disputam⁹ media stoici appellant: et ea cōia sunt et late patent: q̄ et ingenij bonitate multi assequūtur: et pgressione dicendi. Illud aut officiū quod rectus idem appellat pfectū atqz absolutū est: et vt idē dicūt oēs numeros habet nec p̄ter sapientes cadere in quē quā potest. Cum aut aliquid actum est in quo media officia comparantur: id cumulate videtur esse perfectus: propterea quod vulgaris quid absit a perfecto fere non ex toto intelligit: quatenus autem intelligit nihil putat premissum. Quod autem in poematibus et in picturis vsu venit in alijsqz compluribus vt delectentur imperiti laudētqz eo que laudāda non ¶ Quaten⁹ in q̄ru⁹ intelligit i. op̄iones suam: et intelligētiā putat esse pfectū. Quod iudic

Martia.

care aliquid esse pfectum cū non sit. ¶ Aliu p̄suetudine. In his q̄ laudant. ¶ Aliquid p̄bi
p̄be facti ⁊ cū pfectōe artis. ¶ Quid capiat delectet sit apud martialem. Te fortasse magis ca
piet de xgine porca. ¶ Lū sunt docti amoniti sapiētib⁹ ipi impiti ⁊ edocti desistūt a scia et
aliter esse ac ipi opinabātur intelligūt. ¶ Itaq⁹ quapropter inq̄ oēs q̄ nō habēt habitū: s; q̄
q̄daz signū ipi? x̄tutis cōmouēt cū vidētur aliqd mediū honestū ⁊ laudāt ipm tanq̄ p̄f
ctū: qm ipi nō habēt vsum p̄f
cte x̄tutis et nō sunt sapiētes
vt possint iudicare an illud sit
pfectuz quē admodum signari
male indicāde poematib⁹ ⁊ pi
cturis. Tūc em officii d; eē p̄f
ctū cū agēs agit scīs: eligēs ⁊
p̄seuerās he tres p̄ditōes ad
officij pfectōez req̄runt. Mal⁹
hō rez iustā agit interdū dictū
est: s; nō iuste: ⁊ nō nō fungitur
officio pfecto s; medio siue cōi
itaq⁹ vna eademq⁹ actio respe
ctu agētium d; p̄fectū officii ⁊
mediū: p̄fectōes aut officioruz
sapiētes tm cognoscūt. ¶ In
doles signū x̄tutis nō p̄fecta
virt⁹ ⁊ sapientia: vt possint bñ
iudicare: sed habēt q̄daz me
diuz honestū. i. aliquā p̄gres
sionē ad virtutē. Iudicare aut
quid in quacūq⁹ re p̄fectum sit
prudētie ē atq⁹ sapiētie: hoies
igitur in p̄fecti de p̄fectōe offi
cij iudicare nō possunt: quate
nus aut intelligūt ⁊ iudicant
media officia putāt esse p̄fecta
An multitudinis iudicio mul
ti putātur sapiētes q̄ non sunt
sed in medijs x̄santur officijs
⁊ quandā similitudinē: gerūt
vere sapiētis ⁊ adhibetaz ima
ginē nō solidā ⁊ exp̄ssaz. Vidē
tur em esse sapiētes cū nō sint.
¶ Nec x̄o iāfert quosdā qui ⁊
fortes ⁊ sapiētes habiti sunt: ⁊
ostēdit illos non fuisse aut p̄f
cte fortes aut plane sapiētes: sed x̄satos fuisse in medijs officijs. ¶ Duodecū pater ⁊ fili⁹ q̄
magno ato se p̄ totis legionib⁹ deuonerūt. ¶ Duo sapiētes Publi⁹ ⁊ Sneus fratres qui in
hispaniā occubuerūt in .ij. bello punico. Fabrici⁹ roman⁹ iust⁹ fuit: ⁊ cōtra Pyrrhū pugna
uit vt dictū est: ⁊ dicef loco suo Pyrrh⁹ certior fact⁹ a fabricio de veneno q̄ medic⁹ pabat
dixit ille est fabricius qui difficil⁹ ab honestate q̄ sol a cursu suo auerti pōt. Aristides athe
niēsis Lysimachi fili⁹ fuit ⁊ eximie iustitie: filci p̄curator designat⁹ nō etatis sue solū magi
stratus: s; v̄supioris multa q̄ ad rēp. pertinebāt in rem suā vertisse ostēdit in primisq⁹ The
mistocle qui tam ⁊ sapiēs vir paz tñ continētes manus habuisse iudicat. Aristides inq̄
Plutarchus cum omnis virtutis: cum maxime equitatis ⁊ iustitie apud Populuz periculū
fecisset: que ad summam semp vtilitatem ac fructum referuntur: ex quibus Aristides q̄
vir inop⁹ ⁊ plebeius: regium tamen in primis ac diuinissimum iust⁹ scz cognomen adeptus
est. Aut ab illis decijs ⁊ Sapionibus. ¶ Aut ab his Fabricio ⁊ Aristide. Sic sapiens sic
perfectus in omni virtute. ¶ Et sapiētem perfectissimum: scilicet qualem stoici constitue
bant ⁊ volebant. ¶ Nunc hi qui sapientes. ¶ Nunc ostendit illos nō fuisse plane sapientes
qui habiti sunt ⁊ apud nostros ⁊ apud grecos. L. Lelius: scipionis amicus in lelio ait. Anū
te sapiētem appellat ⁊ existimant attribuebatur hoc modo. M. L. sciens. L. Acilium a
pud patres nostros appellatum fuisse sapiētem sed vterq⁹ alio quodāmodo Lato qz mul
tarum rerum vsum habebat multaq⁹ eius ⁊ in senatu ⁊ in foro vel pulsa prudēter vel acta

sint ob eam credo causam: quod insit in his ali
quid probi quod capiat ignaros: quiquidem qd
in vnaq⁹ rei vitiū sit nequeat iudicare itaq⁹ cur
sint docti aperit? desistūt facile a sentētia. Nec
igif officia de q̄bus his libris dixerim? quasi se
cunda quedā honesta dicūt esse nō sapientū mō
propria sed cū omni hominū genere cōia: itaq⁹
bi omnes in quib⁹ ē virtutis indoles cōmouent.
Nec vero cū duo decij: aut duo Scipiones for
tes vtri commemorantur: aut cū fabricius aut
Aristides iust⁹ nominatur: ab illis fortitudis
aut ab his iustitie tanq⁹ a sapiēte petitur exem
plum. Nemo enim horū sic sapiens est vt sapiē
tem intelligi hic volumus: nec bi qui sapientes
habiti sunt et nominati. M. Lato et. L. Leli⁹
sapientes fuerunt nec illi quidem septem: sed

Plutar.

constanter vel responsa acute ferebant ppter ea quasi cognomē iam habebat in senectū
te sapiētis. Te aut alio quodāmo dicūt nō solūmatura et morib⁹ verū etiā studio et doctrina
esse sapiētē nec sicut vulgus s; vt eruditi solent appellare sapiētē quālē in reliq̄ greca ne
minem. Nam q̄ septē appellant eos q̄ ista subtili⁹ q̄runt in nūero sapiēmū nō hnt hanc esse
in te sapiētā existimāt: vt oīa tua in te posita esse ducas hūanofq̄ casus et tute inferiores

Septē sapie
tes.

ex mediocriū officioꝝ frequentia similitudinē
quādam gerebant speciemq̄ sapiētū: quod cir
ca nec id quod vere honestū est fas est cū vtilis
repugnātia comparari: nec id qd cōmuniter ap
pellamus honestum quodq̄ colitur ab his qui
bonos viros haberi se volunt cum emolumētis
vnq̄ est comparandum. Tanq̄ id honestum qd
in nostrū intelligentiā cadit tuendū cōseruandū
q̄ est nobis: q̄ id qd proprie dicif vereq̄ ē ho
nestum sapiētibus. Aliter em̄ teneri nō potest
si qua ad virtutem est facta progressio. Sed hoc
quidem de his qui cōseruatione officioꝝ esti
mantur boni. Qui autem omnia metiūtur emo
lumentis et commodis: neq̄ ea volunt prepon
derari honestate: hi solent in deliberando bone
stum cum eo quod vtile putant comparare bo
ni viri non solent. Itaq̄ existimo panetium cu;

putes. **M. L.** censorius s; nec
illi q̄ septē sapiētes habiti sūt
auctore Laetio. Tales Solō
Periander Eleobolus Ehilon
Bias Pictacus: his adnūerāt
pleriq̄ Anacarsin Sextū Asi
sonem Ebiū pherecidē Siruz
epimenidēq̄ cretēsem: addūt
aliq̄ et pististratum tyrannum.
¶ Frequentia multitudinē: qm̄
medijs officijs puenitur tāde
ad pfectū. ¶ Similitudinē vis
debant inq̄ sapiētes: s; non
erant: vt vere sapiētes intel
ligūtur. ¶ Quo circa cōcludit
Li. ex supradictis: nec pfectuz
honestū: nec mediū debere cō
parari cum vtilis repugnātia.
¶ Eōter qd est oībus cōe me
diū quoddā honestū: qm̄ pstat
ex medijs officijs. Quod cōe
honestū et mediū: qm̄ illi q̄ bo
ni volunt videri in medijs of
ficijs x̄santur. ¶ Emolumen
tis vtilitatibus qm̄ nō essent
boni viri: si potius vtilitates q̄
honestas sectarent: q̄bus rōniz
bus vigeat panetius: q̄ cū esset
stoicus: hāc ptem introduxit.
¶ Tanq̄ id honestū assert rō
nem q̄re cōe honestū nō d; cō
parari cū emolumētis: qm̄ s; z
hi q̄ x̄santur in medijs officijs
vt ad pfecta tandē pueniat: et
pgressiōē iam factā ad virtū
tem retineāt: nō aliter ip̄z me
diū honestū dñt tueri q̄ pfe
cte sapiētes illud pfectū ho

nestū tuētur et colunt. ¶ In nostrā intelligentiā: qm̄ nō sumus pfecte sapiētes et intelligim⁹
media qdā honesta nō pfecta. i. mediū honestū de quo nos intelligim⁹. ¶ Quā iud est pfer
randū sapiētibus id qd vere est honestū. ¶ Aliter em̄ rō qm̄ si a medijs officijs disceditur
pgressio q̄ facta est ad ip̄m virtutis habitū psequēdū teneri nō pōt s; ad vitiū sit regressio.
¶ An in medijs officijs p̄seuerandū est vt ad pfecta pueniat q̄ nō aliunde q̄ a virtutis habi
tu p̄ficifcūtur. Quid est aliter teneri nō pōt pgressio: si q̄ facta est ad virtutēz p̄gredimur
ad virtutē medijs officijs q̄bus relictis ad vitiū regredimur: ergo totis virib⁹ euendū est
vt pgressio ad virtutē nō deserat: qd oībus q̄ boni volūt haberi faciendū est. S; hoc dictū
sit de his q̄ habētur boni: qm̄ medijs fungūtur officijs. q. d. ap̄ illos q̄ officijs fungūtur et
ob id boni estimātur: nō est repugnātia vtilis et honesti: s; apud illos q̄ oīa dicūt expetēda
ppter vtilitatē et summū bonū in diuitijs posuerūt: nō dicit q̄ aut oīa. ¶ Metiūtur mēsurat
et dicūt expetenda ppter vtilitatē. ¶ Quā q̄ faciūt et appetūt nō ppter honestatē s; ppter vi
uitias. ¶ Commodis vtilitatib⁹. ¶ Prepoderari mēsurari: qm̄ boni viri et officiosi oīa q̄ fa
ciunt et appetūt honestate nō vtilitate pōderare dñt: et cogitare q̄ sit honestū nō q̄rū affe
rat vtilitatis id qd facere volūt et appetūt. Illi aut q̄ nondū media officia ingressi sunt: oīa
vtilitatib⁹ metiuntur: et sic ap̄ ipsos vtilitas cū honestate q̄ nō curāt pugnare pōt ap̄ of
ficiosos nō pōt nec debetur. ¶ Boni viri qui x̄sant in medijs officijs. ¶ Itaq̄ quapropter

interpretatur Et. Xba et mentē Panetij: et hoc ipsum sensisse quod dixerit. Hanc sententiam habuisse id quod dixit Panetius homines scilicet solere dubitare sed non oportere: quoniam honestum cum utili pugnare non potest. Solere modo: solummodo solere sed non oportere: quoniam non debet quia dubitare de hoc nisi ab officio sit omnino alienus quod contra sit Panetius non est reprehendendus immo laudandus: quoniam intellexerit non oportere: ut sua decebat professione: et profecto si hanc preter fecisset: nisi eos refellere quod in tali comparatione dubitare soleant cum non oporteat: et hec ipsa certe admodum necessaria erat sed quare omiserit incertum est et ipse viderit: unde possidoni? bene dicebat nullum esse locum in philosophia tam necessariū: homines enim hac parte intellecta magno laborantur errore: cum scilicet cognouerint honestum cum utili pugnare non posse: et in hac comparatione dubitandum non esse nec talē comparationē fieri debere et sic sententia Rutilij accedendum est: quod reddidit ratio: et quare alij post Panetiū hanc premissam ab illo relictam non sunt persequuti. Pluris maioris precij et momenti. Sed hoc vtile et honestum. Quid ergo est? quod ait a se quod sit illud quod talē ad dubitationē afferit: et soluit dicens tunc oriri talē dubitationem cum exploratum non habemus quod sit illud sit de quo consideratur quoniam si esset certum cuiusmodi esset nullā haberet dubitationē scilicet pateretur aut esse honestum aut inhonestum circumstantie enim temporis et personarum sunt causa huius dubitationis: quoniam id quod videtur se turpe non est ratione temporis aut persone. Interficere enim hominem turpe est: sed interficere tyrannum est honestum. Considerandum examinandū et iudicandū. Quale sit honestum an turpe. Sepe enim quare oritur dubitatio: cum ignoratur quale id sit de quo deliberatur: et affert ancipitem curā cogitandum. Tempore conditione temporis: et sic circumstantia facit ut id non sit turpe quod erat et id non honestum: quod per se erat honestum. Plerumque sere semper inueniatur aliqua scilicet circumstantia temporis aut persone et ponit exemplū de necessarijs. Quod pateat latius quod ad plura se extendat: et ad multa possit transferri: non vno hoc exemplo alia possumus intelligere. Familias rem amicis: quoniam Brutus non modo amicus sed etiam filius Cesaris habebat. Nam de Cesar con cubuisse cum Servilia matre bruti et sorore Catonis. Tū Cesar cultu filij bruti apud se habebat: et eum maxime ornabat. Tū vulneribus appetere a coniuratis et vidisset Brutum stricto pugio in se irruentē: grece dixerat tu fili: et sic ei ipse iam euadendi deposita toga obuoluit: et ad imos pedes deduxit ut honeste caderet. Illud igitur id est an scelerat? habendus est quasi dicat non est reus sceleris tyrannicida immo dignus laude. Populo romano quod laudauit necem Cesaris et perussoribus penia decreuit. Preclaris summa laude dignis. Illud: cedem Cesaris tyrannum. Pulcherrimum maxima laude virtutis dignum: et Athenienses Harmodio et Aristogitonem tyrannicidas statuas erexerunt. Utilitas publica quod sequuta est ex morte tyranni. Uicit igitur dicit aliquis inquit Et. Utilitas in tali reuincit honestatē immo respo-

Possidonijs

dixerit homines solere in hac comparatione dubitare: hoc ipsum sensisse quod dixerit solere modo non etiam oportere. Et enim non modo pluris putare quid utile videatur quā quid honestum sed hoc etiam inter se comparare et in his dubitare turpissimum est. Quid est ergo quoniam nonnunquam ad dubitationem afferre soleat considerandumque videtur. Credo si quando dubitatio accidit quale sit id de quo consideretur. Sepe enim tempore fit quod plerumque turpe haberi soleat: inueniatur non esse turpe exempli causa ponatur ali quid quod pateat latius. Quod potest esse malus scelus: quoniam non modo hominē sed etiam familiares occidere. Num igitur se obstruit scelere si quis tyrannum occidit quousque familiarē. Populo quidem romano non videtur: quod ex omnibus preclaris factis illud pulcherrimum existimat. Uicit igitur utile

det utilitas sequuta est honestatē qm̄ offie honestū est vtile. ¶ Honestatē q̄ familiaris oc-
cidit amicitia: nō fuit turpe inq̄ amicu occidere: sed honestū et vtile qm̄ erat tyrānus: cuius
cedes vtilis est oībus et laude honestatis ornata q̄ppe talis lues e medio tollenda est: ne
alijs noceat. Qui igit hoc malū ex hoīz societate remouet summa laude dign⁹ est: nec erat
cesar, bonorū amicus cum esset tyrānus: sed potius inimicus. An a bruto reip. oppressus stu-

tas honestatē immo vero honestas vtilitatē se-
cuta est. Itaq̄ vt sine vilo errore disiudicare pos-
simus: si quando cū illo quod honestus intelligi-
mus pugnare id videbitur: quod appellamus
vtile formula quedam constituenda est: quas si
sequimur in cōparatione rerū: ab officio nunq̄
recedemus. Erit autem hec formula stoicorum
rātioni disciplinēq̄ maxime cōsentanea quā q̄
dem in his libris propterea sequimur qd̄ quāq̄
a veterib⁹ academicis et Peripateticis nostris
qui quondam iidem erant qui Academici quicq̄
honesti sunt ante ponunt his que videntur vti-
litatem splendidius hec ab eis differuntur qui
bus quicquid honestum est idem vtile videtur
nec vtile quicq̄ qd̄ non honestū quā ab his qui
bus est honestū aliquid non vtile aut vtile non
honestū. Nobis aut nostra Academia magnā li-
centiā dat: vt qd̄cūq̄ maxie pbabile occurrat id
nō iure liceat defendere. Sz redeo ad formulā.

¶ Formula qua officium cognoscitur,

discipline stoicorū: q̄ pbabilior videbat: et id qd̄ i alijs pbabile videb. Acade. iure suo pōt tue-
ri et disputatiōe defendere hāc formulā. Ei. seq̄ n̄ potuissz si se pipateticū p̄fessus eēt: qm̄ fu-
isset p̄tra suū dogma. Lerte ei erāt aliorū disciplie et diffinitē opiniōes academicorū d̄ oī re
disputabāt i vtrāq̄ p̄tē nullas positōes seruabāt sz id qd̄ in quocūq̄ videbat pbabile, seq̄bā-
tur: nihil affirmātes. Qd̄cūq̄ oē qd̄ videb maxie pbabile ex quocūq̄ dogmate. ¶ Nostro iu-
re libertate ab oīb⁹ p̄cessa nobis qm̄ h̄ ē mos academicorū: vt pbabilia sequant et nihil ip̄i
affirmēt. Idq̄ ordō gen⁹ auctore Laercio traditū a pia p̄terrogatōez ac r̄fisiōe ex vmbra
licentiam puluerē p̄m aduxit: lacides alexandrī fili⁹ cirene noue academie p̄nceps arcesileq̄

diofolpotuit cū laude interfi-
ci Pla. in. ix. d̄ rep. sic ait liber
tatem et amicitia verā natura
nunq̄ tyrānica gustat. ¶ Itas
q̄ vt sine vilo errore: allatis ra-
tionibus supradictis regulaz
quandā constituit. Ei. vt sine
errore iudicari possit: si qm̄ vti-
le cū honesto pugnare videbi-
tur. ¶ Formula regula mod⁹
qd̄az et norma q̄ sit p̄sentanea
discipline stoicorum q̄ dicunt
nihil esse vtile qd̄ nō sit hone-
stum. ¶ Discipline secte: et do-
gmati stoico. ¶ Consentanea
cōueniēs accōmodata et affert
rōem q̄re. Quā formulā. i. re-
gulā inuestigadi officij. i. actō-
nis honestate ac p̄b̄ laudabilis.
¶ Qui peripateticū dictū
est in p̄mo volumine nullā fu-
isse oriaz inter veteres acade-
micos et pipateticos in opinio-
nib⁹ tā morū q̄ etiā rez natu-
raliū: sz solis noībus fuisse se-
patos. ¶ Veterib⁹ quorū au-
ctor fuit Pla. et veterib⁹ dicit
qm̄ fuit postea media acade-
mia et noua varieq̄ opiniōes.
¶ An ab eis stoicos. ¶ Splē-
didi⁹ maiore laude. Quā ab
his pipateticis et academicis
q̄ vilia ab honestis sepabāt et
expetēda eē dicebāt sz cōpatō-
ne x̄tutis nulli⁹ pene momēs-
ti esse dicebāt. Stoici x̄o asse-
uerabāt nihil oīno eē vtile qd̄
nō esset honestū. Nobis aut p̄-
fiteretur. Ei. se academicū. Aca-
demici em̄ nihil affirmabant
sz disputabāt in vtrāq̄ p̄tē et
id iure suo defendebāt: qd̄cūq̄
q̄ occurreret pbabile: et etiaz
ab alijs diceret qd̄ nō eēt eius
dē discipline. An. Ei. Acade-
mi co magna dabat licentia vt se-
cretur formulā p̄sentaneā di-

Plato

successor lacidi successit Carneades q̄ nouaz academī illustrauit. Carneandi Elitomachus in quo academica philosophia desijt Arist. successit Theophrastus in quo atq; ditomachos & crisippo: vt colligit Laertius ionica philosophia desijt lacides: vt inq̄t Eusebius putauit ab hominibus nihil penitus cōprehendi posse. Sed redeo q̄ fecit. digressionē: intenz dīe ad formulā: quā vult constituere.

Detrabere igitur
Hec est formula
la: quā Li. in
stituit: & ea po
nit q̄ sunt fugi
enda cum sint
contra naturā

a qua huius disputationis let
formule sumit fundamentuz
qm̄ vidēdū est naturā. i. s̄m vir
tutē q̄ honestatē oib⁹ alijs rez
bus anteponit. Est inq̄t p̄tra
naturā eripere qd̄ suū non est
& augere suas vtilitates cū in
cōmodo alioy. Ergo si naturā
ducē sequi volum⁹ ab eo debe
mus abhorreere qd̄ est p̄tra na
turam & sic fungemur officio &
nūq̄ errabim⁹. Adors q̄ est vol
timū oīm terribiliū: & aufert
oē bonū qd̄ est in vitā: & impe
dit p̄fectionem naturę eius
opus dissoluit dolor qd̄ est mor
tus in corpe p̄trarius sensibus
paup̄tas cū. s. p̄pter inopiam
natura sustētari nō pōt Li. v. c̄
cit paup̄tatē esse p̄tra naturā
respicēs ad impita multitu
dinē & ad media officia nōdū
ingressa q̄ iudicat paup̄tatem
esse summū malū n̄ intelligēs
dotes virtutis & putāt paup̄ta
tē esse contra naturā: ad hanc
multitudinē instituendaz hec
ofo suscepta est vt exploratuz
habeat & p̄suasum honestatez
debere p̄poni vtilitatib⁹ & ni
hil esse magis p̄tra naturā q̄

Epicurus

aliena eripere. S̄ p̄fecto paup̄tas nō est indecora nisi his q̄b⁹ inuitis accedit & aius d̄z eē
diues nō area honesta inq̄t Epi. res ē leta paup̄tas q̄ vt inq̄t Se. instātib⁹ desiderijs satis
facere p̄tēta est p̄tra naturā est nō h̄re x̄tutes ad q̄s natura nos creauit & p̄ncipia dedit: s̄
nūc parētī nature tāq̄ nouerce eoz interpretatōe vis afferē: q̄ lautiores q̄ fuerit quodā se
ptē virtūepulonū & esopi patinā affectātes & cenassaliare p̄ficosq; appat⁹ q̄q; mali⁹ pala
to q̄ corde sapiūt isthmie idiones sac⁹ opati nouo argumētōy gñe p̄cludit: & magna voce
p̄tēdit palatū & dūto pulpamētō & tucet⁹ replere. Niliacū p̄usionē gaditanāq; puellā tremu
lo clune p̄rūritē crissantēq; h̄re: & mēlas ex vltia mauritania aduectas & indic⁹ dētib⁹ afflu
ctas & exotica n̄fatiag vinguēta s̄m naturē eē qd̄ t̄m abest: vt vey sit vt his nature q̄ hoiez
ad honestatē creat & frugalitatē nil possit eē mag⁹ p̄trariū. Nō bñ intelligūt. Melluones vī
nature q̄ pauc⁹ p̄tēta ē vñ dū aq̄liculo studēt: bestiis p̄files efficiunt: & famā & x̄tur⁹ laudez
amittūt: quoz voces eo loco h̄nde sunt: vt De. phi. dicere solebat quo vētre reditū crepitus
Quid ei inq̄t mea refert sursum istian deorsuz ferāt. ¶ Nā p̄ncipio: pbat q̄re est id qd̄ dicit
p̄tra naturā. Principio. i. aū oīa. ¶ Cōuictū vitā cōez & hūanā societate qm̄ si ita sit hoiez
sil' viuere nō p̄nt. ¶ Si em̄ iro q̄re destruit hūan⁹ quic⁹ & societas. ¶ Affecti dispositi & ta
lato vt bona alioy eripere velim⁹ vt n̄ra cōmoda augiam⁹. ¶ Scōz naturā qm̄ hō ē sociabi
lis naturaliter & ab hoie nō alien⁹. ¶ Et si vnūq; pbat⁹ p̄firmat p̄ similitudinē distrūpi bu

Detrabere igitur aliqd̄ alteri & bo
minē hominis & incōmodo suū
augere cōmodū magis est con
tra naturam q̄s mors q̄s pauper

tas: q̄s dolor: q̄ cetera que possunt aut corpori
accidere aut reb⁹ externis. Nam principio tol
lit conuictū hūanū et societate. Si em̄ sic erim⁹
affecti vt propter suum quisq; emolumentū spo
liet aut violet alterū: distrūpi necesse est eaz que
maxime est scdm naturā humani gñis societas
tem. Et si vnūquodq; mēbrū sensum hūc babe
ret: vt posse putaret se valere si proximū mēbrū
valitudinē ad se traducisset: debilitari & interis
re totum corpus necesse esset: sic si vnusquisq;
nostrum rapiat ad se commoda alioy detrabat
q̄s quod cuiq; possit emolumentū sui gratia so
cietas hominū cōmunitasq; euertat necesse est

Demetri⁹ p̄b
lofophus

manam societate: si alter spoliatur et violatur. **¶** Huc sensum si ita sentiret et opinaretur. **¶** *De* bilitari in aliquo parte. **¶** Et interire in nobis solui. **¶** *Comoda:* utilitates. **¶** *Conitas:* iustitiam. **¶** *Conitas:* iustitiam. **¶** Nam sibi hoc pcedit ut nobis potius acquiramus ea quorum usu natura indiget: sed non concedit ex his alteri domos nostras locupletare. **¶** Non repugnare naturam: modo iuste acquiramus: quod vult natura: aliter contra naturam est: ut ipse *Li.* docet. **¶** *Spolijs:* rapinis et calamitatibus aliorum.

Nam sibi ut quisque malit quod ad usum vite pertineat quod alteri acquirere concessus est non repugnante natura. Illud quidem natura non patitur ut aliorum spolijs nostras facultates copias opes augeamus. Neque hoc solum natura iuregentium: sed et legibus populorum quibus in singulis civitatibus respublice continentur: eodem modo constitutum est ut non liceret sui commodi causa nocere alteri. Hoc enim spectant leges: hoc volunt incolumem esse civium conjunctionem: quam qui dirimunt eos morte exilij vinculis dando coercet. Atque hoc multo magis exigit ipsa nature ratio que est lex divina et humana: cui parere qui vellet: omnes autem parebunt qui secundum naturam volunt vivere nunquam committet ut alienum appetat ad id quod alteri detraxerit sibi assumat. Et cum multo magis est secundum naturam celsitudinis animi et magnitudo. itemque communitas iustitia: liberalitas: quam voluptas. quam vita: quam divitie. Que quidem contemnere et pro nihilo ducere com-

Natura: dispositione naturali. **¶** *Iuregentium:* quod est omni humano generi commune. **¶** *Legibus:* populorum iure civili. **¶** *Quibus:* legibus quod unaquodque resp. suas habet leges et ius civile: ergo nec ius regentium nec civili sed alteri nocere sue utilitatis causa: sed quis non essent leges: si natura humana hoc requirit: ut homo non noceat: quoniam homo ab homine non est alienus: et homo hominis causa est generatus: ut alter alteri proficiat. **¶** Hoc enim ratio est: hoc inquit volunt leges ut victus civis conservetur: et ut quisque suum habeat et servetur societas inter homines ut vult natura. **¶** *Incolumem:* conservatam. **¶** *Qui dirimunt:* qui violant aut furto aut homicidio: leges puniunt eos: ut merentur: nam aliquo ultimo supplicio afficiuntur: aliqui agunt in exilium: aliqui pena pecuniaria mulctantur: in vinculis detinentur: ut ratio delicti possit. Dantur pena pecuniaria et ablatio bonorum: nam damnum est in rebus: malum autem in persona et fama. Ideo dicitur. *Sofias:* reventian. **¶** Quid facies illi qui dederit damnum aut malum. **¶** Atque hoc ut humana societas servetur incolumis. **¶** *Multo magis:* quam ipse leges. **¶** *Ratio nature:* quod nihil aliud est nisi lex divina et humana: cui magis quam legibus parendum est: et illi obediunt qui volunt e naturam vivere. **¶** *Que est lex:* quod complectitur legem divinam et humanam. **¶** *Nullum committere:* nullum quod incidit in hoc errorem. **¶** *Assummas:* accipias et ascribas quod tibi uti non debet. **¶** *Celsitas animi:* excelsus: quoniam habet virtutem semina habentem a natura

Sofias

¶ *Conitas:* iustitia quod una cum liberalitate est ad communem utilitatem tuendam et declarat: sed nam dicitur conitas: sed conitas constat ex his duabus iustitia a liberalitate atque magnificentia quibus conitas humana servatur. **¶** *Que voluptas:* que ad lumen extinguit et est contra naturam: quoniam impedit illius perfectionem et opus: cum sit esca malorum. **¶** *Quam vita:* quoniam natura vult ut magnanimus civer sit in periculo vite non peccat fuerit pro communi salute mori bonus vir non recusabit volente natura: quod homines ad iustitiam fortitudinem ceterasque virtutes creavit. **¶** *Quam divitie:* quoniam natura vult ut omnis divitias exponamus pro utilitate civis magis amat iustitiam et liberalitatem quam divitias quod quod primum magnanimus est. **¶** *Que voluptas:* vitam divitias. **¶** *Contemnere:* spernere tanquam inferiorem hominis pretium et celsitudine animi quod esse invidet. **¶** Et pro nihilo ducere comparere existimare: illum esse nullum momenti et penam quod comparat voluptates et divitias cum utilitate civis. **¶** *Conparente:*

illum qui cōparat supradicta cū cōmuni vtilitate. i. qui cōparando pōnit voluptatē: vitā
 & diuitias cōi hoīm vtilitati. i. iustitie liberalitati & magnificētia q̄ sunt ad cōmune cōmō-
 dum: & q̄ parit vite cū opus esset illā p̄ patri effundere: & fugit labores & deditus volup-
 ti & amat diuitias nō pōt esse iustus aut liberalis: & sic humane societati erit inutilis. Nō
 igitur dī quis ea q̄ vilia sunt antepōnere cōi vtilitati, qm̄ est p̄tra rōem nature: & in hoc vo-
 lumine agitur de cōparatione
 vtilit & honesti: & pluri facie
 da est cōitas q̄ vita q̄ diuitie.
 ¶ Quā mors: qm̄ nature ratō
 vult vt homo potius moriat̄
 p̄ cōmuni salute: q̄ qd̄ detra-
 hat alijs aliqd̄ sue vtilitatis
 causa: qd̄ est alienū ab oī hūa-
 nitate: & id natura nō paritur
 ¶ Generis eiusdē: similia in cō-
 moda: q̄ nocet vident̄. ¶ Quā
 dolor: qm̄ natura vult vt dolo-
 res p̄tiamur p̄ cōvtilitate
 ¶ Herculem illū. q. d. illū her-
 culem magnū & summa laude
 dignū: & sic emphasim h̄z. Nā
 emphasis altiorē p̄bet intel-
 ctum q̄ quē verba p̄ seipsa de
 clarāt: vt tu ne ille Eneas. Et
 apud P̄ apiniū. Quēz scire ne
 fastū illum: sed taceo: p̄hibet
 transq̄ illa senectus. ¶ Bñfi-
 cioz memor: in libris de natu-
 ra deoz ait. Vtilitatū magni-
 tudie p̄stituti sunt hi dii: q̄ vti-
 litates quasq̄ gignebāt. Su-
 scipit aut̄ vita hoīz: p̄suetudo
 q̄ cōis & bñficijs excellentes
 viros in celū fama ac vtilitate
 tolerant. Hinc hercules: hinc
 Castor: quoz effi remanent aī
 atq̄ eternitate fruēnt̄ dii ri-
 te habiti sunt cū & optimi es-
 sent & eterni. ¶ Consilio] cetū
 deoz sensus est: p̄stat pati oīs
 labores & molestias p̄ cōvtili-
 tate q̄ viuere in solitudine: &
 affluere diuitijs & h̄re pulchri-
 tudinē. Hercules: q̄ in oppri-
 mādīs mōstris p̄vtilitate cōi
 laborauerat: hoīm fama in ce-
 lum collocatus est. ¶ Quocir-
 ca] cōcludit Li. ex supradictis
 vitam cū negocijs: & laborib⁹
 p̄ cōi vtilitate vmbatili oz
 ose vite antepōnendam esse.
 ¶ Primo] a natura bñ iustit̄
 tuto. ¶ Splēdidissimo] claris-
 simo: & a natura quodā splēdi-
 re donatus ingenij: & cognoscit qd̄ natura requirit: & q̄tū hō hōi dīz rōe hūanitat̄ & iure na-
 turali. Nā q̄ parit nature nō pōt sustinere: vt hōi noceat qm̄ est p̄tra naturā. ¶ Illā vitā]
 negociosam & laboriosā. ¶ Huic] vmbatili ociose & affluenti voluptatib⁹ & bonis corp̄is
 fortune. ¶ Ex quo efficit̄ p̄pter h̄ qd̄ dictū est: cōcludit hoīz hōi nō nocere q̄ parit nature.
 ¶ Deinde q̄ aliter violat] pōnit vno q̄ qd̄ existimare pōt cū alicui nocet: q̄ Li. refellit: vt impi-
 tis oīdat hoīem hōi nullo mō debere nocere. ¶ Aut nihil existimat] ē vñ pōt arbitra-

parentem cum vtilitate communī magni animi
 et excelsi est: detrabere autem alteri sui cōmodi
 causa: magis est contra naturam q̄ mors q̄z do-
 lor quā cetera gen̄ris eiusdem. Itēq̄ magis
 est secundum naturam pro omnibus gentibus si
 fieri possit: conseruandis aut iuuandis maxi-
 mos labores molestiasq̄ suscipe imitātes Her-
 culem illum quē hominū fama beneficiorum me-
 mor in cōsilio celestī collocauit quā viuere i so-
 litudine non modo sine vllis molestijs: sed etiā
 in maximis voluptatibus abundāte: & omnibus
 copijs vt excellas etiā pulchr̄ itudine & viribus
 Quocirca optimo quisq̄ splēdidissimoq̄ inge-
 nio longe illā vitam huic antepōnit. Ex quo effi-
 citur hominē nature obedientē hominī nocere
 non posse. Deinde qui alterū violat vt ipse alius
 quid cōmodi consequatur: aut nihil se existimat
 contra naturam facere: aut magis fugiendam
 censet mortem paupertatem dolorem amissio-
 nem ēt liberorū p̄p̄inquoꝝ amicorū quā facere
 cuiusdam iniuriā. Sin nihil existimat contra na-

Empha.

Papinius

si inquit se nihil facere pra naturam: cum hominem violat. **¶** Aut magis hoc est alter: quoniam putat magis fugienda esse paupertatem: et reliqua incommoda quam facere iniuriam. **¶** Si nihil existimat: resumit primum. **¶** Quid differas: quod disputare possis. quod non est cum eo differendum cum sit oino rudis et noie in homine: quoniam ab homine aufert humanitatem. **¶** Hominem humanitatem ipsam et ipsum hominem separat ab homine quod est pra naturam: quoniam homo ab homine non est alienus. **¶** In violendis hominibus cum homines violat:

cum tali igitur viro disputandum non est: quoniam ignorat naturam: et est una bestia cum ab homine humanitatem tollat. **¶** Sin fugiendum] resumit alter: quod non est ita vituperabile: quoniam putat ille qui ita optatur fugiendum esse iniuriam: sed peius esse pati dolorem mortis et paupertatem. i. putat non esse aliud quod vitandum: et cetera illa esse multo peiora: in eo inquit errat: quoniam putat paupertatem et dolorem peiores esse aut vitio: quoniam talis aut affectio fugienda est magis quam paupertas quam dolor et denique ipsa mors. **¶** Vitium corporis] ut dolor et silia corporis incommoda. **¶** Aut fortune] ut paupertas: et ea quae a fortuna homini accidunt. **¶** Alie vitij] sceleris: quoniam peius est esse sceleratum quam pauperem unde ei quod in vitio est habetur infelicitas. **¶** An vitio alie nihil est fedi: nihil terti: nihilque magis fugiendum. **¶** Iniuria est vitium alie: dolor est vitium corporis: et quod aliud est peius corporis: ratio vitium autem est grauius vitio corporis. **¶** Ergo vnum] cum ita sit inquit: oes dicitur habere vnum proponere: et hoc est optimum preceptum. **¶** Quibus] quod duces naturam sequi voluit. **¶** Vniuersus] singulorum. i. utilitatem vniuersus non minus quam nostra deus est chara nobis: et ut olim singulorum eadem sit utilitas: et ut oibus et singulis consulat. **¶** Quam utilitatem cuiusque et vniuersorum si quis ad se rapier distrahet humana societates quae est maxime et natura. **¶** At

sursum fieri in hominibus violandis: quid cum eo differas: quod omnino hominem ex homine tollat. **¶** Sin fugiendum id quidem censeret: et multo illa petiora: mortem paupertatem: dolorem erat in eo quod nullum aut corporis aut fortune vitium anime vitij grauius existimat. **¶** Ergo vnum debet esse oibus propositum: ut eadem sit utilitas vniuersiusque et vniuersorum: quam si ad se quisque rapiat dissoluetur omnis humana consortiatio. **¶** Atque si etiam hoc natura prescribit ut homo homini quicumque sit ob eamdem causam: tamen quod is homo sit consultum velit necesse est secundum eandem naturam omnium utilitatem esse communem. **¶** Quod si ita est vna continemur omnes et eadem lege nature. **¶** Idque ipsius si ita est certe violare alterum lege nature prohibemur. **¶** Clerum autem primum verum igitur et extremum. **¶** Nam illud quidem absurdum est: quod quidem dicunt se parati aut fratri nihil detracturos commodi sui causa: aliam

quae si etiam] probat. **¶** Li. oim utilitatem esse deum: et facit enunciationem superius a disciplina stoicorum quod omnino strar nos prohiberi lege nature violare homines: quoniam volunt stoici homo ob id ipsum quod homo est: non est alienus ab homine. **¶** Prescribit] precipit et dicitur: monet atque constituit. **¶** Quod ea causa] ob id ipsum quod homo est: non ob aliquam aliam causam. **¶** Consultum velut. i. natura] precipit ut homini quicunque sit consulat. **¶** Necesse est] quoniam habet sequitur ex illo: si alius est verum et prius erit verum: si homo homini consulere deus: oportet oia esse contra: quod si verum est: homo non deus violari ab homine prescribere natura. **¶** Alius est verum: ergo et prius: quod Li. probat. **¶** Quod si ita est] ut ois utilitas contra sit: oes continemur vna lege nature. **¶** Si velle oibus esse consultum et oim utilitatem esse eodem. **¶** Extremum] prius quoniam si natura vult ut oibus consulat: necesse est oibus utilitatem esse contra: et si oes continemur vna et eadem lege nature: necesse est ut violare homines a natura prohibeamur. **¶** Nam illud quidem] probatio est antecedentis seu prius: ut ipse dixit. **¶** Et pferat illos opinionem aliam esse rationem fratrum propter quod: et alia est ciuium alia externorum: quoniam opinio distrahit humanam societatem si non oim hominum rationem habet: et si homo tenet homines ab homine: quicunque sit non est alienus: sic probat primum et prius extremum. **¶** Absurdum] modo pueniens ratio. **¶** Aliam rationem esse ciuium idem obere suam ad

uerfus reliquos: q̄ sniam. Si. refellit: ostendens inter ipsos ciues esse societate ciuile: et quoddam
ius naturale intercedere. Q̄ Alia reliquorū externorū hoīm: dicit alia esse roem ciuiū: aliaz
reliquorū. Q̄ Hi q̄ talia dicūt: et refellit prima pte de ciuibz postea. eodam de reliq̄s hoībuz
Q̄ Nihil iuris nullū ius qd natura ipa p̄scribit: vt vīculū ciuilis societatis. i. statuit et pu
tant nullū sibi esse ius naturale cū ciuibz: et nullā societate. Eois vtilitatis grā. i. putāt ciuē
a ciue alienū eē et nullā eē in
ter ipsos societate ppter cōez
vtilitate: qd s̄lm est et absurdū
destrueret ei ciuilis societates.
Q̄ Qui autē h̄ est altera ps q̄ il
lorū sniam refellit q̄ dicebāt
hūda eē rōez ciuiū: s̄ requorū
nullā. Nā si sic eēt destrueret
cōis societates gñis hūani q̄ sub
lata vtutes etiā tollent: q̄ sūt
ad p̄seruationē gñis hūani et
maxie iustitia et liberalitas. Que
sup̄dicta et societas gñis hūa
ni et vtutes. Q̄ Etiā aduersus
deos: qm̄ nō mō offendūt hūa
nā societate: s̄ etiā deū: q̄ hāc
societate inter hoies p̄stituit
cur? societatis vīculū arctissi
mū effisi putam? et p̄suasus ha
bem? p̄tra naturā eē boni no
cere: et nullo mō alicui q̄q̄ de
trahendū sui cōmodi cā: s̄ po
ti? oīa icōmoda subeūda et bo
norū et corporis ipsi? etiā aī inu
ste. Profecto nisi ita statueris
mus: vīculū societatis hūane
dissoluet. Arctissimū vīculū
vt arte et bñ p̄iūcta teneat: si
arbitrabimur eē p̄tra naturā
boni nocere. Q̄ Al̄ externa vt
paup̄tate amissione filiorū et a
lia incōmoda in bōis externis
Al̄ corporis vt si gladio q̄s aut
xberib? in corpe ledat: et aliā
incōmoditate patiat in bonis
corporis. Q̄ Al̄ etiā ipsi? aī qd
plus est: qm̄ bona aī dnt eē ca
ritia. i. vtutes et bonū nomen
In bonis aī patit q̄s incōmoda iniuste: cū ab aliquo vitupat et intēpans ē: aut iniust? aut
timid? aut fur: aut facit leg? et sic d̄ silib? meli? ē et mag? p̄sentaneū nature pati incōmoda
q̄ sint iusta in bōis fortūe corporis et etiā aī q̄ violare hūanā societate. Q̄ Que vacet iustitia: q̄
icōmoda iusta sint: et iustitia accepit tāq̄ reginā: oīz vtutū: vt ostendat mltomag? eē p̄tra na
turā violare hoiez et d̄trahere aliqd alicui q̄ oīa incōmoda pati et iniuste: qm̄ p̄stabil? ē pati
q̄ inferre iniuriā. Nec ei rō q̄re ē p̄tra naturā d̄trahere aliqd alicui: qm̄. f. ē p̄tra iustitia q̄ ē
regia vtutū et oīs cōplectit: et ē vtus vnicuiq̄ suū distribuēs. Si āt alicui suū d̄trahit violat
iustitia: et p̄ p̄nās vtutes. Q̄ Necyna x? iustitia q̄ aliaz vtutū dña ē: et sine ipa nihil valēt
et laudē nō merent: oīz ei libalē eē iustū: et sic fortē: si x̄e fort? vult dici: qm̄ fortitudo ē vtus
q̄ pugnat. p iustitia: et sic d̄ alijs vtutib? q̄ ad iustitiā redigunt. Q̄ Forcitat q̄ sp̄ia dixerit ne
minē iniuria eē afficiendū pcludit: et h̄ oīb? ppositū eē debere: vt eadē sit vtilitas oīz et singu
lorū. Hoc igr p̄cluso vidēdū ē diligētē an iniuria sit id qd agit: qm̄ aliqñ id qd simplr i se ius
nā h̄z: q̄buldā circūstātijs iniuria vacat. Differt igr vnū aliqd qd q̄s dicere potuissz: an sapiēs
extrēa fame laborās deat cibū eripe hōi iutili: et dic q̄ nō. Postea d̄ tyrāno aliter statuit: qm̄
nulla ē nob cū tyrānis societas: quos si mō spoliare: s̄ et necare hōestū ē. Et h̄ dic vt mag
p̄bet necē. Et laudet brutū alios: q̄ illū e medio tollēdū curauerit. Sapiēs vir p̄fecte
vtutis. Nō ē cū rō q̄re nō d̄z auferri qib? a sapiēte hōi ad nullā rē vtili qm̄. f. meli? est mori: q̄

rationē esse ciuili: aliaz reliquorum: bi sibi nihil
iuris et nullā societate cōmunis vtilitatis cau
sa statuunt esse cum ciuibz que sentētia omnē
societatem d̄strabit ciuitatis. Qui autē ciuiū
rationem dicunt esse bebendā externorū negāt
bi dirimunt cōmunem: humani generis societas
tem: q̄ sublata beneficētia: liberalitas: bonitas
iustitia funditus tollitur. Que qui tollunt etiam
aduersus deos immortales impij iudicādi sunt
Ab his em̄ cōstitutā inter hoies societate euer
tunt: cuius societatis arctissimū vīculū est:
magis arbitrari esse cōtra naturam hominē bo
mini detrahere sui cōmodi causa q̄ omnia incō
moda subire: vel externa: vel corporis: vel etiaz
ipsius animi que vacent iustitia. Nec em̄ virt?
omniū est domina et regina vtutū. Forcitat
quīsp̄ia dixerit: nōne igr sapiēs si fame ipē cōs

violare aliquem sui comodi causa. Quam animi talis effectio. i. talis dispositio et talis opinio. i. talis dispositio pluris est apud nos quam vita. Neminem ut violenter hanc effectio et dispositio esse carior vita. Quid si phalarum affert nunc aliud de tyranno: sic ostendit vnum et idem ratione per se et aliam circumstantiam vacare iuria. Immanem ferimus autem et ab omni humanitate alienum. vnum interficere tyrannum idem est quod interficere feram. Quod ea causa[m] ut in vita remaneas ut possis humanam societati perdesse. Sin autem id non sit eiusmodi. i. si non id vult in vita remanere: ut utilitate reip. et humane societati afferat. Non igiturcludit ex his quod dicitur sunt magis est contra naturam appetere aliena quam pari incommoda. Est et iniustitia quoniam iniustitia causa est: ut cum utilitati consulat. Lex nature vult ut ab homine intili ad sapientem et bonum virum utilitas transferantur res ad viuendum necessarie. Fortis iustum ad subeunda pericula per utilitatem cum qui occidit. i. si ipse vir sapiens bonus fortisque morietur cum utilitati detrimere non afferret. vnum vir prudens et fortis non debet sibi mortem afferre: quoniam nocet reip. et cum utilitati. Ad hoc ita faciat dat cautionem. Sensus est res necessarie ab homine inerti ad bonum virum transferri debet omnino ipse vir bonus et fortis id faciat per utilitatem cum: quoniam si nimium sibi placeret putaret se solum vitam dignum: et ob id aliis afferret iniuriam aliquid auferendo quo ipse viuat: contra iustitiam est. Ideo inquit sp. fungat officio consulens cum comodo. i. ab actione cum fronte non recedat et quid agit: referat ad eam utilitatem et societatem humani generis tuendam. Hanc causam quoniam nimium sibi placet: non debet igitur cum detrahatur aliquid alicui id facere causa iniurie: sed ut cum utilitati consulat. Semper in omni actione et cum aliquid alicui detrahatur ab actione quod est sine virtute: et cum aliquid auferat non id faciat: quoniam nimium sibi placet: sed quia contra utilitatem ita exposcit. Nam quod ad phalarum nunc de tyrannus determinat illud inquit quod de tyranno dicitur: facile indicatur: potest enim vir sapiens spoliare tyrannum sine reprehensione: quoniam nulla amicitia: nulla denique coniunctio nobis est cum tyrannis qui inter homines numerandi non sunt cum ab homini humanitate sint alieni.

¶ Distractio dissociatio: qm sunt immanes: et ponendi extra humanam societatem. ¶ Atqz hoc oē gen⁹ dicit Li. tyrānos e medio penit⁹ tollēdos esse tanq⁹ hostes hūane societatis. Et vritur loco cōi q⁹ dicitur ea ps ordōis q⁹ nō de aliquo noiatiū disputat et agit: s3 de vniuersa re: vt hic Li. facit de oībus tyrānis: qm de vniuerso gñe disputat. ¶ Hoc gen⁹ tyrānoz scilicet. ¶ Pestifer⁹ pñciosum hūane societati. ¶ Impiū qd nullā h3 erga deū pietatez: nec deū ti met nec leges: s3 oīa violat re gnādi cā lesa religione diuina etiā egre se hñt: nec colli pñt: vt inquit Euripides. ¶ Exter minādum ieiiciendū extra hūmanā societate a qua sunt ali3 epi. Interrogat⁹ Thales mile sius qd in vita difficile ac pe ne incredibile vidisset. Rñdit ty rannū senē. vñ Dio. cū ab eo ty rannū qreret: ex quo ere meli⁹ esset statuā funderet: rñdit quo lharmodius et Aristogitō fusi sunt: hi duo fuerunt tyrānide vt dictū est quib⁹ Athenēses ob id statuas erexerūt q3 pia xiteles ex ere fecit. Hos aucto re Plini. a Kerre psay rege ca ptos: victa pñde athenēsi bus remisit alex. macedo. ¶ Et effi vt mēbra] pbat a simili tyrān nos cōno exterminandos: ne

nobis cū tyrannus: sed potius summa distractio est: neq3 est cōtra naturāz spoliare eū si possis quem honestū est necare. Atq3 hoc omne genus pestiferū atq3 impiū ex boīm cōmunitate exter minandū est. Et eī vt mēbra quedāz amputāf si et ipsa sanguine: et tanq⁹ spiritu carere ceperūt et nocent reliquis partibus corporis. Sic ista in figura hominis feritas et immanitas belue a communi tanq⁹ humanitate corporis segregan

males contagione humanā societatem maculēt. ¶ Et tanq⁹ spiritu. i. sensu: qm deficiēte san guine in aliquo membro: illic nō remanet spūs cuius ipse arterie sunt receptacula sup quas locātur vene. i. riuuli sanguinis: pter q⁹ in dorso in quo magna arteria: q⁹ Thracea dicitur po sita venam. Arteria est cōceptaculum spūs naturalis mixti cōfusi cum sanguine in quo pl⁹ spūs est minus xō sanguinis. Vena est cōceptaculum sanguinis mixti cōfusi: cum spū na turali i in quo plus sanguinis est minus spūs: reffectis venis: et arterijs sine vitariis: torpes rant: sed videtur esse ipis tanq⁹ spūs quidam. Arteria q⁹ tendit ad pulmonez: accipiēdi red dendiq3 spūs officio fungitur. Pulmonez sunt tanq⁹ folles: et cor amplectūtur. Vena affert spm nutritiuum: qm sanguis est nutrimentū corporis. Nerus affert spm sensitiuū: nerui ma gni sunt cā motus totius corporis: habēt etiā sensum. ¶ Vbi cūq3 est vena] ibi est neruus et ar teria. Hoc corpus vitium: qd Li. tangit: tres h3 species: que sunt fin magis et minus cancre nam: astachilus: et estiomenum Lancrena dicitur qm membrū aptum est vt putrefiat: Astachi lus qm eum putrefactū: sed nō h3 oīs gradus putrefactōis. Estiomenus dicitur qm h3 oīs gra dus putrefactōis: tūc mēbrum ita affectū destituitur a natura et nullū h3 sensum: sed caro fit nigra: et nerui adulti carētes spū. vnde opus est eam ptez amputare: ne serpat vitium per totum corpus: qm ps illa putrefacta ptes primas cōragione corūpit. An dicit Qui. Ille ps sincera trabatur. Ista tyrānus e medio tollēdus est: ne malo exemplo alios inficiat qui na turam ducē sequūtur: q⁹ tyrānus oīno reliquit: et est tanq⁹ membrū putrefactū. ¶ Ista feri tas] natura efferata. Feritas est plusq⁹ vitium: et cadit in hoīem ea rōne qua oēm humanita tem deposuit: et iam est fera et noīe i mī homo. Feritati opponitur heroica virtus: q⁹ humanaz naturā transcendit et aliquid in se diuinitatis h3. Et dicit inquit Aristo. in. vij. moralīū loquēs de feritate de qbus dā efferat] gētib⁹ circa pontū alios crudis alios hūanis carnib⁹ delectari alios tradere natos inuicez vt in cōmuni comedātur. Preterea inquit coitus masculoz fe ritas est mala consuetudo: illos ergo qui malignitate alios superāt: hec infamī appellatio ne notabāt antiqui. Et cōtra cū aliq3 admirabātur heroem: et vniū appellabāt: vt Laco nes dicere cōsueuerunt. ¶ In figura hoīs] qm tyrāni nil habent hoīs nisi figurāz: animus autem est ferimus et ingeniū. ¶ Belue tyrāni qui iam est belua in figura hoīs. ¶ A cōi hūa nitate corporis] ex hoīm cōitate et cōmercio: qm hoīes iure humanitatis et lege nature sunt tanq⁹ vniū corpus a quo tyrāni ppter feritatē et aīm immanē segregādī sunt: ne corp⁹ illud cōis humanitatis inficiāt. i. ne malo exēplo noceat humanē societati. Et pfecto tyrāni fes re nunq⁹ nisi morte violenta decedunt. Tanq⁹ hūanitate qm nō sumus ppe vniū corp⁹ oēs sed tanq⁹ corpus humanitatis: quos omēs hoīs cōmētur: ideo dixit tanq⁹ humanitate.

Thales
Diogenes

Plinius

Thracea.
Arteria
Vena

Lancrena
Astachilus
Estiomenus]
Quidius

Quibus generis sunt questiones ita solet queri inter hoies cū queritur officiu ex tpe of
rit supra hoies solere dubitare: cū scz incertū est quale id sit: de quo cōsideratur: qm̄ aliq
tpe sit vt id qd plerūqz videtur tui p̄iū: nāc nō esse cōtra officiu: t posuit exēplū de nece
Lesa. Postea subiūxit alias q̄stiones: an scz debeat auferri abus altari t an debeat spoliari
tyrānus: t ipe p̄scripsit quid p̄tineret ad officiu: t qd contra: in his q̄stionibus ex tpe q̄ritur

da est. Quibus generis sunt questiones de in
quibus ex tempore officium exquiritur. Eius
modi igitur credo res panetium persecuturum
fuisse: nisi alius casus aut occupatio p̄siliū eius
peremisset: ad quas ipsas consultationes ex su
perioribz libris satis multa precepta sunt qui
bus perspicui possit quid sit propter turpitudinē
fugendum: quid sit id quod idcirco fugendum
non sit: quia omnino turpe non est. Sed quoniā
operi inchoato prope tamē absoluto tanq̄ fasti
gium imponimus: vt geometre solent nō oīa do

quid sit agēdum cuius aliqua sit
dubitatio: t hoc pacto inquit
Li. Exequuntur erat paneti? il
lam tertiā prem̄ omissam. Po
fuisse enim q̄stiones: t postea
quid esset agendum ex officio
docuisset. Sz hi qui bñ p̄cep
runt libros supiores: in quibz
agitur de oī gñe honesti t de
vtili poterunt ex tpe iudicare
quid agendū sit: cū aliqua du
bitatio orietur: qm̄ scūt quid
sit honestū t quid vtile. Unde
op? supiora p̄cepta tenaci me
moria cōplecti vt ab officio nū
q̄ discedam: ad tales em̄ q̄sti
ones t p̄sultatōes si qm̄ accide
runt p̄cepta habem? vt a studi
olis errari nō possit. Quid? ge
neris similes ex tpe. i. ex arcū
stātia t p̄st rōne Quid? q̄stio
nes oīs inquisitio de aliqua

re an sit officiu rōne t p̄st aliaz circumstantiaz. Quid? officium latio honesta Quid? Res eiusmodi
similes q̄stiones Quid? Conciliū mētem t p̄positū p̄sequēdi. Quid? Ad quas p̄sultatōes cū q̄ritur
t dubitatur an sit cōtra officiu spoliare tyrānūz hōi ad nullā rem vtili eripe abus t lilia q̄ p̄nt
esse officiu a circumstātia: vt sciāt hoies inq̄t p̄sultare t eligere cū bñdī q̄stiones iaderint: da
ta sūt p̄cepta in supioribz voluminibz: q̄bz p̄spiciat qd sit officiu. Quid? Perspicui recte videri et
iudicari qd sit honestū t p̄ se t rōne circumstātia t qd sit turpe. Quid? oīno nō est turpe: qm̄ rō
ne circumstātia sit nō turpe id qd simplr turpe erat t p̄tra officiu. Sz qm̄ opi inchoato Li. ipos
tur? huic opi extremā manū exēplo geometre petit a filio vt sibi b̄ p̄cedat sine aliq̄ p̄batōe
quo facili? id qd vult oīdāt nihil p̄ter honestū pp se expetēdū vt volūt Stoici quos Li. se
quū in his officiis aut honestū maxie expetēdū vt volūt p̄p̄tenci. Hoc aut̄ posito t cōcel
so certū ē vtilis t honesti nō posse repugnātiā ēē qm̄ honestū aut solū ē expetēdū aut mari
me. i. āte oīa alia: vt i scōo loco relinquāt bona corpis t fortitūe inde laudat Panetiū. Post
ea dic̄ se hāc p̄tez expletur. p̄p̄o ingenio sine aliorz adminiculis. Demū ipa p̄cepta aggredit̄.
Quid? p̄i huic qd in manibz h̄r de cōibz officiis. Quid? Tanq̄ fastigii? sūmitatez. Fastigii ē edific
cij sūmūz ide dicim? fastigii dom? i. culmē t sūmitatez t fastigia muroz t scrobū etia dicim?
tur fastigia Vir. i. georgicis. Forſitan t scrobibz q̄ sunt fastigia q̄ris. i. p̄fūditatez. Et sūma
fastigia rez dicūtur a iuuenale. i. sūme dignitatez t honorez. Et qm̄ fastigii p̄p̄e sūmitas
edificior ē: nō aut̄ libroz t taliz ope: iō dixit tāq̄ fastigii. i. sūmā p̄tez t finē vt domū im
ponit fastigii. Geometra q̄ versat̄ circa mēsuras: cū vult facere demonstratiōez petit vt sibi
p̄cedat linea vna: q̄ p̄cessa facit demonstratiōez in oibz figuris: qm̄ linea p̄cessa t varijs mōis
p̄tracta varias figuras fac̄ t demonstrat. Quinqz sūt petitiōes geometre: vt auctor ē Euclī
des a quolz p̄ucto in q̄bz p̄uctuz rectā lineā ducere. Atqz lineā definitā in: p̄imū rectum q̄
q̄mūlz p̄rabere sup centū q̄bz: q̄tūlz occupādo spaciū: circūlū designare: oēs rectos an
gulos sibi inuicē esse eq̄les. Si recta lineā: sup duas rectas lineas ceciderit duos aguli ex
vna pte duobz agulis rectis minores fuerint. Illas duas lineas in eādez pte p̄tractas p̄
culdubio p̄uctuz iri. Itē duas lineas rectas supficiez nō includere: ista sunt tāq̄ fundamē
ta t p̄ncipia geometrie. Quis qui negat p̄uctuz t lineā negat p̄ncipia hui? artis: t sic euz eo
nō pōt disputari: t qui negat motū nō pōt disputare de rebz naturalibus. An dicit Arist.
Cōtra negātes p̄ncipia nō est disputādūz. Principia em̄ cuiusqz discipline p̄cedi debēt: q̄bz
p̄cessis pōt disputari t fieri demonstratio p̄cessa linea ipi geometre fac̄ varias demonstratiōes
q̄ sunt in p̄io gradu certitudinis: qm̄ videt̄: nō p̄nt aliter esse: vt ē circūl? semicircūl? triā
gulus: t sic de reliquis. Quid? docere disputādo demonstrare: sz petere vt aliqua rōne solū ho
nestum p̄p̄ter se expetēdum: qm̄ hic non agitur de dogmate solū vt in libris de finibus: sed

Fastigium
Virgilius

Petitiones
Geome.

Aristoteles

Idem
Plato

petit: vt hoc concedatur: quo concesso facile id quod restat explicari demonstrariq; pōt. De
monstratio pprie est mathematici. Persuasio aut oratoris. An dicit Aristot. in moribus pe
rendā esse demonstratōem a mathematico: et psuasionez ab oratore. Geometriā munere egypti.
¶ Explicent demonstratōem et ptabendo lineā cōcessim faciāt demonstratōes varias.
rep. sic ait. Arbitror te nō late
re q; q; circa geometriā: Arith
metica: et cetera gñis eiusdez
versantē supponūt quidē par
et ipar: et figuras: ac tres spēs
angulorū: et horū similia in argu
mentationibus singulis et his
positis tanq; cuius manifestis
rōnem de his nullā exigendā
putāt atq; hinc incipiētes ad
alia iam descēdunt: et ad illud
tandē queniunt qd querebāt.
Si potes: dic qm Li. fili? pip
teticē discipline tūc studebat:
peripatetici dicebāt honestū
maxime expetēdum virtutē sa
tis esse ad bñ beateq; viuēduz
dixit zeno stoicoz pūc eps: vt
dictū est dicebant stoici qd ho
nestū sit id solū esse bonum: vt
Ibe carō in primo de bonis ait
et Eratippus in libris de hone
stis ait esse virtutē: et solum
honestū ppter se expetēdum
in quo finem humanū cōstitū
unt Aristot. aut finem humanū
esse dixit. Xrtutis vsū in vita
pfecta. Felicitatem quippe di
cit esse plenitudinē bonorū ani
mi corpis et fortune: virtutem
ad beatā vitā nō sufficere: qm
bonis corpis et externis idige
ret. De his rebus dictus est vt
arbitror sufficienter in primo volumine. Thales dicebat illum esse felicem: qui corpore va
leret. Fortuna locuplex esset: animosq; non ignauus aut imperitus. Propter Eratippum:
qui erat peripateticus: et non dicebat solum honestum esse propter se expetendum: sed max
ime expetendum. ¶ Dabis concedis: quoniam ex sententia peripateticorum est maxime
ante omnia: quoniam alia restant expetenda post virtutem ex opinione peripateticorum et
veterum academicorum: que opinio magis consentanea est nature q; opinio stoicorum:
qui capti splendore virtutis nihil preter illam propter se dixerunt expetendum. ¶ Adibi
qui sim academicus: et pbabilia sequor. ¶ Atumuis Iaut hoc postremum aut primum. Et
sic L. ostēdit se nō fuisse ad dictū vni secte: sed pbabilia seq; voluisse more academicorū: qui
bus academia magnā dabat licentiā: et iō in suis opibus Eice. nūc stoicus videtur: nūc pi
pateticus et pncipio opis dicit. Sed tñ nostra legens nō multū a pipateticis dissidētia: qm
vtiq; et socratici et platonici esse volum. ¶ Tum hoc. i. honestū maxime expetendū. ¶ Tum
illud. Inibi pter honestum esse ppter se expetēdum: et sic Eic. pbat opinionem stoicoz et pe
ripateticorū: alias reicit tanq; minime pbabiles. ¶ Quicq; aliquid qd ab alijs pbilosophis
dicitur quoz aliqui dicebāt voluptatem ppter se expetēdam aliqui diuitias: aliqui scientiā: ali
q; nihil expetendum: s; qd cūq; occurrerit q; opiniones improbāt. ¶ Ac primū Panetius
Panetij sentētiā defendit q; supra quibusdā rōibus vrgebat ostēdens ipam ab alijs mini
me pbari. Neq; em affert rōnem quare nō licebat Panetio Stoico dicere vtilia, cū honestis
aliqui pugnare possent: qm fuisse cōtra illius pfessione. ¶ Sed ea q; videntur non tñ sunt
sed vidētur esse vtilia impite multitudini. ¶ Nihil em apud peritos est vtile: qd non idē sit
honestum. ¶ Videntur aliquam speciem vilitatis pre se ferunt: ea que videntur vtilia et
non sunt cum honesto interduz pugnare possunt: vere vtilia non possunt. ¶ Testatur dicit

Thales

Panetius in suis officijs. ¶ Pestem dñum ⁊ calamitatem. ¶ In vitaz inuasisse] dicimus quando vitā ⁊ in vitā inuado tua bona ⁊ in tua bona ⁊ incūbere saluti ⁊ ad salutē. Itaq[ue] as fert rōem quare Paneti[us] eam prem induxit vt possem[us] scz diiudicare sine errore: si qñ dubitatio incidisset. ¶ Induxit eam repugnātiā q[ue] videretur esse vtilis ⁊ honesti: nō q[ue] esset: qm̄ vile si ⁊ vt vile est: non pōt cū honesto pugnare. ¶ Hec ptem] quā Panetius relinqu[it] ¶ Marte nro] .i. pprio ingenio ⁊ industria: cū aliquid facimus sine auxilio dicamur facere nro: vt d[icitur] vt est in puerbio. ¶ Quid mihi pbaretur] qd[od] placeret qm̄ hūc locū breuiter tractauerūt Possidonius ⁊ Athenodorus. ¶ In man[ibus] nras qm̄ scripta Possidonij et Athenodori de repugnantia vtilis et honesti: habuit ex bibliotheca Laulonis. Nā Ei. cū hec cōponeret: scripsit ad Laulonez vt sibi mitteret Athenodorum ⁊ Possidonij quoz opa nō pbauit: itaq[ue] suo marte hanc partem absoluit.

Facere Marte nro

negatq[ue] vllam pestem maiorem in vita hominū inuasisse: q̄ eorum opinionez: qui ista distraxe[r]int. Itaq[ue] non vt aliquando antepongeremus vtilia honestis: s[ed] vt ea sine errore diiudicarem[us] si quando incidissent: inducit eam que videretur esse: non que esset repugnantiam. Hanc igitur partem relictam cōplebimus: nullis adminiculis: sed vt dicitur marte nostro. Neq[ue] enim quicq[ue] de hac pte post panetiū explicatū est qd[od] mihi pbaret de his que in man[ibus] nostras venerūt.

Nihil est vtile quod ab iniustitia ⁊ malitia proficiscitur.

¶ Cum igitur aliqua species vtilitatis obiecta est nos cōmoueri necesse est. Sed si cū animum at tenderis turpitudinem videas

adiutā ei rei q[ue] specie vtilitatis attulerit: tunc vtilitas nō requirēda est s[ed] intelligendū: vbi turpitudine sit ibi vtilitatē esse nō posse. Qd[od] si nihil ē tam cōtra naturā q̄ turpitudine: recta enim cōueniētia ⁊ cōstātia natura desiderat: aspernaturq[ue] cōtraria: nihilq[ue] tam secundū naturā quam vti-

tum sumitur a natura. Recta enim ratio quare turpitudine est contra naturam. ¶ Recta] ea que recta sunt. ¶ Conuenientia] consentanea excellentie humane. ¶ Constantia] perseverantia in bonum: et nihil est constans quā ipsa virtus. Contraria] ea que non sunt recta: nec conueniunt nature humane vt est turpitudine: nec sibiipsis cōstant vt sunt vitia. ¶ Quā vtilitas] quoniam natura vtile desiderat pro cōseruatione sui: quod vacet turpitudines.

¶ Cum igitur] Solēs Eice. ostēdere vtilitatem nō posse cōiungi nisi cū honesto: nec posse in re q[ue] vere vtilis est esse turpitudinem: discursus p[er] quattuor virtutes docēs nihil esse vtile: qd[od] sit virtutibus cōtrarium: s[ed] prius de his que videntur vtilia malitiosis cum sint cōtra iustitiā: que sp[ecies] est vtilis ⁊ prudentiā quā vult imitari malitia. Docet igitur quid sit agendū: cum aliqua species vtilitatis nobis p[ro]ponitur. ¶ Obiecta] posita ante oculos: necesse est vt cōmouetur anim[us] illa vtilitate. ¶ Euz] animum attenderis] diligēter consideraueris ¶ Speciez] appareniam vtilitatis cum res vera nō sit aliquid vtile: quod non est honestum. ¶ Tunc] cui apparet turpitudine in re q[ue] vtilis videbatur: tunc illa nō est vtilitas. ¶ Quod] si ostendit veram vtilitatem cum turpitudine cōiungi non posse quoniam nihil est tam contra naturam q̄ turpitudine: ⁊ nūc est tā fm̄ naturā q̄ vtilitas: ergo si mul duo cōtraria esse non possunt ⁊ hoc primum argumētum.

Itemque alia ratio et argumentum sumptum a stoicorum peripateticorumque disciplina. Si ad honestatem inquit nati sumus: ut oēs fatetur et dicunt nos esse natos ad honestum: et quod est honestum utile et secundum naturam aut maximum bonum: et quod est bonum utile: sequitur de honestum esse bonum honestum esse propter se expetendum. Quod enim Aristoteles alijs preponenda: quoniam Aristoteles sententia omnia alia bona ex aliter pre collocata vix minimi momenti instat habebunt copatione virtutis. Reliqua omnia bona corporis et fortune. Aut solum ut placet stoicis. Aut summum ut peripateticis. i. omnibus alijs bonis preponendum. Quare error hominum homines inquit errore ducti id arripiunt quod utile videtur et ab honesto separat: quod est contra naturam et nefarium: ex hoc enim quod dicuntur utilitate nulla habita ratione honestatis: sunt homicide fures et alijs sceleribus inquinati ut utilitate consequatur quod ab honesto contra legem nature fecerunt: nihil enim ut ratio nature prescribit utile est quod non sit honestum. Non propter malorum hominum visus est: quod habet speciem utilitatis: tamen non iudicat ipse error malorum hominum ibi esse turpitudinem quod est contra prudentiam et iustitiam: de quibus nunc agitur. Arripuit sceleriter rapuit sine aliqua consideratione. Secernit se iungit ab honesto et putat esse utile id quod non est honestum. Hinc ex hoc error: quod utile ab honesto secernitur et putatur aliquid esse utile quod vacet honestate. Sic gladii insidiosi. i. ipsi sicarii et homicide. Sicarii appellantur a sica quod significat ferrum vel cultrum. Ex cornelia de sicariis inquit Justinianus: homicidas: victore ferro persequatur: vel eos qui homines occidendi causa cum telo ambulat. Sica proprie est culter qui sub vestibus portatur ad insidias. Unde in padoris inuehens in Clodium dicit. Non appellare inimicus qui cum telo fuerit ante senatum tua sica dephensa est. Et in oratione quod inscribit de arripit responsis. Tum est illa in templo Castoris scelerata ac pene deletrix sica dephensa. Genena quibus aliqui e medio tolluntur. Falsa testamentaria quod est contra honestatem et iustitiam. Unde Juno. notat. M. Regulum: qui dictando signandoque alijs falsa testamentaria dabatur. Signator falsus: qui se laurum atque beatum exiguas tabulis ac gemma fecerat videri. Ex cornelia falsum scripserit: signauerit: recitauerit: sculpsit: expulserit: sciens dolo malo: eiusque legis pena in servos ultimum supplicium est: quod et in lege de sicariis et beneficiis servatur: inquit Justinianus in liberos vero deportatio. Testis dicitur ut vult iustinianus: quasi testatio mentis. Furta rex priuataque furtum est correctio rei: vel etiam usus eius possessioni sue: quod lege naturali prohibiti est admittere. Hinc: ex tali tamque propria optione Peculiar: furtum publica. Peculiar est furtum publicum: et peculator qui facit furtum pecunie publice: et dicitur peculari a pecore: sicut et pecunia: furtum vel a furno. i. nigro dictum est quod clam et obscure fit: et plerumque noctu vel a fraude vel a ferendo. i. auferendo ut inquit Iustus. Expilatores dicuntur ab expilo: propter hoc inquit: quod utile ab honesto secernunt: hi qui sunt in magistratu expillant socios Romani nominis: et eorum bona diripiunt civiumque Romanorum. Non ferende quoniam propter nimias opes aliqui tyrannice viuunt et aliorum inopie insultant. Non fit ut ab alijs tollerari non possint. Apud antiquos erat ob id leges censorum. Et Licinius stolon legem tulit: tunc liceret civi ultra quingenta iugera possidere: qui sua lege postea damnatus fuit: quoniam substitutione filij persona plus possidebat: et lex senfona erat: ne vi

litas: certe in eadem re utili turpitudine esse non potest. Itemque si ad honestatem nati sumus: ea que aut sola expetenda est: ut zenoni est visum: aut certe omni pondere grauior est habenda quam reliqua omnia quod Aristoteli placet necesse est quod honestum sit id esse aut solum aut summum bonum: quod autem bonum id certe utile. Itaque quicquid honestum id utile. Quare error hominum non probatur cum aliquid quod utile visum est arripuit id continuo secernit ab honesto. Hinc sice: hinc venena: hic falsa testamentaria nascuntur hinc furta hic peculatus: expilatores direptionesque sociozorum et ciuicum. Hinc opum nimiarum potentie non ferende.

Sicarius

Sica.

Iuuenalis

Justinia.

Peculatus
Furtum

Liber tertius

la fundum desideraret. i. ne haberet maiores domos q̄ agros. Sed tpe Asani Lurij p̄u-
ciosus habebatur cuius: cui septē iugera nō essent satis. Hec mēsurā vt ait Plin. post exas-
ctos reges plebi assignata est. Acocon? legē tulit auctore pediano Alconio. Ne q̄s census
hoc est pecuniosus heredē relinqueret filiū: hec autē lex eo spectabat: vt minie opes nō affe-
ctaretur nec quereretur p̄ fas et nefas. Pisci certe Romani

Postremo etiā in liberis ciuitatibus existūt re-
gnandi cupiditates: quib? nihil nec tetrius: nec
fedius excogitari potest. Emolumēta em̄ rerū
salacibus iudicijs vident penā non dico legum
quas sepe perrūpūt: s; ipsi? turpitudinis: q̄ acer-
bissima ē nō vidēt: quāobrem hoc quidē delibera-
riū gen? pellat e medio ē ei totū sceleratūz ipiū
q̄ deliberāt: vtz id assequatur qd̄ honestū eē vi-
deant: an se sciētes scelere ptaminent. In ipsa ei
dubitatione facinus: inest etia; si ad id non per-
uenerit. Ergo ea deliberēda omnino nō sunt in
quibus est turpis ipsa deliberatio Atq; etia; in
omni deliberatione celandi et occultandi spes
opinieq; remouenda est. Satis enim nobis

esse voluerūt et p̄dax? arbitra-
bātur nō hēre auxi: sed auxi has
bentibus impare. ¶ Cupidita-
tes regnādi? et hoc accidit pro
pter illum errorem: q; putant
id esse vtile: qd̄ nō est honestū:
et sic tangit tyrānos quoz vita
nihil pōt excogitatis miseri?.
¶ Quibus cupiditatib? Pla-
dicebat principatū siue regnū
in quinq; ptes distingui. Nam
aliquis p̄ncipat? legit? m? est
vt cū magistratus a ciuib? ele-
cti: vt volunt leges imperāt vt
erant cōsules Romani: ceteris
q; magistrat? qui ciuiū suffra-
gis creabātur. Aliquis est na-
turalis: vt marēs lege nature
imperēt feminis vbiq;. Aliq; s;
fm̄ cōsuetudinem: vt pedago-
gi et magistri imperēt pueris
qm̄ ita fert cōsuetudo. Aliq; ē
fm̄ gen?: vt reges qui regnāt
per successionem. Aliquis est
violentus: cuius aliqui imperāt
ciuib? vi ad parēduz coactis
vt sunt tyranni. ¶ Tertius et
crudelius. ¶ Fedi? turpius et
flagitiosius ¶ Emolumēta em̄
ratio quare illius cupiditati-
bus nihil est fedius. i. falso iudicāt
illam esse vtilitatem et p̄-
mia rerum: et nō vident penā:
que eos conscientia scelēz ve-

rabit: et nō vident turpitudinē quā incurrūt tali cupiditate regnādi. ¶ Perrūpunt? violen-
ter rūpunt et contēnunt: qm̄ cōtra leges fasq; d̄nantur: et leges ipas in ciuitatib? oppriment
oia ad libidinē administrātes: s; sceleris p̄sciētia torquētur: qm̄ nemo nocēs iudicio absolui-
tur. ¶ Turpitudinis? vitij quo nihil pōt esse turpi? q̄ diu em̄ hō est in aliqua turpitudine:
tādū non mō infelix: s; infelicissim? est. Viciuz q̄ppe p se satis est ad miserā vitā faciēda;.
¶ Magna est p̄fecto vis p̄sciētie in vtrāq; pte; et pena turpitudinis oī supplicio acerbior ē.
¶ Quāobrem? p̄cludēs Li. p̄cipit qd̄ sit agēduz vt hoc sc; gen? deliberādi e medio tollatur.
¶ Deliberātūz Jeoz qui deliberāt: et dicunt aliquid esse vtile qd̄ nō sit honestū. ¶ E medio
e cōi hōim societate: et recedāt a nobis q̄ statuim? nihil esse vtile qd̄ vacz honestate. ¶ Sce-
leratū? q; nocet hōim societati. ¶ Impiū? q; offendit deū cui pietatē debem?. ¶ Qui deli-
berāt? dubitādo p̄sultāt. ¶ Atq; id assequatur? hec est deliberatio e medio tollēda. deliberāt
em̄ eliqui: vtz id solū assequatur qd̄ est honestū: an vtile qd̄ vacz honestate. Ipa dubitatio i
quit nō mō res ipsa cū sit: nō est sine scelere. ¶ Sciētes? q; sciūt nō esse honestū: qd̄ cupiūt: tñ
falsa vtilitate ducti se scelere ptamināt. i. inficiūt et deformāt vitio. ¶ Dubitatio? dñ delibe-
rant an sciētes inq̄nent se scelere. ¶ Si ad id qd̄ ipsi cupiūt et de quo deliberāt: hoc ē xpiane
phie in primis cōsentaneum et legi diuine q̄ p̄scribit: vt ille qui voluit peccat tam sit in
vitio q̄ si opa id quod cogitabat effecisset: ergo cōcludit ea non esse deliberanda in quibus
non mō ipsa actio: s; etiā deliberatio turpis est. i. affert infamiā. ¶ Atq; etiā? p̄cipit remou-
enda est esse oīno spem occultādi: cum aliquid deliberamus: qm̄ turpido ipsa p̄pter se fu-
gienda est. An Sophocles dixit: hic nihil occulte: qm̄ cuncta tuēs et cūcta audies oia reue-
labit dies. ¶ Opinio? q; opinemur id qd̄ facturi sumus posse occultari. ¶ Satis em̄ nobis

Sopho.

Plato.
Hyges

ratio quare talis spes et opinio fugienda est bono viro et philosopho cui nihil est cum tur-
pitudine agendum si deo videre non posset. ¶ Hinc ex hoc quod vir bonus nil tale facere de-
bit. Nam Plato in secundo de reipublica hoc de Gigis introduxit ut ostenderet quod esset deus inter homines
iustus et iniustus: iustus enim si posset occulte peccare: non peccaret: aut nactus opportuni-
tatem peccandi et cui non poterat animi in his peccandi Plato dicit. Progenitorum Gigis Lidi pastoris
regis Lydie fuisse: et in breve ve-
hemmentissimo scissam esset ter-
ram: et in eo loco in quo Asia
palcebatur hiatus patuisse et ip-
sum descendisse in specum: et inue-
nisse equum enei concavum: et in-
tus cadaver hominis maioris hu-
mana forma habentis aureum
annulum: quem detraxit: et ad pas-
tores se recepit qui cum annuli
latior est preterquam qua gemina in-
cludit circa digitum verteret ea
quod intra manum reflecteret his quod
aderat statim inuisibilis erat
et cum illa ad suum locum reduceret
videbatur: quam vim annuli in-
telligens curavit: ut ab his mit-
teret nuncius ad regem: ad quem
accedens illius virorem stupra-
vit: et ea regi paravit insidias
et illo sublato regnum occupa-
vit. Inducitur a Plato in. ij. de
rep. Giges ut auctor est Herodotus.
li. j. Dasilius filius satelles fuit
Ladauli Regis Lidorum: et res-
gnavit giges in Lidia duo de quibus
draginta annos et primus barba-
rorum munera apud delphos posu-
it. Sedas midas rex phrygie cas-
daulus: ut inquit Trogus: virores
pulcherrima habuit et sodali
suo nuda ostendit: quo facto et
amicum in adulterium virores solli-
citavit: et hostem sibi fecit: et viro-
rem veluti tradito alteri amo-
re a se alienavit. Nam brevis post
tempus cedens Ladauli nuptiarum pre-
mum fuit: et virores mariti sangui-
ne dotata regnum et se pariter
adultero tradidit. Ad hunc gi-
ge alludit Plato. quem dicit intus
lisse stuprum regine fingit et quod
de gigante scripsit: ut ostenderet in-
sti viri naturam: discessisset hia-
tus fecisset propter imbres et mor-
tum terre. Viros: value siue in-
gressus inuitata quam erat cada-
uer illud maris humana formam
scribit Plato. ¶ Inducit posuit in digitum. ¶ Regis pastorem: virores pastorem Ladauli regis Lidie
cui nomen dedit Lidus filius Lidis confines et phryges aurore versus. ¶ Consilium congrega-
tione: quam ut inquit Plato. pastores singulis mensibus aduocabat concilium et nuncios ad regem
mittebat. Pala pala est illa planities annuli et latior pars in qua gemma inserit et etiam sine lapi-
de: sunt tamen alique equales vinctus non habentes palam. ¶ Ad palmam ad interioris preter manum quam pa-
la dicitur extra ut patet et sic pala vnde ut puto nomen accepit. ¶ In locum ut pala non esset pueria
ad palmam extra. ¶ Opportunitate occasione et ut annuli. ¶ Hinc igitur ipsum annulum si

Plato

Eide. sapientē nō peccatūrū etiā si clam id agere posset: qm̄ vir bonus honesta nō occulta q̄
rit: scire turpitudinē p̄ se fugiendā esse. ¶ Nō occulta] nō q̄rit vt occulter sz vt honeste ag
gat. ¶ Atq; hoc loco] deridet Et. quosdā p̄hos q̄ dicebant hāc rē de gige fuisse factā a Pla
tō. ¶ Tertū est inq̄r: hoc neq; fuisse neq; fieri potuisse: et interpretatur qd̄ voluerit Pla. p̄ illū annu
lum intelligere. ¶ Hoc loco] in hac p̄tē in qua loq̄tur de fabule Higgs. ¶ Cōmentitiā] fictā

Cōmentitium
Terentius,

babeat sapiens nihil plus fibilicere putet pec
care: quā si nō haberet. ¶ Honestā ei bonis viris
non occulta queruntur, Atq; hoc loco p̄hiloso
phi quidā minime: mali illi quidē: sed nō satis a
cuti fictā et cōmentitiā fabulā dicūt platā a Pla
tone q̄si nō ille: aut factū id esse: aut fieri potu
isse defēdat. ¶ Nec ē vis bur? anulī et bur? exēpli
si nemo scitur? nemoue suspicatur? qd̄ sit cū ali
qd̄ diuitiay potētie dñatōis libidis cā fecerit: si
id dijs hoibusq; futurū si semper ignotuz sis ne
facturus negāt id fieri posse quanq̄ pōt id qdes
S; quero qd̄ negāt posse id si posset quidnā fa
cerēt. ¶ Argent rustice sane negāt cū posse: et in
eo perstāt. ¶ Hoc verbū quid valeat nō vidēt. ¶ Cū
enim querim? si possint celare quid facturi sint
non querimus possint ne celare sed tanq̄ tormē
ta quedā adhibem? vt si respōderint se impu

a cōmissor: inde cōmentū si
ctio et inuentio Terenti. Atq;
ipsis cōmentū placet. ¶ Nō sa
tis acuti: qm̄ nō p̄cipiunt qd̄
significet talis annulus: aut q̄
re plato rem illā cōmētus fue
rit. ¶ Nec est vis annuli hoc si
gnificat: et ad hoc spectat fa
bula illa de annulo. ¶ Quid
aliqd. i. si nemo posset suspi
ci te aliqd̄ facturū turpiter et
inultet: tamen nō est faciendū
¶ Causa diuitiay vt sunt rapi
ne: furta exprolationes et similia
¶ Potentie] vt plus possit in
ciuitate q̄ oporteat et hoc est
tyrānicū. ¶ Dñationis] dñari
p̄pe ad tyrānos p̄tinet et quo
tiens quis iniuste imperat: sz
dñari id dixit supra. Cōtra fili
le dñantis opes. ¶ Libidinis
luxurie ac alicui turpitudinis
qd̄ est contra verecundiā et tē
perantiā. ¶ Sis ne facturus. q.
d. vir bonus et sapiens nō est
facturus. ¶ Peregrinus p̄hus
cognomento p̄heus auctore
Bellio dicebat. Virū sapientē
nō peccatūrū esse: etiā si peccas
se eū dii atq; hoies ignoratuz
ri forēt: nō est pene aut infa
mie metu nō esse peccandū pu
tat: sed iusti honestiq; studio
officio: si qui tñ nō essent tali
vel ingenio vel disciplina p̄di
ti vt se vi sua ac sp̄ore facile a
peccando tenerēt eos oīs tūc
peccare. p̄diuius existimabat
cū latere posse id peccatū pu
tarent impunitatē ex ea las
tebra sperarent. At si sciāt in

diſſior

Protheus

quit hoies nihil oīm rerum diutius posse scelari suppressius: prudētiusq; peccabitur. Pro
pterea versus istos Sophoclis in ore habēdos dicebat. ¶ Hic nihil occulte] qm̄ cuncta tu
ens et cuncta audiens: oīa reuelauit dies. Et alius poeta dixit: veritatē esse filiā t̄pis. ¶ Ne
gant] scz illi p̄bi. ¶ Id posse fieri: vt id dijs atq; hoimib; futurū sit incognitū. ¶ Quāq̄ pōt
id qdem fieri scz vt aliquid fiat: quod ab hoibus ignoratur. ¶ Sed quero] inquit Et. si pos
sent occultare id qd̄ ipsi negāt occultari posse: qd̄nā facerent. ¶ Argent] instant ipsi philo
sophi: qui Platonē derident. ¶ Rustice inerudite inelēganter et inepte: vt decet rusticum.
¶ Negant] posse: scz fieri vt occultetur: et in hoc p̄stant: nō posse scz fieri vt sit occultū. ¶ Hoc
verbum] posse scz nō considerant quid hoc verbū significet: et hec interrogatio cū querim?
si possint celare. ¶ Sed adhibemus tanq̄ tormēta] stimulos quibus cogamus eos respon
dere quid de hac re sentiāt: sensus est tali interrogacione ad id hos philosophos veluti q̄
busdam tormentis adduco: vt cogantur fateri se esse facinorosos: si dixerint aliqd̄ se factu
ros qd̄ vacet honestate: si clam fieri possi si aut negauerint se facturos etiā si hoibus in
cognitū semper sit facturū: vt fateantur turpitudinē p̄pter se fugiendā esse. ¶ Tormenta di

Tormentum

entur a torquendo: cū in corpore torq̃tur quis ne cesse est vt tormētis coactus fateatur in
 interrogaciones igitur rōnes: q̃bus disputātes cogitū aliqd affirmare aut negare sunt tā
 q̃ tormenta: et id dicit tan q̃: qm̃ in his rebus nō dicūtur pp̃ue tormenta: sed p̃translatio-
 nem. ¶ Proposita impunitate. i. q̃ impune possint facere id qd̃ vtile videt̃. ¶ Quod expe-
 diat vtile ipsi videatur: qd̃ tñ vacet honestate. ¶ Facinorosos malos viros: q̃ non fugi-
 unt turpitudinē ppter se: sed metu infamie. ¶ Si negēt se esse facturos aliqd̃ inhonestū etiā si celare possent. ¶ Per se ipsa nō ppter metum aliqd̃ infamie: si enī turpitudō non esset fugiēda per se: hoies na cū latebras oīa turpia cōmit- terēt. Et quosus est Li. vigres- sione: dicit iam redeundū esse ad ppositū. Proposuerat aut̃ in omni deliberatione remo- uendā esse spem occultandi: vtilitatē nō esse req̃rendā vbi est turpitudō. ¶ Ad ppositū ad ppositam disputatiōē de repugnantia vtilis et honesti. ¶ Incidunt sepe cause dicit ci- cero incidere sepe cās q̃ aios in ancipitē deliberatiōē tra- hūt cū. s. deliberatur an id qd̃ vtile videtur possit fieri nōtur- piter: et ponit exēpla vt ostēdat nihil esse vtile qd̃ malitie con- iunctū sit et iniustitie. ¶ Tur- bāt ancipites agunt. ¶ Spe- cie apparētia. ¶ Nō turpiter vt nō ostendatur honestas dū sit id qd̃ specē vtilitatis habz ¶ Cum collatino ponit exem- plum bruti et collatini et osten- dit id qd̃ vtile videt̃ posse fie- ri honeste ppter circūstācias. Post exactos reges auctore Lūio comitis centuriatis a prefecto vrbis ex commentariis Sernij Sulpitij duo cōsules creati sunt Brutus et Collatinus: cuius nomen: qm̃ ex familia Tarquinioy erat inuisum romanis fuit dicebāt enī pulso Tarquinio supbo penes Colla- tum imperiū esse nescire. Tarquinius priuatos viuere nō placere nomen periculosum li- bertati esse Brutus Collatini collega plebem tali suspitione sollicitā ad concionē vocauit: q̃ cum iusiurandū populi recitasset qui decreuerat vt nemo ex Tarquinijz rome regnaret nec volebat aliquid esse in vrbē: vnde periculū libertati esset: dixit inuitū se dicere homi- nē causam: nec dicturū fuisse: in charitas reip. vinceret nō credere populū romanū solitam li- bertatem recuperatam esse. ¶ Regum genus ¶ Regiū nomen nō solum in ciuitate: sed etia in imperio eē. ¶ Id obstat libertati: hūc tu inquit tua volūate. L. Tarquini remoue me- rum. ¶ Adde minimus fatemur: ei cisti reges: absolue beneficiū tuū: aufer: hinc regim̃ no- men res tuas tibi nō solum reddūt ciues tui auctore me: sed si quid deest: iurifice angebūt amicus abi et exonerā ciuitatē vano forsan metu. Ita persuasum est animis cum gente tar- quinia hinc regnū abiturum. Collatinus abdicauit se cōsulatū: rebusq̃ suis oībus lauinū translatis vrbē cessit Brutus ex senatusconsulto ad populū tulit vt oēs tarquinie gentis erules essent. Collatinus a collatia oppido quoddā ppe romā via tiburtina dicit̃ est: mari- tus fuit Lucretie q̃ noctu superbi filius violauit in oppido collatia absente. Collatinus: nā cum alijs erat in obsidione Ardee vrbis. ¶ Abrogabat imperiū auferbat cōsulatū: deos gamus in partem: abrogamus in totū. ¶ Iniuste contra iustitiā et honestatē: qm̃ Collati- nus fuerat socius in expellēdis tarquinijz. ¶ Principes optimates et primi in ciuitate qm̃ volebant vt oēs tarquinij essent erules. Superbi Tarquinij supbi q̃ expularet: hic fuit vl- timus rex romanoy Regiū qd̃ nulla esset regnū memoria in vrbē et qd̃ nomen tarquinioy

Lūius

Collatinus

Derogo.
Abigo

Liber tertius

et regium penitus tolleret. Hoc erat vtile patrie et ideo honestum a circumstantia fuit abrogatum imperium Collatino. Id enim fiebat a bruto pro salute patrie aliter non fuisset honestas causa igitur faciebat: ut ipsa res honesta esset et sic erat honestum a circumstantia cause: quod est una ex septem, quod faciunt officia. Propter honestatem quasi consulere patrie vtile erat et honestum sine quo non potuisset via vtile. An in eo rege. Numc ponit contrarium exemplum de Romulo qui remum fratrem interfici iussit: ut solus regnaret. **Julgatio:** fama est inquit. **Lucius**

esse tollendam quod erat vtile patrie consulere id erat ita honestum ut etiam ipsi Collatio placere deberet Itaque utilitas valuit propter honestatem: sine qua nec utilitas quidem esse potuisset. An in eo rege qui urbem condidit non ita. Species enim utilitatis animi pepulit eius cui cum visum esset vtilius solum se quam cum altero regnare fratrem interemit. Omissit hic et pietatem et humanitatem: ut id quod vtile videbatur: neque erat: assequi posset: et tamen muri causam opposuit speciem honestatis: nec probabillem: nec satis idoneam. Peccauit igitur pace vel quirini vel Romuli dixerim: nec tamen nostre nobis utilitates omittende sunt alijsque

muldo qui remum fratrem interfici iussit: ut solus regnaret. **Julgatio:** fama est inquit. **Lucius** dicitur fratris rerum transiit se muros ide ab irato Romulo cum verbis etiam increpitas adiecit sic deinde quicquid alius transiit menia mea interfecit. **Lele** cetero iussu Romuli remum interemit. **Lucanus** fraterno primi maduerunt sanguine muri. In eo rege Romulo qui urbem condidit: et a suo nomine denominauit romam. **Non** ita id est non valuit utilitas propter honestatem: sed romulus specie utilitatis ductus nulla habita ratione honestatis fratrem interim iussit. **Species** enim ratio que non valuit utilitas propter honestatem. **Species:** apparenzia utilitatis illud enim non erat vere vtile: quia vacabat honestatem. **Peplut:** impulit: et percutio id est quod percutio et ferio li. i. de diuinatione ait ut pellatur aut vehementius sepe etiam cura et timore: et in. ij. ait. Num igitur cum aut muros Babilonis aut homeri faciem cogito imago

illorum aliqua me pellit. Hic Romulus impius et inhumanus fuit interficiendo fratrem. **Pietatem** et religionem. Humanitatem quia fratrem interimuit ut solus regnaret: quod vtile videbatur illi cum non esset quia non erat honestum. **Pomponius** ait libro primo digestorum scilicet quis violauerit muros capite puniatur: sicuti hi qui transgreduntur scalis admotis vel aliqua qualibet ratione. Nam quies romanus aliunde quam per portas egredi non licet cum illud hostile et abominandum sit. Nam et frater Romuli remus occisus traditur ob id quod muros transcendere voluerit. **Muri** causam: quam edixerat ut nemo sua menia transiliret hic muri videbatur facere: hanc rem honestam et eam occidendi remum. Videbatur enim honestum esse illum necare qui in sui contemptum muros transgredere: et hanc eam afferere: sed idonea non erat: ut illam cedem posset facere honestam. Et sic ostenditur circumstantiam debere esse idoneam: quam mouemur ut aliud quod videtur vtile: fiat sine offensione honestatis: et etiam mos uemur hoc natura insitum esse: ut honestum anteponatur vtili: quam nemo audeat rem ipsam in honestam defendere: sed conantur omnes afferre causam quare sit honesta: ut romulus: qui quis utilitatis tamen causam: solus regnaret fratre interemerit: tamen opponebat sceleri suo eam muri et se ideo fecisse dicebat: quam menia transiliret: hec causa non erat idonea: nec Romulus hoc preteritum potuit turpitudine excusare sua: quis id cogitauerit. **Pace** bona venia ipsius Romuli dixerim inquit **Li.** **Hel** quini **Har.** ait **Mars** de ab eo quod maribus in bello perit: aut quod a Sabinis acceptus: ubi est maneres. **Quirinus** a quiritibus: quinalis collis inquit **Pompe.** dictus est: quia in eum commigrare sabini a curibus venientes: et Romani a quino quiritibus dicitur. **Romulus** dictus est quirinus. **Quiris** lingua sabina dicebatur hasta. **Quidius** stati cura quiri Romulus dictus est quiri post mortem cum iulio paulo apparuisset **Hel** romuli quocumque nomine voluerit appellari dicam ipsum peccasse Romuli dictus est a rumie. i. mama lupe quam lac infantibus subuit: et scribitur **Har.** li. ij. de re rustica. Sub umbra ligni dicitur sub mama rumis enim quondam mama dicebatur. **Nec** tamen quis inquit utilitas sine honestate spernem

Pomponius

Harro
Mars
Quirinus
Quidius
Romulus
Harro
Rumis

da sit: tñ nostre vtilitates nō sunt: spernēde tradende q̄ alijs: sed consulendū est. pprie vti-
litati mō fiat sine alterius iniuria. Quisq; igitur eam vtilitatē cōiunctā honestati q̄ ad se
p̄tinet: amplecti d̄z t̄ pōt cū laude: qm̄ natura hoc nō erigit: vt nostras vtilitates tradam⁹
alijs cum nobis necessarie sint. ¶ Sue pprie vtilitati. Scite prudentijs t̄ bene. ¶ At multa
scire. s. dicit hec est vna ex sententijs Crisippi stoici: quas breuiter enūciabar. Et hec senten-
tie dicunt apothemata. hñc
sniam Crisippi affert ad pbā
duz id qd̄ dicit. Stadium d̄z spa-
cium in quo hoīes ad brauiū
currunt t̄ octo stadia faciunt
mille passus. Lucurrent stadi-
um dicim⁹ curro stadiū t̄ in sta-
dio t̄ p̄ stadium. ¶ Cōtendere
valde conari. ¶ Supplantare
plantis calcare t̄ pedib⁹ im-
plicare simul currentē. ¶ Qui
cū quo certet cursu. ¶ Ma-
nu depellere. ¶ deicere eū ma-
nu: vt fecit idas partheno-
peo apud Papiniū in thebai-
de. Nā idas p̄euntē partheno-
peum arrepta coma resupinū
trahit: t̄ sic por inuit ad palmā
trahit. ¶ Sic hoc mō t̄ pari rōe ¶ Nō
est ius nō licet qm̄ nō est ho-
nestū. ¶ Maxime aut̄ iñc̄ do-
cet quō in ipsis amicitijs offi-
cia p̄bentur. ¶ Perturbātur
puertātur t̄ nō iure sunt qm̄
interdū cā est ipa amicitia vt
ab officio discedat t̄ p̄scribit
q̄ amicitijs postponenda: t̄ q̄
anteponēda sint: vt cū ambi-
gitur qd̄ agendū sit p̄pter cir-
cūstātiās: facile iudicari pos-
sit: qd̄ sit ex officio. ¶ Non tri-
buere nō facere id qd̄ fieri d̄z
amicorū causa: t̄ id facere qd̄
fieri n̄ d̄z p̄tra officiū est: t̄ lau-
de honestatis caret. ¶ Recte
honeste t̄ sine aliq̄ rep̄hensio-
ne: qm̄ est honestū. Sed hui⁹
generis toti⁹. s. officijs debea-
mus vti in amicitijs: t̄ hui⁹
partis facilis est preceptio: fa-
cile inquit pōt precipi in hac pte quid sit agendū ex officio. ¶ Que enī: hoc est p̄ceptum: ho-
mines scz nō debere amicitijs ea p̄ponere: q̄ vidētur vtilia: s̄z pluris amicitia facere q̄ his
vtilitates t̄ voluptates. ¶ Generis eiusdē similia debem⁹ voluptates t̄ oīa cōmoda pos-
ponere amicitie: vt amicus inserviamus: hec oīa q̄q̄ nobis grata relinquenda sunt. ¶ Ne-
que iñc̄ e contra docet quid agendū non sit amicorū causa. Nec igitur prima lex inquit in
leliorū amicitia faciatur: vt ab amicis honesta petamus: amicorū causa honesta faciam⁹
¶ Si viup̄atur Blossius cū manus Tiberij gracchi familiaris: q̄ vt scribit Plutarchus ad
consules deductus: cum de rebus gestis interrogaretur se Tiberij iussu cūcta fecisse respo-
dit: ad hec. ¶ Nāscia qd̄ si te capitoliū incendere. Tiberius iussisset nūquid id quocq; fe-
cisses: nunq̄ iussisset: hoc inq̄ se si iussisset: paruissem. ¶ Cōtra remp. nō est aliquid agen-
dum contra remp. amici causa. ¶ Si dicit Martianus vt est in libris digestorū. Alimime mas-
iores lugendos putauerūt eum qui ad patriā delendā t̄ parentes t̄ liberos interficiēdos
venerit: q̄ si fili⁹ patrē aut pater filiū occidisset sine scelere etiā p̄mo afficiendū oēs consti-
tuerunt. Nec est violēda fides iusiurandū amicorū cā. ¶ Iudex de ipso amico. i. si erit iudex
in cā amici. Bristo. ait primo moraliū: quāq̄ hec q̄tio perardua est ob amicos: sed p̄ defen-

Stadium

Plu. 8. blossio.

Martianus

Bristo.

fione veritatis etiā ppria impugnare opz pferim phos. Nā cū ambo sunt amici pium est
 veritatē in honore pferre. ¶ Ponit deponit tūc cū est iudex. ¶ Induit cū suscipit psonā iu-
 dicis: nam nō est amicus sed iudex. ¶ Tantū dabit tribuet amico: vt velit ipsi? cām eē ma-
 gis verā q̄ sit cā aduersarij: hoc male solū tribuendū est amicitie ab ipso iudice. ¶ Perorās
 de litis defendende et exponēdi iuris oratione aut ipsi? amici aut patroni. ¶ Quoad in-
 co Ponit enim personā amicit: cū induit iudicis
 tantum dabit amicitie: vt veram amici causam
 esse malit: vt perorando litis tempus: quo ad p-
 leges liceat accommodet. Cum vero iurato di-
 cenda sententia sit: meminerit deum se adhibe-
 re testem: id est vt arbitroz mentē suā: qua nihil
 homini dedit ipse deus diuinius. Itaqz precla-
 rum a maioribus accepimus morem rogādi iu-
 dicis: si eū teneremus que salua fide facere pos-
 sit bec rogatio ad ea pertinet que paulo ante di-
 xi: honeste amico a iudice posse concedi. Nam si
 omnia facienda sint que amici velint non amici-
 citie tales: sed cōiuratōes putāde sunt. Loquor
 autes de communibus amicitijs: nam in sapien-
 tibus viris atqz perfectis nihil potest esse tale
 Damonem et pythiam pythagoreos ferunt.
 rogandi iudicis: vt ea faceret iudex: que posset non violata fide. ¶ Que paulo ante dixi vt
 scz iudex malit cām amici esse veram: et vt cōmodet quoad pleges liceat tempus porande
 litis: bec igitur rogatio antiquoz ad ista pertinet: que a iudice salua fide prestari possunt.
 ¶ Honestē salua fide posse concedi amico ea que honesta sunt. ¶ Sed cōiurationes que
 semp sunt in malam ptem et in alterius perniciē et perfecta amicitia non cadit nisi inter bo-
 nos viros et inter se virtute similes bom aut viri nil cupiunt: nisi q̄ est honestū: et taliū ami-
 citia permanet q̄diu sunt boni. Virtus vt ait Aristot. res permanens est et bonoz amicitia
 est sine querela: mali vero stabilitatē non habet: neqz eū sibi ipsi similes perseuerant: et p
 uo tempore sunt amici gaudentes mutua paruitatē. ¶ Loquor autē docet Lice. de quibus
 amicitijs loquatur: de communibus scz non de illis que sunt inter sapientes: qm tales non
 facerent pro amico iniusta neqz pererent. Lōibus non perfectis: sz eoz qui versant in cōi-
 bus officijs. ¶ Sapientibus pfecta virtute pditis. ¶ Nihil tale ino patitur ab amico: vt ali-
 quid faciat ptra honestatē et nō pnt dici cōiuratōes amicitie sapientū si inter ipsos oia fa-
 cienda sunt amici cā: qm talis amicus nō petijt nisi honesta: nec alius plana sapiens psta-
 staret amico nisi honesta. Et ponit exemplū Damonis et pithie et pythagoreoz. ¶ Quatuor
 fuerunt amicor patri monumētis grecoz latinozqz celebrata. Pilades et orestes These-
 us et pirithous: Sapiō et lelius: Damon et pithias de qbus nūc agitur. ¶ Pythagoreos di
 discipline pythagorice sectatores. Nā pythagoras vt dictū est: ad cōnectandas amicitias plu
 umū valuit et volebat oia esse amicor cōia. Aristot. valde pbat amicitia: dices illā esse quā-
 m

Sene.

Aristot.

Amicor pari-
q̄tuor.

dam virtutē vel cū virtute: et rem appime in vita hoīm necessariā. Sine amicis em̄ null⁹
 eligeret viuere licet cuncta bona possideret: nam et locupletes et in dignitate ac summa po
 tentia constituti plurimū amicis indigere vident: qd̄ em̄ pdesset talis p̄sp̄ritas si bñficij
 conferendi auferat facultas: qd̄ maxime sit: cōmendaturq; in amico vel quō custodirentur
 seruarenturq; sine amicis cū quāto plura illa sint: tāto magis periculo subiaceant. In pau
 prate quoq; ac reliquis cala
 mitatibus vnicū putant in a
 micis esse refugium. ¶ Hoc aīo:
 tali amicitie vinculo abstricti
 qm̄ erant sapientes. ¶ Dionī
 sius [sic] acusanox tyrannus.
 ¶ Addictus destinatus et dā
 nat⁹ ad moriet̄ addicere etiā
 est vendere plicitationē inde
 addicti apd̄ antiquos dicebā
 tur q̄ p̄toris p̄nunciatione ac
 iussu cū soluēdo nō essent cre
 ditoribus vēdebant: in orōne
 p̄ Baburio posthūmo ait. Et
 quis est ex tāto populo q̄ bo
 na. L. Baburi posthūmi num
 mo festerio sibi addici vellit:
 et tua posthūme nūmo fester
 tio a me addiciūtur. et Titul⁹
 est in digestis de additiōe in
 diē. ¶ Cōmendādoz suoz cā
 vt irret domū: et res suas ordi
 naret domesticos fidei altē
 ius cōmendaret. Huius histo
 rie meminit Valerius libro. iij.
 ¶ Has sponzor em̄ p̄stituit se
 uades p̄reditu alterius. Has
 di sponzor datus in re capitali
 dicitur aut vas qm̄ cū spōdet
 cā est vt alter vadat p̄ quo se
 vadē p̄stituit. Harro ait Has
 est appellatus q̄ pro alterova
 dimoniū p̄mittebat. ¶ Cōsue
 tudo erat: cū re⁹ parū eēt ido
 neus inceptis rebus vt p̄ se al
 terū daret: quo caueri postea lege ceptū est ab his q̄ p̄dia venderēt vades ne daret ab eo
 scribi ceptū in lege a uicupioz vadē ne poscerant nec dabit. ¶ Obes est q̄ traditur impio alte
 rius ea conditione vt si dator obsidis a fide recedat recipietis ius sit in corpus et vitā obsi
 dis. ¶ Eius sistendi. i. qd̄ die p̄stituta eū restitueret et qd̄ is q̄ discedebat iudicio sistere hoc
 xbo vitū iure p̄sulit. ¶ Apianus li. i. digestoz de eo p̄ quē factum erit quomin⁹ quis iudi
 cio sistat: qd̄ simū putauit p̄tor: volū eius coercere q̄ impedit aliquē iudicio sisti et is dolo ma
 lo facit q̄ aliquē detinet: ne iudicio sistat. ¶ Ad idē qua p̄miserat se rediturū. ¶ Cū igit̄ cō
 cludit Li. docens qd̄ amico agendū sit cū aliqua species vtilitatis obijciat. ¶ Quod videt̄
 qd̄ vere nō est vtile em̄ ab honesto nō sepatur. ¶ Faceat deserat succubat: qm̄ honestas ce
 teris rebus p̄ponenda est: et sic verū vtile p̄sequimur. Adrito inq̄ Aristot. viij. moralū: vide
 bi. ¶ Religio i metus dei. Et fides quā nō debem⁹ violare amici cā inhonestas petēt: viola
 ta em̄ fide violat iustitia: q̄ in se p̄tinēt oīs vtutes. Et sic religio et fides anponēt amicitie
 ¶ Habet delect⁹ officij p̄terim⁹ officij dignū laude inuenire qd̄ sp̄ ad bonū rēdit debe
 mus b̄re delectū: si volum⁹ eē prudētes: cū officij exq̄rimus et honesta certo p̄silio eligere
 aspnariq; p̄traria. ¶ Sz vtilitatis sp̄ nūc docet quō vtilitatis sp̄ in rep. peccat: onditq;
 crudele eē vtile: qm̄ crudelitas est inimica nature. Crudelitas ē atrocitas aī in exigendis
 penis siue incitatio aī ad asp̄iora: crudelitas inq̄ Se. minime hūanū malū ē: indignūq; tā
 miti aīo ferina ista rabies est sanguine gaudere ac vulnerib⁹: et abiecto hoīe in siluestre aīal
 transire. ¶ In rep. reb⁹ p̄ncipibus ad rēp. ¶ Disturbatiōe ieuersione. Romani euerterunt

Idico
Idictus

as

irro

ofes
pianus

isto.

deli.
neca

Corinthū dūce Asinio: nō qz iusta erat cā euerſionis: ſed qz videbat id vtile ⁊ ſecurū ro-
mano imperio. ppter ſitū vrbis in faucib⁹ iſthmi. ¶ Noſtri romani qvalitatē ſpēm hone-
ſtati prulerunt ¶ Durus ⁊ crudelis. vñ Gale. inter exēpla crudelitatis hoc reſert dicens. Eō
ſimili gñe emulationis inſtincta ciuitas athenienſis egineſiū iunēturi pollices abſcidit
vñ claſſe potēs popul⁹ incertamē maritimaz virtū ſcōm deſcēdere neqret. ¶ Sauerſ⁹ iu-
dicauerunt ⁊ decreuerunt inde

Valerius

disturbatione nostri durius etiam Athenienses
que sciuerunt: ut egeretis quod classe valebant pel-
les precideratur: hoc visum est utile. Nimis enim
imminebat propter propinquitatem Eginap-
pyreo. Sed nihil quod crudele utile. Est enim ho-
minum nature: quam sequi debemus maxime
inimica crudelitas. Vale etiam qui peregrinos
urbibus uti prohibent: eosque exterminant: ut Pe-
nus apud patres nostros. Papius nupter nam
esse pro ciue qui ciuis non sit rectum est non li-
cere: quam tulerunt legem sapientissimi consules Cra-
sus et Scauola: visu vero urbis prohibere peregr-
nos sane inhumanum est illa preclara in quibus publice

plebiscita: nam scire iudicare
est. Silius ait Solem cedere
re nocti Siscant imbelles.
¶ At eginitis] incolis egine.
insule: que est contra atticam
et aliquam maris tenuit imperium
Bellum gessere athenienses cum
eginetis auctore. ¶ Thucyd-
de] tandem se dederunt deiectis
murus traditis naubus: im-
posito imponeretur tributo. ¶ Poi-
lices Job hoc ne possent viti re-
mis: quod quia crudele fuit: neque
vtile neque honestum esse potu-
it. sed romanis videbatur vti-
le Corinthum caput Achaie
funditus delere propter locum
ad res novas idoneum: et athe-
niensibus videbatur vtile egi-
netis pollices precipere: quam
egina propequa erat Pireo por-
tui Athenarum. Hermione in
peloponneso piscatorium statio
erat: qua sinus hermonicus
dictus: in quo est egina insula
Pireus est portus Athenarum
Plin. ait. Ab isthmo. liij. mil.
passus Pyreus et phalera por-
tus duorum mil. passuum muro re-
cedit ab athenis iuncti. ¶ Pro-

Plinius

pinq̃uante] qm̃ eginat distat a Pireo. xij. mil. passuū: aſſuocata enone. Nōmē accipit ab egi
na vt inqt̃ Diodor⁹ filia Esopi rapta a ioue ex philiūte vrbē pelopōnēsi ad nemēam siluaz
peperit: ex ioue Eaciū q̃ in egiua regnauit pater Pelei thelamonis ⁊ phoci. ¶ Quā Natu
ram debem⁹ sequi ducē ad officiū inueniēdū oē em qd̃ est ptra naturā est ptra officiū: ⁊ ma
lūmagere nō est naturale: s; cōtra naturā. ¶ Exter mināt⁹ expellūt vt faciebāt Lacedemo
nij auctore Thucidide: q̃ nō pmittebāt: vt peregrini eoz vrbē incoletēt: qd̃ erat inhūanū ⁊
ab hoīe q̃ est natura ciuius ⁊ pgregabilis alienū: adde etiā q̃ Lacedemonij filios filiasue
aliq̃ corpis pte debiles ⁊ mōstruos exponebāt q̃si sp̃ano indignos stāmate ⁊ Lacedemo
p arētib⁹ fortissimis viris. ¶ Crassus ⁊ sceuola] hoꝝ p̃sulū legē dānauit p̃edian⁹ aſcōni⁹
dicēs. L egē licentiā ⁊ nutiā de ciuib⁹ regūdis video p̃stare inter oīs q̃ duo p̃sules oīm quos
vidim⁹ sapiētissimī tulissent: nō mō inutitē s; p̃nicios⁹ reip. fuisse. Hāc legē de regēdis in
sua ciuitate socijs in p̃sulatu eoz tulerūt: cū summa cupiditate ciuitatis roane itali tenerē
tur: ⁊ ob id magna ps eoz p ciuib⁹ romāis se generēt. Necessaria lex visa ē vt in sue q̃sps ci
uitatis ius redigeret. Neq; ea lege ita alienati sunt aī p̃ncipī italoz: vt ea vel maxia cā bel
li italicis qd̃ post triēniū exortū est: fuerit. ¶ Publice p̃p̃nētis ad vniuersaz rēp. Laudat ro
bur aī romanoz inuicū ⁊ minime malis succubēs: q̃ post cladē acceptā ad Eanas vicū apu
lie maiores aīos habuerūt. Hānibal cū rōanos ad Liciā ⁊ thebiā. P. Scipio ⁊ sp̃ Gra
cho p̃sulib⁹ fudisset fugassetq; inde ad Thasimenū lacū perusinū: vbi Flamini⁹ p̃sul teme
ritatis ⁊ amētie sue penas luit tandē post Fabij dictaturā ad cānas epulie in ripis ausidi.
Paulo emilio ⁊. Ad. L. Terrone p̃sulib⁹ maxia clade romāos afficiūt: quā paul⁹ p̃sul morte
sua funēq; ps in his ambo p̃sulū q̃stores. L. Acili⁹ ⁊. L. Furi⁹ L. Bibacul⁹ ⁊. vigesimo d̃ tribuni
milīū p̃sulares qdā ⁊ ediliū inter quos Sene⁹ Seruili⁹ ⁊. L. Admuri⁹ Numati⁹ q̃ magi
ster eq̃tū p̃uore anno fuerat. lxx. p̃terea s̃enatores Varro cōsul cū q̃nquaginta eq̃bus. Ne

Pedianne

nuliam se ex fuga recepit. Post hanc cladem defecerunt ad Hannibalē romanorū socij qui ad eam diem in officio fideq; pmanserant: iam tanta calamitate accepta et in tanto rerum turbine de romano imperio desperātes fortuna penis incubente. Stellani Salatinū Hirpi ni: apuloꝝ pars sannites pter pennos brutij oēs Lucani Surrentini et grecoꝝ oīs fereora q̄ quondā magna grecia dicebat: nūc est magna solitudo Tarentini Adetā pontini Erotor nenses: locriq; et cisalpini oēs galli. Nec tñ inq̄t L. i. de clades defectionesq; socioꝝ mouerūt vt pacis vnq; mentio apud romanos fieret: neq; ante p̄sulis romā aduentū neq; postq; is redijt renouauitq; memoriaz accepte cladis quo i tpe adeo magno aīo ciuitas fuit vt p̄sul. C. I. Arroni ex tanta clade cuius ipse maxima cā fuisset: redeunt et obuiā itum frēq̄nter ab oībus ordinibus sit: et gratie acte: q; de rep. noua despāset: q; si Carthaginēsiū ductor fuisset: nihil recusandū sup̄plicij foret: obtulerūt insuper romani aī roboꝝ sub niji dictaturam C. I. Arroni. Igitur romani in tantis calamitatibus nihil dī dignitate romana remittendū duxerūt: et habita honesta rōne pacis ineūde cū barbaris nullā mentionē fecerūt. Nō em̄ decebat romanos q̄ sit ma suū et originē ad martē referūt: et quoz ars militia erat aduersis frangi: et p̄ter decoꝝum pacem petere quis videretur esse publica vtilitas: sed nō erat qm̄ relinquebat honestas. Solebāt em̄ pacis p̄ditiones dare alijs nō accipere. An dicit Pl. li. penul. Pudoꝝ romani noīs sepe res p̄ditas seruauit in p̄lijs. ¶ De honestate: respectu honestatis et cōparatione ita dicimus: hec nulla sunt p̄illis. i. cōparatione illorum: ¶ Secūdis p̄iperis et ad voluptatē nostrā fluentib;. ¶ Tanta vis p̄potētia qm̄ erat honestum romanis: nec decebat eoꝝ magnanimitatē atq; p̄stantiā bellicā inire pacē cū barbaris quacūq; condicione: a q̄bus p̄tra ius federis tanta iniuriā et cladibus fuerant affecti q̄ uis pax illa potuisset e rep. videri: et ex vsu totius italię tot cladibus attrite tot delectibus decoꝝo attrici noīs id qd̄ Lirilius suadebat: repudiāūt quis vtile videretur imminēte ceruicibus. Sic et tanto hoste cuius multitudini flumina ad potū nō sufficebāt. Magna igr̄ aīo bellum suscipientes et se p̄tra barbaros p̄ auita dignitate erigentes victores fuerunt. Post pugnā maratoniā de qua dictum est atheniēses p̄uētās naues fabricarūt: et aduētente Xerxe ozaculum delphicū p̄sules habuerūt fortes vt muris ligneis salutē tuerentur. Et sic auctore Themistocle cōiuges liberosq; cū p̄ciosissimis rebus in abditis insulis emādarunt: p̄siciq; armati naues p̄scenderunt: et angustias salaminū freti vna cū socijs: ne circūueniri possent occuparūt. ¶ Erbe Athenis. ¶ Trezene ¶ q̄ est vrb̄ peloponnesi in sinu argolico sacra quondā Neptuno: vt inquit Stra. et ideo possidonia dicta est stad. xv. a mari eminebat: vrb̄ eo tpe in signis denominata est a Trezene filio Delopis: hic edutatus fuit theus: et ideo thescia Trezem dī: a Papinio Trezeni Pitheus auus maternus Thesei in regno successit. Et ob id Quidi. in heroidibus Trezena appellat pitheia regna. ¶ Lirillum Eice. aliter q̄ alij hanc narrat hystoriā. Nam cū Mādanius Xerxis dux Athenas veniss; desertas a ciuib; qui naues p̄scenderant: et apud Salamina de summa rerū p̄sultabant: et de liberis cōiugibus ceterisq; fortunis emendādis trezenē ipsas cepit athenas: et Adurichides bellespontii salaminē misit cū mandatis postulatq; ad Atheniēses q̄ illuc p̄fugerant cū mandata exposuisset Adurichides Lidas atheniēsis senator in concione fuisse: vt mandata acciperent atheniēses: ac ferrent ad populū. An oīm consensu lapidibus obrutus est. Adulieresq; adhuc apud Salaminē erant: id audientes vxorem Lici de et filios

vtilitatis species pre honestate cōtēnitur. Plez
na exēploꝝum est nostra respublica tū sepe: tū
alias maxime bello punico secundo: que canēsi
calamitate accepta maiores animos habuit q̄
vnq; rebus secūdis. Nulla timoris significatio
nulla mentio pacis: tanta vis est honesti vt spes
ciem vtilitatis obscuret. Athenienses cum per
sarum impetuz nullo modo possent sustinere sta
tuerentq; vt vrbe relicta coniugibus et liberis
trezene depositis naues confenderent: liberta
temq; gr̄cie classe defenderent Exsillum quē

Plinius

eadem pena mulctarunt. ¶ In vrbē Iathenis ¶ Sed ea ¶ Non erat vtilitas qm̄ non decebat
generosos et tāti noīs Grecie oīm bonarū artū inuētiōis alūnos: et qui de omni gñe virtutū
pcepta dederāt et dabant. Xerxē barbarū in vrbem disciplinarū sedē et emporium recipere.
Sic appius cec' dissuasit romanis grauissima orōne Pirrū recipere. ¶ Themistocles ¶ pōit
exemplū de Themistocle qui rez minime honestā excogitauerat: iō Atheniēses virtutis cul

dam suadentem vt in vrbē manerēt: perremq; re
ciperēt lapidib' obruerūt. Atq; ille se q̄ vtilitatē
videbat. Sz ea nulla erat repugnāte honestate
Themistocles post victoriā ei' belli qd cū p̄sis
fuit dixit: in cōsione se habere cōsiliū reipu. salu
tare sed id sciri opus non esse postulauit: vt ali
quē populus daret: qui cum communicaret da
tus est Aristides: huic ille classem Lacedomo
niorum que subducta eēt ad gytbeū clā incēdi
posse quo facto frāgi lacedemōiorū opes neces
se eēt. Quod aristides cū audiūisset in cōtionē
magna expectatōe vēnit: dixitq; p̄ vtile esse con
siliū: quod Themistocles afferret: sed minime
honestū. Itaq; Atheniēses quod honestū nō
esset: id ne vtile quidē putarunt: tot āq; eam rez
quā ne audiuerant quidem auctore Aristide re
pudiauerūt. Meli' bi quā nos q̄ Pyratas imu
nes socios vectigales habem'. Maneat ergo
qd turpe sit id nūq; eē vtile ne tū qdēz: cū id qd

in p̄io bello punico Regul' romam missus vt pmutatio fieret et pax equo federe: dixit in
senatu id dissuadēs cū esset p̄ra mores auitos et decore: hec q̄ x̄sib' psequit' ē Sil. Nec x̄o
placeat nisi q̄ de more parētū pax erit. Inde subiūgit. Sz mihi sit stigios āte itrauisse pena
tes. Talia q̄ videā ferietes pacta latios Pōpe. magn' piratas mari et terras ifestātes feli
ci successu vicit: et cū athenas trāsmisiss' nō nullis ad illi' veniā fidēq; pfugietib' ipunitatē
pcessit: et cū esset ad. xx. milia: eos p opida colonis exhausta collocauit vt facilitate vici' eos
pōneso: vt meminerūt Strā. et Plu. cultorib' vacua et agroz vberitate fecūda piratas pcessa
est. ¶ Hoc ¶ nō nulli ipobarūt auctore Plu. i vita Pōpei. b̄ etiā Li. notat: quīs latēter ppter
Pōpeiū quē viuū amauerat: et mortuū apte nolebat insectari: vt etiā supra fecit cū de iheas
tris et portitib' loq̄retur. ¶ Socios romani noīs et federe nobis p̄ictos. Vectigales soluē

tores eaz tenuerūt Plutar. ait
in vita Aristidis: post victoriā
platheēsez Themistocles pos
pulo dixit se id excogitasse: qd
si ereq; posset magnā vilitatē
vibi afferret popul' aristidi ne
gociū dedit: vt de hac re cum
Themistocle p̄sultaret et si e re
pu. videret p̄baret. Cogitauit
inqt Themistocles nauale gre
corū incēdere quo atheniēses
toti' Grecie poterūt facile eē
principes Aristides concione
aduocata dixit Themistoclis
p̄silio nihil esse cōmodi' se nu
bil iniust'. ¶ Qui cū cū quo.
¶ Lacedemoniorū q̄ sūt i pelo
pōneso et socij fuerāt Atheniē
siū in bello cōtra barbaros.
¶ Ad Lithēū nauale Lacede
moniorū nobile: vt inqt Strā.
¶ Intra ducēta et q̄draginta sta
dia edificatū: et hīs nauim sta
tiōez manu effollam Plutar.
ait in vita Thēstoclis: Xerxē
abeunte in pagasas hiemādī
grā grecorū classis subducta ē
dato Thēstocli aristide dixit
Thēstocles se excogitasse gre
corū classes incēdere. ¶ Meli'
bi q̄ nos ¶ laudat iustitiā athe
niēsiūz q̄ socios lacedemonios
ceterosq; nullo mō violandos
censerūt notatq; romanos: q̄
piratis ipunitatez et inunita
ē pcessere cū debuissent eos in
sto grauissimoz supplicio affi
cere: et socios p̄federatosq; ha
beāt vectigales. i. tribunarios
hoc inqt videt iniustūz vt socij
nisi p̄dāt tributū et pirate sint
imunes. Romani nūq; eqs fes
derib' societate inibāt sz tribu
tū volebāt tanq; supiores. An

Plutarchus

Plutar.

Sallius

Vectigalis
Amunis
Adunus

tes tributum et sic ager vectigalis. Unde accusatur cesar. Quod agrum campanum ad subsidia rei-
pu. vectigales reliquum diuiderit. Imunes dicuntur illi: qui non sunt vectigales: nec ad aliquod
onus obligantur et indignus erat latrones esse immunes et socios vectigales. Adunus inquit iure
psultus vno modo dicitur: quod cum remittit: vacat deus militie mulierisque prestat: immunitas appellatur.
Quod Maneat hoc: hoc certum sit et constitutum inquit nihil esse utile quod non sit honestum: aliter putare cas-
lamitofus est et malum: cum sit pro-
bui viri decox et dignitate: et is
qui erroris ducit calamitosus est
et non felix et si id quod cupit adipi-
scere est: amittit ei virtute: quod nul-
la utilitate si sine honestate viri-
litas dici potest repeditur. Quod Si in-
cidit sepe causa repetit. Et id quod
supra proposuit ad aduertendum vi-
spiciendumque docet: cum viri-
litas cum honestate videatur pugna-
re: pugnet nec ne: si inuenit con-
siderandas esse circumstantias tempo-
rum: locorum et personarum: ut plane
cognoscatur quid ex officio sit: quid
pro officio. Plane iohannes Quod Et
gratus filius et huiusmodi: cum quimus
an aliquid honestum sit et deceat:
an e contra. Et posuit quatuor sumpta
ex dogmate stoicorum quorum alteri
ri severitate eorum quod sancte ac pure
hanc sectam pepererunt imitari
sunt: alteri vero tale rigiditatem
minime sequuntur et scitatem ali-
ter philosophari sunt: quibus stoici
cum dogma preterent. Quod Alexan-
dria est vix egipti ad mare.
Quod Rhodos est insula maris
paphli inter Egiptum insulam.
Quod Sapienter profectus et quod sit iudi-
care quid sit officium: quale antiqui
stoici volebant Dio. imitabatur
recitantes stoicos: quod non nihil a
veteribus dissentiebant. Antipa-
ter autem vix stoicum agebat: et prae-
ter philosophum tuebatur. Quod In huiusmodi
causis potest oriri dubitatio: an aliquid
sine omni turpe: et id assertum
iudicium Dio. stoici et Antipatri
ei discipuli. Quibus fuerit Dio.
auctore Laertio Primum Appo-
loniatus phisicus. Secundus sicioni-
us. Tertius sinopetis cinicus co-
gnoscitur. Quartus hic de quo
nunc agitur ex se leuca: appellatur
autem babiloniensis ob vicinitatem.
Quintus Tarsensis quod de questionibus
poeticis scripsit. Antipater
tirus fuit. Quatenus inquit iure
iure civili constitutum est quo ca-
uet ut venditor dicat vitia rei
quam vendit: aliter reticere pe-
na constituta erat de hoc paulo
post dicitur latius. Quod Sine insidiis
fraude et crimine, cetera omnia

Diogenes
quing

utile esse putes adipiscere. Hoc enim ipsi utile pu-
tare quod turpe sit calamitosum est. Sed incidunt ut
supra dixi sepe cause cum repugnare utilitas boni-
nestati videatur: ut ad aduertendum sit repugnet ne-
plane an possit cum honestate coniungi. Et generis
ris bene sunt que stodes. Si exempli gratia vir bonus
ab alexandria profectus: Rhodum magnam frumē-
ti numerum aduxerit in rhodiorum inopia: et fame
summaque annone ebaritate: si idem sciat cum
plures mercatores ab alexandria soluisse: naues
que in cursu frumento onustas petentes rhodum
viderit: dicturus ne sit id rhodus an suum quod
plurimum venditurus sapientem et bonum vi-
rum fingimus: de eius deliberatione et consul-
tatione querimus qui celaturus: rhodios non sit
si id tupe iudicet sed dubitet an turpe non sit.
In huiusmodi causis aliud diogenem babilonium
videtur solet magno et graui stoico: aliud antipa-
tro discipulo eius bonum acutissimo Antipa-
tro omnia patefacienda ut ne quid omnino quod
venditor noxius: emptor ignoret. Diogenem vendi-
torem quatenus iure civili constitutum sit di-
cere vitia oportere cetera sine insidiis agere et
quoniam vendat: velle quod optime vendere edue

pi exposui vendo meum non pluriſ q̄ ceteri: for-
taſſe etiam minoris cum maior eſt copia: cui ſit
iniuria. Exoritur Antipatri ratio ex altera par-
te. Quid agis tu te cum hominibus cōſulere de-
beas et ſeruire humane ſocietati eaſq; lege nat⁹
ſis vt ea babeas principiā nature quibus pare-
re & que ſemper ſequi debeas vt vtilitas tua cō-
munis vtilitatis ſit: viciffimq; ea cōmunis vti-
litas tua ſit celabis homines: quid his adſit et
commoditatis & copie. Reſpōdebit Diogenes
fortaſſe ſic: aliud celare: aliud eſt tacere neq; e-
go nunc te celo ſi tibi nō dico que natura deorū
ſit: quis ſit finis bonorum: que tibi plus prodeſ-
ſent cognita quā tritici vtilitas: ſed nō quicq̄d
tibi audire vtile eſt id mihi dicere neceſſe eſt in
mo vero inquit ille neceſſe eſt. Siquidem inter
homines natura meministi conſunctam ſocieta-
tem. Memini inquit ille. Sed vnum ita ſocie-
tas talis eſt: vt nihil ſuum cuiuſq; ſit. Quod ſi
ita eſt nec vendendum quidem quicq̄ eſt: ſed do-
nandum. Elides in hac tota diſceptatione non
illud dici q̄ quis hoc turpe ſit tamen quoniam ex-
pedit faciā. Sed ita expedire vt turpe non ſit
ex altera autem parte ea re quia turpe ſit nō eſ-
ſe faciendum. Glendat edes vīr bonus propter
aliqua vitia: que ipſe noſcit: ceteri ignorent: pe-
ſtilentes ſint & babeantur ſalubres ignoretur in

alia poſſe celare citra crimen
inſidiarum. Aduerſi] hec ſunt
verba venditoris. Exposui] ad
vendēdū. ¶ Exoritur opponi-
tur rōni ipſius Diogenis ratio
Antipatri] qui vult bonum vi-
rum lege nature iubēte cōmu-
ni vtilitati] cōſulere deberet: et
ad hūc finem oīs actiones diri-
gere: quod ſi faciet nihil celas-
bit nihil tacebit: qđ ex vſu ali-
orum ſit quibus cōſulere debz
id eſt. puidere & ideo Antipa-
tri ratio laudabilior eſt: qm̄ ad
conſervationem humane ſo-
cietatis ſpectat. ¶ Principia
nature] que vult vt nihil pute-
mus eſſe nobis vtile: quod aliis
is noceat: aliter violabitur ius
humane ſocietatis. ¶ Viciffim
mutuo id eſt debemus putare
volente natura cōmunem vti-
litatem eſſe noſtram: quod cū
ſit nihil celatur: ſz habetur ra-
tio honeſtatis: que ceteris res
bus bono viro debet eſſe anti-
qrior. Et aſſert id quod Dio-
ge. reſpondere potuiſſet & di-
cit aliud eſſe celare: aliud tace-
re. ¶ Finis bonorum ſummuz
bonum ad quod omnia referū-
tur. Plus pdeſſent] ad perfe-
ctionem & ad bene beateq; vi-
uendū. ¶ Siq̄dez inter hoīes]
verba antipatri. i. ſcis inter ho-
mines eſſe ſocietatem natura-
lem. Inquit ille Diogenes ſci-
licet Elides in] hac verba ſunt
Liceronis. Sensus eſt & ordo
in hac diſceptatione non dicitur
a Diogene venditor vens
det id quod vult magno pre-
cio: quis talis venditio turpis
ſit: ſed dicitur ita eſſe vtilem
vt turpitudinem non habeat:
& hoc eſt q̄tum ad Diogenem
qui dicit talem venditionem
non eſſe turpem quoniam non
pluriſ q̄ ceteri ſuum vendit.
¶ Ex altera parte id eſt ab An-
tipatro oſtēditur id nō eē agē-
dum: qđ ſit turpe: & ſic Lic. ex
tali diſceptatiōe pceptū elicit,

Adateries
Adateria

¶ Ita expedire ita esse utile. ¶ Ea re] ppter id qz turpe est: nisi emptor nouerit ea que vē
ditur. ¶ Adat edes vir bon? pponit aliqd exēpluz r disceptatōez ex domo venali. ¶ Et ha
la materia vt cemento lignis r tabulis tpe nō oportuno celis r sectis: r ficteredini corruptio
nis obnoxius: malis lapidib? male iactis fūdāmētis vt ob id edes casure sint Adateries p
pe est ex q? pfiūtur opa r edifi
ciavt lapides ligna r cetera id
genus. Adateria est q? suscipit
formam aīalez vt materia cor
poris aīam ei? formā suscipiē
tis ¶ Pluris multo] maiore p
cio q? si ipay edū vicia dīxissz.
¶ Exercitatioib? detestatioib?
qm̄ piaculū erat apd Atheniē
ses nō mōstrare viā errātī: car
men erat apd ipos qd in publi
cis cantabat sacris pñciaba
turq? eos esse ipios r execrabi
les: q? viā nō mōstraret. ¶ San
ctū] firmatū r pstitutū. q. d. id
qd devia dīlati? p? r hoc pei?
est q? nō mōstrare viā. ¶ Nā est
rō qm̄ sciēs aliū ducit i errozes
r fraudē qd flagitiosū ē. ¶ Sci
entē] hoīez de industria certo cō
siliō r malitia aliū deducētē i
fraudē. ¶ Proscripsit] vēdere se
velle ostendit: nam pscribere ali
quā rez ē illā venalē exponere
cū in scriptōne quēadmodū vt
tabula pscriptōis ponebātur:
noīa pscriptoz. An dīc Plau
tus i Trinūmo: edes venales
hasce inscribit litteris Hoc eti
am fit nro tpe: inscribit em̄ in
ianua hec dom? ē venalis aut
locāda. Si inq? Dio. aliq? vil
lā pscribēs addat hec vba bo
nā villā r cū rōne edificatā tū
re ha nō sit: nō decipit emptor
rem: q? pōt p̄siderare r dispice
re: an recte sit edificata ergo si
vēditōr nō tenet p̄stare id qd
dixit: multomin? id qd nō dixit
Iuravolūt vt vēditōr nō tenea
turea de quib? iudicare pōt:
sz si qd ē vitii latēs: r illud re
tinuerit: p̄stare dz r emptor pōt eū iure cogere vt aut restituta pecunia vēditōr rez recipiat
aut tātū vēdat quāntū emptor emisset si vitii illud sciniscet: iure igit? civili Diogenes. nitiē. Anti
pater aut lege nature r boni viri decretor p̄scientia: facit em̄ vir bon? id qd ex vsu alioz fit
nec qrit exceptiōes iuris r legū diuerticula. ¶ Rōne] i. nō bñ rectez edificatā: vt expōat
ratio edificādī r architectura. Nulla em̄ nō recte edificata nō solū cōmodovivui nocet: sz etiā
pōt esse ob id infalubis: si ianua value r fenestre noxios vētos exciperēt. An in p̄to li. de
re rustica Varro loquēs de fundo pestilēti dicit. Hec vitia emēdari solēt vñi sacra. Per ma
gni interest vt bñ posite sint villae: quāte sint quo spectēt porticib? hostijs ac fenestris. An
nō ille Hippocrates medic? in magna pestilētia nō vñi agrū: sz multa oppida scia servavit
Et idē Varro dicit se cū esset Loricire: r exercit? classis r oēs dom? replete essent egrotis et
funerib?: immisso novis fenestris aqlone r obstructis pestilētib?: ianuas pmutata cetera
q? ei? generis diligētia comites suos ac familiā incolumes reduxisse ¶ Quo loco] qua rōne
villa edificari debeat: docet idem Varro r Columel. ¶ Iudiciū emptoris] qm̄ omnia illa

omnibus cubilib? apparere serpētes male ma
teriate rumo so: sz pter hoc dominū nemo sciat:
quero si hoc emptoribus venditor non dixerit:
edesq? vendiderit pluris multo q? se venditu
rum putaret: num id iuste aut improbe fecerit.
Ille vero inquit Antipater iprobe facit. Quid
enim est aliud erranti viam nō monstrare: quod
Athenis exercitatioibus publicis sancitū est si
hoc nō est emptorē pati ruere: r per errorem in
maximam fraudez incurrere. Plus etiā est quā
viam non monstrare. Nā est scientem in errozes
alterum inducere. Diogenes contra nū te eme
re coegit qui ne hortatus quidem est: ille qd non
placebat p̄scripsit: tu quod placebat emisisti. Qd
si qui proscribunt villam bonam beneq? edifi
catam non existimantur fefellisse: etiā si illa nec
bona est nec edificata rōe: multo minus igitur
qui domum non laudarūt: vbi enim iudiciū ems

Proscribere
rem.

Plantus

Varro

que pōt emptor iudicare: non tenetur prestare venditor: vt dictum est: et insert aliud quo d
ex supradictis sequit. ¶ Si aut dictū non oē si inquit vt dictū est non dē venditor oīa psta
re q dicit laudēdo rem venalem: multominus id qd non dicit. ¶ Exēpli grā dicit venditor
vendo bonā domum bonū equū et similia nō tenetur ad hec pstādā etiā si mala sint: si de ip
soz vitio ponit emptor iudicare, dictū inquit Alpiamus: accipimus qd verbo tenus pnu
ciatum est: nudoz sermone fia
nitur. ¶ Absurdū minime con
sentaneū prudētie venditoris
¶ Predicet palam dicat et cla
met pco emi rebus vendēdis ad
hibebat. vñ Martialis: vde
ret excultos colles cū pco face
t. ¶ Sic q docet Et ex his q
dicta sunt in quibsdā dubijs
causis: ex altera parte bone
statez defendi vt faciebat An
tipater: ex altera vt a Diogene
ita dici de vtilitate vt si illa re
linquatur: turpidini ascribens
dum sit: qm dicebat Dio. nihil
est stultius q venditorē narra
re vitia rei quā vedit. ¶ Que
bonesta et vtilia. ¶ Non emi
ratio qre ab ipso diiucanda sunt:
qm nō ideo attulit supiorem
disputatiōem: vt qreret qd in
tali re agendū esset: s; vt expli
caret. i. rem dubiā et inuolutaz
dissolueret et insam afferet suā
¶ Explicat igit dicens: nō igit
videt. Et in hac pte Et agens
optimū stoicū id constituit qd
antiquū dogma stoicor et pris
sca illi discipline sanctitatis
exposcit et lex nature a qua
ius ciuile pēdet. ¶ Frumentari
d: is q exercet mercaturā frus
mentariā. Frumentator aut qui
aliunde qrit frumentū quo quo
modo cōuehendū. vñ frumēta
tores dicūt in castris. ¶ Ne
q emi vt pfutet Et rōnem Dio
genis declarat qd sit celare nō
ex vbi significatiōe: s; ex eo qd
in bonū vix nō cadit. Celare in
quit ē velle alios ignorare qd
illis expediat. ¶ Reticeas ra
ceas: vt si scio qd sint stelle et
reticeo non dicit celare: aut si
taceo aliquā rem quā non opz
aliquē scire: sed si alicui inter

Alpiamus

Martialis

Frumentarius
Frumentator

Aptus homo
Ingenuus

Iustitia.
Libertin

ptoris est ibi fraus venditoris que potest esse.
Sin aut dictū non omne prestandū est quod di
ctum nō est id prestandū putas. Quid vero est
stultius: quā venditorē eius rei quā vēdat vitia
narrare. Quid autē tam absurdū: q si domini
iussu ita preco predicet: domū pestilentē vēdo
Sic ergo in quibsdā causis dubijs ex altera p
te defenditur honestas ex altera ita de vtilitate
dicitur vt id quod vtile videatur non modo ho
nestum facere sit: sed etiam non facere turpe.
Hec est illa que videtur vtilium fieri cum bone
stis sepe dissensio que diiudicanda sunt: non emi
vt quereremus: exposuim? sed vt explicaremus
Non igitur videt nec frumentarius ille r bodi
us: nec hic edium venditor celare emptores de
buisse neq enim id est celare: qd reticeas: sed
cum quid tu scias id ignorare emolumentū tui
causa velis eos quorū inter sit id scire. Hoc autē
celandi genus qle sit et cuius hominis: quis nō
videt. Certe nō apti: nō simplicis ē nō ingenui.

esset scire et nō dicerem: tunc celarem. Quorum inter sit id scire id est si, velim eos ignorare:
quibus vtile est id scire quod quis celat sue vtilitatis causa: hoc genus celandi ad malos
viros pertinet qui non viuunt e lege nature que prescribit vt communi vtilitati seruiatur:
et vt homo ab homine alienus non sit. ¶ Non aperti sed dolosi aperti dicuntur qui non si
mulant aut dissimulat. ¶ Non simplicis hominis qui a fraude sit alienus. ¶ Non ingenui
liberi hominis. ¶ Ingenui dicuntur qui naturaliter fraudem oderunt quod quia non est
seruile sed ad hominem ingenuum pertinet. Ideo ingenue factum dicitur: ingenuus vt si
nit Iustinianus: est qui statim vt natus est liber est: siue ex duobus ingenuis editus sit: si
ne ex duobus libertinis: siue ex altero liberi uno et altero ingenuo. Libertini sunt qui ex ma

Manumissio
Versutus
Veterator
Pompeius

ita seruitute sunt manumissi. Manumissio autem est datio libertatis. Nam quidam quis in seruitute est manumissus liberatus est prae:que res a iure gentium sumptis originem. Versutus maligni versuti dicitur illi quorum mentes crebro ad malitiam vertuntur. Obscuri non aperti sed dissimulatores. Veteratoris deceptoris et callidi veteratores auctore Pompeio callidi dicti sunt a multarum rerum gerendarum vetustate. Et

non iusti non viri boni versuti potius obscuri aut stuti fallacis maliciofi callidi veteratores vafri. Hec tot et alia: plura nonne inutile est victorum subire nomina. Quod si vituperandi sunt qui relictuerunt: quid de his existimandum est qui orationis vanitatem adbibuerunt Laus. Laenus eques romanus homo nec in facetus et satis litteratus cum se siracusas occidendi causa non negociandi ut ipse dicere solebat coluisset dicebat se hortulos aliquos velle emere: quo inuita re amicos et ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percrebuisset Pytius ei quidam qui argentariam faceret Siracusis dixit venales quidem se hortos non habere: sed licere uti Laenio si vellet ut suis et simul ad ceenam inuitauit in posterum diem. Cum ille promississet: tum pytius ut argentarius qui esset

Siracuse

decus et neis haud vllum pulcherius horis. Quam que sisyphio fundauit nomen ab histmo. Et magis ante alias ephreus gaudet alimis. Ante siracusas est origia qua insula qua pote iungebatur. Siracusis habet fontem arethusam ex quo ferunt per subterraneos cuniculos emergere alpheum flumen elidis claris viris censentur Syracuse et in primis Theocrito quem Virgilius imitatus est in Bucolicis. Interpellatoribus impediuntibus ipsius orationem interpellatores dicuntur hi qui interuenientes molestiam afferunt et interpellare est mediam alterius orationem interrompere. Percrebuisset idem vulgatum esset apud omnes. Argentinariam faceret: qui erat argentarius siue nummularius aut trapezita. Unde dicit Alpius l. ij. digestis pretor ait argentarie mensis exercitores: rationes que ad se pertinent edere debent adiecto die et consule. Huius edicti ratio equissima est inquit: nam cum singulorum rationes argentarii conficiant et cetera. Nummularios quoque non esse iniquum rationes edere Pomponius scribit: quia et nummularij sicut argentarii rationes conficiunt: quia accipiunt pecuniam et erogant per partes quarum probatio scripturarum codicibusque ceptissime continetur. Sane ait officium argentariorum atque ministerium publicam habere causam: et hec principalis eorum opera est: ut etiam actus sui diligenter rationem conficiant.

Sillius

Interpellator

Alpius

Sane

Apud omnis ordines homines cuiusque ordinis propter eius artem ob quam apud omnes in sum-
mam gratiam venerat: graciosus dicitur qui apud alios gratia valet. Quid eos facere vellent. dixit
quid essent facturi: ut sciret unusquisque offerret quod cepisset. **T**ype hora qua illi cenam pararet.
Edicere est denunciare. Inde dicimus paravit tibi cenam. **E**t **L**uius dixit pater patrat. **E**pi
pare laute et sumptuose ab opere et parato. **Q**uantum ne piscium scire est hic et tot cymba. i. na-
uicula piscatorie. **Q**uod loco

Conditio
Opipare

apud omnis ordines graciosus piscatores ad se
conuocauit: et ab his petiuit: ut ante suos hor-
tulos postea die piscarentur: disitis quid eos fa-
cere vellent. Ad cenam tempore venit **L**annius
opipare paratum erat conuiuus **L**ymbarus an-
te oculos multitudo pro se quisque quod cepe-
rat afferebat ante pedes pitibij pisces abicie-
bantur. **T**um **L**annius queso: inquit quid esto
Pythi. tantum ne piscium: tantum ne cimba-
rum. **E**t ille. Quid mirum inquit hoc loco si
racusis quequidem est piscium hic aquatio:
bac villa isti carere non possunt. **I**ncensus can-
nius cupiditate contendit a pythio: ut vende-
ret grauate ille primo: quid multa. **I**mpetrat:
emit homo cupidus et locuplex tanti quanti **P**y-
thius voluit et emit instructos: nomina facit ne-
gocium conficit. **I**nuolat canius postera die famili-
ares suos venit ipse mature: scalum nullum videt quod

i. pisces qui habent apud racu-
sas sunt hic **Q**uatio. i. hinc
omnes aqua sumunt. **Q**uod dicit
petiit summo studio: inde dicit
mus audeo a te hoc prendere.
Quod **H**ranate non libenter simulas
bat se grauer ferre hortorum ve-
ditorem ut pluris venderet: nam
vendidit tanti quanti voluit. **I**n-
structos cum omni instrumento et
apparatu. **A**li est rubrica in li-
xxij. digestorum de fundo in-
structo et instrumento legato:
ubi disputatur quid contineat
sub fundo instructor instrumentum
to alicui legatum relicto. **E**me-
rat **L**annius hortos instructos
ergo piscatores illi erant sui: si
pitibij fuissent: ut ipse arbitra-
batur: quasi ut inquit **S**cevola:
cum maritima pedia instructa ve-
ditur etiam piscatores qui soles
bant in ministerio venditoris es-
se: venditorem continentur: et si in
agro venatiles sunt qui legati
instructis alicui siue venditur
venatiles quoque et vestigatores
res et canes et cetera quod ad ven-
tione sunt necessaria: instru-
mento continentur maxime si ager
ex hoc puenit habuerit. **E**t in
structis hortis filio legatis ma-
ter argentum muliebri filie lega-
uerat quantum est: an hoc argen-
tum instrumento contineret. **R**uius
dicit **P**roponius id argentum mu-
liebre: quod ea in ortis habuerit
ut ibi esset instructor ad filias
continere **E**lipia. dicit: instru-
ta fundi esse ea que fructus querens
di colligendi conseruandique gra-
parata sunt. **I**nstrumento pi-

Scevola

Alpianus

Aristoteles

Uerrius

Nomen

Seneca

Asconius

Scalms

scatorio. **A**ristoteles ait contineri nauiculas: que capiendorum piscium causa coparate sunt
Et **U**errius ait etiam piscatores contineri. **I**gitur cum **L**annius emisisset hortos instructos:
ubi erat piscatio et tot cymbas piscatorum viderat omnia se emisisse credebatur. **Q**uod **S**ed volo
malo fuit deceptus de quo paulopost dicitur. **F**acit nomina id est constituit. precium et fa-
cit se debitorem. **N**am aliquando nomen significat debitum. **A**nde dicimus habeo multa no-
mina: et volo exigere nomina id est debita. **A**nde dicit idem in epistolis de **A**tteliano nomi-
ne scripti ad philopthimum: ne appellaret **A**lessallam: sed nomina facturi inquit **S**eneca
diligenter patrimonium et vasa debitoris requirimus. **E**t alibi. **Q**uidam volunt nomina secum
ferri **P**edianus **A**lconius sic ait. **T**ituli debitorum nomina dicuntur perferri in his debitis in quibus
bonorum nomina scripta sunt quibus pecunie commendate sunt: ergo nomina dicuntur debitorum
vel debitorum. **Q**uod conficit negocia id est ipsam emptiorem constituit se debitorem dicimus
conferre de re mea et rem mea. **Q**uod **A**dature festine et cito. **Q**uod **S**calmum nauiculam sed scalum pro

Ferie

prie significat locum nauticæ: in quo remus ponitur et innititur. [Ferie piscatorum] id est festus dies in quo piscatoribus non liceret piscari. Ferie dicte sunt a feriendis vicinis et significabatur apud antiquos dies festos in hoies erat feriati. a. nihil agebat. Erant ferie publicæ et priuæ: aut impatiue: aut nūdine. Statine vniuersi populi: cōes certis et constitutis diebus ac

rit ex proximo vicino: num ferie quedam piscatorum essent quod eos nullus videret. Nulle: quod sciam inquit ille: sed bis piscari nulli solent: itaque berimtrabar quos accidisset: Stbomacari Cāninus: sed quid faceret: nundum enim Aquilius collega et familiaris meus protulerat de dolo malo formulas. In quibus ipsis cum ex eo quererem quid esset dolo malo responderebat: cum esset aliud simulatum: aliud actum. Hoc quidem

Plinius

Rutilius

Virgilius
Papinius

Lato
Lolumella

Seruius
Doli malum.

Alpianus

ut leges Trinūdino die promulgaretur. Erant etiam ferie peculiæ familiares. Erant præterea singulorum ut natales. Erant etiam fune: quas appellabatur denicales: in quibus hoies mortui cum familia purgabantur: et clauderentur nono die: habebatur voti instaurationem: quo die in honorem clari viri defuncti ludos funebres celebrabant. Ideo Virgilius descripturus ludos funebres celebratos ab Enea honores in prius canit in. v. Nona dies aderat. Et papini in thebaide de ludis in honorem Archemori Roscida iam nouies celo dimiserat astra Luifer et sic uterque poeta instaurationem exequiarum in nono die intellexit. Sponsalia vero septimo die instaurationem voti habebant. [Quedam] licebant jagere feriis publicis: que feriis familie utebatur. Ideo scribit Lato in libello de re rustica: multis equis: a finis ferie nulle sunt nisi in familia. Nos inquit Lolumella libro. ii. apud pontifices legimus: feriis istis denicabiles mulos iungere non licere: ceteris licere. Sciens igitur Lannius non esse ferias publicas: cum non videret piscatores: quæsiuit an essent aliquæ ferie piscatorum. [Stomachari] stomachabatur et indignabatur: quod Pithius sibi imposuit. Sed non poterat contra ipsum agere: quoniam nōdum Aquilius protulerat exceptiones de dolo malo quibus succurritur illis qui aliorum calliditate decipiuntur. Et tunc comperit actio de dolo malo: cum aliud remedium non inuenitur: ut libro. iij. digestis de dolo malo: ubi pro pollicetur iudicium de his que dolo malo facta esse dicuntur. Seruius iureconsultus ita finit dolum malum machinationem quādam alterius decipiendi cum cuius aliquid simulatur: et aliud agitur. Labeo ita finit dolum malum esse omnem calliditatem fallaciam machinationem ad circumuentionem fallendum decipiendum alium exhibitum. Adiecit pro inquit Alpianus dolum malum: quoniam veteres etiam bonum dolum dicebant et pro solertia hoc nomen accipiebant maxime si aduersus hostem latronem ve quis machinaretur non poterat igitur subueniri Lannio decepto: quoniam nōdum constituta erant formule. i. regule et actiones de dolo malo. L. Alius eques romanus fuit clarus scientia iuris cui esset pro et collegam L. haberet formulas de dolo malo composuit. Et. pretor fuit lepidus et Volcatius consul. [Familia] ris. Jamicus. [Luculente] aperte et dare: quoniam sciebat definire. Ergo inquit quicquid dolo malo sit non potest esse: utile: quoniam non est honestum: datur etiam a pretore actio dolo malo. Unde dicit Alpianus quod venditor ut commendat dicit sic habendum: est quasi neque dicit neque promissum sit: vero decipiedi emptorem causa dictum est eque sic habendum est ut non nascatur aduersus dictum promissum actio: sed de dolo actio datur: sed hæc actioem non habebat tunc Lannius aduersus Pithium dolo sum: quoniam nōdum facta erat expressa mentio de dolo malo et formule constituta a iureconsultis: tamen leges hæc fraudem prohibebat: licet non exprimerent hoc nomen doli mali. Nam lege. xij. tabularum inuictum est remedium tutelæ: ne pupillus sine tutore obligari possit: ne dolo malo circumueniatur: ut digestis de tutelis et etiam cogit

tur tutores reddere rōnem tutelae ne dolo malo aliqd fecerit qđ populo obfit ex eadē lege xij. tabu. inqt Justinianus libertorū ⁊ libertarū tutela ad patronos ptinet. Circūscriptio a-
dolescentiū: qđ minor. xv. annis lēsus in aliquo ptractu pōt petere restitutionē in integruz
quia tali etati iura subueniūt ne dolo decipiatur: vt habetur lege. i. ⁊ lege ait ptor digessit
de minoribus. Latorius primus hanc legē tulit qua dulus malus in primis vindicabatur

Justinianus

sane luculente vt ab homine perito definendi.
Ergo et Pytius et omnes aliud agentes: aliud
simulantes perfidi: improbi: malitiosi sunt. Nul-
lum igitur factum eorum potest vtile esse: cum
sit tot vitijs inquinatum. Quod si aquiliana de
finitio vera est: ex omni vita simulatio dissimu-
latioq; tolenda est. Ita nec vt emat melius nec
vt vendat quisq; simulabit: aut dissimulabit vir
bonus. Atq; iste dulus malus etiā legib⁹ erat
vindictatus vt tutela duodecim tabulis ⁊ circū-
scriptio adolescentum lege latoria ⁊ sine lege iu-
dicijs in quibus ex fide bona agitur. Reliquorū
autem iudiciorum hec verba maxime excellūt in
arbitrio rei vxore melius equius in fiducia: vt
inter bonos bene ager. Quid ergo: aut in eo
quod melius equius est potest vlla pars inesse
fraudis aut cum dicitur inter bonos bene agi-
er quicq; agi dolose se aut malitiose potest. Do-
lus autem malus simulatione ⁊ dissimulatione
vt ait Aquili⁹ cōtinet. Tollendū ē igit in reb⁹ cō-

licet nō exprimeretur dolo⁹ ma-
lus. ¶ Sit ptor qđ cū mino-
re. xv. annis gestū esse dicet
gestū sic accipimus: qđ iterū
qđ siue sit ptractus siue qđ ali-
ud cōtingat. pinde si emit ali-
quid: siue vendidit si societas
rem inuit: si mutuā pecuniā
accepit ⁊ captus est: ei succur-
retur Alpianus ait: hoc edi-
ctum ptor naturalē equitatez
sequit⁹ est ppositū quo tute-
lam minor suscepit. Nā cū in-
ter eis cōstet fragile esse ⁊ in-
firmū hūmōi etatis piliū ⁊ mē-
tis captiōibus suppositū mul-
torūq; insidijs expositū: aurili-
um eis ptor hoc edicto pollicē-
tus est ⁊ aduersus captiones
opitulationē. Dicit ptor qđ ge-
stum esse dicet cū adolescenti-
bus: vtiq; qđ res erit aduersa
tam. Et ideo inqt Alpiā⁹ ho-
die vsq; in hanc etatē adoles-
centes curatoz: auxilio regū-
tur: nec ate rei lue administra-
tio eis cōmitti debet: qđ
bū rem suā gerētibus. ¶ Et si
ne lōge committamus leges in-
quit L. i. quib⁹ dulus mal⁹ vin-
dicatur: etiā ipsa iudiciā in q̄
bus nō q̄retur qđ sit agendū
⁊ cōueniat ex pscripto legum
⁊ rōne sed ex bona fide exclu-
dunt hūc dolum: qui nō hylō-
cum vbi ex bona fide agit. Cō-
tractus alij bone fidei dicūtur
alij stricti iuris. Ande si dulus
interuenit in cōtractu bone fi-
dei ipso iure nullus est ptra-
ctus: ⁊ sic nō est necesse abro-
gari p sententiā: si vero inter-
uenit in cōtractibus stricti ius-
ris poterit se tueri⁹ doli ex-
ceptione: vt habetur in lege si
quis digessit de verborū obli-
gationib⁹. Et dubitatur an a-

Alpianus

ctio rei vxorie numeranda esset intra actiones bone fidei: an stricti iuris ⁊ constitutū tan-
dem fuit: vt cōtineretur inter actiones bone fidei: vt institutū de actioni. ⁊ lege prima. L. o. de
rei vxorie actione. ¶ Excellunt sunt in vsu ⁊ laudātur: qm̄ eo spectant: vt excludatur dolo⁹
Nam cū indicatur inter virū ⁊ vxorem suspicio est vxorē a viro circūscribi dolo: ⁊ ideo dices-
batur: vt iudex animaduertet qđ esset melius: quid equius in fiducia cū aliqd agitur: in
quo interuenit sola virtusq; partis fiducia: ⁊ ideo dicebat bene agi inter bonos. i. sine dolo
Bonus quippe vir nō decipit: ⁊ sic fiducia nō violatur: ⁊ sic apparet dolum malū fuisse vin-
dicatum nō solū legibus: sed etiā iudicijs ex fide bona priusq; Aquilius prulisset dolo ma-

Licitari

so formulas nō pōt inquit Lice. esse fraus: vbi est equitas: et cū bñ agitur inter bonos non pōt esse dolus: qui pñsit in simulatione: et ideo in cōtractibus oē mendaciū tollendū est: et oīs simulatio dissimulatioq: s; bona fide agendū. ¶ Licitatorē augentē pñcium: vt emptor decipiat: qd sit tēporibus nostris: Licitari et liceri est aliqd emere augendo pñciū. Inde licitatio et licitatores qd pñcium augent: inde auctio dicta. Venditor aliqn licitatorē inducte

vt pñcium augeat: et puocet alios auctione: qd est ptra iustitiaz: et ad malitiā pñner: et emptor nō d; aliquem opponere. ¶ Qui cōtra se liceatur. i. qui minus pñciū polliceat ad hoc vt venditor sit captus: nec vendat tanti: quāti res valet: cui videat pñcium ab alijs nō augeri: s; potius imminui. ¶ Licitatur: certe de pñcio et minus polliceatur in fraudē venditoris: et ideo inqt Li. nō faciat pñcium rei: si semel emptor. s. et venditor. ¶ Ad eloquendū: ad exprimendū pñcium. ¶ Non eloquatur. Inō imponat pñciū nisi semel ni fiat fraus plicitatione: et affert exemplū Sceuole: qui in boni viri officio fungeretur: pluris estimauit fundum: qd venditor estimasset. ¶ Itaq; aurit pñcium. Hoc fuit officiū boni viri: et nemo negat inqt Li. sed d; ipm nō fuisse sapientē: qm potuisset minoris emere: qd Li. negat. Vera em sapientia et prudentia s; cum honestate cōiungit: nō fuisset igitur appellādus prudens Sceuola: s; malitiosus et callidus: si aliter fecisset: et affert sniam Ennii quā dicit e esse veram: sed non eo modo quo imperita multitudo putat. Non em potest aliquis prodesse sibi nisi cum virtute: cū nihil sit vrile qd vacet honestate. Frustra igitur is sapit: qui sibi nescit prodesse. i. qui ea facit quib; nomen boni viri amittit et vere sapientis: conscientiaq; offendit suā et sic plus amittit qd lucratur virtutē: scz que nullo alio emolumento pōt compensari. Unde Atralus stoicus dicebat Malitia ipsa maximā ptem veneni sui bibit: lud aut venenibus pessimū est: et Seneca dicit. Innocentē quisq; se dicit respiciens testes nō conscientia. Ennius aut aliter putabat: qm nō sequebat hanc sanctitatē stoicorū et conscientie integritatem: et ideo dicit Li. Vere id quidē: si Ennius cōsiderasset vt ego quid sit pdesse: qm sibi nocet nō prodest qui alios decipit: et maliciosus d;: nō prudens. Malicia em cū vicio coniungitur: sic illa snia duplicē habere pōt apud illos qui de his rebus diuersa sentiunt: vt fuit supior disputatio inter Diogenē et Antipatrū. Inde sententiā Decatonis stoice sanctitati minime psentaneā rarat: qui senset sapientis eē oīa facere que leges nō phibent ad rem domesticā augendā: cū multa sint nō phibita legibus et institutis q si fiant: sunt ptra officiū: et id quod bonū virum decet: qui e natura viuēs nō leges respicit tantū: sed ius nature et conscientia. Sceuola potuisset emere fundū quantū vendebat: et leges nō cogeant augere pñcium sed officiū boni viri: qui cōmuni vtilitati cōsulare debet: nūmos addere venditoris estimationi suavit. Sequebatur igitur Decato id qd Diogenes: et ideo nō poterat illi placere factū Sceuole: qui putat non esse boni viri rem domesticā augere cōscientia repugnantē. ¶ Decatonē qui fuit stoice pfectionis: sed nō est sequor illā sanctitatē veterū stoicorū ordo est. Aideo Decatonē differentē in libris quos scripsit. Qu. Tuberoni. ¶ Esse sapientis pñmere ad prudentē virū nihil facere cōtra leges et instituta augere q rem dome

trabendis oē mēdaciū nō licitatorē vēditor nec qui contra se liceatur emptor opponet. ¶ Alterq; si ad eloquendum venerit: non plus qd semel eloquatur. ¶ Qui. quidam sceuola enim filius cum postulasset: vt sibi fundus: cuius emptor erat semel iudicaretur: idq; venditor ita fecisset: dixit se pluris estimare addidit. c. milia nummorum. ¶ Nemo est qui hoc viri boni fuisse neget sapientis negant vt sic minoris qd potuisset emisset: bec igitur est illa perniciēs: quod alios bonos alios sapientes existimant. ¶ Ex quo Ennius ne quicq; sapere sapientes: qui sibi ipse prodesse nequiret: vere id quidem si quid esset prodesse mibi cum Ennio conueniret. Decatonem quidem rhodiu

Atralus

Seneca

Ricam quatuor ratione quā leges et instituta ciuitatū nō prohibent. Nec est hec ratio hecatonis: quā oportet cōparare diuitias vt psulamus illis quibus tenemur ex officio: et possim reipublice que oīm charitates cōplectitur. Huic hecatoni: sed nō pōt placere id quod fecit Scevola: qui voluit augere rem domesticā quā potuisset saluis legibus et institutis. Et enim oīno ratio quare nō potest placere id factū hecatoni: qui negabat se facturum

discipulum Panetij video in his libris quos de officijs scripsit. Quinto tuberoni differentes sapientis esse contra mores leges instituta faciētem habere rationē rei familiaris: neque enim solū nobis diuites esse volumus: sed liberis propinquis amicis matreque reip. Singulorum enim facultates et copie diuitie sunt ciuitatis. Huic Scevole factū: de quo paulo antea dixit placere nullo modo potest. Et enim omnino negat facturum compendij sui causa: quod non liceat. Huic laus maxima tribuenda est nec gratia. Sed siue et simulatio dolus malus est: per paucos res sunt in quibus dolus iste malus nō versetur: siue vir bonus est is que prodest quibus potest nocet nemini. Recte iustus virum bonū nō facile reperiemus. Nunquā igitur est vtile peccare quia semper est turpe: et quia semper est honestum virū bonum esse semper est vtile ac de iure quidem prediorum sancitum est apud nos iure ciuili vt in his vendēdis vitia etiā dicerentur que nota essent venditori. Nam cum

aliquid sūeutilitatis causa quod non liceret per leges et instituta ciuitatis. Scevole autē licebat emere quanti vendebat: sed noluit vt boni viri officio fungeretur: qui nō facit aliqd aut vitet propter leges: sed propter virtutem et naturā quā ducem sequitur ab omni turpitudine ac dolo abhorrentē. Et compendij vtilitatis. et trasquil. scribit Elau. inchoasse emissariū fucini lacus magis spe glorie et compendij. Huic hecatoni qui ita censuit discedens a prisca stoicorum integritate nō est laudandus inquit nec gratiam meretur. Sed siue dolus malus inquit siue consistat in simulatione: cum scilicet simulamus ea que nō sunt siue in dissimulatione cō rectemur ea quod dicenda essent vt aliquis decipiat. Pauci sunt in quibus nō versetur ipse dolus: et ideo boni perpauci sunt quā is bonis est quod nemini nocet et prodest quibus potest. Si volumus inquit vere iudicari pauci sunt qui hoc dolo nō res neantur: si dolus vt finit. Qui lius in simulatione cōsistit: et si is est dicendus est vir bonus: qui nemini nocet. Sed quo difficilius hoc preclarius. Nihil enim prohibet aliquem esse bonum si esse voluerit. Dolus malus inquit Alpius fit ex calliditate et fallacia: et vt ait Pedius: dolo malo paratum fit: quotiens circumscribendi alicuius causa aliud agitur et aliud agi simulatur. Nunquā igitur concludit L. peccatum nunquā esse vtile propter turpitudinem et bonitatem esse vtilem propter honestatem. Et de iure quidem prediorum

Transquil.

Alpius

affert sanctiones prisicorum in rebus vendēdis: vt dolus excluderetur: sed legum latores postea sanxerunt: vt nō teneretur quis de vitio patenti. etiā si rem ipsam laudauerit exempti gratia si domū bene recteque edificatā se vendere dixerit venditori: vel mancipiū formosum cū deforme esset: sed de occultis teneat vt supra dictū est: hec habentur digestis de pactis inter emptorē et venditorē. lege ea quod cōmendandi. Sancitū constitutū et sanctione firmatū vt venditor aperiret vitia prediorum: que ipse scriberet. Leges duodecim tabula. volebat vt ea prestarentur quod venditor dixisset: cū venderet. Sed iuris consulti constituerūt penā si aliqd

vēditor vitū aliqđ reticuerit
 ¶ Statuerunt iudicauerunt.
 ¶ Prestari iussu fieri. ¶ Et cū
 ponit exemplū quo ostēdit reti-
 centiā venditionis fuisse vin-
 dicatāz sententia. Ad. La. In
 arce q̄ erat in colle trapeo. p̄
 p̄tēplū iouis capitolini. Au-
 gures habebāt sedē ī curia ve-
 teri: vbi iaugurari p̄sueuerāt
 et etiā in arce p̄pter eminētiā
 poterant eū obseruare aues
 et templū lituo designatū. Et
 ideo domus Claudij in celio
 monte et regione ad arcē noce-
 bat auspicijs p̄pter altitudi-
 nem. An amphiarus et Ades-
 lāpus: vt canit Papini⁹ capta-
 tur i auguria montē cōscende-
 rūt: ne aliq̄ officeret altitudo
 Et ibant augures ex curia ad
 arcem p̄ sacrā viam: et iō dicit
 Harro Sacra via ē: qđ p̄ eaz
 ab arce ad augures sacra qđ
 mensib⁹ ferebātur. Erat enīz
 via sacra a curia veteri vsq; ad arcē La-
 pitolinā. Curia vet⁹ erat ī ca-
 rinis p̄pe edez sancti petri ad
 vincula. ¶ Officeret noceret.
 ¶ Insulā sedes via circūdata
 nam insula in vrbē dī domus
 quā via ambit. An est apđ trā
 quillū Esarem egisse censuz
 p̄ domos insularū. ¶ Proferri
 p̄fisse scripsisse edes venales
 in tabula: q̄ edibus affigebat
 ¶ Arbitrū illū adegit. i. dixit
 Claudij ad arbitriū q̄ arbitra-
 retur scz ex bona fide: et indica-
 ret q̄cquid oporteret ip̄z Lau-
 dium dare facere: atq; p̄stare
 ibi calphurnio: his vbi vte-
 bantur iuriscōsulti. An habet
 in li. digesto. de verborū signi-
 ficatōe q̄ facere oportere hāc
 significatiōē hz: vt abstineat
 qđ ab eo facto quos p̄tra p̄ue-
 tiōē fieret: et Justinianus li.
 iiii. institutio loquēs de actio-
 nibus dicit. Actio est ius p̄e-
 quendi in iudicio qđ sibi debe-
 tur. Actiones aliq̄ sunt in p̄so-
 nam: p̄ quas intendit ei dare
 facere oportere Dare opz inq̄
 cū datio est in obligatiōe: fa-
 cere cū factū p̄tinetur in obli-
 gatiōe vt si p̄misisti scribere
 qđ petitur actione et stipulatu
 Ad. Adarius ponit aliud exp̄s

ex duodecim tabulis satis esset ea prestari: que
 essent lingua nuncupata: que qui inficiatus esset
 duplicem penam subire a iure consultis etiam
 reticentie pena est constituta: quicquid est omni
 predio vitij id statuerunt: si vēditor sciret nisi no-
 minati dictum esset: prestari oportere: vt cum in
 arce augurium augures acturi essent: iussissent
 qđ Titum Claudium centunalum: qui edes in ce-
 lio monte habebat demoliri eas quarum altitu-
 do officeret auspicijs Claudius proscripsit: in
 sulam vendidit emit Publius Calphurnius la-
 narius. Hinc ab auguribus illud idem denun-
 ciatum est: itaq; Calphurnius cum demolitus
 esset: cognouissetq; Claudium edes postea pro-
 scripsisse quam esset ab auguribus demoliri ius-
 sus arbitrum illuz adegit qui quicquid sibi da-
 re facere oporteret ex fide bona. D. L. sententiā
 dixit huius nostri Latonis pater: vt enim ceteri
 ex patribus: sic hic qui illud lumen progeniuit ex
 filio est nominandus. Is igitur iudex ita pronū-
 ciavit cum inueniundādo rem eā scisset: et non p̄-
 nunciasset emptori damnum dari oportere Igitur
 ad fidem bonaz statui pertinere notum esse
 emptori vitium quod noscet venditor. Quod si
 recte diiudicauit: nō recte frumentarius ille nō
 recte edium pestilentium venditor tacuit. Sed
 butusmodi reticentie iure ciuili omnes compre-

Harro

Insula

Justinianus

plum: quo ostendit reticentia apud antiquos iudicio vindicata. Alconius Pedianus dicit fuerat: et atidianus arcta necessitudine et coniunctus ibi seruiebat: seruitutes aut personarum sunt aut usus: et usus fructus rerum: ut seruitutes rustico, pedio, et verba, pediorum urbano: seruitutes sunt he que edificijs inheret: et ut vicinus onera vicini sustineat: ut in pariete eius liceat vicino tignum mittere: aut stillicidium vel fumum recipiat: que in edes suas: vel cloaca vel in area vel non recipiat: et ne alius tollat que edes suas ne luminibus vicini officiat. Seruitutes rusticorum pediorum sunt aqua haustus pecoris ad aquam apulsus et ius pascendi calcis coquende harena fodiende id seruitutes pediorum appellantur inquit Iustinianus: quoniam sine pedibus perstitui non possunt. Nemo enim potest seruitutem acquirere verba nisi vel rustici predij nisi que habet pedum: nec quicquam nisi que pedum habet. Quia edificia urbana pedum appellantur etiam si in villa edificata sint. Usufructus est ius alienis rebus utendi: fruendi salua rerum substantia. De his seruitutibus habetur libro octavo digestorum et libro secundo institutionum. Et ideo Antonius vocatus fuit in iudicium quoniam reticuerat seruitutem edij quas vendiderat. Arguebat ius instabat ut ius seruare et locum haberet. Prestanti satisfieri: non volebat ius. Quatenus in quantum potest eas tenere et videre prohibent enim leges astutias apparatus. Philosophi autem scientia nituntur et ratione propterea quas nihil agendum censent. Lex id pedibus et puniti quod in se pertinet manum festam fraudem. Sic cum bonis viris viveretur non esset opus tor legibus que ex malis moribus orire sunt. Ratio vitat bonis viris nihil esse agendum quod alijs noceat. Leges prohibent: ne fiat: et si fit manuq; teneri potest punit ergo inquit cum prohibet tollat astutias ratione: et ratio dicet nil esse agendum insidiosum: que vult enatura vivere et rationis preceptum seruare: nihil faciet quod ipse intelliget dolum in se habere et insidias. Sunt ne igitur querit et. an sint insidie tendere plagas. id est retia: quis non

Alconius

Seruitutes

Prediorum

Iustinia.

Plage
Argi.

eragitet feras his qui tendit ut ostendat insidias esse. Prescribere domum habentem in se aliquid vitij: quis ipse venditor vanitate verborum non allicitat emptores: qui se putant fraudem labi: si emerint rem: quam vident venalem. Plage sunt retia: quibus fere capiuntur in siluis. Argilus Retia rara plage: et Plinius in epistolis dicit. Sedebam ad retia. Excitaturus clamore se et cambus ut fere impellatur ad retia. Fere que sunt in siluis ut cerui: apri et cetera id

genus. ¶ Sic tu adaptat similitudinē et ostendit illū insidiari q̄ p̄scribit edes: quis vanitate verborū nō vtatur. Tabula in qua scribebatur aliqd̄ esse venale sed q̄q̄ inq̄t Li. leges ista nō p̄hibent: tñ natura verat q̄ vult vt cōmuni vtilitati cōsulari et q̄ est fons iuris qm̄ nihil pōt esse iustū: aut legitimum qd̄ sit contra naturā: de qua satis vt arbitror dictū est in superiorib⁹ voluminib⁹ et de societate hominū: q̄ late patet et latissime. ¶ Ad hoc p̄suetudine iam deprauata. ¶ Sanciri: p̄stitui et firmari: hoc scz nō ē agendū: tñ lex naturalis vetat ¶ Societas em̄] rō quare sancitū est iure naturali. Dictum est in primo volumine. ¶ Aliud ius gentiū] differētia est inter ius gentiū et ciuile. Nā instituta ciuitatis dicunt illius ius ciuile. Si iura q̄ eque apd̄ oīs gētes custodiunt: vtputa veditiōes em̄p̄ores et fere oīs p̄tractus q̄ nō in vna ciuitate tñ sunt: s; apud oīs dicuntur iure gentiū. Si volumus inq̄t Li. naturā seq̄ humanā societatem cōplecti debemus et arbitrare ius gentiū esse etiā ciuile cū mūdus sit cōis patria et qm̄ ciuitatis: cui⁹ singuli homines q̄cūq̄ illi sint ciues habendi sunt. S; amissim⁹ inq̄t exp̄ssaz imaginē iustitie: et rui⁹ mus in vetitū nullā habentes rōnē nature q̄ hominem ad vsum homines creauit nō ad p̄niciē dolos et insidias. ¶ Exp̄ssam] p̄paret et extantē. ¶ Eas ip̄as: vmbra et imagines: habemus inq̄t exempla maiōz q̄ si seq̄remur: nō erraremus: et assert⁹ ba q̄bus antiq̄ vrebātur. e natura viuētes et recte pieq̄viti: nam sequeremur illas imagines: que ducuntur a natura. ¶ Ferūtur em̄] p̄rō quare vellēt homines illā sequi vmbra et imagines: qm̄ a natura ducuntur et veritate. ¶ Nā p̄ti] p̄ro estiatione digna et laude. ¶ Capt⁹: dolo scz malo circūuentus et fraude decept⁹. ¶ Ex fide bona. i. p̄tractib⁹ bone fidei: in q̄bus vir bon⁹ cognoscit: et ponit noīa p̄tractū siue actionū bone fidei: q̄bus si volus malus initū dedit: ip̄o iure null⁹ est p̄tract⁹. ¶ Latissime ad oīa se extendere: qm̄ est fundamentū iustitie et x̄sā in his p̄tractib⁹ quos Li. pōis et in recōsultis.

rus. Ipse. n. fere nullo isequēte sepe icidūt. ¶ Sic tu cū edes p̄scribas: tabulā tanq̄ plagā ponas: domū p̄pter vitia vndas in eas aliquis incurrat imprudens. Hoc quāq̄ video p̄pter deprauationē consuetudinis: neq̄ more turpe haberi: neq̄ aut lege sanciri: aut iure ciuili: tñ nature lege sancitū est. Societas em̄] quod et si sepe dictū est dicendum tñ est sepius latiss. me qu. dez que pateat omnium inter omnes: anterior eorū qui eiusdem gentis sunt: proprior eorum qui eiusdem ciuitatis. Itaq̄ maiores aliud ius gentiū aliud ius ciuile esse voluerunt. Quod enim ciuile non idē continuo gentium: quod autem gentium idem ciuile esse debet. Sed nos verū iuris germaneq̄ iustitie solidam et exp̄ssam effigiem nullam tenem⁹ vmbra et imaginibus vtinur eas ipsas vitanaz seq̄remur. Feruntur em̄] ex optimis nature et veritatis exemplis. Nam quantū verba illa. ¶ Ut ne propter te fidemue tuam captus fraudatusue sim: q̄ illa aurea: vt inter bonos bene agi oportet et sine fraudatione. Sed qui sint boni et qd̄ sit bene agi magna questio est. Qu. qdē Scenola pōtisset maxim⁹ summā vim esse dicebat in oīib⁹ bis arbitrijs: in quib⁹ ageretur ex fide bona. Fideiq̄ bone nomē extimabat manare latiss.

[Mandatis] Alpi. li. xvij. digesto. ait obligatio mandati consensu contrahentium consistit: id p nuncium quocq; vel p epistolam mandatum suscipi pot. Mandatum nisi gratuitum nullum est: nam originem ex officio atq; amicitia trahit. Contrarium porro ex officio merces. Interueniente em pecunia res ad locationem et productionem potius respicit. Mandati actio tunc copetit cui ce pit interesse eius q mandauit ceterum si nihil interest cessat mandati actio et eatenis copetit quatenus interest: ut puta: ma-

Alpianus

sine idq; versari in tutelis: societatis: fiducijs mandatis: rebus emptis: venditis: concudtis: locatis: quib; vite societas continetur. In his magis esse iudicis statuere persertit cum i plerisque essent iudicia contraria qd quocq; cuiq; prestare opteret.

Emando

Quocirca astutiae tollende sunt eaq; malitia que vult qde videri se esse prudentiam. Sed abest ab ea distatq; plurimum. Prudentia est enim locata in delecti bonorum et malorum. Malitia si oia q turpia sunt mala sunt: mala bonis anponit: nec vero i pre dijs solum ius ciuile dictum a natura malitiam fraudemq; vindicat: sed in mancipiorum venditione venditorum fraus omnis excluditur. Qui enim sci-

Virgilius

mandauit tibi ut fundum emeris si intererit mea emit tenebris. In his ergo mandatis opus est agere ex fide bona: ut id qd mandatum fiat sine fraude. Emenda re autem est filium vel alium aliquem in aliquam regionem vel salutis vel educationis causa mittere. Tunc in oratione per Rhodolium Amerino dicit. Emandatus fuerat hic aperte in agrum. Virgi. metri necessitate astrictus cecinit. Mandarat alendum Threicio regi. [In his] contractibus bone fidei. [Statuere] iudicare quid quisq; alicui debeat ex si de bona cum sint aliqui iudicia opposita: ergo iudex considerare debet: an dolus malus viderit contractui originem: et non tamen iura sed fidei equitate et boni viri officium respicere: quoniam summus ius aliqui summa est iniustitia. Et ideo prius proponere exceptiones et edicta quibus succurrebatur aliqui calliditate oppositis: et ideo inquit. Omnis malitia tollenda est de qua suo loco dictum est: et etiam de prudentia [Delectu] ut sciat iudicare qd sit bonum qd ve malum: et bonum sequi. Malitia vero contrarium

facit: semper enim vitio adheret. [Ductum a natura] quoniam ius naturale: qd est primum dedit originem iuri civili: et tunc ius est optimum: cum sequatur prescriptum nature: ius enim nil aliud est nisi moralis philosophia: que naturam sequitur et a qua petit originem summi boni: et Li. inuestigauit semina honesti a natura. Omnis enim iustus est finem naturam: ius igitur ciuile naturam imitatur: cum vult ut nemo decipiat. Sed mancipiorum. s. seruorum qui ita appellatur: eo qd ab hostibus manu capiebantur. Alpi. ait ut habet li. xxi. digestis de edili. edictis. Dicunt ediles q mancipia vendunt certiores faciant emptores: qd morbi vitioq; cuiq; sit q fugitiuus errone sit noxae solutus non sit eademq; oia cum ea mancipia vendunt: palam ac recte pronuntiando. Ea huius edicti proponendi sunt: ut occurrere fallacijs vendentium et emptoribus succurrere quocq; decepti a venditoribus fuerint dumo sciamus venditorum etiam si ignouerit ea q ediles prestari iubent tamen tenentur debere. Nec est hoc iniquum potuit enim ea nota habere venditor: neq; enim interest emptoris cur fallatur: an ignoratia venditoris an calliditate. Si intelligat vitium morbosusq; mancipij ut plerisque signis quibusdam demonstrari solent vitia: potest dici edictum cessare: hoc enim tamen intumescit est ne emptor decipiat. Morbum sic finit Sabinus habitum cuiusq; corporis contra naturam quousque eius ad id facit deteriore cuius causa natura nobis eius corporis sanitatem dedit. Hoc edictum proponebat ediles causas: qd iuris honorarij portio est. [Sanitate] an sit sanus et integer an morbosus. [De fuga] an sit fugitiuus: et erro. et an sit fur. Fugitiuus ut finit [Quilius] est q extra domum fuge cum quo se a domino celaret mansit. Cecilius autem fugitiuum esse ait eum q ea mente discedat: ne ad dominum redeat: tamen si mutato consilio ad eum reuertatur. Nemo enim tali peccato inquit penitentia sua nocens esse desinit. Cassius scribit fugitiuum esse qui certo proposito dominum relinquat. [Prestat] satisfacit ira iubentibus edilibus curulibus. Merendum est alia causa: quoniam

Morbus
Sabinus
Iustitia.
Fugitiuus

heredes nō tenentur p̄stare. Is em̄ qui heres relinquitur: non pōt scire naturā seruorum: ideo is tenetur qui pōt scire et debuit. Cum igitur inq̄r. Et natura sit fons et origo iuris: et uilis: quo fraudes qui pōt scire: si naturā ducem sequi volumus neminē decipiamus. Nec vlla maior hinc inquit nascūtur mala et deceptiones: cū malitiosus arbitrat̄ur se oīa intelligere: et putat aliquid esse iuste qd nō sit honestū: hoc nō putaret ipse prudēs: is qui oīa recte intelligit: et sit hīc delectus bonorum et malorum. Ergo nulla est maior perniciēs vite humane q̄ simulare intelligētiā q̄ nulla est vbi regnat malitia contraria prudentie: q̄ honestū a turpitudine separat: et nil putat esse vtile qd nō sit honestū et sic nulla repugnātia esse potest inter honestū et vtile. Et hec pars disputationis ad prudentiā et iustitiā p̄tinet. Malitia vult imitari prudentiā: s; ab ea distat plurimū. Quotus em̄ quisq; ratio q̄re inderiatur talis perniciēs: qm̄ inq̄r maliciosus nō abstinere iniuria si id pōt occulte facere et impune: ratio est qz putat id eē vtile qd nō est. Prudēs aut̄ id nō cōmitteret: sed qz pauci sunt prudentes: pauci repunt q̄ fungātur officio. Quot q̄sq; i. quot repuntur. q. d. pauci. Periclitemur expiamur: inde p̄culū facere. Videamus inq̄r de his q̄ habeātur boni viri et inueniem⁹ eos etiā ab officio diuississe. Vulgus impita multitudo: q̄ nescit iudicare qd ex officio fiat qd contra officium. Nec de sicarijs nō loquor inq̄r de manifestis sceleribus s; de his q̄ latent in simulatōne officij et intelligētie: aperta scelera sunt castiganda et cobibenda rōibus p̄ficiis: s; pena p̄stituta a legib⁹. Lex Cornelia de sicarijs est q̄ homicidas vltore ferro p̄sequitur vel eos q̄ hoīs occidēdi cā cū telo ambulant. Sicarij appellantur a sica. Testamentarijs his q̄ falsa testamēta scripserit. Est etiā lex Cornelia de falsis: q̄ et testamentaria d̄t et penā irrogat ei q̄ testamētū vel aliud instrumētū falsū scripserit: signauerit: recitauerit: subiecerit: quive signū adulterinū fecerit: sculserit exp̄sserit: sciēs dolo malo: eiusq; legis pena in seruos est vltimū supplicij qd et in lege de sicarijs et veneficijs seruatur in liberos et de portatio. Peculatorib⁹ his q̄ rep̄. furati fuerint. Lex iulia de peculatu eos punit q̄ pecuniā vlt̄ remp. vel sacra vel religiosam furati fuerint. S; si qdē ipsi iudices tpe administratiōis publicam pecuniā subtraxerint: capitali aīaduersione puniuntur: nō solū ipsi sed etiā hi q̄ mini steriū eis ad hoc exhibuerint: vel q̄ subtractas ab his sciēt̄r susceperint: alij et q̄ in hac lege inciderint: pene deportatiōis subiiciuntur. Fatigadi: fatigare in b̄ loco est cobibere siue cōprimere: auctor est Noni⁹. Habent cū reuera nō sit boni: et pōt exēplū qd p se clax est.

edicto ediliū. Veredū alia est causa ex quo itelligit qm̄ iuris natura fons sit: hoc scdm naturā eē neminē id agere: vt ex alterius p̄detur inscitia: nec vlla perniciēs vite maior inueniri pōt q̄ imalitia simulatio intelligētie ex quo illa innumera bilia nascūtur: vt vtilia cū honestis pugnare videātur. Quotus em̄ q̄sq; reperietur q̄ ipunitate et ignoratione oīum p̄posita abstinere possit iniuria. Periclitemur si placet in his quidē exēplis in quib⁹ peccare vulgus boīum fortasse nō putat. Nec em̄ de sicarijs: veneficijs testamentarijs furibus: peculatoribus: hoc loco discerendum est: qui non verbis sunt et disputatione philosophorum: sed vīculis et carcere fatigandi. Sed hec consideremus: que faciunt hi qui habentur boni. Minutij Basilij locupletis boni nō falsum testamentum quidam e greca Romanam attulerunt. Quod quo facilius obtinerent scripserunt beredes secum. Crassus: et quicquid hortensium homines eiusdem ciuitatis po-

Sicarius

Fatigo
Hominus

tētissimos: q̄ cū illud falsum eē suspicārētur: sibi
 aut nulli? eēnt cōscij culpe alicui facinoris mu-
 nusculuz nō repudiauerūt. Quid ergo: sat in hoc
 est: vt nō delinq̄sse videātur. *Q*ui qdē nō vide-
 tur quāq̄ alterū amauit: alterū nō odi mortuum.
 Sed cū *B*asili? *Q*. Satyrū sororis filium no-
 mē suū ferre voluisset: eūq̄ fecisset beredē: hunc
 dico patronū agri picenī ⁊ sabini. *Q* turpē notā
 tēporū illoz: nō erat equū p̄ncipes ciuis rēbrē:
 ad Satyrū nihil p̄ter nomē puenire. *E*t ei si bis
 q̄ nō defendit iniuriā: neq̄ ppuliat a suis cū pōt
 iniuste facit: vt in primo libro disserui qualis ha-
 bendus est is: qui non modo repellit: sed etiam
 adiuuat iniuriā. *Q*ui quidem etiam vere be-
 reditates nō boneſte videntur: si sint malitiosis
 blandicijs officiorum nō veritatem sed simula-
 tione acquisite. *A*t qui in talibus reb? aliud vti-
 le interdum aliud boneſtum videri solet falso.
*N*am eadem vtilitas que boneſtatis est regula
 qui hoc non p̄uiderit ab hoc nulla fraus abe-
 rit nullum facinus. *S*ic enim cogitans est istud
 quidē boneſtū verū hoc expedit res a natura co-
 pulatas audebit errore diuellere q̄ fōs est frau-
 dum: malefactorū scelerū omnīū. *I*taq̄ si vir bo-
 nus babeat banc vim: vt si digitis cōcrepuerit
 possit in locupletīū testamento nomen eius irri-
 pere: hac vi nō vtatur: nec si exploratum quide;

*Q*uin. Hortensium scilicet
 qui fuit eloquentissimus: ⁊ *L*i-
 cero. amicus. *I*lomen suum
 quoniam reliquerat ipsum be-
 redem: et vt vocaret. *M*. *B*as-
 filius princeps: inter primos
 ciuitatis *E*rassum scilicet et
*H*ortensium. *S*ic enim cogi-
 tans ille inquit qui sic cogi-
 tat et dicit hoc est honestum:
 sed hoc vtile: segregat res na-
 tura coniunctas: honestum sci-
 licet ab vtili: et hinc emergunt
 omnia scelera hoc hi faciunt
 qui malitiam habent non pru-
 dentiam. *A*ir bonus fugit tur-
 pitudinem et iniuriam: non
 quia timet infamiam si fecerit
 sed quia putat vicium propter
 se fugiendum et virtutem p̄-
 pter se amandam colendam ⁊
 q̄. *E*xploratum si certum
 habeat: quoniam nisi esset hoc
 persuasum turpitudinem pro-
 pter se fugiendam esse homi-
 nes latebras nacti omnia cō-
 mitterent a quibus natura ip-
 sa communis parēs abhorret.

[Saltaret] non solum faceret crepitem digitis: et sic taret cupiditatem Crassi. [L]o-
plicatam inuolutam quadam ignorantia. Solus enim prius
dicens hoc cognoscit et statuit illum esse bonum virum qui pos-
sit quibus possit. [D]e patre nostro] ita dicimus: audiui a patre ex p[re]f[ati]o[n]e et de patre. [I]n-
nesto] virtute predicto et laude digno. [L]um is] Lustratus. [S]pon-
sionem fecisset] depo-
sisset pecuniam asserans se esse bonum virum: et sponsio-
nem faciens ne ita iudicaretur sed simbriz noluit iudicare ne si aliter iudicasset: notaret in-
famia virum honestum: et si esse bonum virum iudicaret vis-
deretur constituere aliquem esse bonum qui multa debet habere: ut hoc nomine dignus sit. [C]ontra] quam ille sponsio-
des asseuerabat. [S]tatuisse] pro certo habuisse et iudicasse supra dixit. Sed cum statuisse opus esse pecunia: et in academi-
cis: statuere autem que sit sapiens hoc maxime videtur esse sapientis. [L]um ea res] esse virum bonum multis enim officiis hec perfectio paratur et rebus laudabilibus: quoniam ut in primo libro dictum est ex sententia Aristotelis vna huius-
modo non facit verum nec possumus statuere aliquem esse bonum: quia ipsum vidimus aliquando officio fungi. [N]ouerat] intelligentia scilicet: quoniam vix potest inueniri quem admodum perfectus orator. [S]ocrates] hunc bonum virum sentiebat et dicebat posse inueniri et esse qui nihil maius faceret etiam si sciret omnis ignoraturos: sed talem inueniri difficile est. [P]redicare] palam dicere sine pudore: turpe inquit est de his rebus dubitare philosophos de quibus rustici non dubitant: a quibus hoc puerbum originem habuit: quo ostenditur cum bono viro ubique bene agi.

babeat: id omnino neminem unquam suspicaturus. Et si dares hanc visum. *Q. L.* ut digitorum percussione beres posset perscriptus esse qui reuera non esset beres in foro: mihi crede saltaret. Homo autem iustus et is quem sentimus virum bonum: nihil cuiquam quod in se transferat detrabet: hoc qui admiratur: is se quis sit vir bonus nescire fatetur. At vero si quis voluerit animi sui complicata notione evolueret: iam se ipse docebit eum virum bonum esse qui pro sit quibus possit: noceat nemini: nisi laceffit in iniuria. Quid ergo hic non nocet qui quodam quasi veneno perficiat: ut veros beredes moueat in eorum locum ipse succedat. Non ergo faciat dixerit quis quod utile sit quodque expedit: imo intelligat nihil nec expedit: nec utile esse: quod sit iniustum: hoc qui non didicerit bonus vir esse non poterit. Simbrizam consularem audiebam de patre nostro per iudicem. *Q. L.* Lucratius Pythie fuisse equiti Romano sane bono sto cum bis sponsionem fecisset: ne bonus vir esset. Itaque ei dixisset simbrizam se illam rem nunquam iudicaturum: ne aut spoliaret fama probatum bonum: si contra iudicasset aut statuisse videretur virum bonum aliquem esse cum ea res innumerabilibus officiis et laudibus contineretur: huic igitur viro bono quem Simbrizam etiam non modo Socrates nouerat nullo modo videri potest: quicquam esse utile quod non

honestū sit. Itaq; talis vir nō modo facere: sed
nec cogitare quidē quicq; audebit quod non au-
deat p̄dicare. Hoc nōne est turpe dubitare p̄bi-
losophos q̄ ne rustici quide; dubitent a quibus
natū est id qd̄ tā tritū est vetustate prouerbiū.
Cū em̄ fidē alicuius bonitatēq; laudēt. dignum
esse dicūt: qui cū in tenebris mices. Hoc quā ba-
betym nisi illā n̄bil expedire qd̄ nō deceat: etiā
si id possis nullo refellere obtinere. Elides ne igr̄
hoc puerbio neq; Digi illi posse veniā dari neq;
quē huic pauloante finge bā digitorū percussioe
hereditates omniū posse conuertere. Et em̄ qd̄
turpe est id q̄uis occultetur: tamen honestum
fieri nullo modo potest: sic quod honestum non
est: id vtile vt sit effici non potest aduersante eti-
am et repugnante natura. Et em̄ cū per magna
premia sunt est causa peccandi. Caius Marius
cum a spe consulatus longe abesset: et septimum
annum post preturam iaceret neq; petitur? vn-
q; consulatum videretur. Qu. metellum cuius
legatus erat summum virum: et ciuem cum ab
eo imperatore suo romam missus est: apud po-
pulum Romanum criminatus est bellum illud
ducere si se consulem fecissent breui tempore:
aut viuum: aut mortuum. Jugurtam se in po-
testate populi Romani redacturum. Itaq; fa-
ctus est ille quidem consul: sed a fide iustitiaq;

Qui cu; .i. cū quo etiam noctu
amoris luminib? et arbitis pos-
sum? ludere manib?: nā micaz
re est man? mouere et digitos:
quos explicādo nūq; petim?.
Bon? vir etiā si man? videri nō
pōt: tū dicz quorū digitos expli-
cuerit idē tractū est dimicare.
Adices: ludas digitis nūc d̄
morza. Hoc quā hz vim iterp-
ta? Li. ver? hoc puerbiū. Illi
hil expedire. i. n̄bil esse vtile:
qd̄ nō decz. Et sic pcludit n̄l es-
se agēduz qd̄ iustitia vacet: sz
spectādaz eē p̄ciam nō testes
sz quor? quisq; b̄ facit: vt inā
ip̄is legib? apta vis nō fieret:
qm̄ inquit turpe nulla occulta-
tione fieri pōt honestū: et qd̄ va-
cat hōestate nō p̄t eē vtile ita
volēte natura q̄ amat honestū
aueraturq; turpitudinē i. xij.
philippica dic. Nihil ē magis
vitupandū q̄ id facere qd̄ non
lz. Licere id dicim?: qd̄ legib?
qd̄ more maiōz institutisq; cō-
cedit neq; qd̄ quisq; p̄ ei licet
nec si nō obstat p̄pterea etiāz
pmittit. Quintilia. in militie
mariano sic ait: viro forti et in-
nocētī n̄bil facere cōuenit qd̄
negandū sit. Et em̄ pōit id
qd̄ dicere posset aliq;: tūc scz
peccandū esse cū magna p̄mia
p̄ponūtur: et confutat dicens:
nullo p̄mio discedendū esse ab
officio: et ponit exemplū Asa-
rij: qui vt consulatum tandem
adipisceretur: fidē violauit et
iustitiam: hec diffusius scribū-
tur a Salustio i. iugurtina hy-
storia. Post p̄turam qm̄ vt
dictum est: post p̄turaz licebat
petere consulatū et ille diceba-
tur ann? suus. Metell? col-
legaz habuit Sillanū. Neq;
petiturus? imo Salusti? scri-
bit Asariū rogasse missionē a
Metello cōsulatū perēdi grā
et Metellū monuisse Asariūz
ne taz parua inciperet: neu su-
per fortunam animū generet.
Apud populū Salusti? dic
Asariū criminatū fuisse metel-
lū apd̄ negociatores quoz ma-
gna multitudo vice erat et si
dimidia ps exercit? sibi pm̄ta-
teret: paucis dieb? iugurtā in
cathēis habitūz ab impatore
consulto bellum trahi. Dico

Adico

Quintilia.

Salustius

cere] protrahere captum vul-
cedine imperij. ¶ Nec noster]
ponit aliud exemplum quo os-
tenditur malitia quadam vio-
latam fuisse equitatē: hec enī
disputatio: vt dixi est de his
que pertinent ad iustitiam et
prudentiam. Utilitas pūpae
iustitiam peruertit et malitia
prudentiam: ideo dixi supra
nullam esse maiorem perniciem
in vite humane: simulatōe in-
telligentie in malitia. ¶ Res
nummaria] vt nummus certū pū-
imponeretur: qm̄ nūc augebā-
tur nūc minuebatur: quod nos-
stro tempore fit de nummis au-
reis. Jactabatur] nunc pluri-
nunc minoris valebat: et sic
nemo poterat scire quid habe-
ret. ¶ Edictum] quo erat con-
stituta res nummaria: proposi-
ta pena si quis contra fecisset
¶ In rostra] forum. A subsellij
loco in quo conuenerant az-
cturi de re nummaria adhibe-
ti a tribunis quorum erant sub-
sellia Asconius pedianus scri-
bit subsellia esse tribunozū tri-
um virozum questozum. ¶ Tri-
bunalia] pretozum et maiozū
causarum. ¶ Patitur] acquiritur.
¶ Collegis] solijs in magi-
stratu. ¶ Sed omnium] ponit
Cicero optimam regulam ad
seruandum officium: quoniam
vbi est turpitudine: non potest
esse utilitas: que nunc est nisi
cum honestate: ergo Asarius
vituperandus est et Eratidia-
nus. Nulla quippe apparens
utilitas tanti est: vt boni viri
nomen amittatur. Quid enim
omnia superat.

discessit: qui optimum et grauissimum clu-
cuius legatus: et a quo missus esset in inuidia;
falso crimine adduxerit. Nec noster quidē Era-
tidianus officio boni viri functus est tunc cum
pretor esset: collegiumq; pretozum tribunū ple-
bis adhibuissent vt res nummaria de comuni
sententia constitueretur. Jactabatur enim tem-
poribus illis nummus: vt nemo possz scire quid
haberet conscripserunt cōmuniter edictum cuius
pena atq; iudicio constitueruntq; vt omnes si-
mul in rostra post meridiem descenderent: et ce-
teri quidem alius alio maris a subsellijs in ro-
stra recta idq; quod communiter compositum
fuerat solus edixit: vt ea res si queris ei ma-
gno honori fuit omnibus vicis statue facte ad
eas tibus et ceret. Quid multa. Nemo vnq; mul-
titudinē fuit barbarior. Nec sunt que conturbant
homines in deliberatione nōnunq; cū id in quo
violatur equitas non ita magnū. Illud autē qd
ex eo paritur p magnū videatur: vt mario preri-
pere collegis et tribunis plebis popularem gra-
tiam non ita turpe consulem ob eaz rem fieri qd
sibi tunc proposuerat valde vtile videbatur sed
omnium vna regula est: quaz cupio tibi esse no-
tissimam aut illud quod vtile videtur: turpe ne
sit aut si turpe est ne videatur esse vtile. Quid
igitur possumus: ne aut illum Marium virum

Liber tertius

¶ Is qui socer] Pöpeium tarat: qui iuliam Cæsaris filiam duxit uxorem: vt Cæsaris audacia sumis multa ad libidinē facere posset. **¶** Ipe aut socer] nūc Cæsaris cupiditatē regnādi detestat: qm̄ iustitiā violauit fidē ⁊ oē fas **¶** De phenissis] de tragedia Euripidis q̄ inscri-

bonum iudicare: aut bunc. **Explica:** atq; ex-
cute intelligentiam tuam: vt videas que sit in ea
species: forma: et notio viri boni. **E**adit ergo in
virum bonum mentiri emolumentum sui causa cri-
minari: preriipere falere. nihil profecto minus.
Est ergo vlla restant aut commodum vllū tā
esperandum: vt viri boni: et splendorē et nomē
amittas. **Q**uid est quod afferre tantum vtilitas
ita que dicitur possit quantum auferre: si boni
viri nomen eripuerit: fidem iusticiamq; detra-
xerit. **Q**uid enim interest vtrū ex homine se cō-
uertat quis in beluā an in hominis figura ima-
nitatem regat belue. **Q**uid qui omnia recta et
bonesta negligunt dummodo potentiam conse-
quantur. **N**onne id faciunt: quod is qui etiam
socerum habere voluit eum: cuius ipse audacia
potens esset. **U**tile enim videbatur plurimum
posse alterius inuidia. **I**d quam iniustum in pa-
triam q̄ inutile: q̄ turpe esset non videbat: ipse
autem socer in ore semper grecos versus Eurī-
pidis de pbēissis habebat quos dicā vt potero
incondite fortasse: sed tamen vt res possit intel-
ligi. **N**am si violandum est ius: regnandi gratia
violandum est: alijs in rebus pietatem colas.
Capitalis Ethocles: vel potius Euripides qui

duxit uxorem: vt Cæsaris audacia sumis multa ad libidinē facere posset. **¶** Ipe aut socer] nūc Cæsaris cupiditatē regnādi detestat: qm̄ iustitiā violauit fidē ⁊ oē fas **¶** De phenissis] de tragedia Euripidis q̄ inscri-
bit phenisse a choro phenissae q̄ ex tiro pfecte thebas pcesse-
rūt vt delphico appollini dona-
sacraret: affinitatē iter srios
⁊ thebanos ob eadē p̄diorē
repetūtiā thebe obsidebātur
ab argiuis ī grāz Polinices q̄
data fide publica vrbe itrauit.
vt cū theocle cōrā mīe de re-
gno disceptaret: vt canit Eurī-
pides **E**dip⁹ lai regis thebāi
fil⁹ ex mīe iocasta: quā igno-
ras vxorē duxerat q̄ tuor susce-
pit filios **E**theocle Polinice
Antigonē ⁊ ismenē: cū relas-
sē iocastā eē mīez ⁊ laiū prem se
ap̄ phocida interfectū: oculos
sibi eruit ⁊ ī tenebris vitā tra-
hēs regnū filijs reliq; vt alter
ri⁹ ānis regnarent. **E**theocles
maior natu regnare cepit. **D**o-
linices ad **A**drastū arguorū re-
gē exulatū abiit cui⁹ filiā duxit
vxorē **S**inito āno **E**theo. septē
fratris negauit: ⁊ disputās cum
mīe iocasta de vtili ⁊ honesto
adeo tyrānidē cordi eē sibi di-
cit vt supis dijs ⁊ iferis ipare
exoptet iūganē indēns eā cur-
rib⁹ ⁊ cāpi currib⁹ ipteant: nō
ei relinq; **P**olinici tyrānidē et
addit hec vba q̄ x̄sib⁹ psequi-
t⁹ ē. **E**uripides **A**ffissus ē ab **A**-
drasto **L**ibde⁹ q̄ etiā **A**drasti.
gñe erat: vt regnū repōsceret
Etheo. iuregētū violato qnq;
gtra viros electos ī iūdijs po-
suit vt **T**hiden redeūtez truci-
darēt: quos ille pfect oīs reli-
cto **A**deone cedis nūcio ob id
Adrastus comparato exerci-
tu **T**hebāos bello inuasit malo
fidere ⁊ auib⁹: qm̄ vict⁹ vir opa-
tōis eq̄ euasit. **A**lij duces in p-
lio ceciderāt. **A**mphiarā⁹ hau-
it⁹ a terra. **T**ide⁹ vulnerat⁹ a
Adenalippo **H**ippomelido ī is-
meno submer⁹ **P**arthenope⁹
māudnāns. pfect⁹ **L**apen⁹ ⁊ c.
fulmie **P**olinices ⁊ **E**theo. cōs-
gressi mutuis vulnerib⁹ occu-
buerūt. **H**oc bellū cecinit **P**a-
pini⁹ ī thebaide **¶** **C**apitalis]
p̄nciosus ⁊ scelerat⁹ dānat **L**i.
hāc sniam **E**theodis vel pon⁹
Euripidis: q̄ fecerit hanc exce-
ptōez. **¶** **A**holēdū. scz eē ei⁹ grā

Edipus.

Plinius

regnandi: hoc enim exemplum sententia Euripidis alij ad hoc scelus irritati sunt ut ipse Lefar. Sed euripides vituperandus non est quoniam suabat decorem persone quam tractabat non quod ipse censeret violenter esse inus et pietatem propter regnum. Ecce tibi non opus est inquit minuta colligere: videamus quid fecerit Lefar. quod omnem honestatem relinquit et patriam perdidit suam et ciues: et sic infestat Lefar. ut alios tyrannide deterreat. Ecce tibi ex sto maco loquitur Sicut plinius in epistola. Ecce tibi regulus. Quamens ex his prudentie: quam ignorat quod sit honestus: quod utile: et si illud factum Lefaris laudat necesse est ut laudet interitum legum et opprobrium: quod est omnino nefandum. Potest enim ratio quare non est utile. Quod honestate igitur concludit hanc disputatorem: dicens utilitates dirigenda esse honestate: et per coperto habendum nihil esse utile: quod non sit honestum: ut hec duo utile scilicet et honestum idem significet si boni viri et prudentes esse volumus: duo habent utile et honestum discrepare. id est aliquam discrepantiam nosse ipso videatur huius: scilicet re idem esse cum nihil sit utile quod non sit honestum hoc est contra Ethocleem: qui matri dicit apud Euripidem idem esse nomen apud omnes homines honesti et utiliter: verum non idem haberi: scilicet esse in opinione situm nam inquit quibusdam non videtur esse utile et honestum regnare mihi autem honestum videtur et utile: scilicet hec ratio venit tyranno qui propriam utilitatem curat nullam iustitiam et honestatis habet rationem. Nunc ab eo Itrafeo inquit ad opinio nemus populi qui dicit nullam esse maiorem utilitatem: quam regnare et hanc confutat Lefar quoniam ipse dominatus multas habet sollicitudines et metum: quod probat vita tyrannorum: quibus pauci sunt fideles: imo nulli hec argumenta sumuntur ex euripidis phemissis in quibus iocasta proponit ethocleem filio incommoda quibus tyranni et plinius equo cupidi afficiuntur. Et affert carmen Accij: qui in tragedia: quod inscribat Thiestes dixit paucos esse bonos regno: scilicet multos iniquos et infideles: si hoc inquit potuit perungere Thiestes quod paternum avitumque regnum tenebat quod debet putare tyranni: quod iniuste dominantur: et liberatas civitates occupant ut fecit Lefar: cuius exitus do

id unum solum quod omnium sceleratissimum fuerat excepserit: quid igitur minuta colligimus hereditates: mercaturas venditiones fraudulentas. Ecce tibi qui rex populi romani dominus omnium gentium esse concupierit: idque perferat hanc cupiditatem si quis honestam esse dicamens est. Probat enim legum et libertatis interitum earumque oppressionem tetram et detestabilem: gloriosam putat. Qui autem fatetur honestum non esse in ea civitate que libera fuit que esse debeat regnare: sed ei qui id facere possit esse utile: qua hunc obiurgatione: aut quo potius conuictio a tanto errore coneruertere. Postest enim dii immortales cuique esse utile fedissimum et teterrimum patricium patre quousque is qui se eo obstrinxerit: ab oppressis civibus pares nominetur. Honestate igitur dirigenda utilitas est. Et quidem sic ut hec duo verba inter se discrepare: sed tamen unum sonare videantur. Nunc ab eo ad vulgi opinionem: que maior utilitas quam regnandi esse possit. Nihil contra inutilius ei qui id iniuste consequutus sit inuenio cum ad veritatem cepi reuocare rationem. Possunt enim cuiusque esse utiles angores sollicitudines: diurni et nocturni metus vita insidiarum periculorum plenissima. Multi

cuit paucos esse fideles regnare volētibz. Accius scriptor tragediarz fuit de quo Fabius libro decimo tragedie scriptores Accius atq; Pacuvius: clarissimi claritate sentētiar: ver
 bozūq; pondere: auctoritate psonarum ceterz nitor et summa in excolēdis opibz man? ma
 gis videri pōt tpibz q̄ ipsis defuisse Viriū tamen Accio plus tribuitur Pacuvioz videri
 doctorem qui esse docti affectant volūt. ¶ Adulti inquit] hoc est carmen Acij. ¶ At cui re-

Fabius

Accio

iniqui atq; infideles regno pauci boni sunt in-
 quit Accius. At cui regno: qđ a Tantaloz et Pe-
 lope proditū iure obtinebat: Naz quāto plures
 ei regi putas: qui exercitū populi Romani: po-
 pulūq; ipsum Romanū opprēssisset: ciuitatēq; nō
 modo liberā: sed etiā gentibus imperantē serui-
 re sibi coegisset. Hūc tu quas cōsciētie labes in
 animo censes habuisse. Que vulnera. Cum aut
 vita ip̄a potest vtilitati esse: cum eius vite ea c-
 ditio sit: vt qui illā eripuerit in maxima gr̄a fut-
 rus sit: et gloria. Quod si bec vtilia non sunt qu-
 maxime videntur que plena sunt dedecoris ac
 turpitudinis: satis persuasum esse debet: nihil
 esse vtile qđ non honestū sit. Quamq; id quidē
 tum sepe alias: tum Pirri bello a. L. Fabricio
 cōsule iterum et a senatu nostro iudicatū est. Cū
 enim rex Pyrrus. P. R. bellum vltro intulisset
 cumq; de imperio certamen esset cum rege gene-
 rosa ac potenti perfuga ab eo venit in castra Fa-
 bricij: eiq; est pollicitus: si premiū ei proposuis-
 set se: vt clam venisset: sic clam in pyrrbi castra
 rediturum et nemo necaturum. Hunc Fabrici-
 reducendum curauit ad Pyrrbum idq; eius fa-
 ctum a senatu laudatum est. At qui si speciem

gno] quasi dicat: si regno qđ
 iure obrinebatur pauci boni
 sunt: quid iniuste imperentibz
 accidere dē. ¶ Et Pelope] qm
 Atreus et Thiestes: vt dictum
 est: filij fuerūt Pelopis et Hippo-
 damie: et Pelops fuit filius
 Tantalī. ¶ Proditū] est here-
 ditario iure relictum: qm erāt
 nepotes Tantalī Iouis filij.
 ¶ Et regi] Lesari: quē inuidio-
 se regem appellat: nomen qđ
 pe regum abominatur erat
 apud romanos et execrabile.
 ¶ In maxima gloria] hoc di-
 cit in laudē Bruti et ceteroz ty-
 rannicidarū. ¶ Quāq; quidē]
 hoc inquit qđ dixi p̄suasus esse
 debere veteres Romā sic esse
 iudicauerūt et ponit exēplum
 Pirri atq; Fabricij qui vili-
 tatis specē sine honestate res-
 pudiauit. Cum Fabrici? aucto-
 re Plutarcho consulatuz inisset:
 veniēs quidā ad eum in castra
 epistolā a medico Pirri scrip-
 ptam Fabricio reddit: in quo
 pollicebatur se Pirrhum ves-
 neno necaturū: si sibi p̄miū da-
 retur. ¶ Fabricius hominis cō-
 silium detestatus] statim Pir-
 rhum litteris monuit: vt insi-
 dias medici caueret. Littere
 huiusmodi fuerunt L. Fabrici-
 tius et Qu. emilius consules
 Pirrho regi salutem. Neq; as-
 mitorum neq; hostium fortis
 natus estimator esse videris
 cognosces enim: cum epistolaz
 hanc ad te trāmissaz plegeris
 te bonis quidē ac iustis viris
 bellū inferre malis dō atq; in-
 iustis cōsulare. Hoc aut nō tui
 gratia nota facim? tibi: sed ne
 mors tua nobis calūniā affe-
 rat: qua si brute nequirem? te
 superare dolo p̄tendisse. Licet ali-
 ter narrat Seneca lib. xxiij.
 epistolaz dicit Fabricius me-
 dico Pirri p̄mittēte venenū
 se regi datū monuit Pirrhū
 caueret insidias. ¶ Vltro] spō-
 te nulla romanorū lacessitus
 iniuria: nam venit vt dictum
 est in auxilium Tarentinorū

Fabritius
Plutar.

Seneca

ergo cum ultro bellum intulisset videbatur Romani hunc in
stam cum tollere e medio Pir-
rhuz quocumque modo: sed semper
apud ipsos valuit honestas. Ad
de etiam quod de impio et gloria
dimicabatur: non de vita ut in
primo volumine patuit: ubi Li-
cinius quid agendum sit: cum de
impio certatur. Qui cum cum
quo Romani de laude certas-
bant et sic concluditur a Licio. ni-
hil esse gloriosius nihil utile cum
infamia: et sic vanat. L. philip-
pini: qui specie utilitatis du-
crus ea censuit: que nullas ha-
bebant honestatem. Quos
quo modo] quacumque ratione
per fas et nefas. Vectigales
ut iterum essent tribuariae: quod
uis. L. Silla eas liberauisset
ex voluptate senatus cum sol-
uissent pecuniam pro utilitate
rei publicae. At aucta vecti-
galia] potuisset aliquis hoc di-
cere. Aucti sunt ob id publici
redditus: ergo utile respondet
Licio nihil esse utile quod in
se turpitudine habeat. Ful-
ctum subnixum: firmatum et
stabilitum nemo enim potest
esse felix aliena infelicitate:
de his rebus dictum est satis
loco suo. Ego etiam non au-
det reprehendere Catonem
qui publicam utilitatem eni-
missime defendebat: sed dicit
se ab eo dissensisse aliquando
cum aliqua remittenda sint
publicanis interdum: ut equi-
tas locum habeat. Redempto-
res enim vectigalium: ut erat
apud antiquos equites roma-
ni faciunt interdum iacturam
nisi aliquid remittatur quod
tamen ab illis iure exigere pos-
se. Licio maxime fuit pub-
licanos: quoniam ipse erat
ex ordine equestri et equites
erant publicani ut dictum est.
Prefracte] oblitmate: et nul-
la habita ratione equitatis.
Prefractum] dicitur durum et
inflexibile. Vectigalia] pu-
blicos redditus. Publica-
nis] qui vectigalia redimunt
de publicanis et vectigalibus
dictum est. Ordinum] equi-
tum: scilicet qui negotia pu-
blica tractabant.

utilitatis opinio neque querimus: magnus illud bel-
lum perfuga unus et graue aduersarius imperii
subtulisset. Sed magnus dedecus et flagitium qui
cum laudis certamen fuisset cum non virtute: sed sce-
lere superatum. Ulterius igitur utilius vel fabricatio quod
tal' in hac urbe quibus Aristides fuit arbiter: vel se-
natus noster quod nunquam utilitatem a dignitate se iungit: ar-
mis cum hoste certare: an venenis. Sin gl'ie causa im-
perium expetendum est scelus absit: in quo non pos-
test esse gloria. Sin ipse opes expetuntur: quo
quo modo non poterunt esse utiles cum infamia: non igitur
utilis illa. L. Philippi Quod filii sententia: quod
ciuitates. L. Sylla pecunia accepta ex senatus:
consulto liberauissim: ut be rursus vectigales essez
neque his pecuniam quam pro libertate dederant reddere
mus ei senatus est assensus. Turpe imperio Pyr-
rhatum enim melior fides quam senatus at aucta vecti-
galia utile igitur quousque audebunt dicere quic-
quid utile quod non honestum potest aut vili imperio quod
gloria debet fulctum esse: et benigni uolentia socio-
rum, utile esse odium et infamia. Ego etiam cum
Catone meo sepe dissensi: nimis enim mihi vide-
batur prefracte erarium vectigaliaque defende-
re omnia publicanis negare multa: sociis cum
in hos beneficii esse deberemus cum: illis sic a-
gere cum colonis nostris soleremus. Eoque ma-
gis quo illa ordinum coniunctio ad salutem rei

publi. ptinebat. Male etiā Curio cū causā trās-
padonoriū equā eē dicebat sp aut addebat: vīcat
vtilitas: poti⁹ diceret nō eē equā: qz nō eēt vtilis
reip. quā cū vtilē eē diceret: nō eē equā fateretur
Plen⁹ est sept⁹ liber de officijs Decatonis taliū
q̄stionū sit ne boni viri in matia cbaritate anno-
ne familiā nō alere: in vtrāq; partē disputat sed
tū ad extremū vtilitate putat officiūz dirigi ma-
gis q̄z humanitate. Querit si in mari iactura sa-
ciēda sit equi ne p̄ciosi poti⁹ iacturaz faciat: an
seruuli vtilis. Hic aliores familiaris: alio ducit
būanitas: si tabulā de naufragio stult⁹ arripue-
rit: extorq̄bit ne eā sapiens si potuerit. Negat qz
sit iniuriū. Quid dñs nauis eripiet ne suū. Vi-
nime. Nō plus q̄z si nauiga ntē in alto eijcere de
nauī velit: qz sua nō sit quoad em̄ pueniū sit: eo
quo sūpta nauis est nō dñi est nauis: sed nauigā-
tūz. Quid si in vna tabula sint duo naufragi eō
sapiētes sibi vterq; rapiat: an alter cedat alteri
cedat vero: sed ei cui⁹ magis interfit vel sua vīre
publica causa viuere. Quid si bec paria i vtroq;
nullū erit certamē: sed quasi in sorte aut in dimi-
cando victus: alteri cedat alter. Quid si pater
fana expilet: cuniculos agat erariū: indicet ne
id magistratibus filius. Nepbas id quidem est
quinetiam defendat patrem: si arguatur igitur
non patria prestabit omnibus officijs immo ve-

[Caritate] penuria. [Mas-
gis q̄z humanitate] et sic ab of-
ficio dicebat: quoniam offi-
cium non est nisi sit honestum
ergo officium non potest dirigi
vtilitate: que ab honestate
seuicta sit. [Querit] hec erat
questio Decatonis que per se
clara est. [Hic] in hac questio-
ne: quoniā res familiaris hor-
tatur retinere equum multi p̄-
cili et humanitas seruulū: q̄z
uis vilem. [Si] tabulaz alia
questio. [Tabulam] cui insis-
des euadit ad littus. [Quid]
domin⁹ nauis. Alia q̄stio: an
domin⁹ nauis debeat: aut iu-
re possit eripere tabulam: et di-
cit q: non: quoniam nauis tūc
est nauigantium: et vectorum
[Quo] iad locum: quo vt per-
uenerimus nauem conduci-
mus et sumpsimus. [Quid] si
in vna alia questio. [Sed] ei
scilicet cedat cuius vita vtilis
est magis reipublice. Si autē
in vtroq; omnia paria sunt: al-
ter alteri cedet: ac si iacta sor-
te victus esset aut pugnando
[Quid] si pater alia questio
ipsius Decatonis. [Unicus-
los] subterraneos meatus: vt
furentur pecuniam ex erario.
[Arguatur] reprehendatur
et accusetur id fecisse. Igitur
inquit Cicero si ita fecerit fi-
lius patria non preponetur
omnibus alijs rebus. [Pres-
tabit] erit prestantior et cha-
rior omnibus officijs: que ali-
is debemus. [Immo] vero
scilicet omnibus prestabit in-
quit quoniā vtile est patrie ha-
bere filios pios in parentes.

Alconius

Quid sit alia questio. Pro
dere decipere: vñ peditores
oppugnare inq̃t Alconius. Pe
danus inimici et hostis est: p
dere grauius: cū ad eos qui a
mici eē vñt referatur. Quae
rit etiā alia q̃stio. Adulteri
nos inō veros et bonos: qd no
stro tēpore vulgo fit: et quorū
quisq̃ est qui dubitet adulter
rimos nūmos soluere. Aut as
firmat. Diogenes ip̃m solu
tum circa reprehēnōē: quod
negabat Antipater sequutus
sanctitatē. Stoicoz et prescri
ptum boni viri: quē sentimus
tantū. Qui vinū fugiēs alia
questio. Vinū fugiens dicitur
qd non p̃seruat bonitatē quā
p̃e se ferit: s; cū mutatur p̃u
trefcit: vnde fugere est quasi
putrefieri et littere dicitur fu
gere cū corrumpūtur: ergo q̃
ta'e vinū vendit dicere dicitur
esse fugiens. Sunt quedaz vi
na que non durant: et si quis
illa tanq̃ duratura emerit: fa
ceret iacturam. Redhibea
tur opus sit reciperet manci
pium venditū. Alpius ait
Redhibere est facere: vt rur
sus habeat venditor quod ha
buerat: et quia reddēdo id fa
ciebat: idcirco redhibitio est
appellata: quasi redditio: cui
reditur ab emptore mancipi
um venditori et a iure consul
tis ponuntur morbi et causet
quibus mancipium redhibea
tur. Sed hic in hac parte et
re Diogeni placet vt non dicā
tur vitia. Antipatro autem
vt dicantur. Aleatores qui
ludo alee teneat. Si quis
aurum alia questio. Quic
cum est es montanuz habens
aliquam similitudinem auri
in colore: materna lingua vi
citur orotone. Nec vide hoc
supra dictum est quod vt me
tulue causa et de dolo quoniam
pretorēs dolo promissa aut vi
rata non habebant. Ponit igit
ur exemplum de eo quod pro
missum est nec vi nec dolo.
Ad aquam inter cutem ad
morbum hidrop sim. Pigerit
pigerit pactus fuerit. Ean
dem morbum hidropisim.

Alpius
Redbieber

Quiccum

ro sed ip̃i patrie pducit p̃ios b̃re ciues i parēte.

Quid si tyrānidē occuparet: si patriā pdere co
nabif pater filebit ne fili? immo vero obsecrabit
patrē ne id faciat: si nihil pficiet accusabit mina
bit etiā ad extremū si ad p̃niciez p̃rie res specta
bit: patrie salutē anponet salut i p̃ris. Querit et
si sapiēs adulterios nūmos accipiet ip̃udēs p
bōis cū id rescierit solutur? ne sit eos: si cui debe
at p bonis Dyogenes ait: Antipater negat: cui
poti? assentior. Qui vinū fugiēs vēdat sciēs: de
beat ne dicere: nō necesse putat Diogenes. Anti
pater viri boni existiat. De sunt q̃si cōtrouersie i
iure Stoicoz. In mācipio vēdendo dicēda ne vi
tia. Nō nisi ea q̃ nisi dixeris redhibeat mācipiuz
iure ciuili. Sed hic mendacem esse: aleatorem;
furacem: ebriosum: alteri dicenda videntur: al
teri non dicenda videntur. Si quis aurum ven
dēs oricalcū se putat vēdere: indicet ei ne vir bo
nus aux illud eē cū emat denario: qd sit millena
riū. Perspicuū ē tā: et qd mibi videat: et q̃ sit iter
eos philosophos quos nominavi controuersia.
Pacta et promissa sperne seruanda sint que nec
vi nec dolo malo: vt pretorēs solent facta sint:
si quis medicamentum cuiuspiam dederit ad quā
inter cutem peptigeritq̃: ne illo medicamēto yn
q̃ postea vteretur: si eo medicamento sanus fa
ctus fuerit: et annis aliquot post insiderit in eun

dem morbum: nec ab eo qui cum pepigerat im-
petret: vt item eo liceat vti: quid faciendum sit:
cum sit bis inhumanus qui nō concedat vti nec
et quicquid fiat iniurie. Elite ⁊ salutē consulendum
est. Quid si quis sapiens rogatus sit ab eo qui
beredem faciat: cum ei testamento sextertium mi-
les relinquitur: vt antequā bereditatem adeat:
luce palatium in foro saltet idque se facturum promi-
serit: quod aliter cum berede scripturus ille nō
esset: faciat quod promiserat ille: nec ne promissum
se nollem: et id arbitror fuisse grauitatis: quo-
modo promiserit se saltare in foro turpe ducet bo-
nestius mentietur si ex hereditate nihil excepe-
rit quā si ceperit: nisi forte eam pecuniam in reipu-
blicam aliquod tempus contulerit vt vel salta-
re eum: cum patrie consulturus etiam sit turpe
nō sit. At ne illa quidem promissa seruanda sunt
inutilia quibus illa promiseris. Sol Pbetonti
filio vt redeamus ad fabulas: facturum se esse di-
xit quicquid optasset: optauit vt in currum patris
tolleretur sublatum est atque insanus antequā con-
sistit: ictu fulminis deſi agruit: quanto melius fue-
rat in hoc promissum patris non esse seruatum.
Quid quod Theseus exegit promissum a Ne-
ptuno: cui cum tres optiones. Neptunus dedisset
optauit interitum Hippolyti filij sui cum is pa-
tri suspectus esset de nouerca quo optato im-

Qui cum id est cum quo pa-
trum fecerat. Elite ⁊ salutē
statuit Cicero ⁊ iudicat nō es-
se standum tali promisso: sed
vite consulendum ⁊ vrendum
medicamento etiam non per-
mittere medico qui cum id pe-
neget ab humanitate discedit
Qui si quis sapiens. Elite q̄
stio. Promissum nolle: res
spōdet Cicero proposita que-
stioni dicens sapientis viri et
grauis fuisse non permittere
sed quia promissum laudabili-
us erit in hoc mētiri nihil: si
licet ex hereditate accipere
nisi forte pecuniam illa heredi-
tate relictam collaturus alii
quando sit in utilitatem rei
publice. Grauitatis] constā-
tie ⁊ virtutis. Si ducet Ieri-
stimabit esse turpe ⁊ preter de-
corum viri sapiētis saltare in
foro. Honestius maiore lau-
de si nihil capiet ex heredita-
te: quoniam ostendit antiquio-
rem esse sibi virtutem ⁊ deco-
rum omnibus alijs rebus.
Magnū aliquod tempus] id est in aliquam difficultatem
⁊ necessitatem rei publice: cui
adesse debemus: ⁊ quicquid
pro illa facimus decet. Ne
illa quidem. Nunc de promi-
ssis nō seruandis disputat de
quibus dictum est in primo vo-
lumine ⁊ ponit exemplum de
sole ⁊ Pbetonte. Neptuno et
Theseo Agamemnonem Iphi-
genia filia quam immolauit.
Aliquid dicunt Agamemno-
nem cum grecorum classis au-
lide conuenisset imprudentem
interemisse capream pascen-
tem ⁊ Diane sacram. Illum
ob id iratum placari sanguine
Agamemnonis filie potuisse.
Allicemque simulantem Achil-
li desponsam a Litemnestra
matre virginem accepisse: et
ante aras victatam statuisse.
Achileem ceterosque qui sacri-
cio preerant puellam regi scy-
tharum clam emandas ⁊ sic
taurice diane tēplo preuisse.
Fabule dicunt ceruā fuisse
suppositā p̄virgine a Diana.

¶ Tam tetrum crudele et horrendum. Ergo concludit ostendens hec esse officia a circumstantia: ut suo loco dictum est. Quid sit alia questio qua officium et circumstantia ostendit. Temporibus condicione temporum. Commutata utilitate quoniam si sit promissum non est utile illi cui promissum est: et qui utilitatem confulendum est mutata utilitate mutatur officium hec plana sunt. et in primo libro tractata uberius. At de his quidem postquam disseruit de his que pertinent ad prudentiam et iustitiam. Cicero captans attentionem transit ad reliqua: que pertinent ad fortitudinem et temperantiam: de quibus visus ad finem disputat ostendens nihil esse vile quod fortem virum dedecet et temperatum confutans epicureorum opinioniones statuentium finem bonorum in voluptate: et firmam exploratamque corporis valitudinem. Simulatio: id est malitia quidam que prudentiam videtur imitari: cum ab ea distet plurimum. In eisdem fontibus a quibus officia dicuntur et manant.

petrato Labeus in maximis fuit luctibus. Quid Agamemnon cum deuouisset Diane quod in suo regno pulcherrimum natum esset: illo anno immolauit Iphigeniam: quaz nihil erat eo quidem anno natum pulchrius: promissum potius non faciendum quam tam tetrum facinus admit-tendum fuit. Ergo et promissa non facienda non nunquam neque semper deposita reddenda sunt. Si gladium quis apud te sane mentis deposuerit repetat insaniens: reddere peccatum sit non reddere officium. Quis si is: qui apud te pecuniam deposuerit bellum inferat patrie: reddes ne depositus. Non credo facies enim contra rem publicam que debet esse carissima. Sic multa que natura honesta videntur esse temporibus fiunt non honesta facere promissa: stare conuentis reddere deposita commutata utilitate fiunt non honesta. At de his quidem que videtur esse utilitatis contra iustitiam simulatione prudentie satis arbitror dictum. Sed quoniam a quatuor fontibus honestatis primo libro officia duximus: in eisdem versabimur cum docebimus ea que videntur esse utilia: neque sint quam sint virtutis inimica. Ac de prudentia quidem quaz vult imitari malitia. Itemque de iustitia que semper est utilis: disputatus est.

¶ De fortitudine.

Relique sūt due ptes bōestatis q̃z
altera ī anīm excellētis magnitudi
ne ⁊ p̃stātie cernit̃: altera ī p̃firma
tiōe ⁊ moderatiōe ⁊ tēperatiōe. Utile videbatur
Ulixi vt qdā poete tragici p̃diderūt. Nam apud
Homerū optimū auctore talis de Ulixe nulla su
spitio est sed insimulat eū tragedie: simulatiōe in
sanie militiā subterfugere voluisse: nō honestum
cōsiliū at vtile vt aliq̃s fortasse dixerit regnare:
⁊ itache viuere ociose: cū parētib⁹: cū vxore: cū
filio. An vlluz tu decus: in quottidianis pericu
lis ⁊ laboribus cum tranquillitate hac confere
re putas. Ego vero istam contēnendam ⁊ abij
ciendam: quoniam que honesta non sit: ne vtilis
quidem esse arbitror. Quid enim aditurum pu
tas fuisse Ulixem: si in ipsa simulatione perse
uerasset: qui cum maximas res gesserit in bello
tamē bec audiuit ab Aiace cuius ipse princeps
iururandi fuit. Quod omnes fittis solus negle
git fidem: furere assimulauit: ne eo iret quo in
stituit. Quod nī Palamedis perspicax pruden
tia istius percepisset malitiosam audaciā: si
de sacrata ius perpetuo falleret. Illi vero non
modo non hostibus: verumetiam cū fluctibus
id quod dimicare melius fuit q̃ deferere consen
tiētē gratiam ad bellum barbaris inferendū.
Sed dimittamus et fabulas et externa ad rem

Reliquae sunt due
partes] fortis
tudo scilicet ⁊
temperantia:
sed prius agit
de fortitudine
Et ponit ex
plum. [Ulixis] quem offens
dit non potuisse viri fortis et
magni decorum seruare: si vo
mi remansisset vitans belli
cos labores: quis id vitale po
tuisse videri. [Itache] q̃ erat
patria sua cuius desiderio vi
cebat apud Homerum se tene
ri in hac verba Itaca omni
um clarissima occasus versus
aspera quidem: sed optima in
uentus alitrix: qua ego nihil
vnq̃ amenis vidi. [Ociose]:
sine laboribus bellicis. Cum
parētibus Laerte ⁊ Antolia
matre. [Uxore] Penelope fi
lio. Telemacho. [An vllum
tu decus]. Sensus est nulla trā
quillitas ⁊ vita ociosa pōt con
ferri cum decore ⁊ laude: quā
meretur quis ex laboribus et
periculis aditis p̃ decore ser
uando: tranquillitas em̃ que
honestā non est nō potest esse
utilis. Ab aiace filio Theles
monis superato ab Ulixe in
iudicio armorum. [Luius
ipse princeps] hec erant ver
ba Aiadis in tradegia: quibus
exprobrabat Ulixi: q̃ militiā
subterfugerit simulatione in
sanie. [Quod nī palamedis
Ulixes ne iret ad bellum: fu
rorem simulauit sed Palame
dis perspicaci ingenio simul
lario illa detecta est. Nam cū
araret ⁊ salem sereret: vt fu
rens videretur: palamedes
obfecit aratro thelemachum
⁊ sic timens filio se aperuit.
[Id quod fecit] q̃si errauit
per maria ⁊ varios labores p
essus est: vt canit Homer⁹ in
odissea [Barbaris phrigib⁹].

Nostram Romanam affert
 exemplum Reguli. q. ad suppli-
 cium redire maluit q. aliqd de
 constantia & fide remittere.
 [Consul iterum] in secundo psula
 tu in quo collegas habuit. L.
 Manlius bis consul fuit Attilius
 regulus de secundo psulatu: nota
 est hystoria apud. L. Livium & po-
 lybium. Ex insidijs Xantippo
 lacedemonio mercede ductus
 a Carthaginensibus & militari
 rei peritissimus callide exerci-
 tum instruxerat: elephas totosq.
 in hostes innumerat. An pu-
 gnatum est aliquandiu dubio mar-
 te. Sed Xantippo simulata fu-
 ga romanos ad insidias tra-
 xit: & regulus captus est: & roma
 missus: ut aut pace suaderet
 noie penorum aut captivorum p-
 mutatione: suavit ne fieret p-
 mutatio addidit etiam sibi vene-
 num datum ad tempus quo paulatim
 tabescenti corpe facta pmuta-
 tioe erigueret. Ex ore Mar-
 tia. [Cum liberis duobus] filijs
 quorum alter: ut est apud Silium
 Germanus vocabatur: alter regulus.
 [Que censes] respondet. Et talia
 non esse vilia: quoniam sunt contra
 magnanimitatem & fortitudinem
 de quibus nunc agitur ut dictum
 est. Nam locupletiores an inquit
 quis maiores auctores ipsa ma-
 gnitudine animi & fortitudine que
 negant talia non esse vilia: quod
 sibi repugnent. quod. he virtutes
 ostendunt illam spiritum utilita-
 tis esse falsam. [Ad data] Car-
 thaginensium de pace & pmuta-
 tione captivorum. [Sed] ne
 diceret quoniam negabit fas esse ca-
 ptivum sedere inter psulares et
 liberos ciues ea dicere finiam.
 [Atque] illud etiam affert id quod
 potuisset aliquid dicere contra res-
 gulum. Cum vigilando necabat
 [Tenebatur] Regulus in te-
 nebris & repente ardoribus so-
 lis obiciebatur: cogebaturque
 respicere ad solem in fuitis sur-
 sum ac deorsum palpebris cum
 somno diu phibitus decessit.
 Armanus ex tabulis ligneis pe-
 ni excogitauerat ad crudelissi-
 mum suppositis etiam acutis li-
 gnis dispositis stimulis p late-
 ra armarij: quo clausus est Re-
 gulus: ita ut nec iacere nec ad-

factam nostramque veniamus. **III.** Attilius Re-
 gulus cum consul iterum in apfrica et insidijs
 captus esset duce Xantippo lacedemonio: im-
 peratore autem patre Hannibalis Hamilcare
 iuratus missus est ad senatum: ut nisi essent red-
 diti penis captivi nobiles quidam: rediret ipse
 Carthaginem. Is cum romam venisset utilita-
 tis speciem videbat: sed eam ut res declarat
 falsam iudicavit que erat talis manere in patria
 esse domi sue cum vxore: cum liberis que calamita-
 tem accepisset in bello communem fortune bel-
 lice iudicare tenere consularis dignitatis gra-
 dum: quis necesse neget esse vtilia que censes ma-
 gnitudo animi et fortitudo negat. Nam locuple-
 tiores queris auctores. Harum enim est virtu-
 tum proprium: nil extimescere: omnia humana
 despicere nihil quod homini accidere possit in-
 tollerandum putare. Itaque quid fecit. In sena-
 tum venit mandata exposuit sententiam ne dice-
 ret recusavit quamdiu iureiurando hostium tene-
 retur non esse senatores. Atque illud etiam: o stul-
 tum hominem dixerit quispiam et repugnatem
 utilitati sue: reddi captivos negavit esse vtile.
 Illos enim adolescentes et bonos duces esse se-
 iam confectum senectute. Quis cum valuisset
 auctoritas captivi retenti sunt ipse cartbagi-
 nem rediit neque eius charitas patrie retinuit nec

suorum neq; vero tamen ignorabat se ad crude-
lissimum hostem et ad exquisita supplicia profi-
cisci: sed iusiurandum conseruandum putabat.
Itaq; tu; cū vigilando necabatur erat in melio-
ri causa q̃ si domi senex captiuus periturus et cō-
sularis remansisset: at stulte qui non modo nō cē-
suerit captiuos remittendos verū etiam dissua-
serit. Qñ stulte etiam ne si reip. cōducebat. Po-
test aut qđ inutile reipu. sit id cuiq; ciui vtile esse
peruertunt homines ea; sunt fundamenta na-
ture cum vtilitatem ab honestate se iūgūt. Qēs
em̃ repetimus vtilitatē: ad eāq; rapimur nec fa-
cere aliter vllō mō possum? Nā quis est q̃ vtilita-
fugiat: aut q̃s potius q̃ ea nō studiosissime pro-
sequatur. Sed q; nūq; possum? nisi in laude: de-
core honestate: vtilia reperire: ppter ea illa pri-
ma et summa habemus: vtilitatis nomen: non
tā splendidū q̃ necessariū ducim? Quid est igit̃
dixerit quis in iureiurādo. Num iratū timemus
Iouē. At hoc quidez cōmune est omnīū pbiloso-
phoz: nō eoz: nō qui deū nūq; habere ipsum ne-
gocij dicūt: et nūq; exhiberi alteri: sed eoz etia q̃
deū semper agere aliquid: et moliri volunt nunq;
nec irasci deuz nec nocere. Quid aut irat? Jupi-
ter plus nocere potuisset q̃s nocuit sibi ipse regu-
lus. Nulla igit̃ vis fuit religiōis q̃ tātā vtilitatē
puerteret an ne turpiter faceret. Primū minima

herere posset nisi firmus stimu-
lus. An dicit Seneca loquēs
de supplicio reguli. Figunt cu-
tem clauī et quocūq; fatigatū
corpus inclinauit: vulnere in-
cumbit: et in perpetuam vigi-
liam suspensa sunt lumina.
Et stulte affert aliud quod
quis contra Regulū potuisset
afferre fundamenta natura-
re: quoniam honestum est fin-
naturaz: et nūq; est vtile quod
non sit honestuz: quod qui nō
tenetur: et vtile ab honesto se-
parant: peruertunt fundamē-
ta nature: vnde Socrates il-
los execrari solebat: qui hec
duo coniuncta natura optimo-
ne parua distaxissent. Rapimur
vi et imperio nature: sed nos corrupti: vti-
le nō dispicim? auaritie nūq; aut
alterius affect? caligine obdu-
cti: estuz cupiditatū iustitia-
ti: ideo dicit vtilia nō posse re-
periri: nisi i laude decore et ho-
nestate. Et hec sunt prima et
summa inq̃ vtilitas necessitati
nature subuenit. Illa xō as-
ferunt splendore nōis et glori-
am. ppter honestatē q̃ppe lau-
damur. Illa laudē decore et
honestatē q̃bus datur prim? et
summ? locus: vtilitas aut ex-
perit ppter necessitatē: ergo
p̃stabiliora magis appetenda
sūt et ceteri p̃ponēda. Quid
est igit̃ affert ea q̃ potuissent
dici p̃tra regulū qđ noluerit
iusiurandū violare ne Iouez
inuocatū offēderet. Et has rō-
nes si cōfutabit: ostēdet q̃ Re-
gulū officio boni magniq; viri
fructū esse. Nūq; hī negocii:
et hi fuerūt epicurei. Epicur?
em̃ dicebat qđ beatū eternūq;
est: idip̃m nec hīe quicq; nego-
cij nec exhibere alteri. Ita ne-
q; ira: neq; grā teneri: q̃ tā-
lia eēt imbecilla eēt oīa: et
negabat Epicur? ideo eē gra-
tia. Sz eoz pipateticoz. s.
et stoicoz et academicoz. An
ne igit̃ pponit id qđ p̃ regulo
dici potuisset: et introducat r̃i-
dentē et asserentē turpitudinē
ip̃z eē minimū malū qđ postea
ei. ffellit. Ad minima d malis
scz est ipsa turpitudō: quē se-
minus h3 mali q̃ ille cruciat?

[Apud Accium] in tragedia in qua Atreus fratrem decemperat Thiestem: hec verba dixisse scilicet nec fregisse fidem nec dedisse: quoniam voce tantum non mente iurauerat. [Impio] alieno ab omni pietate et dei cultu cui pietatem debemus et crudelissimo in fratres [Luculante] clare et bene. [Addunt etiam] hec sunt alia que afferebantur contra Regulum. Sed prima videamus refellit Cicero ea que contra Regulum dicta sunt: resumens primum de iureiurando: quod interpretatur ut ostendat nullo modo violandum esse. [Apta pennis] coniuncta: id est pennata et volans aspere apud antiquos significabat coniungere: inde apud Virgilium. *Lesum stellis ardentibus aptus* [Iusiurandum Iouis] quoniam inuocabant iurando iouem capitolium: fides dicitur ab Ennio pennata: quasi transcendens virtus et maxima: quoniam testes non requirit cum sit tacitum in pectore numen et iustitie fundamentum. [In capitolio] fides in capitolio promissa: psecrauit Atrilius calatinus: inde. *Ad. Emilius* scaurus.

de malis. Num igitur tamen mali turpitudine ista habebit quod ille cruciat? Deinde illud etiam apud Accium Fregisti ne fidem neque dedi neque do infideli cuiusquam Quamquam ab impio rege dicitur: luculente tamen dicitur. Addunt etiam quemadmodum nos dicamus videri quedam utilia que non sint sic se dicere videri quedam honesta: que non sint ut hoc ipsum videtur honestum conseruandi iusiurandi causa ad cruciatum reuertisse. Sed fit non honestum: quia quod per vim hostium esset actum ratum esse non debuit. Addunt etiam quicquid valde utile sit: id fieri honestum: etiam si antea non videretur. Hec fere contra Regulum. Sed prima videamus. Non fuit Iupiter metuendus ne iratus noceret: quia neque irasci solet: neque nocere. Hec quidem ratio non magis contra regulum quam contra omne iusiurandum valet. Sed in iureiurando non qui metus: sed que vis sit debet intelligi. Est enim iusiurandum affirmatio religiosa: quod autem affirmatiue: quasi deo teste promiseris: id tenendum est. Jam enim non ad iram deorum que nulla est sed ad iustitiam et ad fidem pertinet. Nam preclare Ennius. *O fides alma apta pennis: et iusiurandum Iouis.* Qui igitur iusiurandum violat: is fidem violat: quam in capitolio vicinam Iouis optimi maximi: ut in Catonis oratione est: maiores nostri esse volue-

Aspere

Virgilius

runt. At enim ne iratus quidem supit er plus re-
gulo nocuisset quod sibi nocuit ipse. Regulus. *Ter-*
te si nihil malum esset nisi dolore: id autem non mo-
do non summum malum: sed nec malum quidem esse
maxima auctoritate philosophi affirmant. Quorum quidem
testem non mediocrem: sed baud scio an graui-
simum regulum. Nolite queso vituperare. Quem
enim locupletiozem querimus: quod principem pu-
blice rei qui retinendi officij causa cruciatum sub-
terit voluntarium: nam qui aiunt minima de ma-
lis bi ut turpiter potius quam calamitose. An est vi-
lum maius malum turpitudine? Que si in defor-
mitate corporis habeat aliquid offensionis quod
ta illa deprauatio et feditas turpificati animi de-
bet videri. Itaque neruosi qui illa differunt so-
lum audent malum dicere: id quod turpe sit qui autem
remissius: bi tamen non dubitant summum malum dice-
re. Nam illud quidem neque dedi neque do fidem in
fidei cuius: idcirco a poeta dicitur: quia cum tra-
ctaretur atreus persone seruendum fuit: sed si
hic sibi sumunt nullam esse fidem que in fide-
li data sit videant ne queratur latebra periurio
Est autem etiam ius belli cum fidesque iusiuran-
di sepe hosti seruanda. Quod enim iuratum est:
ut mens conciperet fieri oportere: id obseruandum
est. Quod aliter id si non fecerit nullum periurium est
ut si predombus pactum pro capite precium non

¶ Sed ne malum quidem hec fuit
opio stoicorum statuerunt nihil esse
enumerandum in malis propter vi-
tia: de his rebus abunde dictum est
supra: stoici dicebant dolorem non
esse malum et beatam vitam descendens
suram in omnia tormenta: igitur Re-
gulus in illo dolore nihil mali
habebat: quia non discedebat ab
officio: et virtutis prescripto.
¶ Philosophi stoici scilicet. Nam qui aiunt
refellit aliud de turpitudine: quod
illi dicebant minima de malis
et sic concludere potius videndum
esse cum turpitudine quod cum calami-
tate: quod est contra prescriptum natu-
re quod honestum amat et turpitudi-
nem auersatur et odit: et ostendit. Et
nullum malum esse maius turpitu-
dine et vitio. Turpitudine enim ma-
xime refertur ad mores inde tur-
pis dicitur infamis. ¶ Que turpi-
tudo si alios offendit cum est in
corpe fortius in animo. ¶ Itaque
neruosi? et ideo inquit Et. stoici
quod summam viam dabat virtuti: nec
illa eneruabatur: ut pipatetici et
academici: dicebant id solum esse
malum quod esset turpe: pipatetici
autem dicebant vitium esse summum
malum: et sic relinquebat esse alia
mala propter turpitudinem ut sunt
dolores cruciat? et cetera id ge-
nus quod stoici mala esse negabant
quoniam turpitudine vacaret ¶ Ner-
uosi? fortius? et virili? ut erat stoi-
ci. ¶ Solum nec posse dici aliud
esse malum propter vitium. Qui re-
missius. i. non tam robore virtuti
tribuit: et hi sunt pipatetici di-
centes multa esse mala propter vitium esse
summum. ¶ Nam illud quidem inueni-
trahit ad finem. Acci: ostendens ser-
uari a poeta decorum persone. Nam
cum persona Atrei ipsi et infidi tra-
ctaret sic debebat iduci ut lo-
queretur. Itaque Acci? non ideo id vi-
rit: quia ita sentiret: sed ut finiret
decorum personam ostendit Et. fide esse
seruanda etiam hosti: ut fecit Re-
gulus? quod illis fide finivit quod nullam
fidem habebant: ne ab officio disce-
deret. ¶ Sed Syllius? enim celebrat vi-
ces. Qui longum spem fama gliscit
te penam infidis fuisse fidem me-
morare penis: quotiens inquit
iuram? metere: et id metere concipi-
mus fieri oportere: seruandum est.
Pyrratis autem non est seruanda fides
quia iter ipsos ius bellicum non iter

Syllius.

cedit. *[His aut seruanda est]*
 cū quib? legitime bellū gerit.
[Perduellū] hostiū qui quō-
 dā vocabant pduelles? decla-
 rat. *[qd sit peierare:]* afferens
 verba Erheodis: apud Euripi-
 dē in phemius q iurauerat se p
 acto āno datū sceptrū fratri
 Polimici: s? postea dixit se iu-
 rasse lingua nō mēre. *[Scite]*
 doctē sapiētē. *[Ius feciale]*
 de quo dictū est i pīo volumi-
 ne 7 assert exēpla eoz q dediti
 sunt hostibus a senatu: ne ius
 bellicū violare? seruāda enīz
 sunt iura belli: vt suo loco vi-
 ctū est. *[Apud Claudū]* claudi
 um oppidū apud samnites in
 de caudine furce *[Salt?]* duo
 alii siluofiq? sunt inq? *[Luius]*
 morib? circa se pperuis iter se
 iūcti iacz iter eos satis patēs
 clausus i medio cāp? herbid?
 aquosusq? p quē mediū inter
 est: s? anteq? venias ad eū in-
 trāde pīe agustie sunt: 7 aut
 eadē qua te īsinuaueris via re-
 perēda aut si ire porro pgas p
 aliū saltū arctiorē impeditiōē
 q? euadēdū: illic missus fuit ro-
 man? exercit? sub iugū a sam-
 nitib? duce Pōtio. *[Acturio]*
[Saluinoz] Sp. posthumo pīu-
 nora ē hystoria apud *[Luius]* li.
 ix. *[Emili?]* tērata inq? *[Li.]*
 paulis? itercessio ē a. *[L.]* *[Luius]*
 et. *[Emilio]* tribunis q neq?
 exolui religioē populū aiebāt
 deditōe sua nisi oīa samnitib?
 qīa apud Claudū fuissent re-
 stituerēt neq? se p eo q spō-
 dēdo pacē seruassent exercitū
 ppli romani penā vllā meritos
 eē. *[Fuit]* suafor? lege apd *[Li]*
 uiū vba posthumi id suadētis
[L.] *[Mācin?]* *[M.]* *[Pompe.]* *[sul]* a
 Numātinis supar? pacē igno-
 biles fecit post eū. *[L.]* *[Postulius]*
[Mācin?] *[sul]* itēz cū Numāti-
 nis pacē fecit infamē quā po-
 pul? roman? 7 senat? infrigit
 iussit atq? ipm *[Mācinū]* hosti-
 bus tradit vt in illo qīi aucto-
 re federis se iurēt 7 indicarēt
[Mācin?] auctore *[Plutar.]* igna-
 vissim? oīm romanor? ducū fu-
 it: 7 victus a numātinis cadū-
 ceatorem ad pacem petendaz
 hostibus misit: qui *[Tyberius]*
[Mācinū] qītozem ad se mīti

attuleris nulla fraus est ne si iurat? quidē id nō
 feceris. Nā pyrata nō est ex perduellū numero
 definitus: sed cōius hostis omnīū: cū hoc non fi-
 des esse debet nec iusiurādū cōe. Nō em̄ falsum
 iurare peierare est. Sed qd ex ai tui snia iuraue-
 ris sicut verbis cōcipit more nostro id nō face-
 re pīurius est: scite em̄ *[Euripides]* iuraui lingua
 mentē iniuratā ger o. *[Regulus]* vero non debuit
 cōditiones pactionesq? bellicas 7 hostiles pīur-
 bare pīurio cū iusto em̄ 7 legitimo hoste res ge-
 rebatur aduersus quē 7 totū ius feciale 7 multa
 sunt iura cōia. Quod ni ita esset nunq? claros vi-
 ros senat? vinctos hostib? dedisset. At vero *[Ti-
 tus]* *[Cleturi?]* 7 *[Spuri?]* *[posthum?]*: cū iterū consu-
 les essent qz tū male pugnatū apud caudiū esset
 legiombus nostris sub iugū missis pacē cuz *[Sā-
 nitibus]* fecerant dediti sunt bis. In iussu em̄ po-
 puli senatusq? fecerant. Eodemq? tēpore. *[L.]* *[mi-
 mitius]* *[Quintus]* *[Emili?]* qui cum tribunū plebis
 erant: qd eoz auctoritate pax erat facta dediti
 sunt vt pax *[Samnitū]* repudiaret: atq? huius de-
 ditiōis ipse *[Posthum?]* qui debebat suafor? 7 au-
 ctor fuit: qd idē multis annis post. *[L.]* *[Mācin?]*
 qui vt *[Numantinus]*: quibus cuz sine senatus au-
 ctoritate fed? fecerat dedere? rogationez suasit
 eā quā *[Luci?]* *[Furi?]* 7 *[Dext?]* *[Attilius]* ex senatus
 consulto ferebant: que accepta est hostibus de

Luius

Mācinus
 blurar.

ditus. Honestus. Hic q̄z Qu. Pompeius: quo
cum in eadem causa eēt deprecante accepta lex
non est. Hic ea que videbatur vtilitas plus va-
luit q̄z honestas. Apud superiores vtilitatis spe-
cies falsa ab honestatis auctoritate superata est
At non debuit ratum esse qd̄ erat actum pervin-
quasi non forti viro vis possit adhiberi. Cur igitur
ad senatum proficiscebatur cuz presertim de
captivis dissuasurus esset. Quod maximum in
eo est id reprehenditis. Non enī suo iudicio ste-
tit sed suscepit causaz: vt esset iudicium senatus
cui nisi ipse auctor fuisset captivi profecto pe-
nis redditi essent. Ita incolumis in patria Re-
gulus restitisset: quod quia patrie non vtile pu-
tauit: idcirco honestum sibi et sentire illa et pa-
tri credidit. Nam quod aiunt quod valde vtile sit
id fieri honestum: immo vero esse non fieri. Est
enim nihil vtile: quod idem non honestum: nec
quia vtile honestum est: sed quia honestum vti-
le. Quare ex multis mirabilibus exēplis: baud
facile quis dixerit hoc exēplo aut laudabilius
aut prestantius. Sed ex tota hac laude Reguli
vnum illud est admiratione dignum quod capti-
vos retinendos censuerit. Nam quod redijt no-
bis non mirabile videtur: illis quidem tempo-
ribus aliter facere non potuit. Itaqz ista laus
non hominis sed temporum. Nullum etiam vin-

petiere: qui ad eos profectus
fedus fecit et sic. xxx. milia civi-
um Romanorū et alios qui ex
tra ordinē sequuti erāt serva-
vit qd̄ fed⁹ a Romanis tanq̄
dedecus improbatū fuit cēsen-
tibus vt p̄sul cū questore ac tri-
bunis militū hostib⁹ dederet
tandē milites quorū magna p̄s
erat ex plebe efferūt: vt obus
pietereq̄. Ad hinc p̄sul parces
retur. ¶ Honestus] cū maiore
laude fortitudinis et magnani-
mitatis. ¶ In eadez cā] qm̄ et
ipse ante Hanninū pacem ro-
mano noi in decorē fecerat.
Hic apud Pompeiū qui nole-
bat hostib⁹ dedi. Ap̄s superiores
L. Ueturū. Sp. posthumum
cōsu. qui suaserūt p̄pter hone-
statem vt hostibus dederent.
¶ At nō debuit ratum esse: rati-
fert aliud qd̄ potuiss̄ obici re-
gulo: et refellit hoc Lic. dicens
etiam viro forti posse rem ad-
hiberi. Est aut vis: vt Paulus
finit: et supra dictū est maioris
rei imper⁹: qui repelli nō pōt.
Nam qd̄ aiunt fefellit postres-
mum qd̄ contra regulū diceba-
tur: dicit id quod valde vtile
est esse honestū nō fieri: qm̄ ni-
hil est vtile qd̄ nō sit honestuz
et vtile aliquid d̄. p̄pter hoc:
qz honestū est: nec dicimus ali-
quid esse honestum: qz sit vti-
le sed vtile: qz honestū. Adrā-
dum inquit in regulo: qd̄ cen-
suerit non fieri permutatōem
eo tēpore iusiurandum erat ar-
ctissimum vinculū ad astringē-
dam fidem quod patet in legi-
bus duodecim tabularum et
etiam in notis censorijs et iu-
dicijs cum conderent lustra et
recognoscerent mores: vt in il-
los qui ab officio discessissent
ad aduerteretur: et maxie si iusi-
urandū violauissent: qd̄ p̄cū
vindicanbant leges et ritus sa-
crozum et nota cēsozia atqz eti-
am federa: quib⁹ cū hoste iure-
iurando interposito fides des-
tinebāt hec oīa inquit indi-
cant arctissimum fuisse apud
maiores nostros iusiuradi vin-
culum. De censura dictū est: et
affert exemplum. Ad. Pompo-
nij tribu. plebis: qui ne iusiur-
randum violaret. L. Ad milie

His

um: cui diem dixerat: missum fecit. *L. Manlius* clam fugiendi causa dictator dictus est qui p inde ac rei gerende ac non soluende religionis causa creatus esset: bellum hemicum affectans delectu acerbo iuuentutem agitauit. Tandemq om nibus in eum tribus plebis cohortis seu vi seu verecundia victus dictatura abiit. In principio anni sequens dies *Manlius* dicitur a. *Man.* Pomponio tribu plebis: criminis ei tribu nus inter cetera dabat: inquit *Liuius* q filium iuuenem extorrem vber: domo: penatibus foro: luce congressu equalium phibitum in opus seruale prope in carcerem atq in ergastulum dederit. Dic iuuenis. *L. Manlius* ad pontem anienis gallum vicit: et torquem ademit dictatore. *L. Quintio* peno. *Q. Negocius* exhiberi patri id est vgeri in iudicio: unde apud *Senecam* vetuit illi exhiberi negocium *Cesar.* et agellos in quibus vicinalis via causa rixe ac licium fuerat: militi suo donauit. *Q. Lognomen* quoniam vocatus est torquatus a Torque hosti adempto. *Q. Ad* veserim pugnatum est inquit *Liuius* cum latinis non procul a radicibus vesuuij montis: qua via ad veserim ferebat: consules erant. *L. Manlius* et *Decius*: qui se pro romanis legionibus deuout: et *Manlius* auctore *Liuii* ea virtute atq consilio in prelio fuit: vt facile conuenerit inter scriptores vtrius partis. *L. Manlius* dux fuisset eius: futuram baud dubie fuisse victoriam.

Liuius

Seneca

culum ad astringendas fidem iure iurendo maior arctius esse voluerunt: id indicant leges in. xij. tabulis: indicant sacrate: indicant federa quibus etiam cum hoste deuincitur fides indicant notatiões animaduersionesq censorum: qui nulla de re diligentius q de iure iurando iudicabant. *L. Manlius* *Auli* filio cum dictator fuisset *Marcus* *Pomponius* tribunus plebis dies dixit: quod is paucos sibi dies ad dictaturam gerendam addidisset: criminabatur etiam quod *Titum* filium qui postea est *Torquatus* appellatus ab hominibus rele gasset: et ruri habitari iussisset: quod cum audiisset adolescens filius negocius exhiberi patri ac currisse Romam: et prima luce *Pomponij* domum venisse dicitur. Cui cum esset nunciatum: quid illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur: surrexit e lectulo remotisq arbitris ad se adolescentem iussit venire. At ille vt ingressus est confestim gladium distrinxit: iurauitq illum statim interfecturum: nisi iusiurandum sibi dedisset se patrem missum esse facturum. Iurauit hoc terrore coactus *Pomponius*: rem ad populum detulit: docuit sibi a causa desistere necesse esset *Manlium* missum fecit. *Tantum* temporibus illis iusiurandum valebat: atq hic *L. Manlius* is est: qui ad anienem galli: quem ab eo prouocatus occideratq detracto co-

gnomen inuenit: cuius tertio consulatu latini ad
 uerſum fuſi et fugati magnus vir in primis: et
 qui imper indulgens in patrem: idē acerbus et
 ſeuerus in filiū. Sed vt laudandus Regulus in
 cōſeruādo iureiurando ſic decem illi: quos poſt
 Cānenſem pugnaꝝ iuratos ad ſenatū miſit Hā
 nibal in caſtra redituros: ea quorum erant capti
 ui niſi de redimendis captiuis impetrauiſſent:
 ſi non redierunt vituperandi: de quibus nō oēs
 vno modo. Nam Polybius bonus auctor in pri
 mis ſcribit ex decem nobiliſſimis: qui tunc erāt
 miſſi nouem reuertiffe: a ſenatu re non impetra
 ta vnum et decem qui paulo poſtq̃ egreſſus erat
 caſtris: rediſſet quaſi aliquid eēt oblitus Rome
 remanſiſſe. Reditu enim in caſtra liberatum ſe
 eē iureiurando interpretabaſ non recte. Fraus
 enim diſtringit non diſſoluit periurium. Fuit igitur
 ſtulta calliditas peruerſe imitata prudētiaꝝ.
 Itaqꝫ decreuit ſenatus vt ille veterator et calli
 dus victus: ad Hannibalē duceretur. Sed illud
 maſimū octo hominum milia tenebat Hannibal
 non quos in acie cepiſſet aut qui periculo mor
 tis diffugiſſent ſꝫ qui relictī in caſtris fuiſſent a
 Paulo et Clarrone cōſulibus. Eos ſenatus nō
 cenſuit redimendos cum id parua pecunia fieri
 potuiſſet: vt eēt inſitū militibꝫ nſis aut vincere
 aut emori. Quaquidē re audita factum animūꝫ

Acerbus in filium Iquoniaꝝ
 ipſuꝫ ſecuri percuti iuſſit: quia
 in iuſſu ſuo cum Senuton vni
 ce Tuſculanoruꝫ pugnauerat
 et victor ſpolia retulerat: nota
 eſt hystoria apud Liuiūꝫ. Sic
 decem illi diſcrepant inter ſe
 auctores in hac hystoria. Le
 ge Liuiūꝫ et Polibium. Decem
 elegerūt captiui: qui Romam
 ad ſenatū irent: et cuꝫ eſſent
 egreſſi caſtris et ſe redituros in
 raſſent: vnus ex his inquit Li
 uius: minime Romani ingenij
 homo: velut aliquid oblitus
 iuriſiurandi ſoluendi cauſa cū
 in caſtra rediſſet ante nocteꝫ
 comites aſſequutus eſt: et re
 infecta cum nouem ad Hanni
 nibalem redirent: ille domum
 abiit: quod fallaci reditu in ca
 ſtra iureiurando ſe exoluiffet:
 quod ibi innotuit comprehen
 ſus eſt: et cuſtodibꝫ publice va
 tiſ: ad Hannibalem miſſus eſt.
 Aliqui ſcripſerunt decem les
 gatos primum veniſſe: deinde
 tres alios. L. Scribonium. L.
 Calphurnium: et L. Manliūꝫ
 et hos tres ad Hannibalem
 re non impetrata reuertiffe et
 decem illos remanſiſſe: quod
 per cauſam recognoſcandi no
 mina captiuoruꝫ ad Hanniba
 lem ex itinere regreſſi religio
 ſe excoluiſſent: ſeſe: et hos pri
 mus cenſoribus adeo omnibꝫ
 notis ignominioſqꝫ conſectos
 eſſe vt quidam eorum morteꝫ
 ſibi ipſi conſciuerint: ceteri nō
 foro ſolum omni deinde vitaꝫ
 ſed propulſe ac publico caue
 rint. A paulo et Clarrone: qui
 erant cōſules cum ad cannas
 pugnatum eſt. Abi Paulus ce
 ciderit. Et Clarro fugiens ve
 nuſiam ſe recepit et qui in caſ
 tris Romanis erant. Hanni
 bali ſe dediderunt: pacti vt ar
 ma atqꝫ equos traderent et vt
 ſe pecunia redimere poſſent:
 quod ſenatus. L. Manlio ſua
 dente renuit. Scribit idē Po
 libius ſcilicet huius loci diſpo
 ſitionis: que pertinent ad for
 tem animūꝫ et magnūꝫ.

Estat quarta pars. Postq̃ de iusticia et pietate: deq̃ fortitudine discessit: transit a iusticia q̃ prinēt ad temperantia: quarta p̃ter honesti: ostēdēs nihil eē vtile qd̃ temperantie repugnet. Et sic refellit illos q̃ in voluptate summū bonū statuerūt q̃ nō est vtilis: qz nō est honesta. De decore et alijs mediocritatib⁹ dictū est supra Eirenaici: qm̃ Aristippus cirenaic⁹ vt dictū est a quo cirenaicū dogma in voluptate summū bonū posuit: hui⁹ imitator et ipse cirenaicus Anniceris phib⁹ auctore Strabo bone fuit a quo annicerij phib⁹: hos postea imitat⁹ est epicur⁹ quoz optionem Li. refellit anniceris vt inquit Strabo cirenaic⁹ secta et emēdauit: et anniceria cōstituit. ¶ Quib⁹ cirenaicis et anniceris. ¶ Obsoletis reiectis: et cū iaz venerit in desuetudinē: naz obsoletū dicit id qd̃ iam obsoz duit: et venit in desuetudinē: cōponitur obsoletū ab obs et oleo i rhetoricis ait hoc vxo a plerisq̃ eoz desertū obsolesse eo tpe quo multo vehemētius erat retinendū et studiosius ad augendū obsolescere ppe ē amittere nitorē cū nō exerceat. ¶ Floret habetur in p̃cio eius opior suos hz sectatores. ¶ Cū his cirenaicis. et Epicuro. ¶ Velis equisq̃. i. oī conatu et terra: mariq̃ vt eoz opimo refellatur puerbum est quotiēs volum⁹ ostēdere vltimū conatū. ¶ At dicit vt est in puerbio. ¶ Naz si rō quare decertandū est cum his omni conatu: vt scz error tollatur e medio: et id p̃stituitur: et teneat qd̃ est e natura. Si inquit summū bonū ponetur in optima corpis valitudine: vt voluit Metrodorus nō dabit loc⁹ prudētie: q̃ si ideo ab his introducit: vt eligat voluptates: quispōt esse turpius q̃ pudicā matronā meretrici seruire. Metrodorus: hic Epicureus atheniensis fuit: et septē annos ante epicurū vita funct⁹

Wannibalis scripsit idem quod senatus populusq̃ roma. rebus afflictis tā excello animo fuisse. Sic honestatis comparatione eaq̃ videtur vtilia vincuntur. Actilius autem qui grece scripsit bystoziam plures ait fuisse qui in castra reuertissent: eadem fraude: vt iureiurando liberarentur: eosq̃ a censoribus omnibus ignominij vocatos. Sit iam huius loci finis perspicuū est emz q̃ timido animo humilit: demisso: fractoq̃ fiant quale fuisset reguli factus si aut de captiuis quod ipsi opus esse videtur non quod reipu. cenfuisset: aut domi remanere voluisset nō eē vtilia qz sunt si agitiola et feda et turpia.

De temperantia.

Estat q̃rta pars q̃ decore: modestate: modestia: cōtinētia: tēperantia p̃tinet. Pōt'igif q̃cōp vtile eē: qd̃ sit huic talū virtutū cboro p̃rū. At q̃ ab aristippo cirenaici atq̃ annicerij philosophi nominati oē bonum in voluptate posuerunt virtutemq̃ censuerunt ob eam rem esse laudandam quod efficiens esset voluptatis quibus obsoletis floret. Epicurus: eiusdem fere adiutor auctorq̃ sententie. Cum his velis equisq̃: vt dicitur si honestatem tueri: ac retinere sententia est decertandum est: nam si non modo vtilitas: sed vilita hominis beata corporis firma constitutio

Strabo

Obsoletū

Liber tertius

est auctore Laertio in secundo de finibus sic ait: ipse enim Metrodorus pene alter Epicurus beatū esse describit his fere verbis: cū corpus bene constitutū sit: et sit exploratū ita futurum. ¶ Spe explorata certa. et quis exploratū habeat se habitūque firmitatem corporis constitutionem sine aliquo dolore. ¶ Hec utilitas quā ipsi dicūt esse in explorata valitudine corporis: et sic relinquūt animum et prudentiam que vix habet delectum bonorum et malorum. ¶ Nam ubi ratio quare talis utilitas cum honestate pugnabit. ¶ Ubi dabitur locus in qua re se exercet: prudentia: an ut inquirat suauitates corporis: quasi dicat apud istos nullū habet locum prudentia: quam conseruat temperantia. Illi autem qui voluptate summū bonum statuūt: destruit temperantiā: et per consequens prudentiam. Sed esto inquit nihil esse iucundius tali opinione: tamen nihil erit turpius et cū turpitudine non stat honestus: ergo nec id quod vere est utile: et sic relinquitur nihil esse utile quod sit temperantie et prudentie contrariū: et apud illos inquit qui ponūt summum malum in dolore: nulla est fortitudo: que omnia terribilia continent. propter honestatem. Epicurus ut latius disputauit. Et in libris de finibus multa dicebat de tollerando dolore: sed cū poneret summū bonū in voluptate audiendus non erat: quia absurda dicebat itaque philosophus non est ex solis verbis spectandus. ¶ Consentaneū conueniens. ¶ Aqua heret. .i. ea quod dicit Epicurus absurda sunt: et vex cursum non habet: quēadmodum aqua cū heret: et non fluit recto fluxu: puerbium est in illos qui absurda dicūt et minime conuenientia: sed aliena a recto rationis discursu. ¶ At aiunt: ut dicit in puerbio: quia non conuenit ponere summū bonum in voluptate et laudare temperantiam: quod aduersatur voluptatibus et ponere summū bonū in indolentia: et laudare fortitudinem. Ista igitur non sunt consentanea. ¶ Atque in his tribus generibus circa tres virtutes inquit cauidē disputat: et videtur eas aliquo modo amplecti alatis quibusdā rationibus: prudentia scilicet fortitudinem et temperantiam: sed iustitiam omnino e medio tollit per consequens liberalitatem: et ea omnia que ad ciuitatem tuendam pertinent: ergo remota iustitia remouet omnis virtus que ad iustitiā refertur: cū

Tergiuersor

fit ad conseruationem humane societatis. ¶ Tribus generibus] prudentia: fortitudine: et temperantia. ¶ Tergiuersantur] fugiunt istam reprehensionem: et alios fallunt verbis: quibus virtutes ipsas videntur asserere tueri et expedire: magis tergiuersari est fallere et dicta mutare et quasi tergū vertere.

¶ Suppediteatē] subministrātem] corpori ipsas voluptates: et hoc esse dicūt munus prudentie. ¶ Expediūt] expedire videtur introducere: et illi munus assignare suum: dicentes fortitudinez esse rōem et modū quibus dolor q̄s patitur: et negligit mortem cum voluptate: vt ipsi dicunt. ¶ Vacillat] mutat nec pōt cōsistere aut esse apud ipsos: cum oīa referant ad propriā voluptatem nō ad cōdem quod est cōtra iustitiam ¶ Ibe virtutes] liberalitas: magnificētia: cōitas: affabilitas. ¶ Ne q̄s enī] ratio quare iacent he virtutes: qm̄ virtus debet propter se non ob aliud et ipsi dicunt expetēdas esse ppter voluptatem. ¶ Ibe] he virtutes et mediocritates: que ppter se expetuntur: aliter non essent virtutes: de his rebus dictum est satis loco suo: et concludēs. Et docet omnem voluptatem esse cōtrariam honestati: et reprehendit Collipbonem et Dinomachū qui vt in principio dictum est: honestati voluptas tem adiunxerunt arbitantes hoc modo se dirimere controuersias philosophorū de summo bono. ¶ Errauerūt inquit quoniam honestati adiunxerunt voluptatem: quam honestas aduersatur: et odit. vnde dicit Seneca: non indignor q̄ post voluptatem ponitur virtus: sed q̄ omnino cum voluptate conferatur cōtemptrix eius et hostis: et longissime ab illa resiliens. Et finis bonorum] inquit Et non pōt constitui ex dissimilibus: s; ex re simplicia: quam oīa referantur. Lactātius sic taxat Aristippū Nec satis fuit ita viuere: s; docere etiā libidines cepit ac mores suos de lupanari ad scholam trātulit: differēs voluptatem corporis esse summū bonū que doctrina execrabilis et pudenda: nō in corde philosophi sed in sinu meretricis est nata ¶ Alio loco] in libris de finis

Seneca

Lactantius

quo modo possunt: non incallide tergiuersantur. Prudentiam introducunt scientiā suppeditantem voluptates depellentem dolores. Fortitudinem quoq; aliquo modo expediunt: cum tradunt rationem negligende mortis perpetuandiq; doloris. Etiam temperantiaz inducūt non facillime illi quidez: sed tamē quoquo modo possunt. Dicunt enim voluptatis magnitudine doloris detractione fieri. Iustitia vacillat vel iacet potius. Omnesq; be virtutes que in comitate cernūtur et in societate generis humani. Neq; enī bonitas: nec liberalitas: nec comitas eē pōt non plus q̄ amicitia: si bec nō p se expetātur: ad voluptatē vtilitatēue referātur. Conferam? igit in pauca. Nā vt vtilitatem nullā esse docuim? q̄ honestati esset contraria: sic omnez voluptatē dicimus honestati esse contrariam. Quo magis reprehendendos Collipbonem et Dinomachū iudico: qui se direpturos et trouersā putauerūt si cū honestate voluptatem tanq̄ cum boie pecudē copulaissent nō recipit istā cōiunctionem honestas aspernatur: repellit. Nec vero finis bonorum et malorum: qui simplex esse debet: ex dissimilibus rebus misceri et tēptari pōt. Sed de hoc batenus. Magna enim res: alio loco pluribus

verbis disputata nunc ad propositum. Quæadmodum igitur si quoniam ea quæ videre est utilitas honestati repugnat: diiudicanda res sit: satis est supra disputatum. Sinautem speciem utilitatis etiam voluptas habere dicatur: nulla potest esse et cum honestate coniunctio. Nam ut tribuamus aliquid voluptati coniuncti fortasse non nihil utilitatis certe nihil habebit.

Habes a patre munus Marce fili mea quidam sententia magnum: sed perinde erit ut acceperis. Quamquam hi tres libri inter Cratippi comensarios tanquam hospites erunt recipiendi. Sed ut si ipse venisses Athenas: quod quidem esset factum nisi me e medio cursu clara voce patria reuocasset: aliquando me quoque audires. Sic quoniam his voluminibus ad te profecta vox mea est: tribue his temporibus quantum poteris: poteris autem quantum voles. Cum vero intellexero te hoc scientie genere gaudere: tum et presens tecum prope diem ut spero, et dum habens absens loquar. Tale igitur mihi Licero: tibique persuade: te mihi quidem esse carissimum: sed multo fore cariorum: si talibus monumentis preceptisque letabere.

Finis.

bus: ubi de vario phorum dogmate disputauit: disputauimus inquit quæadmodum iudicari debeat et cognosci si quoniam utilitas honestati repugnabit: et voluptas etiam si haberet aliquid apparentiam utilitatis: tamen cum honestate coniungi non potest: et voluptas inquit aliquid condimentum et saporis habere potest: utilitatis autem nihil habebit cum non sit honesta: ergo voluptas corporis nunquam utilis: quoniam nunquam honesta. Et sic nihil erit utile: quod tunc tantum de quo agit repugnabit.

Adponens Licero huic operi quasi fastidium et extremam manum vertit: sermone enim ad filium captans a re ipsa beniuolentiam et etiam a se monens filium ut his preceptis et monimentis gaudeat: que ad ipsius eruditionem instituta sunt. Sed perinde sicut tanti precepti sicut acceperis: nam si illud magnificas: magnum erit: nam res tanti sunt quanti estimant. Habes reuerendissime presul a Marso seruo munus multis vigiliis et sudoribus elucubratum quod iuuenibus et litterarum archana ingressis profuturum arbitror. Sed perinde erit apud te et alios qui id quicquid est auspicio tuo lecturi sunt: ut acceperis et nomen auctoritatem dederis: quod si mihi ut spero lectione tua et grato alio contentus get: ad maiora excitabor ad quam acri me animo aspirare scias. Effice igitur queso ut prima hec fetura patris animi non reprimat sed noles et eternitatis ardore flagrantem et ad altiora currentem ad mortis calcaribus impellat. Tale

Hec habui candidi lectores que in his cōmentariolis delenda putarem ⁊ pro tanti operis ornamento addenda duceres. Plura desiderari nō ignoro. Sed nō oībus tuta inter cōneas petras contingit nauigatio. Hec qualiachiꝫ sunt boni cōsules aīn nō rem estimeas. Cupio tñ prodesse. Sed ad id prestandū vires nō suppetunt. Et sus minervaz docere non pōt. Etiam nō recte scribentibus gratia debetur. Alios effi excitant ad patrociniū, veritatis. Pro qua generosa illa antiquitas dies noctesq; vt posteritati cōsuleret laborauit. Galet ad votum. Et filij recognitionē que iam cuditur: sed cū apologia expectetis. Inuretur certe ignorantium oīm arrogantissimo: ⁊ corruptorū corruptissimo antonio volseo nota quam ob lingue petulantia: furoresq; meretur. Magnosq; optabit emptū non scripsisse in tenebris illis pperianus incidisse in suas manus nouos in fillū cōmentarios cuiusdā presbyteri qui marsus ferebatur: sed incertū est vestinus sit an marrucinus. Ad marsum expectetur. Non didicit euripide vir temerarius ⁊ procacissimus linguā habere incastrigatā morbum esse turpissimū. De me vt sibi oībus hoībus ignoto scribit qui totiens ob vite dedecus ⁊ ignorantia cōspectū veritus meum in lustris delituit. Ad vulpecula nō agnoscit cui iam per annos sexderim tot laq̃os disposuit: tot struxit insidias: tot dolos excogitauit vt iam fraudulentissimi ingenij sui cōmenta cōsumperit. Presbyterū me ad ignominiam vt ipse opinatur appellat. Quod mirū nō est. Vir quippe impius: ⁊ crucis chrysti inimicus sacerdotum ducit dedecus: ⁊ id mihi vir nefarius vitio nexit: quo vita mea censetur impius. Sed de his hactenus oīa tempus habent. Vale iterum.

Omni boni Leonici Aicēini in. Ad. L. Licerōis de Amicitia opusculū Interpretatio

Amicitia

Opusculum hoc de amicitia in duas cōsummi partes a lectoribus cōsuetū est: videlicet in pbeniū ⁊ tractatū: pbeniū exordiorū nūre docilem et attentum reddit auditorē: vt in sequētibz ostēdemus. Tractatus vero regulam amicitie continet. Amicitia est duoz vel plurimū mutua beniuolētia inter se congregata. Introducitur hic Lelius iam grandior natu loquens de amicitia ⁊ eius pcepta aliqua tradens suis generis famulo et Scenole: qui interrogant ipm Lelium: quare Publius Sulpitius ⁊ Pompeius quoz aīr ex plebis tribunus alter vero cōsul fuit. In his magistratibus suā pristina amicitiaz in inimicitia nō mediocrē conuerterunt: qua ex re totus populus admirabat: tū nouitate rei: tum xō dāno: qđ consequabatur populus ex istorū duoz discordia. Respondet aut Lelius generis hāc nō fuisse bonā amicitia: ⁊ sic amicitie regulas ingreditur: quideꝫ Lelius super⁹ in Latone inuentis erat nunc autē grandis natu duas filias viris superioribus locauit. Titulus operis erit talis. Lelius vel de amicitia: more Platonis inscribitur persona loquens ⁊ materia que tractanda sit.

C. L. E. Zelius siue de Amicitia dialogus
ad **L. Pomponium Atticum** prefatio.

Quintus **Butius** augur sceuo-
la multa narrare de **L. Zelio** so-
cero suo memoriter et iucunde so-
lebat: nec dubitare illum in omni

sermone appellare sapientem. Ego autem a pa-
tre ita eram deductus ad **Sceuolam** sumptum
virili toga ut quid possem et liceret a sentis late-
re nunquam discederem itaque multa ab eo pruden-
ter disputata: multa etiam breuiter et commo-
de dicta memorie mandabam fierique studebam
eius prudentia doctior. Quo mortuo me ad po-
ntificem **Sceuolam** contuli: quem vnum nostre
ciuitatis et ingenio et industria prestantissimum
audeo dicere. Sed de hoc alias nunc redeo ad
augurem. Quum sepe multa narraret: tum me-
mini domi in hemicyclo sedentem ut solebat quum
et ego essem vna et pauci admodum familiares:
in eum sermonem illum incidere: qui tum fere
multis erat in ore. Meministi enim profecto
ut opinor **Attice**: et eo magis quod **P. Sulpi-**
tio vtebatur multum is tribunus plebis ca-
pitali odio a **Q. Pompeio**: qui tunc erat consul disside-
ret: qui cum coniunctissime et amantissime viserat: quanta
hominum esset vel admiratio vel querela. Ita-
que tum **Sceuola** quum in eam ipsam mentionem

Attice: et **Ma-**
tiorum familia
fuit **Scevola**.
In omni ser-
mone in quo
cum colloquio
lelium socerum
sapientem appellat. Super
virili toga: pueri romani usque
ad .xiiij. annum pretexta fere-
bant: deinde conuocatis amicis
et propinquis sumebant togas que
ad alios erigebat mores. i. vi-
riles. Quoad possem **Atticus**
ad negocia: cum enim alius non erat
occupatus negociis: me ad se-
nem referebam. Liceret quum
ad necessitatem et honestatem:
non enim honestum erat ut te-
poris dormiendi ad illum profice-
retur. A sentis latere deno-
tat modum eundem et notabile tra-
didit adolescentibus: ut senum
consuetudinem consequantur a qui-
bus disciplinas capere possunt.
Disputata cum arte et ratione di-
cta. Tractum est a presequen-
tione arborum et vitium. Breui-
ter et commode sunt hi aliqua
precepta de amicitia breuiter et
apte tradita. Studebam
animum meum ad illa precepta **Sce-**
uole summa cum voluptate ap-
plicabam. Abde ad pontificem
ad alium **Sceuolam** qui princeps sa-
cerdotum erat. Industria. i.
laboribus honestis excitando
ad indulgendo siue ab uiuendo
dicta: nam vixit ille qui ad aliud
pagendum ardens est ut **Virgilius**
instant ardentes tyri sicut eos
tra frigere dicimus ignauos
Te. Nimirum hic homines frigent
In hemicyclo hemicyclus ca-
thedra in modum medii circuli
appellatur: nam dicitur semis.
Adeministi atrice: quo mo-
do cum **Sul.** familiaritate ha-
buit. Tribunus plebis aduo-
catus: deinde tribunus: quia po-
pulus primo in tres erat pres-
diuitus. Prætor fuerunt tribuni
tres deinde. ix. In ore iob
torus populi loquebatur de isto
rum inimicitia: qui fuerunt amica-
ria coniunctissimi: nunc autem capi-
tali odio discordes sunt. Con-
iunctissime quum ad bona exter-
na. Amantissime: quum ad animas
et inquit **Sal.** idem velle idem nolle

Virgilius

Terentius
Hemicyclus

Quasi] videtur enim se invicem alloqui. Triplex stilus est. i. narrativus: qui narra-
 tur de aliquo re: alter est. i. factivus qui est comediarius: et tragediarum: tertius est vt
 in eneid. Alius stilus est. qz sunt. Dialogus inquit et inquit vt hec ineptitudo
 vitetur: ne interponerentur hec
 duo vocabula sepe numero in-
 troduri loquentes quibus illorum
 frequentia vocabulorum vitam.
 De amicitia] docile facit au-
 ditor: quasi de qua re sit dictu-
 rus vel tractatur? summam
 ostendit. Cognitione omnium ex
 libello hostes: amicitie precepta
 differere possunt. Et prodessem
 multis] attentione auditorum
 promonet: rez qui ad eos ipsos au-
 ditores pertinet commemoratus
 est auctor. Sed vt in Lato-
 ne] ponit similitudinem quendam
 modum Lato locutus est in sen-
 ectute sic Le. in amicitia ser-
 monem habebit. Aprio] pua
 non solum etate: sed etiam pruden-
 tia. fuit enim Lato sapientissimus
 senex: ideo bene de senectute dis-
 putavit: sic Le. amicitia expre-
 ssit de ea pre disputavit. Floru-
 misse] scilicet moribus et cognitione
 multarum re: adeo vt ab omnibus sa-
 pientissimus appellaretur. Ades-
 morabile] de qua fere omnes ser-
 mocinationem habebant: fuerunt
 enim Scipio et Le. unus par am-
 corum. Sciendum tamen est quod Scipio
 maior socium nomine Le. habuit et
 de istis non intelligit hic alius
 fuit Le. minor qui minoris fami-
 liaritatem Scipionis habuit: er-
 go duos Le. maiorem et minorem
 habemus: sicut et Scipiones.
 Scevola] gener Le. qui ab ipso
 Le. de amicitia precepit Tullius
 commemoravit. Hunc sermonem
 ostendit hunc sermonem
 fuisse in consuetudine non
 mediocriter apud maiores: vt
 Plautus qui suis in operibus primum
 dialogos facit: introducit pre-
 ceptorem suum spalius personis in-
 dentem. Et illustrum] non solum
 sermonis consuetudo in aucto-
 ritate solum veterum: sed et sapien-
 tissimorum et illustrum. Nescio
 quo pacto] modum sic dicendi ac-
 si dicat esse si appareat ratio: quod
 tamen gravitas sp. auctoritati ma-
 iorum non pua adhibita fuit. Sic
 afficior] sic affo dispono vt ne-
 cessario non putem sed Latone in
 senectute loquor existime: et sic ac-
 cidit in amicitia: afficior iungit
 incidisset. Exposuit nobis sermonem Zeli de
 amicitia habitum ab illo secum et cum alio ge-
 nero. L. Fannio Marci filio paucis diebus
 post mortem Africani. Cuius disputatio-
 sententias memorie mandavi quas in hoc libro ex-
 posui meo arbitratu. Quasi enim ipsos induxi loquen-
 tes: ne inquit et inquit sepius interponeretur. Atque
 ideo fecit vt tanquam a presentibus coram haberi
 sermo videretur. Quam enim mecum sepe ageres
 vt de amicitia scriberem aliquid: digna mihi res:
 tum omnium cognitione: tum nostra familiari-
 tate visa est. Itaque feci non inuitus vt prodessem
 multis tuo rogatu. Sed vt in Latone maiore fe-
 ci qui est scriptus ad te de senectute catonem in-
 ducti senem disputantem: quia nulla videbatur
 aptior persona: que de illa etate loqueretur quam et
 qui et diutissime senex fuisset: et in ipsa senectute
 pre ceteris floruisse. Sic quum accepissemus
 a patribus maxime memorabile. L. le. et P. Sci-
 pio familiaritatem. L. le. persona visa est idonea
 fuisse que de amicitia ea ipsa differeret: que di-
 sputata ab eo meminisset magister meus Sce-
 vola. Venus autem hoc sermonum positum in
 hominum veterum auctoritate et eorum illustri-
 um: plus nescio quo pacto videre habere graui-

cum affectibus animi: vt afficio te merore vel letitia. ¶ Senex Iad senē ego Ei. Senex ad te
 attricū senem. ¶ Amicissimus Jac si dicat ego amicissim⁹ loquor ad te amicū meū. Animus
 auertas remoueat velim aīn tuū a me. ¶ Post mortē africani minoris Inā si hic plebi fas
 uens auxiliū legi agrarie tradebat q̄ ex re nobiles cū ex domi peremerit cuius morte tan
 to afficiebatur merore vt domi totus mestus pūneret. ¶ Tu ipse cognosces Ienius o atti
 ce legens hec amicitie p̄cepta

tis. Itaq; ipse mea legens sic afficio: interdum
 vt catonem non me loqui existimem: sed vt tum

ad senem: senex de senectute: sic in hoc libro ad
 amicū: amicissimus de amicitia scripsi: tum

est cato loquutus quo erat nemo fere senior: tē
 poribus illis nemo prudentior: tūc. 2. et sapiēs

(sic enī est habitus) et amicitie gloria excellens
 de amicitia loquitur. Tum velim a me animum

parumper auertas. 2. loqui ipsius putes. 2. Sā
 nius et Qu. Mutius ad socerum veniunt post

mortem ap̄bricant: ab bis sermo oritur. Respō
 det. 2. cuius disputatio est de amicitia quam le

gens tu ipse cognosces. San. Sūt ista vera. leli.
 nec enim melior vir fuit africano quisq; nec cla

rior. Sed existimare debes omniū oculos in te
 esse coniectos: vnum te sapientem appellant et

existimant tribuebatur hoc modo. M. La. Sci
 mus. 2. accilium apud patres nostros appella

tum esse sapientem. Sed vterq; alio quodāmo
 do. Accilius quia prudens esse in iure ciuili pu

tabatur. Cato quia multarum rerum vsum ha
 beret: multaq; eius et in senatu et in foro: vel pui

sa prudēter vel acta constanter vlt respōsa acute
 ad senatū retulit: nā ibi p̄ponebat deinde obiectis r̄sidebat.

¶ Tu ipse cognosces Ienius o atti
 ce legens hec amicitie p̄cepta
 cognosces teipm: scz verū esse
 amicū et in te hec repies: nā vt
 in attici vita legitur amicitis
 atticus sp̄ delectat⁹ est: vñ cō
 tinne in amicorū negocijs ver
 sabatur. ¶ Sunt ista Ibi am
 citie tractatus incipit: q. g.

incipiatur subaudiēduz
 aut est vt p̄cesserit mō fmo
 istoz generū p̄cero le. o. le. q̄re
 tātope doles d̄ morte affricā
 nā te lachrymis afficit tanq̄
 vna mulier q̄bus r̄ndit: nōne
 debeo tāti viri cā merore affis
 ci q̄ totus ciuitatis splēdor et
 magnificētia fuit. ¶ Adhuc
 ad virtutē. ¶ Alarior ad fas
 ctōz gloriā. ¶ Sapientē Ibi
 narū diuinarūq; rex doctissim⁹
 mū: ideo oēs mirant te mor
 re muliebri casuz amici deplo
 rare. ¶ Tribuebat: hoc modo

Adhuc catoni Sapiēs appel
 lar⁹ in senectute cato. ¶ Adhuc
 do. i. paulo ante in li. de sene
 ctute nō aut d̄ hoc mō apud
 Ei. triplici mō hoc nomē sapi
 entē positiū esse inuenim⁹. Sa
 piens aliqñ d̄ q̄ sciam alicui⁹
 optime tenet vt fuit lucilius.
 Accilius iure ciuili: alio ei mō
 sapiēs est q̄ plōgā etatē rex
 multarū cognitionē adeptus
 est: vt Cato. tert⁹ mod⁹ sapiē
 tie rep̄itur: q̄ est circa p̄cepta
 b̄uimēdi et cognitionē d̄tutis
 sicut phie moralis: et hec sapi
 entia in le. fuit q̄ alios modos
 sapiētie superat. Aterq; alio
 mō. Cato in cognitiōe multarū
 rū rex Accili⁹ in ciuili iure ha
 biti sunt sapiētes. ¶ In sena
 tu vbi exercetur gen⁹ delibera
 tiū. ¶ In foro in quo genus
 iudiciale tractat⁹: nō maximus
 orator dictus. ¶ Prouisa m̄
 ta q̄ p̄uiderat in senatu p̄pos
 nebat. ¶ Del acta recitatio q̄
 tū ad forū in quo accusabat et
 defendebat: nā multas p̄secu
 tiōes passus est galba: imo vt
 ait Plin. seragelies accusatus
 fuit et absoluit⁹ fuit sp̄. Rūsa

Sapiens

quo modo
 Accilius
 Prouisa

Plinius

demonstrat q̄ solis in respōsis cognoscitur: si em̄ aliq̄s pponit illud excogitauit q̄d dicitur? est sc̄z in respōsis sine p̄meditatione r̄fideretur. ¶ Lognomen more Virgiliano: et etiā Liceroniano cognomen p̄ agnomine ponit: q̄d deinde in cognomie p̄ t̄pis successione x̄titur: vt fuit vnus ex Liceronis familia q̄ nato porū in modū ciceris habuit. q̄d fuit p̄mo agnomen: deinde longitudine in cognomen est x̄sum. ¶ Natura ingenij subtilitatis Adonib⁹ bonorū consuetudine. ¶ Studij bonarū artium et disciplina rum. ¶ Doctrina philosophie moralis et vite gubernāde rationem in se cōtinebat: in qua re differt sua sapientia a Lato nis et Accilij sapientia. ¶ Nec sic ut vulgus qui per duo x̄ba vnū putat esse sapientē: aut si aliquis est bñ indutus qui lo quar sit a vulgo sapiens dicitur. ¶ Eruditi qui docti bonarū disciplinarū sapientem appellant. ¶ In reliqua grecia in tota italia qui propter p̄hos grecos qui in ea habita rūt magna quondā grecia v̄cta est ac si dicat in tota italia non inuenitur alius sapientis or te sed tñ videtur dicere de vera grecia q̄ subiungit septem sapientes: qui grecie sapientes appellati sunt. ¶ Nam s̄an. obiectioni occurrit quis p̄iam enim diceret tu dicis q̄ Le. est sapientior ceteris q̄ in reliqua grecia inueniuntur cui respōdet quod etiā Le. p̄teristi qm̄ ipsi in aliqua arte sapientes appellati sunt: vt puta solutio in legibus. Sed Le. omnia in se p̄ceperat q̄ a viro docto percipi possunt: et non solum virtutem habebat sed etiam in bonis reipublice exercebat: septem fuerunt isti. Solon Atheniensis Chilo Lacedemonius Peria der Corinthius Phitach⁹ An tihileneus Eleobolus lidius Thales milesius Bias p̄ienensis Athenis vnum accepimus: cherepho socratis discipul⁹ ab oraculo reuersus respondit sapientissimū hōez Socratē iudicatū esse ab Appoline q̄ tñ nō fuit sapiēti⁹ de vt diximus in alijs septē: hic p̄cepta virtutis sciebat. Sed Le. ad exercitationē esse afferebat: verū est q̄d sapientissimus fuit Socrates qui p̄biam in terris durissimē fertur. Nam si priores p̄bi solum stellarū et celi cognitionē habebant. Socrates autem de moribus disputare cepit. ¶ Ducas tua id est existimas p̄pria esse. ¶ In te. i. virt⁹ que est in animo tuo posita existimē q̄d oīa bona contineat vel superat sc̄z extrema et corporis bonorū genera tria sunt: externa corporis et animi bona: p̄prie bona solent appellari que. Le. corde fixa gerebat. ¶ Credo ex sceuola multi ex me et ex sceuola vt credunt quo pacto tolleres mortē amicū tui Scipionis. ¶ Eo magis tanto magis querebāt qm̄ his diebus non fuisti in hortis. ¶ Decij bruti clarissimi viri ad cogitandū quidnā esset faciendū mos aut fuit vt clarissimi viri ciuitatis gubernatores se in hortos siue domos alicuius cōfere: vbi excogitabant quid deberent facere in senatu vel de legibus faciēdis: vel de pace ad hoc vt p̄meditāde muniti melius scirent in senatu respondere et pponere vbi isti tales appellabantur. ¶ Cōmentandi id est excogitandi: cōmuni cor: frequenter in faciēdo

Septē sapien
tes.

ferebant. Propterea q̄ si cognomē tā habebat i senectute sapientis. Te autē alio quodammodo dicunt: non solum natura et moribus verum etiam studio et doctrina esse sapientem. Nec sic ut vulgus: sed vt eruditi solent appellare sapientem: qualem in reliqua grecia neminem. Nam qui septem appellantur: eos qui ista subtilius querunt in numero sapientum non habent. Athenis vnum accepimus: et eum quidem etiam appolinis oraculo sapientissimū iudi catum banc esse in te sapientiam existimant: vt omnia tua in te posita esse ducas humanosq̄ casus virtute inferiores esse putes. Itaq̄ ex me querunt credo et ex hoc item Scenola quoniam pacto mortem africanū ferat: eoq̄ magis quod bis proximis nonis cū in hortos. D. bruti auguris cōmentandi causa vt assolet venissem⁹ tu nō

mentor: tamen etiā significat fingo. Qui solitus est obire] assuetur ex adire illum: diem
 ⁊ preter ire officium cogitandi. Qui obire] perficere: alias mori. Qui diligentissime] ac si vi-
 cat nō solum illuc adhibas: sed quēq; cum diligentia qđ faciendū erat perficiebas: qua ex
 re hominū admiratio nascitur. Qui qđ animaduerti] consideravi hoc respondere in erro-
 rantibus de te qđ mortem amici moderate ferres: si em̄ tibi respondebam. Tum mode-

affuisti qui diligentissime sēp illū diē ⁊ illud mu-
 nus solitus esses obire. Scevola. Querūt quidē
 L. Zeli. multi vt est a fannio dictum. Sed ego id
 respondeo quod animaduertit te dolorē quē ac-
 ceperis: tū summi virt: tū amantissimi morte fer-
 re moderate nec potuisse non cōmoueri: nec fuis-
 se id humanitatis tue: qđ autē in p̄ximis nomis
 in vestro collegio non affuisses valitudinem:

respondeo causam non mestitiam fuisse. Zeli-
 us. Recte tu quidem scevola et vere. Nec em̄ ab isto
 officio qđ sēp usurpauit: cū valerem abduci in cō-
 modo meo debui: nec vllō casu arbitror hoc con-
 stanti homini posse contingere: vt vlla intermis-
 sio fiat officij: tu autē? Fan. qui mihi tantum tri-
 bui dicis qđ ego nec agnosco nec postulo: sa-
 cis amice. s; vt mihi videris nō recte iudicas de
 catone: aut em̄ nemo qđ quidē magis credo: aut
 qđ est: ille sapiēs fuit. Quō em̄ vt alia omittas)

mortez filij tulit. Neminerā paulū viderā grac-
 chum. Sed hī ne comparantur catoni matino
 et spectato viro. Quāobzē catoni antepōas: ne
 iustum quidē ipm quē appollo vt aīs sapiētissi-

ego non agnosco esse in me. Tantum tribui ciceronianus modus est magnū tibi tribuō: id
 est magnam existimationē de te habeo. Nec postulo id est vocari sicut sapiētissimus.
 Facis amice in ore amicorū qui affirmant res esse in suis amicis que non sunt: sed quia
 eas in me esse vellent: ideo amantes ceci sunt: ergo iudicia ceca tradū qđ magis credo. s.
 qđ nunq; fuit aliquis sapiens: intelligit em̄ qđ aliquis non fuit sapiēs qui omnes sciētias ar-

rate. Moderate ferre dicim⁹
 aliquid qđ motus aī tēperat⁹
 mus vt puta tristitiaz. Non
 moueri] s; ad merorē contra
 stoicam opinionē sentit: in q̄
 Lato solebat dicere hō sapiēs
 nō v; cōmoueri. Nec fuisse
 humanitatis] non pertinuisse
 ad tuam humanitatē vt more
 Latonis ad dolorē amici non
 cōmoueris qua in re peripa-
 tetica imitatur opinione q̄ fu-
 it vt illi dolēdū esset qđ opor-
 tebat valitudinē aduersaz fu-
 isse cām ppter quā nō affuisti
 collegio superioribus nomis.
 Valitudo meson est vocabulū
 qđ indiget sp̄ epitheto. Recte
 rīdet L. Scevole qm̄ vt inq̄t
 ille ppter valitudinē se domi-
 tenuit nec abduci ab isto offi-
 cio debui in cōmodo meo: neq;
 alio meo in cōmodo remoueri
 ab hoc officio in quo semp ver-
 satus causa reip. vtilitatis
 cū recte valerē. Usurpauit
 in frequentē vsu duri: vsur-
 pare apud iuris peritos est a-
 lienā occupare: sed oratores
 in frequentē vsu ducere vsur-
 pare esse dicunt. Nec vllō ca-
 su] nō vlla aduersitate cōtin-
 gere pōt homini sapiēt: vt si
 bi fiat intermissio rei faciente
 qđ dicitur p̄stari in suo p̄uerati
 p̄stas ē qđ se p̄stat ⁊ alijs nō cre-
 dit vitiosus: alio mō p̄stans est
 qui in proposito perdurat vt
 L. qui p̄posuerat se consilio
 reip. esse paratū: id in eo p̄se-
 uerare intelligebat. Inter-
 missi officij] alia dimissio ⁊ tar-
 datio rei faciēde. Intermit-
 tere] p̄ spaciū tēporis dimitte-
 re: obmittere aut in totū relin-
 quere vocamus. Tu autē? res-
 ponsum ad Fan. in quo nō
 dicit se nō debere Latoī. Tū
 tribui] tanq; virtutis existima-
 tionē mihi dari dicis quātam

Usurpo

Constans

Obmitto

tes et disciplina in se habuerit: et hoc verum: sed si aliquis fuerit sapientia dignus. Lato fuit Paulum emili: qui perdidit duos filios paruos et tñ nō fortiter tulit casum sicut Lato. Scitum qui clarissimus vir filiorum mortem sustinuit moleste nō fortiter vt Lato. Scitius dicta Socratis docebat em Socrates virtutē: sed Lato precepta illius virtutis in rep. exercebat in bello: in pace: et in alijs rebus agitur Socrates nō anteponat Latoni. Scit habes tote: sic credite q̄ absentia scipionis ad merore commouet. Scit Desiderio .i. absentia. Scit derint sapientes et stoici et perriparetici viderint: quōd cōmōueor q̄tum oportet et nō plus. Scit Arbitror bene locutus ē de tempore futuro: qm̄ futura nobis nō cognita: ideo inquit vt arbitror vt confirmare: qui est de preterito cuius cognitō nem habemus. Scit Solatio Scit solatium et cōsolatio doloris diminutio dicitur: ponit autē amicum illum nō esse amicitia dignum qui dolet amici desiderio: non ppter amicitiam sed ppter incommoda sua. Plenus angustia solent: boni amici angustia is amicorum dolorem habere cōsueverunt: quoquidē dolore ego careo: qm̄ scipio nō malū adeptus est: sed virtutis sue p̄mia. Si quid accidit scilicet mali ppter mortem scipionis non sibi scilicet mihi accidit: qz iudicio eius atqz iucundissima careo consuetudine. Scit Amantis est id est interest amantis seipsum non amicum aliquē cruciare su is incommoditatibus qui agit in modis que sibi euenerūt non amicum amant: sed seipsus que res grece vocatur id est priuata amicitia verbi gratia: vtor dolet absentia mariti nō propter maritum sed ppter suā solitudinē. Scit illo actum preclare: tractatum est esse preclare cum ipso in funere enim Scipionis preclara fuit pompa: et vt inquit inferius: ferme tota ciuitas eius fuit in lachrymis. Actum: id est tractatus p̄pere dicimus fortuna bene agit: mecum .i. fauens mihi est alias dicimus. Scit Actum preclare Scit illo. q. d. oia preclare et summa cū gloria in vita sua fecit: illi est solebant antiqui in cōsulatione mortuorum defunctus tēpla et statuas attribuerē: q̄ immortalis dedicatio nūcupat Scipio autē existimans hāc esse mortalitatem nūq̄ tēpla sibi fieri p̄misit vt alij fecerūt impatores: ordo ē em̄ nisi em̄ subaudi nō velle optare immortalitatem vt tēploz: scilicet virtutis qd̄ minime putabat scilicet hāc tēploz p̄secrationē ēē immortalē. Quod phas ēē optare et dignitatis gloriā et virtutem summā spem q̄ indoles appellat indoles est future virtutis demonstratio cuius bonū tota ciuitas summa cū voluptate aspectabat adolescēs p̄tinere sup̄auit nō solū spem virtutis excutis est: scilicet etiā trāsiuit. Scit Primum autē tps: ante .xxv. annū more ani adoptiui. Consul creat est q̄ res accidere solebat ciuitati rome ppter virtutē alicuius et picula igrūcia p̄ mō p̄tra legē

De amicitia

tempore republice bene sero qui duabus vbi
 bus euerfis inimicissimis huic imperio non mo
 do presentia: verumetiam futura bella deleuit:
 quid dicas de moribus facillimis: de pietate in
 matrem: liberalitate in sorores: bonitate in su
 os. Iustitia in omnes. Nec nota sunt vobis q
 autem ciuitati carus fuerit meroze funeris tu
 dicatum est. Quid igitur hunc paucorum anno
 rum accessio iuuare potuisset: senectus enim q
 uis non grauis: vt memini Latonem vno anno
 ante q mortuus est mecum et cum scipione dis
 cerere: tamen aufert eam viriditatem: in qua etia
 nunc erat scipio. Quamobrem vita quidem ta
 lis fuit: vel fortuna: vel gloria vt nihil posset ac
 cedere. Mortendi aut sensus celeritas abstulit
 quo de genere mortis difficile dictum est: quid
 homines suspicentur videtis. Hoc tamen vere
 licet dicere. P. scipioni ex multis diebus quos
 in vita celeberrimos letissimosq viderit illi die
 clarissimus fuisse cum senatu dimisso domus re
 ductus ad vesperam est a patribus conscriptis
 a populi romani socijs et latinis: pridie q exces
 sit e vita: vt ex tam alto dignitatis gradu ad su
 peros videatur potius q ad inferos peruenisse:
 neq enim assentior bis q bec nup disserere cepe
 runt cum corporibus simul animas interire at
 q omnia morte deleri: plus apud me antiquorū

creare aliquez pulez ante tps
 suo tpe. a. pueniēti sibi: hoc est
 cū iam esset adept? ānos cōsu
 lari dignitate dignos itez cō
 sul creatus est: et qū tarde: qū
 carthago ciuitas aphricē nu
 māina hispanie ciuitas roma
 nū populū grauisissimis bellis
 debellabāt: s; Scipio eas fun
 dit? deleuit et bello punico ter
 tio sinez iposuit. ¶ Liberalita
 te i sorores q hereditatē emi
 lianā q sibi venerat a pte pau
 lo: in dotes soroz distriuit in
 suos aīcos et ppiquos tota ci
 uitas erequijs scipionis graui
 meroze et lachrimis afficiebat
 funus et honor dī alias: alias
 ereqē dīe Terē. Interea pces
 dit fun? i. pōpa et solēntas fu
 neris ¶ Quāuis nō sit grauis
 bec dīe Li. ne videat sibi piaz
 dicere ea q dixit in Latone qd
 senectus nō esset grauis: s; io
 cūda. ¶ Anteq mortu? eliz s; sc
 scipio s; videt mihi mortu? s; sc
 Latone. Talis vita oī dignitas
 te et xruite pdicta. Gloria resū
 magnaz talis fuit vt generos
 sis scipidis facinorib? nihil ad
 di possz. ¶ Adhucēdī sensus ce
 leritas āstrophora sibi met obie
 ctas Le. qd subito casu scipio
 spirauit de q re multas sunt
 opiones. Plato dīat qd q mor
 bo incurabili capr? est: aut? an
 gustias maiores in dies habi
 tur? sit: qd ille merito optare
 pōt necē. ¶ Clarissimū i splēdo
 re et xruite lucēs: fuit ille dies
 in quo dimisso senatu ab oib?
 domū reduct? ē. ¶ Reduct? fo
 ris domū reducim? ex domo fo
 ras deducim?. Socijs q erant
 piūcti ad bella gerēda cū pplo
 romano et latinis sentiores so
 cijs romanor et ceteri latini scip
 ionē de senatu domū reduye
 runt naz in senatu ea q fecerat
 in bellis dū fuit impator ipis
 senatorib? cōmemorauerat se
 quenti nocte interfectus fuit.
 ¶ Ad inferos i vbi iniqui suis
 sceleribus dāt penas. ¶ Necq
 assentior bis i ponit quāda; di
 sputationem ad offendēdum
 quod anima est immortalis.
 Assentior et ass? ntio inuenitur
 id est opīonem: et sententiā
 am epicureorū non laudo.

Terentius

Plato

luctoritas

Auctoritas antiquorum locus est ab auctoritate non solum veterum grecorum: sed etiam romanorum quod quidem auctoritas maior plurimum apud doctos viguit adeo: ut pithagore dicere soleret. Ipse dixit sine noie pithagora intelligebatur: est enim auctoritas senectutis imitatioe digna qua homines consequuntur longo xutis expimento. **Religiosa** sacra et culta: prope religio est cultus diuini. **Ad eos** .i. ad deorum aios pertinere putassent hec religiosa mortuis ma-

auctoritas valet: vel nostrorum maiorum qui mor-

tibus tam religiosa iura tribuunt: quod non se-

cissent profecto si nihil ad eos pertinere arbitra-

rentur. **Uleorum** qui in hac terra fuerunt ma-

gnamque greciam que nunc quidem deleta est: tum

florabat institutis: et preceptis suis erudierunt

vel eius qui apollinis oraculo sapientissimus

est iudicatus qui non tum hoc: tum illud: ut in

plerisque: sed idem dicebat semper animos homi-

num esse diuinos: usque e corpore excessissent

reditum ad celum patere optimoque et iustissimo

cuique expeditissimum: quod idem scipioni videbat

qui idem quasi presagium et per paucis ante mor-

tem diebus cum et philus et manilius adessent

de repu. cuius disputationis fuit ex-

tremus fere de immortalitate animorum: qui se

in quiete peruisum ex africano audisse dicebat.

Ad si ita est ut optimi cuiusque animi in morte fa-

cillime euolet tanquam custodia vinculisque corpo-

quasi dicat illud quod in latone dixim? non est ille qui digito monstrari potest ut inquit pithagoras. **Corpora** quidem sunt duo: animus autem unus magna ad greciam ab auctoritate phorum qui habitauerunt in italia argumetur: trahit propter quos in calabria phantes illa italie premi magna appellauerunt greciam: qua deinde studia remota sunt: quorum princeps fuit pithagoras fugiens ex samo insula propter tyrannos. **Erudierunt** illos italicos rusticos et indoctos fecerunt eruditos: quasi ut inquit **Linus** trarus erat litterarum visus in italia. **Uel eius loci** jerata testibus. **Laudat** socrate qui se tenuit: ut animus esset immortalis: fuit autem ut dixim? iudicatus ab apollinis oraculo sapientissimus vir cherephon discipulus retulit. **Qui non tunc**. **Plato** enim ut sepe numero dictum est: se socrate preceptorum introducat suis opibus ad loquendum: qui in multis rebus multa per artem disputat argumeta: ut per contrarietates illorum veritatem melius timeretur: hoc modo dicebant collocutores iustitia virtus est propterea optima: illa enim peruenit ciuitates et homines perclaros: rudebat contra socrates propter veritatis magnitudinem modo est contrarium: nam multi propter iustitie obsequia persecutiones multas patiuntur: in animi autem disputatione nunquam istas exigeret contrarietates: ut modo immortale modo mortale esse diceret: sed propter immortalis animi esse aiebat. **Tunc** illud ut mortaliter foret: ut in alijs facere pleneuit. **Rediit in celum** ut dictum est putabat **Plato**. quod ante prius essent formate in celo anime corporum creatores: deinde in morte reuertebantur in celum: id quod opera **Plato**. cum fide christiana peruenit **Beatus Augustinus** in li. de ciui. dei. **Plato**. opera legenda esse affirmabat. **Iustissimo** ipse ad gubernatores magistratu. **Qui quasi** .i. facit unum librum de rep. in scriptis qui in. vij. li. diuidebat sed maior negligetia penes nos non inuenit? est: sed solum fragmentum qui est libellus de scipionis in somnio quod restat: quod librum **Macrobius** commentatus est: in quo libro introducebantur multi disputantes et in fine illius voluminis de rep. qui est libellus de scipionis in somnio disputat de anima. **Nam** scipio maior appet nepoti suo scipioni isti cui impar: ut omnia pericula pro re publica subeat et caueat se a domesticis. **Presagiret** paulo ante mortem suam disputabat de animi immortalitate: quasi predivinaret cito ab hac vita discedere. **Philus** et manilius? isti duo alij illi libri de rep. erant collocutores. **Quia** scenola hic scenola: cum sece-

Linus

ris cuius semper cursum ad deos faciliores fuit
se quod Scipioni: Quocirca merere hoc eius euen

ro Lelio interfuit disputatio
ni. Quia in quiete: quae omnia
de immortalitate dicebat se
audiuisset ab apbrycano maio

Dissematon

tu vereor ne inuidi magis quam amici sit. Sin autem
illa verior: ut idem interitus sit animorum et cor

porum nec vltus sensus maneat ut nihil boni est
in morte: sic certe nihil est mali. Sese enim amicus

so fit idem quasi natus esset omnino. Quem tamen
esse natum et nos gaudemus: et hec ciuitas dum

erit letabitur. Quamobrem cum illo quidem: ut
supra distractum optime est in eum autem inco

modius: quem fuit equus: ut prius introieram
in vitam sic prius exire de vita. Sed tamen reco

rdatione nre amicitie sic fruor ut bene vixisse vide
ar quia cum scipione vixerim quo cum mihi con

iuncta cura de repu. et de priuata fuit quo cum do
mus fuit et milita communis: et id in quo est omnis

vis amicitie voluntatum studio: sententiarum
consentio. Itaque non tam ista me sapientie quae mo

do Fannius commemorauit fama delectat, fal
sa praesertim quod amicitie nostre memoriam

spero sempiternam fore: idque mihi eo magis est
cordi et ex omnibus seculis vir tria aut quattuor

nominantur paria amicorum quo in genere spe
rare video: Scipionis amicitiam et lelii notam

posteritati fore. San. istud quidem lelii ita neces
se est. Sed quomam amicitie mentionem fecisti

et sumus ociosi: per gratum mihi feceris. Spero

maton format quo utroque mo
capit aduersarii dissematon e
duplicis personis argumentu: al

tera quae absoluta ab altera
capit aduersarii? hoc mo: aut

anim? e mortalis: aut imorta
lis si immortalis e dolere no des

beo: quod Scipidis anim? virtus
tis pnia psequit? e ut vult de

us q est ipa iustitia: si at e mor
talis nullu q patit merore affi

cere no deo merore. Q Inuit
di? inuidia e dolor aliene felici

tatis: q de Scipidis pspo eue
tu dolere. Q Sin aut sed a ps e

uilemari. Nihil boni? xuris p
miu no sequit si et nihil mali

adipiscit? q aius morit? Nos
gaudem? pp aicitiaz nraz: et co

cludit hac pculu. Q Adeu in
comodi? morte scipidis mecu

male est actu: na et? iucundiss
me puetudinis fructu careo i

troiera Leli? erat maioz natu
Q Sic fruor fructu recordatio

nis de aicitia nra capio. Q De
re puata de repu. et de ppare

Plutarchus

Seculum

Paria

Amicoz

Anteuerto

secundo tps: t vnuz sine alio male stare: oportet vt res sit honesta t tps requiritur ad eay
 exponēda. ¶ Soles de ceteris si qritur a te de aliqua: vtpota de ciuitatis gubernatiōe oia
 subtili quodāmodo disputas sic de amicitia facias orō. ¶ Quid sentias? itia iterrogat opi
 nionem quā de amicitia teneat: qualē eam existimet: t illi pcepta tradet. ¶ Qualē existi
 mas vel vtilē vel inutīlē. Mibi erit grātū Sceuola: fannij orō mibi assentit mō hāc rem: cū
 Zeliō tractare vt ait conabaf. ¶ Fannij ateuertit puenit an
 teuere est pocupare t pue
 nire. ¶ Ego xō grauarer pūo
 excusat se qd ad tāta ptractan
 da ibecillis est: nā t pclara res
 est qre negare nō pē ea pcepta
 tradere bon? ei vir rē honestā
 tractere nō recusabit. Doctoz
 est ista pſuetudo. Excusatio le
 lii ē duplex pūo q ipē facultas
 tez disputādi hāc rez nō hz: se
 cūdo qz impmeditat? eratibec
 em pſuetudo disputādi t rīde
 di pblematib? t orōib? ex tēpa
 rijs fuit aqō doctissimos viros
 pſertiz grecos q oēm sciam tes
 nere. pſentē Bozias Lēōtin?
 de quacūqz re sibi pposita imp
 meditate rīdebat: ista q vult
 tis esse in me fuit pſuetudo pū
 tissimoz hoīm. Quāuis p pū
 tis subito pposito sibi disput
 tet. Ego vel p istā excusatiōez
 vt ad alios pſciscantur q ista
 disputare pſentē: it sic paula
 tum regulas aicitie igredit? p
 hortat ei vt aicitiaz oib? reb?
 anteponat. ¶ Qib? reb? pūcet
 quispiāz q xritui aicitia atēpo
 nenda est: cui rīdet qd nō res
 hūana xrit? s: diuina aicitia vir
 tutis ps est: iō dixit. ¶ Rebus
 hūanis. s. diuitijs t statu. Ille
 qz id ad viuū illa refeco tractū
 est a medicis q curāt vuln? vls
 qz ad viuū. Itē iste inq̃t. nolo lo
 q de stoica bonitate vsqz ad vi
 uū qz subtil? differūt stoici hāc
 asserūt t tenēt t extremā opio
 nem vt bon? sit ille cui aliqz
 defect? nō est. ¶ Fortasse vere
 sez differūt: neqz affirmat: neqz
 negat opioez illor. ¶ Ad cōez
 vtilitatez pax em dixerūt hāc
 bonitatem ad cōem vtilitatez
 verbi grā. Titū relinquo be
 redem meū: si est bon? vir fm
 stoicos bon? repituz: qz hec di
 spūatio hūane nature nō fa
 uerisferunt em non esse cōpati
 na neqz suplatina hoc mō: ite bon? est: alijs nō est melior: t si melior est prim? nō est bon?
 Sed ea sapiam: sapia dīa stoico que oīm rez t diuinaz humanarūqz cognitōem tenet quā
 sapientiam nemo sequi potest. Nos autē ego Zelijs sapientiam largo modo capio que est
 in communi vsu t exercitatione hominum: vt si aliquis habeat quandam virtutis cognitio

item sceuol? si quem admodum soles de ceteris
 rebus cum et te queruntur: sic de amicitia dispu
 tabis quid sentias: qualē existimes: que pre
 cepta des Sceuola. Mibi vero erit gratum at
 qz idipsum cum tecū agere conarer fannius an

teuertit. Quamobrem vtriqz nostrum grātū ad
 modum feceris. Zelijs. Ego vero non grauarer
 si mibi ipse considerē. Nam et preclara visa res
 est: et sumus: vt dixit fannius ociosi: sed quis
 ego sum aut quē in me est facultas: doctoz est
 ipsa consuetudo: grecozū: vt ijs prepona
 tur de quo disputent quāuis subito. Tagnum
 opus est egetz exercitatione non parua. Quā
 obrem que disputari de amicitia possunt ab eis
 cenleo petatis qui ista profitētur. Ego vos bor
 tari tantum possum vt amicitiam omnib? rebus
 humanis anteponatis. Nihil est enim tam natu
 re aptum tam conueniens ad res vel secundas
 vel aduersas. Sed hoc primum sentio nisi in ho
 mis amicitiam esse nō posse. Neqz id ad viuū re
 seco: vt illi quib? subtilius differunt fortasse ve
 re: sed ad cōem vtilitatem parum. Negant enim

nem sapiens appellatur. ¶ **S**inguntur a stoicis q̄tum ad impossibilia: singunt enim hoīem esse bonū qui oēs virtutes cōtinet et nemo inuenit. ¶ **O**portatur [oportare est rem absente desi-
derare: ergo appetitū sciētiā et oēs res quas nemo mortalis spectare aut sperare v̄]. ¶ **L**aius
fabriciū [ibi oēs fuerūt clarissimi viri quos s̄m stoicos sapiētes nō appellarem?]. q̄ theoso-
gie cognitiōez nō habuerūt. Sibi habeāt sapie nōmē: et bonitatis sc̄i isti stoici secū habēat
¶ **I**nuidiosum] ppter tot v̄s

quemq; virum bonum esse nisi sapientem. fit ita sa

ne s[e]c[un]d[u]m sapien[tia]m interpretat[ur] qu[od] adbu[c] mortal[is]
nemo est c[on]sequen[tur]us. Nos aut[em] ea que sunt in usu
vita[m] c[on]t[ra] n[on] ea q[ue] fingunt aut optatur sperare
debemus. Nunq[uam] ego dica[m]. E. fabrici[u]m. D. Cu[m]

rum. **L.** Coruncanium quos sapientes nostri
maiores iudicabāt ad istorū normā fuisse sapiē

tes. Quare sibi babeant sapientie nomen et inuidiosus
et obscurus cedatque ut bi boni viri fuerit. Neque id

quidē faciē negabūt id nisi sapiēti posse cōced

gerunt: ita viuunt: vt eorum probetur fides. *In*
regis institutus vultus in dno
 regis equalitas liberalitas. Nec sit in eis vl

la cupiditas vel libido vel audacia sintq; ma
 gna constantia vt bi fuerunt quos modo nomi

naufbos viros bonos habiti sunt: sic etiam a
pellandos esse putemus: qui asequuntur optu

homines possunt naturam optimam recte viu
di ducem: sic enī bene perspicere videorita n

Maiores autē vt quisq; propiū accederet. Itē

crinas oim rex hoies sibi in
uideant nec in quide faciet: nō
enim stoici pcedet istos fuisse
bonos viros. Quare negabū
id nisi sapiēti populo concedi.
Sapiētiaz oim diuinaz huma
narūz rex cōplerionez dicent
nulli posse cōcedi nisi sapiēti:
ergo hec sapia stoica nō est in
istis viris q̄ ex re sapia more
suo nō appellat. ¶ **I**tem? igit
tur pingui minerua crasso in
genio rudi quodāz nō sapi
pellabimus sapiētes: vt aiunt
integritates ⁊ bonitatem in s

Adinurus

continent. ¶ Pingui munerua
crasso ingenio nō subtili more
stoico: munerua ingeniū dr ali
as pallas appellat q̄ ē ingeniū
et fides et fio et pica vēit

fides

potius dandus est cui q̄ peregrino. Nec in hoc prestat amicitia propinquitati: amicitia vir-
tute tractata excedit amicitia naturalē: in hoc qd̄ illa propinquitatis amicitia firmitudine
in se h̄z quēadmodū virtutis amicitia. ¶ Prestat verbū est cōparatiū iungit cū dīō actō
in abltō vt magnus p̄stat achilem ¶ Beniuolētia sublata remota beniuolētia auferet amici-
tia q̄ est duorū aut pluriū mutuata beniuolētia: amor em̄ pōt esse sol⁹ vt aliquis erga alium
amor gerat: et ipse cui geritur amor ignorat amorē. ¶ Ita cō-
tracta res est: ex amicitia na-
turali q̄ est vt amemus hoīes:
¶ prahit quidā mutu⁹ amor et
restringit ex oib⁹ hoībus vt p
virtutē inducimur ad amādūz
aliquēz cui bñ velim⁹ grā sui:
nō aut nri. ¶ In angustū ad-
ducta illā gñali aicitia ⁊ narū
rali: ita ī āgustū ducit vt vnū
solū amem⁹. ¶ Charitas ⁊ grā
amor q̄ grece ⁊ deberet
scribi cū aspiratiōe: s̄z vsus cō-
uertit nos ī errorē. ¶ Dūz h̄z cū
iō amicitia prahim⁹ q̄ in fidē
nobis aicitia hūanitatē nō te-
nēt ¶ Lū beniuolētia assensio
igit dissimulatiua n̄ est aicitia
q̄ n̄ sit cū beniuolētia ⁊ amore
¶ Diuitias pponitur: diuitia
te diuitiaz pleniq̄ reliquit aī-
cos. In nris p̄liis x̄r⁹ ip̄a re-
git h̄z p̄liū ⁊ mēz n̄fz: s̄z di-
uitie ī manib⁹ fortūe sūt collo-
cate ¶ Sūmū bonū sūm⁹ bo-
nū est illud p qd̄ oīa fiūt: vīpu-
ta scribere libz: studere ⁊ lege-
re: hec oīa bella ⁊ bona sūt: s̄z
qz hec solū pp̄ x̄tutes sūt x̄r⁹
summū est bonū: q̄ vīsa res q̄
cetera ad bonū suūz finē ducit
summū bonū appellat. ¶ Pre-
clare illi qd̄ op̄ie putat sum-
mū bonū esse x̄rtem. ¶ Sed
hec ipsa x̄tus est summum bo-
num appellat amicitiaz gene-
rat ⁊ nutrit: hac em̄ in particu-
la demonstratur virtus esse ge-
nitrix ⁊ nutritrix amicitie. ¶ Lū
tinet q̄rum ad nutrimentum
¶ Nam virtutem ex consuetu-
dine: virtus est habitus qui-
dam bonitatis ex longa con-
suetudine cōtractus id est pra-
ctica quedam ex bonorum mo-
rum: ⁊ doctrine exercitatio ne
habita. Sermōnis nostri mo-
re em̄ Ro. appellamus virtutē
habitum quēdaz bonitatis ex
longa consuetudine inuentuz
Stoici aut virtutem appellāt
qui omnia in se cōprehendit q̄
in solo deo est ¶ Nec em̄ metia-
mur nec mensuram x̄rtem

prestat amicitia propinquitati quod et propin-
quitate beniuolentia tolli potest et amicitia au-
tem non potest. Sublata enim beniuolentia a-
micitie nomen tollitur propinquitatis. Quāta
autem vis amicitie sit: ex hoc intelligi maxime
potest: quod ex infinitate societatis generis hu-
mani quam conciliant ipsa natura: contracta
res est: adducta in angustum: vt omnis chari-
tas: aut inter duos aut inter paucos iūgeretur:
Est autem amicitia nihil aliud nisi omnium di-
uinarum humanarumq̄ rerum cum beniuolen-
tia et charitate summa cōsensus. Quaquidem
pauca scio: an excepta sapiētia q̄cquā melius bo-
mini sit a dijs immortalitatibus datū. Diuitias a-
lij pponunt bonā: alij valitudinē: alij potentiaz:
alij honores. Multi ēt voluptates beluaz hoc
quidē extremum est. Illa autem superiora sunt
caduca ⁊ incerta: posita non tam in nostris con-
silijs q̄ in fortune temeritate. Quā autem in vir-
tute summū bonum ponunt preclare illi quidēz.
Sed hec ipsa virtus amicitiam gignit ⁊ conti-
net. Nec sine virtute amicitia esse vllō pacto po-
test: iam virtutem ex consuetudine vite sermo-
nisq̄ nostri interpretamur. Nec metiamur eam

De amicitia

vt quidam indocti verborum magnificentia vi-
rosq; bonos eos qui habent numeremus. Pau-
los Latones Laos Scipiones p'bis
communis vita contenta est. Eos autem omit-
tamus qui omnino nusq; reperiuntur. Laes igitur
inter viros amicitia tantas oportunitates
habet quantas vir queo dicere. principio qui
potest esse vita vitalis: vt ait Ennius qui non

in amici mutua beniuolentia conquiescat. Quid
dulcius q; habere quo cum omnia audeas sic
loqui vt tecum? Quis esset tantus fructus in
prosperis rebus: nisi haberes qui illis eque ac-
ctu ipse gauderet: aduersas vero res ferre dis-
ficile esset sine eo qui illas grauius etiā q; tu fer-
ret. Deinde ceterae res que expetuntur opportu-
ne sunt singule rebus ferre singulis: diuitie vt
vtare opes vt colare honores vt laudare vo-
luptates vt gaudeas valitudo vt dolore care-

aset muneribus fungare corporis. Amicitia
plurimas res continet quoquo verteris presto
est: nullo loco excluditur. Nunq; intempestiua.
Nunq; molesta est. Itaq; non aqua: non igni nō
aer vt aliis pluribus locis vtimur q; amicitia.
Neq; ego nunc de vulgari aut de imediotri que
tamen ipsa delectat et prodest: sed de vera et per-
fecta loquor: qualis eorum qui pauci non inan-
tur fuit. Nam et secundas res splendidiores facit

quemadmodum stoci qui vi-
ci sunt id est porticus
in qua disputare consueuerāt.
Doctus more boni viri nō in-
minuit aliquem: sed versifue
inquit vt faciat isti docti stoci
qui verborum magnificentia vir-
tutem omnium bonorum congre-
gationem vocat. ¶ Paulus. i.
viros bonos et similes Paulis
et Latoni. Lato est dictus car-
i. acutus. Latois vita sapia cōis
et vulgaris fuit in his viris:
eos omittam? relinquam? stoi-
cos fin opionez quoz nemo ta-
lis sapiēs inuenitur. ¶ Inter
tales viros inter illos paulos
et catōes tātas opportunitas
commoditates opportunitas
ex ob et port? cōponit: non em
venit ab oportet q; opz primā
corripit: et oportuitas p; gemi-
nuz p. scribit. ¶ Quis pot? esse
vita vitalis? quis p; vivere ni-
si cū aliquo amicitia habeat ar-
duū est dicere ea que sentis vt
pura de aliqua re faciēda con-
tra rem publicā alim nō face-
res certiorē. ¶ In p; speris de
secūdis reb? tātas letitias nō
haberemus nisi amic? essz qui
illis letaret eq; actu gaudens.
¶ Deniq; ceterae res ostendit
plures comoditates esse in a-
micitia respectu aliaz rez: cer-
te effi res referunt singule sin-
gulis. Diuine q; dixit p; regulaz
pbat p; exempluz: vt puta diui-
tie sunt ad fruendū fere inq;:
qm etiā diuitie possunt habes-
re plures comoditates ultra
fruitionem illarū. ¶ Opes vt
colare p; colaris honoris pe-
ter opes q; ad magnificētiā
sunt sicut habere plures famu-
los multos equos: magnifi-
cas edes. Quocūq; verteris:
quocūq; vadis tecum est ipsa
amicitia verbi gratia: si feras
te cōtines amicus Alerone
tibi succurrit: si Romam p; fi-
cisceris semper ille p; litteras et
aurilia tecū erit: nullo loco ex-
cludit neq; in exercitu neq; in
senatu deest amicitia. Non aq;
non igne oīa elemēta necessa-
ria sunt homi: sed aqua et ignis
magis exercētur ad vitā hoīs
q; alia duo: sic inquit non tam
vtimur istis duobus elemēta

Lato

Opportuitas

ris ita necessarijs q̄ ip̄a amicitia. ^{quod est certū} Partiens & cōicans: amicus bon⁹ de amici calamitate
 certior facit: eaz q̄dez calamitatem eq̄ ac amicus patit: & is
 oēm tristitiā reddit faciliorez. ^{amicitia: & aduersas partiens communicansq̄}
 ¶ Tum illa] nimir demōstrat
 miraculosa amicitie cōmodi
 tatē ¶ Bona spe pluz i postez
 tracta ē similitudo ab aliquo
 pferēte cereū q̄ sequētib⁹ post
 lucē affert: sic amic⁹ post lucē
 bone spei suo amico in postez
 de quo magnā sperat utilitatē
 ¶ Tanq̄ exemplar] amic⁹ est q̄
 suū amicu aspiciat vix b̄ ē nois
 similitudinē sui aspiciat. i. altex
 silez sibi intueat. ¶ Quū mor
 tui q̄ res difficilis ē ad creden
 dū: demōstrat in b̄ q̄ amicitia
 miraculosa sit. Quū mortui
 amici p memoriaz & bonozem
 quē hūit de ip̄is mortuis ami
 ci viuētes eos defunctos viuere
 dicim⁹: bonos q̄ remāsit in cor
 de aliorū viuētū mēoria recor
 datio illoz q̄ si eximeret ex na
 tura hac i pticulari vīz aicitie
 tractat & ea demōstrat p argu
 mēta sumpta a p̄arijs oēs di
 gnitates excellēti et aicitia e
 ciuitatib⁹ tolleret oēs ad terrā
 corruerēt ¶ Eximeret] rēouer
 ab eximio vēr ¶ Nec agricult⁹
 si humor nō h̄bet p̄cordiā cū ca
 lore fet⁹ terra nō pducet su
 os ¶ Agrigētini⁹ fet⁹] dicit fu
 ille ep̄edoclez poetā ex agrigē
 to citare sic ille q̄ ferebat suis
 carnib⁹: oēs res & totū mūdū
 p̄stare ex aicitia. Agrigētini⁹
 gētile nomē si noiat q̄s fuerit
 ¶ Taticinatū] q̄ optim⁹ vates
 tāq̄ oracula sua cecinit: carmina
 q̄ vitatē h̄bāt sic oracula ap
 pollinis fet⁹ scriptozes ¶ Que
 i natura p̄staret si elemēta cō
 cordiā iter se nō h̄erent chaos
 fieret ¶ Mūdo & tota machia
 & oia celi elemēta aicitia iter se
 p̄tinēt ¶ Dissipare: euertit oia
 p̄ discordiā. ¶ Exreprobāt] res
 p̄bare dicim⁹ q̄n aliq̄ laudāt p̄
 ceptū aliq̄ & istū nō imitatē re
 p̄bare dicit. ¶ Iuue. de Nute lo
 cuti: sic nō imitant: q̄ ei repro
 bare dicit. ¶ Itaq̄ si q̄n repre
 hēdit illos q̄ laudāt officiū bo
 ne aicitie sic i subeūdis p̄ alio
 piculis: & tū illa nō obseruāt.
 ¶ Off. cū i beneficiū vel q̄s fie
 ri d̄z. ¶ Aut cōicandis: vna cū

Reprobo

Iuuenalis

amico aliqd male adire. [Efferat]. q. d. quilibet talē amicum laudib⁹ extollit: si tñ ille facere nolit: q̄ clamores morte suo post regulā subijcit exemplū. [Cauea] locus est sedentiū ad spectandū q̄ grece theatr⁹ appellat⁹. Pacuui⁹ Pacuuius fuit poeta amicissim⁹ Lelii q̄ tragediā de oreste & pilade p̄nūciari fecit q̄ ad nos venit. [Lū] ignorāte rege [oreste] cupiēs a se furias remouere ex morte matris p̄ceptas cōsuluit oraculū: cui r̄ndit: vt ad replū dyas ne i thauricā regionē p̄ficeretur quo suū dixerit graduze thoas autē res illius loci more suo decim⁹ hospitez qui erat oreste. mactare volebat: inters rogās em̄ q̄s eēt oreste. pilades se p̄tinuo eē oreste affirmabat. Oreste autē se oreste: vt erat dicere nō sinebat. [In re ficta] in hac fabula oēs in signū laudis p̄cutiebāt ad inuicē man⁹ qd̄ censem⁹ eos in reuera facturos: ipsa natura ex q̄ oritur amicitia demonstrabat potētā amicitie. [Hacten⁹] imponit finē huic p̄ticle in q̄ demōstratū est amicitia eē iuchdaz vtilē & necessariā. [Ab his d̄] p̄ceptorib⁹ & p̄bis amicitie d̄ spūtorib⁹ cetera q̄rēda sūt. [A te poti⁹] subaudi q̄rimus ab illo q̄sitore tractū. [Aliud] qd̄dā filiū: tracta est silitudo a muliere: ac si dicat hec q̄ dicta sunt. Leli sunt vñ filiū. i. vna filata. Ideo a te aliā filatio ē eodē expectam⁹ q̄ ex te trāsitionē facit more Li. Tu magis sic inq̄r Scevola o fām magis bone amicitie regulā a Lelio expecteres si audiuisses d̄ spūtorib⁹ ipsi⁹ nuper aū mor te scipionis q̄ fuit d̄ rep. Qualis tū patron⁹ Li. in epistolā ad Atticū testat⁹ Pla. imitatū fuisse. i. li. de re militari. Pla. vt dixim⁹ introducebat aliquos p̄radicētes iocari de aliq̄ re q̄ illi⁹ v̄itas meli⁹ pateret. Dic Si. itroducit philū p̄radicēte Lelio qd̄ iustitia inq̄ ē p̄pter q̄ hoies pluriās tolerāt calamitates. Leli⁹ accurate defēdit iustitiā. Qualis patron⁹ acris fuit defēsor. Alias patron⁹ est v̄is liberti. [Cōtra accuratā] iēniose cogitatā. vñ d̄ p̄ciōvi cti p̄dē victoria iustissimō viro defēdere. Tractāt fabulā fabri: qd̄ medic⁹ ē p̄mittit medicū: ac si dicat Leli. vir iustissim⁹ iustitiā defēdit. [Quid] amicitia attentos facit auditores: ostēdit em̄ Scevola opti

Cauea

qui id non maximis efferat laudibus. Qui clā mores tota cauea nuper in hospiti⁹ & amici mei

Pacuui⁹ fuerunt huius fabula: cū ignorante rege vter eorū eēt Orestes. pilades oreste se esse diceret vt p̄ illo necaret. Orestes autē ita vt erat

Oreste se eē p̄seueraret. States autē plaudebāt in re ficta. Quid arbitramur in vera fuisse factu

ros. Facile indicabit ipsa natura vim suā cū bo

mines quod facere ipsi non possent: id recte fieri in altero iudicāret. hactenus mihi videoz de

amicitia q̄ sentire potissimē dixisse si qua p̄ter ea sunt: credo autem eē multa ab his si videbitur

qui ista putant q̄ritote. Fan. nos autē a te poti⁹ quāq̄ etiaz ab istis sepe q̄siui & audiui nō inui⁹

equidē. Sz aliud quoddā ex petim⁹ filiiū orōnis tue. Scevola. tu magis id dicerēs Fan. si nup

in hortis Scipionis cum est de repu. disputatū affuisses qualis tū patronus iustitie fuit contra

accuratam orationē philī. Fan. Facile id qd̄ fuit iustitiā iustissimo viro defēdere Scevo.

Quid amicitia nōne facile ei erit qui ob eā summa fide constantia: iustitiāq̄ seruātā maximam

ceperit gloriā. Lelius. Tū hōc quidem est afferre. Quid enim refert quā me ratione cogam

num esse disputatōz amicitie Lelium de qua tractaturus est ipse Le. [Quid em̄ refert]

qua ratione cogitis: ac si dicat ni-
hil referat siue manibus siue pes-
dibus siue alio vultis modo cogi-
tis me de hac re disputatione
suscipere. ¶ Studiis gener-
propter voluptates vestras: quod
estis mei gratias cogitis me dis-
putare potissimum quod res est hor-
nesta. ¶ Ne equum nobis est diffi-
cile obitare et iustum non est. ¶ Se-
pissime incipit disputationem vni-
us sit orta haec amicitia: cuius origo
semper multo ab ibecillitate et pau-
perate perfecta plerique asserunt
quod amicos acquirimus ut nobis
insuauem vel ut illis insuam? quod
quidem opinio falsa est. ¶ Quod pro-
se quod non per se facere pro ab ami-
co accipere: et e contrario amico in-
digere subuenire propter haec ami-
citiā alias ortā inuentā esse vo-
lunt. ¶ An est haec propriū quod non est
propriū ipsius amicitiae. ¶ Antiqui-
or et nobilior est causa propter quam
inuēta est amicitia. ¶ Amor scilicet
alicui quod velle: et ille mihi be-
nivolentia breuiter fecit amicitiam.
¶ Nam utilitates reddunt quod
quod ex re ista mutua beneficia quod fi-
unt non sunt principia amicitiae:
quod multi inferunt timore simu-
latione aliquid. ¶ Simulatio de co-
lunt veneratur: ut puta subditi
ei se penūtero venerant tyrānos
non amore: sed simulatione amici-
tiae. Et obseruant tempus oditi
nec: ut diximus erga tyrānos sui
hū fictū quod ad dea. ¶ Nihil
simulatum quod ad animam refert.
¶ Aerius ad illud fictū retulit.
¶ Volūtariū ad simulatū res-
fert. ¶ Implicati autem ex copu-
latione quod ad a natura data ori-
tur amicitia. ¶ Eū sensu amā-
di haec autem copulatio nascitur ex co-
gnitione quod ad amādi. ¶ Quod
quod quod sit quod sit ista res vi-
delicet quod ex natura physica
non autem ex inopia bestiae precipi-
pote quod educit filios suos. Solū
bus ei suos pullos educat cum
tāto amore: quod multas patit in
commoditates adeo ut ipse fa-
me potius mori: quam in comodi-
tate aliqua poterit dimittere
¶ Ad quod ipsa quod quod se
nutrire possit a parentibus nutrit
¶ Detestabili scelere: quod occur-
rat cūda abiectioni quod inueni-
ant multum non amant parentes et

tis. Cogitis certe studiis enim generum prefer-
tum in re bona: tum difficile est: tunc ne equum qui-
dem obistere. Sepissime igitur mihi de amici-

tia cogitant: maxime illud considerandum vide-
ri solet: vni propter imbecillitatem latius inopia

desideranda sit amicitia: ut in dandis recipienti-

disque meritis: quo quisque minus per se posset:

id acciperet ab alio: vicissimque redderet an esset

hoc quidem proprium amicitiae: sed antiquior et

pulchrior et magis naturae ipsae profecta alia cau-

sa est: amor enim ex quo amicitia est nominat a prin-

ceps est ad beniuolentiam coniungenda. Nam ut

litates quidem etiam ab his percipiuntur sepe

qui simulatione amicitiae coluntur et obseruata

causa temporis. In amicitia autem nihil fictum

nihil simulatum: et quicquid est: idem verum et

voluntarium est. Quapropter a natura missi vide-

tur potius quam ab imbecillitate orta amicitia et ap-

plicatione magis cum animi quodam sensu aman-

di: quam cognitione quod illa res utilitatis esse habet

tura. Quod quidem quale sit etiam in bestiis qui-

busdam animaduerti potest quae ex se natos ita

amant ad quoddam tempus: et ab eis ita aman-

tur: ut facile eorum appareat sensus quod in bo-

mine multo est euidentius. Primum ex ea cha-

ritate quae est inter natos et parentes: quae diri-

mi nisi detestabili scelere non potest: deinde cum

conuerso. Cui inq̃t Zelius sunt q̃liq̃ scelerati: z q̃si monstra q̃dā hūane nature. ¶ Similis
sensus ingredit̃ hāc p̃ticulā in quo ofidit̃ x̃rute eē firmamētū amicitie. ¶ Similis
sensus cognitio amoris: natura ei vult z cogit q̃d si ames aliquē z bñ velis alicui alter cogi

similis sensus extitit amoris si aliquem nacti su

mus cuius cum moribus z natura cōgruamus:

quod in eo quasi lūmē aliquod p̃bitatis z vir

tutis prospicere videamur. Nihil est em̃ amabi

lius virtute n̄bil quod magis alliciat homines

ad diligendū: quippe cum p̃pter virtutem z

p̃bitatē eos etiam quos nunq̃ vidimus: quod

dāmodo diligam⁹. Quis ē q̃. L. Fabricij Mar

ci curij cum c̄aritate aliqua z beniuolentia me

moriam nō vsurpet: quos nunq̃ viderit quis aut

est qui Tarquinium superbū qui. P. crassus. S.

P. Delium non oderit: cum duobus ducib⁹ de

impio in italia decertatum est. Pyrro z Hā

nibale. Ab altero p̃pter p̃bitatē eius nomi

nus non alienos animos habemus. Alterum p̃

pter crudelitatem eius semper bec ciuitas ode

rit. Quod si tanta vis p̃bitatis est: vt eā vel in

eis quos nunq̃ vidim⁹ vel quod maius est in bo

ste etiam diligamus: quod mirum est si animi bo

minum moueantur: cum eorum quibus cum vsu

confuncti esse possint virtutem z bonitatem pro

spicere videantur. Quāq̃ confirmatur amor et

beneficio accepto: z studio perspecto z cōsuetu

tudine adiuncta quibus rebus ad illū primū mo

tū animi z amoris adhibitis admirabilis q̃dam

sur amare. Pariter igr̃ si ami

cū quēdā nact⁹ fuerit: q̃ sit me

cū mut⁹ beniuolētia cui⁹ mor

res z natura atq̃ x̃tus meis

cōgruāt x̃tutib⁹ vinculū hui⁹

amicitiē inter nos erit vt nūll

la vi ab amore nostro distūgi

possum⁹. ¶ Probitas] vt x̃tu

tis splēdore in eo p̃spicere via

demur: p̃bitas est virtutis fuga

rior: x̃t⁹ q̃dē est habit⁹ institutē

di aīm. ¶ Ille em̃ splēdore h̄z

b̄ duo p̃tinet. L. Fabricij: q̃ op̃

tim⁹ vt tibi p̃stet⁹ foretamas

m⁹ ei istos quos nunq̃ vidim⁹

p̃pter x̃tutē neminē q̃dē odio

h̄re possum⁹: s̄ si odiū incide

rit: nō p̃pter x̃tutē laudat.

¶ Admoria vsurpet] si frequē

tē em̃ vlū dicat mentionē illo

rū. ¶ Tarq̃niū supbū] vltimū

regē romanorū: alter fuit Tarq̃

nius p̃scus appellat⁹. ¶ Eras

sum] spurū q̃ impiū romanū

adipisci voluerūt. Spuri⁹ p̃

pter frumētōz largitiōē ty

rannū fieri putabat vnusq̃q̃z

h̄z eos odio igr̃ p̃ tyrannū de

Epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

epirrothe

beneficiū gratū qđ sit summa cū voluptate ⁊ hilaritate quadā p̄sertim illi cui amicitia con-
iunctus sit. ¶ Studio p̄specto iugenti voluptate visa: qđ tibi libēs in seruiuit. ¶ Lū quā:
cui bñficio cōiuncta est amicitia p̄suetudo. Quib⁹ rebus. s. x̄tute p̄bitate ⁊ bñficioꝝ colla-
tione ad p̄mū amoris motū adiūctus: qđ est a natura p̄fect⁹: p̄fect⁹ vt dixim⁹: nūc qđā s̄ā
ma amicitie exoritur. ¶ Per quā
sz magnitudinē beniuolētie
asseq̄ putat ab amicis qđ desi-
derat vnusq̄q̄: nō volūt eē or-
tam ex imbecillitate. ¶ Humi-
lē sane relinq̄t humilē ortū a-
micitiē ⁊ minime gerendū: vt
ita dicā. ¶ Relinquit. s. isti qđ
amicitiā affirmāt eē natā ex i-
becillitate: ea sane amicitia na-
ta eēt ex īfima matre: s. meli⁹
est qđ sit orta ex generosa pen-
te. s. natura. ¶ Quisq̄ in muni-
mū nisi eēt admiraret: q̄toꝝ
magis in indulgētissimū ⁊ mi-
nimā in serē eē putaret tātoꝝ
magis apte amicitia p̄seq̄ possz
sz aliter: nā qđ p̄didit in se mltū
in diuitijs ⁊ x̄tute hac amici-
tia capescēda ceteros excedit
plurimū. ¶ Plurimū ad mini-
mū referē. ¶ In se posita: diui-
tijs sapiētia ⁊ x̄tutē. ¶ Nō nul-
la iMODESTE loq̄tur: nō ei vici-
meā qđ x̄tutē admirat. Sz inq̄t
de morib⁹ meis fortasse opini-
onē habuit. Arguit ergo p̄ exē-
plū sui ⁊ africanā amicitia ex in-
digētia nō oriri. ¶ Sz qđ in-
det euidā tacite obiectiōi qđ fie-
ri possz p̄tra Zeliū: qđ ex ami-
citia oriunt mltē vtilitates: qđ
amicitiā ab illis trahere videt
originē qđ res falsa ē. ¶ Et em̄
bñficij p̄bat vtilitates nō eē a
micitiē origines. ¶ Bñfici: vt
puta in oib⁹ reb⁹: vt puta in ex
quo donādo. ¶ Liberales in
pecunijs p̄p̄e dicim⁹. ¶ Exiga-
m⁹ reputam⁹ mercedē ḡfē tā
qđ feneratoris: s. est hoīs aua-
ri ⁊ feneratoris. ¶ Illeq̄ ei bñ-
ficiū feneramur p̄ntelis est.
¶ Fen⁹ uest aut fer⁹: qđ volum⁹
qđ amicitia n̄ra: siue amor ge-
neret fetū: sz natura ablti ca-
sus est. s. a natura inclinati su-
m⁹ ad insuēdū hōi etiā sine
vtilitate n̄ra: nā man⁹ ceteris
mēbris s. a natura hñt: vt in s̄-
uiāt sine remuneratōe aliq̄: sic
hoīes tāq̄ mēbra ceteri in s̄ui
re tenent. ¶ Ab his p̄phēdit
illos epicureos: qđ asserēbāt a-
micitiā debere eē ad volupta-
tē aliq̄ ei nō sol⁹ cōiūniū face-

exardescit beniuolētie magnitudo quam si pue-
tant ab imbecillitate proficisci: vt si per quā quis-
q̄ assequatur quod desideret humilem, sane re-
linquunt ⁊ minime generosum. Itā dicam⁹ or-
tum amicitie: quam ex inopia atq̄ indigentia
nasci volunt. Quod si ita esset: vt quisq̄ valtu-
dinis minimum in se esset: arbitraretur. Itā ad a-
micitiā esset aptissimus quod longe securus
est: vt enim quisq̄ sibi plurimum confidit: et vt
quisq̄ maxime virtute et sapientia sic munitus
est vt nullo egeat: suaq̄ omnia in seipso posita
iudicet: ita in amicitijs expetēdis colēdisq̄ ma-
xime excellit. Quid enī erat africanus indigēs
mei minime. Hercule at ne ego quidem illius:
sed ego admiratione quadam virtutis eius: ille
vicissim opinione fortasse nonnulla: quā de me-
is moribus habebat me dilexit: auxit beniuolē-
tiāq̄ consuetudo. Sed quāq̄ vtilitates multe et
magne consecute sunt: non sunt tamen ab earū
spe cause diligendi profecte. Est enim benefici-
liberalesq̄ sumus non vt exigamus gratiam ne-
q̄ enim beneficium feneramur. Sed natura pro-
pensi ad liberalitatem sumus. Sic amicitia non
spe mercedis adducti: sed quod omnis eius fru-
ctus in ipso amore inest expetendā petamus.

Ab his qui pecudum ritu ad voluptates omnia
referunt longe dissentim⁹. Nec mirū. Nihil enim al-
tū: nihil magnificū ac diuinū suscipere pūnt q̄ su-
as oēs cogitationes abiecerūt in rē tā humilē tā
q̄ cōtemptā. Quāobrem oēs q̄dē ab hoc sermōe re-
moueant⁹ ipsi autē intelligant⁹ a natura glignit sen-
sum dissidēdi & beniuolētie charitatē facta signi-
ficatione prohibitatis: quam qui appetierūt ap-
plicant sese: propius admouent vt vsu eius que-
rere diligere ceperūt fruant⁹ & morib⁹. Sintq̄ pares
in amore & equales propentioresq̄ ad bene me-
rendū q̄ ad reposcendum. Atq̄ bec inter eos sit
bonesta certatio. Sic et vtilitates ex amicitia
maxime capient⁹ & erit ei⁹ ortus natura q̄ ab im-
becillitate grauior & verior. Nam si vtilitas ami-
citas conglutinetur: eadem cōmutata dissolue-
ret: sed quia natura mutari non potest. Idcirco
amicitię semperne sunt. Quidam quidem amici-
tie videtis: nisi q̄d ad huc forte vultis. Scē. Tu
verō perge. Zeli. pro hoc enim qui minor est na-
turā: meo iure respondeo. San. recte tu quidem.

Quamobrem audiamus. 2. 2.

Edite vero optimi viri ea que se-
pissime inter thez Scipionez de
amicitia differebantur. Quam-
q̄ ille quidez nihil difficilius ēē

dicebat: quam amicitiam vsq̄ ad extremum vi-

repossent: ideo vt amicu inueni-
at necesse ē: vt q̄ secū illis ves-
cat. Q Ritu pecudū p̄futatō
sil mīra cū obiectōe epicureo-
rū. Q Nec mirū ē si ab illis a-
dissentim⁹. Q Altū vt x̄utez
Q Suscipere in altū aspicere
Q ui. ii. meth. inq̄
Pronag cū spectet aialia cete-
ra terrā os hōi sublime dedit
Q Abiecerūt bñ q̄ in rē expo-
suerim⁹. Q Ipsi autē intelliga-
m⁹ sensus & p ordinē originē
aiatie disputat. Q Sēstuz dili-
gēdi Jamādi morā natura gi-
gnit: bñ dixit diligēdi q̄ p̄-
cipiū est amoris: vt Li. quēdā
ligebam: nūc amare incipio.
Q Charitatē beniuolētie gra-
amoris p̄firmat & oriē ex ipa
cognitiōe x̄utis: quā in illo
quē amare incepisti ēē vides.
Q Fectā significatiōē facto si
gno aliquo p̄bitat: q̄d in ali-
quo cognoscim⁹ i quo iā amo-
rē ponere cepim⁹. Ills q̄dē si-
gnū x̄utis atq̄ p̄bitat amorē
illū auger atq̄ p̄firmat Q Pro-
pi⁹ ppe magis admouet ad a-
lios: q̄d cū amore se applica-
uerūt cū signū x̄utis in eū a-
gnoscat. Q Asu p̄fuetudie ei⁹
fruiuntur. Pares iā amicitia
ēgles i morib⁹: i lris & i etate
Q Ad bñ merendū iā bñficiū
p̄ferendū vnusq̄q̄ p̄fiores
magisq̄ ad repetēdū bñficiū
ab amico: merere alias signifi-
cat militare arte exercere. Sit
bonesta certatio si amice tibi
fecit vñ bñficiū si duo p̄ferre
niteris bec erit hōesta p̄certa-
tio. Q Sic & vtilitates p̄pilo-
gat q̄d dictū est. Q Grauior: ve-
nerabilior. Q Nā si vtilitas: cō-
glutinetur & si amicitia vtilita-
tes collocaret cōmutatis illis
amicitia dissolueret hō mō. Si
ames⁹ p̄tozē hac de cā q̄ tibi i
seruiat: p̄terito ei magistratu
bñficioz collocatiōe amicitia
remouet. Natura p̄ nō muta-
ri a q̄ p̄ficiat amicitia. i. ami-
citię cōglutinatio nō dissidit.

Quidius

Adereo

Edite nihil difficil-
li⁹ est: q̄ amicitiam
vsq̄ ad extremū vi-
terfacit dociles au-
ditores ostēdendo se breuiter
iractatuz q̄d amicitia difficile

Priexta
Toga

vsq; ad mortē duratura est. ¶ Et nō idē expediret. i. vtile nō eēt idē ambob; amicis: vtpu-
ta vnus facit p̄sulatū & alter eundē desiderat: nō ppter vtilitatē dissoluit amicitia. ¶ Del
rep. Amicus vn⁹ fauet Cesari alter p̄p̄o. ¶ Adozes mutari pcedēte tpe mutant mores
¶ Aduersis rebus q̄ puenit ad amplissimū statū paupes amicos sepe p̄mit. ¶ Alias ad-
uersus reb; saliqui ppter inopiā cogit ad mercaturā: aliter ad honores & dignitates pueni-
re nitit. ¶ Alias saliqui. ¶ In
grauescēte etate: vn⁹ appetit
dignitates: alter appetit volu-
ptates. ¶ Priexta q̄ vestis es-
rat pueror. Toga aut erat viri-
lis vestis: q̄ oblati in tēplo
mutib; pueris cum solēitate
pentū iponebat. Qd si q̄s nu-
merat aliq̄s cās q̄b; rursus a-
micie frāgit quis illa dura-
uerit aliquo tpe cū in ea pue-
ri sunt amici. ¶ Labefactari:
subaudi dicebat Scipio: tore
oēs iste cās & oēs sunt dicte
ex p̄sona scipiōis plerūq;. Iho
mores p̄tiones q̄ modū ami-
citie rūpūt: hi em̄ honores po-
tissimū in nigratib; erat in q̄-
bus appetēdis plerūq; rixē in-
ter amicos oriebant. ¶ Pestē
nullā maiore subaudi dicebat
Nulla ei ē p̄stilentior res i frā-
gendo amorē: q̄ pecūiāz au-
ditas. In pecunijs magnificis
viris certatio honoris & glie
aderat. Infamis aut certatio
erat pecunie. ¶ Cū magna dis-
sidia discordias magnas dis-
sidii cōprobat a vis & sedeo.
¶ Aut libidinis ministri q̄ le-
nones appellant sicut Elodi:
q̄ aicos multos i domo Le. he-
batrogabat ei eos: vt sibi vxo-
rē Le. amicā redderet q̄ qdē h
denegantes facturos inimici
ipsi efficiebant. ¶ Aut audis-
tores eēt ad iniuriā h mō si
q̄s dixisset amicis suis. Eolo
vt accusetis Socratē. q̄ vir im-
probissim⁹ existit: & alios deos
colere nos hortat amici h face-
re voluerūt q̄re illi inimici fa-
cti sūt: q̄ ppter istas. iij. cās
amicis logo tpe in amicitia p-
necti inimicissimos fieri repe-
rim⁹. s. aut ppter honores: at
ppter pecūiāz audiatē: aut li-
bidinis ministeriū vlt ppter in-
ferēdā alicui iniuriā ¶ Argue-
rent ab his: q̄ repulsi ab ami-
cis in his supiorib; reb; patiū-
tur: rep̄bēdūt illos qd sibi amici nō existūt: qm̄ suis petiōib; obtēpare nolūt illos subaudi
sp̄ dicebat scipio. Differ ei aliā cām: q̄ hoies ab amicitia dissolui videm⁹. Nonnulli qdē ab a-
micis oīa petere audēt: q̄ ipsi p suis amicis se actores asserūt. ordo dicebat illos p̄feri i
illa postulatiōe se facturos oīa amici cā quicqd vis audēt postulare. ¶ Auderēt iardū em̄

te diem permanere. Nam vel vt non idem expe-
diret vtriq; incidere sepe vel vt in republ. non
idem sentirent. Mutari etiam mores hominū
sepe dicebat alias aduersis rebus: alias etate
in grauelcēte q̄ earū rerū exemplū ex similitu-
dine capiebat inuētis etatis. Qd summi pueros
rū amores sepe vna cū p̄tecta & toga deponeren-
tur. Si aut ad adolescentiāz p̄duxisset: dirimi tū
interdū p̄tētiōe: vlt luxurie cōditione: vlt cōmodi
alicui⁹ qd idē adipisci vterq; nō posset. Qd si q̄
longi⁹ in amicitia p̄uēti eēt tū sepe labefacta-
rē si in bonoris cōtētiōe incidissent. Pestē. n. ma-
iore eē nulla i amicitijs q̄ i plerisq; pecūie cupi-
ditatē. In optimis q̄busq; bonoris certamen et
glorie. Ex quo inimicitias maxias sp̄ inter ami-
cissimos extitisse. Magna ēt dissidia & plerūq;
iusta nasci: cū aliqd cū amicis qd rectuz nō esset
postulare: vt aut libidinis ministri aut audito-
res eēt ad iniuriā. Qd q̄ recusarēt: quis bone-
statem id facerent: ius tamen amicitie deferere
arguerentur ab his: quibus obsequi nolent: il-
los autez quicquid vis amico auderent postula-
re: postulatiōe ipsa profiteri omnia se amici cā

et amici inhoneſta ab amicis poſtulat. **¶** **E**ox q̄rela q̄ ſecuti nō ſunt qđ ab amicis petebāt ſp̄
cōqueritur de hac re quāobz nō ſolū diſſoluūtur amicitie ſz ſempiternē etiā inimicitie ge
runtur: vt fuit in **Li.** et **Elodio.** **¶** **E**lodius em̄ volebat vt **Li.** teſtificaret clodium illa die in q̄ ceri
monias polluit ruri extiſſe: q̄ rē **Li.** facere negauit: et iō hinc inimicitie orie ſunt. **¶** **I**bec
ita multe. i. tot cāe miniſtrate ſunt: q̄ tāq̄ mortes amicitijs impēdēt: q̄s ſi q̄s fugere potue
rit ver⁹ amicus nō mō ſapiēs
ſz etiā amiciffimus appellari
poterit. **¶** **Q**uaſi facta. i. mor
tes. **¶** **I**mpēdere. i. cū ruina mi
nari. Declinat aut̄ impēdio i
pendes ſede coniugatiōis. Num
memorat exēpla quorū dā ro
manorū quo poſſum⁹ p̄cipere
amicitię regulā duraturā et q̄
to t̄pis duratura ſit primū q̄
poti⁹ frangēda eſt amicitia q̄
cā amicorū p̄tra patriā pugna
re. **¶** **E**oziolanus iſtari⁹ qđ
clariffim⁹ fuit impator et oppi
dum quoddā Tuſcie coriolos
noīe cepit: a quo agnomen aſ
ſumpſit: nō **Alarti⁹** **E**oziolan⁹
dixit in exiliū miſſus amicos
plurimos cōgregauit. **¶** **A**olſca
rū impator creat⁹ ē. **¶** **A**lagnū
deinde romanis exitū tradi
dit rapiēdo caſtella et vrbē ob
ſidendo hui⁹ em̄ amici amorē
quē erga ip̄m gerebāt: potius
frāgere debebāt q̄ p̄tra ciuita
tē ſuā arma ferre. **¶** **N**ū aliū
ſpiriū ſcz q̄ p̄pter fauorem
plebis: quē p̄ frumēta largita
ſibi adept⁹ fuerit: imperiū ro
manorū p̄ſeq̄ conabat: iſti ta
les amici p̄tra ciuitatis ſtatū
adiuandū nō erāt. **¶** **I** Tiberiū
gracchū] quē rēp. vexantē le
gis agrarie cā penti⁹ a ſenato
ribus fuiſſe accepim⁹: et cū ab
amico ſuo quinto **T**uberone
deſtitutū fuiſſe legim⁹: q̄lib⁹
in etate et in amore. **¶** **I** **A**t. **E**
Bloſius cumanus interfecto
graccho aliq̄ p̄ſtituebantur q̄
in q̄ſitionē facerēt: ſi aliqui in
uenirētur **G**raccho fauentes:

eſſe facturos. **¶** **E**orum querela inueterata nō mo
do familiaritates extingui ſolere: ſed etiaſz odia
gigni ſempiterna. **¶** **I**bec itaq̄ multi: quaſi facta
impendere amicitijs: vt omnia ſubterfugere nō
modo ſapientie ſed etiaſz felicitatis diceret ſibi
videri. **¶** **Q**uamobrem id primū videamus ſi pla
cet: quatenus amor in amicitia progredi debe
at: num ſi coriolanus habuit amicos ferre con
tra patriam arma illi: cum coriolano debuerē.
¶ **N**um becilli: non amici regnū appetentē. **¶** **N**um
Sp. **¶** **B**ellum iuuare debuerunt. **¶** **T**iberium qui
dem gracchum rempu. vexantem a **Q**u. **¶** **T**ube
rone equalibusq̄ amicis derelictus videbamus
at. **¶** **E** Bloſius cumanus hoſpes familie noſtre
Sceuo la cui⁹ ad me qui aderā cū lenate et rutilio
cōſilio deprecātū veniſſet hāc vt ſibi ignoscere
cauſam aſſerebat: quod tāti **Li.** gracchum feci
ſet: vt quicquid ille vellet ſibi faciendū putaret.

tū quidā cumano Bloſius inuētus eſt q̄ cū interrogaret: ſi gracch⁹ iuſſiſſet eū faces ferre
in capitolio: ſi ille obtēperāſſet dicēs. Sic ille voluiſſet hoc fieri malū: ſz ſi voluiſſet q̄tuor
man⁹ impoſuiſſet ſz tot hui⁹ſem dūm ei in aliq̄ re obtēpare potuiſſem. **¶** **E** **L**uman⁹: a cui⁹ **Comuni⁹**
venit apulie ciuitate: comū aut̄ ciuitas ſupra pergomū ſuū facit gētilē comēſez. **¶** **I** Hoſpes
familie noſtre **S**ceuo la: qui qđ Bloſius amicitia Sceuo la tenuit. Hoſpes erat externus
amicus: ideo hoſpiti⁹ qđ hoſpitalitas maxima erat amicitia qđ p̄ſtat **A**ir. in ene. **¶** **I**upit
ter hoſpitibus: mā te dare iura loquūtur. **¶** **E** **L**ū ad me **L**elius fuerat elect⁹: vna cū **F**ulib⁹
ſcz **L**enate et **R**utilio q̄ examinationē aīorum **G**racchi facerēt: ideo dicit cū Bloſius veni
ſet ad me in conſiliū. **¶** **D**eprecātū] dep̄candū hoc eſt remouēdū a ſe crimē: dep̄cor hie ſigni
ficat remoueo alias dī dep̄cor valde p̄cor. **¶** **Q**uod aut̄ ſibi tantā extiationē faciebat de grac
cho: vt hac de cā ſcelus contra remp. cōſtitutū ſibi ignoſci a me petebat. **¶** **I** **F**aciſſet] exiſti
maſſet facere exiſtimationē habere de aliquo. **¶** **D**einde facere agere dicim⁹. **¶** **E** **U**t quicquid
ille gracchus vellet me facturū fuiſſe fateor. **¶** **T**um ego ſubaudi interrogare cepi etiaſz ne

si gracchus vellet eū ferre facē in capitolio: si hoc p̄fecisset Blossius ille inq̄t. ¶ Nūq̄ voluisset quidē hic gracchus: s; si voluisset obsequēs fuissem: et oīa p̄ ipso p̄tra rēp. fecissem. ¶ Ad detis] p̄leq̄tur in reprehensione hui⁹ Blossij: q̄ post mortē Thiberij gracchi se in asiā p̄tulit ad quendā regē noīe Bristonij: q̄ tū p̄tra romanos belli gerebat: et tandē Blossi⁹ a romanis in illis bellis pempt⁹ est. ¶ Nefaria vox] crudelis vox: vt diceret se fecisse p̄ graccho etia; contra rēp. ¶ Nefaria] q̄ nullo ferre et sacrificio p̄ari posset.

¶ Temeritati] p̄silio temerario nō solū p̄uit: sed etiā p̄fuit et priuatus fuit illius cōsilijs. ¶ Comittē] in p̄p̄e posuit: loci um vicin⁹? alique ad aliq̄d p̄agendū cōiunctū. ¶ Noua q̄stio ne] noua criminis inq̄stio: q̄ q̄stio inquisitio d̄r: que a q̄stio re iudice maleficior n̄atur. ¶ Iustus iustum est] vt hostis sue ciuitatis malā et acerbā p̄ficiat mortē. ¶ Nulla est igr̄ excusatio] hanc Blossij clemētia concludit q̄ cām gracchi amicū sui sceleris sui excusationez affert. ¶ Nā cū] vtr⁹ ip̄a ex q̄ p̄ficiatur amicitia vt dixim⁹? amicitia oritur a v̄tute quīs amoris p̄ncipiū habeam⁹? a natura: igr̄ Le. in p̄sentia; amicitia oñdit nō durare posse sine v̄tute: neq; amicos eē nisi v̄tute p̄diti sunt. ¶ Ecolatrit̄ id ē] genitrix eē amicitie: conciliare dicim⁹? amicū facere recōiliare de inimicis amicos red dere. ¶ Difficile ē] imo impos sibile est amicitia stare vbi de ficit v̄tus. ¶ Quid si rectū statu erimus] si firmabim⁹? nos nō peterem⁹? cōcedere amicis nisi rē iustā in hoc sapiētes ap pellabimur. ¶ Sum⁹? alia le gis sumus. i. debem⁹? sapiētia. ¶ S; loq̄mur] nō loq̄mur stori ce: s; de his viris quos vidim⁹? cōi opinione sapiētes appella ri. ¶ Prox̄e] q̄ magis p̄p̄inquāt ad sapiētiā nobis erūt exēpla quō ab amicis suis sp̄ hōesta petebāt et oīa cū v̄tute suis a micis p̄cedebāt. Paulū emiliū Scipiois mioris gētorē. Sic a p̄rib⁹ accepim⁹? p̄sentis est ¶ Et bis cēsores] censura du plex fuit i v̄be cēsure m̄gistr⁹? s; vn⁹ plebei⁹? et alter nobiliū appellat⁹ ē. ¶ Cēsurā] qm̄ iue tus fuit ad cēsurā ad diuitias iudicādas deinde hōz mores ad iura sua recepit: et tñ tenuit p̄mā noīs ipositionē. v̄t etiā cēsurā vocaret: quīs de mori-

¶ Tum ego etiam ne inq̄ si in capitolium faces ferre vellet nūq̄ inquit voluisset id quidem. S; si voluisset paruissim⁹: videtis quā nefaria vox et bercele ita fecit: vel plus etiam q̄ dixit: non enī paruū ille tiberij gracchi temeritatē: s; etiā p̄fuit: nec se comite; illius furoris: sed ducem p̄buit. Itaq; hac amentia questione noua p̄terit⁹ in asiā profugit ad hostes se cōtulit penas rei publi. graues iustasq; persoluit: nulla est igitur excusatio peccati: si amici causa peccaueris: nā cum consiliatrit̄ emicitie virtutis opinio fuerit difficile ē amicitia manere: si a v̄tute defeceris. ¶ Quid si rectū statuerim⁹? v̄l p̄cedere amicis q̄cqd velit v̄l ipe trare ab amicis q̄cqd velim⁹? p̄fecta q̄dē sapiētia sum⁹? si n̄bil habeat res vitij: s; loq̄ mur de his amicis qui ante oculos sunt quos v̄i demus: aut de quibus memoriā accepimus: aut quos nouit v̄ita communis. Ex hoc numero nobis exempla sumenda sunt: et eorum qui dem maxime: qui ad sapiētiā proxime acce dunt. ¶ Vidimus paulum emiliū. ¶ E. Zuscintio fami liarē fuisse sic a patrib⁹ accepim⁹? bis vna p̄sules et collegas in censura. Sum etia cū ijs: et inter se cōiunctissimos fuisse marcū curiū: et tib. coruicā

Consilio
Reconsilio

Censura

bus iudicium pferat. ¶ Memorie traditū est] p scripturas hoc accepimus. ¶ Nec suspicari quidē] ore suo sp quidē in tertia: s; ponit quoties nō precedit qd apud latine loquētes obseruandū est. ¶ Contēdisse] contēdere est cū vehemētia petere: inquit igit lelius nō solū suspicari possum? huius gñis viros aliqd ab amicis petere: seu ipsis amicis cōcedere: qd nō sit rectū. ¶ Fidem] pmissio simplex q̄ fm Li. a. fio: et dico venit: vt qd pmissū sit vt dictū fiat iusiurandū hoc est plus fides et simplex pmissio: sed hic vltra pmissum iuramentum accedit: ptra temp. orō crescit. ¶ Quid attinet dicere] qd opz talia de his viris colloqui: ac si dica virtute pditiviri talia nō fecissent: scio nō dicit puto: s; certe scio qd si aliqs ab his iusta cōtēdisset nō impetrasset. ¶ Scire est aliqua rōne t cā cognoscere. ¶ Sanctissimi] inuolabilissimi inuicissimi: alias sanctissimi appellātur. ¶ At xō] ostendit p exempla malorū virorū quō sit idem scelus facere turpia: et eadem interrogare. ¶ Preterea ponit qd p ptriari cognoscere possum? illud qd actum est: videmus inter amicos sapientia ornatos nihil fieri nisi honestum sit. Nūc ostēdit contrariū que mali viri ad iniucem comūcti semp flagitiosa inter se petunt. ¶ Caius carbo] qui etiā coniurationē Tiberij gracchi sequebatur. Hec est amicitia que est iter tales non amicitia vocanda est: sed conspiratio vel coniuratio. ¶ Cato. alter factione gracchorū nō em fuit iste de illa familia nobilissima Catonū. ¶ Frater. apparuit Tiberij gracchus in somno fratri suo. ¶ Graccho nunciās sibi: vt caueret ne suā viā de lege agraria sequebatur: qm ipse etiā vita priuaret. ¶ Ipe aut. ¶ Gracchus ante mortē fratris non cū factione sui fratris aderat: sed post mortem aliquot annos creatus est tri. ple. et eādē viam fratris sequi voluit: qui tandem a nobilibus occisus est. At enim lelius qd nunq de hac lege mentio facta fuit sine magno detrimento et sparsione sanguinis. Et minime tunc quidem hostis fuit salicet nam hic. ¶ Gracchus vt diximus in coniuratione fraterna minime fuit. ¶ Nunc idem acerrimus salicet. hostis contra rempubli. vt diuideret agros post fratris mortem ad hanc suscitatus est legem non enim hoc malum erat vt nobiles restituerent plebi agrorum patrem quam vltra debitum possidebant: sed erat quedam veratio et agitatio ciuitatis. Illi enim agros vendiderant vel filiabus in dotem dederant: ideo magna erat confusio.

nū memorie traditus est. Igit ne suspicari qdē possumus: quēq; horū ab amico qppia cōtēdisse qd cōtra fidē iusiurandū cōtra remp. eēnt naz bec quidem in talibus viris quid attinet dicere si contendissent: scio impetraturum non fuisse. Cum illi sanctissimi viri fuerint. Eoz autē nefas sit tale aliquid et facere rogatum et rogare. Atq; vero titum gracchum sequebantur. ¶ Carbo. ¶ Cato et minime tunc quidem. ¶ Frater: nunc idē acerrimus inimicus.

Hec igitur p̄ia lex in amicitia faciātur vt neq; rogem? res turpes nec faciāmus rogati. Turpis. n. excusatio ē: et minie accipiēda: tū in ceteris pctis: tū si qd p̄ re pu. se amici cā fecisse fateat. Et em eo loco fāni et sceuola locati sum? vt nos lōge p̄spicere oporteat futuros cāus reip. deflexit. n. iā aliquātulū

trīs aderat: sed post mortem aliquot annos creatus est tri. ple. et eādē viam fratris sequi voluit: qui tandem a nobilibus occisus est. At enim lelius qd nunq de hac lege mentio facta fuit sine magno detrimento et sparsione sanguinis. Et minime tunc quidem hostis fuit salicet nam hic. ¶ Gracchus vt diximus in coniuratione fraterna minime fuit. ¶ Nunc idem acerrimus salicet. hostis contra rempubli. vt diuideret agros post fratris mortem ad hanc suscitatus est legem non enim hoc malum erat vt nobiles restituerent plebi agrorum patrem quam vltra debitum possidebant: sed erat quedam veratio et agitatio ciuitatis. Illi enim agros vendiderant vel filiabus in dotem dederant: ideo magna erat confusio.

Hec igitur sanciatū id est firmitur vt neq; turpia rogemus: neq; rogati turpia concedamus nam equali pena rogans et concedens puniendus est. ¶ In ceteris peccatis] sicut fecisse aliquid contra remp. fidem cā amici bec esset turpis excusatio neq; excusanda. ¶ Et em fāni] reddit rōnem quare mentōez fecit: qd amici nō sequātur viam suorum amicorum contra remp. quoniam iam futuras calamitates reipu. pronosticantur quo loco locati sunt scilicet ne socius sit aliquis contra ciuitatem suam.

Curriculum

Sellius

[Consuetudo maiorum] que fuit integra virtute predita iam incepit deuiare vt aliquid in orbe mores inuenti sunt: qui illa in rep. obseruatiā cōsuetudinem nō tenēt. [Deserit] tracta est similitudo ab vno cursu qui deuiat suā in aliā ptem. [De spacio] scz stutis et integritatis quā maiores clarissimi viri in sua obseruabāt ciuitate. [Curricula] hoc curriculum dī stadiū ideo curriculum: stutis alias curriculum paruus curus dī. vñ nascitur curriculum aduerbium. i. cito. [Ter] berius gracch⁹ ponit exemplū quomō maior cōsuetudo deuiare cepit ne iste gracchus de quo supius dictū est fauore populari cepit cū illa sua lege agraria ciuitatez vexare. [Occu] pare est rem alienā possidere. [Hel re] color rethoricus appellar⁹ correctio nō solū volū it regnū occupare p paucos regnauit menses. [Per] paucos menses [Aul⁹ Seli. de noctib⁹ atticis] iquit qd nōa tps signi ficticia si tps spaciū cōtinuatū fuerit sp in actō absqz ppositione ponatur si aliqua inter fuerit intermissio ponatur in abltō. [Nūquid simile] certe nō aliqd sile popu. ro. [Aide] rat] & gracchus pnceps fuit p nidei romane: quem multi in hoc secuti sunt: vt paulopost demonstrabim⁹. Non secuti p pinqui magnopere sunt reprehendēdi et etiā puniēdi vt amici cōtra statū ciuitatis mutati sint. [Quid in publicū Scipi. hui⁹ Zelij] familiaris cū reuerteret maximo cū triumpho ab hostibus debellatis rogat⁹ fuit qd sibi de morte gracchi videret: cui⁹ rsum fuit qd iure fuisse occisus sibi videbat quare re alicui gracchi indignatiōe ducti ipsi in sequenti nocte morti tradiderūt: hic aut notādu est qd sup⁹ dixim⁹ hūc scipionem fuisse interfectū: qm agrariā legē imitatus fuit et eam viā gracchi habere noluit: quaz rem sic a lectore percipimus: vel forte ignoramus. [Nā carbonē sustinui⁹] occurrit tacite obiectioni alicui sic obiectū qre carbonē ita familiarē gracchi cōtra temp. p suo amico oīa factur⁹ nō necastis: rīdet L. hūc sustinui⁹ ne maior fieret in rep. cedēs et rixa inter ciues. [Nō libet mibi augurari]. q. d. nō placet mibi alicui pestis pnotificari. [Scripsit] deinde res latēter intrat ista pestis gracchor iaz pnceps future pestis romane labitur cū iaz cepit pestis esse inclinata ad ciuitatis pntiez: fuit deinde tanqz torēs quidā. [Multi] postea inuēti sunt qui istas factiōes imitari voluerūt: sicut [Māri⁹ et Silla. Mārius] fauebat plebi vt fecit gracch⁹. Silla fauēs sp fuit senatui et nobilibus. [In tabella] pscripti vocabantur qui erāt positi in illa tabella: se penumero vt diuitias cōsequi possent diuites bonos viros pscribebāt qui oēs pscripti ab vno quoz occidi impune poterant. [Sabina: Sabina] fuit legem que iubebat vt pscriptorum tabella fieret post duos annos surrexit Cassius qui aliter condidit legem de occidendis pscriptis. [Aidere] iam videor loqui cum facit L. Eice. quasi diuinitatem futuram: que tamen tempore L. Eice. iste rixē fuerunt facte. [Populum] a senatu vt dixim⁹ de Mārio et Silla: post istos fuit Pompeius et C. C. Pompeius fauorem senatus habebat. C. C. aūt populari fauore fretus est. ideo inquit videre videor populū a senatu disūctum: populus sine notatione senatus omnes in se cōprehendit: scz plebem et senatum: sed cū interponatur senatus intelligimus per populum solem plebez. [Arbitrio] mul. non geruntur res fm virtutem: sed prout intelligit⁹ votum multitudinis.

de spatio curriculum⁹ consuetudo maioruz Ty.
Gracchus regnum occupare conatus est vel regnauit is quidem paucos menses. Nunquid si mille populus ro. audierat aut viderat hūc etiaz post mortem secuti amici et propinqui. Quid in p. scipionez Nasicā effecerint: si nellachrimis nō queo dicere. Nam carbonē quoz quē modo posuimus ppter recentem penaz. L. grac. sustinui⁹ mus de. L. grac. autē tribunatu quid expectē nō libet augurari. Scripsit enim deinde res que p. cluius ad pntiez cum semel cepit labitur videtis in tabella iam ante qta sit facta labes: primo gabinia lege: biētio autez post cassia. Cledere iam videoz populum ro. a senatu disūctū multitudinez arbitrio res maximas agi: plures em di

Plures di. hic fient] plures sunt illi qui discunt istas factiones q̄ discant obfistere ipsis factionib⁹: nō em̄ timēt penas: s; dicūt illi facti sunt magni in ciuitate p̄ seditiones ⁊ factiones: sic etiā q̄ intelligo facere ⁊ meli⁹ aduertā q̄ grach⁹ qui occisus fuit.] Illis resistitur null⁹ doceri vult quō obfistat istis factionib⁹.] Quorsuz hec] ad ppositū claudit q̄ iste factiōes ⁊ p̄urbatiōes nō fierēt sine aīcoꝝ ⁊ sociōꝝ p̄uētū.] Ignari .i. si hōi putauerint alis

cent quemadmodū hec fiant q̄ quēadmodū bis resistat. Quorsum hec quis sine socijs nemo q̄c q̄ tale conatur precipiendū est igitur bonis: vt si in eiusmodi amicitias ignari casu aliquo inciderint ne existiment ita se alligatos: vt ab amicis in magna re aliqua in rēpu. peccantibus nō discedant improbis autē pena statuenda est nec minor vero bis qui secuti erunt alteruz: q̄ bis q̄ ipsi fuerint impietatis duces qui clarioꝝ in greciam Themistocle: quis potentioꝝ: qui cum imperatoꝝ bello persico seruitute greciā liberasset: propter que inuidia in exiliū missus esset igrate patrie inuidiam non tulit: quam ferre debuit. Fecit idem quod viginti annis ante apud nos fecerat Coriolanus bis adiutoꝝ contra patriāz inuentus est nemo. Itaq; mortem sibi vterq; cōscruit. Quare talis improboꝝ cōsensio nō modo excusatione amicitie tegenda non est: sed potius omni supplicio vindicanda est: vt ne quis concessum putet: amicū bellū patrie inferentem sequi. Quod quideꝝ vt res cepit ire baud scio an

qd̄ cōtra ciuitatē fecisse dicūt] puniēdi sunt.] Quidē vt res ire cepit] ignoro inq̄ Le. si in futurū aliqui sit sicut iā incepit. .i. si neutra sit calamitas ⁊ p̄niciēs ciuitatis que iam incepta est a Tiberio grachō. q. d. puto qd̄ veniet: ⁊ hec oīa sic facit ipm Le. loquit̄ q̄ ipse videt: hec em̄ p̄nities vctura est sicut de Mario ⁊ Silla ⁊ bella ciuilia p̄dpei ⁊ Celsaris q̄ tpe Le. nō fuerūt: sed postea Ei. viderat: iō ipm Le. diuināteꝝ multas pestes q̄ a grachō p̄niciū habuerūt.] Adibi aut̄ nō minor] tradit quedā p̄cepta q̄ sunt ad seruandā amicitiaz q̄

quē esse bonū vix ⁊ illi amicitia adepti sunt quē postea sepa uerunt flagitiosum porissimuz p̄ra temp. illis p̄cipiendū est vt illi aicitia destituāt] Quis cla. ondit exēpluz q̄ ip̄robi nil p̄ra p̄riaz statuerēt nisi auro liaicoꝝ: igr̄ eqli suplicio puniēdi sūt: q̄ eis p̄sint] Thestocles] clari⁹ fuit impatoꝝ qui athenas suā ciuitatē a seruitute liberauit: Xerxis regis p̄sax deinde in exiliū missus ad regem illū quē cū multis milib⁹ hōiꝝ p̄sigerat se inuoluit ⁊ em̄ om̄i grecie themistocles facere p̄misit: hoc em̄ nō p̄misit: nili speꝝ in amicoꝝ auxilio habuisset qua exire p̄sici pōt q̄ ta nascūtur mala ex ip̄obioꝝ amicitia hōim.] Quā fere debuit] iniuriā a patria sibi traditā equo aīo themistocles tollerare d̄ ebebat: qm̄ fili⁹ cōtra matrē. .i. ciuis p̄ra p̄riaz nūq̄ ius irascenti h̄z.] Coriolan⁹ a xx. annis aī hāc disputatoꝝz amicitie coriolan⁹ q̄ debellauerat coriolos i exiliū missus est: q̄ deinde vt tactū est sup̄ vol scoꝝ rex creat⁹ romāz obsedit: de q̄ q̄dez obsidione recedere nunq̄ p̄ci⁹ aliquoꝝ: nisi fletu m̄ris ⁊ v̄oris voluit: posuit ex emplū vnū externū ⁊ aliud dō m̄sticū.] His ad thestocles ⁊ coriolan⁹ spe aīcoꝝ p̄ra ciuitates suas fuerunt: ⁊ tñ null⁹ est inuēt⁹ illis auxiliariis: q̄ propter ira ⁊ aicitia ducti se ābos occiderūt. Themistocles de sanguine thauri inactati potauit quē digerere nō potuit ⁊ h̄ mō p̄sumpsit suā vitā q̄ spe aīcoꝝ Xerxi dñꝝ grecie p̄miserat qd̄ tñ nō potuit: iō occidit se. Coriolan⁹ vt d̄: semet ab aīc] destitūtū vocauit] Excusat de aicitie ip̄robi aīci q̄ se aīcoꝝ cā alis

frangenda est vt diximus in amicis contra patriam conspirantibus: inquit igitur non solum presentia: sed etiam futura causa reip. prouidenda sunt.

Ec igitur sanctas scilicet leges appellantur non modo iniuriare: verum etiam quod frangentibus pena sanguinis persoluitur. **¶** Libera Jq sunt cum virtute: sed vehementer quod voluntas sit ad in seruendum studium. **¶** Libere Liber homo est cuius animus alicui passioni non est subiectus. **¶** Jo

Libere dare
consilium

non libere damus consilium quod ali cuius utilitatis nostre aut lucris si bi consiliumus. **¶** Sed etiam acriter non modo manifeste: sed non cum acrimonia verborum familiares admonebimus: vt puta hoc non facere debes: quoniam est ad maiorum tuorum vituperium. **¶** Acriter Jq ti miderogatur negare docet. **¶** Si res postulabit si necessitas erit admonendi acriter: nam vt inquit Plu. aicitia ad iucunditates potius Jq ad reprehensione repta fuit. **¶** Adhibere pareat Jq obediatur ipsi auctoritati adhibere: quod quicquid auctoritatis precepit honestum illi obtemperandum est. **¶** Nam quibusdam Jq reprehendit aliquos: et potissimum epicuros quorum opinio aicitias intrinsecas non esse expectandas euitande causa nimie sollicitudinis: et exordiorum pinorum mirabilia quod placuisse quibusdam quos audio sapientes habitos: non affirmat eos sapientes: mirabilia quodammodo. **¶** I. padoz

ra si quodammodo contra hominum opinionem Jq suis augurijs suis subtilitatibus et argumētis persequitur omnia: vt et quod vera non sunt dissimilia reddunt. **¶** Anus sollicitum esse pro pluribus Jq enim plures amicos habet et amicitias intrinsecas si bonum est amicus curam illorum habet atque hac fuit: qua ex re sua in solitudine non mediocriter fatigatur: id melius est vt mediocres homines adipsam amicos sufficit enim sibi ipsius cura. **¶** Et modissimum Jq alia regula ad habendam amicitiam secundum opinionem epicureorum: qui vincula vincit amicitie laxam habeamus quo remouere et obducere secundum arbitrium nostrum possumus: vt si amicus aliquid a te petat et put placebit denegabis. **¶** Caput enim Jq ratio superioris qui beate vult vivere sine cura esse debet: sed qui intimas gerit aicitias sine cura non vivit. **¶** Securitatem Jq sine cura vivere. **¶** Si tanquam parturit vna pro pluribus tracta est similitudo a muliere parturienti que ingentes par-

Plutar.

aliquando futurum sit. **¶** Tibi autem non minus cure est qualis respu. post mortem meam futura sit quam qualis bodie sit.

Ec igitur prima lex amicitie sanctas vt ab amicis honesta petamus: amicorum causa honesta faciamus neque ex-

pectemur quidem dum rogemur sed studium semper adsit consilio absit: consilium verum dare gaudeamus libere plurimum in amicitia amicorum bene suadendum valet auctoritas. **¶** Eaque adhibeat admonendum: non modo aperte sed etiam acriter: si res postulabit et auctoritati adhibere pareat. **¶** Nam quibusdam quos audio sapientes fuisse habitos in grecia placuisse opinor: mirabilia quodammodo. Sed nihil est quod illi non persequatur suis augurijs primum fugiendas esse nimias amicitias: vt ne necesse sit: vnum sollicitus esse pro pluribus: satis superque esse sibi suarum cuiusque rerum curam. **¶** Attentis nimis implicari molestum esse quas commodissimum esse laxissimas beneas bene amicitie quas vel adducas cum velis vel remittas. **¶** Caput enim esse ad beate viuendum: securitatem qua frui non possit animus si tanquam parturiat vnum pro pluribus. **¶** Alios autem dicere aiunt etiam multo in humanius: quem locum breuiter perstrinxit pau-

loante presidij adiumentiq; causa non beniuo-
 lentie neq; charitatis amicitias esse expetēdas
 Itaq; vt quisq; minimum firmitatis habeat: mi-
 nimūq; virtutum: ita amicitias appetere maxime:
 ex eo fieri vt muliercule magis amicitiarū pre-
 sidia querant: q̄ viri et inopes q̄ opulenti et ca-
 lamitosi: q̄ bi q̄ putantur beati. **O** preclaram sa-
 pientiam: solem enim e mundo tollere videntur
 qui amicitiam e vita tollunt. **Q**ua a dijs im-
 mortalibus nihil melius habemus nihil iocun-
 dius: que est cū ista securitas specie quidē blā-
 da: sed re ipsa a se multis locis repudianda est.
 Neq; enim est consentaneum: vllam bonestam
 rem actionemve: ne sollicitus sis: aut non susce-
 pere aut susceptam deponere. **Q**uod si curam
 fugimus virtus fugiēda est q̄ necesse est vt curā
 aliqua cura res sibi contrarias aspernatur atq;
 oderit: vt bonitas: malitiam: temperantiam: li-
 bidinem: ignauiam: fortitudo. Itaq; videas re-
 bus iniustis: iustos maxime dolere: imbecillis
 fortes: flagitiosis modestos. **E**rgo hoc pro-
 prium est animi bene constituti et letari bonis re-
 bus et dolere contrariis. **Q**uamobrem si cadit
 in sapientem animi dolor: qui profecto cadit:
 nisi ex eius animo extirpatam humanitatem ar-
 bitremur: que causa est vt amicitiam funditus
 tollamus e vita: ne aliquas propter eam susci-

titur dolores p ptu. **I** Sic aē-
 cius p plurib; aicis plures hz
 dolores et curas. **I** Inbūam:
 crudeli? q̄ illud supius factū.
I Peritri. i. terigi breuiter
 supi: id eūde repeti et de illo
 in pñia disputat. **I** Neq; cha-
 ritas deest grē. **I** Itaq; vt q̄
 q̄ fm oploez istaz: q̄ro magis
 est aliq; medic? et ibecillitas:
 ro magis idigebit aicitia mul-
 liercule. **I** Mulieres igit pp
 ibecillitates virū magis appe-
 terēt aicitia. **X**enophō qdē ait
 natura fecisse mulieres ibecil-
 liores hac de cā: vt vna a viris
 cōquisita maiori cura p̄uarēt
 vñ videm? mulieres eē miores
 viris: vt p̄timiditate suā oīa
 cū diligētia custodiāt. **I** Cala-
 mitosi calamitas ē qñ grādi i
 petu suo stipulas frāgit et gre-
 cū vocabulū. **I** **P**ela-
 ra] pfutat argumēta supiora q̄
 dā irrisione si q̄s em solē mūdo
 tolleret eq̄ peccaret: ac ille q̄
 amicitia auferri debere p̄dicat
I Ista securitas nō vīc hec et i
 cipit a pōi p̄pōe qd̄ secure nō
 pnt viuere: q̄ aicitias firmas
 expetūt. **S**pecie qdē blāda in
 p̄io qd̄ aspectu videt b iucū
 dū qd̄ hō careat sollicitudiner
 s; i effectū ista securitas repu-
 diāda est: spēs ont a specio is.
 qd̄ nō est in vsu. i. i spicio. **I** **E**o
 sentaneū nō pueniēs vt hō a-
 liquā rez aut actōem pficiat si
 ne cura et sollicitudie. **I** **A**eno-
 nem] factōez xrus fugiēda est
 q̄ p̄cipales hnt q̄tuor ptes:
 vt inqt **L**i. i arte noua q̄ qdē
 p̄tū officia ereq̄ nō pnt sine ai
 sollicitudie vt **L**e. ait **I** Res
 p̄trarias aspernat: res aduer-
 sas cū ai anxietae vut? aspe-
 tollerat et eas odit: vt puta bo-
 nitas odit malitiā et illā spnit
I Flagitiosis]. i. libidinosis:
 flagitiū est scel? i libidie: q̄ cū
 ita sit qd̄ anīm? nō bñ p̄stitū?
 letat fedis et doleat reb? p̄tra-
 riis p̄puz b est ai x̄tute p̄dit:
 vt passiōes hēat. **I** **A**nimi bñ
 p̄stituti pp circūdoez dic: aīm
 virtute p̄ditū. **I** **E**xrpatā hu-
 manitatē. i. hoīs p̄petare: p̄-
 p̄ū em hoīs est vt hūanus sit
 si dolore nō afficit in reb? ad-
 uersis et letitia cōmoueaf ad

Xenophon

Licero

res scdas his humanitate carere dr. Quid em̄ interest: si amicitia tollitur hoc sequitur incōueniēs qđ nihil interest inter hoīez & lapidē. Nō dico iter hoīez & pecudē: qđ pec⁹ hz alī quē sensus & motū. Quid qđuis gñs eiusdē? reputa inter hoīez & statuā ercā. Nō sūt au diēdi: s; abhoiandi sunt qđ asperā & durā volūt & tūc mōdet aut stoic⁹ qđ dicebat sapiētem hoīez nō moueri debere aliq̄ re siue dolore siue letitia. Et i bonis amici qđ diffundant: hoc amicorū ē vt i letis reb⁹ simul cū aicis letātur & i aduersis tri stētur: diffundātur p circuitio nez: dicit letitia qđ sit in dilata do frōtes: & vultū. Et incōmo dis p̄trahātur. Petialis est tri stitie cui⁹ habitus: sup̄ alia cō trahere. Angor] rediū vite. Nō plus qđ vt & tutes. Sili tudo est talis qđ eodē mō errāt qui amicitia auferri volūt gfa euitāde molestie: quē admodū erraret si qđ spiaz & tutes repus diarevellet labores & sollicitu dines sine quib⁹ nunq̄ & ac quirīt ac si dicat frigoria famē & alios labores sufferre debe mus vt virtutes cōsequamur. Cū aut virt⁹ ondit vt dictuz est supius amicitia inter aīos bñ p̄stitutos cōtrahi: & inter si miles bonitate p̄ditos. Elu ceat] trahit: similitudinem ab vno porrigenti lucē alicui per gētū vel nauigātū. Similis ani mus applicet: animus habēs virtutis habitū se alicui simili applicat. Id cū cōtigerit scz vt animus bene cōstitutus sit etiaz se applicat alicui simili: necesse est aut amor & amicitia oriatur: p̄rio effi oritur amor: qđ animus bonitate p̄ditus si milem sui aspiciēs ei ad bene velle inducīt deinde alter hūc erga se amorem gerere intelli gēs vebemētī studio eū diligit qua ex re orit amicitia. Taz absurdum. i. nō audiendū: qđ hō delectetur inanib⁹ rebus & aīo & tuoso: nō qui est amicitie genitor. Inanib⁹ reb⁹: vt ve stitu & edib⁹ qđ res caduce sunt & inanes appellātur: quaz pos sessio hoīem meliores: & tutes & amicitia inanes nō sunt quia possessorē meliorem efficiūt honore quo homo melior effi citur: sed aliquando ppter il lum superbit. Eo quod vel amare diximus qđ animus est ille quo inducimur ad amicitia am. Redamari] ab alio amari possit. Animus] scilicet animus p̄ditus: bonitate amat aliū & ipse a simili redamat: amor cōponitur cū re: sed interponit ppter biatū sicut redeo Nilil remunerationē in amicitia iucūdiōz non inuenitur res qđ remunerare amorem amico & reconferre. Et cū situdine] studioz mutua amicorū & innocentū voluntatum collatiōe vt maximā habēs volūtatēz beniuolēti amico: & illa hec maxima tibi p̄fecto est iucūditas.

Redamari

[Beneficior] officior[um] & ordinē fecit naturalem: p[ri]mo est opus beniuolendi remuneratione
secundo mutua collatōe studior[um]. i. alior[um] & volūtātū: tertio officior[um] mutua collatōe. [Silitudo
si istis reb[us] adiungatur silitudo alior[um]: vt si sint duo in eadē arte studētes illa erit firma alic[uius]
tia & nihil ē qđ magis alliciat ad amādūz qđ alior[um] silitudo. [Qui ē p[ro]stitut[us] sepe nūero tras
ditū est qđ beniuolētia h[uius] fontē & p[ri]ncipiū a natura. [S]ed eadē bonitas [on]dit bonitatē nō

silitudine studiorum officior[um] nūq[ue] iucundus. Quod
si etiā illud addim[us] qđ recte addi pōt: nihil ē qđ
ad se remyllā tā alliciat: & tā attrahat: qđ ad ami
citiā similitudo. Eōceditur p[er]fecto esse verum
vt bonos boni diligāt: asciscātq[ue] sibi qđ p[ro]p[ri]a
quitate coniunctos atq[ue] natura: nihil est em̄ ap
petētius similitum sui: nihil rapacius qđ natura.
Quāobrē hec qđ ē Sān[cti] sceuola cōstat vt opior[um]
bonis iter bonos qđ necessariā beniuolētiā eē qđ
est amicitie fons a natura cōstitut[us]: sed eadē bo
nitas etiā ad multitudinē p[er]tinet. Nō ē em̄ in b[ea]ta
na virtus neq[ue] imūnis neq[ue] sup[er]ba. Que etiā po
pulos vniuersos tueri: et s[ed] optime cōsulere so
leat: qđ nō faceret p[er]fecto si a charitate vulgi ab
horret. Atq[ue] etiā mihi quidam videntur qui
vtilitatis causa fingunt amicitias amabiliss[imas]
num nondum amicitie tollere: non enim tam vti
litas parta per amicum qđ amici amor ipse de
lectat. Tumq[ue] illud fit: quod ab amico est p[ro]
fectum iucundum [si] cum studio est p[ro]fectum
tantumq[ue] abest vt amicitie propter indigentias
colatur: vt bi qui opibus & copiis maximeq[ue] vir
tute p[re]diti in qua plurimū est p[re]sidij minime
alterius indigeant: liberalissimi sint: et benefi

solū ad duos vel ad paucos p[er]
tinere: s[ed] etiā ad multitudinē
& populū: nā virt[us] cui[us] est ip[s]a
p[er] bonitatis nō sp[er]nit aliquē s[ed]
oēs diligit. [Que] vniuersos
p[ro]p[ri]os & p[ro]p[ri]os: qđ em̄ res po
pulū Romanū impantez fecit
nisi virt[us]. Qđ nō faceret: si nō
vt tueret & popul[us] p[ro]funderet oīs
no & t[er]rus abhorreret a charita
te & ab amicitia populi. [Ab]horrere
horreret] aīm remoueret: ab
horreret em̄ est aīm remouere:
qđ em̄ nō diligit populū Ro
manū & abhorreata cinitate
carthaginēsiūz p[ro]p[ri]a scelera sua
bonitas etiā ad multitudinē p[er]
tinet vt beniuolens populo Ro
mano cui[us] aīm[us] fuit b[ea]t[us] p[ro]sti
tut[us]. [S]ingit[ur] & bene: qđ hec
nō est vera amicitia: s[ed] ficta qđ
ouit vtilitatis cā. [Non em̄
cara] reddit rōem quare vtili
tas nō sit cā remouende amici
tie quare qđ amici magis amo
re amicitie qđ vtilitate aliqua
delectantur. [Tūc illud fit]
qđ ab amico si vtilitas est offi
ciū ab amico aliq[ui]d fit & cū amo
ret cū hilaritate fit cū illud be
neficiū iucundissimū est p[ri]mu[m] p[er]
cesserit amor: deinde vtilitas:
vñ sequētib[us] demonstratur.
[Tūc abest] tūq[ue] differt in
digētia a cā generande aicitie
q[ui]t[us] differt hōies copiosi et
opulēti ab indigētia [In qua
plurimū p[re]sidij] & t[er]rus p[er] am
cis maximā tutelam h[uius] etiā si
ne copiis vt in orādo in desen
dendo amicū in iudicio. [Li
beralissimi] ab opib[us] & copiis
retulit: nam liberalis p[ro]p[ri]e est
in pecunijs. [Beneficēssimi]
aut[em] refert ad virtutē & benefici
um in alijs reb[us] dicimus vt di
xim[us]. [In orādo] ostēdit igit[ur]
amicitiā nō ouiri ab indigētia:
nā diuites amicitia delectant[ur]
[Tātum abest] opio[rum] istorum
qui asserūt p[ro]pter inopias ami
citiā esse habendā: tūc remo
ta est a veritate q[ui]t[us] hoc ver
um est qđ sequitur videl[icet] hō
mines opulēti & copiosi in dā

Abhorrere

Liberalis

doliberales: ac si dicat si amicitia causa inopie fieret diuites eam contemnerent quod non
 est verum: illo opinio a veritate abest ut officia nonnulla conferunt: non ut ab amicis aliquid offi-
 cij conferatur. **¶** Atque haud scio Iocurrat tacite obiectioni vtrum opus necesse sit: ut indigen-
 tia oriat inter amicos: cui res let quod sit quoniam ex indigentia expimentum amicitie fit. **¶** Abi enim
 subicit exemplum sui Zeli: non enim nre vehementes voluntates suam exercissent officium: nisi Sci-
 pio aliqui equum opus mea et co-
 sultatode. **¶** Si amicitia vili-
 tas post amicitiam sequitur officium
 et utilitas. **¶** Non reprehendit il-
 los qui opulenti sunt et abundantes
 delictis: quibus non alios amare
 neque ab alijs se amari voluit: et
 ipsi de aicitia disputare cupiunt
¶ Necrone. i. regula: nec enim
 cognoscunt amicitiam aliquam regu-
 la vel precepto neque practica ali-
 qua: quia amicitiam contemnunt.
¶ Proh deum fide atque hominem:
 clamatio comica ad indignatio-
 nem: quia inueniat aliquis qui neque ali-
 um amare velit neque amari ab
 aliquo sic sunt istis diuitijs flue-
 tes: quos detestat Iuue. neque
 amat ipsi neque amant ab aliquo
 Nec est tyrannus vita neque amare ne-
 que amari proprius tyranni est. Nulla
 charitas nullus amor: omnia sunt
 suspecta: suspectos habent viros
 doctos: non Linius Brutus sub
 Tarquinio simul: tunc finxit. Se-
 enim inquit de tyranno oderint dum
 metuunt: nullus locus amicitiae. si amat
 te hodie: cras deinde te expel-
 lit. **¶** Quis est ro qui amat tyrannum
 nisi quis est possit amare aliquem ti-
 met: ut tyrannum qui est timori ois.
 Quis est qui possit amare tyrannum
 nisi quem ipse metuit qui se aut qui ty-
 rannum putet eum se diligere a quo
 ipse metuit. **¶** Aut eum a quo se
 metui putet: quis tyrannum putet
 eum se diligere a quo ipse metuit
 ac si dicat neque subdit tyrannum
 diligit quem ipse timet: neque ty-
 rannum putet se diligi a subdito a
 quo ipse putat metui. **¶** Solus
 occurrit obiectio diceret aliquis
 veneratur tamen tyrannum: cui refidet
 quod non veneratur nisi ad ipsam si
 mulatio. **¶** Ferunt Tar. cum esset
 tarquinus inquit se cognosce-
 re quot a amicos haberet et ini-
 micos. **¶** Cum itaque neutri gratiam
 premium neque amicis neque inimi-
 cis referre posset: quoniam neminem
 habebat inimicis aut refer-
 re non poterat premium. i. penam
 supplicium inferre: quoniam pauper
 erat et impotens. **¶** Importuni-
 tate importunitas dicitur ubi nullus est portus nulla est sedes. **¶** Huius mo. ve. amicos

centissimam: atque haud scio: an ne opus sit quod de nobis
 vnumquod oino deesse amicis: ubi. n. studia nostra vigu-
 sent: si nunquam studio: nunquam consilio: nunquam opera nostra: nec
 domi nec militie Scipio eguisset. Non igitur utilita-
 te amicitia: sed utilitas amicitiam consecuta est. Non
 ergo erunt homines diuitijs affluentes audienti si quoniam
 de amicitia quam nec visu nec ratione habent cognitam di-
 sputabunt. Nam quis est prob deum finem: atque bonum: qui
 velit ut neque diligat quemque: nec ipse ab villo dis-
 ligat circumfluere oibus copijs: atque in omni re abun-
 dantia viuere. Nec enim est tyrannorum vita: nimirum
 in qua nulla fides: nulla charitas: nulla stabilis
 beniuolentie potest esse fiducia: omnia semper suspecta
 atque sollicita sunt nullus locus est amicitiae. Quis enim
 aut eum diligat quem metuit: aut eum a quo se me-
 tui putet: coluntur tamen simulatio de amicitie diuitia:
 rat ad tempus quod si forte ut sit plerumque ceciderint: tunc
 intelligit quod fuerint inopes amicorum. Quod Tar-
 quinius dixisse ferunt: tunc cum exul esset se intellexisse
 quos fidos amicos habuisset: quousque infidos
 cum tam neutri gratiam referre posset. Quamquam
 miro in illa superbia et importunitate si quemquam
 habere potuit. Atque ut bonus quem dixit mores

Iuuenalis
 Proprium
 tyranni

Importunitas

veros amicos parare non potuerunt: sic multorum
opes excludunt prepotentium amicitias fideles.
Non enim solum ipsa fortuna ceca est: sed eos
etiam plerumque efficit cecos quos completa est.
Itaque illi efferunt fastidium et contumacia: neque
quicquam insipiente fortunato intollerabilius fle-
ri potest. Atque hoc quidem videre licet eos qui
antea commodis fuerunt moribus: imperio: po-
testate: prosperis rebus immutari: sperni ab
iis veteres amicitias et indulgere novis: quid
autem stultius quam ut plurimum copiis: facul-
tatibus opibus possint cetera parere que para-
tur pecuniam: equos: famulos: vestes: gloriam
vasa preciosa: amicos non parere optimam et
pulcherrimam vite ut ita dicam suppellectilem:
etenim cetera cum parantur cui parentur nesci-
unt. Nec cuius causa laborent. Etius enim est
istorum quicquid qui vincit eos viribus. Ami-
ciarum sua cuique permanet stabilis et certa pos-
sessio: ut etiam si illa maneant que sunt quasi do-
na fortunae: tamen vita inculta et desueta ab ami-
cis non possit esse iucunda sed hoc batenus. Quod
stituendi autem sunt qui sint in amicitia fines: et
quasi termini diligendi: de quibus tres video
sententias ferri quarum nullam probo: vnam
ut eodem modo erga amicorum affectissimus quo
erga nosmetipsos. Altera ut nostra in amicos

iniquiores tantum amicos ve-
ros copare non potuerunt: quod ut
dictum est bonitas et amicitie su-
damentum: quod Tarquinius indiges
erat. Quod sic multorum copat mor-
res Tarquinius malos mores cor-
pijs et fortibus quorundam quod opus
est amicitiam preuenit. Quod non effi-
solus ratio quare amicitia ab istis
fortunatis preuenit: fortuna. Na-
m quoniam antiquos a casu venit ce-
ca est et possidentes cecos effi-
cit christiani autem fortuna non tenet
nam ut inquit bruns die. ne minus
mum quod folium sine nutu dei ad
terra cadit: id incertum aliquid
nobis si euenit: nobis autem for-
tune incertum euentus rex per igno-
rantiam. Fortumaces sunt per alios
audire nolunt. Quod stultum. Ni-
hil est insipientem quod pare equos
vasa preciosa cum suis diuitijs et
facultatibus quibus quod de becinania
pare se putat et amicitias preuenit
Quod est egregia vestes non so-
lum appellamus quibus regit corpus
sed tapetes et alia suppellectilia
ad domum ornamentum vestes vo-
camus. Quod ut ita dicam: quare ami-
citia non est vere suppellectilium: si
ad usum est omnium rex ut supelle-
ctilis. Qui penitus nescit: pu-
tat et isti diuitias filijs adipi-
sci: quos sepe nescio tyranni mili-
tes auferunt: nec cuius causa suades
re se existimant causa filiorum sed ple-
rumque tyrannorum incediorum gratia la-
borasse reperiunt. Quod amicitiarum
suarum permanet cuius possessio:
igitur egregie est indulgere amici-
tibus quod diuitijs: ut etiam ponamus
per casum quod diuitie iste usque ad
mortem stabiles sint tamen sine ami-
corum consuetudine tua reddunt vitam
modestam. Preterea diuitie in
anes appellantur res: sed amicitia
inanis non vocatur: quod possessio
sorum efficit meliorem humaniorē
Quod hoc batenus ac si dicat hoc
cepta sunt ad confirmamentum am-
icitie. Quod consuetudine sunt: si
nes in prius quousque diligēs
dum sit et amor duratur atque per
maius sit a lelio demonstrat per
motus opiniones proponit quod
rationibus suis diligenter confutat
Quod affecti sumus: hoc est prima ut
dispositi aiam sumus equiter er-
ga amicos quemadmodum erga
nos. Quod Altera scda ut eodem

Hierony.

Quid sit vest

modo amicos diligamus: quo nos diligimur ab ipsis. **Tertius** q̄ est deterior alijs vt tanti faciamus amicum q̄ti ipse se facit: vt puta si pretura dignū existimet nos fauimus ad illā nō vltra dignū facere. **Facimus** cā amicorū hoc mō si amicū ob scelera in carcerib⁹ esset supplicam⁹ illi cū veneramur atq; pcamur: vt amicū a carcere liberet q̄ nra grā nō facere mus: poti⁹ succūberem⁹ morti ergo maiorē erga amicū amorē gerim⁹ in aliq̄ locis q̄ er ga nos. **Tū** acerbius inuehi in aliq̄: et miserari in aliq̄ inuehimur minādo sibi pollicendos supplicia qdā q̄ nō facerem⁹ p nobis. **Illo** sat ho. nō em̄ honestū vt supplices et pceris indignū p te. **Quis** i cō. viri boni vt succurrāt amicis multa patiunt in cōmoda spoliādo se amicorū cā. **Itō** magnope vebemēti⁹ diligit amicos q̄ semet: hoc qdē exigue qd cōli amore amicos diligamus: ac ipi diligit nos. **Ad** calculos hoꝝ opinionē ē silis q̄ rōem aliter p calculos dicit **Calcul⁹** est lapis quo in rōi b⁹ cōputādis calculatores vti p̄sueuerūt. **Quid**ioz affluē. ve. ra amicitia nō stricte et ad sū mū obseruat officia sibi collata: s; in remuneratiōe illoꝝ ac cumulatiuissime oīa pficit: imitatur ei agros fertiles q̄ multo plus reddūt. Neq; em̄ vere est similitudo tracta a mēsurā te q̄ timet ne aliqd in terrā cadat: dicit ergo q̄ bñficia remuneranda sunt cū accumulatiōe et timore ne cadat in terrā dū accumulata est. **Ne** plus e quo in ami. cōgre. subaudi nō verendū est ne dū pferim⁹ bñficiū: plus equo est ab amico accepto aliqd in amico pferat s; vltra in bñficiū acceptū ali qd accumulandū est. **Tertius** No hec alia rō illoꝝ imperitorum vt tanti faciam⁹ amicum q̄ti se faciat. **Sepe** em̄ ppositionis rō: cōfutatō multi sunt q̄ se pceptibiles putāt et eorū aim obiectū h; ppter suā humilitatē q̄ ab amicis excitā di sunt ad maiora et x̄tūe cā p̄fēcā sicut tradit de mario q̄ potuisset dignitates et m̄gratus desiderare nō audeo qm̄ agriculturā exerceo cui⁹ em̄ aimus ab amicis excitā⁹ erat. **Spes** expectatiō amplificā di status sui et eorū gr̄is in m̄tis debilis est: nō amici exhortēdi sunt vt p̄sent vt inq̄t **2e. de Terē.** **Harrone** q̄ p̄sul fuit.

beniuolentia: illorum erga nos beniuolētie pariter cōliterq; r̄ndeant. **Tertius** vt q̄ti q̄sq; seipsum facit tāti fiat ab amicis. **Baruz** triū sniay nulli prorsus assentior: nec. n. i illa p̄ia vera ē: vt quē admodū in se q̄sq; sic in amico sit animat⁹. **Quā** multa enim que nostra causa nunq̄ faceremus: facimus causa amicorū precari ab idigno supplicare. **Tū** acerbius in aliquem inuehi in se: ctariq; vebementius: que in nostris: rebus nō satis honeste: in amicorū fiunt honestissime. **Mul**teq; res sunt quibus de suis commodis: viri boni multa deteabunt detractq; patiuntur: vt ijs amici potius q̄ ipi fruantur. **Altera** snia est: q̄ definit amicitiam paribus officijs ac voluntatibus. **Hoc** quidem est nimis exigue: et exiliter ad calculos vocare amicitiam vt par sit ratio acceptorum et datorum ditior nobi et affluentior videt̄ eē vera amicitia: nec obseruare restricte: nec plus reddat quā accederit. **Neq;** enim verendus est: ne quid excidat: aut ne quid in terram defluat: aut ne plus equo quid in amicitia congerat. **Tertius** vero ille finis deterimus: vt quātū quis seipse faciat tantū fiat ab amicis. **Sepe** enim in quibusdā aut animus abiectior est aut spes

Calculus

amplificende fortune fractior. Non est igitur a
mici talem esse in eum: qualis ille in se esse. Sed
potius debet emitti et efficere: ut amici lacere aius
excitet. Indicatur in spem cogitationemque me-
liorem. Alius igitur finis vere amicitie constitu-
endus est si prius quod maxime reprehendere
scipio solitus sit edixero. Negabat ullam vocem
inimicitiorem amicitie potuisse reperire quam
eius qui dixisset ita amare oportere ut aliquan-
do esset vsurus nec vero se adduci posse ut bec
quemadmodum putaretur a Biante esse dictus
crederet qui sapiens habitus esset vnus e septē
sed impuri cuiusdam ambitiosi aut omnia ad su-
am potentiam reuocantis esse sententiam. Quo-
niam enim nō quisque amicus esse poterit cui se pu-
tabit inimicum esse posse. Quia etiam necesse erit cupe-
re et optare ut quam sepiissime peccet amicus quo
plures det sibi tanquam ansas ad reprehendendum;
rursum autem recte factis commodisque amicorum
necesse erit angere dolere inuidere. Quare hoc quo-
dam preceptum cuiuscunque est ad tollerandam
amicitiam valet: illud potius precipiendus fuit
ut eas diligentiam adhiberemus in amicitijs pre-
parandis: ut ne quando amare inciperemus
eum quem aliquando odisse possemus. Quia
etiam si minus felices in diligendo fuissetmus se-
rendum id scipio potius quam inimicitiarum tem-

¶ Efficere. Item effectus: ut ami-
corum aius miratur ad ardua. Nec
vero posse adduci: subaudi dice-
bat Scipio nō posse adduci et
applicari ut crederet esse pre-
ceptum Biantis quemadmodum
putat. Nam bias priuatus fuit
vnus de septē qui in grecia sapi-
entes habitus sunt. ¶ Sed impu-
ri subaudi dicebat: et est snia
cuiusdam impuri reuocatis oia
ad suam potentiam. ¶ Impuri qui
integritatem nō habent. ¶ Ambitiosi
si alicuius erat preceptum quod oia p-
honoris cupiditate faceret: et
sic simul preceptum auctore illi
vituperat. ¶ Quia etiam necesse
erit magistro hoc optare debe-
mus: ut si amicitiam alicuius fusi-
turi nobis inimici pertraximus quod
ille sepe flagitia reprehensione vi-
gna committit quo ab illo remo-
uendi argumentum habeamus: et
nō amicitiae tempus expecte-
mus. ¶ Lupere iad habet: opta-
re ad vocat animi refert. ¶ Plu-
res ansas. id est plures comodita-
tes prebeat ut cum possimus re-
bendere. Ansa est vas quod ge-
minos habet annulos vel alia in-
strumēta ad capiendum: hec ei
fortemini incepta videtur opi-
nio quod si ut intendit preceptum
Biantis capimus amicitiam il-
lius cuius amicitiam sumus con-
sequuntur hoc necessarium fos-
ret ut optaremus commisionem
sceleris ab amico: quo negares-
tur causa inimicitie future. Rursus
autem recte factis si hoc esset
verum ut persequeremur amicitiam
illoz qui nobis inimici futuri
sunt inconuenientia hec incidet
ut amicos commodis dolo-
rem et inuiderem. Nam proprium
est inimicorum alienis bonis inui-
dere: et amicorum officium est reb-
secundis amici letari: nō si ad-
piscimur amicitiam hac de causa
in discordia pueniamus tanquam
futuri inimici bonis amici partem
tristaremur: igitur amicorum officium
exerceri nō possit. ¶ Illud
potius suam demonstrat opinionem
quod diligentiam in amicitijs copan-
dis adhibenda ne erga illum ge-
ramus amorem qui olim est nobis
amicus faciendus: frustra est fa-
cere: plura quod potest fieri per pau-
ciora. Si minus felices dicebat

Bias philosophus

Ansa

enim Scipio: & si fortuna & ut ita dicam cōstellatio impulerit nos ad amicitia illius quodam casu inimici futuri eam amicitia potius tollerare debem⁹ q̃ aliquā ininicitia cāz ex cogitare. ¶ His igitur finib⁹ vtendū. Quousq; amicitia & amorē pducere debeam⁹ hoc in loco lelius optime declarat vt cū amicitia alicui⁹ adepti fuerim⁹ cui⁹ mores integri sint & ab omni parte remota macula: oīm rerū nostrarū p̃siliū & voluntatis cōitas cū illo fiat sole bat dicere Borgias

Borgias

corpora q̃dem duo aīm⁹ aut vnus amicorū esse dī sine vlla exceptioe: nō interponatur hic nisi q̃sita cū & mun⁹ dī cōitas: q̃sī eius muneris & officij cōiunctio & copulatio. Ad iuuande sunt homo in oībus pfectus esse nō pōt: si aliquis peccauerit in leuib⁹ cū adiūuare debem⁹. In quibus eorū de capite agatur: ponit exemplū in quib⁹ amici adiūuandī sunt hoc mō si amicus senatui accusatur vt ipsi⁹ maiestates vituperet: in qua q̃dē accusatione capitis pena intercedat succurrendū tūc est amico hoc mō: qd̃ est ad vos patres conscripti delatum est de hoc viro integerrimo falsus eē cōstat vbiq; est nomen senat⁹ maxima cū reuerentia memorare audiuit semp̃ senatoria dignitatē coluerit: hec q̃dem amicorū gratiarū faciēda sunt quib⁹ verum nō sit. ¶ Aut fama si quis amicus noster in amissione fame venerit euz p viribus defendere nitimur. ¶ Ne turpitudine summa non est p amicis ea faciēda sunt q̃ in maximā nostrā turpitudinem descendūt: hoc mō adducam vobis testes quēadmodū iste coluerit dignitatē senat⁹ testificantes ipsi q̃dem in cōtrarium testificarent: hec maxima esset infamia q̃ oīno cui tanta est. ¶ Quatenus quousq; venia amicitie dari posset amicis succurrēdū est: paratū enim amicis leuia peccatib⁹ amicorū suorū causa. Nec vero negligēda est fama scz mala tradita negligēda nō est. ¶ Mediocre telū redit rationē: quare fama quib⁹ falsa sit negligēda nō est qm̃ ciuium fama bona multū prodest ad res gerendas: mala aut nocet. Quam blanditijs: non em̃ assentationibus hanc famam adipisci debeamus sed virtute & bonis moribus assentando em̃ facimus stultū insanire. Sed querebatur repēbendū hōes qui in emendis equis magnā ponunt diligētiā & in cōparandis amicis negligētes sunt. Querebatur Scipio lamentabatur quare homines essent negligētiōres in cōparandis amicis cetera sunt per parētes sū. Quod haberet quod nō posset dicere: quoniam putat multos habere amicos quos inimicos reperit & hoc accidit ppter suam negligētiā: sicut em̃ quot habet capras & ignorat amicos. Nec

pus cogitandum putabat. His igitur finibus vtendum arbitror: vt cum emendati mores amicorū sint: tum sit inter eos omnium rerum cōsilioz & voluntatum sine vlla exceptione cōmunitas: vt etiam si qua fortuna acciderit: vt minus iuste amicorū voluntates adiūuande sint. In quibus eorum: aut de capite agatur aut fama declinandū est via: modo ne summa turpitudine sequatur: est enim quatenus amicitie dari venia possit. Nec vero negligēda est fama: nec mediocriter telū ad res gerendas existimare oportet: beniuolentiā ciuium quā blanditijs: et assentationibus colligere turpe est: virtus quā sequitur cbaritas minime repudianda est. Sed sepe em̃ redeo ad scipionem: cuius omnis sermo erat de amicitia: querebatur quod in omnibus rebus homines diligentiores essent: vt capras et oues quod quisq; haberet dicere posset: amicos quot haberet dicere non posset & in illis quidem peragēdis curam adhibere: in amicis eligē

habere signa quedā: in emēdis equis signa habem⁹ qbus cognoscimus utrū sint germani vel alpini: s; in amicis signa nō cognoscere volum⁹: s; negligētia inducti ducimur ad amā dū signa ad naturā: vt pura ad dētes cognoscim⁹ etates equorū. ¶ Sunt igit⁹ tradit aliq̄s regulas q̄b⁹ p signa naturā amicorū percipere possum⁹. ¶ Stabiles q̄tū ad honores: dignitates: q̄ amicū suū in adipiscēdis honorib⁹: et magistratib⁹ adiunat amicitie locū tenere vident⁹: pstanter quorū opa xbis correspondēbāt: pleriq̄ em̄ sūt q̄ hnt multa xba et ea min⁹ in ore obseruat hui⁹ gñis amici nō appellādū: q̄ aut̄ firmi stabiles et pstantes erūt boni et interiores appellāt amici. ¶ Ad magna penuria pauci repiunt q̄ has hnt xtures et h mō amicitia teneant. ¶ Ili exptū nūc experiamur difficile est iudicare aliquē esse nostrū amicum.

dis negligētes esse: nec hēre quasi signa qdā et notitas: quib⁹ eos qui ad amicitia essent idonei iudicarent. Sūt igit⁹ firmi et stabiles et cōstantes eligēdi: cui⁹ generis est magna penuria: et iudicare difficile est sane nisi exptū. Experiēdū aut̄ est in ipsa amicitia ita pcurrit amicitia iudiciū tollitq̄ experienti potestatem. Est igitur prudentis sustinere cursum sic impetum beniuolētie quo vtimur quasi aquis tēpestatis sic amicitijs aliqua parte periclitatis moribus amicorū. Quidaz sepe in parua pecunia perspicūtur q̄ sint leues. Quidaz aut̄ quos pua mouere nō potuit cognoscuntur in magna. Si vero erunt aliqui reperti q̄ pecuniam preferre amicitie sordidum existimēt vbi eos inuenimus: qui honores: magistratus imperia: potestates: opes: amicitie non anteponant vt cum ex altera parte proposita bec sint. ex altera vīs amicitie: non multo illa malit. Imbecilla enim humana natura est ad contemndam potentiam: quam etiam si neglecta amicitia consecuti sunt: excusatum iri arbitrantur: q̄a

eos sepeniēro illos q̄ existabāt turpe ēē pecuniā pferri amicitie iuuenim⁹ in magnis reb⁹ eas beniuolētie asponere: honores: dignitates: magistratus: consulatus: impia: fieri exercitus auctorē. ¶ Potestas magna in factiōe. ¶ Proposita sint mallēt diligere istas dignitates q̄ vim amicitie. ¶ Imbecilla ei⁹ natura reddit rōem q̄re hoies mag⁹ appetāt opes et honores q̄ amicitia: qm̄ natura q̄ est de vili cupit potētia opū dignitatū et aliarū rerū: et imbecillis vester ad ptenēdas istas res. ¶ Excusatū impersonale est etiā nō iungit cū plurali

¶ Ipsi amicitia ac si dicat aī amicitia expiēdi sunt illi quos diligere intelligim⁹. ¶ Ita pcurrit amicitia sit isteron. pteron: pmo iudiciū faciēdū est de amicis anq̄ amam⁹. ¶ Est igit⁹ prudēs hō q̄ aī iudiciū tā inuenerit aliquē ipm̄ amorem sustinere v: est ei gubernare quēadmodū rhedari⁹ suos refrenat equos. ¶ Aquis tēpestatib⁹ quēadmodū gubernat nauē in vētis regēdis. Igit⁹ et eqs tēpatis et erit silitudo ab rhedario tracta: vt diximus. ¶ Periclitat⁹ morib⁹ amicorū exptis in aliq̄ re amicorū morib⁹: q̄ nobis amicitie nondū in totū obfuarē nō vident⁹ ab h amicorū: gñe beniuolētie impetus refrenād⁹ est. piculū qm̄ si significat discriminē diuina a peo sinatū significat expimētus venit

Periculū

i. experientia: et tūc ab eo sit piculū inde piclū tat⁹. i. exptus. Quidā in pua pecuniā h mō sūt expiēdi amici vt penes ipos aliqua deposnam⁹ pecuniā q̄ si nobis fuerint fideles in hac pua re poterim⁹ eis dicere etiā q̄ voluerim⁹ qm̄ fideles sp̄ iuenim⁹. Quidā cognoscunt in magno aliud gen⁹ amicorū q̄ forte in illa pua pecunia moti nō sunt tū mouent⁹ in maiori re. vt puta i honore i magistratib⁹. ¶ Abi

et singulari: et cuius omnis persona: quam infinitum est. Quod sine magna causa. quod. propter honores et magistratus negligere amicum: et id excusandus est. Quod hec omittit occupatio colorum rhetoricus. Quod Graues societates calamitatum pauci reperiunt quod descendat ad amicorum calamitates adiuvando eos et sibi subveniundo. Quod Ennius subaudi dicat recte. Quod Tamen hec duo pueniunt scilicet quod sequitur aut in bonis et est ordo hec duo aut in bonis rebus pueniunt aut in malis deservit vel conveniunt subaudi crimine levitatis aut infirmitatis. Tamen hec duo conveniunt. Tracta est similitudo ab uno litigante quod inducit testes et multa facit ut convincat alteram partem: id inquit ista duo neque propter res secundas aut adversas deservit amicos: et hoc evenit levitate et infirmitate sua. Quod Aut si in bonis rebus pueniuntur persecuti sunt magnum statum quod dormiunt et id non potest secum esse. Quod In malis deservit si amicus pauper factus est etiam amplius videre non vis: qui id concludit: quod si aliquem constantem videbimus in utraque re in malis amicorum et in bonis suis hunc verum amicum existimare debemus. Quod Raro ergo quam pauci reperiuntur qui in istis duabus rebus sunt constantes et firmi et alienis: si reperiatur non humanus sed divinus videtur. Quod Firmum autem constantem tradit ultra precepta quas regulas quod sunt ad stabilitatem amicitiae constantiam amicorum: quam constantiam quoniam in amicitia primum est firmamentum constantiae et fides nam infideles constantem esse non potest fideles autem constantiam habent. Quod Simpliciter simplices appellantur qui lingua loquuntur quod habent in corde: simplices igitur erga amicos debemus esse omnes qui. Quod Consistentem. id est simul consistentem. consistentes dicimus quod equali affectione cum amicis sentiunt: hoc est si amicus dolet: doles etiam tu. si letet equo modo tu afficeris. id est declarative stat quod eisdem rebus moveatur quibus amicus: tunc moveatur. motus autem appellatur a. Li. affectione. id est dolore tristitia. Triplex igitur multiplex. Angustinus lingua tenet unum vel profert et intrinsecus sentiat alio: multiplex vero tortuosum a torquere. id est quod torqueat fallitates et simulationes fidelitatem in se non habet et oratio optima ad simplicem. Quod Neque enim reddit rotem optima ad consistentem: qui enim pibus rebus una cum amico non afficitur contra naturam facere videtur: ideo inquit ratio nature consistentem: nam induxit hominem in eum hominis misereatur: ergo si amici calamitate non movemur contra naturam facimus. Quod Natura consentit subaudi non fidus atque stabilis esse potest. Quod Addendum est eodem id est ad eandem regulam et preceptum constantiae addendum hoc ut amici non delectentur suis amicis inferre crimina neque oblata suscipere ab aliis: quod omnia pertinent ad constantiam de qua nunc Zellus tractabat sic Plato non audiebat crimina amicorum oblata quidam criminans amicos Platoni purabat quod

non sine magna causa sit neglecta amicitia. Ita
 quod vere amicitiae difficillime repertiuntur in his
 qui in honoribus: reque perfruuntur. Ubi enim
 istum inuenias qui honores amici anteponat suo?
 Quid hec ut omittas quod graues: quod difficiles: ple
 risque videtur calamitatum societates ad quas non est faci
 le iuvare? quod descendat: quod penitus recte in optum amicum
 certum? in re incerta cernitur: tamen hec duo levitatis et infir
 mitatis plerisque conveniunt: aut si in bonis rebus conveni
 unt amicos: aut si in malis deservit. Qui igitur utra
 que in re graue: constantem: stabilem se in amicitia persiste
 rit hunc et maxime raro ergo hominum iudicare debemus?
 et pene divinum. Firmamentum autem stabilitatis: con
 stantemque est et quod in amicitia quoniam fides: ni
 bil enim stabile est: quod infidum est: simplicem pretere
 a et consistentem et qui rebus? ipsam moveatur eli
 gi par est: quod omnia pertinent ad fidelitatem: neque enim si
 dum potest esse multiplex ingenium et tortuosum ne
 que vero quod non ipsam rebus? moveatur et natura consistentem:
 fidem aut stabilis potest esse. Addendum eodem est: ut ne

Simplices

Consistentes

Mortuus aut
Multiplex in
genium

Plato

De amicitia.

Alii de Platone male dicebant: ille non tandem illum criminantem hoc modo repellit: si amicus de me male dixerit: tunc amicitie officium requirebat: ut de me male dicerent. Ita fit. i. sequitur conclusio: quod amicitia non nascitur nisi inter bonos: quod esset infideles sunt et amicos inique criminantur: boni non sunt: sed si fideles sunt boni nuncupant. Et esset boni viri pertinet ad boni viri hec duo tenet in amicitia: primo ut non fingat neque aliud simulet: secundo ut criminatio de amico oblatas repellat quod eundem sapientem boni appellamus hominem qui sapiens est ut ratione et oratione utatur: non effrocam? sapientes istos more vulgari qui sunt septi nihil mali faciunt hi qui non doctrinam non regulam alicuius virtutis habent boni non sunt. Fictum ad animi simulatum ad verba: tu dicis unum et aliud facis. Ingenium est: ad liberum hominem pertinet non occultare opinionem: sed aperte vel diligere vel odire aliquem deinde est finem solus repellamus criminationes oblatas de amico: sed ne putamus quod enim esse suspitiosas. i. non debeamus soli suspicari de amico neque existimare nihil esse violatum aliquid. Accedit huc id est preterea ad hec accedit: ostendit ut amicitia non sit acerba neque aspera sed mitis et suavis.

Bonus quod sit.

criminator autem ferendus delectet amicum aut credat oblatas: quod omnia pertinet ad eam quam tam dudum tracto conclusionem statim ita fit: verum illud quod initio dixi amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Est enim boni viri quem eundem sapientem licet dicere hec duo tenere in amicitia: primo ne quod fictum sit: neque simulatum. Aperte enim vel odire aut amare magis ingenium est: quam frons occultare sententiam: deinde non solum ab aliquo oblatas criminationes depellere: sed ne ipsum quidem esse suspitiosum: semper aliquid existimantem ab amico esse violatum. Accedit huc: suauitas quedam oportet sermonum atque morum: baud quamquam mediocre condimentum amicitie: tristitia autem et in omni re seueritas absit: illa quidem grauitas. Sed amicitia remissio: esse debet et libertior et dulcior et ad omnem comitatem facilitatemque procliuor. Existit autem hoc loco quedam questio difficilis: num quando amicus non indigni amicitia: veteribus sint antepponendi: ut equis vetulis teneros antepondere solemus indigna dubitatio homine: non enim amicitiarum esse debent: sicut aliarum rerum societates. Terribilissima queque ut ea, vina que vetustatem ferunt esse debent suauissima: verumque illud est quod vulgo dicitur: multos modios sa-

de amico oblatas repellat quod eundem sapientem boni appellamus hominem qui sapiens est ut ratione et oratione utatur: non effrocam? sapientes istos more vulgari qui sunt septi nihil mali faciunt hi qui non doctrinam non regulam alicuius virtutis habent boni non sunt. Fictum ad animi simulatum ad verba: tu dicis unum et aliud facis. Ingenium est: ad liberum hominem pertinet non occultare opinionem: sed aperte vel diligere vel odire aliquem deinde est finem solus repellamus criminationes oblatas de amico: sed ne putamus quod enim esse suspitiosas. i. non debeamus soli suspicari de amico neque existimare nihil esse violatum aliquid. Accedit huc id est preterea ad hec accedit: ostendit ut amicitia non sit acerba neque aspera sed mitis et suavis. Ad idem ut mores faciles erga amicum habeamus. Seueritas absit: sed seuer? a sequens et verum. Habet illa grauitatem ac si dicat pertinet ad rationem maiorem: nam seueritas est pars virtutis: sed in amicitia seueritas ista repudianda est. Quia berior: ut liber vocer? cum amico sine seueritate. Existit hoc loco ponit quoddam questionem si amicitie veteres cum nouari repudiande sint: qua quidem questione probatur aliquibus exemplis non esse dimittendo veterem amicitia. Questio subdifficilis parum difficilis ad soluendum sub in compositione significat parum et subrusticus: questio sic diffinitur a dialecticis est dubitabilis propositio alias significat toritur. Non indigni immo digni sua virtute et moribus indigna dubitatio: hoc est de qua non est dubitandum. Terribilissima declarat per exemplum quod veteres res magis sint in precio quam noue. Terribilissimum illud est: puerbium antiquum est apud grecos et latinos ut comedam? multos modios salis cum amicis hoc est ut sit lon-

Seuerus

Questio

go viuamus tēpore: ergo amici veteres repudiandi sunt. **¶** Munus amicitie expletum id est pfectum sit munus amicitie: qd expletur multitudine amicorū. **¶** Nouitates autē sit amicitie noue ijs disciplinis et bonis moribus spem future amicitie bone p se ferant nō prēnende sunt: dūmodo antiq amicitia in suo loco stabilis sit. **¶** Et tāq herbis similitudo tracta est a rustico q in herbis scientia sui futuros pcepit fructus: sic et nos noua amicitia perabēda futuros fructus cognoscim⁹. **¶** Qui? mens faciet ptra illos q dicunt amicitias eē mutādas est sicut renouamus equū. **¶** Si nulla res impediatur. i. si morib⁹ vel podagra siue pfectura aliq nō impedit equū veterē nobis pfectū libet⁹ eo utimur q aliquo indōito in tractato. s. indōito loqmur fm viros prudētes qm stulti adolēscētes magis equitant pullū eqnū q veterē. **¶** Et in his q sunt in amicitia nō solū in atalibus sed etiā in locis inatatis: vt puta i siluestrib⁹ locis in qbus nati sumus gerimus amorē et magis delectamur q nouis locis: quis amissim⁹? sic amicitia veteris magis delectādā est q noue. **¶** Et maximū ē in hoc amicitia tradit vnū maximū pceptū videlicet q amici pstantiores suis amicis se depmēre dnt honorādo colēdo eos qus inferiores sint. **¶** Est. pa. infe. Inō est ppter fortunā aut virtutē aliquā nō in amicitia extollere debemus: imo nos pes illis efficerē debem⁹. **¶** Sepe est qdam ecce. multotiens aliq virtute et ingenio et fortuna suos supat amicos: vt Scipio fuit: q non se maiore existimās pūne familiarib⁹ et sibi pūctis succurrebat venerabat illos. **¶** Insuperioris or. amicis inferioris dignitatis nūq se asiposuit. Colebatur tanq su. Quis Scipio grandis esset natu et in omni re prudentior atq excellētor fratre suo. **¶** Quinto maxio] tñ cum qdā reuerētia collebat cedendo sibi veniā: et alia faci

lis simul edendos esse: vt amicitie munus expletum sit: nouitates autem si spem afferunt vt tanq in herbis non fallacibus fructus appareat: nō sunt ille quidem repudiāde. **¶** Etustas tamē suo loco conseruanda est. **¶** Maxima est enim vis vetustatis et consuetudinis. **¶** At qui in ipso equo: cuius modo mentionem feci si nulla res impediat: nemo est: qui non eo: quo consuevit libenti⁹ utatur: q in tractato et nouo. **¶** Nec modo i hoc qd est animal: sed in ijs etiā que sunt inanimata: consuetudo valet: cum locis etiā ipsis montuosis delectemur et siluestribus in quibus diutius commorati sumus. **¶** Sed maximum est in amicitia superiorem parem esse inferiori. **¶** Sepe enim excellentie quedam sunt: qualis erat scipionis in nostro vt ita dicam grege. **¶** Nunq se illo pbs lo nunq Rutilio: nunq Nummio anteposuit: nunq inferioris ordinis amicis. **¶** Qu. vero maximum fratrem egregium virum omnino sibi nequaqs parem: quod bis anteibat etate. **¶** Tanq superiorem colebatur: quod faciendum imitandum est omnibus: vt si quā prestantiam virtutis ingenij fortune consecuti sunt impertiant eā suis: communicetq cum proximis: vt si parentibus nati sunt humilibus si propinquos habent imbecilliores: vel animo vel fortuna eorum augeant opes eisq bonori sint et dignitati: vt

endo. [Per se esse posse] p virib⁹ nitebat^r vt amicos suos oēsq^{ue} ceteris ap^{er}iores efficeret.
 in fabulis: qui aliquādiu ppter ignorātiā stirpis
 ⁊ generis in famulatu fuerit: cū cogniti sunt: et
 aut deor^{um} aut regū filij inuenti: retinent tñ chari-
 tatē in pastores quos patres multos ānos esse
 duxerunt. Quodquidē est multo pfecto magis
 in veris patribus ceterisq^{ue} faciendū. Fruct^{us} em̄
 ingenij ⁊ virtutis omnisq^{ue} prestantie: tum maxi-
 me capitur: cū in primū quemq^{ue} confertur. Et
 igitur bi qui sunt in amicitie coniunctionisq^{ue} ne-
 cessitudine superiores se equare cu^m inferiorib⁹
 debent sic inferiores dolere non debēt se a suis
 amicis aut ingenio: aut fortuna: aut dignitate su-
 perari. Quor^{um} pleriq^{ue} aut querūtur semper ali-
 quid aut etiā exprobrant. Eor^{um} magis si ba-
 bere se putant quod officiose aut amice et cum
 labore aliquo suo factum queant dicere. Odio
 sum sane genus hominum officia exprobrātius
 que meminisse debet bis in quem collata sunt nō
 cōmemorare qui contulit. Quamobrem vt hic q^{ui}
 superiores sunt submittere se debent in amici-
 tia sic quodāmodo inferiores extollere. Sūt em̄
 quidam qui molestias amicitias faciunt cū ipsi
 se cōtēm putāt. Quod nō fere cōtingit: nisi bis
 qui etiā contēnendos se arbitrant^{ur} qui bac opi-
 nione non modo verbis: sed etia^m opere leuandi
 sunt. Tantū autem cuiq^{ue} tribuendum est primū
 [Prestaria] si excellētia alicu-
 ius discipline seu subtilitatis
 ingenij a natura date siue stat^{us}
 alicui⁹ psecuti fuerim⁹ aicis is
 partire deberem⁹. [Impartis
 ant^{us} iprio ⁊ iprior repit. Si
 ue sint ibe exortādi afo sūt: sic
 paupes locupletādi sūt. Et
 infra sic Paris q^{ui} pp pietores
 infonior iter pastores educat^{us}
 est: illi ei iusserāt vt occideret.
 ne troia sua cā piret: tādē fili⁹
 regis cognit^{us} statūq^{ue} ap^{er}issimū.
 adept^{us} ē cū suis pastorib⁹ pue-
 nire conabāt. [Propter igno-
 stirpis ignorabat Paris] q^{ui} s^{ed} ēt
 ei⁹ p^{ro}: ⁊ is tāq^{ue} famul^{us} vnebat
 cū pastoribus: si ē ⁊ Romul^{us} q^{ui}
 ignorās p^{re}z educat^{us} ē a Fan-
 stulo: erga quē marimū gessit
 amorē. [Aut re. filij] vt iupis-
 ter q^{ui} iter capras educat^{us} amo-
 re nimio quē hēbat in caprā q^{ui}
 ip^{se} lactauit: eā in cellū trāstulit
 ⁊ Amalthea vocata ē. [Duxer-
 rūt. s. existimauēte] lōgo tpe il-
 los pastores eē p^{re}z suos vt di-
 xim⁹ de Paride. [Et hic igit^{ur}
 aliud p^{re}ceptū p^{er} trarū tradit
 q^{ui} quādmōdū supiores aicis
 inferiorib⁹ se pares tribuere de-
 beat eodē mō inferiorēs debeāt
 fortius aicor^{um} imo letē ⁊ illos
 ad maiora p^uire cupiāt neces-
 situdie stricta necessitate v^{el} af-
 finitatis v^{el} alicui⁹ alteri⁹ p^{ro}-
 ctōis. [Quor^{um} pleriq^{ue} aut q^{ui}
 tur multi sūt q^{ui} lamētant aicis
 q^{ui} sibi nō subueniūt: q^{ui} q^{ui} de ve-
 rū nō est: s^{ed} iuidia q^{ui} dā q^{ui} runt:
 nō ei vellent aicos suos ea in di-
 gnitate existere. [Adagis] q^{ui}
 ant dicere si aliq^{ui} putāt tāto ma-
 gis pleriq^{ue} audent exprobare
 bñficia si putāt aicos suos hēre
 aliquos. [Sūt ei q^{ui} dē] pleriq^{ue}
 repiūt q^{ui} aicis molesti sūt
 q^{ui} ipsi putāt aicitias. p^{re}ni cū
 vidēt micos suos in ap^{er}iore di-
 gnitate ⁊ reuerētia: s^{ed} mō sit si
 p^{ro} q^{ui} p^{ro} filij doctore hēret: fili-
 us q^{ui} dē i p^{ro}mo hōestiori loco
 sedeat q^{ui} p^{ro}: q^{ui} exre ouf huius
 aicitie modestia: q^{ui} p^{ro} putat
 eē in p^{ro}ptu alior^{um}: q^{ui} sit fili⁹
 in ap^{er}iori loco posit^{us}: tales em̄
 aici ab hac op^{er}oe ⁊ xbis ⁊ opa-
 atq^{ue} affectu remouendi sunt.
 [Tm ei cuiq^{ue} est tribuendum]

estimationes
scere

tanta estimatio de amico est facienda quæ ipse efficere possit: hoc est viribus suis ad omnes
extollas amicum dignitatem: tunc illa tribuenda sunt amicis qui viribus ingenii sustinere tui possint
ubi gratia non amicum solum faciam? si ea dignitate dignus non sit ut habeat litteras et prudentiam ad consu-
latum regis: tribuere est estimatio de aliquo facere. Sustinere si amicus sit dignus prout il-
le suum per benevolentiam ingenij
solum facere non potuit: sed rutili-
um familiaris sui vir doctissi-
mus solum dignitate honora-
uit. Quia amicitie corroborata
est. Ad amicitiam corroboranda si
loco declaratur quod necesse sit ut
ipsi atque morum similitudo iterum
ratum longitudo et morum similitudo ad
amicitiam stabilitatem requiritur. Nec
si quod non est omnino pueritia etate
mare eos si bene amicitiam cum illis
quos dileximus in eunte etate
mare eos si bene amicitiam: quoniam
quia exercebant studia in venando
ne in ludo pile: sed crescente etate
morum similitudo accessit: quod ex re il-
la fragit amicitiam: non temporis atque mo-
rum similitudo ad amicitiam requiritur omni-
do. Nec deest eos bene necessari-
os quos cum eodem studio preditos
dilexerit si quod in eunte etate. Isti
enim modo non sunt si esset pueritia: ut
per ipsam longitudinem amarem?
amicitia hac de causa pertrahemur: se-
quere quod nutrices et pedagogi
nobis esse primi familiares quod
non accidit: nam alias adulti in-
nimus amicitias relictis puerilibus
amorem pedagogum vocat quod cu-
ra habet puerorum: ut cuius doctrinam
pueri discunt atque maiores cole-
re non ignorant quod ei discipuli
terram precipit preceptor sine magister
appellat: dicitur pedagogus
Sed alio quodammodo collendi
non est nutrices et pedagogi ne-
gligendi sunt: sed subuicere atque
mare debemus eos alio modo quam al-
cos. Alii amicitie percludit quod
amicitiam stabiles esse non possunt si non
fuit tempus et similitudo morum sicut per
contrarium demonstratum est. Quod di-
spares mores pares cum pari-
bus congregantur: si quod malos re-
net mores vitia sequuntur: non ami-
tiam cum morato viro litterarum cupidus
nunc persequi poterit. Nec ob au-
tem causam immo ob istam causam morum
dissimilitudinem boni moribus
mici non repiuntur. Nisi quod tam-
ta est hec ingrui amicitia inter
bonos et improbos quod maxima est
inter ipsos atque studiorum distantia.
Recte etiam precipi potest preceptum tradit amicis ne aliquam propria utilitate amicorum utilitate impediant

Pedagogus

Preceptor seu
magister

quantum ipse efficere possis deinde etiam quantum
ille quem diligas atque adiuues possit sustinere.
Non enim tu possis quantum vis: licet excellas omnes
tuos ad honores amplissimos perducere: ut Sci-
pio Rutilium potuit solum efficere fratrem eius. 2.
non potuit. Quod si etiam possis quid vis de-
ferre ad alterum: videndum est tamen quid ille pos-
sit sustinere. Omnis amicitie corroboratis iam
confirmatisque et ingenij et etatibus iudicande
sunt: nec si qui ineunte etate venandi: aut pile stu-
diosi fuerint: eos habere necessarios oportet:
quos tum eorum studio preditos dilexerunt.
Isti enim modo nutrices et pedagogi iure vetu-
statibus plurimum beniuolentie postulabant: qui
negligendi quidem sunt: sed alio quodammodo
do collendi: aliter enim amicitie stabiles per-
manere non possunt: dispares enim mores dis-
sparia studia sequuntur: quorum dissimilitudo
dissociat amicitias nec ob aliam causam ullam
boni improbis: improbi bonis amicis esse non
possunt: nisi quod tanta est inter eos: quanta maxi-
ma potest esse morum studiorumque distantia: re-
cte etiam precipi potest in amicitij: ne quis in

pleriq; effi ppter intempatū amozū vtilitatem retinēt. Quid sepe fit hoc modo si amic⁹ ad dignitatē magrat⁹ vocat⁹ fuerit cū impedis xbis tuis. Iheu mihi iā absētia tua iaz in maria x labor lopia. Nec ei vt re. pōit exēplū: hec est hystoria: qz tractat a poetis nomē fabule psequuta ē Licomedes iūle si pirrhū de idamie filiū pp iucūditatē quā ex eo infāte pcepibat a bello troiano retinuiſſ; nō tātaꝝ gloriā atq; honore habuiſſ;. Nec potuisset cape troiā: hoc etiā apd peritos manifestū est: q̄s enī ignorat oraculū a grecis eē cōsultū troiā nō posse capi si aliq̄s de gñe eacidaꝝ nō interfuiſſet. ¶ Neoptolem⁹ no Neoptolem⁹ n⁹ poetice bellū ē: Pirrh⁹ Pirrh⁹

temperata quadam beniuolentia: quod persepe fit impediāt magnas vtilitates amicorum. Nec enim vt ad fabulas redeam Troiam neoptolemus capere potuisset: si Licomedem apud quem erat educatus multis cuꝝ lacrimis iter suū impediētē audire voluisset. Et sepe incidūt magne res vt discedendū sit ab amicis quas q̄ ipedire vult quod desiderium non facile ferat: bis ⁊ infirmus est mollisq; natura: ⁊ ob eam ipsam causam in amicitia parum iustus. Atq; in omni re considerandum est et quid postules ab amico ⁊ quid patiāre a te impetrari. Est etiā quasi quedam calamitas in amicitijs dimittendis nonnūq; necessaria. Jam enim a sapientum familiaritatibus ad vulgares amicitias oratio nostra delabitur. Erumpūt sepe vitia amicorū tū in ipsos amicos: tū in alienos quozꝝ tamen ad amicos redundet infamia. Tales igitur amicitie sunt remissione vsus leuande ⁊ vt Eatonem dicere auidiū dissuēdēde magis q̄ discindēde sunt nisi q̄dam ad modum intollerabilis iniuria exarserit: vt neq; rectum neq; bonestum sit: neq; fieri possit: vt non statim alienatio disunctioq; faciēda sed si aliquid iniuriē inter amicos ortum fuerit quod sustinet neq; rectū neq; iustū est: vt si

rh⁹ vocat⁹ est: qm̄ crispos habebat capillos: ⁊ sepe incidūt magne res: vt si amic⁹ voceſ ad magistratū op⁹ esset vt ab eis discedat. ¶ Desideriū absentiā amici moleste ferūt amici: qm̄ infirmi et molles sunt. ¶ Infirmus .i. debilis est: vt nō patiat̄ amicū discedere vt ad aliquā pficiſcat dignitatē. ¶ Pax iustus si iustitiā haberet amici cuperet vtilitatē atq; in oī re: vt dixit supius: hec lex in amicitia est vt ab amicis honesta petam⁹: ⁊ alicorū cā honesta faciam⁹. Etenim docz quas dā regulas qbus amicitia dissolueri possunt si opus fuerit ¶ Nonnūq; necessaria: ac si dicat necesse est vt calamitas q̄dā vitioꝝ oriat̄ in amicitia loꝝ quēdo de aicitijs vulgaribus: nō em̄ hic loq̄tur de aicitia xā q̄ ouē inter bonos: nec em̄ vsq; ad extremitatē vite pduratilis aut vulgaris familiaritas vitioꝝ calamitate igne frāgit. ¶ Erumpūt sepe vitia jema: nant vitia qbus amicitia frangit ⁊ est similitudo tracta a sōte hūte venis terre. ¶ Tuz in ipsos .i. vitia erumpunt in alicos vtputa firmatur alicū vitiosi aliquid alterius alteri. ¶ Tuz i alienos si furatur vel adulteriū faciāt in eos tū infamia ⁊ turpitudine illoꝝ alicorū prius ad te eoz familiarē: q̄ qdē amicitie ⁊ cōsuetudinis remissioe remouēde sūt. ¶ Et vt Eatonē audiui Eaton maior aiebat tales amicitias paulatim dissuēdas esse magis q̄ discindendas et aperte frāgendas: vtputa res sōdere faciat qd domi nō est si ab amico nūcupatur. ¶ Nisi in quedam vitia exarserint

amicus conspirat contra patriam: nunc dare tales amicitiam coram renūciare debemus. ¶ Si autem mox vel studio? si ille cui amicitia praxim? mutauerit bonos mores et studia bona paulatim illi amicitia deponem? sic faciem? ut non solum amicitia deposita: sed ne inimicitia suscepta videat: cum illo in reip. dissensio si amic? fauet marane pti et tu reipublice: hec dissensio amicitiam dissoluit. ¶ Ab amicitia Qu. Pompei. Scipio enim remotus est ab amicitia Pompei verbis meis: quoniam potius mei amicitiam quam illius tenere voluit. ¶ A collega nostro Metello: metelli amicitiam reliqui propter quandam dissensionem reipublici. quoniam ille fauet baroni factioni: et Scipio alteri. ¶ Offensio autem non acerba putanda sua et simulatio dissensio nem alacritate cum istis Scipio fecit itaque ab ipso offensus non videbatur et adhuc illi amicitia retinere putabatur. ¶ Quod ob rem prius tradit regulas quibus elaborandum ne amicitia sic opprimatur ut deinde inimicitie oriatur opera ut sepius diximus: mater et opus filii: nam opera est labor qui precedit opus omnis operatio que fit ad informandum gladium vocatur opera: opus autem gladius ipse nuncupatur. ¶ Si aliquid tale euenerit si intercesserit causa aliqua propter quam amicitia dimittenda sit. ¶ Et extincte similitudo trahit ab igne qui dum per se moritur appellatur extinguere: si autem per vim aquarum primum suffocatur opprimi dicitur ergo si quod accidit: ut nos propter amicorum vitia dissoluamur ab ipsis debeamus extinguere paulatim ipsarum amicitiarum hoc modo non bene frequenter consuetudinem cum illis: tunc amicitia extinguetur nisi esset conspirans animo contra patriam: quam tamen amicitia illa non extinguenda: sed opprimenda est. ¶ Maledicta appellare ipsum latronem perditorem. ¶ Contumelia autem venit a tumere: ut si diceret hunc hominem pessundabo contumelia vocabitur. ¶ Que tamen iste contumelie tollerande sunt si non sunt cum maximo vituperio: et maxime veteris amicitie gratia: quam ipse quod maledicit magis in culpa erit in malis quam ille qui eas tolleravit. ¶ Incommodorum amicitie dissoluantur propter amicorum vitia: hec erit optima cautio. ¶ Et ne nimis cito aliquem diligere incipiam. Diligere est principium beneuolentie: ut idem Licio.

fit. Si autem mox aut studio? commutatio quedam ut fieri solet facta erit: aut in reip. partibus dissensio intercesserit. Loquor enim ut paulo ante dixi: non de sapientum sed communibus amicitias cauendum erit: ne non solum amicitie depositae: sed inimicitie etiam susceptae videantur. Nihil enim turpius quam cum eo bellum gerere: quo cum familiariter vixeris. Ab amicitia Qu. Pompei: meo nomine se remouerat ut scitis Scipio propter dissensionem autem que erat in reip. alienatus est a collega nostro Metello utrumque egit grauius auctoritate et offensio autem non acerba. Quod ob rem prius tradenda opera est: ne qua amicorum diffidia fiat simile aliquid euenerit: ut extincte potius amicitie: quam oppressa esse videantur. Cauendum vero est: ne etiam in graues inimicitias conuertantur se amicitie e quibus iurgia maledicta contumelie gignuntur. Que tamen si tollerabiles erunt ferende sunt: et hic bonos veteri amicitie tribuendus est ut hic in culpa sit: qui faciant non qui patiantur iniuriam. Omnino omnium horum vitiorum atque incommodorum una cautio est atque una prouisio ut ne nimis cito diligere incipiat neue indi-

Opera
opus

Contumelia

Licio

De amicitia.

quem diligere solebā nūc amare videoz. ¶ Digni aut sunt] qui virtutē morū pbitatē p̄tinet
 aicitia digni dijudicādi sūt oī ex pte ī suo gñe pfectū: hō in suo gñe pfect⁹ nō inuenit equ⁹ ī
 gñe aliq̄s nō repit pfect⁹: vt bōas ungulas egregiū caput ceteraq; sibi ad pfectōez b̄at ne
 cessaria. ¶ S; pleriq; aliquoz
 rephendit op̄iones eoz q̄ ami
 citias appetēdas esse aut aut
 nō benivolēdi grā: s; utilitatis
 psequēde cā: hui⁹ em̄ generis
 hoies aliqd̄ hūani cognouisse
 nō vidētur. ¶ Fructuosus] fru
 ctū appellam⁹ quicqd̄ vtile est
 ¶ Tanq̄ pecudes] pastores vi
 ligūt pecudes ⁊ armamēta p
 pter utilitatē. ¶ Ipi sibi exem
 plo sunt. i. tales hoies, nō cōsi
 derāt qđ sibi ipsi exēplū esse
 pūt: qualis sit hui⁹ aicitienas
 turalis scz officiū membroz re
 spiciāt: nam vt dixim⁹ mēbra
 inter se diligūt absq; fructu illi
 us amoris: quā ex re vnusquis
 q; sibi exēplum esse pōt: s; ipsi
 tenēt .i. amorē p̄p̄ū vt
 amēt nō cā amicorū: s; p̄p̄a vi
 litate psequēda. ¶ Qualis
 tū ad illd̄ pulcherrima. ¶ Qđ
 q̄tuz ad p̄ se ⁊ p̄pter se: ip̄e em̄
 quisq; declarat qđ sit amor na
 turalis. ¶ Qđ nūc idē nūc iste
 amor trāsserat in aicitia: aic⁹
 nō reputat: nā qđ amat seip̄s az
 mor hic appellat .i. s; ille amor
 tāt⁹ ī aicitia trāsserat
 q̄tū h; in seip̄s ⁊ ecōuersi sūt
 at ab aicitia hic appellat amicitia
 ac si diceret amic⁹ eq̄ d; a
 mare amicū ac seip̄s. ¶ Itaq;
 alter idē. i. aic⁹ ē alter ego. vñ
 d; bñ grece qñ .i. alter.
 ¶ Cicuribus] cicuris d; bestia
 māsueta: nā cicurare vo
 cabulū antiquū vicim⁹ māsuē
 facere. ¶ Feris] p̄trariū est ci
 curib⁹. ¶ Ad q̄s applicēt amā
 tes: ad sui amātes applicāt be
 stie: primū amorē. i. nā s; claz a natura vt vnus
 quisq; se amet ⁊ tutatur: dein
 de ad sui similes adiungunt: vt
 vulpes copulātur cū vulpib⁹.
 ¶ Animātes] declinet hīc ani
 mās ris: qđ usurpat sepe nūero
 Lactanti⁹ cū desiderio. i. ita az
 māt qđ dolēt absentia sociorū
 vt si equ⁹ videat amicū ⁊ sociū
 suū ¶ Pene] vnū ex duob⁹
 hoc ē p̄ceptū Pitagore
 S; pleriq; castigat hoies iter
 quos aliq; sunt qđ volūt ab ami
 cis qđ ipsi amicis iacere nolūt:

Fructus

Animans
Lactantius

sicut sunt maiores qui semper
ab amicis inferiob⁹ aliquid ex
pectat: et aliqd de suo illis non
tradit. ¶ Perverse ne dicam.
¶ Imprudenter] ac si dicat taz
ppter imprudētiā q̄ pp puer
itates. ¶ Quales] vbi illi esse
nō pnt: qm nolūt ēē tales in a-
micos quales seipos pntāt ēē
amicos: iō nō pnt. ¶ Par est]
iustū est amicu esse bonū de in-
de sibi simile inuenire. ¶ In ta-
lib⁹ scz amicis: q̄ bonitatē atq;
virtute predicti sunt amicitie.
¶ Iustitia] q̄ premior est vni-
cuq; fm debitū r: tributio oīa
p altero suscipiet scz p̄siliū las-
bores: alia suscipiet p amico
¶ Scz etiā verebūtur] nō solū
verebūtur his tales amicis: sed
etiā verebūtur ac reuerētia q̄
daz timebūt facere aliqd corā
q̄ nō sit in x̄tutes: q̄ qdē faci-
endū est: vt amic⁹ nisi honestū
corā alio p̄ficere audeat. ¶ Ve-
recundia] vbi em deficit verecū-
dia illic aicitia nō p̄ ēē verecū-
dia est timor: ignominie ¶ Ita
q̄ in his error] rēphēdit illos
q̄ volūt vt inter alios sit licen-
tia peccādi: si em amic⁹ alteri
inleruieret vt libidie potieret:
inter istos aicitia nō hēret lo-
cū. ¶ Solitaria. i. solas non ad
summitatē honoris r recti ve-
nire p̄t: scz si cū alio simili p̄u-
cta sit ad summū puenire solet
¶ Que si quos inter] .i. inter
quos hec societas x̄tutis fuit
siue est vel erit: istaz copulatio
istius societatis r virtutis ad
summū oīm bonoz habenda.
¶ Beatissimus] bonū ad x̄tu-
tez externis correspōdeat hec
societas: hec em copulatio a-
micitie virtuose est illa in qua
sunt oēs que hōes existimāt.
¶ Honestas] q̄ honorem cōti-
net ¶ Trāquillitas] q̄ p̄tuz ad
rectū ad x̄tutem. ¶ Sine his]
vita em q̄ istis trib⁹ honesto re-
cto r laudabili caret beata ēē
non pōt: sicut p̄ra ea beatissi-
ma vita nūcupatur q̄ his bōis
ornata sit: q̄ cū optimū ad vir-
tutē maximū haberet honostū
Rectū laudabile quib⁹ ex res
bus vita p̄ficitur b̄ ā elaborāz
duz est vt id psequamur q̄ nō
adipiscemur: si x̄tutē indulge-
bim⁹ sine q̄ virtute nulla am- =

Verecundia

vnū ex duob⁹. Sed pleriq; puerse ne dicā impriu
dēter amicu b̄re talē volūt: q̄les ip̄i esse non pnt
queq; ip̄i non tribuūt amicis hec ab his desides-
rāt: par est autem primū ip̄m esse virum bonum
tum alterum similem sui querere. In talibus ea
quam iam dudum tractabamus stabilitas ami-
citie confirmari potest cum homines beniuolen-
tia coniuncti primū cupiditatibus his quibus
ceteri seruiunt imperabunt deinde equitate iu-
stitiaq; gaudebunt omniaq; alter pro altero su-
scipiet. Neq; quicq; vnq; nisi honestum r rectuz
alter ab altero postulabit: neq; solum colent se
inter se ac diligent sed etiam verebuntur: nam
maximū ornamentum amicitie tollit qui ex ea
tollit verecundiam itaq; in his perniciosus est
error qui existimant libidinūz peccatorūq; om-
nium patere in amicitia licentiam. Virtutum
enim amicitia adiutrix a natura data est non vi-
ciorum comes vt quoniam solitaria non posse
virtus ad ea que summa sunt peruenire: conun-
cta et sociata cum altera peruenire que si quos
inter societas aut est aut fuit aut futura est eoz
est habendus ad summū nature bonum opti-
mus beatissimūq; comitatus. Nec est inq; so-
cietas in qua omnia insunt que putant homines
espetēda honestas gloria trāquillitas animi at-
q; iucūditas vt cum hec ad sint b̄rā vita sit r sine

citia nascitur. ¶ Tuz deniq[ue] se errasse sentiunt: qui em̄ sine virtute sunt plerofq[ue] h[ab]e[re] putat[ur] amicos quos in experiētia alicui[us] rei alienos esse reperiūt: cū grauis casus eos cogit experi si aliq[ui]d infortunū cogit istos virtute carētes suos amicos exp[er]iri: vel vt sibi p[ro]sulāt seu illis inferuāt vel subueniāt: tūc reperiūt se vebemēter errasse: qm̄ sibi nō sunt amici: sic ecō uerso illi petūt istos vt aliqua in re succurrāt illis nolūt: qm̄ virtutes in istis amicitijs non

regnāt dicēdū etiā sepi[us] p[ro]cipi endū est iudicam[us] illū quē volum[us] amicu[m]: si virtutē habeat anteq[uam] scipiam[us] diligere nō autē ordinē retrogradū cōmitram[us] sc[ilicet] p[ri]o diligam[us]: deinde iudiciū faciam[us]: nā stulti p[ri]mu[m] emūt libru[m] post dō emptidē: vtrū sit correct[us] aspiciūt. ¶ Sc[ilicet] cum multis in rebus ostendit inconueniens quod sequitur: ex hac preposteratione: nam negligentia p[re]iudicandi non solum in amicitia: sed etiam in multis rebus maxime das mus penas: in amicitia vero si ante iudiciū alicuius amicitiam adipiscatur: et deinde illū vitiosus cognoscimus magnas patimur penas: q[ui]a pot[est] illius consuetudinem retinere q[uod] frangere amicitiam: qua ex re merore semper afficimur. ¶ Plectimur penas das mus propter negligentiam nostram. ¶ Que vetamur veteriq[ue] p[ro]uerbio maiores vetabant aliquid fieri nisi p[ri]us sit iudiciū factum: non enim domus edificanda est: postea iudiciū facere de ea et cum eaz volumus habere p[ro]uerbium appellatur probatum verbum q[uod] grece dicitur. ¶ Altro citroq[ue] id est inuicem p[ro]iuncti vel consuetudine quotidiana vel beneficijs non cito possumus amicitiam dirumpere q[uod] uis sit necessaria causa dirumpendi: non istud consequitur inconueniens: quoniam consuetudinem habemus in medio cursu: in tempore amicitie. ¶ Offensione] qua rumpendi est amicitia. ¶ Tracta est similitudo] ab vno eunti cuius pes in aliquo obiecta leditur et offenditur. ¶ Incursoria] rei maxime necessarie.

Proverbum

bis esse non possit: quod cum optimum maxime mune sit si vt volumus adipisci virtuti opera danda est sine qua neq[ue] amicitiam neq[ue] vllam rem expetendā consequi possumus. Ea vero neglecta qui se animo habere arbitrat[ur] tum se deniq[ue] errasse sentiunt: cum eos grauis aliquis casus experiri cogit. Quocirca dicendum etiam sepius cum iudicaueris: diligere oportet non cum dilexeris iudicare. Sed cum multis in rebus negligentia plectimur: tuz maxime in amicis et diligendis et collendis: preposteris enim utimur consilijs et acta agimus: que vetamur veteri p[ro]uerbio. Nam implicari vltro et citro vel vsu diuturno vlt[er] etiam officijs repente in medio cursu amicitias exorta aliqua offensione dirumpimus. Quo etiam magis vituperanda est rei tam maxime necessarie tota incuria. Una est enim amicitia in rebus humanis de cuius utilitate omnes vno ore consentiunt: quāq[ue] a multis ipsa virtus contemnitur: et venditio que dam atq[ue] ostentatio esse dicitur. Multi diu[er]si

¶ Negligentia] istius amicitie supra ceteras res vituperanda est necessaria. Incuria: com ponitur ab in et curia. ¶ Una est enim] per comparisonem aliarum rerum in quanto p[re]cio sit amicitia: quoniam multi reperiuntur qui spernunt diuitias et alias res: sed amicitia semper desideratur. ¶ Ano ore] nemine contradicente: omnes tenent hāc opinionem amicitiam esse utilem. ¶ Virtus contemnitur] quod sit leuissima per quā homines moriuntur. ¶ Venditio] rapacitas honoris et alia a multis despicitur. ¶ Ostentatio] sicut dicitur

Incuria

genes qui patriam solam habere noluit: sed eam pueris abiecit sicut Fabricius. Monores quoque cupiditate ita inflatur: multi cupiunt honores: ab aliquibus autem premuntur. Inanis nullus fructus et utilitates hi honores afferunt. Zelus mollius gravitatis: itemque admirabilia videtur sicut lapides preciosi et alie res preciose quae aliquibus placet ab aliquibus autem contemnuntur. De amicitia omnes ad unum sentiunt: omnes de amicitia eadem habent opinionem. Verum cognitione id est qui discunt amicos habere volunt vel cognitione rerum: nam hyistoria nihil aliud est nisi rei cognitio: doctrina sententia aliqua: qui in mathematicis studet socios querit. Preciosi suum negotium quia ceteris rebus remoti sunt: et circa suum negotium intenti etiam amicitiam desiderant. Postremo ulteri epiceuri qui voluptatibus dediti sunt in ipsorum voluntatum fructu amicos cupiunt. Si modo velint liberaliter vivere: ac si diceret si lupi esse voluit in comedendo semper amicum inveniunt. Nescio quomodo dicendi quoniam non potest reddi ratio: sed nescio quomodo De genere rationem non dimittit aliquam etatem sine iuventutem sine virtutem cum ratione iuventutem esse vacuam: sed in amicitiae officio. Ea immanitate. i. ea crudelitate bonorum nam. inde appellatur mane promam preter die id est bonam: quia in die nulla est pars melior quam in mane immanis vero dicitur non bonus crudelis: ideo immanes lupos vocamus. Egressus collocationes. Nescio quare optime dixit nescio quoniam memoria dignus non est. Aliquem apud quem evomat hic enim Thimon de omnibus bonis qui si venenum istius sue acerbis etis expromere voluisset necessarius erat invenire aliquem qui eum audiret: ergo quis unus sit omni immanitate praeditus tamen indiget amicitia. Evomere enim est de pleno stomacho aliquid educere. Atque hoc maxime iudicare: scilicet quia sit necessaria amicitia si deus aliquo in loco solitario poneret quendam nullius rei indigentem: hoc modo vivere sine hominum aspectu talem cernere possumus semper mestum. Aspiciam in aliquo loco

tas despiciunt quos parvo contentos tenuis victus cultusque delectatur. Honores vero quorum cupiditate quidam inflantur quod multi ita continent ut nihil inanius esse nihil levius existiment. Item cetera quae quibusdam admirabilia videntur permulti sunt qui pro nihilo putent. De amicitia omnes ad unum idem sentiunt: et hi qui ad rempublicam se contulerunt: et hi qui rerum cognitione doctrinaque delectantur: et hi qui suum negotium gerunt ociose: postremo hi qui se totos tradiderunt voluptatibus sine amicitia vitam esse nullam sentiunt si modo velint aliqua ex parte liberaliter vivere. Scripsit enim nescio quomodo per omnium vitam amicitia nec ullam etatis degenerationem patitur esse expertem sui. Quinetiam si quis asperitate ea est et immanitate naturae congressus: ut societates hominum fugiat atque oderit qualem fuisse atbens Timonem nescio quem accipimus: tum is pati non possit: ut non acquirat aliquem: apud quem evomat virus acerbis etis sue. Atque hoc maxime iudicaretur: si quid tale posset contingere ut aliquis nos deus ex hac hominum frequentia tolleretur in solitudinem uspiam collocaret atque

hyistoria

Evomere

¶ **¶** Tum ergo solebat dicere Archita optimus mathematicus qđ nullā iucunditatē in co-
gnoscendis stellis et alijs rebus haberet: nisi socium hñe et ideo pbat superiora p hui⁹ exē-
plum. ¶ Nostros senes denotat morē antiquū: nam ante vsum litterarū solebat antiqui
p memoriā hñe hystorias: pater narrabat filijs deinde filijs suis cōmemorare p̄sueuerant.
¶ Tanq̄ adminiculū tracta est similitudo a viribus: q̄ capriolos hñe ad sustentandū ad-

Archita

Adminiculuz

q̄ ibi suppeditans omnium quam natura desi-
derat abundantiam et copiam hominis omnino
aspiciendi potestatem eriperet quis tam eēt ser-
reus qui eam vitam ferre possit. Cuiq̄ non au-
ferret fructum voluptatū omnino solitudo. Cle-
rum ergo illud est quod a tarentino archita: vt
opinoz dici solitum nostros senes commemora-
re audiui ab alijs senibus auditum si quis celus
ascendisset: naturamq̄ mundi et pulchritudinem
siderum perspexisset insuauem illam admiratio-
nem ei fore: qđ iucundissima fuisset: si aliquē cui
narraret babuisset. Sic natura solitarium mibi
amat: semper que ad aliquid tanq̄ adminiculū
annititur quod in amicissimo quoq̄ dulcissimuz
est. Sed cum tot signis eadem natura decla-
ret: quid velit: ac querat: quid desideret: ab-
surdescimus tamen nescio quomodo nec ea que
ab ea moneamur audimus. Est em̄ varius et mul-
tiplex vsus amicitie multeq̄ cause suspicionū of-
fensionūq̄ dantur. Quas tū euitare: tū eleuare
tū ferre sapiētis ē. Una illa subleuāda offensio
est: vt et vtilitas in amicitia et fides retineat. Nā
et monendi amici sepe sunt: et obiurgandi et bec
¶ Admonendi sine obiurgatione. ¶ Obiurgandi sunt hoc mō: vbi est fides: charitasq̄ quas

miniculū appellatur sustenta-
culum. ¶ Quod in amicissimo
dulcissimū hac scz natura in-
duxit coniunctionē et cōcatio-
nem rerū que si est inter amis-
cos ea dulcissima est: si ei sub-
stentaculū et adminiculū ouē
inter amicissimos iucundissimū
erit. ¶ Scz cū admonet hōes:
vt in amicitia acq̄reda nō sint
negligētes cū sit i m̄ bonū et
mostratū est supi⁹ q̄ nunq̄ cō-
tēnēt sēc alia p̄tēnunt a plerisq̄.
¶ Tot signis tot exēplis et
regulis declarat natura q̄tuz
bonū sit amicitia. ¶ Que ab
scilcet desideret res absentes
¶ Absurdescimus h̄ est audi-
re nolumus: ea q̄ monemur a
natura qm̄ in colēdis amicis
negligētes sumus. ¶ Clarius
diuersus. ¶ Suspicionū q̄b⁹
nō putamus hñe perfectū ami-
cum: et contra ab amicis non
putamur esse boni amici offen-
sione q̄ frāgit amicitia. ¶ Tū
euitare hoc mō si veller p̄su-
latum appetere cui amicus es
set cōpetitor verbis suis dz re-
mouere ab amico hac re vt e-
uitetur offensio. ¶ Eleuare
aliqui ea eleuāda est offensio
saltem si me hñc consulatū ac-
quirere velis: me collegam tu-
um suscipere tibi cōmodū sit
tū ferre. i. patientiaz habere.
¶ Igitur in tam p̄claro munere
vestro sicut et amicitia nostra
cuius gratia tutela offensio-
num facienda est: bectria tol-
leranda sunt vt euitemus of-
fensiones amicorū siue eas ali-
cui debemus si aut equo aīo
pateremur. ¶ At vtilitas re-
tineatur in leuandis offensio-
nibus adhibenda est vtilitas
nonne vides q̄ ad hanc vtili-
tatē p̄sequendā mibi eris im-
pedimētū. ¶ Fides vt in ami-
cum fidē retineamus bis dua-
bus regulis offensio subleua-
tur in fides: vbi est fides quā
in me qđ tu cā p̄sulare m̄ di-
gnitatē adipisci non possum.
¶

Terentius
Obsequium

Molesta veri
tas
Odium

Dictū Catōis

Scitus

erga me gerere consuetus eras. vel sic nō em respicias tuorū maiorū virtutē q̄b⁹ maior eris infamia si litteris operaz nō dederis: hec oīa suscipere Teren. qui tēpore Zelij: obsequiū ab obsequēdo dicit: qd vulgo cōplacencia appellat: vt inq̄t ille ait: quis aio negat nego. **Terentius** effi de vulgari amicitia loquutus: nam vulgares hoīes et ignorantes oderunt veritatē: ideo amant assentationem. ¶ **Molesta veritas** fin Teren. veritas est. ¶ **Molesta** imperitis ex qua nascit̄ odium qd amicitie contrariū est. ¶ **Odium** aut mali impetio dicit̄ sed obsequium. i. cōplacencia atq; assentatio: multo pl⁹ molesta et amicis indulgēs de litis suis amicus effi tuus a lapam in foro cuidaz in facie plantauit quē summopere bñ fecisse laudas: hic quippe illd faciēdo Terentianū facit et ex stultis insanos faciunt et eos precipites in scelera duci pmitunt sic assentādo. ¶ **Impellitur** in fraudē in virtutē in infamia detendit. ¶ **Comitas** addit in obsequēdo amico: nam amicis obsequēdū est si bñ fecerunt et laudādi quadā comitate. ¶ **Scitū** illud hec ē snia color rhetoric⁹ q̄ quid sit aut qd eē oportet breuiter ostendit: erat effi dictū Catonis maioris qd melius esse plures inimicos q̄ assentatores bñ assentatorū cā multa scelera admittimus: s; inimicorū virtuti grā dem⁹ operā ne de nobis maledicere q̄ant. ¶ **Scitū** .i. prudens et peritū a seio dicit̄ aliis scitus nūcupatur pulcher vt scit⁹ puer natus est e Pamphilo. De q̄busdā acerbos inimicos mereri hoc est amicos plura bñficia cōferre aliq̄bus q̄ assentatores q̄vidētur iucūdi amici mereri poss se in altero regit psonā q̄ bñficiū suscipit. Illos verū sepe: s; inimicos aliq̄n verū de inimicis suis: vtputa virtutes in eis. hoc dixisse p̄stat assentatores non nūq̄ veritati adherent atq; illud absurdū. i. nō audiendū .i. sine hoc est loco acsi diceret bene stulti q̄ monentur: qm̄ molestiā hñt q̄ habere nō dñt molestiā quidam ferunt se ab amicis moneri: et delictorū nullā suscipiunt molestiā. ¶ **Nō anguntur** nō an

accipienda anime cum beniuole fiunt. S; nesci⁹ quomodo verum est: quod in Andria familiaris meus Terentius dixit. Obsequium amicos veritas odium parit. Molesta veritas est: si q̄dez ex ea nascitur odium quod est venenum amicitie sed obsequium multo molestius peccatis indulgens precipitem amicum fieri sinit. Maxia autem culpa in eo est qui et veritatem aspernatur: et in fraude obsequio impellitur. Omnis igitur hac in re habenda ratio et diligentia est: primum vt monitio acerbitate: deinde obiurgatio contumelia careat. In obsequio autem quoniam terentiano verbo libet vtimur: comitas adfit: assentatio viciorum adiutrix procul amoueatur: que non modo amico: sed ne libero quidem digna. Aliter enim cum tyranno: aliter cum amico viuatur. Cuius autem aures clause veritati sunt: vt ab amico verum audire nequeat: butus salus desperanda est. Scitum est enim illud Catonis multo melius de quibusdā acerbos inimicos mereri q̄ eos amicos qui dulces videantur: illos verum sepe dicere bos nunq̄: atq; illud absurdum est qd bi s; qui monentur eam molestiam: quas debent capere nō cupiūt: eas capiunt qua debet carere: peccasse enim se non anguntur obiurgari

si oportebat eos peccasse: est autem perarius color. Quod libere facere oportet libere et quodam optimo amore admonere amicum non autem asperere sic amicus ea equo animo tollerare debet. Adulteris nobis est notandum. id est signandum sit multis quid nobis vitia notanda sunt quo homines magis abstineant atque admoneant: ut diceret vno improbe scelerate perfide inanis hoc modo sit increpatus vehementer moneatur. Lelius appellavit assentationem adulationem et blandiciis maxime in amicitia poscere quod proprie hominum leuius est: quorum officium est ad voluntatem audientium non autem ad voluntatem loquentium. Cum autem omnium rerum est simulatio detestationem simulationis ostendit: non modo in amicitia: sed etiam in omnibus rebus proutiosa est: ut puta in vendendo in emendo. Tollit enim et subicit eodem quare simulatio est proutiosa: quoniam veritates nunquam in se retinet. Adulterat. id est corrumpit iudicium verum adulterare est rem falsam pro vero ponere. Repugnat amicitie supra omnis simulatio est amicitie proutiosa: nam amicitia sine veritate esse non potest: propterea a micorum est idem velle et idem nolle assentator non vult idem quod amicus quoniam non omnino sentit quod lingua exprimit: ait enim Plutarchus simulatio est contra deum. Deus autem ipse est veritas: id quod veritate fit: etiam contra deum. Si ne in vno. id est assentatores sunt plures animi. id est animus quod diversus est et multiplex. Idemque erit id est rivalis diversus commutabilis contra constantiam amicitie multiplex: quod modo penes hominem militarem laudibus militiam extollit: penes medicum scientiam medicine laudat et militiam vituperat. Flexibile mutabile demum quod recedit a via et rectitudine amicitie atque virtutis. Ad sensum ad illud quod alter sentit ad vultum: sic ille quem amare simulat tristitia ostendit i faciem assentatoris supercilia retrahit si letet. Homo hilaritate facit omnia et efficit ad nutum et ad vultum alteri. Assentari est ad alium opinionem sentire idem de quo est superius facta mentio obsequium amicorum veritas odium parit. Si ille gnatonis. Terentius idem eunucho quando introduxit nosem gnatonem quod ventri et gula dedit erat: idemque assentator erat modo scenam quando a se qui posset. Lelius igitur inquit quod Terentius auctoritati fides non est ad-

molestie ferunt: quod contra oportebat: relicto dolore obiurgatione gaudere. Est igitur et monere et moneri proprium est vere amicitie: et alterum libere facere: non asperere: alterum patienter accipere non repugnanter sic habendum est nullam in amicitia pestem esse maiorem quam adulationem blandicias assentationem. Quis enim multis nominibus est hoc vitium notandum leuium hominum atque fallacium ad voluptatem loquentium omnia: nihil ad veritatem. Cum autem omnium rerum simulatio est vitiosa: tollit enim iudicium veri: idque adulterat: tum amicitie repugnat maxime: delet enim veritatem sine qua nomen amicitie valere non potest: nam cum amicitie vis sit in eo ut unus quasi animus fiat ex pluribus qui fieri poterit: si ne in vno quidem quoque unus animus erit idemque semper. Sed varius commutabilis multiplex. Quid enim potest esse tam flexibile: tam deuium quam animus eius: qui ad alterius non modo sensum ac voluntatem: sed etiam vultum atque nutum conuertitur. Negat quis Nego ait: animo Postremo impetraui ego et mihi omnia assentari: ut ait idem Terentius: sed ille vno personarum: quod amici genus adhibere omnino

Plutarchus

Assentari
Terentius.

bibenda: qm̄ illuc decoꝝ p̄sone seruauit si quidez aliquis amatorie loq̄tur illa p̄cepta neq̄ capiēda neq̄ imitanda sunt. ¶ Sed ille gnatonis p̄sonā subaudi descripsit. ¶ Multi aut̄ gnatonū p̄p̄hania atq̄ fortunis excellentiores alijs gnatonib⁹ similes repiunt qui multo peiores sunt q̄ gnatonēs: qm̄ gnatonēs fidē in simulationib⁹ suis nō hñt: hi aut̄ p̄pter auctoritatē familie ⁊ diuitiā eorū simulationibus decipiunt hoīes. ¶ [Fucus] color superinductus ē: quod grece

vocatur antiqui leuitatis est. Multi aut̄ gnatonū similes cū sint faciē inungebant aliquo colore q̄ quidē moderniores non faciunt: q̄ vero fucate nuncupantur. ¶ Eontio p̄ exemplū ostendit qd̄ amici cognoscere possunt assentatorē a bonis amicis: qm̄ plebs q̄ constat ex hoībus imperitissimis cognoscit aliquem concionatē: si verum vel falsum dicat q̄to magis amici qui boni ⁊ periti sūt simulators dignoscere poterunt. ¶ Concio est multitudo ad audiendū congregatū qñq̄ ē: oratio q̄ habet ad eaz multitudinē alias vocatur locus in quo hec congregatur multitudo. ¶ In popularē id est assentatorē: declarat qd̄ sit popularis homo scz imperitis leuis atq̄ assentator: alias popularis appellabitur ille qui fauet populo. ¶ [Constatem] ad popularē. Seuerum [ad assentatorē. ¶ Brauez] refertur ad leuem. ¶ Quibus blanditis ostēdit q̄ plebs. i. hominū imperitorū multitudo cognouit in hoc iudicio quis esset leuis vel grauis homo qd̄em cāius papirius legem attulerat de reficiendis magistratibus hoc est: vt tribuni plebis continerēt in suo magistratu quā rem fieri Zelius ⁊ Scipio nō pmiserūt. ¶ Dissuasimus Janium plebis in cōtrarium ad credendū induximus nihil de me vite arrogantia. ¶ In oratione maiestas quā habuit scipio ad populum maiestas regum atq̄ principū ideo subiunxit dūce populi ro. non em̄ Scipio comes: s; princeps illius videbatur ciuitatis. ¶ Diceret [aliq̄s diceret more auctorum] lex popularis. i. q̄ erat ad populi fauorē vel popularis. i. hominis indocti q̄ populi suffragia repudiata est quis esset verus vel falsus amicus reip. cognouit. ¶ Ad me redeam [q̄ de seipso mentionē fecit quidā licinius fuit qui legem ferre volebat de p̄firmādis sacerdotū dignitatibus: que qd̄em lex lelio defendente sp̄eta atq̄ cōtemp̄ta fuit. ¶ Videbat popularis. i. fauens populo ⁊ tñ oratione lelij repudiata est. ¶ Captatio hic em̄ refectio ⁊ itē captatio atq̄ p̄firmatio collegiorū in vtilitatē populivis

Popularis

Lex popularis

portabatur: collegium est hoim multitudo pleriq; medici collegi s: q̄uis hec lex ad populi vtilitatē transfertur: n̄ defendere accepta nō fuit: mouerat em̄ populus q̄s magis res pu. faueret. Atq; his iste licinius primā fecit ordē in x̄ibus vt magis auditorē leniret. Vendibilem vtilitatis cā orationē habuit religio siue arrogātia seq̄tur q̄s deorū cultus me defendente illā superauit orationē. ¶ Atq; id actum nō auctoritate mea dabellani illi

um instruit in forum versus agere cum populo. Tamen illius vendibilem orationem religio deorum immortalium nobis defendentibus facile vincebat. Atq; id actum est pretore me quēntio anteq̄ cōsul sim factus. Itaq; re magis quam auctoritate: causa illa defensa est: quod si in scena id est in concione in qua rebus fictis et adumbratis locis plurimū tamen verus valet si modo ad patefactum et illustratum est quid in amicitia fieri oportet: que tota veritate perpeditur. Inq̄ nisi vt dicitur apertum pectus videas tum qui ostendas: nihil fidum: nihil exploratum babeas ne amare quidem aut amari possis cum id quas vere fiat ignores. Quāq̄ ista assentatio perniciosa sit nocere tñ nemini potest nisi ei qui eam recipit: atq; ea delectat itaq; sit vt is essentatoribus patefaciat aures suas maxime q̄ ipse sibi assentetur: et se maxie id ipse delectet. Om̄ino est amans sui virtus optime em̄ seipsa nouit: quāq; amabilis sit intelligit: ego aut nō de virtute nunc loquor: sed de virtutis opinione virtute em̄ ip̄a nō tā multi p̄diti esse quas videri volunt.

¶ Sed de virtutis opinione Jacsi dicat loquor de stultis qui virtutē habere putāt: et se laudare optant virtus em̄ esse maluit q̄ videri q̄s minime qui sibi assentātur faciunt. ¶ Adul ti prodigi vt suarū rerum assentatores: quos assentatio delectat: testimoniu laudē cum ad istos assentator proficiatur qui laudet et quidem vane illos tum existimant illos fictos

us orationes q̄ eram iunior.

¶ Quod si in scena adaptat ad ppositū: ac si diceret quorū sum: qm̄ si in multitudine ita est plurimū auctoritatis et argumenti magis ad credendū res fictas et falsas q̄ veritates et tūverū creditur: q̄to magis in amicitia verū valere dīq̄ sola ouitur inter p̄itos et bonos.

¶ In scena .i. in cōtione declarat semet alias ad audientas comedias. ¶ Plurimū lo ci id est maximū adiumentū est rebus fictis: scz multitudo imperatorū. ¶ Sed id patefactū sicut patefecit leli. ¶ Per penditur liberatur: vt dī q̄s re vera apertū pectus videre nō possis: sed si p̄suetudo est loquēdi.

¶ Apertus. s. pectus id est q̄s habes in pectore ostēdas amico. ¶ Cum id q̄ vere fiet ignores id scz amare vel amari ab alio nescis q̄ vere a maris ab amico nisi volūtate et oīa q̄ sunt illius cognoscas.

¶ Quāq̄ ista ostēdit Jorū hec assentatio q̄ nomini nocitura est: nisi originē suam hoc modo trahat necesse q̄dem p̄us esse: q̄ aliquis assentetur sibi deinde adulatorem reperiat: q̄ sue stultitiē cōfirmator sit.

¶ Patefaciat aures excitat auditor studiū inq̄t Quidius hoc si quis se sapientē nobilez q̄ extimet huius sue opinionis adulatorem inuēiat: sic inq̄t nō dicebam. ego q̄ eram excellen

tior alijs. ¶ Vno est amans: apostrophat se x̄tuti qua laudari cupit. Itaq; bonus vir virtute p̄ditus laudibus extolli cupit: desiderat q̄ quidē laus x̄a ē nō assentatio: q̄ x̄o scelerati existūt: et oīno gloriā laude delectentur ipsi sibi assentari solent: et alius aliu assentationis resem adipiscantur: qui eos stultos in sanire facit

Quidius

Parasceiti

Magnus
Jugens

sermone esse. Nec parasceitoz irabit exēplū ex comōdiā Teren. Parasceiti aut qui semp ad assentandū parati sunt: et sic blandirentur si eoz blanditiē nō viderentur esse grāte qui busdam Traso qdam impaior parasceito: vt serua qdam Xbis ipsius Trasonis donec sue meretrici: cū aut parasceitus ad regē suū Trasonem quendā hoīem milite glorioz. Inter rogat Traso si illa grātas ageret respōdit parasceitus nō solū magnas sed etiā ingentes magn⁹ est ille q̄ excedit cōem naturā: sed ingens ē: maior magno penes

cibum parasceiti sunt illi q̄ cā cibi pmanent. Quidilites gloriofi id est hoīes gloriofi qui delectātur assentatiōe. Quid agnas vero: sic inq̄ Traso respōdit parasceitus ingētes. In cuius dī ad cuius volūtatem loq̄tur: assentator sp̄ auget il lud qd̄ illic vult esse magnum. Quamobrem p̄suadet hoī minibus vt sint cauti in cogno scendis assentationibus qm̄ pleriq̄ sunt graues viri aliq̄ bus artibus p̄diti in assentatiōe quoz assentatiōe cognitiōe difficilis est. Quid allectat. i. allicunt de p̄ se et sibi p̄p̄s assententur. Quid si q̄ est excors q̄t bet nouit adulatori ē aptum vt sunt parasceiti nisi si aliq̄s stultus et sine corde q̄ nō mō adulant: sed ne aliā quidē rem cognoscit. Quid callidus ille cauendus est: cautio habēda est nō aperte adulantes: sed ad illos q̄ callidi sunt ne p̄ quosdā sinus insinuationis derideant nos et assententur cū astutiā qdam. Quid si insinuet. p̄pter insinuationes nobis assententur: Xbi grātia si veniet talis assentator ad sedēdū: vbi alius quis vir amplissimus sedere p̄suevit audiende grātia p̄dicationis q̄ primū assentator ille assurgit hoc magnifico viro sic dicens: pareatis mibi: qm̄ ego seruitor vester in sede tanti viri omni virtute collocauerim. Quid quippe q̄ aduersando quippe sepe numero assentator simulans ligare deridet aliq̄ hoc mō: qdam p̄scitur ad aliū q̄ militiā dimiserat aut militiā est illa q̄ defendit ciuitates amplas p̄sequitur ad militiam nō vadunt nisi latrones: ille vero assentator multis argumētis factis simulat se esse victū et dicit p̄ deum tu dicis verū et nunq̄ audini meliores rōes: tu es sapientior oībus ciuibus. Quid Atq̄ ad extremū det man⁹. i. tandē dedit se et ostēdit se victū fuisse ab illo bono viro. Quid Plus vicisse videatur facit hoc assentator: vt ille qui dederit putat se vicisse vnam magnam rem: quod superauit illum callidum et simulatorem assentatorem

Hos delectat assentatiō: bis fictus ad eoz vō luptatem sermo cum adbibetur orationem illaz vanam testimoniū esse laudum suarum putat. Nulla est igitur bec amicicia: cum alter verū audire non vult: alter ad mentiendum paratus est. Nec parasceitorum in comedijs assentatiō nobis facta videtur: nisi essent milites gloriofi. Magnas vero agere grātas. T̄bais mibi: Satis erat respondere magnas: ingentes inquit. Semper auget assentatiō id quod is cuius ad voluntatem dicitur vult esse magnum. Quamobrem q̄ uis blanda ista vanitas apud eos valeat: qui ipsi illam allectant et inuolant: tū etiā grauiiores constantioresq̄ admonendi sunt: vt animaduertant: ne callida assentatione capiantur. Aperte enim adulantem nemo non videt: nisi qui ad modum est excors callidus ille et occultus: ne si in sinu et studioso cauendū est nec enim facile agnoscitur quippe qui etiā aduersando sepe assentet et litigare se simulās bladiatur atq̄ ad extremū det man⁹: vinciq̄ separaf: vt bis qui illusus sit plus vicisse videatur. Quid autem turpius quā

illud. Quod ne accadat magis cauendum est: vt in epicureo bodie me ante omnis coamicos stultos senes versaris: atq; luseris lautissime. Nec etiam in fabulis stultissima persona est in prouidorum et credulorum senum. Sed nescio quo pacto ab amicitijs perfectorum hominum: id est sapientum de hac dico sapientia que videtur in homine cadere posse: ad leues amicitias defluxit oratio. Quamobrem ad illam primam redeam? eaq; ipsam concludamus aliquando virtus inq; **L. Sanni et tu Qu. Muti. et conciliat amicitias et conseruat.** In ea est enim conuentientia rerum in ea stabilitas: in ea constantia. Que cum se extulit et ostendit lumen suum et idem asperit agnouitq; in alios: ad id admoet: vicissimq; accipit illud quod in altero est: ex quo eorum exardescit siue amor siue amicitia: vtrumq; enim dictus est ab amando. Amare enim nihil aliud est nisi eum ipsum diligere quem ames: nulla indigentia: nulla utilitate quesita. Que tamen ipsa efflorescit ex amicitia etiam si tu eas minus sequutus sis. Hac nos adolescentes beniuolentia senes illos **L. Paulum. M. Catonem. L. gallum. P. Nasicam. L. gracchum** scipionis nostri focerum dilectimus. Nec etiam magis elucet inter equales vt inter me et scipionem. **L. furiū. P. rutiliū Sp. muniū** vicissim. Vicissim aut senes in adolescen-

Et in eo die diligetia est adhibenda ne derideamur vt qdē seruus q' delusit dominū suū inuitatū ad nuptias dicebat seru' dñe vade ad nuptias: p'sentia em' tua locū illū nuptiarū decorabit. **[S. nescio]** facra digressionē ad ostendendā assentationē operi finē impōit epilogādo q' dicta sunt: ordo est: s; nescio quomodo oratio defluxit ad leues amicitias ad assentationes ab amicis que vere sunt. **[Que videntur in hōie]** ac si dicat de sapientia diuina aut stoica loquor. **[Ad illam primam]** hoc est ad amicitiam sapientū que vera est. **[Virtus in qua]** epilogat naz dictum est virtus gignit amicitiam et eam nō seruat. **[L. constantia:]** q' illud qd est in corde respondeat verbis. i. simul stantia non aut vnū fiat et aliud dicat omnia hec in virtute sunt. **[Que cū se extulit]** que scilz virtus. i. cum aliquis suā extrahit virtutes et lumen eius et eadem in eo alio p'spererit ad illum amandum mouetur. **[Vicissimq; accipit]** splendore virtutis in alio existētis suscepit: ex quo nascitur qdam arbor vt ames illū. **[Amor]** qui ab ynona nascitur. **[Cum ipsum]** q' si sine respectu alicuius utilitatis. **[Que tñ nascitur]** tamē utilitas ex amicitia. **[Etia si tu id est]** quis nō cōsequutus amicitia ppter utilitatem tñ s; utilitas in ipsa amicitia. **[Hac nos adolescentes]** **Licero** in arte pcepit qd in epilogis sunt adhibenda exēpla q' rez hic **L. elius** obseruat exēplū em' est qd ipse existens amabat seniores adolescens non utilitatis causa sed amicitie. **[L. gracchum]** qui erat scipionis focer minoris: filiam em' suā dederat ei in vtorum que appellabatur Semproniam: hoc s; amare fit magis inter equales etate. **[Vicissim]** quis maior sit amicitia inter iuuenes tñ et senes delectatur charitate et familiaritate iuuenū et cōnerfo iuuenes iucunditatē consequuntur ex senum amicitia: et sic amor

Constantia!

Licero.

peruenire ad
calcem.

vicissim oritur. Quoniam itaq; et in amicitia est conuenientia omnium rerum: et ratio nature exigit et etates mouentur: ideo acquirendi sunt equales id est eiusdem etatis. Quibus cum id est cum quibus possis ad calcem peruenire: res est ad fidem. Tanq; carceribus metaphora sumpta ab equis currentibus q; simul calceribus id est repagulis emittantur ut equaliter ad metam perueniant. Sed quoniam res ratione nostre ita comparata est ut alia etas oriatur: et quia sic sunt fragiles res humane acquirendi sunt qui nos diligant: et quos diligamus: qua beniuolentia sublata omnis iucunditas auferretur. Equidem vere scipio mihi uiuit: quia nihil quod humani si potest ei comparari in hac uere nihil possum comparare cum amicitia Scipionis: quia omne bonum cum ipso habui. Nam quod ego ista quidem memorauim que minora sunt: quod memorum maiora que nobis ignota sunt: etiam si permittendo tacere tunc dicat: et occupatio coloris rhetorice?

tium charitate acquiescimus: ut in uestra et in
Qu. Tiberonis equidem admodum adulescentis. P. Rutilij Virgini familiaritate delector.
Quandoquidem ita ratio comparata est uite natureque nostre ut alia etas oriatur ex alia maiore quam de optatum est: ut cum equalibus possis uiuere: cum quibus tanq; a carceribus emissus sis cum eisdem ad calcem ut dicitur peruenire. Sed quoniam res humane fragiles caduceque sunt semper aliqui acquirendi sunt: quos diligamus et a quibus diligamur charitate enim beniuolentiaque sublata omnis est e uita sublata iucunditas.
Mibi quidem scipio quamquam est subito ereptus uiuit tamen: semper que uiuet. Virtutem enim semper amauimus illius uiri que extincta non est: nec mihi soli versatur ante oculos qui illam semper in manibus habui sed etiam posteris erit clara et insignis. Nemo unquam animo aut spe maiora suscipiet qui sibi non illius memoriam atque imagines preponendam putet. Equidem ex omnibus rebus quas mihi aut fortuna aut natura tribuit nihil habeo quod cum amicitia scipionis possit comparari. In hac mihi de re perit consensus. In hac rerum priuatarum consilium. In eadem re quies plena obiectiois fuit nunquam illum ne minima quidem re offendere: quod quidem senserim. Nihil audiui ex eo ipse quod nollet. Una domus erat

idem victus: bisq; cōmunis neq; solum militā: sed etiam peregrinationes rusticationesq; communes. Nam quid ego de studijs dicā cognoscēdi semper aliquid aut discendi: in quibus remoti ab oculis populi omne ocium tempusq; contriuius quarum rerum recordatio et memoria si vna cum illo occidisset desiderium cōiunctissimū viri atq; amantissimū ferre nullo modo possem: sed nec illa extincta sunt alunturq; potius: et augentur cogitatione et memoria. Et si plane orbatus essem magnus tamen afferret mihi etas ipsa solatium. Diutius enim in hoc desiderio esse nō possum. Omnia autem breuia tollerabilia eē debent etiam si magna sint. Nec habui de amicitia que dicerem: vos autem hortor ut ita virtutē loquatur: ut ea excepta: nihil amicitia prestabilius esse putetis.

¶ Explicit liber de amicitia.

[Omnia autem] quid ad rem si diutius non viues dicit alius quis immo multum ad rem ait quia omnia breuia tollerari debent. [Nec habui] vos rogastis me ut de amicitia aliquid scriberem et hec habui que dixerem his vobis dixi de amicitia. In fine autem vos perhortor ut virtutem valde colatis: si est que amicitia esse non potest: ut ea exempla nihil prestabilius existimetis.

Licero

Adars
Pomponius
Articus
Licero

Lato maior

Lato minor

Bul. Sel.

Lato
Soloniamus.
Adars corne
lus nepos

Lucius

Lato

Adars

Lato

Adars

Lato

Pretorius

L. Lesar.

Juuenalis

Exemplum

Ennius

Hierony.

Plutarchus

Q Martini Philethici in Liceronem de senectute commentaria.

Arcus Tullii Li. lingue romane decus et splendor non in eloquentia solus et of be
neditur gñe magno nris adiumento fuit et sempiterna laude: verum et in o
pte phie tradendis moribus et doctrinis. Sua autem hoc ope vita silentio pter
ire ostendit: quia pauca de multis exponere: vel maxime cum eam ipsam ptractas
re alio loco decreui thufculanay qñtionu l. b. is. Leter arbitror in hoc ope
exponendo potius aliquid de Artici vita esse dicendum: ad quod hoc ipm dirigif
de senectute volumen: et qualis sit huiusce opis titulus apiendum.

Art. Pōpōm? articus pclar? cuius roman? fuit et Rome pcurbariōib? mul
tis ingētib? cū eis. Satq? Sullanis necessitate in volūtatē vertēs arthenas
decessit vbi lris grecis et bonis artib? insignis: eisdē inuasit pstantissim? rēn
Artic? cogn omē accepit: vt romā xpus ē Loniūctissim? sane fuit et amātissi
m? Li. ad eū nō mō b s ē cōplurimas scripsit eplās: qđ qđē volumē qđā pfe
rūt: qđ ad artici appellat. Sz plura de vita hui? nō est op? scribere. Extat
ess ornata xba corneli nepoti auctoritate dignissima: q vita et Artici pclaros mores scri
psit ad vnguez qre ad titulu pparendum. hic aut talis est. Lato maior siue de senectute in
quo Platonē imitat? est: q in al qđ? suis codicib? titulu p simile scripsit

idē alibi maiorē Latonē aut dixit ud vīam minoris: qz du
os pstat fuissz Latōes fama et glia celebres. vñ Juue. Terti? e celo cecidit La. Adior cū ille
maioris nepos fuit et Articē appellat? ab Artica aplice ciuitate: vbi tā morte cōmu
tauit ne in Lesaris seruitutē deueniret. Adior xō p mū cēlori? a cēlura dicit? est pclar? hy
storiay scriptor et orator optim? An ceteri catōis originē duxerit: hoc mō vt inq? Bul? Besti
us de noctib? artici duos ille Lato q et orator et cēlor fuit: filios habuit ex matrib? diuer
sis: et etatib? lōge dispares. Nā tā adolefcēte altero mfe ei? amissa ipse quoq? multū senex
Solonis clātis sui filiā xginē duxit in nūmōniū: ex q nat? est ei. Ad. Lato. Soloniam? b
ei? illi cognomētuz fuit a Salone pfe mris datū. Et maiorē aut Latōis filio q ptor designa
tus pfe vno mortu? ē et egregios de iuris ciuilib? disciplina libros reliquit nasci hic de quo
qñt. Ad. La. Ad. fili? Ad. nepos cui? liber ita inscript? est. Ad. L. nepotis. is vehemēs ora
tor fuit: multasq? ordēs ad exēplū aui scriptas reliquit: et pful cū. Q. Martio rege fuit: et eo
pfulatu in aphricā puect? mortē obiit: sz his nō vt dixi Latōis ptoris viri q se vīce occidit
et quē Li. laudauit li. q inscribit laus catōis p fuit: nec qz hic nepos catonis censoris ille
Articē ac p nepos fuit: p pterea necesse est hūc ei ptem fuisse. Hic est hui? nepos cui? mō
plata ordē hec est: filiū quidē maiorē catonē habuit: sz euz q Artice perijt: sz q cū edilis cur
rulis et ptor fuissz in Balliā narbonensem est puect? ubiq? vict? vita functus ē. Et altero xō
cēloris filio lōge natu mīore: quē Solonianū appellatū dixi duo nati sunt. L. Lato. et Ad.
Lato. Is. Ad. Lato tribun? plebis fuit et p tūā p tēs mortē obiit. Ex eoq? nat? ē. Ad. Lato
ptorius q se bello ciuili Artice iteremir: de cui? vita laudib? qz cū. Ad. L. ul. scriberet pnes
potē Latōis cēloris dixit fuissz: sz iter tot duo dicātur fuisse catones maior et mīor celeberrimi
p quoz laudib? duo volumia Li. fecit hoc qđ de senectute ad La. maiorē in quo ipz de
senectute disputatēz iducit. Alter xō qđ de mīoris Latōis sz vīcēis laudib? extat ptra
Lesarē ad ipm Latonē p quo qđē. L. Lesar libros duos edidit isti? vituperatiōe plenos et
hos anticarones appellauit de quib? Juue. mētiōez fecit: vt duo Lesaris anticarones. De
titulo satis dictū est. Igit expositiōez aggrediamur: qua p re sciēdū est a scriptura sum
pisse pncipuz Legim? est in arte cū honestū genus causē fuerit posse vel vti vel nō vti pnc
cipio: hoc est exordio. Si vti pncipio volem? a lege scripturaz ab aliquo firmissimo nre cau
se adiumento pncipiū hoc est initium cape oportebit: qđ quidē Liceronē hoc loco fecisse vide
mus. A scriptura est assumptū initium siue ab exēplo. Est est exēpluz vt a Licerone diffinitū
est alicui? dicti aut facti cū ceteris auctoris noie posito. Sūpāt aut hoc ab Ennio de quo si
pauca dicem? ad rez p tēs erit facta digressio. Enni? aut vt alij volūt rudiaz: vt et alij La
rēto ciuitate fuit oriūduz ātīquissim? quidē poeta: vir pfecto bon? et magnus fidei: sz par
ue rei. i. sacrie fuit: qđ ipse meminit aut magna cū re sz plenus fidei: vñ illis tpibus sapiē
tissimus est habitus: fuit aut Ennius tāta veniūolētia Africano cōmictus vt corpus eius
in corneliōz monumēto Scipio ipse recodi voluerit qđ meminit Hiero. in li. de tpibus Lu
sebi Enni? poeta et septuagenario maior articulari morbo perijt: sepultusq? in Scipionis
monumēto via appia inter p mū ab vrbe miliarū. Quidā ossa eius rudiaz ex ianiculo tras
lata affirmāt. Ennius ergo hec tria carmīa: q sibi p pncipio fecit Tullius ad Titū flammī
um scripsit familiarēz suū. Hic xō vt scribit Plutarch? Brechus ille pclarus Traiani ma
gister: cui res Romane plurimū debēt cuius Roman? fuit illis tpibus imparor militie: que
ea quidē tēpēstate magno dolore affect? erat: eo qđ frater eius ppter intempatā vitā sena
tu a censorio Latone priuatus fuit quē postea talibus versiculis consolatur.

Quite si quid ego adiuto frequentatuum a suuo as. ab ultimo supino for: **Adiuto**
 matu mutatioe u in o. Et scienduz sane qd oia frequentatua pme purgatois **Virgilius**
 seruāt significatiōem pmituoz tam ⁊ si qdaz ex his in aliū sensuz trāsire **Cura**
 videat: vt traho: tracto: cogo: cogito: habeo: habito: vt Air. At
 qz humiles habitare casas ⁊ figere ceruos. Cura. qsi cor vres appellatur:
 quā greci
 dicūt mēbra

Q. T. Ciceronis. La. maior vñ de senectute
ad Li. Pom. Atticum. Prefatio.

Quite: si quid ego adiuto: cu-
 ramue leuassō. Que nunc te co-
 quit: et versat sub pectore fixa.

Et qua deprimēris: ec quid erit

pñij. Licet enim verbis eiusde mibi affari At-
 tice: quibus affatur flaminium ille vir baud
 magna cum re: sed fidei plenus quamq̃ certe
 scio non vt flaminius sollicitari te Attice: sic no-
 ctesqz diesqz. Nout enim moderationem animi
 tui ⁊ equitatem. Teqz non cognomen soli Atbe-
 nis deportasse: sed humanitates et prudentiam

corrodere: qd corrodāt
 mēbra qd vocabulū quasi ex-
 ponēs inq̃r ille. Que nūc te
 coquit. i. vñ: vñ interdū cura
 amoz significat: vt Air. in q̃r
 to. At regina graui iādudum
 saucia cura. [Leuassō] anti-
 quū verbū desideratiū amas-
 so capesso. [Depimeris] vige-
 risa pmo cōpositū [Ec] pro
 ecce: apocope est. [Premij] le-
 gitur ⁊ pñij: s; melius pñij mi-
 si ponat pñij p pñio: vt Sal.
 in iugurtha. Sicut tñ in senatu
 ps illa: q̃ xō precij em aut gra-
 tiā anteferebāt q̃ precij illud
 xpe est qd re emptā dat. ⁊ ei
 seqtur Tullij. ⁊ hoc ē possuz
 interdū. ⁊ significat tamen si
 ⁊ tūc ē pñictio Attice. Ad. pō-
 poni. vt dixim⁹ suū cognomen
 est Attic⁹: nomē Marcus cor-
 gnomē etiā pōponi: naz sua
 familia pōponia vocabatur
 dict⁹ est Attic⁹ ab Athenis q̃
 etiā attica ab regina quadā at-
 ti vocitata est: sicut Athene

Virgilius

Depimeris

Salustius

Precium

Atticus

principē romanū de quo dixim⁹ q̃ viā strauit rome: ⁊ suo no-
 Experiar qd pcedatur in illos quoz flaminea regitur ciu-
 re. i. non magna cum sapientia ⁊ doctrina. [Plenus fidei. i. amiciti-
 vt Li. in li. de officijs: primo docet est dictoz conuentozqz constantia. Dicta aut̃ est fides:
 vt Nonius ait: qd fiat qd dictū est. [Plen⁹ aut̃ ⁊ cū abltō ⁊ cum grō iungitur June. Ples
 id est anxietas. [Efficiebatur enim] Atticus: magno dolore: tum ppter tempu. occupā-
 tam: tum propter perturbationes multas: tum propter fratrem interemptum soroz sui
 ne sollicitam pro diligente dicamus: vt pleriqz pñictum anxiū significet: vt Cicero solli-
 citus equidem eram p̃ rebus vrbānis Quidius. Res est solliciti plena timoris amor.
 [Noctesqz diesqz. i. semper ⁊ honestus est loqui per accusatiūm ⁊ per ablatiūm: vt in
 libro de officijs. Annum iam audientem Eratippum. Facimus ⁊ p̃terea in hoc differen-
 tiam: quandoquidem cum dicimus per accusatiūm tempus integrum: ⁊ continue significa-
 mus cum xō per ablatiū tempus intermissum: vt hoc anno studui: ⁊ p̃ hunc annum studui.
 [Moderationem] qd bene scias moderari in rebus aduersis ⁊ secundis: ⁊ a modo: hoc
 est mensura nomen accepit: vnde captat bentuolentiam ab eoqz captatur si eos qui audi-
 unt laudamus: vt ipse in rethorica docet: si res eozum sortitur mansuete sapienter magni-
 fice iudicatis pferemus. [Equitatem] tollerātiā: significat enim equitas duo iustitiam
 vt p̃stantissim⁹ equi: ⁊ tollerātiā: vñ equo animo tuli: id est forti ⁊ patienti. Logno-
 men proprie dixit: Quis aliter videatur: nam cognomen agnomen ⁊ nomen in hoc discre-
 pant: quod cognomen est a generatione ⁊ a familia: vt Pomponius: vt Cornelius. Agno-
 men ab euentu reit: Scipio africanus ab africa superata agnomen est sortitus: sic attri-
 bus depōrtasse: sed humanitates et prudentiam
 suū iposuit nomē [Flaminij
 suū flamineā noiauit: de q̃ June.
 atqz latina. [Quid magna cū
 Alia flaminij
 Junenalis
 Fides
 Cicero
 Nonius
 Plenus
 Junenalis
 Terentius
 Sollicitus
 Cicero
 Quidius
 Moderatio
 Lognomen
 Agnomen
 Nomen

posterius oēs illius attici sunt cognosciti sicut Alir. Cui nūc cognomen lulo. additur itaq; prin-
cipiū ab attico. ¶ Nomen hoc est qd a parētib; imponit pueris: vt Scipio vt Aldarcel. Idē
nitates duplī intelligit: est enī pūo humanitas mox suauitas dexterritas: et aptitudo: et ipa
animi māsuetudo: ¶ greci dicūt: scđo significat doctrinā et disciplinā. ¶ Idē reb; .s.
statu reip. et pūrbatōib; multis in ciuitate. Graui; molestius: vt qui nunq; grauē sibi se
nectutem esse cēserim. ¶ Et cōsolatio doloris diminutio: ¶ dicūt

greci. In ali-
ud tps: qz alias de reb; istis p-
ditis publicis: et puatis dolo-
rib; cōsolatōez afferem;. ¶ De
senectute vocilem facit audir-
tozem: qz summā causē breui-
ter exposuit. ¶ Hoc enī onere
attētum reddit auctorē. ¶ At-
ticum: qz ostēdit se esse dictur-
de reb; qd ad eum ipm qd audit
ptinent: scz quō leuare possit
onera senectutis: et hoc modo
subiūgit vtilitatem opīs: scđo
cōmendationes pūe: qd est
illa qui dat medicinam. i. cōso-
lationem senectutis: tertio et
vltimo totius opīs huius for-
mam et modum veluti amoz
Eatonem inducit disputāem
de senectute: qz vt ait Nonius
Aldarcel. Senes oib; sunt te-
dio et odio: et ab onere dī one-
ratus: bonustus vero ab hono-
re: et in hoc differunt qd bone-
ratus est qualicunq; depressus
onere inquit Seruius. Bonu-
stus vero cui onus ipsum hor-
noxi est: vt si quis spolia hosti
um ferat: sed oneratus: non a-
spiratur: quia ab ionere venit
bonustus autem: quia etiam
ab honore descendit retinet

aspirationem. ¶ Argentis tanq; ad tempus presens: est enim vigere premere. ¶ Aduen-
tantis futurum: quia non est presens: sed futurum illud quod aduenat: quasi presentis et
future senectutis onere: et vsus est frequētatiuo: vt anni celeritatem ostēderet: cito enī pede
labitur etas sic Seneca in hercule furente. Nota precipitis vertitur anni. Horatius. Ne
posthume posthume, labitur anni: et nihil est annis veloci;. ¶ Et meipsum addit ipm qui
solet mederi alijs et dare consilia et remedia: se ipsum etiam velit et sciat curare ne videas-
tur sicut inquit Sulpitius. Ille imitari malos medicos: qui in alienis morbis se profiten-
tur tenere medicine scientiam: et seipsos curare non possunt. ¶ Addeste moderate qz
tum ad intollerabilia mala. ¶ Et sapienter qz tum ad mala tolleranda que sapienter sit
tollerare. Duo enim sunt genera malorum: vnum intollerabile: quod tu modice fers.
Alterū tollerabile: quod sapienter tolleras. Certe scio libentius. Cicero hac vtitur locu-
tione quam que dicit certe scio. ¶ Vellem id est eligere: nam voluntas est alicuius rei fas-
ciende electio. ¶ Occurrebas in mentem veniebas: sed occurrere plura significat et est in-
terdum obuiare Iuuenalis. Occurrit matrona potens que molle callenum. p. um. scilicet
est obitare: vt Perius venienti occurrere morbo. ¶ Iucunda cum voluptate fructuos-
sa: dicta autem iucunda a iuando non a iocando: et quia magna erat affinitas inter u et o
dicitur iocundus iocunda iocundum: et iucundus iucunda iucundum: et differt ab amē-
nos: quia amēnus est voluptuosus sine fructu dictus ab a quod est sine munere et cum oy-
pthongo scribitur: qua u fit ex e: et contra e facit u: sic vt apud grecos: qd e facit ou. ¶ Es-
tus tamen inquit amena esse loca: que ad se amāda alliciunt et trahāt. ¶ Nunq; igitur com-

intelligo. Et tamen suspicor hisdem rebus te: qz
bus meipsum interdū grauius cōmoueri: quaz
cōsolatio et mator est: et in aliud tps differenda.
Nunc autēz mibi vsum est de senectute aliquid
ad te scribere: hoc enim onere quod mibi tecum
cōmune est: aut iam vrgētis aut certe aduertā-
tis senectutis: et te et meipsum leuari volo. Et si
te quidem id moleste ac sapienter sicut omnia et
ferre et laturum esse certe scio: sed mibi cuz de se-
nectute aliquid vellem scribere tu occurrebas di-
gnus eo munere quo vterq; nostrum communi-
ter vteretur. Tibi quidem ita iucunda butus
libri confectio fuit vt nō mō omnes absterferit
senectutis molestias: sed effecerit mollem etiam
et iucundam senectutem. Nunq; igitur satis lau-

Nonius

Oneratus

Seruius

Seneca
Horatius

Sulpitius

Ocurrere
Iuuenalis,
Perius
Iucundus

Amenus
Fetus

mendatio philosophie: que videtur non modo senectuti: sed omnibus viciis et moribus dicta phia qd amica sit sapientie: hac vero latini studium dicunt sapientie. Cicero in secundo de officiis: nihil aliud est phia si interpretari volumus qd studium sapientie. Itz in phemio tusculanaz questionum studio sapientieque phia si continetur: q quidem phia triplex est: vna que facit hominem doctum qua greci nostri naturalem appel-

Cicero
phia

dari digne poterit philosophia: cui qui pareat omne tempus etatis sine molestia possit degere.

Sed de ceteris et diximus multa et sepe dicemus.

Hunc vero librum de senectute ad te misimus omnem autem sermonem tribuimus non titono vt aristobius: ne parum esset auctoritatis in fabula: sed Mar. Catoni senti: quo maiorem auctoritatem haberet oratio: apud quem Lelium et Scipionem fecimus admirantes: quod bis tam facile senectutem ferret: bisque eum respondentem qui si eruditus videbitur disputare qd consuevit ipse in suis libris attribuito grecis litteris qua-

lunt alteram qd reddit hominem politum et bene loquentem que apud grecos et apud latinos rationalis nuncupatur: que hz grammatice: dyalectice et rethorice: tertia vero reddit hominem bonum et bene operantem: qd greci

nostri moralem vocant. Sed de ceteris diximus multa: et sepe dicemus. Hic: dicit Li. se multa dixisse de ceteris rebus: nam multa extant clara et admiranda volumina: q multum lingue latine cunctos humano generi pstant: in quibus mores hominum iuuenumque senumque ceterarumque rerum omnium doctrina tractatur. [Hic librum] hoc dicit de ceteris rebus multa diximus: sed non ad te hunc librum misimus de senectute. Quidem autem sermonem benivolentiam capiat ab aduersario: et a rebus ipsis qd facimus qm nostram rem laudando extollemus aduersarioque ptemptionem desinemus. Nolo Titono sed Catoni. Titonis autem La-

omedotis filius fuit qui cum magnanimus esset: ne domi torpesceret pfectus est in orientem: ubi eius amore capta auroa eum duxit in maritum: et in celum leuauit: cum qua Titon loko tpe de viris: adeo qd longa etatem fingit poete in cicada esse mutatum. Horatius Longa Titon non minuit senectus: que Aristoteli in suo libro inducit disputatez de senectute Arist. enim orator fuit in Echio insula et ciuitate natus. Ne parum auctoritatis esset in fabula: qd de Titono fabulosum est sed in cicada esse mutatum: et auroam habuisse vxorem: qd auroa nihil aliud est: nihil splendor soles pcedens et in cicada esse mutatum natura non patitur humana: sed vitas hec est: qd Titon in orientem iuit et ibi splendidissimam reginam accepit vxorem: cum qd vsq ad decrepitam vixit etate: et qd in senibus nihil aliud nisi vix remaneat: id in cicada esse mutatum: q cantando vita finit. In hoc itaqz quodam fabulosus est Aristoteli Li. noluisse imitari: sed in ceteris bene secutus est enim. Quid maior auctoritas est aut auctoritas sententia imitatione digna et bene disputate Catone maiorem auctoritatez hz oratio: cuius Hic: vt ait Plin. de naturali historia p oculis apud romanos habita sunt: qui etiam si tria in se habuisse clara: quod summus orator: summus senator: summus imperator fuit: et quartum etiam recte adungere possumus: qd summus et optimus paterfamilias fuit. Lelium et Scipionem vnum par amicorum et singulare sicut Pilades et Theseus apud grecos. Lelius enim fuit romanus adolescens clarissimus Scipio item romanus et ille minor prestantissimus: qui Carthagine funditus deleuit. Adulteri enim fuerunt Scipiones: sed duo potissimum: hisce libris a Lice memorati. Ille autem primus Scipio Cornelius Africanus maior dictus qui Carthaginem populo romano tributaria fecit. Secundus vero mihi in hoc ope inducitur ad loquendum Scipio Cornelianus Africanus maior est appellatus. Admirantes admiramur enim virtutes et homines virtute preditos. Admiramur autem opera et membra: artes: domus: templa. Qui si eruditus videbitur disputare quasi tacite Tul. respondet questionibus: quia auctores omnes suis in operibus decorum seruare debent loquentium personarum: hoc est quod quisque pro sua qualitate loquatur: vnde dicit Horatius in poetria: intererit multaz dauus ne loquatur an herus maturusve senex et cetera. Et qd La. locatur polite et ornate et erudite in hoc opere non conueniret: et qd Lato is doctus quidem est et peritus: qui plurima composuit volumina: vt de originibus:

Plinius

Horatius

Disputare

Studium

Dialogus

Senectus

Infantia

Donatus
Adolescentia
Eras
Euitas
Nonius

de agricultura et alijs rebus: sed non politus et ornatus: et nesciebat quidem Limam Licet
ronis. **Alex** dicit nunc Licero: quod effectus est politus et eruditus: ex litteris grecis quibus pot
optime iam ornata et polita uti orone in hoc opus de senectute. **Q**uoniam etiam Latonem iam
senem studiosum fuisse litterarum grecarum. **Alex** eruditus inquit ut tacite seipsum commenda
ret hac figura dicendi. Scimus enim non Latonem: sed ipsum Licet. verba facturum. **Q**uod disputare
tractum verbum ab arte putatio
nis: qua superflui rami et sarmen
ta amputantur: sic et in sermoni
bus superflua verba dimittuntur
et bona cum ratione dicta tenentur
unde dicta est disputatio: quod est
docta et emendata et polita et
erudita elocutio. In suis li
bris de originibus et agricultu
ra: et alijs in quibus docte dixit
sed non politus et eruditus. **Q**uod
studiosum] valde studiosum:
adeo ut in concilio et in cena gre
cos legunt libellos. Studium au
tem est quodam voluntas et assidua
applicatio ad aliquid peragendum. **Q**uod
quid opus est plura] facit finem
dicendi Licet. scilicet sermones comit
tit Latoni de senectute dispu
tanti: et ipse interea dormiet Li
cero. Sed sane sciendum hunc li
brum a multis dialogum appellari:
ut Plutar. interdum dices

rum constat eum perstudiosum fuisse in senectute.

Sed quod opus est plura. Jam enim ipsi Latonis se
mo explicabit nostram omnem de senectute sententiam.

**Dialogus. P. Scipio. L. Lelius et Lato in
terlocutores.**

Sepenumero imitari soleo: cum **B. L.**
Lelio: tum ceterarum rerum tuarum excellenter
M. L. perfectamque sapientiam: tum vel maxime

quod senectutem tuam nunquam tibi graue esse senserim.

Que plerisque senibus sic odiosa est ut non se etne gra

ui dicant sustinere. **L.** Res haud sane Scipio et

dictus hoc dia
logus est
quod plurimum sit sermo et disputatio: non solum duorum ut quidam dicunt litterarum gre
carum. Valde enim errant: qui a dia et logos dictum putant.

Sepenumero: incipit dialogus: in quo primum Scipio Latonem alloquitur.
Cum et tum: hoc est primum: que particula ita discrepat: quod cum semper preponi
tur et tum postponitur et cum generali causa iungitur: tum vero particulari: ut
hoc in loco cum et tum dicimus: quando partes sunt dispares: ut cum lucro
tum virtute studio opera damus: tunc vero cum et tum dicimus: quando par
tes sunt partes: ut tum Virgilio: tum Li. opera damus. **Q**uod sapientiam] est
enim ut a Li. secundo de officiis diffinitum est. Sapientia diuinarum humana
rumque rerum: quibus bene res contineatur scientia. Senectutem] quoniam omnis disputatio de
senectute futura est quid senectus est: et unde dicatur non debemus ignorare. Est autem sene
ctus sexta etas hominum dicta a senario numero: vel ut alij volunt a sentiendo: quod in ea sensus
deficiat: etas quidem incipit ab infantia: quod durat usque ad septimum annum: dicta a non fando
quod homo in ea non saturatur si satur imperfectus est sermo. Secunda est pueritia: cuius pars
est pubertas: et durat in masculis ad quatuordecimum annum: in feminis autem ad tertium deci
mum: quod semel in citius maturescunt et citius deficiunt: quod ut dicit Donatus que tardius cre
scunt diutius durant. Tertia est adolescentia abdolesco dicta id autem est: cresco: inuenta
est quarta Virilis etas quintas Senectus sexta: que etiam senum appellatur cuius pars est
decrepitas. Etas vero ab euitate per sincopam: hoc est concisionem dicta est euitas antequam
ab euo: quod quidem a greco venit ideo etas per diphthongon scribitur. **Q**uod grauem molestiam: ut Nonius Mar. exponit hunc tex. allegans. Grauis
autem multas habet significationes: ut idem inquit. **Q**uod plerisque] multis vel aliquibus.
Quod diosa tediosa: unde etiam Nonius: senum esse tedium et odium dicit: adeo quod plerique
senes ita dicunt. Fili senectus ipsa morbus est. **Q**uod etne] mons in medio Sicilie que cum
diphthongo et sine aspiratione scribitur. **Q**uod Rem haud sane difficile] ergo facilem.
Latonis responsio est cuius talis sententia est quod res quam ipsi difficilem admirantur et
putant: facilis est viuis virtute peditis et optemperantibus rationi: et difficilis et gra
uis illis quod nulli sunt obtemperantes rationi et hebetes sunt et stulti et inconstantes.

De senectute

¶ Nihil opis] hoc est auxilij. Terentius Juno lucina fer opem: in plurali numero diuitias significat: vt Virg. in quinto Troianas vt opes et lamentabile regnum: et in singulari possibilitatem etiā significat: vt non opis est nostre Dido. ¶ In ipsum] hoc est in aio suo: et hoc verbum magnā vim habet: nam homo cōponitur ex corpore et anima: et corpus est quedam vagina animi et cū dicit in ipsis intelligit de animo et ipsis hōibz: qz homo est animus et sensus latens in corpore. vnde dicunt greci

Opis
Terentius
Virgilius

Zeli. difficilez admirari videntur: quibus enim nihil opis est in ipsis ad bene beateqz viuendum is omnis grauis est etas. Qui autē omnia bona a seipsis petunt: his nihil potest malum videri. Quod nature necessitas afferat. Quo i genere in primis est senectus: vt adipiscantur omnes optant: eandem accusant adeptam tanta est inconstantia: stultitia: atqz peruersitas. Obrepare alunt eam citius q̄ putassent. Prīmū quis coegit eos falsum putare: quis enim citius adulescentie senectus q̄ pueritie adulescentia obrepit. Deinde qui minus grauis esset his senectus si octingentesimū annū agerent q̄ octogesimū. Preterita enim etas quis longa cum effluxisset nulla consolatione permulcere posset stultam

Sic Li. in lib. de repu. hoc est de somno Scipio nis: non est homo quod digito monstrari potest. ¶ Ad bene] quātum ad virtutem. ¶ Beateqz] q̄ruz ad copiā. vnde beatus ab habendo dictus est. Juuenalis. Vetule vesica beate: vnde dicitur beatitudo q̄ magnāz copiā habeat. ¶ Nature necessitas] qz a natura necessario sequitur senectus. ¶ Quo in genere] in quo malo: qd affertur a natura: si maluz dici pōt: est modus loquēdi oratorius et maxime. Eiceronianus et vt plurimum ponit pro qualitate: vt quattuor sūt genera causarum: item epistolarum multa genera esse nō ignoras. ¶ Exoptant: animo deliberat. et in hoc differt a cupio: quod hoc ē verbis: illud aut animo. ¶ Eadem accusant adepti] scz senectutem: ad quā cū puerine eam accusant: et dicūt grauem et molestā esse et quendā morbum. ¶ Lata] scz est eoz incōstātia: quedā animi discordia qd non stant firmi in pposito: qz primo exoptant ipsam senectutem: adipisci: quam postq̄ sunt adepti vehementer ac

Eicero

Beatus

Juuenalis

Beatitudo

Stultus]
Donatus

cusant. ¶ Stultitia] vt dicit Donatus in eunucho quattuor modis: aut non venire in mentem quod oportet: aut si venire non tenere: aut bonum consilium amittere ex quo facile intelligere possumus raros esse: qui nō sint stulti: quod quidē in epistolis noster cōfirmat. Eice. Stultoz plena sunt oīa: et stultus dictus est a stultitia: et in hoc differt a fatuo: quod fatuus est pprie inepta loquens a fando dictus: hinc fatuus dicitur et fatuus differt ab insulso: qz fatuus est verbis et dictis. Insulsus vero est corde et animo: et stultus ab insano. Terentius. Hic ex stultis insanos facit. ¶ Perueritas] est ordinis confusio et puerilis: quod ordinem nature tales senectutez accusantes vertūt. ¶ Obrepere] aiunt antipophora ad aduersarios qd dicunt eam scz senectutem. Obrepere: clāculum subintrare: est aut pprie serpens antipophore ab aduersariis facte. ¶ Quis cogit eos falsum putare] qz dicunt obrepere senectutem citius quā putassent. q. d. nullus. ¶ Senectus] citius obrepit adulescentie q̄ adulescentia pueritie: hoc aut ideo videtur hominibus: quia omnes vellent in adulescentia permanere que ceteris etatibus iucundior est: sed sane sciēdum sūt antiquos hoc loco etatem in tres partes esse diuisam: veluti Varro scribit: et ab Aulo Gellio nocturni attritum li. ix. ex ratione scilz in pueritiam q̄ est vsqz ad. xvij. annū: et adulescentia que durat vsqz ad. xlvj. annum in senectute q̄ reliquo tempore satisfacit. ¶ Si octingentesimum annum agerent q̄ octogesimum: hoc est fecit quod vnusquisqz longam duceret etatem maxime cupit: vnde est qd nemo tam fener qui se non putet annum viuere posse. ¶ Quāuis longam] hoc est quātum vis longa. ¶ Stultā senectutez] scz que est in stultis hōibz: non aut quod sit

Eicero
Fatuus
Insulsus
Insanus
Terentius

Etas
Varro
Aul. Gel.

Plinius

senectutis vituperatio. ¶ Que utinam digna esset: opinione vestra: verecunde loquitur Lato: quod utinam essem sapiens veluti vos existimatis adolescentes. ¶ Nostrosque cognosce] quod per cognomen sapiens Lato dicebat et bene cum summus orator: summus senator: summus imperator: ut Plinius ait: et summus paterfamilias legitur. ¶ Et vero cognosce] et est sensus ut essem dignus isto vero cognomine id est appellatode ista qua me nomen. ¶ Atque cognomen ut ante diximus prope loquendo ad familiam spectat. ¶ In hoc sumus sapiens] ad euitadaz arrogatiam: usus est numero plurali: quod istis temporibus perarum esse naturam rationem virtutis. Natura enim est ut ait Seruius in georgiis. Mater omnis rex dictaque quo inde nascatur omnia cui quod parere debet rationi obediens: quas tanquam deus dicit Lato esse secutus. ¶ Extremum actum] quod est ipsa senectus. Similitudinem traxit a comiciis et tragicis: qui comedias et tragedias in actum diuidunt: et earum nulla est quod plures quinque aut pauciores hunc possit: ut Horatius. Fabulas poscunt spectata reponi. Neui minor quanto. Neui sit productior actus. ¶ Ab ierti poeta] sicut fuerit illi de quibus in poetria loquitur Hora. Gaius felix opis summa quod ponere totum nesciret. Iners autem ab in et arte dicitur: quasi sine arte Poeta vocabulum grecum

Natura
Seruius

Horatius

Iners

Poeta

senectutem: quocirca si sapientiam meam admirari soletis: que utinam digna esset opinio: ne vestra nostrosque cognomine in hoc sumus sapientes quod naturam optimam ducem tanquam deum sequimur: eorum paremus a qua non verisimile est: cum ceterae partes etatis bene descriptae sint extremum tanquam ab inerti poeta esse neglectum: sed tamen necesse fuit esse aliquod extremum et tanquam in arborum bacis terreque frugibus maturitate tempestiua quasi victum et caducum: quod ferendum est molliter sapientibus: quid enim est aliud gigantum more bellare cum diis nisi nature repugnare Zeli. At qui. Lato grauisimum nobis: ut etiam pro Scipione pollicear feceris: si quoniam volumus et speramus quidem senes fieri ante multo a te didicerimus: quibus facillime rationibus ingrauescetem etatem possimus ferre. Lato. Faciam Zeli.

Bacca

Iuuenalis.

Uictus
Lurionem
VirgiliusPolliceor
Promitto
Licero

singo vel facio. ¶ Quicquid enim dicitur poete] singit quidem. ¶ In arborum bacis et terre frugibus] similitudo est tracta: nam fructus cum sint acerbi et fruges imature sunt altius erecti: cum postea maturescunt scilicet vint declinare: sicut et in hominibus. Bacca autem est fructus omnium arborum et istum significat quod ut poma: et per vnum c scribitur. Iuuenalis. Aliqua nihil est quod nostra infamia celum. Hauserit auentini bacca nutrica fabina: quam pro puella bacchan rexit: ut per vnum c et cum aspiratio ne scribitur. ¶ Tepestiua] quod venit in tempore. Unde dicitur tepestiue venisti hoc est in ipso tempore. Uictum et flexum a vinco et caducum. ¶ Molliter] suauiter et equo animo bellare cum diis: et de his nota est fabula: nam motus motibus imposuerunt: ut ioui celus auferret: ut Aeneas. Ter sunt conati imponere pelion ossi. ¶ At qui Lato] quoniam tollerabilem esse senectutem a Latone demonstratum est queritur modus ab istis adolescentibus. At via] ratio tollerantiae quibus si forte ad senectutem peruenierint: eam ferre possint. ¶ Nobis] ut humanitatem ostenderet adolescentulis dixit nobis id est mihi et Scipioni. ¶ Pollicear] pollicemur sponte: promittimus rogari. Si multo ante a te didicerimus hoc est multo annos antequam ad senectutem peruenimus. ¶ Quibus rationibus] id est quatuor modis et formis. ¶ Ingrauescetem etatem] id est ipsam senectutem: que grauescens etas appellatur: ut Licero in epistola ad Lurionem: ut etas nostra ingrauescens in amore atque in adolescentia tua conuiuiescat. ¶ Quoniam speramus] id est bonum futurum expectamus: et per parentheses hic haec dicta sunt: est enim sperare bonum expectare futurum. ¶ Faciam vero Zeli] hoc potissimum obseruat: ut per sermonem intelligatur quis loquitur et cui sermo dirigatur

¶ Sane sciendū maiorem istoz pceptorū septē a Pla. cepisse Ciceronē. ¶ Nī molestū est] decor seruatur: vt istis adolescētulis humanitas tribuatur: et Lato: humanitas: et venera-
 bilitas: grauitas: et modestia a mol- dicta est. ¶ Tanq̃ p aliquā longā viam] tanq̃ p omis
 etates: que q̃dem cōparat vie p quā itur ad senectutē: vt et catholici faciūt: hi hoīes viato-
 res appellant. ¶ Istuc] p istud: viroq; mō facit: p p̃ue loq̃tur: scz qd̃ est in te audiente: nā
 hic et hec et hoc rem p̃mā di-
 centi significat: et istā rem p̃mā
 mām: audienti. Cicerō in ep̃i-
 stolis putares ne nunq̃ acci-
 dere posset: vt mihi Xba dees-
 sent: neq; solū ista nostra ora-
 toria: sed hec etiā leuīa nostra
 tia. ¶ Quale asperū aut mīre
 aut iucundum. ¶ Et potero]
 pro verbis meis et captat bes-
 niuolentiā arrogantia emitan-
 do. ¶ Interfuit q̃relis] .i. p̃e-
 sens fui sepe: nā p̃sentia signi-
 ficat qū iungitur cum datiuo.
 ¶ Equalit̃ meozū] dicitur em̃
 eq̃les et etate et amore. ¶ Sas-
 linator: q̃ scz quales isti ciues
 romani fuerūt: et Lato familia-
 res et ferme eiusdē etatis viri
 pares aut p̃ parenthesim di-
 ctū est. ¶ Cōsulares] qd̃ olim
 in cōsulu fuere. ¶ Voluptati-
 bus] scz corporēis: alias volu-
 ptas est iucūditas. Cicerō in
 ep̃istolis magne mihi fuerūt
 voluptati littere tue: sed volū-
 tas p̃ n̄ scriptū alicui rei hos-
 neste faciēde desiderat: et appe-
 tituz significat. ¶ Larent] est
 p̃p̃rie rem desideratā nō h̄re
 ¶ Tib his] scz solis vel amicis
 vel clientibus. Soli est vene-
 rari Xbis gestu aliquo corpo-
 ris: et multas h̄z significatōes
 quas Nonius cōplectitur ope-
 re suo: q̃ responderet his equa-
 libus suis ita cōquirentibus.
 ¶ Quod etiā esset accusandū
 qz nō senectus: s̄z eorum mos
 malus erat accusandū: qd̃ pro-
 bat dicens. ¶ Nā si id] scz qd̃
 voluptatibus carerent: et qd̃
 sp̃nerentur. ¶ Tu veniret] il-
 lud vsu nihil facit nisi qd̃ p̃m-
 gere significat: vt Quint⁹ po-
 dian⁹ ait. Terēt⁹ in phormio-
 ne Adibi vsu venit: s̄ scio: sed
 nō p̃tingunt: ergo nō culpa se-
 nectutis: sed morū id accidit. ¶ Libidinū vinculis laxata] liberatos et elargatos a libidi-
 nibus q̃bus seruiebant: vñ videtur qd̃ senectuti plurimū debeamus q̃ ex seruis nos facit
 liberos: cū ex libidinibus et voluptatibus nos liberet: q̃bus dñ paremus serui sum⁹. ¶ In
 moribus] scz malis: mos em̃ est viuendi bñ et male cōsuetudo: et duplex est bonus et malus
 vñ moratus et morosus d̃r: moratus em̃ est bonis instructus moribus: morosus q̃ nullū bo-
 num habet morem: et nulla re p̃tentat: et modo ait mō negat et mō vult mō nō vult. ¶ Nec
 difficiles] sed faciles et māsueri et benigni. ¶ Importunitas] a portu in qua nullus est por-
 tus

Modestia

Cicerō

Voluptas
Cicerō

Larere

Soli

Nonius

Mozatus
Mozotus
Importu.

Opportunus

Opes
Diuitie
Licero

Lopie
Terentius

Scriphus
Iuuenalis

Berle
Aul. gel.

Inopia
Inops
Pauper

Airgilius

Licero

tus et quies a quo opportunus et oportune non sunt a oportet: ut quidam dicunt. Est ut dicit La-
ro] obiectio est sumpta ab humanitate: cur? sentia talis est. Ad: Lato vex est quod dicitis: sed aliquis
forte diceret quod non idem est in omnibus id quod est in te quod diues qui in dignitate positus quod sapiens
es. Quibus facillime ferre potes senectutem: nam qui pauperes sunt: et in maxima inopia constituti
tamen istis non tollerabilis videtur esse senectus. Opes] ad magnificentiam: et ultravsum sunt
diuitie que ad usum tantum et ad
vitam ducenda sunt: ut Licero
in li. de amicitia diuitie ut vi-
re opes ut coluere. Lopias]
cuiuslibet rei facultates a co-
piis opibus dicitur: et interdum co-
pie copiarum populi tantum exerci-
tum significat. Terentius in
eunucho nullum fecit ad te quod
tas copias adducet: at copia
vero aliarum rerum in singulari
Et dignitate] auctoritatem
cum honore est et dignitas magi-
stratus. Est istud] respondet
La. objectioni predictae quod aliqua
tullum assentitur: sed postmodum
ostendit quod veram tolerantiam fa-
ciunt senectutis per similitudinem
et exemplum illuc primum more des-
cendunt: nec post primum ab
iste et hic compositum ut quidam pu-
tant. In isto] scilicet in opibus co-
piis et dignitate quas tu dicis
sunt omnia scilicet quo requirunt ad ve-
ram senectutis tollerandam:
quod sunt artes et virtutum actio-
nes: ut Themistocles atheni-
ensis perclarus cuius summus
imperator quod per se regebat per-
fugavit: de quo Emilius pro-
mulla dicit in vita eius Scrip-
phio viro cuidam de Scripho
Iuue. Contigit et parue tamen
caruisse Scripho unde Scriphi-
us nomen est gentile. Gloria]
amplissima phama ex perfectis
sumo hominum sermone. Ne her-
cule] aduerbium iurantis per quod tam-
tum mares iurabant: ut per cas-
torem femine per pollicez non
vterer? inquit ille Aul. gel.
de noctibus? atticiz: ordo est inquit
ille Themistocles hercule si ego eum Scriphius: nec ignobilis scilicet fuisset: quod sola virtus me
fecisset nobilem tamen si natus fuisset in caucaso: et mihi admovent vbera tygres non modo in
Scripho et tu nunquam fuisset nobilis et clarus? quis et natus fuisset athenis: vel aliquo alio no-
bilissimo loco et celeberrimo: quod in te nulla est virtus quod fecisset nobilem. Quod eodem modo] aptat
comparationem. Nec est mihi subiugit rationes quod sapienti senectus inopia non potest esse levis et insipien-
tia summa copia non potest esse non gravis. Inopia] in qua nihil sit operis: imops et pauper in his
differunt quod inops propter diem qui nec opem habet. i. auxilium alienunde vel tantum terre quo possit
sepeliri. Pauper homo quod non omnino caret auxilio et parum habet pecuniam et res unde vivat vivit
tamen sed male. Aptissima arma] ostendit quod arte tollerabilior senectutem habere possumus: arma
enim sunt quibus instrumenta cuiuslibet artis appellantur: ut Airg. de agricolarum instrumentis inquit
dicendum nobis quod sunt duris agrestibus arma. Artes exer. bii] subiugit exercitationes: quod ars
sine exercitatione non multum prodest. Cultre] ab arte agriculture tractum est: cui respondet etiam pres-
sequens ut nuntios fructus. Diu multum] frequentissime his duobus adverbis uti-
t

agunt senectutem. Importunitas autem et inbu-
manitas omni etati molesta est Lelius. Est ut
dicit Lato. Sed fortasse dixerit quispiam tibi
propter opes et copias et dignitatem tuam tol-
lerabilem senectutem videri. Id autem non pos-
se multis contingere. Lato est illud quidem Le-
aliquid: sed nequaquam in isto sunt omnia ut temis-
tolem ferunt Scriphio cuidam in iurgio res-
pondisse: cum ille dixisset non eum sua sed pa-
trie gloria splendorem assecutum non berle in-
quit: si ego scriphius essem ignobilis: nec si tu
atbeniensis esses: clarus unquam fuisses. Quod eo-
dem modo de senectute potest dici. Nec enim in
summa inopia levis esse senectus potest: ne sa-
pienti quidem nec insipienti in summa copia non
gravis. Aptissima omnino sunt Scipio et Leli-
arma senectutis artes: exercitationesque virtu-
tum: que in omni etate culte cum multum diu-
t

eodem mō vt in veteri rethorica diu multū. ¶ Vireris Ioptim⁹ modus loquēdi cū secūda p
 tertia vrimur psona ⁊ nūc vixeris hoc est aliq⁹ vixerit. ¶ Nō solū exponit ipos mirificos **Conscientis**
 fructus virtutis quos dicit esse duos: vix etiā scdus fructus. ¶ Conscientia vocabulū mel
 sum ē vt valitudo venenū qd dicit greci. ¶ Iucū voluptuosissima cū fructu: vñ in cōtrariū
 vertendo dicimus cōscia male acte vite multoq⁹ male acte vite multoq⁹ malefectioz

vixeris mirificos afferunt fructus: non soluz qā
 nunq̄ deferunt: ne in extremo quidem tpe etatis
 quāq̄ id maximū est: verū etiam quia conscientia
 bene acte vite multoq⁹ beneficiorū recordatio
 iucundissima est. Ego quidem Qu. Max. cum
 qui tarentū recepit: adolescēs ita dilexi senex vt
 equalem. Erat enim in illo viro commitate gra
 uitas condita nec senectus mores mutauerat.
 quāq̄ eum collere cepi non ad modum grandem
 natu: sed tamen iam etate prouectū. Anno enim
 postq̄ primum consul fuerat ego natus suz. Euz
 q̄ eo quartum consule adolescentibus miles p
 fectus sum ad capuam quintoq⁹ anno post ad
 tarentū questor deinde edilis: quadriēnio post

eco ⁊ datio grauissima ē. Ego
 Qu. Max. exēpluz exponit:
 quo ostidit senectutē esse tolle
 rabile Qu. effi. Fa. maxim⁹ no
 bilissimus ciuis romanus fuz
 it ⁊ pclarissim⁹ impator ex gē
 te Fabia ⁊ ex tota hac familia
 ipse sol⁹ euasit cū vna die oēs
 fabij q̄ erant trecenti ⁊ sex oēs
 cisi fuerunt intenti in campis
 idibus februarijs quē rē me
 minit Quidius de fastis Nec
 fuit illa dies in qua vehemen
 tibus armis trecentū fabij ter
 cedere duo: vt Fabius euasit
 paulopost: unq̄ naso. Ana. vis
 es Fabios ad bellum miserat
 oēs. Ad bellū missos abstulit
 vna dies. Et tñ hercule super
 essent scientia gentis. Credi
 bile est ipos pfuluisse deos.
 Naz. puber impubes ⁊ adhuc
 nō utilis armis. Anus de fa
 bia gente relictus erat. Scilicet
 vt posses olim tu maxime
 nasci. Cui res cunctando resti
 tuenda foret. Qui talem i. ca
 labrie ciuitē in fine Italiæ: ta
 rentum aut primum breui: oppi
 dum: qd taras neptuni filius
 edificarat: sed postq̄ lacones
 duxerant duce Phalanteo o
 ciano ab hercule: quā rem te

Quidius:

Calabria
TarentumVirg.
VirgiliusQuartū pful
Quarto pful
Bul. gelliusCapua
QuestorTarro
Edilis

tigit Virgilius in tertio herculei sineri est phama Tarenti. Recepit liberauit ab hānibale
 Virgilius Frugesq⁹ receptas. ¶ Comitatus benignitate ⁊ facilitate: vñ comis benignus ⁊ fa
 cilis. ¶ Eodita Iaccenrum hz in penultima. Tñ iam etate p qua poterat hēre circiter quinz
 quaginta annos: quā etatē cognoscere possumus ex sequētibz. ¶ Anno effi. Iordo est em:
 primo consul fuit post q̄ ego natus sum. vñ possumus scire: qd ⁊ Fabi⁹ habebat vigesimū
 quintū annū anteq̄ Lato fuisset natus: qz cōsulatus nemini tribuebatur nisi vigesimūq̄n
 tum annū ageret: ⁊ p Fab. anno primo cōsul fuit post Lato natus fuit. ¶ Quartū con. hoc
 est eo iam quartū cōsulatū agente: vñ notandū est qd differentia est inter quartū con. ⁊ q̄r
 to consul. quā Bul. gel. de noctibus atticis ponit nā quarto con. significat locū cōsulatus
 vel ordinem hoc mō. Marc. fuit quarto cōsul hoc est qd tres consules ab origine ⁊ insti
 tutione ⁊ ordine pfulatus ante fieret q̄ fuisset Marc. consul q̄ tenet nūc quartū cōsula
 tum: quartū aut cōsul significat psonam qd quater fuerit consul: vt hic ⁊ sunt aduerbia.
 Miles arma exercens a millenario numero dict⁹ est. ¶ Ad capuam Iapulie ciuitatez q̄
 se dedit hānibali: illuc pfecto ⁊ ibi regnū italiæ hēre pollicenti si victoria potiret: ⁊ hoc fu
 it in scdo bello punico qñ hānibal. xv. fuit anno in italia. ⁊ hec hystoria latissime pz in Li
 uio de scdo bello punico. Dicitur vō capua a capite quē falconē vetustissimi vocitabāt a
 pede introitus curuato appellatū: siue vt alij dicūt a regiōis planicie est capua denotata.
 ¶ Questor vice fungēs aliqñ impatoria in exercitu: quē vulgo dicūt senescalci exercit⁹ si
 gnificat etiā iudicē maleficiorū. Tertio significat qd vulgo dicit camerlēg⁹ cōitatis q̄ est rari⁹
 pecunie publice: dicti sunt q̄stores: vt ait Mar. a q̄redoq⁹ cōquiret publicas pecunias
 ⁊ maleficia q̄ trāniri capitales tpe Mar. cōgredbāt. ¶ Edilis q̄ reb⁹ publicē faciat pūatis
 curandis vendūdis ⁊ emūdis edibus preest edilis dict⁹ ⁊ ingratus edilitas q̄ erat summa

Harro

Lex cithia
Donum
Munus

Bellum

apud romanos. ¶ Pretor. qd preerat populo nonius ait teste. Har. qd p̄rent populo p̄tores
qd considerēt in senatu p̄sules. ¶ Legis cin. cinthius qdā p̄clarus quis roman⁹ q̄ artē ex
ercitationē dicendi ⁊ orandi nō mercede ⁊ p̄cio: s̄ quadā aī nobilitate fieri voluit: vñ talē
legem tulit vt nemo p̄cio ad discēdū veniret q̄ lex Cinthia de donis ⁊ munerib⁹ est appellā
lata: q̄ quidē sic est latasne quis ob cām orandā donū p̄ciūne recipiat: dona em̄ sunt illa q̄
alicui donātur amore: ⁊ chari
tate: munera xō cui debētur
p̄ aliquo b̄ficio suscepto ⁊ la
borū dona deorū: mūera hoīm
¶ Bella dictū est em̄ bellus a
nulla re bella vt eumenides
vel a beluis qd eorū dissensio
p̄uiosa sit: ⁊ differt a p̄lio: cū
illud sit t̄ps ipm discordie vtri
usq̄ p̄is p̄liū xō ps belli ⁊ ip
sa pugna ⁊ militum cōgressio.
¶ Patientia sua molliebat: qz
cū ceteri impatores romā cō
tra hānibulē in italia exultāre
nissi ab eos oēs fuerant p̄sū
gati. hic Qu. Fabi⁹ post illos
creatus impator cūctādo ⁊ ex
pectādo hānibalē molluit:
vñ hānibal dicere solitus fu
it: qd alterū hānibalē inueni
rent Romani hānibal vt ar
bitror aspirationē nō h̄z gre
ci em̄ cū p̄sile scribūt ⁊ gemi
nant n̄ sic apud latinos nisi
cōsuetudo vsurpet aspiratio:
nem: sic in alijs noībus abstu
lit: vt phama chara ⁊ charis
tas cū deberēt aspirari ⁊ p̄ cō
suetudinē nō aspirātur: sed si
qui aspirantur doctiores ha
bentur. ¶ Familiaris qui La.
etate fuit. Huius homo solus
Qu. fa. ¶ Lunctando J̄ expe
ctando longā morē ducendo
cū irritaretur ab hānibale ad
pugnam. ¶ Rem. i. remp. ⁊ h̄
carmen Virg. in quinto posu
it. ¶ Rumores J̄ phamam que
per oēs gentes ibat de ipso fa
bio qui langā pugne produce
bat moram: vñ vituperabatur a multis ⁊ qd erat sapientiē tribuebat inerte atq̄ timorē
ignauie: ⁊ rumor latinū est nomē phama grecū. ¶ Salutē. s. reip. q̄ marie ei cure fuit. Re
cipit J̄ recuperauit ab hānibale occupatū. ¶ Lū salinatori J̄ supple inq̄t Salinator aut ciuis
roma. fuit ⁊ illis tēporib⁹ scdi belli punici p̄fectus vbi tarētī fuit: ad quā cū iussisset hānis
bal eā expugnauit ⁊ salinatori in arcē tarenti fugit amissa vrbē: in qua qdē arce se tenuit:
donec Fabi⁹ cū exercitū venit cui salinator ipse in arcē dedit ingressum: ⁊ totā vrbē tarenti
recuperauit deiecto hānibale de ciuitate: q̄ Salinator gloriēbat ⁊ dicebat sua opera tarē
tūm a fabio laboratū ⁊ recuperatū fuisse: cui Fabi⁹. Leete inq̄t Ri. sub quodā p̄textu pudo
ris. ¶ Ilaz si tu nūq̄ amissis. recepissem: verū inq̄t dicis o Salinator qz ego nūq̄ potui isse
recuperare tarentū nisi p̄mo a te missum fuisset qd nō eguisset recuperatione ⁊ opera mea
¶ Nec vero J̄ postq̄ dixit quō se magnifice habuit circa rem militare: subiūgit quō se habu
it in pace ⁊ in toga: ⁊ in ciuitate romana: ⁊ est color rhetoric⁹ transitio. ¶ In toga J̄ in pace
vt cedam arma toge: toga em̄ erat vestis sine manicis qua vtebātur tā viri q̄ femine a res
gendo dicta. ¶ Consul iterū J̄ qui nūc erat in p̄sulatu ipso: nā college sunt socij in quocūq̄
officio. ¶ E. Flā. tribu. ple. hic piravolūtātē senatus diuidere volebāt agrū picenū in popu

factus sum pretor: quem magistratum gessi con
sulibus Tuditano et Cetbego: tum quidem ille
admodum senex suusor legis Cinthie de donis
et muneribus fuit. Dicet bella gerebat: vt ado
lescentulus cum plane grandus esset: ⁊ Hanni
balem iuueniliter exultantem patientia sua mo
liebat. De quo preclare familiaris noster Enni
us. Huius homo nobis cunctando restituit rem.
Non ponebat enim rumores ante salutē. Ergo
postq̄ magisq̄ viri tunc gloria claret. Tarentū
vero qua vigilantia: quo consilio recepit. Cum
quidem me audiente salinatori qui amisso oppi
do fugerat in arcē gloriātī atq̄ ita dicētī. Mea
opera. Qu. fa. Tarentum recepisti: certe inquit
ridens: nam nisi tu amississes nunq̄ recepissem.
Nec vero in armis prestantior q̄ in toga qui cō
sul itez Spe. Caruilio collega quiescēte. E. Flā

Toga

lo: vñ maximū dānum si fiebat resp. patiebatur: sed Fabius tūc consul cōstanter resistit et rē vetuit hoc fieri tribuni aut fuerūt tres a principio: qz in tres ptes populus roman⁹ fuit diuisus: postea nouē fuerūt: hi aut defendebāt plebem ptra senatū: tria sunt gñā tribunorum: tribuni celeres q̄ regi p̄ximi erant ⁊ trecentis militibus ad regis p̄tinuā custodiā p̄erāt celeres aut a celeritate dicti: tribuni plebis q̄ defensores plebis erāt ptra senatū: ⁊ cō-

Tribunū

minio tribuno plebis quoad potuit: resistit aggr̄p̄icenū et gallicum viritū contra senatus auctoritatem diuidentī augur que cum esset dicere ausus est optimis auspicijs ea geri: que pro resp. salute fierēt: que cōtra rēp. ferētur ptra auspicia ferri. Multa preclara in eo viro cognoui sed nihil ē admirabilē q̄ quō ille mortē. V. filij tulit: clari viri ⁊ consularis: est in manibus viri laudatio quaz cum legimus quem philosophibz non contemnimus: nec vero in lucem modo atq̄ in oculis ciuium magnus: sed intus domiqz prestantior. Qui sermo que precepta: q̄ta notitia antiq̄tatis: que sciētia iuris auguradi. Multe etiam in homine romano littere: omnia memoriam tenebat: non domestica solum: sed etiam externa bella. Cuius sermonem ita cupide fruebar quasi iam diuinarem id quod euenit illo extincto fore vnde discerem neminez: quoz sum igi-

sules ne vis aliqua in plebes aut fraus affereretur vt eq̄tas in ciuitate ⁊ maior libertas esset: tribuni militū q̄ exercitus patroni erant: quales tribuni plebis in vbe p̄ plebe. Q Agrū picenū regionem vt ait fest⁹ in qua est asculuz dictūqz sabini cū asculū p̄fiscerentur puenierint vbi picus considerat ⁊ dī picens ⁊ picinus. Gallia. s. cisalpinam in q̄ est venetia ps italie. Viritū: a viro aduerbio p̄ singulos viros. Augur q̄ hēbat. p̄noticiā ⁊ rei future diuinādi sciam q̄

Augur

greci dicūt: dicit aut augur vt dicit festus ab auium gestu q̄ qz per eū auium gestus edicitur: siue ab auium garritu vñ ⁊ auguriū. Ausus q̄si contra p̄cepta diuinandi nam audire de rebus arduis dicim⁹ q̄ de re debem⁹ q̄ erāt qdam q̄ fabium vetabāt ceteris die exire cōtra Amabilez ppter auspicia qdam mala: q̄ bus constat fabiū hec xba dixisse. Optimis auspi. est ei auspiciū ab aue spiciēda dictum quoq̄dez xbo nūc nō vtimur nisi in cōpositione auspicio respicio pspicio. Multa xvovult transire ad p̄culares eque p̄clares fabij laudes. Mortem mar. filij fabij: fabius marci filium habuit vñ omnivirtute p̄ditum quē amisit cōsularē Est in manib⁹: est in promptu Laudatio: oratio p̄tinens laudes: ⁊ inter laudē ⁊ laudatio

Auspiciū
Laus

Laudatio

nem hanc facimus differentiā: q̄s laus est verbum cōtinens bona alicuius: laudatio vero est oratio continens laudes alicuius qua de re debemus scire q̄ fabi in morte filij sui. Ad. funebrem quandā fecit orationē: in qua filium suū cōmendauit: ⁊ aliquos p̄claros philosophie locos ⁊ admiranda quedā inseruit argumēta de qua nūc dicit. Quam cū legim⁹: quē philosophū non contē. interrogatiue. q. d. ad omnes. Q In lucē foris inter ciues: s. in tust ⁊ est contrariū color rhetoricus. Qui sermo scū admiratione legitur hi loci. i. qualis sermo. est est sermo consertio orationis ⁊ confabulatio duoz vel plurimū. Juris augurandi] distinguendū est vt q̄ta sciētia iuris: q̄ta sciētia augurij: vt in boie ro. qz sero ad romanos hec studia litterarū venerūt ⁊ pauci litteras sciuerūt. Fruebar] fructum capiebat: nam frui ⁊ vt vt de doctrina xpiana dicit Augustinus in hoc defferūt qz vtor est ad aliud fruor ad seipsum. Fore semp de futuro] esse xbo de p̄senti Li. ad Trebatij scriptis ad me Le. prehumaniter nondū se tibi satis esse familiarē ⁊ occupationes suas sed certe fore Q Quoz sum] ad quē finem ⁊ honestius dicimus sine verbo. Expugnatores in hoc differūt pugno ⁊ expugno qz pugnare est pugnā inferre: expugnare est pugnando vincere. At pe.

Sermo

Fri
Fri
Augustinus
Pugno
Expugno

Triumphus
maior
Triumphus
minor

id est q̄ sunt in terra nō solum a peditibus: sed ab equitibus. ¶ Triumphos qui victorib⁹
debentur honores. Et sciendū sane qd duplex erat triūphus maior ⁊ minor: minor autem
pprie erat ouatio: si quis esset ouationē merebatur vno dūtarat vtebat equo ⁊ a plebeis
equitibus romanis in capitolū ducebatur ⁊ oues sacrificabat q̄ vero maiorē merebatur
bat. Pla. qui cuius atheniensis
fuit pelarus philosophus in
mo deus q̄dem philosophorū
vt in libro de deorū natura ci-
cero dicit. ⁊ tanta fuit eloquē-
tia predictus vt aperte veteres
illi paterentur iouem si de ce-
lo descendisset in terrā nulla
alia q̄ Pla. lingua fuisse locu-
turū: ⁊ hic in italiā venit post
modum in egyptū. pfectus est
vt rerum multarū cognitiones
haberet: pceptores habuit so-
cratem cui maxīmā in suis li-
bris laudē attribuit: adeo qd
in operibus suis eum semp in-
ducit disputantez. Socrates
aut nūq̄ scripsit aliqd. ¶ Scri-
bens hoc est cōponēs libros:
qui vero describit aliquem li-
brūz libarius descriptoz q̄ li-
bros cōponit: vt Proper. cedi-
te Romani scriptores cedite
graii. ¶ Socrates iste precla-
rus phis ⁊ summ⁹ orator sua
uillime lingue fuit ⁊ cuius a-
theniensis q̄ multa cōposuit
inter q̄ scripsit librum q̄ inscri-
bitur panathenaicus: qui lau-
des ludorū q̄ ibi fiebant q̄

sz in quo q̄dem festo oim
artes ostendebātur ⁊ poete ⁊
oratores sua poemata recita-
bant: sicut Socrates: appella-
uit ⁊ aristides alium quē in
panathaneis recitauit. ¶ Qui
quennium postea qd ad sum-
mū sunt nonaginta nouē cū
socrates magister fuit gorgi-
as q̄ rhetoricam eum docuit:
gorgias aut leontinus sicilia
ciuitate fuit oriūdu: q̄ leon-
tinicorū declinatur: de isto eti-
am Hale. mentionē fecit. Stu-
dio cū scribendi ⁊ cōponendi
tū aliqd excogitādi. ¶ Qd ac-
vituperē qd aut ēēt cecus aut
asurdus aut aliqd tale patiens
¶ Preclarū insignēz laudabi-
le: cōmendat em tale respōsum. ¶ Docto qz doctrina est illa q̄ hoies facit claros. ¶ Sua ei
vita q̄ in se sunt qd male vixerūt in iuuetā ⁊ pueritia scortādo: sz ⁊ bibēdo: vñ postea in
senectute multi generant morbi. ¶ Eulpa ⁊ vitupationē: qz ab illis vitupant. ¶ Qdodo
pauloante ⁊ tūc est breue cū aduerbiū est Virg. Tu mō posse deos veniā. Eū aut datū est
tunc longū ⁊ interdū significat tātūmō: vt Terē. dū mō possim daue. ¶ Spacio extremo
etatis sue interdū supm⁹ aliū significat Te. in phormione prob supme iupiter. ¶ Alipia]

Gorgias
Leontinus
Halerius

Modo
Virgilius
Terentius
Sapinus
Terentius

ludos factos apud olim & ipsaz ciuitatē in olimpia: vñ nota differētia q̄ olimpius est mōs olimpia olimpie regio circa olimpiū olimpiōz ludi q̄ ibi fiebant ioui: olimpias oll piados. Lustrum .i. spaciū quinqz annoz: vñ annos cōnumerabāt antiq̄ olimpias etiā māt ter fuit alexandri: & olimpius etiā p celo ponitur. ¶ Q̄dfectus subijcitur & fit dactylus in quinto pede: nam & sus examem & vt plater pui. deponit. f. n. c. q. u. sunt liquides: sed scan

Olimpia

nio confectus quiescit equi fortis et victoris senectuti comparat suam quidem probe meminisse potestis. Anno enim vnde vigesimo post eius

ditur sic. Hic olimpia nec senio confectus q̄esat: deposito aut s̄ que q̄cunqz vocalis p̄cedat p̄or breuiari. ¶ Ademinis se recordari & dicimus meminisse illā rem & illius rei: sic etiaz recordor: sed hanc h̄nt differētiā cū dicimus meminisse cum actō rem certaz significamus

Ademinis
Recordor

ortem bi consules. L. Flamminius et. M. attilius facti sunt. Ille autem scipione et philippo postea consulibus mortuus est. Cum ego quidem quinqz & lx. annos natus legem voconiam voce magna & bonis lateribus suasissem annos

Virg. in. iiii. encl. hoc meminisse pigebit elisse: sic & recordor. Li. in epistola ad curionē vt si q̄n nolumus displicere tuum ceperit meū possis recordari. ¶ Anno em̄ subiūgit rōnem quomodo recordari possit: vñ nota q̄ maiores tēpora significabant a cōsulis: sic nūc minores ab incarnatione christi. Ande vigesimo. i. xviii an. quo etiā notamus q̄ solus vnū & duo cū decimo & vigesimo & quadragesimo reperitur esse cōpositū vt vnū vigesimū & duodevigesimū & vnus numerū demit aut duos vt vnus vigesimū. i. decimonono vno dempto de vigesimo: vt Iuuenalis. Anceolam p̄culeus h̄z sed gillo deuncem & duodevigesimo. i. decem octo q̄si demptis duob⁹ de vigesimo. ¶ Te

Virgilius
Cicero

septuaginta natus: tot enim vixit Ennius: ita ferebat duo que maxima putantur onera: paupertatem et senectutem: vt eis bene delectari videretur. Et enim cum cōplector animo quattuor causas. re p̄so cur senectus misera videatur vnā

an. quo etiā notamus q̄ solus vnū & duo cū decimo & vigesimo & quadragesimo reperitur esse cōpositū vt vnū vigesimū & duodevigesimū & vnus numerū demit aut duos vt vnus vigesimū. i. decimonono vno dempto de vigesimo: vt Iuuenalis. Anceolam p̄culeus h̄z sed gillo deuncem & duodevigesimo. i. decem octo q̄si demptis duob⁹ de vigesimo. ¶ Te

Anum
Duo,

Iuuenalis

tus flaminius de quo mentionē fecimus. ¶ Tite si quid ego adiutor cetera. ¶ Inter cōsules iterum vero q̄n adiungitur significat q̄d bis fuit consul: mortuus est aut ennius istis existentibus. ¶ Ego quoqz pbat a seipso q̄ senectus nō sp̄nitur & de se posuit exēplum: vt probabiliorē faceret senectutē. ¶ Voconiam legem sciendū est q̄ moris erat romē q̄ si quis roicam habens filiā moriebatur eam in oib⁹ bonis suis relinq̄bat heredē & qz mulier cū nubit alicui viro in aliam transit familiā iniustū vt visum bonis viris. Itaqz q̄dam romanus ciuis noie voconius vir magna auctoritate legē p̄stituit talem: vt nemo mortis vnica h̄ns filiā nisi in tertia aut in quarta pte eam heredē relinq̄re posset: & reliquū hereditatis in familiā eius generis distribueretur: vel fm̄ q̄d lectū est in legibus hāc voconius legē tulit ne q̄s census hoc est pecuniosus heredē vnicam relinq̄ret filiā. Erat aut census ille q̄ centum milia in p̄fessione detulisset: vñ magna fuit cōtentio q̄ iuniores vetabant: viri boni affirmabant. Inter quos Lato suri exit & legē ipsam approbavit. ¶ Magna voce hoc optima p̄tentione. ¶ Et bonis laterib⁹ q̄bus vos p̄firmabatur: vñ orator bona latera bre dicitur: quādo bonam & firmam vocem habet. Suasissem animū ad credendum induxisse ad illam legem laudandam. ¶ Putantur non autem vt sint sed vt insipientibus putatur. ¶ Pauper ja parua pecunia dicta est: qz nō solum Ennius. sed oēs ferme sapientes delectati sunt. adeo q̄ cū multi vt inq̄t Lactatius diuitias h̄re potuissent aspernabatur vñ & dixit ille nisi vos perissetis ego perissem. ¶ Sed cu. & fab. optima sunt paupertatis exēpla differt aut ab inopia & mendicitate qz inopia est quasi sine ope. i. auxilio: mendicitas vero a manu q̄d petat elemosinā manu. ¶ Quattuor reip̄. causa diuisio est totius operis in quattuor causas q̄bus absolutus erit absolutū totū opus. ¶ Quocet a rebus gerēdis remouet arebus que geri dñt id est fieri Virgilius in nono. Nec tecū talia gessi magnānimū eneas. In terqum vero est habere Virgilius in secādo. Et nos aliquod nomenqz gēnūsqz gessimus.

Pauper
Lactantius
Inops
MendicitasVirgi.
Virgilius

Alter
Alius
Infirmus
Virgilius
Procul
Virgilius

Alteram id est secundā: alter enim et alius in hoc differūt qđ alter de duobus: alius vero de pluribus dicitur. ¶ Infirmus inualidus: nā firmus validū et beniuo lentē significat. Si te firmum qđ primū videro: et cōponitur cū in et priuat aliqñ auget vt in fractus Vir. Turnus vt in fractos aduerso Marte Latinos. ¶ Defecisse videt iocibus voluptatib: corporis. s. et ai cor: pois esset voluptates sunt ad delinimēta qđam sensuū: animi autē ad aliqđ bñ vel male cogitandū epicuri tria agebant esse voluptatū genera. Aliqđ enim naturales et necessarias: aliquas xō naturales et nō necessarias nōnulla et neutrum esse. Naud pcul nō nimis longē: nam pcul est qđi procul ab oculis dictū vñ et satis longe significare pōt et nō valde longe. Cuius rei manifestor probus est Virg. in. v. Est pcul in pelago farum. Item in primo Nec procul hinc thesi nūeis tētonia vellis. Agnosce lachrymans. ¶ Si placet perbuma niter locutus: vñ captauit beniuolentiā ab eis. ¶ Al rebus gerendis qđ rhetorū est eo ordine quo diuissimus codē psequi: ab illo qđ primū pposu it incipit exponere vñ dicit p positionē senectus abstrahit boies a rebus gerēdis: et post modū interrogat dicēs. ¶ Quibus scz rebus gerēdis abstrahit senectus hoīem. ¶ An his: scz rebus qđ in iuuentute geruntur: et viribus qđi velit dicere: qđ ea qđ geruntur in iuuentute id est in multitudine iuuenus et in viribus nō p̄nient ad senes et nō sunt officia senum: que si a senibus geri nō p̄nt non dicit possunt: tñ senes a rebus gerendis esse remotos: nam senes hñt res et officia sua: vt consilia et prudētia et grauitas qđ ab ipsis gerūtur. ¶ Nulle ne igitur sunt res se. i. ad senes pertinentes. q. d. multe et optime: vt cōsiliū et prudētia. ¶ Nil ergo agebat. ¶ Pa. Ad. post ppositionē subiungit exemplū a probando a senibus multa p̄dara sunt: et qđ non sunt re moti a rebus gerendis: vñ interrogando dicit nihil ergo est: et est aut sine interrogatione et qđ sit hyronia et melius. L. pau. pa. tu. Sci. iste qui introducit in hoc opere. Scipio. es milianus cornelius africa. minor appellatur: filius enim naturalis fuit Lucij pauli emilij: prius autē Scipio vt ait Marco de saturnalibus fuit corne. qui eocognomine ptem luminibus caretē p baculo gerebat scipio cognominatus nomen et cognomē posteris dedit. ¶ Socer optimi viri filij mei. s. M. Lato filij mei qđ emiliā lucij pau. filiā duxit vxorē: hoc enim pacto se hz emilioz familia pau. emilius lucium pau. genuit: hic vero scipionē africa. mino. et emiliā familiā procreauit: que nūpsit. M. Lato filio censorini. Scipiones autē ita descendūt. P. Scipio scipionē africa. maior. qđ carthagine popu. Roman. reddidit tributa riam genuit: huius filius fuit Scipio corneli⁹ valitudinari⁹. i. qđ deficiebat membris ses ipsum consilio recuperabat hic adoptauit scipionē emilianū africa. mino. Lu. vero scipio frater fuit. P. Scipionis de qbus inquit Virg. duo fulmina belli scipiades Fabricij curij cōficant: curz repu. cōsilio et auctoritate defendebāt nihil agebant: ad apij claudij senectutem ac

Scipio
Marco

Virgilius

Plinius

insignis fuit. Erat autem cecus. Quod cecitatem. propter negligentiam religionis passus fuit quam rem Male. in cap. de neglecta religione ponit. Neglexit autem apud sacra hertulis hoc pactum ut scribit Plinius. due familie ad Herculis sacre sunt destinate scilicet potitiorum et pinariorum: potitios herculis sacerdotes pro corruptis: ut sacra herculis seruis publicis edocerent. An cecus est gens pro potitiorum fundit perijt. Ad pacem cum pirrhorum cum romani italia debellassent

Plinius

cidit etiam ut cecus esset tamen is cum sententia senatus inclinaret ad pacem et fedus facendum cum Pirrbo non dubitauit dicere que illa que versibus persecutus est Ennius. Quo vobis mentes recte que stare solebant ante hanc demeriti sese flexere ruina: ceteraque grauissime: notum vobis enim carmen est et tamen ipsius apij extat oratio: atque banc ille egit septem et deces annos post alterum consulatum: cum inter duos consulatus anni decem interfuissent: censorque ante consulatum superiorem fuisset. Ex quo intelligitur Pirrbi bello grande sane fuisse: et tamen sic a patribus accepimus. Nihil igitur afferunt qui in re gerenda versari senectutem negant si millesque sunt si ut qui gubernatores in nauigando agere nihil discant: cum alij malos scandant alij

plan. cum Taratinis potissimum difficilima bella gesserunt in auxilium pirrbum epirotharum regem euocauerunt: quare cum crudelia bella inferuntur roma. delibenterauerunt pacem et fedus cum Taratinis inire quam rem vetuit magna voce et firmis lateribus. Apud quis cecus fuisset et senex lectica in senatum latus: sue tamen omnes orationi romani assenserunt quam res meminit Plinius. cum de pace pirrbi ageretur: et gratia et potentium per legatum Lineam pro quaereretur senex. et cecus in lectica in senatum latus: turpissimas conditiones magnifica oratione discussit a pace dicta est pax fedus siue a fide dictum est: qui in federe iterponit fides siue quod in paciscendo federe hostia mutaretur. Cuius et cesar. iungebant federa porcia. Que Xsibus persecutus est Ennius. Nam enim poeta illam orationem quam apud habuit versibus suis inseruit: quorum duos trimodo posuit. nimis enim longum fuisset namque centum fortasse Xsus erat. Quo in qua dicit persona apij. Recte constitutes non flexibiles ad componendum pacem cum pirrbo. Ante hac in preterito tempore demeriti ruina: stulta et inepta ratione faciendo pace cum isto pirrbo ceteraque grauissime: quod nimis longa fuisset illa allegatio versuum dicit cetera

Plinius
Pax
Fedus

Virgilius

ra que erant in illa oratione erat gratissima et etiam carmen ipsius ennij erat omnibus notum sic ut nunc Cuius et notandum quod dixit carmen in numero singulari: cum plures essent Xsus: quod carmen non modo unum Xsum: sed totam compositionem librorum significat et opus ipsum significat ut carmen georgicum et bucolicum. Unde Virgilius in bucco dixit de duobus Xsibus carmen et tumulo superaddite carmen. Atque hanc ille egit. i. apud recitauit et computat annos ut diximus antiquo more et sciendum est quod nemo poterat esse consul nisi. xxv. annum ageret: poterat ergo apud annos natus esse circiter sexaginta aut plus eo quando istam egit orationem: cum post vigesimum quintum annum esse poterant consules. Et iste duos habuit consulatus et inter duos consulatus istos anni decem interfuerunt et post consulatum annum. xxv. egit orationem et ante consulatum fuit censor. Atque. i. in consulatum huic alteri pertinet est de duobus. Censor primus censui solum postea lustris condendis et moribus ciuitatis prefuerunt censores et erant duo tamen: et multis magistri morum dicti sunt a censura: vero denotant ad quorum censionem. i. arbitrium censebatur populus: lustris autem quibus preerat tota ciuitas sequente populo cum publica predicatione ambiebatur. Accepimus audiuimus esse verum. Nihil igitur afferunt dicunt nihil qui negant senes rebus gerendis esse remotos: quod per probationem iam factam plus faciunt senes quam iuuenes. Similesque sunt comparat senes gubernatori nauis apta quippe similitudo est cui ridet omnes partes. Adalos in asculini generis arborem significat Hora. Nec malus celeris saucius africo dicta similitudine ma

Carmen
Virgilius

Lustris

Adalos
Horatius

Virgilius
Fores

Galatius

Konfilium

Legatus

Ennius
Lominus

lorum que pendent in arbore pomifera: qz in arbore nauis etiam aliqua sunt suspensa et
alligata ligna rotunda circa q voluuntur funes que formam malox imitantur. Adalus qñ
arbozem ipam pomiferā significat femini generis est: et ambe iste due dictiōes sunt longe:
qñ vero malus improbū significat: tunc bz primā breuem: vt Virg. Socij neqz em ignari
sumus ante malox. ¶ Fores ¶ fori tñ declinatur in plurali et masculini generis sunt et si
gnificant locum in nauī. i. me-
dium nauis: p quem currūt ex
hortatores ad nauiz. An dicit
cursitent. ¶ Sentinam fundū
nauis quo oēs fordes defuit.
¶ Sed cōsilio ¶ bene huic xō
rei assentitur. Salust. in cati-
lina: bello: nostra oīs vis in a-
nimo et corpe sita est animi im-
perio corpis seruitio magno
vtimur atqz nobis cū dij: al-
ter cū belluis cōe est quo mihi
recti? et vī ingenij quā vix opi-
b? gloriā q̄rere: cōsiliū aut dictū
est a cōsulēdo vī a silēdo: quo fa-
cili? cōsiliū repitur. ¶ Nec si
forte ego ¶ post p̄ticularia exē-
pla miscet exēplum de scipio.
¶ Legat: quē dicit vicarium
in exercitu: alias legat? orator
quē vulgo dicit ambasiatorē.
¶ Carthagini ma. co. sciebat
cato hoc qz semel ad? cōponen-
das lites conuincioz a ro. illic
missus est petētib? carthaginē
sib? ibi aīos carthaginēsum
adaduerit et cognouit eos. De
mū romā reuersus inflāmans
oīm ro. aīos: expōsit negotio
a catone tertū bellū punicum
factū est et fundit? delata ē car-
thago. Deide p? ānos aliquot
alia ē in libia cōstituta cartha-
go haud multū longe a p̄ia q
delata fuit a minore scipione.
¶ Atinā vīs imor. Scipio tibi
refer. quod optauit cato haud
multo tpe post euenit qd iste
scipio eā deleuit. ¶ Qui scz sci-
pionis aphricani maioris q se-
cit eā tributariā: vt dixim? su-
p̄ia. Qui? Qui erat em auus p
adopratoz cū valitudinari? il-
le adopravit in filiū huius sci-
pionis filiū. ¶ Excipit? et ex p
cedenti bz excipe: dicit qd sp
manebat memoria ei? ¶ Cum
cōsul. hoc est designat? naz sp
erat quattuor cōsules: duo deli-
gnati: et duo existentes cōsules.
sp em p annū antea creabatur
et postea alrez ānuz in cōsulatu
manebat. Enni? dictū aduerbū qñ extra manū: comin? xō qñ cū manu a cō et manu. ¶ Bla-
dij? iensib? mittent brace cultelli frena flagellū idē alibi. ¶ Senatū q senib? est in qb? sūt
p̄lia quoz arma sūt prudētia cōsiliū auctoritas rō: nā si a iuuenib? dicere? iuuet? appella-

fores cursent: alij sententiam exbauriāt: ille autē
clauū tenens sedeat in puppi qetis nō faciat ea
que iuuenes. At xō multo maiora et meliora fa-
cit: nō em virib? aut velocitatib? aut celeritate
corpoz res magne gerūt: sed cōsilio et auctorita-
te et snia qb? nō mō orbari: sz etiā augeri senect?
olet: nisi forte ego vobis qui et miles et tribu-
nus et legatus et consul versatus sum in vario
genere bellozū cessare non videoz: cum bella
non gero. At senatū que sunt gerenda prescri-
bo et quomodo carthagini male tam diu cogitā-
ti bellum inferatur multo ante denuntio: de qua
non ante vereri desinam q̄ illam excisam esse co-
gnouero. Quam palinam vtinam immortales
tibi scip. reseruent vt aui reliquias persequare.
Cuius a morte hic tertius et trigessimus est an-
nus. Sed memoriam illius viri vtinam excipiat
omnes anni consequentes. Anno ante me cen-
sorem mortuus est: nouem post meum consula-
um cum consul iterum me consule creatus es sz
Numigif si ad centesimū annū vixisset: senectus
eum sue peniteret: nec enim ex cursione nec sal-

retur. **Q**uia. no. maiores et minores quotienscunq; pro superioribus et posteris nostris ponitur in modo numeri pluralis sunt: et tunc utimur ma. et mi. quoniam non amplius vocabula habemus quibus eos appellamus? hoc modo praefatus abau? tritau? pauus attrau? et sic de minoribus? Dr. **Q** Alipha. instat etiam ut probat senectutem non esse remotam a rebus gerendis. **Q** Summus praesentium appellat senes? non tamen praeteritum quibus praeter dignitatem. Nam cum senes ab eis senatus cognoscitur?

tu nec eminus bastis: aut comius gladiis uteretur: sed consilio: ratione sententia. Que nisi essent in senibus non summum consilium maioris nostri appellassent senatum: apud lacedaemones quidem bi qui apostrophis simum magistratum gerunt ut sunt: sic etiam appellant senes: quod si legere et audire voletis externa: maximas res per adolescentulos labefactatas a senibus sustentatas reperientis. **C**edo qui vestram rem publicam amisi stis tam cito: sic enim percotatur ut est in **E**nij libro respondetur et alia: et hec in primis prouentebant oratores noui stulti adolescentuli. **T**emeritas est videlicet florentis etatis: prudentia senectutis. **L**e. At memoria minuitur. **L**ato. Credo, nisi exerceas eam aut etiam si sis natura tardior. **T**hemistocles omnium civium nomina perceperat. Num igitur censetis eum cum etate processisset: qui aristides esset lissimachum

Quam sparsa dicuntur: unde nomen geritile sit lacedaemoni: ut lacedaemoniosus: et cito quod in tota grecia due erant ciuitates excellentiores ceteris. **L**acedaemon et athene quae duo oculi greciae nuncupantur. **L**egere. scilicet poetas et auctores. **H**ystorias et res scriptas. **E**t audire. Aliquibus multa praeterita sciunt nouerunt res gestas vel audire ab alijs legentibus. **R**epietis externas: peregrinas. **C**edo et verbum impatiuntur cedor cedit tamen inueniuntur et accedunt huius in fine et est exemplum et textus est. **N**euus poete comici utique mortui romana pulsi facere nobilius ac praecipue. **A** Metelli quod li. composuit quem ludum appellant in quo induxit duos adolescentes: quorum unus alteri obuias inquit: quomodo respondit thebanorum eo pacto labefacta esset: cui ridet a iuuenibus non amplius a senibus regebat: per quod probat Lato. quod senes sunt qui respondit gubernant et quod non sunt remota a rebus gerendis: unde dicitur unus eorum adolescentulorum ab eis introductus. **C**edo dic respondit nostra scilicet thebanorum. Sic effuerat caro. exponitis quod dixit. **P**ercotatur. Igitur Terentius in eunucho. **Q**uae praeteritum qua in sistit via. **R**espondetur et alia scilicet ab ipso adolescente interrogato quo pueniebant oratores noui stulti adolescentes qui suis temerarijs consilijs rem publicam nostram habentes. unde Quintus diffinitio: orare autem praefati dicebant agere hinc oratores causarum actores sunt appellati et legati qui reipublicae mandata perageret: ut centum oratores. **T**emeritas videlicet certe. **F**lorentis metaphoricum verbum est: quoniam licuit semperque licebit: signatum presente nota prouocare nomen. **H**orati. prudentia bonorum et malorum discretio et memoria multarum rerum. **A**t memoria minuitur. **A**ntipophora est per quam aliquis Lato facere potuisset dicens senes obliuiosos esse et in eis minui memoriam: aut quod sit **L**e. vel scipio est enim memoria animi rerum et verborum dispositionis firma perceptio. **E**t tamen sed semper significat differentiam rerum. **C**redo respondet Lato obiectioni factae et probat quod in senibus memoria non deficit nisi in illis qui eam non exercent: et quia a natura sunt obliuiosi. **T**ardior. **C**rassior ingenio: nam tardus duo significat ad crassum ingenium quod tarde intelligat Terentius. **I**bi. tardus es: et letum et segnem corpore quod tarde moveatur. **T**hemistocles hoc quo diximus supra mirabilem memoriam habuit adeo quod omnium suorum civium nomina memoriter teneret iam senex. **L**issimachum salutare hoc est ut

Laceda.

Lato

Terentius

Quintus. Orare

Memoria

Tardus Terentius

Emilius pb?
Equidez

Persius

Augu:

Thesaurus

Hadimonius

Juricons.

Pontifices

Harro

Augures
Ingenium
Studium

Virgilius

Familiares

unum hominem saluaret pro alio ipsum honorans. q. d. non lisimachus autem pater fuit
Aristidis atheniensis: hic xō aristides tāta virtute ⁊ gloria fuit: qd̄ equalis. ppe modum ex
titit Themistochl. Itaq; vt ait Emilius pb̄us cū eo de principatu cōtendit: obtractatū in-
ter se: ⁊ tante hic iustitie fuit qd̄ cognoscere iustus est appellatus ex ea Aristidis iustitia factū
est qd̄ se oēs quasi grecie ciuitas es ad atheniēsiū societate applicuerūt. [Equidē nom]
scio etiā de seipso loquitur: nec
mix q; senes de seipsis plerūq;
laudatores sunt. [Equidem]
ego quidē iūgitur em̄ p̄ia se-
cunda tertia psona tum in Li-
tum in alijs auctoribus. Persi-
us. Nō equidē hec dubites am-
box sedere certo: cōsentire vi-
es. [Qui sunt] hoc est viuunt
sz patres ⁊ auos ip̄ox qui fue-
runt: hoc est mortui sunt [Et]
uos patris] matrisq; p̄ses ex il-
la voce nuncupatus: q; greci
amuos p̄ferūt magnū signifi-
cātem: cū auus magn⁹ sit in fa-
milia qd̄ aiūt dicūt ⁊ est in pro-
uerbio qd̄ qui legūt in scripta
⁊ epitaphia ⁊ epigramata mor-
tuorū memoria p̄dunt: hoc ego
cato nō timeo: q; in ip̄is legē-
dis magis memoriā exerceo ⁊
ip̄az cōfirmo meā. [Thesaurū]
rex p̄ciosaz repositiōez grecūz
quidē nomē nō aut
ab auro vt dicūt multā nā nō
solū auri: sed oīm rex p̄ciosaz
repositiōem thesaurū dicimus.
[Meminerunt oīa] vadimor-
nia in p̄p̄tu habēt vñ accipi
regit vt dixim⁹ memini. [Va-
dimonia] est sunt fideiussores
⁊ p̄missa q; sunt p; alijs debi-
tis. [Qui sibi] distinguēduz q;
debet sibi ⁊ cui ip̄si debeat ⁊ ē
obligati sint. [Juriconsulti]
quos dicūt doctores legū ⁊ vi-
cūt iuriscōsulti ⁊ iurecōsul-
ti. [Pontifices] qui reb⁹ sacris
psunt: quos nūc papas appel-
lamus: dicti xō a posse ⁊ facio
Harro nō arbitrat̄ a pōte: nam ab his subtilius est fact⁹ primū ⁊ restitūt⁹ sepe. [Augu-
res] hi p̄digijs publicis p̄erant ⁊ in istoz collegio erat ordo oīm prudētūz. [Ingenia] q̄si
innata a natura dicūt̄ ingenia. [Studiu] est quedā vebemēs applicatio animi ad aliqd̄
peragēdum summa cum volūtatē. [Industria] diligētia quedā ardēs circa res honestas.
[Quieta] sine armis. [Sophocles] iste fuit p̄clarus ⁊ sapētissimus poeta grec⁹ atheniē-
sis: qui multas scripsit tragedias de quo Vir. Sola sophocleo tua carmina digna coturno
vñ tam fact⁹ senex scripsit tragediaz q;
bernatiōez rei familiaris cupiebāt accusarūt eum iudici⁹ qd̄ iam desipiebat ⁊ rez domesti-
cam nō bene curabat: vñ vocat⁹ in iudiciū sciens accusatōem factā a filijs secū sub pallio
tragediā edipi colonei adduxerat q; illis dieb⁹ obsoluerat: qua lecta statim fuit absolutus
Tragedias fecit scz edipi colonei. [Familiaris] domesticū: sed vt plurimū familiaris si-
gnificat amicu vt negocijs familiarib⁹ impedit: hoc est reb⁹ ⁊ negocijs ⁊ causis amicorū
meorū occupati in quo multi erāt exponentes familiaribus p; domesticis. [Nostro more]
romano more: est em̄ mos bene vel male viuendi cōsuetudo: ⁊ est mesum nomen vt valitū
do venenum. [Interdici] ne iustrare possint amplius: ⁊ est xbum iuriscōsultorū. [Desi]

salutare solitum. Equidem non modo eos noui
qui sunt: sed eorum patres etiā ⁊ auos. Nec
sepulchra legens vereor: quod aiunt ne perdam
memoriam: his enim ip̄sis legendis redeo in me-
moriam mortuorū: nec vero quēq; senū au diu-
oblitiū quo loco thesaurum obruisset oīa q; curāt
meminerūt vadimonia cōstituta: q; sibi qd̄ ip̄si
debeant. Quid iuriscōsulti? Quid pontifices?
Quid augures? Quid p; senes q; mltā memi-
nerunt. Vanēt ingenia senib⁹ mō p;maneat stu-
diū ⁊ industria: nec ea solū i claris ⁊ honoratis vi-
ris: sz in vīta etiā p̄uata ⁊ queta Sophocles ad-
summam senectutem tragedias fecit: qui pro-
pter studium cum rem familiarē negligere vi-
deretur a filijs in iudiciū vocatus est: vt quem
admodum nostro more male rem gerētibus pa-
tribus bonis interdici sole t: sic illum quasi desi-

pientem] a desipio quod est verbum compositum a de et sapio. [Eam fabulam] scz edipo
dem coloneum: posuit enim fabulā pro tragedia sicut Teren. fabulam p comedia edipus aut
rex thebay fuit qui laium p̄rem ignorāter interfecit et matrem iocastā ignorāter duxit vxo
rez a qua quattuor suscepit filios polinice et Eoclez. Simenem: et antigonem filios quā rem
vt rescivit edip⁹ oculos effodit sibi et arthenas exulauit vbi magnificētissime suscep⁹ est: et
ibi mortuo sepulturā magnifi
cam et eminētem in altū p̄fere
runt: vñ ocone⁹ dictus est: qz
est loc⁹ emi
nens in altū et sublimis quam
rez sophocles stilo tragico scri
psitatem stat⁹: itē euripides: Desipiens
fabula
Terentius
item seneca idē scripsit et dī: edi
pus: qz pedes inflatos habuit
et adustos: cū fuit expositus a
parētib⁹: naz p̄forarūt ei pe
des verū ignoto vt moriretur
qz p oraculū acceperāt scelus
qđ postmodū contingit: quis
euitare cognati fuerint: inuen
tus aut fuit edip⁹: ita exposit⁹
puer a quodā viro et illū ad co
rinthium regē detulit quē libē
tissime suscepit in filium cū ab
vxoze plem habere nō posset.
[Illud carmen] iop⁹ illud me
trici vt diximus carnē appell
latur. [Num igit] hūc scz so
phoclem: et ponit nūc cumulū
gerendis senectutem non esse

pientem a re familiari remouerent iudices: num
senex dicitur eam fabulam: q̄ in manibus habe
bat et proxime scripserat Edipum coloneum re
citasse iudicibus quesissqz: num illud carmen
sapientis videretur: quo recitato sententijs iu
dictum est liberatus. Num igitur bunc: num De
fiodum: num simonidem: num Stesichorū: num
quos ante dixi Socratem: Boziam: num Ido
merum: num philosophorum p̄nceps Pytha
goram democritum: num Platonem: num So

Edipus

et frequentiam exemplorum: quibus sit manifestum a rebus
remotam Hesiodum poetam grecum quem Virgili. imitatus est in geor. [Simonidem
poetam grecum linicum qui tpe quo stesichorus poeta mortuus est clarus habetur inquit
Eusebius. Preterea Pindarus et Simonides poete lirici vno tēpore habiti sunt insignes.
[Stesichorum] alium poetam Socratem: qui delphici appollinis oraculo omnium homi
num sapienti simus fuit iudicatus: vt diximus primus philosophiam de celo deduxit in
terrā: et eo tempore dicitur natus: quo Themistocles hausto tauri sanguine mortuus est
Boziam leoncinum] scilicet de quo ante diximus: qui tanto domcende artis oratorie que
stum consequutus fuit: vt omnium hominum primus ad sui memoriam in delphis in
templo solidam ex auro statuam posuerat. Homerum. Num an philosophorum an poetaz
principem appellemus: in dubio est. Dim est bonaz artium peritissimus fuit: vt cecus: tñ
ideo homerus ionici est:

cum dicūt. Suum est p̄rium diogenes

erat. [Principem] antiquitate et stute pithagorā principem dicimus qui relicta famo pa
tria in egiptum p̄fectus est: vbi variaruz rex intelligētiā assequeretur. [Inde ad p̄fas cō
migravit maioris doctrine se tradens erudiēdum sydereos motus stellarūqz cōkursus ac
cepit hinc cretam lacedemoniāqz petens tādē in italiam venit regnāte numā: vbi tanta
seueritate vitā ducit: vt crotoniate ad quos primū diuertit tāti viri auctoritate ad bonos
sanctosqz mores breui tpe reducti fuerūt: qui magna prius et intempata luxuria p̄fuebāt
seculis postea q̄ plurimis: sic eius pithagoreoz q̄ vixit in italia nomen vt alius videre ē
doctus nemo. Adeo vt Platonem relictis athenis institutionis illoz cognoscēde grā in ita
liam aduentasse cōperio. [Democritum] ad eam phm: hic xō tantas fuit sortitus opes
vt pater eius Xeris p̄fas regis exeratum dapibus expleret sumptuosissimis facile potue
rit eis tñ opibus donauit patriā referuatis quibsdā rebus admodū paruis qđ ideo ses
cit: vt suo studio liberioze quidem aīo vacare posset: reliquozqz semp ipse ridebat ambī
tionem et curias inanes. De quo Iuue. ait. Jam ne igitur laudes qđ de sapiētib⁹ alter ri
debat: quotiens a limine mouerat vnū Substuleratqz pedē flebat contrarius alter ri
nem qui in italīā venit vt ante diximus Pithagore phama p̄motus vbi q̄ plurimos cogno
uit. Tum maxime arbitā tarētium thimē. Arionemqz viros certe phos: et rex naturas
omniū doctos zenocratem zenonem cleātē phos oībus artibus claros athenienses: non
enim est inuentus nobis sed zenonille p̄clarus phūs: zeno cleantes est
a p̄e. latus a familia: zenocrates vero vt inquit Valerius t̄ta s. p̄ientia sanctitateqz fuit.

Iuuenalis

Valerius

quod ingentissimus ei honos exhibebatur athenis adeo quod cum testimonium dicere coactus ad aram accessisset: ut morte eius iuraret se oia vere retulisse vniuersi iudices cōsurrexerūt conclamauerūtq; ne iussurādum diceret qd; sibi mer postmodū dicende sentētie loco remissuri nō erant: sinceritati eius cōcedēdum existimauerūt. Eum diogenem hic romaz semel legatus ab arhemēsihus missus fuit: ordo ergo est p hiphaton: num igitur senat' coe-

Agitatio

q. d. nō. ¶ Agitatio frequēratio & exercitatio a frequentariuo xbo agito. ¶ Age lexhortātis est grecū quidez: & trasitio est qua vrimur: cū de diuersis rebus dicim' & trasitum ad aliam rem facim'. ¶ Alianos & familiares meos] quia & cato agnos & pedia habebat in sabino agro. Quib' absentibus nūq; maiora opa fiunt: ut est arare seminare cōdire: q; vocātur maiora opa: ergo ipis: semp p sentibus oia opa maiora fiunt. ¶ Condendis] reponendis in horrea. ¶ Minus mix] nō mirum: q; laborāt p se ut habent p anno futuro: quid corrodat cui rei subiūgitur rō. ¶ Viuere] vitam ducere. Est aut viuo verbū mesum: ut valeor: nā exoptātis est maledicētis. ¶ Virgilius in tertio. Viuite felices quib' est fortuna peracta tam sua. ¶ Itē in buco. Viuite silue. i. pite. ¶ Itē idē] in alijs qdēre b' nō mix: nō mix est si laborant: q; nemo est tā senex. Statius noster: aut latin' aut prius etati sue: vnde notamus duos statios: vñ maiorem de quo nūc dicitur: qui statius cecilius dicebatur: alter minorem gallicum: qui vespasiani imperatoris pter vsq; ad domiciani Titii fratris puenit imperiū: qui & Titus iunior dictus. Et hic de quo nūc agit Lato scriptor comediar' clarus habet' est: natione insup gall'. Et Ennii primum cōruberualis: quidā me diolanēsem ferūt mortuus est anno post mortem Ennii. & iuxta tuniculū sepultus: vt inq; Eusebius in sinephebis in libro quez sinephebos appellauit. ¶ Agricola] qd; colat agrū dictus: vñ sciēdūz est qd; apud maiores agricultura ī magno erat honore ad quā etiā milites emeriti accedebāt. ¶ Posteriorē] nepotibus. ¶ Melius] scz dixit de sene pspiciente cum dixit. Serit arbores. ¶ Lealius] qd; dixim' statius ceciliū quid illū idem qd; sez tuz in illo libro dixit. ¶ Quod est edepol: est aut edepol aduerbium iurātis ab ede & tēplo: pollucis. ¶ Que nō vult] vt morbos & alia huiusce. hoc autem argumētum est debile & nullius mōmēti & falsū. q; idem in ceteris etatibus dicere possumus: & absurde in hoc vituperat senectutem. ¶ Vult aut est antiquū

cratem: num postea Zenonem: Cleantem: aut cum quem vos etiā Rome vidistis Diogenez stoicum coegit in suis studijs obmutescere senectus. An nō in omnibus his studiōz agitatio vte equalis fuit. Age ista diuina studia omittam? possum noiare ex agro sabino rusticos vicinos & familiares meos quib' absentib' vnq; fere vlla in agro maiora opera fiunt non ferendis: non percipiendis fructibus: non cōdendis: quāq; in illis hoc minus mirum. Nemo enim est tam senex: qui se annū nō putet posse viuere. Sed itē laborant in eis que sciunt nūq; ad se omnino pertinere. Serunt arbores que alteri seculo profunt ut ait statius noster in sinephebis. Nec vero dubitet agricola: quis senex querenti cui serat respondere dijs immortalibus: qui me nō accipere tantūmodo a maioribus voluerunt: sed etiam posteris tradere. Melius Cecilius de sene alteri seculo pspiciente q; illud idē Le. Edepol senect' si nūq; aliud vitij aporet secū cū aduenierit. Unū id satis est: qd; diu viuēdo multa que nō

Edepol

quia magna erat affinitas inter u & o vult vult quouis cuius quoui cui. Et multa fortasse
 q̄ vult Respōtio catonis est ad ceciliū: q̄ etiā senes vident multa fortasse q̄ volūt: vt hono
 res reuerētias auctoritatem quā boni hoīes venerātur. Et hoc sepe etiā adolescentia vīs
 soluit. Et diximus argumētum cecilij a simili in florida etate. Jam equidem alia verba
 statij cecilij vitiosissima & idem dicit Nonius. Ad. hūc textum statij allegans & senes oībus

vult: videt La. Et multa fortasse que vult: atq̄
 ea quidē que nō iuste sepe etiā adolescētia incur
 rit. Illud vero idē Cecilius vitiosus Le. Tū etiā
 in senecta hoc reputo miserrimū sentire ea etate
 esse odiosum se alteri. La. iucūdū potius q̄ odio
 sum: vt. n. bona adolescentibus indole p̄ditis sa
 pientes senes delectantur leniorq̄ sit eorum se
 nectus qui a iuventute coluntur & diligunt. Sic
 adolescentes senum p̄ceptis gaudent quibus
 ad virtutum studia ducuntur. Nec minus intel
 ligo me vobis q̄z vos mibi esse iocundos. Sz vi
 detis vt senectus nō modo languida: atq̄ iners
 non sit: verum etiā sit operosa & semper agens
 aliquid & moliens: tale scilicet quale cuiusq̄ stu
 dium in superiore vita fuit. Quid quod etiā adi
 scunt aliquid: vt solonem in versibus gloriantes
 vidimus qui se quottidie aliquid adiscntem se
 nem fieri dicit vt ego feci: qui grecas litteras se
 nes didici. Quasquidē sic auide arripuit: qua
 si diuturnam sitim ex plere cupiēs: vt ea ipsa mi
 bi nota essent quibus me nunc exemplis vti vi
 detis. Quod cum fecisse socratem in fidibus au
 direm: vellein equidem et illud discēbāt enim
 summus esset honor musice erat apud antiquos: cuius rei manifestator est pbus themisto

odior tedio sunt. Ad qd respō
 dit cato dicens iucūdum poti
 usq̄ odiosum cuius rei subiun
 git rōnem optimam dicens p
 comparisonem. Indoles
 hec est enim iudicium future
 probitatis. Non minus pro
 bat per exemplum vt ipsis a
 dolescentibus Scipione & Le
 lio. Languida ocio & lenti
 tudini dedita Iners: sine ar
 te & opera cōtra illud Horatij
 spe longus iners auidusq̄ fut
 uri. Adolens faciens ali
 quid cū grauitas & supiore pre
 terita: q̄ sancte vixit & studio
 sus fuit in iuuenili etate: ita i
 senectute. Ali virgilianum il
 lud dictus p̄clax est. Atq̄ adeo
 a teneris cōfuefcere multū est
 Adiscunt aliquid scz in sene
 ctute: de quo ponit exemplum
 de solutione: quod enim acces
 pit Valerius: hic autem athe
 nienfis fuit vnus de septez sa
 pientibus legum dator: quoz
 duo fuerunt Solon et Draco
 Solon aut̄ suis versibus glo
 riabatur qd̄ senescens adiscē
 bat multa dicēs. Senem fie
 ri senex didici: vnde nō est mi
 rum si eruditus loq̄tur: vt viri
 mus supra: nam constat in his
 p̄studiosum fuisse: adeo quod
 in p̄siliū p̄ficēscēs sub pallioli
 bzoz grecos portabat: sic etiā
 posuit arripui verbū violentū
 Sitim traxit similitudinez
 ab homine sitibundo vel cane
 Socratem hic iam senex p
 studiose fidibus operam dedit
 in quibus magna laus & glo
 ria fuit sicut in litteris v̄ pro
 bus emilianus in p̄hemio di
 cit. In fidib⁹ hec fides est fi
 thara & corda eius dicta quod
 tm̄ inter se corde eius concor
 dent sonentoz q̄rum scz inter
 homines fides. Illud scz fi
 des pulsare: & ip̄am musicam
 sicut Socrates discēbāt etiā
 fidibus antiquius: hoc per pa
 renthesim dicitur: nec mirum
 si antiqui discēbant fidibus
 manifestator est pbus themisto

Horatius

Virgilius

Fides

eles qui cum clarissimay rerum gestay excellentissimus esset et militie peritissimus cum in co-
 unio lyra recusasset habitus est indoctor: hinc est quod excellentissimi viri fidibus laborauerunt
 Epaminudas certe grece princeps. Et hiron: medicine prestantissimus et hic socrates sapientissi-
 mus: de quo nunc agitur. Et ego elaboravi vehementissime studium adhibui: unde nota quod ad-
 didit de seipso ut socrate non inferior videretur et latini nisi grecis non videretur esse minores:
 et ut inquit Horatius? Laudator
 tps acti. Namque omnes sunt lauda-
 tores de seipsis senes. Nec
 ego rhetorico ordine vitur eo
 em ordine quo diuisit: eo pfer-
 to sequitur. Nam et dicit de prima
 causa: quod auocat a rebus geren-
 dis: nunc aggreditur altera: quod
 corpus facit infirmus. Desi-
 dero est proprie de rebus absen-
 tibus: unde ponitur desiderium p
 absentia. Et est em p parthe-
 sim. i. p interpositionem senten-
 tie. Plusque adolescens: quod desi-
 derare vires tauri esset plusque
 adolescentis vires expetere.
 Tauri vires aut elephantis
 ista sunt a talia mire fortitudi-
 nis elephas elephantis declina-
 tur: et elephantis ti. ut sectos
 elephanto. Et cum essem adole-
 scens ipso vires non desidera-
 bam: quod contra naturam fuisset:
 nunc autem cum senex vires ado-
 lescentium non desidero: quod est
 contra naturam quod dicit Quod
 est naturaliter a natura datur.
 Decorum codecens est: ut cum
 sis adolescens: adulescentium vi-
 ribus utere: cum vero senex se-
 numque utere viribus: et sic non fit
 inuita minerva. Pro viribus
 p aut en multis modis ponit
 tam in appositione quam in coposi-
 tione ut inquit Plutarchus: nunc ve-
 ro ponit p ad: vel finit p viri-
 bus. i. ad vel finit vires. Que
 vox vituperat milonem et abletam
 crotoniatam qui factus senex de-
 plorabat vires suas amissas p
 senectutem videns abletas se
 exercetes et dicebat. Et hi quidem sex lacerti mei sunt mortui: quia misserunt vires suas. Sci-
 duz in quod iste de quo nunc agitur milo. Sed quidam athleta de crotone italie ciuitate: unde est pa-
 trium nomen crotoniata. Et Curriculo huius vocabuli significatio non habemus manifestam:
 sed alias significat interdum tempus et spatium cursus: interdum paruum cursum et cursum. Et Lacer-
 tos latine: brachia grece dicimus: in italia enim erant tres lingue latine: osca et greca. Non vero
 verba catonis vituperatis milone. Et isti sex lacerti tui: unde nota differentiam inter iste et hic
 Quam tu ipse nugator sex mortuus est. Nec enim subiungit rationem: quod nunc. Et te. i.
 ex alio tuorum unde nota illud quod diximus de platone: qui dicebat animum esse hominem: et corpus
 quidem esse animal: quod est commune cum bestiis. Sic et Li. in somnio scipionis. Non est homo
 quem vides: homo autem est a ratione: et sic intelligitur hoc loco: deo addit contrarium sex ex
 lateribus et lacertis. Sex et Emilii publius Crassus Titus coruncanius prestantissimi vi-
 ri romani fuerunt. Prudentia que est preteritay et futuray et presentium rerum cognitio.
 Orator ponit quoddam objectionem: quam ei aliquis facere potuisset p quo ipse loquitur: vel
 quod sint verba ipsius lelij. Orator qui est vir bonus: dicendi peritus. Adetuo sub quodas
 fidibus antiquis: sed in litteris certe elaborauit.
 Nec nunc quidem vires desiderio adolescentis
 is enim locus erat alter de vitis senectutis: non
 plus quam adolescens: etiam vires tauri: aut elephantis
 tis desiderabam. Quod enim homini naturalis-
 ter in situm est eo uti decet: et quicquid agat a-
 gere pro viribus: que enim vox potest esse cor-
 reptior quam millonis Erotoniata qui cum senex
 esset iam athletasque se in curriculo exercentes vi-
 deret aspexisse lacertos suos dicens: illacrimans
 quod dixisse. Et hi quidem tam mortui sunt non ve-
 ro tam isti quam tu ipse nugator: neque enim ex te vi-
 res nobilitatus sed ex lateribus et lacertis tu-
 is. Nihil sex emilius tale: nihil multis annis
 ante Li. Coruncanius: nihil modo. P. crassius a
 quibus iura ciuibus prescribebantur quorum vi-
 res ad extremum spiritum prouecta est prudentia.
 Orator metuo ne languescat senectute. Est enim

timore reuerentie. ¶ Munus officium: alias bonū significat. ¶ Sed laterum etiā et virtus
 ut bonā habeat vocem: et latera fortia et firma quibus vox ipsa formatur: et stare possit ad re- **Iuuenalis**
 citandum. ¶ Nescio quo pacto: modus quidem loquendi cum res ipsa haberet nescio quid laten-
 tis energie quod verbis aperire nescim: quale est illud iuuenalis. Hunc qualē est nescio mō-
 strare et sentio tantū. ¶ Quod canorum. Nō amisi. ¶ pbat ex ipso et bñ. Nam hoc est decorū

munus eius non ingenij solū: sed laterum etiā
 et virtum. Omnino, canorum illud in voce splen-
 descit: etiā nescio quo pacto in senectute quod
 equidez non amisi ad huc: et tamē videtis annos
 meos. Sed tamen decorus est sermo senis quie-
 tus et remissus: facitque persepe ipsa sibi audien-
 ti tam disertis senis cōpta oratio et mitis. Quod
 si exequi nequeas possis tamen Scipioni preclari-
 pere et lelio. Quid enim est iucundius senectute
 stipata studiis iuuentutis. An ne eas quidez
 res senectutis reliquim ut adolescentulos doce-
 at instituat: ad omne officij munus instituat.
 Quoquidem opere: quid potest esse preclari-
 us? Tibi vero. L. et. P. Scipione et aui tui
 duo. L. Emilius. P. Africanus comitatu no-
 bilitum iuuenum fortunati videbantur. Nec vlli
 bonarum artium magistris nō beati putādi quibus
 consenuerint vires atque defecerint: et si ista ipsa

nam. ¶ Instituat. ¶ Itum ad bonos mores. ¶ Ad oē officij munus hoc est ad oē officij boni-
 nestatis: munus enim officio: officium per honestate ponitur: officium enim polisemus sermo ē.
 ¶ Interdum munus interdum obsequium: interdum pebitum hoc est illud quod officij ab effici-
 endo dictum: nō ut quidam dicunt ab officiando. ¶ L. et. P. Scipiones: isti fuerunt fratres de
 quibus inquit Air. Duo fulmina belli scipiadæ: in quo multi erāt putantes maiorē et ma-
 iorem scipiones africanos: cū isti duo fratres fuissent: quod in hispania apud nouā carthagi-
 nem insidijs intercepti sunt: cū illic fortissime pluerent: hoc pacto se his istorum cōiunctio sci-
 pionū. Publici scipio africanus maior valitudinariū scipionē genuit ut dixim: quod hūc scipio-
 nem adoptauit minorē africanū: vñ sit. P. africanus auus huius per adoptionē huius. ¶ L. uti
 us autē emilius est auus eius naturalis: quod P. emiliū genuit huius Scipionis africanū patrē.
 ¶ Comitatu est enim comes. pprie in itinere: hoc est ab oī magistro putādi boni et beatissimi
 gistri aut dicunt nō mō artium preceptores: sed quicquid sunt in aliquo magistratu: dicti quidez quod
 magis ceteris possint. ¶ Et si ista. ¶ pbat quod si vires defecerint senibus: euenit ex vicis et inter-

Amitto
 Admitto

Stipa

Airgilius

Lomes
 Magister

Effectum
Setum

perantia: et libidine et male acta vita. ¶ Iuuentutis effectus debilitati tractum a similitudi-
ne puerpere quod post debilitatur ut ab extra et fetu: quasi extra sine fetu: nam fetu dicimus cu-
iuslibet germe vel fructu. ¶ Tradit quod una etas tradit alteri. ¶ Cirus hic de humili statu
regno ad magni euenit de quo xenophon scripsit librum quem
noster eius hystorias: non silentio preterit. Xenophon autem perclarus philosophus et orator et in
re militari studiosus fuit. Li-
ri pererea fuerunt duor: de quo
nunc agitur et minor cui?

Imbecillia

Xenophon erra-
uit. ¶ Imbecillior est debilitior
nomen quod diminutiuum a ba-
culo baculus hinc imbecillis
debilis ut est senex quod se bacu-
lo regit. ¶ Ego. L. metellum
ut non inferiores externis vide-
rentur latini de nostris subiun-
xit exemplum probationis causa: or-
do est. Ego puer memini. L.
Metellum ita bonis viribus ex-
tremo tempore etatis. ¶ Ugin-
ti et duos annos se sacerdos
prestit: hoc est per parentibus vi-
ctum. ¶ Sacerdotio hoc est
pontificatus: quod omnibus perat sa-
cerdotibus. Erant enim tria ge-
nera sacerdotum: feciales: quod fe-
deribus facienda perant. ¶ Sa-
lii: a saluando dicti a numa po-
pulo instituti: quod. xij. numero
fuerunt: quo tempore de celo clipeus
ceciderit: et flamines quod a flosculo
lane quem pementie causa super
apice ferebant deuotati sunt.
¶ Alterum secundum. Nihil neces-
se vellet de se dicere Lator: et
ne videatur arrogans excusat
se: facit quandam digressionem
quam dicit ad res tamen pertinentes
causa probationis. ¶ Audietis et
plurimum probationis immutatis
causa. ¶ Homerum patrem omnium ho-
narum artium. ¶ Nestor de veteri-
tibus suis predicet. ¶ Tertiam

hominum vivebat etatem: hoc est quod erat in tertia etate: hoc est quod habebat circiter octoginta nouem an-
nos: quod etas dicebatur spatium triginta annorum: sed scire debemus quod tribus modis etas in-
telligitur: interdum enim ponitur per annum et tunc videtur deriuari
nem ipsum annorum hominum: ut infantia: pueritia: interdum deo spatium. xxx. annorum: quod appellat Ho-
merus: quod apta sit ad generandum. Homeri autem carmen est hominum
hoc est due etates hominum inuicem distantia erant consumptae Nestori: quod sic Li. in latinum conuers-
tit: tertia hominum vivebat etate. Possimus etiam etatem hoc loco: ut superius diximus: triparti-
tam in hominibus esse dicere: et in eo quod dicitur sentia melior est sensus. ¶ Aut in solens: cuius nemo
solere hoc est conuersari possit. ¶ Loquar de se multa magnifica dices et elata abaxer ei
lingua melle dulcior fnebat oratio. ¶ Dux ille: scilicet agamemnon quod cum Achille contedit: de quo
roz pretione oratoris fecit nestor. ¶ Homerus et eorum tractant concordiam. Unde agamemnon ei
cognita sapia inquit: potius optabat habere decem aiaces in exercitu: quod breui superaret: tro-
iam. Atque aut fortissimus fuit. scilicet thelamonius. Nam duo fuerunt thelamon: et oileus: ut et fu-
rias aiaces oilei. Thelamon autem eacilius duos habuit filios Theocritum et hysiona: et Alia-
cem et alia vxore hic cum arina achillis iaz mortuis hinc non possit in furore: deus se ipsum inter-
emit. ¶ Atque scilicet supple optabat ut decem filios nestoris habeat: et enim et sed per differentiam signi-
ficat rem. ¶ Troia provincia panonia qua est illion ciuitas quam greci dicunt interdum deo

defectio virium adolescentie vitijis efficitur septi-
us quam senectutis. Libidinosa et enim et intempe-
rata adolescentia effectus corpus tradit senectu-
ti. Cirus autem apud Xenophontem eo sermo-
ne: quem moriens habuit cum ad modum senex
esset: negat se unquam sensisse senectutem suam im-
becilliozem factam quam adolescentia fuit. Ego
L. Metellum memini puer: qui cum quadriens-
nio post alterum consulatus pontifex maximus
factus esset: viginti et duos annos et sacerdos
tio preuit: ita bonis viribus esse in extremo te-
pore etatis ut adolescentiam non requereret. Ni-
hil necesse est de meipso dicere mihi: quamquam et
id quidem senile etati nostre conceditur. Elide-
tis ne ut apud Homerum sepiissime Nestor de vir-
tutibus suis predicet. Tertiam iam enim etatem

significat ludū equestrē puerorū ⁊ ciuitatē quā primo condidit enneas cū in italiā pfect⁹ est
 vt nec te troia capit. ¶ Sed redeo] facta digressione ne videatur arrogās seipm laudare in
 cipit de seipso dicere: ⁊ narrare magistrat⁹ quos gesserat. ¶ Virus] p[er]p[et]rator rex de quo inq[ui]t nū
 q[ui] imbecilliorē senectutē suā tenisse. ¶ Miles] nomē est. p[er]fectionis militie ⁊ h[ab]et duas pres
 in equo. s. vñ eq[ui]tes ⁊ in pede: vñ pedites dicunt: ⁊ vtriq[ue] milites appellant: dicti vñ a mi

Miles

bonūm veterat: nec erat ei verendum ne vera
 de se predicans: nimis videretur: aut insolens
 aut loquax. Et enim vt ait Homerus ex eius lin
 gua melle dulcior vebat oratio: quam ad suauita
 tem nullis egebat corpus virib⁹: ⁊ tamē ille dur
 grecie nunq[ui] optat: vt Atacis similes decem ba
 beat. At vt Nestor q[ui]ngs. Quod si acciderit: nō
 dubitat quā breui troia sit peritura. Sed redeo
 ad me. Quartū annū ago ⁊ octogesimū equidez
 posse vellem idem gloriari quod Virus: sed ta
 men hoc queo dicere: non me quidem bis esse
 viribus: quibus aut miles punico bello aut que
 stor in eodem bello: aut consul in hispania fue
 rim: aut quadriennio post cum tribunus mili
 tatis depugnauit apud Termopilas. ¶ At
 tilio. ¶ Labeone consulibus. Sed tamen vt
 vos videtis non plane me eneruauit: non af
 fluit senectus: non curia vires meas deside
 rat non rostro: non amici: non clientes: non bo
 spites. Nec enī vnq[ui] sum assensus illi veteri lau
 datoq[ue] p[ro]uerbio: quod monet mutare fieri se
 nem: si dū velis esse senex. Ego vero me minus

lenario nūero: quo p[ro]ficiant
 legi nos: quos ⁊ greci dicūt
 q[ui] Sed hic
 p[ro]p[ri]e tribunos militū signifi
 cat. ¶ Bello punico] scz scōr:
 q[ui] tria bella punica fuerunt.
 ¶ Questor: vice fungēs impa
 toria in exercitu: fuit cū q[ui]stor
 fortissim⁹ sub Scipio. ¶ Eos
 dem bello. s. punico p[ro]sul in hi
 spania: vbi celiberos domus
 it: ⁊ ne rebellare possēt ad sin
 gulas ciuitates litteras misit
 vt muros diruerēt: q[ui] executōi
 mandarūt singule ciuitates.
 ¶ Tribunus militaris q[ui] erat
 ad corrigēdos ⁊ castigandos:
 puniēdos ⁊ soluēdos milites
 iō dicit q[ui] terni trib⁹ tribub⁹
 rānensiu lucernū ticiēsiū ad ex
 ercitu mittebant: fuit aut trib
 bun⁹ militū cato siriato bello
 ⁊ occupatis thermophilay iu
 gis p[ro]sidū hostib⁹ depulit: fu
 it etiā tribun⁹ militū in sicilia
 Itē p[ro]tor ⁊ in sua p[ro]tura sardi
 mā subegit. Itē censor: q[ui] lu
 tiū flaminū p[ro]sularem senatu
 mouit q[ui] ille i gallia ad cuius
 dā scorti spectaculū eieciū q[ui]
 dā ex carcere iugulari iussit.
 ¶ Apud thermopilas] mōres
 lōgissimos in occidēte incipie
 tes ⁊ in egeū mare finietes: ⁊
 totā greciā p[er] mediū diuidēt
 apud quos antioch⁹ rex cū ro
 manis: in quo bello tribunus
 militū fuit cato: dicte thermo
 pile porte calliday aq[ui]q[ue] ibi
 sunt aliq[ui] aq[ui]rū calliday vene
 em callida vñ porta

Luria] locus senatorū ⁊
 p[ro]silia: curia dicta q[ui] ibi curare
 tur stat⁹ ro. ¶ Vires meas de
 siderae] h[ab]et officio a curia: de
 siderare ei ē rē absentē erige
 nō ei est op⁹: vt vires meas cu
 ria desideret: q[ui] qdē me h[ab]et af
 flicte in senatu: hic sepe in by
 storā pōt desiderare. p[er] desicere: vt desiderata sunt. x. milia hoīm: vñ nota q[ui] vt dixim⁹ sum
 mus orator fuit: ⁊ i curia se exercebat in g[ra]t[ia] delibatio. i foro aut i g[ra]t[ia] iudiciali in amic⁹ ⁊
 pplo i g[ra]t[ia] demonstratio. Scim⁹ ei tria eē g[ra]t[ia] cāp[er] delibatio: demonstratio: ⁊ iudiciale. Ro
 stra] aut for⁹ significat: i q[ui] rostra nauib⁹ p[er] signi laude victorie bite suspēsa fuerāt: aq[ui] i lo
 co frequentior vt oēs viderēt. Aliētes: q[ui]li colētes a colo dicti: cui⁹ correlatiū ē patron⁹: q[ui] eū i
 cā defēdit: sic fili⁹ ⁊ p[er] vñ ē nomē p[ro]cūm cāp[er] defēssio. ¶ Dolpites] eterni boles ⁊ aici: quo

Aliens

Virgilius

rum tanta necessitudo et reuerentia fuit ad inuicē suscipiendorū qđ et deū ipsi hospitalitati p̄ fecerunt: quē iouem dixerūt vñ Virgi. Jupiter hospitib⁹: nā te dare iū ra loquitur. ¶ Adinus mallē nō magis vellem. ¶ Anteq̄ fuisset. s. senex: nāq̄ dum iuue nis fuit iuuenilia tractauit: sic ceterarū etatū q̄ sua fuerūt officia libenter exequi: nūc cuz sim senex senilia mihi cara sunt officia. ¶ Conuenire. Inuenire alioq̄. Inuenire em̄ repe

**Inuenio
Reperio**

Quidius

rere in hoc differūt q̄ inueni re est rem q̄sitam offendere: re perire autē est a casu Quidius. Tu nō inuēta repta es. ¶ At minus Jantipophora. ¶ Ater vis Jytrig dicimus: et idē est. ¶ Nec vos qđē respōdet antipophore. ¶ Centurionis] cē tum militū p̄fecti: decurio nes decē militū: centuria 30 dī q̄ sub vnoferat cēturione: et cū nūc centurio dī et decurio cēturionis et decurion] curio nus dicebat. ¶ Quantū pōt] scz vt p̄ qualitate etat] vires habeat: ne ille qđē nūq̄ pōi tur ne et qđem q̄ interponat aliqd. ¶ Adagio desiderio vi riū: qm̄ tñ habebit viriū: q̄tū scz satis erit: et qđ sibi nō defi ciēt vires. Pōit em̄ desiderū p̄ re deficienti. ¶ Per

Stadium

stadium] curiculū et locū ipm̄ vbi currebatur et ludebat si gnificat: vocabulū autē est gre cū hoc em̄ primū ab hercule ferūt esse p̄stitutū: et eo qđē spacio qđ ipse vno sub spū cōfecisset: et ex illo stadiū appellatū qđ in fine respiras set: atq̄ stetit significat autē octauū miliaris ptem. ¶ Adil lo. s. crotoniata de quo dixim⁹ ¶ Sustineret bouē] taurū em̄ quendē cōsuevit milo a tene ris annis sustinere suis hūe ris: et h̄ qđē ad multos annos effecit: et cū iā taurus grādis esset: ad modū milo nō maior re visu tantūdem agebat: et id oibus stadiū olimpie spectaculo fuit: sed suis istis p̄fides vl ribus nō abiuit impunis. ¶ Forte em̄] fortuna nodosam quandā quercū loco deserto iacē tem offendit: et cuneos ab hinc in se fectos habentē q̄ scindere agricole robusti nō poterāt et vt illic vires suas ostenderet: quercus ipsas aperire manib⁹ conatus est: cunei p̄silire q̄ primū: quercus 30 manus milonis illic affixas inclusit et futura nocte cū discedere neq̄ set eum lupi cōmanducarūt. ¶ Aīres ingenij pithagore] qui cū p̄liuntē aduentasset nobis lissimā etolie ciuitatē: ibi de rerū natura oīm grauit̄ et ornate copiose disseruit: et ibi a re ge interrogatus qua potissimū arte valeret: et an sapiens eēt: respondit nullā artem scire se. Est autē ingenij subtilitas qđam nature et sapiētia. Salustius in catilinariō: ingenij ne mo sine corpore exercebat. ¶ Istō bono. s. viriū. ¶ Paululū etate. p̄gressi] inuentia scz viri li etate. ¶ Cursus] ratio bona qđ etas est certus cursus et vna via qđ primo infantia: postea pueritia: deinde cetera etates et quelibet hz vires sibi cōueniētes et congruas. ¶ Tēpestiui tas] cōueniens tempus: vñ tēpestiue dī vt tēpestiue venisti: hoc est in ipso tpe. ¶ Infirmitas] qđ nō sunt firmi in p̄posito: has ptes Horatius in tria tangit optime: vt reddere qui vocem iam sit puer: et pede certat signat humū gestit paribus coludere et ipsa colligit po nit temere et mutatur in boīas. ¶ Ferocitas iuuenū] Horatius: imber bis iuuenis tandez

Salustius

Horatius

custode remoto. Sander equis canibusq; et aprici gramine capi. ¶ Constantis etatis viri-
lis scilicet Horatius commissis studiis etas animusq; virilis quod opes et amicitias inseruit hono-
ri: commississe cauet: quod mori mature laborat. ¶ Maturitas quod quicquid agit fenerat: agit quod ma-
ture et sapienter. Sed ut hanc preterit Horatius intelligit hoc loco catonis gratia prebeamus. ¶ Per-
cipi quod dixit maturitas tracta similitudo est a frugibus: quod maturatur et percipitur. ¶ Audire

tas iam constantis etatis: sic senectutis matu-
ritas naturale quidam habet: quod suo tempo-
re percipi debeat. Arbitror te audire Scipio bo-
spes tuus. Bassinissa que facit bodie nonagin-
ta annos natus: cum ingressus inter pedibus
sit: in equum omnino non ascendere cum equum
ex equo non descendere nullo imbre: nullo frigo-
re adduci ut capite operto sit: summam in eo ef-
ficere corporis siccitate. Itaque exequi omnia regis
efficia et munera. Potest igitur exercitatio et te-
perantia etiam in senectute conservare aliquid
pristinum roboris. Non sunt in senectute vires: nec
postulantur quidem vires a senectute. Ergo e-
legibus et constitutis vacat etas nostra muneribus
his: que possunt sine viribus sustineri. Ita-
que non modo quod non possumus: sed nec quan-
tum possumus quidem cogimur. Celsus. At ita
multi sunt imbecilles senes: ut nullum officium
aut omnino vite munus exequi possint. At illi qui

te bene observat preceptum Ho-
ratii: qui dicit primo medium
ne discrepet inum. Omnia ei
adducit a principio usque in fi-
nem: in laudationem senectu-
tis. ¶ Bassinissa hic rex fuit
mauritanie que provincia in
africa est: socius et confederatus
populi romani. de quo dicitur. 2.
in secundo bello punico quod
semper fauens fuit populo ro-
mani. et maxime fuit amicissimus istis
us Scipionis: de quo Valerius
etiam ponit exemplum. ¶ Ho-
die adverbium temporis dictum
ab hodie. ¶ Frigore sic ait
de ipso Tibullus: non mihi per-
gra nocent nec hiberna frigo-
re noctis. Non mihi cum multa
dedicit imber aqua. ¶ Summa
siccitate: soliditate quod
nullum catarrhum passus est:
hoc est defluentia humorum.
Nam est defluo.

Hodie

Tibullus

¶ Officia que debentur effici
a rege. ¶ Temperantia absti-
nentia a potatione et luxu et as-
tutia humidi: est enim temperantia ut
a Licerone diffinitum est veteri
rethorica ratione in libidine
atque in alios non rectos impe-
tus animi firma et moderata
dominatio: eius vero partes
sunt tres: continentia: clemen-
tia modestia. Non sunt in se-
nectute vires antipophora est
¶ Nec postulatur quod esset con-
tra naturam seu naturaliter
senectus sit sine viribus. ¶ Er-
go legibus ita legendum est
ergo etas nostra scilicet senilis ab-
soluta est per leges et instituta
ta civitatis ab istis muneribus
que sustineri non possunt: ut
est preliari contra hostes et ar-

ma ferre pro patria et hominum officia. Lavendum est sane ne legamus ergo vacat legibus et insti-
tutis ordo est: ergo vacat his muneribus que non possunt sine viribus sustineri. ¶ At ergo
vacat hoc est caret: quasi dicat non et infinite: et tunc vacat intendit significat. Lex autem ab in-
stituto et iure differt. Lex enim est iuris species Virgilii. Jura dabunt legesque iuris Juvenalis
¶ Quod si verantur leges ac iura curantius autem est generale: institutum vero particulare a
legibus. Sed ne quid possumus quidem cogimur quod si etiam possemus aliquid istorum
officiorum prestare non cogimur: quod alienum est a nostra etate cum senectus sit consilium et pruden-
tia. ¶ Et multi Jalia antipophora cui respondet dicens. Ad id quidem proprium senectutis vis-
tum: quod id quod est proprium alicuius rei semper inheret ei sicut calliditas igni frigiditas
aque: quod in senectute idem ducimus vires non sunt proprie senectutis: ergo non inherent ipsi.

Lex
Virgilii
Juvenalis

Valitudo
Adoptatio
Arrogatio

Valitudinis naturalis complexionis: nā valitudo tria significat sanitatē: infirmitatē: et complexionē. Quidē fuit pbat id per exemplū scipionis valitudinarij q̄ fili⁹ fuit. P. africanus. Q̄ Is scipio valitudinari⁹. Q̄ Qui te scipionē. Q̄ Adoptavit filiū suū adoptatū fecit est em adoptatio in alienā familiā transiō alicui⁹: q̄ vivēte patre in ei⁹ adhuc p̄tate est. Arrogatio est transiō in alienā familiā alicui⁹ q̄ mortuo patre in sua p̄tate est et hec fiebat in

em non proprium senectutis est viciū: sed cōmune valitudinis: q̄ fuit imbecillit. P. Africa ni filius is qui te adoptavit: q̄ tenuit aut nulla potius valitudine. Quod nisi ita fuisset: alteruz ille extitisset lumen civitatis: ad paternam enim magnitudinem animi doctrina vberior accesserat. Quid mirum igitur in senib⁹: si infirmi sunt aliquando: cum ne id quidem adolescentes effugere possint. Resistenduz Zeli et Scipio senectutē est: et eius vitia diligētia cōpēsanda sunt. Pugnandū tanq̄ cōtra morbiū est: sic cōtra senectutem habenda rō valitudinis. Ut edū exercitatio nibus modicis: tātū sibi et potius adhibēdū: vt reficiant vires nō oprīmantur. Nec hō corpi soli subueniēdū est: s; etiā mētī atq; animo multo magis. Namq; hec quoq; nisi tanq̄ lūmīni oleuz instilles extingūtur in senectute vires. Et cor⁹ pora quidem de fatigatione vt exercitatione in grauescunt: animi autē se exercendo leuant. Nā quos ait cecilius stultos: comicos: senes: bos si significat credulos: obliuiosos: dissolutos: que vi

Animus
Anima

Comicus
Comedus
Persus

Quē vitia nō sunt senectutis: q̄ si cōm. p̄p̄a senectutis essent qdē in oībus senib⁹: et imbe

De senectute

rerent ipsi senectuti sicut dicitur calor igni et frigus aque. ¶ Sed inertis ignaue somniculo
leq; senectutis: senū illoq; q; sunt somnulosi inertis et ignaui. Est enim ignaui ab in et nau? **Ignauus**
n in g mutatur: et significat hominem sine igne et ardore aliquo rei faciende: nauus autē significat
cat strenuū et p̄mptū alicui rei faciende a nauis celeritate dicitur: et ignaui est aī: inertia
ho corpis. ¶ Petulencia sine freno lasciuie: vñ petulci et petulkes lasciuētes et libidinosi:

ta sunt non senectutis: sed inertis ignaue somniculo
leq; senectutis: vt petulantia: vt libido ma
gis est adolescentum q̄ senū: nec tñ omniū ado
lescentum: sed non probatorum: sic ista senilis
stultitia: q̄ deliratio appellari solet: senū leuius
est non aliorum. Quattuor robustos filios et fi
lias quinq; tantam domum: tantas clientelas
appius regebat a senex et cecus. Intentus enim
animus tanq̄ arcum habebat: nec languescens
succumbebat senectuti. Tenebat non modo au
ctoritatem sed etiam imperium in suos. Ne
tuebant eum serui: verebantur liberi: caurum
omnes habebant: vigeat in ea domo patris
mos et disciplina. Ita enim senectus honesta est
si seipsa defendat: si ius suum retinet si nemini
mancipata est: si vsq; ad extremū spiritum do
minatur in suos. Et enim adolescentem in quo
semle aliquid: sic senem: in quo adolescentis est
aliquid laudamus: quod qui sequitur corpore
senex esse poterit: animo nunq̄ erit. Septimus
mibi originum liber est in manibus: omnia anti

derent et sp̄ erent sui: vñ serui nō a suēdo: s; a suādo dicitur: vñ t̄mācipati serui et manumissi
si b̄ ē donati libertate: et extra manū. i. p̄tē missi: cui debeant p̄mptionē. ¶ Senile aliqd
grū ad mores et i eo sit maturitas. Aliqd a dolescēt: vt i eo sint v̄b̄itates: tales et iucūdi
tates. ¶ Probo i cōmēdo laudo. ¶ Septim? lex seip̄o pbat b̄. ¶ Originū: i quo oīs ciuitatū
italicaz p̄ebat originē: i originū libros vocauit. In manib? i quē tūc scribebat: et i eo oīa
antiquatū monumēta colligebat. Admonumēta ei sunt hystorie: et alia scripta ac facta memo
rie cā. Admonumētū ho q̄cā mortuoz cā edificatū ē: ad aliquoz memoriā factū ē: vt pirami

Petulantia

Deliratio

Nonius

Plantus

Liber

Mancipium
Seruus

Admonumētū
Admonumētū

des templa carminibus ab admonendo dictis: ideo secundum I. ppe via: huiusmodi erant aliqua ut p-
tereuntis admoneretur: et se fuisse illos esse mortales. **¶** Causarum disceptatione] dicentium
et contradicentium. **¶** Illustrius] nobilissimam non vilium personarum. **¶** Efficacio] officio limatas facio
Intelligere possumus quod orationes que in publico recitabantur domi eliminabantur et dicuntur quod cum
recitabantur: erant quidem notari tante velocitatis manus habentes quod ad verbum illas totas
scribebant. Licerone ergo post
recitationem emadasse nulli hu-
bui est. Sed quod per milone habuit
it tota recitare non potuit pro-
pter tumultum clodianorum. **¶** Jus
quod humanum est. **¶** Jus vero divi-
num. **¶** Pontificum] est autem pontifi-
cium quod nuncius canonicum dicitur
Civile: quod leges civiles appel-
letur. **¶** Pythagoreorum more] ut
diximus pythagoras samnium
fuit et in nostram venit Italiam
in preteritum: sed quam magnam grecorum
vocant ubi prophetiam docuit: et sus-
cis fuit usus dicere discipulis:
ut qui in die didicerant in vespe-
re commemorarent et repeterent me-
moriam et recordarentur: quod omnia me-
moriter tenerent et memoriam ex-
ercerent: et sic viderent in ve-
speri quod boni maline in die fe-
cissent quos ipse pythagoras
verbis complexus est quos au-
reos appellavit: et interest mi-
tum iter pythagoricos: pytha-
goricos: et pythagoristas. Py-
thagorici enim sunt pythagore
discipuli pythagorei pythago-
ricorum discipuli: pythagoriste
dicuntur illi qui pythagoreas se-
ctam et opinionem sunt secuti.
¶ Vespere] datino pablatino
ponitur. i. in vespe vel melius ut
sit adverbium. Non dubitaverunt
enim maiores nostri propter e-
tatem affinitatem et vesperi et ve-
spe dicere et inaniter inaniter he-
re here. **¶** Juue. Res hodie mi-
nor est here quod fuit atque eadem
cras dederet exiguum aliquid
¶ Curricula] stadia quibus ado-
lescens currere saltandoque ex-
ercitantur. **¶** Adsum amicus] ad
defensionem amicorum venio. Ad
esse ei sepevenit pro defendere.
Tullius: et pdesse. **¶** Frequens]
frequenter ut libes pro libeter: reces pro receter: ut sole reces orto. **¶** Multum] quantum ad vehem-
entiam cogitationis: et diu quantum ad tempus. **¶** Cogitatas] et bene prudenter fecisti. **¶** Parum] et prudenter
existit quod accedit ad ordinem: nisi prius domum quod dicenda sunt excogitauerat inquit Plutarchus. quod per an-
ctoritate Demosthenis comprobatur. **¶** Te. ei interrogat? in senatu Atheniensium suam te respondit
Non enim premeditatur? suus. **¶** Lectulus] me? iucundus? pro diminutivum dixit lectus autem dicitur est quod ad se
homo fessos allicitur. **¶** Acta] bene temperanter et moderate: quam rebus aut vires. **¶** Quo
repat] clanculum subintrat. **¶** Sensus] paulatim line sensu quod homo non sentit.
¶ Equi] tertia vituperatio senectutis. Reddit vocale et attinet prius auditorem trans-
undo ad tertiam partem superiorum divisionis. **¶** Declax] incipit: putare opinionem illoque quod se-

Jus
fas
Jus pontificii cum
Jus civile

Pythagorici
Pythagorei
Pythagoriste

Juvenalis

Curricula

Adesse
Tullius

Lectus

quittatis monumenta collegio causarum illustrium
quascunque defendi: nunc quam maxime conficio
orationes. Jus augurum pontificium civile tra-
cto: multum etiam litteris grecis utor. Pytha-
goreorumque more exercere memorie gratia: quod
quoque dixerim: audierim: egerim: commemorare
ro vesperi. De sunt exercitationes ingenij. De cur-
ricula mentis. In his defudans: atque elaborans
corporis vires: non magnopere desidero. Adsum
amicis: venio in senatum frequens: vltroque affe-
ro res multum et diu cogitatas: easque tuorum ani-
mi non corporis viribus. Que si exequi nequi-
rem: tum lectulus oblectaret ea ipsa cogitantem
quam tam agere non possem. Sed ut possim facit acta
vita semper ei in his studiis laboribusque viventi non
intelligit: quam obrepat senectus. Ita sensim sine sen-
su etas senescit: nec subito frangit: sed diuturni

tete exstinguitur.

Equi] tertia vituperatio senectutis] quod
ea carere debet voluptatibus. **¶** Declarus]

nectutem vituperat quid voluptatibus careat. **Q**uod p[ro]clay admirantis est **A**ir. **Q**uod te me. **A**irgilius
vir. **A**ccipite audite: ut accipe nunc danaum insidias: et crimine ab uno disce omnes. **A**etere
rem oronem: vetus est interdum ad vituperatores. **T**erentius. **A**eteris poete male rideat. **A**rchite
hic fuit tarētius summus phibus etate platonis: qui grece vna egregia oronem contra volu-
ptates coposuit: qua caroni illud p[er]fecto cum quinto Fabio ut vidimus supra quide sunt ho-

Aetus
Terentius

mun? etatis siquid id aufert nobis quod est in adolescen-
tia vitiosissimum. **A**ccipite enim optimi adolescen-
tes veterem orationem Archite tarētini magni in-
primis et p[ro]clay viri: que mihi tradita est cum essem
adolescens tarenti cum Qu. matimo: nullam ca-
pitaliorem pestem quam corporis voluptatem bo-
minibus dicebat a natura datam. **L**uius volu-
ptatis auide libidines temere et effrenate ad po-
tendum incitarentur. **H**inc patrie proditores
hinc rerum publicarum euerfiones: hinc cum bo-
stibus clandestina colloquia nasci dicebat. **N**ul-
lum denique scelus: nullum magnum facinus est:
ad quod suscipiendum: non libido voluptatis im-
pelleret: stupra vero et adulteria et omne flagi-
tium nullis alijs illicebis excitari nisi volupta-
te cumque homini siue natura: siue quis deus ni-
hil mente preestabilius dedisset huic diuino mu-

spes attulit: et ea ipse tradidit
in latinum et in hoc suo inserit
sermone. **A**dagnum primum ad-
sciam quod facit hominem: et est cons-
medatio testimonij: ut faciat si-
dem quod genus intercurrere ap-
pellatur. **P**reclari] et tunc ad-
phama et nomen. **T**radita] a
quoda hospite suo. **N**ullam:
hec est illa oratio archite in qua ordi-
nem rhetoricum seruauit: p[ri]mo
enim fecit p[ro]ponem: sed rationem
tertio rationis confirmationem: qu-
to exhortationem postmodum co-
clusionem: dicit. **Q**uod dicebat
scilicet archite: et bene inquit dicebat
ut oratoris est apte distingere et
ornate dicere. **C**apitaliorem
mortaliora a capite veniamus
totum quod maximum est in homine.
Luius] pro est retigit arte quod
est maxime faciendum. **V**oluptas
pratis] est enim voluptas voca-
bulum messum: sicut valitudo ve-
nenum facinus. **V**oluptas quidem
est delictum quoddam sensum: et
sic nunc capitur. **E**t voluptas
etiam est quodam animi iucunditas
et delectatio qua sepe vitis. **E**t
in epistolis: et quia ista vocabula
messa sola per se posita: ut pluri-
mum in mala prem sumitur ut
hic quoniam in bona prem accipimus
aliquid addimus epitheton: ut
bene vale: bona valitudo bonu-
m facinus. **E**ffrenate] intemper-
rater. **A**d potendum] in sua
prate habendum: et bene elegit
verbum aptum quod p[ro]p[ri]e est in vo-
luptatibus. **H**ic ex ista volu-
ptate: et est rationis confirmatio.
Patrie] pro qua morte adire
debemus: ut dulcis amor
patrie. **I**tem vincit amor pa-

Voluptas

Hostes
Inimici

Flagitium

Donum

trie laudumque immensa cupido: et pro voluptate pecuniarum aut alicuius alius rei pro-
diuinus ipsam. **C**um hostibus] sunt enim ab ostimento id est equamento dicti aduent
enim prelium ex equa causa et iudicia et hostes: et inimici in hoc differunt quod hostes
sunt publici inimici vero priuati: ut nihil est tam inimicum: quam voluptas. **A**dagnum
facinus: quia et bonum ut diximus. **A**d suscipiendum est] capere ad perficiendum. **S**tu-
pra] in virgines. **A**dulteria] in viros. **F**lagitium] omne magnum scelus et potissimum
in libidinibus a flagitando dictum quod cum quodam ardore et igne petere. **I**llicebis]
atrocionibus ab illiciendo. **Q**uis deus] aut per metheus qui hominem ex limo fecit: et post-
modum solis calores infundit: aut ipse deus: qui omnia. **D**ono] quod sit nullo merito intercedere
e. **D**onum] ut inquit donatus deus datur. **A**dunus] et premium hominibus: sed donum et
munus tam ante factum quam post factum datur. **P**remium] vero non nisi post factum. **A**dunus]

Libet
Libetum
Liberio
Liberus
Liberio

Libet dictum quidem a nec et bilioquod neabile sit. Bilum enim est medulla sambuci sine canne. *L. in tufculanis.* Sicuti si dāa intendo nec pñat bilum. *[Virtutes]* virtus cñ volu ptate et libidine esse non pñt. Et virtus inquit *L. in veteri rhetorica* est habitus animi in nature modū rōni cōsentaneus. *[Vultus]* p decernerē etiā ponebāt antiqui nñc p vels le et pñperet nota qd oēs iste sunt exornatiōes que collocātur in mediū orōnes. *[Quarta]* percipi vt omēs habeat volu ptates ad oēs sensus delinē menta similiter visus auditum gustus odoratus et tactus. *[Ere]* qui possent qd voluptates ipse impediūt oēm cogitatōem mē tem et rōnem. *[Pestifer]* bene cōplexus est qd in ppositione viri capitaliorem pestē. *[L. d. g. in quoz]* quātum ad ipso. *[Nec]* *Lum. L. Pontio.* Nunc ponit quos et cum quo habita fuerit illa orō et quis ei tradidit orō do est. *Nearchus* tarentinus ho spes noster dicebat se accepisse se a maioribus natu. *Architas* locutū hec cū. *L. pñtio* et. pñc ius notitia hec legimus in *Lis* uo libro octauo. *[Ruptis]* inter romanos et samnites fedes ribus et eodez tpe *Lito* *Uetru* rio *Spurio* posthumo consuli bus. Et *Samnites* eo tpe *the* rentiū postutium et. *L. Pontio* um eius filiū regem habebāt hic est. *L. Pontius* ad roma nos legationem misit et infe cta pace legati reuerſi sunt unde suo et suoz consilio vsus decreuit bellū romanis infer re. Itaqz romanū exercitū in aliquas agustias cogere cogi tavit. Simulavit em luceriaz *Apulie* civitatem *Romane* co lonie obsidere et illud dñ iret exercitus aggrediretur qd se cit. *[Nam]* qd primū romanū ex ercitu apulā miserūt ad *Lun* cerie auxilium ad quā ad eun dam due erat viena pter orā supni mōris que tutior sed lō gior erat. *Alicia* ha p furcas caudinas breuior qd nō vltis us cōsiderātes vt citius vent elegere. *[Hec]* locus iste vt scribit *L. iui* hoc mō angustus erat. *Saler* duo alij angusti fili uosqz sunt mōribus mōres circa pplexus inter se iuncti iacet inter eos satis potēs clausus in medio cāpus herbidus aquosusqz quē mediū iter est. Sz ante qd venias ad eū mirāde p mo angustie sunt et hand eadē qua te insinaueris via retro repetēdaunt si ire porro per ges p aliū salū altiorē impeditorēqz euadēduz. In eū cāpum via alia p canā rupem roma no remisso agmine dñ ad alias angustias prius pgerent sepe deiectā arbozem saxozū qz iacentū adiacētem molē munere quo pñt captos esse intellererūt. *L. Pontius* ho post qd exoptavit romanū tendebat exercitū custodiēs exiūt legatos qd primū misit ad pñem quid faciēduz esset de capto exercitu romano. Rñdit oēs eos liberaher citissime dimitten dos intactos qd. *L. Pontius* stolidū esse existimavit et pñem delirare et iterum misit ad eum legatos quibz iñdit itez oēs simul et ad vñā esse interficiēdos de integro et tertiā patri mi

Nec enim libidine dominante temperantie locū esse omnino nec in voluptatis regno virtutē pos se consistere. Quod quo magis intelligi posset fingere animo aliquem iubeat tanta incitatum voluptate corporis q̄ta percipi possz maxima. Nemini censebat fore dubium: quin tamdiu dñ ita gauderet: nñbil agitare mente: nñbil ratione nñbil cogitatione consequi posset. Quocirca nñ bil tam detestabile: tamq̄ pestiferum: q̄ volu ptatem. Si quidem ea cum maior esset atqz lon gior: omne animi lumen extinguerunt. Nec cum *L. Pontio* samnite patre qz etius a quo in caudis ano prelio. *P. posthumus* et *L. Uetrurius* cō sules superati sunt: locutum *Architam* near chus tarentinus hospes videtur: qui in amicitia populi ro. permanſerat: se a maioribus natu ac cepisse dicebat: cū qdē ei sermōi interfuiſſet pla tbo atthemēsis quē tarentū venisse. *L. emilio* ap pio *Claudio* pñsulibz reperio. Quosqz bec: vt in

De senectute

sit legationem: ut ad cōcionem suā ventret qui statim planstrum conscendit ⁊ ad filium ve-
ctuse est: ⁊ sua rīsa validis rōibus corroboravit: ⁊ inter alia xba hec dixit. Est ea romana
gens q̄ victa q̄scere nesciat: ⁊ his dictis patriā remeavit. **L.** p̄dū postea suo vīso p̄silio
fecit furcas fieri hūiles: ⁊ sub ipas oēs romanos spoliatos p̄terire ⁊ p̄m quidē cōsules in-
clinatis capitibus iuertūt sub iugūtz: ⁊ q̄sq̄ gradu p̄m⁹ erat dignitatis ⁊ ad hāc ignomi-

telligatis: si voluptatem aspernari ratione ⁊ sa-
pientia non possumus: magnā habendā senectu-
ti gratiam que efficere: ut non liberet quod non
oporteret. Impedit enim consilium voluptas
rationi inimica ac mentis: ut ita dicā perstrigit
oculos: nec habet vllum cum virtute commercitū
inuitus quidem feci: ut fortissimi viri. **L.** Flām-
nij fratrem. **L.** flammīnium a senatu eijcerem sc̄-
ptem annis postq̄ consul fuisset. Sed notandus
libidinez putauit: ille em̄ cum esset consul in Ba-
lia exhortatus est in conuiuiū a scorto: ut securi
feriret aliquem eorūz qui in vinculis essent dam-
nati rei capitalis: hīc tito fratre suo censore: qui
proximus ante me fuerat elapsus est. **Ubi** xō
⁊ Flacco ne vtiq̄ probari potuit tam flagitiosa
⁊ tam perdita libido: que cum probo priuato cō-
iugeret imperij dedecus. Sepe a maioribus na-

niā p̄m⁹ fuit. **Ad** aiorib⁹ natu-
q̄ p̄ successiōez res geste ⁊ hy-
storie habebātur. **Har⁹** ei erat
vīso. **Har⁹** apud antiquos quis
oēs sc̄irēt loq̄ latine **Plato:** q̄
sc̄irēdi gr̄a ferme terraz orbez
p̄grauit: ⁊ **Pitragoreo** noīe
in **Grāliā** venit ⁊ tarētī archi-
tam thimēi. **Arconēz** magna
sapientia viros agnouit. **Q̄** **Sar-**
piētia q̄: ut ait **Gal.** **Blādum**
malā luxuria: qd̄ resbendit fa-
cilis q̄ vitatur. **Q̄** habendaz
grām h̄re em̄ grām est aīo res
ferre m̄iere agere **x̄bis** **Li.** in
epistola ad **Clarinū.** Nec em̄ tu
mibi mō grām habuisti: s̄z ac-
cumularissime reuulisti. **Q̄** **Et**
id] sc̄z voluptas. **Q̄** **Impedit]**
alligatis pedib⁹ sicut a solutis
expedit tractū. **Q̄** **Eōsiliū** de
claratio rez faciēdaz. **Q̄** **Et** ita
dicā mod⁹ loquēdi quōvtimur
q̄ aliqd̄ improp̄e dicimus: ut
nūc oculos mētis cū p̄pe oculi
sint capitis. **Q̄** **Pentringit]**
p̄occupat inde p̄stigiatores di-
citur isti q̄ faciūt videre res q̄
nō sunt in esse. **Q̄** **U** x̄rute cō-
mertū cōicatiōem ⁊ p̄suetudi-
nem: **x̄r⁹** ignit dulcia: ⁊ volus-
ptas amat ea q̄ sunt sua via et
x̄ruti q̄dez labores ⁊ sudores
multi sunt dulcia: ut **Luca.** in
nono. **Serpēs** ē sitis ardor a:
rene. **Dulcia** x̄ruti sunt: ⁊ sunt
q̄dez x̄ba alteri⁹ cordis. **Q̄** **In**
uit⁹ feci] ponit qd̄ mali p̄secu-
tum est ex voluptate: ⁊ qd̄ ip̄e
fecit p̄ra leliū flāmīnii volus-
p̄ncipio fuit consul in gallia

Galerius

Licero

Prestigia
tores

Lucanus

Frater

ptuosum. **L.** Fla. frater **Titi** **Flamminij** de quo diximus in
cisalpina apud p̄acentiam: ⁊ cum ibi suum ageret consulatum cuiusdam meretricis amo-
re inductus quendam hominem interfecit: quem in carcere detinebat cuz illa dixisset nūc
q̄ vidisset mortem hominis: ⁊ cupidam esse videre quod contra legem iustitiam fecit pro
voluptate: quia ipsum interfecit: non debito loco ⁊ tempore determinato: sed in quadam
porticu siue officio debitor: q̄ nūc ille mortem meritis s̄let: ⁊ quia eo tempore frater suus
Titus **flamminius** erat censor non fuit illis annis reprehensibilis: sed postmodum finita
fratris censura: que durabat per quinqz annos. **Lato** factus est censor: qui **Lucium** **Flam-**
minium pro illo scelere puniuit quod cum senatoria dignitate detecit. **Q̄** **A** senatu eijce-
rem senatoria dignitate eum punirem. **Q̄** **Notandam** infamie vādam. Nam nota est in-
famia. **Q̄** **Ille** enim sc̄licet **Lucius** **flamminius**. In gallia: sc̄licet cisalpina apud placen-
tiam: due em̄ sunt **Gallie**. **Cisa** alpina ⁊ **Transalpina**. **Q̄** **A** scorto meretricio] hoc scortum
scorti: ⁊ vtriusqz generis est. **Q̄** **Fratre** suo] dictus em̄ frater quasi fere alter. **Q̄** **Elapsus** est] **Frater**
euaſit penam: ⁊ nullum de eo verbum factum est. **Q̄** **Ad** ibi ⁊ **Flacco** qui censores facti fue-
runt post censuraz **Titi** **flāmīnii**. **Q̄** **Imperij** dedec⁹] q̄ ip̄erio romano magnū dedec⁹ erat

ut qui erant cū magistratu talia voluptuosa facerent maioribus natu. quōt dīximus raris erat litterarū vsus. ¶ Apud pirrhū legat⁹ esset qñ scz pirrhū erat impator. ¶ Carētinorū i. ductor eorū exercit⁹ p̄tra romanos: vt dixim⁹. ¶ Linea thessallo de thessalia: iste autē cine as p̄ceptor fuit Pirrhi ⁊ p̄clarus phis cū recitassz aliquas phōz op̄ioes vt stoicoz summū bonū in virtute ponētū iter eas quozqz referebat op̄ioez. Epicuri cuiusdā Athenēsis co tpe

tu audiuit qui se porro pueros a senibus audiuit se dicebant mirari solitum Latium Fabriciū qd cum apud regem Pyrrhum legatus esset audisset a thessalo Linea Athenēsis quēdam esse qui se sapientes profiteretur: eumqz dicere omnia que faceremus ad voluptatem esse referēda. Quod et eo audietes Manium curium ⁊ Titum corū canium optare solitos: vt id samnitib⁹ ip̄s pyrrho persuaderetur: quo facili⁹ vinci possent euz se voluptatibus dedissent. Tulerat Mani⁹ curius cum publico decio qui quinquēntio ante eū cōsulem se pro republica quarto cōsulatu deuouerat. Norat eundem Fabricius norat coruncanius: qui tum ex sua vitatū ex eius quem dico. P. Decij facto iudicabant esse aliquid p̄fecto natu ra pulchrum atqz preclarū: qd sua spōte peteret quod spreta ⁊ cōtempta voluptate optim⁹ quib⁹ sequeretur. Quozsum igit⁹ taz multa de voluptate: qz nō mō vituperatio nulla: sed etiam summa laus senectutis est: qd ea voluptates nullas magnopere desiderat. Caret epulis extinctisqz

Plinius

Perfusus
Spernere
Contemnere

Epule
Dapes

est falsus ¶ Qd sua spōte: vt fecit ip̄e Decij: nō p voluptates: sz spōte: ⁊ tūc est nomen: qz ⁊ gen⁹ ⁊ casus bz sicut forte. ¶ Dū mane nouū] dū gramina canēt Perfus⁹. Nempe hoc assidue tam clare manū fenestras irrat. ¶ Sp̄ra] ⁊ cōtēpta qd spernere est eicere ⁊ despicere. ¶ Qd temnere est de aliquo nullā existimatōez h̄re. ¶ Quozsum hec] cludit qd male sentiūt q se nequitie vituperat: qd careat voluptate: cū magis in eo sit laudāda q vituperāda: ⁊ ei h̄ fide gr̄e imortales. ¶ Caret epulis] antipophora ab aduersariis facta: qd senect⁹ nō pōt se implere epulis. ppter debilitatū stomachū: ⁊ caret istis sumptuosis cōuiuijs q dicūtur opipaz ⁊ a bñ inq̄t epulis. Sunt em̄ epule hoīm: dapes deoz. ¶ Caret etiā] respōdet obiectioni fas

et tu dicis q̄ senectus caret epulis exstructis mensis et poculis: ergo caret vinolentie et ebrietate: et indigestione: et ineptitudine somnior q̄ est laudabile: et nō vitupabile ¶ **A**inolentia ¶ a vino et lēto. Lento aut̄ in cōpositione significat plenit̄ remittens vinolētus plenus vino. Cruditate indigestione Juue. Et crudū pauonē in balnea portas: hoc est indigestū. ¶ **S**z si aliqd. Quid est si aliquid est vāduz voluptati: q̄ imoderatis et. Letera dicta

¶ **A**inolentia¶ **C**rudelitate
¶ **J**uuenalis

mensis et frequentibus poculis. Caret ergo vinolentia crudelitate et in somnijs. Sed si aliqd dandum est voluptati: qm̄ eius blandicijs non facile obfistimus diuinus enim plato escam maiorum voluptatem appellat: quod ea videlicet homines captantur: vt homo ip̄sces: quaq̄ immoderatis epulis careat senectus: modicis cōuiuijs tamen potest delectari. ¶ **D**uillum. ¶ **D**uillum qui penos primus classe deuicerat: redemptem a cena senem sepe videbas puer: delectabatur crebro funali et tibicine qua sibi nullo exemplo priuatus sumpterat tantum licentie dabat gloria. Sed quid ego alios ad meipsum iam reuertar. Primum habui semper solales. Sodales autē me questore constitute sunt sacris ideis magne matris acceptis. Epulabar igitur cum solidalibus omnino modice. Sed erat quidam feruor etatis qua p̄grediente omnia fiunt etiam indies mitiora. Neq̄ enim ipsorum conuiusorum delectationem corporis voluptatibus magis q̄ cetū amicorū et sermonibus mettebar.

¶ **A**le. in cap. de religioe in li. viij. ca. viij. hāc xō tāta veneratōe romani suscepit q̄ vnus q̄q̄ volebat eā ad domū suā portare: et cū tā ita ferebāt ceremonijs et plurimis p̄uijs et q̄ sup̄uosis vtebāt et multe tūc sodalitates fiebāt. vñ ip̄a sodalitia nata sūt cū antea nulla essent. Cū igr̄ romā portata ē plaustro et i porta ē inuecta capena a scipioe nassica fuit accepta Juue. da testē romētā sc̄m q̄ fuit hospes. Numis ideis q̄ fiebāt in ida silua troiana. Due em̄ sunt idee vna in phrigia: altera i creta. Etatis fortasse virilis tūc. ¶ **A**le. p̄zredite gra

sunt p̄parēthesim. Diuin⁹ et bene: q̄ iste plato diuino quodā spū erat insāmar⁹: quez Li. de deorū natura: tāq̄ quendā phōruz dicit p̄ceptor ei socratis et Aristotelis fuit et multorū aliorū sapientū. ¶ **D**uillū post regulas pōit exēpla: iste ei Duill⁹ fili⁹ fuit. ¶ **D**uilli cuius rōa nō p̄clarissim⁹ i p̄io bello p̄uico p̄m⁹ ex naxali plio p̄ligat⁹ carthaginē sibi⁹ romā victoriā deportauit: q̄ postea fact⁹ senex tali voluptate delectabatur q̄ suis cū familiarib⁹ frequētissime cenabat: et nocte dormit̄ reuertebatur cū multis funalib⁹ accessit cū vno tibicine: q̄ ante ip̄m sonabat. ¶ **R**edēre a cena: q̄ dicitur cib⁹ cōis: q̄ semel i die fiebat. Antiq̄ ei solū semel in die cenitabāt et illd cenā nūcupabāt. Qd̄ aut̄ nos dicimus p̄adūz erat illis iordinat⁹ ciuis: q̄ dābat militib⁹ ne penitus ieiunū irēt in plū. ¶ **L**ebro aut̄ aduerbiū aut nomē et vñ est nūero singulari p̄ plurali: vt hostis hz muros ¶ **F**unalia aut̄ a fune: q̄ nōdūz erat vsus bōbicis cerei. ¶ **T**ibicine a tibicia et cano: q̄ facit tibicē q̄ p̄sineresim dicim⁹ tibicē hinc est q̄ illud bi est longū. Aliud tubicen a tuba cano q̄ illud bi est breue: nulla sineresis fit Tibia aut̄ dicta est q̄ tibijs cruciatū fiebat: nūc marie ex buro. ¶ **G**lia: et phama magna rerū: phama xō est cōis ad oēs et tā fiet prauis tenax q̄ nūcia veri. ¶ **S**odales dicitur quasi similes: q̄ in vna mensa edāt ¶ **S**odalitates: sodalitia ¶ **A**le q̄store p̄fecto erario reip. ¶ **C**ōstituta: ab illis tpib⁹ sodalitates sunt p̄stituta: q̄b⁹ statuta cybeles de phrigia romana portata fuit: de qua ponit

¶ **F**unalia¶ **T**ibicen¶ **T**ibicen¶ **T**ibis¶ **S**odales¶ **A**lerius¶ **J**uuenalis
¶ **J**da

uescente. Aditiora a fructibus tact⁹ sermo ut sunt mihi mitia poma. ¶ Qui hoc idem] scz
puiui. ¶ In eo gñe. f. abox. ¶ Adimum est] s. potio ⁊ cenatio ⁊ bñ. Ea. est nunc grecos
accusat: qz res sp debem⁹ denoiare a pñtatoze: vt cū sint tria gña vite in hoie. f. vegetatus
q est in plātis: sensitua q est in
aialibus brutis: rōnalis q est
in hoie ab hac pñtationi vita
hoim denoiabat: ⁊ dñ vita rōs
nalis. Tēpestiuis q in suo tpe
ppo sunt. ¶ Qd equalib⁹ scz
similib⁹ etatis vfe. ¶ Sermo
nis auuiditatē] qz senes sp sūt
loquaces. ¶ Sustulit] scz auu
ditatē remouit. ¶ Ista] q non
sunt i me: s; i alijs scz volupta
tis blādimenta: nā iste ab h dif
fert vt dixim⁹. Aule ei pbare
q senes hñt et aliq voluptatē
moderatā tñ. ¶ Larere sēsu: ne
sentiāt: qz et senes sentiūt vo
luptates. Magisteria: mgt dñ
q ē supior alijs ⁊ h qd ē in oī ar
te cui⁹ officiū vocat magisteriū
vñ nūc debem⁹ scire q apd āri
tquos erat h institutū in cōni
uijs sodaliū q peligebāt vñū
de ipis dñz ⁊ pñcipē ⁊ magrū
q iparet i illis puiuijs iste aut
assūptio magisterio heat ipare
illi sodalib⁹: ⁊ iter cetera ppo:
nebat aliqz pñones ⁊ disputa
tiōes: vt mēsis remotis ille di
sputarēt: vt vtz elegatior poe
tā sit. Vir. an home. ⁊ renophō
q inducit vñā disputatiōē. A
mor vtz spōtanea volūtate an
coacta pueniat. ¶ Is fmo scz
tales disputatiōes delectāt me
¶ A summo magro] ab illo. f. quē
pelegerē. vñ aut em mgt nō so
lū doctores artiū: s; aliaz rez:
qz mag⁹ ceteris pñt: hñt ⁊ ma
gistrat⁹ dicebāt: ⁊ mgtare āti:
q pmoderari: vñ arbitroz eē di
ctos mgtos. ¶ In poculo. i. p⁹
cibū: poculū aut (st insti fñ quo
bibit. Sposio] cōpositatiōe ita
ipz appellat ¶ Adinta] in qb⁹
oia qñ sūt degustata: vt ē illd
Vir. Prīaq libato summo ten⁹
atrigit ore. Rorātia] tāq roze
aspia n̄ inuadātia. Refrigeratiō
estate] ex q ē senes hñt volu
ptatē. In loc] sabis vbi La. hē
at p dia ¶ Lōpleo] pfectū nūc
faciōt ex sua prudētia ⁊ sapiē
tia: qz vbi La. ibi oīs bñuinedi
doctria: ⁊ diuina qdā sapia. A
nō ātipphora ab aduersarijs
fctā. ¶ Titillatio] irritatio vo
luptatis ¶ S; ne desideratio

Bene entz maiores accubationem epularē ami
corum: quia vite cōiūctionem haberet cōiūtiū
notarūt meli⁹ q greci q hoc ⁊ idē tū compotatio
nem: tū concenationē vocāt vt quod in eo genere
minimū est: id maxime probare videbant. Ego
vero propter sermonis delectationem tempesti
uis conuiuijs delector: nec cum equalibus solus
qui pauci admodum restant: sed cum vestra etiā
etate atq nobiscum habeoqz senectuti magnaz
gratiam que mihi sermonis auuiditatem auxit:
porionis ⁊ cibi sustulit. Quod si quem etiā ista
delectant ne omnino bellum indixisse videar vo
luptati cuius est etiam fortasse quidam natura
lis modus non intelligo ne in istis quidem volu
ptatibus ipsis carere sensu senectutem. Ne ve
ro ⁊ magisteria delectant a maioribus instituta
⁊ is sermo qui more maiorum a summo adbibet
magistro in poculo ⁊ pocula sicut in Symporio
renophōtis minuta atqz rorātia ⁊ refrigeratio
estate ⁊ vicissim aut sol aut ignis ibermus q qui
dem in sabuis etiam persequi soleo: conuiuiūqz
vicinorū quottidie compleo quod ad multaz no
ctem quā maxime possumus vario sermone pro
ducimus. At nō est voluptatiū tāta q i titillatio
in semib⁹ credo sed nec desideratio quidem. Nihil

Magister

Virgilius

Desiderium

De senectute

quidē qđ est multū laudabile in senectute nō hñe irritatiōez voluptatū ⁊ desideratiōez rez
absētiū qđ isti vituperāt: desiderii autē sp̄ ē de re absēte: ⁊ qđ desiderat ē subiect⁹ ⁊ su⁹ illi⁹
rei desiderare: ⁊ cū senes nihil desiderēt: sūt liberi ⁊ illi⁹ rei hñt voluptatē. Nihil autē ē mole
stū qđ nō desideres: qz qđ desiderat est molestū ⁊ graue nō habētib⁹: vt vbi grā aliqđ
desiderat hñe alas: quas cū nō hñat molestia afficit: ⁊ mul

Adoleſtia
Sophocles

autem molestum quod nō desideres bene sopho
cles cum ex eo quidam itaqz confecta etate quere
ret vteretur ne rebus venereis dñj meliora inq̄t.
Libēter vero istinc tanq̄ a domino agresſi ac fu
rioso profugi. Cupidis enim reruz talium odio
suz ⁊ molestū ē fortasse carere. Satiatis hō ⁊ ex
pletis iucundius est carere q̄ frui. Quamq̄ nō
caret is qui non desiderat: ergo non desiderare
dico esse iucundius q̄ frui: quod si istis ipsis vo
luptatibus bona etas fruitur. Libentius pri
mum paruulus fruitur rebus vt diximus: dein
de bñs quibus senectus: si etiam non abunde po
titur non omnino caret vt turpione ambuio ma
gis delectatur qui in prima cauea spectat: dele
ctatur tamen etiam qui in vltima. Sic adolescen
tia voluptates proprie intuens magis letatur.
Sed delectatur etiam senectus procul eas spe
ctans tantum q̄tum sat est. At illa quanti sunt
animum tanq̄ emeritis stipendijs libidinīs am
bitionis contentiōis inimicitiaruz cupiditatū

spectādūz aliquas comedias recitādas vbi erāt tres grad⁹ p̄ſſus p̄mus medius ⁊ exte
rius: mimi erāt in medio theatro: vñ dñs sicut in p̄ma cauea. i. in p̄rio gradu theatri. Sic ad
ap̄at cōpatiōem. Spectās venat vocabula r̄identia similitudinē. ⁊ At illa nūc pōit qđ
dam singulare bonū qđ est in senectute nō in iuuenibus. ⁊ Quāti scz p̄ci⁹ ⁊ honestius est q̄
si addamus p̄ci⁹ Animū secuz hoc est cū virtute trōne p̄iuctuz. ⁊ Emeritis sepositis a nuli
tia quos dicūt cassatos quasi extra militiā. Adereo ei milito significat: vt Luca. Erē merēt
quo. ⁊ Stipēdijs salarijs militarib⁹ stipē: hoc ē nūmo. ⁊ Ambitiōis cupiditatis honoris
qđ oīa sunt iuuenibus ⁊ remota a senib⁹. Secūqz vt dñs viuere ⁊ est in puerbio latino tecum

Satiatus

Virgilius
Luca

Adereo
Lucanus
Proverbium

Persius
Scitum

habita quo persius inseruit carmini Tecuz habita vt nois q̄ sit tibi curta suppellex: quod
et greci dicūt **T**anq̄ pabulus] qz studiū et doctrina est in semib⁹ q̄daz pas
bulū et sustētamētuz. **Q** Octosa] qd dimissis oib⁹ alijs reb⁹ vacet doctrine: duplex em̄ est oci
um iners et industriofuz. **M**ori dimissis comoditatib⁹ vite vehemēter intentū esse alicui
rei vt diximus emoribatur risu. **D**imittēdi celi atqz terre. Latine dixit qd grece geome

triam et astrologiā: quib⁹ dies
noctesqz inuigilat iste gall⁹ as
deo qd iam abū dimittebat vt
obseruaret cursus stellarū: et ex
eo magnā voluptatē capiebat
iste autē pclar⁹ fuit et familiaris
Pauli emili prīs istius sci
pio. q̄ cōtra psem apud lacede
monios bellū gessit: qd dictuz
est bellū macedonicum de quo
scripsit Li. hūc gallū secū du
xit: et ibi cū eclipsis facta esset
solis oēs obstupuerūt credens
res malū pdigiū belli futurū:
quos ipse gall⁹ alauit et oēm ti
morez ademit eis rōez eclipsis
ostendēs: hec autē sit p interpo
sitiōez lune. **L**unarius autē ecli
psis sit interpositiōe terre iter
lunā et solez: qd luminis luna
bz recipit a sole p se em̄ est cor
p⁹ obscur⁹: vñ luna q̄si lux alie
na dicta ē huiusce xō rei rōem
Li. de deoz natura graphice
scrib. **L**ux: scz oppōsit bis em̄
est repetēduz oppōsit. **N**octu
obseruādo sidera a quo studio
nunq̄ diuertebat dimittēs eti
am abū. **D**efectiōes] latine
dixit q̄ greci eclipsim dicunt.
Multo ante quasi pvnā annū
Predicere] ante dicere.
Quid in leuiozib⁹ studijs]
qz respectu astrologie et geoz
metrie sunt leuioza studia ista
hūanitatib⁹: vult q̄ p exēpla p
bare etiā in ceteris litterarijs
studijs magnā esse voluptatē
Acut⁹] qz ex subtili et acuto
ingenio. **B**ello suo punico
Neu⁹ hic comic⁹ fuit terti⁹ nu
mero qui vt dicit Hiero. vñce
mortu⁹ est pulsus roma factōe
nobiliū ac precipue metelli et
quandam comediam fecit q̄
bellū punicū eppellauit. **L**iuū
q̄ liur⁹ andronic⁹ dicebat Li.

Luna]

Licero

Defectiones

Hierony.

ut autē vñ suo lūio Salinatore de quo supra diximus denomiatus: et q̄ erat doctissimus
poeta tragediarū scriptor ob ingenij meritū: et qz liberos ei⁹ erudiebat: ab ipso salinatore do
nat⁹ est libertate: et multas fabulas fecit. **E**licuissz. i. emisisset in pñciatiōem. **P**. Luc
nij Crassi. hic doctissimus hō iuriscōsul⁹ fuit q̄ multa comētaria in iure quili et in iure pō
tificio fecit. De huius. **P**. Scipio q̄ sua etate p̄mus erat iō dixit hui⁹. **F**lagrātis Jardētis
senes cōtra vicinū ignanos: et differt a fragāsud em̄ est redolēs Virgi. Redolēs thimo
flagrātia mella. **A**d. xō. celi egū: hic pclar⁹ vir. fuit q̄ vim eloquētie in da gaur: et vocabu
loz pprietatem quē suadam medullā Ennius appellauit et recte: qz aliud ore loqui aliud

omnium secum esse: secumqz vt dicitur viuere:

si vero habet aliquod tanq̄ pabulum studij at

qz doctrine nihil est octosa senectute iucundius

Mori videbamus in studio dimittendi ne pene

celi atqz terre galium familiarez patris tui Sci

pio quotiens illum lux noctu aliquid describere

ingressum: quotiens nox oppressit cum cepisset

mane qua delectabatur: cum defectiones solis

et lune multo nobis ante prediceret quid inle

uoribus studijs: sed tamen acutis que gaude

bat bello suo punico. Neuius qui truculento

plautus qui sedulo. Cū etiam senem litium:

qui cum septem annos anteq̄ ego natus sum

fabulam eliciuisset. Et bego Tuditanoqz con

sulibus: vsqz adolefcentiam meam processit eta

is quid de. **P**. Licinij Crassi: et pontifici et ciui

lis iuris studio loquar. Aut desbur. **P**. Scipio

nis: qui bis paucis diebus pontifex maximus

factus est. At qui eos omnes quos commemo

raui bis studijs flagrantēs senes vidimus. **A**d.

summo pectore et medullitus est: nam loqui ore et summis labris est inepte et inconsiderate et remere. Quod autem dicitur quod suasio et persuasio est finis oratorum: qua inducit animus auditorum ad credendum. unde Virgilius male suada famies. Que voluptates sunt copande? Quis dicat nulle. **Scottum** Scottum enim sunt coria que trahunt et detrahuntur hinc inde a coriatis: ut mollita credatur: hinc similitudine dicimus in utroque genere. Crescit cum etate: et nunquam desinit senescere. Nemo nunc

vero Letegum quem recte suadam medulam dicit Ennius quanto studio exerceri in dicendo videbam? etiam senem. Que sunt igitur epularum aut scortorum voluptates cum his voluptatibus comparande. Atque hec quidem studia sunt doctrine: quidam prudentibus et bene institutis pariter cum etate crescunt: ut honestum illud Solonis est: quod ait versiculo quodam. ut ante dixi: senescere se nulla in dies ad discendum qua voluptate animi nullacerte potest esse maior. Clenio nunc ad voluptates agricolarum: quibus ego incredibiliter delector: que nec ulla impediuntur senectute: et mihi ad sapientis vitam proxime videntur accedere: habent enim rationem cum terra: que nunquam recusat imperium nec unquam sine usura reddat quod accepit: sed alias minore plerumque matore cum fenore quam non modo fructus quidem me sed etiam ipsius terre vis ac natura delectat quam cum gremio mollito ac subacto semen sparsum excepit primum id occatum cohibet: et ex quo occasio que hoc efficit notata est: deinde tepescitum vapore et complexu suo diffundit et elicit ber-

pit. Est etiam ex capere aliquod honorifice domi suscipere. **Occatum** Occatum pro sincopam quod occatum dicimus. id est occatum et operatum ab ob et ceco as. ex quo nominata est occasio: que autem sic se habet quod primo iacimus semina et illud ratio et illa semina cum occamus scilicet operamus et tegimus a ratione vocatur occasio. **Vapore** Vapore et calore et humore: quibus omnia oriuntur

nunt senescere. Nemo nunc ad voluptates agricolarum: vult ostendere quod in agricultura senes maximas habent voluptates unde nota quod apud maiores nostros marini per singularis honoris erat agricultura: unde ementi milites illa vacabant propterea ex aratro ad magistratus senatorios creabantur: ut Lincianus. Delector et delecto in una et eadem significatione: sed delector deponens delecto neutrum. Habent enim omnes cum terra: probat quod videtur accedere ad vitam sapientis viri: nam ut vidi me in georgiis et astrologie et aliarum rerum multarum scientia agricola esse peritus unde dicit habent rationem cum terra: et duplex est sensus aut computationem: aut primum expendat in arando et in aliis officiis primum lucratur: aut rationem id est causam ut per qualitatem terre committat semina. Plerumque maiorum ut in egypto pro vno centum et ducentum reddunt in libia. Cum fenore a fetu dicto quod credita pecunia alias ferat ipsius terra dicta est aut a terrendo eo quod territur. **Illam** huius huius vero duo sunt potissimum loca ut inquit Varro Terra celum deinde particulas tripartitas multas. Que gremio trahit similitudinem a mulieribus et describit omnes ferme agriculture particulas: quibus ostendit illis delectari multum et debemus quatripartitam esse rationem agrorum quod Virgilius. complexus est in georgiis. libris. et enim primus factoralis ad seminandum: et iste proprie vocat aruum: est alter consitus ad plantandum tertius pascuus ad pascua. Quartus flores ad olera: et flores et apes. Subacto. sarrone et occatione vomito. Excepit quasi rem cadentem acc-

Fenus

Occatis

Culmus
Virgilius
Genicula
Fruges

Spice

Licero

Ballus
Hallum
Arista
Aires
Barro

Malleo

Sarmenta

Propago
Virgilius
falca

Culm] firmata. **C**ulm] fibris radicibus. **C**ulm] in arboribus] et plantis masculini generis: in
planta femini. **C**ulmo] genicular: est enim culmus a radicibus usque ad aristas: quare
vsum regulari coperiebatur domus: vñ culmina dicebatur vñ adhuc nomen servat. **C**irg].
horrebant culmina regni genicularis aut dicitur quod huius generis. i. nodos ad similitudinem gene-
rum. **C**laginis] illis leuib? spolijs: quas Serui? dixit stipulas. **C** Pubescens a similitudine
herbescentes. **C** fruges] a fruendo aut a frumine. i. palatu: ut
dicitur serui. **C** Spice: he a specie dicitur sunt: et ut ait serui? et spicus
et spicum dicitur. **C** in aratro. **C** Spicu] illustre ferens insigni corpore virgo: sed a neutro tamen singu-
lariter nomen inuenitur? spicos autem dicitur matris abusus dicitur
nam proprie spicus est cum aristis adhuc tenues in modum spiculi
eminenter munitur a similitudine castro: quod dicitur muniti vallo.
C Arista: ne aues ipsas comedat: hic vallus est pallus? hoc vallus est ipsum repagulum ex val-
lis factum. **C** Arista autem dicitur ab areo quod sit arida. **C** Aires] he enim ut ait Varro a vino dicitur
fuit id autem a vi hinc videtur quod vini demia. **C** Requiem hunc
textum allegat pulcianus? et dicit declinari posse tam tertie quam quarte
declinationis: ut hec requies. et a quibus compositum. **C** Omis-
to enim vinum ipsam: pstat in prelatide nature ipsi? terre: ut
ostendat magnam et singularem in ea esse voluptatem et facit vnam oc-
cupationem colorum rhetoricum. **C** Alm] potentia ut longam mil-
ta vi munit albam. **C** Ex fici] fici-
cus fici. et ficus sede et quarte des-
clinationis per arborem et fructum
dicitur? sic frequenter inuenitur
Tullius? Plinius? dicitur hic ficus pro
vitio corporis sede declinationis
C Ex acino vinaceo] ex grano
quod est in vna. **C** Malleoli] ram-
ni vitis quod absceduntur ex ea ut
plantent alibi dicitur malleoni
quod forma malleoni habent cum eis
absceso modico vitis veteris
qualiter plantati si viderentur pla-
te quod sunt ex ipsis malleolis. **C** Sarmenta] purgantia ipsa a sarpo pis. quod est purgo: aut a ser-
pus pa. pis. quod est purus ra. ru. vñ sarapa vinea putata: sed est pura facta dicitur. **C** Propagines]
quod sunt qui rustici vitis supponunt: ut ex vna plures faciant in similitudinem arcus: tunc huius primam lon-
gam. **C** Vir. in. ij. arbor. Silvarumque alie flexo. propaginis arcus: quoniam hoc huius primam breuem tunc progeniem
significat: ut Virgilius. generosa. ppago: ut dicitur est a ppagando ut rustici faciunt in vitibus.
C Caduca] quod cadit ad terram nisi sustententur furcis et vallibus quod nisi. **C** Fulta. i. sustentata a sul-
cio sulcis quod est subsecro et sursum erigo: vñ furce dicitur summi quod sustentant aliquem arborem cadere
tem vel aliquid aliud. **C** Claviculis suis] dicitur capreolos quod tanquam manus? complectuntur arbores
vel ramos vel vallos aliquos. **C** Quicquid est nacta] i. inuenit: sunt aliquid verba quod aliquid in proprii
aliud interpretatio significat? ut nascitur acquirat? suus inuenit: ut fructus. i. viti? fructus? suus
i. possus. **C** Quam sponte vitis extendit et explicat se per ramos multiplici et vario lapsu. **C** Alm]

bescens ex eo viriditate: que nix? fibris stir-
pium sensim adolescit: culmoque erecto geniculas
tovaginis itaque quasi pubescens includitur. **C** Quod
bus cum emerit: fundit frugem spice ordine
structam et contra autum minorum morsum mu-
nitor vallo aristarum. Quid ego vitium satus:
ortus incrementa commemorare. Satiari delecta-
tione non possum: ut me senectutis requiem ob-
lectamentumque noscatis. Omisito enim vinum ipsam
omnium qua generantur e terra que et fisci tan-
tulo grano aut ex acino vinaceo: aut ex ceterarum
frugum aut stirpium minutissimis seminibus tam
tos truncos ramosque procreet malleoli: plante
sarmenta vites: radices: propagines: nonne ea
efficiunt: ut quousque admiratione delectentur. Vitis quod
natura caduca est: et nisi fulta sit ad terram fertur
eadem ut se erigat claviculis suis quasi manibus
quod quid est nacta complectitur. Quam serpente mul-
tiplici lapsu et erratico ferro amputans coerces

putans] superflua demens et pura reddens. An dicitur putum aurum .i. purum. ¶ In ois actus qd est pluralis numeri. ¶ Partis] est et alia regula qd nota in ris in nro potius in is q in es faciunt actus pluralē. Vel oia nomina q in grō plurali in tum faciunt. ¶ Ineunte] incipiente hoc non dicitur: qz dicitur nouū adultū et pcept. ¶ Existit] eminet ab extrā sūto. ¶ Articulus] digitos: q sicut digiti flectitur. ¶ Gemina] quā oculos ramorū dicunt: qm in xē incipiūt. ap-

Gemina

ars agricolarum: ne siluescat sarmentum et in omnes partis nimia fundatur. Itaqz ineunte vere in hisqz relictasunt existit tanq ad articulos sarmentorū eaque gemina dicitur: a qua oriens vna sese ostendit que et succo terre et calore solis augescens: primo est per acerba gustu: deinde maturata dulcescit vestitaqz pampinis nec modo dico tempore caret et nimios solis defendit ardores. Quia quid potest esse tum fructu letius tum aspectu pulchrius: cuius quidem non utilitas me solum vt ante dixi sed etiam cultura et ipsa natura non delectat: adminiculorum ordines: capitum coniugatio religatio propagatio vitiumqz sarmentorum ea quam dixi aliorū immissio. Quid ergo irrogationes: quid agri fossiones: repastinationesqz proferam: quibus sit multo terra fecundior. Quid de utilitate loquar stercozandi. Dixi in eo libro quem de rebus rusticis scripsi de qua doctus Hesiodus ne verbū quidem fecit cū de cultura agri scriberet. At bome rus qui multis vt mihi videtur ante seculis fuit

parere vt Virgilius in Georg. secūdo. Nam q de medio trūdus se cortice gemine. ¶ Suc co terre de calore solis] qz ab his oriuntur cūcta duobus vt inquit Quidius. ¶ Per acerba] immatura. Unde vocatur ophaces vne que nondum mature sunt et vini ophaciz ¶ Pampinis] palmitibz. Fructu] letius aspectu pulchrius bene maritauit hec vba: quia fructus lenificat hoies pulchritudo mouet vt pulchra mouēt oculos. ¶ Cultura] ars ipsa eo lēdi. ¶ Adminiculorū] vallo rū et cannarum q sustentat vitet per ordinē positas et ex ad et manus dicuntur adminiculi. ¶ Coniugatio] quasi in iugis posite. ¶ Religatio] cum religantur arpis vallo. ¶ Irrigationes] quas faciunt agricolae per riuos vt irrigent plātas: fossiones: quas aut ad irrigandum: aut ad plantandū faciunt. Repastinationes per remotionē terre a radicibus vitium: et per adiunctionē sicut res ipsa postulat. ¶ Stercozandi] quod sit p stercoz sparsum supra. Quem de rebus rusticis scripsi] Lato est libru vnu de agricultura scripsit q ad huc inuenitur: et in eo tractauit de vi agriculture utilitate stercozandi. Unde accusat Hesiodum poetam grecū qui de agricultura ad fratrem psem scripsit vnu librum quē

Aue ophace

Adminiculi

inscripsit qd primo eius mte georgicorū inseruit. Quid faciat letas segetes: hoc est quo fide

re terram in quo nullam fecit mentioez de stercozandis agris quod est in arte agriculture potissimū ¶ Ille verbū quidem notanda est hec locutio: qd cum ponitur ne semper quidē est tertium: vt nunc ne verbum quidē. ¶ At] Posmerus] ad hoc ne diceret aliquis pro hesiodo: quod ad illud tēpus non erat vsus stercozationis: et ideo de eo non dixit in memorat Homē de ea re mentionē fecisse in odissea: vt pater de Laerte] Ulyssis pater. ¶ Sed in magna dubitatione fuit] et est tam apud latinos ¶ apud grecos quis fuerit ante Homerus an Hesiodus. Et ideo nunc dicit Lato vt mihi videtur: vt inquit Eusebius quidam Homerum et Hesiodum temporibus fuisse aiunt

Segetes
Virgilius
Pratum
Ainea
Varro

Examen

Apes

Villa
Rus

Continentia
Ecero
Focus
Ignis

quibus vixit patri Laertem. Desiderare absentia: ut ante diximus. Nec vero insic tangit illa quatuor genera agrorum quae diximus. Segenbus terris a seredo: vel a semine: ut inquit Varro. Quid faciat letas segetes et pratis quod dicta sunt quae parata sunt quibus nihil potest nocere: et sunt sine labore agricolae. Vineis autem a vite multe dicte sunt sicut et vinea. Pecudum pastum inquit Varro de lingua latina ad Liceronem et standi fundamē tum pes a quo dicitur in edificijs.

arca pes manus et qui negotium instituit pedem potuisse a pede pecudē appellari. Examen apum collectionibus et significat etiam linguam illam mediam bilancis et subtile iudicium alicuius rei. Apes dicte sunt a pedibus: quod sine pedibus nascatur: vel quod ad inuicem teneant se pedibus ad similitudinem racemi vnae. Et positiones ordines plantarum quod faciunt sicut ad imitationem alicuius luteri. Et positiones impositiones furculorum de vna arbore in aliam. Et senectus est natura longior: reuera senes propter experientiam multarum rerum et copiam. Eam senectutem indicare liberare. Ad hoc curius subiicit exemplum preclarum ut probat maximam agriculturam esse voluptatem. Curius est praestantissimus civis Romanus: preclarissimus fuit imperator: qui paruo contentus erat. Triumphavit de samnitibus: sabinis et pyrro: postea in villa sua continens divitias maxima cum paupertate vivere voluit adeo quod semel est inuictus in foco apud ignem coquentem rapas: quae res samniti peruenit ad aures et ad ipsum quod primum magnus pondus auri miserat quod neglexit: ut patet in textu de pyrro: qui parentinis militavit ut diximus. Triumphasse est enim triumphus honoris et otie habere qui fiebat cum curru et equis albis cum maxima laude et cum clangentibus tubis et omni genere musicorum: victori romani reuertenti: quem duplicem esse diximus. Curius cum villam domum et habitationem rusticam dicit a vehendo quod illuc vehit quicquid in toto rure colligunt dicta a valis quod circumdat: et differt a rure quia rus est ipse ager in quo est villa. Et de preclaris si quidam religionis: quod nihil in eo erat splendidi cum magnifice velle antea fuissent. Et a mea a rure et vile mea: quod erat vicinior pedibus et vili: et est modus loquendi quo multum vitis. Admirari cum laude virtutis continentiam quod paruo pretius et divitias vilipendebat. Est autem continentia per quam cupiditas cōsi huius ratione regitur: ut inquit Li. et est spes tepantis. Tempus cum antea multe magnifice velle facte essent quasi theatra. Ad focum ecce quod diximus supra: focus enim dicitur ubi fouet ignis. Ignis autem est ipsum elementum: ut fert sine igne focus. Non enim preclarum responsum. Tantus

Laertem laudentem desiderium quod capiebat

e filio colentem agrum et eum stercozantem facit.

Nec vero segetibus solum et pratis et vineis et

arbutis res rustice lete sunt. Sed pomarijs etiam

et hortis tum pecudum pastu et apum examini: b?

flozom omnium varietate. Nec consitiones mor

do delectant sed etiam insitiones quibus nihil

inuenit agricola solertius. Possum per se quod mul

ta oblectamenta rerum rusticarum: sed ea ipsa quod

dixi sentio fuisse longiora. Ignoscetis autem: nam

et studio rerum rusticarum proeectus sum et ses

nectus est natura loquacior ne ab omnibus eam

vitij videar vindicare. Ergo in hac vita. Cur

rius cum de samnitibus triumphasset et de pyrro

consumpsit extremum tempus etatis cuius quod

villam ego contemplant. Abest enim non longe a me ad

mirari satis non possum vel ipsi? boīs continētijs

vel tempoz disciplinā. Curio ad focum sedenti ma

gnū auri pondus samnites cum attulissent repudia

ti ab eo sunt. Non enim aurum habere preclarū

animus Iqui multa contēnebat: pauca vero desiderabat: qđ idem legitur de fabricio: vt p
uoq potētē fabricum ⁊ bñ tātus aīus: quis em̄ est q̄ auri auiditātē nō habeat Virgilius
Quid nō mortalia pectora cogis auri sacra fames. ¶ Acie pugna: significat aīe tria ⁊ ocu
li visionē: ⁊ cultri acūmē: ⁊ fructos milites ad pugna. ¶ Pecunia Iest em̄ a pecorib⁹ dicta
pecunia eo qđ antiquoz vniuersa substantia in pecorib⁹ p̄stabat. ¶ I Meipso I hoc est ab ora
tione mea agri colendi: qđ iaz
ingressus erat in cōtentionez
diuitiaz. Dicit ne recedam a
meipso: ⁊ subiungit nobilita
tez agriculture in qua precla
ros hoīes fuisse cōmemoratz
⁊ vocatos ad senatoriā digni
tatem ⁊ subiūgit exēplū de lu
cio. ¶ Qu. cincinnato I hic aut
agriculture inuigilabat: ⁊ cū
romani maxima annone eba
ritate laborarent: erat qdam
Roman⁹ clarissimus frumen
ti eo tpe maximā hīs copia
⁊ ipaz mltō distribuēs cogita
uit primā occuparet fieri do
minū romae: alliciedo annos il
loz dono frumētū: qđ aīe vt co
gnitū est a senatorib⁹ quā pri
mū. ¶ Qui. Lincinnat⁹ I di
ctatorē orauerit qđ tūc erat ru
ri: qđ fuit ei nūciatū arabat
⁊ dimisso aratro venit romaz
⁊ dictatoriā accepit dignitatē
⁊ illū quē dixim⁹ diuitē. I. Ipu
rum meli⁹ regnū affectatē p
magistratū equitū Latum ser
uiliū ad se vocari fecit ⁊ si re
negasset ipm traheret vi vel
interimeret: vñ cū ad eum ve
nit fugere cepit: quē psecutus
interfecit ⁊ omniū ei⁹ vt inq̄
Pli. solo equauit: vñ locus il
le eq̄ meli⁹ dī ⁊ hoc fecit in se
cunda dictatura. ¶ Adagister
eq̄uz I quē vulgo dicūt vel se
nescalco delcāpo: hic dō pxi
m⁹ erat dictatori ⁊ pfect⁹ erat
regēdis eq̄tib⁹

Virgilius
Pecunia

sibi videri dixit: sed eis qui haberent aurum im
perare poterat ne tantus animus non iocundā
habere senectutem. Sed venio ad agricolas ne
a meipso recedam. In agris erant tū senatores
Id est senes. Siquidē. 2. Quintio cincinnato in
agro arantī nūciatum est cū dictatores esse fa
ctum cuius dictatores iussu. L. Seruili bala.
Sp. meli⁹ regnū appetentem et occupare
volentem interemit Auilla in senatum accerce
bantur Curius et ceteri senes. Et quo qui eos
accersebant: viatores nominati sunt. Nū igitur
eorū senectus miserabilis fuit qui se agriculcio
ne oblectabantur. Vea quidem snia: baud scio
an vlla beatior esse possit: neq; solū officio qđ bo
minum generi vniuerso cultura agroꝝ est sa
lutaris: sed ⁊ delectatione quā dixi: ⁊ saturitate
copiaz omnium rerum que ad victum hominū
⁊ cultum etiam deozum pertinent. Et quoniam
hec quidam desiderant: in gratiam iam cum vo
luptate redeamus. Semper enīz boni assiduiq;
domini referta cella vinaria: olearia et penuria

tra gulosos ⁊ probat qđ in senibus est voluptas sensuū vt in gustu ⁊ visu. ¶ In gratiaz re
deamus I pacem facimus cū voluptate de qua male dicimus: ⁊ item cū ea habuimus: redi
re em̄ in gratiam est p̄trari illius qđ dicimus indicare bellū. ¶ Assiduiq; Id ē diuites. Nā
assidui diuitē significat diligētē ⁊ attentuz: ⁊ tunc dicitur ab assideo qđ est in se alicui
rei. Id autem ex ad ⁊ tideo ⁊ diuitem: tūc ex asse ⁊ do das cōponitur quasi q̄ assem det.
¶ Referta I a farcio farcis quod est impleo. ¶ Cella I generale est nomen: vñ addidit vi
naria: ad est cella vbi stat vinum quod vulgo dicitur cellarium. ¶ Olearia I vbi oleum.
¶ Penuria dō I vbi sunt omnia necessaria ad victū vt panis: caseus: carnes salite cande
le

Adagister eq̄.

Redire i grat
Assidui
Referta

Locuplex	Q Locuplex Joibus bonis plena: sed pprie locuplex ē: q multa p̄dia possidet loco: et posses- siones: dictus a loco plen? qsi loco: plen? Q Porco] honest? p singularē auxit: et est inte- lectior: et hostis h3 muros et est alius color q ē: articuli? Q Caseo] q: coacto lacte dictus est.	
Succidia	Q Succidia] appellat alterā succi- diciā. i. p̄nā q dicunt h3e du- as p̄nas. i. succidias agricolae vnā in carub? salinis porcinis et potissimū in lūbis porcorum quos p̄nas dicūt alterā i hor- tis et in olerib? qbus marievi- nū: dicta autē est succidia q paulatī succidit. i. scidit: hāc do nonius successione neces- sariā appellauit: et tā seino q neuro declinauit: et dicit lar- dū signare. Lōditiora] sapore meliorē hūia a cōdio cōditi cōditū. Q Supuacanei] q: qn est opus laborādi: tūc nō oñt venari et aucupari: qn cesset ab opere. Nec vsu ad vltz et vi- litate. Q Uberi? Jbū maritauit hec vba. Uberi sūt et substanti- uū est: et mamū significat et adiectiuū: vt bier hec et vber vt atq: vber glebe. Q Specie aspectu aspicio cis: antiquo vbo quo nūc p cōpositiōe vti- mur: vñ inscipio a quo ēt au- spiciū dictū ab aue spicienda Q Allectar] attrahit frequen- tiū est ab lēo. Q Apicatioe] ip̄a statioe loci apici. Est em locus apic? sine frigore et gau- dēs sole. Q Salubrib? Jn mar- cidis: qb? pereatur. Q Arma. i. hūens depēdētia dicta sunt siue ab arcēdo: vt inq: Harro q: hic arcem? hostes et est re- petitio. Q Tale] et illud ē plau- ti in curculione. Sibi sua ha- beāt arma reges sibi diuitias diuites sibi honores sibi xui- tes sibi pugnas sibi p̄lia dū mi- hi abstineāt iudicare. Q Talos rariolos. Tesseras: gen? ē ludi cū lapillis qdratis mīlitis as- liqbus maculis aureis: hic ē dictū ip̄m ludū aleaz et scacoz tesseraz: vñ etiā aliq edificia cū istis lapillis qdratis orna- ta et insignata appellant̄ thes- selata. Q Ad mīltas res: q: qn ad oēm institutionē hūane vi- te scripsit voluminē: aut a theniēsis fuit socrat? discipu- l? q inter alia de citis scripsit de maiore et minore. Q Econo- micus idest de re familiari domus	est villa que tota locuplex est: abundat porco: bedo: agno: gallina: lacte: caseo: melle. Jam boz tum ipsi agricolae succidiam alteram appellant Tū conditiora facit bec etiaz superuacanei ope- ris aucupium atq: venatio. Quid de pratorum viriditate: aut arborum ordinibus: aut vineas- rum oliuetorum ve specie dicam: breui et pedia. Agro bene culto mib? potest esse nec vsu vberi? nec specie ornatus: ad quem fruendum non mo- do non retardat: verum etiam inuitat atq: alle- ctat senectus. Ubi enim potest illa etas equa ca- lescere: vel aplicatione melius vel igni: vel vici- sim ymbreis aquisue salubribus. Habeat igitur alij sibi arma: sibi equos: sibi bastas: sibi clauā et pilam: sibi venationes et cursus: nobis senibus ex luxionibus multis talos relinquāt et tesseras Idipsum vtrum tūbebit quoniam sine bis bea- ta esse senectus potest. Multas ad res perutis les Xenophontis libri referti sunt quos legite queso studiosē vt facitis: quam copiose ab eo agricultura laudatur in eo libro: quo est de tuen- da re familiari qui economicus inscribitur: atq: vt intelligatis: mib? ei tam regale videri quā stu- diū agricolendi. Socrates in eo libro loquit̄
Thesere	Q Inscribitur] intitular. Q In eo li. scilicet economico	

¶ Critobulo in nomine proprio quod boni sit consilij dicto
 tur cum Critobulo: circum minorem regem persarum
 prestantem ingenio atque imperij gloria: cum
 Lisander lacedemonius vir summe virtutis venisset
 ad eum sardis: ei que dona a socijs attulisset:
 et ceteris in rebus comem erga lisandrum atque
 humanum fuisse: et ei quedam conceptum agrum
 diligenter consitum ostendisse: cum autem admit-
 teretur Lisander: et proceritates arborum: et di-
 rectos in quincuncem ordines: et bonum sub-
 actam atque puram: et suauitatem odorum qui
 efflarentur floribus: tum cum dixisse. Mirari
 se non modo diligentiam: sed etiam solertiam
 eius a quo essent illa dimensa et descripta: et ei ci-
 rum respondisse. At qui ego ista sum dimensus
 mei sunt ordines mea descriptio. Vult etiam
 istarum arborum mea manu sunt sate. Tum Li-
 sandrum intuentem eius purpuram et nitorem
 corporis ornatumque persicum multo auro mul-
 tisque gemmis dixisse. Recte vero te cire beatum
 ferunt: quoniam virtuti tue fortuna coniuncta
 est. Vaciatur fortuna frui licet senibus nec e-
 tas impedit quominus et ceterarum rerum: et
 in primis agricolendi studia teneamus usque ad
 ultimum tempus senectutis. V. quidem Tale-
 rium coruinum accepimus ad centesimum annum
 vitam produxisse: cum enim esset exacta iam etate in

id est consilium. Prestanti ingenio et ablativo et genitivo in si-
 mili locutione uti possumus:
 ut summa virtute: et summe vir-
 tutis Virgilius et talem abla-
 tium Serni appellat septi-
 mum casum: ut et pulchra faci-
 ate prole parentem. ¶ Lisander
 iste venit legatus ad ci-
 rum nomine lacedemoniorum
 qui tunc erat sardibus civitas
 re preclara assie que he sardes
 sum declinatur. ¶ Vir summe
 virtutis ¶ Et qui inquit emili-
 us probus quod magnam res-
 liquit suam phamam magis fe-
 licitate quam virtute parte. ¶ A
 socijs lacedemonijs confede-
 ratis. ¶ Lome ¶ id est benignus
 et suauem: et hic et hec comes
 et hoc comes: inde comes tis.
 ¶ Proceritates ¶ eminentias
 ¶ In quincuncem ¶ hoc est in
 spacium quinq; vnciarum: et
 per separationem vnius arbo-
 ris ad alteram in ordinem po-
 sitione: vñ nota quod vncia tam pon-
 derandarum quam mensuranda-
 rum rerum est terminus. Ihu-
 mum sub ac. et pu. hoc est exas-
 rata. ¶ Dixisse ¶ supple loquitur
 Socra. ¶ Solertia ¶ acntem et
 subtilē artem et subtilitatē in-
 genij. ¶ Dimensus ¶ passus si-
 gnificationis est nunc et active
 paulopost: ut. ¶ Et qui ego si-
 la oia sum dimensus metior ti-
 ris. ¶ Ornatu ¶ pscu vno xbo
 expulit quicquid dixit Xenopho
 in eo li. ¶ Gemis ¶ hoc interest
 inter gemas et margaritas: quod
 margarite sunt ptuse et albe:
 gemæ vero diuersi coloris et in-
 tegre. ¶ Et ceterarum rerum ¶ rei
 familiaris et militaris ¶ Adar-
 cum quidē Galerium Coruinum
 ponit exempla de latinis ne mi-
 noris estimationis videatur
 latini quam greci. Coruinus enim ex
 preclara familia romanorum: que
 coruina dicta est appellatur quod
 miraculo quodam est nata nam
 olim cum quidam romanus cum
 vno gallo pugnasset: coruinus qui
 daz auxilio fuit romano: et illi
 gallo maximo impedimento cum
 alis et vnguib: adeo ut roma-
 nus ille gallum superauit: vñ Cor-
 uinus ille dicitur romanus esse: et
 quo familiacoruina et cognomi-

Coruinus

nata. ¶ Eosq; coleret Jarando: ligonizando: vt de cincinnato diximus. ¶ Cuius. AD. ¶ Gal-
lerij. Ine parue auctoritatis vir videretur: laudat ipsum a dignitate: et est genus intercur-
rens. ¶ Quantum spatium. scilicet quadraginta sex anni: qui ab hoc spatio annorum quas
draginta sex nostri maiores voluerunt esse principium senectutis. ¶ Fuit in cursu bono-
rum: et in hac senectute maxime habitus est auctoritatis: in qua etiam beator fuit quod vi-
cit. ¶ Atq; huius: scilicet. AD.
¶ Galerij. ¶ Media. scilicet es-
tas. ¶ Plus laboris labor es-
nim differt a dolore: vt noster
inquit Cicero in secundo Tu-
sculanarum questionum. ¶ La-
bor: est quedam functio ani-
mi vel corporis grauior: os-
peris vel muneris. ¶ Dolor au-
tem motus asper in corpore a-
lienus a sensibus. ¶ In quez
scilicet attilium calatinum.
¶ Eulogium. benedictum

eleceus: quod scilis-
cet dicebatur populi romani
primarius fuisse. ¶ Virum cer-
te. maxima laus: qui primari-
us populus romanus diceret-
tur consensu omnium ciuium
hic vero est ille: de quo inquit
Plinius quod dux aduersum
carthaginienses missus maxi-
mus et munitissimis ciuitati-
bus: etna deprezanti libeo hosti-
lia prelia deiecit pachinum ce-
pit totamq; Siciliam perua-
gavit paucis nauib; magnaz
hostium classem duce Hamul-
care superauit. Carmen epita-
phium quod erat tale. Attili-
us calatinus vir primarius
populi romani omnibus con-
sentientibus. ¶ Grauis. vene-
rabilis. ¶ Pontificem. ¶ Vela
ponte sublitio ligneo: qui est
vbi sacra fiebant vt diximus:
vel a ponte qui sit quidam
pons ad diuina. ¶ Paulo emi-
lio. ¶ Patre tuo. ¶ Africano. ¶ As-
uo tuo. ¶ De maximo. ¶ Quin.
¶ Fabio Maximo: de quibus su-
pra diximus. ¶ In sententia
id est in explicatione mentis
sue in consilio quid faciendū
et quod non faciendum esset
cum habebant aliquid in se-
natu deliberare: et omnes se-
natores suam sententiam di-
cebant. ¶ Nutu. signo capitis

annuentis alicuius faciente vel non faciente rei. ¶ Id autem. differt ab annuo nuo et nu-
to nam nutare est capite annuere. Nutre vero labro vel nare nictare oculis. ¶ Honorata
non autem contempta que omnino grauis est. ¶ Sed in omni oratione id est in omni mco
sermone. Unde nota q; ponit modum comparande auctoritatis: que quidem auctoritas
vt diximus est sententia imitatione digna sine ratione: hoc est ratio: id est causa non ques-

agris eosq; colleret cuius inter primū et sextum
consulatus sex et quadraginta anni interfuerūt.
Itaq; q̄tū in spactum etatis maiores nostri ad
senectutis initium esse voluerunt: tantus illi cur-
sus bonorū fuit: atq; eius extrema etas in hoc
beator quaz media qd auctoritatis plus babe-
bat: laboris vero minus apex autem senectutis
est auctoritas: q̄ta fuit in. L. Cecilio Metello
quanta in attilio calatino in quem illud eulogiū
vnicū plurime consentiunt gentes populi pri-
marium fuisse virum notum est eius carmen in-
cisum in sepulchro. Jure igitur grauis cuius de
laudibus omnium esset pbama consentiēs: quez
virum. P. Crassum nuper pontificem maximū
quem postea. M. Lepi: eodem sacerdotio pre-
ditum vidimus. Quid de paulo aut Africano
loquar: aut tam ante de Maximo quorum non
in finia solum: sed etiam in nutu residebat aucto-
ritas: habet senectus bonorata presertim tam
tam auctoritatem: vt ea pluris sit: q̄ omnes ado-
lescentie voluptates: sed in omni oratione memē

Pontifex:

Nutu nuo:

tote eam me laudare senectutem: que fundamen-
 tis adolescentie constituta sit. Ex quo id efficitur
 quod ego magno cum assensu omnium dixi. *Qui*
 feram esse senectutem: qui se oratione defende-
 ret. Non cani: non ruge repente auctoritatem
 ferre possunt: sed honesta acta superior et as-
 fructus auctoritatis prebet extremos. hec enim
 ipsa sunt honorabilia: que videtur leuia atque co-
 munia saluari: appeti: decedi: assurgere: deducti:
 reduci consuli: que et apud hos et in alijs ciuitati-
 bus ut queque optime morata ita diligentissime
 obseruantur. *Lisandrum lacedemonium* cuius
 modo mentionem feci dicere aiunt solutum lace-
 demone esse honestissimum domicilium senectu-
 tis. *Nusquam* enim tantum tribuitur etati nusquam es-
 set senectus honoratior. *Quinetiam* memorie
 proditum est: cum *athenis* *iudis* quidam in the-
 atrum grandis natu venisset: in magno consensu
 locum ei a suis ciuibus nusquam datum. Cum autem
 ad lacedemonios accessisset: qui cum legati essent
 in loco certo confederant: consurrexisse omnes
 illi dicuntur: et senem illum sessum recepisse. *Qui*
 bus cum a cuncto consensu plausus esset multi-
 plex datus dixisse ex his quedam *athenienses* sci-
 re que recta essent: sed facere nolle. Multa in no-
 stro collegio preclara. Sed hoc de quo agimus
 in primis: quod ut quisque etate antecellit: ita

ritur in ea ut solum de *Pis*
thagora dicere. *Efficitur*: co-
 cluditur. *Oratio* id est ver-
 bis laudatione et iactatione
 de seipso cum non veneretur
 propter ignauiam suam et pos-
 tulari venerari per canos et ru-
 gas. *Quia non cani* capilli
 albi. *Ruge* contracte cutes
Sed honeste hoc est cum vir-
 tute et continentia. *Superio-*
re id est preterita. *Videtur*
 cum non sint leuia atque co-
 munia: sed singula atque pre-
 ciosa: scilicet et saluari: ut summo
 mane ire salutarum senes do-
 mum suam: si aliquid velint
 habere: de quo *Iuuenia* fecit
 mentionem: ut mane salu-
 tarum etc. *Appeti* iudici con-
 silium. *Decedi* dare locum
 ipsis in omnibus locis. *Ass-*
surgere cum pretereunt ipsi iu-
 uenes assurgere debitam reue-
 rentiam et votis et gestis per-
 soluere festinent. *Deducti*: de
 domo ad templum comitari.
Consuli petere ab eis consili-
 um. *Que omnia* hec predicta. *Lis-*
andrum de quo diximus. *Tri-*
buit expectationis et estimati-
 onis datus. *Nusquam* lacede-
 monie. *Ademone* proditum est:
 et scriptum et manifestum et ma-
 datum memorie. *Iudis* item
 prope ludorum. *Ad lacede-*
monios legatos scilicet qui
 in eodem spectaculo erant ap-
 ud *athenas*. *Et cuncto* uni-
 uerso coniuncto: quasi comu-
 nus dictus cunctus est totus
 vero a totis quibus habeat prima
 longam: et unius corporis plenitudi-
 nem significat. *Dis* hoc unius
 uersale: sed ista sepius con-
 funditur. *Vir* demum reuer-
 ti per troiam. *Et totos* im-
 nam ordine nepotes. *Lacede-*
monii atheniensium plausus: signum
 approbationis et commendatio-
 nis cum percursionibus manuum:
 datum lacedemonios bene fecis-
 se: et ipsi tamen non faciebant et lau-
 dando lacedemonios vituperab-
 ant seipsum. *In isto romano*
 spectum cum grecis latina comu-
 nit ne latini quidem grecis viderentur
 ceteri minores. *In primis*
 ante omnia sententie explicae
 nomis mentis sue in consilio.

Virgilius

¶ Honorē aliqua dignitate precedentibus. **¶** Sz his q̄ cū impio. i. q̄ possunt impare in ci-
 uitate vt sanatores ⁊ psules ⁊ dictatores: nō aut qd hoc loco intelligit p officio militan-
 impatores em̄ appellabātur quos dicūt capitaneos: ⁊ exercitui perant: ⁊ singuli ab aliqua
 re gesta vel ab exercitu vel a senatu hoc noīe nūcupātur. **¶** Adiaiores natu] seniores augu-
 res. **¶** Voluptates corporis] vt cibi ⁊ potiois. **¶** Fabulā] i. comediaz: p similitudinē loq̄tur:
 qz sicut comedia in act⁹ ē diui-
 saria etas nra in actu tuz pue-
 ritie tū adoleſcētie ⁊c. **¶** Inex-
 eritati] qz nullas exercitatio-
 nes habuerūt in reatadis cor-
 medijs: vñ. **¶** In fine] i. in vs-
 timo act⁹. **¶** Corruerint] i. des-
 fecerint nimū defatigati. Ex-
 eritat⁹ aut ab exercito differt
 in hoc q̄ exercitat⁹ q̄ est expt⁹
 ⁊ exercitatioz peritiā habuit
 alicui⁹ rei dī. Exercit⁹ est defa-
 tigatus vt Vir. Nate illiacis ex-
 ercite satis. **¶** Distriones] em̄
 sunt actores comediaruz dicti
 ab histro quodā qui p̄io cepit
 recitare: ⁊ de tuscūa roma dū-
 ct⁹ fuit. **¶** Et sunt morosi] āris
 pophōra facta a catone ex pso
 na illoz adoleſcētuloz q̄ audie-
 bant: morosus aut dī qd vari-
 is moribus cōtrarijs ⁊ puer-
 sis instructus: et est fastidios-
 sus: ⁊ nulla re p̄tatur: ⁊ mor-
 do ait: mō negat. **¶** Anxi] mo-
 lesti. ab āgore **¶** Grauidi] in oī-
 bus indagatoz habētes: diffi-
 ciles q̄ruli cū quib⁹ nemo viue-
 re pōt cuius cōtrariuz est faci-
 lis. Etā auari. ab aueo ⁊ ere-
 os audius sit eris. **¶** Teren.
 Quāto seniores sunt: tāto au-
 diores. Et hora. Et inuitis mi-
 ser abstinet: ac timet vti qd res
 oīs timide gelideqz ministrat
 dilator spe lōgus iners auid⁹
 q̄ futuri difficillis q̄rulus lau-
 dator. tpis acti **¶** Non senectu-
 tis] qz si senectutis essent: in
 omni q̄dez senectute essent: qd
 nō ē in oī senectute: vt pz ī exē-
 plis. **¶** Et morositas] ⁊ adhuc
 vult excusare illa vicia q̄ dicū-
 tur esse in senectute: quis non
 sint senectutis: sed morus sint
 ⁊ subiūgit aliquas excusatioes debiles. Est em̄ excusatio rephēſionis ⁊ culpe diminutio: sz
 q̄ excusatio. **¶** Eōremni] in cōtēptu filioz esse: qm̄ nō sit qd iubeat. **¶** Despicī] nō venerari
 a filiis: cuius cōtrariuz est suspici hī in honore. **¶** Illudi] quoz illusio grauissima est senti-
 bus. **¶** In fragili corpe] in vulnerato digito si quis tāgeret **¶** Adorb⁹] bonis ⁊ bonis addi-
 dit: qz mos est verbū messum: qd bonus ⁊ mal⁹ sicut nobilis ⁊ illustis. **¶** Atribus] i. disci-
 plinis xtuosis. In adelphis.
 in comedia Terētij q̄ adelphis dī. i. fratres q̄ duo
 fratres in ea diuersis morib⁹ inducūtur. **¶** Demea dur⁹] ⁊ Aditio benign⁹ ⁊ comis. **¶** In al-
 tero] sz demea. **¶** Duritas] ita legūt multi: sz Nonus mar. duritas legit hūc textū allegās
 ⁊ dī duritas a deoz ira missa. **¶** Comitas] benignitas. **¶** Sic se] conclusio etatis senilis. **¶** Lo-
 dicūt. **¶** Seueritatem] veritatē sequētem. Seue-

sine principatum teneat. Neqz enim solum bono
 re antecedentibus: sed his etiam qui cum impe-
 rio sunt maiores natu antepōnuntur. Que sunt
 igitur voluptates corporū euz auctoritatis pz-
 mīs comparande quibus: qui splēdide vsi sunt
 hij mibi videntur fabulam etatis peregisset: nec
 tanq̄ in exercitati bistrōes in extremo actu cor-
 ruisse at sunt morosi: ⁊ antij: ⁊ iracundi: ⁊ diffici-
 les senes si querimus eti auari: sed bec morum
 vitia sunt: non senectutis. Et morositas tū ⁊ ea
 vitia q̄ dixi habēt aliqd excusatiois: nō illi⁹ qdē
 iuste: sed q̄ pbari posse videat: cōtēni se putant
 despici. Illud p̄terea ī fragili corpe odiosa oīs
 offensio est: q̄ tū oīa dulciora sūt ⁊ bonis mor-
 bus ⁊ artib⁹. Idqz tū in vita: tū in scena intelligi
 pōt et his fratrib⁹ q̄ in adelphis sunt q̄ta in al-
 tero duritas: in altero comitas Sic se res habēt
 vt em̄ nō omne vinum: sic non omnis etas vetu-
 state coaccessit. Seueritatem in senectute probo

nis gravis maturus: quasi sequens verum dictus. **[Absurdius]** inaudibilis sine loco. **[Quominus]** vie ad fossam mortis] p similitudine viator dicit q si longius ab vbe trent ad magnū viaticū ferrent: esset qd absurdū & vitupabile: sic senes qui nō multum distāt a morte: est absurdū hīe & plus q̄rere q̄ opz & sufficiens si ad parū sui t̄pis spaciū peragendū: sed istud vex est teretianum dictum: id em̄ vitū cōe oīm est: qd nimis ad rem in senes etā intēti sumus. **[Quarta]** re

et eam sicut aliam modicam: acerbiter nullo modo auaritia vero senilis quid sibi velit nō intelligo: potest enim quicq̄ esse absurdius q̄ quominus vie restat eo plus viatici querere. Quarta restat causa que maxime atq; sollicitas habere nostram etate videtur appropinquatio mortis que certe a senectute nō potest longe abesse.

[Miserum] senem: qui mortem contēnendaz esse in tam longa etate non viderit: que aut plane negligenda est: si omnino extinguit animus aut etiam appetenda: si aliquo eum deducit vbi sit futurus eternus. At qui tertium certe nihil iueniri potest. Quid igitur timeam? Si aut non mi-

ser post mortem aut beatus etiam futurus sum quāq̄ quis est tās stultus quāuis sit adolescens cui sit exploratum se ad vesperum esse victurū.

[Qui etiam etas illa multo plures quam nostra]

do non potest esse miser: q̄ nullam potest sentire miseriam hāc vero ptem optime exponit Cicero in li. tusculanaz questionum. **[Aut beatus etiam futurus sum.]** q. d. si viuit aīa illuc post mortem proficiscitur: vbi eno fruatur sempiterno & felicitatem adipiscitur: q̄ autem mors optanda sit: & nihil sit ea prestantius. **[Miraculosa]** mors duorum filiorum sacerdotis argui e iunonis apud argos expositos: mos autem erat argui sacerdotis ad iunonis tēpla pficiat quot annis inuictis bobus & forte fortuna euz pestilentia illic maxima p aliquod tempus antea fuisset: & omnia pecora consumpsisset boues non reperiebātur ad vendendū currum ita cleobis & bito sacerdotis filij sub matre euntes iugum ad iunonis templū duxerunt tunc iuno religionem probans & mirificam eorum fidem detulit matri: vt quod vellet audacter posceret q̄ nullam pareretur ab ipsa repulsam inquit: vt quid sciret dea vnt le mortalibus ipsa preberet. Die vero secunda sacerdotes illi iuuenes comperti sunt mortui: qua pro te probatum esse nihil morte prestantius: q̄ lherodo. inquit in prima hyfforia: sic exploratum pro certo habeat: & modus loquendi apud Eice. frequentissimus in hunc modum. **[Spero]** confido exploratū habeo: naz semp crescit oratio. **[Etas illa]** scz

stat cā Jordinez seqtur quo dicitur in quo psumum dociles & attentū reddi auditorē. **[Augere]** tedio & molestia afficere. **[Que certe]** consistit ita esse sed postmodū respōdet dices. **[Miser]** senes: deinde subiicit argumētū hoc mō q̄ mors aut est negligenda aut optāda: q̄ aut aīa viuit aut moritur: si viuit mors est optāda: nā certus est trāsire ad meliorem locū et ad eternitatē & felicitatem: q̄ tum ex cōditione & essentia & natura aīe: & cū deussit iustus vnicuiq; aīe dat qd suū est. **[Nime]** xō est eternitas q̄ dat ei eternitatem & locū vbi fruatur sempiternoaliter nō esset iustus: iustitia em̄ est vnicuiq; tribuere qd suū est: vt ait Iustinus. Iustitia est constans & ppe tua voluntas ius suū vnicuiq; tribuens: si vero moritur aīa mors est oīno negligēda: q̄ nō sentiet amplius aliquē dolorē morbum aut molestiā. Ex quo vult pcludere q̄ mors nō est tē mendame: malū quidē est sed optāda & bonū: q̄ post mortē nemo sit miser aut oīno beatus & eternus est futurus. **[Et qui tertium:]** hoc q̄ nō capit aliq̄ mendam hoc pacto: aut viuit aut moritur: q̄ necesse est q̄ aut viuat aut moriat. **[Quid igitur]** pcludit qd dixim. **[Quid igitur.]** q. d. nihil ē q̄ timere possim si aut nō miser: q̄ si oīno intērit aīa nihil sentit: & nō sentit

Iustitia

Lucanus

adoleſcentie quam noſtra ſenſis. ¶ Facilius ¶ q̃ habent maiorem materiā ad morboſ: vt ſanguinē vt humorē q̃ morbi nutriūtur: et in ſenib⁹ nō ita ſeruoſ ſanguiniſ vt in adoleſcentib⁹ eſt: nā ſicut igniſ mul tiſ ligniſ meli⁹ ardet: ita mor bus multo hūioze et ſanguine. ¶ Meli⁹ et p̃u. q̃ ſeneſ cū me liuſ uiuere tū quib⁹ eſt meſ ro et pſiliū: et p̃ pſequēſ meli⁹ uiuere t. ¶ Ratio ¶ cognitio di ſcretioſ. ¶ Conſiliū ¶ delibera tio. ¶ Nulle ci. vt ſupiuſ dictū eſt. ¶ Sed redeo: q̃ p̃ trāſgreſ ſionem acceſſit ad laudē ſene ctutiſ: redit vñ digreſſum eſt. ¶ Impendētem ¶ quaſi inſtāteſ ad ruinā: nam impēdeo ſecun de cōiugationiſ eſt. ¶ Adina ri ruinā: tractū ab aliquo ediſ cio ruinā mināti: impēdere ho tertie p̃iugationiſ eſt p̃ſiderare vt Lucan⁹. Animū impēdere ve ſtrum. ¶ Senſi ego ¶ pbat per exēplum p̃p̃inquum: ſiliū ſui Ad. La. fratrib⁹ tuiſ o Sci pio. Pau. emili. hui⁹ſ Sci. p̃ poſt triūphum belli macedoni ci ſeptē poſt dieb⁹ duos ſilioſ amilit. ¶ Et ſperat ¶ antiſopho ra: qui rādit dictiſ. ¶ Inſpice ter ſperat: q̃ ſpare eſt expecta re bonū futurū incertū qd ducit ¶ Quid eſt ſtultū ¶ demēti ſ. ¶ Senex ¶ antiſophora q̃ ſeneſ nō h̃z quid pluſ vite ſpe ret. ¶ Luſid ¶ ſ. poſſet curare. ¶ Diu vitit: ad illud referē hic p̃ſequit⁹ ē. ¶ Qd diſ boni: admi ratiue. ¶ Quid eſt. q. d. nihil ē in vita hūani⁹ſ. ¶ Da diu. i. cō cede. ¶ Expectem⁹: pbat perē plum q̃ in vita nihil ſit diu qd ſēp̃iternū q̃ ad pl⁹ vixerit vixit q̃ dez. c. r. an. ¶ Thartefioz populi ſunt in h̃ſpania que ē in occidēte vbi eſt lirt⁹: qd ibar teſiū dz. ¶ Et ſcriptū eſt ¶ ſcri ptorib⁹ q̃ de lōgeiſ ſcripſerit veluti Lucian⁹ q̃ de longeiſ ſcripſit. Argatoni⁹ ¶ gaditan⁹: a gadib⁹ nomē p̃p̃uſ q̃ quideſ gadeſ in occidēte ſunt vltra p̃ mōtorū calpeſ. vñ etiā mare gaditanū. ¶ Diuturnū ¶ diu vi uere et ſemp̃iternū eē eſt cū id extremū: vt Abigra vltim⁹ dz. es. c. r. an. ¶ Illud qd p̃rerit ſcilz elapſū. c. r. an. ¶ Eſſu rit euaniit: quia non videtur

mortis cāuſ habet. Faciliuſ in morboſ incidūt adoleſcentēſ: grauiuſ egrotant: triſtiuſ curan tur. Itaq̃ pauci veniunt ad ſenectutem: quod niſi ita accideret: meli⁹ et p̃udenti⁹ uiuere t mens enā ratio et conſiliū in ſenib⁹ eſt: qui ſi nulli fuiſſent: nulle omnino ciuitateſ fuiſſent Sed redeo ad mortem impendentem q̃ illud eſt crīmen ſenectutiſ cum illud videatiſ cum ado leſcentia eſſe commune. Senſi ego tum in opti mo ſilio meo: tum in expectatiſ ad ampliſſimaz dignitateſ fratrib⁹ ſcripto omni etati mortem eſſe communem. At ſperat adoleſcentſ diu ſe vi cturum quod ſperare idem ſeneſ non poteſt: in ſi p̃ſentē ſperat. Quid eſt ſtulti⁹ q̃ incerta pro certis habere: ac falſa pro veriſ. Senex ne quid ſperet habet. Et eſt eo melioze conditione q̃ adoleſcentſ: cum id quod ſperat ille aſſecutus eſt. Ille vult diu uiuere hic diu vixit. Quāq̃ o dij boni: quid eſt in hominiſ vita diu? Da enim ſup̃remum tempuſ: expectemus Thartefiozū regiſ etateſ. Fuit enim vt ſcriptum video. Ar gantoniuſ quidam gadibuſ qui octoginta res gnauiſ annos centum et viginti vixit. Sed mihi ne diuturnum quidem quicq̃ videtur: in quo eſt aliquid extremū: cum enī id aduenerit: tunc illud quod p̃terit eſſuſ effluſit tantūſ remanet qui

De senectute.

vixiss. ¶ Tñ remanet solus illud remanet et sempiternus est qđ cuq; virtute factū et cōscien-
tia bñ actē vite. ¶ Hore Jordo naturalis. Ex hōis quidē sūt dies: ex his autē mēses: ex mē-
bus autē āni hora. ¶ Hō grecū est et nō solū ptem diei significat: s; ptes anni: vt ver: estatem: et
pulchritudine: vñ et aspirat: qñ autē regiōem significat caret aspiratōe. ¶ Di-
es: qđ duplex est naturalis et artificialis: vt ante dixim⁹. ¶ Adēses qđ de3 dicti

dem quod virtute recte factis sis consecutus.
Hore quidem cedunt et dies menses: et anni nec
preteritum tempus vnq; reuertitur nec quid se-
quatur scribi potest. Quod cuiq; tēporis ad viuē-
dum datur eo debet contentus esse. Neq; em̃ b-
strioni vt placeat pagēda est fabula solūmō. In
quocūq; fuerit actu pbetur: nec sapientiusq; ad
plaudite vidēdū. Breue em̃ tps etatis satis lō-
gū ad bene honesteq; viuēdū sin pcesseris longi-
us nō mō magis dolēdū ē: qđ agricolē dolēt pte-
rita verni tpsis suauitate: estatē autūnūq; ve-
nisse. ¶ Cler enī tanq; adolescentiā significat: ostē-
ditq; fructus futuros reliqua tempora de metē
dis fructibus aut percipiendis accommodata
sunt: fructus autem senectutis est: vt sepe dixi
in partorum bonorum memoria et copia. Omnia
vero que scđ3 naturā fiunt sunt habēda ī bonis.
Quid est autē tam scđ3 naturā qđ sensibus emori
quod idem contingit adolescentibus aduersan-
te et repugnante natura. Itaq; adolescentes mo-
ri sic mibi vident: vt cum aque multitudine vis
flamine opprimitur. Secus autē sicut sua spēce

eius iunc cursus est etiā ann⁹
annoz tria sūt gñā: lunarius
ann⁹ solstiti⁹ et magn⁹. ¶ Qđ
cuiq; optimū documētū qđ et
scđ3 frāscō dignū esse: et oī sū-
ctissimoviro ¶ Neq; em̃ pbat
em̃ p similitudinē. ¶ Peragē-
da ad finē pducēda. ¶ Fabu-
la comedia vel tragedia est vt
uisa hor. Iheu maior qnto neu
sit pductior actu: fabula qđ po-
sci vult et spectata reponi.
¶ Probes: laudat a spectatori-
bus: qđ nō satis erit: si in quoz
cūq; actu aliquē egregiū gestū
fecerit: siue ī pñio siue in scđo
actu ex quo laudat s; requiritur
qđ in oī actu a pñio vsq; ad qñ-
tum sit idē bon⁹: et vita nra in
quacūq; etate fuerit satis erit
bñ vixisse in ea. ¶ Ad plaudite
ad finē: qđ illud est vltimū ver-
bū in comedijs vt Terē. Vos
valere et plaudite calio⁹ recē-
sui: vñ hora. Donec vos plā-
dire dicat. ¶ Hñ ¶ Prius ad cop-
iam. Honestē qñtum ad virtutē.
¶ Sin pcesseris pñiā simi-
litudinē dē nō esse dolēdū de
pñerita etate: et cōpat etatē nō-
strā. iij. tpsib⁹ āni. ¶ Quā agri-
colē dolēt qđ nō dolēt immo
gaudet: vt ex florib⁹ qđ sunt in
vere ad fruct⁹ et maturitatē eo-
ruz pueniāt qđ dicit. ¶ Aer in
quo nascūtur flores. ¶ Stēdit p
flores Partoz bonoz: memo-
ria et copia: hoc est cōscientia
bñ acte vite. Est em̃ memoria
vt inquit Li. p quā anim⁹ repe-
tit ea qđ fuerūt. ¶ Dia hō] con-
cludit qđ mori est habēdū in
bonis oīa qđ sunt sm naturā
sunt habēda in bonis. ¶ Emor-
ri est em̃ sm naturā: ergo emo-
ri est habēdū in bonis. ¶ Qđ
idē scđ3 mori. Aduersante et re-
pugnante natura. Non quidē
vt mori sit contra naturā: s;
dolefētibus: sed cum in eis
sit calor et humor quibus cun-
cta sustentantur et oriuntur

Horatius.

Idem

vt ab eis oriuntur cuncta duobus: videtur difficilior mori et ipsa natura repugnare: quod
p similitudinē ostendit dicēs. ¶ Et cū vis flāme magn⁹ ignis accēsus cū magna matena li-
guoz. ¶ Atq; multitudine magna effusione aq; sic moriuntur adolescentes in violētia aq;.

¶ Consumptus deficientibus lignis et combusta materia lignorum. ¶ Et quasi poma talia egregia similitudo est. Sic vita adaptas copatidem. ¶ Que .i. maturitas: et ostendit beginitar moriendi. ¶ Iucunda amena et delectabilis cum fructu. ¶ Et quo per similitudinem nauigationis loquitur: qui cum ex longa nauigatione ita incipiunt terram videre et in portum venire magnope letantur ut optata ponantur troes arenas: sic nos ex longa vita incipimus videre mortem. .i. quetez et portum mortalitatis. ¶ Omne etatum certum est terminum: ut infantie usque ad .vij. an. pueritie usque ad .xij. et sic per ceteras preter senectutem que non habet certum terminum vite sed omnis hora omnis dies omnis mensis potest esse terminus vite sue: que quidem de senectute incipit in quadragesimo sexto anno. ¶ Recte cum dixit et iucunditate. ¶ Quia impersonale est et in se habet quidam generalitatem: ut itur in antiquas filias. ¶ Officij honestatis et rei illi que deus efficit. ¶ Et mortem premere aetate timendo ipsam: et plerumque est premere que vixupare: ut ait Donatus. ¶ Mosior: qui cum cogitat paruum tempus viuendi spatium nihil timet mori animum senem et oem subintrat periculum sicut est illud Virgilii. Anasas victis nullas sperare salutem. Et fortior: qui fortitudo est aggressio periculorum. ¶ Hoc illud est quod dixit perbat per exemplum: fuit quidam atheniensis vir perclarus nomine Peristratus que lingua et eloquentia sua et opibus oem sibi fanestes fecerat athenienses: adeo quod iam tendebat ad imperium: quod senes Solon in omnibus rebus ei contrarius erat: et obfistebat audacter. ¶ Peristratum ab eo quiuit qua spe fretus id diceret: cui respondit Solon: senectute fretus obfisto tibi audacter: quasi voluisset dicere tu me tuis nullum vis supare: et ego te multitudine annorum qua fretus neque te neque milites tuos timeo: quia oino de beo mori cito et tu si me interficis: per adimes viuendi temporis spatium. ¶ Illi querenti: Peristrato. ¶ Spe boni futuri expectatione. Respondit Solon. Senectute scilicet fretus. ¶ Ceteris sensibus ut auditu: gustu: odoratu: tactu: et visu. ¶ Ipsa eadem non dissoluit corpus: sed corpus ipsum hominis quod augmetauit fecit dissoluere potest. ¶ Et nauez ostendit per exemplum copatidem. ¶ Conglutinauit composuit concolauit a glutino dictum est: hoc colla: hoc est grecum est illud vero latinum. unde di lingua greca notior et latina. ¶ Recens que nuper est secta cum maximo labore diuellitur. ¶ Inueterata .i. glutinatio que iam diu est facta: ut in senectute: hec omnia sunt in similitudine illud breue vite reliquum: quod est scilicet in senectute nec sine ea deferendum ut aliquis se occidat ut multi viuere sunt perferunt

Virgilius

nulla adhibita vi consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus si cruda sunt: vi auelluntur matura et cocta decidunt. Sic vi tam adolescentibus vis affert: senibus maturitas. Que mihi quidem tam iucunda est: ut quod propius ad mortem accedam: quasi terram videam videre aliquandoque in portum ex longa nauigatione esse venturos. Senectutis autem nullus certus est terminus: recteque in ea viuere quod munus officij exequi et tueri possis: et tamen mortem continere. Ex quo fit ut animosior etiam senectus sit quam adolescentia et fortior. Hoc est illud quod peristrato tyranno a Solone responsus est cum illi querenti: qua tandem spe fretus: ita audacter obfisteret: respondisse dicitur senectute. Sed viuendi est finis optimus: cum integra mente ceterisque sensibus: opus ipsa suum eademque coaugmentauit natura dissoluit ut naucem: ut edificium idem destruit facillime qui construxit. Sic hominem in eadem optime que conglutinauit natura dissoluit. Nam omnis conglutinatio recens egre inueterata facile diuellitur. Ita fit

a pud antiquos: quorum multi ne venirent in manus hostium gerentes venenum in anulis
o bibat mortem ut hanc bal q deinde: ut est apud Homerum et apud Virg. in. vi. inferis dabat pe
nas. Nam sciendum est qd post corp in utero matris format in ipso mittit animam tanq in quodam
castellum gubernandum: et iubet recte custodiat donec ipse reuocet. Alii si datu custodie castellum
pderet sequeret ipsum interficeret: rebellis esset dei. p ditor: itaq non sine causa est ipsum castellum

Virgilius

ut illud breue vite relinquit nec auidē appetē
dum senibus nec sine causa deferendum sit: vi
tatq pithagoras in iussu imperatoris: id est dei
de presidio et statōe vite decedere. Solon s qui
dem sapientis eulogium est: quo se negat velle
suam mortem dolore amicorum lamentisq va
care. Vult se carum credo suis esse sed baud scio
an melius Lilius nemo me lacrimis decoret
neq funera fletu fassit: non esse lugendam mor
tem censent: quā immortalitas consequatur. Jā
sensus moriēdi si aliquis esse potest: id ad exigu
um tempus durat: presertim seni post mortem
quidem sensus aut optandus: aut nullus est sed
hoc meditarum ab adolescentia debet esse: mor
tem ut negligamus sine qua meditatione tran
quillo esse animo nemo potest. Moriendus em
certe est et id incertum an eo ipso die. Mortem
igitur omnibus bonis impendentes timens qd
tranquillo possit animo consistere. De qua non

deferendum: hoc est sine mada
to imperatoris. i. dei quā rem tā
git pithagoras: de quo nūc ait
La. sic no. Pythagoras q fami
us fuit ut dixim? et phisi docuit
in magna grecia q ē ps italie
et eius tāta fuit existimatio ut
eius domū ceteri psecrauerint
quali censerēt satis dignū pos
se repiri nemine q in illud do
miciliū succederet. In iussu
sine mādato et non inuenit in as
lyis casib? Presidiū custodie
nilitū in ciuitate a psideo dis
ctū. Statōe: vbi stāt milites
ut longe statōe tenebat: et
statua ut legi in Lamo et stat
tio vbi stāt naues ad ips Virg.
Et statio male fida carinis.
Solonis] ponit duas snias
q discordes vidētur Solonis et
Enni ut pz. Sapiētis et bñ nō
phī: qz vsq ad pithagore sa
mij tpa sapiētis consequantur
noīa. Tū aut pithagoras polis
cratis tyrānides effugeret: et
philumē puenissz ibiq cū essz
interrogat an sapiēs essz inq

Itaq a pithagore
ra phī sunt dicti cū ārea sapiē
tes nolarent. Eulogiū] bñ dis
ctū et sapiētē. Negat velle]
dicit nō velle. Dolere] qz
ad aim. Lamentis] qz ad re
stū deploratōis qre hoc. Vult
se] credo esse carū suis: ut
p cōmemoratōes su: p lachri
mas: p funera: p erequias nō
obliuiscātur ei? et in charitate
suo remaneat. Enni? nūc laci
mus vult pponere ipm Soloni
qui dixit. Nemo lacrimis me
decoret: nemo ploret in morte
mea. Decoro a deo ris. et tunc
habet accentum in pīa: decoro

Decoro

ro autem a decoro habet accentum in penultima. Nec funera fletu] medius versus reli
quum habet in tusculanis voluor viuis in bona virum nec funera fletu fassit id est faciat.
Immortalitas: per nomen phamam et gloriam et multa egregia opera que facta sunt in
vita. Post mortem quidem sensus: aut optandus aut nullus est: ut diximus supra: quia aut
viuit: aut omnino moritur: si viuit optandus est: quia ad locum pificatur vbi eio fruatur
sempiterno si moritur non miser: qz miseriam sentire non pōt cū careat sensu etc. Moriē
dum hoc gerūdū importat necessitatē. Quis. q. d. nullus. De qua pbat exempla quod
mors contemnēda sit oībus. Non Lu. brutū. ord o est Lucium Brutū sed nostras legiōes
etc. et est color: rhetoricus occupatio: cū diximus nos pterire et nescire: aut nolle dicere id qd
tunc maxime dicimus: ut nunc dicit se nolle recordari Lucium Brutum et ceteros quos re

Quidius

ordatur: sed legiones et hostes impitros et rusticos: et hoc ideo quod diceret aliquis non esse inter
 ruz in hominibus clarissimis propter doctrinam et virtutes sperari esse mortem: id dicit ab indoctis et
 rusticis sperari esse mortem. Lutatius Brutus de quo nunc agitur ex sorore Tarquini superbi fuit genitus
 rus qui ne ab auroculo occideretur: ut frater stultitiam fingit quam rem meminit Quidius de fastis.
 Brutus erat stultus sapiens imitator ut esset. Tunc ab insidijs dire superbe tuis. An Brutus est
 appellatus iuuenibus regis delphos euntibus ridiculi causa cor
 tues accinctus baculo sambuceo aux infusus deo donum tulit. unde
 responsus est enim Rome summam preteritatem habitum qui primus max
 trem oscularetur: ipse casum si nullas terrarum osculari est. Deinde
 de propter Lucretie stuprum cum tripartito et collatino in exitu
 regum coniuravit quibus in exitu actis primus consul creatus fuit.
 Quod filios qui cum aquillis et rutulis ad recipiendum in urbem
 Tarquinios coniurauerant virgis cecos securi percuti iussit. De
 inde impio quod aduersus eos gerebat cum arunte filio tarquini
 in congressus ambo mutuis vulneribus ceciderunt cuius corpus
 in foro positum a collega laudatum matrone anno luxerunt.
 Quod duos decios patrem et filium sed non eodem tempore: sed vnus latinus: alter gallico pro patria liberanda se deuotum ad mortem
 ut diximus. Quod equorum cursum: quod in hostes facta deuotione quod
 primum cucurrerunt: et interfecti fuere. Ad Attilianum: hic est ille imperator militum romanorum in primo bello punico. Ad Marcum
 antonium cui nomen pauciores ferme omnes longe lateque diffinitus est. Fuscus enim prius salernis tri
 umphasse commemorat: et primum romanorum ducum classem in apud traicuisse aquasata de
 hanc mare naues longas tris extitit sexaginta oppida accepisse ducem et hominum ducem naues
 cepisse: et absente quidem ipso dator esse coniugi et filius ob paupertatem publici sumptus
 ad hoc arte Xantippi lacedemonij mercenarij militis captum fuisse et in carcere missum dato
 iurisdictione: ut si non impetrasset demum ita rediret in senatu conditorem diuulsiisse et reiectis a
 se coniungere et tiberis carthaginem ingressum ubi in archa ligneam coiectum clauis introsum
 adactus vigilis et dolore punitus esse palpebras enim oculorum: ut dormire non posset incidere
 et istuc crudelissimo supplicij genere mortem obiit. Non duos Scipiones: publicum scipionem
 et L. scipionem fratres prestantissimos viros de quibus Virg. inquit duo fulmina belli scipi
 onas. Isti autem negligentes in secundo bello punico obtulerunt hasdrubali Hannibalis
 fratri ad ipsum Hannibalem in italiam venientem auxilio cui de proprijs corporibus iter claudere
 re voluerunt: ne in italiam veniret. Quod obstruere claudere. Paulus de quo diximus huius
 scipionis auum naturalem. In canensis ignominia canne cannerum in apulia vicus est
 ubi tanta clades romanorum ab Hannibale facta est quanta nusquam fuit: in qua L. Paulus
 emilius fuit interemptus pro patria liberanda mori potius volens quam fugere: pro qua re sci
 endum est quod in bello consules erant L. Paulus et Terentius Varus plebeius homo et nul
 lus prudentie et boni consilij pugnare voluit: et conferto prelio fugit: unde L. Paulus ceteris
 ris fugere nolentibus interempti sunt et ipse college sui temeritatem luit. Ad Marcum
 antonium nobilissimum et prestantissimum ciuem romanum: qui eo prelio canensis Hannibali con
 gressus occisus est: unde post cladem Hannibal corpus eius inter tot cadauera fecit inue
 nire et honorificentissime sepelire. Interitum mortem dudum ab inter et it: quia mors est
 solutio corporis et anime: ut inquit Platon. Legiones in quibus erant indocti tyrones et ru
 stici qui nullam habebant doctrinam: qua cognoscentes mortem contemnerent. Itaque mor
 tem ipsam docti et indocti contemnebant. Dicta autem legio ab eligendo sit enim electio

italonga disputatione opus esse videtur: cum recorder non solum L. Brutum qui in liberanda patria est interfectus. Non duos decios qui ad voluntariam mortem cursum equorum incitauerunt. Non. M. Regulum: qui ad supplicium est profectus: ut fidem hosti datam conseruaret. Non duos Scipios qui iter penis vel corporibus suis obstruere voluerunt non auum tuum. L. Paulus qui morte sua luit college in canensis ignominia temeritate non. M. Marcel. cuius interitum ne crudelissimus quidem hostis honore sepulture carere passus est. Sed legiones quidem no

Interitus

Legio

personarū in ea: et nō h̄ certum numerū. Est interdū quattuor milia interdū quinque milia personarū. Liuius tñ in libro nono de sc̄do bello punico maiore numero accepit: legionē sup̄pleuitq; ita legiones vt singule sena milia et ducētos pedites tricenos aut haberēt eq̄tes. ¶ In eum locū sc̄z in mortē. ¶ Alacri strenuo p̄opto festinati. ¶ Quid igitur sc̄z mortē et est conclusio id sc̄z mortē interrogatiue et est color rhetoricus cōtentio q̄ contrariis reb̄

stras scripsi in origīnib⁹ in eū locū sepe p̄fectas alacri aīo et erecto vñ nūq̄ redituras arbitrarēt qd̄ igit̄ adolefcētes et bi qd̄ nō solū idocti: s̄ et rustici p̄tēnūt id docti senes extimescent. ¶ Vno vt mibi quidem videtur rerum omnīūz facietas vite facit facietatem. Sunt puritie certa studia nū igitur ea desiderant adolefcētes sunt et in eūz tis adolescentie: num ea iam constans requirit etas que dicitur media. Sunt etiam ei⁹ etatis num ea quide⁹ in senectute queruntur. Sunt autem extrema quedam studia senectutis. Ergo vt superiorum etatū studia occidunt: sic occidunt etiam senectutis. Quod cum uenit facietas vite tempus maturū mortis affert. Equidē nō video: cur qd̄ ipse sentiā de morte: nō audeā dicere vobis: quod eo melius cernere mibi video: qd̄ ad eam p̄pius adsum. ¶ Ego vestros patres. ¶ P. scipio tuq; ¶ E. Zeli viros clarissimos mibi amicissimos viuere arbitror: et ea qd̄ vitā q̄ est sola vitā nomināda. Nā dū sum⁹ in his inclusi cōpagib⁹ corp̄is: munere quodā necessitatis et graui

conficitur. ¶ Indocti nomen est et nō participiū transir̄ esse participiū in vni nois q̄tuor modis. ¶ Vmīno pbat cōtēnendā esse mortē ppter facietatē vite: q̄ nūc vñ facit facietatē quarū nulla est vt inq̄t Iuuenalis. Crescit aī morum mī q̄tum ipsa pecunia crescit. ¶ Sunt pbat per exemplū etatū qd̄ facietas sit oī eoz: studia aut sunt puritie: vt ait Horati⁹ he et pede certo pulsat humi gestis p̄tis bus colludere: et iram colligit ac ponit temere et mutatur in horas. ¶ Nūz in ea sc̄z studia pueritie: q̄ si dicat nō. ¶ Sunt studia sc̄z in euntis adolefcētie inapientis. Adolescentia est h̄z ex se studia: vt Horati⁹. Gaudet equis canibus et apri ci gramine cāpi cereus in viti um flecti monitorib⁹ asper vñ liuz tardus p̄uisor prodigus eris: sublimis cupidusq; et amata relinq̄re pernix. ¶ Etatis q̄rit media sc̄z virilis q̄ querit opes: et amicitias inferuit honori cōmisse cauet quod mori mutare laboret. ¶ Sunt ei⁹ etatis medie. ¶ I. et subaudi studia senectutis: vt est illud horatii. Querite inuemetis miser abstinet ac timet veti. ¶ Quod eo. ¶ I. tanto melius. Quod ad eā p̄pius adsum p̄pinquus et vicin⁹ sic de senē. vt de nauigantib⁹ dicere possimus q̄ cū longi⁹ in mari nauiget minus videre p̄nt portum q̄ illi q̄ nō lōgius absunt a terra. ¶ Ego vestros patres maiores vestros romane est et pythagorice et socratice vult p̄bare aīm eē immortalē ppter qd̄ exoptāda est mors: ex quo poterim⁹ notare: qd̄ cū natu-

Iuuenalis

Horatius

ra nihil frustra fecerit nec q̄s desiderat: qd̄ naturalr̄ asseq̄ nō possit: vt alias h̄re: et veluti aues volare: hoīes aut cū desiderāt q̄rēt et summā felicitatē et eternitatē illā asseq̄ possit: certū est: q̄ naturaliter desiderāt ipaz. ¶ Clarissimos ex splēdore x̄tur et pl⁹ ē q̄ nobil: q̄ id melluz est. Eā qd̄ vitā. ¶ I. immortalē et eternā. ¶ Que est sola vitā notanda: q̄ ē x̄a vitā et immortalis. Nā h̄ nra vitā hūana: si vitā dici pōt nō ē x̄a vitā s̄ falsa et mortal: q̄ qd̄ opimo cōcordat cū fide xp̄iana. ¶ In his cōpagib⁹ p̄iūctur mēbroz: q̄ faciūt carcerē quēda aīe sic appellat Vir. Et clausa tenebris et carcere ceco iō cōpagib⁹ facti: q̄ vsurpatū est cōpago.

Virgilius

Antiqui em̃ cōpages et ambages dicebāt: quorū gēus est cōpagis et ambagis. ¶ Eū declinatio nō mutat: quia varius est n̄s hinc in dō et abltō cōpagib⁹. Virg. Laxis laterū cōpagibus oēs accipiūt inimicū imbrē. Adonere quodā necessitatis: q̄ necesse sunt fieri invita humana: vt dormire comedere bibere et cetera h̄mōi q̄ ad victū et ad vitā humanā necessaria sunt. Graui ope: qd̄ molestiā hoīb⁹ affert: et i. quicqd̄ sit in vita hūana. ¶ Est em̃ alius: qd̄ alius sit eternus et ei⁹ solavita sit nomināda ponit rōem. Leslestis: i. celo format⁹. Dicebāt em̃ antiq̄ pbi qd̄ alius erat format⁹ in celo quē de⁹ postea in corp⁹ in vtero matris format⁹ infundebat. Adodermozes aut̄ pbi dicūt q̄ cū corp⁹ est in vtero matris format⁹: q̄ p̄mū in eo generat̄ aīa qd̄ aut̄ alius formet̄ in celo: p̄ nūc ex snia Lato. ¶ Ex altissimo domicilio: ex habitaculo celesti in terrā expōit seipm̄ dicens. In locū ptrariū locū diuine nature: q̄ est immortal⁹ et inuisibilis et h̄ terrena ē mortal⁹ et diuisibilis. ¶ Sc̄ credo p̄pōit op̄monē suā q̄re dii fecerūt h̄ qd̄ diuinos aīos in corpa caduca infundissent. ¶ Et essent ecce cāz. Nā id fecerūt dei: vt habitaret et tuerent̄ terrā et imitarent̄ celestīū ordinē: vñ orisginē hēbant: et merētur p̄ actiōes bonas i terra celeste domiciliū. Terrā tuerent̄: quam p̄stat a deo factā antiq̄ hoīem imo oīa fecit de⁹ atq̄ forma ret hoīem ad h̄ vt oīa pata inueniret et oīa ei fūirēt. Celestium ordinē vt planetarū et stellarū et ceterarū rerū celestium.

Quidius
Iuualis ue

¶ Contēplantes sub subtili quodā intellectu p̄siderātes. ¶ Imitarent̄ eū sc̄ ordinē. ¶ Quidius. Pronaq̄ cū spectet̄ alia cetera terrā q̄s hōi sublimē dedit: celūq̄ videre iussit et erectos ad sidera tollere vult⁹. Iuue. Sensus a celesti demissus traxim⁹ arce. Sic et mo dū et p̄stantiā: mō ordine et mēsurā: p̄stantiā q̄ et p̄stet et concursus sit. ¶ Nec me solū idē probat pythagorica rōne aīm sc̄ eē immortalē. ¶ Pythagoricos discipulos pythagore et ei⁹ secte. ¶ Incolas habitatores: pone n̄ros: q̄ haud nimis lōge a romanis: nā in magna gra sunt q̄ calabria dr. ¶ Venit em̃ pythagoras in italiā vt aī dixim⁹: siue tarq̄no suppo reges siue numā: et in extremis italie p̄tibus quā magnā greciā vocitauerūt: p̄biam docuit cuius nomē inuenerat cū antea noiaretur. ¶ Itali pbi noiati magnis ei disciplinis q̄s grecia secum adduxerat plurios ibi viros pythagoras edocuit: effectiq̄ vt q̄ sub ei⁹ doctrina opam dedisset pythagorei et pbi italici noiarent̄. ¶ Delibatos formatos. ¶ Demōstrabat tertia ratio socratica est: q̄ alius sit immortalis: hic aut̄ socrates magister platōis cū inuenissz no uam religionē et vñ deū colendū eē disputaret: fuit accusat⁹ ab Annio et mellio q̄ malos mores doceret atheniēses et nonos deos eē colēdos p̄suaderet: vñ tuc⁹ ad iudiciū dānat⁹ et cū discipuli sui ad eū solendū irent vt equo aīo mortē ferret aiebat: nihil aliud se magis exoptare q̄ mori q̄ ad immortalitātē p̄ficisceretur: et ad verā vitā et q̄dū eēt in hac vita hūana esset in maximo supplicio: et pbat immortalitātē aīe q̄ disputationē. ¶ Pla. scripsit in li. qui appellat̄. ¶ Supmo die vltimo quo dānatus est sumpto cūcūte succo diem obiit supmū. Sapiētissim⁹ oraculo apollinis interrogat⁹ appollo: quis oīm eēt sapiētissimus respōdit Socra. q̄ cū socrati renūciatū esset: inq̄ nō verū apollinē diceret: si eū sapiētissimū oīm iudicasset: q̄ nemo est oīm sapiētissim⁹: et nemo est q̄ oīm humanarū diuinarūq̄ rerū cognitionē habeat: immo tantarū cōpatione rerū sciendarū oīs est ignorātissim⁹.

op̄e pfūgimur. Est. n. anim⁹ celest⁹ et altissimo domicilio dep̄ssus et q̄si demersus i terrā locū diuine nature eternitatis p̄mū: sc̄ credo deos imortales sp̄fisse aīos i corpa hūana: vt eēt q̄ terras tuerēt. Quicq̄ celestīū ordinē p̄tēplantes imitaret̄ cū vite mō atq̄ p̄stātia. Nec me solū rō ac di sp̄tatio ipulit: vt ita crederē: sed nobilitas etiā sūmoz p̄bōz et auctoritas: audiebā Pythagorā Pythagoriscosq̄ icolas pene n̄ros q̄ essent itali p̄bilosopbi quodā noiati: nunq̄ dubitasse quin ex vniuersa mēte diuina deliberatos aīos haberem⁹ demōstrabat mibi p̄terea: qd̄ Socrates supmo vite die de immortalitate animozū disseruisset: is qui esset sapiētissimus oraculo apo

mus. Sed si apollo dixisset socrate hominem esse sapientissimum: id verum esse fateretur: hac ratione quod nemo erat qui illud verbum socratis diceret. Hoc enim scio quod nihil scio. Nam nihil scire socrati videbatur quous in omni re peritissimum fuisset ceteris autem multa scire: cum nihil aut parum scirent. Sic mihi persuasi socratis a platone scripta eodem libro. Quod sceleritas animi quod paulo ante dixit momento hic illuc transiit et vadit in cognitionem multarum et longissimarum rerum: ut his qui

lumis iudicatus. Quid multa sic mihi persuasi: sic sentio cum tanta sceleritas animorum sit tanta memoria preteritorum futurorum prudentia: tot artes tante scientie tot inuenta non posse eam naturam quam res ea continet esse mortalem. Cumque animus semper agitet nec principium motus babeat: quod ipse se monet: nec finem quod debaturum esse mortis: quod nunquam seipse sit relicturus et cum simplex animi natura esset neque haberet in se quicquam admixtum dispar suum atque dissimile non posset eam diuidi. Quod si non possit non posse interire magnamque esse argumentum homines scire plerumque ante quam nati sint. Quod iam pueri cum artes difficiles discunt ita sceleriter innumerabiles arripient ut eas non tamen primum accipere videantur: sed reminisci et recordari. Nec Platonis sunt fere apud xenophontem aut mores Ciceronis maior: nec dicit. Nolite arbitrarum mihi carissimi filij: me cum a vobis discessero nullum quod aut nullum fore: nec enim diueras vobiscum animas

rome est paruo momento transiit venetias: et qui in eis fuit videtur et sic de ceteris rebus maxime notis. Inuenta ergo excogitata invita ut videmus in diuersitate operum. Quod cumque animus agitur exercetur mouendo cogitando: sciendo: considerando: deliberando: et cetera. Et animus et corpus ut ait Marco in somnio scipionis: ut ignis et ferrum. Ignis enim ex se semper est calidus. Ferrum autem est calidum ex igne et tamen retinet illam caliditatem: quod sua natura patitur sic est animus et corpus. Principium motus est quod semper fuit in motu et est eternus. In motu enim agendi deliberandi: et homini aliquid excogitandi: et quod non habeat principium motus ratio est: quod ex se non ab alio mouetur: ut qui scipionem moueat. Nec habiturum esse finem motus: quod semper mouebit: et eternus erit: et ratio est quod non habebit finem quod nunquam relicturus sit seipsum: sed semper erit. Et cum simplex animi natura. Alia ratio est quam probat alim esse immortalis quod animi natura est simplex et celestis cum nulla re mixta: nec aliquid dissimile et dispar habeat: ex quo sequitur quod sit indiuisibilis et diuidi non possit: contra est corpus quod est multiplex eius natura. Nam ex quattuor elementis compositum est: et quod habet est mixtum et dispar et dissimile: et per primum est diuisibile et diuidi potest et mortale est quod si non possit diuidi natura animi sequitur non posse mori. Interire igitur finem rerum habere: vnde leuior res est perisse quam interire: quam rem manifestat

Plantus

Plantus in captiuis qui per virtutem perit non interit. Argumentum cause probationi vult dicere quod omnes animi tanquam inclusi in corpore sunt peritissimi et omnium rerum scientiam tenent: sed cum intrant corpus omnino retinent illam diuinitatem veluti qui est in carcere et videre non potest et quod hoc sit verum ait Aristoteles rem per causas cognoscere. Reminisci igitur ad ordinem. Recordari quod ad scientiam preteritarum rerum. Nec scilicet que dicta sunt per socratem. Apud xenophontem idem probat per hunc philosophum: qui et socratis discipulus fuit: et inter hunc et Platonem magna fuit emulatio vnde dum plato librum de immortalitate animorum composuisset: xenophon pedem Ciceronis nunc meminit Ciceronis maior hic perclarissimus fuit et rex psarum de quo ante diximus. Discessero Iobiuero mortem. Illud quod in loco felicitatis et beatitudinis. Nullum nisi futurum esse me. Nec enim post oppositionem ponit rationem: et quod posset dicere cum scilicet discesseris a non

Girgilius

bis nullus eris: et non videbimus te et nullus futurus est. Et fidit. Nec videbatis animam meam quia animus est inuisibilis et immortalis. Quas gerebam magnifice tractabam multas enim res preclaras fecit et alio et virtute multum valuit totum sibi orientem obedientem habuit sed ipsemet et imperium exoptauit. Honores et putata epigrammata siue titulos preclara monimenta quam memoriam se ruant mortuorum quam si animi mortuorum et sensus non sentiret: et talio honoribus delectarentur: non permanerent tales honores nec fieret. Perfuaderi animam ad credendum induci. Hos scilicet mortui cuius ex corpore discederet: et viveret cum esset in corpore nec si sit veri simile: quod in hac vita viuatur al post mortem aut moriantur. In sapientem stolidum et non scientem. Sed cum berat: et admixtione corporis quod compositum est ex compositis elementis et est quidam carcer animi: ut ait. Nec auras perspicitur clausa tenebris et carcere ceco. Dissoluitur: quod ut diximus mors est solutio corporis et a se. Quo discedebant ad quod locum omnia natura reuertuntur illud vnde orta sunt: corpus autem ex quatuor elementis formatum est: et cum mouet in ipsa morte dissoluitur: animus autem mente diuina delibatur: necesse est illuc reuertatur. Mortui tam si se non vident virgine sanguine leti sopor. Multa ei: quod animus declarat suam diuinitatem probat et argumentum a maiori ad maius. Remissi et liberi sunt ab agitatione corporis et sunt in quiete. Futura perspicuntur longe videtur: et cognoscitur quod futura sunt et multa sunt exempla in bello. Et de diuinatione et in Calpurnio capitulo de somnis ubi inter cetera ipse commemorat veluti rex Alexander pestiferam sibi cassandri dextram per cognouit: omnia quae exitu sensit. Corporis viculre. cum mortui erant et bene vinculi: quod ut diximus in carcere alii esse videtur. Quare percludit ut dictum est: nam in terra dei esse dicuntur propter aliquos excellentes virtutes: ut inquit Hieronimus celestem vitam ageret in terris. Nam si cum corpore moriturus: ut dicebant aliqui stulti per bene beatitudines sue male acceperunt vite. quod cum cognoscebant se male dixisse et viuere dicebant animam cum corpore interire: est ei interitus? qui interitus: quod inter corpus et animam. Nam mors diffinit esse solutio corporis et a se. Nam pulchritudinem hunc mundum ita bene ornatum et pulchrum quod

meum videbatis: sed cum esset in hoc corpore ex his rebus quas gerebam: intelligebatis eundem igitur esse creditote et si nullum videbitis. Nec homo clarorum virorum post mortem honores permanerent: si nihil eorum ipsorum animi efficeret: quo diutius memoriam sui tenerem? Vibi nunquam quod persuaderi potuit animos: dum in corporibus essent mortalibus vivere: cum exissent ex his emori nec homo tamen animum esse insipientem cum et insipienti corpore euasisset. Sed cum omnia admixtione corporis liberatus purus et integer esse cepisset: tamen esse sapientem. Atque et cum omnis natura dissoluit certarum rerum perspicuum est: quo quoque discedat. Abest enim omnia vnde orta sunt animus autem solus: nec cum adest nec cum discedit: appareat. Jam vero videtis nihil morti esse tam simile quam somnum. At qui dormientium animi maxime declarant diuinitatem suam multa enim cum remissi et liberi sunt futura perspicunt. Et quo intelligit quales futuri sint: cum te plane corporis vicul relaxauerit. Quare si bec ita sunt: sic me colite ut deum. Sin vna iterum est animus cum corpore: vos tamen deos veretis: quod hanc omnem pulchritudinem tuetur et regit: memoriam nostri pie inuolante seruabitis. Circa quod bec moriens nos si placet nostra videamus: nemo vniquam mihi scripto persuadebit aut patrem tuum. Paululum autem

placet] et per translationem coloris retoricum venit ad romana ex-

pla vt diximus de extremis: dicam⁹ nūc de nris et facit ipos attētos. Paulū emiliū. Paulū auum naturalē. L. Paulū emiliū. Q Africanū Iadopiū: scipionē maiore africanū africanū I Fratrē. P. scipionē: q i principio Primi belli pūci cū hāmbale dimicauit. Q Aut patruū L. scipionē fratrē. P. scipionis: q i hispania ptra hāmbalis fratrē missus fuit eodē bello punico patru⁹ aut ab auūculo in hoc differt: qd patru⁹ est a pfe. Auūcul⁹ aut a matre. Q Bio

duos auos paulū et africanū: aut africani fratrē aut patruū: aut mltos pstatēs viros: quos enūe rare necesse nō ē tāta cē conatos: q ad posteritatis mēoriā ptnerēt: nisi aio cernerent: posteritātē ad te ptnere posse. An cēses: vt de me ipso aliqd moze senū gloriē metātos labores durnos nocturnosq domi militieq suscepturū fuisse: si iisdē finib⁹ gloriā meā qb⁹ vitā cēm terminatur? Nōne meli⁹ multo fuisset aciosaz etatē et qetā si ne vlllo labore aut pētēdē traducere. Sz nescio quo mō aiūs erigēs se posteritatē sp ita pspiciebat qsi cū excessisset vitā: tū dentq victur⁹ eēt se. Qdqdē ni ita se bzet: vt ai imortales cēnt baud optimi cuiusq aiūs maxie: ad imortalē gliaz miteret. Quid qd sapiētissim⁹ qsq eqssimo aio morit⁹ stultissim⁹ inqssimo nōne vob videt aiūs is: q pl⁹ cernat: et lōgi⁹ videre ad se meliora pficisci ille aut cui⁹ obtusior sit acies nō videre. Qdqdē efictor studio patres vros quos colui et dilexi vī dēdi. Neqz eos nō solū puenire habeo: quos ipse cognoui: sed illos etiā de qb⁹ audiui et legi et ipse

gnoscit ipaz. Quid nōne aiūs. s. sapiētissim⁹. Qui pl⁹ acuti⁹ sez p sapiētā. Q Ad meliora loca vbi felicitas est eterna. Illud aut. s. aiūs stultissim⁹. Efferor studio vīdēdu: ducoz vehe mēti quadā volūtate. Colui ad gest⁹ p exhibitionē reuerētie et ppe venerari Virg. in. r. sū me deū sanctiqz custos foractis apollo. Quē colim⁹. Dilexi ad veniulētiā: et diligim⁹ leui⁹ et amam⁹ vehemēt⁹ Et. in eplā ad dolo bellā: nūc amare videar antea dilexisse. Q Louent⁹ re Iallogr inuenire: vtrūq ei significat. Q Audiui p hystorias ab alijs. Legi p scripturas est ei ppe legere. Q Lōscript⁹ vt in libro de originib⁹ in quo italicorū vbiū originē scriptit

cer. vt acutiorē et expsiore rez facerēt inq cerneret qsi an oculos hērent: cū cernere ppe est oculoꝝ videre ai Et. in epi. ad plācū. Sic em video qsi ea q oculis cernunt me a te amari. Q Adore senū: vt Iloza. laudator tpiis acti. Q Domi rome et in senatu. Q Quib⁹ vitā. s. finib⁹ sunt terminatur. Q Nōne melius I si ita eēt vt cū vitā essem terminatur⁹ gloriā: nōne meli⁹ fuisset me etatē ineritē et ociosaz duxisse. q. d. sic. Lōtione nifu conatū tria significat pēdo conari vehemētē petere et litigare. Sz nescio nolebat ei dicere p doctrinā sapiētā me arrogās videre i quo captauit veniulētiā. Erigere I Tract⁹ fmo ē ab illis q lōgius et alti⁹ videre volūt et i digitis se erigūt. Q Prospicies bat I antecedebat sicut frēqz ter pōit Tul. et illud p est gre cū et significat an. Aliter pspicio ē pcul aspicio. vt Vir. in. i. enei. pspicit errātes hos tota armēta sequunt. Q Tū veniqz cū a pncipio baud min⁹ nitere tur. Quid. s. dices. Qd sapiētissim⁹ quiqz equo aio morit⁹ oēs: sapiētes equo aio et sapiēter et lete moriūtur: qz intelligūt: se ad meliorē vitā vbi sū: ma ē felicitas pūcturos et pze miū bñ acie vīte hituros: vt i hac vita videre possam⁹: cum qsq laborat vt pter modū suo labore suscipiat pmiū et cū ita videm⁹ q tāta est stultia hoīz vt credāt virtutem suā pmiā et merita nō habitura adeo cū ipse iustissim⁹ sit vñ stultissim⁹ iniquissim⁹. s. morit⁹ aio nō intelligēs bītudinē et summā felicitatē alteri⁹ vīte sicut sapiētissim⁹ q p sapiētā vidit et co-

Contendo

Prospicio

Virgilius

Virgilius

Puer

Carceres

Virgilius

Hiero.

Diuersorij

Domus

Terentius

et multorum viros. Quo aduecti et accentu huius in fine. Quiludum pile: ut indoctus, vel pilus
quo et viri clarissimi delectabantur ad modum: ut Alexander prope exercitatio est nobilium viros.
Quilargit largiri est prope cum quadam prodigalitate. Repueriscam in pueritia redeam. Est
enim puer qui purus a puritate. Magia a voce quam emittunt infantes: vacua dicitur vagare. Ad
carceres ad principium curriculum: et cursus ad calceam fine. Quatus est cursoribus potissimum vi
ctori si braui adepto et decur
so semel spacio iterum currere
ad idem opteret. Sic est pro filitu
dine vita nostra. Carceres enim in
plurali dicitur repagula et si
nes illi quam a pectora equorum
sunt cum voluit currere. Virgilius in
georgiis. ut cum carceribus sese effun
dere quidriges. Carcer autem locus
est noriorum Calces ei dicunt si
nes: ut Hieronymus in calce tuarum
fratrum vidi. Quid ei adducit ro
nes pro quibus cognoscimus non velle
dilectum gaudendum esse morte cum
de malo ad bonum transiremus et de
mortalitate ad immortalitatem
Sed habeat sane. Aliquid commodi
ipsa vita. Huius in fine ad commodi sa
cietatem et modum. in fine. Non li
bet. Ieremias quidem stulti indocti et
impitii cum ad senectutem vene
rant dolebant et deplorabant vul
cedine vite acce dicebant nolle
vixisse multi huius petitione. Et
vulgus ignobile. Huius docti
derogat auctoritatem testibus
Penitet penam capio et dole
ora pena dictum peniteret et illud
autem. Non natum frustra et bene su
mus orator summus impator
summus senator fuit ut dicimus
Commodi ei exponit quod sit
hospitium. Est ei in quo ad te
pus aut propter cibum aut propter
pluias: aut alias huiusmodi res:
quod diuersorium dicimus. Quid ei
a diuertendo dictum in quo diuer
timus cum cibi aut pluiarum et
aut quod ipsum diuersi huiusmodi ver
tant. Domus autem proprium est ha
bitaculum huiusmodi dicitur quod na
tura nobis dedit non domum: sed
diuersorium in hac vita quo pro ali
quod dies essemus. Terentius in
titulorum diuinum. Collusione quadam sordium aggregatio de Catone meum filium de quo ante
rimus. Adhuc ad virtutem pietatem. Est enim pietas erga parentes et deos. Pietatis
oritur ad benivolentiam et claritatem et gratiam prois. Luit filij. Crematum combustum quod proprium
est romanorum. Nam ab ipsis est inceptum apud latinos: ut corpora comburerent mortua vnde funus ritum
romanorum inquit Terentius ad sepulchrum venimus in igne posita est. Luit enim in bello tot occideba
tur in sepulchra dimittebantur et canibus et auium cibis erat Quare romani ceperunt ipsa corpora co
cremare et genus sepulture erat inuectio pulueris. Fuit autem filij catonis corpus a pre combustum et
funi ordine nature debebat pro corpore prois comburi quod dicit quod pro debuit et cetera. Ab illo scilicet
La. filio meum corpus. Animus filij La. Respectas vehementer et frequenter quodam studio et au
ditate. In ea loca. scilicet ad campos eliosos: quo ante beatorum ire putatur. Quo ad quod loca. Quae
meum casum. scilicet morte filij. Cuius sum ut cuitaret arrogantiam inquit visus equo a quo. scilicet libenter.

conscripti. Quo quidem me perficiscere baud sane quod
facile retraherit: ne re tamquam pilam retransferit: quod si
quod de mihi largiat ut ex hac etate repueriscam et
in cunis vagam valde recusem: nec vero velis quam
de cursu spacio a calce ad carceres reuocari.
Quid enim huius vita commodi: quod non potius laboris: sed
habeat sane huius certe tamen aut facietatem: aut mode
stiam: non libet enim mihi deplorare vitam: quod multi et
huius docti sepe fecerunt: nec me dixisse penitet: quam
ita dixi: ut frustra me natum non existimem. Et ex vita
ista discedo tamquam ex hospitio non tamquam ex domo co
morandi enim natura diuersorum nobis non habitandi de
dit. Proclarum dicit cum in illud aiorum prolium certum pro
ficiscat. et cum ex hac turba et collusione discedam: pro
ficiscar. non ad eos solius viros quod quod autem dixi: sed et
ad catonem meum quo ne vir melior natus est neque postea
tior: cuius a meorum crematum est quod de decuit ab illo
meum. Animum non me deserens: sed respectas in ea
perfecto loco discessit quo mihi ipse cernebat esse

¶ Digressum et discessum in hoc differunt: quod digressus est de loco a quo discessus non ad locum ad quem. ¶ His mihi rebus rationibus et doctrinis et viros clarissimos exemplis et est conclusio ad omnia que dixit. Tripartita enim est conclusio quam greci nominant. ¶ Sit namque ut inquit Luce. ex enumeratione: amplificatione et commiseratione. ¶ Genus autem huius conclusionis est per enumerationem. ¶ Admirari solere ut in principio admirari soleo cum hoc. L. 1. c. 10. ¶ Quod si

Digressus
Discessus

venedum. Quae ego meum casum fortiter ferre visus sum: non quod equo animo ferre: sed me ipse consolabar: existimans non longinquum iter nos digressum et discessum fore. His mihi rebus scriptio L. id. enim re cum lelio admirari dixisti leuis est senectus: nec solum non molesta sed et iucunda. Quod si in hoc erro: quod animos hominum im mortales esse credam libenter erro: nec mihi hunc errorem quo delector: dum vivo extorquere volo si mortuus ut quidam minuti philosophi essent nihil sentiam non vereor ne hunc errorem meum mortui philosophi irrideant quod si non sumus immortales futuri tamen extinguere hominum suorum tempore optabile est. Nam habet natura ut aliarum omnium rerum sic vivendi modum. Senectus autem peractio etatis est tanquam fabule cuius defatigationes fugere debemus praesertim adiuncta societate. Habui hec de senectute que dicerem ad quam utinam perveniat: ut eaque ex me audistis re experti: probare possitis.

Finis.

his adiungit: interdum vero casualis plerumque aut adverbium similitudinis ex quo componit utinamque ut etiam per utinam ponit Hora. in secundo sermonum. O pater et rex iupiter: ut percat positum rubigine ferrum. Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum. Et est etiam experiri tentare Ju. Experiri quid concedat in illos. Quorum flamma tegitur cinis atque latina Teren. Dia pueri experiri consilio quod armis sapientem decet.

Finis

¶ Titulus huius opusculi est. Ad. T. L. paradoxorum liber paradoxa dicuntur precepta admirabilia que sunt praeter opinionem hominum: que ex re in hoc solo vero facit auditores dociles et attentos. Dociles enim auditores habebimus si summam causam breviter exponemus: breviter quidem exponit se tractaturum admirabilia auditores attentos habere poterimus: si pollicebimur nos de rebus novis et magnis. Et si remissitatem et novam in opere dicitur: et videmus autem grecos, in finibus videre has admirabiles sententias Soc. I. latinum convertere voluit finem ad hoc ut latini tanto non essent vacui bono.

B. iij

Lactantius

Virgilius

At
Horatius
Juvenalis
Terentius

Animaduerti brute. Scribit autē h' opusculū ad brutū inter romanos vii. clarissimū et oī stute p'ditū de quo dicebat cesar qd dign' erat q post ipm succederet impio tñ fuit cā et auctor mortis ipsi? sensus est. **B**rute p'sideraui Lato. auuiculū tuū dicere sniaz in senatu q aliq Paradoxa et admirabilia psuadebat pplo: qm in elegātia ornat' nō eēt quātomagis nos q sum' eloz

antes padora plebeis psuadere poterim' et admirabilia facere credibilia cū nra copia dicēdi Ea. quem post mortē Atticēsez appellauerūt Enūculū tuū bru. erat nat' ex Fulia sorore Ea. **Q**uē tentiā diceret opinionē suā d reb' agendis diceret. Braues magne auctoritat. **Q**uāso forēsi in p'suetudie dicēdi q ver' sa: in foro iudicialit' tūgit genus iudicialē: qd tractabat in foro. **E**t publi. i. sena. i. sena em' delibabat de reb' faciēdis iō rāgit gen' delibatiū. **D**e mōstratiū nō erat in tāto p'ciosificati sūt alia duo inq'tigr. **E**i. qd cato p'pōebat aliq stois ca et phica i senatu: qd abhorrebāt a p'suetudie orādiz tñ p'babilia faciebat pplo. **Q**uod eo mai' est illi: qd tāto difficil' ius catoni suas opinioēs p'babiles efficer' qd dicēdi arte carebat q tibi. s. bruto q eloq'ntissim' fuit de quo cesar dicebat oraret brut' qd ipse vult nimis id ē orādo vult brut'. **Q**uē dicēdi copā diffinit qd sit rethorica. s. copia dicēdi. **Q**uādea snia videt carpere ipz q bonus phus ē s. arte dicēdi nō bz **Q**ue nō recte p'ban' i vulg' Sola x' apd stoi. appellabat diuitie nō sunt bone q's bonū vulgares vocitāt. **Q**uē ea b e res. i. secta eligo seqt. **Q**uē florē orōis nulla bz argumēta dicēdi **Q**uē dilatāt argumētū erat de secta zenois q dicebat q pugn' clausus erat filis dyalence et rethorice man' apta confidebat. **I**n interrogatiūculis] diminutiū eligi: vt bñ p'tēnat argumēta illa q ex rebeninōlētā ab aduersariōz p'sona captat ducēdo eos in p'tēptionē: suasq' snias extollēdo. **E**fficit. i. p'cludit p'ficat: qd p'posuit minutis interrogatiūculis. **Q**uē p'ctis p'p'cti' siue p'ctiū: nā vtrūq' dicit: qd est rotūd'. eodē mō p'clūsiōes Ea. et alioz dialenticoz diuidi nō p'nt p'pter breuitatē suā: s. oratores dilatāt argumēta sua et quis sint credibilia: nō multis ornamētis silitudinib' et exēplis faciūt p'babilia. Probabile. i. credibile et vocabulū r'hetoricū. **Q**uē splēdescat ad illud horridū est relatiū] Purgat et colorat] refert ad illud incultum. **Q**uod cū] s. eloq'ntia facit oīa obscura lucida: hic feci argumēta audaci' ipo Ea. **Q**uē magnitudine ai] qd est piculor aggressio. **Q**uē p'tinētia] que est frenū cōtra libidinē. **Q**uē morte p'tēnēda p' patria. **Q**uē dijs immortalib'] q religio dijs habēda sit stoice ac si di-

Q. L. E. Paradoxa.

Animaduerti brute sepe Lato nē auuiculū: cū in senatu sniaz diceret. locos graues et phia tracta

re abhorrētes ab hoc vsu forēsi et publico: s. dicēdo p'seq' tñ vt illa etiā pplo p'babilia viderent. **Q**uē eo mai' est illi: qd aut tibi aut nob' qz nos ea phia p'p' vtinur q peperit dicēdi copā et i qua dicūt ea q nō multū discrepāt ab opinioē p'p'la: **L**ato aut p'fect' mea snia Stoice et ea sentit: q nō sane p'bātur in vulgus: et in ea est berefi q multū sequitur florem orationis neq' dilatat argumentū: s. minutis interrogatiūculis et quasi p'p'ctis: quod proposuit efficit. Sed nihil est taz in credibile quod non dicendo fiat probabile: nihil tam horridum: tam incultum: quod non splēdescat oratione: et tanq' excollatur. **Q**uod cum ita putarem fecit etiam audacius q ille ipse de quo loquor. **L**ato enim diuitat de magnitudine animi: de cōtinentia: de morte: de omni laus

Paradoxa.

cat seuerè acie iune sola est. Xtus bonū esse appellādum ab ipīs Stoi. putabatur: et si quis esset in tormēto bonū hīc diceretur: dūmodo eā Xtutez hīc videret: ideo dū Li. Adurena defendere deridebat. Ea. dicēdo iudices audite hūc hoīem qui dicit. Qdēq; peccat q̄ occidit patrē et Gallū gallinaceum: hec erat opio Stoi. ca: ergo Xto ostēdit qd̄ tentare vult deseri bere sua eloquētia apta et pbabilia argumēta efficere: qz stoicis vir pbati pnt. Quidens

de virtutis: de dijs immortalibus: de charitate patrie: stoice solet nullis oratorijs ornamentis adhibitis dicere. Ego autē illa ipsa que vix gymnasis et in ocio stoici probant ludens concessi in communes locos. Que quia sunt admirabilia: contraq; opinionem omnium ab ipsis etiam paradoxa appellantur tentare voluit: posset ne proferri in lucem: id est in forum: et ita dici vt probarentur: an alia quedam esset erudita: alia popularis oratio. Eoq; scripsi libentius: quod mihi est ista paradoxa que appellantur maxime videntur esse Socratica longeque verissima. Accipies igitur hoc paruum opusculum lucubratum his iam contractionibus noctibus quoniam illud maiorum vigiliarum munus in tuo nomine apparuit degustabis genus exercitationum mearum: quibus vti consueui: cum ea que dicuntur in scholis possessiua ad nostrum hoc oratorij transsero dicēdū genus

leuiter describens: nō est magna diligētia scribēs. In cōmunēs locos. i. sentētiās generales. Nam pcepta que tractāt hic ptiēt ad omnes pmo erāt priuata. i. solum stoicorū sententię. Sed copia dicēdi mea fuit publica et ad oēs ptiēre: loci cōes dicuntur: vt si dicerem. Socrati est adhibenda fides. Quidēq; cū magno labore] pbat hic qz arte] dicendi carent. Gymnasio] i. studio: Gymnasiuz duplex] scz corporis et aia. Quidēq;] i. litterario ceteris remotis reb? Ad mirabilia] declarat qd sit paradoxa: auditores attēctum reddens. Ab ipīs] scz stoicis et grecis pbis. Tentare volui] quasi rem nouā. Exptus enī est q̄ solis in scholis disputabatur in apertū et lucez educere. Possent ne pferri] diximus ante exposuim qd duplex sit intentio Li. priuata et publica. hic Xto publicā tangit: voluit hec paradoxa transserre causa hoīm hoc audientiū. Hel for vbi cause forenses tractantur. Aut igitē tentare si he generales sentētię in foro pbati possent. Probarētur] credesent. Alia] quedā esset. Erudita] alia popularis oīo v3 ēclara et apta vt a quocūq; intel ligat. Erudita ptiēt ad hoīes doctos: ac si tā apte dicā vt qz libet intelligat. Hos locos] scz sentētiās gnales. Esse so cratica] Socrates enī pimus fuit: q̄ pbiam morālē inuenit: a quo dicit Li. traxisse pbiam de celo. Lucubratū] lucernā

confectum et vigilatum. Contractionibus] breuioribus: ideo opus conuenit tempori: breues sunt noctes ad studiū: breuis et libellus. Illud minus maiorum vigiliarum opus tu secularum questionum ad hunc brutum directum fuit: quod in longioribus noctibus et studio maior Tullius lucubrauit. In tuo no. qz descriptio ad Brutū est ipm. Exercitationum mearū] tangit priuatā curā Li. vt suo pdeset ingenio se exercebat. Quibus vti consueui] semper vigilabat in conficiēdo rimuādo aliquid vt trāfferet. Transiit effi economica xenophōris: ideo dicit. Quibus vti consueui. Lucez que dicuntur in scholis] que tractāt ab ipīs sectis phōz sunt ppria et priuata ipsoz phōzū hoc modo. Quidēq;] est summū bonum] hec est possessiua ppria stoicorū opinio: quod autem diuinit sit comoda virtutis: hec fuit peripatheticorū comoda sentētia. Epicuri Xto in voluptate corporis summum bonum esse affirmabāt: et hec erat ipsoz possessiua opinio. Dicit igitur Li.

Horatius

ea que tractantur in scolis stoicorum phorum priuata et possessa ab ipsis scolis mea dicen-
di copia ad nostram consuetudinem oratoriam et forensi inducere nitor. In scolis cum
aspiratione scribitur: que latine dicitur ludus. i. proprie possessa et possessiua iporum stoicorum
possideo possessio. In aptum. i. manifestum. Et in arce. i. in loco eminente
titer quo oēs expectare possint: ne faciat illud Hora. Spectari admissi risus teneatis ami-

ci. Quasi illa minerva fidei
fidias statuari? optimus pal-
ladius statuam Athenis librauit
quod in signis erat: et lacum et scu-
tum tenebat: in quo quidam scu-
to suum scripsit tam artificiose no-
men: ut nullo modo remoueri ni-
si frangerent scuta quod erat in emi-
nenti loco: et hoc fecit ut sua
duraret phama per illi nominis in-
scriptores: quousque duraret sta-
tuam? Et nouit quod hoc opus
esset ponendum in alto loco ut
spectari possit. Ex eadem officina
exisse Jac si dicatur: videtur
esse ex taberna. I. ex ingenio a
quo illa maiora opera nata sunt
que ad te dedi. Nam faber signum
quod facit in gladiis facit et in
cultellis paruis sic inquit Tul.
hoc etiam opusculum huiusmodi ali-
quid nostrorum voluminum que
ad te scripta sunt.

Quod honestum sit id solum bonum
esse. In hoc pa-
doro monstrat
quod illud solum
appellat bonum
cum honestate hoc pacto. Catili-
na ciuis sceleratus in reipublica conspi-
ras suos alloquitur socii multa
vobis polliceor: bona enim sena-
torum et aliorum clarissimorum viro-
rum ciuium ipsis interfectis surripimus
et his locupletiores efficiemur
cui alter respondit. Hec bona

non esse videtur: cum honestatis locum non tenent. Turbe est senatores occidere: hoc non exemplo
hoc padori sensu intelligit quod honestum sit id solum bonum esse subaudi dicitur stoici: est propositio
facit autem syllogismus rhetoricum subiungendo huic multas rationes. Quod tamen dubitandum re-
mouet auditoribus ne pateant hec precepta esse finem disputatores stoicorum: quoniam finem sensus et opi-
nic non dicitur: quia ex re attentiores facit auditores. Diceret fortasse tu vis probare ista pargu-
menta stoici: non dicit hec mea oratio non est deducta ex disputatio stoicorum: sed ex veritate et mea
sententia perfecta. Quod tanta que maxima est. Quid enim reperire maius possumus quam dignoscere quod
bonum quidque malum sit vite humane. Quod si hunc hercule subiungit rationem propositis: hec oratio su-
perius: quasi est una parabola. Pecunias quicquid possidet pecunia nuncupatur. In-
peria dominatio magistratus. Voluptates corporis quibus homines astricti sunt: et tamen duo
genera bonorum externa videtur quod sunt opes et impia et res corporis bona scilicet voluptates ut ostendit
dimus in phemio a stoicis bona non vocantur: sed solum virtutem animi bonum appellant
de genere bonorum hic intelligitur esse licet disputatio. Quippe cum viderentur ho-
mines adiungit confirmationem rationis seu aliam rationem arguit a contrario: quod hec
bona non sunt: quoniam his opibus quanto repleti homines tanto magis eas desiderant.
Neque expletur spiritum ad animum. Satiatur ad sufficientiam. Hydriacus quanto ma-
gis bibit tanto magis avidus bibendi et aviditas ei crescit. Neque solum adiungit aliam
rationem. Bona enim virtutis non cruciant homines: sicut vitit: quarum aviditas non

Hoc enim opus in apertum: ut referas: nihil po-
stulo. Non enim est tale: ut in arce boni possit
quasi minerva fidei: sed tantum ut ex eadem of-
ficina exisse videatur: in hac eadem figura exis-
se appareat.

Quod honestum sit: id solum bonum
esse. Quod tamen: ne cui vestrum
et stoicorum hominum disputa-
tionibus: non ex meo sensu depro-
pta hec videatur oratio. Dicam quid sentio tantum
et dicam breuius quam res tanta dici potest: nunquam me
bercule ego neque pecunias istorum: neque tecta ma-
gnifica: neque opes: neque imperia: neque eas quibus
maxime astricti sunt voluptates: in bonis rebus
esse numerandas duxi. Quippe cum viderentur
rebus his confluentibus ea tantum desiderare

Paradoxa.

solum augendi cupiditate: sed etiam timore perdendi animos angit hominum. ¶ In quo locus est ab auctoritate maiorum qui diuitias bonas appellauerunt: nisi simplicia vocabus lo: sed in effectum bona ut nominarentur permiserunt. ¶ Nostroz] et bene ne videatur hic trahere ab argumentis Stoi. unde inquit Nostri roman nō dico stoticos: has diuitias non vocarūt bona. ¶ Adēbra] diuitias: opes: tecta. ¶ Eū re] in affectu: sed solo vocabulo vulga

maxime quib' abundarēt: neq' em vñq' expletur
nec faciat cupiditatis sitis: neq' ea solū que bñt
libidine augēdi cruciant: s; etiā amittēdi metu.
In quo equidē cōtinētissimoz boiū maiorz no
stroz sepe req'ro prudētiā: q' bec imbecillia et cō
mutabilia pecunie mēbra solo verbo bono puta
uerūt appellāda cū re ac factis longe aliter iudi
cauissent. Pōt ne bonū cuiq' malo eē aut pōt q's
q' in abūdātia bonoz ipse eē nō bon'. Atq' ista
oīa talia videm? vt ēt iprobī habeāt: et obsint p
bis. Quamobrez licet irrideat si quis vult plus
apud me tamen vera ratio valebit: q' vulgi opi
nio: neq' ego vñq' bona perdidisse dicaz si quis
pecus: aut supellectilem amiserit: nec non sepe
laudabo sapientem illum Biantem: vt opinor
qui enumeratur inter septem sapientes. Eutus
cum quidam patriam prienam cepisset hostis:
ceteriq' ei fugerent: et multa de suis rebus se
cum asportarent: euz esset admonitus a quodā

entem] attribuit fidem testi. ¶ Et opinor] loquitur more
qui volentes dicere philosophos ferunt: nescio quis philosophus dixerit: et bene facit Li
ce. dubitare vtrū bias fuit denotatus inter septē sapiētes ne videatur has sententias pro
bare p exempla sapiētum et nō fm veritatem rei. ¶ Lepisset hostis] perse cepērūt prienam
ingredientibus dicitur respōdisse euidam interrogāt: quia non ferebat aliquid de suis re
bus. ¶ Omnia mea mecum porto] intelligendo virtutem que auferri non potest. ¶ Ludi
bria fortune] fortuna enim in his rebus ludit cum hominibus modo extollendo: aliquan
do alium in dignitatem faciendo. ¶ Non sua] quia quod auferri potest: suum nō dicitur si

ri nominauerunt bona. ¶ Pos
test ne] ab effectu trahit argu
mentum q' bonum non potest
adherere alicui malo: sed diui
tie possidentur a malis: ideo
bona non sunt breuibz enim
interrogatiunculis: vt in viri
tute bon' efficiatur: ideo quā
to magis quis in abundantia
diuitiarum versaretur tanto
magis efficeretur bonus: si es
sent bone: diuitie: ergo diuitie
non sunt bone: quia hominem
faciunt peiorem et obsunt pro
bis: he quidē diuitie sic a vul
garibus nuncupate sunt: no
cent se penumero bonis: hi li
bidinosi: scelerati. superbi ple
rumq' ppter diuitias acquisi
tas facti requiruntur: ergo bo
na non sunt inquit Socrates
¶ Sed etiam improbi: quan
tum ad illud: potest ne bonum
esse cuiq' malo. ¶ Obsunt pro
bis] quantum ad illud potest
quisq' in abundantia. Diuitie
autem malignitatis magis q'
bonitatis sunt. ¶ Quāobrez
licet irrideat] aliq' sunt cōclu
siones per verba p'dicta: vt si
dicam. Diuitie possessorem nō
efficiunt bonum: ecce cōclusio:
ergo non sunt bonae: quedam
alie sunt per sequentia verba
hoc modo possidentes bonuz
nō reddūt: ideo irrideat me si
quis vult quod dicam: sic non
concluditur p sequentia. ¶ Ne
q' ego vñq' similitudinem fas
cit. ¶ Laudabo] pbat exem
plum biantis. Exempluz ne di
ctum aut factum: aut certi au
ctoris nomine ppositio: vt si
dicam Socrates sit inquit Si
militudo est sine certi auctoris
unomine vt ipse inquit ¶ Sapi

vlgariuz ignorātiū sapientes:

cut diuitie non sunt sua: quia auferuntur: nec bona occupantur: quoniam bonum homines
 nō efficiūt verte p contrariū. ¶ Virtus ppria est] q: nō aufertur violētia aliqua viri? est bo
 na: quia hōes reddit possessores. ¶ Querit igitur aliquis] pbat p diffinitōem boni q: bo
 na cōia extrema sunt nō bona: igitur aliquis vidēs q: iste diuitie ⁊ voluptates sunt bona:
 quereretur a me quid sit bonum. ¶ Si quid recte ⁊ cum virtute] que rectitudo est inter duo
 extrema: vtp̄ta liberalitas:
 virtus est q̄ circūdatur ab aua
 ritia ⁊ p̄dgalitate. ¶ Euzvir
 tute] que est habitus mētis be
 ne cōstrute: sed illud qd̄ sit ad
 libidinem: ⁊ ad ornāmētū cor
 poris nō est cum virtute: ergo
 bonum nō appellatur. ¶ Len
 tius] id est tardius bec p̄cepta
 intrāt nisi exēpla opponātur.
 ¶ Quam satis est: sc̄s ad decla
 rationem vulgariū. ¶ Illu
 strāda] ad illud obscura refer
 tur. Subtilius disputāda vidē
 tur] in disputatione subtiliora
 videntur: ideo per subiectio
 nem exēploꝝ illumināda sunt
 dixit in probemio alia erudi
 ta: alia popularis oratio: ergo
 quasi vulgaris oratio: hoc pa
 radorū efficiendum est facili
 us. ¶ Quero a vobis] loquit̄
 ad populum. ¶ Cogitationē] sc̄s
 istarū diuitiarū vt peri
 culis malis det sepe numero
 morti opposuisset maiores gra
 tia voluptatis acquirēdo: sed
 virtutis amore. ¶ Preclare fū
 datam] disciplinis ⁊ moribus
 institutam. ¶ Auri ⁊ argenti]
 sc̄s cogitatōē] habuisse. ¶ Aut
 amenitas ad delectatōē] hoc
 est mori voluerūt: vt hori? aut
 amenitatē aliquā p̄sequerentur.
 Amenā rē dicim? q̄ caret mūe
 re. ¶ Quib? dieb? Romu. ascē
 dit in celum quibus vijs deifi
 cati sunt reges ro. ⁊ alij claris
 simi viri. Nō em̄ abundātia pe
 cuniarū: aut amenitate aliq̄ dei
 ficati sunt: s̄ p̄ eo vllū. Xritē
 q̄ virt? est summū bonū: antiq̄
 solebāt p̄ istā diuinatōē remu
 nerare virtutem clarorū viroꝝ.
 ¶ Numā p̄pī. q̄ p̄xit populū
 bellis armis assuetū ad sumā
 religiōē. Pri? ei? popul? time
 bat p̄ arma: s̄ grā religiōis in
 veneratōē habebat. Casa q̄b?
 Numā vtebat̄ in sacris q̄ dice
 bat̄ cū nīpha Egeria. ¶ Arnū
 las] calices: s̄ talia dicūt oīno
 vasa terrena. ¶ Quā alioꝝ]. i.
 illa illū p̄pī. Xrite p̄diti n̄ fu
 erāt: vt inq̄t. Perit? Dicite p̄o

vt idem ipse faceret: ego vero inquit facio. Na
 omnia mea mecum porto. Ille bec ludibria for
 tune: ne sua quidem putauit: que nos appella
 mus etiam bona. Quid est: igitur quereretur ali
 quis bonum. Si quid recte fit et honeste et cum
 videtur id bene fieri vere dicitur. Et quod rectū
 et honestum et cum virtute est id solum opinor
 bonum. Sed bec videri possunt obscuriora cu
 lentius disputantur: vita atq; factis illustranda
 sunt summorum viroꝝ: bec que verbis subti
 lius q̄ factis disputari videntur. Quero enim
 a vobis: num illam cogitationem habuisse vide
 antur bi qui ante rempu. tam preclare fundata
 nobis reliquerunt: aut auri: aut argenti ad aua
 ritiam aut amenitatum ad delectationem: aut
 supellectilis ad delittias aut epularum ad volu
 ptates. Ponite ante oculos vnūquemq; regum
 vultis incipere a Romulo vultis post liberaꝝ ci
 uitatem ab bis ipsis qui liberauerunt eam. Qui
 bus tandem romulus gradibus ascendit in ces
 lum. Is neq; isti bona appellāt: an rebus gestis
 in virtutibus. Quid autem Numā Pompei. mi
 nus ne gratas dijs immortalibus capedines ac
 fictiles vrnulas fuisse: q̄ delicatas alioꝝ pa

Paradora.

effices in templis: quid facit aux. ¶ Omitto reliquos] primo romulus fuit: deinde Numa
Tulli⁹ hostilius tarq. p. scus seru⁹ & vltimus fuit. Tarq. n. supbus sic nūcupatus: quīs ce-
teris abūdaret vitia: qm̄ supbia alia solet excedere vitia. ¶ Pares Brut⁹ sciētia militari
& castitate. ¶ Brutū qui Ierpulit Tarquī. nō grā vestimētōz aut voluptatū: sed virtutis cā.
¶ Reliquos] sic Gai. publicola p̄mus cōsul Brutus fuit. ¶ Quid affecuti] nō diuitias neq̄

teras arbitramur. Omitto reliquos. Sunt enī
omnes pares inter se: p̄ter superbū brutū si
quis roget quid egerit in patria liberāda. Si q̄s
item reliquos eiusdez consilij socios: quid expe-
tuerit qd̄ secuti sint. Nū q̄s existat] cui voluptas
cui diuitie: cui deniq̄ p̄ter officiū fortis & ma-
gnt viri quicq̄ aliud propositus fuisse videatur.
Que res ad necem porſenne. Q. Mutium im-
pulsit sine vlla spe salutis sue. Que vis coclitem
contra omnes hostiū copias tenuit in ponte
solum: que vis patrem. Decium: que filium de-
uouit ac immisit in armatas hostiū copias.
Quid cōtinentia. L. Fabricij: quid tenuitas vi-
ctus. M. Curi⁹ sequebat. Quid duo ppunacu-
la belli punici Snei & Publij Scipiōes qui car-
thaginensium aduentum corporibus suis inclu-
dendum putauerūt. Quid africanus minor: qd̄
maior. Quid inter horū etates interiectus. La-

q̄ voluptatez: s; x̄tutem p̄seq̄
voluerūt. ¶ Porſenne] q̄ etru-
rie rex fuit: ad cuius auxiliū
Tarq. supbus p̄fectus est p̄a
dens illi q̄ quēadmodū ip̄e ex-
pulsus est ip̄i sibi: sic populi
Porſenne facere p̄nt: qz sibi
auxiliū traderet. ¶ Que vis]
Hora. iste quidez grā virtutis
nō cupiditate diuitiaz mortis
cōtra tarq̄nios in p̄ore subli-
tio. i. ligneose solū collocauit
a tergo p̄os ille factus est: ignē
solus voluit se diuertere p̄icu-
lo mortis: deinde ciuitatē trāſ-
nauit: qui cocles appellatē:
qm̄ oculū suū hic amiserat. Co-
cles appellatē. vñ factus est:
vt coclites appellatē monu-
culi: vt ait Plaut⁹. De coclituz
familia es. ¶ Que vis] p̄t ostē-
dat illud esse summū bonū qd̄
rectū & cū honore factū sit: tan-
git hystorias: quib⁹ hoc ē p̄-
bat: pleriq̄ enī nō alia cā vitā
cuz morte cōmutare appetuē-
rūt: nisi honestatis & x̄tutis cā
ergo x̄tus ip̄m bonū appellat
¶ Patres Decij] cū romani cō-
tra latinos bellū gesserēt. Deci-
us p̄sul vna cū collega somnia
uit: qd̄ ereratus ille: cui impa-
tor p̄ p̄ia diē suū obire velo-
let: victoriā p̄tra hostes p̄seq̄
retur: quo Dec⁹ amore patrie
instruct⁹: cōuocato sacerdote
solēnitatibusq̄ factis: oīa ma-
la in populū romanū ventura
in suū caput venire optauit
morturus in hostiū copias p̄-
sternit q̄ idē fil⁹ alio tpe fecit
q̄ ab antiquis deuotio appella-
ta est. ¶ Copias] copie militū

Plantus

sunt multitudines militū. ¶ Quid p̄tētiāz]. L. Fa. q̄ aux Pirrhi tarētiūz ip̄atoris amore
rēp. sp̄m̄ de quo ait Vir. Paruosq̄ potētes fabuciū. ¶ Quid tenuitas in curijs] Curi⁹ fam-
nites populos italie debellauerat: quoz in rep. mos erat q̄ ip̄atores essent patroni gētūz
q̄ victoria poriti fuerāt. ¶ Sāntes aut cū petiissent Curiū domū cū in igne rapas voluerēt
inuenirēt putātes patronū suū tenuitate coactū hoc facere magnū pond⁹ auri ei attulerāt
qd̄ cur⁹ accipe noluit: qm̄ romanoz mos erat nō aux possidere s; hōitib⁹ aux ip̄are. ¶ Duo
ppugnacula] Snei & Publij Scipiōis: cū Hasdrubal vellet p̄ hispaniā trāsmigrare in ita-
liā vt ferret auxiliū fratri Hānibali: se opposuerūt illi ne trāsrēt: & illic mortui sunt: & h̄ fuit
in scdo bello punico: de quib⁹ inq̄r Vir. Duo fulmīa belli scipiadas. ¶ Propugnacula] Jaci-
diceret duo castella. ¶ African⁹ maior: q̄ erat de familia Corneliōz: q̄ Carthaginē tributus
riā fecit. ¶ Quid mior] q̄ euerit Carthaginē in tertio bello punico. ¶ Inter horū etates] in-
terfect⁹ Lato cēlorūz: q̄ dixit tpe africanū maioris & etiā post eius mortē deinde mortuus

Aurilius

est tpe africani minoris. Lato igitur et isti clarissimi viri non cupiditate diuitiarum: non orna-
mento corporis: non voluptate corporis se periculis subiecerunt: nisi propter virtutem ut diximus de
Latone libro de senectute qui maxime erat senator orator et impator. ¶ Preclarum ad rectum
dicitur. ¶ Cleniatur igitur pro copatidem istorum bonorum eternorum et horum clarissimorum virorum ostendit virtus
tem esse summum bonum. Interrogat enim istos qui delectantur his bonis vanis dicentes. Est ne
aliquis vestrum qui malit si-
milis istorum alicuius quos dixi-
mus superius. ¶ An vellet po-
tius diuitiis abundare. Respon-
dit quod potius vellet istorum vir-
tutem quam diuitias: sed hanc unam
relinquunt: quod voluptate
corporis potiri semper volunt
quam rem suo loco confutabit
ordo est. Tum dicit utrum ma-
let aliquis esse similis alicui
horum: qui marmoreis tectis
vititur: an similis fabricij: qui
nihil horum habuit nihil ha-
bere voluit. ¶ Fulgentibus au-
ro id est auratis. ¶ Signis
statuis ereis: numerat quibus
antiqui delecti sunt. ¶ Corin-
thijs opibus. ¶ laus a loco: ut in-
quit Virgilius. Et viuos ducē
do marmore vultus. ¶ Facile
adduci solent facile probatur
et adducimus istos cum confi-
tentur ista que huc et illustrat
ferri possunt minime bona es-
se illud: aut stricte tenent: ut
voluptas sit summum bonum
Summus illud videtur gratia
cuius cetera sunt: et id alicuius
causa non sit hoc modo ip-
si lucrante laborantur ut vo-
luptate corporis potiatur: hec
voluptas ab ipsis summum bo-
num vocatur. ¶ Que vox pecu-
dum remouet auctoritatez il-
lius false sententie. ¶ Pecudes
iamdudum habent animum
in patinis nihil est prestantior
et inanimatis sicut tabulis: et
animatis sicut brutis animis pre-
stet. ¶ Suffocatis autem: tanquam
vna velna in his voluptati-
bus diuinis in mundo: neque in
corpore humano nihil est diui-
nius animo. ¶ Quicquid ne argu-
mentum indissolubile: et facit
syllogismum: bonum est quod
possessorem efficit bonum: quod
meliores hoc est maius: sed vo-
luptas efficit libidinofus pos-
sessorem: ergo non est bonum
et hec est minor. ¶ Boneste
gloriarum nemo gloriarum potest
quod comederit quattuor an-
seres in cena dico boneste.

to quid innumerabiles alij. Nam domesticis exem-
plis abundamus an cogitasse quicquam putamus
in vita sibi expetendum nisi quod laudabilior esset
et preclarum videretur. Cleniatur igitur irrisores
huius orationis hac sententia etiam vel ipsi iudicent: utrum
se bonum alicuius qui marmoreis tectis eboze
et auro fulgentibus qui signis: qui tabulis: qui
celato auro et argento: qui corinthijs opibus
abundant. An. Q. Fabricij qui nihil eorum ha-
buit nihil debere voluit se similes esse maluit. At
que hec quidem que modo huc modo illuc trans-
feruntur: facile adduci solent ut in rebus bonis
esse negent. Illud tamen arcte tenent accurateque
defendunt voluptatem esse summum bonum que
quidem mihi vox pecudum videtur esse non bo-
minum. Tu cum tibi siue deus siue mater ut ita
dicam rerum omnium natura dederit animum
quo nihil est prestantius neque diuinius: sic et ipse
abijcies atque prosternes: ut nihil inter te atque
inter quadrupedem aliquid putes interesse quic-
quam ne bonum est: quod non eum qui possidet me-
liorem facit. Est enim quisque est maxime boni par-
ticeps: ita et laudabilis maxime: neque est vllum bo-
num de quo non is qui id beate boneste possit gloriar-

Paradoxa.

Quid autem horum est voluptate? hec est alia minor pars syllogismi. Predicatione] que est virtutis commemoratio patrocinijs defensoribz. Patronus dicitur qui seruū manumiserit. Patronus etiā appellatur defensor causarum: cuius relatiuū est cliens. Horum autem patronorum officiū patrociniū nūcupabat. ¶ Ea quæ maior] vt diximus in Latone maioris: quoniam magis aliquis in abundantia voluptatū: tantomagis perdit animū et mētē: quā sensus corporis propter illā voluptatem stuprati sunt. ¶ Nihil est aliud] cōcludit hoc paradoxum reuertēdo ad eius titulu et inscriptionem.

Patronus
Patrociniū

Quid autē eorum in voluptate meliorē ne efficit aut laudabiliorē virū. An quicquid in potiusdis voluptatibus gloriādo se: et predicatōe extollit. Atque si voluptas quæ plurimorum patrocinijs defēdit in rebus bonis bñda, nō ē ea quæ quo ē maior eo magis mētē ex sua sede et statu dimouet: pfecto nihil est aliud bñ et beate viuere nisi boneſte et recte viuere.

In quo virtus sit: et nihil deesse ad beatitudinē nec ego. ¶ Regulū erū nosuz nec ifelicē nec miserū vnquē eē

putauit. Nō em̄ magnitudo animi eius cruciatur a penis non grauitas: non fides: non constantia non vlla virtus: non denique animus ipse qui tot virtutū p̄sidio munitur: tantoque coiutu virtutis septus cū corpore eius caperet capi certe ipse nō potuit. ¶ E. vero. m. velimus qui mihi secundis in rebus vnus ex fortunatis hominibus: in aduersis vnus ex summis viris videbatur: quo beatus esse mortali nihil potest. Nescis isane: nescis quā

in libero animo erat. nūquā emisit vnum verbum turpe: sed omnia tollerabat pro virtute quā admodum fecerunt nostri maiores tyrānis cruciati. ¶ E. Marius arpinas qui fuit Lice. conterraneus in scientia militari ceteros p̄ualebat: fuit autē in rebus sedis fortunatissimus in aduersis fortissimus. ¶ Cū discordias: cū silla b̄ret depulsus est ex urbe et latuit in p̄tinis paludibus postea in urbē reuocatos sillanos expulit. Quod nihil beatius respici p̄ sum̄ iter virtute p̄ditos et virtutis tutela multos quæ corporis crimina sentire nō p̄mittit ¶ Nescis: dirigit fmo

In quo virtus sit ei nihil deesse ad beatitudinē b̄reque viuēduz. ¶ Eides Li. q. titulus ma le sonaret in latinū si de vbo ad vbum tractaret idē p̄ alia vba dixit

quod se sufficiens est virtus ad felicitatē hac quādem admirabili scia demōstrat virtus solā hēre b̄ritudines: sic in p̄doro dea mōstrat quod solū bonū appellatur: quod sit cū hōestate et bona externa atque corporis bona vocatā da nō sunt: b̄ritudo autē i se cōphēdit oīa bona quæ facile bona vnusquisque virtute p̄ditur p̄sequit. ¶ Inuehit autē Tullius contra Marcus cū antoniū: quis nō nominet eū ostēdēdo quīs abundās marinis copijs fortune: nō tñ est b̄ritus: quia virtute caret i quo virtus sit nihil. ¶ Si deesse b̄riti subaudi dicūt stoici. ¶ Negus] subiicit exēplū de. Marcus regulo quæ cruciatur a carthaginēsis: nō miseriā sentiebat: imo tūc erat i maxima b̄ritudine: quia officiū virtutis exercebat hystorie ei sup̄fēdēduz quā sup̄i retigim̄. ¶ Eū nosuz] erūna ei est labor corporis. ¶ A

Erumna
Peni.

penis] a carthaginēsis: peni sunt carthaginēses. q. v. nō est ille quod digito mōstrari p̄t animus quod est ipse hō nō cruciatur. ¶ Grauitas] numerat aliquas partes virtutis: quas exercebat Marcus attilius regulus ¶ Fides] quam precipue habuit: in obseruando iuramento penis. ¶ Constantia virtutis perseueretia in vita. ¶ P̄sidio id est tutela alicuius loci. ¶ Corpus eius cum caperet tur quā corpore esset captiuus

Constantia
P̄sidio

Juvenalis

nem. ad. M. antonium qui solum virtutis non actionem: nam virtutis omnis laus in actione consistit: inmittebat etiam dictum Juvena. et de virtute locuti clunem agitant. M. antonius quotidie de virtute disputabat: et animus eius totis vitis et sceleribus implicatus

tas vires virtus babeat nomen tantum virtutis usurpas quid ipsa valeat ignoras. Nemo potest non beatissimus esse: qui est totus aptus ex sese quicquid in se vno sua ponit omnia. Cui autem spes omnis et ratio et cogitatio pendet ex fortuna: huic nihil potest esse certi: nihilque quod exploratum babeat: permansurum sibi quidem vnum diem: eum tu hominem terreto: si quem eris nactus: istiusmodi mortis aut exilii minus mihi vero quicquid accideret in tam ingrata civitate ne recusanti quidem evenerit: non modo non repugnanti. Quid ei ego laboravi: aut quid egi aut in quo evigilaverunt cure et cogitationes mee. Si quidem nihil peperit tale mihi consecutus sum: ut eo statu essem quem neque fortune temeritas neque inimicorum labefactaret iniuria. Moritez ve mihi imitatis: ut omnino ab hominibus: an exilium ut ab improbis demigrandum sit. Mors terribilis est his quorum cum vita omnia extinguitur non his quorum laus emori non potest. Exilium autem terribile his quibus quasi circumscriptus est habitandi locus: non his qui omnem orbem terrarum: vnam urbem esse dicunt: te mihi serie: te erumne premunt omnes qui te beatum: qui florentem putas tue libidines te torquent

¶ Antonius. Qui nec satis quod est propter auaritiā non efficiunt sibi diuitie quas habeo beatus esse non potest. Nec diuturnū hoc descripsi in superiori paradoxo: hec quod modo huc et illuc transferri potest non simul diuturna. **¶** De conscientia. Conscientia est vocabulū mellum: nā et bona et mala de conscientia ut plurimū capiunt in malū. id est addendū est ut ille et sibi mens conscientia recti. **¶** Quinti. ait conscientia mille testes. **¶** Examinat occidit ne capiat propter scelera atque adulteria sua. **¶** Et furie. Irate sunt iniurie quas fecit ut furie sibi ante oculos desari videant quod non permittit te liberē suspirare. **¶** Bonus improbus. Fortis stultus: sapiens inerti correspondet nec igitur i. vita illius laudanda sit si est misera vita. **¶** Rure bene instituta expectanda est: quia misera esse non potest quia multe calamitates tribuat sapiēti: tamen in ea beatitudo consistit cum coactus perduret quod sapiēti vni semel stultus accidere non potest: semel vero periteticos calamitas hominū quicquid pitissimo enire potest. **¶** Lauda res quod laudabiliter bonū nō cupat: sed i. antoni propter scelera sua nihil est laude dignū: ergo in seipso beatitudo consistit: quia uis exterius bonis abundas sit.

Conscientia

Quintilia.

tu dies noctesque cruciaris: cui nec satis est quod est et id ipsum: quod habes ne non diuturnū sit futurum times te conscientie stimulant malefactorum tuorum te metus examinant iudiciorum atque legum: quocumque aspectisti ut furie: sic tui tibi occurrunt iniurie: suspirare que te libere non sinunt. Quamobrem ut improbo et stulto et inerti nemini bene esse potest. Sic bonus vir et sapiens et fortis miser esse nemo potest nec vero cuius virtus moresque laudandi sunt eius non laudanda vita est neque porro fugienda vita est que laudanda est. Effet autem fugienda: si esset misera. Quamobrem quicquid est laudabile idem et beatū et florens et expectandum videri debet.

Parua inquit est res atque magna culpa nec peccata rerum euentu: sed vitij hominum metienda sunt. In quo peccatur id potest aliud alio maius esse: aut minus ipsum quidem illud peccare: quoquo te veteris: vnum est. Auri nauez euertat gubernator: an palee in re ali quantum in gubernatoris in scitia nihil inter est. Lapsa est ipsius libido in muliere ignota

non iudicares illius qui fregit nauē aureā et illius qui fregit nauem paleā emerit. **¶** Dolor ad pauciores si stupratur: ancilla hoc stuprū ad pauciores pertinet: quod si stupraretur generosa mulier: quum ad stuprū idem esset: sed si ferre volumus ad actionē sceleris differētia est

Darua inquit est ut magna culpa: hec est probo stoica quod equalia sunt peccata ut idem dicit tamen quod equalia sunt peccata: quod aut sit verū probat per similitudines et plerasque rationes. **¶** Li. hoc modo quod exemplum in principio sumendum est athenis tempore ariopagitorum: quā statuā plus bea et alter aureā minerve eripuit: hi ambo ad draconē legum latorē deducti sunt: quos dracon mori tradidos esse iudicauit. **¶** Nec enim peccata euentu rerum metienda: nā stoici hanc sententiam draconis offendentes ad exteriore aduersus non considerant: sed mentem et vitij peccatis accusant et a quibus peccatoribus. **¶** In quo peccat maritus? occidere patrē et gallū: sed quod ad mentem sceleratā idem est siue occidas hominem siue belluā. **¶** In re aliquātilū quod ad amissionem rei magna est differentia inter aurum et paleas. **¶** In scitia iudicium ignominia gubernatoris idem est illius cum equalē esse ignorantia

Petulans

Petulans appellatur qui sine appetitu vult: vel a peto dictum. **Q**uamquam transire lineas per lineam rectam virtutem intelligimus: quod stat sic si quis autem transierit lineam per unum digitum eque peccat: ut ille qui pessumam transiit palmam: quod primum est a virtute recessisti non amplius illi rectitudinis vir tuose retines. **Q**uod augenda transiendi culpa hoc modo: si comparas aliqui qui computat bis terre spodeites unus alter dicit bis ter faciunt septem et quilibet numero ambo peccauerint: quod parmeno di cat faciunt septem et solias octo: parmeno fuit propter veritatem quod solias: sed tamen ambo ignorant es sunt: non enim animaduerti quod dixerit septem vel octo: sed ambo ignorantiam fuisse dico peccare certe ly nemini: alia ratio principis in aditio clientum sit: me aliquis triticum de suo pri cipatu asportare audeat: repi unt unum vel tres modios: alter duo duos sacculos tritici aspor tavit quod equum peccavit: at ille qui ducentum modios. **Q**uod si tene tur hoc solo obligat quod si non licuit asportare triticum si lice re non potest minui nec augeri: quod utis modus peccandi augeat et mi nuatur. **Q**uanti in eo est pec candi. si hoc licere solum admittit. **S**i non licuit non asportare triticum licuit hoc solum id est erit: quia ex re peccatum ex illo li cere nascuntur equalia sunt quantum ad illud non licere. **Q**uod si viri tutes: virtutes inter se sunt pa res ut si dono alicui peccas: alteri triticum: hoc omnis virtutes sunt equalia. **Q**uod autem virtutes: vir tutes inter se pares existunt quod tanta est libertas in dono: si bi triticum quia est in largiendo pecunias: quod possessiva compara ri non potest: quoniam si unum est iustus in teger esse iustus et esse non potest iniustus: quod sequeatur quod iustus non haberet iustitiam dicimus: et quod cum descendit a linea virtutis sce lerat est. **Q**uod autem quod facillime capi potest pares esse virtutes. **N**ec non meliores aliquo modo co parativa apud stoicos non reputantur. **B**onus ut etiam dicitur. **E**t in li. of ficioz. per iusto capit. **N**ec temperan te tangit quatuor pares vir tutes. **I**n bonum si quis etiam de posuit. **X**xx. aureoz accepit: illud postea integrum reddide rit postea decem pondo auri pe nes se depositum suscepit in re stitutione duos teneat aureos iustus non appellatur bonus: quoniam totum depositum integrum non restituit. **N**on idem effecerit: quod forte temperat vocabulum: si vero perdidit virginitatem: cum multis annis putes fuerit: non amplius nomen virginis retinet. **A**na virtus consentiens: virtus est se sibi punitur: sed est nunquam sibi assentit vitio nec alteri: sed se sibi consentit: cum ratione atque iustitia est. **P**erpetua Jani quis aliquis multo tempore steterit castus postea in aliquo peccet libidine non potest temperatus quoniam castus non

dolor ad pauciores pertinet: quasi etiam petulans fuisse in aliquo generosa ac nobili virgine. **P**eccavit vero nihilominus siquidem est peccare tanquam transire li neas. **Q**uod cum feceris: culpa commissa est quam longe pergradiare: cum semel transieris: ad augendam tran siedi culpam nihil pertinet peccare certe licet ne minis. **Q**uod autem non licet id hoc uno tenet si arguitur non licere: id siquidem in nec maius nec mi nus unquam fieri potest quoniam in eo est peccatum si non licuit quod semper unum et idem est: que ex eo peccata nascantur: equalia sint oportet. **Q**uod si virtutes pares sunt inter se paria esse etiam vir tia necesse est: at qui pares esse virtutes nec bono viro meliores: nec temperate temperatior nec fortis fortior: nec sapiente sapientior: posse fieri facilius potest perspicui. **A**n virum bonum dicis: quod depositum nullo teste: cum lucrari impune posset: auri: pon do decem reddiderit si idem in decem milibus pon do auri non idem fecerit. **A**ut temperantem eum qui se in aliqua libidine continuerit in aliqua effuderit: una virtus est consentiens cum ratione omni et perpe tua constantia. **N**ihil adhuc addi potest: quo magis

est. Nihil addi potest: ergo copatuna non sunt sicut aliquid addi non potest: sicut etiam aliquid non dimi-
nui: quoniam si a virtute desinit desinit esse bonum? Sed modo ad liberalitatem quam oportet sunt aut duo si pane
indiget: famelicus? alter vero si illi quod non est familiaris panem dedit: non appellatur liberalis. Illa quibus de-
deris cui oportet indiget et quoniam oportet: non autem dedit quoniam oportebat: desino ab illa liberalitate et virtu-
te. Quod Nihil recto rectius? Si enim aliquid in ea sit quod non minus recta sit: sed alia rectior illa desinit esse re-
cta: quoniam aliquid habet in se iniquita-
tem: quoniam linea recta alia rectior
fieri non potest: quoniam prior recta non
est: sic etiam aliquis melior non
reperitur bono: sequitur autem
quod ille qui bonus ab aliqua bo-
nitate desisteret. ergo bonus
non esset: igitur melior aliquis
bono esse non potest: quoniam virtutes
pares sunt: ergo facta quod pfecti-
scuntur ab ipsis dicit esse paria
et vitia que sunt contra virtus-
tes paria necesse est ut sint: et
est conclusio. ¶ Et per hoc in in-
probatur per auctoritatem philoso-
phorum quod peccata sunt paria
intelligamus? enim esse paria ad
similitudinem peccatorum hoc est
cedes ois equalis est: sic omnis
libido equalis est: inquit ad-
uersarius hec summus a philo-
sophis precepta. Inuidus est
quod instat vitij: malivolus in-
stans ad persequenda vitia.
¶ Ne a lenonibus: computat hoc
dictum ac si. d. hoc enim voluit
dicere. Socrates disputat isto
modo: verba sunt aduersarii que
sic Licio. introducit: ut audito-
ribus ostendat hec non fuisse sum-
pta nisi a doctissimo viro. Do-
ctum ad finem. ¶ Sapienter sol-
vit virtute predictum quod grece
dicitur.
¶ An quod homines doctissimi. q. d.
vniuersosque sue artis disputatores
est optimus? Ille modo vereor: hec
sententia non solum vera sed etiam utilis
quod utile hominibus ut parua sa-
ne scelera et magna esse existima-
ret. ¶ Si priuatis ac si in ma-
gistratibus manum inferant: si quod
dubitabit esse in homine nullum dis-
crimen in verberando homines pri-
uatum et se magnopere peccatis
abstinere: magistratus autem est of-
ficium quod appellatur grece
et plonam gerentem officium
¶ et greci vocant
eandem esse laboris sue matrona
nobilissima siue analla fuerit
stupra oino erit equalis libe-
do. ¶ Nihil ne distinguatur quod a
liquo sit honestum exinguere
patrem et hoc sine scelere posse

virtutis sit nihil denique denique ut virtutis nomen relin-
quatur. Et enim si bene facta recte facta sunt nihil re-
cto rectius est: certe nec bono quod melius? quicquid inue-
niri potest. Si quis igitur ut etiam vitia sint paria. Si
quod prauiditates animi recte vitia discunt. At qui
quoniam pares virtutes sunt: recte facta quoniam a virtuti-
bus perficiuntur: patria esse debet. Itemque peccata
quoniam ex vitijis manant: sint equalia necesse est a per-
hinc ista sumis: metuebamur ne a lenonibus diceret
socrates disputabat isto modo: bene Hercule nar-
ras: nam istum doctum et sapientem vix fuisse memorie
traditum est. Sed tamen quero ex te quando verbis
inter nos contendimus non pugnis utrum potius de
bonis est querendum quid batuli atque operarii an
quid homines doctissimi senserint: presertim cum
hac sententia non modo vereor: sed ne utilior quidam boni-
tati vite reperiri vlla possit. Que vis est enim quod ma-
gis arceat homines ab improbitate omnium: quam si sen-
serint nullum in delictis esse discrimen. Atque pecca-
te: si priuatis et magistratibus manum inferant quacumque
quod domum stuprum intulerint: eadem esse labem libidinis
Nihil ne igitur interest nam hoc dicit aliquis patrem quod
necet: an seruum: nuda ista si pones iudicari qua-
fierit aliquando scelus est necare seruum. ¶ Nuda ista responsum quod sit iuste occidere pa-

Inuidus
Malivolus

Saguntini.

trem et seruū si effi occidit seruū p furiam et patrē equale peccatū est: q̄tū ad necesse inquit. igitur nuda sunt ista interrogata q̄ facile nō iudicare p̄ntvtrū sunt parua nisi distinguā quō hec cedes fieri pōt. ¶ Patrē priuare vita scelus: p se bñ dicit qd aliqñ licet occidere patrē sine peccato. ¶ Saguntini populi hispanie vidētes se venturos in manus barbarorū et carthaginensū quorū tūc impator hānibal piram grandē foro instruebāt: vbi se morti tradēbant: seniores vō filios suos explozabāt vt eos vita priuarent saguntini vō culpa patres occiderūt: hoc autē fm gētiliū fidem licebat qd minime xpianis licitū est. ¶ Paricide fuere] interrogatiue. ¶ Sine iniuria nō pōt J aliqui accidit q̄ seruus occidi nō pōt nisi cū scelere vt p furia seruū necare nephas est. Causa igr non natura distinguit: scel⁹ qz occidere patrē et seruū p furiam idē est: s; ipa cā distinguit q̄ aliqñ licet occidere patrē sine scelere: sic etiā seruū et aliqñ seruus non pōt necari nisi culpa cōmissa vt demonstram⁹: quo facto qz spōte sua accidit: tūc inclinatis illud facere possunt: s; mortū patrē tradere vt facere superius nominati saguntini: q̄ suos necauerūt patres sine scelere: ppter cās seruitutis future in manus hostiū. ¶ Si in vtraq; cā cōiuncta si vō necatur pater et seruus: eadē de cā vel p indignationē tūc illud par dī esse scelus: nō tando tñ q̄ quēadmodū interuenit occidēdo patrē sine scelere: sic etiā cōtingit posse perire seruū peccato nō cōmissō: quidā amore liberatus tyrannus parabat insidias cui⁹ cōsiliū seruus conscius erat tyrannus intelligēs hoc totis virib⁹ inq̄rebat: ille autē ne sua cōspiratione gratia liberalitatis contracta in publicū deductum seruū mori fecit: que occasio fm mortalem opinionē delicto caruit. ¶ Illud interest q̄tū ad occisionem seruī et patris nihil interest: sed personā in qua est differentia in secundo seruo effi vna sola moritur persona: sed in patre quattuor necantur persone: scilicet creator alumnus: preceptor et honorator. Is qui erudit Lato censorius voluit suos docere filios quo maiorem erga ipsū amorem gereret: solebat effi Alexander magnus dicere: qz nō minus Aristotelem pceptorem q̄ philippum patrem diligeret. ¶ Multitudinem peccatorū multa peccata cōmittuntur in persona paterna: que in seruo fieri non possunt. ¶ Eorū maiore Jantiqui maiore supplicio patricidas efficiebant q̄ alios homicidas patricida q̄ in aculeo vna cum simia et serpente proieebatur in pontum. ¶ Sed nos Jnō enim spectro penam que datur peccantibus quis ignorat quod maior attribuitur pena parricide q̄ homicide: s; cecis nomen q̄ animaduertere soleo qd q̄tūq; adinuaduertere debemus q̄tūq; sit est nemini licitū occidere ratio quisquis siue magnus siue paruus necatus idem erit: quoniam sit contra licitū non spectro penam qua peccatores afficiuntur. Quicquid nō oportet scelus esse dicunt inter se licere oportere: minus est effi oportere q̄ licere hoc modo si quis furatur triticum indigentia hoc dī: non oportere nō sane oportet: licebat tamen furari vt viuere. Lacedemonij docebant liberos depredari vt calidiores efficerent: quicquid nō licet si sit aliquid cōtra licitū nephas est: i cōmittitur contra legem diuinā hoc modo christianorū lex est vt nullus occidatur accidit vt seruū vel minimā personā interficiat idē nephas est ac si principem occidat.

lia sint non facile possunt. Patrē vita priuare si per se scelus est: saguntini qui parētes suos liberos emori q̄ seruos viuere maluerunt: paricide fuerūt. Ergo et parenti nominūq̄ adimī vita sine scelere potest: et seruo sepe sine iniuria nō potest. Causa igitur hoc nō natura distinguit. Que qñ vltro accessit: id fit propensius. Si vtroq; adiūcta est paria: fiāt necesse est. Illud tamē interest quod in seruo necando si id fit iniuria: semel peccatur. Violatur is qui precauit is qui aluit: is q̄ erudit: is q̄ sede ac domo atq; i republica collocauit: multitudinē peccatorū prestat: eorū peccata maiore dignus est. Sed nos in vita neq; cuiq; p̄ctō pena fit: sed q̄tū cuiq; liceat spectare debemus. Quicquid nō oportet scelus esse q̄cqd nō

Paradoxa.

cidisses. ¶ Ne minimis rebus] Xba sunt etiā Liceronis cōfirmatio qđ etiā in minimis rebus fas cōmittitur: sicut in magnis vdictū est de seruo ⁊ pnapie. ¶ Si qđem modū rerū reddit rōem: sit idē nephas in minimis rebus sicut in maximis: qm̄ nō possum⁹ fingere mē suram rerū in qbus peccamus si seruū ⁊ vnū principē occidissē aīo meo fingere nō posset vtrum istoz dederit maiorē mortē: sicut si occiderē seruū ⁊ regem eos amplius inuitam reuocare nō possum: sed bene furiam ⁊ motū animi mei tenere possum hoc xō nō serie min⁹ inepta videbitur ratio qđ a nobis perempti non amplius fingi pnt ⁊ formari possunt: vt viuant sed bene: qm̄ eos occidimus: ⁊ quia furia intersecti sunt memorie tenere poteris mus: ergo animi furor respēdus est: hystrio qđ solet imitari verba recitantis in gestib⁹ paululū errauerit in faciēdo gestus: aut in pnuiciādo vnā syllabam breuem plonga cōtinuo: deridetur a scena: qto magis hoies in vira peccant ⁊ in minimis expellēdo: histrio nes appellati ab histrione: tu seo qui dicitur etiā ludiones quos greci vocant

licet nefas putare debemus etiā ne in minimis rebus. Si quidem rerum modū fingere nō possumus: animorum modū tenere possumus. ¶ Histrio si paulo se mouit extra numerū: aut si xsus pnoiat⁹ ē sillaba vna breuior: aut lōgtor exhibi laf ⁊ explodit. Inuita qđ omni gestu moderatio omī visu aptior esse debet: vt in sillaba te peccare dices: poetaz nō audeo in iugis: in vite societate audiam ciuem digitis peccata dīmetientē

sua que si visa sint breuiora: leuiora qđ possint videri cum quicquid peccatur: perturbatione peccatur rōnis: atq; ordinis pturbata aut semel rō

ne ⁊ ordine nihil possit addi quo magis peccari posse videatur.

¶ Ques stultos insanire: ego vero te non stultum vt sepe nō mo-

rum est: paruū est hoc scelus ⁊ memorāt quorū pctā facta sunt qđ grauiā ⁊ que leuiā: aut inter se metiri solēt turbationē reis cū peccat aliq rō pbat⁹ qđ est maloz ⁊ bonoz discretio Ratione qua efficitur hō. ¶ Ordine] qđ facit hōiem differre. i. a belluis. ¶ Nihil possit addi hec est formosa cōclusio qđ peccatur aliq; peccat cū turbatiōe rōnis ⁊ ordinis illud autē peccatū qđ pficitur a pturbatione rōnis ēqlis qm̄ quicqd pturbata mente efficit par est scelus cū scelus aliqd fieri nō pōt nisi cū pturbatione rōnis vt dictum est.

¶ Ques stultos insanire] pposuit titulū more suo qđ grece sic resonat. ideo llero de patre suo Claudio sic dicere solebat pater meus incipit morari inter hoies: prima pducta insanire moroz latine primā corripit: sed hz primā longā ad hui⁹ aut paradori sniam quozdā vocabuloz differētie notande sunt. Stultus appellatur

ille qui hz bebes ⁊ obtusum ingenū. Stolidus dī ille qui nec satur nec qđ alij santur intel ligit. Insanus autē est ille qđ in furias incidit. Demens vocat⁹ qui torā mentē integrā nō retinet. Amens autē p nūq; demens: qm̄ amens est sine mēte. Ault autē Li. pbare stultum esse insanū ad quāquidē pbatōnē exemplū clodianuz inducit contra qđ hoc paradoxū erogitatum fuit Clodius Lims generosus de gente patritia natus ei flagitioz gñe peditus volens Liceronē de vrbē romana expellere se vni plebeio minori natu adoptauit: quo tribunus plebis crearetur. Lex em̄ erat qđ nemo nisi plebeus tribunus pcreari posset. Cum

Histrio nes

Stultus
Stolidus
Insanus
Demens
Amens

Improbus
Probus

esset tribunus consilii duobus sceleratis hominibus pisonem et sabinum. Tullium de urbe recedere coegit. Et in presenti sententia punitio clodij ostendit insaniam ut per sequentia declarabit. Quod scilicet stultus insanire id est stulticia dicitur. Ego vero iordo adiungam te non modo stultum. I. obtusum. Quod et sepe quod sepe clodius stultus erat. Improbum probum dicimus absque vitio improbus vero qui vitia amplectitur. Dementem ac si. id est. deorsum a mente. Rebus necessariis arguimus mentis veri. probo te dementem et insanum. Sapientem Tullius se laudibus extollit ad pretensionem clodij tradit autem similitudinem tale si quis parvis militum copiis bene munitum oppidum expugnare vellet stultus et insanus eodem modo clodius stultus vocandus est qui animi Licerois virtutis obibus septem debellasse putat: postquam cum de urbe extruxit. Verum humanarum siue bone siue malea sapientie tollerande sunt virtutibus obibus proinde in terra tepantia. Expugnabitur pugnando superabitur ac si dicat non. Que est diffinitio quod sit ciuitas per quam diffinitionem probat sapientem non posse de ciuitate expelli: facit enim syllogismum. propositum maiorem deinde minorem postea subiicit. Dis ne diffinitio ciuitatis nomen a contrario congregatio latronum aut furum ciuitas non appellatur

Immanis

Immaniam immanem appellamus qui est contra humanitatem: ut occidere parentes. Fugitiuorum fugitiui seruus: transfuge vero milites dicitur. Latronum qui spoliant hostes atque perneant. Ego te negabis iociter hanc multitudinem sceleratorum non esse ciuitatem hoc est maior: subiicit deinde minorem. Non erat igitur tunc illa ciuitas romana non erat tempore tuo: quando me exilij pena affecisti. Et leges que sunt scripte. Iudicia prolationes: mores sine scriptis: religio tria que faciunt ciuitatem. Ciuitas enim est multitudo ciuium iure viuentium: sed urbs sunt fesse menia murum tursus. Cum ferro tempore clodij indicant per arma adeo ut contra opinionem aliquid fieret cum ferro iudicium sumebatur: adeo Quintus frater Tullij percussus fuit in senatu. Senatus nomen non erat: non erant senatores. Et latrocinium multitudo latronum. Et reliquie clodij erant de spirantibus cum Catilina adeo reliquie illius ad clodij reuerse sunt. Itaque hec conclusio syllogismi quod cum multitudine latronum expulsus sit. Non de ciuitate eiectus fuit. Accersitus ostendit insaniam et stultitiam huius hominis: qui putans fibere bonum Licero malum illi tradidit. Licero enim reuersus est romam cum magna gloria Asdetello consule adeo quod illius aduentum tota concurrat italia: tunc omnia et iura et boni reuocati sunt qui ciuitatem esse ciuitatem fecerunt. Qui tunc tempore tuo illi erant homines vitiosi quos diximus. Consensus populi esset liber: quia ex re in urbem Tullius accersitus est: quod populus

Ciuitas
Urbs

do improbum ut semper: sed dementes et insanum rebus ad victum necessariis: sapientis animus: magnitudine consilij: tollerantia rerum humana rum: contemptio fortune. Virtutibus denique omnibus: ut membris septus: vincet et expugnabitur: qui nec ciuitate quidem pelli potest. Que est enim ciuitas omnis ne quentus etiam ferorum et immanium: omnis ne etiam fugi: inorum ac latronum congregata vnum in locum multitudo certe negabis. Non igitur erat illa tum ciuitas cum leges in ea nihil valebant: cum iudicia facebant: cum mos patrius occiderat: cum ferro pulsus magistratibus senatus nomen in re publica non erat: predonum ille concursus: et te dice latrocinium in foro constitutum et reliquie commutationis a Catiline furis ad tuum scelus furor: quod commiserse non ciuitas erat. Itaque pulsus ego ciuitate non sum que villa erat accersitus in ciuitate sum ut esset in republica procul quod tunc nullus fuerat essetque senatus qui tunc occiderat esset consensus populi

claudiane pernicietis subiectus erat: et libertatē priscam nō tenebat. ¶ Juris Jordo memoria iuris et equitatis: q̄ vincula sunt ciuitatis reperta est. Ius est in scriptis et sine scriptis equitas iuris mitigatio. ¶ Qui latrocinij voluit dicere tribuli tui: sed ppter scelera inq̄t latro cinij. ¶ Ne phariam q̄ fuit cōtra fas. ¶ Peruenisse ad me nūq̄ putauit cogitabā iniuriā iactam a te in me sed nūq̄ vt ad me pueniret existimabā ac si dicat. Nō curabā de tuis viris: qd̄ idē dixit Diogenes cū esset

Diogenes

liber vt esset iuris et equitatis: que vīcula sunt ciuitatis repetita memoria. At vide quā ista tui latrocinij tela contempserim. Iactā et immissam a te nephariam in me iniuriā semper duxi tamē peruenisse ad me nūq̄ putauit. Nisi forte cum parietes disturbabas: aut cum tectis sceleratas faces iferebas: meorū aliquid ruere aut in vrbe de flagrare arbitrare. Nihil enim meuz est neq̄ cuiusq̄ quod auferri: quod eripi: qd̄ amitti pōt: si mihi eripuisses diuinā animi pstantiā: meas curas vigilias cōsilia: si modo rēpublicas: cū meis curis vigilisq̄ respublica stat si butus eterni beneficii immortalē memoriā deleuisses: multo etiā magis si illā mentē vnde bec cōsilia manarūt mihi eripuisses: nū ego accepisse me confiterer iniurias. Sed si bec nec fecisti nec facere potuisti: redditum mihi gloriosum tua dedit iniuria: nō exitū calamitosum. Ergo ego semp ciuis et tum maris me cū in eā salutē senatus exteris nationibus vt cuius optimi commendabat. Tu ne nunc quidē es ciuis nisi forte idē hostis esse et ciuis potest. An tu ciuem ab hoste natura ac loco nō animo factisq̄ distinguis. Eadem in foro fecisti. Arma ges imitari. ¶ Nō animo scilicet scelerato. ¶ Factis quibus respublica in maxima detris

monitus a quodā q̄ iuuenes corinthij derideret cū dixit sic isti derident s; non derideor: quia suas derisiones contēno et sperno. ¶ Nisi forte ironice cōcessio facta vt dedaret stultitiā ipsi? et mala: q̄ ciceroni fecit Claudius vastans vestes domos et p̄dia Ciceronis eum tūc quasi pugnis et verberib; afficere putabat. ¶ Reuera ad illud parietes p̄turbabas. ¶ Desagrarē quantū ad sceleratas faces. ¶ Nihil enim me uni generalis snia: q̄ Biantē cōmemorasse in primo padō rorū cōfessus est. Neq̄ cuiusq̄ qd̄ auferit: p̄ fraudes eripi per vim amitti negligentia Bias enim respōdet cuiusdā admonēti vt aliquid de suis reb; asportaret. ¶ Quia mecum porto si mihi eripuisses ostēdit stultitiā Elodij q̄ putās bona viri pere Licē restabat ad incēdēdas edes q̄ bona nō sunt: bona quidā animi que p̄pria nū cupātur a Elodio eripi nō poterant. ¶ Constatia id est virtute. ¶ Aldeas curas q̄s habui vt in seruitutē reip. cōtuli ¶ Quā id est a qua mēte et aīo p̄ficiscimur. ¶ Nec facere potuisse nō est bñficia verti p̄t ¶ Iniuria vituperiū: nūerat Cicerō cui? fuit virtus et in illo exitu atq̄ redditu magnā adeptus est gloriā: ergo quis me de vrbe expulisti: n̄ sp̄ fuit ciuis: sed cū potissimum me cōmendabat exteris

Bias

peruentus eram. ¶ Tu ne demonstrat q̄ sit ciuis. ¶ Nō es nisi forte ironica cōcessio. i. que p̄ contrariuz expōitur q̄ in iniuria ciuitatē suffocat illius hostis appellatur: ergo Elodius nō est ciuis nisi idē sit quis quod hostis ac si dicat: non hostis sed inimicus: hostis est inimicus publicus: inimicus priuatus: cuius officium est ciuitatis les

menta agitabatur. ¶ **T**empla tenuisti] diripiendi causa. ¶ **E**ur hostis spartanis] p[er] exemplū
 p[ro]bat Elodius esse inimicū publicū quodā tēpore seruoꝝ multitudo spirabat p[ro]tra patriā;
 quoru[m] dur spartacus fuit cōtra inq[ui]t Elodij nō appellaris hostis: cur cōtra officium facis:
 q[ui] p[ro]pter Elodium in vrbē romana leges mores iudicia faciebant sine q[ui]bus ciuitas esse nō
 pōt. ¶ **T**uo no[m]i[n]e] .i. nomie cō-
 ueniente tibi ⁊ declarat q[uo]d sit
 exul: nō dicitur solū q[uo]d sunt ex-
 tra solū etiā multi ruiticātes:
 s[ed] illi exules appellātur q[ui] p[ro]-
 pter scelera sua pena exili[um] af-
 ficiuntur: agit. Li. exul nō erat
 q[ui] aliq[uo]d nō admisit. Elodius
 aut nomen exili[um] merito cōse-
 quebatur cū omni flagitioꝝ
 gne p[ro]ditus. ¶ **E**xulasse rēpu-
 blicā] me abeunte oīa de vrbē
 recesserūt. ¶ **A**mentissime] Jo
 sine mēte caput nō respicit te
 ¶ **N**ec q[uo]d loquare] q[ui] fatuus
 es. ¶ **E**xiliū scelerū esse penā]
 ergo ego scelerib[us] carēs. exili-
 um passus nō suz: s[ed] tu illis p[ro]-
 ditus q[ui] in vrbē sis exiliū
 habes. ¶ **E**d p[re]clarissimas]
 Elodius accusauit Tullii o[mn]i-
 cidisse plures ciues p[ro]tra legē
 portā q[uo]d fuit vt aliq[ui]s ciues ro-
 manos mori nō faceret. ¶ **S**z
 Tullius trūcari p[ro]stituit p[ro]spi-
 ratores catiline: quo quā b[er]i-
 ficio illi scelerati iudices Lice-
 ronē exulare p[ro]miserunt. Et si
 solū nō mutauerint ethimolo-
 giam exulis: q[uo]d ē esse extra so-
 lū dicit igitur tui socij scelera
 ti ⁊ i vrbē existētes exules nō
 minātur: q[uo]d cū telo fuerūt ante
 senatū facit multa sillogisma
 Lex erat vt aliq[ui]s in senatu ar-
 ma nō ferret. Elodius corā se-
 natu tulit: ergo est inimic[us] ci-
 uitatis. ¶ **T**ua xō sica: paru[us]
 gladius ad insidias qui d[icitu]r a
 seco secas: nam secari dicun-
 tur. ¶ **D**eprehensa] Deprehē-
 dere est in aliquo vitio repe-
 rire. ¶ **D**eciderit] huius ma-
 ior multi alij sunt sillogismi
 subaudi ⁊ exul esse debet in-
 micus patrie: sed tu occidisti
 homines: ergo tu occidisti ho-
 mines ergo tu hostis ⁊ exul: ⁊ est minor. ¶ **Q**ui incendium fecerit] sabaudij ciuis non
 est sed tu incendisti: ergo ciuis non appellaris. ¶ **Q**ui templa deoꝝ occupauerit] jar-
 mis ⁊ incendio: sed non solum templa occupasti: sed etiam castra in foro locasti: ideo ini-
 micus ⁊ publicus exul ⁊ erit minor. ¶ **S**ed quid communes leges profero] omnes iste
 leges erant bone. Erat vna lex vt aliquis non incenderet templa supra que superio-
 ra commisit Elodius: ideo merito exul nuncupatur. ¶ **F**amiliarissimus] quidam fu-
 it familiarissimus Elodij: qui fecit vnam p[ri]uatam legem: vt si Elodius ad sacrificia
 bone. vee accessisset exul esset. Tangit sic per transitum quomodo Elodius dep[re]-

Exul

Sica

Deprehendere

tis latronibus templa tenuisti p[ro]uator domos
 edesq[ue] sacras incendisti. Cur hostis spartanis
 citu ciuis. Potes autem esse tu ciuis p[ro]pter quē
 aliquando ciuitas non fuit ⁊ tue exulem tuo no-
 mine appellas: cum omnes meo diceſſu exulas-
 se reipublicam putent. Nunq[ue] ne homo amens-
 tissime te circūspicies. Nunq[ue] ne quid facias cō-
 siderabis nec quid loquare. Nescis exiliū sce-
 lerū esse penāz meū illud iter ad p[re]clarissimas
 res a me ante gestas esse susceptū. Q[ui]s scelera
 ti atq[ue] impij: quoz tu te ducē esse p[ro]fiteris: quos
 leges exilio affici volūt: exules sunt etiā si solū
 non mutarunt. An cū oēs te leges exulē esse tu
 beant: nō eris tu exul. Non appellatur inimicus
 qui cūz telo fuerit ante senatū: tua sica dep[re]bē-
 sa est q[uo]d homines occiderit tu plurimos occidisti
 qui incēdiū fecerit: edes nymphaꝝ manus tua
 deflagrauit qui tēpla deoꝝ occupauerit in foro
 etiāz castra posuisti. Sz q[uo]d ego cōmunes leges
 profero: quib[us] omnib[us] es exul familiarissimus

hensus fuit in sacrificijs bone dee. Aurelia mater cesaris fecit conuocare matronas romanas ad edes suas: inter quas pfectus est clodi⁹ in habitu mulieris et ibi ad vocis sonitū est cognit⁹ masculus et latuit sub lectica cuiusdā ancille q̄ vocabatur āilla pprio noīe: et erat ancilla q̄ grece
 ē: erat autē claudius cap⁹ amore pōpēie vxoris cesaris qui accusat⁹ de pollutis cerimonijs. ¶ Et te id fecisse clodi⁹ solebat gloriari polluisse sacrificia. ¶ Tot

tu⁹ de te pūlegiū tulit vt si in operū bone dee accessisses etulares. A te id fecisse ēt gliari soles. Quō igit tot legib⁹ in exiliū eiecit⁹: nomē exulis nō pborrescis. Rome suz iquis et tu qdē i portu fuisti. Nō igit ibi qsq̄ erit ei⁹ loci ius tenebit si ibi cū legibus esse subiectum non oportebit.

Omnes sapiētes liberos eē et stultos oēs seruos laudet. Nō h imperator aut etiā appelle⁹ aut b noīe dign⁹ putet. Quō aut cui

tādē hic libero imperabit⁹: quis nō pōt cupiditātibus suis imperare. Refrenet primum libidines spernat voluptates: iracundiam temperet: coerceat auaritiā: ceteras animi labes repellat: tum icīpiat alijs imperare cū ipse iprobissimis dominis: dedecori ac turpitudini petere⁹ desierit. Dū quide⁹ bis obediet nō mō iperator: sed liber habendus omnino nō erit. Preclare enī ē hoc vsurpatū a doctissimis quorū auctoritate: nō vteret

etiam appellatur dicatur salue impator hoc nomē dignus sit ppter manifestā et opes estimetur dignus noīe impatorio: hic enī Tul. nō posuit xba non dixit hic est verus impator sed minime quā hac appellatione dignus est qui non pōt: quasi dicat qui seruus est scelerum. ¶ Libero qd impator non debet. ¶ Iracundia que est longa quedā cupiditas viciē dictē quasi vna cū hōie genita. ¶ Ira breuior iracundia. ¶ Tum incipiat impare tunc seruus pulchritudinis existēs impator nō v⁹: sed flagitijs rectoris tūc impator dicitur. ¶ Dedecori contra decus et phamā virtutis turpitudine que est cōtra ipsam seruitutem. ¶ Desierit periculis minuerit. ¶ Preclare locus est ab auctoritate maior. ¶ A doctissimis viris fides isti semp danda apud aliquos agrestes est: apud impitos nunq eligendi sunt auctores: et pbi antiqui quorū ignorant non solum noīa: sed minime pferri sciunt. Ideo consue

legibus i. cū tot leges iubeat exulē esse times: scz nomē exulis ac si dicat solū in audiendo exules timere deberes. ¶ Rome sum inq⁹ eligi⁹ clodi⁹ ego sum rome quō suz eiecit⁹ in exiliū. ¶ Et quidē fuisti in portu similitudo tracta a nauigantibus q̄ ingreditur vrbē aliquā vt stent in port⁹ tū illius loci vbi sunt iura nec leges tenēt: sic etiā tu est rome tanq̄ in portu nō tū ppter scelera tua illi iura obserues. ¶ Sibi vbi nō op⁹ esse cū legib⁹ suis illius loci non teneor: q̄ me leges illas habere non oportet.

Omnes sapiētes eē liberos stultos. Nō seruos hic et titulus latin⁹ ad cui⁹ mirabilis sentētie declaratio

ratōez memoriē tradēdum est q̄ duplex est seruit⁹ et libertas. Prō oēs oriebātur liberi: sed iuregentiū et ppter belloy casidēz serui repri sunt ne oēs vita priuaretur in bello: hoc remediū inuētum est vt captiui serui fierēt: et iō est vna seruit⁹ ciuili⁹: et altera seruit⁹ pphilosophica: quō aliquis vitij paret seru⁹ apud phōs nūcupat. Libertas qdaz est sū iura vt necesse hōi seruiat: et altera philosophica qū nemo vitioz turpitudini subiectus sit. Cicero narrauit hoc padorum contra scz Albar. En. in quo declarat ipm seruū esse: quīs impator splēdidus hō sit dicit ergo per iromā. ¶ Laude⁹ hic impator id est laudib⁹ extollat. ¶ Aut

Seruitus

Libertas

uerunt viri docti quando loquuntur: apud indoctos nominare quosdam notos homine-
cum in ipsi sententias maior dicunt. ¶ Apud prudētissimos: capiat benivolentiā ab audito-
ribus. ¶ Cur ego similem? ar debeo fingere nō scire apud doctos et eruditos viros postq̃
in his studiis opam dedi. ¶ Ad p̃didisse] quasi ignorasse. ¶ Potestas viuēdi] vt velis: vel
le dicimus aliquid cum rōne appetere: nō fur qui capit alienas diuitias velle d: qui igitur
viuit cum rōne et virtute vite
vocatur viuere vt multi. ¶ Of-
ficio] officiu est illud quod fa-
ciendum est scz virtutem: ideo
Tullium de officijs appella-
mus. Non ppter metum] duo
sunt genera bonorum homi-
num. Aliqui enim reperiuntur
boni ppter timorem supplicij
Aliqui boni existant versus.
¶ Derūt peccare boni virtutis
amore. ¶ Derunt peccare mali
formidine pene. ¶ Et colit] ve-
neratur leges ppter virtutem.
¶ Ad salutare] ad salutem ho-
minuz leges putātur esse colē-
das ppter virtutem solū. ¶ Nihil
facit] i. nihil cogitat: nisi li-
benter hoc illi qdlibet q̃rum
ad velle d: qui igitur viuit cū
rōne et virtute vite. ¶ Ac libe-
re] nemini vitioz subiectus sit
id est ¶ Ab ipso] i. ab
animo vt dicūt greci eo-
dem ad eūdem animum virtus
te p̃dita omnia referenda sunt
a quo p̃ficiuntur. ¶ Polleat
possit alias polleere splendore
dicunt. ¶ Plus] voluntas vt
dictum est appetitus est bone-
stus. ¶ Iudicium] bene iudici-
um et voluntas ad iudicem ap-
pellantur. Iudicium est discer-
nendi ratio boni et mali. ¶ Qui
fortuna ipsa cedit] id est vinci-
tur fortuna tali viro qui volū-
tatem et iudicium rerum faci-
endarum retinet. ¶ Ledere] No-
mus marcellus exponit vince-
re: quoniam maximum apud
ignorātes fortuna locum obti-
net: vnde solebāt dicere anti-
qui. Te facimus fortuna deaz
sed periri spernunt ipsam: et
ideo ppter fortunaz opes a-
liquem peritum vocamus.
¶ Sapiens poeta] cuius igno-
ratur nomen. ¶ Quisq̃ iungi-
tur suis moribus] boni semp vtiuntur moribus. ¶ Inuitus libens] obseruat virtutem. ¶ Nihil
dolens] et si fortuna sit aduersa nō dolet. ¶ Nihil coactus] nō cogit iura legū obseruare:
sed libēs virtutis amore leges timet. ¶ Ad et si] postq̃ demonstrauit libertatem esse volūta-
tem id est appetitum animi cum ratione et virtute per contrarium ostendit quid sit securus
et neminem esse libez nisi per affectus sit illas voluntas: cuius tractatio facta scilicet soli
hoc igitur contingit. ¶ Nisi qui ira sit affectus] vt dictum est qui viro nulli subiectus est:
sed voluntati atq̃ iudicio p̃ditus existat improbi qui flagitijs p̃diti sunt serui nūcupantur

si mihi apd aliquos agrestes bec dicēda eēt orō.
Cū vero apd prudētissimos loquar: q̃b? bec iau-
dita nō sūt: cur ego simile me si qd in his studiis
ope posueris p̃didisse. Dictū est ig̃ ab eruditissi-
mis vir] nisi sapiētē libez eē neminē. Quid ē. n.
libtas ptās viuēdi: vt velis. Quis igit viuit vt
vult nisi q̃ recta sequit: q̃ gaudet officio cui vtūē-
di via] p̃siderata atq̃ p̃uisa ē: q̃ legib? qdē nō pro-
pter metū pareat: sz eas sequat atq̃ colit: qz id sa-
lutare matie eē iudicat: q̃ nihil dicit: nihil facit:
nihil cogitat demq̃: nisi libēter ac libere cui? oīa
cōsilia resq̃ oēs q̃s gerit ab ipso p̃ficiunt: eodē
q̃ ferunt. Nec est vlla res q̃ plus apd eū polleat
quā ipse? volūtas atq̃ iudiciū. Cui qdē etiam q̃
vim habere maximaz d: fortuna ipsa cedit sicut
sapiēs poeta dixit: suisq̃sq̃ fungit morib?. Soli
igit hoc cōtingit sapienti: vt nihil faciat inuitus
nihil dolens: nihil coactus. Quod et si ita eē plu-
ribus verbis differendum est: illud tamen et bre-
ue et cōfitendū est: nisi qui ita sit affectus eē libe-

Iudicium

Ledere
Nonius mar-
cellus

¶ Hoc vero tam in re est istud non tam admirabile in effectu: sed in verbis: audire enim hominem imperatorem esse servum hoc admirabile dignum est: sed in effectu hoc est considerare minus vitia servitutis appellatide afficiendus est. ¶ Inopinatum atque mirabile] diffinitio padoxi dicunt sapientes nunc appellant eos servos: ut incipia. ¶ Que sunt dominorum] secundum legem. ris. tabula. quas ab Aithemesisibus Romani acceperunt. ¶ Adancipium] id est servus: et servus?

Adancipium

rum neminem. Igitur omnes improbi servi nec hoc tam re est quas dictu inopinatum atque mirabile. Non enim ita dicunt eos esse servos ut incipia que sunt dominorum facta nexu aut alio quo iure civili sed si servitus sit: sicut est obedientia fracti animi et abiecti et arbitrio carentis suis quis neget omnes leues: omnes cupidos: omnes denique improbos esse servos: an ille mihi liber videtur cui mulier imperat cui leges imponit: prescribit: iubet vetat quod videtur qui nihil imperanti negare potest nihil recusare audet si possit dandum est si vocat veniendum: si eijcit abeundum: si minatur extimescendum. Ego vero istum non modo servum: sed nequissimum servum etiam si in amplissima familia natus sit appellandum puto. Atque ut in magna familia stultorum sunt alij lautiores: ut sibi videtur servus: si tamen servus atrienses actu pari stultitie sunt: quos signa: quos

id est officium ad servum: et servus? ¶ Nexu] fiebat secundum quod incipia dominorum per hunc modum. Erat quidam magistratus perfectus incipiis conficiendis coram quo et aderant vendentes et ementes. Dicebat magistratus ille vis tu iura incipij: et ille dicebat. Suscipio hoc pacto quo quidam solennitate magistratus habens aliquid eris. i. quidam capanellam pulsabat: et aderant. et testes presentes qui quid erat modus facienda incipia. Per nexum igitur inquit sapientes appellant istos servos sceleris: incipia per nexum aut aliquid ius coferretur. Iure civili aliquo] vel per aliud ius poterant fieri mancipia: nunc ad christianum servum efficiendum quis servus lege regendū sunt. ¶ Sed si servus] diffinitio servitutis que caret arbitrio suo. ¶ Quis neget] cum servus sit quidam obedientia aut fratri et non humana continetur: quis negabit omnes cupidos et improbos non esse servos. ¶ An ille] similitudo: unde bene quod propositum est in phemio observatur: quoniam hoc padoxi longiori probat. Eui leges imponit nisi ita facias domus patris mei peras: vocatur vocorij] quod ita vocorij] dediti. ¶ Prescribit] quod faciendum sit. Iubet ut se expellat servos quod peris] videtur. ¶ Et etat] ne ducat amicum ad cenam qua de re Juvenalis media satirae facit. Poscit vestem. Dandum est de necessitate hec gerenda necessitate important. ¶ Vocat ipsum] ipsum de ma-

Servitus

Exonij

gistratu habendum est. ¶ Nequissimum] quod vulgo dici solet: bone da nulla neque facit nec quare: unde venit nequissimum. ¶ Atque ut in magna familia] aliam ponit similitudinem: principes hoc est primi ciues consueverunt in atrijs seu festibus habere vasa argentea et aurea ad ornamentum domus quibus rebus plerisque ferrent servitales domum verrebant: alij tergebant quibus quid alijs servis erat perfecti: qui appellabatur servi atrienses. ¶ Familia] in magna gentis multitudine. ¶ Stultorum] stultos appellamus istos qui istis delictis cupiunt vivere: unde cena lautica nominati solet. ¶ Alij lautiores] delicatiores alijs servis qui sciunt incidere carnes qui quidam servi videntur esse inferiores atriensibus et atrienses servi sunt. Si tamen est servi atrienses actu: pares stultitie sue: quoniam atrienses sunt honoratiores tamen: datum ad istum actum servitutis et istius cure quam habet in tergendis vasibus tamen servi ac vocatur. ¶ Stultitie sue] stultitia appellat curam quam habent domini in perficiendis servis istis rebus: que virtutis patrem habent aliquam non retinet. ¶ Quos signa] qui ista et alijs magnis rebus delictatur servi appellati

Servi atrienses.

tur. **A**postrophat ad istos magnos ciues: qui principes sunt: tunc veniant qui dicunt. **S**umus principes in hac ciuitate: id his delectari reb⁹ magnis possumus. **E**os rursus quidez minime seruoꝝ suoꝝ. **P**rinces sunt his curā habeāt. **S**ed vt in familia **A**daptat similes rudinem quēadmodū diximus supius. **S**eruoꝝ officiū] quod aliqui tergāt et aliqui verset: tū oīno serui sunt. **Q**ui tractāt] correspondēt singula singulis: qui tractāt referendo ad aliquos. **S**igna] aliq serui q̄ possāt statuas de loco ad locū. **Q**ui tergunt] ad tabulas refert aliqui tergūt pulueres. **Q**ui iungūt vasa celata in quib⁹ insculpit: vel aliqd aliud: q̄ scultiones vocātur emblemata. **Q**ui verrūt edes] spargūt flores et rosas: mihi autem nō videt esse adaptatio similitudinis: s; potius q̄daz est de per se facta similitudo: illa aut supior rō q̄ inq̄r. **Q**uos signa] nō ad seruoꝝ ptinere videt: s; ad dños rebus delectari: id serui apd maiores appellātur: hec xō seruoꝝ similitudo: est ad dños. **M**agna inq̄s] iteq̄ apostrophat. **H**ere igit aīn laude dignū inderet. **E**cce. q̄ sicut magnas geret dignitates: ita aīn eoꝝ eum x̄tute illis dignitatib⁹ dignū gerent. **A**ctōis tabula] et pbat p inductioez q̄ multi sunt x̄tute pbica defendit: qd̄ multi sunt qui delectātur tabulis et picturis et stupidi sūt: q̄ seruitutis spēs. **P**olicleti] hi fuerūt optimi pictores. **A**duꝝ vñ loquit ad Marcū Antoniū qui fuerat in magistratu: et q̄ tuta ri debebat ab his has diripiunt tabulas. **I**ntuētes] declarat istū stolidū. **I**neptiaꝝ oīz: iste qd̄ tabule mūditi appellāt s; et. eos si suos ineptiaꝝ nā mūditiā nuncupātur: qui delectātur ineptie: sunt q̄ sunt pter tps: vt plorare in nuptijs. **N**ōne] antipophorā facit. i.

tabule: quos celatū argētū quos corinthia opa
quos edificia magnifica nimio ope delectāt: et sumus iquūt pncipes ciuitatis: vos xō ne seruoꝝ
qd̄ vꝝ pncipes estis: s; vt i familia: q̄ tractāt
ista q̄ tergūt: q̄ iungūt: q̄ verrūt: q̄ spargunt nō bene
tissimū locū seruitutis tenēt. Sic in ciuitate q̄
se istarū rerū cupiditatib⁹ dediderūt: ipsi seruitutis locū pene infimū obtinēt. **M**agna inquit
bella gessi: magnis iperijs et puincijs p̄fui. **H**ere
igitur aīn laude dignum. **A**ctōis tabula: te stupidū detinet: aut signū aliqd̄ policleti. **A**duꝝ vñ
sustuleris: et quō babeas intuentē te: admirantē
clamores tollentē cū video seruū te esse ineptiaꝝ
rū oīum iudico. **N**ōne igit sunt illa festiua: sint.
Nā nos quoq; oculos eruditos habem⁹: sed obsecro te: ita venusta habeātur ista: nō vt vincula
viroꝝ sint sed vt oblectamēta pueroꝝ. **Q**uid
em̄ censes? **S**i. 2. **A**dumius aliquem istorum videret
Atellionem corinthium cupidissime tractantem. **C**ū ipse totā corinthis contempsisset:
vtrum illum ciuem excellentem: an atriensem fer

Antoni⁹. **N**on ne ista festiua sunt? **Q**uoculose eruditos] et me ista delectant: sed me non detinet stuprum: cum virtute operam non dantem. **V**enusta habeant] cum honore et honestate ista festiua non autem vincula tecum carent. **O**blectamēta] pueroꝝ pueri his picturis delectari solent. **A**dumius] p̄ auctoritatem hoc clarissimū viri demonstrat has res esse premnedas. **C**orinthis] viri supbia quadā agitati romanoꝝ legatos asperserunt brina quia ex re multe romā duce sunt his oēs liminis nō solum picturas et mactiores eoꝝ videre noluit: sed totum cōsumpsit corinthis de quo ait **A**rgi. **I**lle triumphata capitolia ad alta countho. **T**ractantem] manibus voluentem. **A**duꝝ ciuem an atriensem

rem: quasi dicat Si liminis aliquē in istis tabulis stupidū: asperisset nō ciuem s; atrienſez
seruū iudicaret. ¶ Aut eoz aliq; qui nō has cupiebāt mūditiā nec in villa nec in ciuitate
villa dom⁹ rusticana vocatur a vehēdo dicta vel a vallis. ¶ In domo Irbano domicilio v⁹
deat aliquem ita spēs seruitutis: q; si L. Admianus aliquē vidisset gloriātez copiā piscium
enā habētem piscinā nō mō enī aut excellētez appellasset: s; poti⁹ miserrimū. ¶ Admian⁹ b⁹

Villa.

uum diligentem putaret. Reuiscat Marcus
Curius aut eorum aliquis quorum in villa ac
domo nibil splendidum: nibil ornatum fuit pre
ter ipsos. Et suadeant aliquem summis populi
beneficijs vsum: barbatulos mululos exceptan
tem de piscina et pertractātez et murenarū copia
gloriantem. Nōne hunc hominem ita seruū iudi
cet: vt ne in familia quidem dignū matore al: quo
negocio putet an eoz seruitus dubia est: q; cupi
ditate peculij nullā pditionē recusant durissime
seruitutis. Mreditatis spes qd iniquitatis in ser
uitudo nō suscipit. Quē nutū locupletti orbi senis
nō obseruat: loquat ad volūtātē quicqd denun
ciatū sic facit: assentat assidet: miris. Quid boy
est libert: quid deniq; nisi seruū nō inertis qd ias
illa cupiditas q videt esse liberior honoris im
perij: prout inclarum: qd dura est domina: qmpe
riosa: qmpehemens. Et hego homini non proba
tissimo seruire res coegit eos qui sibi eē amplis

ficijs q fuerat honorat⁹ magi
stratu. ¶ Barbatulos mulos
mulī pisces sunt: quoz et qdaz
pēdet barba. ¶ Exceptantem
vsum est frequētatio: quo ma
gis illius seruitutem ostēdit.
¶ Murenarū murene maris
anguille dicitur. Et ne in fa
milia quidā dignū: qui pisciū
delectatōez habēt: hī nō mō in
familia sunt: s; aliquo maiore
negocio vel magistratu mini
me digni putātur nisi peracta
re pisciculos. ¶ Qui cupiditas
te peculij solebant antiq; serui
vt inq; Iuue. in epistolis. Ere
pisculis alire domū alicui⁹ di
uitijs senis orbi vel diuiti in
seruitudo sibi adulādo: et oīa se
hi assentiēdo: vt pecunias pfe
querētur: peculij est ppuā pe
cunia: vñ sit peculiaris: hoc au
tez peculij querit vel i castris
seu aliqua liberali arte acqri
pōt. ¶ Quid iniquitatis nō mō
verba sed meritū senis cogno
scit vt si nō placet illa gallina
turdos emit ¶ Locupletij sine
diuitijs hāc nō faceret seruitu
tem. ¶ Orbi s; filijs nō carēt
sibi nō seruiret. ¶ Senis qui
paucos est duraturus tpe et hec
tria nō cōueniūt ad hāc seruū
tutē tollerādā. ¶ Denūciatū
si opz ius petere par⁹ est. ¶ As
sentatur si senes se laudib⁹ ex
tollat: ille easdē nō pfirmat: s;
auget. ¶ Assidet: penes illū se
det. Inuenerat: senes donant
pane caseo: et alijs reb⁹: ab illo
pprio serui. ¶ Serui inertis
nō liberi: s; serui astuti et dili
gētis. ¶ Quid iam illa cupiditas
s; libertis hīe videt qua
si dicat vel etiā aliud gen⁹ ser

Mulus

Murena

peculium

uitutis: pleriq; supplicāt donāt: et multa patiūtur cā cuiusdā dignitatis acquirēde. ¶ Que
videt esse liberior hec seruit⁹ qñ sit in psequētibus liberior esse videtur: qñ non auari
tie causa gignitur: sed ppter honorem: et tñ omnino dritus est. ¶ Honoris: alicuius magi
stratus imperij fieri impator: domina tyrānis est. ¶ Imperiosa q imperat hoib⁹ oīa ma
la pati vt imperium adipiscātur. ¶ Vehēmēs trahit oēs ad supplicādū: vel ad alia indi
gna se faciēdū. ¶ Cethego fuit qui dā. ¶ Cethegus ante cethegūz Catiline q ciuitati ro
mane vir primarius cū esset captus amore cuiusdā pzie se causari impatorem cōtra mitri
dates vellet pēte cethegi amice supplicabat: ei⁹ donabat: qua ex re grā illius seruū mulieri
peratorem lucullū orauit: que em maior seruitus inueniretur qua luculli seruus mulieri
applicās. ¶ Non pbarissimo ac si diceret improbissimo. ¶ Seruire coegit s; cupiditas

honoris cogebat nonnullos
seruire cethego: quis respon-
derent sibi esse pbatissimu: ta-
mien serui erant. ¶ Admiratione
qui illum cethegum multis do-
nabant rebus. ¶ Noctu veni-
re domū in die negotiosi sunt
principes: ideo de nocte do-
mum illius proficiscebantur.
¶ Supplicare] subiacendo.
¶ Que seruitus est] ac si dicat
supplicarem et talia tollerent
causa dignitatis habende li-
bertas existimetur non illa po-
test esse seruitus: sed alie sunt
seruitutes sicut hec seruitus
vocanda est. ¶ Quid est cupi-
ditatum excessus dominatus]
transitio colorum communere fa-
cit auditores de quibus locu-
tus est: et item ostendit quid
consequitur sensus est quid p-
terea seruitus cupiditatis bo-
norum alia exoritur seruitus:
videlicet timor quem adipisci-
tur ex conscientia peccatorum
et ita per inductionem hanc
ostendit seruitutem philoso-
phicam. ¶ Conscientia] est vo-
cabulum messum: quod tamen
ut plurimum in malam par-
tem capitur sicut voluntas: vi-
citur autem conscientia pro-
priæ examinationis. ¶ Quam dura
seruitus] peior est quam ciuilis ser-
uitus: cum enim vadis hec phi-
losophia seruitus prosequitur
te die noctuque. ¶ Adolescenti-
bus] cum Romani imperium
adungeret magna in eloque-
tia maxime vim inesse cogno-
uerunt.

¶ Explicit liber de Amicitia
de Senectute et Paradoxis.

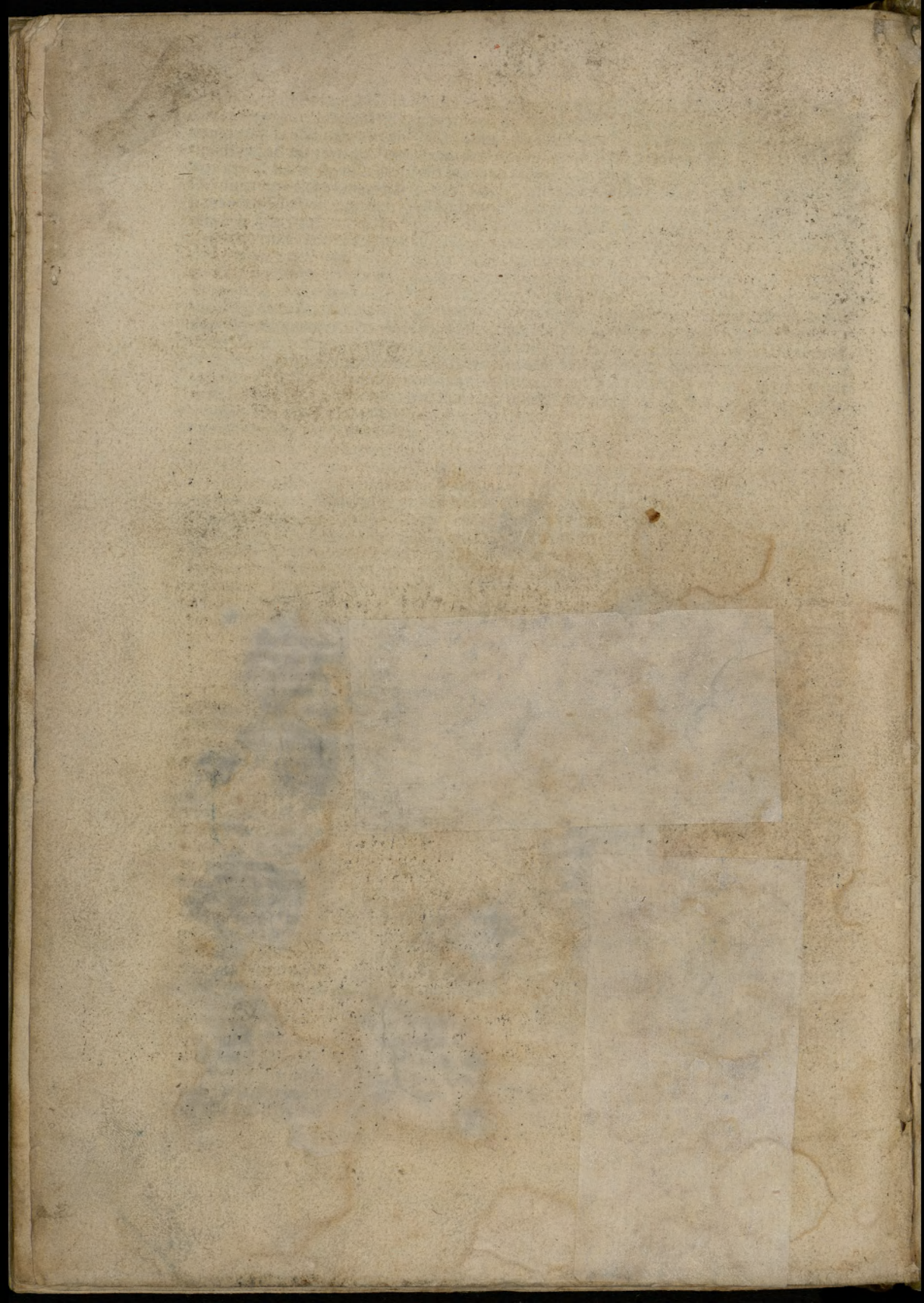
simi videbāt mūera mittere nocturne ventre domū
ad eū: pcarī deniqz supplicare. Que seruit? ē si h
libtas existiarī pōt. Quid cū cupiditatū dñat?
excessit et al? ē dñs exort? et pscia pctōz timor
qz ē illa miseria: qz dura seruit? adolescentib? pau-
lo loquaciorib? ē seruicēdū: oēs q aliqd scire vidē-
tur tāqz dñi timēf. Iudex nō qz tū bz dñatū quo
timore nocētes afficit. An nō ē oīs met? seruit?
Quid valet igit illa eloquētissimi viri. 2. Crassi
copiosa magis qz sapiens orō eripite nos et ser-
uitute: q ē ista seruit? tā claro bōi tamqz nobili.
Oīs cū ai debilitata et humil et facta timiditas
seruit? est. Nolite sinere nos cuiqz seruire. Liber-
tatē vindicare vult. Minime: qd cū adiūgit ni-
si vobis vniuersis dñm mutare. Nō liber eē vult
qb? et possum? et seruire debem? Nos vero si qd ē
aio et celfo et alto: et vtitib? et agerato sum? nec
debem? nec possum?. Tu posse te dicito qm qd ē
potes: debere ne dixeris quo mō nihil qiqz des-
bet nisi qd est turpe nō reddere: s; bec batenus.
Ille videat qūo impator esse possit cū eū ne libe-
rum quidem esse ratio: et veritas ipsa conuincat.

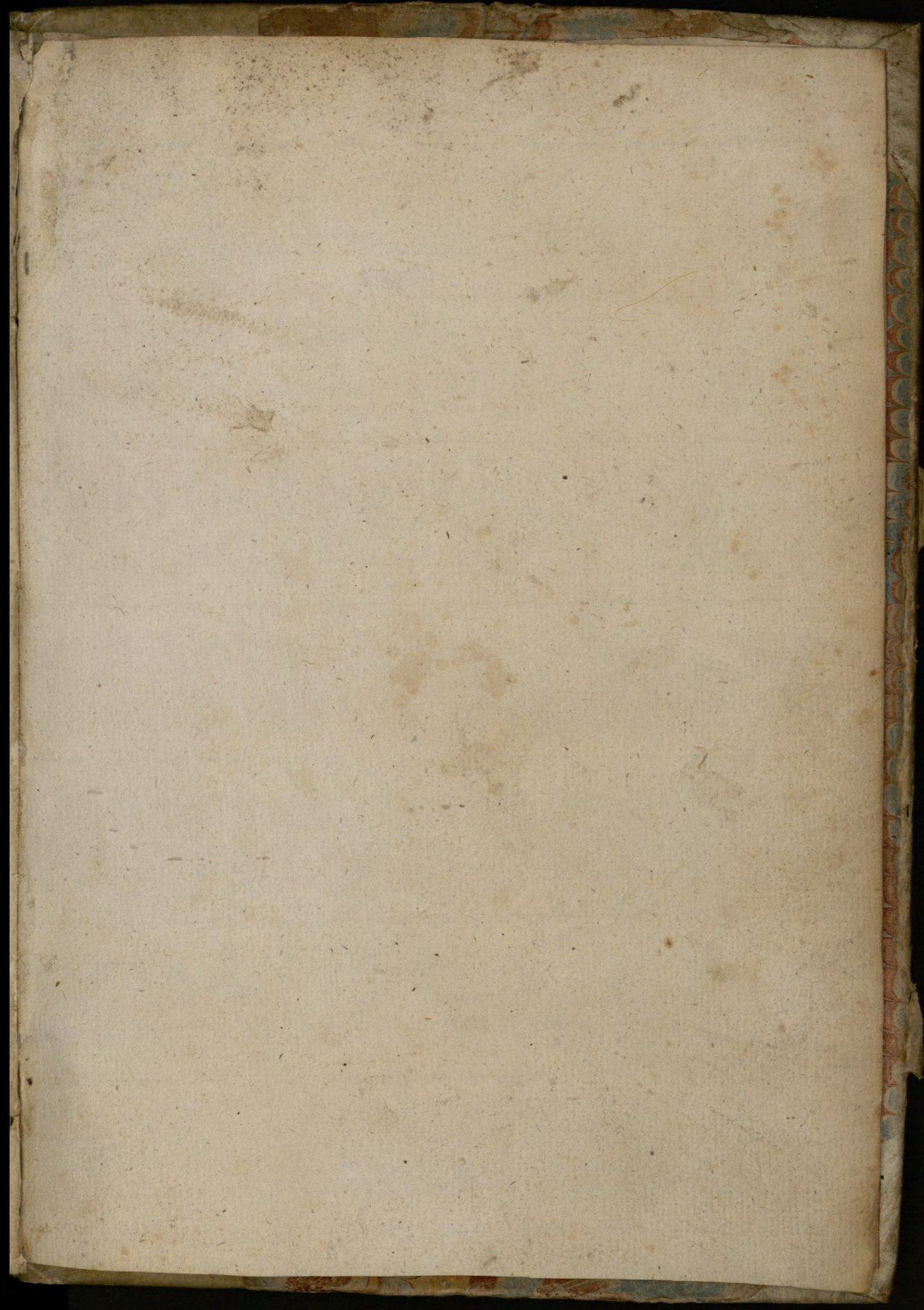

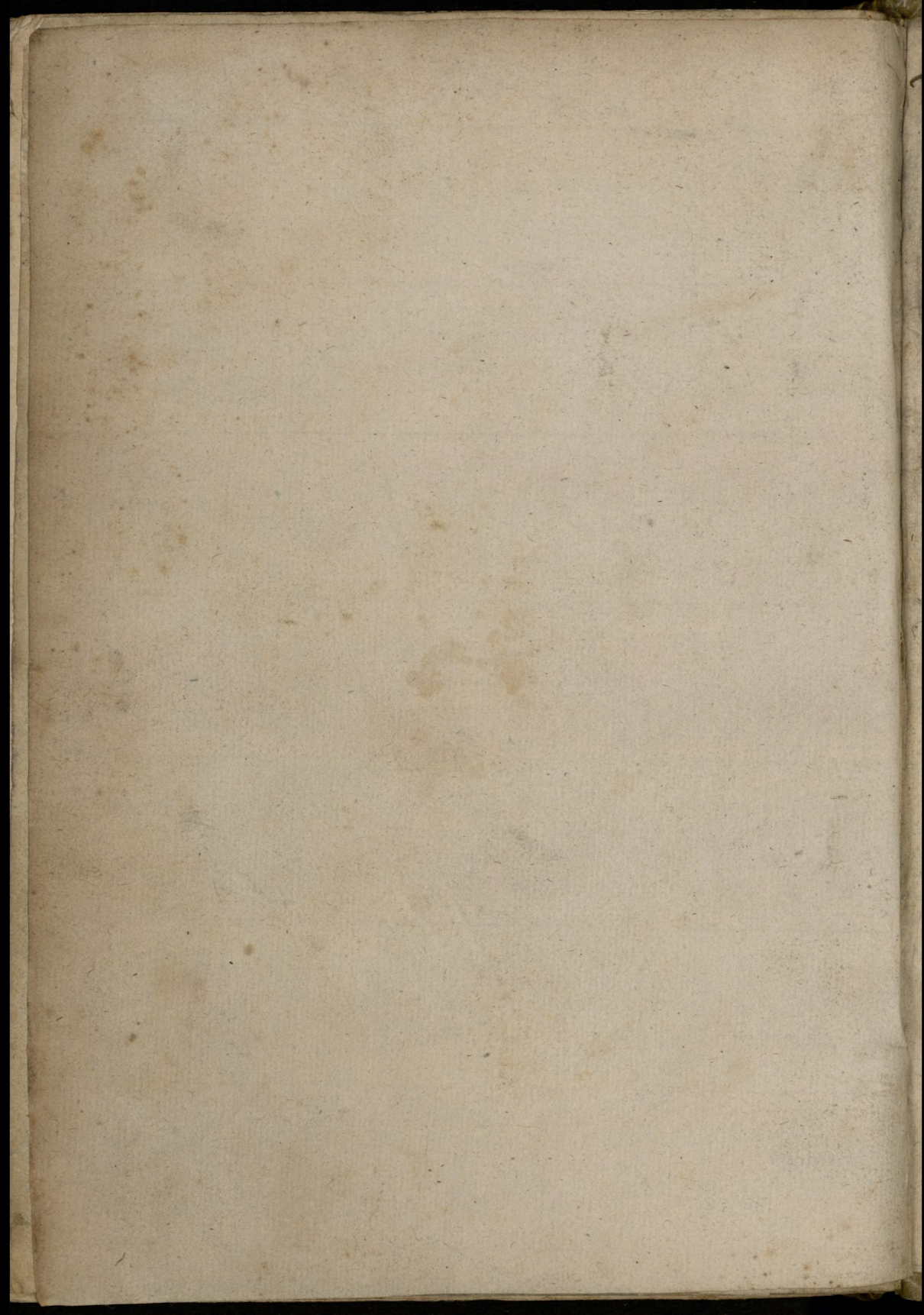
Paradoxa.

Quod solus sapiens diues sit. Que est ista in comemoranda pecunia tu a
 taz insolens ostentatio: soli ne tu diues: ph diu immortales. Ego ne me a
 diuisse aliqd & uidicisse nō gaudeā Soli ne tu diues. Quid si ne diues
 quidez: quid si paup enā: quē em intelligim? diuites: aut hoc verbū in
 quo hoīe ponim? Opior in eo cui tāta possessio est vt ad liberaliter
 vinēdus facile pten? sit: q̄ nihil grāt mibil appetat nihil optet apli. A
 um? em tu? opz se iudicet diuitē: nō hoīs suo neqz possessiōes tueri: q̄
 nihil deesse putat nihil curat apli? faciat? est: aut p̄ctus etiā pecunia
 pcedo diues es. Sin aut ppter auiditatē pecunie nullū q̄stum turpē putas cū isti ordini ne
 honest? q̄dez possit eē si vll? quotidie fraudas. Quē decipis possis pacisceris aufereris
 pis: si socios spoliās erariū expilas: si testamēta amicos: expetis: aut ne expetas q̄dez atqz
 spe supponis hec quidē vix abundātia an egētis signa sunt anim? hoīs diues nō arca appel
 lari solet. Quāuis illa sit plena dū te inanez videbo diuitē nō putabo. Et em ex eo q̄tū cui
 qz satis ē metūtur hoīs diuitiāz modū. Filiam qz hz pecunia ē op? duas maiore plures
 maiore etiā si vt aut: vanai qn quaginta sunt filietot dotes magnā querūt pecuniā. Quā
 tuz ei cuiqz op? est: ad id accommodat: vt ante dixi diuitiāz modū. Qui igif nō filias plures
 sed innumerabiles cupiditates hz: q̄ breui tpe maximas copias exhaurire possint hūc q̄ nego
 appellabo diuitē cui ipse egere se sentiat. Multi ex te audierūt diceres neminē esse p̄ntem
 nisi q̄ exercitiū alere possit suis fructib? q̄b. p. r. ex tātis vectigalib? tāpide vix pōt p̄tinge
 re. Vgitur hoc ppositum: nūq̄ eris diues ante q̄ tibi ex tuis possessionib? tñ reficietur: vt eo
 tueri sex legiōes & magna equitū ac peditū auxilia possis: iam fateris igif nō esse te diuitē
 cui tñ desit: vt expleas id qd exoptas. Itaqz istā paupertatē vel pot? egeatē: ac medicas
 t. & tuā nūq̄ obfcure tulisti. Nā vt vis q̄ honeste rē querūt: mercaturis faciēdis opis vādis
 publicis sumēdis intelligim? op? esse q̄sito: sic q̄ vidit domū tue pariter accusator atqz iu
 dicioz sociatos greges q̄ innocētes & pecuniosos reos eodē te auctore corruptelā iudici
 molientes qui tuas mercedū pactiōes in patrociniis intercas pecuniāz in cōcionib? cādis
 datorū dimissiones libertorū ac fenerādas diripiēdasqz p̄nicias: q̄ exoussiones vicinorū q̄
 latrocinia in agris qui cū seruus cū liberis cū cliētib? societates q̄ possessiōes vacuas q̄ p
 scriptiōes locupletū: qui cedes municipiorū: qui illā silani t̄pis mellez recorder. qui testā
 mēta subicita tori: qui sublatos hoīes qui deniqz oīa venalia delectū decetū alienū suā sen
 tentiā forū domū vocem silētiū quis hūc nō putet cōfiteri sibi q̄sito op? esse. Eui q̄sito op?
 sit quis nūq̄ hūc de dixerit diuitē. Et em diuitiāz est fructus in copia. Lopia aut declarāt
 facietas rextatqz abundātia: quā tuq̄m nūq̄ assequeris: nūq̄ oīas es futurus diues. Adcā
 aut: qm pecuniā cōtēnis & recte est em ad vulgi op̄ionem mediocris ad tuā nulla ad meā
 modica de me silebo de te loquar si censendū nobis sit: atqz estimāda res est: vix tādez plu
 ris estimābim? pecuniā Pirrhi quā Fabuio babatian cōtinētiāz Fabucij q̄ illā pecuniā
 repudiabat: vtrū aut famitū an respōsum. M. Lurij hereditatē. L. Pauli an libertatem
 Africani q̄ ei hereditatis. M. Matio fratri p̄tez suā p̄cessit: hec p̄fecto q̄ sunt summa: vix
 tutū potiora pluris estimāda sunt q̄ illa q̄ sunt pecunie mēbra. Quis igif siquidē: vt quisqz
 qd plurimū sit possideat. Ita vitissim? hūius si dubitet: qm in vtrūte diuitie sint: quō nulla
 possessio nulla vis auri & argēti pluris q̄ x? estimāda ē. M diu immortales nō intelligūt ho
 mines: q̄ magnū vectigal sit parsimonia. Genio estiaz ad sūptuosos relinquo istuz q̄stuo
 suz. Capit ille ex suis p̄dijs sēcēta sētertia. Ego cētena ex meis: illi aurata tecta in villis: &
 sola marmorea ea faciētur signa tabulas supellectilē & vestē infinite cōcupiscēti nō modo
 ad fructū ille est sumpt? s; etiā ad fenus erigu?. Ex meo tenui vectigali detractis sumpti
 bus cupiditatis: aliqd etiā redūdabit. Alter igif est diuor cui deest an cui supat q̄ eget an q̄
 abundat: cui possessio quo ē maior: eo pl? requit ad se tuēdaz: an q̄ suis se vinib? sustinet. S; qd
 ego de me loquor q̄ mox ac tempoz viti o aliquātuz etiā se fortasse in hui? seculi errore
 verfer. Ad. Adanil? patrū n̄roz memoria: ne sp̄ auros & luscinos loquamur: paup tandēz
 fuit habuit em ediculas in caninis & fundū in licopo. Nos igif vitiores sum? qui plura has
 bem? Atinā quidē essemus: s; nō estimatiōe census vix victu atqz cultu terminat pecunie
 mod?: nō esse cupidū pecunia est: nō esse emacez vectigal est. Cōtētiū xō suis reb? esse ma
 gno estimāt: qd ei generi possessionū minime q̄si noceri p̄t: q̄tū est estimāda x? q̄ nec eripi
 nec furripi p̄t: neqz naufragio neqz incēdio amittit: nec tēpestuū: nec tēpoz p̄mutatiōe mus
 tatur q̄ p̄diti q̄ sunt: soli sunt diuites. Soli ei possidēt res & fructuosas & sempiternas: soli qz
 qd est p̄pū diuitiāz: p̄tēti sunt rebus suis. Satis esse putāt qd est: mibil appetūt: nulla re
 egeēt: mibil sibi deesse sentiūt: mibil regunt. Improbi aut & auari & scētas atqz i casu possi
 tas possessiōes habēt: & pl? sp̄ appetūt: nec eoz quisq̄ adhuc inuēt? est: cui qd h̄ret: est fas
 tis: nō modo nō copiosi ac diuites: s; etiā inopes: ac paupes estimādi sunt.

1050

Cicéron

De Officiis*

Westm C